

Theology Library

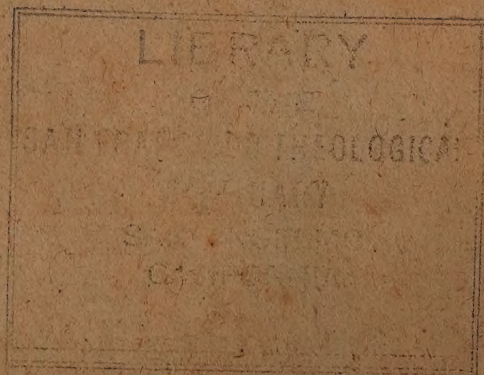
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

Lo. N. Stephens.

B

3

a. May

CHRISTIANI SCHOETTGENII
HORAE
HEBRAICAE
ET
TALMVDICAE,
IN
THEOLOGIAM IVDÆORVM DOGMATICAM
ANTIQUAM ET ORTHODOXAM
DE MESSIA
IMPENSÆ.
ACCEDVNT
RABBINICARVM LECTIONVM
LIBRI DVO ET INDICES NECESSARIJ.

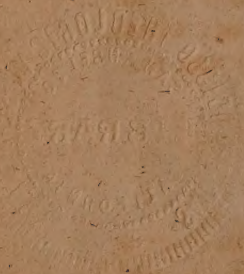

TOMVS II.

DRESDÆ ET LIPSIAE,
APVD FRIDERICVM HEKEL, BIBLIOP. REG.
MDCC XLII. &

CHRISTIANI SCHOLASTICI
HORAE
HERALD
ET
TALMUDICAE
IN
THEOLOGIAM JUDAEORUM DOGMATUM
DE MESSIA

AB EPHRAIM L. EDITIONUM

TOMUS II
PAGINAE ET ALIAS
MUSEI HISTOR. REG.
MCCCLXII

PRAEFATIO.

Ostquam Tomus primus Horarum Hebraicarum a viris doctis præter expectationem meam plausum aliquem consecutus est, id calcar mihi addidit, ut horas, quæ a munere meo publico mihi supersunt, Theologiæ Judæorum antiquæ impenderem. Lubentissime Theologiam omnem uni volumini inclusissem, sed quia materia molem illius excedebat, consilium illud mutare coactus sum. Doctrinam igitur de Messia, cum omnibus, quæ eo pertinent, primo loco exhibere constitui. Non diffiteor, laborem vel hac de causa mihi fuisse jucundissimum, quia Messiam mihi semper vivum & mecum quotidie versantem proposuit, quo factum, ut, adspirante gratia divina, res felicissime succederet, & intra biennii spatium maxima hujus voluminis pars absolveretur.

§. 2.

Objectiones quædam removentur.

Antequam vero Lectores ad opus ipsum intromittam, in atrio prius quædam cum ipsis agenda sunt. Mirabuntur multi Theolo-

giam Judaicam, & eam quidem orthodoxam, præcipue vero in doctrina de Messia. Judæos; ajunt, Messiam, convitiis proscindere, & hostes crucis ipsius existere: quomodo igitur ex scriptis illorum Theologiam, quæ pura sit ac sana, colliges? Concedo, hæc vera esse, sed non de Judæis omnibus. Nam nemo unquam inficias ibit, Christi & Apostolorum tempore, multos Judæos ad verum Messiam fuisse conversos, neque hos successoribus, eandem fidem tenentibus, fuisse destitutos: adeoque multos utique Judæos exstitisse, quorum Theologia sana fuerit atque orthodoxa. Quod si quis porro objiciat, Judæos, ad quorum testimonia provoco, ad eam antiquitatem, qualis ipsis tribuitur, minime pertingere, cogor jam illud repetere, quod jam in præfatione tomi primi harum Horarum, & inferius quoque in hoc ipso Volumine (a) respondi. Nimirum, quamvis opus ipsum, si compilationem spectes, non tam antiquum sit, verba tamen illius, qui adducitur, aut de quo sermo est, suum utique seculum habent. Addo adhuc aliud exemplum. Valerius Maximus, ætatis argenteæ scriptor, non solum exempla Romanorum, sed Græcorum quoque & Persarum narrat, & quidem de rebus hujusmodi, quæ tribus, quatuor seculis ante tempora ipsius acciderunt: & tamen omnem ipsi fidem habemus. Cur vero idem Judæorum libris non tribuamus, equevidem causam nullam video. Hoc unum difficultatem parit, quod Chronologiam Rabbinicam nondum habemus a viro docto elaboratam, de qua loco jam dicto Rabbinicarum Lectionum mentem meam, & pium desiderium, exposui.

§. 3.

Historia orthodoxiæ Judaicæ, & quidem I. ex vaticiniis Θεομνέυσις.

Jam igitur meum est, ut Lectores doceam, quidnam de antiqua & orthodoxa Judæorum Theologia sentiendum sit. Illud extra omnem

(a) Vide infra Rabbinicarum Lectionum l. 9. 10.

omnem dubitationis aleam positum est, temporibus Prophetarum ante tempora captivitatis Babylonicæ, imo in ipsa quoque captivitate & reditu in patriam, doctrinam puriorem, tum de Messia, tum quoque in aliis dogmatibus, in populo Judaico viguisse. Quamvis enim reliquus populus vitiis & peccatis maximis tantum non obrutus fuerit, illud tamen non impedit, quo minus doctrina vera apud illos obtinuerit, quamvis exigua tantum caterva vitam secundum illius præscriptum instituerit. Eadem scena hodiernis diebus apud nos agitur, dum in templis, scholis & libris nostris veritas doctrinæ regnat, in vita vero communi αθεότης apud plerosque imperium occupavit. Quando igitur Prophetæ vaticinia sua populo jussu Dei aperuerant, quæ ut plurimum verbis generatim conceptis, adeoque primo intuitu non satis clavis, concepta fuerant; tum sanè credibile est, illos, quibus verbum divinum curæ cordique fuit, Prophetas rogasse, quemadmodum Eunuchus Æthiops Philippum Apostolum, Act. VIII, 34. Περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τῆτο; περὶ ἐαυτοῦ; ἢ περὶ ἑτέρου τινός; Credibile porro est, Prophetas ipsis λόγοις sua ulterius explicuisse, ut homines pii atque sancti non solum consolationem ex ipsis elicere, sed & vitam juxta illius dictamina instituerent potuerint.

§. 4.

2. Ex Targumim.

Prima vero, quæ ex hac Prophetarum institutione literarum monumentis consignata sunt, lingua Chaldaea expressa sunt in Paraphrasibus sive Targumim. Factum id est temporibus captivitatis Babylonicæ, vel etiam paullo post sequentibus, quum lingua Chaldaica Israëlitis facta esset vernacula, Hebraica vero in communi usu esse desisset. Explicationes igitur a Prophetis perceptas ad marginem Codicum Biblicorum scribebant, & quidem initio non ubique, sed tantum ubi loca difficiliora vel etiam notatu digniora aderant. Testem cito Targum Hierosolymitanum, quod meris fragmentis

constat. Illa fragmenta deinceps ab Onkeloso, Jonathane & aliis collecta, & in plurimos libros Biblicos Targum continuum confectum fuit.

§. 5.

3. Ex regulis hermenevticis & analogia fidei
Judaicæ.

Sequentibus temporibus, quum post reditum in patriam Judæi Scholas erexissent, in quibus de indagando verbo divino præcipue solliciti erant, hujusmodi interpretationes secundum regulas Hermenevtices & analogiam fidei Judaicæ ex sacris literis petitam, magis confirmatæ, imo & pluribus aliis auctæ sunt, id quod ex libris Midraschicis patet. Hic quidem negandum non est, fuisse inter ipsos, qui ex ingenio luxuriante quosdam textus aliter prorsus explicarent. Verum quemadmodum is perperam ageret, qui asserere vellet, interpretationes perversas Grotii, Clerici, & aliorum, universæ Ecclesiæ Christianæ generatim consideratæ placere, aut fidem illius exhibere: sic & in his cum sano judicio erit procedendum. Quæ singulorum opiniones sunt portentosæ, illæ non statim universo cœtui sunt tribuendæ.

§. 6.

4. Ex meditatione privata.

Denique fuerunt etiam, qui studio privato verbum Dei tractarunt, idque vel seorsim, vel in societate aliorum, sedulo rimati sunt. Utque Deus a nemine, qui ipsum ex animo quærit, longe est remotus, sic quoque talibus hominibus, qui sacras scripturas animo discendi cupido rimati sunt, utique gratia illuminante præsto fuit, ut in cognoscenda veritate quotidie proficerent. Exemplo est integra societas virorum & mulierum ipso tempore nati Servatoris, qui quotidie ad templum ascenderunt, ibique ex sedula
rima-

PRAEFATIO.

rimatione verbi divinitus inspirati certo persvadebantur, tempus adesse quam proxime, quo Messias venire debeat. Ad hos in veritate confirmandos Simeon responso divino certior factus est, se Messiam oculis suis visurum: & Hanna prophetiae dono instructa fuit. Inde nata est egregia illa & laudatissima societas eorum, qui adventum Messiae expectabant. Lucae II, 38. Exemplo sunt etiam Berœenses, qui sermones Divi Pauli cum vaticiniis Veteris Testamenti componebant, & de veritate Messiae convincebantur. Reliqui in obscuro latuerunt, ad Ecclesiam invisibilem pertinentes, & soli Deo cogniti.

§. 7.

Impedimenta doctrinae orthodoxae: I. persecutiones.

Fuere tamen etiam, Deo sic permittente, quæ doctrinam veram ejusque cursum aliquando morarentur, imo quoque reprimerent. Huc pertinent primo bella & persecutiones temporibus Harmonzorum, quibus Ecclesia vehementer fuit concussa, sic, ut ea res veritatem simul aliquo modo obscuraverit. Quemadmodum medio ævo factum est, quum post irruptionem gentium septentrionalium, quas vulgo barbaras vocant, in Italiam, Germaniam, Galliam & Hispaniam, eruditio vera, & simul diligens sacrarum literarum pervestigatio, multum collapsæ, & veritas apud quamplurimos obscurata fuit. Interim tamen pauci quidam veritatem retinuerunt, qui obscuris illis temporibus ipsi testimonium præbuerunt. Quemadmodum igitur testes veritatis magni a nobis habentur, qui sub Cimmeriis Papatus tenebris vixerunt, & a Flacio, Wolfio, Gerhardo, & aliis, laudabili studio collecti fuerunt: sic idem valeat de Ecclesia prisca Judaica, quam Deus nunquam sic dereliquit, ut non subinde testimonia veritatis in ea superfuerint.

§. 8.

2. Neglectus Philosophiæ.

Alterum, quod veritatem apud Judæos ejusque studium deri-
nuit, erat Philosophia, & in ea præcipue doctrina de interpreta-
tione, valde neglecta. Deus verbum suum hominibus ratione præ-
ditis revelavit: proinde ratio nostra circa illud recte versari, atque,
solidis principiis perceptis, unum ex altero colligere debet. Qui
mente capti aut insani sunt, non possunt Theologiæ studium tra-
ctare. In eo vero falsi erant Judæi, quod putabant, quia ethnici
Philosophiam colebant, aliquid etiam ethnicismi in eadem latere,
ac proinde diris illos devovebant; qui liberos in Philosophia eru-
diri curabant. Quod si vero secum reputassent, multa Philosophiæ
præcepta in scriptis Salomonis, in sententiis ben Siræ, & scripto-
ribus aliis, latere, quamvis ordo systematicus non adsit; aliter sen-
sissent, neque sibi a Philosophia, tanquam re perniciofa, tantopere
cavissent. Quanquam nos Christiani causam maximam non habemus
ipsis hoc vitio vertendi, quum satis notum sit, patrum me-
moriam multos fuisse, quibus nomen Philosophiæ horrore fuit, &
qui neque ipsi, neque liberos suos philosophari voluerunt, hac sola
ratione inducti, quia illam *ethnicorum & mundi sapientiam* esse sibi
persuadebant, (a nomine nobis vernaculo decepti) in qua nihil
plane divinum inesset.

3. Pharisaismus.

Accedebat secta Phariseorum, quæ non solum vitam illorum
hominum perdebat, sed & ipsam doctrinam pessundedit. Ita enim
solent homines perdit, quum doctrina quædam ipsis non arridet,
eam falsitatis arguere student, qua re conscientia quoque sopia-
tur, ut in impietate magis tranquilli existant. Systema ipsorum in

PRAEFATIO.

eo potissimum erat positum, ut ipsi ad honores, auctoritatem, divitias & voluptates adspirarent, plebem vero rudem hypocrisis sua prorsus occœarent. Hinc doctrinam de Messia, & quæcunque ad veram divinarum rerum cognitionem pertinent, seponebant, traditiones contra humanas in solum collocabant, easque subtilissime polire solebant. Quamvis autem rudi plebeculæ jugum prorsus intolerandum imponerent, tamen brevi temporis spatio tam multum profecerunt, ut nemo id satis mirari queat.

§. 10.

Adventus Joannis & Messiae.

Quum igitur summæ in vera doctrina essent tenebræ, & pauci tantum veritatem haberent cognitam, Joannes Baptista, & statim post ipsum Messias, in medium prodibat. Uterque veterem doctrinam, a Mose & Prophetis inculcatam, rursus in scenam proferebat, quæ, quum consolatione esset plenissima, quippe quæ homines non solum a traditionibus Pharisaicis, sed ipso quoque jugo ceremoniarum Leviticarum, absolveret, contra ad gratiam Dei in Jesu Christo cunctis patentem eos perduceret, non potuit non in animis ipsorum insignem voluptatem excitare. Hinc magna utrumque multitudo per desertæ & avia sectabatur, sic, ut cibi ac potus desiderium ne quidem sentirent, de divinitate quippe & veritate doctrinarum tum ad fidem, tum mores emendandos spectantium, sufficienter convicti.

§. 11.

Conatus Pharisaici.

Quam rem cum Pharisei & eorum asseclæ observarent, præcipue vero, quod hic plausus totum systema & ædificium suum brevi tempore destructurus esset, maturo consilio, quid sibi agendum

dum esset, deliberarunt. Videbant Messiam donis exquisitissimis esse instructum, qui, si ad partes suas pertrahi posset, sibi admodum commodus esset futurus. Cogitabant, an doctrinae ejus cum suis conjungi possent, id quod fieri nullo modo poterat. Meditabantur, an illum possent in rem suam pertrahere, ut, doctrina sua relicta, ad se transiret, quod minime omnium procedebat. Porro experimentum capiebant, an ipsi aliquid concedere, seque ipsi accommodare possent: verum hoc totum aedificii ipsorum systema evertisset. Ut paucis me expediam, egregium hunc lapidem variis modis tractabant, in unum atque alterum latus convertebant, huc atque illuc reponebant, sed toti aedificio convenire nolebat. Quid igitur aliud faciendum ipsis fuit, quam ut, si aedificium & systema suum salvum & incolume conservare vellent, Messiam omnino rejicerent? Deus vero, cujus stultitia longe excellentior est omni humana sapientia, hunc ipsum lapidem systemati Ecclesiae suae aptissimum vidit, eum scilicet angularem constituit, cui tota compages inniteretur. Hæ non meæ sunt meditationes, sed ipsius Davidis, viri sanctissimi ac Θεοπνεύστῃς, Psalm. CXVIII, 22.

§. 12.

Diffidium Judæorum.

Ab illo tempore Judæi in duas sectas, toto a semet invicem cœlo diversas, dissiluerunt. Plerique ipsorum nugas Phariseorum retinebant, adeoque Messiam ejusque sectatores hostiliter persecuti sunt. Alii ab his recedebant, & asseclis Messiae annumerari voluerunt. Vtraque pars doctores suos habebat. Qui inter hos auctoritate erant conspicui, & a regno Dei, ut ipse Christus ait, non longe remoti, studium Biblicum retinebant, sic, ut ipsis cum traditionibus παρὰ παραδόξοις parum esset commercii. Innuo hic scriptores Midraschicos, (b) quos parum abest quin semichristianos dicam,

(b) De quibus in ipso opere libro I. 3. p. 34.

dicam, quia de Messia ubique honorifice sentiunt, Scripturam in deliciis habent; Pharisaismi autem vestigia nulla prorsus ostendunt. Dogmata horum Pharisei postea receperunt, quia de intentione ipsorum non satis judicare poterant. Quædam ex illis depravarunt, quædam immutarunt; unde cum judicio tractanda sunt. Habemus tamen etiam Doctores quosdam Judaicos, qui totam Christi doctrinam receperunt, & omnia Judaica prorsus ejurarunt. De prioribus illud adhuc tenendum, in libris ipsorum non aperta solum testimonia veritatis exstare, sed & quædam depravationem experta, quæ tamen in his exercitatus facile eliciet.

§. 13.

R. Simeon ben Jochai.

Seculo altero post natum Christum nova exorta est Theologiæ Judaicæ periodus, auctore R. Simeone filio Jochai. Is magnum erat inter Judæos nomen, & primo quidem Phariseus erat, traditionum humanarum studiosissimus, unde tradita ejus cum laude allegantur in voluminibus Talmudicis. Postea vero *δευτερώσεως* ejuravit, paucissimis retentis, seqve totum Theologiæ sublimiori tradidit, de qua quid statuendum sit, jam paucis aperiendum est.

Primo quidem statuit, omnem Scripturam de Messia loqui. Verba ejus hæc sunt in Tikkune Sohar c. 20. fol. 43. r. ubi de anima sermo est (c): נשמה, quæ est anima vivens, pertinet ad בינה, quæ derivatur a חכמה. נפש est מלכות & תבונה. רוח est תפארת & דעת, hæc duo comprehendit. Ex בינה prodeunt Prophetæ, qui sunt נצח & גבורה & חסד. Ex מלכות prodeunt Ketusim, qui sunt חור & נכלא על עמורא ראמצעיותא קיימא: תפארת omnia illa comprehendit.

- (c) Si cui Lectorum hæc verba sunt obscuriora, uti non possunt non esse illis, qui de Cabbala Judaica nihil norunt: is primo adeat Caput 4. libri I. ubi Positiones de Cabbala habentur, nec non dissertationem de Arbore Cabbalistica sub finem libri secundi.

PRAEFATIO.

Et omnia in Columna media consistunt. Et Justus est fundamentum mundi.

Deinde R. Simeón necessitatem quoque doctrinæ de Messia inculcat, quæ tanta est, ut, illa negata, totum systema Theologiæ nullum sit. Tikkune Sohar c. 63. ad verba Thren. V, 16. Cecidit corona capitis nostri: *Hæc sunt ה superius, ה inferius, ו Columna media, quæ hæc duo portat: Fundamentum omnium est י, quod indigitat fœdus.* כל מאן ראערק בשכינתא התאה ושקר ביה אערק כלל בשכינתא : עילאה ונפיל לורא. *Quicumque eradicat Scæbechinam inferiorem, eamque negat, ille totam Scæbechinam superiorem eradicat ac destruit. Illud vero י est שתיה אכן, Lapis in quo fundatus est mundus. Et de hoc agunt verba Psalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes. Et ipse est Fundamentum, cui omnia imposita sunt.*

Ibidem c. 66. fol. 101. 1. *Beatus est ille, apud quem fides in Deum S. B. quæ est Scæbechina ejus, decem verbis comprehensa, in cogitatione et sensu una, sine commixtione versatur, nam illa fides est bortus, in quo omnes Sephiroth, quæ unum sunt, plantatæ sunt.*

§. 14.

Tertio, R. Simeon ben Jochai se quoque a reliquis Judæis Pharisæicis sejungit, dum scilicet Scriptura Sacra ipsi majoris pretii est, quam omnes Judæorum traditiones, quas tamen hi verbo divino præponebant, ut vel ex Eisenmengero notum est. Audiamus ipsum. Sohar Genes. fol. 33. col. 132. ubi mystice commentantur ad verba Genes. II, 20. *Et propterea Adam, hoc est, Israëlita, habent יחורא unionem cum Lege, quippe de qua dictum est Proverb. III, 18. Arbor vitæ est adhærentibus ei. Et hæc est Matrona, Regnum (מלכות in arbore cabbalistica) cujus respectu Israëlita Regum filii dicuntur. Et propterea dicit Deus S. B. Non est bonum hominem esse solum, faciam ipsi auxilium כנגרו, juxta ipsum. Intelligitur Mischna sive Tra-*

PRAEFATIO.

Traditio, quæ conjux est illius juvenis, & est ancilla Schechina. Quod si igitur Israëlita digni sunt, (traditio) erit ipsis auxilio in captivitate, dum nimirum res quasdam licitas, mundas & rectas pronunciat: Si vero minus, erit כנגדו, contra ipsum, dum res quasdam immundas, pollutas & prohibitas pronunciat. Priora pertinent ad יצר טוב, posteriora ad יצר הרע. Et mulier, cui est sanguis purus & sanguis menstruus, respectu traditionis (Mischnæ) inferior est illo, (marito) neque est æqualis ei in unione cum eo. Non enim erit unio aut conjunctio, donec ערב רב e mundo deletum fuerit. Et propterea Moses extra terram sanctam sepultus est, & sepulcrum ejus est Mischna (s. traditio humana) neque sepulcrum ejus aliquis scit usque ad hunc diem. Sepulcrum ejus est Mischna, quæ dominatur Kabbalæ (doctrinæ divinæ) Mosi & Regis, & Matrona separatur a marito suo: (h. e. qui Mischnæ nimium adheret, amicus Deo & cum eo conjunctus esse non potest.) Propterea Salomon dicit Proverb. XXX, 21. Propter tria contremiscit terra: propter servum, quando regnat, hoc intelligendum est sensu proprio: & ancilla, intelligitur Mischna: & stultus, quando saturabitur pane: intelligitur ערב רב, populus magnus, sed non sapiens. Huc pertinet etiam illud ex Tikkune Sohar c. 28. fol. 73. 2. זכאין אינן רמשתרלין בשכינתא דאיהי על כלהו: Beati sunt illi, qui student Schechina, (nam illa est super omnia) in traditione (sc. dogmatica,) ut eam e captivitate educat, & ad maritum suum perducatur, qui eam brachiis suis apprehendat, & illud statuminet Cantic. II, 6. Sinistra ejus sub capite meo.

§. 15.

Obscuritas illius.

Non ex his verbis solum, sed etiam ex toto ejus opere convictus sum, quod de Messia senserit præclarissime. Non enim so-

lum oracula Veteris Testamenti de Messia diligenter allegat, sed ex iisdem etiam mysteria religionis Christianae feliciter eruit. Et distincte quidem loquitur, si rem ipsam spectes, obscure vero illis, qui stilo ejus & systemati non sunt adfveti. Vult enim Lectorem attentum, quique in totam systematis illius connexionem accurate inquirat. Rationem obscuritatis illius ego duplicem esse arbitror. Prior ipsi cum gente sua erat communis: cum nemo Judaeorum tunc stilum polire, perspicue & ornate scribere vellet, sed sublime potius omnes in obscuritate quaerent. Altera ipsi propria erat. Quum enim quaedam religionis purioris principia animo concepisset, deinceps vero, tum a Judaeis, tum gentilibus persecutionem passus, per annos XIII. in exilio versaretur, neminem habebat, qui perspicua Christianismi principia illi repeteret: Ipse igitur, sola Scriptura V. T. usus, systemata sua, quae Theologiam Cabbalisticam constituunt, excogitavit & tractavit, quae ipse & socii equevidem intellexerunt, reliquis autem obscuriora videntur. Quia vero res aliter non est comparata, nostrum est, in tantae vetustatis opere ad loca faciliora & magis perspicua adtendere, & ex his illa interpretari, quae nobis non tam perspicua apparent: de quo procedendi modo paullo post dicetur. Qui vero vitio mihi vertunt, quod in re tam intricata operam posuerim, idem faciant nupero auctori, qui ad adyta dogmatum Pyrrhonicorum penetravit. Credant Lectores, nunquam tam obscurum esse systema Cabbalae Soharicae, quam Philosophiae Scepticae. Et tamen in hac re principiis clarioribus non destituimur. Praeterea vero doctrina de Messia digna utique est, quam ex libro etiam obscuriore conquiramus.

§. 16.

Fata illius.

Doctrina vero R. Simeonis tum inter Judaeos, tum Christianos fata singularia habuit. Non ignota Judaeis Pharisaicis fuerunt dogma-

dogmata Soharica, quod ex tractatu Chagiga constat, sed ipsis ad palatum minime fuerunt, ac proinde diu apud ipsos neglecta jacuerunt. Imo ipsi R. Simeon ab ipsis sic fuit infestatus, ut se oculis ipsorum subripere coactus fuerit. In obscuro igitur latuit Sohar, donec post aliquot secula ab iisdem Traditionariis protraheretur, qui scilicet controversiarum, quæ majoribus ipsorum cum R. Simeone & discipulis ejus intercefferant, prorsus ignari erant. Postquam igitur inde a seculo XIII. usque ad nostra tempora Cabbalæ operam dederunt, Messiam autem in illa nec viderunt, nec videre voluerunt, idem fecerunt, ac si quis ἐπιβλημα ῥάφεις ἀγνάφεις panno veteri assueret, aut arenam sine calce lapidibus jungendis adhiberet. Idem de Christianis tenendum, qui, Cabbalam rem bonam judicantes, sed a Judæis proficere cupientes, huc usque nesciverunt fere, quid sit Cabbala. Bonam intentionem in ea excolenda & ornanda habuit Vir illustris, Christianus Knorrius a Rosenroth, & pauca quædam, utpote Christianus, in ea vidit. Quod vero Judæum Smyrñensem magno sumtu aluit, a quo interiora Cabbalæ addisceret, in eo quidem semet ipsum misere sefellit, & pecuniam, quam huic viro impendit, in usus Ecclesiæ Christianæ longe melius collocare poterat.

§. 17.

De Talmude.

Interea dum scriptores Midraschici & Cabbalistici suo modo essent operosi, Traditionarii sive Pharisei omnes suorum sermones & ipsi quoque constiparunt, unde natum est opus Talmudicum. Quid de illo sentiendum sit, capite tertio libri primi hujus operis jam dixi. In hoc opere Pharisei se aperte hostes Messie profitentur, & Messiam nostrum calumniis omnibus proscindunt, prout libro nono docui. Interim tamen, Deo sic rem dirigente, varia nobis bona quoque asservarunt, sic, ut in hoc sterquilinio margarita

PRAEFATIO.

rita non una inveniatur, quæ pretium suum retinet. Et quamvis quædam de Messia doctrinæ stultis assumentis sint conspurcatæ, si quis tamen illas sordes removeat, veritas semper nitebit. Post illa tempora nulla inter Judæos doctrinæ puritas deprehenditur. Scripturarii pauciores facti in angulis suis latent, volumina ipsorum paucissimis sunt visa, doctrina vero de Messia apud illos, quantum quidem mihi constat, prorsus evanuisse videtur. Traditionariis vero Messias scandalo est, &, quamvis adventum ejus cupide expectent, tamen, mala ipsos urgente conscientia & *συνεισφορά*, de Messia vix audire aut legere sustinent. In quam rem adfero locum ex tractatu Talmudico Megilla fol. 3. 1. R. Jeremias, vel, ut alii volunt, R. Chija filius Abba dixit: Targum in Legem Onkelos profelytus ex ore R. Elieser & R. Josuæ confecit. Targum in Prophetas Jonathan filius Vsiel ex ore Haggæi, Zachariæ & Malachiæ. Et tunc commota est terræ Israël quadringenta milliaria, & per quadringenta milliaria audita est Bath kol s. vox cælestis, ita dicens: Quisnam est ille, qui mysteria mea filiis hominum revelavit? Jonathan filius Vsiel in pedibus stans (quod apud Judæos tribuitur iis, qui cum fiducia loquuntur) ita dixit: Ego sum, qui mysteria tua filiis hominum revelavi. Notum vero & apertum tibi est, quod illud neque ad meam, neque patris, sed ad tuam gloriam fecerim, ne sectæ inter Israëlitas oriantur. Idem Jonathan Targum in libros Hagiographos edere volebat, sed vox cælestis ipsi dixit: Sufficiat hoc tibi. Quare hoc? *מִשּׁוֹם רְאִיתָ בֵּיהּ קֶץ מֵשִׁיחַ*, Propterea quod in eo (Targum) exstabant termini (adventus) Messia. Absurdum est, adventum vindicis & liberatoris sui scire nolle, & tamen simile testimonium habetur in Sanhedrin fol. 97. 2. quod Latino sermone habes in hoc ipso volumine p. 965.

§. 18.

Fontes hujus operis.

Ex his igitur Lectori constat, quinam auctores mihi consulendi fuerint, ut Theologiam de Messia ex mente Judæorum antiquorum pro-

proponerem: nimirum Judæi antiquissimi usque ad tempora Talmudis evolvendi fuerunt, quos capite tertio libri I. satis superque descripsi. An his pervolvendis magnum laborem devorare coactus fuero, nihil adinet dicere. Et si multum conquar, nihil exinde ad me utilitatis redundabit. Hoc dico, adminicula mihi peculiariora fuisse, quæ mihi laborem facilem effecerunt, quæque illos, qui me in Rabbinicis præceptorem assumunt, celare minime soleo. Lectio quoque continua, quam post alia studiorum genera, in Rabbinicis inde ab annis XXX. studio indefesso a me exculta est, multa mihi suggessit. Dum in elaborando versor, quotidie legendo pergo, & varia observo, quæ alias neglecta jacuissent. Imo ne Christianos quidem, qui de Messia quædam scriptis suis inferuerunt, omisi, & uno verbo, nihil eorum prætermisi, quæ ad opus meum ornandum aliquo modo facere potuerunt.

§. 19.

Qua ratione auctor versatus sit.

Dicendum quoque est, quam cautionem adhibuerim, ut in hoc opere conficiendo viam mediam tenerem, neque omnia Judæorum dogmata rejiciendo, neque iisdem temere credendo. Sane in arte Critica totus sit oportet, qui hic impingere non vult, de qua libro primo quædam protuli, & quædam subsidia a me adhibita indicavi. Nunc classes quasdam ratiociniorum meorum tango.

1. Quando Judæi numerum indicant illorum, quæ dicturi sunt, & tamen adducta cum his numeris non conveniunt, nemo me accuset, si dicam, esse quædam omissa.

2. Cum editiones veteres aut Codices manu exarati aliquid habent, quæ a recentioribus omittuntur, necessario judicandum fuit, recentiores ex odio in Messiam multa & immutasse & depravasse. Exempla in hoc libro satis multa invenies.

PRAEFATIO.

3. Etiam in traditionibus antiquissimis iudicium adhibendum fuit. Judæi veteres sapenumero de Messia bene senserunt, recentiores autem interpolatione intempestiva cogitationes patrum suorum corruperunt, & vestigia veritatis obfufcarunt. Sic Gen. XVIII. cum tres viri Abrahamo apparuissent, Judæi antiquiores in Breschich rabba sect. 48. fol. 47. 2. & alibi tradunt, maximum, vel etiam medium ipforum, Michaëlem, hoc est Messiam, fuisse. Recentiores, ut hoc nobis eriperent, statim addunt, duos reliquos fuisse Gabrielem & Raphaëlem, quare prius illud assertum statim suspectum redditur, quasi Michael etiam ex angelis creatis fuisset. Sic veteres recte docuerunt, Messiam ad neminem venire, (h. e. neminem illius participem fieri posse) nisi quis poenitentiam agat. Hoc recentiores, utpote hostes Messiae, sic interpolant, dicentes, adventum Messiae propterea differri, quia Judæi poenitentiam non agerent.

4. Judæi libros suos ipsi castrarunt, & loca elegantissima, in quibus majores ipforum praelare de Messia scripserant, nobis inviderunt. Inde editiones vel etiam allegationes antiquiores in consilium adhibendæ fuerunt, ut libro primo jam indicavi. Et hac in re Princeps aliquis Christianus laudabilem Ecclesiae Christianae operam praestaret, si bis mille imperiales, idque non simul, sed data occasione & successive, impenderet, & antiquissimas quasque librorum Judaicorum editiones, nec non Codices manu exaratos, si qui haberi possent, compareret: aut certe illos codices vel editiones, quæ in aliis Bibliothecis sunt, conferri juberet. Hic thesaurus esset luculentissimus, quo viri docti possent confugere: inde gloria Messiae amplificari, Judæorum levitas & cœcitas convelli posset. Ego ex libris his Ante-Talmudicis, quotcunque exemplaria nancisci potero, comparare non omittam.

5. Libros autem suos Judæi non castrarunt solum, verum etiam interpolant, id quod in Sohar, Targumim, & aliis usu venit.

nit. Idem aliis libris accidit, ut homines stolidi assumenta sua sub nomine virorum celebrium venditarent, licet inde neque laudem neque utilitatem nacti sint. Nam nomina eorum oblivioni tradita sunt, & tantum foetus cerebri depravati supersunt. Sic jam olim Virgilio additi sunt versus aliquot, de quibus ipse Servius dubitavit. Priscis ecclesiae Christianae doctoribus non integra solum opera supposita sunt, sed & genuinis ipsorum libris multa interfecta, cujus rei vel Lactantium testem citare possum. Idem ab interpolatoribus passus est liber Sohar. Audiverant, sagacitatem R. Simeonis a quibusdam laudari, quapropter illam perverso quodam more imitari studuerunt. Quamvis vero systema ipsius non haberent cognitum, tamen verba & phrasas illius assumerunt, alium iisdem sensum tribuentes, adeoque res prorsus insulas ex iisdem elicuerunt. Porro etiam loca varia, quae R. Simeonem indubie Autorem agnoscunt, interpolaverunt, adeoque veritates clarissimas obscurarunt. Verum, qui in scriptis eorum parumper exercitatus est, is genuina a falsis facili negotio secernet. Quaecunque enim doctrinam antiquam & bonam retinent, illa genuina sunt, quae vero ad tricas & quisquillas collabuntur, ea a manu recentiore sunt adjecta.

6. Saepenumero accidit, ut auctor libri Sohar de Messia loqui incipiat, ita, ut nomen ejus non addatur. Interim ipsum ita describit, ut verba ipsius de nemine alio intelligi queant. Denique succedunt loca biblica, quae ab antiquioribus de Messia intellecta sunt; vel Messiae nomen quoque additur. Hujusmodi loca alii rejicerent, & de summa cautione loquerentur, quae in adducendis hujusmodi textibus adhibenda esset. Verum ego bono consilio aliam viam secutus sum. R. Simeon credebatur, omnes alios eadem sensuros, quae ipse de Messia in mente habebat recondita. Idem ferme ipsi accidit, quod D. Joanni in Epistola prima Cap. IV. 17. qui sic ait: *Quemadmodum ipse est, sic & nos sumus in hoc mundo.* Sic Salomon, qui Canticum suum divinum ab his verbis incipit: *Osculetur*

me osculo oris sui. Auctor epistolæ ad Hebræos toto capite primo de Messia loquitur, & tamen nomen illius Jesum demum c. II. 9. memorat. Qvod si quis opponat, a Divo Apostolo hujusmodi textus allegari, qvi sine controversia Messiam indignant; & talia de ipso prædicari, quæ in neminem alium, nisi in Messiam, convenient: Tum respondeo; idem judicium de R. Simeone valere.

7. Qvod superest, ratiocinationes meæ hoc ordine processerunt. Principii loco assumpsi textus biblicos, quos Judæi magno numero de Messia interpretati sunt, prout ex Libro secundo hujus operis constat. Ex his principiis deducuntur conclusiones necessario fluentes, in quibus dogmata de Messia exhibentur.

§. 20.

Objectiones quædam solvuntur.

Erunt forte, qvi dicant, me ex Rabbinis plura elicere, quam in iisdem habeantur: se non omnia illa videre & agnoscere, quæ ego exposui. His regeo, culpam non in me, sed in ipsis positam esse, quippe qvi fortasse in his non satis exercitati sunt, aut præjudicio laborant, nihil sani in scriptis Judæorum occurrere. Alius objiciet, me ipsum Judæos accusare, qvod ingenio philosophico non gaudeant; inde illud seqvi, testimonia ipsorum non adeo multum valere. Verum, quamvis querela mea justissima sit, instituto tamen meo rursus nihil decedit. Vt enim plerique non multum philosophiæ ostendant, Ecclesia tamen Judaica egregium Theologiæ Systema habuit, ex quo alius hoc, alius alterum dogma luculentum protulit, quæ ego collegi, & in hunc ordinem congeffi. Et quis neget, nostris temporibus eruditionem omnem strenue excoli, & Ecclesiam nostram Evangelicam pulcherrimo veræ fidei Systemate gaudere? Et tamen inter nos quoque dantur scriptores parvi pretii, quorum lapsus, errores, & paralogismi Systemati ecclesiæ nostræ tribuendi non sunt.

Vſus hujus operis.

Niſi me omnia fallunt, labor hic meus non omni proſuſ utilitate deſtitutus erit, quæ ſequentibus abſolvitur.

1. Conſtabit exinde, Judæos antiquiores doctrinæ de Meſſia multum tribuiſſe, eamque diligentiffime tractaſſe. Videmus, quosdam illorum analogiam fidei habuiſſe perfectiſſimam, quam ipſi more ſuo vocant קשורה דמהימנותא, *Catenam fidei*, Sohar Genef. fol. 88. col. 350. סדרה דמהימנותא, & דרגה דמהימנותא, quod utrumque *ordinem fidei* denotat, & exſtat in Sohar chadaſch, prius fol. 37. 3. poſterius fol. 67. 1. Sed de hoc alibi plenius.

2. Multis locis Scripturæ Veteris Teſtamenti lux clarior accenditur. Judæi veteres nobis talia proferunt, quæ alius multa diligentia & meditatione vix ac ne vix quidem exſculpere potuiſſet. Vt enim ſuperius monui, viros Θεοπνεύστες ipſi rogare, & interpretationem authenticam ab iisdem percipere poterant. Exempli loco illud adfero Pſalm. CXVIII, 17. *Non morior, ſed vivam, & opus Domini annuntiabo.* Davides hæc ita dixit, quia Spiritus S. ipſi hoc confirmaverat, e in numero eorum fore, qui cum Meſſia reſurrecturi erant, & jam reſurrexerunt: fore enim, ut tunc vitam recipiat, & per illos quadraginta dies opus Domini annunciet. Sic ig tur mortuus equidem eſt, ſed non tam diu, quam quidem reliqui, in ſepulcro permanſit, verum ſatis diu ante reliquos evigilavit.

2. Hoc opus ſimul docet, nos Evangelicos ex ſcriptis Veteris p. riter & Novi Teſtamenti verum ſenſum, quem oracula divina exhibent, pereepiſſe, quia ſcilicet doctrina noſtra cum dogmatibus antiquorum Judæorum & Chriſtianorum convenit. Judæi, ut modo diximus, Prophetas; Chriſtiani vero primi Apoſtolos & Evan-

existimavi. Nemo vero, hunc titulum videns, metuat, ne forte nihil, nisi lectiones variantes aut emendationes Scriptorum Judaicorum hic offendat. Labor equidem hujusmodi omnino est necessarius, quia, qui in his studiis adhuc rudes sunt, sapenumero hærent, & sensum exsculpere nequeunt. Quia vero non cujusvis est talia legere, sparsim tantummodo quædam iminiscabo, in reliquis autem talia proferre conabor, quæ tum necessitate & utilitate, tum quoque jucunditate, se commendabunt.

capitulum illud xxi §. 24.

An vero hic labor calculum eruditorum meriturus sit, quemadmodum tomo priori contigit, quem quidam viri celeberrimi & meritiissimi non solum allegare, sed etiam encomiis ornare dignati sunt, illud equidem affirmare non audeo. Certe materia ipsa merebitur, ut quis eandem perlustret, & judicet, quantum ea, quæ collegi, cum veritate conveniant. Hoc enim nemo sapiens requireret, ut opera sua ab omnibus plausum mereantur. Interea viri prudentes aliorum errores & infirmitates æquo animo ferent, neque præter meritum aliquanto seqvius judicabunt. Qui vero impudenter & audacter de viris doctis judicant, quum ipsi nomen suum non aperiant, id nescio, an quivis libenter toleret. Hac ratione quidam tenebrio in Bibliotheca Theologica, quæ ante aliquot annos lingua vernacula prodibat, mecum egit, quem omnem Rabbinorum sapientiam devorasse quis credat. Si vir est, meliora proferat, quo facto ipsum laudibus meritibus ornabimur. Et si honestus est, nomen suum prodat, tunc, si tanti videbitur, responsio ipsi prompta & parata erit. Nam cum larvis luctari meum non est. Deus autem nos omnes in veritate sua conserveat. Dabam in Schola Cruciana Dresdensi, ipso die Sancti Bartholomæi, cllo c c xli.

§. 24. *

CON-

CONSPECTVS OPERIS.

LIBER PRIMVS.

Nomina earum rerum, quæ in hac tractatione
occurrunt, exhibens.

Cap. I. <i>de Nominibus Messiae</i>	2
Classis I. <i>nominum Messiae, quæ divinam illius naturam indignant</i>	4
Classis II. <i>illorum nominum, quæ humanam ejus naturam indignant</i>	10
Classis III. <i>illorum nominum, quæ triplex illius munus indicant</i>	13
Classis IV. <i>illorum nominum, quæ quasdam illius proprietates expriment</i>	17
Cap. II. <i>de nominibus, quibus Judæi tempora Messiae designarunt</i>	20
Caput III. <i>exhibet modum judicandi de traditionibus & doctrinis Judaicis</i>	31
Caput IV. <i>Breves Positiones de Cabbala</i>	44

LIBER SECVNDVS.

<i>Continet Loca Veteris Testamenti, quæ Judæi, antiquiores potissimum, de Messia interpretati sunt</i>	59
---	----

Adduntur

Dissertatio docens, per Arborem Cabbalisticam Judæos antiquissimos Messiam ejusque regnum indigitasse 267

Dissertatio docens, Opus Currus a Judæis antiquissimis non nisi de Messia intellectum fuisse 315.

LIBER TERTIVS.

De Persona Messiaë.

<i>Thesis I. Messias non est nisi unus</i>	359
<i>Thesis II. Persona Messiaë constat duabus naturis, divina & humana</i>	366
<i>Thesis III. Messias est verus Deus</i>	369
<i>Thesis IV. Messias est persona a Patre & Spiritu Sancto distincta</i>	378
<i>Thesis V. Messias cum Patre & Spiritu Sancto est unus Deus</i>	381
<i>Thesis VI. Character internus Messiaë est γεννητός, sive æterna a Patre generatio</i>	382
<i>Thesis VII. Messias est verus homo</i>	387
<i>Thesis VIII. Duæ illæ naturæ, divina & humana, ita sunt unitæ, ut non nisi unam personam Messiaë constituent</i>	388
<i>Thesis IX. Humana Messiaë natura est sine peccato</i>	421
<i>Thesis X. Ex unione personali fuit Communicatio 1. naturarum, 2. idiomatum</i>	424

LIBER QVARTVS.

Continens Historiam Messiaë ante adventum in carnem.

Cap. I. <i>Consilium Messiae de redemptione generis humani ab æterno captum</i>	434
Cap. II. <i>Gesta Messiae ab orbe condito usque ad Abrahamum</i>	438
Cap. III. <i>Gesta Messiae temporibus Isaaci, Jacobi & Josephi</i>	444
Cap. IV. <i>Gesta Messiae tempore Moysi</i>	450
Cap. V. <i>Gesta Messiae tempore Josue, Judicum & Regum</i>	462
Cap. VI. <i>Gesta Messiae tempore captivitatis</i>	467
<i>Manissa, Specimen Theologiae Judæorum typicæ de Messia exhibens</i>	473

LIBER QUINTVS.

Ex propria Judæorum confessione docens, Messiam
jam venisse.

Cap. I. <i>Testimonia Judæorum, Messiam jam venisse, confirmantia</i>	488
Class. I. <i>illorum testimoniorum, in quibus Judæi rotunde profiterentur, Messiam jam venisse</i>	489
Class. II. <i>illorum testimoniorum, in quibus Judæi terminos Messiae ex libris V. T. ponunt</i>	491
Class. III. <i>illorum testimoniorum, quibus Judæi tempora Messiae, tanquam dudum præterlapsa, describunt</i>	497
Cap. II. <i>Signa adventus Messiae, quæ Judæi veteres tradiderunt</i>	509

LIBER SEXTVS.

Continens Historiam vitæ Messiae ex scriptis Judæorum contextam.

Cap. I.	<i>De nativitate & infantia Messiae</i>	524
Cap. II.	<i>De ministerio Messiae</i>	533
Cap. III.	<i>De passione Messiae</i>	542
Cap. IV.	<i>ostendens, diem passionis Messiae ex sententia Judæorum antiquorum per varios typos præfiguratam fuisse</i>	559
Cap. V.	<i>De resurrectione Messiae</i>	564
Cap. VI.	<i>De Sanctis, qui cum Messia resurrexerunt</i>	569
Cap. VII.	<i>De ascensione Messiae, sessione ad dextram Patris, effusione Spiritus Sancti & prædicatione Evangelii</i>	594

LIBER SEPTIMVS.

Reliqua de Messia dogmata continens.

Cap. I.	<i>De munere Messiae Regio</i>	603
Cap. II.	<i>De munere Sacerdotali</i>	642
Cap. III.	<i>De munere Prophetico.</i>	664
Cap. IV.	<i>De statu exinanitionis & exaltationis</i>	674

LIBER OCTAVVS.

De officiis hominum erga Messiam.

Cap. I.	<i>De penitentia & fide</i>	679
Cap. II.	<i>De reliquis officiis Messiae exhibendis</i>	687
Cap. III.	<i>De solatio, quod Judaei ex doctrina de Messia habuerunt</i>	691

LIBER NONVS.

Continet ea, quæ Judaei, & præcipue Talmudistæ, de
Jesu Nazareno, Messia nostro, vel bona vel
mala scripserunt.

Cap. I.	<i>De convitiis Judæorum in Messiam nostrum</i>	693
Cap. II.	<i>De iis, quæ Judaei de Jesu Nazareno bene ac vere dixerunt</i>	702
Jo. Adami Leonh. Reizii,	<i>diff. de Gloria Messiae, quam Moses videre ge- stivit, Exod. XXXIII, 18 - 23. cum annot.</i>	710
Jo. Gebaueri	<i>diff. de resurrectione, Sanctorum cum Christo a Jesaia cap. XXVI, 19. prædicta</i>	757

RABBINICARVM LECTIONVM

LIBER PRIMVS.

Continens Introductionem ad studium Rabbinicum, &
Tractationem de Expurgatione Pontificia
librorum Rabbinicorum.

Cap. I.	<i>Præliminaria quædam exhibens</i>	781
Cap. II.	<i>De cultore studii Rabbinici</i>	784
Cap. III.	<i>De methodo ipsa, & quidem primo de Rabbinis exegeticis</i>	788
Cap. IV.	<i>De Rabbinis Midraschicis</i>	794
Cap. V.	<i>De Talmude</i>	802
Cap. VI.	<i>De libro Sobar</i>	805
Cap. VII.	<i>De reliquis scriptoribus Rabbinicis</i>	808
Cap. VIII.	<i>De fine studii Rabbinici</i>	813
Cap. IX.	<i>De iis, quæ in studio Rabbinico adhuc elaboranda restant</i>	815
Cap. X.	<i>De Expurgatione Pontificia scriptorum quorundam Rabbinicorum</i>	824
Cap. XI.	<i>De Expurgatione libri Mechilta & Quæstionum R. Achai</i>	831
Cap. XII.	<i>Expurgatio librorum Pesikta sotarta & Midrasch Tebillim</i>	835
Cap. XIII. XIV.	<i>Recensio eorum, quæ in Talmude sunt expurgata</i>	839
Cap. XV.	<i>Expurgatio libri Siphra & Siphri</i>	872

Cap.

Cap. XVI. *Expurgata in libro Aruch* 875

Cap. XVII. *De negligentia Expurgatorum in libro vernaculo מעשה בוך* 878

LIBER SECVNDVS.

Cap. I.	<i>Christus Rabbiorum summus</i>	883
Cap. II.	<i>docens, R. Simeonem filium Jochai, auctorem libri Sobar, religionis fuisse Christianum</i>	901
Cap. III.	<i>Iusti Martini Glaseneri Diatribe contra hanc sententiam</i>	918
Cap. IV.	<i>Vindiciæ hujus sententiæ</i>	935
Cap. V.	<i>De Sapore, Persarum rege</i>	948
Cap. VI.	<i>De Turno Ruso</i>	953
Cap. VII.	<i>Versio partis ex Capite Cbelek</i>	957
Cap. VIII.	<i>Errores quosdam Virorum doctorum in Orientalibus commissi</i>	974
Cap. IX.	<i>Exempla eorum, quæ bene a Rabbinis dicta sunt</i>	978
Cap. X.	<i>De stilo Hellenistico, s. de Hebraïsmis Novi Testamenti</i>	983
Cap. XI.	<i>Cogitationes de Immanuele</i>	992

SYLLABVS AVCTORVM ET EDITIONVM

Idem manet, qvi tomo priore, nisi qvod hos paucos
interea nactus sum.

Midrafch Tehillim, Schmucl & Mischle, Amstel. 490. C. 1730. fol.
qvanqvam etiam Bombergiana utor.

Pefikta rabbathi, editio unica, 4. sine loco.

Pefikta fotarta, Venet. Bomberg. 306. C. 1546. fol.

Siphra & Siphri, ibid. a. 310. C. 1550. fol.

Tikkune Sohar, Amstel. a. 479. C. 1719. 8. charta majore.

igitur & hæc tractatio speciem aliquam demonstrationis habere debeat, quamvis ambages methodi Geometricæ non adhibeantur; necesse utique est, ut a notatione nominum incipiamus, ne quis postea vel Judæus, vel etiam Christianus neget, verba ab iisdem sic accipi solere. Duo autem genera verborum & phrasium a nobis evolvenda sunt, tum ea, quæ Messia sunt homonyma, tum quæ tempora ipsius denotant. Porro ad Scriptores Judæorum in hac materia classicos provocandum est, de quibus Lector informandus fuit, ut sciret, quidnam de illis sentiendum esset. Quum enim illi non a quovis legantur, judicia etiam pro captu cujusvis diversa subire coguntur. Tandem etiam, quia ad Cabbalam Judaicam & argumenta inde petita provocare cogor, dicendum fuit; quam ego de Cabbala Judæorum vera & falsa ex scriptis eorundem ideam hauserim. Sit igitur

CAPVT I.

DE NOMINIBVS MESSIAE.

Ipsum Messia nomen non admodum diu nos detinebit. Hebræis משיח, a radice משה, ab *ungendo* nomen habet, & ejusmodi personam denotat, quæ unguento perfusa est. Adeoque proprie loquendo est adpellativum, ad Reges præcipue & Sacerdotes, qui ad munus suum unguento infuso inaugurari solebant, spectans: Unde & Saulus & Cyrus ab ipso Spiritu Sancto hoc nomine designantur. Unctio autem illa, quæ in Sacerdotibus & Regibus peragebatur, symbolum erat singularis cujusdam gratiæ divinæ, quæ DEUS tales viros instruere voluit, prout exempla in promptu sunt. Sohar Levit. fol. 14. col. 55. ad verba Levit. VII. 35. Hæc est unctio Aaronis & filiorum ejus. *Aaron unctus est oleo unctionis superno, quod e supernis inferius descendit: & per Aaronem uncta est unctio sancta ad benedicendum.* Et postea col. 56. *Ex hoc unguento benedictiones descendunt in manum Sacerdotis, & Sacerdos eas perfert ad homines.*

Καὶ ἐξοχὴν autem Messias est illa persona plane singularis, quæ a DEO ad suscipiendum opus redemptionis nostræ ab æterno destinata, in Veteri Testamento promissa, & justo tempore in hunc mundum missa est. Rationem denominationis ipse Messias profert his verbis Jesa. LXI. 1. *Spiritus Domini Dei in me est, propterea quod Dominus me unxit.* Nimirum humana ejus natura virtute Spiritus Sancti instructa est, ut munus suum triplex eo melius administraret. Et quia Messias debebat esse summus Rex, summus Sacerdos, summus denique Propheta, necesse quoque fuit, ut largius inungeretur, h. e. luculentissimis donis Spiritus Sancti copiose perfunderetur. Id quod ipsum sanctus Davides olim sic elocutus est Psalmo XLV. 8. *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea quod te, o Deus, unxit Deus tuus, oleo letitiæ præ consortibus tuis.* Ad aliquam verbi illustrationem illud addo, quod in Targum loco Jesaïæ citato *unxit* vertitur רבי, *magnum fecit, dignitati præfecit*, unde etiam Rasche & Kimchius hoc verbo magnitudinem & principatum indigitari annotarunt. Porro in Targum Jonathan. Numer. XXI. 27. 28. 29. משיח באורייתא, *unctus in Lege*, denotat talem, qui largiore quadam ejus notitia non solum imbutus, sed etiam tinctus sit. Huc pertinet alius locus ex Sohar Exod. fol. 23. col. 90. R. Jose dixit : כל אינון משחין דהו נגרינ משיך מלכא קדישא לקבלה בגיני כך : משכחא ליה מטרונותא : *Omnia illa ungvēta, quæ a Deo ad alios descendere possunt, dimisit Rex Sanctus ad Matronam, propterea hæc illum celebravit.* Ungvēta sive olea h. l. dona Spiritus S. denotant, quibus, ut inferius audiemus, Messias a DEO exornatus est.

Magnum huic unctioni mysterium inesse ipsimet Judæi confitentur in Sohar chadaſch fol. 45. 3. ubi agunt de literis majoribus ער in Krifchma : *Ille literæ majores sunt ad testimonium ferendum de mysterio mysteriorum, nimirum unde eliciatur unctio Messie, quæ est רוח רמדימנותא, mysterium fidei, & quicumque hoc mysterium cognoscit, etiam mysterium Domini sui novit, duosque mundos, hunc & futurum, hereditatis loco accipit.*

Hujus igitur Messie nostri sanctissimi nomina primum e scriptis Judæorum proferenda sunt, quæ, ut ordine procedamus, in quinque

classeſ diſpeſcimus. Qvædam enim divinam ejus naturam, qvædam humanam indigitant: alia ipſi propter munus triplex, alia propter qvædam proprietates tribuuntur: qvibus deniqve unum aut duo addemus, qvæ ad certas claſſes redigi neqveunt.

CLASSIS I

NOMINVM MESSIAE, QVAE DIVINAM ILLIVS
NATVRAM INDIGITANT.

I. יהוה.

Hoc nomen Dei eſſentiale Meſſiæ tribuitur Jerem. XXIII. 6. ubi vide, qvæ libro II. occurrent. Sohar Deuter. fol. 119. col. 473. *Alio loco Doctores traditionum docuerunt, qvod templum & nomen Meſſiæ, nomine Tetragrammati appellantur.* Ibidem Exod. fol. 21. col. 83. verba Exod. XIII. 21. ויהוה הולך לפניכם, *Et Dominus præceſſit ipſos*, de Matrona & Angelo foederis intelliguntur, qvæ nomina Meſſiæ competere inferius docebimus.

Midraſch Tehillim ad Pfalm. CVII. 1. fol. 40. 1. ad verba Jeſa. XXXV. 10. Et redempti יהוה Domini revertentur. *Non dicit: redempti Eliæ, neqve: redempti Meſſiæ: ſed, redempti Domini.* Clarum eſt hic redemptos Meſſiæ & redemptos יהוה pro ſynonymis haberi. Midraſch Miſchle ad c. XIX. 21. fol. 57. 1. R. Huna dixit: *Octo nominibus appellatur Meſſias, qvæ ſunt: Finnon, יהוה, Juſtitia noſtra, Zemach, Menachem, David, Schiloh, & Elias.* Singula deinde probantur locis biblicis, qvæ alibi adferuntur. Qvia vero verba יהוה צדקנו pro duobus nominibus numerantur, qvæ tamen revera non niſi unum ſunt, fortasſe unum expunxerunt Judæi recentiores, qvod ex collatione exemplarium planum reddi poſſet.

2. מִימְרָא דִּיהוָה, Verbum Domini.

De hac denominatione ſatis prolixi ſunt Jo. Steph. Rittangelius ad librum Jezirah, & Jo. Henr. Michæelis in ſingulari diſſ. de מִימְרָא five

לֹאֶנָּה, Halæ excusa. Sed ego pauca tantum, quæ ad rem meam faciunt, delibabo. *Primum* itaque notandum, hoc nomen tantum in Targumim occurrere, in reliquis Scriptoribus non item, nisi cum recentiores ex Targumicis fontibus ejus mentionem faciunt, aut in illud commentantur. *Secundo*, observanda est ratio denominationis, quam debemus Jo. Lightfooto in Horis ad Joann. I. 1. Observat ille, *vocem מימרא aliquando nihil aliud significare, quam Ego, Tu, Ipse*: ita ut מימרי idem sit quod נפשי & עצמי. Exempla hoc satis clare ostendunt.

2. Paralip. XVI. 3. *Fœdus inter me & te.* Targum: בין מימרי ובין מימך, *inter verbum meum & inter verbum tuum.* Ibid. c. XXIII. 16. *Et pepigit Jehojada fœdus* בין מימריו, *inter se ipsum, & inter totum populum,* ובין מלכא *inter ipsum regem.* Jobi VII. 8. *Oculi tui in me.* Targum: במימרי. Sic igitur 'מימרא ריי' nihil aliud denotaret, quam illum ipsum, qui sit DEVS. *Tertio*, hæc phrasis firmum satis argumentum præbet, ad pluralitatem personarum divinarum contra Judæos demonstrandam. Si enim 'מימרא ריי' est ipse DEVS, & tamen alius est a יהוה, sequitur, in una essentia divina plures, quam unam, esse personas. Sic Targum Jonathan Exod. III. 8. במימרי, *per Verbum meum eripiam eos e manu Ægyptiorum.* Alius certe est יהוה, v. 7. & אלהים, v. 6. qui loquitur, aliud Verbum ejus, per quod Israëlitas liberare voluit. Sed hoc nunc non agimus, ideo neque exempla cumulamus. Supereft igitur *Quarto*, ut ostendamus, illam denominationem Messiae convenire, eique a Judæis tributam esse. Hoc facit locus clarissimus Numer. XXIII. 21. *Dominus Deus cum ipso, & clamor regis in ipso*: ibi Jonathan: *Verbum Domini DEI ipsorum est illis auxilio, & jubilum regis Messiae vociferatur inter eos.* Onkelos: *Verbum Domini DEI ipsorum erit in auxilium ipsorum, & Schechina Regis illorum inter illos.* Quod si igitur Exergasia hic locum habet, quod nemo negabit, adparet, interpretes *Verbum Domini DEI, & Messiam*, nec non *Schechinam* pro uno eodemque habuisse. Alia loca suppetunt, quibus Schechina & Verbum Domini pro synonymis habentur. Deuteron. XXIII. 14. Onkelos: *ut non avertatur Verbum ejus benefaciens tibi.* Jonathan: *ne ascendat Schechina ejus a vobis.* Ibidem c. XXXI. 3. Jonathan: *Dominus Deus*

vester & Schechina ejus transiit coram vobis. Idem v. 8. וְיִסְרָאֵל שְׂכִינָתָהּ, Et verbum Domini, Schechina ejus comitatur te. Conclude igitur: Si Schechina est Messias, sequitur etiam Verbum Domini esse Messiam.

Huc quoque referri posset locus Philonis de confusione lingvarum p. 255. D. *Et qui fieri potest, o boni, ut non bellum oderitis, pace delectemini, cum unum eundemque patrem profiteamini, non mortalem, sed immortalem*, ἀνθρώπον θεῶν, hominem DEI, ὃς τῷ αἰδίδας λόγος ὢν ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτός ἐστιν ἀφθάρτος, qui cum sit illius sempiterni sermo, necessario ipse quoque incorruptibilis est. Et rursus p. 267. C. *Quod si nondum quisquam est dignus, ut filius DEI appellatur, tu tamen da operam, ut ornatus sis sicut verbum ejus primogenitum, angelus antiquissimus, & variarum appellationum archangelus, videlicet principium, nomen DEI verbumque dictus, & homo factus ad imaginem, & videns ille Israel.*

3. שְׂכִינָה, Schechina.

Judæis familiare est, ut DEVM vocent Schechinam. Ratio est, quia DEVS visibili quodam modo inter Israëlitas habitavit. Originem hanc approbant ipsæ Sacræ litteræ. Exod. XXXIV, 16. וַיֵּשְׁבֶן, Et habitavit gloria Dei in monte Sinai. Hinc ubi כְּבוֹד יְהוָה, Gloria Domini in libris Vet. Testamenti occurrit, ibi Interpretes Chaldæi fere semper Schechinam verterunt. Igitur hac voce essentiam divinam denotari, nemo harum rerum gnarus unquam negavit. Nostrum jam est ostendere, quod hoc nomen etiam Messiaë tribuatur. Et huc facit locus Sohar Genes. fol. 88. col. 348. ex versione Sommeri p. 43. *Hic filius est pastor fidelis. De te dicitur Psalm. II. 12. Osculamini filium, it. v. 7. Tu es filius meus. Est autem ille Princeps Israelitarum, Dominus super inferiora, dominus angelorum ministrantium, filius supremi, filius DEI O. M. & Schechina gratiosa. De quo etiam, respectu retributionis supremæ, tanquam de Messia filio Josephi dicitur 2. Samuel. XII. 13. Etiam Jehova abstulit peccatum tuum, non morieris. Per illum quippe reconciliatus est David.* Jam vero Psalmus II. a multis antiquioribus de Messia explicatur, igitur Messias est Schechina. Alius locus fati clarus ex

Targum

Targum Jonathan & Onkelos modo adfuit, cum de *Verbo Domini* ageremus. Sohar chadafsch fol. 45. 2. ad verba Jefa. II. 19. Et venient in speluncas rupium, & fissuras petrarum, a facie terroris Domini; *hæc est Schechina, quæ ab illo tempore & postea exaltabitur*, ומשיח בערה, & *Messias est cum ea*. Midrasch Tehillim ad Psalm. CXLVI. 7. fol. 49. 3. quæ verba ex Breschith rabba adferuntur a Raymundo Martini in Pugnione Fidei part. III. distinct. III. 12. 1. לעתיד לבא כימות המשיח : שהשכינה ביניהם. *Tempore futuro, diebus Messie, quando Schechina erit inter eos, tum mulieres non erunt prohibita.* Hic expresse ajunt, Schechinam temporibus Messie inter homines versaturam. Atqui illa jam inde ab orbe condito inter homines versata est, quemadmodum inferius libro IV. integro satis probatum dedimus. Facile igitur est ad concludendum, singularem quendam modum intelligi, quo Schechina inter homines habitare debuit, qui est ille ipse, quem Joannes intendit c. I. 14. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.

Deinde propter conjunctionem naturarum in una persona Christi, humana quoque natura Schechina dicitur. Sohar Exod. fol. 39. col. 153. *Veni & vide. Datur Schechina, quæ vocatur mater, Datur, quæ vocatur ancilla. Est etiam, quæ vocatur filia.* Hic divinitas Messie duplici modo proponitur, tum respectu ad Patrem, & tunc vocatur *Filia*, tum respectu ad humanam naturam, & tunc vocatur *Mater*. Humana vero natura sub nomine *Ancille* indigitatur. Singula autem genere foemino potius, quam masculino, ponuntur, quia vox Schechinæ, si grammatice consideratur, generis foeminini est. Sequuntur porro quædam in illo textu Soharis ad illustrationem horum verborum facientia, sed lectionum varietate sic deformata, ut sanus inde sensus exsculpi nequeat. Hoc unum bonum aliquem sensum habet, quod גופא דברתא דמלכא dicitur Metatron.

Illam Schechina apud Cabbalistas est vel superior, vel inferior, prior divinam, posterior humanam naturam innuit. Tikkune Sohar c. 20. princ. ad verba Psalm. XCI. 4. *Clypeus & parma est veritas ejus.* Clypeus, רַח שְׂכִינָתָהּ תַּתָּא, innuitur *Schechina inferior*. Parma, רַח שְׂכִינָתָהּ עֲלֵא, innuitur *Schechina superior*. Veritas ejus, *hæc est Columna media.*

Porro

Porro quoque alia Messiae synonyma Schechinae competunt. Dicitur enim *Michael*. Schemoth rabba sect. 2. fol. 104. 3. *Vbicunque Michael apparuit, הוא כבוד שכנה, ibi fuit gloria Schechina.* Dicitur *Metatron*, id quod apparet ex collatione duorum locorum ex Sanhedrin fol. 38. 2. *Sadduceus quidam opposuit R. Idith. Scriptura dicit Exod. XXIV. 1. Et ad Mosen dixit: Ascende ad Dominum. Ad me, debebat dicere. Respondit Rabbini: Metatron hæc dixit, cujus nomen est sicut nomen Domini sui: & in Sohar Exod. fol. 52. col. 205. Quisnam hoc dixit: Resp. Schechina dixit: Ascende ad Dominum. Debemus hæc duo loca celeb. Danzio Progr. IV. de Schechina §. 59. Is etiam quamplura loca ex recentioribus scriptoribus idem probantia, congeffit, sed quæ apud ipsum requirenda sunt. Dicitur *Columna media*, de qua re loca inferius occurrunt.*

4. הקדוש ברוך הוא, *Deus Sanctus Benedictus.*

Judæis DEVS ipse hoc nomine tantum non singulis fere lineis appellatur. Atque & hoc nomen Messiae tribuunt. Sohar Genes. fol. 63. col. 249. *ומלכה משיחא דאתקרא בשמא ד' קבה. Et Rex Messias, qui vocatur nomine DEI S. B. Ibidem fol. 76. col. 301. & 77. col. 305. verba Genes. III. 15. Ipse conteret tibi caput, quæ alibi de Messia intellexerunt, de Deo S. B. explicant. Breschith rabba sect. 5. fol. 6. 3. Facta est vox מטטרון של הקבה, Dei S. B. Metatronis ad Mosen eo tempore, quo ad eum dixit Deuter. XXXII. 48. Ascende ad montem Abarim. Facta est vox Dei S. B. Metatronis ad aquas, q. d. Psalm. XXIX. 3. Vox Domini super aquas,*

5. Filius DEI.

Locus clarissimus ex Sohar modo adfuit n. 3. ubi de Schechina. Plura vide infra lib. II. ad Exod. IV. 22. Psalm. LXVIII. 32. LXXX. 16. Proverb. XXX. 4. Sic quoque Siracides c. LI. 10. *Ἐπεκαλεσάμην κύριον, πατέρα τῶ κυρίου μὲν: quem locum Allixius recte confert cum verbis Psalm. CX. 1.*

6. Zebaoth.

6. Zebaoth.

Elliptice, pro אֱלֹהֵי צְבָאוֹת, *DEVS exercituum*, quod certe nomen est solius Dei. Locus ex Sohar occurrit infra lib. II. ad Cant. II. 7.

7. Spiritus, & Spiritus Sanctus.

Quum Deus sit Spiritus, hoc quoque nomen Judæi Messiae tribuunt. Vide lib. II. ad Jefa. LVII. 16. Sohar Genes. fol. 50. col. 200. *Dixit Bileamus: Quomodo potero Israelitis nocere, quum ecce רוח קדוש עליהם, Spiritus S. supernus ipsis incubet, eosque alis suis obtegit?* Illum Spiritum S. paullo ante Schechinam vocaverat.

8. ראשון, Primus.

Ipse DEVS Jefa. XLIV. 6. Ego, inquit, *primus*, & ego novissimus: quibus verbis æternitatem designatam voluit. Judæi vero antiqui etiam Messiam sic vocant. Vide lib. II. ad Jefa. XLI. 27.

9. Primogenitus.

Tikkune Sohar c. 14. 'pr. *Veni & vide. De Sapientia scriptum est* Exod. XIII. 2. Sanctifica mihi omne primogenitum. *Nam omnia primogenita nomine illius vocantur: ושכינתא מתמן אתקריאת בכורה. Et* Schechina exinde vocatur *Primogenita. De Sapientia sane aperte scriptum est* Ezech. XLIV. 30. Initium omnium primitiarum de omnibus rebus. *וברה בכורה דילה קרמאה דכולהו. Et filius Primogenitus ejus est primus omnium, qui est Columna media.*

10. Lux.

Deus est Lux. 1. Joann. I. 5. quo verbo incomprehensibilitas ejus indigitatur. De Messia vero testimonia habes lib. II. ad Jefa. LX. 1. & Daniel. II. 22.

11. Brachium & Dextra Domini.

Tikkune Sohar c. 13. fol. 24. 1. ubi commentantur ad verba Psalm. XCVIII. 1. Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit. Salvavit se dextra ejus: & de illa alibi dicitur Psalm. LX. 7. *Serva dextram tuam: (hæc autem ideo servanda est,) ואיורו בגלותא עם*

שכינתה, quia illa cum Schechina in captivitate fuit. Hæc quoque dextra suffulcit eam. Et hoc est mysterium verborum Jesa. LII. 1. Et brachium Domini cui revelatum est? ובה אומה רפורקנה Et per eam est juramentum redemptionis, h. e. Deus per eam jurat, se homines certo redempturum esse, & hoc est, quod scriptum est Jesa. LXII. 8. Juravit Dominus per dextram suam, & per brachium roboris sui. Et rursus Ruth. III. 13. Ita vivit Dominus, cuba usque ad tempus matutinum. Cur vero dicitur Brachium Domini? Resp. Quia vola manus est י, quinque digiti sunt ה, קנה, os manus dextræ, quod proprie brachium dicitur, est י, humerus autem est ה. Et hæc est Columna media, quæ cum dextra conjuncta est, ut auxilio illius Schechinam contineat in captivitate.

12. Mater.

Ita Messias dicitur in Sohar, & quidem respectu ad personam primam habito, quæ Pater dicitur. Synonyma vero illius sunt *Schechina*, & *Vxor*, quæ a consiliis Patri fuit in opere creationis, & artificis quoque partes simul egit. Locus inferius occurrit lib. III. ubi divinitas Messie ex opere creationis adstruitur, & lib. IV. ubi de Decreto Prædestinationis nostræ ab æterno agitur.

CLASSIS II.

EORVM NOMINVM MESSIAE, QUAE HVMANAM EIVS
NATVRAM INDIGITANT.

13. Filius David.

Hoc nomen Messie apud Judæos antiquiores est frequentatissimum, & in Novo Test. satis frequenter occurrit. Hinc necesse non est exempla proferre. Singulare est, quod, quum David plures filios, innumeros posteros habuerit, tamen Nomen filii Davidis Messie נאִתְּיִן־לְדָוִד tribuatur.

14. David.

Ipsius quoque Davidis nomine venit Messias, quia ex stirpe illius natus erat, & quia David in quamplurimis rebus typum illius exhibuit. Loca quære lib. II. ad Jesa. XLIII. 10. Jerem. XXX. 9. Ezechiel. XXXIV.

23. XXXVII. 24. Hof. III. 5. Psalm. XVIII. 51. Sohar Genes. fol. 58. col. 229. 230. *David Rex חי לעלמין, vivit in secula, & etiam temporibus Regis Messiae Rex erit. Hæc enim doctrina inter nos viget: Rex Messias sive ex vivis est, sive ex mortuis, nomen ejus est David.* Chagiga fol. 14. 1. Daniel. IX. 7. sic legitur: כורסייה, Thronus ejus sunt scintillæ ignis: & paullo ante sic exstat: כורסון רמיו, Throni positi sunt, & Antiquus dierum sedit. Nulla hic est difficultas aut contradictio: אחד לו ואחר לדוד, Vnus thronus pro ipso (Antiquo dierum,) alter pro Davide positus fuit. Vbi Rasche: *David ipse est Messias.* Hæc Raschii in editionibus hodiernis expuncta sunt, olim vero sic lecta fuisse tradit Finus Hadrianus Finus in Flagello Judæorum IV. 23. Sohar Exod. fol. 93. col. 379. דוד איהו הוה מלכא בהאי עלמא ודוד יהא מלכא בזמנא דאתי. *David Rex est in hoc mundo, & David Rex erit in mundo futuro, propterea scribitur* Psalm. CXVIII. 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes, factus est caput anguli.

15. *Filius hominis.*

Hoc nomine Messias semet ipsum frequenter indigitare solitus est, ut auditoribus suis in memoriam revocaret verba Danielis VII. 13. ubi vide lib. II.

16. *Zemach.*

Ita dicitur Messias, quia tanquam furculus e trunco Davidis exciso progerminavit. Vide lib. II. Jerem. XXIII. 5. XXXIII. 15. Zachar. III. 8. VI. 12.

17. *Leprosus.*

Quia omnes infirmitates nostras suscepit. Vide lib. II. Jesa. LIII. 4.

18. *Matrona.*

Nomen hoc tantum in Sohar Messiae tribuitur, & quidem ad Exod. fol. 21. col. 84. *Temporibus futuris omnes hostes tradentur in manus Matronæ, q. d. Jesa. LXIII. 1. Qvis est ille, qui venit ab Edom? Jam vero, ut lib. II. ostenditur, hæc verba alibi in Sohar de Schechina, in Pirke R. Elieser de filio Davidis explicantur. Porro in Sohar Numer. fol. 93.*

col. 369. expresse sic habetur : שכינת' איהי מטרוניה , *Schechina est Matrona.* Inferius vero constabit, omnia, quæ huic Matronæ tribuuntur, in Messiam convenire. Confer interim Sommeri Theologiam Soharicam p. 32. 33. 34.

Mirum vero cuiquam videatur, quod, quum Messias masculus sit, a R. Simeone Jochaide foemellæ nomine vocatus sit. Rationes vero illi sunt non prorsus contemnendæ. Primo connubium aliquod prorsus singulare inter duas naturas, divinam & humanam, intercedit, quod R. Simeon more suo sic exprimit, ut divinam Regem vocet, quæ cum humana, tanquam Matrona, מלכותא quasi connubio quodam conjuncta sit. Porro illam Matronam sibi proponit tanquam Reginam in thalamo Regis, quæ regię habitationis & gloriæ particeps facta sit, apud ipsum quoque tanta gratia valeat, ut nemo sine ipsa ad Regem ingredi, multo minus gratia ipsius frui queat. Quæ omnia in Messiam quam optime conveniunt. Loca vero Soharica, utpote paullo prolixiora, inferius suo loco, ubi de unione, quam Theologi personalem vocant, sermo erit, in medium proferentur.

19. זעיר אנפין, *Microprofopus.*

Nomen Cabbalisticum, Filio Dei conveniens, quia aliquando & in aliquibus minor Patre fuit. Adscribimus in hanc rem verba ex Nic. Lütken's libello de Sohar sect. 2. p. 79. *De Microprofopo hic (in Idra rabba) asseritur, quod זעיר אנפין dicatur, in oppositione דא Arich Anpin, quia facies ejus non omni tempore ad omnia extensa fuit, (§. 54. f.) & quia ei judicium est traditum a Macroprofopo; (§. 590.) quod tamen non ita intelligendum est, ac si in Microprofopo non esset misericordia, contrarium enim alibi docetur. (§. 658.) Quod personam ejus attinet, manifeste satis dicitur, quod ipse sit Jehova: Considerentur hæc verba : (§. 119. f.) Scriptum est Psalm. 33. v. 18. ecce oculus Domini Jehovæ super timentes eum; & scriptum est Zachar. IV. 10. oculi Domini sunt peragrantes universam terram. Non hic datur contrarietas, alterum de Microprofopo, alterum de Macroprofopo dicitur. Patet hinc, quod etiam Microprofopon Jehova dicatur. Ibidem additur, quod Microprofopon sit Jehova, qui Abrahamo apparuit, Genes. XXII. 20. (§. 159. f.) Porro advertatur, quæ inter Macroprofopon & Micro-*

profopon intercedat commercium: scilicet ex cerebro Macroprofopi descendere fluxum in cerebrum Microprofopi, (§. 242.) ex ore ejus, qui est Sanctus excelsus sanctorum, effundi Spiritum in Microprofopon, ut eo vestiatur, (§. 452. seq.) quin imo Seniore Seniorum in ipso Microprofopo esse, & hunc cum illo reapse unum esse. (§. 920.) Porro de Microprofopo asseritur, quod omnes ejus conformationes disponantur hinc & inde sub figura humana, dominari in eo Spiritum Senioris, & locatum iri super ejus thronum. (§. 510.) Fundamenti loco ponitur cum Dan. VII. 13. ubi filius hominis clare dicitur, tum Canticum Cantorum, ubi Cap. V. 10. f. pulchritudo faciei & reliquorum membrorum commendatur, ut adeo, quod etiam verus homo sit, inde innotescat. Hæc & alia mecum ponderans in eam incidi cogitationem: numne ex mente veterum Hebræorum per Microprofopon Messias intelligi queat? imprimis quando pondero, quod R. Simeon aperte asserat de communicatione Spiritus, qua ille descendit a Macroprofopo in Microprofopon, illam impleri in Messia, quia de eo scriptum est: Spiritus quiescet super Messia Jes. XI. v. 2. (§. 177. collat. §. 180.) Hinc enim ita colligo: quia R. Simeon verba Jesaie, quæ ipse de Messia intellexit, applicat ad Microprofopon, ut probet in Microprofopo quiescere Spiritum Macroprofopi; intellexit utique per Microprofopon ipsum Messiam. Hæc ille.

CLASSIS III.

ILLORVM NOMINVM MESSIAE, QVAE TRIPLEX

ILLIVS MVNVS INDICANT.

20. Rex.

Vulgatissimum est hoc nomen Messiae, quem Judæi ubique vocant מלך המשיח, & chaldaice מלכא משיחא. Vide & lib. II. ad 2. Sam. II. 10. Sohar Exod. fol. 52. col. 208. Ecce jam antea docuimus, המלך סתם רא, מלכא משיחא, quod, ubi nomen Regis simpliciter positum occurrat, ibi Rex Messias intelligendus sit.

21. Schiloh.

Hoc nomen Messiae competere, Judæi antiqui non dissidentur, quos lib. II. ad Genes. XLIX. 10. adduximus. Quum vero de significato illius

multa sint sententiarum divortia, fatis prolixè ostendi, *Dominatorem* innui, in Dissertatione tomo I. harum Horarum subjecta, qvam Lector conferat. Et hæc quidem nomina Messiae propter munus regium competunt, sequuntur illa, quæ ad munus propheticum pertinent.

22. *Pastor.*

Pastor fidelis, רעה מהימנה, Messias dicitur in Sohar, qvem locum jam supra produximus, ubi de Schechina fermo fuit. Confer lib. II. Ezech. XXXIV. 23.

23. *Lux.*

Hoc nomen eqvidem jam supra n. 9. adfuit, quia tamen certo quodam modo etiam huc pertinet, illud vel duobus verbis indicare non incon-
sultum fuit.

24. *Goel.*

Sequentia pertinent ad munus sacerdotale. Messias vero dicitur גואל, quia nos ab hostibus nostris vindicavit, & quidem est גואל אחרון, quia venit באחרית הימים, & גואל שני, ad differentiam גואל הראשון, qui fuit Moses. Loca Rabbinica vide lib. II. Genes. XLIX. 10. Jesa. IV. 2. LIX. 19. 20. LXVI. 7. Psalm. LXXII. 8. 16. Zachar. IX. 9.

25. *Angelus Dei, Angelus faciei, Angelus fœderis.*

Conjunximus hæc tria nomina, quamvis in aliquibus differre videantur. *Angelus Dei* Judæis, cum numero singulari adhibetur, Schechina esse statuitur, ut exstat in Sohar Genes. fol. 96. col. 380. 381. ומלאך יי' רב שכינתה. Et *Angelus Domini* (qui nempe Mosi in rubo apparuit) est *Schechina*. Alium locum exhibet Sommerus in Specimine Theologiæ Soharicæ p. 32. 33. ubi Angelo illi, qui cum Israëlitis profectus est, Exod. XIV. 19. nomen Dei essentiale tribuitur, Exod. XIII. 21. nec non nomen Matronæ, quæ omnia in Messiam competere supra docuimus. Prolixus est in hanc rem Ge. Eliezer Edzardus ad c. 1. Berachoth p. 226 - 239. qui multa cumulavit, a nobis in posterum in usus nostros convertenda. Jam illud tantum addimus, quod etiam מלאך הגואל vocetur.

Angelus

Angelus faciei occurrit Jefa. LXIII. 9. ubi vide libro II. Sic autem Judæis dicuntur omnes illi Angeli, qvi sunt ἐσώτες ἐνώπιον τῆς Θεῆς, Lucæ I. 19. eiqve ministrant. Inter hos est etiam Messias, non qvod ministret, sed qvod Deo Patri ad dextram ipsius præsto sit, & faciem ipsius semper videat.

Angelus Goel. Sohar chadasch fol. 83. 4. ad verba Genes. XLVIII. 10. Angelus, הגואל אורי, qvi liberavit me ab omni malo, benedicat pueris. *Qualisnam hic Angelus innuitur?* Resp. Si Angelus simpliciter diceretur, posset aliquis Henochum sive Metatronem intelligere: אבל ה' בתוספת אורי שכינתא, quia vero ה demonstrativum additur, tunc intelligitur Schechina, quæ est benedictio.

Angelus fœderis exstat Malach. III. 1. qvem, quantum mihi qvidem constat, solus ex recentioribus Kimchius Messiam explicuit. Sohar autem Genes. fol. 68. col. 268. sic habet. בכל הני מלאכא רברית הוה. וכלא בקבה אהמר. *Vbicunqve Angelus fœderis occurrit, ibi sermo est de Deo S. B.* Rationes vero singularum harum denominationum inferius suis locis occurrent. Adde locum ex Sohar chadasch fol. 77. 1. qvi inferius occurret.

26. Michael.

Sohar Genes. fol. 11. col. 41. *Vbicunqve inveneris Michaellem, qui est primus illorum, (angelorum) ibi subintellige Schechinam.* Schemoth rabba sect. 2. fol. 104. 3. *Vbicunqve Michael apparuisse dicitur, illud semper de Gloria majestatis divinæ intelligendum est.* Ille Michaël dicitur שר הפנים, princeps facierum, כוהן גורל, Sacerdos summus in cœlo, quæ omnia in Messiam quadrant. Plura suo loco occurrent, interim Lector consulat Cel. Dantzii Progr. II. de Schechina §. 34. seqq. Ern. Frid. Neubaueri diff. qva Michaëlem Messiam esse ipsis Judæorum testimoniis comprobatur, Giesl. 1733. itemqve Horas nostras Hebr. tom. I. p. 1119. 1219. Porro quia partes Michaëlis plurimæ erunt לעתיד לבא, & לעולם הבא, hæc duo vero tempora Messiæ denotent, ipsum quoque Michaëlem Messiam esse exinde comprobatur.

27. Columna

27. *Columna media.*

In Sohar sæpius occurrit עמורה ראמצעוה, *Columna intermedia*. Sufficiet jam nobis locus unus ex Sohar Numer. fol. 91. col. 364. ex versione Sommeri p. 36. *Columna medietatis est Metatron, qui pacem constituit apud superiorem, sicuti pulchritudo ipsa, cujus nomen est uti nomen domini sui, creatus s. constitutus ad illius imaginem & similitudinem, comprehendens omnes gradus superne deorsum & inferne sursum, concludens in medietate. Quod si igitur, ut paullo post ostendemus, Metatron est Messias, sequitur etiam Columnam mediam esse Messiam.*

28. בר נפלי, *Filius cadentis.*

Hoc nomen Rabбини Messiae tribuunt. Sanhedrin fol. 96. 2. R. Nachman dixit ad R. Isaacum: An audisti, quando בר נפלי, *filius cadentis vel cadentium venturus sit?* Hic respondit: *Quinam est ille בר נפלי?* R. Nachman ait: *Mesias.* R. Isaacus: *An vero Mesias ita vocatur?* Ille: *Utique Amos IX. 2. Eo die erigam tabernaculum Davidis lapsum. Rationem denominationis dat Rasche, quod regnum Davidis collapsum ab eo restituendum sit. Nos veriorem damus, quia scilicet genus humanum in peccata collapsum restituit: postea quoque, quia tempore adventus sui ecclesiam per Pharisaismum penitus collapsam instauravit. Sequuntur duo Messiae nomina, quæ non ad unum ipsius munus, sed plura, respiciunt.*

29. *Servus.*

Nomen hoc est biblicum, & occurrit Jesa. XLII. 1. XLIII. 10. LII. Zachar. III. 8. Psalm. LXXXVI. 16. Vide lib. II. testimonia Judæorum hæc loca de Messia interpretantium.

30. *Metatron.*

De hoc Messiae nomine pluribus egerunt Edzardus ad c. 1. Berachoth p. 229. f. Dantzius Progr. III. & IV. de Schechina, Eisenmengerus in Judaismo detecto II. p. 393. - 401. & aliis locis in Indice notatis, Norrelius in Phosphoro orthodoxæ fidei Cabbalistarum p. 6. 7. Neubauerus diff. citata, Sommerus in Specimine Theologiæ Soharicæ p. 35, 36, 37. hos autem exscribere nostrum non est. Præcipue operosa est diligentia Celeb.

Celeb. Dantzii in evolvendis variis ejus vocis etymologiis, dum alii a מטר deducunt, & pluviarum præfectum faciunt, alii a græco μὲτρως, alii ex Latino vel *Metatoris* vel *Mediatoris* vocabulo prodisse dicunt. Credibile vero est a Latino potius originem habere, & primo Metatorem denotare, qui locum castris metandis aptum eligit, & mansiones militibus constituat: nam hoc ipsi officium inter alia tribuunt, quod Israëlitis in deserto & alibi sese ducem viæ & castrorum metatorem exhibuerit. Cui deinceps *Mediatoris* significatio annexa est, dum eundem ער פנים, *Principem facierum*, coram Deo adparentem statuunt, & Michaëlem vocant, Schechinæ quoque nomen eidem tribuunt, quæ sane omnia in Messiam convenire, infra suis locis adstruemus. Differentiam vero, quam recentiores Cabbalistæ faciunt inter מטטרון cum Jod, & מטטרון sine illo, item inter מטטרון & מטטרון, apud antiquos in Sohar non inveni, adeoque, quamvis quidam ex viris doctis ad illam attenderint, nihil ex illa concludi posse statuo.

Cumulum denique nominum variorum ad Metatronem spectantium addo ex Tikkune Sohar c. 57. *Invenimus in libro Rasiel, qui Adamo primo traditus est, quod Deus S. B. Metatroni nomina multa dederit. Nonnunquam dicitur מיטטר, Metator, quando על המטרה, pluvie præfectus est. Aliquando dicitur אטימון, Obturator, eo tempore, quo peccata Israelitarum obturat, סגרן, Occlusor, quando januas precum claudit: פתרון, Apertor, quando januam precum aperit: פסקון, Decisor, quando doctrinas in Academia inferiore decedit. Et sic de reliquis nominibus, quæ ab operibus suis nactus est.*

CLASSIS IV.

eorum nominum messiae, quæ quasdam illius proprietates exprimunt.

חנינה, Chanina.

Ita quidam Judæi in Echa rabbathi fol. 59. 3. & Sanhedrin fol. 98. 2. *Qui ex Schola R. Chanina prodierunt, dixerunt nomen Messie esse Chanina,*
Hor. Hebr. Tom. II. C *q.d.*

q. d. Jerem. XVI. 13. ut non daturus sim ipsis Chaninam. Sic enim ex mente Judæorum vertendum est, quum alias hic sensus sit: *ut non exhibiturus sim ipsis gratiam.* In Sanhedrin præterea loco אֵין אֵין legitur אֵין אֵין.

32. מְנַחֵם, Consolator.

Echa rabbathi fol. 59. 2. & Hierof. Berachoth fol. 5. 1. R. Judan fil. R. Ibo dixit: *Nomen Messiae erit Menachem.* R. Chananjah fil. R. Afhu dicit: *Non pugnant hæc invicem, (duo nomina Messiae) Zemach enim & Menachem arithmetice valent idem.* In Sanhedrin fol. 98. 2. sic ajunt: *Sunt qui dicant, nomen Messiae esse Menachem filium Huskie, q. d. Thren. I. 16. Quoniam procul a me est Menachem, refoecillans animam meam.*

Messias quoque a Judæis dicitur Menachem filius Ammiel. Sohar Numer. fol. 72. col. 285. Chephziba, uxor Nathanis, filii David, mater est Messiae, Menachemi scil. filii Ammiel. Midrasch Tehillim ad Psalm. XCII. II. fol. 35. 2. *Menachem filius Ammiel, filii Josephi, circum se omnia percussit juxta quatuor cardines cæli, q. d. Deuter. XXXIII. 17. Primogenitus bovis ejus gloria ipsi est, & cornua unicornu sunt cornua ejus. &c.*

Porro quia Messias dicitur filius עֲמִיאל, perpendendum propono eruditis, annon sub hoc involucro lateat עֲמִיאל.

33. Pax.

Prologus Midrasch Echa, prout citant Raymundus Martini in Pugione Fidei II. 9. 21. & Hadr. Finus in Flagello Judæorum II. 7. III. 18. R. Josua Galileus dixit: *Nomen Messiae Pax est, scriptum est enim Jesa. IX. 5. Pater futuri seculi, Princeps pacis.* In exemplaribus autem nostris excusis hoc non invenitur.

34. צִדִּיק, Justus.

Sohar Numer. fol. 86. col. 341. R. Isaac dixit, per Lætitiam intelligitur Justus, q. d. Jesa. LI. 3. Lætitia & gaudium invenietur in ea. R. Simeon dixit: *Justus dicitur Lætitia: nam ex quo tempore Ecclesia Judaica in captivitatem incidit, benedictiones cessarunt descendere in mundum ab hoc Justo.*

De

De hoc autem tempore (de adventu Messiaë in antecedentibus sermo fuerat) quidnam scriptum est Jesa. XII. 3. Et haurietis aquam בששון, cum læticia? רַחַם צָרִיק. *Intelligitur Justus: ex fontibus salutis: Intelligitur Pater & Mater, sive, ut alii volunt, Nezach & Hod, (duæ ex Sephiroth) & omnia profuunt ex scaturiginibus profundissimis, de quibus hæc verba agunt ibid. v. 4. Et dicetis illo die &c. v. 6. Jubila & exulta habitatrix Zion. Jam vero hic locus Jesaia, fatentibus ipsis Judæis, de Messia agit, igitur Messias est ille Justus. Sohar Genes. fol. 13. col. 52. Ecclesia Israëlitica, quæ indigitatur die quarto in mysterio verbi מַאֲרָה sine fulcro quarto h. e. regno Davidis. Propterea, quavis locus רַחַם צָרִיק hujus Justi die Sabbathi consummetur, tamen innuitur die tertio, ut sit propinquus diei quarto. Et postea, ubi ad idem verbum מַאֲרָה commentantur, dicunt illud ita scribi propter ordinem justitiæ מְלִכּוּת רַחֲמִים, regni cælorum, quod lucem non habet a semet ipso, sed datum est ipsi per manus Justi, & propterea David inferior pauper & egenus est. Hæc vero omnia de Messia agere quis non videt?*

Liber Bahir citatus a Fino in Flagello Judæorum III. 35. *Quid est quod dicitur (Proverb. X. 25.) Justus est fundamentum sempiternum? Ad quod responderetur: Quidam justum habet sive habebat Deus sanctus & benedictus in seculo suo, qui est sibi dilectus, eo quod universum mundum sustinet, & est fundamentum ejus, & gubernat mundum, atque ut gubernetur ipse efficit, & cetera multa similiter facit: de quo justo concludit: Et ipse est fundamentum omnium animarum. Et hoc est quod dicitur: Justus est fundamentum sempiternum.*

Sohar Genes. fol. 58. col. 229. *Mundus non consistit, nisi super Justo uno, q. d. Proverb. X. 25. Justus est fundamentum mundi. ועליו קאים עלמא ובגינה אסתמיך ועליו אשתיל, Et in eo stat mundus, per eum suffulcitur, & in eo plantatus est. Et ille potat & irrigat mundum & alit omnia. Et de hoc scriptum est: Jesa. III. 10. Dicite, quod Justus bonus sit, & quod fructum operum ejus (homines) comesturi sint. Sic enim ex mente Judæorum vertenda sunt hæc verba.*

Restat adhuc unicum nomen Messiae, quod ad nullam harum classium referri potest.

35. יִנּוּן, *Finnon.*

Testimonium exstat lib. II. Psalm. LXXII. 17. Notandum, quod illud יִנּוּן sit futurum conjugationis Niphal, a radice נִן vel נִין, quod denotat, *ad instar piscium multiplicari.* Judæi autem illud tanquam proprium acceperunt.

CAPVT II.

DE NOMINIBVS, QVIBVS IVDAEI TEMPORA MESSIAE DESIGNARVNT.

1. אַחֲרֵית הַיָּמִים, *Dies postremi.*

Haec denominatio est biblica, occurrens Genes. XLIX. 1. Jesa. II. 1. ubi vide, quæ lib. II. adduximus. His effatis Judæorum Christiani longe melius debebant attendere, quam huc usque factum observavimus, præcipue Daniel. X. 14. Adde duo loca ex Sohar, tomo I. harum Horarum p. 413.

2. כּוֹף יוֹמֵיָא, *Finis dierum.*

Hoc nomen est Targumicum Genes. III. 15. Exod. XL. 9. II. Numer. XXIV. 14. 2. Samuel. XXIII. 1. & forte alibi observatum, quæ loca libro II. evolvi possunt. Sic in Targum Jonathan Numer. XXV. 12. Pinchaso hoc promittitur: *Et vivet in æternum, למבשרה גאולה לכוף יומיָא, ad annunciandum redemptionem in fine dierum.* Semel quoque occurrit in Codice sacro Daniel. XII. 13. *Et tu abi ad finem, & quiesces & stabis in portione tua לקץ הימין, in fine dierum.* Nimirum Angelus Danieli pro-

promittit requiem in sepulcro, usque ad tempus Messiae, quo ipse una cum aliis Sanctis resurrecturus sit. In Mechilta fol. 14. 1. lin. ult. הקץ כשהגיע לבא לעתיד לבא, *tempore futuro, quando attinget finis*, tanquam Synonyma conjunguntur. Jam vero paullo post probatum dabimus, לבא עתיד denotare tempora Messiae. Huc pertinet etiam locus ex Midrasch Schocher tof in Jalkut Simeoni II. fol. 58. 2. R. Simeon nomine R. Jeremia sic tradidit: Si quis ad te dicat, מתי קץ הגאולה בא, *quod tempore finis redemptionis venturus sit, noli credere: Sic enim Scriptura dicit Jesa. LXIII. 4. Quoniam dies ultionis est in corde meo. Si igitur cor ori non revelat, os cuinam revelabit?*

Sohar Deuter. fol. 114. col. 453. 454. *Decrevit Deus בסוף יומי ישראל ad terram sanctam reducere, & ex captivitate congregare. Quisnam vero est ille בסוף יומי? Resp. Est אחרית הימים. Illo tempore adhuc Israelitae tolerarunt captivitatem, q. d. Deuter. XXXI. 29. Et fiet, quando contingent vobis hæc omnia באחרית הימים; quod clarum est. Et illo ipso tempore אחרית הימים reatum suum tulerunt in captivitate. Tunc quoque faciet Deus S. B. vindictam Israeli continuo, q. d. Numer. XXIV. 14. Age consilium dabo tibi, quidnam facturus sit hic populus populo tuo באחרית הימים. Omni loco illud sic accipiendum est. Et Deus S. B. Ecclesiam in locum suum restituet, q. d. Jesa. II. 1. Et fiet באחרית הימים firmus erit mons domus Domini. Et hic est ille dies. Beata est portio ejus, qui illum videt, & beata est portio ejus, qui illum non videt. Væ illis, qui occurrent Leoni magno, quando cum femella sua copulari cupit: longe magis vero, quando in ipsa copula constitutus est. De illo tempore Scriptura loquitur Amos. III. 8. Leo rugit, quis non timebit? De temporibus anterioribus scriptum est Jerem. XXV. 30. Rugiendo rugiet propter habitationem suam. De illo vero, quando egredietur, ut femellam suam suscipiat, ita: Leo rugit, quis non timebit? Dominus Deus loquitur, quis non vaticinabitur? De eodem tempore scriptum est Deuter. XXX. 3. Et restituet Dominus captivitatem tuam. Quidnam hoc sibi vult? Resp. Deus S. B. reducet Ecclesiam Israeliticam ex captivitate, Justus vero revertetur, ut adjungatur loco suo. Tunc valebit hoc, quod*

scriptum est Psalm. CXL. 14. Etiam justī celebrabunt nomen tuum, habitabunt recti coram facie tua. In Sohar chadaſch, fol. 81. 2. כוף וימייא ימות משיח & כוף וימייא simul occurrunt, ſed verba tam obſcure poſita ſunt, ut vix bonum ſenſum exſculpas : forte culpa Judæorum.

3. *Regnum cælorum.*

De hac temporum Meſſiæ denominatione diſſertatiunculam ſubjeci Horis Hebraicis tomo I. quam Lector evolvat. Quum eam elaborarem, non niſi unus locus ex Targum Michæ ſuppeteſcat, ſed jam alius longe clarior proponitur. Peſikta in Jalkut Simeoni II. fol. 178. 1. & Schur haſchirim rabba fol. 15. 2. *Quando tempus accedet, quo regnum cælorum revelabitur, הגיע זמנה של מלכות שמים שתגלה, tunc implebitur illud* Zachar. XIV. 9. Illo tempore Deus erit Rex in univerſam terram. Illo vero loco Meſſiæ nomen ante & poſt hæc verba aliquoties occurrit, & verba quoque Zachariæ producta de Meſſia agunt. Quumque vox *cæli* nonnunquam pro Deo ponatur, ut alibi oſenſum eſt, tempora Meſſiæ quoque nomine regni Dei veniunt. Targum Jeſa. XL. 9. ubi in hebraico eſt : הנה אלתיכס, *Ecce Deus veſter*, ita vertit : אתגליאח מלכותא דאלהא, *Revelatum eſt regnum Dei veſtri.*

Huc pertinet locus ex Midraſch Schmucl fol. 65. 2. ad verba I. Samuel. VIII. 7. Etiam me rejecerunt. R. Simeon filius Joſchai dixit : *Israelitæ futuris temporibus tria rejicient, Regnum cælorum, Regnum domus Davidis, & ædificationem templi. Quando vero rejecerunt hæc tria? Reſp. Temporibus Rehabeami, q. d. I. Reg. XII. 16. Et vidit Iſraël, & dixit : Quæ nobis portio in Davide? indigitatur Regnum cælorum : aut hæreditas in filio Iſai? hoc eſt Regnum domus Davidicæ : Vnusquisque ad tentoria tua, Iſrael : nunc provide domui tuæ, David. hæc eſt ædificatio templi. R. Simeon filius Menasja dixit : Israelitæ nunquam videbunt ſignum benedictionis, donec converſi fuerint, & hæc tria requirunt, q. d. Hoſeæ III. 5. Poſtea revertentur filii Iſraël, & quærent Dominum Deum ipſorum ; hoc eſt Regnum cælorum : & Davidem Regem ipſorum : hoc eſt Regnum domus Davidis : & trement ad Dominum & bonitatem ejus באחרית הימים, diebus extremis : hæc eſt ædificatio templi.*

Judæi quoque tempora Messiae ita describunt, כשימלך ה'קבה, *quando regnabit Deus S. B.* Jam vero nemo putet, eos tam absurdos esse, ut crediderint, Deum antea non regnasse, quippe cujus regnum æternum esse tot locis Sacrae Scripturae convicti sunt. Igitur regnum Messiae sic indignant, præcipue cum loca hujusmodi Biblica adducant, quæ non nisi de Messia agunt. Sed audiamus verba ipsorum. Midrasch Tehillim ad Psalm. CXLVII. 1. fol. 50. 2. *Jesaias dixit c. LII. 7. Qvam pulchri sunt in montibus pedes annunciantium &c. Quando regnabit Deus S. B. tunc omnes bona nuntiabunt, q. d. Nahum. II. 1. annuncians bonum, promulgans pacem. Et Zephan. III. 14. Canta filia Zion, exulta Israël. Cur quæso? Removit Dominus poenas tuas &c. Sic, כשימלך ה'קבה, quando regnabit Deus S. B. omnes celebrant ipsum &c. Et sic superius dicitur Psalm. CXLVI. 10. Regnabit Dominus in æternum. Regem igitur Deum S. B. decet homines laudare. Cur? Quia illi pertinent ad regnum Dei S. B. Illo tempore omnes eum laudant & celebrant, quia vident ipsum Regem. Propterea dicitur Jesa. LII. 7. Dicens ad Zionem: Regnavit Deus tuus. Et postea sequitur v. 8. Vox vigilum tuorum tollit clamorem, simul canent, & dicent Zephan. III. 14. Canta, filia Zion. Cur? quia removit Dominus poenas tuas. &c. Sic quando regnabit Deus S. B. illud valebit, quod legitur Psalm. CV. 2. Cantate ipsi.*

4. עולם הבא, *Seculum futurum.*

Seculum sive *mundus futurus* apud Veteres duplicem habet significationem. Denotat enim tum *vitam æternam*, quam homines pii atque iusti post hanc vitam expectant: tum quoque *tempora Messie*. De priorē sermo nobis jam non est, de posteriore eo magis sumus solliciti, quia in hac ipsa, quam suscepimus, tractatione multum ponderis habet. Et quamvis habeamus de hac re dissertationem Herm. Witsii, quamvis ipse quoque sub finem tom. I. Horarum Hebraicarum de hac re commentatus sim, tamen operæ pretium est ea, quæ huc usque demonstrata sunt, strictim repetere, novisque argumentis corroborare. Classes autem argu-

argumentorum faciemus duas, in quarum priorem collocabimus argumenta *nominalia*, in alteram *realia*. Nomina vero Witsii & meum, primis tantum litteris, & numero paragraphi adjecto, notabimus.

1. In priore igitur Classe hoc primum erit argumentum, quod עולם הבא & dies Messiae tanquam Synonyma conjungantur. W. §. 21. S. §. 6. Sohar Exod. fol. 24. col. 96. *Propterea scriptum est* Exod. XV. 7. Et in summa magnificentia tua destrues inimicos. וְרָא לִזְמַנָּה רֵאֵתִי מְשִׁיחָא כְּחֵיב וְשִׁירְתָּהּ רָא שִׁירְתָּהּ רַעְלָמָה רֵאֵתִי הָיָה. *Hæc de tempore, quo Messias veniet, scripta sunt, & hoc canticum est canticum seculi futuri.* Vers. 8. Et spiritu narium tuarum coacervatæ sunt aquæ, illo nimirum tempore. לִזְמַנָּה דְּמַלְכָּה מְשִׁיחָה וְלִזְמַנָּה דְּגֹג וּמַגּוּג. *Propterea illo tempore, nimirum tempore Messie, tempore Gog & Magog, & tempore seculi futuri gaudium erit omnium seculorum.* Porro adfunt duo loca ex Sohar, in quibus verba Jesa. XXV. 8. עֲלָמָה רֵאֵתִי, & alio loco de adventu regis Messiae explicantur. In alio loco Jesa. XL. 10. mercedem justis in Midrasch promittunt לימֵת הַמְּשִׁיחַ, in Tanchuma vero & Debarim rabba לעולם הבא. Midrasch Coheleth fol. 75. 1. *Lex, quam homo discit hoc seculo, vanitas est, si comparetur cum תורה שבעולם הבא, Lege seculi futuri.* Postea vero fol. 96. 4. ubi hæc traditio repetitur, exstat מְשִׁיחַ שֶׁל הָיָה, *Lege Messie.* Quibus locis nihil potest esse clarius. Vide infra lib. II.

2. Seculum futurum quoque semel adjecto verbo Messie invenitur, ut distingvatur ab alio seculo futuro, quod Hebræi vocant עולם הגמול, *seculum retributionis.* Locus exstat in Targum i. Reg. IV. 33. *Salomon vaticinatus est de regibus domus Davidis, qui regnaturi sunt seculo hoc & seculo futuro Messie.*

3. Lex seculi futuri & Lex Messie est eadem. W. §. 21.

4. עולם הזה, h. e. tempora Vet. Testamenti & dies Messie sibi contradiſtingvuntur. W. §. 15. qui locus exstat etiam in Mechilta fol. 15. 2. & 16. 1. Sohar Exod. fol. 54. col. 216. *Propterea homo animum ad hoc Canticum (post transitum maris rubri) advertere debet, & quicumque illo dignus est*
בְּרָאִי

בְּחַי עֵלְמָא *hoc seculo, מְשִׁיחָא לְמַלְכָא מְשִׁיחָא, dignus est, qui Regem Messiam videat.*

5. Succedit altera Classis argumentorum, quum עֵלְמָא *adhibetur* de ejusmodi rebus, quæ non nisi temporibus Messiae contingent. Huc pertinet primo loco, quod Deus angelum missurus sit, qui Messiae viam præparet. W. §. 18. Millius præf. ad opera Rhenferdii p. 9. Atqui hoc tempore Messiae contigisse, inferius tum lib. II. Malach. III. i. 23. tum quoque lib. V. prolixius ostendetur.

6. Deus mittet Angelum, qui non sit caro & sanguis, h. e. homo debilis & peccatis obrutus. W. §. 16. Messias vero est *ἄνθρωπος*.

7. Fideles quærent Dominum suum, & Davidem regem suum. W. §. 17.

8. Seculo futuro meritum Messiae locum habet. Vide lib. II. Jesa. XXX. 19. quod in vita æterna non amplius obtinebit.

9. Homines addiscent Legem Messiae. Loca habes lib. II. Jesa. LIV. 13. id quod de futura vita vel cogitare absurdissimum est.

10. Seculo futuro inimici destruentur. Vide supra n. 1. In vita autem æterna omnes inimici, & ultimus quoque ipsorum, nempe mors, jam destructi sunt.

11. Multi fient profelyti. S. §. 7.

12. Subjugatio regnorum intercedet inter seculum hoc & futurum. S. §. 8. Jam vero sub finem seculi hujus, h. e. Veteris Testamenti, Romani terram Judaicam subjugarunt, sub initium autem Novi eandem penitus devastarunt.

13. Judæi illorum temporum de seculo futuro valde solliciti erant, illamque vivendo adtingere cupiebant. S. §. 6. piis & fidelibus illud solatii loco promittebant: vide modo n. 4. imo sibimet invicem apprecabantur, ut tempus illud vivendo adtingerent. Sohar Numer. fol. 54. col. 216. R. Simeon dixit ad R. Jehudam: רִחוּךְ יְנוּחַ לְעַלְמָא רַחֲמֵי, *Spiritus tuus requiescat* (refocilletur) *seculo futuro*: id quod absurdum esset, nisi tempus illud tunc fuisset proximum. Confer tomum I. harum Horarum ad Lucæ II. 26.

His igitur argumentis junctim sumtis firma stat hæc significatio phraeos עולם הבא. Quod si vero quis objiciat auctoritatem Viri Celeberrimi, Jacobi Rhenferdii, qui non solum duabus dissertationibus de *Seculo futuro*, sed & vindiciis earundem editis, id operose admodum egit, ut sententiam hanc suam ornaret, qua tempora Messiae ad hoc seculum, minime vero ad futurum, referenda esse statuit; huic paucis respondeo: Egit certe, quod potuit, neque tamen viris harum rerum intelligentibus sententiam suam persvadebit. Ratio in promptu est, quia ad probationem non antiquis Judæorum magistris usus est, sed tantum recentioribus. Nimirum post Talmudistas ab eo proferuntur R. Saadias Gaon, R. Salomon Jarchi, quem vulgo per compendium *Raschi* vocamus, R. Moses Maimonides, R. Moses Nachmanides, R. Joseph Albo, R. Bechai, & alii sequiorum temporum scriptores. At vero hi in Theologia ab antiquioribus illis, ad quos ego provocare soleo, toto cælo distant. Illi, qui ante tempora Talmudis vixerunt, vel antiquissimorum Rabbiorum ante Christi tempora testimonia compilarunt, vel etiam aliorum Judæorum, qui Seculo secundo, tertio & quarto vixerunt. Hi omnes Messiam in honore habent, cum doctrinis V. & N. T. in multis conspirant, nullumque Messiae nostri odium ostendunt. Post illa vero tempora compilatores Talmudis nullam prorsus verbo divino reverentiam exhibent, Messiam nostrum convitiis proscindunt, doctrinas majorum suorum distinctiunculis & argutiis prolatis calumniantur, adeoque omnia in pejus perverterunt. Sed de hac re jam prolixior esse nolo, quia illam capite sequenti data opera illustrare ac percensere constitui.

Dum vero hic verfor, non possum non lucem aliquam loco N. Testamenti adfundere. D. Apostolus Hebr. IX. 26. dicit, Messiam nostrum venisse ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, quod quid sit, a paucissimis interpretum huc usque intellectum est. Recte Cameron ad ea verba sic commentatur: *Non est hoc torquendum, sed accipiendum simpliciter, ut finis seculorum hic dicatur, quod alibi ab Apostolo dicitur plenitudo temporum, & ἐσχάται ἡμέραι, quod est Hebraice אחרית הימים, tempus nempe illud, quo absoluta est omnibus partibus æconomia, qua Deo visum est uti in Ecclesia colligenda & gubernanda, usque ad adventum Christi, &c.* Recte quoque Jac. Cappellus, quem Lector, si placet, evolvat. Grotius conferri jubet loca Matthæi

XIII. 39. 40. 43. XXIV. 3. XXVIII. 20. De primo facile concedo, de duobus postremis injuria fiet textui sacro. Ne igitur hæc verba torqueamus, considerabimus 1. cur Apostolus dicat αἰώνων, non vero αἰῶνος. Ratio hæc est, quia duo sunt עולמים, nimirum עולם הוה & עולם הבא. Consideremus 2. cur dicat non τέλος, sed συντέλειαν. Respondeo, hoc accuratissime in tempus Messiae nostri congruere. Cum enim ille veniret, finis aderat עולם הוה, & initium עולם הבא. Igitur duo τέλη, duæ extremitates & termini horum עולמים sive αἰώνων semet invicem contingebant. Nos quoque rem commode sic exprimimus: *Die beyden Enden stießen zusammen.* Hæc est illa συντέλειαν τῶν αἰώνων, cui phrasi nullus auctorum profanorum vel minimum lucis foenerabitur, bene tamen Judaici. Quæ igitur tomo I. harum Horarum ad hæc verba paucis commentatus eram, ea post ulteriorem meditationem nunc in spongiam incidant. Huc pertinet alter locus 1. Corinth. X. 11. ubi Paullus homines illo tempore viventes sic describit, ἐφ' ὧς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν: quem locum hic quoque conferri jussit Cappellus, & tomo I. jam ita explicaveram.

עתיד לבוא. 5.

Ad verbum veritas, *Futurum ad veniendum*, vel *ut veniat*: ad sensum, *Tempore futuro.* Et hæ duæ voces significatum duplicem habent, & partim pro *vita futura*, partim pro *temporibus Messiae* adhibentur. Illa uero tempora Messiae nonnunquam cum tanta latitudine accipiuntur, ut simul denotent spatium aliquod temporis ante Messiam, quo Judæi post reditum ex captivitate ad expectandum ejus adventum præparati sunt. Sic in Breschith rabba sect. 48. fol. 47. 2. verba Jesa. XIV. 2. *Et sument eos populi, & adducent eos ad locum ipsorum*; de עתיד לבוא explicantur, quæ tamen non nisi de reditu ex captivitate Babylonica agunt. Alia nunc nolo tangere. Si quæ vero loca occurrent, in quibus עתיד לבוא & tempora Messiae opponuntur, vel sibimet invicem contradistingvuntur, ibi denotat *vitam futuram*. Jam producamus argumenta, quibus significationem nostram adstruimus.

1. **לעתיד לבא** & dies Messiae, tanquam synonyma, conjunguntur. Breschith rabba sect. 98. fol. 95. 4. *Quatuor pocula Deus S. B. exhibebit Israelitis, לעתיד לבא. Inter hæc est כוס ישועות. Non legitur כוס ישועה, poculum salutis, sed כוס ישועות, poculum salutem, Psalm. CXVI. 12. ex quibus una salus pertinet לימות המשיח, ad tempora Messie, altera vero לימות גוג ad tempora Gogi.* Alio loco, quem ex Breschith rabba ad Genes. XLI. 1. adducit Raym. Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. III. 12. 1. **לעתיד לבא בימות המשיח שהשכינה ביניהם**. *Tempore futuro, diebus Messie, quando Schechina inter ipsas erit, tunc mulieres non erunt prohibite.* Verba eadem habentur in Midrasch Tehillim ad Psalm. CXLVI. 7. fol. 49. 4. sed verba, **בימות המשיח**, quæ Judæis fides sunt in oculis, in utraque editione, quæ utor, Veneta & Amstelodamensi, sunt erasa.

2. **לעתיד לבא** omnes homines doctrinam Messiae addiscent, ut docet locus ex Breschith rabba lib. II. ad Jesa. XI. 10. adductus.

3. Nulla immundities locum habebit. Midrasch Schmucl fol. 69. 2. **במת מצור**, *In hoc mundo licitum est, ut vos immundi fiat, בעולם הזה, super tali mertuo, qui in Lege conceditur: verum לעתיד לבא temporibus Messie nulla prorsus immundities locum habebit.*

4. Multi quoque profelyti sua sponte advolabunt. Vide lib. II. Zephan. III. 9. Hæc omnia vero non demum ad vitam æternam referantur, sed hoc tempore, & quidem, ut loco priore expresse additur, tempore adventus Messie, fieri debebant.

5. **לעתיד לבא** Deus Messiam sedere jubebit ad dextram. Midrasch Tehillim ad Psalm. CX. 1. Hoc vero statim post ascensionem factum est, ipsumque ibi dominari oportet, donec omnes hostes subiecti fuerint.

6. **עלמא עילאון**, *Mundus supernus.*

Sohar chadasch fol. 56. 1. ad verba Cant. I. 7. Indica mihi, pulchra inter mulieres &c. *Dic mihi mysteria sapientie supernæ, ubi solita sis pascere, עלמא עילאון, in illo mundo superno. Doce me mysteria sapientie, quæ huc usque nec noveram, nec didiceram.* Et paullo post ad verba v. 8.

Si

Si non nosti te &c. Si tu incedis sine scientia, neque intelligis sapientiam, quum nondum huc intrasti, neque scis mysteria Mundi superni, egredere ad vestigia ovium.

Ratio, cur hanc denominationem temporibus Messiae tribuam, est duplex: 1. Totum Canticum Canticorum Judaei veteres de Messia, & recte quidem, explicant. 2. Quæ Judaei *superna* & *cælestia* vocant, ea semper tempora Novi Testamenti indiguit, ut in dissertatione de Hierosolyma cælesti sub finem tomi I. docui.

7. זמנא דאתי.

Verba hæc Chaldaica proprie denotant *tempus, quod venit*, sive, *quod venturum est*. Judaei vero כַּת' עֲשׂוֹנֵהּ pro temporibus Messiae adhibent, id quod sic probō.

1. זמנא דאתי & tempora Messiae tanquam synonyma conjunguntur. Sohar Genes. fol. 53. col. 212. *Donec veniat Rex Messias, לזמנא דאתי, tempore futuro.* Sohar Exod. fol. 24. col. 95. *Veni & vide. Canticum hoc agit de hoc tempore, (V. T.) ועל זמנא דאתי ביומוי דיתער מלכא משיחא, & de tempore futuro, de diebus, quibus Rex Messias apparebit, q. d. Exod. XV. 6. Dextera tua, Domine, percutiet hostem.*

2. Synonymum quoque sunt verba באחרית הימים. Sohar Genes. fol. 13. col. 52. *Verum לזמנא דאתי, sive, quod idem est, באחרית הימים, die sexto, qui est millenarius sextus, כד ייתי משיחא, quando veniet Messias.*

3. Habemus loca, ubi unus scribit rem aliquam contingere debere לזמנא דאתי, alter לשלום הבא, tertius denique tempore Messiae. Vide infra lib. II. Jesa. XXV. 8.

8. Dies consolationis.

Loca ex Targum 2. Samuel. XXIII. 1. & Jesa. IV. 3. vide lib. II. Huc pertinet locus ex interpolatore Jonathanis Genes. I. 21. *Et creavit Deus ceros magnos Leviathan & conjugem ejus, qui preparandi sunt ליום נחמתא,*

in diem consolationis. Jam vero hoc notum est, Judæos recentiores cibum ex magno pisce Leviathane temporibus Messiae sperare.

9. Redemptio postrema.

Ad differentiam prioris, quæ sub Mose facta est. Vide loca lib. II. Hoseæ II. 21. Malach. III. 20. Pesikta rabbetha fol. 29. 3. *Dixit Deus S. B. ad Israelitas: Filii mei, nova redemptio vobis est לעתיד לבא, tempore futuro.*

10. בקר, Tempus matutinum.

Hebræi tempora Messiae vocare solent בקר של משיח. Loca habes lib. II. Psalm. LXXXIX. 37. XCII. 2. Confer Roman XIII. 12.

II. קץ, Finis.

Ita dicuntur tempora Messiae, quia *partim* finis & complementum fuerunt totius Vet. Testamenti, *partim* quia finem totius rei Judaicæ adtulerunt. Mechilta fol. 14. 1. *Hæc est nox, Paschalis scilicet, de qua Deus S. B. ad Abrahamum patrem nostrum dixit: Abraham, ego גואר, redimam filios tuos לעתיד לבא, temporibus Messiae, כשהגיע הקץ, quando finis advenit, עין כהרף עין, לא עכבו הק' בה כהרף עין, quem Deus S. B. ne uno quidem momento differt.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XCVII. 1. fol. 19. 4. *Scriptura dicit Psalm. XCVII. 11. Lux oritur iustis. Dixit David ad Deum S. B. Domine mundi, quando illa venit? Respondet Deus, כשהגיע הקץ, quando finis adveniet, & Hierosolyma edificabitur, tunc ego adducam illam lucem, q. d. Jesa. LX. 1. Surge, illuminare, quia venit Lux tua. Verum לעתיד לבא gentiles habebunt tenebras, q. d. ibid. Quoniam ecce tenebræ obtegent terram. Ibidem ad Psalm. XXX. 1. fol. 21. 2. R. Judan nomine R. Eleasar filii Afina dixit: Duobus hominibus Deus S. B. revelavit את הקץ, finem, Jacobo & Danieli. De Jacobo adducitur cap. XLIX. Geneleos. De Daniele vero hæc habes c. X. 14. Et veni, ut ostendam tibi, quæ contingent populo tuo באחרית הימים, temporibus extremis. Et postquam Finem revelaverat, quid porro dixit? c. XII. 4. Et tu, Daniel, occlude*

occlude & obfigna hæc verba. Porro ad Pfalm. CXXIX. i. fol. 47. י' עולם הוור & קץ fibimet invicem contradiftingvuntur. Verba funt hæc: *Israelitæ in hoc feculo a potentioribus fubjugantur. Verum למחר כשיגיע רקץ, cras (futuro tempore) quando adtinget finis, Deus S. B. jugum illud confringet.* Sohar Genef. fol. 115. col. 457. *Jacobus vidit per modum prophetie in Aegypto, quod filii ejus in variis captivitatibus futuri effent ער ערנא רקץ כשירנא, usque ad tempus finis Messiae.* Pefikta rabbetha fol. 1. 2. *Dixit Deus ad Israelitas: Filii mei, בעולם הוור annon tribus vicibus quotannis afcendistis ad templum? כשהגיע רקץ, Quum autem finis advenit, ego edificabo templum, & tunc non necesse habebitis tribus vicibus quotannis afcendere, verum fingulis menfibus & fingulis sabbathis afcendetis.*

CAPVT III.

EXHIBET MODVM IVDICANDI DE TRADITIONIBVS
ET DOCTRINIS IVDAICIS.

§. I.

QUum igitur Theologiam de Messia veram & orthodoxam ex doctrinis Judæorum antiquissimis colligendam susceperim, necesse quoque est, ut fontes aperiarn, unde illæ haustæ sunt, idque tum in gratiam eorum, qui aliquid in hoc genere litterarum præstiterunt, tum etiam eorum, qui hospites sunt. Priores observabunt, me illud præjudicii genus abjecisse, quod huc usque apud litterarum cultores tantum non omnes frequens fuit, ut scilicet omne scriptorum Judaicorum genus ad partes vocarent, sive illi pricis, sive recentioribus temporibus vixerunt. Id quod præcipue in antiquitatibus Hebraicis valet, ubi ad Maimoniden, & recentiores alios provocant, qui parum aut nihil probare possunt. Posteriores autem addiscent, quæ ipsis huc usque non tam

accurate fuerunt cognita, rationem scilicet traditionum ab iisdem propagatarum, & corruptionem, quæ post seculum IV. sensim sensimque inter Judæos irrepfit.

§. II.

Primo igitur hoc sciendum est, ex temporibus captivitatem Assyriacam & Babylonicam præcedentibus nullos nobis alios scriptores fuisse, præterquam solas Sacras Scripturas. Pauci, qui inter illos forte fuerunt, injuria temporum perierunt. Interim ex his ipsis scriptoribus multæ traditiones tum historiciæ, tum exegeticæ in populo Dei remanserunt, quales sunt, quod nomina magorum Ægyptiorum fuerint Jannes & Jambres, quod petra Israëlitas in deserto secuta sit, quod in mari rubro existentes a nube humectati fuerint. Quas quidem nos hodie facile inter fabulas Judaicas referremus, nisi auctoritate Scriptorum Sacrorum confirmarentur. Dantur quoque traditiones exegeticæ, quod scilicet quædam loca Veteris Testamenti de Messia intelligenda sint, id quod sane vel præstantissimus quisque interpret vix observaret, nisi testimonia vel Scriptorum Novi Testamenti, vel Ecclesiæ Judaicæ accederent. Sed de his prolixior esse nolo, quia Petrus Allixius in *Judicio Ecclesiæ Judaicæ contra Vnitarios* multa & optimæ frugis de hac materia commentatus est.

§. III.

Antiquissimi vero scriptores, quos ex Judæis habemus, sunt Interpretes Chaldaici, quos Targumistas vocamus. Quum enim in captivitate Babylonica Judæi dialecto illarum gentium, quæ ab Hebraico aliquantum differebat, advesfacti essent, & in reditu eandem dialectum in patria sua a colonis Assyriacis & Babylonicis observatam invenirent, lingua Hebraica sensim sensimque vernacula esse desit. Opus igitur fuit, ut, quum textus Hebraicus e congregationibus relegari non posset, Lectori, qui textum Hebraicum prælegebat, semper aliquis adstaret, qui, quæ lecta sunt, in gratiam populi sermone Chaldaico interpretaretur. Vide Horas Lightfooti & nostras ad Matth. X. 27. Factum deinde est successu temporis, ut explicationes hujusmodi chaldaicæ sacro textui adlinerentur, quæ deinceps a Jonathane & Onkeloso, nec non aliis, quo-

rum

rum nomina ignorantur, congestæ & suppletæ sunt. Nam quæ de Targum Hierosolymitano supersunt, mera tantum fragmenta sunt, hinc inde adscripta, & de more primævo testantur. Hanc igitur chaldaice explicandi consuetudinem sequentium seculorum Doctores retinere & continuare ausi sunt, hinc antiqva illa Targumim Glossis inspidis & frigidis interpolaverunt. Stupidus vero sit oportet, qui non facillime dijudicet, quid antiquum sit, quid a recentioribus adjectum. Præterea quum quædam תרגום Targumim particulæ, prout hodieque supersunt, in Sohar, Rabboth, aliisque scriptoribus midraschicis, & pandectis Talmudicis allegentur, ad antiquitatem earum vir sapiens non immerito provocabit. Quia igitur in huiusmodi monumentis perquam multa occurrunt, quæ fidem orthodoxam de Messia confirmant, & veritati testimonium præbent, non immerito ad eorum auctoritatem provocamus.

§. IV.

Post tempora captivitatis Babylonicæ Scholæ Hebræorum aliam plane faciem induerant. Ante captivitatem enim Filii Prophetarum tantum de puritate doctrinæ & morum tradenda & conservanda cogitabant. His autem temporibus accedebant studium criticum, exegeticum, & antiquitatum, sive rituum in populo Dei conservandorum. De primo & tertio nihil tangimus, de secundo potius solliciti, quantum ad rem nostram opus est. Doctores igitur Judaici inde a temporibus Alexandri Magni, quum lingvæ & tempora mutarentur, opus habebant, ut verba Scripturæ sacræ suis exponerent, quibus deinde sententias suas, quæ partim dogmata fidei & morum, partim etiam politica complectebantur, & alia argute dicta adiciebant. Modus docendi sic erat comparatus. In scholis, quas בית המדרש appellabant, conveniebant tum Rabbini, tum discipuli. Senior & primicerius Rabbiorum plerumque singularem aliquem textum biblicum proponebat, & vel explicationem, vel doctrinam exinde fluentem adiciebat. Hoc desinente alius incipiebat, quæ prolata erant, vel ulterius explicando, vel quædam obijciendo, vel etiam quærendo. Postquam igitur Magistri tempus suum docendo triverant, discipuli, qui ad pedes eorum in subselliis inferioribus sedebant, potestatem nacti sunt ulterius de re proposita quærendi, & responsum a Magistris accipiebant. Cui hæc cognita sunt, illi absurdum mini-

me videbitur, quod verba hæc in scriptis Rabbiorum ad nauseam usque repetantur: *Dixit Rabbi hic. Dixit Rabbi alius.* Illud denique & hic observandum est, quum non omnes Rabbinii eadem fuerint doctrina, judicandi promptitudine, & veri perspicientia, (quod in gente studiis philosophicis parum exculta non est mirandum) sermones tamen & sententias eorum fideliter adnotatas fuisse, id quod indicio est, Judæos antiquos nihil eorum neglexisse, quæ aliquo modo bonæ frugis esse existimarent. Porro ex his omnibus apparet, apud Judæos præcos cognitionem aliquam veritatum necessariarum systematicam non obtinuisse, perinde ac neque apud Græcos ante Aristotelem.

§. V.

Modus discendi erat fere puerilis, ut nimirum discipuli verba sapientum, sicut erant prolata, & ne literula quidem immutata, memoriæ mandarent, & quotidie repeterent. Neque cuiquam discentium cogitata sua, quamvis optima essent, proferre licuit, donec ad Rabbinii dignitatem adspirasset. Sic vero, procedente tempore, traditiones illæ mirum in modum augebantur. Porro, quum primis temporibus doctrinæ satis pure fluere, accedente postea Pharisaismo, cujus sectatores suam tantum gloriam cum magnis opibus conjunctam quærebant, ex sectæ studio, & Deo ipsos justis de causis deferente, multi eorum in doctrinas non absurdas solum, sed & impias delapsi sunt. Quæ causâ est, quod fictiones, traditiones insulsæ & alia pudenda ab iisdem prolata sunt. Illa igitur doctrinarum farrago seculo secundo, tertio, quarto & quinto post natum Christum a quibusdam Rabbinis in quædam volumina colligi coepit. Placuit autem ordo textuum Biblicorum, ita, ut quæque dogmata sive loci communes ad aliquem versum Biblicum congererentur. Et hinc nati sunt sequentes libri: *Tanchuma* in Pentateuchum, *Rabboth* in Pentateuchum & quinque Megilloth, *Pirke R. Eliezer* in Genesim & particulam Exodi, *Mechilta* in partem aliquam Exodi, *Siphra* in Leviticum, *Siphri* (aliis *Siphre*) in Numeros & Deuteronomium, *Peskta rabbe-tha* sive major, in textus miscellos Codicis Biblici, *Peskta sotarta* sive minor est compilatio in Leviticum, Numeros & Deuteronomium ex *Mechilta*, *Siphra* & *Siphre*; *Midrasch Schmuël*, *Tehillim* & *Mischle* sunt explicationes in libros Samuelis, Psalmorum & Proverbiorum. Hi

omnes egregia multa ad opus nostrum facientia comprehendunt, & quemadmodum iisdem tomo I. hujus operis non sine fructu usus sum, sic etiam non minorem usum in dogmatibus puris exculpendis exhibent.

§. VI.

Intra illud tempus, de quo §. 4. & 5. egimus, quidam Rabbinorum etiam mysticas Scripturæ Vet. Testamenti interpretationes sectari cœperunt, quod studium non prorsus est contemnendum. Accesserunt alii, qui sublimiorem aliquam Theologiam affectantes commentarii cœperunt *מעשה בראשית*, *Opus Creationis*, & *מעשה מרכבה*, *Opus Curvus Ezechielici*, præterea excogitarunt *Arborem Cabbalisticam* ex decem *Sephiroth*, sive attributis & nominibus divinis constantem. In Opere Curvus & Arbore Cabbalistica doctrinam de Messia latere, infra docebo, quam vero illi, metu quippe tribulium ac popularium adducti, sic abdere voluerunt. Fortasse & in primo veritates quædam hoc modo absconditæ latent, sed in has sollicitè inquirere nondum potui, certe, ut verum fatear, aliis cogitationibus districtus, nondum operæ multum eidem insumsi. Hoc certum est, etiam in rebus non malis ipsos nimios fuisse, easque subtilitatibus innumeris cumulasse. Postea discipuli R. Simeonis filii Jochai, qui palman in hoc commentandi genere aliis omnibus eripuit, has magistri sui & aliorum hujusmodi commentationes anno circiter post natum Christum CLXX. in unum volumen congesserunt, quod *Sohar* inscriptum est. In hoc libro permulta egregia veritatis divinæ de Messia nostro vestigia & testimonia occurrunt, quæ me convicerunt, ut R. Simeonem ex Judæo Christianum factum singulari aliqua scriptiuncula asseruerim.

Objectum mihi fuit a viris doctis, si R. Simeon Jochaides Christianis assereretur, multum Theologiæ nostræ Judaicæ decessurum, quia testimonia non a Judæo, sed a Christiano, profecta sunt. Ego vero præcipue hic illud respondendum arbitror, R. Simeonem, quamvis Christum professus sit, tamen a Judæis semper agnitus fuisse, hodieque agnoscî: quapropter hæc testimonia satis commode contra ipsos Judæos urgemus.

Illud hoc loco monendum, in libro Sohar historias Vet. Testamenti saepenumero sic explicari, ut Auctor ibi loquatur de *רוח עזרה*, *mysterio superno*, & *רוח רמחמנוח*, *mysterio fidei*, quæ omnia de temporibus & rebus Messiae agunt.

Stilus vero est difficilior, quam Midraschim, de quibus modo egimus. Nam primo totus fere est chaldaicus, deinde, prout orientalium populorum scribendi ratio fert, pomposus, sublimis & obscuritatem adfectans. Doleo sane sortem illius libri, vel potius auctoris, qui non præditus fuit hac virtute, ut se satis perspicue explicaret, sed potius rem variis involucribus abdidit.

Hinc qui ad hæc sacra penetrare cupit, versus aliquos semel atque iterum relegere debet: id quod qui faciet, multa tamen eliciet, quemadmodum a me factum Lector observabit. Et hoc respectu jam olim Postellus dixit, librum Sohar esse clarissimum simul & obscurissimum.

Illud præterea quoque observandum est, hunc librum, prorsus egregium, a discipulis & affectis illius postea valde esse interpolatum, sic, ut multæ in eodem tricæ occurrant, quæ rerum imperitis totum opus suspectum fecerunt. Verum iudicio aliquo hic opus est. Quemadmodum infantes & pusiones nostros non statim abjicimus, cum luto & fordibus commaculati sunt, sic ea quæ egregia sunt vetustatis documenta, propter additiones quasdam & interpolationes, non rejicienda sunt. Igitur qui se in his exercet, & qui historiam litterariam studii Rabbinici aliquo modo perspectam habet, is facile perspiciet, quid æra lupinis distent.

§. VII.

Huc usque habuimus Judæos satis bonos, in multis orthodoxos, Messiae amatores, non ofores, quippe in omnibus hisce libris nullas calumnias aut blasphemias in Messiam nostrum prolatas invenies. Cum his vero simul vixerunt aliud Judæorum genus, quos Phariseos vocamus, qui, ut modo dixi, gloriam & divitias adfectarunt, & homines, ne artes & fraudes suas noscerent, simulata vitæ sanctimonia, innumerisque traditionibus humanis in medium prolatis, deceperunt. Quum autem Servator noster Sanctissimus technas ipsorum detegeret, traditionum

negle-

neglectum suis inculcaret, vitia ipsorum taxaret, in eosque divino quodam zelo invehetur, non ipsum solum, quamdiu in vivis fuit, sed & discipulos & allectas illius post ascensionem, acerbissime persecuti sunt, illudque odium in suos, jam variis locis dispersos, propagarunt. Non poterant non scire, Jesum nostrum esse verum Messiam, id quod Nicodemus, testis non contemnendus, asserit Joann. III. 2. Παῖσι, οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ θεῶ ἐληλυθας διδάσκαλος. Non ego solus, inquit, hoc novi, sed & Collegæ mei hoc probe norunt, signis a te patratris convicti. Quia igitur religio christiana omnem ipsis splendorem & magnificentiam eripuit, facile est conjectu, eos hostes Christi & Christianorum summos esse effectos. Et quia contra lumen verbi divini clarissimum, & doctrinam majorum suorum bonam & orthodoxam pugnantes ad ipsum solem meridianum cœcutire voluerunt, Deus ipsos in sensum reprobum tradidit, ut omnem rationis usum fere amitterent, nugas atque tricas sectarentur, fabulas in deliciis haberent, & spurcitiem mentis suæ narrationibus & disputationibus obfcœnis proderent. Præterea DEus eos sic occœcavit, ut toti essent in ceremoniis & ritibus πατροπαράδοτοις, quorum jugum novis quotidie additis restrictionibus, distinctionibus, decisionibus, & casibus conscientiæ, ex gravissimo prorsus intolerabile fecerunt.

§. VIII.

Accidit autem, ut aliquis illorum, R. Jehuda, quem Sanctum cognominant, seculo altero post natum Christum traditiones Pharisaicas in mediocre quoddam volumen congereret, easque sub certis quibusdam titulis compilaret, quale opus, quia aliquid methodi spirabat, illis temporibus ab ingenio Judaico vix expectasses. Et sane opus illud, quod vulgo *Mischnam* vocant, laude sua non indignum est. Reliqui autem Pharisei hanc *Mischnam*, velut altera Biblia, exceperunt, in Scholis suis, quas post excidium Judaicum Tiberiade, Soræ, Pumbedithæ, & alibi, aperuerant, in illam commentati sunt, atque toti in illo libro fuerunt. Hos sermones & doctrinas postea seculo sexto aut septimo in aliquot grandia volumina congefferunt, repetitis simul traditionibus, quæ sparsim in Sohar & libris Midraschicis, præcipue autem in Tanchuma, occurrerant. Hunc Commentarium in *Mischnam* vocarunt *Gemaram*. Sed cave tibi Commentarium aliquem justum proponas. Compilatio

est non traditionum solum, ut modo diximus, sed & occasione ex unius verbi aut auctoris mentione arrepta, multarum rerum exegeticarum, historicarum, fabulosarum, physicarum & obscenarum. Sic, ut omni studio in id incubuisse videantur, ut reliqua omnia, quæ aliquo modo a Rabbinis dicta aut prolata fuerant, consarcinarent. Constiparunt autem bona, mala, vera, falsa, sive Judæis laudi, sive opprobrio essent, sive religionem ipsorum adstruerent, sive convellerent, nullo adhibito iudicio. Vnde quamvis in Servatorem nostrum convitia turpissima effundant, quamvis Christianos male tractent, quamvis in multis vix mentis compotes inveniantur, tamen opus Talmudicum nobis in hoc quoque labore nostro magno sane fuit usui. Varias enim doctrinas antiquiorum bonas & veras simul adservarunt, imo, dum disputationes a se cum Christianis, quos partim **מינים**, *hereticos*, partim *Sadduceos* vocant, habitas enarrant, multa nos edocent, sic, ut videamus, objectiones nostras ipsis non prorsus fuisse incognitas. Palmarius autem locus, & vere classicus, existat capite XI. tractatus Sanhedrin, quod ab uno ex verbis initialibus *Chelek* vocant. Ibi disputationem inter suos de Messia habitam enarrant, quibusdam adventum illius jam præterisse, quibusdam adhuc sperandum esse, statuentibus. Igitur & Talmudica illa volumina, quamvis ab hostibus veritatis profecta, magno nobis usui fuerunt, quia multa ab antiquioribus Doctoribus prolata adservarunt.

§. IX.

Præter hos adfunt & alii Scriptores Judaici satis antiqui, Auctores scil. librorum Apocryphorum & Philo Judæus. Quæ de his & eorum auctoritate dici poterant, apud alios auctores evolvantur. Ego de illis dicam, quantum ad rem præsentem conducet. Et primo quidem nomen Messiae in iisdem non occurrit, quod valde miratus sum. Quamvis enim a libris historicis abesse commode poterat, in libris tamen Sapientiae, Ecclesiastici & Philone, qui in totam Genesin suo more commentatur, non reperiri, altioris indaginis est momentum. Reliqui Judæi omnes, quorum huc usque mentionem feci, sæpius de Messia in libris suis tractant: hi magis muti sunt, quam pisces. Neque invenias phrasin Judæis omnibus frequentatissimam, *αἰῶνος τάχα ὁ αἰῶνος ἐρχομένης*, neque nomen Dei *εὐλογητόν*, quomodo Scriptores N. T. illud nomen divinum **קדוש ברוך**

ἤν verterunt. Et tamen articulus de Messia Judæis antiquis & nobis Christianis semper fuit unus omnium maxime fundamentalis. Alios Hebraïsmos in libris Apocryphis adesse, non nego, in Philone tales vix inuenies, præterquam quum LXX. Interpretibus usus est, aut eorum verba repetit. Quid igitur inde statuemus? Semi-Iudæos potius eosdem dixerim, quam veros Iudæos, qui fortasse in aliquo Ægypti aut vicinarum regionum angulo delituerunt, et parvam aliquam sectam eorundem constituerunt. Nam Hebraicæ aut Chaldaicæ lingvæ peritiam, nec non traditionum oralium studium diu in Philone desiderarunt scriptores tum Iudaici, tum Christiani, (*) quæ duo tamen illis temporibus ad essentiam fere Iudaismi requirebantur. Novi Allixium in libro jam superius laudato hos scriptores ad partes vocare, eorumque auctoritate contra Socinianos pugnare. Nihil autem habet, quod contra ipsos urgeat, præterquam vocem λόγος & σοφίας. Et sunt sane in his, quæ ad Messiam applicari possent, sed dubito, an satis accurate. Nam idea τῆς λόγος apud ipsos satis est vaga, et sæpius per *mandatum Dei* verti potest: σοφία vero ipsi Deo est essentialis, quæ ab æterno in ipso fuit, et per quam mundum et omnia, quæ oculis cernimus, condidit et administravit. Hæc autem Messiam nondum satis probant. Imo, postquam pleraque loca Philonis ab Allixio adducta evolvi, inveni, paucissima eorum aliquid probare, quod valde miratus sum. Initio statim tale quid suboluit, quum loca tantum levi brachio tacta, non vero ipsa scriptoris allegata vidi: nam hæc res indicium est causæ non optimæ, cum Lectorem, qui aliquando libris non est instructus, iudicem eorum, quæ scribimus, facere nolumus. Proferenda autem et de his scriptoribus quædam fuerunt, ne Lector aliquid in hoc opere præter rem desideret, si auctoritatem eorundem a me parcius adhibitam observaverit.

§. X.

Qui scriptores Iudaici post Talmudem confarcinatum usque ad nostra tempora vixerunt, hos omnes recentiores vocamus, et iisdem ad opus hoc uti non possumus. Namque a fide antiqua defecerunt, hostes Messię & crucis ejus effecti sunt, Talmudistarum calumnias propagarunt et auxerunt, omnemque Theologiam corruperunt. Quod vero Maimonides, Iosèphus Albo, et alii eorundem a nostris hominibus magni

(*) Vide epistolam Edu. Bernardi ad Guil. Caveum in hujus Hist. liter. Scriptorum Eccles. p. m. 15.

magni æstimantur, rationes duæ in promptu sunt. Prior est, quia, postquam Aristotelem legere et sectari cœperunt, aliquam scribendi methodum imitati sunt, quum prisci illi confuse admodum et non sine tædio legentium scribere soleant. Posterior est, quia magis puritati stili Hebraici studuerunt, et sermone fluído utuntur, unde a quovis vel mediocriter hebraice docto intelligi possunt. Verum hoc ipso Sirenum cantu viros doctos huc usque non mediocriter fascinarunt, ut non in Theologia solum, sed et Antiquitatum Hebraicarum studio nova cum veteribus confuderint. Testantur hoc scripta Seldeni, Frischmuthi, Dassovii, Rhenferdii, Dantzii, et omnium fere illorum, qui in hoc litterarum genere aliquid præstiterunt. Solus inter Antiquitatum scriptores Relandus recentiores neglexit, antiquos tantum sectatus. Vnde constat in Antiquitatibus Hebraicis multa adhuc accuratius perquirenda restare. Sed ad Theologiam reuertimur, circa quam monendum, recentiores Iudæos a nobis tuto omitti posse; nisi forte quis hodiernam et erroneam Iudæorum Matæologiam perquirere cupiat, illi enim ad hos fontes erit pergendum.

§. XI.

Non autem suffecit recentioribus, ut ipsa dogmata antiqua ac vera depravarent, nonnulli ipsorum fontes quoque nobis obstruere conati sunt, ex quibus veritatem antiquam cognoscere datur. Scripta enim veterum nobis vel depravare, vel immutare, vel denique castrare conati sunt. Vixit seculo XIV. R. Simeon Haddarschan f. Concionator suis dictus, qui opus insigne sub nomine *Falkut* compilavit. Nimirum ex libris Midraschicis et Talmude secundum seriem locorum Biblicorum loca vel explicantia vel illustrantia congeffit, id quod opus utilitate sua non destituitur. Certe qui libros illos singulos comparare non potest, is tamen notatu dignissima ex iisdem hic collecta inveniet. At hic vir Messia non satis æquus fuit, et subinde loca de ipso agentia corruptit. Exemplo nobis sit locus palmarius ex Pesikta, quem ad caput Iesaiæ LIII. prolixè satis excerptit, ubi Patriarchæ et Deus Pater ipse Messiam sic alloquuntur: *אֵפְרַיִם מְשִׁיחִי צְדִיקִי*, *O Ephraim, Messia, justitia mea*. Sed memini me apud G. El. Edzardum legere, vocem Ephraim interpolatam esse, testibus editionibus ex alio codice postea impressis:

locus autem jam non succurrit. Interim auctor primus illius traditionis de Messia, qui in reliquis omnibus satis sobrie versatus erat, procul omni dubio Deo Patri non potuit tribuere, ut Messiam vocaret *justitiam suam*. Nam Messias quidem *nostra* est *justitia*, צְדָקָה, h. e. nos, qui natura omnes injusti sumus, coram Deo Patre justos effecit. Blasphemum vero est, idem de Deo Patre pronunciare. Alius locus ex tractatu Talmudico Succa adducitur a R. Simeone parte II. fol. 90. 2. ubi in Codicibus Talmudicis Messias *Davidis filius* dicitur, quem tamen Simeon in *filium Josephi* deformavit. Post unam lineam in Talmude idem Messias ab interpolatoribus *filius Josephi* dicitur, quæ verba in Jalkut non habentur, & tamen linea tertia pater ejus *David* appellatur. Locus integer adductus est lib. II. Psalm. II. 8. Adeo verum est, quod ipsi Judæi proverbio suo dicunt, *Mendacium non habere pedes*, h. e. non ita procedere, ut æquo tramite decurrat, sed claudicare. Interim tamen idem liber fraudes aliorum detegit, qui post illius tempora libros antiquos depravarunt, neque *emendaverant*, loca quædam in Jalkut haberi non castrata aut depravata.

§. XII.

Idem observandum est de aliis hujusmodi scriptoribus Midraschicis & libro Sohar, in quibus Judæi sequiorum temporum varia, quæ ipsis ad palatum non fuerunt, vel omiserunt, vel commentis suis interpositis depravarunt. In Sohar, ubi de Messia nonnunquam doctrinæ egregiæ proferuntur, sermo aliquoties sic abrumpitur, ut appareat, sequentia prioribus fuisse similia. Nonnunquam signum circelli additum est, nonnunquam spatium pro lineis aliquot relictum, qualia loca in hoc nostro opere Lector subinde notata reperiet. Imo editio ejus recentissima Amstelodamensis nomen Messiae alicubi omisit, quod tamen in editione Sulzbacensi lectum fuerat. Gratæ autem Deo Patri, & Filio ejus Messiae, quod in hac hominum perversorum malitia nobis tamen subsidia reliquerit, quibus ad gloriam Messiae adhibitis depravationes hujusmodi facile deprehendimus. Adsunt enim præter Jalkut Simeoni scriptores mediæ ævi, qui ante tempora typographiæ inventæ contra Judæos scripserunt, & aliis codicibus usi sunt, quam ex quibus codices typi expressi promanarunt. Inter hos præcipue magno mihi usui fuit

Fini Fini Flagellum Judæorum, qvī Auctor multa legit, & ex scriptoribus aliis, qvorum nomina nos latent, confarcinavit, quæ in editionibus seqvioribus expuncta invenies. Multum juvit *Raymundus Martini*, qvī ad ipsos fontes pertigit, & Auctores probatissimos evolvit. Quædam etiam suppeditarunt *Alphonsus de Spina*, *Hieronymus a S. Fide*, & alii. Et hac occasione non possum non illud monere, qvōd ab his Auctoribus sæpe numero ad *Breschith rabba* & *ketanna* provocatum fuerit, quæ loca a qvibusdam suspecta creduntur. Et qvōd ad *Breschith ketanna* spectat, verum est, talem librum neqve Judæis, neqve Christianis fuisse cognitum. Sub hoc autem titulo, & altero, qvem modo indicavimus, illi Christiani citant alios omnes libros Midraschicos, qvos supra memoravimus, qvia liber *Breschith rabba* priorem in hujusmodi volumine locum habuit. Potero hoc prolixius deducere, sed alii hoc ipsum tempori & loco reservatur. Adfunt etiam editiones antiquæ Constantinopoli, Thessalonica, Cremonæ, Soncini, Mantuæ, Venetiis & alibi typis expressæ, quæ fraudes illas detegunt. Adfunt quoque alia hujusmodi subsidia, ut, cum alius locum ex alio excrisperit, vel etiam scripta ejus compilaverit, id qvōd de Tanchuma usu venit, ut tom. III. Bibl. Hebraicæ Wolfianæ p. 1167. a me monitum est. Et ex hujusmodi subsidiis subinde in hoc opere spar sæ sunt quædam observationes, fraudem editorum aperientes, & lectionem antiquam vindicantes. Adfunt quoque hinc & inde Codices manu exarati, sed non ubivis obvii, neqve cuivis hanc Corinthum adire licet. Interim tamen eadem opera, qvam scriptoribus græcis & latinis viri docti satis diu insumserunt, antiquis etiam Judæorum scriptoribus potiori jure debetur. Ad qvōd negotium fuscipiendum Deus viros doctos & Christi amantes excitet.

§. XIII.

Hæc igitur fecerunt Judæi in fraudem veritatis, sed Christianos qvosdam idem fecisse qvis credat? Et tamen res ipsa id loqvitur. Ex quo enim Pontificii rationem librorum expurgandorum systemati suo expedire judicarunt, Talmudica quoque volumina expurgatione digna censuerunt. Detulerunt id negotii Marco Marino, Brixienfi, Canonico Regulari D. Salvatoris Romæ. Is igitur Pontifici ut obedientiam suam probaret, in Pandectas Talmudicas sævissime grassatus est, urendo, secando

cando & expungendo non solum, quæ in Messiam nostrum blasphema vidit, sed &, quæ ad verum illius honorem a Judæis invitis consignata sunt. Exempla perquam multa alibi proferentur. Porro ubicunque nomen aut urbis Romæ, aut Imperii Romani observavit, ea mutari iussit, & vel *Persæ* vel *Edomitarum* nomen illius loco poni voluit. Quumque ille in hoc litterarum genere non admodum versatus esset, pro conditione illorum temporum, quibus hæc studia ad hodiernum florem nondum pervenerant, varia commisit, quæ viris doctis risum excitarunt. Aliquoties enim voce רומ, quæ *altum esse* denotat, Romam indigitari credit, & Persæ nomen, vel aliud quippiam substituit. Privilegio quoque magnorum Principum hanc suam lasciviam munierunt, sic ut tres omnino editiones Talmudis habeamus Judaico more circumcisas. Male vero agitur, dum sub blasphemiarum prætextu bona quoque simul ejiciuntur. Libri Ethniconum blasphemis in Deum verum sunt plenissimi, & tamen expurgatione opus haud habere creduntur. Sed bene est, quod etiam editiones habemus non castratas, ubi singula suo loco posita inveniuntur.

§. XIV.

Hæc præmittenda fuerunt in gratiam Lectorum, ut sciant, quibus fundamentis nostra omnis tractatio nitatur. Multum enim refert, quosnam auctores adhibeas, & quomodo in iisdem versatus sis. Qui vero notitiam omnium illorum Auctorum & operum pleniorē habere cupit, is adeat Bibliothecam Hebraicam Venerandi Wolfii, Fautoris nostri, dum viveret, summi, quo opere de Ecclesia & re litteraria præclare admodum est meritis. Ibi multa pleniora & luculentius tractata inveniet, ordinem vero rerum, quo hoc ipso capite usus sum, apud ipsum frustra requires, quia propositum ipsi fuit Bibliothecam conscribere, non autem Historiam litterariam Hebræorum.

* * *

CAPVT IV.

BREVES POSITIONES DE CABBALA.

Vandoquidem in hoc opere frequens occurrit mentio meditationum & argumentationum Cabbalisticarum, necesse erit, ut dicam, quid ego per Cabbalam intelligam aut intelligi velim, ne, cum Cabbalæ vocabulum anceps sit, & longe plures falsi conceptus illi tribuantur, Lectores de me conquerendi causam habeant. Brevioribus autem Aphorismis omnia includentur.

1. Cabbala nomen habet a קבל, *accepit*, quod notissimum est, & proprie loquendo notat *traditionem* ab alio acceptam, vel doctrinam, quæ ex traditione originem habet.

2. Definitionem Cabbalæ generalem nemo a me requireret. Quemadmodum enim nemo definitionem generalem Philosophiæ dare potest, quæ in Philosophiam veram & falsam simul cadat, quia Philosophia falsa plane non est Philosophia, neque nomine Philosophiæ digna est habenda: Sic etiam Cabbalæ Definitionem generalem proponere nequeo, quia Cabbala falsa non est Cabbala.

3. Statim igitur ad Divisionem properamus, dividendo eam in veram & falsam.

DE CABBALA VERA.

4. Cabbala vera est Doctrina a Judæis antiquis inventa, de rebus divinis agens, & in abstrusiore proponendi modo consistens, ut ad hæc sacra non statim quivis irrumpere queat.

5. Auctores primi fuerunt Judæi ante & post tempora Christi.

6. Ad materiam quod adtinet, ea in genere circa res divinas versatur.

7. Spe-

7. Speciatim vero *partim* circa applicationem mysticam dictorum & historiarum V. T. ad tempora Messiae, *partim* circa doctrinam de Messia, ejusque persona & mysterio versatur.

8. Igitur Cabbala vera est vel *Exegetica*, vel *Systematica*. Vtriusque Definitio n. 7. jam adfuit.

DE CABBALA EXEGETICA.

9. Cabbala Exegetica rursus *vel* circa singulas voces, *vel* circa apices quosdam notabiles, *vel* denique circa integras quasdam pericopas versatur.

10. Exemplum talis Cabbalæ circa singulas voces occurrit in vocula מָשִׁיחַ, quam eleganter prorsus de Messia interpretantur. Eam primum observarunt Psalm. CXVIII, 22. qui totus de Messia agit, in verbis: מִיְּדוֹה דִּיתָה זֶה, *A Domino fuit hoc*. Quia vero alias Cabbalists Messiam quoque genere fœminino Matronam vocant, vocem מָשִׁיחַ de eodem intelligunt. Deinde pergunt, & hanc vocem alibi quoque de illo interpretantur. Sic Levit. XVI, 3. בּוֹאֵת, *Cum hoc ingrediatur Aaron in sanctum*, scil. cum juvenco & reliquis. Judæi mystice explicant: בּוֹאֵת, *Cum Messia*, cujus typus sunt omnia sacrificia, & sine quo illa omnia nihil valebant. Porro Psalm. XXVII, 3. בּוֹאֵת אֲנִי בַטְחָתִי, *In Messiam ego confisus sum*. Genes. IX, 12. 17. זֶה אֶת בְּרִיתִי, *Messias est signum fœderis mei inter me & te*. Jerem. IX, 23. *Quia gloriari vult, non gloriatur*, בּוֹאֵת, *כי אם*, *nisi de Messia*. Et ne quid gratis dixisse videar, adduco locum ex Tikkune Sohar c. 19. fol. 39. 1. שְׂכִינָתָהּ דַּתְּקָרִיבָהּ זֶה, *Schechina, quæ vocatur זֶה, q. d.* Levit. XXVI, 4. וְאָתָּה גַם זֶה, Et etiam, quando erunt in terra hostium ipsorum, non rejiciam illos. Ibidem c. 20. fol. 48. 2. ad Genes. XXIX, 27. Imple septimanam זֶה, hanc דַּת שְׂכִינָתָהּ עֲלֵיהָ, *Hec est Schechina superna*: & dabitur tibi etiam זֶה, illa, *hec est Schechina inferior*. Adde c. 64. fol. 98. 2.

Et quamvis breves aphorismos dare decreveram, tamen, quia occasio mihi semel de hac materia loquendi data est, alia quædam addo. Sohar chadafsch fol. 83. 1. ad verba Levit. XVI, 3. בּוֹאֵת, *Cum hoc in-*

grediatur Aaron in Sanctum: *Veni & vide.* Nemo hominum gratiam a Deo accipit, nisi per מָשִׁיחַ, h. e. per Messiam. Et quandoquidem Schechina, quæ dicitur מָשִׁיחַ, cum Israelitis est, utpote de qua dicitur Levit. XXVI, 44. וְהָיָה גַם מָשִׁיחַ, Et etiam, quum etiam מָשִׁיחַ (sc. adest,) quando sunt in terra hostium suorum; quidnam tunc Israelite ad eam dicunt? Resp. Verba Cantic. VI, 1. Quorsum abiit dilectus tuus, pulchra inter mulieres? (Ex sensu Cabbalistarum: O Messia, in quantam calamitatem Ecclesia Judaica tibi dilecta jam pervenit!) &c. Quot supplicationibus, precitus, Zizith & Tephillin, sabbathis & diebus festis illam celebrant? de qua re dicitur Exod. XXX, 17. Inter me & filios Israël signum est מִיתָּהּ. Signi vox in sacris adhibetur de fœdere circumcisionis, de sabbatho, de diebus festis, de Tephillin. (Omissa hic est notio de arcu fœderis, quæ etiam מִיתָּהּ dicitur, & quæ occasio fuit hujus meditationis de voce מִיתָּהּ.) Et de hac re dicitur Psalm. XXXII, 6. עַל מִיתָּהּ, Propter hoc orabit omnis pius ad te: Et Proverb. XVIII, 22. Qui invenit mulierem, (nempe Messiam, qui fœminino genere exprimitur) invenit rem bonam. Et Propheta dicit Jerem. IX, 23. Ne glorietur sapiens, nisi in מִיתָּהּ. Et Jacobus, Pater noster, propterea, quod sciebat, quod מִיתָּהּ fundamentum sit, quo gratiam a Patre nostro, qui in cælis est, quis nancisci possit, de illa præcepit filiis suis, & illam מִיתָּהּ notam illis fecit, q. d. Genes XLIX, 28. Et מִיתָּהּ est, de qua dixit ipsis pater eorum. Et David quoque scivit, quod gratiam Dei per illam consequi possimus. Quando enim cum hostibus suis pugnavit, tum dixit Psalm. XXVII, 3. Quod si castra contra me ponuntur, in מִיתָּהּ ego confido. Sic quoque Propheta, cum angustiam Israelitarum in captivitate, nullam vero illorum requiem & liberationem videret, nisi per מִיתָּהּ, tunc dixit Thren. III, 21. מִיתָּהּ respondebo cordi meo. Et sic Moses Exod. IX, 6. Sed propter מִיתָּהּ constitui te: & sic de Juda Deut. XXXIII, 7. וְהָיָה לִיהוּדָה, Et מִיתָּהּ erit Judæ. (Ex mente Judæorum: Messias erit ex tribu Juda.) Quicumque vero mentem suam non adponit ad מִיתָּהּ, de eo Scriptura sic dicit Psalm. XCII, 7. Et stultus non adtendet ad מִיתָּהּ. Sciendum igitur, quod, quoniam homo per מִיתָּהּ gratiam Dei consequi, & ad Jehovam pertingere valeat, quod hoc sit mysteriorum illorum

verbo-

verborum Psalm. XXVII, 3. In **יְהוָה** ego confido, *ubi* **יְהוָה** ὁμολογούμενος
idem est, quod **יְהוָה**.

11. Exemplum Cabbalæ circa apicem aliquem notabilem habes de
Mem clauso in Tikkune Sohar c. 5. De matribus vero lectionis, & præ-
cipue 1 nonnunquam omisso, ut in voce **מִתְרַחֵם**, Genes. I, 14. & alibi
Sohar sæpius monere solet.

12. Exemplum Cabbalæ Exegeticæ circa integras quasdam pericopas
habes libro II. in Locis Generalibus num. XXXI. ubi verba 2. Samuel.
XXIII, 20 - 23. quæ Benajam Jojadæ filium describunt, mystice ad Mes-
siam applicant. Cujus integri sermonis schéma h. l. brevibus appo-
nam, ut Lectores videant, Judæos illos antiquos rem suam nec ingenio,
nec judicio destitutos proponere.

VERBA BIBLICA.

1. Benaja filius Jojada,
2. filius viri viventis,
3. magnus operibus,
4. ex Kabzeel.
5. Hic percussit duos **אֲרִיָּהּ**
6. **מוֹאָב**, Moab.
7. Hic descendit & percussit leonem
8. tempore nivis.
9. Hic percussit virum Ægyptium,
10. **אִישׁ מִרָחָה**, virum visionis,
11. et in manu Ægyptii erat hasta.
12. Et descendit ad illum cum baculo,
13. et eripuit hastam e manu Ægyptii, &
interfecit illum hasta sua.
14. Plus quam reliqui triginta gloriosus fuit,
15. et ad tres illos non venit.
16. Et præposuit illum David omni imperio
suo.

APPLICATIO SOHARICA.

1. Ille qui venit, n. 10.
2. filius illius, qui vivit in æternum,
3. dominus omnium operum,
4. ex gradu superno, abscondito. n. 11.
5. Destruxit duo templa, n. 12.
6. ille qui est **מֶלֶךְ**, a patre cœlesti, n. 13.
7. Hic abolevit sacrificia, quæ ignis tanquam
leo consumebat. n. 13. 14.
8. tempore devastationis ultimæ. n. 15.
9. Hic abolevit Mosen cum jugo ceremonia-
rum,
10. virum alias divinum,
11. qui baculum Dei manu tenebat, n. 16.
12. Messias ipsi dominatus est,
13. potestatem ipsius irritam fecit.
14. XXX. annis in terra versatus est,
15. (applicatio hic est paullo obscurior.)
16. Deus ipsum omnibus rebus præfecit.

13. Aliud exemplum Cabbalæ hujusmodi exegeticæ, quæ plagas Ægyptias applicant ad plagas hostium Messiæ, habetur tomo I. Horarum ad Apoc. XVI, 1. quædam etiam inferius occurrent. Quam feliciter vero hoc ipsis cesserit, ex Apocalypsi Johannea constat, quæ pœnas easdem hostibus Messiæ in N. T. minatur.

14. Quid de hac Cabbalæ specie judicandum sit, ex jam dictis patet, dum Spiritui S. placuit eodem modo, quo Cabbalistæ sobrii, nonnunquam sua proponere. Adduco nunc aliud exemplum ex Epistola ad Galatas, ubi vir *θεόπνευτος* historiam de Sara & Hagare filiisque illarum ad utrumque Testamentum applicat. Si hunc clypeum non possemus opponere, fortassis alij genus hoc exegeteos nihili æstimarent.

15. Apparet vero ex jam prolatis, Cabbalam hanc Exegeticam ostendere, Judæos antiquos Messiam ejusque ecclesiam in variis quondam typis tum personarum, tum rerum diligenter quæsvisse, sic, ut ad interiorem illius notitiam in multis pervenerint.

16. Et habent hic viri docti, in quo ductu libri Sohar Theologiam typicam ulterius exercent.

17. Nec est, quod quis vereatur, ne sensus Scripturæ V. T. primarius, litteralis & historicus sic pereat. Quemadmodum enim omnia sacrificia verè & sensu literali peracta sunt, quamvis simul ex intentione Dei typi essent Messiæ futuri: Sic etiam reliquæ historiæ revera ita contigerunt, quamvis simul Messiam venturum adumbrarent.

18. Neque in historiis tantum, sed & aliis locis V. T. Cabbala hæc Exegetica valet. Sic Exod. IV, 22. Deus populum Israël vocat *filium suum primogenitum*; quæ verba non Judæi solum, sed & ipse Matthæus Evangelista ad Messiam applicarunt. Alia exempla in utroque tomo harum Horarum occurrent.

DE CABBALA SYSTEMATICA,

19. Cabbala systematica est, quæ doctrinam de Messia ex variis occultis rebus exquirat, deque ejus persona, muneribus, operibus & ecclesia, paullo quidem obscurius pro imperitis, ex veritate tamen, loquitur: nec non alios fidei articulos intra sindonem acroamatice proponit.

20. Res illæ abstrusæ, sub quibus, velut involucris, doctrinam de Messia proponunt, sunt 1. Arbor Cabbalistica, 2. Opus Currus, 3. Opus Creationis, 4. Descriptio Senis s. Antiqui dierum.

21. Fundamentum harum meditationum semper e Scripturis sacris est petitum, cum hac tamen differentia, ut quædam aliquanto clarius, quædam paullo obscurius ex iisdem exsculpantur.

22. Priora duo, saltem prout huc usque percipere potui, scopum suum satis clare attingunt: posteriora paullo obscurius.

DE ARBORE CABBALISTICA.

23. Arbor Cabbalistica est certus quidam positus Sephirarum, mysteria magna de Messia continens.

24. Nomen Sephiroth a ספר descendit, quod hoc loco denotat *qualitates alicujus & excellentias enunserare*. Si igitur Sephiroth recte vertere velis, dic, esse *prærogativas, præcellentias, perfectiones, attributa divina*.

25. Eas Sephiroth in V. & N. T. occurrere, ostensum est tomo I. hujus operis ad Matthæi VI, 13. adeoque necesse non erat, ut quidam ex Theologis nostratibus rei christianæ multum timerent, si quis diceret, illas Sephiroth in Oratione Dominica & Apocalypsi Joannea inveniri. Si enim celebratio attributorum & perfectionum divinarum ibidem invenitur, quod nemo negaverit, etiam Sephiroth ibidem habes, quod eodem recidit.

26. Succedente tempore quidam ex Judæorum Doctoribus magna in his Sephiroth & earum positu mysteria latere tradebant, easque discipulis suis tantum privatissime, ut hodie loquimur, explicabant, hoc easdem ordine semper collocare soliti

1.

כתר,

Corona.

3.

בינה,

Intelligentia.

2.

חכמה,

Sapientia.

5.

גבורה,

Fortitudo.

4.

חכר גדולה, alias

Magnificentia.

6.

תפארת,

Pulchritudo.

8.

הוד,

Gloria.

7.

נצח,

Triumphus l. Aternitas.

9.

שלום al. יסוד

Fundamentum al. Pax.

10.

צדיק al. מלכות

Regnum. Iustus.

27. Singulis illis Sephiroth saepenumero adponunt nomina divina, & quidem hoc ordine. 1. אהיה. 2. יה. 3. יהוה pronunciatum per אלהים. 4. אלוה. 5. אלהים. 6. יהוה. 7. יהוה צבאות. 8. אלהי צבאות. 9. אל חי. 10. אדני.

28. Cum

28. Cum his nominibus & varia eorundem transpositione obscure admodum philosophantur, præcipue in nomine τετραγράμματος varia mysteria observant, quæ quidem attentionem aliquam, sed tamen laborem non prorsus Herculeum, requirunt.

29. Hoc quid sibi vellet, pauci ex Judæorum assæclis norant, & tamen, primis etiam Cabbalæ inventæ temporibus, de hac re loquebantur & scribebant. Neque hoc mirum cuiquam videri debet, quum illud notum sit, ingenia Judaica paucissima esse, quæ Philosophiæ solidæ possint advesferi.

30. Quum igitur quidam viderent, Doctores nonnullos propter arcanam hanc scientiam magni fieri, & ipsi se hanc scientiam callere professi sunt, quamvis ne huiusmodi quidem illius cognoscere. Eodem fere modo, quo mediis temporibus Doctores Scholastici multa obscura docuerunt & scripserunt, quæ neque ipse docens & scribens, neque alius, qui legit, intellexit. Eodem modo, quo Fanatici nostrorum temporum inde a Jac. Bœhmio, si modo is auctor est librorum sub nomine ipsius editorum, arcanam & sublimiorem doctrinam profitentur, quam tamen nemo scribentium & legentium perspectam habet. Homo stolidus, qui confusas aliorum notiones combinare non potest, aliis magnum aliquod cognitionis lumen tribuit.

31. Quum vero *Sohar* sit liber antiquissimus, & quasi auctor Classicus, ex quo Cabbalistæ omnes sapientiam suam haurire solent, auctorem vero illius Christianorum religionem secutum esse alibi docuerim: sequitur, illi, qui de his rebus recte judicare vult, duo hæc esse observanda, 1. ut librum *Sohar* legat & intelligat, 2. R. Simeonem, auctorem ejus præcipuum, dogmata Christianorum in eodem abdidisse sciat.

32. Rebus igitur his sedulo expensis, illud observavi, R. Simeonem Jochaiden perfectiones illas divinas, sive Sephiroth, quas Judæi ante ipsum Deo in genere, h. e. toti Trinitati, tribuerunt, in Messiam, Salvatorem nostrum, convenire statuisse: Et hanc fuisse arcanam ejus Theologiam, quam quosdam suorum docuit, hisque involucris metu reliquorum Judæorum eam abscondit.

33. Quum autem ex more aliorum Christianorum, quos gentiles tunc

persequerentur, eremum peteret, & in spelunca satis diu abditus esset, de mysteriis illis una cum filio Eleasare porro meditatus est.

34. Probationes jam addendæ essent, sed eas Lector inferius requirat lib. III. Thesi III. ubi divinitas Messiae probatur.

35. Inter nomina Dei præcipue philosophantur de ארני & ירוה, quorum illud divinæ, hoc humanæ naturæ attribuunt.

36. Porro in nomine Dei essentiali de singulis illius litteris solliciti sunt, & mysteria in illis quærent, præcipue in littera ה, quam in ה superius & inferius discernunt, rursum duplicem Messiae naturam hoc modo distinguentes.

37. Hic etiam observanda sunt latera Arboris Cabbalisticæ, dextrum scilicet & sinistrum, nec non Columna media. Illæ tres Sephiroth, quæ Columnam mediam constituunt, dicuntur etiam תלת אבחן, *tres Patriarchæ*, prout ex Sohar chadafch constat fol. 86. 2. quæ verba infra habebis in Dissertatione de Arbore Cabbalistica, & quidem Loco XLIV. n. 84. Nimirum Cabbalistæ, cum de Messia philosophantur, distinguunt ἀφρωπαραδως inter illas Sephiroth & attributa: quædam naturæ humanæ, quædam divinæ conveniunt. Verum in his sæpenumero variant, prout exempla inferius in ipsa tractatione occurrentia docebunt.

38. Tandem etiam Sephiroth adhibent in Cabbala exegetica, quando textus vel de Messia explicant, vel eosdem per applicationem quandam ad Messiam referunt, tum dicere solent: Hæc vox pertinet ad חסד, alia ad מלכות, & sic de reliquis. Et fateor, nonnunquam talia non præter rem dici, sed sæpenumero uno verbo tam multa indigitari, ut Interpres Christianus aliquot versibus opus habeat, antequam se plene possit explicare.

39. Exempla duo aut tria talis Exegeleos Sephiroticæ habes infra libro III. ubi de confirmanda Messiae divinitate fumus solliciti, & alibi quoque.

40. Hic verò non est negandum, Judæos in talibus sæpenumero, nec non in aliis hujusmodi, ingenio luxurianti frena nimium laxare, & ubi semel initium alicujus meditationis bene ipsis processit, reliqua etiam, in vi-

invita sæpe Minerva, eo pertrahere. Valeat ergo hac in parte apud Lectorem prudentem illud Divi Apostoli; *Pensitate omnia, quod melius est, retinete.*

DE OPERE CVRRVS.

41. Opus currus Judæi vocant visionem illam Ezechielis notissimam, quam de Messia explicandam esse in sequentibus prolixè docebimus.

DE OPERE CREATIONIS.

42. Opus Creationis, מעשה בראשית, est Doctrina abscondita de ratione, qua Deus hunc mundum condidit.

43. Quadruplicem vero mundum statuunt, עולם אצילות, mundum Emanationis, בריאה, Creationis, עשיה, Factionis, & יצירה, Formationis. Vnde termini Cabbalistici oriuntur, quando Mundum dicunt Aziluthicum, Briathicum, Asiathicum & Jezirathicum.

44. Alia quædam addunt de אין סוף, *En-Soph*, Deo æterno, de Adamo primo, de קליפות f. Corticibus malignis &c. Ad quæ vero singula perquirenda & penetranda otium huc usque mihi datum non fuit.

45. Quantum primo intuitu perspicio, latet in hoc Opere tentamen aliquod Physicæ divinæ, qua scilicet ratione Deus sapientissime versatus sit, ut singula opera creationis semet invicem excipiant, unum ex altero sequatur, sic ut totum opus catenæ instar se habeat. Quæ res sane gloriam & sapientiam divinam non mediocriter celebrat, & fortasse, si quis Physicus accedat, & rem sobrie tractet, non exiguus inde ad veram eruditionem usus redundare possit.

46. Auctor tamen sum, ne quis recentiores Cabbalistas, sive Judæi sint, sive Christiani, consulat, sed potius in systema hoc accurate & sollicitè ex ipsis fontibus inquirat.

DE ANTIQVO DIERVIV.

47. Denique Judæi ערך יומין f. Antiquum dierum describunt, & de illo satis obscure philosophantur.

48. Dividunt illum in אריך אופן, Macroprotopum, & זעיר אופן, Microprotopum.

49. Occasio totius negotii desumpta est ex Daniel. VII, 13. ubi senex dierum in throno sedens describitur, ad quem alius Filio hominis similis accedit. Hos duos igitur sic describunt, ut solum, vestimenta, & omnia membra a cranio usque ad pedes subtilissime depingant.

50. In toto hoc systemate continetur doctrina tum de Deo in genere, qui est Macroprosopus, tum sigillatim de Messia, qui est Microprosopus.

51. Sed subtilitas ejus summa est, idque culpa Judæorum, qui ex ingenio luxuriante tam multa absurda infererunt, ut hanc partem fere Cabbalæ falsæ annumerassem, nisi occasio totius meditationis melius, saltem de intentione inventoris, judicare me coëgisset.

52. Hoc tamen notandum, systema hoc non per universum Sohar regnare, quemadmodum tria priora solent, sed tantum exstare in Sohar Numer. fol. 52. col. 212. seqq. sub nomine *אדרת רבא*, *Conventus magni*, & Deuter. fol. 122. col. 488. sub nomine *אדרת זוטא*, *Conventus minoris*. Totum vero opus, textus scil. authenticus punctatus, cum versione Latina exstat tomo II. Cabbalæ denudatæ.

53. Prærogativam habet hoc systema præ omnibus aliis Cabbalisticis, quod methodo systematica ab ipsis auctoribus compositum est: cum contra aliorum systematum principia & consequentiæ in variis locis dispersæ jaceant, & non nisi magno studio conquiri queant. Hoc vero non magnæ molis est, & ab unoquoque facili negotio inspicitur potest.

54. Dixi superius, hoc opus subtilitate & propter ineptum tractandi modum, absurditate quadam laborare, quæ causâ fuit, quod eodem in articulo de Messia usus non sum, nisi locis paucissimis, & talibus, qui per se satis clari sunt,

DE CABBALA FALSA,

55. Cabbala falsa & spuria est, quæ doctrinas quidem absconditas proponit, sed nullo fundamento solido innixas, & luxuriam potius ingenii, quam judicium sanum, ostendentes.

56. Illa Cabbala est vel theoretica, vel practica.

57. Species theoreticæ sunt Gematria, Notarikon & Temura; quas per *ראשי הבות* innui putant voce *גנה*, Cantic. VI, 10.

58. Qvam-

58. Quamvis vero illæ apud varios Auctores explicatæ occurrant, & satis vulgatæ sint, tamen connexionis gratia easdem strictim percensebo.

59. *Gematria* (vox depravata ex Geometria) est, quando numeris litterarum in duabus vocibus attendunt, & inde aliquid concludunt. E.g. מנחם & צמח, si literas numeres, unam summam conficiunt.

מ	40	צ	90
נ	50	מ	40
ח	8	ח	8
ס	40		138
	138		

Igitur hoc modo Judæi concludunt, Menachem & virum Zemach esse unum & eundem: id quod equidem verum est, si rem ipsam spectes, ex regulis hermenevticis & inde petito systemate antiquæ Theologiæ Judaicæ, non vero ex hoc lusu ingenii. Posses enim facili-

negotio aliam quamdam vocem invenire, quæ eosdem numeros contineat, & Satanam designet, qui sane neque Menachem est, neque Zemach.

60. Quamvis autem hanc Gematriam ad Cabbalam falsam retuli, tamen nemo jure mihi oggeret, me Spiritui Sancto hac in parte contradicere, quippe qui Apocal. XIII, 18. numerum animantis more Cabbalistico 366. comprehendere asserit. Longe enim aliud est, rem aliquam sub involucris quibusdam abdere, quod utique potuit Spiritus Sanctus, ut attentionem Lectorum acueret: aliud, ex tam lubrico fundamento ab uno ad alterum concludere, quod sani hominis non est, multo minus scriptoris Θεοπνεύστου.

61. Hoc acumen Cabbalisticum sectati sunt recentioribus temporibus homines quidam otiosi, nullo ingenio, nulla eruditione pollentes, qui Anagrammata Cabbalistica finxerunt, ut viris summis adularentur. Notus huc usque fuit Riedererus quidam, mercator, nisi fallor, Noribergensis, qui ab aliquibus propter ingenium, scilicet, plausum meruit; sed similes habent labra lactucas.

62. Liceat & hoc addere, notum mihi fuisse virum aliquem otiosum Lipsiæ ante annos viginti & ultra degentem, qui tesseras habebat bene multas literis insignitas. Quando igitur Anagramma tale conficiendum erat, literas, quas volebat, & tesseras illas projiciendo tamdiu immutabat, donec voces aliquas sensum commodum facientes colligeret.

63. Alter modus Cabbalæ falsæ theoreticæ dicitur *Notarikon*, quando vel literæ initiales (ראשי תיבות) vel finales (סופי תיבות) quarundam vocum

vocum Biblicarum adhibentur ad probandum illud, quod Judæi intendunt.

64. Exemplum prioris hoc habe. Ex verbis Abrahami Genes. XXII, 8. **אלהים יראה לו**, si primas literas inspicias, fit **איל**: adeoque Judæi dicunt, Abrahamum jam in ore habuisse, & Isaaco indicasse, quodnam futurum esset sacrificium.

65. Exemplum posterioris exstat Genes. I, 1. ubi litteræ ultimæ vocum **ברא אלהים את**, faciunt **אמת**, *Veritatem*, quæ est Sigillum Dei.

66. Exemplum utriusque Deuter. XXX, 14. **מי יעלה לנו השמימה**, *Quis ascendet nobis in cælum?* ubi litteræ initiales faciunt **מילה**, *circumcisionem*, finales vero **יהוה**.

67. Huc pertinet etiam ille modus, quo ex una voce ejusque literis voces plures efficiunt. Sic voce **ברא** dicunt innui **אב**, **בן**, **רוח**, **אב**; quod inventum est Christianorum, qui in hac voce mysterium Trinitatis innui credunt.

68. Tertius modus Cabbalæ falsæ theoreticæ est *Temura*, quæ vox *immutationem* denotat, quando scilicet litteræ immutantur, id quod duplici modo fit.

69. Prior est per simplicem metathesin. Sic ex prima Legis voce **בראשית** varias voces & postea explicationes effingunt, **כר שירה**, **בית**, **ראש**, & alia.

70. Alter est per immutationem literarum secundum seriem Alphabeti immutatam. Modus vulgatissimus dicitur **אתבש**, *Atbafsch*, quando scil. א cum ה, ב cum ש, & sic de reliquis, immutatur; cujus series est hæc:

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ
ת ש ר ק צ פ ע ס נ מ ל

Sed possunt litteræ tam variis modis immutari, prout cuivis placet, & tunc facile quidlibet ex quolibet fieri poterit.

71. Vfus ejus potest esse in Cryptographia, qui a nemine reprehenditur. Sed abusus Judæorum in eo consistit, quod ex tali lusu ingenii explicationes Scripturæ Sacræ forment, quod tolerandum est neutiqvam.

72. Ex-

72. Exempla vero, quæ in sacris literis occurrunt, huc minime trahenda sunt. Nam Psam. IX, 1. ubi inscriptio sic habet: על מות לבן, ego statuo לבן idem esse quod נבל, adeoque Psalmum de morte Nabalis explicandum esse. Sic Jerem. XXV, 25. ששך per Atbasch idem est, quod בבל. Sed hic eadem monenda sunt, quæ superius n. 60. annotavimus. Nimirum Davides nomen Nabalis honoris causa exprimere noluit, quia ejus in matrimonio successor fuit, beneficium tamen divinum sibi exhibitum oblivione sepelire noluit: hinc rem paullo tectius proposuit. Idem de ששך tenendum est.

DE CABBALA PRACTICA.

73. Cabbala falsa Practica s. Magica est, quando Judæi credunt, se, invocato nomine divino, Angelos variis rebus prefectos adjurare, dæmonas expellere, & alias res supernaturales efficere posse.

74. Nominibus Dei variis utuntur, vel potius abutuntur, unde talis Cabbalista practicus dicitur בעל שמות, in plurali בעלי שמות. Quomodo autem nominibus divinis utantur, meum jam non est multis verbis edocere. Paucis dico, præcipuam eorum artem consistere in multiplici transpositione literarum, ex quibus decem nomina Dei notissima constant, earumque mirabili cum nomine τετραγεµµάτω combinatione.

75. Angelorum nomina multa sibi fingunt, ut sunt Raphael, Chasdiel, Zadkiel, Barachiel &c. assumpto quoque Michaële & Gabriele, quorum in sacris sit mentio. Horum unum præponunt igni, alterum aquæ, rursum alios mensibus, planetis & constellationibus variis præficiunt.

76. Faciunt etiam קמיעות sive amuleta, in quibus nomina divina & characteres alii picti sunt, quæ appendunt. Notus præterea est מן דוד, *Clypeus Davidis*, qui variis itidem characteribus & nominibus constat, quemque incendiis extinguendis conducere firmiter persuasi sunt.

77. Supervacaneum est monere Christianos, nihil sani in hac Cabbala inesse, sed potius superstitionem & meras blasphemias ibi tantum non regnare. Et tamen Judæi his rebus tantopere fidem adhibent, ut ægerrime a nostris ferant, cum suspecta nobis hæc esse profiteamur.

78. Impressas circumferunt ejusmodi historiolas, quarum lectione se delectant, qualis est de Adamo quodam Pragensi, qui Rudolphum Imperato-

peratorem, nisi fallor, cum aula tota in casa sua, quæ vix tres homines capere poterat, convivio regio & apparatu stupendo, cum admiratione omnium, qui intererant, excepit. Imperatori porro discedenti vasa duo magnifica dono exhibuit, insignibus Hispanicis exornata. Quam rem cum aulæ Hispanicæ nunciaret Imperator, compertum, ibi solennes epulas apparatus subito disparuisse, post aliquot autem horarum spatium apparatus omnem & instrumentam rediisse, duobus vasis exceptis, quorum modo mentio facta est.

79. Nuper admodum legi aliam relationem de obsessio, quem R. Moses Pragenfis Nicolaiburgi in Moravia a spiritu maligno liberavit. Quæ res tam multis circumstantiis prorsus incredibilibus onerata est, ut mirum alicui non immerito videatur, tam cœcum aliquem esse posse, qui fidem talibus adhibeat.

80. Notum est denique, ut finem nugarum faciam, exemplum R. Naphthali Cohen, qui specimen profectuum Cabbalisticorum, si diis placet, egregium editurus, incendium in conclavi fieri iussit, sed effectum tam tristi, ut Francofurti ad Mœnum totus fere vicus Judæorum in cineres redigeretur.

JUDICIUM DE CABBALA.

81. Ex his igitur, quæ breviter eqvidem, sed distincte, protuli, apparet, quid de Cabbala judicandum sit. Nimirum cum distinctione hic versari decet. Cabbala vera laudem suam habet. Si cui vero illa nimium abstrusa videatur, is eandem omittat. Qui contra his studiorum generibus delectatur, porro in eandem inquirit, ut tandem aliquando certiora de eadem prodeant. De Cabbala falsa.

& spuria sententiam modo dixi.

LIBER SECVNDVS,
CONTINENS
LOCA VETERIS
TESTAMENTI,

QVÆ
IVDAEI, ANTIQVIORES POTISSIMVM,
DE MESSIA

INTERPRETATI SVNT.

Absolutis igitur iis, quæ Lectores instar Definitionum scire debebant, jam pergimus ad Principia quædam proferenda. Horum locum occupabunt Loca quædam palmaria Veteris Testamenti, quæ Judæi, antiquiores potissimum, sed & recentiores, veritate adacti, de Messia interpretati sunt, quorum explicationes nos utraque manu amplectimur. Sive enim illæ sensum litteralem sectentur, sive mysticum, sive rem acu tetigerint, sive minus, nobis perinde est. Sufficit, si hoc comprobemus, loca complura ab antiquis de Messia intellecta esse, quæ recentiores in alium longe sensum detorserunt, ne Jesum nostrum Nazarenum Messiam fateri cogantur.

Ratio vero, cur in iis locis, ubi rem acu tetigerunt, testimonio Judæorum tam multum tribuamus, hæc est, quia Judæi antiqui Prophetarum fuerunt auditores, & in illis rebus, quas illi brevius nonnunquam disseruerunt, longiores eorum sermones audiverunt, eosque posteris suis tradiderunt. Hi posteri illorum, antequam corruptio & pestis Pharisæica irrueret, veritatem retinuerunt, & postea scriptis mandarunt, quorum pertinent Targumistæ, Scriptores Midraschici & liber Sohar. Igitur interpretationes illæ sunt authenticae, quo nomine Petrus Allixius

in Testimonio Ecclesiæ veteris Judaicæ contra Vnitarios, libro eleganti, eas adpellavit. Quamvis enim nos Christiani, qui utrumque Testamentum conferimus, facili negotio agnoscimus, multa esse vaticinia, quæ de nudo homine non agunt, sed *θεωδωρικόν* describunt, tamen hoc quoque fatendum est, nos non ad omnia tam cito gradu pervenire posse, nisi aliquem viæ ducem habeamus, cui propterea gratiæ summæ debentur. Porro hæc antiquiorum testimonia vel ideo grata nobis esse debent, quia in illis mirus est consensus Judæorum antiquorum cum Auctore & primis Doctoribus religionis Christianæ. Si ergo Judæi recentiores in alia omnia potius abeunt, quam veritatem agnoscere volunt, non a nobis recedunt, sed a majoribus suis, qui hodiernis sunt longe meliores. Nolumus enim, imo salva veritate, non possumus rejicere illud quod exstat in Schabbath fol. 112. 2. & Schekalim fol. 8. 1. *Dixit R. Sira, dixisse Rabbam filium Simunæ: Si antiqui fuerunt filii hominum, nos sumus tanquam asini, & quidem non tales, quales asini R. Chaninæ filii Dosa, & R. Pinchas filii Jair fuerunt*, (quibus sagacitatem & prudentiam humana majorem tribuunt in Aboth R. Nathani fol. 4. 1. & Cholin fol. 7. 1, 2.) *sed sicut reliqui vulgares asini*. Atqui verum est prius. Ergo & posterius. Prius probamus, quod scilicet majores ipsorum homines fuerunt, quia Scripturam bene interpretati sunt, quia rectiora sentientes audiverunt, adeoque actiones homine dignas susceperunt. Posterius adhuc probo, partim ex propria Judæorum argumentatione, partim ex duritia cervicis eorum. Videt igitur Lector, nos ex ipsa Judæorum confessione justissimas habere causas ad antiquiores provocandi, depravationes vero posteriorum rejiciendi.

Quamvis vero pars aliqua hujus laboris, quem libro hoc secundo suscipimus, a Viris doctis, Jo. Buxtorfio in Lexico Chaldæo-Talmudico, & Christophoro Cartwrighto in Mellificio Hebraico jam occupata sit, tamen actum non agimus. Nam Buxtorfius tantum de Targumim fuit sollicitus, Cartwrightus vero majus nobis spicilegium reliquit, quam messis ab ipso instituta fuit. Imo si vel maxime laboribus ipsorum nihil addere potuisssem, tamen res ipsa postulasset, ut, quæ ab ipsis collecta sunt, sequenti nostræ tractationi substruerem. Sic autem procedere animus est, ut primo talia loca Rabbiorum congeram, in quibus multorum simul locorum Biblicorum de Messia agentium mentio fit: quos

Locos

Locos Generales vocabimus; deinde vero singula loca Biblica secundum feriem librorum Veteris Instrumenti adjiciemus, & amore brevitatis inducti, ne res eadem bis terve & pluries repetenda sit, ad *Locos Generales*, ubi res ipsa postulat, provocabimus.

LOCI GENERALES.

I.

BAmmidbar rabba sect. 14. fol. 223. 1. *Dixit R. Eleasar filius R. Chajim: Quodcumque Abrahamus Angelis ministerialibus præstitit, Deus retribuit filiis ejus in exitu ex Ægypto, & dabit quoque לעתיד לבא, temporibus Messæ. Sic de Abrahamo invenitur Genes. XVIII, 4. Sumatur, quæso, paullulum aquæ. Deus S.B. retribuit filiis ejus, q. d. Exod. VI, 7. Et fumam vobis mihi. Hoc est pro illo: Sumatur, quæso. R. Jochanan dixit: Non tam sollicitus sum de ערוך hoc mundo; unde vero ostendes, quod idem occurrat de עתיד לבא? Resp. Ex verbis Jesa. XIV, 2. Et fument eos populi, & adducent eos ad locum ipsorum. De Abrahamo hæc leguntur: Parum aquæ. (Quæ Deus Israelitis in exitu ex Ægypto præstitit, ea nunc omittimus.) Vnde vero probas, quod Deus hoc ipsum retributurus sit לעתיד לבא? Resp. Ex verbis Devt. VIII, 7. Quoniam Dominus Deus tuus ducet te ad terram bonam, in qua sunt torrentes aquarum. De diebus Messæ unde? Ex verbis Jesa. XXX, 25. Et erunt in omni monte & clivo excello rivi & divisiones aquarum. Et c. XLI. 18. Aperiam in clivis fluvios. De Abrahamo scriptum est: Et lavate pedes vestros. De temporibus Messæ Jesa. IV. 4. Si laverit Dominus. De Abrahamo legitur: Et nitimini sub arbore; fecerat enim ipsis tentorium. De temporibus Messæ Jesa. IV. 6. Et tentorium erit umbra interdiu.*

II.

Alius locus huic similis exstat in Breschith rabba sect. 48. fol. 47. 2. quem non pigebit adscribere: *R. Elieser nomine R. Simai hæc protulit: 1.*

- Deus S. B. ad Abrahamum ita dixit: Tu dixisti Genes. XVIII. 4. Sumatur qvæso paullulum aquæ: ecce paria tibi referam in deserto, in terra Canaan, & לעתיד לבא, temporibus Messia. (Qvæ de deserto & terra Canaan agunt, ea similiter omittuntur, & tantum, qvæ de Messia agunt, proferuntur) q. d. Zachar. XIV. 8. Die illo aquæ vivæ prodibunt ex Jerusalem. Tu dixisti: Et lavabitis pedes vestros: Ego tibi retribuam temporibus Messia, q. d. Jesa. IV. 4. Cum laverit Dominus fordes filiarum Zion. Tu dixisti: Et recumbite sub arbore: Ego tibi retribuam tempore Messia, q. d. Jesa. IV. 6. Et tentorium erit umbra interdiu ab æstu. Tu dixisti: Et fumam frustum panis. Ego retribuam tibi temporibus Messia, q. d. Psalm. LXXII. 16. Erit densitas frumenti in terra. De te scriptum est: Et ad boves cucurrit Abrahamus. Ego retribuam temporibus Messia, q. d. Jesa. VII. 21. Et erit illo die unusquisque vivam conservabit vitulam aut duas oves. De te scriptum est: Et stetit ante ipsos. Ego retribuam temporibus Messia, q. d. Michæ II. 13. Ascendit perrumpens ante faciem ipsorum,*

III.

1. Schemoth rabba sect. 15. fol. 114. 4. *Decem res Deus S. B. renovaturus est לעתיד לבא, temporibus Messia. Primum est, quod illustraturus est mundum, q. d. Jesa. LX, 19. Non erit tibi amplius Sol ad lumen diei. Obj. Num vero homo Deum S. B. potest intueri? Resp. Deus Soli XLIX. portiones lucis addet, q. d. Jesa. XXX, 26. Et erit lux Lunæ sicut Lux Solis, & lux Solis septuplo major erit. Imo si homo egrotat, Deus decernit, ut Sol ipsi medeatur, q. d. Malach. III, 20. Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ, & sanatio sub alis ejus. Secundum est, quod Deus aquas viventes ex Hierosolyma producturus, iisque omnes egrotos sanaturus est, q. d. Ezech. XLVII, 9. Omnis anima vivens, qvæ eo prorepet, quorsum hi duo fluvii pervenient, vivet. Tertium est, Deus faciet, ut arbores singulis mensibus fructus suos ferant, & homo, qui ex illis comedet, sanetur, q. d. ibid. v. 12. Ex utraque parte ripæ hujus fluvii erunt arbores, singulis mensibus primogenitos fructus proferent, nam aquæ*

aquæ ejus e sanctuario egrediuntur. *Quartum, quod omnes urbes desolatas reedificabunt, sic ut nullus locus desolatus in mundo remansurus sit: imo etiam Sodoma & Gomorrhæa ædificabitur* לְשִׁירָה, q. d. Ezech. XVI, 55. Et sorores tuæ Sodom & filiæ ejus ad statum pristinum revertentur. *Quintum, quod Hierosolymam sapphiro ædificaturus est, q. d. Jesa. LIV, 11. Ecce ego cum stibio reponam lapides tuos. Et postea v. 12. Et pyropum ponam lapides speculares tuos, שִׁמְשֹׁנִית, (ad verbum, soles tuos.) Illi vero lapides lucebunt tanquam Sol, & gentiles venient, gloriamque Israelitarum adspicient, q. d. Jesa. LX, 3. Et ambulant gentes in lumine tuo. Sextum, quod juvenca & unus simul pascent, 4. Jesa. XI, 7. Septimum, quod Deus omnes bestias, aves & vermes congregaturus, cumque ipsis & Israelitis fœdus percussurus est, q. d. Hoseæ II, 20. Et percutiam להם, in gratiam ipsorum illo die fœdus cum bestiis agri & volucribus cœlorum. Octavum, quod fletus & ejulatus non amplius erit in mundo, q. d. Jesa. LXV, 19. Et non audietur in ea amplius vox fletus & vox clamoris. Nonum, non amplius erit mors in æternum, q. d. Jesa. XXV, 8. Deglutiet mortem in æternum, & absterget Deus lacrimas ab omni facie, & opprobrium populi sui removebit. Decimum, quod non erit planctus, ejulatus ac molestia, sed omnes gavisuri sunt, q. d. Jesa. XXXV, 10. Et liberati Domini redibunt, & Zionem cum cantu venient.*

IV.

Bamidbar rabba sect. 13. fol. 220. 1. Salomo & Rex Messias regnabunt in petra, mari & terra. (Probationes de Salomone omittimus.) Vnde autem de Rege Messia hoc probatur? Resp. Ex Psalm. LXXII, 8. Dominabitur a mari usque ad mare, & a fluvio usque ad fines terræ. De terra unde probatur? Ex verbis ibid. v. 11. Et incurvabunt se ipsi omnes Reges, omnes gentes servient ipsi. Porro Daniel. VII, 13. Ecce cum nubi-
bus cœli: & ipsi data est potestas. Et c. II, 35. Lapis qui descendit in statuam, factus est lapis magnus implens omnem terram. Salomoni gentes obtulerunt munera, & sic quoque facient Regi Messia, q. d. Psalm. LXXII, 10. Viri Scheba & Seba munus offerent.

V.

- Schir hafchirim rabba fol. 7. 3. ad verba Cantic. I, 4. Exultemus & lætemur in te: *Simile de Matrona S. conjuge regia, cujus maritus Rex, & filii & generi trans mare profecti erant. Quum ipsi nuncium adferretur, filios rediisse, dixit: Quam ego lætandi causam habeo? Nurus meæ lætentur. Alter nuncius venit, generos rediisse. Illa respondit: Quam ego lætandi causam habeo? Filiae meæ lætentur. Quum vero nunciarent, Regem, maritum ejus, venisse, tum dixit: Hoc est gaudium perfectum, gaudium super omne gaudium. Sic etiam לעתיד לבא, futuris temporibus Messie Prophete ad Jerusalem venient & dicent, Jesa. LX, 4. Filii tui ex locis remotis venient: illa respondebit: Quamnam ego lætandi causam habeo? Pergant Prophete: Filiae tuæ ad latus enutrientur. Illa similiter respondebit. Quando vero dicent: Zachar. IX, 9. Ecce Rex tuus venit tibi justus & Servator; tunc dicet: Hoc est gaudium perfectum, q. d. l. c. Exulta valde, filia Zion. Et alibi Zachar. II, 14. Canta & lætare, filia Zion. Illo tempore sic dicet: Jesa. LXI, 10. Gaudendo gaudebo in Domino, exultabit anima mea in Deo meo. Alia explicatio ad hæc verba Cantici: Exultemus & lætemur in te. R. Afn adduxit hæc verba Psalm. CXVIII, 24. Hic est dies, quem fecit Dominus: Exultemus & lætemur in eo. Dixit R. Afn: Nescimus, de quonam lætari debeamus, an de die, an vero de Deo S. Benedicto: Venit autem Salomo, & rem nobis explicuit, dicens: Exultemus & lætemur in te: nempe in Deo S. B. in te, בישועתך, in salute tua: in te, in lege tua: in te, in timore tuo. In editione Cracoviensi רב רבב' Rabboth vox illa בישועתך, non habetur, sed statim sequitur ביראתך, id quod ostendit, mala fide illos hoc in parte egisse. Priorem autem nostram jam olim in codicibus manu exaratis exstitisse testatur Raymundus in Pugione Fidei II. 5. 2. p. 342. Idem locus, sed in aliquibus rebus immutatus ex Pesikta adfertur in Jalkut Siméoni, quem nos infra producimus libro de officiis erga Messiam, ubi evolvendus est; addit autem verba Psalm. XLVIII, 12. quæ etiam huc pertinent.*

VI.

Mechilta fol. 26. 1. & Tanchuma fol. 25. 2. ad verba Exod. XV, 1. Tunc cecinit Moses. *Vox* *או* *h. l. tanquam præteritum adhibetur, sunt autem qui dicant, adhiberi quoque de עתיד לבא, temporibus Messie.* Sequuntur loca, ubi *או* tempus præteritum denotat, sed nos ea omittimus, & pergimus ad *או לעתיד לבא*. Jefa. LX, 5. Tunc videbis & erumpes: c. LVIII, 8. Tunc proferetur sicut aurora lux tua. Jefa. XXXV, 5. 6. Tunc aperientur oculi cæcorum. Tunc saliet claudus, sicut cervus. Jerem. XXXI, 13. Tunc lætabitur filia Zion. Psalm. CXXVI, 2. Tunc implebitur os nostrum risu. Tunc dicent in gentibus. *הרי אלו לעתיד*, *Ecce illa agunt de tempore Messie.*

VII.

Breschith rabba sect. ult. fin. *Cur instituerunt Jacobo septem dies luctus?* Resp. *Id factum est respectu habito ad septem dies convivii.* Dixit illis Deus S. B. *בוערם הוה*, *In hoc mundo vos una cum hoc justo afflictis fuistis, & luctum de eo per septem dies observastis.* *לעולם הבא*, *In mundo futuro hunc luctum convertam in gaudium, q. d.* Jerem. XXXI, 13. Et convertam luctum eorum in gaudium, & consolabor & lætificabo eos a mœrore ipsorum. *Et quemadmodum ego consolabor vos, sic quoque Zionem & omnes ruinas ipsius consolabor, q. d.* Jefa. LI, 3. Et consolabitur Dominus Zionem & omnes ruinas ipsius, & ponet desertum ejus sicut Eden &c.

VIII.

Schemoth rabba sect. 21. fol. 120. 3. *Deus S. B. dixit ad Moſen: Quid clamas? Decerne tantummodo, ego faciam.* *Et hoc est, quod dicitur* Jefa. LXV, 24. *Et erit, antequam clamabant, ego respondebo.* *Bis in eodem versu legitur ואני ואני.* *Et Moſes dicit* Deuter. XXXII, 39. *Videte nunc, כי אני הוא, quod ego is ipse sum.* *Quicumque vero facit voluntatem Dei, & cor suum ad preces dirigit, hunc Deus & in hoc, & in futuro seculo audit, q. d.* *Et fiet, antequam clamabunt, & ego exaudiam: hæc verba agunt de הוה: שלם: de עתיד לבא vero agunt sequentia: Illi*

loquuntur, & ego audiam. De *quam* vero re loquuntur? Resp. *Vnusquisque doctrinam suam profert, & ipse Deus fortasse una cum ipsis audire faciet vocem suam, q. d. Malach. III, 16.* Tunc נִרְבְּרוּ dicentur timentes Dominum. Et alibi Jesa. XXX, 20. Et erunt oculi tui videntes doctores tuos. Rursum c. LIV, 13. Et omnes filii tui Θεοδιδάκτοι erunt.

IX.

1. Schemoth rabba sect. 30. fol. 129. 1. *Simile de quodam, qui ad provinciam abiit, & audiuit, quod iudicium publicum habendum sit. Venit & rogavit aliquem λοδογος: Quando habebitur illud iudicium?* Is respondit: *Longe adhuc est remotum. Rogavit vero alium, qui dixit: Proxime habebitur. Huic regesit ille vir: Annon rogavi λοδογος, qui dixit: illud adhuc remotum esse?* Respondit alter: *Tu nosti, quod ille sit λοδογος: an vero putas ipsum libenter velle, ut ego iudicium suscipiam? nescit, quod ipse protrahendus & intersciendus sit. Sic quoque rogarunt Israelitae Bileamum: אימתי יהיה ישועה, Quando erit redemptio?* Ille respondit Numer. XXIV, 17. Videbo ipsum, sed non nunc: contemplabor ipsum, sed non proxime. Dixit ad eos Deus S. B. Annon vos scitis, quod Bileamus in infernum descensurus sit, & plane nolit, ut Salus mea reveletur? Estote autem similes patri vestro, qui dixit Genes. XLIX, 18. Salutem tuam exspecto, Domine. Is salutem meam, tanquam propinquam vidit, propterea & alibi dicitur Jesa. LVI, 1. Propinqua est salus mea, ut veniat. Non dicit: Propinqua est salus vestra, sed, salus mea: sit nomen ejus benedictum. Si hoc non scriptum esset, quisnam hominum auderet tale quid pronunciare? Dicit igitur Deus S. B. ad Israelitas: Si meritum vestrum tanti non est, propter me illud facio: nam singulis diebus, quibus vos in angustia estis, ego sum vobiscum, q. d. Psalm. XCI, 15. Cum ipso sum in tribulatione: adeoque memet ipsum libero, q. d. Jesa. LIX, 16. Et vidit, quod nemo adefset, & obstupuit. Et sic alibi Zachar. XI, 9. Exulta valde filia Zion, jubila filia Jerusalem, ecce Rex tuus venit tibi justus וְנושֵׁעַ & liberatus. Non ibi scribitur, וְנושֵׁעַ, & servans, verum, & servatus: quo ipso innuitur, quamvis merita vestra tanti non sunt, Deum tamen agere propter semet ipsum, q. d. Quoniam propinqua est salus mea, ut veniat.

X. Bam-

X.

Bammidbar rabba sect. 2. fol. 184. 4. Deus Israelitas cum pulvere comparat. *Quomodo autem ille comparatus est?* Resp. Si pulvis non esset, homo non posset consistere, nullæ essent arbores, nullæ fruges. Sic quoque nisi Israelitæ essent, mundus non posset consistere, q. d. Genes. XXII, 18. Et benedicentur in femine tuo omnes populi terræ. בעולם הזה, In hoc mundo Deus comparat eos cum pulvere: לימות המשיח, temporibus Messie vero arenæ maris similes erunt. *Quomodo comparata est arena?* Resp. Dentes facit obtusos: Sic & Israelitæ temporibus Messie omnes gentes consumunt, q. d. Numer. XXIV, 19. Et dominabitur ex Jacobo. Et alibi Ezech. XXV, 14. Et dabo vindiçtam meam in Edom per manum populi mei Israëli. Alia ratio, ob quam Israelitæ cum arena comparantur, hæc est: Si quis pugillum arenæ in massam aut cibum inspergit, nemo illum gustare potest, quia dentes facit stupidos: sic & Israelitæ. *Quicumque eos in hoc mundo deprædatur aut diripit, ille dentes suos stupidos facit לעזר לבא, seculo futuro.* — לעזר לבא Sol & Luna pudebunt, q. d. Jesa. XXIV, 23. Et pudore suffundentur Sol & Luna, quia regnabit Dominus in monte Zion, & Hierosolymis penes seniores ipsius erit gloria.

XI.

Ibidem sect. 15. fol. 230. 1. Israelitæ dixerunt ad Deum S. B. Domine mundi, tu scis vires יצר הרע s. concupiscentiæ prave, quod illa nobis admodum dura sit. Respondit Deus S. B. Lapidate illum (vel etiam, lapides auferte ipsi) sensim sensimque בעולם הזה, in hoc mundo: Ego vero auferam illam a vobis, q. d. Jesa. LXII, 10. Sternite, sternite viam, auferte, tollite lapides. Et rursum c. LVI, 14. Sternite, sternite, verrite viam, removete offendiculum a via populi mei. ובעולם הבא, Verum temporibus Messie אני עוקרו, ego eradicabo illam, q. d. Ezech. XI, 19. Et auferam cor lapideum ex carne vestra, & dabo vobis cor carneum.

XII.

Debarim rabba sect. 6. fin. Dixit Deus S. B. בעולם הזה, In hoc mundo quum homines maledici inter vos essent, Schechina mea a vobis in altum ab-

iii, q. d. Psalm. LVII, 6. Extolle super cœlos, Deus, &c. *Verum לעתיד לבא*, tempore futuro, quando concupiscentiam pravam eradicabo e vobis, q. d. Ezech. XI, 19. Tollam cor lapideum e carne vestra: *אני מחזיר שכנתי בניכם*, ego reverti faciam Schechinam meam ad vos, q. d. Joel. III, 1. Et fiet postea effundam Spiritum meum super omnem carnem. *Et quia Schechinam meam in vobis habitare faciam, omnes vos digni eritis, qui Legem tractetis, & in pace sedebitis*, q. d. Jesa. LIV, 13. Et omnes filii tui a Deo docti erunt, & multa pax erit filiis tuis.

XIII.

Bammidbar rabba sect. II. fol. 212. 4. ad verba Numer. VI, 24. Illustret Dominus faciem suam super te, *b. e. Det tibi de lumine Schechinæ*, q. d. Jesa. LX, 1. Surge, illuminare. *Et alibi Psalm. XXXVI, 10. In luce tua videbimus lucem. Psalm. CXVIII, 27. Deus est Dominus, & illustrabit nos. — Et gratosus sit tibi, excitet ex te Prophetas*, q. d. Zachar. XII, 10. Et effundam super domum Davidis Spiritum gratiæ & misericordiarum.

XIV.

Echa rabbathi fol. 66. 3. *R. Acha nominat R. Schmuël filii Nachman dixit: Tribus locis occurrit, רוח הקדש כסוך לגאולה, quod mentione redemptionis facta Spiritus Sancti quoque mentio simul fiat*, q. d. Jesa. XXXII, 14. Gaudium onagrorum, pascuum gregum. *Quidnam postea sequitur?* vers. 15. Vsque dum effundat in nos Spiritum ab excelso. *Sic Jesa. LX, 22. Parvus erit sicut mille: Statim sequitur c. LXI, 1. Spiritus Domini super me, propterea quod unxit me Dominus. Sic quoque hoc loco Thren. III, 49. Oculus meus lacrymas demisit: Sequitur autem v. 50. Donec despiciat Dominus de cœlo.*

XV.

Midrasch Esther fol. 107. (per errorem typographi hoc folium bis numeratum est, ego autem cito illud, quod secundo loco habetur) 4. *Etiā Gog & Magog לעתיד לבא dicent: Reliqui ante nos stulti fuerunt &c. Ego autem adjungam me ipsis*, q. d. Psalm. II, 3. Conspirarunt simul
Reges

Reges terræ, & magnates consilium ceperunt contra Dominum & Messiam ejus. *Dicet ipsi Deus S. B. Impie, num tu mihi adhærebis* (ad pugnandum contra me?) *Quot turmæ, quot fulmina, quot Seraphim & Angeli sunt mihi? Verum potentia mea procedet, & contra te pugnabit, q. d.* Zachar. XIV, 3. Et exhibit Dominus & pugnabit contra gentes illas. *Et rursum* Jesa. XLII, 13. Dominus sicut heros exhibit, sicut bellator zelum suum prodire faciet. *Et* Zachar. XIV, 9. Et Dominus erit Rex in omnem terram.

XVI.

Echa rabbathi fol. 60. 2. *Ea ipsa re, per quam Israelitæ peccarunt, a Deo puniuntur, & rursum consolatione eriguntur.* (Singula probantur locis Biblicis, sed nos tantum ea proferemus, quæ de consolatione per Messiam agunt.) *Per caput peccarunt & puniuntur, & per caput quoque solatio eriguntur, q. d.* Michæ II, 13. Et transibit Rex eorum ante ipsos, & Dominus בראשם in capite eorum. *Auribus peccarunt, puniuntur & solatio eriguntur, q. d.* Jesa. XXX, 21. Et aures tuæ audient verbum. *Oculis peccarunt, puniuntur, & solatio eriguntur, q. d.* Jesa. LII, 8. Quoniam oculo ad oculum videbunt, quum Dominus restituet Zionem. *Ore, q. d.* Psalm. CXXVI, 2. Tunc implebitur os nostrum risu. *Lingua, q. d.* ibid. Et lingua nostra cantico. *Corde, q. d.* Jesa. XL, 1. Loquimini ad cor Hierosolymorum. *Manu, q. d.* Jesa. XI, 11. Et addet Dominus secunda vice manum suam. *Pedibus, q. d.* Jesa. LII, 7. Quam pulchri sunt in montibus pedes evangelizantium pacem. *Peccarunt per הוה, per idem quoque puniri & solatio erecti sunt, q. d.* Jesa. LI, 12. Ego, Ego sum הוה consolans vos. *Peccarunt &c. per זיה, q. d.* Jesa. XXV, 9. Ecce Deus noster est זיה, in quem speramus. *Per ignem, q. d.* Zachar. II, 9. Et ego ero ipsi, dixit Dominus, murus igneus circumcirca. *Per יש, q. d.* Proverb. VIII, 21. Vt hereditatis loco dem amantibus me יש, facultates, & thesauros eorum impleam. *Per כפלים res duplicatas, q. d.* Jesa. XL, 1. Consolamini, consolamini populum meum.

XVII.

- Midrasch Ruth rabba fol. 43. 3, 4. ad verba c. IV, 20. ubi Genealogia
1. Davidis exponitur: *R. Isaac hac verba protulit* Psalm. XL, 8. Tunc dixi, ecce venio. *Opus erat ut canticum dicerem, quum venirem: nam per in aliquando intelligitur canticum, q. d. Exod. XV, 1. Tunc cecinit Moses. Ego venio & adsum, quia כפר במגלת* in volumine libri scriptum est de me. *In volumine (Megilla,) de me scriptum est, Thren. I, 10. (nam liber Threnorum est inter quinque Megilloth) de quibus praecepisti, ne venirent in congregationem tuam. Et in כפר libro scriptum est* Deuter. XXIII, 4. Non veniet Ammonita aut Moabita in congregationem Domini. *Neque hoc sufficit, verum etiam in Megilla (libro Ruth) scriptum est de me: Perez, Chezron, Ram, Aminadab, Nachschon, Boas, Obed, Jischai, David: nec non in כפר, 1. Samuel. XVI, 12. Et dixit Dominus: Surge & unge ipsum, quia hic est. R. Hunna dixit: Scriptum est* Genes. IV, 25. Quoniam posuit mihi Deus semen aliud, *b. e. semen tale, quod ex loco alio producit. ואי זה זה מלך משיח. Qvisnam vero hic innuitur? Resp. Rex Messias.*

XVIII.

Breschith rabba sect. 88. fin. *Qvis expectasset, ut Deus S. B. tabernaculum Davidis lapsum erigeret? & tamen legitur* Amos. IX, 11. Illo die erigam tentorium Davidis lapsum. *Et quis sperasset, fore, שיהיו כל העולם אגודה אחת, ut totus fiat fasciculus (ecclesia) unus, q. d. Zephani. III, 9. Tunc convertam ad populos labium purum, ut invocent omnes nomen Domini, ipsique serviant labio uno. Huc usque Breschith rabba. Olim vero etiam sequentia addita fuerunt: Non est autem dictum hoc nomen Domini, nisi Rex Messiach: & ad colendum eum humero uno: quia erit principatus super humerum ejus, ut inquit* Esaias c. IX. Adduxit ea Finus in Flagello Judæorum IV, 33.

XIX.

- Echa rabbathi fol. 54. 2. *R. Jehuda filius R. Simon, & R. Ibbo & R. bini nostri dixerunt: Propterea quod Israelita peccarunt ab Aleph usque*

ad Tau, eodem modo consolatione eriguntur ab Aleph usque ad Tau. Sic enim observabū, quod omnes prophetiæ duræ, quas Jeremias contra Israelitas vaticinatus est, Jesaïas diu ante sanaverit. Jeremias dicit Thren. I, 1. **אִכָּה**, Quomodo solitaria sedet? sed Jesaïas dicit c. XLIX, 21. Et dices in corde tuo: Quis peperit mihi hos? (Et sic per totum Alphabetum Hebraicum loca Jeremiæ comminatoria & lamentatoria profertur, sed nos ea omittimus, & tantum loca Jesaïæ, quæ de consolatione per Messiam agunt, proferemus) c. XXX, 19. Flendo non flebis, 2. nam gratiam exhibebit tibi: c. XI, 12. Et dispersa Jehudæ colliget: c. XL, 3. Vox clamantis in deserto: Præparate viam Domino: c. LX, 14. Et veniet ad te incurvando se filii eorum, qui te afflixerant: c. LIX, 20. Et veniet Zioni Goël: c. LXV, 17. Quoniam ecce ego creo cælum novum & terram novam, & priscorum mentio nulla fiet: c. XLIV, 22. Deleo, sicut nubem, peccata tua: c. IV, 4. Quando lavabit Dominus immunditiem filiarum Zion: c. XI, 11. Addet Dominus secunda vice manum suam: c. XLIX, 10. Non esurient, neque sitient: c. XXXII, 15. 3. Vsque dum effundatur super nos Spiritus ab excelsis: LII, 2. Aperientur vincula colli tui: c. LXII, 10. Sternite, sternite viam, removete lapides: c. LIII, 8. Quoniam oculo ad oculum conspicietur: c. LI, 12. Ego, ego consolans vos: c. LX, 21. Et populus tuus omnes justi erunt: ibid. v. 18. Et vocabis Salutem muros tuos: c. LXVI, 14. Et videbitis, & lætabitur cor eorum: c. XL, 1. Consolamini populum meum: c. LVI, 7. Et adducam eos in montem sanctitatis meæ.

XX.

Huc pertinent etiam illa duplicata per Epizeuxin, quæ Jesaïas frequens est in concionibus de Messia. Vajikra rabba sect. 10. fol. 153. 3. *Dixit Deus S. B. ad Jesaïam: Omnes Prophetæ proferunt vaticinia simplicia, tu autem consolationes duplices.* c. LI, 9. Evigila, evigila: ibid. v. 17. Excita te, excita te: c. LXI, 10. Gaudendo gaudebo: c. LI, 12. Ego, ego sum consolans vos: c. XL, 1. Consolamini, consolamini.

Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 43. 1. *Jesaïas vaticinatus est 2. consolationes plures, quam alii Prophetæ, neque hoc tantum, verum etiam consolationes duplices proposuit:* c. LXI, 10. Gaudendo gaudebo: c. LI, 17.

Ex-

Excita te, excita te: [ibid. v. 9. Evigila, evigila: ib. v. 12. Ego, Ego: c. XL, 1. Consolamini, consolamini populum meum.

3. Midrasch ibidem fol. 167. 1. *Quia Israelitæ præcepta habent duplicia, consolationes illis etiam erunt duplices, q. d. Jefa. XL. 1. Consolamini, consolamini populum meum: c. LI, 9. Evigila, evigila: ibid. v. 17. Excita te, excita te: c. LX, 1. Surge, illumina, quia venit Lux tua: c. LI, 12. Ego, Ego sum consolans vos: c. XLIII, 25. Ego, Ego delens peccata tua: c. XLVIII, 11. Propter me, propter me: c. LXI, 10. Gaudendo gaudebo in Domino, exultabit anima mea: c. LXII, 10. Sternite, sternite.*

XXI.

Tanchuma fol. 4. 3. *Dixit Deus S. B. בעולם הזה, In hoc mundo propter יצר הרע, figmentum prævum multa fuerunt peccata: verum לעתיד לבא, temporibus Messie illud implebitur Ezech. XI. 10. Et auferam cor lapideum de carne vestra. Et alibi scriptum est c. XXIX. 16. Et non erit amplius domui Israël in fiduciam ille, qui in memoriam revocat peccatum, quando ipsi retro revertuntur. Et rursum Jerem. L. 20. Illis diebus & illo tempore, dicit Dominus, quæretur peccatum Israël, & non amplius erit.*

XXII.

1. Tanchuma fol. 11. 1, 2. qui locus etiam ex Breschith rabba ad Genes. XXVIII. 10. adducitur a Raymundo Martini in Pugione Fidei II. 11. 14. sed in codicibus editis non comparet: nobis autem usui erit, ut cum his ex Tanchuma conferatur, & pleniorẽ aliquẽ sensum ex illis eliciamus. *Dixit Deus S. B. בעולם הזה, In hoc mundo propter יצר הרע non ambulastis in viis meis: verum לעתיד לבא, temporibus Messie dabo vobis cor novum & spiritum novum, & dabo vobis cor carneum. Ezech. XI. 19. (Sequitur commentatio ad hæc verba) Psalm. CXXI. שיר המעלות, Canticum ascensionum. Tollam oculos meos ad montes. Hoc est quod scriptum est Zachar. IV. 7. Quis tu es? mons magnus respectu Serubabelis erit in planitiem. זה משיח בן דוד, Intelligitur Messias filius David. Cur vero nomen ejus dicitur mons magnus? Resp. Quia major est*

est Patriarchis, q. d. Jefa. LII. 13. Ecce sapienter aget servus meus, excelsus, sublatuſ & ſublimis erit valde. Ecce ſapienter aget ſervus meus: זה מלך המשיח (Hæc verba hebraica in editione Mantuana & Cracoviensi habentur, non autem in Veneta & Francofurtana, prout teſtatur Dantzius diſſ. de λυτρω redemtionis humanæ p. 839. Raymundus vero Martini in ſuo Codice libri Breſchith rabba hæc verba legit.) *Intelligitur Rex Meſſias, qui excelsior erit Abrahamo, Iſaaco & Jacobo: vel etiam excelsior Abrahamo, magis ſublatus Moſe, & ſublimior Angelis miniſteria-*
libus. Propterea dicitur: Qvis tu es, mons magne? A quonam vero ille egreditur? Reſp. A Serubabele. *Cur autem nomen ejus dicitur Serubabel?* Reſp. Quia natus eſt Babele. *Vnde vero hic oriundus?* Reſp. Ex 3.
 Davide: q. d. 1. Paral. III, 10. Et filii Salomonis Rehabeam filius ejus &c.
usque ad v. 24. Delaja & Anani, illi ſunt ſeptem. Quisnam vero eſt ille Anani? Reſp. *Meſſias.* (a) Seqvuntur verba Zachar. IV, 10. Qvis enim
 contemnit diem rerum exiguarum? Septem illi, q. d. Daniel. VII, 13.
 Vidi in viſione noctis, וארו ענני שמים, ecce Anani eſt nomen ejus.
 (Ita verti, ut ſenſum auctoris exprimerem: nam in Daniele legitur:
 וארו עם ענני שמיים, & ecce cum nubibus cæli) 1. Paral. III, 24. Et Anani,
 ſeptem. *Quid denotat ſeptem?* Reſp. *Illud quod ſcriptum eſt de Rege* 4.
Meſſia: Qvis enim contemnit diem rerum exiguarum? Septem illi.
Propterea dicitur: Qvis tu, mons magne? Reſp. *Ille, de quo ſcriptum eſt*
 Jefa. XI, 4. Et judicabit egenos cum iudicio. Zachar. IV, 7. Et produ-
 cet lapidem &c. *Quid ſcriptum eſt poſtea?* Daniel. II, 35. Tunc commi-
 nuta ſunt ſimul &c. & lapis, qui deſcendit in imaginem, factus eſt rupes
 magna, & implevit omnem terram. Propterea dicitur: Qvis tu es,
 mons magne? *Et unde ille venit?* Reſp. *Per viam montium,* q. d. Jefa.
 LII, 7. Qvam pulchri ſunt in montibus pedes evangelizantium pacem?

Hor. Hebr. Tom. II.

K

Illa

- (a) In Breſchith rabba apud Raymundum hæc aliquantum tranſponuntur, hoc modo:
 Et quisnam eſt ille Anani? Reſp. *Eſt Meſſias, q. d. Daniel. VII, 13.* Vidi in viſione
 noctis, & ecce cum nubibus cæli ſicut filius hominis fuit, & usque ad antiquum
 dierum venit &c. Et quidam ſibi vult vox שבער, ſeptem, quæ de Meſſia ſcripta
 eſt, q. d. Zachar. IV, 10. Qvis enim deſpexit diem rerum exiguarum? &c. Reli-
 qua, quæ ſeqvuntur, infra adfero, num. LIV. ubi vide.

Illā hora Israelitæ illud sentient & dicent: Attollam oculos meos ad montes, unde auxilium mihi veniet. Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum & terram.

Luxata sunt hic omnia, nec, nisi ope aliarum editionum & codicum manu exaratorum, restitui possunt. Imo in editione, qua utor, Francofurtensi ipsa loca Biblica sic depravata sunt, ut ea vix agnoscas. Interim tamen hic ipse locus auro carior nobis est, & facili negotio perspicimus, quæ Judæorum priscorum de Messia fuerit sententia.

XXIII.

Tanchuma fol. 54. 4. R. Acha nomine R. Samuelis bar Nachmani dixit: *Quæcunque Deus S. B. factururus est לעתיד לבא, ea jam ante fecit per manus justorum בעולם הזה, temporibus Vet. Testamenti. Deus S. B. excitabit mortuos, id quod jam ante fecit per Eliam, Elisam & Ezechielem. Mare exsiccabit, prout per Moysen factum est. Oculos cæcorum aperiet, id quod per Elisam fecit. Deus S. B. futuro tempore visitabit steriles, quemadmodum in Abrahamo & Sara fecit. Dixit Deus S. B. Jefa. XLIX, 23. Et erunt Reges nutritores tui: jam antea sic fecit per Nebucadnezarem impium, qui coram Daniele in terram decedit.*

XXIV.

Tanchuma fol. 55. 2. Dixit R. Levi: *Etiam Gog לעתיד לבא sic dicet: Stulti fuere priores, qui contra Israelitas consilia ceperunt, quod nesciverunt, שיש להם פטרון בשמים, Patronum ipsis in cælo esse. Ego non faciam sic, verum prius aggrediar Patronum eorum, deinde ipsos, q. d. Psalm. II, 2. Convenerunt reges terræ, & Principes consilium ceperunt contra Dominum, & postea contra Messiam ejus. Dixit ad eum Deus S. B. Impie, num tu me adgrederis? sane ego tecum pugnabo, q. d. Jefa. XLII, 13. Sic fortis egredietur, sicut vir belli ostendet fervorem. Et alibi Zachar. XIV, 3. Et exibit Dominus, & pugnabit contra gentes istas.*

XXV.

Tanchuma fol. 64. 3. *Israelitæ dicunt ad Deum S. B. Domine mundi,*
tu

tu nosti robur יצר הרע עֲד, *quod illud grave admodum sit. Respondit ipse Deus S. B. Sternite ipsum sensim sensimque in hoc mundo, ego vero לעתיד removebo ipsum a vobis, q. d. Jesa. LXII, 10. Sternite, sternite, removete lapides. Et alibi c. LVII, 14. Sternite, sternite, verrite viam, auferete offendiculum a via populi mei: verum עוקרו אני עולם להם הבא, seculo futuro eradicabo ipsum e vobis, q. d. Ezech. XI, 19. Et removebo cor lapideum ex carne vestra.*

XXVI.

Tanchuma fol. 77. 2. Dixit Deus S. B. In hoc mundo Israelita propter peccata ipsorum in captivitatem abierunt & dispersi sunt: verum לעתיד לבא (Deut. XXX, 4.) Si eiectus fueris in finibus cœlorum, exinde colliget te Dominus Deus tuus. Et alibi Jesa. XI, 12. Et dispersa Judæ colliget ex quatuor plagis terræ. Et rursus Jesa. LI, 11. Et redempti Domini revertentur & venient Zionem &c.

XXVII.

Tanchuma fol. 77. 1. ad principium Devteronomii: *Benedictum sit nomen Regis omnium Regum, qui omnia miracula, quæ Israelitis in deserto fecit, etiam futuro tempore Zioni faciet. De deserto scriptum est* Devter. I, 1. Hæc sunt verba: *de Zion* vero Jesa. XLII, 16. Ponam tenebras ante faciem ipsorum in lucem, & prava in planitiem: hæc sunt verba (hæc sunt res,) quæ faciam illis. *De deserto* Exod. XX, 15. Et totus populus viderunt voces s. tonitrua: *De Zion* Jerem. XXXIII, 11. Vox sponsi & sponsæ. *De deserto* Psalm. LXVIII, 9. Terra tremuit, etiam cœli stillarunt: *de Zion* Hagg. II, 6. Ego concutiam cœlum & terram. *De deserto* Exod. XIII, 21. Et Deus prævit ipsos interdiu: *de Zion* Jesa. LII, 12. Quoniam præcedet ipsos Dominus, & colligens vos. *De deserto* Devter. XXX, 9. Quoniam revertetur ad gaudendum de te: *de Zion* Jesa. LXV, 19. Et exultabo de Jerusalem, & gaudebo de populo meo; & c. XXX, 1. Lætabuntur desertum & arida. *Quidnam vero Jesaia in mentem venit, cum sic loqueretur?* Resp. *Postquam Israelita legem divinam transgressi erant, surrexit Hoseas & dixit* c. II, 5. Et constitui tuam

tuam terram sicut desertum, & ponam eam tanquam aridam; *propterea Jesaias ita locutus est. Et omnes consolationes, quas Jesaias protulit, dupliciter* (h. e. per Epizeuxin) *positæ sunt, q. d. c. XL, 2. Quoniam duplicum accepit pro omnibus peccatis ejus. Propterea consolationes dupliciter positæ sunt, ut c. XL, 1. Consolamini, Consolamini populum meum: c. LI, 12. Ego, Ego sum consolans vos: ib. v. 9. Evigila, evigila: ibid. v. 17. Excita te, excita te: c. LXI, 10. Gaudendo gaudebo: c. XXXV, 2. Florendo florebit & lætabitur. Alia interpretatio ad hæc verba: Lætabuntur desertum & arida. Cur hæc ita scripta sunt? Ut discamus, quod, cum Deus Schenicham suam Israelitis revelat, illud non uno momento & simul fiat: alias enim illi non possent coram hoc bono consistere, imo omnes morerentur. Ecce quidnam scriptum est? Jesa. LXIV, 3. Ab æterno non audiverunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit, Domine, præter te, quæ sunt sperantibus in te. Veni & disc a Josepho, qui non nisi post aliquot annos se fratribus cognoscendum præbuit. Sic igitur Deus S. B. se sensim sensimque revelavit. Primo exhilarat desertum, q. d. Lætabuntur desertum & arida. Postea sequitur: Et exultet regio campestris, & floreat sicut rosa: Porro v. 2. Florendo floreat: tum: Gloriam Libani dedit ei. Tandem: Illi videbunt gloriam Domini, decus Dei nostri. Propterea dixit David Psalm. CII, 17. Quoniam ædificabit Dominus Zionem, adparebit in gloria sua. Et Jesaias c. LII, 8. Quoniam oculo ad oculum conspicietur, quando Dominus captivitatem Zionis restituet. Et alibi c. XXV, 9. Et dicent die illo: Ecce Deus noster hic est, in quem speravimus, & liberabit nos.*

XXVIII.

Tanchuma fol. 79. 4. Dixit Deus S. B. In hoc mundo propter יצר הרע, figmentum prævum didicistis equidem, sed eorum obliti estis: verum לעולם הבא ego eradicabo יצר הרע ex vobis, ne quid rursus oblivioni tradatis, q. d. Ezech. XI, 19. Et auferam cor lapideum ex carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Neque hoc tantum, verum etiam ne quidem opus habebitis homine, qui vos doceat, q. d. Jerem. XXXI, 34. Neque docebunt amplius alterum, ut dicant: Cognoscite Dominum.

XXIX.

Tanchuma fol. 83. 1. ad verba Devter. XX, 10. Et loqveris ad eam (urbem) de pace. *Sermo est de Rege Messia*, שְׁמוּרָה לָהֶם לְשָׁלוֹם, *qui a pace loqui incipit*, q. d. Zachar. IX, 10. Et loquetur pacem ad gentes, & regimen ejus erit a mari usque ad mare. (Sequuntur verba Deuteronomii:) Qvod si igitur urbs pacifice responderit: *nam illi* (gentiles) *adstringent semet ipsos*, q. d. Jesa. II, 4. Et contundent gladios suos in ligones, & hastas in falces: non tollēt gens adversus gentem gladium, neque discent ultra bellum. (Verba Devter.) Et omnis illa gens tributum tibi solvet, & fervient tibi: *nam ipsi* (Messiæ) דָּרוּרִין, *donum adferent*, q. d. Psalm. LXVIII, 32. Venient pingues ex Ægypto, *qui festinabunt, & cum donis suis venient*: Æthiopia manus suos ad Deum extendet: *nam illi current, & cum donis suis venient*. Qvod si vero non pacem faciet tecum: *si scil. spiritus stuporis in eos ingreditur, & contra Regem Messiam rebellant, tum statim interficiet eos*, q. d. Jesa. XI, 4. Et percutiet terram baculo oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. *Tunc nemo superstes erit, præterquam Israelitæ*, q. d. Devter. XXXII, 12. Deus solus ducet eum, & non est cum ipso Deus peregrinus.

XXX.

Tanchuma fol. 83. 3. ad verba Devter. XXIII, 12. Et fiet inclinante vespera, h. e. *vespera imperiorum accedente, tum Deus mundabit Israelitas*, q. d. & lavabit se aquis: *de qua re ait Jesaias c. IV, 4. Cum laverit Dominus fordes filiarum Zion.* (Verba Deuteron.) וּכְבַּח שֶׁמֶשׁ, quando autem veniet (h. e. occidet) Sol, h. e. *quando veniet Rex Messias, de quo Psalm. LXXXIX, 37. Thronus ejus sicut Sol coram me. Veniet in medium castrorum: intelliguntur Israelitæ, qui se ad templum Domini congregabunt.*

XXXI.

Sohar Genes. fol. 5. col. 19. (edit. Amstel. fol. 5. 1. lin. ult.) R. Eleasar abiit ad invisendum R. Jose filium Simeon filii Lakunja, socerum suum, R. Abba vero ipsum comitatus est: *alius autem quidam ipsos secutus est.* R.

*Abba dixit: Aperiamus portas Legis, nam hæc hora & hoc tempus commo-
dum est, ut eam in itinere bene collocemus. R. Eleasar agere cepit de verbis
Levit. XIX, 30. Sabbatha mea custodietis. — (Ea, quæ hic de Sab-
batho dicuntur, data opera omittimus.) — Dixit ille mercator, qui
ipsum sequebatur: Quid vero sibi volunt illa verba: Et sanctuaria mea ti-
mebitis? Respondit R. Eleasar: Intelligitur sanctificatio Sabbathi. Ille
alter perguit: Quidnam vero est sanctificatio Sabbathi? R. Eleasar respon-
dit: Est sanctificatio, quæ de supernis descendit. Ille regessit: Quod si in
eo consistit cultus Sabbathi, illud non est sanctum, nisi illa sanctitate, quæ in
ipso habitat de supernis.*

2. *R. Abba dixit: Res ita comparata est, quemadmodum legitur Jesa.
LVIII, 13. Et vocabis Sabbathum delicias: ad sanctificandum Dominum
(dies Sabbathi) honoratus est. Hic verbis Sabbathum seorsim, sanctificatio
Domini etiam seorsim memoratur. Opposuit alter: Quod si ita est, quidnam
est sanctificatio Domini? Respondit R. Abba: Intelligitur sanctitas, quæ de
supernis descendit, & in eo habitat: Alter rursus opposuit: Si sanctitas,
quæ de supernis descendit, vocatur מכובד res honorata; videtur Sabbathum
non posse intelligi, quia in verbis Prophetæ statim additur: וכבודו, & ho-
norabis illud.*

3. *Dixit R. Eleasar ad R. Abba: Fac illum missum, nam מלך חדתא ver-
bum novum est penes eum, quod nos non intelligimus. Quo facto ambo di-
xerunt ad illum: Loquere tu: Ille commentari cepit ad verba: זאת שבחתי,
Sabbatha mea — Intelligitur Sabbathum superius & inferius, quæ duo
simul tanquam unum comprehenduntur. — Illa duo Sabbatha compre-
henduntur sub verbo custodiendi, q. d. השמור, custodietis. Sed Sabba-
thum illud superius hoc verbo custodiendi non comprehenditur, verum potius
verbo: זכור, Memento. Nam ecce Rex supremus sub verbo זכור compre-
henditur. Et propterea dicitur Rex, quia pax ejus est זכור. Et de his re-
bus superius nulla est controversa, nam duæ sunt paces (h. e. exempla pacis)
inferius, Jacobus nempe, & Josephus, propterea duabus vicibus legitur Jesa.
LVII, 19. שלום, שלום, Pax, pax ei, qui a longinquo, & qui prope
est. Per priorem intelligitur Jacobus, per posteriorem Josephus.*

Quo

Quo factō descenderunt R. Abba & Elieser, & osculati sunt eum, dicentes: 5.
 Cum tam magna sapientia in manu tua sit, cur tu post nos equitas? Porro
 dixerunt: Quisnam es? Respondit ille: Nolite interrogare, quis ego sim:
 sed potius ego vobiscum proficiscar, ut simul de Lege divina meditemur: &
 unusquisque nostrum dicat verba sapientiae, ut iter nostrum illustremus.
 Dixerunt ipsi: Quisnam dedit tibi, ut hac via proficisceris, & quidem asino
 vectus? Respondit ipsis: — (a) — Osculatus & ausplexus est me, flevit 6.
 mecum & dixit mihi: Fili mi, quid faciam tibi? Verum ecce, ego ascendam
 & implebo me multis bonis & signis absconditis, supernis, pretiosis: postea ad
 te veniam, & ero tibi auxilio, & dabo tibi possessionem duarum litterarum
 supernarum, quæ plus sunt, quam illæ, quæ a te recesserunt, nempe & ש
 superni, ut sint tibi thesauri omnibus rebus impleti. Et propterea, fili mi, abi
 & vehere asino. Hinc igitur ego sic proficiscor.

Gavisi sunt R. Eleasar & R. Abba, & fleverunt, dicentes: Præcede equi- 7.
 tando: nos te sequemur. Ille ait: Annon dixi vobis, (b) רפוקרני
 ומלכא איהי ער רייתי ההוא רטען חמרי, quod præceptum Regis eo
 usque pertingat, usque dum venit ille, qui asino vehitur? Dixerunt ad
 ipsum. Ecce nomen tuum nobis indicare noluisti, locus vero habitationis tuæ
 ubinam est? Respondit ipsis: Locus habitationis meæ est bonus & supernus in
 altitudine, & est turris, quæ volat in aere, magna & pretiosa: qui vero in
 ea turre habitant, sunt Deus S. B. & unus pauper: Et hic est locus habita-
 tionis meæ, unde descendi vobisque revelatus sum, & nunc asino vehor.

Attenderunt ipsi R. Abba & R. Eleasar, & gustanda dedit ipsis verba, 8.
 quæ dulcia erant sicut Manna & mel. Dixerunt ipsi: Quod si nomen pa-
 tris tui dicas nobis, pulverem pedum tuorum osculabimur. Respondit ipsis:
 Quid? Annon hæc est ratio mea, ut in Lege reveler? (c) Verum pater
 meus

(a) Hic sensus est mutilus, & Judæi recentiores quædam male cohærentia inferferunt, ad-
 rem plane non spectantia, ut nobis egregios hos sermones interpolarent.

(b) Atqui vero hæc superius non adfuerunt.

(c) Quasi dicat: Qui vult me recte cognoscere, is modo diligenter Legem divinam
 evolvat.

meus est habitator maris magni, & ipse est piscis magnus, qui mare ab uno latere usque ad alterum pertransit, & est magnus & pretiosus, & Antiquus dierum, usque dum omnes pisces maris deglutivit. Postea ipsos rursum profert viventes & vigentes, plenos omnibus bonis in aeternum. Ille pernatat mare uno momento propter robur suum, & per manum suam robustam mihi puteum profert, & abscondet pro me illo loco, quem vobis dixi: ille vero ad illum locum, nimirum ad mare, redit.

9. R. Eleasar accurate attendit verbis ejus & dixit: Tu es filius קרישנא רבוצינא splendoris sancti, [filius Hammenuna senis] (d) filius רנחירו דאורייתא, ejus qui est splendor Legis, & tu sequeris nos? Fleverunt igitur simul, osculati sunt eum & perrexerunt dicentes: Si placeat Domino meo, indicet nobis nomen suum.

10. Cæpit commentari ad verba 2. Samuel XXIII, 20. Et Benajahu filius Jojada. Hunc textum docebo, quippe qui pulcher est, eo enim perinet, ut ostendat mysteria superna Legis הוה רחמנא, quod ille venerit, vel de eo, qui venit. Et Benajahu filius Jehojada. De mysterio sapientiæ agit hoc verbum, quod absconditum est. Et nomen illud indicat, quia dicitur בן איש חי, Filius viri viventis. Hic est justus, vivens in aeternum, magnus operibus, dominus omnium operum & potentiarum supernarum, quia omnia ex ipso procedunt, Dominus exercituum, הוה הוה, signum est ipse in omnibus exercitibus suis, obsignatus est, major omnibus, magnus operibus.

11. מַסְכַּצְאֵל, Ex Kabzeel: hæc est arbor magna & pretiosa, major omnibus. Ex quonam loco prodiit? ex quonam gradu venit? Resp. Ex Kabzeel, gradu supremo, abscondito, quem oculus non vidit: Gradu, in quo sunt omnia, in quo omnia comprehensa sunt, ex medio splendoris superni: Ex eo prodierunt omnia. Ipse est templum sanctum absconditum, in quo omnes gradus collecti & absconditi sunt. In illo ipso templo omnes mundi (secula) consistunt, & omnes exercitus sancti ex eo aluntur, & consistunt in essentia sua. (Seqvuntur verba ex libro Samuelis:) Hic percussit duos leones
12. magnos מוֹאָב Moab. Duo templa propter eum exstiterunt, & ex eo alimen-

(d) Quæ uncis inclusa sunt, ea a mala manu inserta esse credo.

alimentum habuerunt, prius scilicet & posterius. כִּיּוֹן רָאִיוּ אֶתְהוֹךְ. Postquam ille ascendit, qui fuit princeps in supernis, & heic esse desit, tunc percussit, devastavit & excidit illa templa, & solum sanctum cecidit, q. d. Ezech. I, 1. וְאֲנִי כְהוֹךְ גִּבּוֹרָה, b. e. ille gradus s. essentia, quæ dicitur אֲנִי, fuit inter medios captivos. Vltimam i. ud fuit? Resp. Juxta fluvium Kefar, qui producit & sufficit aquas & scaturigines suas, sed non ita deduxit, quemadmodum ab initio. Et hoc est quod Scriptura dicit Jobi XIV, 11. Et fluvius exsiccabitur & exarescet. Per vocem exsiccabitur intelligitur templum prius, per vocem exarescet, posterius. Et propterea porro additur: Ille percussit duos leones magnos Moab. Per 13. מוֹאָב intelligitur ille, qui est רֶבֶשְׁמִיָּה מֶלֶךְ a Patre caelesti, & propter hunc devastata & ablata sunt omnia lumina, quæ Israëlitis luxerant, & prorsus obtenebrata sunt. Porro sequitur in textu: Ille descendit & percussit leonem. Primis temporibus, quando ille fluvius aquas suas in terram demisit, Israëlitis in perfectione constiterunt. Obtulerunt enim sacrificia & oblationes suas, & tunc de supernis descendit imago leonis, quem in altari conspexerunt rapine incubantem, & sacrificia consumentem, tanquam vir robustus. Omnes autem canes ab eo se absconderunt, neque ullus eorum in publico conspectus est. Postquam vero peccata eorum illud operata sunt, Ipse descendit ad gradus inferiores, & interfecit illum leonem, qui non voluit ipsi dare de rapina sua, quemadmodum ab initio factum; hic igitur, ut ita dicam, interfecit eum. Hic percussit leonem, sane in media fovea, b. e. in oculis lateris alterius mali. Cum hoc videret illud latus alterum, obfirmavit se, & misit canem, qui sacrificia comederet. Quodnam vero nomen fuit illius leonis? Resp. Vriël, qui faciem habet leoninam. Quodnam autem nomen est illius canis? Resp. Baladan, quippe qui plane non est homo, sed canis, & faciem caninam habet. Tempore nivis: illo tempore, quo peccatis suis id effecerunt, ut 15. iudicium de ipsis in Synedrio superno pronunciaretur. Propterea sequitur postea: Et hic percussit virum Ægyptium, virum visionis, (h. e. præstanti forma) Hoc mysterium Scripturæ docet nos, quod omni tempore, quo Israëlitis peccarunt, ille ascenderit, omnia vero bona & lumina, quibus illustrati fuerunt, ab iisdem abstulerit. Hic percussit virum Ægyptium: intelligitur splendor illius luminis, quod Israëlitas illustravit. Quisnam vero est ille? Resp. Moses, q. d. Exod. II, 19. Et dixerunt filiae Jethro: מֹשֶׁה מִצְרִי, Vir Ægyptius eripuit nos. Ibi enim natus &

- educatus est: ibi quoque ad splendorem supernum pervenit. Vir visionis,*
16. *q. d. Numer. XII, 8. Visione & non per ænigmata. Vir dicitur quem-*
admodum Exod. XVII, 8. Vir Dei, h. e. talis, qui in omnibus illis rebus
 כֹּהֵן *ostendit gloriam Domini, qui dignus habitus est omni sua intelli-*
gentia ad illum gradum pervenire in his terris, ad quem nemo alius per-
tigit. Et in manu Ægyptii erat hasta: intelligitur baculus Dei, qui in
manus illius permissus est, q. d. Exod. XVII, 8. Et baculus Dei in manu
mea. Hic est baculus, qui vespera Sabbathi luce crepera creatus est, cui
nomen divinum sculptura divina insculptum est, quo usus ad petram pec-
cavit, q. d. Numer. XX, 13. Et percussit petram baculo duabus vicibus.
Dixit ad eum Deus S. B. Mose, non dedi tibi baculum ad hoc: (scil. ut
 17. *peccares) sane ab hoc tempore non erit ultra in manu tua. Statim se-*
quitur in libro Samuelis: Et descendit ad ipsum cum baculo, h. e. cum
judicio duro: Et eripuit hastam ex manu Ægyptii, utpote quæ ab illo
tempore ipsi crepta est, & non perpetuo fuit in manu ejus: Et interfecit
ipsum hasta sua: propter illud peccatum, quod hasta illa percussit, mor-
tuus est, neque ingressus est in terram sanctam, lumen vero illud ab Israël
sublatum est. Plus, quam reliqui triginta, gloriosus fuit: intelliguntur
triginta illi anni superni, quibus ab ipsis abiit, & deductus est ad infe-
riora, & ab illis abiit & propior factus est. (a) Et ad tres illos non ac-
cessit: Illi venerunt ad eum, & dederunt ipsi secundum sententiam cor-
dis: sed ipse ad eos non venit. Et quamvis ad numerum & computum
eorum non pervenit, tamen præposuit illum David obedientiæ suæ: ut-
pote quæ de tabula cordis ejus nunquam recessit, neque ipsi unquam se-
parati fuerunt. David posuit cor suum ad ipsum: propter laudes, can-
tica & misericordias, quas luna exhibet Soli, trahit eum ad se, ut una
secum habiter. Propterea dicitur: Et præposuit eum David obedien-
tiæ suæ.
18. *Huc usque R. Eleasar & R. Abba prociderant coram eo, & non adspe-*
xerant illum. Cum vero surgerent, & ubique circumspicerent, non vide-
runt eum. Sederunt igitur & fleverunt, neque verbum proferre potue-
runt. Post horam elapsam R. Abba dixit: Sane hoc ipsum est, quod Tra-
ditio nostra docet: In quocumque itinere iusti ambulant, & verba Legis
inter eos versantur, illi, qui mundo illo (futuro) digni habentur, ad eos
veni-

(a) Non additur, cui propior factus sit: nam liber & hic & alibi depravatus est.

veniunt. Vere hic fuit Raf Hammenuna senior, qui venit ad nos ex illo mundo, ad revelandum nobis hæc verba, nobis incognitus & rectus abiit. Surrexerunt & asinos suos onerare voluerunt, sed illi loco moveri non potuerunt: timuerunt igitur, & asinos missos fecerunt, Locum autem illum ad hunc usque diem Locum asini vocarunt.

Exorsus est R. Eleasar commentari ad verba Psalm. XXXI, 20. *Qvam* 19, magna est bonitas tua, quam abscondisti timentibus te! *Quanta est illa bonitas superna & pretiosa, quam Deus exhibere destinavit hominibus dignis supernis, qui legi operam dederunt, quando ad illum mundum ascendunt. Non enim scribitur Bonitas, sed magna Bonitas. Quenam vero est illa? Resp. Ex Psalm. CXLV, 7. Memoriam magnitudinis bonitatis tuæ pronunciabunt. Hæc sunt deliciae viventium, qui ex mundo futuro veniunt ad eum, qui æternum vivit. Hæc est memoria magnitudinis bonitatis domus Israël, Jesa. LXIII, 7. Porro ad hæc verba: Qvam* 20, magna est bonitas tua: alia meditatio proponitur: Illic insculptum est mysterium sapientiæ, & omnia mysteria hic comprehenduntur in voce מַה, quomadmodum dictum est. Per vocem רב indigitur arbor magna & robusta, quoniam adhuc alia arbor adest minor illa: hæc autem alta est, & pertingit ad summitatem celorum. Per bonitatem intelligitur Lux, quæ creata est die primo. Qvam abscondisti timentibus te: nam illa reservata est iustis in illo mundo. פֶּעֶלָה, effecisti, intelligitur Paradisus supernus, de quo Exod. XV, 17. Locus habitationis tuæ, quem fecisti Domine: & hoc quidam confidentibus in te coram filiis hominum: intelligitur Paradisus inferior, in quo omnes iusti consistunt per Spiritum, qui indutus est vestitu pretioso, ad modum & imaginem huius mundi, id quod fit coram filiis hominum huius mundi. Ibi consistunt, & volant 21, per aërem, & ascendunt ad Academiam cælestem in illo Paradiso supermo, & volant, & lavant se rore fluviorum balsami puri: deinde descendunt, & habitant inferius, & nonnumquam conspiciuntur coram filiis hominum, ut faciant ipsis prodigia, tanquam Angeli superni, quomadmodum nunc vidimus splendorem luminis superni, & non digni fuimus adtendere & cognoscere mysteria sapientiæ.

R. Abba cepit commentari ad verba Judic. XIII, 22. Et dixit Manoach 22, ad uxorem suam: Moriendo moriemur, quia מָלָאִים, Deum vidimus. Quamvis Manoach nesciret ipse, quid sentiret, tamen dixit: Quoniam
L 2 scri-

Scriptum est Exod. XXIII, 20. Non videbit me homo: & nos utique vidimus eum, propterea moriemur. Et nos vidimus, & digni habiti fuimus illa luce, quæ ad nos venit, & vivimus adhuc in hoc mundo. Nam ecce Deus S. B. misit eum ad nos, ut nobis aperiret mysteria sapientiæ. Beata est portio nostra.

23. *Postea abierunt & venerunt ad montem, inclinante vespere, ubi se ramis arborum inflexis contexerunt, & canticum cecinerunt. Inter eundum audiverunt vocem robustam, quæ dixit: Ili sunt filii Dei Sancti, dispersi inter homines hujus mundi, hi sunt viri splendidi, assessores Synagogæ. Ite ad locum vestrum, ut cum Dominis vestris in Lege delectemini. Illi vero timuerunt, & in loco suo persisterunt. Tunc vox rursus, sicut ante, audita est, & dixit: Petræ firmæ, Mallei robusti, Ecce Dominus, qui varios colores figurat, in solio suo sedet, venite & congregamini ad eum. Eo tempore audiverunt stridorem foliorum magnum & robustam, & dixerunt Psalm. XXIX, 5. Vox Domini confringit cedros. Vterque in faciem cecidit, & timor magnus in eos irruit. Postea cum tremore surrexerunt, iter suum prosecuti, & nihil ultra audiverunt. A petra vero abierunt & perrexerunt.*

24. *Cum ad domum R. Jose filii R. Lakunja venissent, viderunt ibi R. Simeonem filium Fochai, & gavisi sunt. R. Simeon dixit ipsis: Vos sane iter prodigiorum & signorum supernorum peregistis. Nam ego dormivi modo, & vidi vos & Benajam filium Fojada, qui vobis misit duas coronas per manus alicujus senis. Certe in hac via Deus S. B. fuit. Porro vidi quoque facies vestras immutatas. R. Jose dixit: Recte vos judicastis, quod ille vir longe sapientior Propheta fuerit. R. Eleasar ivit, caput inter gressus patris ponens, & rem totam enarravit. R. Simeon timuit & fleuit, dicens ex Habac. III, 2. Domine audiui famam tuam & timui. Hæc verba dixit Habacuc eo tempore, quo mortem suam videbat. —*

25. *Flevit R. Simeon & dixit: Etiam ego, propter illa, quæ audiui, timeo Deum S. B. Porro suffulit manum suam in caput, & dixit: Quid? an vos digni fuistis, qui Raf Hammenuna senem, lumen illud Legis, a facie ad faciem videretis, ego vero dignus habitus non sum? Cecidit in faciem, & vidit eum montes evellentem, & lucernas disponentem in templo Regis Messie, dicen-*

dicentem ad se: Rabbi, in illo mundo Viri doctrina præditi vicini erunt Deo S. B. Ab eo tempore R. Eleasarem & R. Abba vocavit Peniel, q. d. Genes. XXXIII. 31. Quoniam vidi Deum facie ad faciem.

Postea fol. 7. col. 26. R. Simeon illius rei adhuc semel mentionem 26. injicit, ad illos duumviros ita dicens: Vere facies Schechina venerunt, & propterea vos Peniel vocavi: רַהַם הַמִּיתָן אֲנִי שְׂכִינָתָא אִפִּין כַּפִּין, nam ecce vidistis faciem Schechina facie ad faciem, & tunc cognovistis & revelatus vobis est: sensus verborum 2. Samuel. XXIII. 20. Et Benajahu filius Jehojada. Vere hæc vox est Senis Sancti — Incepit & dixit: Hic percussit virum Ægyptium, virum mensuræ, quinque scil. cubitorum, & tota res mysterio plena est: nam ille Ægyptius omnibus cognitus est fuisse vir magnus in Ægypto in oculis fervorum Pharaonis, Exod. XI, 3. quemadmodum ille Senex revelavit. Et hoc in Academia cælesti propositum fuit, quod אִישׁ מִרָאָה & אִישׁ מִדֶּרֶךְ unum & idem sint, — & magnitudo ejus ab uno fine mundi ad alterum pertingit. — Et in manu Ægyptii erat hasta, quemadmodum alibi dicitur sicut trabs textorum, i. Paral. XI, 23. intelligitur baculus Dei, qui in manu ejus fuit, cui nomen Dei insculptum fuit &c.

XXXII.

Sohar Genes. fol. 22. col. 87. ad verba Genes. I. 9. Et dixit Deus: יִקּוּ, n. congregentur aquæ, ad modum קו lineæ mediæ, ut sint ad modum planities. Nam ecce ex mysterio illius puncti primi prodierunt omnia in abscondito, usque dum pervenit & introiit ad templum sanctum. Et exinde exiit in linea recta ad gradus reliquos, usque dum pervenit ad illum locum, ad quem congregat omnia simul, mares & feminas. Quisnam vero est ille? Resp. רַי עֲלָמִין. Ille, qui vivit in secula; hæ sunt aquæ, quæ ex supernis prodierunt, nimirum ex ה' superno, subtus cælum; hoc est ו' parvum. Propterea וו (Vav) unum est cælum (h. e. Deus): alterum subtus cælum: unde additur ut conspiciatur arida: hoc est ה' inferius, quod revelatum est, reliqua omnia obtecta sunt. וּמִגּוֹ הָאֵי כְתָרָא אֲשַׁתַּמַּע בְּסִכְלָתָנוּ הָרוּא רֵאשִׁיתָא. Et ab illo ipso posteriore audiri potest sapientia illius, quod obtectum est. Ad locum unum: nam hæc est colligatio unitatis mundi inferioris, Dominus est unus, & nomen ejus

eius unum. Zachar. XIV. 9. *Due hic sunt unitates, una mundi superioris, אתיחדה כדרגות, ut gradus (persona) illius uniantur: altera mundi inferioris, ut gradus illius uniantur colligatione unitatis mundi superni. Huc usque ille, qui in eternum vivit, ibi אתבסס, fundatus erat (aliæ editiones legunt אתבסס, inunctus erat) & conjunctus est mundus supernus unitate ipsius: & propterea dicitur locus unus, nam omnes gradus & omnes unctiones ibidem congregantur: Et omnia sunt unum sine ulla separatione: וליה ררגה ראתיחד ביחודה חד אלה הא, & non est gradus (persona) quæ unitur unitione una, sicut hæc: & in ea obiecta sunt omnia via occulta. Et quia in hac persona unitus est mundus, dum nimirum illud, quod in mundo occultum (invisibile) fuit, nunc revelatum est, illud quod revelatur, est mundus inferior: (id quod ex locis sequentibus apparet.)*

3. Jesa. VI, 1. Et vidi את יהוה, Dominum. Exod. XXIV, 1. Et viderunt Deum Israël. Numer. XIV, 10. Et Gloria Domini visa est: ibid. c. XVI, 19. Et visa est Gloria Domini. Ezech. I, 28. כמראה הקשת, sicut conspicitur arcus, &c. Sic conspectus splendoris circumcirca: hæc est visio imaginis Gloriæ Domini. Et hoc est mysterium horum verborum Genes. I, 9. Et conspiciatur arida: c. IX, 13. Arcum meum posui in nubes.

4. Paulo post col. 88. unitatem Dei in Trinitate, & unionem duarum naturarum in persona Messiae sapienter ita distinguunt: *Sic conspectus splendoris circumcirca est splendor, qui obiectus est, in rota visionis nubis. Hæc est visio imaginis Gloriæ Domini: nimirum eo modo unita est unitas inferior, quemadmodum unita est unitas superior: יהוה אלהינו יהוה. Nimirum alio modo occulto illi, qui non conspiciuntur, colligati sunt ad locum unum, unitate una, in supernis: alio modo arcus inferior comparatus est, ut uniantur in eo color albus, ruber & viridis, modis occultis: Et hæc est unitio alia, cujus mysterium comprehenditur his verbis Zachar. XIV, 9. Et nomen ejus erit unum. Benedictum sit nomen Gloriæ Regni ipsius in eternum & in sempiternum.*

XXXIII.

1. Sohar Genes. fol. 26. col. 102. *Tales filii, qui vitam & alimenta debent Columnæ mediæ, quæ alias dicitur Exod. IV, 22. Filius meus primogenitus Israël, & est Lignum vitæ, & est arbor, unde omnes alimentum habent,*

habent, sunt Israëlita &c. וְשִׁכְנָתָא אִדְרֵי קַרְבָּנָא, Et Schechina est sacrificium, ex quo Deus S. B. a dextris & sinistris. (Hic quædam expuncta esse docet editor Sulzbacensis, & omnia sane sunt luxata.) Et quando ascendit (homo) ad Deum, necesse est ut omnes decem Sephiroth (b) simul comprehendat: nam nulla major est sanctitas, quam in illis decem, quæ est sanctitas ipsius propria. Et propterea homo preces ad Deum dirigat בְּכָל הַנוּעִים, cum omni motitatione; (c) Si enim serpens vult accusare (καταγγεῖν) preces illius, necesse est, ut homo ipsum quasi fundâ disjiciat.

Quo facto R. Simeon ita cæpit dicere: Superni audite, & inferiores 2. congregamini, vos o Assessores Academiæ supernæ & inferioris. Et te, Elia, adjuro, ut potestatem ad nos descendendi tibi acquiras, nam ecce pugna gravis nobis imminet. Henoch (d) Præfecte, descende huc, & omnes Assessores Academiæ tuæ, qui sub potestate tua sunt: nihil enim ad gloriam meam agimus, sed omnia ad gloriam Schechinæ. Incepit rursum dicere, sicut antea: O dispersor (hostium tuorum,) hoc apud omnes in aperto est, quod, quum tu venis, ut preces nostras sursum deferas ad locum notum, quemadmodum lapis fundâ ejectus in locum notum projicitur, sic quoque cogitatio hominis in precibus suis debet defixa esse in illo lapide perfecto & coronato, de quo diximus. Quicumque se erigit, (ad Deum) is opus habet, ut 3. id faciat nomine ejus, qui se eo deferre potest. Et in illo loco, quo is ad Dominum suum ascendit, etiam si serpens calcaneo ejus se circumvolvât, tamen non cessat (orare.) Quamvis de eo dictum sit Genes. III, 15. Et tu conteres calcaneum ejus, illius scil. lapidis, qui est י in nomine Jacobi, de quo dicitur Genes. XLIX. 24. Ex eo est pastor, lapis Israël; tamen non cessat, & necesse est, ut pertingat usque ad En Soph, (ad Deum Patrem, qui est infinitus.) Et quando (lapis ille) descendit, de eo pronunciatum est, quod qui- 4. cumque se incurvare vult, כּוּרֵעַ בְּכוּרָא, is incurvet se coram (Deo) Benedicto, רַצְרִיר לְנַחֲתָא עַד אֵין תְּכִלִּיר, qui necesse habuit descendere ad illum locum, ubi nihil prorsus perfectum habetur, (sed potius omnia corrupta:) וְלֹא יַפְסִיק מִנִּיהָ, & non desistat ab eo, neque superius, neque inferius. Idem ille nonnunquam, est יָה, nonnunquam יוֹה, aliquando duo יי inter י, h. e. N, quod initium

(b) In editione Amstelodamensi legitur סְפִירָא, melius Sulzbacensis סְפִירָא.

(c) Intelligitur motitatio, quam in Judæis orantibus observamus.

(d) Henoch Judæis est Metatron.

initium denotat : de quo Psalm. CXVIII. 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes, factus est caput anguli. Et quando ille lapis ascendit in altum, בְּרִישָׁא רַבָּל רִישִׁין כְּלָמָא, ad caput omnium capitum ascendit, & propterea Angeli dicunt : Vbi est locus Gloriæ ipsius? Quando vero ascendit ad א, tunc est apex in capite &c.

XXXIV.

1. Sohar Genes. fol. 32. col. 128. ubi occurrit interpretatio mystica historiæ creationis Genes. II. repetitæ. v. 5. Et omne virgultum agri, hic est Messias prior, antea non erat in terra. Et omnis herba agri antea non germinavit, hic est Messias secundus. — Et omne עֵשֶׂב olus agri, in voce עֵשֶׂב hæc sunt literæ עֵב & שִׁין, tria illa, quæ sunt עֵי יֶאֱדָרְדְּנִי (hæc vox comprehendit nomen Dei essentiale scriptum more cabbalistico per יֶדָרְדְּנִי, & nomen אֱדָרְנִי) & sunt LXXII. rami, qui ex illo dependent, secundum numerum literarum עֵב. Omnia illa non comprehenduntur in illo loco, qui dicitur Schechina, donec ille veniat, qui dicitur Adam, qui est
2. יוֹד הָא וְאוֹ הָא. Et hoc innuunt verba: וְאוֹר, & Adam non erat, qui terram coleret : propterea dicitur de eo : Et omne olus terræ antequam progerminaret, donec progerminaret ille Justus, & ab eo hoc provenit, Psalm. LXXXV. 12. Et Veritas de terra germinabit : & alibi de eo dicitur Daniel. VIII. 12. Et projiciet veritatem in terram. Et Discipuli sapientum, qui sunt herbe, non progerminant in captivitate, donec Veritas de terra germinabit. — Propterea dicitur : Et non erat Adam,
3. qui coleret terram. Quamprimum vero ille venit, statim sequitur : וְאוֹר, Et vapor adscendet ex terra. אֵר est ex אֱדָרְנִי, cui si addas ו, tunc fit Dominus omnis terræ ; statim sequitur : Et irrigavit omnem faciem terræ. Ab eo irrigantur Israëlita inferior — Alia explicatio : Et vapor adscendit de terra, Targum (Onkelos) habet : Et nubes ascendit, illa scilicet, de qua legitur Exod. XL. 38. Nubes Domini super tentorium. Et ab hac irrigantur Discipuli sapientum illo tempore,
4. Paulo post col. 129. Et statim illo tempore plantat (Deus) Israëlita in horto Eden sancto, q. d. Et plantavit Dominus Deus, nempe Pater & Mater : hortum, hæc est Schechina inferior : Eden, est Mater superior : Et posuit in eo hominem, hæc est Columna media, illa est planta, quæ habet conjugem,

conjugem, a qua nunquam removebitur in æternum, & erit delectatio illius. Et Deus S. B. illo tempore plantavit Israëlitis (vel Israëlitas) plantationem sanctam in mundo, q. d. Jesa. LX, 21. Surculus plantationis meæ, opus manum mearum ad glorificandum. Et progerminare fecit Dominus Deus, nempe Pater & Mater, omnem arborem desiderabilem, hic est Justus: & bonam ad comedendum, hæc est Columna media, in qua destinatus est cibus omnibus, רַכְלָא בֵּיהּ, quippe in quo sunt omnia, neque alitur Justus nisi ex eo, & Schechina ex eo. Neque illi, qui inferius sunt, opus habent rebus propriis, sed omnes in terra per ipsum sustentantur. In captivitate enim neque Schechina, neque is, qui in æternum vivit, habuit alimentum, nisi בָּחַי per decem & octo formulas precum; Verum hoc tempore ipse erit cibus omnibus. Et lignum vitæ, quod est Arbor vitæ, plantatum fuit in medio horti, de quo c. III, 22. Et sumat etiam de arbore vitæ, & comedat, & vivat in æternum. Et Schechina non dominatur tali arbori, quæ est ex latere alio, ubi est עֶרְב רַב, turba magna, qui sunt Arbor cognitionis boni & mali, neque recipiet ad se impurum quid, q. d. Deyter. XXXII, 12. Dominus solus ducet illum, & non est Deus alienus cum illo. Propterea non recipiunt proselytos temporibus Messie: & Schechina erit sicut vitis, quæ non recipit surculum ex alia specie. — — —

— Et revelavit ipsis Deus S. B. quod eo die, quo comedant, duas perditiones facturi essent, nimirum templi prioris & posterioris, id quod innuunt verba c. II, 17. Quoniam eo die, quo comedes, morte morieris, duabus vicibus. Et illi causa sunt, quod Justus devastatus fuerit & exaruerit in templo priore, quod est Schechina superior, & posteriore, quod est Schechina inferior. Et hoc innuunt verba Jesa. XIX, 5. Et fluvijs exsiccabitur & arescet: nempe fluvijs hic exarescet in הַיְיִת inferiori, quia sublata est ab eo scaturigo טָרַחַד ad En Soph. Statim vero, postquam Israëlita, populus sanctus, e captivitate egressi erunt, statim, inquam, de illo fluvio, qui exaruit & exsiccatus est, dicitur: Et fluvijs egressus est ab Eden ad irrigandum hortum, Et fluvijs, hic est Columna media: egressus est ex Eden, hæc est mater superna: ad irrigandum hortum, hæc est Schechina inferior. — Et exinde divisus est in quatuor capita: quæ sunt חֶזֶק, brachium dextrum, גְּבוּרָה, brachium sinistrum, נֶצַח, crus dextrum, & הָדָר, crus sinistrum.

XXXV.

- Sohar Genes. fol. 34. col. 133. ad verba Genes. II, 22. Et ædificavit
1. Dominus Deus costam. *Hoc loco indigitatur mysterium leviratus, de quo dicere solemus: כיון שלא בנה שוב לה יבנה, Ille, qui fratri suo liberos procreare non vult, proprios liberos non habebit: Et hoc est, quod Scriptura dicit Deuter. XXV, 9. quia non ædificavit domum fratris sui. Verum de Deo S. B. dicitur: Et ædificavit Dominus Deus, Pater scilicet & Mater ædificavit sibi coram se, q. d. Psalm. CXLVII, 2. Ædificans Hierosolimam Dominus. De ו, quod est inter ו & ה, Patrem & Matrem, dicitur: Et ædificavit Dominus Deus costam, quam sumpsit ab Adamo, h. e. Columna media: & adduxit eam ad Adamum; adduxit eum ad costam, quam sumpsit ex ה, juvene ipsius, & de ea dicit Scriptura Zachar. III, 9. Et ego ero ipsi, dicit Dominus, murus igneus circumcirca. Et propterea מקרשה אהבני בי מן כרשה, in hac rupe exstructum est templum per manum Dei S. B. quod stabile erit in secula seculorum, & de quo dicitur Haggai II, 9. Major erit gloria huius templi posterioris, quam prioris. Nam prius templum ædificatum est per manus Dei S. B. Propterea dicitur Psalm. CXXVII, 1. Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam. Et sic quoque dicitur per Moysen: Et ædificavit Dominus Deus costam: quemadmodum alibi dicitur Exod. XXVI, 20. Et ad costam (latus) tentorii secundam: illa costa procul omni dubio est ex latere חסר, colore albo, exinde vocatur Luna. Et conclusit carnem loco ejus: Caro, quæ rubra est, ex latere גבורה, & de duobus illis eodem tempore illud valet Cantic. II, 6. Sinistra ejus sub capite meo, & dextra ejus amplexabitur me. Hac vice os de ossibus meis, & caro de carne mea. Hæc est Schechina, puella desponsata: De Columna media dicitur: Hac vice &c. Ego scio, quod sit os de ossibus meis, & caro de carne mea. Propterea utique vocabitur אשה mulier, ex latere superno, quod est Mater: quoniam de viro sumpta est, ex latere Patris, qui est ו, & sic Moses, in imagine illius, inferius. Illo tempore unusquisque Israelitarum dignus habitus est conjuge sua. Et hoc est, de quo Scriptura dicit Ezech. XXXVI, 26. Et dabo vobis cor carneum, & spiritum novum dabo in medio vestrum. Et alibi Joël. III, 1. Et prophetabunt filii & filię vestræ. Et hæc sunt animæ novæ, quæ erunt in Israelitis, quem-*

quemadmodum docere solemus: Non venturus est filius Davidis, donec defierint omnes animæ, quæ sunt in Guph, וְאִנּוּ רְחוּשׁוֹת יְבוּא, & tunc nova venient. Illo tempore עַרְב רַב, plebs multa, (h.e. falsi Christiani) abigetur ex mundo. De Israël v. ro & Mose, & uniuscujusque conjugē dicitur. Et fuerunt ambo nudi, Adam & uxor ejus, & non puduit eos, quia res pudenda sublata est.

XXXVI.

Sohar Genes. fol. 52. col. 205. R. Hiskia dixit: Constituit Deus S. B. auferre spiritum immundum de mundo, q. d. Zachar. XIII, 2. Et spiritum immundum tollam de mundo. Et alibi Jesa. XXV, 8. Deglutiet mortem in æternum &c. Porro constituit Deus S. B. Lunam illustrare, illamque e tenebris remove, propter illum serpentem malum, q. d. ibid. c. XXX, 26. Et splendor Lunæ erit sicut Solis, & splendor Solis septuplo major erit.

XXXVII.

Sohar Genes. fol. 58. col. 217. R. Chija dixit: Audis ex sacris litteris, רַכְלָא בְמִלָּה דְּנִסְמָא הַלִּיא, quod ab ore hominis omnia pendeant: nam postquam lingvæ confusæ sunt, tum statim additur Genes. XI, 8. Et dispersit Deus illos exinde. Verum לוֹמְנָא דְּרַתִּי, de temporibus Messie quidnam scriptum est Zephan. III, 9. Tunc convertam ad populos labium purum, ut invocent omnes nomen Domini, ad colendum ipsum humero uno. Et alibi Zachar. XIV, 9. Et Dominus erit Rex in universam terram. Illo die Dominus erit unus, & nomen ejus unum.

XXXVIII.

Sohar Genes. fol. 59. col. 233. ad verba Psalm. XXV, 16. Respice ad me. An vero David dixit: Respice ad me, & gratus es esto mihi? Verum notandum est, ipsum דְּלִיאָה דְּרִגְנָא דְּרִיחָא אֲתַעֲטָר בִּיה, propter Gradum ipsius, qui in eo coronatus est: h.e. in persona Messie, hæc verba dixisse Psalm. LXXXVI, 16. Da robur servo tuo: דָּא עֵז עֲלָמָה, intelligitur robur supernum, q. d. I. Sam. II, 10. Et dabit robur Regi suo. Quisnam est ille Rex? דָּא מֶלֶךְ כְּתָם דָּא מְלִיכָא מְשִׁיחָא. Est Rex מֶלֶךְ נָאָר מְשִׁיחָא, scilicet Rex Messias. Sic etiam per verbum, לַעֲבֹרְךָ, servo tuo, intelli-

- gitur Rex Messias, quemadmodum de Rege נאח' עֲזָרְיָהּ diximus. (Pergunt
 2. verba Psalmi:) Et salva filium ancillae tuae. Annon vero David fuit filius
 Isai? Cur vero se nomine matris, non autem patris vocat? Respondeo, sic
 nos docuisse: דכר יוהי בר נש לקבל מלה עלאה לארכא בעי למרך. במלה דאיהו ודאי:
 Quando homo veniet ad rem supernam, ut ejus me-
 mor sit, debet ire in re, quae est certissima. Et propterea matris, non autem
 patris, meminit. Verba postrema obscurius paulo posita sunt, & du-
 plicem sensum habere possunt. Ego in materia substrata manendum
 esse censeo, sic ut sensus talis evadat: Quando homo meditari cupit de re-
 bus supernis, mysticis, ad regnum Messiae spectantibus, ita ipsi procedendum
 est, ut ab illis rebus incipiat, quae clarae sunt & exceptione majores. Ni-
 mirum de Messia illud clarum fuit omnibus tunc viventibus, quod matrem
 habuerit, pater vero illius non statim fuit clarus, nisi non post accuratam
 Scripturae Sacrae pervestigationem. Quod si vero rem acu non tetigi,
 Lector ignoret, & me certiora doceat.

XXXIX.

1. Sohar Genes. fol. 60. col. 237. ad verba Genes. XIV, 18. Et Melchise-
 dech rex Salem produxit panem & vinum. R. Simeon cepit commen-
 tati ad verba Psalm. LXXVI, 3. In Salem est tentorium ejus. Veni &
 vide. Cum adscenderet in cogitationem Dei S. B. creare mundum, produ-
 xit unam flammam splendoris scintillantem, & flavit ventum vento inferio-
 re, ut accenderetur, & produxit ex media abyssu guttam unam, & conso-
 ciavit ea tanquam unum, וברא ברו עלמא, & per ea creavit mundum.
 Illa flamma ascendit, & coronata est ad sinistram: & illa flamma ascen-
 dit & coronata est ad dextram. Porro ambo illa ascenderunt, & locum
 mutarunt, sic ut alterum alterius locum occuparet: illud quod descendit,
 ascendit, & quod ascendit, descendit: אהקטרו רח ברא, unum colligatum
 2. est cum altero. Ex medio ipsorum exivit Spiritus perfectus, tunc illa duo
 latera facta sunt unum. Et datum est inter illa, ut coronaretur unum per
 alterum: tunc inventum est Salem superius & Salem inferius: Et Gradus
 דרגא, stabilitus est, & ה coronatum est per ו, & ו per ה, & tunc ה ascen-
 dit, & coronatum est coronatione perfecta. Tunc illud accidit: Et Mel-
 chisedech Rex Salem: ille Rex Salem ὁ μολογμενός est rex, qui regnat
 בשלום

בשלימ, *in perfectione. Quando vero est rex Salem sive perfectus? Resp. Die expiationis, quo omnes facies sunt lucide.*

Explicatis alia verborum מלך שלם. Dixit R. Simeon: בעת קבץ למצפן 3 כהונה משם. Voluit Deus inde (ex Hierosolymis) sacerdotium producere, q. d. Benedictus sit Abraham Deo supremo. Cum vero Melchisedech benedictionem Abrahami benedictioni Domini ejus praeponeret, dixit ei Abrahamus: At mos est, ut benedictio servi benedictioni Domini praeponatur? Statim vero sacerdotium ad Abrahamum pervenit, q. d. Psalm. CX, 1. Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Et postea sequitur, v. 4. Juravit Dominus, & non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech: nam scriptum est: Et ipse erat sacerdos Dei summi; non vero, quod semen ejus sit sacerdos. ואין זרעו כהן.

Alia explicatio. Et Melchisedech, hic est עולמא כתרמא, mundus 4 postremus: Rex Salem, hic est עולמא עלמא, mundus supernus, quorum unus coronatur per alterum sine distinctione. Duo mundi sunt sicut unus: imo etiam mundus inferior omnia est, & unum est. Produxit panem & vinum, nam duo illa sunt in eo. Et ille sacerdos Dei excelsi, servus mundi pro mundo. Et ille sacerdos, hic est dexter: Dei excelsi, est mundus supernus: & propterea sacerdos mundo benedicere vult.

Veni & vide: Quando hic mundus inferior benedictiones accepit, dum 5 consociatus est cum Sacerdote summo, tunc accidit illud, quod Scriptura dicit: Et benedixit ipsi & dixit: Benedictus Abram Deo excelfo: sic est ἐμολογμένως. Eodem modo sacerdos inferior ligare vult ligationes & benedicere huic loco, ut cum dextra colligetur, & duo mundi tanquam unus colligentur. Benedictus Abram. Mysterium hujus vocis continet aptationem benedictionum. Benedictus Abram. Hæc verba conveniunt cum formula precum Judaicarum: Benedictus tu. Deo excelfo, conveniunt cum his: Domine Deus noster. Possidens cælum & terram, cum his: Rex mundi. Et hic textus continet mysterium benedictionum. Nam verba: Et benedixit ei: כתרמא לעילא, ostendunt benedictionem ab imo sursum ascendere. Verba vero: Et benedictus Deus excelsus, מעילא לתתא, ostendunt benedictionem a supernis ad inferi-

ora descendere. Et dedit ipsi decimam de omnibus : ut adhereret ei loco, cujus colligatio colligata est inferius.

6. Et post alia quædam inserta in editione Amstelodamensi, quæ vero in Sulzbacensi antea col. 336. leguntur, ad eadem verba : Et Melchisedech Rex Salem : nam coronatus est thronus in loco suo, & inventus est Rex perfectus, sine omni plane turpitudine. Produxit panem & vinum : nimirum cibos dedit mundo, unicuique prout par est. Produxit panem & vinum : ne imminuantur benedictiones ab omnibus mundis. Produxit, quemadmodum alibi dicitur Genes. I. 24. Producat terra Gradus supernos, & proferat cibos & benedictiones omnibus mundis. Et ille sacerdos Dei excelli, nam inventa sunt omnia in perfectione superna, sicut par est, ut conspiciatur, quantas turpitudines committant peccatores in mundo, quum benedictiones sic imminuantur. Eodem propter justos veniunt benedictiones in mundum, & propter eos omnes reliqui homines benedicuntur.

XL.

Sohar Genes. fol. 76. col. 301. ad verba Genes. III. 15. Ille conteret tibi caput. Ille est Deus S. B. qui destinatus est abolere יצר הרע, concupiscentiam pravam ex mundo, q. d. Jesa. XXV. 8. Deglutiet mortem in æternum, & Zachar. XIII. 2. Et spiritum impurum tollam de terra.

XLI.

Sohar Genes. fol. 81. col. 321. ad verba Genes. XXV. 11. Et habitavit Isaac ad fontem viventis, videntis. Quisnam est fons ? Resp. Schechina. Vivens & videns **חַי הַעוֹלָמִים**, vivens in æternum, Justus vivens in æternum, neque hæc possunt separari. Vivens ille est in duobus mundis, superius in mundo superiore, & vivit quoque in mundo inferiore, & mundus inferior per illum consistit & lucet. Veni & vide. Luna non splendet, nisi cum solem conspexerit, postquam vero hoc factum est, tunc illustratur : Et propterea ille fons viventis & videntis **עוֹמֵד וְצֹמֵחַ** talis est. Et propterea illustratur & consistit per aquas vivas viventis & videntis, ut alii ex hoc Vivente impleantur & illustrentur. Veni & vide. Scriptum est 2. Samuel. XXIII. 7. Et Benajahu filius Jehojada filius **אִישׁ חַי**, viri viventis &c.

XLII.

XLII.

Sohar Genes. fol. 85. col. 335. *De illo tempore (qvo Messias resurget) scriptum est Obad. v. 21. Et ascendent Salvatores in montem Zion. — Illo autem tempore regnum omnibus gentibus auferetur, q. d. ibid. Et erit Domino regnum, ipsi nimirum soli, q. d. Zachar XIV. 9. Et erit Dominus Rex in totam terram. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum.*

XLIII.

Sohar Genes. fol. 85. col. 338. *Jacobus benedictionem accepit a patre, omnesque benedictiones in eo habitarunt & stabilite sunt in seculum & in secula seculorum. Quedam ex illis stabilite sunt in hoc mundo: omnes vero stabilientur לוֹמְנָה דְּמַלְכָּה מְשִׁיחָה, tempore Regis Messie. Tunc enim Israëlerit gens una in terra & populus unus Deo S. B. q. d. Ezech. XXXVII. 22. Et faciam eos gentem unam in terra. Et dominabuntur in supernis & inferius, q. d. Daniel. VII. 13. Et ecce cum nubibus cœli sicut filius hominis venit: רַחֲמֵי מְלִיכָה מְשִׁיחָה, hic est Rex Messias, de qvo c. II. 44. Et diebus Regum illorum, excitabit Deus cœlorum regnum &c. Propterea rogavit Jacobus, ut benedictiones ejus ad seculum futurum differrentur, neque eas statim acciperet.*

XLIV.

Pesikta sotarta ad verba Numer. XXIV. 17. fol. 58. 1. Videbo ipsum, 1. לְמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחָה, Regem scilicet Messiam: sed non nunc: Respiciam ipsum, sed non prope: innuitur protensio captivitatis — Propterea scriptum est Habac. II. 3. Si cessaverit, expecta ipsum, nam veniendo veniet, & non tardabit. Orietur stella ex Jacob. Traditio est ex ore Rabbīnorum nostrorum: Ea hebdomade, qua filius Davidis venit, anno primo non erit nutrimentum sufficiens: secundo, tela famis projicientur: tertio erit fames magna: quarto, neque fames, neque affluentia: quinto, affluentia magna: Et tunc prodibit stella ab oriente, quæ est stella Messie, 2. quæ in oriente manebit dies XV. quod si diutius durabit, illud bono Israëlitarum fiet. Anno sexto erunt tonitrua & nova multa narrabuntur: septimo deni-

denique bella. Sub exitum autem anni septimi observabitur Messias, & extollent se nationes occidentales, & venient & occupabunt regnum sine ira, peribunt usque ad Ægyptum, & prædam largam auferent. Et illo tempore surget rex violentus in populum humilem & tenuem, hic regnum dissensione orta occupabit. De illo tempore loquitur Jesa. XXVI, 20. Abi,

3. popule mi, in penetralia tua. Sapientes dixerunt, R. Chijam præcepisse hominibus suo tempore viventibus, ut, quum audirent, regem violentum surrexisse, ibi non manerent: illum enim decreturum, ut omnes, qui unitatem Dei agnoscerent, interficiantur. Illic enim dicit: Omnes erimus lingua una & gens una: Et illa omnia tempora, conventus, sabbatha, novilunia & legem ipsam ab Israëlitis tollet. — Dixerunt autem ipsi: Domine, quorsum fugiemus? Respondit ille: In Galileam superiorem, q. d. Joel, III, 3. Quoniam in monte Zion & Hierosolymis erit effugium: & Obad. v. 17. In monte Zion erit effugium, & erit sanctus.

4. Pergit vaticinium Bileami: Et delebit angulos Moab. R. Iluna dixit nomine R. Levi: Discimus exinde, quod Israëlita congregati erunt in Galileæ superiore, & Messias filius Josephi conspicietur ab ipsis in media Galileæ. Et ipsi ascendent exinde, & totus Israël cum eo Hierosolymam, ut impleatur illud quod dictum est Daniel. XI, 14. Et filii grassatorum populi tui efferent se ad stabiliendam visionem & impingent. Illo vero ascendit, templum erigit & sacrificia peragit. Et ignis descendet de caelo, & ille delebit omnes gentes mundi. — Et post hæc omnia Gog & Magog audiet, & ascendet contra eos, q. d. Psalm. II, 2. Confurgent reges terræ, & principes congregabuntur contra Dominum & Messiam ejus.
5. Is vero (Gog & Magog) adveniet & interficiet ipsam in plateis Hierosolymæ, q. d. Daniel. XII, 1. Et erit tempus angustiarum. Israëlita autem hoc vident, & dicunt; Periit nobis Messias noster, neque Messias alius redibit. Et plangent ipsum XL. familia, q. d. Zachar. XII, 12. Et plangent terra, singulæ familiæ seorsim, familiæ domus David seorsim &c. Deus vero S. B. prodibit & pugnabit cum ipsis, q. d. Zachar. XIV, 3. 4. Et exibit Dominus & pugnabit contra gentes illas, & montes recedent, & colles fugient, & mons olivarum findetur a dimidio sui. Et Deus S. B. descen-

descendet super eum, Israëlita vero fugient & eripientur, q. d. ibid. v. 5. Et fugietis in vallem montium meorum. v. 12. Et hæc erit plaga. Et Israëlita postea in captivitatem abibunt in deserta stagnorum. — Post- 6.
ea Israëlita capient urbem Romam. — Et Israëlita quærent Deum suum, & Davidem Regem suum, (Hosæ III, 5.) & statim apparebit ipsis Rex Messias, qui dicet ipsis: Ego sum Rex Messias, quem expectastis. Sumite pecuniam & aurum vestrum, quod illi facient & ascendent, q. d. Jesa. LX, 6. Multitudo camelorum obteget te. Et בַּת קוֹר, vox divina quartum exibat (a) ac dicet Jesa. XL, 3. Vox clamantis in deserto. Et vox cælestis quintum dicet Jesa. XXXV, 9. Non erit ibi leo. Et vox cælestis sextum dicet Jesa. XL, 19. Dabo in deserto cedrum, buxum & myrtum. Vox cælestis septima מְכֹרֶת, מְכֹרֶת, Jesa. XL, 1. Consolamini, consolamini populum meum: & Elias annunciat Israël Regem Deum tuum. Et vox cælestis octava prædicat ibid. Loquimini ad cor Jerusalem. Vox 7.
nona dicet Jesa. XXVI, 2. Aperite portas, & intrabit gens iusta. Vox decima dicit Psalm. XXIV, 7. Attollite, portæ, capita vestra: & vivent mortui, q. d. Jesa. XXVI, 19. Vivent mortui tui, cum corpore meo resurgent. Et tunc congregabuntur captivi, q. d. Jesa. XXVII, 12. Illo die clangetur buccina magna. Et tunc implebitur illud: Orietur stella ex Jacob. Faxit vero pater noster cælestis, ut & hoc temporibus nostris impleatur Jesa. XI, 12. Et eriget vexillum gentibus, & dispersos Israël colliget.

XLV.

Breschith rabba sect. 88. fol. 85. 4. Deus S. B. מִשְׁקָה אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע, לעתיד לבא, Israëlitis quatuor pocula salutis exhibebit, q. d. Psalm. XVI, 5. Dominus portio hæreditatis meæ & calix meus. Psalm. CXVI, 12. כּוֹס יִשְׁעוֹת, Calicem salutum sumam. Psalm. XXIII, 5. Instrues coram me mensam, — poculum meum est inebrians. Medio
Hor. Hebr. Tom. II. N autem

(a) De Bath kol prima, secunda & tertia nihil antea scriptum legitur in editione, quæ a Bombergiana: quæ res testimonio est, quædam ab ipsis Judæis expuncta esse.

autem loco non scriptum est כוס ישועה, sed כוס ישועות: nam duplex his verbis poculum innuitur, unum pro diebus Messie, alterum pro diebus Magog.

XLVI.

Breschith rabba, ad Genes. XIV, 18. quæ verba non habentur in hodiernis codicibus, adducta autem sunt a Raymundo Martini in Pugione Fidei II. 3. p. 285. Jesa. LVI, 1. Hæc dicit Dominus, custodite iudicium, & facite iustitiam. *R. Barachias dixit, intelligi his verbis præcepta & opera bona: nam proxima est salus mea ut veniat, & iustitia mea, ut reveletur. Intelligitur Rex Messias, de quo Daniel. IX, 24. & ad adducendum iustitiam æternam.*

XLVII.

Ibidem ad Genes. XXVIII, 10. quæ rursus absunt a codicibus Judæorum, conservata vero ab eodem Raymundo II. 5. 2. *Postquam rex Messias vindicaverit se de Esau, ipse fiet rex magnus: & hoc est quod scriptum est Daniel. II, 35. Et lapis, qui percussit imaginem, factus est mons magnus, & implevit universam terram. Quid vero sibi vult chaldaicum illud רב טור, rupes magna? Resp. Idem quod illud Zachar. IV, 7. Qvis tu es, mons magne?*

XLVIII.

Ibidem ad Genes. XLIX, 1. citante eodem II, 5. 9. Donec veniat Schiloh: *זה המשיח, intelligitur Messias: & ad ipsum se congregabunt gentes, nam ille iudicat totum mundum, q. d. Michæ IV, 3. Et iudicabit inter gentes, & arguet populos multos. Et Jesa. XI, 4. Et iudicabit in iustitia pauperes &c.*

XLIX.

Ibidem ad Genes. XLIX, 16. apud Eundem l. c. Dan iudicabit populum suum: *זה המשיח שעתיד לרין כהקבה. Hic est Messias, qui iudicaturus est sicut Deus S. B. qui vocatur אחד, unus. Quemadmodum enim Deus S. B. iudicat sine visu & sine auditu, sic etiam Messias, q. d. Jesa.*

XL, 3. Non secundum visionem oculorum ejus judicabit, & non secundum auditum aurium ejus arguet.

L.

Breschith rabba ad Genes. XLl. citante Raymundo Martini II. 7. 5. ¹ part. III. dist. III. 8. 1. & Hieron. de S. Fide I. 4. *R. Josua ben Levi dixit: Veni & vide. Non sicut mos hominis est, sic etiam Dei S. B. Homo percussit קטל, כחומר, medetur vero emplastro imposto: sed opificium Dei S. B. non sic est comparatum: is enim ea ipsa re medetur, per quam vulneravit, q. d. Jerem. XXX, 17. Quoniam obducam cicatricem tibi, & de plagis tuis curabo te. Sic invenis de Josepho & Israël, illa ipsa re, qua illos percussit, eosdem quoque curavit. Israël peccaverunt per virginem, q. d. Ezech. XXIII, 3. Et ibi subacta sunt ubera virginitatis tuæ: & percussi sunt per virginem, q. d. Thren. V, II. Mulieres in Zion compressæ sunt, virgines in omnibus civitatibus Juda: ומתנחם בכחוליה, sed consolatione quoque erigitur Israël per virginem, (Raym. Martini in versione etiam addit: Pœnitentiam quoque acturus est & consolandus per virginem; quæ verba tamen in hebraicis non occurrunt:) q. d. Jerem. XXXI, 21. Revertere, filia Israël, revertere ad civitates tuas istas: quamdiu revolves te, filia vagabunda? Quoniam creavit Dominus rem novam in terra, fœmina circumdabit virum. *R. Huna nomine R. Iddi, & Josua ben Levi dixerunt, זה מלך המשיח, Iste est rex Messias, q. d. Psalm. II, 7. Hodie genui te. Et de eo Jesaias dicit c. LXII, 1. Propter Zion non tacebo, & propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur sicut splendor justitiæ ejus, Et hoc est, quod Scriptura dicit Judic. V, 8. Eliget Deus nova.**

LI.

Breschith rabba ad Genes. XV, 17. apud Raymundum Martini II. 9. 4. *Eo tempore, quo Messias veniet, de quo scriptum est Psalm; LXXXIX, 37. Thronus ejus sicut sol coram me; illo, inquam, tempore caligo erit gentilibus, q. d. Jesa. LX, 2. Quoniam ecce tenebræ operient terram, & caligo populos.*

LII.

1. Breschith rabba ad Genes. XXVIII, 10. apud Raym. Martini ll. 9. 25: ad verba Zachar. IV, 7. Qvis tu es, mons magne? *Mons magnus ille est Messias. Cur autem vocat eum montem magnum?* Resp. *Quia major est, quam Patriarchæ, q. d. Jesa. LII, 13. Ecce sapienter aget servus meus, qui elevabitur plus quam Abraham, & exaltabitur plus quam Moses, & sublimis erit plus quam Angeli ministeriales. Rursum: Quare Messiam vocat montem magnum?* Resp. *Quia ille veniet via montium, q. d. Nahum. II, 11. Ecce in montibus pedes annunciantis, audire facientis pacem. Et alibi Daniel. II, 34. De monte excisus est lapis. Illo tempore Israëlita respicient ad montes, q. d. Psalm. CXXI, 1. Levabo oculos meos ad montes, unde auxilium mihi veniet. Illud auxilium est Messias, qui vocatur עזר, auxilium, q. d. Psalm. XX, 2. Mittat tibi auxilium de sancto. ומדין הוא בא. Vnde vero ille veniet?* Resp. *A Deo S. B. q. d. Psalm. CXXI, 2. Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum & terram. De illo ipso Scriptura alibi loquitur Psalm. CXLVI, 5. Beatus, cujus auxilium est Deus Jacobi: & rursum Psalm. CXVIII, 7. Dominus mihi auxilio est, & ego despiciam inimicos meos. Simile de hominibus in judicium venientibus, & illud timentibus, quibus alii dixerunt: Ne timeatis judicium, nam judex est amicus vester. Sic quoque Israëlita stabunt in judicio coram Deo S. B. valde timidi: sed angeli ministeriales dicent ipsis: Nolite timere judicium, nam judex est בן עירכם, civis vester, q. d. Jesa. XLV, 13. Ipse ædificabit civitatem, & captivitatem meam solvet. Annon ipsum agnoscitis, quod קרובכם הוא, propinquus vester est? q. d. Psalm. CXLVIII, 14. Filiis Israël, populo propinquo ejus, Hallelujah.*
4. Pergent & dicent ipsis: Ne timeatis judicium, nam judex est frater vester, q. d. Psalm. CXXII, 8. Propter fratres & amicos meos loquar pacem. Quinimo pater vester est, q. d. Devter. XXXII, 6. Nonne ille est pater tuus, acqviens te? Propterea dixit Salomon ad Ecclesiam Israëliticam Cantic. VIII, 1. Qvis dabit te, ut fratrem mihi? Qualem vero fratrem? Resp. *Non talem, qualis Caimus Abelo, Ismaël Iſaaco, Esavus Jacobo, aut fratres Josephi Josepho, verum sicut fugentem ubera matris meæ, h. e. sicut Josephus Benjamino, quem dilexit tanquam cor suum.*

LIII.

LIII.

Breschith rabba ad Genes. XLIX, 14. *Isaschar asinus offensus*, citante Raymundo Martini II. II. 13. *Hoc est, quod scriptum est* Jesa. XXXII, 20. Beati vos seminantes super omnes aquas: *Per seminationem nihil aliud intelligitur nisi eleemosyna & bona opera*, q. d. Jesa. LV, 1. *Eja omnes sitientes venite ad aquas. Si quis autem ita fecerit, is dignus erit, qui Eliam & duos Messias videat: hoc ipsum enim est, quod Scriptura innuit* (verbis sequentibus Jesa. XXXII, 20.) mittentes pedem bovis & asini. *Per mittentes intelligitur Elias*, q. d. Malach. IV, 5. *Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam. Per pedem bovis intelligitur Messias filius Josephi*, q. d. Deuter. XXXIII, 17. *Primogenitus bovis gloria ipsi est. Per pedes asini vero Messias filius Davidis*, q. d. Zachar. IX, 9. *Pauper & infidens asino. Neve quis Raymundum malæ fidei reum agat, hæc ipsa traditio iisdem verbis habetur in Tanchuma fol. 1. 2. Igitur ex hoc quoque loco probari potest, firmum esse illud, quod superius asseruimus, nimirum, providentiam divinam equidem concessisse, ut verba uno loco a Judæis perversis expungerentur, alibi autem illa ipsa conservasse.*

LIV.

Breschith rabba, citante Raymundo Martini II. II. 14. Verba præcedentia jam superius adfuerunt num. XXII. nunc addimus, quæ sequuntur. Tractantur ibi verba 1. Paral. III. 24. *Quid sibi vult vox שבעה*, 1. septem? Resp. *Scriptum est de Messia*, q. d. Zachar. IV. 10. *Quis enim despexit diem rerum exiguarum? Et gaudebunt, & videbunt lapidem flanneum in manu Serubbabelis: שבעה אלה, septem sunt illi. Propterea additur v. 7. לפני זרובבל*, (proprie, si cum Serubbabele compares) coram Serubbabel, *nam ille prodiit de Serubbabele.* (Sequitur v. 7. vox למישור, ad æquitatem, *nam ille arguet homines in æquitate*, q. d. Jesa. XI. 4. *Et judicabit tenues in justitia, & in æquitate arguet humiles terræ.* (Pergit Zacharias v. 7.) *Et producet lapidem capitalem. Iste est lapis Jacobi, de quo Genes. XXVIII. 18. Et fumsit Jacobus lapidem, quem ad caput posuerat.* (Sequitur in Zacharia vox) תשואות, 2.

- desolationum, quia Deus S. B. ex illo devastationem faciet Esavo impio. Et sic Daniel dicit c. II. 34. Vidi, donec abruptus est lapis sine manibus, & percussit statuam in pedibus ferri & luti, & comminuit ea, (Pergit Zacharias :) חן חן לך, Gratia, gratia ei, quia ipse dat gratiam & devotionem Israël, q. d. Zachar. XII, 10. Et effundam in domum Davidis & habitatores Hierosolymorum spiritum gratiæ & deprecationum.
3. Postquam vero Messias ab Esavo vindictam sumserit, tunc fit Rex magnus, q. d. Daniel. II. 35. Lapis autem, qui percussit statuam, factus est rupes magna, & implevit omnem terram. Quid vero sibi volunt verba, rupes magna? Resp. Illud ipsum, quod Scriptura dicit Zachar. IV. 7. Qvis tu es, mons magne?

LV.

1. Breschith rabba ad Genes. XLI, 44. apud Raymundum Martini II. II. 21. & part. III. distinct. III. 14. 6. Potestne dici, quod Goël personam accepturus sit? Nequaquam. Sed potius omnes illos, qui se ore, opere & corde confitentur, servabit & eripiet, q. d. Jerem. XXIII, 6. In diebus illius salvabitur Jehuda, nimirum המורים, confitentes ipsum. Et alibi Jesa. XLV, 22. Respiciate ad me & salvabimini omnes fines terræ; Et addit v. 25. Quia mihi flectetur omne genu. Porro Scriptura de eo dicit Jesa. XLIX, 6. Et posui te lumen gentium, ut sis Salus mea ad fines terræ. Et propterea Davides dicit Psalm. LXVII, 4. Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes &c. Quare autem vocem ירוך, confiteantur tibi, quater repetiit? Quia hoc vult dicere: Confiteantur tibi cordibus, confiteantur ore, confiteantur operibus bonis, & confiteantur tibi per omnia illa simul, q. d. Zephan. III. 9. Quoniam tunc convertam ad populos labium purum, ut invocent omnes nomen Domini, & colant eum humero uno. Nomen vero Domini, de quo hoc loco sermo est, non est aliud, nisi Messias, q. d. Jesa. XXX, 27. Ecce nomen Domini veniens de longe. Scriptura (hæc verba de longe ambigue posita) explicat tum de Patribus, tum de Deo S. B. q. d. Jerem. XXXI, 3. De longe visus est mihi Dominus, & amore æterno dilexi te, propterea traxi te ex misericordia. Et propterea dicit Deus S. B. Jerem. XXIII, 27. Nunquid Deus de prope ego, & non etiam Deus de longe? Cur autem dici-

dicitur : fervient ipsi humero uno ? Resp. *Quia* principatus est super humero ejus. Jesa. IX, 6. Prima hujus pericopes verba habentur in Breschith rabba sect. 90. fol. 91. reliqua in editionibus hodiernis desiderantur.

LVI.

Breschith rabba ad Genes. XL, 9. apud Raymundum part. III. dist. I. 10.
12. ubi explicant verba Cant. VIII, 12. Ecce vinea mea coram me est,
זה מלך המשיח, *Intelligitur rex Messias, q. d.* Psalm. LXXX, 16. Et
basin, quam plantavit dextra sua. יש נטיעה מלמטן ויש נטיעה מלמעלן,
Datur plantatio ab inferioribus & supernis. Plantatio ab inferioribus est
Abrahamus, מלמטן וזה המשיח, Plantatio autem ex
inferioribus & superioribus est Messias, q. d. Michæ II. 13. Ascendit
perrumpens ante ipsos.

LVII.

Ibidem ad Genes. XLIX, 8. citante Eodem part. III. distinct. III. 2. 4. 1.
qva autem habentur in Tanchuma fol. 52. 2, 3. *Hoc est quod Scriptura*
dicit Psalm. L, 23. Sacrificans laudem honorabit me, & ibi via est, qva
ipsi ostendam בישע אלהים, salutem Dei. *Non legitur hic, salutem*
Israëlis, sed salutem Dei. R. Aibu dixit: Hic unus est ex textibus diffici-
lioribus, in quibus salus Israëlis eadem est, ac salus Dei S. B. Cur hoc? Resp.
Quia Deus S. B. populo suo hanc fiduciam fecit Psalm. XCI, 15. Cum ipso
sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum : longitudine
dierum satiabo ipsum, & ostendam ipsi salutem meam. *Dixit Ecclesia* 2.
Israëlitica: Domine mundi: salva dexteram tuam, nam hæc est salus tua
propria, q. d. Psalm. CVIII, 7. Salva dexteram tuam, & exaudi me.
Et sic Psalm. LXXX, 3. Excita potentiam tuam, & veni in salutem
nobis. Deus restitue nos, illustra faciem tuam, & salvabimur. *R.*
Berechia Sacerdos filius Rabbi dixit: Vide quid scriptum sit Zachar. IX, 9.
Exulta valde, filia Zion, ecce Rex tuus venit, צדיק ומושיע, justus &
Salvator non ibi habetur, sed צדיק ומושיע, justus & salvatus. *Et sic alibi*
Jesa. LXII, 11. Dicite filiæ Zion: הנה מושיעך ביה, Ecce Salvator tuus
venit, non ibi habetur, sed הנה ישעך ביה, Ecce Salus tua venit. *Hinc* 3.
conclu-

concludas, idem esse, cum Israëlita salvantur, ac si Deus S. B. ipse salvetur. Et hic unus est ex textibus difficilioribus, in quibus salus Israëlitis eadem est ac salus Dei S. B. Dixit R. אִינִי : Moses dixit Deuter. XXXIII, 29. Beatus es, Israël, quis est sicut tu ? עַם נִשְׁעָה, populus salvatus per Jehovah.

LVIII.

Breschith rabba ad Genes. XXXVII, 22. cit. Raymundo part. III. distinct. III. 8. 5. & Hieron. a S. Fide I. 5. R. Berachias dixit, *Deum S. B. dixisse ad Israëlitas : Vos dicitis ad me, Thren IV. 3. Pupilli facti sumus, non nobis est pater; Etiam Goël, quem ex vobis excitabo, אֵין לוֹ אָב, non habebit patrem, q. d. Zachar. VI. 12. Ecce vir, Zemach nomen ejus, וְסִתְחַתִּי יִצְמַח, & de sub se germinabit. Sic quoque Jesa. LIII. 3. Et ascendit ut virgultum coram eo. De eodem Davides Psalm. CX. 3. Ex utero auroræ tibi ros juventutis tuæ. Et alibi Psalm. II. 7. Dominus dixit ad me : Filius meus es tu.*

LIX.

Breschith rabba ad Genes. XLIX, 10. II. sect. 99. fol. 98. I. *Et ad ipsum congregatio gentium : Est ille, ad quem gentiles sese congregant, q. d. Jesa. XI. 10. Radicem Isai, quæ tanquam vexillum erectum est populis, gentes inquirunt. (Sequitur textus Geneseos :) Ligans ad vineam pullum suum : postquam congregaverit omnem Israël, qui dicitur vitis, q. d. Psalm. LXXX, 9. Vitem ex Ægypto detulisti. Et ad palmitem filium asinæ suæ : intelligitur, de quo scriptum est Zachar. IX. 9. Pauper & insidens asino. Alia explicatio : Et ad palmitem filium asinæ suæ : Est ille, qui Israël sicut palmitem plantat, q. d. Jerem. II. 21. Et ego plantavi te palmitem : Quomodo vero illud facit ? Resp. ex Ezech. XXXVI, 25. Et spargam in vos aquas mundas.*

LX.

Breschith rabba ad Genes. XIV, 18. prout citat Raym. Martini part. III. distinct. III. 15. 10. Melchisedek Rex Salem : *Hoc est quod Scriptura dicit Psalm. CX. 4. Juravit Dominus, & non poenitebit eum :*

tu

tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. *Et quisnam est ille?* Resp. *Rex Messias, q. d. Zachar. IX. 9. Ecce Rex tuus venit tibi iustus & Salvator. Quidnam vero ille agit? Scriptura respondet: Protulit panem & vinum, q. d. Psalm. LXXII, 16. Erit multitudo frumenti in terra: Et hoc est quod dicitur: Et ipse est Sacerdos Dei altissimi.*

LXI.

Breschith rabba ad Genes. XLII, II. apud Raymundum Martini part. III. distinct. III. 16. I. מלך המשיח לירושלים לחושיע ישראל, *Quando Messias Hierosolymam veniet ad redimendum Israëlitas, tunc ligat asinum suum, eique insidet & Hierosolymam veniet, שיכנה עצמו בעניו, ut semet ipsum in humilitate gerat, q. d. Zachar. IX, 9. Pauper & insidens asino. (Sequuntur verba Geneseos:) ולשורקו, Et ad vitem filium asinæ suæ, Quando veniet ad colligendum Israëlitas, q. d. Zachar. X, 8. אשורקה להם, Sibilabo ipsis, & congregabo eos, tunc egredietur in filio asinæ suæ, q. d. Zachar. IX, 9. Exulta valde filia Zion. Objectio: Annon vero jamdudum dictum est de Messia Daniel. VII, 13. Ecce in nubibus cœli quasi filius hominis venit? Resp. Si Israëlites meruerint, cum nubibus cœli veniet: si non meruerint, pauper & insidens asino.*

LXII.

Breschith rabba ad Genes. XLIX, II. prout citat Raym. Martini part. III. distinct. III. 16. 15. Lavabit in vino vestimentum suum: *Quando veniet Rex Messias, vestitus ejus erit purpura pulchra aspectu, & similis erit vino. Et in sanguine uvæ pallium suum. Pallium Messie erit sericum rubeum sicut sanguis, & erit acupictum coloribus variis: & ipse erit caput Israëlitis, q. d. Lavabit in vino vestimentum suum: quod convenit cum illo Jesa. LXIII. 2. Ovare rubeum est vestimentum tuum? Et in sanguine uvæ pallium suum: hoc convenit cum his verbis: Et indumentum tuum sicut calcantis torcular?*

LXIII.

Breschith rabba ad Genes. XXIV, 67. apud Raymundum Martini in
Hor. Hebr. Tom. II. O Pugione

Pugione Fidei part. III. diuinct. III. 16. 29. Et introduxit eam Isaac: *Hic est Rex Messias, qui erit in generatione impiorum, sed reprobatur eos, & eligit Deum S. B. & nomen ejus sanctum, ut colat ipsum toto corde, seque applicat, ut misericordiam impetret pro Israëlitis, nec non ad jejunandum & humiliandum se pro illis, q. d. Jefa. LIII. 5. Et ipse vulneratus est propter iniquitates nostras. Et quando Israëlites peccant, ipse rogat pro illis misericordiam, q. d. Et per vibicem ejus sanatio facta est nobis. Et propterea decretum fecit Deus S. B. se salvaturum Israël, ut cum ipsis in resurrectione mortuorum letari queat, q. d. Deuter. XXXIII. 29. Beatum te, o Israël: quis sicut tu populus salvatus per Dominum? Et alibi Jefa. XLV. 17. Israël salvatus est salvatione æterna.*

LXIV.

1. Tikkune Sohar c. 10. pr. *Vox שיר האב per anagramma שיר האב, carmen desiderabile, quod canticum laudatissimum est inter omnia cantica, & propterea dicitur שיר השירים אשר לשלמה, Canticum Canticorum Salomonis, h. e. למלך שהשלום שלו, Regis, ad quem pax proprie spectat. Sic docuimus. Quando vero illud Canticum locum habebit? Resp. Illo tempore, quo peccatores ex mundo perierint. Et de hoc Cantico sermo est Exod. XV. 1. או ישיר משה, Tunc canet Moses: Ibi non legitur, או שר, tunc cecinit, sed או ישיר: Et sic docuimus. Hoc Canticum vero per או in os auctoris venit, quo innuitur sapientia Salomonis: nam illo ipso tempore major est sapientia Salomonis, 1. Reg. V. 10. quia illo tempore plena erit terra cognitione Domini. Jefa. XI. 9. — Et paullo post:*
2. *Tunc cecinit Moses & filii Israël שירה הזאת canticum hoc Domino &c. nam de hoc habetur Psalm. CXVIII. 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes. Hic est lapis, qui descendit in imaginem: de ipso autem tempore, quo descendit in imaginem, sic legitur Dan. II. 35. Et lapis, qui descendit in imaginem, factus est rupes magna, & implevit omnem terram. Hoc est, quod scriptum est Jefa. VI. 3. Plena est omnis terra gloria ejus. Sic igitur ille lapis ascendit, עד רלא אשכחן לה אתר, usque dum non invenire possent locum pro eo, (qui ipsum capere posset.) Angeli vero de eo rogant: Vbinam est locus glorie ipsius? להעריצו, ad perrumpendum in illum.*

lum. וְלֹא הִשְׁכַּחְתָּן לָהּ שְׂעוּרָה, *Verum non invenerunt eidem mensuram sive estimationem, usque dum dicerent* Ezech. III, 12. *Benedicta est Gloria Domini in loco suo,*

LXV.

Tikkune Sohar c. 5. fol. 15. 2. post varios de Messia sermones, qui alibi adducti sunt, hæc habent, ad verba Genes. XXVIII, 12. Et ecce angeli Domini ascendentes & descendentes per eam. *Tradunt Doctores nostri, duos ascendere & totidem descendere. Et in medio est Corona superna, quæ circumdat caput Columnæ mediæ. Et propterea scribitur* Genes. XXXVII, 5. *Et ecce manipuli vestri adorarunt manipulum meum. Et de hac corona dicitur* Psalm. CXVIII, 22. *Lapis, quem rejecerunt ædificantes, factus est caput anguli: & est lapis sine manibus abruptus, de quo* Dan. II, 34. *Et quia Angeli non potuerunt invenire locum unde abscessus sit, interrogant: Vbinam est locus Gloriæ ipsius, ut in eundem percurramus? Sed nullum ejus locum invenerunt, donec dixerunt* Ezech. III, 12. *Benedicta est Gloria Domini in loco suo. Et hic Lapis est peculium regum, meditatio Angelorum ministerialium, meditatio animantium, Seraphinorum & rotarum, meditatio supernorum & inferiorum, scientia Solis & Lunæ in temporibus. In eo est tempus & hora rerum omnium. Vox, loquela & cogitatio in eo comprehenditur, Ipse est Corona Legis, Corona Sacerdotii & Corona Regni.*

LXVI.

Sohar Exod. fol. 17. col. 67. *De וּמִנָּה דְּרָתִי scriptum est* Jesa. LXIII, 1. *Quis est ille, qui venit ab Edom? item c. XXXIV, 6. Nam inactatio (clades) est Domino in Bozra. Et alibi Zachar. XIV, 9. Et Dominus erit unus, & nomen ejus unum.*

XLVII.

Ibid. fol. 24. col. 95. ad verba Exod. XV, 6. 7. *Emittes iram tuam, quæ comedet eos, sicut stipulam. כֹּלֵה לִוְיָמָה דְּרָתִי. Omnia agunt de tempore futuro. Dextra tua ornata est robore, tempore hoc, & in mundo hoc.*

boc. Dextra tua percutiet hostem, בזמנא דמלכא משיחא, *temporibus Regis Messiae*. Et in multitudo excellentiæ tuæ destrues hostes tuos, in adventu Gog & Magog. Emittes iram tuam, quæ comedet eos, sicut stipulam, לתחיית המתים, *tempore, quo mortui reviviscunt, q. d. Daniel. XII, 2.* Et multi de his, qui dormiunt in pulvere terræ, evigilabunt, alii ad vitam æternam, alii ad opprobrium. Illo tempore, ait R. Simeon, beati sunt, qui in mundo residui erunt. Quinam vero sunt illi? Nihil residuum erit filiis mundi, exceptis illis גוירין, decretis sive prædestinatis, qui assumerunt fœdus sanctum, & ingressi sunt in fœdus sanctum per duo illa, quæ alibi docuimus. Ipse vero (Deus) servat ipsis hoc fœdus.

— Illi sunt, qui residui erunt, & ad vitam scribentur. Vnde hoc probatur? Resp. Ex verbis Jesa. IV, 3. Et fiet, residuus in Zione, & superstes Hierosolymis sanctus dicitur ipsi, omnis, qui scriptus est ad vitam

3. Hierosolymis. Discimus exinde, quod per residuos in Zione & superstes Hierosolymis illi intelligantur, qui decreti sunt ad hos duos ordines, qui scilicet in hoc fœdus ingressi sunt, illudque observarunt, prout par est. Illi

residui erunt illo tempore. ובהו זמן קבה לחרתא עלמא ולמחרו בהו. Et per illos constituit Deus mundum innovare, deque ipsis gaudere. De illo tempore scriptum est Psalm. CIV, 31. Sit gloria Dei in æternum, lætetur

4. Dominus de operibus suis. R. Chija ivit ad R. Eleasarem, qui sedet coram R. Jose filio R. Simeonis filii Lakunja, soceri sui. Quum hic caput tolleret, dixit verba Jesa. XIX, 24. Illo tempore Israël, vitula triennis, benedictioni erit Ægypto & Assyriæ in medio terræ. Nam ei benedixit Dominus, dicendo: Benedictus populus meus Ægyptus, & opus manuum mearum Assur, & hæreditas mea Israël.

LXVIII.

1. Sohar Exod. fol. 43. col. 172. לזמנא דאתי, *Tempore futuro illud implebitur, quod exstat Jerem. XXXIII. 12.* Amplius exhibunt greges per manum numerantis: & nescimus, quisnam ille numerans sit. Verum ædificium, quod illo tempore erit, totum in unitate, non vero in divisione erit, & numerans quoque unus erit. Cæpit senex quidam commentari ad verba Numer. XXIII. 6. Qvis numerat pulverem Jacob? & quis enarrat mille-

millenos Israël? *Eo tempore, quo se accinget Deus S. B. ad vivificandum* 2.
mortuos, — ipse ordinabit omnia, & nihil quicquam peribit, sed omnes potius
furgent, q. d. Daniel. XII, 2. Et multi de his, qui dormiunt in pulvere
terræ, evigilabunt. Ad quæ verba hæc habentur in libro Henochi: Quando
sapientes inspicient illa prodigia, quæ in aëre suspensa sunt, quæ sunt,
אֶרֶץ פִּימֶר, (h. e. per metathelin אֶרֶץ עֵפֶר, terra pulveris) tunc
illud valebit, quod legitur (a) Cohel. IV, 4. Et laudavi mor-
tuos, qui antea mortui sunt. Terra pulveris s. pulvis terræ sunt pro-
digia, & vox (tonitru) excitatur, & notum facit, & ita dicit in edificio
(templo) secundo. — Pulvis terræ, omnes illi evigilabunt. Hi sunt, qui 3.
parati sunt ad vitam seculi. Cujusnam seculi? Seculi inferioris, quod
plane non dignum est, ut sit in seculo superno. Illi sunt, qui non digni sunt,
ignominia & contumelia æterna. Quidnam per ignominiam intelligendum
est? Resp. Quia latus aliud ejectionis est e mundo.

LXIX.

Sohar Exod. fol. 93. col. 378. ad verba Exod. XXXIX. 27. Et fecerunt 1.
 tunicas sericas. *R. Jose cepit commentari ad verba Jesa. II. 1. Et fiet in*
extremitate dierum firmus erit mons domus Domini in capite monti-
um &c. Eterit in extremitate dierum, quando scil. visitabit Dominus filiam
Jacobi, eamque ex pulvere eriget, & quando Sol cum Luna consociabitur,
tunc firmus erit mons domus Domini, יְרוּשָׁלַם דְּלֵעִילָה hæc
est Hierosolyma superna s. cælestis, quæ firmiter consistet in loco suo, ut splen-
deat luce superna. Nulla enim lux consistere potest, nisi per lucem supernam: 2.
nam illo tempore illucescet ei lux superna septuplo major, quam antea fuit,
q. d. Jesa XXX. 26. Et erit splendor Lunæ sicut splendor Solis, & splendor
Solis septuplo major erit. In capite montium: Debebat potius ponere,
בְּרָאשֵׁי הַהָרִים, in capitibus montium: quid vero sibi vult illud בְּרָאשׁ,
in capite? verum notandum, quod hæc firmitas illius constituenda sit in capite
 O 3 mon-

(a) Hæc verba una cum sequentibus valde luxata, & a librariis malè tractata sunt, neque variantes lectiones aliquid juvant. Lector tamen facile videt, quoniam illorum sensus esse debeat.

- montium. *Quisnam vero est illud caput montium? Resp. Est Sacerdos summus, qui est caput montium, caput omnium ad latus dextrum. Et hic est, qui domum perpetuo confirmat, qui benedicit ipsi, ut illuminet vultum ejus:*
3. *& propterea erit firmus. Per quamnam vero rem confirmabitur? Respondeo, per illas vestes, quæ fiunt ad modum supernarum. — Quando vero hæc domus stabilita erit in illo capite montium, quod est Sacerdos Summus, tunc adjungetur & ascendet superius in firmitate superna, & mundus illustrabitur illa luce superna, tunc altior erit collibus, h. e. omnibus potentis & habitationibus supernis, & tunc confluent ad eum omnes*
4. *gentes. Veni & vide. Ea hora, qua Sacerdos manus suas extendit, tunc Spiritus supernus illustrat & exit, & singuli splendores, fluvii & lumina secum invicem trahuntur & colligantur, donec facies Synagoge Israeliticæ illustrentur, quæ omnia fiunt per Lucem primam, quæ est Sacerdos. Et quando Sacerdos apparet inferius, tunc quoque apparet superius: & per opera, quæ inferius suscipit, præsens comparet in cælis. Et propterea firmus erit mons domus Domini in capite montium &c.*

5. *Et confluent ad ipsum omnes gentes. Nam præsentem quidem tempore omnes populi præfectos suos habent in cælo, illo vero tempore Deus S. B. illos destruet & de potestate sua dejiciet, q. d. Jesa. XXIV, 21. Visitabit Dominus exercitum excelsum per excelsum. Postquam vero omnes de potestate sua dejecti erunt, tunc Deus S. B. solus roborabitur, q. d. Jesa. II. 11. Et extolletur Dominus solus die illo: Et propterea Confluent ad ipsum omnes gentes. Et hoc est, quod Scriptura dicit: Et venient populi multi, & dicent: Agite, ascendamus ad montem Domini, ad domum Dei Jacob, &c. Omnia ista fient eo tempore, quo Sacerdos, qui caput est montium, eam illustrabit,*

LXX.

1. *Sohar Exod. fol. 96. col. 390. Veni & vide. Eo tempore, quo sanctuarium edificatum est, connexio ejus facta est cum latere alio, & de mundo sublatum est. Postquam vero illud sublatum, & tentorium per Moysen constitutum fuit, tum idem constitutum fuit superius & inferius, quod*
Scriptu-

Scriptura his verbis innuit Exod. XL. 18. Et erexit Moses tentorium. Quidam sibi vult vox ויקם, Et erexit? Resp. Indigitatur, Mosen illud ita erexisse, ut in altum sustolleret: nempe erexit Moses illud, quod depressum & collapsum fuerat. Eodem modo לזמנה דתתי, de temporibus Messie 2. scriptum est Amos. IX. 11. Illo tempore erigam tentorium Davidis collapsum. — Deus vero S. B. eriget illud, q. d. Erigam tentorium Davidis collapsum. Et alibi Jerem. XXX, 9. Et Davidem regem eorum, אשר אקים להם, quem erigam ipsis. — Illo die roborabit & eriget Deus S. B. illud regnum sanctum, propterea additur ibid. Et destructiones ipsius אקים, erigam, & ædificabo illud sicut diebus antiquis. Quidam sibi volunt hæc verba postrema? Resp. Idem illud, quod exstat Jesa. XXX, 26. Et erit splendor Lunæ sicut splendor Solis &c. — Et propterea constituit Deus S. B. fundamenta Hierosolymorum 3. exstruere ex fundamentis aliis, quæ in omnia dominantur. Quenam vero sunt illa? Resp. Sapphiri, de quibus Jesa. LIV. 11. Et fundabo te sapphiris. Illi enim sunt fundamenta & fulcra robusta & superna, quæ non infirmantur, sicut priora. Quenam est ratio? Quia in illos lapides priores ex illis fundamentis reliqui populi potestatem habuerunt, propterea quod in illis non fuit splendor supernus, quemadmodum decebat. Sed hi lapides splendebunt ex medio splendore superno, & sedes illorum est in media abyssso, in quos nemo potestatem nancisci potest. Illi sunt sapphiri, qui illustrant 4. superna & inferiora. Quod si quis dicat, quod illo tempore splendor supernus addendus sit superius & inferius, igitur fundamenta priora esse destruenda: is consideret, quod scriptum est: Jesa. 1, c. Et ponam carbunculo lapides tuos. מרביץ, cubare faciam, resarciendo scilicet fracturas. Quid est פוך? Resp. Illud, quod habetur 2. Reg. IX, 30. Et ornavit כפוך oculos suos: nimirum lapides sunt, qui dicuntur פוך. Cur vero hæc fiunt? Respondit R. Eleasar: Mysterium hoc est, sed tale, חקלא אתיהיב, למחצרי חקלא, quod etiam messoribus scire datum est. Veni & vide. Illos lapides, 5. quibus Zion & Hierosolyma fundandæ sunt, nemo reliquorum populorum tangere aut incendere potest, sed omnes illos in thesauro suo reservat Deus S. B. Omnia, inquam, illa fundamenta domus sanctæ asservata sunt, neque quidquam eorum perit. Quando vero Deus S. B. Hierosolymam gloriosam faciet,

- faciet, & in loco suo eriget, illi lapides priores redibunt ad locum suum, neque quisquam oculus alius (malus) hic locum habebit, præterquam cum homines oculos suos ex illo פֶּן ornabunt & illustrabunt, tunc videbunt omnes illos lapides in firmitate sua, q. d. Jesa. LII, 8. Quoniam oculo ad oculum
6. videbunt. Quidnam sibi volunt verba sequentia: בָּשׂוּב יי' צִיּוֹן, In revertendo Dominum Zionem? Resp. Quando reliqui populi sibi quidquam in eam potestatis sumere volunt, tunc Deus S. B. eam sursum rapit, postea vero ad locum suum remittit, q. d. Psalm. CXXVI. 2. In revertendo Dominum captivitatem Zionis. Aperte scriptum est בָּשׂוּב, in
7. revertendo. — De illo vero tempore, quo Deus S. B. domum suam eriget, quidnam Scriptura dicit Jesa. XXV. 8. Deglutiet mortem in æternum. Illud, בָּלַע, deglutiet, idem denotat quod, Thren. II, 2. Deglutivit Dominus & non pepercit: nimirum calicem illum unus sicut alter (Messias sicut Israëlita) bibit. Quid si dicas, prius illud בָּלַע ad tempus notum & præcisum pertinere, sicut posterius illud Israëlitarum: respondetur, Annon hic scriptum est לִנְצַח, in æternum? Quid hoc est לִנְצַח? Resp. In generationes generationum, non vero sicut illa deglutitio Israëlitarum, neque
8. sicut illo tempore, quo Moses tabernaculum erexit. Verum Deus S. B. eriget Ecclesiam Israëliticam, illa vero eriget columnas & paxillos, quæ omnia simul dicentur Domus in consistentia sua in seculum, & in secula seculorum. Scriptum enim est Jesa. LIV, 2. Dilata locum tentorii tui, & aulae tabernaculorum tuorum. בָּגֵן רִיתְבִּלַּע כְּטֶרֶם אַחֲרָא, nam deglutietur la-tus aliud, neque in æternum consistet: propterea illud additur Jesa. XXV, 8. Et ignominiam populi sui removebit ab omni, quoniam Dominus dixit.

LXXI.

Schemoth rabba sect. 15. fin. Simile de Rege, qui sibi mulierem desponsavit, ipsique dona exigua destinavit. Cum vero tempus nuptiarum advenisset, dona ipsi grandia, tanquam maritus, exhibuit. Sic in hoc mundo הָיוּ אֵירוּסָן הָיוּ, sponsalia sunt, q. d. Hofeæ II, 21. Et desponsabo te mihi in æternum: & Deus ipsis tantum Lunam tradidit, q. d. Exod. XII, 2. Mensis hic vobis erit primus &c. אַחֲרָא לַיּוֹם הַזֶּה, Verum diebus Messiae

יהו נשאתי, *erunt nuptiae, q. d. Jesa. LIV, 5.* כי כועריך עשיר, *Quia*
maritus est Deus tuus. Eo tempore tradit ipsis omnia, q. d. Daniel. XII, 3.
Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti &c.

LXXII.

Tikkune Sohar c. 8. *Eo vero tempore, quo Deus S. B. templum aedificat, sicut antea, q. d. Psalm. CXLVII, 2. Aedificans Jerusalem Dominus: illo, inquam tempore (Esa. XXIV, 23.) pudore suffundetur Sol, & pudefiet Luna. Quando vero id fiet? Resp. Quando Rex erit Dominus Zebaoth. (l. c. Jesaia.) Aedificium enim prius factum est per manus hominum, propterea homines in illo potentiam suam exserere potuerunt: Nisi Dominus aedificaverit domum, frustra laborant, qui aedificant eam. Porro quia aedificium posterius per manum Dei S. B. erectum est, יהקיים, firmum erit; & propterea Scriptura dicit Hagg. II, 9. Major erit gloria templi hujus posterioris, quam prioris. Illo vero tempore, quo aedificium per manus Dei S. B. aedificabitur superius & inferius, de Schechina superiore & inferiore illud implebitur, quod scriptum est Esa. XXX, 26. Et erit splendor Lunæ sicut splendor Solis, item c. XXIV, 23. Et pudore suffundetur Sol, & pudefiet Luna.*

LXXIII.

Midrasch Tehillim ad Psalm. XXII, 10. fol. 23. 2. גאולתי, *Vindica me, o Deus, quemadmodum vindicasti patres nostros. — Annon misisti ipsis גאולה, redemptionem? q. d. Psalm. CV, 26. Misit Moysen servum suum, Aaronem, quem elegit. Mitte nobis etiam duos כנגדן, ad typum eorum, q. d. Psalm. XLIII, 3. Mitte lumen & veritatem. Respondit ipsis Deus S. B. Ego mittam vobis, q. d. Malach. III, 23. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam: hic est unus. Alter autem est ille, de quo Esa. XLII, 1. Ecce servus meus, in quo me fulcio. Verba hæc repetuntur in Jalkut Simone II, fol. 87. 4. & 104. 4. & quidem paullo pleniora, unde quædam interposuimus.*

LXXIV.

Breschith rabba ad Genes. XLIX, 14. prout citat Galatinus de Arcanis
 Hor. Hebr. Tom. II. P nis

nis Catholicæ veritatis IV. 2. *Scriptum est* Esa. 32. Beati vos seminantes super omnes aqvas. *Non est istud seminare, nisi eleemosynam aut opera misericordiæ facere: sicut dictum est* Esa. LV. Eia omnes sitientes venite ad aqvas. *Si quis autem ita fecerit, merebitur Eliam & duos Messias. Hoc est autem, quod scriptum est* Esa. 32. Mittentes pedem bovis & asini. Mittentes, *iste & Elias, de quo scriptum est* Malach. cap. ult. Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam. Pedem bovis, *hic est Messias filius Joseph, sicut dictum est* Devt. 33. Primogenitus bos ejus decor ejus. Et asini: *hic est Messias filius David, de quo scriptum est* Zach. 9. Pauper & eguitans super asinam.

Hæc verba neque in hodiernis editionibus רַבִּי רַבְּבוּתִי Rabbboth, neque in Jalkut habentur, neque tamen a Galatino ficta sunt, prout suis locis ostenditur.

LXXV.

Schemoth rabba sect. 15. fol. 114. 4. ad verba Exod. XII, 1. Hic mensis erit vobis initium. *Hoc est, quod Scriptura dicit* Esa. XLII, 9. Priora ecce venerunt, & nova ego annuncio. וְכִי יֵשׁ לְעֵתִיר לְבָא חֲדָשׁוֹת, *Num vero temporibus Messie res novæ erunt? Atqui vero scriptum est.* Cohel. I, 9. Quodcunque fuit, illud etiam in posterum erit. *Sed tenendum est, nos invenire, (in sacris literis) quod Deus S. B. temporibus Messie decem res innovaturus sit. Reliqua habes supra n. III.*

LXXVI.

Schemoth rabba sect. 51. fin. *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas:* כְּעוֹלָם הָיָה, *Temporibus Ver. Test. ego his institutis circa tentorium acquievi:* וְכִן לְעֵתִיר לְבָא, *idem quoque fiet temporibus Messie, q. d.* Jesa. XLIX, 12. Ecce illi a longinquo venient, quidam a septentrione & occidente, quidam ex terra Sinim. *Et rursum c. LX, 8. Quinam sunt illi, qui sicut nubes volant, & sicut columbæ ad pullos suos?*

LXXVII.

Tikkune Sohar c. 18. fol. 32. 33. ad verba Devter. XXXII, 12. Dominus solus

solus ducet ipsum. Hoc fiet temporibus Regis Messie, ubi nulla impuritas erit in Israele: verum Dominus solus ducet ipsum, *Quenam est illa impuritas?* Resp. Profelyti, Et propterea magistri traditionum inter alia hoc quoque docuerunt, quod scilicet Profelyti temporibus Messie non recipiendi sint. Illi vero tempore a Luna cortices illi obscuri removebuntur, ipsa vero renovatur vestibis pulcris, de qua renovatione Lunæ hæc habentur Genes. XXXVIII, 14. Et removit vestes viduitatis suæ: & alibi Psalm. CIII, 3. Renovabitur sicut aquilæ juvenus tua. *Quam primum vero illa renovata est, tum statim illa prophetia de Israëlitis impletur* Ezech. XXXVI, 27. Et Spiritum meum dabo in medio vestri: & rursum c. XI, 19. Et dabo in vobis cornovum, & spiritum novum dabo in medio vestri. Joël. III, 1. Et vacinabuntur filii & filia vestra.

LXXVIII.

Ibidem fol. 34. 1. ubi proferunt verba Cant. V. 2. *Aperi mihi*; tanquam parallela proferunt sequentia, Psalm. CXVIII, 19. *Aperite mihi portas justitiæ*. Psalm. XXIV, 7. *Attollite, o portæ, capita vestra, & elevamini porte æternæ, & introibit Rex gloriæ*. Rursum Psalm. CXVIII, 20. *Hæc est porta Domini*.

LXXIX.

Tikkune Sohar c. 21. fol. 53. 1. *Surrexit R. Simeon & commentari cæpit* 1, *ad verba Michæ VI. 2. Audite montes litem Domini. Quenam est illa ריב?* Resp. Schechina, quæ est ריב יי, quæ est רבי רב, Rabbi & Raf, propter filios ejus est ריב contra omnes תנאים ומוראים, Traditionarios & Legistas, cum quibus contendit propter sex ordines Mischne propter meritum suum, qui est Columna media, comprehendens sex ordines: (a) Et de his 2, agunt verba Prophetæ Jesa. XXVII, 5. Aut apprehendet robur meum, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi, Duplex h. l. est pax, una cum
P 2 Colu-

- (a) Eadem repetuntur sub finem illius capitis fol. 61. 2. Schechina est lis Domini inferius, nimirum ריב per metathesin est רבי: intelligitur Rabbini ex terra Israelis, cum quo Schechina litem habet. Per vocem vero תנאים intelliguntur tres רבנים.

- Columna media, altera cum Justo, de qua re Jesa. LVII. 19. Pax, pax, illis qui remoti, & qui propinqui sunt. Nam in captivitate de Columna media dicitur Jerem. XXXI. 3. A longinquo Dominus apparuit mihi: Justus vero propinquus ipsi est, propterea dicitur Proverb. XXVI. 10. Melior est*
3. *vicinus propinquus, quam frater remotus. Et propterea Propheta dicit: Audite montes, per quos intelliguntur patres s. majores nostri, ריב, litem Domini, quæ est Schechina: Ea litem habet cum patribus nostris, בגין רמרחקין לה מבעל-לה, quia ipsam longe removerunt a marito suo (h. e. noluerunt unitatem Messiae & Dei Patris, vel etiam divinæ & humanæ naturæ agnoscere.) Illi vero dicebantur אמוראים, איתנים, robusti, fundamenta terræ, (l. c. Michæ) illi sunt תנאים, per metathesin, quemadmodum איהן per metathesin est תניינא, traditio, quæ ipsos adjuvat in captivitate, ex qua non nisi guttulæ sensim sensimque prodeunt, de quibus*
4. *tamen tantæ sunt contentiones. Quis vero causa illarum est? Resp. Doctores, de quibus illud vulgatum prostat: Quicumque traditionem in facie Magistri sui proponit, ille mortis reus est. Adeoque verba Michæ idem valent, ac si dixisset: Audite quæso, המוריים, Doctores. Et propter eos Moses petram baculo suo binis vicibus percussit. Quod si etiam Moses petram non percussisset, Israëlita cum suis Tanaeis & Amoraïs non opus habuissent in Lege orali tantum operæ impendere. Lex enim est petra, de qua Numer. XX, 8. Et loquimini ad petram, & dabit aquas suas, idque sine labore vestro, & confirmabitur de illis, quod legitur Jerem. XXXI, 34. Non docebunt unusquisque proximum suum: nam aquæ prodeunt sine*
5. *difficultate, & contentio cessat. — Schechina enim in illa rupe quievit. Nam ubicumque Deus S. B. miraculum efficere cupit, ad illum locum Schechina præcedit. Quum igitur Schechina ibidem esset, non opus habuit Moses, ut petram percuteret, quia illud ignominiosum erat Schechinæ præsentis, quasi ipsi non potestas esset aquam prodendi. Et hoc est, quod dicitur Devter. XXXII, 51. Propterea quod non sanctificastis me: & Numer. XX, 12. Quia non credidistis mihi ad sanctificandum me.*

LXXX.

1. Ibidem fol. 59. 1. *Schechina est præceptum de constituendo Rege, q. d. Devter,*

Devter. XVII, 15. Regem constitues super te. Fortasse igitur non incommode sic concludet: Quocunque tempore Schechina non est in loco suo, non est Rex. Quia vero Schechina ideo adest, ut regnum in homines sit, ideo dicitur: Constitues Regem super te: ut per eam (Schechinam) omnes Israëlite filii Regis existunt, quia Rex sine regno nihil est. In captivitate vero ancilla heres est dominæ, (h. e. alium sibi regem constituunt, Schechinam autem regnare nolunt.) De illo vero tempore, quo Mesias veniet, hoc valet, quod legitur Esther. I, 19. Et dignitatem ejus regiam dabit Rex alteri, quæ melior est illa. Hæc est regnum ejus, thronus ejus, corona ejus. Simile de Rege, qui rem pretiosam sibi charam possidet, & nunc caput, nunc digitum, nunc thronum, eodem exornat, aliquando etiam vestibus applicat. Nunc vero, quando illa remota est a Rege, de hoc ita dicitur Esa. L, 3. Induam cælum atro colore. Schechina vero dicit Cantic. I, 6. Ne aspiciatis me, quod nigra sum. Quicunque igitur ex hominibus stulti sunt, illi vestem aspiciunt, alii corpus intuentur: sed in captivitate omnes sunt stulti. Verum qui apertis oculis videt, & sapiens est, interiora considerat. Et quando redemptio veniet, vestis nigra exue-
 2.
 3.
 4.
 tur, illaque caligo gentibus infundetur, q. d. Exod. X, 22. Et fuerunt tenebræ caliginosæ &c. Omnibus autem filiis Israël lux fuit in habitationibus eorum: nam de tempore, quo induitur illis vestibus, sic dicitur Devter. XXXII, 18. Et dixit: Abscondam faciem meam ab illis: postquam vero vestes ille exutæ sunt, tunc timuerunt populus Dominum. Exod. XIV, 13. Omnes vero pueri ipsum digitis ostendunt, q. d. Exod. XV, 2. Hic est Deus meus, & celebrabo illum. In captivitate contra illud locum habet Psalm. XVIII, 12. Ponet in tenebris absconsionem suam. Propterea Daniel dicit c. II, 22. Novit, quæ in tenebris sunt, & lux cum eo habitat. Eo igitur tempore, quo in tenebris versatur, forte illa literæ (יהוה) divise sunt, & non secum invicem uniumur. Postquam ex illis tenebris prodiit, tunc Deus Rex est in universam terram. Illo tempore Deus erit unus, & nomen ejus unum. Zachar. XIV, 9.

Illo tempore omnia animantia plaudere incipiunt, & alæ illorum superius sunt extensæ, ut ipsum cum gaudio recipiant, omniaque cum plausu

- & festinatione ad ipsum eunt & redeunt, q. d. Ezech. I, 14. Et animantia currunt & revertuntur ad modum fulguris, ad bonam Israëlitis nuntiandum. Illo tempore hoc locum habet Psalm. CXLVIII, 7. Laudate Dominum de terra ceti & omnes abyssi &c. omnia scilicet superius & inferius, quæcumque creata sunt, usque ad calicem minimum, ipsum celebrant: & plena est terra cognitione Dei, quemadmodum aquæ mare obtegunt. Esa. XI, 9. Illo tempore hæc Scriptura implebitur Zephan. III, 9. Tunc convertam ad populos labium mundum, ut omnes nomen Domini invocent. Illo tempore ædificata est domus Schechina, quæ est domus electa, de qua Deus S. B. sic prædicat Zachar. II, 9. Et ego ero ipsi, dixit Dominus, murus igneus circumcirca. Ædificabo illos lapides pulchros, ex quibus illa constat, q. d. Genes. XXX, 3. Et ædificabor etiam ego ex illis. Erunt plantæ sanctæ, q. d. Esa. LX, 21. Surculus plantationum operis
7. manuum mearum ad ornamentum. Structura vero templi ædificata erit ex auro, argento & lapidibus pretiosis, ex omnibus formis operis creationis, & super eo illucescit (splendet) Hierosolyma superna, omnibus generibus colorum lucidorum exornata. Et hoc est mysterium verborum Psalm. CXXII, 3. Jerusalem ædificata est tanquam civitas, cui consociata est simul: nimirum ut eam simul illustret. Illo tempore de Israëlitis hoc etiam stabilietur Esa. LX, 20. Non occidet amplius Sol tuus, & Luna tua non colligetur. Tunc Canticum Canticorum locum habebit in terra, & candelabrum accendetur: ubi Israëlitis sunt filamenta, Lex oleum, & Schechina candelabrum. Illo tempore de Schechina hoc dicitur, quod existat Deuter. XXV, 9. Et extrahet calceum ejus, nempe Dei S. B. ut de eo confirmetur illud, quod legitur Jos. V, 15. Extrahe calceum tuum, & ipse uniatur cum Schechina sua, quæ vocatur חליצה, quemadmodum ipse חלוץ חנניה, extractus calceum. Deuter. XXV, 10. Nunquam vero (Deus S. B. & Schechina) opus habent, ut conjungantur per modum leviratus, de quo Ruth. IV, 7. וזאת, Et hoc olim erat in Israël &c. ut exueret quis
9. calceum, & alteri daret. Quid denotat vox בער? Resp. Est כנני, epitheton illius, qui Cantic. IV, 12. dicitur גן נעור, hortus clausus. Ille
- 60.2. igitur ostio clausus aperitur. Nam ad ostium peccatum cubat Genes.

IV, 7. Quando vero peccatum removetur, tunc ostium aperitur, q. d. Psalm. CXVIII, 20. Hæc est porta Domini, ubi Schechinam videbunt, de qua hæc verba innuunt, Ruth. IV, 7. וַתֵּאָמֶר, Et hæc olim erat Israëlitis. Alia interpretatio: Et hic olim mos erat in Israël in Goëlatu & permutatione. Verbis: עַל הַגְּאוּלָּה, intelligitur Schechina superior, הַ superius: Verbis autem: עַל הַתְּמוּרָה, intelligitur Schechina inferior, quæ est permutatio pro eo, de quo dicitur: אֵל הַמִּירְנִי בּוֹ. Exod. XXIII, 21. verba sic fluunt: אֵל הַמִּירְנִי בּוֹ, ne exacerbes ipsum, scil. Angelum s. Messiam. Judæi vero sic immutarunt, vel potius depravarunt.) Porro וַתֵּאָמֶר denotat. 10. אב, Patrem, Israël autem בֶּן, filium. (b) Et propterea inferius sunt permutationes literarum nominis יְהוָה & אֲרִנִּי. Verum in seculo futuro non erit permutatio, quemadmodum viri docti observarunt, qui docuerunt, Deum ita promississe: Non sicut scribitur nomen meum, sic quoque pronuntiatur. In hoc mundo scribitur יְהוָה, & pronuntiatur אֲרִנִּי: in mundo autem futuro & scribitur & pronuntiatur per יְהוָה. Porro sequitur in textu libri Ruth: Extraxit aliquis calceum suum: intelligitur corpus, quod est uxor, כְּלִי רִירִיָּה, vas ejus, & hic est Metatron: & dedit alteri: nonnunquam enim inventa est in eo Columna media, aliquando Iustus, nonnunquam Schechina superna, אִיִּדֵי הָעִיר בֵּיה, quæ testimonium ipsi perhibet, aliquando Schechina inferior, in qua est permutatio. Et hic est hor- 11. tus occlusus, & in eo fons obsignatus, quæ est Schechina, יֵ, comprehensa sub decem Sephiroth, יֵ ex Metatron. כָּל סְפִירַת פְּעֻלָּתָם בֵּיה. Omnes Sephiroth operantur per illum: in hoc quidem mundo humiliatio est in eo, leviratus, extractio calcei, & libellus manumissionis, & omnes literæ (nominis יְהוָה) sunt in eo. Ille sunt permutationes, & sunt occlusio temporum & dierum festorum, janua, quæ mutuum petentibus occlusa est. In die Expiationum, qui est seculum futurum, nomen יְהוָה non pronuntiatur per

(b). Quidam Codices h. l. fuerunt immutati, sic ut loco אֲרִנִּי legeretur אֲבָן, & loco אֲבָן repositum esset אֵת. Vera autem lectio ab aliis ad τὸ μυστήριον τῆς ἀνομιᾶς non attendentibus in margine fuit asservata.

per ארני, quæ vox posterior justitiam divinam denotat: neque ibi est occlusio ostii, sed est potius apertio ostii omnibus illis, qui pœnitentiam agunt.

LXXXI.

Tikkune Sohar c. 26. init. ad vërba Genes. I, 5. Et fuit vespera, & fuit mane dies unus. *Vnus inter duas rosas, שושנים, est יורה, de quo Zachar. XIV, 9. Illo die Dominus erit unus, & nomen ejus unum: Et est Columna media, pascens inter rosas, numerus autem illius est unus. In rosa inferiore est timor, & ipse est timor. Rosa vero superna est amor dilectionis, de quo Cant. III, 5. Si excitabitis Amorem, usque dum voluerit. Per quidnam venient & excitabunt illum? Resp. Per dextram. Verum in illa parum est favoris, donec veniat Pastor fidelis, de quo dicitur Genes. I, 2. Et Spiritus Domini, qui est Spiritus Messie, de quo Jesa. XI, 2. Et requiescet in eo Spiritus Domini. Per Spiritum nunc propulsatur ille morbus & sanatur: & propterea dicitur Cant. III, 5. Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per cervas & capreas agri, si excitabitis Amorem, usque dum voluerit. Et ille protendit odorem inter duo malogranata, de quo Cant. VII, 9. Et odor nasi est sicut malogranatorum. Quidnam vero hic occurrit? Resp. Duæ columnæ veræ, quæ sunt duo malogranata. אגוז, Nux est צדיק: Sed גנה אגוז, Hortus nucum est Schechina. Et hoc est quod Salomo dixit Cant. VI, 11. Ad hortum nucum descendi.*

LXXXII.

Ibidem c. 69. fol. 114. 2. Ab eo tempore, quo templum devastatum est; Deus S. B. non unitus est cum Schechina sua diebus profestis, neque iisdem diebus Israëlita robur ejus agnoverunt, quia servus & Ancilla in eos dominium exercuerunt. Postquam vero e mundo abierunt, בחר ריתעבון מעלמא, (mundo scil. hoc, nempe Vet. Test.) tum statim illud valebit (sensu mystico) Genes. IV, 1. Et cognovit Adamus uxorem suam. Et illo tempore stabilietur illud, quod scriptum est Jesa. XI, 9. Quoniam plena est terra cognitionis Domini: & Jerem. XXXI, 34. Quoniam omnes cognoscent me a parvis usque ad magnos. Zachar. XIV, 9. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum.

LXXXIII.

LXXXIII.

Midrasch Tehillim ad Psalm. II, 7. fol. 3. 4. Enarrabo statutum. Jamdudum enarrata sunt verba in statuto Legis, Prophetarum & Hagiographorum. In Lege Exod. IV, 22. Filius meus primogenitus Israë. In Prophetis Jesa. LII, 13. Ecce sapienter aget servus meus. Cui simile est illud Jesa. XLII, 1. אֶתְמֹךְ בּוֹ, innitar ipsi. In Hagiographis Psalm. CX, 1. Dixit Dominus Domino meo. Et Psalm. II, 7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu. Et alibi Daniel. VII, 23. Et ecce cum nubibus coeli.

LXXXIV.

Sohar Levit. fol. 53. col. 92. לוֹמַנָּה דְּרַתִּי, Et de tempore futuro scriptum est Jesa. XLI, 27. Primus ad Zionem dicet: Ecce illi adsunt, & Hierosolymis dabo Evangelistam. Traditio est: Muri Hierosolymorum pertingent superius, & usque ad thronum Gloriæ Regis pervenient. Et hoc est, quod Scriptura innuit Jerem. III, 17. Illo tempore Hierosolymam thronum Dei vocabunt. De illo tempore scriptum est Jesa. XXX, 26. Et erit splendor Lunæ sicut splendor Solis, & splendor Solis septuplo major erit. Tunc Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Zachar. XIV, 9.

LXXXV.

Ibidem fol. 46. col. 183. וְנִי וְנִי דְּרַתִּי, De tempore futuro scriptum est Jesa. LXV, 22. Quoniam sicut dies arboris sunt dies populi mei. De eodem tempore scriptum est Jesa. XXV, 8. Deglutiet mortem in æternum, & absterget Dominus Deus lacrymas ab omnibus faciebus.

LXXXVI.

Sohar Numer. fol. 65. col. 258. ubi commentantur ad verba Numer. XII, 13. Et clamavit Moses ad Dominum: Ne quæso, sana quæso illam. Ecce docemus hoc: & hoc est mysterium nominis sancti ex undecim literis.

Hor. Hebr. Tom. II.

Q

Nequæ

Neque Moses pluribus orare voluit, ne sua causa Regi nimium molestus esset, quapropter Deus quoque gloriam Moysi quaesivit: quemadmodum ubique gloriam iustorum magis quaerit, quam propriam. **וְלֹמֶנָה דָּאָרִי**, Tempore autem futuro Deus S. B. injuriam Israelitarum a gentibus idolatricis vindicabit, illosque gaudio Zionis exhilarabit, q. d. Jerem. XXXI, II. Et venient & cantabunt in excelsitate Zionis. Et tunc illud implebitur Jesa. LIX, 2. Et Zioni veniet Goël.

LXXXVII.

- Ibidem fol. 72. col. 285. 286. In Septentrione habitat omne bonum, quod Deus S. B. Israelitis daturus est: **לֹמֶנָה דָּאָרִי**, Tempore futuro vocabit Deus S. B. Septentrionem & dicet ei: Tibi dedi omne bonum & omnem mercedem bonam pro filiis meis, qui in hoc mundo tot mala pro sanctificatione nominis mei pertulerunt. Hoc est, quod Scriptura dicit Jesa. XLIII. 6. Dicens ad Septentrionem: Da; & ad Meridiem: Nè cohibe. — Et huc pertinent verba Psalm. XXXI, 12. Quam magna est bonitas tua, quam abscondisti. Et hoc est verbum, quod Zion dicitur **מְבַשֶּׁרֵי**, Evangelium annuncians. Jesa. XL, 9. Rursum igitur Evangelium nunciabis eo tempore, 2. quo Sebechina ad hunc montem supernum ascendet. Ibis igitur & annunciaris patribus eorum: statim quoque ibis Hierosolymam, & videbis eam in ruinis suis. Ascendes Zionem, & exstrues parietem sicut antea in loco habitationis ejus & ad honorem ejus in eodem loco. Et ibi juravit (Sebechina,) se non recessuram aut abituram esse, donec Deus S. B. liberet filios suos, & haec est **חַפְצֵי כָה**, quae annunciat, sicut ante, & dicit Jesa. XII, 6. Exulta & canta, habitatrix Zion, quia magnus in medio tui Sanctus Israelis. Quisnam est ille magnus in medio tui? Est Deus S. B. qui ad illam venit, ut eam e pulvere excitet, & ipsi dicat Jesa. LII, 2. Excita te ex pulvere, surge, sede, Hierosolyma. O quantum gaudium super gaudium erit iustis in Paradiso! Et propterea beati sunt illi, quorum anima testimonium praebet coram Rege de innovatione Legis. Nam Deus S. B. & omnes illae animae iustorum, quae in Paradiso sunt, omnes illo verbo coronantur.

LXXXVIII.

LXXXVIII.

Bechai ad Numer. XXIV, 17. fol. 180. 4. *Sensu midraschico verba hæc sic explicanda sunt: Videbo illum, sed non nunc: intelligitur David: Contemplabor illum, sed non prope: intelligitur Rex Messias. Procedet stella ex Jacob: intelligitur David. Et surget sceptrum ex Israël: intelligitur Rex Messias. Et excindet angulos Moab: intelligitur David, de quo 1. Reg. VIII, 2. Et percussit Moab, & mensuravit eos funiculo. Et destruet omnes filios Seth: intelligitur Rex Messias, de quo scriptum est Psalm. LXXII, 8. Et dominabitur a mari usque ad mare. Et erit Edom possessio: intelligitur David, de quo 1. Reg. VIII, 14. Et Edomitæ fuerunt servi Davidis. Et erit Scir possessio inimicorum ejus, & Israël robustus erit: intelligitur Rex Messias, de quo Obad. v. 21. Et ascendent liberatores in montem Zion, ad judicandum montem Seir.*

LXXXIX.

Sohar Numer. fol. 73. col. 290. *R. Jesa hæc docuit. Scriptum est Michæ VII, 15. Sicut illis diebus, quibus ex Ægypto exivisti, ostendam ipsi mirabilia. Legitur ibi כימי, sed debebat potius dicere, כיומי, sicut illo die. Nam uno die exierunt, neque impediti sunt, nisi illis diebus supernis, quibus benedictionem sortita est ecclesia Israëlita, quum Deus illam e captivitate educere decrevisset. Propterea scriptum est Jesa. XII, 4. Et dicetis illo: Confitemini Domino. — Psallite Domino, quoniam magnifica fecit. Notum sit hoc in omni terra. Quidnam denotant hæc verba: Notum sit hoc? Resp. Illud, quod hæc ipsa res nota facta sit nunc quidem per multa præcepta & leges, nota vero futura sit illo tempore, quo Deus S. B. signa & prodigia factururus est. Deinceps illud implebitur Zachar. XIV, 4. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum.*

XC.

Ibidem fol. 86. col. 341. *Et tunc apparebit Rex Messias per totum orbem, & ipsi dabitur regnum, homines autem, quando revelabitur, omnium angustiarum, quæ se invicem exceperunt, obliviscientur. Hostes autem Israëlitarum se roborabunt: & tunc apparebit Spiritus Messie, qui Edomitæ vindi-*

vindicabit, & terram Seir incendio delebit. De illo tempore scriptum est Numer. XXIV, 18. Et Israël faciet robur. Et erit Edom possessio, & Seir ab hostibus suis possidebitur: Hostibus scil. Israëlitarum, & tunc Israël faciet robur. Et illo tempore Deus S. B. excitabit mortuos, & mors ab illis oblivioni tradetur. Hoc est quod Scriptura dicit Psalm. CXVIII, 16. 17. Dextra Domini facit robur. Non moriar sed vivam. Et tunc Deus erit Rex in universam terram. Zachar. XIV, 9. Et alibi Obad. v. 21. Et ascendent Servatores. R. Abba dixit: Quidnam Scriptura dicit Jesa. LV, 12. Quoniam cum gaudio exhibitis? Resp. Quando Israëlita e captivitate egredientur, Schechina cum illis, & hi cum illa exhibunt, hinc dicitur: Quoniam cum gaudio exhibitis. Per שש, letitiam intelligitur Deus S. B. R. Simeon vero statuit, intelligi Justum, q. d. Jesa. LI, 3. Lætitia & gaudium invenietur in ea. R. Simeon dixit: Justus dicitur שש, & ab illo tempore, quo Ecclesia Israëlita in captivitatem incidit, prohibita sunt benedictiones, quo minus descenderent in mundum ab illo Justo. De illo vero tempore quid porro scribitur? Jesa. XII, 3. Et haurietis aquas cum lætitia: hic est צריק: ex fontibus salutis: illi sunt Pater & Mater, vel, ut alii volunt, בצח & הור: & omnia ex scaturiginibus profundis proveniunt. Tunc illud implebitur l. c. v. 6. Et dices die illo: Confitebor tibi, Domine. Exulta & canta, habitatrix Zion.

XCI

Sohar Deuter. fol. 114. col. 453. R. Acha cœpit commentari ad verba Judic. V, 23. Maledicite urbi Meros, dicit Angelus Domini. Veni & vide: Textus hic est mysterium est inter mysteria superna. Ea quippe hora, qua Rex Sanctus domum suam in manus Matrone tradidit, simul omnia arma, hastas & balistas manibus ejus concredidit, & omnes, qui ipsi militant, eidem simul adesse jussit, q. d. Cant. III, 7. Ecce circa lectum Salomonis triginta fortes ex robustis Israëlitis sunt. Et tunc, ut docemus, Deus S. B. pugnam instituit, illique robusti, de quibus diximus, pugnant, & vocantur מלחמי מלחמה, docti bello. Scriptum est Judic. V, 20. De cœlo pugnatum est: Stellæ in orbitis suis cum Sisra pugnarunt. — Et inter

illas

illas stellas una erat, quæ ad hanc vindictam nunquam advenit, verum in æternum maledicta est. Venerunt enim reliquæ stelle, eanique cum toto cætu suo deglutiverunt, & omnes simul perierunt, q. d. Maledicite Me-ros, dicit Angelus Domini. Obj. An vero Angelus potestatem hujus rei habet? Resp. Ille Angelus intelligitur, de quo Exod. XIV, 19. Et profectus est Angelus Domini, qui præcessit castra Israël. Et hic est, cujus omnes sunt pugne, (h. e. qui solus pugnare valet. Seqvuntur verba libri Judicum:) Quia non venerunt in auxilium Domino: quum scilicet exirent Israëlita ex Ægypto: לַעֲזֹרֶת יְהוָה, in auxilium Domino, inter illos heroas & sexaginta robustos, cum contra Sisiram pugnarent. Et hic Angelus mysterium aliquod denotat: nam omnes pænæ & pugne Domini in potestate ipsius sunt: & propterea additur: Dicit Angelus Domini. Ille est Angelus, de quo Genes. XLVIII, 16. Angelus, qui liberavit me. Et ecce sic docuerunt Magistri. Decretum vero est, ut ille fiat supernus & pretiosus דְּתִיבָה דְּמִשְׁכָּן דְּתִיבָה, tempore futuro, ut per hunc extollatur nomen sanctum, ut denique vindicet Deus S. B. per eum populos idolatricos. Et propterea scriptum est Ezech. XXXVIII, 23. Et magnificabo & sanctificabo me ipsum.

XCII.

Ibidem col. 454. postquam multa fatis abstruse de creatione hominis philosophati erant, sic pergunt: Illi (arbori) conjungitur productio unius spiritus absconditi, quæ implet illam commixtionem pulveris, ut pedibus suis stet. Illi deinde regnum in totum orbem traditur, sic ut potens sit super omnia, q. d. Psalm. VIII, 7. Regem ipsum constituisti in opera manuum tuarum. — Postquam de corruptione generis humani per lapsum sermo fuit, tum de restitutione illius hæc addunt: Et constituit Deus S. B. illum primum pulverem commiscere illius vasis, & in illo producere mixturam subtilem, tanquam fermentum in massa: & ex illa commixtione, דְּתִיבָה דְּמִשְׁכָּן דְּתִיבָה, quæ est Splendor supernus, יְהוָה יִתְקַן, accurate compositum est vas rectitudinis (h. e. persona sancta & inculpa-ta) ad hunc modum Joël. IV, 18. Et fons egredietur e domo Domini, & irrigabit torrentem Sittim. Propter illum torrentem dilectio in mundo

multiplicata est. Et quando ille fons factus egredietur & ascendet ad illum (torrentem,) tunc accurate constituetur, & non erit in immunditia sicut antea. Et illi, qui non sunt iusti, surgent, ut judicentur iudicio Regis excelsi, q. d. Daniel. XII, 2. Et multi de his, qui dormiunt in pulvere terræ, erigilabunt, alii ad vitam æternam, alii ad ignominiam & opprobrium æternum. Et de illo tempore agit hæc Scriptura Jesa. LXVI, 22. Quoniam, sicut cœlum novum & terra nova, quæ ego facio, coram me stant, sic etiam semen & nomen vestrum stabit.

XCIII.

Sohar Genes. fol. 121. col. 481. *R. Abba cepit commentari ad verba Jesa. XLIX, 21. Et dices in corde tuo: Qvis peperit mihi illos? Quid his verbis innuit Israël inferior? Vidit, quod venturi sint filii ejus ex Elam, Sinear, Chamath & insulis maris. Jesa. XI, 11. Venient autem omnes, sic ut multitudo eorum magna futura sit. Tunc dicet Schechina: Vnde illi omnes veniunt, sic ut nemo inter ipsos ex gentilibus pollutus adsit? Illi respondebant: Nos sumus omnes ex filiis tuis, neque quisquam filius peregrinus inter nos est: nam separatus est quilibet ab altero. Quando igitur simul ibunt, & proselyti fient, revertentur illi proselyti cum Israëlitis, וְהָיוּ כְּאֶחָד, & erunt tanquam unum. Alias traditio est, proselytos Israëlitis tam molestos esse, quam quidem ulcus in carne sana: verum de terra eorum scriptum est Jesa. XIV, 2. Quoniam miserebitur Dominus Jacobi, & porro elegit Israël. — Et peregrinus adjungetur illis, & associabuntur domui Jacob. Quando ad terram suam revertentur, misericordia illis continget, q. d. Zachar. XIV, 9. Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Adjungunt se Israëlitis proselyti ex gentilibus, & tamen tanquam ulcus in carne ipsorum esse debent, quomodo hæc conveniunt? Veni & audi. R. Simeon dixit: In finibus omnium terrarum placebit hominibus, ut habitare velint in terra Israël, q. d. Jesa. LIV, 2. Et clavos tuos firma,*

XCIV.

Pesikta rabbathi fol. II. 2. & 3. nec non in Jalkut Simeoni II. fol. 74. 2. ad verba Zephan. I, 12. Et erit die illo peruestigabo Hierosolymam lucernis, non ad lucem Solis vel Lune: nam illa tempore Paschali fermentum non possunt abolere. — Sic faciet Deus Sanctus Benedictus: non peruestigabit Hierosolymam nisi lucernis, ut idololatriam ex illa aboleat, & יצִהֵר eradicabit, q. d. Et peruestigabo Hierosolymam lucernis. — R. Atba dixit. Vox אַחַשׁ non legenda est per Samech (five Sin) sed per Schin, ut אַחַשׁ, in libertatem vindicabo (אֲחַשִּׁי, liber,) Hierosolymam. Dixit enim Deus S. B. מְצִיחַ אֶת־אֶתְרָא לְחִירוֹרָא, Ego producam ipsam in libertatem. — Dixit Israël ad Deum S. B. Domine mundorum. Nonne omnis præcellentia nostra est, quod Hierosolymam lucernis peruestigaturus es, quid vero illud est, quod per Prophetas certissime declarasti? Jesa. LX, 19. Non erit tibi amplius Sol lux interdiu: sed erit tibi Dominus lux æterna. Ibid. v. 1. Surge, illuminare, quia venit lux tua. Respondit Deus S. B. Non est, sicut vos existimatis, sed ita, sicut Zachariæ revelavi c. IV, 2. Et vidi, & ecce candelabrum aureum totum: intelligitur Ecclesia Israëlita, de qua alibi Cant. IV, 7. Tota pulchra es, amica mea.

XCV.

Pesikta rabbathi fol. 62. 1. seqq. quæ verba etiam habentur in Jalkut Simeoni II. fol. 56. 3, 4. Totus autem locus ideo adducitur, ut, quum editor libri Pesikta, tum etiam Autor תַּבְּרִיכָא Jalkut, more Judæis solito, quædam expunxerint, quæ in rem suam esse minime crediderunt, ex duobus pensis discerptis & castratis, unum faciamus, quantum fieri potest, integrum. Commentantur ad verba Jesa. LX, 1. Surge, illucesce, quoniam venit Lux tua. [Jalkut incipit:] R. Fochanan simile produxit de viatore, cui, quum sub diluculum aliquis facem præferret, illa extincta: Venit alius, qui facem ipsi accendit, quæ rursus extincta est. Quo facto ille vir dixit: A modo nihil aliud agam, nisi ut lucem matutinam expectem. Sic etiam Israëlita ad Deum S. B. dixerunt. Tempore Moysi candelabrum tibi

- tibi fecimus, sed illud extinctum est: tempore Salomonis itidem, verum & hoc extinctum est. Ab illo igitur tempore nihil aliud expectamus nisi lucem tuam, q. d. Psalm. XXXVI, 10. Quoniam tecum est fons vitarum: in Luce tua videbimus lucem. Sic quoque Deus S. B. dicit: Surge illuminare,
2. quia venit Lux tua. R. Acha dixit: Israëlita cum olea comparantur, q. d. Jerem. XI, 16. Oleam viridem, pulchram fructu specioso, vocavit Dominus nomen tuum. Et Deus S. B. cum lucerna comparatur: nam Lucerna Dei est anima hominis. Proverb. XX, 26. Quidnam agitur de oleo? Resp. Si in lucernam immittitur, tunc illa duo lucem efficiunt, tanquam si una res esset. Sic dicit Deus S. B. Israëliti: Quandoquidem lux mea vestra est, & lux vestra mea, ego & vos ibimus & Zionem illustrabimus, q. d. Surge illuminare, quia venit Lux tua. R. Hoschaja dixit: Hierosolyma fax erit gentilibus, hi autem ad lucem ejus venient. Cur hoc statuis? Resp. Quia Scriptura dicit: Et ambulabunt gentes in lumine tuo. Et Jesa. II, 2. Firmus erit mons domus Domini. [Sequitur Pesikta.] Et hoc ipsum est, quod ברוך הקדש, in Spiritu Sancto per manum Davidis Regis Israëliti dictum est Psalm. XXXVI, 10. Tecum est fons vitæ: in luce tua videbimus lucem. כנגד מי אומר דור, De quonam dicit David hæc verba? Resp. Non nisi de [reliqua hic desunt: scriptum autem procul dubio fuit de Messia. Nunc autem uterque & Pesikta & Jalkut pergunt.] Dixit Ecclesia Israëliti ad Deum S. B. Domine totius mundi, propter Legem, quam mihi dedisti, & quæ Fons vitæ dicitur, ego לעתיד לבוא (a) in Luce tua deliciabor. Quidnam vero sibi volunt hæc verba: In luce tua videbimus lucem? Quenam est illa lux, ad quam Ecclesia Israëliti respicit? (b) Resp. Est Lux Messie, de quo Genes. I, 4. Et vidit Deus Lucem, quod bona esset. Exinde docemur, quod Deus Messiam (c) & opera ejus ante mundum conditum respexerit, וגנוז למשיח, (d) eamque (lucem) Messie & generationi ejus sub throno majestatis sue recondiderit. Dixit

(a) (b) Verba hebraica, & comma totum non habentur in libro Jalkut.

(c) In Jalkut legitur: ברוך של משיח.

(d) Pesikta hic in menda cubat, cujus verba, וגנוז למשיח לדורו, sensum habent nullum.

Dixit (aliquando) *Satanas ad Deum S. B. Domine mundi*, [sequentia in 5.
Pefikta deliunt] *Lux illa, quæ sub throno majestatis tuæ recondita est, ad
quænam spectat? Respondit Deus S. B. Ad illum, qui te repellet & pu-
dore suffunder.* Dixit *Satanas: Domine mundi*, [Jam uterque liber per-
git.] *Ostende illum mihi. Deus respondit: Veni & vide illum. Postquam
vero illum vidit, tremefactus in faciem cecidit, dicens: 'Ομολογῆμένος ille
est, qui me, & omnes principes ethnicorum (a) in infernum conjiciet, q. d.
Jesa. XXVI, 8. Deglutiet mortem in æternum, & delebit Dominus Deus
lacrymas ab omnibus faciebus. Illo tempore omnes ethnici tremefacti 6.
(b) dicunt ad Deum S. B. Domine mundi, quis est ille, in cujus manum nos
incidemus? quodnam est nomen, & quæ utilitas ejus? Respondit Deus:
Messias est, cujus nomen est Ephraim Messias justitia mea. (c) Is in altum
erigit staturam suam & staturam generationis suæ: is oculos Israëlita-
rum illustrat, וְמוֹשִׁיעַ עַמּוֹ, & populum suum salvum facit. Neque gens
aut natio quædam coram illo potest consistere, q. d. Psalm. LXXXIX, 23.
Non exactorem ager hostis contra illum, & filius iniquitatis non oppri-
met illum: Omnes hostes illius a facie ejus fugient, q. d. v. 24. Et con-
tundam a facie illius hostes ejus: (d) Quin etiam fluvii ad mare desi-
nent, q. d. v. 26. Et ponam in mari manum ejus, & in fluviis dextram
ejus. Postquam igitur illi hostes fugerunt, Deus S. B. הַתְּחִיל מִתְּנָה עִמּוֹ, 7.
(e) caput cum Messia pacisci, his verbis: Illi, qui apud te reconditi sunt,
(f) te sub jugum ferreum concludent, & facient tibi, quod vitulo fieri so-
let,*

Hor. Hebr. Tom. II.

R

(a) Jalkut legit: *Et omnes ethnicos.*

(b) Hoc omnia deest in Pefikta.

(c) Hæc in Jalkut paullo brevius efferuntur: vox autem צַרְקִי, procul dubio intrusa
est a Judæis, ac proinde in posterum in versione omittetur.

(d) His verbis, etiam Psalmi, & sequentibus in Pefikta omnia adeo sunt turbata, ut vix
sensum elicias. Veniam igitur merentur viri docti, qui in vertendo hoc loco fortasse
cespitarunt.

(e) Codex Raymundi Martini, qui quædam ex his citat in Pugione Fidei II. II. 16. &
post eum Hieronymus de S. Fide I. 7. expresse habet, עִמּוֹ מִשִּׁיחַ.

(f) Pefikta hic voces duas addit, sed turbato ordine: Melius Codex Raym. Martini:
הָלַלְוּ שְׁגֻנוֹתֵיכֶם אֶחָד עִתִּידִים עֲנֻתֵיהֶם לְהַכְנִסְךָ בְּעוֹל קִשְׁרוֹ:

let, *cujus oculi caligant: & spiritum tuum sub jugo suffocabunt, & propter iniquitates eorum lingua tua faucibus adhaerebit.* Respondit Messias Deo S. B. Domine mundi, an forte illa angustia plures annos durabit? Respondit Deus Sanctus Benedictus: Per vitam tuam, & per vitam capitis tui, septimanam decrevi tibi. **אם בנפשך עצבה**, Quod si in anima tua dolor erit, **אני מורדן מעכשיו**, ego illos dolores statim depellam. Regessit Messias: Domine mundi, cum gaudio & letitia cordis mei haec suscipio, & ea quidem lege, ne quis ex Israëlitis pereat, & non illi solum, qui meo tempore vivunt, **יושע**, salventur, verum etiam, qui in pulvere sunt reconditi: neque mortui tantum salventur, qui inde a temporibus Adami primi usque ad illud tempus mortui sunt: imo etiam **ἐκτρώματα**: neque haec tantum, sed etiam illi, quos creare decrevisti, & nondum creati sunt. **בכך אני רוצה** Hac conditione ego volo, & omnia suscipio.

8. [Pergit liber Pesikta:] Illa hora Deus S. B. ipsi quatuor animantia adponit, qui thronum gloriae Messiae portent. Illo tempore hostes ejus & principes ethnicorum dixerunt: **בואו ונכסמן על רורו של משיח**, Agite, hostiliter agemus (Satanæ erimus) contra Messiam & generationem ejus, ne unquam in hunc mundum creentur. Dixit ipsis Deus S. B. Quomodo vos hostiliter contra hanc generationem agetis, quum ille (vox **הוא** pertinet tum ad Messiam, tum ad generationem ejus) sit desiderabilis & pulcher, quo ego la-

tor,
illi, qui apud te repositi sunt, peccatis suis te sub jugum grave mittent. Præterea & sequentia addit: Oculi tui non videbunt lucem, aures tue audient opprobrium magnum ab gentilibus, nasus tuus sentiet fetorem, os tuum gustabit amaritudines, & lingua faucibus adhaerebit, pellis tua cuti accrescet, & corpus tuum luctu & genitru attenuabitur. **רצונך בהם**, An haec tibi placent? Quod si haec in te recipis, bene est; jñ minus, ecce jam eos rejicio. Dixit Messias ad eum: Domine mundi, **בכך אני שמח**, De hac re ego lætor, & castigationes illas in me recipio: ea tamen conditione, ut mortuos vivifices, (Hieron. a S. Fide habet, vivificem,) qui diebus meis, & inde ab Adamo primo mortui sunt, neque eos tantum salves, verum etiam illos, quos urfi & leones, imò & mare & fructus, absorberunt: neque hos tantum, verum etiam abortus, & quos unquam creare decrevisti, & qui nondum creati sunt, salves. Respondit Deus S. B. Ita sit. **מיד קבל משיח כל יסורין מאחבריה** Statim Messias omnes castigationes ex amore suscepit, q. d. Jesa. LIII, 7. Afflictus & pressus est,

tor, in quo beneplacitum mihi est, in quo me suffulcio, in quo aqviESCO, q. d. Jesa. XLII, 1. Ecce servus meus, in quo me suffulcio. Et quomodo vos hostiliter agetis contra eum? Ecce vos omnes perdam, tanquam si igne adusti essetis & compedibus vincti, וְנִשְׁמָה אֶחָד מֵאֵין מֵאֵבֶר, & anima una (ex ovibus scilicet Messiae) non peribit. Propterea dicitur Psalm. XXXVI, 10. Quoniam tecum est fons vitae, in Luce tua videbimus lucem.

[Uterque liber sequitur:] Ea hebdomade, qua filius Davidis venit, 9. trabes ferreae adferunt, & collo illius imponunt, donec statura ejus ignominia suffusa est. Ille vero clamavit & flevit, & vox ejus in altum ascendit, dicentis: Domine mundi, quam exile est robur meum, spiritus, anima & membra mea? Annon caro & sanguis sum? Illo tempore Davides flevit & dixit Psalm. XXII, 16. Aruit sicut testa robur meum. Dixit Deus Sanctus Benedictus: O Ephraim Messia: Jam antea suscepisti haec, מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרִאשִׁית, antequam mundus crearetur: Nunc dolor tuus erit tanquam dolor meus. Nam ex quo tempore Nebucadnezzar impius domum & templum meum devastavit ac incendit, & ego permisi, ut populus meus inter gentes captivus esset, per vitam tuam & per vitam capitis tui, non sedi in throno meo. — Illo tempore respondit Messias: Domine mundi; nunc reminiscor, quod servo sufficiat, si est sicut Dominus ejus.

[Sequentia in solo Pesikta habentur.] R. Levi dixit: Ea hora, qua Deus 10. S. B. ad Ecclesiam Judaicam dixit: Surge, illuminare, quoniam venit lux tua; & haec ei sic respondet: Domine mundi, tu Dux & primicerius noster es; tunc statim Deus S. B. dixit illi: Filia mea, pulchra mea, tu dicis ad me, sicut legitur Cantic. II, 10. Respondit amicus meus & dixit mihi: Surge tibi, dilecta mea, pulchra mea, & veni tibi. Cuinam rei similis est Ecclesia Judaica, בְּעֶרְלָם הָזֶה, in hoc mundo, (tempore Veteris Testamenti?) Resp. Similis est claudo, qui neque ingredi, neque egredi valet: utpote cui gentes quotidie illudunt & dicunt: Vbi nam est Deus tuus? Cur te non eripit? Illa vero respondet: Est mihi dies unus, quo Rex meus me comprehendet & in pedes constituet, q. d. Psalm. XII, 6. Propter angustiam miserorum & gemitum egenorum nunc surgam, dicit Dominus.

nus: constituam salutem, (qvæ) ipsa loquetur sibi, (h. e. qvæ manifestissima erit.)

11. R. Isaac dixit: Illo anno, quo Rex Messias revelatur, omnes Reges terræ semet invicem contra se concitabunt. Rex Persarum contra regem Arabum erit, hic vero ad Edomitas (g) abibit, & ab ipsis consilium petet. Porro rex Persarum revertetur, & totum mundum devastabit: Omnes vero gentiles horrore & tumultu pleni in faciem cadent, & dolores tanquam parturientium, eos capient. Israëlita pariter horrore & terrore pleni dicent: Qvorfum ibimus? Sed dicet ad illos Deus: Filii mei, ne timeatis: [sequentia tantum in Jalkut leguntur,] qvæcunqve enim feci, non nisi vestri causa feci. Cur igitur timetis? nolite timere: [nunc uterqve pergit] Adest tempus liberationis vestræ, qvæ liberatio postrema non est sicut liberatio prior. Nam post liberationem priorem ex Ægypto angustia & subjugatio per varia regna successerunt: [sequentia in solo Jalkut] verum in liberatione posteriore non item. [Pergit uterqve.] Tradunt Rabbini nostri: Eo tempore, quo Messias venit, (h) tunc in tecto templi stat, & ad Israëlitas sequentia dicit: O miseri, adest tempus גאולהכם, liberationis vestræ. Quod si mihi non creditis, animum advertite ad lumen, quod vobis illuxit, q. d. Surge illuminare, qvonia venit Lux tua, & Gloria Domini super te illuxit: & super vos tantum illuxit, [sequentia addit Pesikta] & non in gentiles, [uterqve nunc pergit] q. d. Qvonia ecce tenebræ obtegent terram & caligo populos. Super te autem illucescet Dominus, & Gloria ejus in te conspicietur. Illo tempore Deus S. B. lucem Messie & Israël illustrabit, [hæc solus Pesikta] dum omnes gentes in tenebris & caligine versantur: [uterqve liber pergit] omnes vero simul ad lucem Regis Messie & Israël ibunt, q. d. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Venient autem, & pulverem sub pedibus Regis Messie lingem, q. d. Esa. XLIX, 23. (i) Et pulve-

(g) In Pesikta exstat לאריות, quod in Jalkut omittitur.

(h) Pesikta habet: נגלה, revelatur.

(i) Liber Pesikta verba hæc, tanquam Biblica, infercit: רצוי לפני יהוה: qvæ vero mihi nota non sunt. Nisi forte sunt verba Psalm. LXXII, 9. למנו יכרש ציון.

pulverem pedum tuorum lingent. Venient autem omnes, in faciem coram Rege Messia & Israëlitis cadentes, & dicentes: Erimus tibi & Israëlitis servi, sic ut unusquisque Israëlitarum bis mille & octingentos servos habiturus sit, q. d. Zachar. Vlll, 23. Illo tempore decem viri ex omnibus lingvis gentium fimbriam viri Judæi apprehendent, dicentes: Eamus vobiscum: audimus enim, quod Deus vobiscum. [Huc usque Pesikta: quæ sequuntur, in solo Jalkut habentur.]

Tradunt Rabbini nostri: Patriarchæ futuro tempore surgent mense Nisan, & dicent: O Messia, justitia nostra, quamvis nos patres tui sumus, tu tamen melior es nobis, quia peccata filiorum nostrorum portasti & decreta satis dura & mala in te transferunt, qualia neque ante, neque post te quisquam sustinuit. Fuiisti gentilibus derisui & subsannationi propter Israëllem, sedisti in tenebris & caligine, oculi tui non viderunt lucem, & lux tua tibi soli adhæsit: (h. e. alii divinam tuam majestatem videre non potuerunt.) Corpus tuum exaruit sicut lignum, oculi tui præ jejunio obscurati sunt, robur tuum exaruit sicut testa, & hæc omnia propter peccata filiorum nostrorum. An igitur voluntas tua est, ut filii nostri fruantur illo bono, quod Deus S. B. Israëlitis tam splendide exhibuit? An forte propter afflictionem, quæ illos adfecisti, vel quia te carceri inclusum vinxerunt, non ipsis amplius amicus eris? Respondit ipsis Messias: O Patriarchæ, quæcunque feci, non nisi vestri & filiorum vestrorum causa feci, ut illo bono fruantur, quo Deus S. B. illos illustravit. Dixerunt Patriarchæ: O Messia, justitia nostra, Placatus esto nobis, שְׂחַתְנַחַת רַעַת קוֹנֵךְ וּדְעָתוֹ, quia Conditorum tuum & nos reconciliasti. R. Simeon filius Passi dixit: Eo ipso tempore Deus S. B. Messiam super cælos cælorum exaltavit, & splendorem gloriæ suæ super ipsum expandit, ne gentiles & Persæ ipsi nocere queant. Dixerunt ipsi Patriarchæ: O Messia, justitia nostra, judex esto in eos, & fac ipsis, quodcumque voles. Nisi enim misericordia in te magna esset, jamdudum te uno momento e mundo exterminassent, & rel. q. d. Jerem. XXXI, 20. Annon filius pretiosus mihi est Ephraim? &c. Quid vero illud sibi vult, quod paullo post illa verba gementur, רַחֵם אֶרְחָמֶנּוּ, miserendo miserebor? Respondetur vox רַחֵם pertinet ad illud tempus,

tempus, quo (Messias) ligatus fuit in carcere, quo singulis diebus dentes in ipsum frenderent, oculis nictarent, capta motitarent & ora dilatarent, q. d. Psalm. XXII, 8. Omnes videntes me subsannant, labia distorquent, & caput concutiant: & sic per totum Psalmum. Vox autem ארחטו agit de illo tempore, quo ille ex carcere egressus est, quum non unum aut duo regna contra ipsum exsurgerent, sed centum & quadraginta regna ipsum velut corona cingerent. Dixit ad eum Deus S. B. O Messia, ne timeas illa, omnia enim spiritu labiorum tuorum morientur, q. d. Jesa. XI, 4. Et spiritu labiorum suorum interficiet impium. Statim Deus S. B. septem חופות tabernacula ex gemmis, margaritis & smaragdis erigit, ex quorum singulis flumina vini, lactis, mellis, & balsami puri prodeunt: Deus vero S. B. illum (Messiam) in conspectu justorum amplectetur & in tabernaculum introducet, omnes autem justi illud videbunt. Quo facto Deus S. B. ad illos sic dicit: O justi in hoc mundo, Messias nondum dimidiam afflictionum partem nactus est: Est mihi adhuc portio una, quam ipsi daturus sum, quam nunquam oculus vidit, q. d. Jesa. LXVI, 3. Oculis non vidit, Domine, præter te.

Illo tempore Deus S. B. boream & austrum vocat, dicens: Adspirate Messiam omni genere odoramentorum, quæ in Paradiso existunt, q. d. Cantic. IV, 16. Surge borea, & veni aufer, perfla hortum meum.

XCVI.

- I. Pesikta rabbathi fol. 60. i. ad verba Jesa. LI, 12. Ego, ego sum consolans vos, Deus S. B. ita dicit; Hoc est opificium meum, ut eadem re, qua hominem percutio, ipsum sanem. Homines percutiunt אפדן, cultro, sanant autem emplastro. Opificium meum non est ita, sed ea ipsa re, qua percutio, eadem quoque sano: nam sic dicitur Jerem. XXX, 17. Nam adducam in te sanitatem, & a plagis tuis sanabo te, dicit Dominus. Quomodo vero id procedit? Resp. Veni & vide. Peccarunt Israelitæ per torrentes, & puniti sunt per eosdem. (Loca Biblica, quibus hæc probant, data opera omitto, & illa tantum adfero, quæ de consolatione per Messiam agunt.) Per torrentes quoque consolatione eriguntur, q. d. Ezech. XLVII, 12. Et ad torrentem ex utraque parte omnis arbor fructifera orietur. Peccarunt

& puniti sunt per fluvios, & per fluvios consolatione eriguntur, q. d. Jefa. LXVI, 12. Ecce ego extendo super eos pacem, tanquam fluvium. Per montes peccarunt & puniti sunt, per eosdem eriguntur, q. d. Jefa. LII, 7. 2.
 Qvam pulchri sunt in montibus pedes annunciantium pacem? & Joël. IV, 18. Et erit illo tempore montes stillabunt musto. Peccarunt & puniti sunt per terram, & per eandem consolatione eriguntur, q. d. Jefa. LXII, 4. וארץ הבער, Et terra tua maritabitur. Peccarunt & puniti sunt per semen, & per illud consolatione eriguntur, q. d. Jefa. VI, 13. Semen sanctum erit plantatio ejus. Peccarunt & puniti sunt per arborem, & per eandem quoque consolatione eriguntur, q. d. Jefa. LXV, 22.
 Quoniam sicut dies arboris, dies populi mei. Per uvas peccarunt & puniti sunt, & per illas quoque reficiuntur, q. d. Devter. XXXII, 14. 3. Et sangvinem uvarum bibes. Per ficus peccarunt & puniti sunt, per easdem consolatione eriguntur, q. d. Cantic. II, 13. Ficus excutit grossulos suos. Per serpentes peccarunt, puniti sunt & eriguntur, Jefa. XI, 8. Et deliciabitur puer in foramine serpentum. Per leones, q. d. ibid. v. 9. Et leo, sicut bos, stramen comedet. Per lupum, q. d. Jefa. LXV, 25. Lupus & agnus simul pascent. Per vitulum, q. d. Malach. III, 20. Et exhibitis & abundabitis sicut vituli faginati. Per virginem, q. d. Jerem. XXXI, 21. Revertere, revertere, filia Israëlis, ad civitates tuas illas. Per sponsam, q. d. Jefa. LXII, 5. Et gaudio sponsi de sponsa gaudebit de te Deus tuus. Per senes, q. d. 4. Zachar. VIII, 4. Adhuc habitabunt senes & vetulæ. Per sacerdotes, q. d. Jefa. LXI, 6. Et vos sacerdotes Domini vocabimini, servientes Deo nostro. Per reges, q. d. Michæ II, 13. Et præcedet Rex eorum, & Dominus in capite. Per caput, q. d. l. c. Et Dominus in capite eorum. Fronte, q. d. Exod. XXVIII, 39. Et erit in fronte Aaronis. Oculis, q. d. Jefa. LII, 8. Quoniam oculo ad oculum videbunt. Auribus, q. d. Jefa. XLIX, 20. Porro loquentur in auribus tuis filii orbitatis tuæ. Naso, q. d. Cantic. VII, 5. Nasus tuus est sicut turris Libani. Labiis, q. d. ibid. c. IV, 3. Sicut filum purpureum sunt labia tua. Dentibus, q. d. Genes. XLIX, 12. Et dentes ejus lacte candidiores. Ore, q. d. Jefa. XL, 5. Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro, quod Os Domini loqua- 5.
 loqua-

loqvatur. *Guttur*, q. d. Psalm. CXLIX, 6. Exaltationes Dei in gutture eorum. *Corde*, q. d. Jesa. XL, 1. Loqvimini ad cor Hierosolymorum. *Manibus*, q. d. Jesa. XI, 11. Et addet Dominus secunda vice manum suam. *Intestinis*, q. d. Cantic. VII, 3. Venter tuus est sicut acervus tritici. *Pedibus*, q. d. Nahum. II, 4. Ecce super montibus sunt pedes annunciantium pacem. *Alis*, q. d. Jesa. XXIV, 16. מכנה, Ex ala s. angulo terræ cantica audivimus. Per יהוה, q. d. Jesa. LI, 12. Ego, ego sum יהוה, consolans vos. Hanc meditationem midraschicam debemus R. Tanchuma.

XCVII.

Pesikta rabbathi fol. 61. 1, 2. qvi locus valde luxatus est. (k) Totum illud caput, ex quo præsentia decerpo, de Messia agit. Ultima verba sunt hæc: Adducunt verbum יהנה, Numer. VI, 25. Gratosus sit, & hoc ita explicant: indigitat, quod justī comedant dies Messie, h. e. iisdem fruantur, secundum auditum eorum exaudiet te לעולם הבא. Et omnia illa bona, quæ ipsis faciam per meritum Messie, protrahentur omnibus illis annis. R. Jannai dixit ex ore רבא Raf: כל המצפה ישועה, Quicumque circumspicit de salute, ei Deus S. B. quietem præstat in horto Eden, q. d. Ezech. XXXIV, 15. Ego pascam gregem meum, ipsique præstabo quietem. Zachar. IX, 9. Justus & Servator. Hic est Messias, cujus judicium in Israëlitas est ex justitia ejus, postquam illum irriserunt, postquam in carcere sedit, ille tamen vocatur Justus. Cur vero dicitur נרשע? Resp. Quia justum super illos judicium pronunciat. Dicit ad illos: Vos omnes, filii mei, annon per misericordiam Dei S. B. salvandi estis? Pauper & insidens asino. Hic est Messias. Cur vero nomen ejus dicitur עני? (quod & pauperem & afflictum denotat.) Resp. Quia omnibus illis annis afflictus fuit in carcere, & transgressores Israëlitis illum irriserunt. — Propter meritum Messie Deus S. B. eos tutatus est in via recta, & redimit vos, q. d. Jerem. XXXI, 9. Cum fletu ibunt, cum planctu deducam eos: perducam eos ad rivus aquarum in via recta, in qua non impingent. Nam Israël ero pater,

(k) Hæc in mendo cubant, sicut multa alia illius libri, quæ vero restituere potui ex locis Echa rabbathi, qvi supra hoc libro num. XVI. adfuit.

pater, & Ephraim primogenitus meus est. *De quonam h. l. Scriptura loquitur?* Alterum agit de diebus Messiaë, alterum de **עולם הבא**.

XCVIII.

Ibidem fol. 63. 1. *Dixit Deus S. B. ad justos hujus mundi: Messias (a) ne dimidiam quidem partem afflictionis meae (b) abstulit: adhuc est mihi mensura, quam dabo ipsi, quam non adhuc oculus vidit, q. d.* Jesa. LXVI, 3. *Oculus non vidit, o Deus, præter te, quid factururus sit speranti in se. Illo tempore Deus boream & austrum vocat, dicens ipsis: Venite & honorate Messiam omnibus aromatum in paradiso generibus, q. d.* Cantic. IV, 16. *Excitare aquilo, & veni auster, perfla hortum meum, stillabunt aromata. Veniat dilectus meus in hortum suum & comedat fructum deliciarum suarum. Propterea dicitur* Jerem. XXXI, 13. *Tunc lætabitur virgo in choro.*

XCIX.

Pesikta rabbathi fol. 62. 4. *ad verba Jesa. LX, 10. Gaudendo gaudebo in Domino. Hoc est quod in Spiritu Sancto dictum est per Jeremiam Prophetam c. XXXI, 13. Tunc lætabitur filia in choro, juvenes & senes simul. Et luctum eorum convertam in gaudium, & consolabor eos, & exhilarabo eos a mœrore. De quonam loquitur hic Jeremias? Resp. Non nisi de diebus Messiaë, quibus Deus magna bona effusus est super Israël, q. d.* Psalm. XXXVI, 20. *Quam magna est bonitas tua? &c.*

C.

Sohar chadasch fol. 42. 2. *ad verba Psalm. XLV, 7. Sceptrum reſtitu-
dinis est sceptrum regni tui. Intelligitur Rex Messias, qui dicitur שבט,
ut peccatores hujus mundi castiget, q. d.* Genes. XLIX, 10. *Non recedet
sceptrum ex Juda: & rursus Numer. XXIV, 17. Et furget sceptrum ex
Hor. Hebr. Tom. II. S Isra-*

(a) Hic rursus infercit noster suum illud **אפרים משיח צדק**.

(b) In textu legitur **צערי**, quum tamen sensus postulet, ponendum potius **כבודי**,
aut simile quid.

Israële. מִישׁוֹר, Rectitudinis) Sic Jesa XI, 4. Et in rectitudine vindicabit pauperes terræ. Regni tui) Et de hoc scriptum est Numer. XXIV, 17. Et surget sceptrum ex Israële, ut scilicet excitetur in mundo. *Quenam est ratio? Quia terra tibi filium bonum ac sapientem in hunc mundum produxit: Et hæc est gloria, quæ Matronam Regi gloriosam facit, ut caput Israël super omnia erigatur, q. d. Genes. XLIX, 10. Non recedet sceptrum: & quia scriptum est Psalm. LXXXIX, 37. Thronus ejus sicut sol coram me.*

Et postea ad verba Psalm. XLV, 10. Constituta est sponsa ad dextram tuam: quemadmodum alibi dicitur Psalm. CX, 1. Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis.

CI.

Ibidem fol. 42. 3. ad verba Psalm. XLV, 12. Et concupiscet Rex pulchritudinem tuam. *Intelligitur Rex supernus, qui tibi adherere cupit, & conjunctione æterna tecum conjungi. Quando hoc fit? Resp. Eo tempore, quo omnes filii palatii regii sunt iusti: quando erudies eos & loqueris ad ipsos secundum beneplacitum Regis. Et hoc est, quod Scriptura innuit Proverb. XXXI, 1. Doctrina, quæ erudit ipsum Mater ejus: nempe Bathseba mater Salomonis, quæ ad ipsum locuta est secundum beneplacitum Regis: Nam ille, agebat, est Dominus tuus. Omnis potentia tua ab illo est. Luna non lucet, nisi a Sole: Et post pauca ad v. 14. Auro intertextum est vestimentum ejus. Propterea Salomon dicit Cantic. I, 10. Pulchræ sunt maxillæ tuæ inter gemmas, collum tuum inter torques. Maxillæ duæ sunt, quæ tempus hoc & tempus futurum indignant. Nam temporibus Messie scientia in mundo innovabitur, & Lex coram omnibus illustrabitur, q. d. Jerem. XXXI, 33. Quoniam omnes cognoscent me ad parvo usque ad magnum.*

Ibidem fol. 42. 4. ad v. 16. Adducentur cum lætitia & exultatione. Duplex erit gaudium, in cælo & terra. In cælo, quod nomen sanctum & thronus ejus perfectus factus est, quando יוֹדֵעַ צִיִּר, Venatoris (oppressoris) memoria de terra est sublata. In terra, quod Israëlites sunt filii Dei, & quod Deus S. B. ex miseratione superna vexillum eorum super omnia exaltat,

altat, & propterea dicitur in loco Psalmi: Adducentur ad te, quemadmodum & alibi legitur Jefa. LXVI, 20. Et adducent fratres vestros ex omnibus gentibus oblationem Domino,

CII.

Sohar chadasch fol. 51. 2. ad verba Cant. I, 2. In odore unguentorum tuorum bonorum. R. Simeon dixit: Si hunc textum recte introspicimus, occurrit in eo absconditum quid in mysterio superno, nempe ריח, odor. Datur enim odor varius ac multiplex. Datur odor, qui ab inferioribus ascendit ad superiora, qualis est odor sacrificiorum: hic enim odor ascendit & duas res velut nodo & catena conjungit, usque dum omnia fiant ligatura una & lumen unum. Datur odor alius, qui est Rex Messias, qui etiam odor dicitur Jefa. XI, 3. Et odorari ejus est in timore Domini. Et hic dicitur odor, & conjunctus est cum odore sacrificiorum. Et hoc est mysterium verborum illorum: Ignis odor acceptus Domino. Ignis est extra conjunctionem &c. Odor est in ea, qui conjunctus est cum ea, & illustratus in mysterio fœderis sancti: Et hic dicitur Rex Messias, qui est odor, ex illis odoris supernis, de quibus scriptum est: בריח בשמים, sicut odor unguentorum: (quæ verba tamen in Codice Hebraico non offendes.)

CIII.

Sohar chadasch fol. 63. 2. ad verba Cohel. IX, 14. Vrbs parva, est Zion: & viri in ea pauci, sunt sex dies creationis: Venit autem contra illam Rex magnus & illam obsidet, רמא פלורי, indigitatur is, cujus nomini parco. Et inventus est in ea vir pauper & sapiens; innuitur Messias filius Davidis, de quo Zachar. IX, 9. Pauper & insidens asino: & Jefa. LVII, 1. Justus perit. — & sapiens, hic est Messias filius Davidis, de quo hic dicitur: Et eripuit ille urbem per sapientiam suam: nam ille erit Goël, Messias filius Ephraim, (vel etiam: & ille vindicabit vel liberabit Messiam filium Ephraim.) Et hæc redemptio est de supernis. Et post pauca: Inventus est in ea vir pauper & sapiens, hic est Messias primus: & liberavit urbem per sapientiam suam, hic est Messias postremus.

CIV.

Ibidem fol. 74. 4. ad verba Genes. XV, 5. Sic erit semen tuum, *sicut pulvis terre*: Et innuitur Schechina, de qua, & de illis, qui ipsi *לשמה*, nomine ejus operam dant, ita dicitur Daniel. XII, 2. Et multi de his, qui dormiunt in pulvere terræ, evigilabunt, illi ad vitam æternam: de illis vero, qui ipsi (Schechinæ) nomine illius operam non dant, ita dicitur: erunt ad opprobium & ignominiam sempiternam. Adde locum Jesa. XXVI, 19. Quoniam ros lucidus est ros tuus.

CV.

Idem fol. 76. 1. ad verba Daniel. II, 35. Et lapis, qui descendit ad statuum, factus est petra magna, & implevit omnem terram. Hoc est, quod Scriptura dicit Ezech. I, 28. Benedicta est Gloria Domini in loco suo; Et de eodem quoque Psalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes, factus est caput anguli. A Domino factum est *זאת*. De eadem re Davides Psalm. XXVII, 3. Si castra contra me ponantur, non timebit cor meum, — in *זאת* ego confido. Et Jerem. IX, 23. Nemo gloriatur, nisi de *זאת*. Thren. III, 21. *זאת* proponam cordi meo, propterea sperabo. Et Jacobus quoniam noverat, quod illud *זאת* esset fundamentum omnium, illud filios suos docuit, q. d. Genes. XLIX, 28. Et *זאת* fuit, quod dixit ipsis pater eorum. Et Moses, Magister noster, super quo sit pax, ab illo accepit Legem, q. d. Numer. IV, 44. Et *זאת* est Lex, quam tulit Moses. Aaron vero cum illo in Sanctum Sanctorum introivit, ואתקבל קרבניה, & sacrificium ejus a Deo bene acceptum fuit, q. d. Levit. XVI, 3. בואה, Cum hoc ingrediatur Aaron in Sanctum ibid. c. XVIII, 6. *זאת* pertinet ad Levitas. De eodem dicitur Genes. XLIX, 24. Ex eo est pastor, lapis Israël: Zachar. III, 9. In lapide uno septem oculi.

CVI.

Pesikta sotarta fol. 57. 3. ad verba Numer. XXIV, 21. Non vidit peccatum in Israël: intelliguntur illi, qui in terram promissam venerunt, de quibus Salomon Cant. IV, 7. Tota pulchra es, dilecta mea, & macula

non est in te: neque conspexit iniquitatem in Israël: intelliguntur, qui ex captivitate redituri sunt, de quibus Jesaias c. LXVI, 21. Et populus tuus omnes erunt iusti, in æternum possidebunt terram. Dominus Deus ejus cum ipso: innuuntur dies Messia, q. d. Esa. LII, 8. Quoniam oculo ad oculum videbunt, quando Deus Zionem restituet: Et clangor regis in eo, est congregatio illorum, qui ubique in captivitate sunt, q. d. Jesa. XXVII, 13. Illo die clangetur tuba magna, & venient, qui perierant in terra Assur, & expulsi in terram Ægypti.

CVII.

Ibidem fol. 58. 2. ubi locus exstat elegantissimus de Messia, ad quem 1. toties viri docti provocarunt, & mihi quoque provocandum fuit. Ibi quoque tradunt vocem cœlestem, בְּרֵךְ קוֹל, decies auditam esse, verba Biblica proferentem, quæ omnia de Messia agunt: Et post dies XLV. vox cœlestis dicit illis: Dominamini in Babelem, q. d. Michæ IV, 10. Et venies usque ad Babel, ibi eripieris. Et Vox cœlestis iterum audita est: Venite contra Edom, ibique vindictam meam exercete, q. d. Ezech. XXV, 14. Et dabo vindictam meam contra Edom per manum populi mei Israël. Israëlitæ vero Romam venient. Et Vox tertia procedet, dicens: Facite ipsi, 2. quemadmodum Josua fecit urbi Jericho. Illi vero circumibunt urbem, & tubis clangent, & septima vice classicum canent, dicentes: Audi, Israël, Dominus Deus noster Dominus unus est. Tunc concidet murus illius urbis, illi vero in eam penetrabunt, & juvenes illius in plateis mortuos invenient, q. d. Jerem. XLIX, 26. Propterea cadent juvenes in plateis ejus. Postea omnem prædam illius colligent, Israëlitæ vero (Hosæ III, 5.) Dominum suum & Davidem Regem suum quærent. Et statim revelabitur illis Rex Messias, qui ad ipsos dicit: Ego sum Rex Messias, quem expectavistis: Et tunc dicit ad ipsos: Sumite aurum & argentum; quod illi facient, & Messia offerent, q. d. Jesa. LX, 6. Multitudo camelorum obteget te. Et Vox cœlestis quarta prodibit, dicens Jesa. XL, 3. Vox clamantis in deserto. Vox quinta dicit verba Jesa. XXXV, 9. Non erit ibi leo. 3. Vox sexta dicit Jesa. XLI, 19. Dabo in deserto cedrum, abietem & buxum. Vox septima κηρύξει, Jesa. XL, 1. Consolamini, consolamini populum meum:

meum: & Elias Israëlitis Regem suum annuntiabit. *Vox octava* ^{אֲנֹכִי} & dicet I. c. Loquimini ad cor Hierosolymorum. *Vox nona*, Jesa. XXVI, 2. Aperite portas, ut introëat populus justus. *Et Vox decima dicet* Psalm. XXIV, 7. Attollite, o portæ, capita vestra: & vivent mortui, q. d. Jesa. XXVI, 19. Vivent mortui tui, cum corpore meo resurgent. *Tunc colligentur captivitates*, q. d. Jesa. XXVII, 13. Illa die clangetur tuba magna: & tunc implebitur illud Numer. XXIV, 17. Proceдет stella ex Jacob.

CVIII.

Ibidem fol. 63. 2. *Cur descripta sunt omnia itinera, quibus Israëlites in deserto profecti sunt?* Resp. Ea de causa, quia לעתיד לבוא ipsi eadem signa exhibebit, quæ in egressu ex Ægypto facta sunt, q. d. Michæ VII, 15. Sicut illis diebus, quibus ex Ægypto egressus es, exhibebo miracula. *Et alibi* Jesa. XLI, 19. Dabo in deserto cedrum, buxum & myrtum: *Et rursum* c. XXXV, 1. Lætabuntur desertum & arida, & exultabit locus compestris. &c.

GENESIS.

Cap. I, 2. *Et Spiritus Dei ferebatur super aquis.* Sohar Genes. fol. 19. col. 75. fol. 107. col. 425. fol. 128. col. 509. *רָא רֹחַם דְּמַלְכָּא מְשִׁיחָא*, *Intelligitur Spiritus Regis Messiae.* Eadem verba, sed dialecto pure Hebraica, leguntur in Breſchith rabba ſect. 2. fol. 4. 4. Vajikra rabba ſect. 14. princ. Peſikta rabbathi fol. 58. 2, 3. *Vnde probas, quod Rex Meſſias ab initio mundi fuerit?* Reſp. *Ex verbis:* Et Spiritus Domini ferebatur. *Quisnam hic innuitur?* Reſp. Rex Meſſias, de quo Jeſa. XI, 2. Et requieſcet in eo Spiritus Domini. Sohar chadaſch fol. 82. 4. *Hic eſt Spiritus Meſſiae; ſequitur enim ſtatim, quod incubet aquis Legis, & continuo ſequitur redemptio, q. d. Et dixit Deus: Fiat Lux. Vide Locum Generalem LXXXI.*

Ibid. v. 4. *Et vidit Deus lucem, quod bona eſſet.* Tikkune Sohar c. 30. fol. 76. 2. *Intelligitur Columna media, quae eſt bona.* Peſikta rabbathi fol. 62. 1. *Quenam eſt illa Lux, quam Eccleſia Judaica intuetur?* Reſp. *Eſt Lux Meſſiae, q. d. Et vidit Deus lucem, quod bona eſſet: h. e. reſpexit Deus Meſſiam & opera ejus, antequam mundus crearetur.* Ex eodem libro verba haec adducuntur in Jalkut Simeoni II. fol. 56. *Quid aliud indignant verba Pſalm. XXXVI, 10. In luce tua videbimus lucem: quam lucem Meſſiae? de quo ſcriptum eſt: Et vidit Deus lucem &c.*

Ibidem v. 26. *Faciamus hominem.* Tikkune Sohar c. 70. fol. 119. 1. *Ad quendam haec verba dixit Cauſſa cauſſarum?* Reſp. *Ad יוֹר הָאָרֶץ, qui eſt in medio decem Sephirarum. Et quisnam eſt ille?* Reſp. *אֱלֹהִים: & ille qui dixit, Faciamus, eſt יְהוָה. Ego primus & ego noviſſimus, & extra me non eſt Deus.*

Cap. III, 15. *Ipſe conteret tibi caput, & tu adteres calcaneum ejus.* Targum Hieroſolymitanum: *Tu operam dabis, ut mordeas eos (filios hominis) in calcaneis ipſorum, & ita noceas eis: verum erit remedium filiis mulieris, tibi vero ſerpenti nullum erit remedium; quandoquidem futurum eſt, ut ipſi alii aliis incolumitatem praſtent in calcaneo in ſine extremitatis dierum, בְּיוֹמֵי דְּמַלְכָּא מְשִׁיחָא, in diebus regis Meſſ-*

Messia. Eadem, sed brevioribus verbis, occurrunt in Targum Jonathan. Vide infra ad Jesa. XXV, 8. & Locum Generalem XXXIII, 3. XL. Et hinc ortum habet phrasis Talmudica בַּעֲקֵבוֹתַי מִשִּׁיחוֹנַי, in calcaneis Messia, Sota fol. 49. 2. h. e. eo ipso tempore, quo Messia calcaneus a serpente pungetur.

Cap. IV, 25. *Quoniam posuit mihi Deus semen aliud.* Breschith rabba sect. 23. fol. 23. 4. fin. R. Tanchuma nomine R. Samuelis dixit: Respexit Eva ad illud semen, quod ex alio loco venit. Quodnam autem est illud? Resp. Rex Messias. Eadem repetuntur in Midrasch Ruth, circa finem, fol. 44, 4. Vide Locum Generalem XVII, 2.

Cap. XV, 5. *Sic erit semen tuum.* Vide Locum Generalem CIV.

Cap. XIX, 32. *Et vivum habeamus ex patre nostro semen.* Breschith rabba sect. 51. fol. 51. 1. pr. & Midrasch Ruth rabba fol. 43. 3. eodem modo & iisdem verbis explicant, quemadmodum c. IV. jam adfuit.

Cap. XXII, 18. *Et benedicentur in semine tuo.* Vide Locum Generalem X, 1.

Cap. XXVII, 28. *Det tibi Deus de rore caelorum.* Sohar Genes. fol. 85. col. 335. R. Jose dixit: כֹּלָּה אִיהוּ בּוֹמֵנָה דִּיִּתִּי מַלְכָּה מִשִּׁיחוֹנַי. Omnia hæc agunt de tempore, quo veniet Rex Messias. Et paullo ante col. 334. ad v. 29. Incurvabunt se tibi Reges: *Eo tempore, quo veniet Rex Messias, q. d. Psalm. LXXII, 11. Omnes Reges incurvabunt se coram ipso, & omnes populi adorabunt eum.*

Cap. XXXV, 21. *Et tetendit Jacob tentorium suum ultra turrin Kedar.* Targum Jonathan addit: *eo loco, in quo manifestaturus est se Rex Messias in fine dierum.*

Cap. XLVIII, 16. *Et Angelus, qui liberavit me ab omni malo.* Sohar Exod. fol. 48. col. 190. Dixit R. Simeon: *Hic est Schechina, de qua Exod. XIV, 19. Et profectus est Angelus Domini. Benedicat vobis, בעֲלָמָה דְּאֵתִי, seculo venturo: ut crescant in multitudinem, דִּין, בעֲלָמָה דְּאֵתִי, seculo hoc, sic ut שׁוֹלְמִנְתּוֹכֶן (jus) vestra sit in utroque mundo.*

Sohar Genes. fol. 122. col. 485. *Ille Angelus Goël hic est, רשעתך בכול פרוקי ועלמך, apud quem omnis redemptio & liberatio in mundo invenitur.* Et fol. 123. col. 490. *Angelus liberans me est Schechina, quæ cum homine semper versatur, neque ab illo unquam recedit.* Adde Locum Generalem XCI.

Cap. XLIX, 1. *Annunciabo vobis, quæ obvenient vobis in extremitate dierum.* Targum Jonathan: *Postquam manifestata est illi Gloria divine majestatis, finis, quo venturus erat Rex Messias, absconditus fuit ab eo.* Tunc vero dixit: *Venite, & narrabo vobis id, quod accidet in fine dierum.* Bammidbar rabba fest. 13 fol. 220. 1. *Traditio est de sceptro Jude a patre nostro Jacobo, qui singulis tribubus eventura prædixit usque ad tempora Messie.* Baal hatturim: *Verba hæc: ושמע את ישראל, Et audite Israël, per Gematriam idem sunt, quod hæc: מלך המשיח, Hic est finis Regis Messie.* Bechai in Legem fol. 58. 3. *באחרית הימים הוה ימות המשיח.* Per extremitatem dierum intelliguntur tempora Messie.

Ibid. v. 9. *Catulus leonis est Juda.* Breschith rabba in Jalkut Simeoni I. fol. 49. 3. *זה משיח בן דוד: Intelligitur Messias filius Davidis.* Sohars Exod. fol. 49. col. 195. *Messias filius Davidis egreditur ex Juda, de quo dicitur: Catulus leonis est Juda.*

Ibid. v. 10. *Non auferetur sceptrum de Juda.* Sohars Genes. fol. 31. col. 128. *דא משיח בן דוד. Neque legislator de pedibus ejus.* דא משיח בן דוד. Horajoth in Jalkut I. c. (nam in ipso Talmude fol. 11. 2. hæc non exstant.) *Intelligitur Rex Messias, qui regnum suum per sceptrum administrabit, q. d.* Psalm. II, 9. *Confringes eos sceptro.* Raymundus Martini in Pugione Fidei part. III. dist. III, 16. 1. hæc verba tanquam ex Breschith rabba citat, quod mihi verisimilius est. Breschith rabba ad h. l. citante Eodem I. c. distinct. III, 9. 5. *Hoc est, quod dixit Bileam Numer. XXIV, 17. Egredietur stella de Jacob. Sed quando complebitur hæc Prophetia? Resp. Quando veniet Schiloh, h. e. quando veniet Rex Messias.* Vide infra Psalm. XLV, 7. Locum Generalem C.

Ibidem: *Donec veniat Schiloh.* Targum Onkelos & Hierosolymitanum: **עַד רִיבִית מַלְכָּא מְשִׁיחָא דְּרִילִיָּה. הִיא מַלְכוּתָא:** *Donec veniat Rex Messias, cujus est regnum.* Targum Jonathan: *Vsqve ad tempus, quo veniet Rex Messias, parvus filiorum ejus.* Horajoth l. c. *Nam venient gentiles & offerent dona Regi Messia.* Midrasch Mischle ad c. XIX, 21. fol. 57, 1. *Plantatio regni in tribu Juda nota erit, usqve dum efflorescet Rex Messias, q. d. Non auferetur.* Breschith rabba sect. 98. fol. 95, 1. *Donec veniat Schiloh:* **זֶה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ.** *Intelligitur Rex Messias.* Sanhedrin fol. 98, 2. *Quodnam est nomen Messia? Resp. Qui ex schola R. Schila prodierunt, dixerunt, nomen ejus esse Schiloh, q. d.* Genes. XLIX, 10. *donec veniat Schiloh.* Rasche: *Rex Messias, cujus est regnum, & sic Onkelos etiam exponit.* Baal hatturim: *Verba יבֵּא יִבְּרָא per Gematriam idem sunt ac מְשִׁיחַ.* Bechai fol. 59. 2. *In hac benedictione innuuntur duo uncti, qui venturi erant, nempe rex David, & Rex Messias. Et postea: Verba hæc agunt de Messia הַגּוֹאֵל הָאֶחָדָרִים, redemptore postremo.*

Ibidem: *Et ad ipsum congregatio gentium.* Vide Locum Generalem LIX.

Ibidem v. 11. *Ligans ad vineam pullum suum.* Targum Jonathan & Hierosolymitanum: *Quam pulcher est Rex Messias, qui surrecturus est e domo Jude? Ligavit lumbos suos, & descendit & instruxit aciem belli adversus hostes suos.* Sohar Genes. fol. 127. col. 505. **דָּן מַלְכָּא מְשִׁיחָא.** Vide Locum Generalem LIX.

Ibidem: *ad palmitem.* Midrasch Tehillim ad Psalm CXXVIII, 2. fol. 46, 4. & Berachoth fol. 57, 1. *Qui in somnio videt palmitem, is videbit Messiam, q. d.* Genes. XLIX, 11. *Et ad palmitem filium asinae suæ.*

Ibidem: *Lavabit in vino vestimentum suum.* Sohar Genes. fol. 128. col. 508. **דָּן מַלְכָּא מְשִׁיחָא.** Rasche: *Onkelos hæc interpretatur de Messia rege.* Verum in Targum Onkelosi præter ea, quæ supra v. 10. adducta sunt, de Messia nihil exstat, ex quo constat, quam bona fide Judæi monumenta majorum suorum nobis conservaverint. Vide Locum Generalem LXII. & infra Jesa. LXIII, 1.

Ibidem v. 12. *Pulchriores sunt oculi ejus vino.* Targum Jonathan & Hiero-

Hierosolymitanum: *Quam pulchri sunt oculi regis Messia sicut vinum purum.*

Ibid. *Et dentes ejus lacte candidiores.* Vide Locum Generalem XCVI, 4.

Ibid. v. 16. *Dan judicabit populum suum.* Vide Locum Generalem XLIX.

Ibidem v. 18. *Salutem tuam expecto, Domine.* Targum Jonathan: *Non liberationem Gideonis expecto, neque liberationem Simsonis perspicio, quia liberatio eorum temporalis fuit. Sed ego salutem tuam, Domine, expecto & perspicio, quia liberatio tua est פורקן עלמין, liberatio seculorum.* Targum Hierosolymitanum: *Sed redemptionem, quam dixisti verbo tuo venturam esse populo tuo filiis Israël, hanc redemptionem expectat anima mea.* Sohar Numer. fol. 78. col. 311. *Et quando ille (Messias Ephraimi filius) surget, כרין הוי מחכה לפורקנה דישוראל, tunc expecta redemptionem Israël, de qua scriptum est: Salutem tuam expecto, Domine.* Adde Locum Generalem IX. 2.

Ibidem v. 24. *Ex eo est pastor, lapis Israël.* Vide Locum Generalem XXXIII. 3. CV. & infra ad Jesa. XXVIII, 16.

Ibid. v. 28. *Et זאת est, de qua dixit pater eorum.* Vide Locum Generalem CV. & libro I. cap. IV. n. 10.

EXODVS.

Cap. IV, 22. *Filius meus primogenitus est Israël.* Tikkune Sohar c. 24. fol. 68. 2. *De Columna media hæc dicuntur: Filius meus primogenitus &c.* Adde Locos Generales LXXXIII. XXXIII. 1.

Cap. XII, 42. *Nox hæc observanda est ab omnibus filiis Israël.* Targum Hierosolymitanum: *Moses exhibit e medio deserti, Rex autem Messias e media Roma (orbe s. imperio Romano:) uterque præbit in nube &c. illa est nox Paschalis coram Domino observanda.*

Cap. XV, 1. *או ישיר, Tunc cantabit, (cecinit) Moses & filii Israël canticum hoc.* Sohar Exod. fol. 23. col. 90. *Traditio est: Quicumque hoc*

T 2 cantabit, &c.

canticum quotidie canit, eiqve animum adhibet, dignus est, qui idem illud canat ואית בה עלמא דין ואית בה לומנא דאתי, *tempore venturo.* עלמא דאתי. ואית בה קשרי מהימנורא. ואית בה יומי דמלכא משיחא: *In illo enim habentur seculum hoc, & seculum futurum: in illo exstat colligatio fidei, (h. e. ut nos hodie effamur, totum systema fidei): in eo quoque occurrunt tempora Messia.* — *Hoc cantico Matrona (Messias) celebrat Regem (Deum)* — R. Jose dixit: *Omnia ista olea, quæcunque a Deo ad alios devenire possunt, Deus Matronæ concessit, propterea hæc ipsum celebrare cupit.* R. Jehuda dixit: *Quod si hoc ita est, cur additur: Moses & filii Israël: cum tamen Matrona ipsum celebrare velit? Verum respondetur: Beata est portio Moysi & Israelis, qui sciverunt celebrare Regem propter Matronam, quemadmodum par est, nam omne robur & potentia illius a Rege descendit.* Prima hujus pericopes verba repetuntur ibidem fol. 54. col. 215.

Ibid. v. 2. *Hic est Deus meus, & celebrabo illum.* Vide Locum Generalem LXXX. 3.

Ibid. v. 6. *Dextra tua, Domine, ornata est robore.* Sohar Exod. fol. 4. col. 15. *Rex Messias pugnat contra totum mundum ad dextram Dei, q. d. Dextra tua.* Ibidem fol. 24. col. 95. *Canticum hoc agit de hoc tempore (V. T.) & de tempore futuro, ביומי דיתער מלכא משיחא, de diebus illis, quibus Rex Messias apparebit, q. d. Dextra tua, Domine, percutiet hostem. Et paullo post: Percutiet hostem, לומנא דאתי, tempore futuro. Et rursum: Dextra tua ornata est virtute, hoc tempore, & in hoc mundo. Dextra tua percutiet hostem, בומנא דמלכא משיחא, temporibus Regis Messia.* Vide Locum Generalem LXVII, 1. & infra Jesa. LXIII. 2.

Ibid. v. 7. *Et in magna majestate tua destrues inimicos tuos.* Sohar Exod. fol. 24. col. 96. *Et hoc quidem de tempore, quo Messias venit, scriptum est: וְיִשְׂרָאֵל דָּנָה שִׁירָתָהּ וְעַלְמָהּ דָּאֵתִי: & canticum hoc est canticum mundi futuri. Et flatu iræ tuæ coacervatæ sunt aquæ: Eodem tempore hoc fiet. Et propterea illo ipso tempore, scil. Regis Messia, tempore Gog & Magog, tempore mundi futuri, gaudium erit totius universi.*

Ibid. v. 8. *Emittes iram tuam, quæ comedet eos sicut stipulam.* Sohar l. c. כלא לומנא דאתי, *Omnia agunt de temporibus Messia.*

Cap. XVII, 16. *Bellum eris contra Amalek ex generatione in generationem.*

nem. Targum Jonathan: *Verbum Domini perdet eos per tres generationes: a generatione hujus seculi, & ab etate Messiae, & ab etate seculi venturi.*

Cap. XX, 7. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Tikkune Sohar c. 21. fol. 58. 2. *Quodnam est nomen Domini?* Resp. *דא שכנתא*. Est Schechina.

Cap. XXIII, 20. *Ecce ego mitto Angelum meum.* Sohar Genes. fol. 116. col. 460. *Ecce ego mitto &c. non ad loquendum jam, verum כר פרישנא בכטורין, quando ego dijungo extremitates, — tunc habitare faciam Schechinam meam inter ipsos duces eorum in captivitate, & illa custodiet vos, usque dum deducat vos in terram vestram &c.* Ibidem fol. 124. col. 494. *Intelligitur Angelus, ראיור פרוקא דעלמא, qui est Redemptor mundi, custodia hominum. Ille est, qui benedictiones paravit toti mundo, quas ille prius accepit, ac deinde mundo destinavit: propterea scriptum est: Ecce ego mitto Angelum.*

Cap. XXIV, 1. *Et ad Mo sen dixit: Ascende ad Dominum.* Sanhedrin fol. 38. 2. *Sadduceus quidam dixit ad R. Idith: Scriptum est: Et ad Mo sen dixit: Ascende ad Dominum. Debebat dicere: אלי, ad me. Respondit Rabbini: זורו מטטורן ששמו כשם רבו, Intelligitur Metatron, cujus nomen est sicut nomen Magistri ejus, q. d. Exod. XXIII, 1. Quoniam nomen meum in medio illius.*

Ibid. v. 18. *Et Israël faciet robur.* Vide Locum Generalem XC.

Cap. XXVIII, 39. *Et erit in fronte Aaronis.* Vide Locum Generalem XCVI, 4.

Cap. XL, 9. *Et sanctificabis tabernaculum & omnia vasa ejus, & erit sanctum.* Targum Jonathan: *Et sanctificabis ipsum propter coronam regni domus Juda & Regis Messiae, qui futuro tempore redempturus est Israël in fine dierum.*

Ibid. v. 11. *Et inunges concham & basin ejus, & sanctificabis illam.* Idem Targum: *Et sanctificabis ipsam propter Josuam servum tuum, doctorem synedrii populi sui, cujus manu dividenda est terra Israël, & Messiam filium Ephraim, qui ex eo proditurus est, cujus opera vincet domus Israël Gog una cum federatis ejus, in fine dierum.*

LEVITICVS.

Cap. XVI, 3. Cum **וָאֵרָא** ingrediatur Aaron in Sanctum. Vide Locum Generalem CV. & libro I. Cap. IV. n. 10.

Cap. XXV, 48. *Vnus ex fratribus ejus vindicabit illum.* Bechai adh. l. fol. 149. 4. *Intelligitur Messias filius David, qui est ex tribu Juda, quæ præcipua inter illos est.*

Ibid. v. 49. *Aut filius **וְרוּ** consanguinei ejus.* Baal hatturim: *Vox deest in voce **וְרוּ**, adeoque **בֶּן וְרוּ**, idem est ac **וְרוּ** f. Messias.* Pesikta sotarta fol. 33. 3. **זֶה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ**, *Intelligitur Rex Messias, de quo Psalm. II, 7. Filius meus es tu, ego hodie genui te.*

Cap. XXVI, 4. *Et etiam **וָאֵרָא**.* Vide libro I. Cap. IV, n. 10.

Ibid. v. 12. *Et ambulabo in medio vestri.* Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 17. 2. **לְעֵתִיד לָבוֹא**, *Temporibus Messie etiam ego versabor in medio vestri, q. d. Et ambulabo.* Pesikta sotarta fol. 34. 1. **לְעֵתִיד לָבוֹא**, *q. d. Jesa. LII, 8. Quoniam oculo ad oculum videbunt, in revertendo &c.*

Ibid. v. 44. *Quoniam ego Dominus Deus vester.* Pesikta fol. 34. 4. **לְעֵתִיד לָבוֹא**, *Hæc agunt de tempore futuro, q. d. Deuter. XXXII, 9. Quoniam portio Domini est populus ejus.*

NVMERI.

Cap. VI, 25. *Et gratus sis tibi.* Vide Locum Generalem XCVII. & infra libro III. Thesi IV.

Cap. XI, 26. *Et prophetarunt in castris.* Targum Hierosolymitanum: *Et ambo illi prophetabant simul, & dicebant: In fine extremitatis dierum, Gog & Magog & exercitus ejus ascendent contra Jerusalem, & per manus regis Messie cadent.*

Cap. XXIII, 21. *Et clangor regis est in eo, Israël.* Targum Jonathan:

than: *Verbum Domini Dei ipsorum est illis auxilio, & jubilum regis Mes-
siae vociferatur inter eos.*

Ibid. v. 23. *Sicut hoc tempore dicetur Jacobo.* Pesikta sotarta fol. 57. 3.
לעתיד לבא.

Ibid. v. 24. *Et sanguinem confessorum bibet.* Ibidem: *Hoc est, quod
dixit Jacobus Genes. XLIX, 11. Lavavit in vino vestimentum suum, &
in sanguine uvæ pallium suum.*

Cap. XXIV, 7. *Et exaltabitur regnum ejus.* Ibidem fol. 58. 1. לימות
המשיח, *diebus Messiae, q. d. Jesa. LII, 13. Ecce sapienter aget servus meus,
excelsus & sublatu erit valde.*

Ibid. v. 9. *Incurvavit se & procubuit, sicut leo.* Ibidem: ויהי מלך
משיח, *Intelligitur Rex Messias.*

Cap. XXIV, 17. *Videbo ipsum, sed non nunc.* Sohar chadafsch fol.
44. 2. *Videbo ipsum, tempore scil. redemptionis: sed non nunc, verum
לסוף יומיו, in fine dierum.* Et fol. 44. 4. *Spectabo ipsum: Ego de-
stinatus sum, ut ipsum facie ad faciem videam: sed non statim: verum
in illo templo postremo.*

Ibid. *Orietur stella ex Jacob, & surget sceptrum ex Israël.* Targum
Onkelos: *Quando surget rex ex Jacob, & ungetur Messias ex Israël.*
Targum Jonathan: *Cum surget rex fortis ex domo Jacob, & ungetur
Messias & sceptrum forte ex Israël.* Sohar. Numer. fol. 75. col. 340. ad
verba: *Videbo illum, sed non nunc. Quædam ex his verbis impleta
sunt illo tempore, quædam temporibus Messiae.* Tikkune Sohar c. 37.
*Non videbis pedes Messiae, donec videbis arcum in coloribus suis lucidis, aut
donec reveletur signum in mundo. Quodnam vero est illud signum? Resp.*
Orietur stella ex Jacob. Hæc est litera י, signum fœderis. Sequitur:
Et surget sceptrum ex Israël: hæc de illo agunt, de quo sermo est Deu-
ter. XXXIII, 5. Et est in Jeschurun Rex. Pesikta sotarta fol. 58. 1. *Vi-*
debo ipsum, Regem scil. Messiam. — *Orietur stella ex Jacob: Tradi-*
tio est ex ore Rabbinorum: Ea hebdomade, qua Messias veniet, & quidem
anno primo — efflorescet stella ab oriente, quæ est stella Messiae. Baal
hattu-

haturim ad v. 16. Cognoscens scientiam supernam: *vult enim revelare dies Messiae*. Aben-Efra: *Multi interpretati sunt hæc de Messia*. Vide Locos Generales IX. 2. X. 1. XLIV. 1. LXXXVIII. C. CVII. 3.

Ibid. v. 19. וירר, *Et dominabitur ex Jacob*. Pesikta rabbathi fol. 20. 4. *Quid denotat vox וירר?* Resp. *Regem Messiam*, q. d. Psalm. LXXII, 8. Dominabitur a mari usque ad mare. *Eodem sensu vox adhibetur* 1. Reg. IV, 24. Nam ille dominabatur in omnem regionem Transeuphrateam. *Sensus igitur in verbis Numerorum hic est: Nulla potestas datur populo impio* (Romano, in Judæos) *nisi illo tempore, quo Messias venit, de quo loquuntur hæc verba*: וירר ביעקב.

Ibid. v. 20. *Principium gentium est Amalek, sed postremo æternum peribit*. Targum Jonathan: *Illi quidem tandem in diebus Regis Messie una cum omnibus filiis Orientis instruent acies belli cum demo Israël, sed tandem tam hi, quam illi in seculum peribunt*.

Ibid. v. 24. *Etiam ille (Eber) æternum peribit*. Idem Targum: *Verum finis tam horum, quam illorum est, ut cadant per manum regis Messie, & erunt usque in seculum in perditionem*.

DEUTERONOMIVM.

Cap. I, 8. *Ad dandum ipsis*. Pesikta sotarta fol. 65, 1. *Ad dandum ipsis intelliguntur, qui in desertum iverunt; & femini eorum; illi sunt, qui Babylonem petierunt: post ipsos, אלו ימות משיח innuuntur dies Messie*.

Cap. IV, 40. *Omnibus diebus*. Ibidem fol. 68, 1. *Includuntur simul dies Messie*.

Cap. VI, 4. *Dominus unus est*. Ibidem fol. 68. 4. לעולם ה' אחד, *Id valebit quoque seculo futuro, q. d. Zachar. XIV, 9. Illo tempore Deus erit Rex super omnem terram: Illo tempore Deus erit unus, & nomen ejus unum*.

Cap. VII, 16. *Et comedes omnes gentes*. Ibidem fol. 64, 4. רמז לעתיד לבוא, *Innuat tempora futura, quibus Israelitæ omnem laborem genti-*

gentilium comedent *בִּיטוּחַ מַשִּׁיחַ*, temporibus Messie, q. d. Jela. LXI, 6. Et sacerdotes Domini vocabimini ministrantes Domino, opes gentium comedetis.

Cap. VIII, 1. *Vt vivatis.* Tanchuma fol. 79, 4. *Loquitur de Messia, qui cito veniet.*

Cap. XVI, 3. *Omnibus diebus vite tue.* Pefikta fotarta fol. 75. 2. *Sapientes dicunt, includi hic dies Messie.*

Cap. XXIII, 12. *Et fiet inclinante vespere.* Vide Locum Generalem XXX.

Cap. XXV, 19. *Delebis memoriam Amalek, ne obliviscaris.* Targum Jonathan: *Et etiam diebus Messie ne oblivioni tradas.*

Cap. XXX, 4. *Si expulsus fueris.* Targum Jonathan: *Si fuerint dispersiones vestre in fines cælorum, inde congregabit vos Verbum Domini per manus Elie sacerdotis magni, & inde adlucet vos per manum Regis Messie.* Sohar Exod. fol. 4. col. 14. *Illis temporibus Rex Messias regnat, & captivos ab omnibus terminis terræ colligit, q. d. Si expulsus fueris.* Bammidbar rabba sect. 23. fin. *Dicit Deus S. B. בע'הו, In hoc mundo propter peccata Israëlita dispersi sunt & exularunt in portis s. introitu terræ: verum לעתיד לבא, tempore futuro illud valebit: Si expulsus fueris — e quatuor angulis terræ. Et sic Jesaias dicit c. XXXV, 10. Et redempti Domini. Vide Locum Generalem XXVI.*

Cap. XXXI, 13. *Omnibus diebus.* Pefikta fotarta fol. 86. 4. *Includuntur simul dies Messie.*

Cap. XXXII, 7. *Memento dierum עולמם, antiquorum.* Siphri fol. 306. 4. *Dixit ipsis Moses: Omni tempore, quo Deus afflictiones vobis immitit, in memoriam vobis revocat, quam multa bona & consolationes daturus vobis sit seculo futuro. Attendite annis generationis & generationis: Intelligitur ævum Messie, quod tres generationes durat, q. d. Psalm. LXXII, 6. Timebunt te cum sole.*

Ibid. v. 12. *Dominus solus ducet ipsum.* Tikkune Sohar c. 18. fol. 32. 2. *Hor. Hebr. Tom. II.* V *מַשִּׁיחַ*

משיחא דמלכא ביומוי דהא יהא, *Hoc fiet temporibus Regis Messiae, ubi nulla impuritas erit in Israël.* Et rursus fol. 36. 2. משיחא דמלכא ביומנא דמשיחא, *Temporibus Regis Messiae Deus S. B. auferet omnes illos cortices (impuritates) superius & inferius, neque confusio erit illo tempore in familia superna, q. d. Dominus solus ducet eum, & non erit cum ipso Deus alienus.* Vide Locos Generales XXIX. 2. LXXVII.

Ibid. v. 14. *Et sanguinem uvarum bibes.* Vide Locum Generalem XCVI. 3.

Cap. XXXIII, 7. *Et erit Iuda.* Vide lib. I. cap. IV. n. 10.

Ibid. v. 17. *Primogeniti bovis gloria ipsi est.* Hæc in Midrasch Tehillim de Messia explicantur. Locum habes lib. I. ubi de nominibus Messiae n. 32. Vide Locum Generalem LIII. LXXIV. & ad Habac. II, 3.

Ibid. v. 29. *Quis sicut tu populus salvatus?* Vide Locum Generalem LXIII.

I. SAMVELIS.

Cap. II, 10. *Et dabit robur regi suo, & exaltabit cornu uncti sui.* Targum: *Et magnum faciet regnum Messiae sui.* Echa rabbathi fol. 62. 3. Midrasch Tehillim fol. 28. 3. & Midrasch Mischle fol. 62, 2, 3. *Decem sunt cornua, quæ in sacris literis memorantur, inter quæ decimum est cornu Messiae, de quo 1. Sam. II, 10. Et dabit robur.* Vide ad Psalm. LXXXVI, 16.

2. SAMVELIS.

Cap. XXII, 28. *Et populum humilem servabis.* Targum: *Et populum domus Israël, qui vocantur in hoc mundo populus obscurus, tu redimes verbo tuo robusto.* Sanhedrin fol. 98. 1. R. Johanan dixit: *Quando seculum videbis, quo homines sensim sensimque diminuentur, tunc expecta ipsum (Messiam) q. d. 2. Sam. XXII, 28. Populum humilem servabis.*

Cap. XXIII, 1. *Et hæc sunt verba Davidis ultima.* Targum: *Et hæc sunt*

sunt verba Prophetie Davidis, quæ vaticinatus est de fine dierum, de diebus consolationis, qui venturi sunt. Dixit David filius Isai, & dixit vir, qui inunctus est ad regnum Messie, per verbum Dei Jacob.

Ibid. v. 3. Mihi dixit regnans in timore Domini. Targum: Dixit se præfectarum mihi regem, qui est Messias, qui surget & dominabitur in timore Domini.

Ibid. v. 4. Et sicut lux matutina orietur sol. Midrasch Schmuel fol. 71. r. Quando Deus S. B. בקרו של משיח, tempus matutinum Messie illucescere faciet, tunc sol splendeat, quemadmodum de eo dicitur Psalm. LXXXIX, 36. Et thronus ejus est sicut sol coram me. Breshith rabba ad Genes. XXX, 16. citante Raymundo Martini in Pugione Fidei II. 12. 10. Orietur sol Regis Messie, sicut scriptum est: Et sicut lux.

Ibid. v. 4. Mane, non nubes. Sohar Exod. fol. 102. col. 414. & Midrasch Schmuel l. c. Intelligitur Messias.

Ibid. v. 23. Et Benajahu filius Fojada. Vide Locos Generales XXXI. 10. seqq. 26. XLl.

I. REGVM.

Cap. IV, 33. Et locutus est Salomo de arboribus. Targum: Et vaticinatus est de regibus domus Davidis, qui regnaturi sunt seculo hoc & seculo futuro Messie.

JESAIAS.

Cap. I, 25. 26. Et reverti faciam manum meam ad te, & scorias tuas purgabo, — & judices tuos restituam. Sanhedrin fol. 98. r. R. Milai dixit ex ore R. Elieser filii R. Simeonis: Filius Davidis non ante venit, quam omnes judices & præfecti ex Israël desierint, q. d. Jes. I, 25. 26. &c.

Cap. II, 2. In extremitate dierum. Targum: בסוף יומי, in fine dierum. Kimchius: Vbicunqve leguntur hæc verba, באחרית הימים, ibi sermo est de diebus Messie. Vide Locum Generalem XXIX, 1. XCV, 2.

Ibid. v. 3. *Et docebit nos ex viis suis.* Kimchius: *Ille doctor est rex Messias.* De eo quoque dicit: *Et judicabit.* Abarbanel: *Quod ait: Et judicabit inter gentes, interpretes existimant, illum judicem & increpato- rem esse Messiam.*

Ibid. v. 4. *Et contundent gladios suos in ligones.* Schabbath fol. 63. r. *Dixerunt ad R. Elieserem. Quandoquidem tu statuis, gladium esse orna- mentum, cur vero ille cessabit temporibus Messiae, q. d. Jesa. II, 4. Non tol- let gens contra gentem gladium? Vide Locum Generalem XXIX. i.*

Ibid. *Et judicabit.* Kinchius: *Ille judex est rex Messias.* — *Non eris gentilibus invicem bellum aut contentio, sed venient ad judicium coram rege Messia.*

Ibid. v. II. *Et extolletur Dominus solus die illo.* Vide Locum Gene- ralem LXIX. 5.

Et abibunt in speluncas rupium. Sohar chadasch fol. 45. 2. *Tunc Deus S. B. prodire jubebit Messiam hunc, eumque ex paradiso emittet. Illo vero die, quo prodibit, totus mundus commovebitur, ita ut omnes homines se morti proximos existiment. Et de hoc die scriptum est: Et abibunt in speluncas rupium, & in rimas petrarum, propter terrorem ירהו: hæc est Schechina, quæ ab illo tempore exaltabitur, & Messias cum illa: & propter splendorem gloriæ ejus, דא משיח, hic est Messias: cum ille surget ad opprimendam terram. Tunc illud fiet Jesa. XI, 12. Et col- liget depulsos Israëlis, & dispersa Jehudæ colliget. Similia fere habentur in Sohar Exod. fol. 3. col. II. fin. ubi de splendore gloriæ eadem ver- ba adsunt: דא משיח.*

Ibid. v. 19. *Ob splendorem gloriæ ejus.* Sohar Exod. fol. 3. col. II. ubi multus sermo de Messia est, ad hæc ipsa verba additur: דא משיח, intelligitur Messias.

Ibid. v. 20. *In die illo.* Kimchius: *Diebus Messiae.*

Cap. III, 1. *Nam ecce Deus aufert ex Hierosolymis & Juda &c.* Kim- chius: *Fam superius dixit de retributione impiorum, quæ consummabitur temporibus regis Messiae.*

Cap. IV, 2. *Illo tempore germen Davidis decus erit & gloria.* Tar- gum:

gum: *Illo tempore משיחא דיהוה, Messias sive unctus Domini erit in gaudium & decus.* Kimchi: *יום התשועה בכא הגואל, Tempore salutis, quo veniet Goël.* Per germen Domini intelligitur Messias filius David, q. d. Jerem. XXIII, 5. Et excitabo Davidi germen iustum. Qvin imo ipso Spiritus S. optimus est interpres inferius c. XXVIII, 5. ubi sic legitur: *Illo tempore יהוה צבאות, Dominus exercituum erit in ornamentum decoris.* Adeoque clarum est, personam divinam hic indigitari.

Ibid. *Et fructus terræ.* Kimchi: *Eriam hæc agunt de Messia.*

Ibid. v. 3. *Omnis residuus &c.* Tanchuma fol. 52. 4. & in Jalkut Simeoni part. I. fol. 172. 2. part. II. fol. 63. *In seculo hoc & futuro dicemini Sancti, q. d.* Et fiet omnis residuus Hierosolymis & in Zion vocabitur sanctus. Vide ad Cantic. II, 13. & Locum Generalem LXVII, 2.

Ibid. *Qui scriptus est ad vitam Hierosolymis.* Targum: *Omnis, qui scriptus est ad vitam æternam, videbit consolationem Israël.*

Ibid. v. 4. *Si laverit Dominus fordes filiarum Zion.* Vide Locos Generales I. II. i. XIX. 2. XXX.

Ibid. v. 5. *Et creabit Dominus &c.* Tanchuma in Jalkut Simeoni part. I. fol. 99. 3. *לשתיר לבא, Temporibus futuris Messia ego vobis tredecim illa retribuam* (quæ scilicet Israëlita oblationis spontaneæ loco ad tabernaculum in deserto contulerant, Exod. XXIII, 1.) q. d. Et creabit Dominus. Midrasch Tehillim ad Psalm. XVI, 9. Et exultabit gloria mea, *in rege Messia, quippe qui ex illo (Davide) proveniet, q. d.* Jesa. IV, 5. *Quod super omni gloria erit Chuppa f. tugurium.* Schemoth rabba fol. 112. 3. *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Vox fecistis mihi aulea ex pellibus caprarum, אני סגן עליכם לשלם הבא בענן, ego tempore futuro obtegam vos nube, q. d.* Et creabit Dominus. In Bammidbar rabba sect. 21. fol. 245. 1. Pefikta rabbathi fol. 54. 4. & Tanchuma fol. 75. 1. promissio hæc divina sic exprimitur: *Faciet Deus S. B. unicuique iusto singularem Chuppam ex nubibus Gloriæ & Majestatis divine, q. d.* Et creabit Dominus.

Ibid. v. 6. *Et tentorium erit umbra interdiu.* Mechilta fol. 13. 1. & 19. 2.

Per לַעֲתִיר לְבָנָא *intelligentur nubes gloriae, quæ etiam* *Messia occurrent, q. d. Et tentorium erit umbra.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XLIII, ult. fol. 10. 3. *Dixi vobis, ut faciatis mihi tentorium; & ego retribuam vobis* לַעֲתִיר לְבָנָא *, q. d. Et tentorium erit umbra.* Vide Locos Generales I. II. 2.

Ibid. v. 13. *Semen sanctum erit plantatio ejus.* Vide Locum Generalem XCVI. 2.

Cap. VI, 1. *Et vidi Dominum.* Sohar Genes. fol. 131. col. 520. *T. aditio est:* בְּכָל אַחֵר אֶת יְיָ דָא שְׂכִינְתָּא. *Vbiunque habentur verba* אֶת יְיָ *, ibi indigitatur Schechina, q. d. Et vidi* אֶת יְיָ. *Nam particula* אֶת *, ut statim sequitur, est* לְרִבּוּת וּלְאֶכְלָלָהּ *, h. e. denotat pluralitatem & simul unionem variarum rerum.*

Ibid. v. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Nos Christiani ex his verbis, & recte quidem, Trinitatem probamus, auctoritate librorum N. T. adducti. Sed in scriptis Judæorum antiquiorum, quod mireris, nec volam, nec vestigium Messia hic occurrere deprehendas. Imo sicco fere pede illum transeunt, quale *τοῦ θεοῦ* genus Divus Apostolus dudum illis objecit Hebr. V, 11. quod scilicet Messiam non ubique satis accurate perquisiverint. Referendum tamen hic est, quod exstat apud Petrum Galatinum de arcanis Catholicæ veritatis II. 1. ubi R. Simeonem ben Jochai dixit hæc verba sic vertisse: קְדוֹשׁ זֶה אֵב קְדוֹשׁ זֶה בֶּן קְדוֹשׁ זֶה קְדוֹשׁ זֶה רֹחַ הַקְּדוֹשׁ. *Sanctus, hic est Pater. Sanctus, hic est Filius. Sanctus, hic est Spiritus Sanctus.* R. Jonathan autem, procul omni dubio Targumistam, ita Chaldaice: קְדוֹשׁ אֲבָא קְדוֹשׁ בְּרָא קְדוֹשׁ רֹחַא קְדוֹשׁ. *Sanctus Pater, Sanctus Filius, Sanctus Spiritus Sanctus.* Addit de posteriore, verum quidem esse, hæc in libris Judæorum hodiernis non inveniri, in vetustissimis tamen exemplaribus ita haberi. *Quorum ipse, ait, unum vidi, cum essem Licii, quæ tempestate Judæi ex toto regno Neapolitano jussu Regis Catholici expellerentur. Et ille quidem hoc loco sic omnino habebat, uti ipse retuli.* De R. Simeone autem Jochaide tale quid non addit. Sed ego vix crediderim, talia in scriptis Judæorum quondam lecta fuisse, quamvis auro cariora nobis essent, si vere in iisdem legentur.

In rem nostram melius est illud testimonium, quod habetur in Tik-kune Sohar c. 47. fol. 77. 1. *Et clamat זה אל זה, alter ad alterum, dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Egerant autem in præcedentibus de verbis Ezech. XLl, 22. *זה השלחן, Hæc est mensa,* & de Schechina explicaverant. Nunc igitur hanc meditationem de voce זה sic continuant: *זה עם קבה אחר זה עם שכינתא אחר וכלא יהוה מיוחד תרוייהו: cum Deo S. B. est unus: זה cum Schechina est unus: & omnia sunt יהוה.* Duo igitur hæc uniuntur. Locus esset clarior, nisi per negligentiam librariorum, vel potius fraudes Rabbiorum, depravatus fuisset, id quod Lectiones variantes ostendunt.

Ibid. v. 3. *Plena est omnis terra gloria ejus.* Vide Locum Generalem LXV. 1.

Ibid. v. 13. *Et adhuc decima pars erit in combustionem.* Hæc verba Judæi in Ketuvoth fol. 118. 2. referunt ad tempora Messiae, & quidem ad afflictionem discipulorum illius. Locum vide infra lib. VI. 1. 14. Adeoque tamen adsunt quædam vestigia, quod hoc caput simul de Messia agat, prout & ipse Servator in N. T. de se allegavit.

Cap. VII. De hoc capite idem tenendum, quod de superiore, nimirum, quod Judæi antiquiores ex inscitia, juniores vero ex malitia illud neglexerint. Exiguum autem vestigium veræ interpretationis occurrit in Breschith rabba sect. 48. fol. 47, 3. ubi Abrahamo pro officiis, quæ viris tribus se invicem præstiterat, varia beneficia לעתיד לבוא temporibus Messiae promittuntur, inter alia & hoc: *De te scriptum est Genes. XVIII, 7. Et ad boves cucurrit Abrahamus. Ego id retribuam temporibus Messiae, q. d. Jesa. VII, 21. Et erit illo die unusquisque vivam conservabit vitulam aut duas oves.* Exiguum hoc est vestigium, non diffiteor, adparet tamen exinde, quosdam ex Judæis in hac pericope Messiam invenisse, a qua deinde ad antecedentia non incommode argumentamur.

Ibid. v. 15. *Butyrum & mel comedet.* Bammidbar rabba sect. 14 fol. 223, 1. *Quatuor sunt, qui Deum a semet ipsis cognoverunt: nempe immediate & per solam revelationem: scil. Jobus, Abrahamus, Hiskias* &

& *Messias*. De Hiskia adferunt hæc verba Prophetica, de Messia vero nullum proferunt textum Biblicum; quæ res mihi suspicionem movet, expuncta quædam fuisse, & verba Jesaiæ forte ad Messiam pertinere.

Cap. VIII, 14. *Et erit in Sanctuarium & in lapidem offensionis.* Sanhedrin fol. 38, 1. *Filius Davidis non venit, donec due domus patrum ex Israël deficiant, quæ sunt Aechmalotarcha Babylonicus & princeps terræ Israëlitiæ, q. d.* Et erit in sanctuarium, & in lapidem percussione & petram offensionis duabus domibus Israël.

Ibid. v. 16. *Colliga legem & obsigna testimonium.* Breschith rabba sect. 42. fol. 40, 3. *Si nulli sunt parvuli, nulli discipuli: si nulli discipuli, nulli sapientes: si nulli sapientes, nulli seniores: si nulli seniores, nulli prophetae: si nulli prophetae, Deus S. B. Schechinam suam inter homines habitare non permittit, q. d.* Colliga legem & obsigna testimonium inter discipulos meos.

Cap. IX, 1. *Populus ambulans in tenebris.* Jalkut Simeoni part. II. fol. 182, 1. **לְעֵתָא לְבָנָא**, Tempore futuro populus ambulans in tenebris videbit lucem magnam.

Ibid. v. 6. *Quoniam puer natus est nobis.* Targum: *Dixit Propheta ad domum David: Puer natus est nobis, filius datus est nobis, & suscepit legem in se, ut observaret eam, & dictum est nomen ejus ab eo, qui mirabilis est consilio, Deus potens, vivens in secula, מְשִׁיחָא, Messias, cujus temporibus pax multa erit.* Debarim rabba sect. 1. fol. 249, 4. *Dixit Jacobus ad Esavum, (quum se excusaret, quod non simul posset cum illo proficisci, Genes. XXXIII, 14. quia secum haberet יְלָדָיו, pueros:)* Jam opus est ut stabiliam Messiam, de quo scriptum est: *Quoniam puer natus est nobis.* In Sanhedrin fol. 94, 1. dicunt, Deum constituisse Hiskiam facere Messiam, quæ quidem fabulosa sunt, sed tamen nobis in tantum utilia, quia ostendunt, Judæos in lectione horum verborum de Messia cogitasse.

Ibid. v. 5. *Cujus principatus super humerum ejus.* Vide Locos Generales XVIII, LV, 3.

Ibid. v. 5. *Admirabilis, consiliarius.* Sohar Levit. fol. 13. col. 49. *Innuitur mysterium fidei supernæ sanctæ, quia scribitur בִּלְאִי, admirabilis: hæc est sapientia superna, quæ admirabilis est, & ab omnibus abscondita. וְיֵשׁוּעַ est fluvius supernus, qui exit & effluit, & non deficit. Hic est consiliarius omnium, & irrigat omnia.*

Ibid. v. 6. (לְסִרְבָּרָה) Mem illud clausum de Messia quoque explicant in Tikkune Sohar c. 5. princ. Sed verba tam obscure posita sunt, ut nullum exinde sensum commodum elicere potuerim. Quamvis, ut verum fatear, affumentum illud a recentioribus appactum esse credo.

Ibid. v. 6. *Et paci non erit finis.* Bammidbar rabba sect. II. fol. 213. 2. ad verba Numer. VI, 26. *Et det tibi pacem. Quænam est illa pax?* Resp. *Est pax regni Davidici, q. d. Et paci non erit finis.*

Cap. X, v. 27. *Et perdetur jugum a facie olei.* Targum: *Et confringentur gentes ante faciem Messie.*

Cap. XI, 1. *Et exhibit virga ex stipite Isai.* Targum: *Et egredietur Rex ex filiis Isai, & Messias ex nepotibus ejus adolescet.* Hieros. Berachoth fol. 5, 1. ubi antea de Messia sermo satis prolixè fuerat, (Locus exstat apud Lightfootum in Horis ad Matthæi II, 1. & infra lib. VI, c. 1.) tandem hæc verba de eodem adducuntur. Breschith rabba sect. 85. fol. 83, 4. ad verba Genes. XXXVIII, 18. *Et baculus tuus. Hic est Rex Messias, q. d. Et exhibit virga.* Psalm. CX, 2. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Zion.* Breschith rabba ad Genes. XLIX, 8. sed quæ in nostris codicibus non habentur, conservata tamen partim in Jalkut Simeoni II. fol. 49, 3. plenius a Raymundo Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. III, 9. 5. *De Juda natus est Messias, q. d. Et exhibit virga ex stipite Isai.* Tanchuma in Jalkut Simeoni part. I fol. 247. *Spiritus unus in eo est, qui idem valet, quod omnes reliqui spiritus: hic est Messias, q. d. Et exhibit germen &c. Et requiescet in eo Spiritus Domini.* Sanhedrin fol. 93, 2. *De Messia scriptum est: Et exhibit germen &c. Et requiescet in eo &c. Et odorari ejus &c. Rasche: Finis est, ut veniat rex Messias, & liberet eos. Kimchi: Sectio hæc complebitur temporibus Messie. Abarbanel: Exhibit virga: is est*

Messias filius David. Vide supra Genes. I, 2. infra ad Psalm. LXXII, 1. CX, 2.

Ibid. v. 2. *Et requiescet in eo Spiritus Domini.* Sohar Genes. fol. 68. col. 269. *Omnia ista destinata sunt, ut habitent super rege Messia inferius, ut judicare possit mundum, q. d. v. 4.* Et judicabit egenos in justitia. Idra. rabba §. 179. 180. *Spiritus aliquando requiescet super Messia, q. d. Et requiescet.* Appendix Tikkune Sohar c. 6. princ. *Quinam sunt illi docti a Domino?* Resp. *Sunt duo labia, quæ dicuntur flamma ignis.* Et sunt duo הפוחין, et quibus egreditur Spiritus Messiae, de quo Jesaias: Et requiescet. Breschith rabba sect. 2. fol. 4. 4. ad Genes. I, 2. *Intelligi Spiritus Messiae, de quo Jesa. XI, 2.* Et requiescet in eo. &c. Ibid. sect. 98. quæ verba in editione mea Francofurtensi non habentur, adservata sunt autem in Jalkut Simeoni part. I. fol. 49. 3. *De rege Messia scriptum est:* Et requiescet in eo &c. Sohar cadafeh fol. 48. 1. ubi ad hæc ipsa verba commentantur: *Ecce hic quatuor sunt spiritus, neque quisquam hominum illis dignus est, præter Messiam solum, q. d. Ezech. XXXVII, 9.* Ex quatuor plagis (hebr. רוחות) veni, o vente. Tanchuma in Jalkut citato part. II. fol. 133. 1. *Etiâ temporibus Messiae per hæc tria (sapientiam, intelligentiam, scientiam,) ædificabitur templum Dei, q. d.* Et requiescet in eo. Bechai in Legem fol. 59. 2. *Illud ה in voce Schiloh denotat proprietates regis Messiae, de quo quinque hæc res prædixit Propheta:* Et requiescet in eo &c. Vide Locum Generalem LXXXI.

Ibid. v. 3. *Et odorari ejus est in timore Domini.* Sohar Exod. fol. 31. col. 123. *De rege Messia hæc scripta sunt:* Et odorari ejus &c. Sohar chadafeh fol. 51. 2. *Alterum genus odoris est rex Messias, qui dicitur ריח, odor, q. d.* Et odorari ejus &c. Sanhedrin fol. 93. 2. *Rabbini dixerunt ad bar Cusiba: De Messia scriptum est, quod odorando judicare possit.* Adde Locum Generalem CII.

Ibid. v. 3. *Non secundum visionem oculorum.* Vide Locum Generalem XLIX.

Ibid. v. 4. *Et judicabit egenos cum justitia.* Vide Locos Generales XXII. 4. XLVIII. LIV. 1.

Ibid.

Ibidem: *Et percutiet terram baculo oris sui.* Midrasch Tehillim ad Psalm. II, 2. fol. 3. 3. *Futuris temporibus dicetur ad regem Messiam: Hæc vel illa regio contra te rebellavit: ille autem dicet: Veniant locustæ, eamque devastent, q. d.* Jesa. XI, 4. *Et percutiet terram.* Midrasch Ruth rabba fol. 41. 1. ubi verba Ruth. II, 14. mystice de Messia explicant, inter alia hæc sequuntur, ad verba: *Et porrexit ipsi tostum: indigitatur, quod regnum ad Messiam rursus rediturum sit, q. d.* *Et percutiet terram baculo oris sui.* Pesikta rabbathi fol. 63. 1. & in Jalkut Simeoni II. fol. 56. 4. *Deus S. B. dixit: Messia, ne timeas hostes, quia omnes illi per spiritum labiorum tuorum morientur, q. d.* *Et spiritu labiorum suorum interficiet.* Vide Locum Generalem XXIX. 2. C.

Ibid. v. 6. *Et habitabit lupus cum agno.* Targum: *Diebus Messie pax multa erit in terra, & lupus cum agno habitabit.*

Ibid. v. 7. *Invenca & ursus simul pascent.* Vide Locum Generalem III. 4.

Ibid. v. 8. 9. *Et deliciabitur puer in foramine serpentum. Et leo, sicut bos, stramen comedet.* Vide Locum Generalem XCVI, 3.

Ibid. v. 9. *Quoniam plena est terra cognitionis Domini.* Sohar Levit. fol. 10. col. 37. *R. Fekuda dixit: Deus S. B. destinavit temporibus regis Messie mysteria legis profunda revelare, quia terra plena est cognitionis Domini, quemadmodum aquæ mare obtegunt. Et alibi scriptum est* Jerem. XXXI, 34. *Non docebit quisquam fratrem aut proximum suum.* Sohar Genes. fol. 77. col. 303. עתיד לבא, *Temporibus Messie fluvius ille aderit, quem Ezechiel in prophetia sua vidit, & de quo legitur: Quoniam plena est terra &c.* Ibidem fol. 83. col. 327. *R. Pinchas dixit: Perceptio sive intelligentia justorum לעתיד לבא, temporibus Messie major erit, quam angelorum ministerialium, q. d.* *Sicut aquæ mare obtegunt.*

Sohar Exod. fol. 28. col. III. *Verum verba מר, Domini (R. Simconis) splendent in mundo, עד ריית מלכא משיחא, usque dum veniet Rex Messias: כתיב, & tunc (implebitur illud, quod scriptum est: Quoniam plena*

plena est terra. Vide Locos Generales LXIV, 1. LXXX, 5. LXXXII. & ad Jerem. XXXI, 34.

Ibid. v. 10. *Radicem Isai, quæ stat tanquam vexillum.* Sohar Exod. fol. 71. col. 281. *Quando Messias Rex revelabitur, omnes gentes totius mundi ad illum congregabuntur, ut impleatur illud quod scriptum est: Radicem Isai gentes quærent, & requies ejus erit gloriosa. Locus prolixus, in quo ad hæc verba commentantur, ibid. fol. 89. col. 361. 362. occurreret inferius, ubi de conversione gentilium ad regnum Messiae agitur. Midrasch Tehillim ad Psalm. XXI, 1. fol. 16. 1. ad hæc ipsa verba: Et erit illo die radix Isai: R. Chanina dixit: Rex Messias non venit, nisi ut gentiles duo præcepta doceat, nim. de tabernaculo & Lulaf: nam additur: Ipsum gentes quærent. Breschith rabba sect. 98. fol. 95. 4. Dixit R. Chanin: Non opus habent Israëlita, ut addiscant doctrinam Messiae, לעתיד לבוא, quando venturus est. Dicitur enim: Gentes eum inquirunt, non Israëlita. Vide Locum Generalem LIX.*

Ibid. v. 10. *Et erit requies ejus gloria.* Vide infra Psalm. XXI, 10.

Ibid. v. 11. *Illo tempore addet Deus secunda vice manum suam.* Sohar Genes. fol. 16. col. 61. *Illo die veniet rex Messias, & proclamabit festum Collectionis, quo Deus S. B. captivos populi sui colliget, q. d. Illo tempore addet Deus &c. Breschith rabba sect. 61. fol. 60. 1. quæ verba tamen ibi omittuntur, adservata in Jalkut Simeoni I. fol. 31. 2. & II. fol. 38. 1. Etiam de temporibus Messiae scriptum est: Addet Dominus secunda vice &c. Midrasch Tehillim ad Psalm. CVII, 2. fol. 40. 1. Ego colligam vos לעתיד לבוא, q. d. Illo tempore. Vide Locos Generales XVI. 2. XIX. 2. XCIII. XCVI. 5.*

Ibid. v. 12. *Et dispersa Israëlitis colliget.* Vide Locos Generales XIX. 2. XXVI. XLIV. 7. & supra c. II. 19.

Ibid. v. 13. *Et recedet emulatio Ephraim.* Tanchuma fol. 16. 1. *Bos (tribus Ephraim) & Leo (tribus Juda) semet invicem contundunt, & consistunt, donec Messias veniat; propterea sic scriptum est: Et recedet.*

Cap. XII, 2. *Ecce Deus, salus mea.* Schemoth rabba sect. 23. fol. 122. 2. *Et ego cantabo robur tuum לעתיד לבוא, q. d. Ecce Deus.*

Ibid.

Ibid. v. 3. *Et haurietis aquas cum gaudio ex fontibus salutis.* Sohar Numer. fol. 86. col. 341. postquam ad locum Numer. XXIV, 17. de Messia plura commentatus erat, sic pergit: *Et de illo tempore quid scriptum est? Haurietis aquas.* Vide Locum Generalem XC.

Ibid. v. 4. *Et dicetis die illo: Consitemini Domino.* Vide Locum Generalem LXXXIX.

Ibid. v. 5. *Cantate Domino.* Sohar Genes. fol. 69. col. 274. *Nullum ab orbe condito tantum est gaudium, quantum est illud, quo Deus sanctos suos temporibus Messie exhilarabit, q. d. Cantate Domino, quoniam magnifica fecit.* Midrasch Tehillim ad Psalm. CXVIII, 23. hæc verba etiam de temporibus Messie adducit. Locus inferius occurrit.

Ibid. v. 6. *Exulta & canta, habitatrix Zion.* Sohar. Numer. fol. 72. col. 286. hæc verba explicat de gaudio על חרושה דמורית, propter innovationem Legis. Adde Locum Generalem LXXXIX. XC.

Cap. XIII, 12. *Pretiosorem faciam hominem auro* Sohar Genes. fol. 71. c. 279. *Intelligitur Rex Messias, qui extolletur & honorabilis fiet præ omnibus hominibus.*

Cap. XIV, 2. *Et sument eos populi, & adducent eos ad locum ipsorum.* Vide Locum Generalem I. XCIII.

Ibid. v. 29. *Quoniam ex radice serpentis procedit basiliscus, & fructus ejus serpens volans.* Targum: *Quoniam ex nepotibus Isai procedet Messias, cujus opera apud vos erunt tanquam serpens volans.*

Cap. XVI, 1. *Mittite agnum principi terræ.* Targum: *Adferent oblationes Messie Israël, qui robustus erit, quia in deserto fuit rupes Ecclesie Zionis.*

Ibid. v. 5. *Et firmus erit thronus benignitate.* Targum: *Propterea Messias Israël firmabitur in benignitate throni sui, & sedebit in eo in veritate in civitate David, judicans & quærens, judicium & faciens veritatem.*

Cap. XVIII, 5. *Et excindet flagella vitium cultro.* Sanhedrin fol. 98. 1. *Filius David non ante venit, quam regnum inter Israëlitas des-*

erit, q. d. Et excindet. Et paullo post sequitur v. 7. Et tempore populus distractus & directus dona feret Domino Deo Zebaoth.

Ibid. v. 7. Illo tempore adducetur munus Domino Deo exercituum. Horajoth in Jalkut Simeoni I. fol. 49. 3. Omnes gentes dona adferent Israël & Regi Messia, q. d. Illo tempore. Breschith kezara citante Raymundo Martini in Pugione Fidei II. 4. p. 313. Gentiles adferent רורק Messia filio Davidis, q. d. Illo tempore.

Cap. XIX, 24. Illo tempore Israël, vitula triennis. Vide Locum Generalem LXVII, 4.

Cap. XXIII, 15. Sicut dies regis unius. Sanhedrin fol. 99. 1. Quisnam est ille rex unus? Resp. Rex Messias.

Ibid. v. 18. Quoniam sedentibus coram Domino erit mercimonium ejus. (Tyri) Tanchuma fol. 73. 2. Israëlites sedent coram facie Dei S. B. sicut discipuli coram Magistro: verum לעתיד לבא ab ipso exquirent, ob quam rationem singule Paraschæ scriptæ sint, q. d. Quoniam sedentibus. Et alibi c. XXX, 20. Non aufugiet amplius Doctor tuus, & oculi tui videbunt Doctorem tuum.

Cap. XXIV, 16. Ex angulo terre cantica audivimus. Vide infra c. XXIV, 19. & Locum Generalem XCVI, 5.

Ibid. v. 21. Visitabit Dominus exercituum excelsum. Vide Locum Generalem LXIX, 5.

Ibid. v. 23. Et pudore suffundentur Sol & Luna. Tanchuma fol. 20. 3. Dixit Deus S. B. In hoc mundo non vidisti gloriam Legis: verum לעתיד לבא ostendam vobis gloriam Legis, q. d. Et pudore suffundentur. Vide Locos Generales X, 2. LXXII.

Ibid. v. 23. Et coram senioribus ejus gloria. Tanchuma fol. 16. 3: 21. 1: & 47. 4. Dixit Deus S. B. In hoc mundo honorem senioribus tribui: verum לעתיד לבא coram senioribus ipsius erit gloria. Pesikta sotarta fol. 45. 3. Sic quoque senioribus gloria tribuenda est לעתיד לבא, q. d. Et coram senioribus.

Cap. XXV, 8. *Et deglutiet Deus mortem in æternum.* Sohar Genes fol. 22. col. 85. *Quando hoc fiet?* (ut mundus ad suam perfectionem redeat.) Resp. *בִּזְמַנָּה רַחֲמֵי*, Tempore futuro, de quo scriptum est: *Et deglutiet Dominus &c.* Ibidem fol. 34. col. 134. *לְזִמְנָה רַחֲמֵי*. Tempore futuro Deus omnes perditiones malas e mundo auferet, q. d. Deglutiet mortem in æternum. Tunc omnia redibunt ad locum suum, q. d. Zachar. XIV, 9. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Ibidem fol. 37. col. 145. *לְעֶלְמָה רַחֲמֵי*, Tempore Messie constituit Deus ejicere (serpentem malignum) ex mundo, q. d. Zachar. XIII, 2. *Et spiritum immundum auferam ex terra.* Et alio loco: *Et deglutiet &c. & opprobrium populi sui removebit ex tota terra.* Ibidem fol. 52. col. 205. R. Chiskija dixit: *Decrevit Deus ejicere spiritum immundum e mundo, q. d. Zachar. XIII, 2. & Jesa. XXV, 8.* Ibidem fol. 73. col. 287. *Mundus non poterit a reatu suo liberari, usque dum veniet rex Messias, & Deus S. B. excitet dormientes in pulvere, q. d. Deglutiet mortem &c. & Zachar. XIII, 2.* Ibidem fol. 76. col. 301. ad verba Genes. III, 15. Ipse conteret tibi caput: *Intelligitur Deus S. B. qui ipsum (serpentem) ejectionis est ex mundo, q. d. Jesa. XXV, 8. & Zachar. XIII, 2.* Eadem repetuntur fol. 77. col. 305. Sohar Exod. fol. 72. col. 295. *Decrevit Deus דִּילְטוֹרֵי delatorem ejicere ex mundo, q. d. Deglutiet mortem.* Ibidem fol. 88. col. 359. hæc verba adducuntur de resurrectione Sanctorum cum Christo surgentium. Ibidem fol. 94. col. 384. *Non auferetur concupiscentia prava ex mundo, donec veniat rex Messias, de cujus operibus Deus S. B. letatur, q. d. Deglutiet mortem &c.* Ibidem fol. 108. col. 438. ubi de serpente sermo fuerat: *Donec exsurgat Deus S. B. & exturbabit spiritum illum immundum ex mundo, q. d. Deglutiet &c.* Et col. 440. *Futuro tempore Deus auferet spiritum immundum ex mundo, q. d. Deglutiet &c.* Ibidem fol. 96. col. 392. *De illo tempore, quo Deus domum suam restituet, & hoc scriptum est: Deglutiet &c.* Sohar Levit. fol. 46. col. 183. *De seculo futuro scriptum est: Jesa. LXV, 22. Quoniam sicut dies arboris sunt dies populi mei: de quo tempore & illud notatu dignum est: Deglutiet &c.* Sohar Numer. fol. 52. col. 205. *Mors ad omnes homines pervenit, donec Deus S. B. restituet mundum, sicut antea fuerat,*

fuerat, tunc illa immundities ejicietur ex mundo, q. d. Deglutiet &c. In evolutione autem istorum locorum ex Sohar illud præcipue observavi, auctorem ejus libri magnam ex his verbis propheticiis consolationem percepisse, & fere semper sub finem tractationum suarum eundem adhibuisse: quæ res ostendit, ipsum Messiae fuisse amantissimum, in eoque solatium quæsiuisse. Moëd katon fol. 28. 2. In hoc mundo est lamentatio, sed de temporibus Messie scriptum est: Deglutiet &c. Siphra in Jalkut Simeoni I. fol. 190, 4. In hoc mundo propter peccata tradimur morti, sed in mundo futuro deglutiet mortem in æternum. Pesikta ibidem II. fol. 56, 3. ubi Diabolus ita loquens introducit: Messias me & omnes gentiles in infernum dejiciet, q. d. Deglutiet &c. Siphra in Jalkut Simeoni I. fol. 188, 4. & Schemoth rabba sect. 30. fol. 127, 1. Temporibus Messie Deus S. B. deglutiet mortem, q. d. Deglutiet mortem in æternum: illud gaudium erit perfectum. Ibidem sect. 15. fol. 114, 4. inter decem illa, quæ Deus temporibus Messie restitutus est, illud nono loco ponitur, quod mors non erit in æternum, q. d. Deglutiet &c. Vide Locum Generalem LXX, 7.8. LXXXV. XCV, 5.

Ibid. v. 9. Hic est Dominus, in quem speramus. Schemoth rabba sect. 23. fol. 122, 4. Dixit Deus S. B. ad Israelitas: בעולם הזה, Temporibus V. T. ad me semel dixistis hæc verba: Hic est Deus meus. Exod. XV. Verum לעתיד לבא temporibus N. T. hæc verba bis dicetis, q. d. Ecce Deus noster. Tanchuma fol. 79, 2. omnia ista (quæ לעתיד לבא contingent) יהיו הכל רואין וטראין אותו באצבע, omnes videbunt, & digitis exsertis sibi met invicem ostendent, q. d. Hic est Deus noster. Sohar Genes. fol. 45. col. 179. & fol. 46. col. 183. Deus fecit inferius sicut superius: hic adhibet verbum וזה, & alibi quoque: זה Hic est Dominus. Ibidem fol. 69. col. 274. Temporibus Messie unusquisque Deum exserto digito ostendet, dicens: Hic est Dominus. Idem occurrit in Tanchuma in Jalkut Simeoni part. I. fol. 203. 1. Verum deinde hæc perverterunt, & de עין גן s. paradiso proferunt in Taanith fol. 31. 1. Vide Locum Generalem XVI, 3. XXVII, 3.

Caput XXVI, 2. *Aperite portas, & introëat populus iustus, custodiens fidem.* Midrasch in Jalkut Simeoni I. fol. 69, 3. ad verba Psalm. CXVIII, 19. *Hæc est porta Domini, iusti ingredientur per eam. Sermo est de fidem habentibus, de quibus & hæc: Aperite portas &c. Vide Locum Generalem XLIV, 7. CVII, 3.*

Ibid. v. 6. *Pedes pauperis.* Midrasch in Jalkut Simeoni I. fol. 49, 3. *R. Jochanan dixit: טכריא היא משרמה למשיח, Tiberias pacem colit cum Messia, q. d. Conculcabit illam pes, pedes pauperis. Rasche: Rex Messias intelligitur, de quo Zachar. IX, 9. Pauper & insidens asino.*

Ibid. v. 19. *Mortui tui vivent.* Sohar Genes. fol. 79. col. 313. *Constituit Deus S. B. restituere mundum sicut antea fuit, ejusque faciem renovare, q. d. Mortui tui &c. Ibidem fol. 103. col. 407. Quicumque sepulti sunt in terra Israëlitarum, illi resurgent primum, q. d. Mortui tui &c. In Sohar Exod. fol. 88. col. 359. hæc verba adducuntur de mortuis, qui cum Messia resurrexerunt, de qua re infra, Sohar Exod. fol. 108. col. 438. statim post ea verba, quæ supra c. XXV, 8. adducta sunt: Et excitabit illum pulverem, & proferet illum, ut gaudeat in mundo, q. d. Evigilate & cantate habitantes in pulvere. Sohar Numer. fol. 54. col. 213. Ex illo rore, qui excutitur de capite ejus, excitabuntur sancti in mundo venturo, q. d. Jesa. XXVI, 19. Ros luminum ros tuus. Midrasch Koheleth fol. 72. 3. Ad eundem locum, ad quem mortui congregantur לעולם הבא, seculo futuro, revertentur & canticum canent לימנה המשיח, diebus Messiae, q. d. Jesa. XXIV, 16. Ex angulo terræ cantica audivimus. Et postea: Vivent mortui tui. Vide Locum Generalem XLIV, 7. CIV. CVII, 3.*

Ibid. v. 20. *Abi, popule mi, in penetralia tua.* Vide Locum Generalem XLIV. 2.

Cap. XXVII, 5. *Faciet pacem mihi.* Vide Locum Gen. LXXIX. 2.

Ibid. v. 10. *Ibi pascet vitulus.* Tanchuma fol. 19. 3. *Filia Pharaonis aluit eum, qui vindicaturus esset Israëlitas a patre illius. Sic etiam Messias, qui suos vindicabit ab idololatriis, ibidem cum ipsis educabitur in ea provincia, q. d. Ibi pascet vitulus, & ibi consumet ramos ejus.*

Ibid. v. 13. *Illo die claugetur buccina magna.* In Rosch haschana fol. II. 2. hæc verba adducuntur de liberatione futura. Pirke R. Elieser in Jalkut Simeoni I. fol. 29. 1. *Cornu claugetur* לַעֲתִיד לְבוֹא, *temporibus Messiae, q. d. Illo die claugetur.* Midrasch in Jalkut Simeoni I. fol. 217. 1. *Dixit Deus S. B. בעולם הזה, In hoc mundo dedi legem meam cum voce tubæ:* לַעֲתִיד לְבוֹא, *Temporibus Messiae captivitatem vestram voce tubæ congregabo, q. d. Illo die claugetur.* Sohar Exod. fol. 19. col. 76. fin. *Veni & vide. In mysterio Jubilei libertas Israelitarum præfigurata invenitur. Nam de דָּאָרְיָא זְמַנָּה דְּמָסַח* sic scriptum est: *Illo die claugetur.* Vide Locum Generalem XLIV. 7. CVI. CVII. 3.

Cap. XXVIII, 5. *Illo tempore Dominus Deus Zebaoth erit corona ornamenti.* Targum: *Illo tempore erit Messias Domini Zebaoth corona gaudii.*

Ibid. v. 16. *Ecce ego fundo in Zion lapidem.* Targum: *Ecce ego constituo in Zion מַלְכָּא מְשִׁיחָא, regem Messiam, regem potentem, robustum & fortem.* Ita adfert verba Raymundus Martini in Pugione Fidei II. 5. & Galatinus de arcanis Cathol. veritatis III. 21. verum in Bibliis Buxtorfianis & Polyglottis Londinensibus Messiae nomen non additur, sed voces duæ מֶלֶךְ מְשִׁיחָא dialecto hebraica, non autem chaldaica, in his exemplaribus posita sunt, quæ res utique testimonio est, aliquam a Judæis depravationem susceptam fuisse. Locus ex Sohar huc pertinens existat infra lib. VII. ubi de munere Messiae regio agemus c. I. §. 3. Sohar Exod. fol. 92. col. 375. Propterea docuimus sensum mysticum verborum Genes. XXIIX, 3. Et collecti sunt ibi omnes greges, & revolverunt lapidem: דָּא שְׂכִינְתָּא, intellegitur Schechina, quæ vocatur אֶבֶן בַּחֵן, lapis firmitatis, lapis Israelis, quem circumvolvunt, & secum in captivitatem abducunt. Rasche, qui alias Messiae non satis est æqvus: *Et constitui regem Messiam in Zion lapidem pretiosum.*

Cap. XXX, 19. *Gratiosus erit tibi.* Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 84. 3. *Nam comedetis dies Messie.* Audiendo respondebit tibi, לַעֲתִיד לְבוֹא, *in seculo futuro, בּוֹכֹת הַמְּשִׁיחַ, per meritum Messiae.* Vide Locum Generalem XIX. 2.

Ibid.

Ibid. v. 20. *Et erunt oculi tui videntes doctores tuos.* Vide Locum Generalem VIII. & supra c. XXIII. 18.

Ibid. v. 21. *Et aures tue audient verbum.* Vide Locum Generalem XVI. 1.

Ibid. v. 25. *Et erunt in omni monte & clivo excelsio rivi & divisiones aquarum.* Vide Locum Generalem I.

Ibid. 26. *Erit splendor lunæ sicut splendor solis &c.* In Sohar Genes. fol. 22. col. 85. hæc verba explicantur de restitutione generis humani, & additur illam tunc fieri debere, quando Deus deglutiet mortem in æternum. Jesa. XXV, 8. Ibidem fol. 52. col. 205. eodem modo cum loco citato conjunguntur. Ibidem fol. 103. col. 407. post adducta verba Jesa. LII, 13. sic addunt: *Illo tempore excitabit Deus S. B. potentiam supernam, ut lunam magis illustret, q. d.* Et erit splendor &c. In Sohar Exod. fol. 89. col. 362. & fol. 93. col. 373. hic locus cum illo Jesa. II, 3. conjungitur, quia uterque de Messia agit. Vide infra ad Jesa. LII, 13. & Jerem. III, 17. Pirke R. Elieser c. 51. לעתיד לבני, *Temporibus futuris Deus solem, lunam & stellas renovabit, lamen eorum septuplum augebit, q. d.* Et erit splendor lunæ. Schemoth rabba sect. 50. fol. 112, 3. *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Vos fecistis mihi candelabrum, ego lucem septuplo majorem vobis accendam לעולם הבני, temporibus Messia, q. d.* Et erit splendor. In Pesachim fol. 68, 1. & Sanhedrin fol. 91, 2, hæc verba expresse de temporibus Messia adducuntur. Vide Locum Generalem III, 1. XXXVI. LXIX, 2. LXX, 2. LXXII. LXXXIV.

Ibid. v. 27. *Ecce nomen Domini veniet de longe.* Ibid. LV, 2.

Cap. XXXII, 14. 15. *Vsqve dum effundat in nos Spiritum ab excelsio.* Vide Locum Generalem XIV. XIX, 3.

Ibid. v. 20. *Mittentes pedem bovis & asini.* Tanchuma fol. 1, 2. *Per bovem intelligitur Messias filius Joseph, qui cum bove comparatur: per asinum Messias filius David, q. d.* Zachar. IX, 9. *Pauper & insidens asino. Debarim rabba sect. 6. fol. 258, 2. Si observabis præceptum hoc (de dimittenda ave) tu facis, ut eo citius Messias Rex veniat: quippe de quo etiam*

dicitur שִׁלּוּחַ, missio, q. d. Mittentes pedem bovis & asini. Vide Locum Generalem LIII. LXXIV. Sohar chadasch fol. 89, 3. Intelliguntur duo Messie, qui venturi sunt.

Cap. XXXIII, 2. *Domine, gratiam exhibe nobis, in te speramus. Kimchius, postquam primo dubitanter hæc verba de temporibus Hiskie interpretatus erat, hæc addit: Et si temporibus Messie sibi a Gog & Magog timebunt, tunc orare & misericordiam Dei implorare cogentur.*

Ibid. v. 12. *Et erunt populi combustiones calcis. Tanchuma fol. 71, 3. Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Vos in hoc mundo populos sensim sensimque consumitis: verum לַעֲתִיד לָבוֹא, ego simul & semel eos e mundo ejiciam, q. d. Et erunt populi.*

Cap. XXXV, 1. *Lætentur desertum & arida. Vide Locum Generalem XXVII, 1. 3. CVIII.*

Ibid. v. 2. *Florendo florebit & letabitur. Vide Locum Generalem XXVII, 2.*

Cap. XXXV, 5. 6. *Tunc aperientur oculi cæcorum. Pesikta rabbathi fol. 29, 3. qvi locus, utpote depravatus & obscurus, ex Jalkut Simeoni I. fol. 78, 3. aliqua ex parte restituendus & sanandus fuit: R. Nachman filius R. Eliezer filii Jose & R. Acha diversi fuerunt: Alter eorum ita pronuntiavit: Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Innovatio redemptionis est vobis nunc & לַעֲתִיד לָבוֹא. Alter vero sic: Est vobis hic innovatio, & eadem erit לַעֲתִיד לָבוֹא. Quidnam accidet futuro tempore? Resp. illud Jesaie: Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum. Idem etiam nunc fit Exod. XIX, 8. Et dixerunt: Omnia, quæ Deus dixit, faciemus. Et omnis populus viderunt tonitrua. לַעֲתִיד לָבוֹא claudus saliet sicut cervus. Etiam hic sic agitur v. 17. Et eduxit Moses populum in occursum Domini. Futuro tempore cantabit lingua muti: similiter & hic v. 8. Et responderunt omnis populus simul. Tanchuma in eodem Jalkut Simeoni I. fol. 157, 1. Midrasch Tehillim ad Psalm. CXLVI, 8. fol. 49, 4. De לַעֲתִיד לָבוֹא agunt hæc verba: Tunc aperientur. Breschith rabba sect. 95. princ. Veni & vide: Quodcumque Deus percussit hoc*

hoc seculo, illud sanabit לעתיד לבנו, seculo futuro. Cæci sanabuntur, q. d. Tunc aperientur oculi cæcorum. Et claudi sanabuntur, q. d. Tunc saliet sicut cervus claudus &c.

Sohar Exod. fol. 34. col. 134. *Dixit R. Jose filius R. Jehuda: Israëlitæ viderunt splendorem Regis sui facie ad faciem, neque inter eos cæci, claudi aut mutili fuerunt. Cæcos non fuisse docent verba Exod. XX, 15. Et omnes populus viderunt. Claudii, q. d. c. XIX, 17. Et omnis populus constituerunt se circa montem. Mutili, q. d. c. XXIV, 7. Faciemus & audiemus. Verum de ומנא דמתי scriptum est: Tunc saliet claudus, sicut cervus. Adde Locum Generalem VI.*

Ibid. v. 9. Non erit ibi leo. Vide Locum Generalem XLIV, 6. CVII, 3.

Ibidem v. 10. Et redempti Domini. Mechilta fol. 13. 1. & 19. 2. De temporibus Messie scriptum est: Et redempti. Midrasch Tehillim ad Psalm. CVII, 1. fol. 40, 1. Jesaias dicit: Et redempti Domini revertentur. Non dicit: redempti Eliæ: non, redempti Messie: sed redempti Domini. Midrasch in Jalkut Simeoni II. fol. 162. 4. In hoc mundo liberari estis per carnem & sanguinem, & rursus in servitutem abducimini. Verum לעתיד לבנו, temporibus Messie vos liberamini per Deum S. B. redemptione æterna, post quam nulla rursus erit servitus, q. d. Et redempti Domini. c. XLV, 17. Israël servatus est redemptione æterna. Sohar Exod. fol. 37. col. 147. Constituit Deus exhilarare Israëlem gaudio omnium summo, q. d. Et redempti Domini. Inter decem ista, quæ לעתיד לבנו Deus restitutus est, illud ultimum locum obtinet in Schemoth rabba sect. 15. fol. 110, 4. quod non erit gemitus, aut suspirium, aut molestia, sed omnes gaudebunt, q. d. Et redempti. Ibidem sect. 23. fol. 122, 3. Babylonia, Media, Grecia & Roma subjugabunt Israël: verum לעתיד לבנו nihil amplius eum affliget, q. d. Jesa. LXV, 16. Quoniam oblivioni tradentur afflictiones priores. Et alibi: Gaudium & lætitia apprehendet eos. Illo tempore canent canticum, q. d. Jesa. XLII, 10. Cantate Domino canticum novum. Vide Locum Generalem XXVI. Confer Deuter. XXX, 4.

Cap. XL, 1. *Consolamini, Consolamini populum meum.* Pefikta in Jalkut Simeoni II. fol. 49, 1. Prius agit de seculo hoc, alterum de seculo futuro. Prius de decem tribubus, alterum de tribu Juda & Benjamin. Propterea quod de his duplex fletus memoratur Thren. I, 2. Flendo flebit; quorum unus agit de templo primo, alter de secundo, propterea etiam duplex consolatio addiur: nimirum altera temporibus templi primi, altera tempore templi secundi. Kimchi: *Omnes illæ consolationes evenient temporibus Messie.* Aben-Esra teste, R. Moses Sacerdos hæc verba de temporibus templi secundi explicuit. Abarbanel, postquam locum ex Echa rabbathi ad hæc verba: *dicet Deus vester*, adduxerat, hæc addit: *Hoc ipso significare volunt, vaticinium hoc implendum esse temporibus Messie, & propterea non dici, dicit Deus vester, sed in futuro, dicet.* Vide Locum Generalem XVI, 3. XIX, 3. XX, 1. 2. 3. XXVII, 2. XLIV, 6. CVII, 3.

Ibid. *Loquimini ad cor Israël.* Vide Locum Generalem XVI, 2. XCVI, 5.

Ibid. 2. *Quoniam duplum accepit.* Vide Locum Generalem XXVII, 2.

Ibid. v. 3. *Vox clamantis in deserto.* Vide Locum Generalem XIX, 2. XLIV, 6. CVII, 2.

Ibid. v. 5. *Et gloria Domini revelabitur.* Vajikra rabba sect. 1. fol. 145, 4. R. Pinchas nomine R. Hofchaja dixit: *In hoc seculo Schechina tantum singulis revelata est, sed לעתיד לבוא, temporibus Messie Gloria Domini revelabitur, & omnis caro videbunt simul, quod os Domini locutum est.* In Jalkut Simeoni II. fol. 77. 2. ubi hæc verba repetuntur, loco verbi יחידים singulis, legitur יתומים, orphanis. Vide Locum Generalem XCVI, 5.

Ibid. v. 5. *Et videbit omnis caro simul.* Vide infra c. LII, 8.

Ibid. v. 9. *Ad montem excelsum ascende Zion* εὐαγγελίζεσθαι) Sohar Numer. fol. 72. col. 285. *Ecce docemus, quod Schechina eo ascensura, & mundo Epangelium annuntiatura sit.* Vide Locum Generalem LXXXVII, 1.

Ibid. v. 9. *Ecce Dominus vester.* Targum: *Revelatum est regnum Dei vestri.*

Ibid.

Ibid. v. 10. *Ecce Dominus cum robore veniet.* Midrasch in Jalkut Simeoni I. fol. 108. 3. *Propter illam calamitatem, quæ pressi sunt, Deus S. B. retribuet ipsis mercedem eorum לְיָמֵי מְשִׁיחַ, diebus Messiae duplicatam, q. d. Ecce Dominus.* Tanchuma ibidem fol. 111, 2. *Quando iusti mercedem suam accipient לְעוֹלָם הַבָּא, seculo futuro, tunc Moses quoque suam accipiet, q. d. Ecce Dominus.* Debarim rabba ibid. fol. 268, 3. *Seculo futuro Deus S. B. Isi'aëlitis mercedem suam dabit, q. d. Ecce merces ejus cum eo.*

Cap. XLI, 18. *Aperiam in clivis fluvios.)* Vide Locum Generalem I.

Ibid. v. 19. *Dabo in deserto cedrum, buxum & myrtum.* Vide Locum Generalem XLIV, 6. CVII, 3. CVIII.

Ibid. v. 25. *Excitavi a septentrione.* Kimchi: *Dominus parens meus totam hanc pericopen de Messia explicavit. Et dixit Propheta: Excitavi; non autem dixit, quemnam excitaverit, donec in sequentibus addidit c. XLII, 1. Ecce servus meus, cui innitor.*

Ibid. v. 27. *Primus ad Zionem dicet: Ecce adsum.* Breschith rabba sect. 63. fol. 61, 4. *Per primum intelligitur rex Messias. Targum: Verba consolationis, quæ vaticinati sunt prophetae ab antiquo de Zione: Ecce veniunt. Quæ verba postquam adduxit Rasche, sic de iisdem judicat: Secundum Targum totus sensus est de rege Messia & redemptione postrema. Secachim fol. 5, 1. Nomen Messiae dicitur רִאשׁוֹן, primus, q. d. Primus ad Zionem. Vajikra rabba sect. 30. fin. Addam vobis רִאשׁוֹן, b. e. regem Messiam, q. d. Primus ad Zionem.* Vide Locum Generalem LXXXIV.

Cap. XLII, 1. *Ecce servus meus.* Targum: *Ecce servus meus Messias.* Kimchi: *Hic est servus Messias.* Vide Locum Generalem LXXXIII. LXXXIII. XCV, 8. & modo c. XLI, 25. infra Malach. III, 23.

Ibid. *Spiritum meum dedi ipsi.* Kimchi: *Quemadmodum alibi dicit c. XI, 2. Et requiescet in eo Spiritus Domini.*

Ibid. v. 9. *Priora ecce venerunt, & nova annuncio.* Vide Locum Generalem LXXV, 1.

Ibid. v. 10. *Cantate Domino.* Vide supra ad c. XXXV, 10.

Ibid.

Ibid. v. 13. *Dominus sicut heros exhibet.* Vide Locos Generales XV. XXIV.

Ibid. v. 16. *Ponam tenebras in lucem.* Vide Locum Generalem XXVI, 1. & infra Zachar. XIV, 6.

Cap. XLIII, 6. *Dicens ad Septentrionem: Da.* Vide Locum Generalem LXXXVII, 1.

Ibid. v. 10. *Vos estis testes mei, & servus meus, quem elegi.* Targum: *Et servus meus Messias.* Sohar. Levit. fol. 37. col. 140. *Sunt qui dicant, Davidem hic intelligi, quem Deus servum suum vocat, q. d. Jefa. XXXVII, 35. Propter me & Davidem servum meum.* וְהוּא דָּוִד עַל־אֲדָמָה. *Es hic est David supernus sive celestis.*

Ibid. v. 25. *Ego, ego delens peccata tua.* Hic locus propter reduplicationem pertinet ad promissiones N. T. quemadmodum supra in Locis Generalibus adductum est num. XX, 3.

Cap. XLV, 13. *Ipse edificabit civitatem meam.* Vide Locum Generalem LII, 3.

Ibid. v. 17. *Israël servatus est redemptione æterna.* Mechilta fol. 26, 1. *Nullam redemptionem לעתיד, quæ futuris temporibus sequetur, nulla subjugatio excipiet, q. d. Israël servatus est.* Vide supra ad c. XXXV, 10. infra Psalm. LXXI, 1. & Locum Generalem LXIII.

Ibid. v. 22. *Deleo, sicut nubem, peccata tua.* Vide Locum Generalem XIX, 2.

Ibid. v. 23. *Respicite ad me, & salvabimini.* Ibid. LV, 1.

Ibid. v. 25. *Quia mihi flectetur omne genu.* Vide ibidem.

Cap. XLVIII, 11. *Propter me, propter me faciam.* Midrasch Tehillim fol. 40, 1. *Dixit Deus S. B. Quemadmodum redemi vos in hoc mundo, sic quoque redempturus sum vos לעולם הבא, seculo futuro.* Propterea Deus ita dicit: למעני למעני. Vide Locum Generalem XX, 3.

Cap. XLIX, 6. *Posui te lumen gentium.* Vide Locum Generalem LV, 1.

Ibid.

Ibid. v. 8. *Tempore accepto exaudivi te*) Pesikta rabbathi fol. 55, 4. R. Josua Sechanienfis nomine R. Josue filii Levi hæc proposuit: *Dixit Deus S. B. Ipse bis aut ter juratus promisi, quod finem adducturus, vosque & Zionem consolaturus sim. Et tamen dicit Zion Jefa. XLIX, 14. Dereliquit me Dominus; quod mirandum est. Quidnam ante illa verba, & quidem de Messia scriptum est?* v. 8. 9. Ita dicit Dominus: *Tempore accepto, item v. 12, 13. — Post pauca: Tempore accepto exaudivi te*) Stat Deus & confabulatur cum ipsis de rege Messia.

Ibid. v. 9. *Dicendo ad victos: Egredimini.* Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II, fol. 53, 2. *Loquitur hæc de Rege Messia.*

Ibid. v. 10. *Non esurient, neque sitient.* Vide Locum Generalem XIX, 3.

Ibid. v. 12. *Ecce illi a longinquo venient.* Schemoth rabba sect. 30. fin. *לְעֵרִיר לְבָנֵי, De seculo futuro dicitur: Ecce illi. Et alibi c. LX, 8. Qui sunt illi, qui sicut nubes volabunt? Vide Locum Generalem LXXVI.*

Ibid. v. 13. *Quoniam consolabitur Dominus Zionem.* Midrasch Mischle c. XIX, 21. fol. 57, 1. R. Huna dixit: *Nomen Messie est Menachem, q. d. Quoniam consolabitur.*

Ibid. v. 18. *Tolle oculos tuos.* Pesikta rabbathi fol. 55, 4. *Initio occurrit textus v. 14. Et dixit Zion: postea vero habetur textus de Messia.*

Ibid. v. 20. *Porro loquentur in auribus tuis filii orbitatis tue.* Vide Locum Generalem XCVI, 4.

Ibid. v. 21. *Et dices in corde tuo: Qvis peperit mihi illos?* Vide Locum Generalem XIX, 1. XCIII.

Ibid. v. 23. *Et erunt reges nutritii tui.* Breschith rabba sect. 75. fol. 74. 3. *Beati just, quibus in terra & in cælo benedicitur. Omnes benedictiones, quibus Isaacus Jacobo בְּנֵי יַעֲקֹב, suo more benedixit, Deus S. B. repetiit לְמַעַל, in rebus celestibus, (h. e. spiritualibus.) Isaacus dixit Genes. XXVII, 29. Servient tibi populi. Et Deus S. B. dixit: Et reges erunt nutritii tui. Vajakra rabba sect. 27. fol. 171. 2. R. Acha nomine R. Elieseris filii Chalpatha*
Hgr. Hebr. Tom. II. Z dixit:

כל מה שה'קכה עתיד לעשות ולחרש בעולמו לעתיד לבוא :
Quodcumque Deus factururus, & in mundo suo in seculo futuro innovaturus est;
 בעולם הזה, *illud plurimam partem jam antea per Prophetas & Justos fecit* הוה
 in hoc mundo. *Dixit Deus S. B. Ego faciam, ut Reges se coram vobis*
incurvent, q. d. Et erunt Reges nutritores tui. Jam antea idem feci,
nam Nebucadnezar se coram Daniele incurvavit. Ibidem sect. 33. fin.
Quandoquidem in hoc seculo Israelitæ a gentilibus subjugati sunt, quidnam
 לעתיד לבוא, *fiet* , tempore N. Testamenti ? Resp. *Illud quod legitur :*
Et erunt Reges nutritores tui. Ibidem sect. 36. fol. 280. 3. Israelitæ in
hoc mundo contemni sunt: verum seculo futuro erunt Reges nutritores tui.
 Midrasch Schmucl fol. 66, 2. *De temporibus Messie לעתיד לבוא, hæc*
valebunt: Reges erunt nutritores tui. Vide Locum Generalem XXIII.

Ibid. v. 23. *Facie in terram incurvabunt se tibi. Midrasch Tehillim*
 ad Psalm. II, 2. fol. 3. 2. *Quando gentes videbunt angustiam suam magnam,*
tunc venient, & incurvabunt se Regi Messie, q. d. Facie in terram. Sohar
 Genes. fol. 127. col. 504. *De tempore, quo Rex Messias veniet, scriptum*
est: Principes incurvabunt se. Adde Locum Generalem XCV, 12.

Ibid. v. 23. *Et pulverem pedum tuorum lingent. Pesikta in Jalkut*
 Simeoni II. fol. 56, 4. *Et venient Reges, & pulverem sub pedibus Messie*
lingent, q. d. Et pulverem.

Ibid. v. 26. *Et cibabo מוניך numeratores (exactores) tuos carne ipsorum.*
 Vajikra rabba sect. 33. fin. *Quandoquidem in hoc mundo gentiles numerant*
Israelitas: לעתיד לבוא, seculo futuro, dicit Deus S. B. ego ipsos carne propria
cibabo, & sanguine proprio inebriabo, q. d. Et cibabo.

Cap. L, 10. *Audiens vocem servi ejus. Sohar Exod. fol. 54. col. 215.*
 רמ מטטרון, *Intelligitur Metatron.*

Cap. LI, 3. *Quoniam consolabitur Deus Zionem: Schemoth rabba*
 sect. 52. fin. בעתו, *In hoc seculo Sabbathum est letitia totius terre. Quando*
Deus S. B. reedificabit Hierosolymam, omne genus letitie in eam reducet, q. d.
Quoniam consolabitur Deus. Vide ad Jerem. XXXI, 13.

Ibid. *Læritia & gaudium invenietur in ea.* Vide Locum Generalem XC.

Ibid. v. 9. *Evigila, evigila,* Vide Locum Generalem XX, 1. 2. 3.

Ibid. v. 11. *Et redempti Domini.* Vide supra c. XXXV, 10.

Ibid. v. 12. *Ego, Ego, consolans vos.* Schemoth rabba sect. 30. fin. וְאֶתְּחַיֵּיתִי לָכֵן, *Verum de seculo futuro scriptum est: Ego, Ego consolans vos.* Adde Locos Generales XVI, 1. XIX, 3. XX, 1. 2. 3. XXVII, 2. XCVI, 1. 5.

Ibid. v. 17. *Excita te, excita te.* Vide Locos Generales XX, 1. 2. 3. XXVII, 2. LXXXVII, 2.

Cap. LII, 2. *Excita te ipsum ex pulvere.* In Sohar Genes. fol. 81. col. 319. hic locus de Sanctis cum Messia resurgentibus adducitur, quem infra loco suo evolves.

Ibid. v. 3. *Gratis venditi estis, & sine pretio redimemini.* Sanhedrin fol. 97, 2. ubi de redemptione per Messiam disputatur, hæc verba simul adducuntur.

Ibid. *Aperientur vincula colli tui.* Vide Locum Generalem XIX, 3.

Ibid. v. 6. *Propterea populus meus cognoscet nomen meum.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XCI, 14. fol. 34, 3. וְאֶתְּחַיֵּיתִי לָכֵן, *Deus S. B. revelabit Israëlitis nomen suum explicatum, q. d. Propterea.* Midrasch in Jalkut Simeoni I. fol. 55, 1. *Dixit Deus S. B. In hoc mundo singulis revelavi nomen meum, sed in seculo futuro toti Israël nomen meum revelabo, q. d. Propterea cognoscet.* Ibidem II. fol. 119, 1. *Futuro tempore Deus revelabit ipsis nomen suum, q. d. Propterea cognoscet.*

Ibid. v. 7. *Quam pulchri sunt in montibus pedes annunciatium pacem.* Tanchuma ibidem II. fol. 127, 3. ad verba Psalm. CXXI, 1. *Tollam oculos meos ad montes, h. e. ad regem Messiam, de quo dicitur Zachar. IV, 6. Qvis tu es, mons magne? Unde vero ille venit? Resp. Via montana, q. d. Quam pulchri.* Pesikta rabbathi ibid. fol. 53, 3. *Tribus diebus ante adventum Messie veniet Elias propheta in montibus Israël, q. d. Quam pulchri.* Vajikra rabba sect. 9. fol. 153, 1. *Magnum quid est pax:*

quando enim Messias veniet, non nisi cum pace loqui incipiet, q. d. Qvam pulchri. Debarim rabba sect. 5. fin. Magnum quid est pax: Deus enim S. B. non annunciat Hierosolyma, quod redimenda sit, nisi per pacem, q. d. **בְּשִׁמְעֵי שְׁלוֹם**, annuncians pacem. Vide ad Cantic. II, 12. Locos Generales XVI, 2. XXII, 4. LII, 1. XCVI, 2. & supra lib. I. cap. 2. n. 3. ubi de Regno Cœlorum actum est.

Ibid. v. 8. Vocem speculatores tui extollent. Sanhedrin fol. 91, 2. R. Chija bar Abba ex ore R. Jochanan dixit: Omnes propheta una voce canticum dicent, q. d. Vocem speculatores.

Ibidem: Quoniam oculo ad oculum videbunt. Sohar Genes fol. 112, 4. R. Jose dixit: Quoniam Deus Israël bonus est, Israël in mundo hoc & futuro portionem habebit, ut videat gloriam Dei oculo ad oculum, q. d. Quoniam oculo. Idem Exod. fol. 52. col. 206. Futuro tempore constituit Deus S. B. se revelare filiis suis, ut omnem gloriam suam videant oculo ad oculum, q. d. Quoniam oculo ad oculum videbunt, quando restituet Dominus Zionem. Et alibi Jesa. XL, 5. Et videbit omnis caro simul. Midrasch Tehillim ad Psalm. XLIII, 1. fol. 10, 2. Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: In hoc mundo faciem meam a vobis abscondi: sed in seculo futuro oculo ad oculum videbunt. Vide Locum Generalem XVI, 1. XIX, 3. XXVII, 3. LXX, 5. 6. XCVI, 4. CVI.

Ibid. v. 12. Quoniam non cum festinatione exhibitis. Pefikta rabbathi fol. 29, 4. & in Jalkut Simeoni I. fol. 58, 4. R. Samuel fil. Nachmani dixit: Propterea quod vos, Israëlites, in hoc mundo comedistis cum festinatione, Exod. XII, 11. **לֶעֱתֵר לֶכְנֵה**, temporibus Messie non cum festinatione exhibitis. Eadem fere habentur in Schemoth rabba sect. 19. fol. 118, 4. Mechilta fol. 7, 1. De temporibus futuris Deus dicit: Non cum festinatione exhibitis.

Ibid. Quoniam præcedit eos Dominus. Schemoth rabba sect. 15. fol. 114, 3. Quum Deus Israëlitas ex Ægypto educeret, lampade sublata præcessit. Eodem modo Deus facturus est, quando egredientur ex Edom, q. d. Quoniam præcedit eos Dominus. Ibidem sect. 19 fol. 118, 4. Dixit Deus S. B. Præteritis temporibus ego **וּבֵית דִּינִי** & assessores judicii mei præ-

præcessi ipsos: Verum לכתחילה ego solus præcedam, q. d. Quoniam præcedit eos Dominus. Vide Locum Generalem XXVII, 1.

Ibid. v. 13. Ecce sapienter aget servus meus. Targum: Ecce prospere aget servus meus Messias. Sohar Numer. fol. 64. col. 253. De te, o Messias, agit hæc scriptura: Ecce sapienter aget. Sohar Genes. fol. 102. col. 406. R. Simeon capit commentari ad verba: Ecce sapienter aget servus meus. Beata est portio iustorum, quibus Deus S. B. vias Legis revelavit, ut in illis ambulent. Veni & vide: הני קראו עליו חיו. Hic textus continet mysterium supernum, & hoc alibi docuimus. Verum veni & vide: Cum Deus S. B. mundum crearet, Lunam quoque fecit, lucem vero ipsi exiguam dedit, sic ut ipsa a se nihil quicquam haberet. Et quoniam illa se exinanivit & parvam fecit, per Solem & robur luminum supernorum lumen accepit. Quo igitur tempore templum stetit, Israëlita operam dederunt sacrificiis, holocaustis & cultibus, quos Sacerdotes, Levitæ & Israëlita exhibuerunt, בגין לקשר קשרין ולאנהרה נהורין, ut vincula connecterent, & lumina illuminarent. Postquam vero templum destructum est, tunc lumen obtenebratum est, Luna non illustrata est a Sole: Sol enim ab illa recessit, hinc Luna non illustratur: & nulla fuit dies, qua non maledictiones, angustiae & dolores imperium exercerent, quemadmodum dictum est. De illo vero tempore, quo Luna illustrari debet, Scriptura sic dicit: Ecce sapienter aget servus meus. De Luna agunt hæc verba: רח רח רח רח רח, & hoc est mysterium fidei. Ecce sapienter aget: Denotatur proprietas quædam, quæ ad superna pertingit, quemadmodum se quis odores incendit, ut illi aliquo pertingant & sentiantur. ירום, Altus erit, ex latere luminis, quod superius est omnibus luminibus, quemadmodum alibi Scriptura dicit Jesa. XXX, 18. Propterea ירום, extollet se Dominus, ut vestri misereatur. ונשא, Et sublati erit, ultra latus Abrahami: Et excelsus erit, ultra latus Isaaci: Valde, ultra latus Jacobi. Et hæc omnia, quæ docuimus, unum sunt in mysterio sapientie. Illo tempore excitabit Deus S. B. proprietatem supernam, ut Lunam illustret prout par est, q. d. Jesa. XXX, 25. Et erit lux Lunæ sicut Solis, & lux Solis septuplo major erit, h. e. ut lumen septem dierum, idque ideo, quia Spiritus supernus

ipsi additus est. Et propterea tunc excitabuntur omnes illi mortui, qui in pulvere sunt. Vox autem עברי, servus meus, רמורד, mysterium denotat illius, in cujus manu claves Domini ipsius sunt, quemadmodum Scriptura dicit, Genes. XXIV, 2. Ad servum seniore[m] domus suæ. — Post multa interjecta, quæ alibi proferuntur, ita pergunt, fol. 103. col. 408. Propterea Scriptura dicit: Ecce sapienter aget servus meus, ut scilicet unamquamque animam in locum suum restituat. Tolle[tur] & exaltabitur valde, ex latere omnium illorum graduum superiorum, prout diximus. Quemadmodum obstupu[er]unt de te multi, sic contemtor reliquis hominibus aspectus ejus, & forma ejus præ filiis hominum. Veni & vide, A majoribus nostris hæc dicta sunt: Quum templum devastatum esset, & Schechina in medio Israelitarum ad terras peregrinas exulatum ivisset, quidnam Scriptura tunc dicit? Jesa. XXXIII, 7. Ecce robusti eorum clamant foris, angeli pacis amare stebunt. Omnes de hac re fleperunt, lacrymasque cum dolore conjunxerunt: Omnia vero hæc ideo, quia Schechina a loco suo abiit, & quia tantopere mutata est; ut ejus luce non illustraretur, propterea dicitur hoc loco: Contemtor reliquis hominibus aspectus ejus. Posses etiam sic explicare: Contemtor כבוד, præ viro, h. e. præ servo, cujus imago & color tantopere immutatus est. Nam a quo tempore templum devastatum est, cæli lumen stabile non fuit, h. e. secundum sensum mysticum, benedictiones non habitant, nisi in illo loco, ubi mas & femina inveniuntur. Et hoc idem est, quod alibi dicitur Jesa. LVII, 1. Justus אבר, perit. Non legitur ibi אביר aut אבר, sed אבר, quia benedictiones non inveniuntur, nisi in illo loco, ubi mas & femina simul sunt, Tanchuma in Jalkut Simeoni II. fol. 53, 3. (nam in quibusdam editionibus hæc verba omissa sunt, teste Dantzio diss. de לִוְטֶה redemptionis humanæ p. 839.) Ecce sapienter aget servus. Intelligitur rex Messias. Idem fol. 11, 1. ad verba Zachar. IV, 7. Quis tu es, mons magne? Intelligitur rex Messias. Cur autem dicitur mons magnus? Resp. Quia major est Patriarchis, q. d. Ecce sapienter aget. Aben-Efra: Multi explicant hæc de Messia, propterea quod majores nostri dixerunt, die, quo templum vastatum est, Messiam natum, & postea compedibus vinctum

esse. Abarbanel: *Jonathan filius Vfiel explicat de Messia venturo, quæ etiam est interpretatio sapientum b. m. Vidi quoque explicationem R. Mo- sis Nachmanide in hanc prophetiam, qui eandem de rege Messia explicuit.* Alia testimonia recentiorum ex Nezach Jisraël, R. Levi ben Gersom in Legem & Alschech ad h. l. evolvat Lector in annotationibus V. Cel. G. E. Edzardi ad cap. i. Berachoth p. 179. 180. Vide Locum Generalem LII, l. LXXXIII.

Cap. LIII, 3. *Et ascendit ut virgultum coram eo.* Vide Locum Generalem LVIII.

Ibid. v. 4. *Vere infirmitates nostras ipse tulit.* Sanhedrin fol. 98, 2. *Sunt, qui dicant nomen Messie esse Leprosum ex domo R. Jehuda Sancti, q. d. Vere infirmitates nostras ipse tulit, & dolores nostros portavit. Et nos existimavimus ipsum (lepra) percussum, a Deo castigatum & humiliatum.*

Ibid. v. 5. *Et ipse vulneratus est propter transgressiones nostras.* Sohar Exod. fol. 85. col. 346. *Messias attollit vocem & flet propter peccatores, qui inter eos sunt. Et hoc est, quod Scriptura dicit: Et ipse vulneratus est.* Sohar Num. fol. 88. col. 351. & fol. 93. col. 372. *Eo tempore, quo Deus sanitatem adferre vult mundo, unum ex illis justum percutit, & propter eum sanitas universis contingit. Vnde hoc probatur? Resp. Ex verbis: Et ipse vulneratus est.* Tikkune Sohar c. 20. fol. 47, 1. *Dixit Moses: Quando dicent homines, quod ego Noacho similis sim, qui pro generatione sua non intercescit; illo tempore semet ipsum tradidit pro illis, q. d. Exod. XXXII, 32. Et si non, dele me quæso. Et propterea Pastor aliquis fidelis futurus est in captivitate postrema, & de eo statuminabitur illud: Ipse מוֹרֵר propter transgressiones nostras: h. e. factus est מוֹרֵר, immundus, profanus propter nos. attritus propter peccata nostra: in comminatione castigationum humilitatis in tantis pressuris, quas pro illis portavit.* Midrasch Schmueel fol. 67, 1. & Mechilta in Jalkut Simeoni II. fol. 90, 1. 2. *In tres partes divise sunt omnes castigationes s. pæne: tertiam habuit rex Messias, q. d. Et ipse vulneratus est.* Midrasch Ruth rabba fol. 41, 1. ubi verba Ruth. II, 14. de Messia explicant, inter alia hæc adduntur: *Et buccellam tuam intinge in acetum: intelliguntur castigationes, q. d. Et ipse*

ipse vulneratus est. Breschith rabba citante Raymundo Martini: *Rex Messias totam mentem eo direxit, ut misericordiam impetraret Israëlitis, proque ipsis jejunaret, q. d. Vulneratus est propter peccata nostra. Et quando Israëlites peccant, ipse pro illis intercedit, q. d. Et livore ejus sanati sumus. Vide Locum Generalem LXIII.*

Ibid. *Et livore ejus sanati sumus. Sohar Exod. fol. 48. col. 189. De Messia hoc dictum est, quod pauper venturus sit. Et hic ipse est, de quo scriptum est: Et livore ejus.*

Ibid. v. 9. *Et dedit cum impiis sepulchrum ejus. In Sohar Numer. fol. 52. col. 200. Messias ita loquens introducit: Nemo auxiliatur mihi, ut me eripiam ex angustia hujus sepulcri: de me quippe scriptum est: Et dedit.*

Ibid. v. 10. *Et Dominus voluit percutere ipsum. Targum: Et Domino fuit beneplacitum conflare & comminueret reliquias populi sui. Propterea quod purgavit a peccatis animas eorum, videbunt regnum Messie ipsorum, multos habebunt filios & filias, prolongabunt dies, & observantes Legem Domini secundum beneplacitum ejus felices erunt.*

Cap. LIV, 1. *Canta sterilis, quæ non peperisti. Breschith rabba sect. 38. fol. 37, 3. & Midrasch Schmuel in Jalkut Simeoni II. fol. 12, 3. De Zione dicitur, quod non habeat, & tamen habet, q. d. Jesa. LIX, 20. Et veniet Zioni Goël. c. LIV, 1. Canta sterilis. Quoniam vero, ut inferius occurreret, locus prior de Messia explicatur, concludo exinde, etiam posteriorem eodem jure sic explicari debere.*

Ibid. v. 2. *Dilata locum tentorii tui. Vajikra rabba sect. 10. fin. Temporibus Messie, לערר לבא, ubique spatium erit amplum, q. d. Jerem. III, 17. Illo tempore Hierosolymam vocabunt thronum Dei, & congregabuntur eo omnes populi. R. Jochanan abiit ad salutandum R. Chaninam, invenit eum de hoc Jeremie loco meditantem, & rogavit: Num vero Hierosolyma omnes gentes comprehendere potest? Hic respondit: Scriptura sic dicit: Dilata locum tentorii tui. Et v. 3. Quoniam ad dextram & sinistram erumpes. Vide Locum Generalem LXX, 8.*

Ibid.

Ibidem v. 2. *Et clavos tuos firma.* Vide Locum Generalem XCIII.

Ibid. v. 5. *Quoniam creator tuus est maritus tuus.* Vide Locum Generalem LXXI.

Ibid. v. 7. *Et miserationibus magnis colligam te.* Vide infra Hoseæ II, 21.

Ibid. v. 8. *Et misericordia æterna miserebor tui.* Sohar Exod. fol. 49. col. 195. *Mense Nisan liberati sunt (ex Ægypto,) & eodem mense futuro tempore liberabuntur, ut confirmetur id quod dictum est: Misericordia æterna miserebor tui, dicit Dominus redemptor tuus.*

Ibid. v. 9. *Quoniam aquæ Noachi hoc mihi erunt.* Sohar Genes. fol. 53. col. 210. ubi antea multa de Messia adfuerant, sic pergunt: *Propterea memorabo in Lege redemptionem Israël, & memoriam ejus conservabo. Et hoc ipsum est quod dicitur: Juravi, me aquas Noachi non adducturum in terram: sic juravi &c.*

Ibid. v. 11. *Et fundabo te sapphiris.* Sohar Exod. fol. 52. col. 206. ad verba Exod. XXIV, 9. *Et viderunt Deum Israël, sub cujus pedibus erat tanquam opus pavimenti sapphirini: ad formam gemmarum, quibus Deus S. B. templum ædificare constituit, q. d. Et fundabo te.* Ibidem fol. 96. col. 391. *Propterea decrevit Deus S. B. Hierosolyma fundamentis aliis firmare, quæ per omnia durant, q. d. Et fundabo te Sapphiris. Illa fundamenta & columnina sunt superna & robusta, quæ non tam facile, sicut priora, dimoventur.* Alia duo loca ex Schemoth rabba & Baba bathra evolvantur tomo I. Horarum ad Apoc. XXI, 19. Locus insignis huc pertinens occurrit in Pesikta rabbathi fol. 56, 3. sed qui magis illustrat locum Apocalypticum, & igitur locum habebit tomo III. vel IV. hujus operis. Adde Locum Generalem III, 3. LXX, 3. 4.

Ibid. v. 13. *Et omnes filii tui a Deo docti erunt.* Pesikta in Jalkut Simeoni I. fol. 78, 3. *In hoc seculo dedi vobis legem, & singuli homines in eadem occupati fuerunt. Verum seculo futuro omnes Israëlita addiscunt eam, neque rursus obliviscuntur, q. d. Jerem. XXXI, 33. Quoniam hoc est fœdus. Neque hoc tantum, sed etiam pacem inter eos multiplicabo, quemadmodum Jesaias dicit: Et omnes filii tui a Deo docti erunt, & pax*

multa filiis tuis. Tanchuma fol. 17, 1. *Dixit Deus S. B. ad Abrahamum: In hoc seculo tu filios suos legem docuisti; Verum seculo futuro ego docebo eam, q. d.* Et omnes filii tui. Midrasch Tehillim ad Psalm. XXI, 1, *Temporibus Messie omnes Israëlita Legem ab ipso Deo S. B. addiscent, q. d.* Et omnes filii tui. Breschith rabba sect. 95. fol. 93. *Deus S. B. dixit ad Abrahamum: Tu docuisti filios tuos legem in hoc seculo: sed seculo futuro ego in Gloria mea ipsos legem docebo, q. d.* Et omnes filii tui. Vide Locum Generalem VIII. XII. & ad Jerem. XXXI, 34.

Ibid. v. 14. *In iustitia fundaberis.* Sohar Exod. fol. 25. col. 97. *Templum initio non nisi per iustitiam edificatum est. Tempore autem futuro constituit Deus illud per gradum alium supernum edificare, qui vocatur iustitia, q. d.* In iustitia fundaberis.

Cap. LV, 1. *Eja omnes sitientes venite ad aquas.* Vide Locum Generalem LXXIV.

Ibid. v. 3. *Misericordias Davidis fideles.* Sohar Genes. fol. 118. col. 467. *R. Jose dixit: Datur duplex misericordia: alia superna, alia inferior. Superna est supra cælos, inferior autem, de qua Scriptura dicit: Misericordias Davidis fideles. De hac autem scriptum est Psalm. LVII, 11. Nam magna usque ad cælos est misericordia tua. Videntur hæc verba de scriptorum culpa aliquantum trajecta esse. Nam locus noster Jesaianus ad misericordiam supernam pertinet, quæ supra cælos est, Davidis autem ad inferiorem, quæ tantum usque ad cælos pertingit.*

Ibid. v. 12. *Quoniam cum gaudio exhibitis.* Vide Locum Generalem XC.

Ibid. *Montes & colles personabunt ante faciem vestram cantico.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XIII, ult. fol. 10, 3. *Dixi vobis, ut portetis coram me Lulaf, & me celebretis, & ego retribuam vobis לעתיד לבא, q. d.* Montes & colles.

Cap. LVI, 1. *Propinqua est salus mea, ut veniat.* Vide Locum Generalem IX, 2. XLVI.

Ibid. v. 7. *Et adducam eos in montem sanctitatis meæ.* Vide Locum Generalem XIX, 3.

Ibid.

Ibid. v. 14. *Sternite, sternite, verrite viam.* Vide Locum Generalem XI. XXV.

Cap. LVII, 1. *Iustus perit.* Vide ad Jefa. LII, 13. & Locum Generalem CIII.

Ibid. v. 16. *Quoniam spiritus ante faciem meam exhibit.* Avoda fara fol. 5, 2. *R. Ame dixit: Filius Davidis non ante venit, quam omnes anime, quæ in Guph sunt, absoluta fuerint, q. d. Quoniam spiritus.* Vbi Tosephoth: *Messias dicitur Spiritus.* Thren. IV, 20.

Ibid. v. 19. *Pax, pax illis, qui remoti, & qui propinqui sunt.* Vide Locum Generalem LXXIX, 2.

Cap. LVIII, 14. *Tunc deliciaberis in Domino.* Vide infra ad c. LX, 19.

Cap. LIX, 15. *Et erit veritas sublata.* Schir haschirim rabba fol. 15, 3. & Sanhedrin fol. 97, 1. *Et tempore, quo Messias venit, veritas erit sublata. Unde hoc probas? Resp. Ex verbis Jeseia: Et erit veritas.*

Ibid. 16. *Et vidit, quod nemo adesset, & obstupuit.* Vide Locum Generalem IX, 3.

Ibid. v. 19. *Quando angustia veniet.* Sanhedrin fol. 98, 1. *R. Fochanan dixit: Quando seculum videbit, in quo multa angustia Israëlitas prement, tunc expecta Messiam, q. d. Quando angustia veniet sicut flumen, tunc Spiritus Domini rejiciet illam. Et paulo post sequitur v. 20. Et Zioni veniet Goël.*

Ibid. v. 20. *Et Zioni veniet Goël.* Sohar Numer. fol. 65. col. 258. *Futuro tempore constituit Deus remove contumeliam Israël a reliquis gentibus, eosque exhilarare letitia Zionis, q. d. Jerem. XXXI, 12. Et venient & cantabunt in excelsitate Zionis. Et alio loco: Et veniet Zioni Goël. Alia loca vide supra ad c. LIV, 1. & modo v. 19. Echa rabbathi fol. 56, 2. R. Acha dixit: Quomodo Israëlitas non capti sunt, nisi בְּרוּרָה מֶלֶךְ, a persecutore potente, ita nec redimentur, nisi בְּגֹאֵל מֶלֶךְ, per Redemptorem plenum s. potentem, q. d. Et Zioni veniet Goël. Fundamentum hujus meditationis est, quia utraqve vox בְּרוּרָה & בְּגֹאֵל cum ו, adeoque plene scribitur, matre lectionis adjecta. Vide Locum Generalem XIX, 2. LXXXVI. & supra c. LIV, 1.*

Cap. LX, 1. Surge, illuminare. Targum : Surge, illuminare, Jerusalem, quoniam venit tempus redemptionis tue. Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 4. Ea hora, qua Messias venit, stat in tecto templi, & dicit : Adspicite lucem meam, quæ vobis exorta est, q. d. Surge, illuminare. Breschith rabba sect. 1. fol. 3. 4. ad verba Daniel. II, 2. Et lux cum ipso habitat : Intelligitur rex Messias, de quo Jesa. LX, 1. Surge, illuminare. Ibid. sect. 2. fol. 5, 1. Templum rursus adificandum & perfecte constituendum est לעתיד לבנו, temporibus futuris, q. d. Surge, illuminare, quia venit lux tua. Mechilta fol. 23, 2. Israelitæ fuerunt in luce, Aegyptii autem in tenebris, & sic quoque erit לעתיד לבנו, temporibus Messie, q. d. Surge. Quoniam ecce tenebræ. Bammidbar rabba sect. 21. fol. 245, 1. & Tanchuma fol. 75, 1. לעתיד לבנו, De temporibus Messie scriptum est : Surge, illuminare. Sect. 15. pr. Si vos solliciti estis ad accendendum mihi lucernas, אנני מאור לכם אור גורלה לעתיד לבנו, ego illucescere faciam vobis lucem magnam temporibus Messie, q. d. Surge, illuminare. Et ambulabunt gentes. Tanchuma fol. 63, 3. Dixit Deus S. B. ad Israelitas : Mementote, ut nomini meo lumina accendatæ, & ego lumen magnum vobis accendam לעתיד לבנו, temporibus futuris, q. d. Surge, illuminare. Idem in Jalkut Simeoni I. fol. 99, 3. ad verba Exod. XXV, 6. Oleum ad luminare. זה מלך המשיח, Intelligitur rex Messias, de quo Psalm. CXXXII, 17. Ibi progerminare faciam cornu Davidis, instruam lucem Messie meo. Et alio loco : Surge, illuminare. Siphri in eodem Jalkut fol. 213, 1. ad verba Numer. VI, 26. Illustret Dominus faciem suam super te : h. e. det tibi lucem vultus sui. R. Jonathan autem dicit, intelligi lucem Schechina, q. d. Surge, illuminare. Midrasch ibid. fol. 215, 3. Futuro tempore, quamvis Hierosolymam implebo gloria mea, q. d. Surge, illuminare : tamen in medio illius lucernas accendam, q. d. Zephani. I, 12. Illo die perquiram Hierosolymam lucernis. Adde Locum Generalem XIII. XX, 3. XCIV. XCV, 1.

Ibid. v. 2. Nam ecce tenebræ obtegent terram. Midrasch Tehillim fol. 16, 2. ad Exod. X, 23. Et filiis Israel erat Lux. Quemadmodum feci in hoc mundo, sic etiam faciam לעולם הבא, q. d. Nam ecce, Sche-

Schemoth rabba sect. 14. fin. לעזר לכה, *Tempore Messie Deus S. B. tenebras gentilibus, lucem vero Israëlitis immittet, q. d. Nam ecce tenebræ. Tanchuma in Jalkut Simeoni l. fol. 103, 2. Deus promissit tibi (Israëli) illustrationem in seculo futuro, cum tenebræ gentiles obscurabunt, q. d. Nam ecce tenebræ. Idem ibidem ll. fol. 57, 1. ad verba Exod. XXVII, 20. יקחו אור. Et furrant vel ferant ad te oleum: non quodego eodem opus habeam, sed ut illustret te in seculo futuro, gentes autem obtenebret, q. d. Nam ecce tenebræ. Sanhedrin fol. 99, 1. Sadduceus rogabat R. Asku: Quando venit Messias? Ille respondit: Quando tenebræ homines istius ævi obfuscabunt. Sic enim legitur: Nam ecce tenebræ. Vide Locum Generalem LI.*

Ibid. v. 3. *Ft ambulabunt gentes in lumine tuo. Pesikta in Jalkut Simeoni ll. fol. 56, 4. Deus accendit lucem Messie & Israëlitarum, & omnes ad lumen Messie & Israëlitarum pervenient, q. d. Et ambulabunt gentes. Inter decem ista, quæ Deus לעזר לכה renovabit, est etiam Hierosolyma, cujus lapides fulgebunt sicut Sol, & gentes venient, & videbunt gloriam Israëlitis, q. d. Et ambulabunt. Vide Locum Generalem III, 3.*

Ibid. v. 4. *Filii tui ex locis remotis venient. Vide Locum Generalem V, 2.*

Ibid. v. 5. *Tunc videbis & erumpes. Mechilta fol. 25, 1. Particula תא, tunc, sumitur nonnunquam de tempore præterito, nonnunquam de temporibus N. T. q. d. Tunc videbis. Idem adducitur ex מדרש אכר in Jalkut Simeoni l. fol. 69, 4.*

Ibid. v. 6. *Multitudo camelorum obteget te. Vide Locum Generalem XLIV, 6. CVII, 2.*

Ibid. v. 6. *Omnes ex Saba venient. Breschith rabba ad Genes. XXV, 6. citante Fino in Flagello Judæorum VI, 14. Hieron. a S. Fide I, 6. & Steph. le Moyne diss. de Jehovah justitia nostra p. 17. (nam in Rabboth hæc non exstant.) Ille est Messias, sicut dicitur Jerem. XXIII, 6. Hoc est nomen ejus, Dominus justitia nostra.*

Ibid. v. 7. Omnes oves Kedar ad te congregabuntur. Avoda fara fol. 24, 1. R. Elieser dixit: Gentiles omnes sub Messia sua sponte attrahentur, q. d. Omnes oves Kedar.

Ibid. v. 8. Quinam sunt illi, qui sicut nubes volabunt? Sohar Exod. fol. 43. col. 172. בִּסְמוֹנֵה דְּמָרִי, Tempore futuro, quando Deus S. B. filios suos ex captivitate liberabit, tunc illud מִי conjungetur cum אֱלֹהִים, quæ duo in captivitate separata fuerant: Conjungentur vero in unum, & nomen Dei perfectum erit in dispositione sua, & mundus quasi aromatibus condietur, q. d. Quinam sunt illi, qui sicut nubes volabunt? & sicut columbæ ad fenestras suas? Midrasch Tehillim ad Psalm. XLVIII, 13. R. Nathan dixit: Quod antea factum est, porro quoque fiet. Quemadmodum Israëlitas ex Aegypto eduxit in nubibus celi, sic etiam faciet ipsis עֲרֵירִי tempore futuro, q. d. Quinam sunt illi. Vide supra ad c. XLIX, 12.

Ibid. v. 14. Et incurvabunt se tibi filii eorum, qui te afflixerunt. Vide Locum Generalem XLIX, 2.

Ibid. v. 18. Et vocabis Salutem muros tuos. Vide Locum Generalem XLIX, 3.

Ibid. v. 19. Non erit tibi Sol ultra lux interdiu. Sohar Numer. fol. 73. col. 294. R. Isaac dixit: Beati sunt iusti, quibus Deus Lunam sicut Solem, & Solem septies clariorem faciet, q. d. Jesa. XXX, 26. Et erit splendor lunæ sicut splendor solis. Et rursum c. LX, 20. Non occidet ultra sol tuus. Et v. 19. Non erit tibi sol. Inter decem ista, quæ Deus temporibus Messiae renovaturus est, illud primum locum obtinet, quod Deus S. B. ipse illuminaturus est mundum, q. d. Non erit amplius sol aut luna. Schemoth rabba sect. 15. fol. 114, 4. Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 103, 2. Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: In hoc seculo vos conjuncti fuistis cum luce templi: sed seculo futuro adducam vobis regem Messiam, qui cum luce comparatur, q. d. Psalm. CXXXII, 17. Ibi progerminare faciam cornu Davidis, instruam lucem Messiae meo. Neque hoc tantum, verum etiam memet ipsum faciam lucem, q. d. Et erit tibi Dominus lux æterna. Midrasch Schocher tof ibid. fol. 113, 4. De עֲרֵירִי לְבָנִי Scriptura sic dicit: Surge, illuminare, quia venit lux tua. Non erit tibi amplius sol aut luna.

luna. v. 20. Non occidet amplius sol tuus. Midrasch alius ibid. fol. 215, 3. *Non opus habebō tibi ostendere lumen solis, sed gloria mea illustrabo ipsos, q. d.* Non erit tibi amplius. Vide Locum Generalem XCIV.

Ibid. v. 20. *Non occidet ultra Sol tuus.* Sohar Exod. fol. 17. col. 67. *De רחמי ומנח רחמי scriptum est:* Non occidet. Vide modo ad v. 19. & Locum Generalem LXXX, 7.

Ibid. v. 21. *Et populus tuus omnes erunt iusti.* Sohar Genes. fol. 16. col. 461. ubi ad hæc ipsa verba commentantur: *Beati sunt Israëlitiæ omnibus populis idololatricis, quia Deus S. B. illos sanctos vocat: ut illis hereditatem æternam seculi futuri decernat, usque in hoc etiam seculo deliciantur, q. d.* Jesa. LVIII, 14. *Tunc deliciaberis in Domino. Quare hoc? Quia adherent corpori Regis, q. d.* Deuter. IV, 4. *Et vos, qui adhæretis Domino Deo vestro, omnes vivitis hodie. R. Isaac hæc protulit ad verba:* Et populus tuus omnes erunt iusti. *רחמי קרא רוח עלמה הרה.* Hic textus mysterium supernum indigitat. Sanhedrin fol. 98, 1. *R. Jochanan dixit: Filius Davidis non venit, nisi cum aut omnes iusti, aut omnes impii sunt. De priori testatur locus: Et populus tuus. De posteriori Jesa. LIX, 16. Et vidit, quod nullus aderat, & obstupuit, quod nemo pro populo intercederet. Tanchuma fol. 10, 1. Dixit Deus S. B. בעולם הזה, In hoc mundo iusti procreant liberos bonos & malos: verum לעוה"ב temporibus Messie omnes erunt iusti — celeriter efficiam illud.* Vide Locum Generalem XIX, 3. CVI.

Ibid. v. 21. *Surculus plantationum.* Vide Locum Generalem LXXX, 6.

Ibid. v. 22. *Tempore suo celeriter efficiam illud.* Sohar Genes. fol. 73. col. 290. *Quid sibi vult hæc vox בעתה? Resp. בעת ה', Tempore Jehovæ, מתקום מעפר, רתקום, quo surget ex pulvere.* Schemoth rabba sect. 18. fin. *Israëlitiæ speculantur, (Salutem) postquam venit Edom. (Imperium Romanum) Dixit Deus S. B. Signum hoc erit in manu vestra eo die quo feci vobis השועה, salutem, & illa nocte scitote, quod ego redimam vos. Et si non, ne credatis, quia nondum adest tempus, q. d.* Ego Dominus, in tempore suo festinabo illud. *Et alibi dicit Haggai II, 6. Adhuc parum est, & commovebo coelum & terram, In Sanhedrin l. c. eadem.*

eadem verba, sicut præcedentia, de Messia adducuntur, sed homines mali distinctione aliqua ex cerebro suo prolata adventum Messiae differre conantur.

Cap. LXI, 1. *Propterea quod Dominus me unxit.* Kimchi in Libro Radicum, rad. מָשַׁח, col. 278. *Verba Prophetæ agunt de Messia: nam Messias sic loquitur:* Propterea quod Dominus me unxit. Idem tamen Kimchius in Commentario sui oblitus, Prophetam de semet ipso loqui dicit. Vide Locum Generalem XIV.

Ibid. v. 5. *Et stabunt peregrini & pascent gregem vestrum.* Traditio Scholæ Elianæ in Jalkut Simeoni I. fol. 64, 1. *Omnis populus aut regnum, qui Israëlitas non afflixerunt aut ludibrio habuerunt, venient, & erunt agricolæ & vinitores Israëlitarum לְיִסּוֹת הַמָּשִׁיחַ, temporibus Messiae, q. d.* Et stabunt peregrini. v. 6. Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini. Midrasch Koheleth fol. 75, 4. ad verba Cohel. 11, 7. Comparavi mihi servos & ancillas: intelliguntur gentiles, de quibus Joël, 11, 1. 2. Et etiam super & ancillas meas, effundam Spiritum meum. Porro לַעֲתִיר לְבָנָא temporibus Messiae gentiles servi erunt Israëlitarum, q. d. Et stabunt peregrini.

Ibid. v. 9. *Et notum erit in gentibus semen eorum.* Vajikra rabba sect. 25. fin. & Schir haschirim rabba fol. 27, 1. *Dixit R. Simeon filius Lakonja: In hoc mundo unus ædificat, alter perficit, unus plantat, alter comedit, verum לַעֲתִיר לְבָנָא, quid scriptum est?* Jesa. LXV, 22. *Non ædificabunt, & alter habitabit, non plantabunt, & alter comedet, neque in vanum laborabunt.* Et alibi: Et notum erit in gentibus semen eorum. Tanchuma fol. 80, 2. *Dixit Deus S. B. Israëlitis: In hoc mundo vobis benedictiones & maledictiones, bona & mala proposui: Verum לַעֲתִיר לְבָנָא maledictiones & mala a vobis auferam, & benedicam vobis, ita, ut, quicumque videbit vos, dicturus sit, quod vos sitis populus benedictus, q. d.* Et notum erit in gentibus.

Ibid. v. 6. *Vos autem sacerdotes Domini vocabimini.* Vide Locum Generalem XCVI, 4.

Ibid.

Ibid. v. 10. *Gaudendo gaudebo in Domino.* Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 57, 4. comparat hæc verba cum illis Psalm. CXVIII, 24. *Hæc est dies, quam fecit Dominus : exulemus, & letemur in ea.* Jam vero infra occurret, Psalmum illum de Messia agere. Debarim rabba sect. 2. circa fin. *Bixerunt Israëlita ad Deum S. B. Domine mundi, quousque anima, quæ te celebrat, ad pulverem detrudetur? Respondit Deus S. B. יגיע הקץ, Accedet finis, & animæ vestræ lætabuntur: propterea Jesaias consolatur eos, dicens: Gaudendo, gaudebo.* Vide Locum Generalem V, 2. XXII, 1. 2. 3. XXVII, 2.

Cap. LXII, 1. *Propter Zion non tacebo.* Vide Locum Generalem LXII, 1.

Ibid. v. 4. *Et terra tua maritabitur.* Vide Locum Generalem XCVI, 2.

Ibid. v. 5. *Quemadmodum sponsus de sponsa, sic Dominus de te gaudebit.* Sanhedrin fol. 99, 1. *Asimi filius R. Abhi tradit: Dies Messie erunt Israëlitis anni septies mille, q. d. Quemadmodum sponsus.* Vide Locum Generalem XCVI, 3.

Ibid. v. 6. *In muris tuis, Jerusalem, constitui custodes.* Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 85, 1. *R. Simeon fil. Levi docuit, Deum sic dixisse: Tota familia mea fiet murus urbi Hierosolyminae, רעורר רכני, temporibus futuris, & angelos ipsis custodes constituam, q. d. In muris tuis.*

Ibid. v. 10. *Sternite, sternite viam.* Vide Locum Generalem XI. XIX, 3. XX, 3. XXV.

Ibid. v. 11. *Dicite filie Zion: Ecce salus tua venit.* Tanchuma in Jalkut II. fol. 86, 1. verba hæc comparat cum Zachar. IX, 9. quæ de Messia agunt. Vide Locum Generalem LVII, 2.

Cap. LXIII, 1. *Quis est ille, qui venit ab Edom?* Sohar Genes. fol. 115. col. 456. ubi de cæde primogenitorum in Ægypto sermo est, sic pergit: *Verum de temporibus futuris quidnam Scriptura dicit? Quis est ille, qui venit ab Edom?* Ibid. fol. 127. col. 505. pr. *Schechina vindictam a reliquis populis sumtura non aliter incedit, quam sicut leo, ut in ipsos insi-*
Hor. Hebr. Tom. II. Bb liat,

liat, q. d. Incedens in multitudine roboris sui. Paulo post col. 506. verba, Sorditatus vestibus, parallela proferuntur illis Genes. XLIX, 11. Lavabit in vino vestimentum suum. Sphar Exod. fol. 21, col. 84. Temporibus futuris omnes hostes tradentur in manus Matronæ, q. d. Qvis est ille? Ibid. fol. 24, col. 93. Temporibus futuris constituit Deus S. B. omnes exercitus cum ducibus Edomæorum interficere, q. d. Qvis est ille? Mechilta fol. 14, 1. Bammidbar rabba sect. 7. fol. 196, 2. Quum Israëlita ab Idumæis in captivitatem abducerentur, Schechina cum ipsis fuit, q. d. Qvis est ille? Pirke R. Eliefer c. 30. Postea filius Davidis progerminabit, & videbit perditionem idololatrarum, & tandem veniet in terram Israëliticam, q. d. Qvis est ille? Midrasch in Jalkut Simeoni I. fol. 269, 3. In hoc seculo homines fuerunt advocati & salvatores vestri: sed לערית לבנא seculo futuro ego בכבורי in gloria mea ero vobis כנגור contra Principes gentium, ומושיע אתכם, & salvabo vos, q. d. Ego loquens justitiam, & multus ad salvandum. Vide Locum Generalem LXVI.

Ibid. v. 1. Gradiens in magno robore suo. Vide infra ad Amos V, 2.

Ibid. v. 2. Quare vestis tua est rubicunda? Siphri in Jalkut Simeoni I. fol. 166, 2. & II. fol. 58, 1. Illo tempore Deus S. B. sumsit peccata eorum, (Jacobi & Esavi) illaque in vestes suas reposuit, unde factæ sunt rubicundæ, q. d. Quare vestis tua? donec rursus albæ factæ sunt, q. d. Daniel. VII, 9. Vestis ejus alba sicut nix. Midrasch ibid. II. fol. 180, 3. ad verba Cant. V, 10. Dilectus meus candidus & rubicundus: Candidus Israëlitis, rubicundus gentilibus, q. d. Quare vestis tua? Et sic alio loco dicitur Exod. XV, 6. Dextra tua, Domine, magnifica est robore. Vide Locum Generalem LXII.

Ibid. v. 4. Quoniam dies ultionis in corde meo. Sanhedrin fol. 99, 1. Rabbi dixit: Dies Messie erunt 365. anni, secundum numerum dierum solis, q. d. Quoniam dies ultionis in corde meo, annus redemptorum meorum venit. Breschich rabba sect. 65. fol. 64, 2. Regnum impium (Imperium Romanum) quando cadet? Illo tempore, de quo Propheta: Quoniam dies ultionis. Eadem repetuntur in Midrasch Coheleth fol. 96, 3. Ibidem vero fol. 98, 2, hæc habentur: R. Saul ex civitate Nave tradidit nomine

nomine R. Simeonis: Si dicat homo ad te: מתי קץ הגאולה, Quando erit finis redemptionis? Responde: Quando hæc verba implentur: Quoniam dies ultionis in corde meo. In Pefikta rabbathi fol. 2, 1. quæstio proponitur: Quamdiu durabunt anni Messie? & respondetur. Mille annis: quia legitur: Dies ultionis in corde meo. Dies vero Dei sunt mille anni Psalm. XC, 4.

Ibid. v. 5. Et respexi, & non erat auxilians. Sohar Exod. fol. 3. col. II. Temporibus Messie Deus omnia hominum opera perlustrat, sic, ut nemo eorum eo justus reperiatur, q. d. Respexi, & non erat auxilians.

Ibid. v. 7. Magnitudinis bonitatis domus Israël. Vide Locum Generalem XXXI, 19.

Ibid. v. 8. Et dixit: Sane hi filii mei. Sohar Genes. fol. 78. col. 296. ubi antecedentia ex hoc ipso capite de Messia explicata fuerant: Constituit Deus S. B. per totum terrarum orbem proclamare & vocem pronuntiare, quæ sic dicit: Sane filii mei sunt, — & fuit ipsis Salvator.

Ibid. v. 9. Et angelus facierum liberavit eos. Sohar Genes. fol. 73. col. 296. Intelligitur Schechina, quæ cum ipsis fuit in captivitate.

Cap. LXIV, 3. Oculum non vidit, præter te, Domine. Pefikta in Jal-kut Simeoni II. fol. 56, 4. Deus S. B. Messia fecit septem tabernacula ex gemmis, margaritis & smaragdis, ex quorum unoquoque quatuor fluvii vini, lactis, mellis & balsami puri prodierunt, Deus vero S. B. illum in conspectu justorum osculatus est, & in tentorium introduxit, ubi omnes justum ipsum viderunt. Dixit autem illis Deus S. B. O justi ex mundo, Messias nondum dimidiam partem angustie sue sustinuit, sed est adhuc alia quædam mensura, quam ipsi dabo, quamque oculus nondum vidit, q. d. Oculum non vidit. Schemoth rabba sect. 44. fin. Dixit Deus S. B. ad Moysen: Ego ostendam tibi retributionem justorum, quam daturus sum ipsis במחרית הימים, in extremitate dierum. R. Ase dixit: Convivium paradisi viderunt Prophetæ, sed retributionem, מתי שכר, non viderunt, q. d. Oculum non vidit. Et sic David Psalm. XXXI, 17. Quam magna est bonitas tua, quam abscondisti timentibus te!

Midrasch Esther fol. 102, 2. Convivium, quod Deus noster justis instru-

flurus est לעתיד לבני, non potest præcise describi aut definiri, q. d. Oculus non vidit. Vide Locum Generalem XXVII, 3. XCVIII.

Cap. LXV, 6. *Oblivioni tradentur afflictiones priores. Vide supra c. XXXV, 10.*

Ibid. v. 13. *Ecce servi mei comedent. Vide Psalm. XXIII, 5.*

Ibid. v. 17. *Quoniam ecce creo calum novum & terram novam. Vide Locum Generalem XIX, 2.*

Ibid. v. 19. *Et exultabo de Jerusalem. Vide Locum Generalem XXVII, 2.*

Ibid. v. 19. *Et non audietur in ea vox fletus. Vide Loc. Gener. III, 4.*

Ibid. v. 22. *Quoniam sicut dies arboris sunt dies populi mei. Vide Locum Generalem LXXXV. XCVI, 2.*

Ibid. v. 22. *Non edificabunt, & alter habitabit. Vide supra c. LXI, 9.*

Ibid. v. 24. *Et fiet, antequam clamabunt, ego respondebo. Vide Locum Generalem VIII.*

Ibid. v. 25. *Vrsus & agna simul pascunt. Breschith rabba sect. 95. princ. Veni & vide. Quodcumque Deus in hoc mundo percussit, illud sanat לעתיד לבני, temporibus futuris — Et fera quoque sanabuntur, q. d. Vrsus & agna. Ibid. sect. 20. fol. 20, 2. Dixit R. Levi: Tempore futuro omnia sanantur, excepto serpente, q. d. Serpentis panis erit pulvis. Vide Locum Generalem XCVI, 3.*

Cap. LXVI, 7. *Antequam concepisset, peperit. Targum: Salvabitur ante angustias extremas, & Rex ejus revelabitur ante dolores parturientis. Hier. a S. Fide l. 2. & Finus in Flagello Judæorum V, 7. & 12. hæc ita citant: Antequam ei venirent dolores partus, Messias revelatus est. Breschith rabba sect. 85. pr. ad hæc verba sic commentatur: Quum nondum natus esset Tyrannus prior. (Pharao scil.) גואל אחרון. natus est Goël posterior, (Messias, ut explicatur ibidem in glossis משיח כהונה, qui ex Perez filio Judæ descendit.) Finus autem VI, 104. ubi hunc locum denuo repetit, hæc verba sic profert, addita simul explicatione sua:*

sua: Antequam natus fuisset ille, qui Iudeos in ultimam redegit servitutem, eorum jam natus erat Redemptor, hoc est, Messias Salvator. Ille autem, qui Iudeos in ultimam redegit servitutem, fuit Titus Vespasiani Romanorum Imperatoris filius: qui, patre ad imperium sublimato, Judaicam explevit expeditionem: quæ tamen prius patri adhuc in minoribus existenti demandata fuerat. Sed de patre videamus seniore: quoniam Iudeus de juniore non poterit contradicere. Vespasianus igitur quinquennio, antequam Augustus Cæsar e vita excederet, natus est. Cum autem Dominus Iesus Christus quadragesimo secundo anno Imperii ipsius Augusti natus fuerit, & Augustus quinquaginta sex. imperasset annos, ut ex Romanis colligitur historiis: sequitur, quod Iesus Christus per quatuordecim annos & ultra, priusquam Vespasianus nasceretur, ortus jam fuerit: Dicentibus igitur Hebræorum Commentariis: Antequam natus esset ille, qui Iudeos in ultimam redegit servitutem, (hoc est Titus) eorum jam natus erat Redemptor, (hoc est Christus Messias,) Iudeorum igitur Commentaria in ipso Iesu Redemptore verificantur, cum ipse Iesus, antequam nasceretur Vespasianus, & tanto magis ante Titum Vespasianum jam natus fuisset. Concluditur igitur ex Commentariis Iudeorum, quod Iesus Christus Redemptor venit ante secundi templi Hierosolymitani destructionem. Hieronymus a S. Fide I, 2. ex Genesi magno antiquissimo, quem librum ille paullo ante ab alio Genesi magno R. Mosis prædicatoris distingvit, hæc verba producit: Dixit R. Samuel bar Nahaman: Vnde probabis, quod in die, quæ fuit destructio templi, natus fuit Messias? Respondit, ab hoc, quod habetur Esaie ultimo: Antequam parturiret, peperit; antequam veniret partus ejus, peperit masculum. In eadem hora, quæ facta est templi destructio, exclamabat Israël tanquam parturiens. Vajikra rabba sect. 14. fin. In hoc mundo mulier cum dolore parit: verum de temporibus futuris, quid Scriptura dicit? Antequam concepit, peperit, h. e. antequam dolores accesserint, filium produxit. Posteriora verba in Rabboth mutilata erant, supplevi autem ex Jalkut Simeoni I. fol. 150, 4.

Ibid. v. 10. Gaudete cum Ierusalem, & letamini. Sohar Genes. fol. 69. col. 274 ad hæc verba: R. Jehuda dixit: Nullum fuit tantum gaudium

Dei, a die, quo mundum condidit, quantum illud erit, quo de justis letabitur
 לעתיד לבנה, temporibus Messie. Pefikta rabbathi fol. 50, 4. Quicumque
 Hierosolyma causa luget בעולם הזה, is cum eadem letabitur לעתיד
 לבנה, q. d. Gaudete cum Jerusalem.

Ibid. v. 12. Ecce derivo ad eos pacem, sicut fluvium. Vajikra rabba sect.
 9. fin. Vnde probas, quod pax futura sit בעולם הבא, in mundo futuro?
 Resp. Ex verbis Jesaie: Ecce derivo. Debarim rabba sect. 5. fin. Ma-
 gnum quid est pax: Deus enim Hierosolymam non consolatur, nisi per pa-
 cem, q. d. Ecce derivo. Adde Locum Generalem XCVI, 1.

Ibid. v. 14. Et videbitis, & letabitur cor vestrum. Vide Locum Ge-
 neralem XLX, 3.

Ibid. v. 20. Et adducent omnes fratres suos donum Domino. Schir ha-
 schirim rabba fol. 23, 1. Illi ipsi (gentiles) adducent munera Regi Messie,
 q. d. Et adducent omnes. Vide Locum Generalem CI.

Ibid. v. 22. Nam quemadmodum cælum novum & terra nova. Tan-
 chuma fol. 85, 3. Dixit Deus S. B. In hoc mundo stetitis ad accipiendum
 præcepta: ego etiam בעולם הבא stare faciam vos, q. d. Nam quem-
 admodum cælum novum & terra nova, quæ ego facio, stant coram
 me, sic quoque semen & nomen vestrum stabit. Sohar Genes. fol. 31.
 col. 128. Illo tempore Deus erit cum Schechina sua, & innovabitur mundus,
 q. d. Nam quemadmodum cælum novum.

Ibid. v. 23. Et erit singulis mensibus & Sabbathis veniet omnis caro ad
 adorandum coram me. Pefikta rabbathi fol. 1. 2. Dixit Deus ad Israëli-
 tas: Filii mei, בעולם הזה annon tribus vicibus quotannis ad templum
 ascendistis? Verum quum attigerit finis, ipse templum edificabo, & vos
 singulis mensibus & Sabbathis ascendetis, q. d. Et erit singulis.

JEREMIAS.

Cap. III, 17. Illo tempore vocabunt Hierosolymam sedem Dei. Sohar
 Levit. fol. 23. col. 92. Destinavit Deus ut muri Hierosolymæ sint excelsi,
 & usque ad thronum gloriæ divinæ pertingant, q. d. Illo tempore. Bre-
 schith

schich rabba in Jalkut Simeoni II. fol. 3, 3. De לעתיד לבנו sic dicit Scriptura: Illo tempore. Pefikta ibid. fol. 52, 4. R. Eleasar filius Asarja, & R. Eleasar הסודר, cognatus meus sederunt, & de his verbis meditati sunt: Illo tempore. Prior dixit ad posteriorem: Confirmat Deus S. B. Hierosolymam, & futuro tempore ad eam sic dicit: Dilata te, & fac tibi locum satis amplum, ut populos ad te venientes excipias.

Ibid. v. 18. Illis diebus venient domus Juda ad domum Israëli. Midrasch in Jalkut Simeoni II. fol. 176, 4. ad verba Cant. I, 16. Ecce lectus noster viret: Intelliguntur decem tribus, quæ olim ultra fluvium Sambatjon in captivitatem abierunt, ad quas exules tribus Jude & Benjamin ibunt, ut eas adducant, ut digni fiant diebus Messia & vita seculi futuri, q. d. Illis diebus. Adde supra Jesa. LIV, 2.

Cap. IV, 2. Et benedicent sibi in eo, יהיה, gentes. In Midrasch Tehillim fol. 16, 2. ad Psalm. XXI, 7. Quoniam pones illum benedictiones: quem Psalmum superius plus quam semel de Messia explicuerunt, hæc Jeremiæ verba tanquam parallela adducunt. Pefikta rabbathi fol. 41, 3. In hoc mundo Israëlita jurarunt, sed pejerarunt: verum לעתיד לבנו jurabunt & servabunt, q. d. Et jurabis, Vivit Dominus, in veritate, iudicio & iustitia, & benedicent sibi in eo gentes, & laudabunt se.

Cap. IX, 23. Nemo gloriatur, nisi in זמנו. Vide Locum Generalem CV. & libro I. cap. IV. n. 10.

Cap. XII, 9. Avis colorata est hereditas mea. Pirke R. Eliezer c. 29. Messias cum ave comparatur, q. d. Avis colorata.

Cap. XVI, 13. Ita ut non exhibeam ipsis חנינה, gratiam. Echa rabbathi fol. 59, 3. & Sanhedrin fol. 98, 2. Qui ex schola R. Chanina prodierunt, dixerunt, nomen Messia esse Chanina, q. d. ut non daturus sim vobis Chaninam.

Ibid. v. 14. Propterea ecce dies venient. Mechilta fol. 16, 1. Filius Soma dixit: Israëlita לעתיד לבנו exitus ex Aegypto mentionem nullam facient, q. d. Ecce dies venient. Et iterum fol. 29, 1. ad verba Exod. XVII, 11. Faciens mirabilia. Hæc verba non agunt nisi de לעתיד לבנו, tempo-

temporibus Messie, q. d. Ecce dies venient. Kimchi: *Adhuc ultimis diebus* (בְּאַחֲרִית הַיָּמִים). Vide supra ad Jesa. II, 1.) *nobis spes erit.*

- Cap. XXIII, 5. *Ecce dies venient, & erigam Davidi germen justum.* Targum: *Et excitabo Davidi Messiam justorum.* Vide infra ad Zachar. VI, 12. & supra Jesa. IV, 2. Kimchi: *זֶה הַמָּשִׁיחַ, Iste est Messias.*

Ibid. v. 5. *Et hoc est nomen ejus, quo vocabunt eum, Jehova justitia nostra.* Echa rabbathi fol. 59, 2. ad Thren. I, 16. *Quodnam est nomen Regis Messie?* R. Abba filius Cahana dixit: *יהוה est nomen ejus, q. d. Hoc est nomen ejus.* Midrasch Mischle fol. 57, 1. R. Hunna dixit: *Octo nominibus vocatur Messias, quæ sunt: Fimnon, Schiloh, David, Menachem, Jehovah, Justitia nostra, Zemach.* Vide supra ad Jesa. LX, 6. Midrasch Tehillim ad Psalm. XXI, 1. *Deus Regem Messiam vocat nomine suo. Sed quodnam est nomen ejus?* Resp. Exod. XV, 3. *יהוה est vir belli.* De rege Messia vero legitur: *Et hoc est nomen ejus.* Bava bathra fol. 75, 2. *Tria sunt, quæ nomine ipsius Dei S. B. veniunt, nimirum justus, Messias & Hierosolyma.* De Messia Scriptura sic dicit. *Hoc est nomen ejus.* R. Joseph Albo in Sepher Ikkarim citante Eifenmengero l. p. 216. *Scriptura nomen Messie vocat צְדִיקָה, יהוה צְדִיקָה, quia mediator Dei est, per quem justitiam a Deo consequamur.* Kimchi: *Israëlitæ vocabunt Messiam hoc nomine צְדִיקָה, quia temporibus ejus justitia Dei nobis firma & stabilis erit, quæ nunquam recedet.*

Ibid. v. 6. *In diebus illis salvabitur Jebuda.* Vide Locum Generalem LV, 1.

Ibid. v. 7. *Vivit Dominus, qui Israël e terra Egypti eduxit.* Mechilta fol. 16, 1. & Berachoth fol. 12, 2. Ben-Soma dixit: *לְעֵתִי לָבוֹא, Temporibus Messie Israëlitæ non amplius mentionem exitus ex Egypto intjicient, q. d. Propterea ecce dies venient, quibus non dicetur amplius: Vivit Dominus.* Midrasch Coheleth fol. 73, 4. *Quinam rei ego dabo memoriale?* Resp. *Signis הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, mundi futuri, q. d. Et non dicent amplius: Vivit Dominus.*

Cap. XXX, 9. *Servient Domino Deo suo, & Davidi Regi suo.* Targum: *Et obedient Messia, filio Davidis, Regi suo.* Sohar Genes. fol. 53. col. 210. ubi multus sermo de Messia, sub nomine אֲבִן שֹׁהַר, præcesserat: *Illo tempore recordabitur Deus fæderis, (quod ipse est in captivitate) & suscitabit illum ex pulvere, q. d. Servient Davidi Regi suo, quem suscitabo ipsis ex pulvere.* Sohar Exod. fol. 96. col. 390. De דָּמָה דָּמָה tempore futuro scriptum est Amos IX, II. *Erigam tentorium Davidis collapsum, Et alibi: Et Davidi Regi ipsorum, quem excitabo ipsis.* Kimchi: *Fortasse id dicit de Messia filio Davidis, quem etiam Davidem vocat.* Abarbanel: *Hic est rex Messias, qui regnabit e domo Davidis, & ab illo est oriundus.*

Ibid. v. 21. *Et erit, magnificus ejus ex ipso, & dominus ex medio ipsius egredietur.* Targum: *Et prodibit rex eorum ab ipsis, & Messias eorum ex medio ipsorum revelabitur, & propinquos faciam ipsos, & erudiet ipsos ad cultum meum. Quis enim est ille? (Resp.) Is, cujus menti placet, ut propinquos faciat illos ad cultum meum.* Kimchi: *Notum est, quod rex Messias ex Israël e proditurus sit.*

Ibid. *Et appropinquare faciam ipsum, & accedet ad me.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XXI, 7. fol. 16, 2. R. Berechja nomine R. Schmucl dixit: *Vno loco hæc leguntur Dan. VII, 13. Vsqve ad antiquum dierum venit, & ad ipsum pertulerunt. Alio vero hæc: Et appropinquare faciam ipsum. Additur eqvidem conciliatio, de qua infra, sed non satis accurata.*

Cap. XXXI, 3. *A longe visus est mihi Dominus.* Vide Locum Generalem LV, 3.

Ibid. v. 9. *Cum fetu ibunt.* Ibid. XCVII.

Ibid. v. 12. *Et venient, & cantabunt in excelsitate Zionis.* Ibid. LXXXVI.

Ibid. v. 13. *Tunc letabitur virgo in choro.* Ibid. XCVIII. XCIX.

Ibid. v. 13. *Tunc letabitur filia Zion.* Vide Locum Generalem VI. VII.

Vers 13. *Et convertam luctum eorum in letitiam.* Breschith rabba sect. 100. fin. *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: בעולם הזה, In hoc mundo*

cum hoc iusto (Iosepho) luxisset septem dies: לעולם הבא, In mundo futuro illum luctum convertam in gaudium, q. d. Et convertam. Quomodo ego consolor vos, sic etiam consolabor Zionem & omnes ruinas illius, q. d. Jesa. Ll, 3. Quoniam consolabitur Deus Zionem, consolabitur omnes ruinas ejus &c.

Ibid. v. 15. *Vox in Rama audita est.* Sohar Genes. fol. n4. col. 454. *Quidnam sibi vult vox ברמה ? Resp.* Denotat mundum supernum, עולם דתת, *mundum futurum :* — Per רמה h. l. intelligitur mundus supernus : nam ecce de illo tempore, quo vox in Rama audita est, sequentia verba agunt Jesa XXII, 12. Et vocabit Dominus Deus Zebaoth illo die ad fletum & planctum. *Vox igitur illa audita est in supernis. Quare in supernis ? Resp.* Quia ו (ex voce קור) ablatum est, & tunc Rachel consolationem recipere noluit.

Ibid. v. 20. *Miserendo miserebor ejus.* Vide Locum Generalem
XCV, 14. 15.

Ibid. v. 21. *Revertere, revertere, filia Israël ad civitates tuas illas.*
Vide Locum Generalem XCVI, 3.

Ibid. v. 22. *Quoniam creabit Dominus rem novam in terra : Fœmina circumdabit virum.* Sohar Genes. fol. 13. col. 52. *Die sexto applicat seuxor (Ecclesia) ut præsto sit marito suo (Deo) qui vocatur justus, eiqve die Sabbathi mensam instruat. Et hoc ipsum est, quod Scriptura innuit, dicens : Creabit Dominus. Et hoc fit temporibus Messie, qui sunt dies sextus.* Midrasch Tehillim ad Psalm. LXXIII, 9. fol. 28, 1. unde particula repetitur in Jalkut Simeoni II. fol. 66, 4. R. Samuel fil. Nachmani dicit, *Quoniam in hoc mundo mascalus circumdat fœmellam, contrarium fiet לעולם הבא, ubi fœmina circumdabit virum.* Porro in hoc seculo Deus S. B. Israëlẽ circumdat, (er ist stets um sie her) ut [voluntatem suam faciant &] penitentiam agant. Verum לעתיד לבא Israëlita circa Deum S. B. versabuntur, ut voluntatem ejus impleant, q. d. Fœmina circumdabit virum. Seb. Castalio in Commentario ad hæc verba scribit, Judæorum Veterum glossas hæc verba de Maria Messiam concipiente interpretari, quod a me nondum lectum est. Vide Locum Generalem L, 2.

Henr.

Henr. Jac. van Bashuyſen, vir his litteris non leviter tinctus, in diſſ. de Sanctitate & Virginitate Mariæ, Serveſtæ, 1720. habita, p. 12. hæc proferret: Statim ad locum Jerem. XXXI, 23. ita Medraſch Rabboth fol. 27. col. 2. dicit R. Deum benedictum volentem producere הויה חדשה, eſſentiam ſeu ſubſtantiam novam, aut ORTVM NOVVM: opus habuiſſe הרכבה מן הנטיע אחרת, compoſitione ex plantatione alia, quæ non ſit ſimilis, hoc enim ſi eſſet, nihil novi hic fore. Proinde Deum benedictum, quando adducturus ſit ſemen Meſſiæ in mundum, necesse habere facere compoſitionem & plantationem novam. Col. 3. ultra med. ita pergit: atque tunc egredietur forma divina, ſancta, quæ Meſſias eſt. Egregia ſane eſſent verba, ſi in aliquo Rabbiorum invenirentur. Ego duas editiones libri Rabboth conſului, ſed ibi nihil tale inveni. Imo ratio ſcribendi & meditandi in hac pericope non eſt Midraſchica, ſed potius Cabba- liſtica, adeoque in Sohar potius quærenda. Interim tamen locum omittere nolui, fortaſſe is mihi aut alij viro docto in poſterum occurreret.

Ibid. v. 23. Benedicet tibi Dominus, o habitatio pacis, mons ſancte. Tanchuma fol. 5, 2. Dixit Deus S. B. ad Iſraëlitæ: בעולם הויה, In hoc mundo Levitæ benedicunt vobis: לעתיד לבני, tempore futuro ego בנכבודי, in gloria mea benedicam vobis, q. d. Benedicat tibi Dominus.

Ibid. v. 31. Ecce dies venient, & pangam fœdus novum. Siphra fol. 56, 4. & in Jalkut Simeoni I. fol. 196, 3. Et ſtabiliam fœdus meum vobiscum, non ad modum fœderis antiqui, quod irritum feciſtis, verum fœdus novum, quod nunquam irritum fiet, q. d. v. 32. quod ipſi irritum fecerunt, & ego fa- ſtidivi ipſos. Ecce dies venient.

Ibid. v. 33. Verum hoc erit fœdus, quod pangam cum domo Iſraël. Pe- ſikta in Jalkut Simeoni I. fol. 78, 3. In hoc mundo dedi vobis legem, & ſin- guli in illa ſtudiſtis. Verum לעתיד לבני ego illam docebo omnes Iſraë- litæ, illique eam addiſcent, & nunquam oblivioni tradent, q. d. Hoc erit fœdus. Schir haſchirim rabba fol. 5, 1. לעתיד לבני הויה, futuro tem- pore hoc fiet: Et dabo legem meam in cor eorum. Vide ſupra ad Je- ſa. LIV, 13.

Ibid. v. 34. Neque docebunt amplius unusquisque proximum ſuum. Lo-

cus ex Sohar supra adfuit ad Jefa. XI, 9. Alius exstat ad Levit. fol. 54. col. 216. *R. Jose dixit: Diebus Messie non dicet alter ad alterum: Doce me sapientiam hanc. Sic enim scriptum est: Non docebunt. Appendix Filkkune Sohar c. 3. fin. לעתיד לבא והמון ערב רב מעלמם, Tempore Messie turba magna (impiorum & rudium) delebitur e mundo, q. d. Non docebunt. Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 54, 2. לעתיד לבא, Temporibus Messie Israelitae non addiscent Legem, nisi ab ipso Deo, q. d. Jefa. LIV, 13. Et omnes filii tui a Deo docti erunt. Et alibi: Non docebunt. Vide Locum Generalem XXVIII, LXXIX, 4.*

Ibid. *Quoniam omnes cognoscent me a parvo usque ad magnum. Sohar Genes. fol. 37. col. 145. Post tempus templi devastati Israelitae unitatem & magnitudinem Dei non satis recte agnoverunt, propterea quod servus & ancilla dominum in eos exercuerunt. Postquam vero hi ex mundo abierunt, tum statim impletum est illud Jefa. XI, 9. Quoniam plena est terra cognitionis Domini. Eodem tempore impletum est illud: Quoniam omnes cognoscent me. Et Zachar. XIV, 9. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Alia duo loca ex Sohar ad Levit. & Sohar ehadasch evolve in Horis Hebraicis ad Hebr. VIII, II. Vide Locum Generalem LXXXII. CI.*

Cap. XXXIII, II. *Vox dicentium: Confitemini Domino. Tanchuma fol. 55, 2. לעתיד לבא, Futuro tempore omnes confessiones cessabunt, sed confessio laudis non cessabit, q. d. Vox dicentium: Confitemini. Et hoc est sacrificium laudis. Adde Locum Generalem XXVII, I.*

Ibid. v. 13. *Adhuc porro transibunt greges per manus numerantis. Targum: Adhuc porro disset populus per manus Messie. Sohar Genes. fol. 16. col. 63. Pesikta rabbathi fol. 15, 2. 3. & Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 105, 4. Decies numerati sunt Israelitae. Ultimum est לעתיד לבא, q. d. Adhuc porro transibunt. Sohar Exod. fol. 43. col. 172. Numeratio instituetur בזמנא דאתי, tempore futuro, q. d. Adhuc porro transibunt. Bammidbar rabba sect. 2. fol. 184, 3. Deus instituet duas numerationes Israelitarum, unam diebus Esrae, alteram לעתיד לבא, temporibus Messie, q. d. Adhuc porro transibunt. Vide Locum Generalem LXVIII, I.*

Ibid.

Ibid. v. 15. *Illo tempore excitabo Davidi germen justum.* Targum: *Excitabo Davidi Messiam justitie.* Kimchi: *Hic est rex Messias.*

Cap. L, 20 *Illis diebus quæretur peccatum Israël, & non invenietur.* Vide Locum Generalem XXI.

EZECHIEL

Cap. XI, 19. *Et spiritum novum dabo in corda vestra.* In Sohar Genes. fol. 107. col. 425. ubi verba Genes. I, 2. de spiritu Messie explicaverant: וְאֶתְּעָרָו, *Et conjuncta sive parallela sunt hæc verba: Et spiritum novum.* Vide Locum Generalem XI. XII. XXI. XXII, 1. XXVI. XXVIII. LXXVII.

Cap. XVI, 55. *Et sorores tue Sodom & filie ejus revertentur.* Vide Locum Generalem III, 3.

Cap. XVII, 22. *Et sumam ramum tenerum de cedro excelsa.* Targum: *Appropinquare faciam unum ex regno domus David, qui cedro excelsæ similis est, & constituam ipsum ex filiis filiorum ejus יִיִקָּן puerum tenerum, eumque per verbum meum in rupe excelsa præficiam.* v. 23. *In monte sancto Israël constituam ipsum, — & erit rex potens, cui omnes justi confident, & omnes humiles sub umbra regni ejus habitabunt.* Rasche: *Et sumam, Regem scil. Messiam.*

Cap. XXV, 14. *Et dabo vindictam meam in Edom.* Vide Locum Generalem X, 1. CVII, 1.

Cap. XXIX, 16. *Et non erit amplius domui Israël in fiduciam.* Vide Locum Generalem XXI.

Ibid. v. 21. *Illo die progerminare faciam cornu domui Israël.* Sanhedrin fol. 98, 1. R. Chanina dixit: *Rex Messias non ante venit, quam piscem quærant pro egroto, & non inveniant, q. d. Ezech. XXXII, 14. Tunc rigabo aquas eorum, & fluvios eorum sicut oleum deducam. Et postea scriptum est: (antea, dicere debebat) Illo die progerminare faciam.*

Cap. XXXIV, 15. *Ego pascam gregem meum.* Vide Locum Generalem XCVII.

Ibid. v. 23. *Et excitabo ipsis pastorem unum, Davidem servum meum.* Kimchi: Per Davidem intelligitur Messias, qui ex semine ejus prodibit בעת הישועה, tempore redemptionis.

Cap. XXXVI, 24. *Et dabo vobis cor carneum.* Vide Locum Generalem XXXV, 3.

Ibid. v. 25. *Et spargam in vos aquas mundas, & mundi eritis.* Targum: *Et remittam peccata vestra, tanquam si mundati essetis aquis puris & cinere vacce, quæ sacrificium est pro peccato.* Sohar Exod. fol. 107. col. 435. *Beata est portio Israëlitarum, quos Deus S. B. purificat aquis mundis supernis, q. d. Et spargam.* Sohar Levit. fol. 29. col. 80. ad verba Numer. VIII, 7. *Et sic facies ad mundandum eos. Quid sibi volunt hæc verba: וכו', Et sic? Resp. להגותה דלעילא, Ad modum supernum, (h. e. spiritualement.)* Insperge ipsis aquas sacrificii pro peccato, quæ sunt reliquiae rosis bdellii ex paradiso רחמי לוטנה דתני, ad tempus futurum, q. d. *Et spargam.* Sohar Levit. fol. 29. col. 113. R. Jehuda dixit: *Beati sunt Israëlita, in quibus Deus S. B. beneplacitum habet, illosque mundare cupit, ne peccatum in illis invenitur, ut in palatio illius habitent. Et de רחמי לוטנה, tempore futuro scriptum est: Et spargam in vos.* Sohar Numer. fol. 75. col. 299. *Beata est portio Israëlitarum, quibus Deus S. B. consilium dedit omnis sanationis, ut digni habeantur vita mundi futuri, & inveniantur mundi in hoc seculo, sancti vero לעלמא דתני.* De his scriptum est: *Et spargam in vos.* Pefikta fol. 25. 4. & in Jalkut Simeoni I. fol. 235, 1. *In hoc mundo Israëlita mundi & immundi pronunciati sunt per ministerium Sacerdotis: verum לעתיד לבא Deus S. B. ipse purificabit eos, q. d. Et spargam.* Tanchuma fol. 44, 2. *Deus immisit mala per ministerium Angeli: verum לעתיד לבא Deus bona exhibebit per semet ipsum, q. d. Et spargam.* Ibidem fol. 51, 1. *Dixit Deus S. B. ad Israël: In hoc mundo vos equidem mundastis, sed rursus vos polluistis: verum לעתיד לבא ego purificabo vos, מרתת עלמיקת, purificatione æterna, ut*

non pollui debeatis, q. d. Et spargam. Schir haschirim rabba fol. 5, 1. Dixerunt Israëlites ad Moſen: Urinam Deus ſe adhuc ſemel nobis revelaret, urinam oſcularetur nos oſculo oris ſui. Reſpondit iſſis Moſes: Hoc nunc fieri non poteſt: verum לַעֲתִיד לִבְנֵי לַעֲתִיד fiet, q. d. Et auferam cor lapideum ex carne veſtra. Kidduſchin fol. 72, 2. Tradunt Rabbini noſtri: Spiritus & Nethinæi mundi erunt לַעֲתִיד לִבְנֵי לַעֲתִיד: ita ſtatuit R. Joſe. R. Meir vero dixit, non eſſe mundos. Sed R. Joſe. objecit: Annon jamdudum ſcriptum eſt: Et ſpargam. Vide Locum Generalem LIX.

Ibid. v. 27. Et Spiritum meum dabo in medio veſtri. Vide Locum Generalem LXXVII. & ſupra c. XI, 19.

Cap. XXXVII, 22. Et faciam eos gentem unam in terra. Vide Locum Generalem XLIII.

Ibid. v. 24. Et ſervus meus David rex erit ſuper eos. Kimchi: Rex Meſſias vocatur David, quia erit ex ſemine Davidis. Vide infra Pſalm. XLV, 2.

Cap. XXXVIII, 22. Et ſupplicium de ipſo ſumam peſte & ſanguine. Tanchuma fol. 22, 2. Dixit Deus S. B. In hoc mundo vindictam ſuſi de Ægypto per decem plagas: verum לַעֲתִיד לִבְנֵי לַעֲתִיד vindictam in gratiam veſtri ſumam de Gog & Magog, q. d. Et ſupplicium. Obiter illud addo, eaſdem plagas in Apocalypſi hoſtibus eccleſiæ prædictas eſſe.

Cap. XLVII, 9, 12. Omnis anima vivens. Vide Locum Generalem III, 2. XCVI, 1.

Cap. XLVIII, 19. Et ei, qui ſervit civitati, ſervient ex omnibus tribubus Iſraël. Bava bathra fol. 122, 1. Terra Iſraëlis dividetur in tribus tredecim. Ad quem pertinebit decima tertia? Reſp. לַנְּשִׂיאַת, Ad Principem, q. d. Et ei, qui ſervit &c. ad quæ verba Raſche ſic commentatur: Per principem intelligitur Rex Meſſias, hic enim ſervit civitati, h. e. עַל רִבּוֹם מוֹטֵל עָלָיו, jugum omnium ipſi impoſitum eſt, & huic dabunt hereditatem ex omnibus tribubus Iſraël.

HOSEAS.

Cap. I, 7. *Et liberabo ipsos per Dominum Deum eorum.* Targum: *Et liberabo ipsos במימרה ריי, Verbum Domini Dei eorum.*

Cap. II, 1. *Et erit numerus filiorum Israël sicut arena maris.* Tanchuma fol. 73, 4. *Dixit Deus S. B. In hoc mundo propter peccatum numerati estis, verum לעתיד לבא numerus filiorum Israël &c.*

Ibid. v. 20. *Et percutiam illo die fœdus.* Vide Locum Generalem III, 4.

Ibid. v. 21. *Et desponsabo te mihi in æternum.* Sohar Levit. fol. 3. col. 9. ad verba Zachar. IX, 9. *Ecce rex tuus veniet tibi: Veniet tibi ad placandum te: Veniet tibi ad erigendum te: Veniet tibi, ut te cum omnibus conciliet: Veniet tibi, ut adtollet se ad templum suum, ור'אודוונא עמך וזונא רעלמין & connubium æternum tecum ineat, q. d. Et desponsabo te mihi.* Idem Devter. fol. 117. col. 467. *De redemptione postrema hæc verba valent.* Jesa LIV, 17. *Et miserationibus magnis colligam te: ex latere scil. Abrahami. — Ibi est manus magna, ibi sunt quinquaginta argentei, (quos scil. is, qui virginem vitaverat, patri ejus solvere, eamque uxorem ducere cogeatur. Devter. XXII, 29.) neque postea illam unquam dimittere potest, quia uxor ipsius facta est, q. d. Et desponsabo te mihi.* Vide Locum Generalem LXXI.

Cap. III, 2. *Et subarrhavi mihi illam quindecim argenteis.* Targum: *Et redimam eos במימרי, per Verbum meum die XV. mensis Nisan.*

Ibid. v. 5. *Et quærent Dominum Deum ipsorum.* Targum: *Et obedient Messia filio Davidis, regi ipsorum.* Sohar Exod. fol. 93. col. 379. *De seculo futuro scriptum est: Et quærent.* Hieros. Berachoth fol. 5, 1. *ad hæc verba: Iste est rex Messias: sive e vivis, sive e mortuis sit, David est nomen ejus.* Tanchuma fol. 6, 3. *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: In hoc mundo vos timetis vobis a peccatis: ושלום הבא, ubi non erit figmentum prævum, vos obstupescetis illo bono, quod vobis asservatum est, q. d. Et postea revertentur filii Israël, & quærent.* Vide ad Jerem. XXX, 9.

Locum

Locum Generalem XLVI, 6. CVII, 2. item alium lib. I. cap. 2. ubi de Regno Cœlorum agitur.

Cap. VI, 2. *Vivificabit nos post biduum.* Targum: *Vivificabit nos diebus consolationum, qui venient tempore vivificationis mortuorum, illis suscitabit nos, ut coram ipso vivamus.*

Cap. VII, 4. *Cessabit lucere, a depresso massam usque ad fermentationem ejus.* Mechilta fol. 13, 1. ad verba Exod. XII, 39. Et coxerunt massam. Docemur exinde, quod massam depressoerint, neque permissum ipsis fuerit fermentum, donec liberati sunt. Et sic quoque לעתיד לה, q. d. Cessabit lucere &c. Dies Regis nostri &c. Hic ego fateor, me sensum hujus citationis de temporibus Messiae nondum penetrare, breviter admodum & obscure prolata, quum alias verba Prophetæ longe alium sensum habeant.

Cap. XI, 1. *Cum puer esset Israël.* Sohar Deuter. fol. 117. col. 465. נער puer est mysterium Metatronis: nemo autem vir est, nisi Deus S. B. q. d. Exod. XV, 3. Dominus vir belli.

Cap. XIII, 14. *Ex manu inferni redimam eos.* Targum: *Congregabuntur de filiis captivitatum suarum, habitabunt in terra Messiae sui: vivisitantur mortui, & multiplicabitur bonum in terra.* Ita adduxit Finis in Flagello Judæorum, sed codices impressi alia omnia potius habent.

Cap. XIV, 5. *Ero sicut ros Israël.* Targum: *Verbum meum erit sicut ros Israël.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XLV, 1. fol. 23, 2. Hec verba agunt de עולם הבא. Vajikra rabba sect. 23. fol. 166, 4. לעתיד לבא, Temporibus futuris umbra ab Esavo recedet, Israëlita vero madefient, & procedent, q. d. Ero sicut ros Israël.

JOEL.

Cap. II, v. 28. al. Cap. III, 1. *Et erit posthæc effundam Spiritum meum.* Sohar Deuter. fol. 99. col. 39 4. ubi verba Psalm. CX, 1. de Messia explicata fuerant:

fueraut: Illo ipso tempore excitabitur Spiritus uberior & addetur Israëlitis, q. d. Effundam Spiritum meum. Bammidbar rabba sect. 15. fol. 231. *Dixit Deus S. B. בעולם הזה, In hoc mundo singuli Propheta vaticinati sunt: לעולם הבא, verum in mundo futuro totus Israël erunt Prophetæ, q. d. Et fiet posthæc effundam.* Tanchuma fol. 14, 4. *Dixit Deus S. B. בעולם הזה, In hoc mundo donum prophetiæ fuit penes singulos; vetum לעולם הבא, penes omnes homines, q. d. Et erit posthæc.* Siphri in Jalkut Simeoni I. fol. 220, 3. *לעולם הבא, Seculo futuro omnes Israëlites erunt Prophetæ, q. d. Et erit post hæc.* Duo loca ex Tanchuma & Midrasch Schocher tof evolve in Horis Hebr. ad Actor. II, 16. Rasche verba אחריו, post hæc, interpretatur לעתיד לבא. Vide Locum Generalem XII. XXXV, 3. LXXVII.

Ibid. v. 3. *Et dabo prodigia.* Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 56, 2. *In Ægypto Deus hostibus intulit sanguinem, אף לעתיד כן, etiam futuro tempore sic erit, q. d. Et dabo prodigia, sanguinem & ignem.*

Ibid. v. 5. *Quoniam in monte Zion & Hierosolymis erit effugium.* Vide Locum Generalem XLIV, 3.

Cap. IV, 18. *Et erit illo die stillabunt montes musto.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XIII, ult. fol. 10, 3. *Dixi vobis: Libate coram me aquas festo Tabernaculorum בעתו, in hoc mundo: & ego retribuam vobis לעתיד לבא, temporibus Messie, q. d. Et erit illo die.* Tanchuma fol. 46, 4. *Dixit Deus S. B. Israëlitis: In hoc mundo vinum fuit signum maledictionis: verum לעולם הבא ego illud faciam עסיס, mustum, q. d. Et erit illo die.* Ibidem fol. 47, 4. *Id quod fiet tempore Messie, & erit letitia magna Israëliti.* Breschith rabba sect. 51. fol. 51, 1. *Vndenam filie Loti habuerunt vinum? R. Jehuda dixit: Factus est ipsis puteus של עולם הבא, רוגמא של עולם הבא, דאין גמולא של עולם הבא, Adde Locum Generalem XCVI, 2.*

Ibidem: *Et fons ex domo Domini egredietur.* Midrasch Koheleth fol. 73, 3. *גואל הראשון, Goël primus ascendere fecit Israëlitis puteum, & sic quoque Goël postremus producet ipsis aquas, q. d. Et fons.* Vide Locum Generalem XCII.

AMOS.

Cap. V, 2. *Cecidit, neque ultra resurget filia Israël.* Sohar Genes. fol. 127. col. 505. *Gentiles illicunt & impellunt Israëlitas: hi tamen in legibus & statutis suis firmi stant sicut leones. Sic quoque Schechina. Quamvis enim scriptum sit: Cecidit, nec ultra resurget filia Israël; tamen illa robusta est sicut Leo, & sicut Leo junior. Hi enim non cadunt, nisi ad exercendum rapinam ורשעוּתָם, & ad dominandum: Sic quoque Schechina non cadit aliter, quam sicut Leo, ut vindictam exerceat in idololatras, isque infiliat, q. d. Jefa. LXIII, 1. Gradiens in magno robore suo.*

Ibid. v. 18. *Us illis, qui desiderant diem Domini.* Sanhedrin fol. 98, 2. R. Fochanan dixit: *Veniet Messias, sed nolo ipsum videre.* Cum Risch Lakisch caussam rogaret, respondit, *quia scriptum est, v. 19. Quemadmodum si quis leonem fugeret, & occurreret ipsi ursus.* Et postea R. Samlai hæc ipsa verba v. 18. de Messia adducit.

Cap. VIII, 11. *Non famem panis mittam.* Breschith rabba sect. 25. fol. 25, 2. Sect. 40. fol. 39, 1. Sect. 64. fol. 62, 4. & Midrasch Schmucl fol. 70, 2, 3. *Vna fames erit וְהָיָה רָבָא לֶחֶם, de qua scriptum est: Non famem panis, sed talem, qua non audietis verbum Dei.*

Cap. IX, 11. *Elo die erigam tentorium Davidis lapsum.* Sohar Genes. fol. 53. col. 210. hæc verba de Messia adducuntur. Sohar Exod. fol. 4. col. 14. *Quando infantes & pueri gloriam tribuunt Regi Messie, tunc mater superna, quæ illis incubat, ad maritum accedit, ibique usque ad duodecim menses moratur, postea maritus venit, eamque e pulvere excitat, q. d. Erigam tentorium.* Ibid. fol. 96. col. 390. *De temporibus futuris scriptum est: Erigam tentorium.* Sanhedrin fol. 96, 2. R. Isaacus interrogat R. Nachmanem: *Quisnam est filius cadentis? בֶּרֶךְ נָפִילִי.* Hic respondit: *Messias.* Ille: *An vero Messias ita vocatur? Hic: Vtique.* Amos IX, 11. *Eo die erigam.* Sohar chadafsch fol. 41, 4. *Quando Deus S. B. decrevit dextram suam diebus Messie super omnia extollere hoc unguento bono, quidnam scriptum est? Resp. Illud Amosi: Illo die erigam.* Vide Locum Generalem XVIII. LXX, 2.

Ibid. v. 17. *In monte Zion erit effugium.* Vide Locum General. XLIV, 2.

OBADIAS.

Verf. 21. *Et ascendent Salvatores in montem Zion.* Sohar Genes. fol. 85. col. 335. *De seculo futuro agunt hæc verba: Et ascendent.* Vide Locum Generalem XLII. Sohar Levit. fol. 32. col. 126. *Illo tempore, quo Matrona sedebit in templo suo, illud implebitur: Et ascendent.* Breschith rabba sect. 78. fol. 77, 2. *R. Asbu dixit: Totam Scripturam percurrimus, neque tamen invenimus, quod Jacobus pater noster ad Esavum in Seir venerit. Quando igitur veniet ad eum?* Resp. לעתיד לבוא, q. d. Et ascendent. Schemoth rabba sect. 18. fol. 117, 3. *Quemadmodum Deus S. B. in hoc mundo multa fecit per manus Michaëlis & Gabrielis, sic talia quoque facturum est לעתיד לבוא, temporibus N. T. q. d. Et ascendent.* Vide Locum Generalem LXXXVIII. XC.

MICH A.

Cap. II, 13. *Ascendet perumpens ante ipsos.* Sohar Exod. fol. 2. col. 8. *Quum Schechina in Aegyptum descenderet, duæ myriades angelorum ministerialium cum ipsa descenderunt, & Deus S. B. in principio, q. d. Et transibit Rex eorum ante ipsos, & Dominus in principio eorum.* Breschith rabba sect. 73. fol. 72, 3. & Midrasch Coheleth fol. 92, 2. ad verba Genes. XXX, 43. ויפרץ, Et extendit se, sive ditatus est Jacobus valde. רוגמא של עולם הבא. Typus est seculi futuri, q. d. Ascendet perumpens. Midrasch Mischle ad c. VI, 11. fol. 53, 2. זכא למחלך דאשך, verbis Judæi alia puncta substernunt: *Per caput intelligitur Rex Messias, qui Israëlitas præcessurus est, q. d. Et rex ipsorum.* Vide Locum Generalem II, 2. XVI, 1. LVI. CXVI, 4.

Cap. IV, 3. *Et judicabit inter gentes.* Vide Locum Generalem XLVII. Messiam quoque hic innuit Kimchius, & ejus Epitomator R. Sal. ben Melech.

Ibidem: *Non tollet populus gladium contra populum.* Schabbath fol. 63, 1. *R. Elieser dixit: Temporibus Messie omne armamentorum genus cessabit, quia nemo iis opus habebit, q. d. Non tollet.*

Ibid,

Ibid. v. 4. *Et sedebit quæque sub vite & ficu sua.* Sohâr Genes. fol. 53. col. 212. *Non recedit impuritas a mundo, donec Salomon Rex veniat, eumque perfectione sua illustret, tunc mundus condietur, & Israëlita confidenter habitabunt, q. d. Et sedebit.*

Ibid. v. 5. *Nam unaquæque natio ibit ad Deum suum.* Schemoth rabba sect. 15. fol. 114, 2. *Et sic לעתיד לבא, temporibus futuris omnes gentes adducent idola sua, ut se liberent, q. d. Nam unaquæque natio.*

Ibid. v. 8. *Et tu, turris Eder.* Targum: *Et tu, Messia Israëlitis, qui occultaris propter peccata ecclesie Zionis, ad te regnum venturum est, & veniet potentia suprema regni Jerusalem.*

Ibid. v. 10. *Et venies usque ad Babel, ibi eripieris.* Vide Locum Generalem CVII, 1.

Cap. V, 1. *Et tu Bethlehem Ephrata.* Targuin: *Ex te ante me egreditur Rex Messias, ut faciat potentiam super Israël.* Pirke R. Elieser c. 3. *Septem res create sunt ante mundum conditum. Inter hæc est nomen Messie, quod probatur ex his verbis: Et tu Bethlehem. Et egressiones ejus sunt מקור ab initio, h. e. ער שלא נברא העולם, cum mundus nondum esset conditus. Rasche: Parva es, sed ex te egredietur mihi Rex Messias, de quo etiam hæc verba agunt Psalm. CXVIII, 22. Lapis quem rejecerunt ædificantes. Kimchi & Abarbanel: Iste est Rex Messias.*

Ibid. v. 2. *Interea tradet ipsos usque ad tempus, quo pariens peperit.* Joma fol. 10, 1. Raf dixit: *Filius Davidis non ante venit, quam regnum eorum (Persarum, de quibus in antecedentibus sermo fuerat) novem mensibus in totum terrarum orbem se expanderit, q. d. Propterea tradet eos.* Sanhedrin fol. 98, 2. Raf dixit: *Filius Davidis non ante venit, quam regnum impium se per novem menses in terram Israëlitam extenderit, q. d. Propterea tradet ipsos. Noli, Lector, hanc diversitatem mirari, quamvis apud Judæos non admodum quis miretur. Hic autem Marcus Marinus, Censor a Pontifice constitutus, textus ad confirmationem religionis valentes corrumpit. In loco Sanhedrin signum confirmationis, lacuna scilicet, ubi vox הרשע, impium, omissa est, aperte conspicitur: in loco autem priore longe plura deesse videntur.*

Cap. VI, 2. *Audite, montes, litem Domini.* Vide Locum Generalem LXXIX, 1.

Cap. VII, 6. *Quoniam filius vilipendit patrem*) Sanhedrin fol. 97, 1. Sota fol. 49, 2. Schir haschirim rabba fol. 15, 3.

Cap. VII, 15. *Sicut diebus, quibus ex Ægypto exivisti, ostendam miracula.* Sohar Exod. fol. 4. col. 14. *Ab illo tempore* (Messie scilicet) *Deus omnia signa & prodigia, quæ in Ægypto fecit, Israelitis patrabat, q. d.* Sicut diebus. Eadem fere repetuntur in Sohar Levit. fol. 22. col. 86. Sanhedrin fol. 99, 1. *R. Eliezer dixit: Dies Messie erunt anni XL. q. d.* Psalm. XCV, 10. *Quadragesima annis colluctatus sum cum populo hoc.* *R. Asin causam quoque adjicit, ex his verbis:* Sicut diebus. Notandum vero est, hanc rationem R. Asin in codicibus Talmudicis abesse, suppleendam tamen ex Jalkut Simeoni II. fol. 112, 2. Vide Locum Generalem LXXXIX, CVIII.

Ibid. v. 20. *Dabis veritatem Jacobo, gratiam Abrahamo.* Sohar Genes. fol. 116. col. 459. hanc explicationem addit: *Traditio est, Messiam venturum.*

NACHUM.

Cap. II, 1. *Ecce in montibus pedes annunciantis.* Vide supra Jesa LII, 7. & Locum Generalem XCVI, 5.

HABACVC.

Cap. II, 3. *Quoniam adhuc visio erit tempore suo, & anhelabit versus finem &c.* Sohar Deuter. fol. 18. col. 471. *Docuimus, quod hic textus perforat terram, & usque ad abyssum magnam pertingit, (h. e. mysteria maxima secum fert.) Quoniam vero est ille, qui ad abyssum magnam pertingit, ut inveniat illud tempus, nisi tu, de quo Scriptura dicit* Psalm. XXXVI, 7. *Justitia tua sicut montes Dei, judicia tua sunt abyssus magna? Quam multi fuerunt Doctores mischnici, qui descendere voluerunt*
ad

impedit, cur nos expectamus? Resp. Ut mercedem aliquam nanciscamur, q. d. ibid. Beati omnes expectantes illum.

ZEPHANIA.

Cap. I, 12. *Et erit illo tempore pervestigabo Hierosolymam lucernis.* Pesikta rabbathi fol. 2, 2. *Septem dantur חנוכיות, encenia, inter quæ etiam referuntur חנוכה עולם הבא, encenia seculi futuri, q. d. Pervestigabo Hierosolymam lucernis. Ibidem fol. 3, 1. In enceniis seculi futuri etiam locum habebunt lucernæ, q. d. Jesa. XXVIII, 26. Et erit splendor Lunæ sicut splendor Solis. Ibidem fol. 11, 1. Dixit Deus S. B. Quemadmodum בעולם הזה lucernæ ardent in sancto Sanctorum, sic & ego faciam, quando Hierosolymam edificabo: quemadmodum Deus ipse per Prophetam certo confirmavit: Pervestigabo Hierosolymam. Adde Locum Generalem XCIV.*

Cap. III, 8. *Propterea expectate me. Targum: Expectate Verbum meum.* Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 84, 3. ad verba: יום קומי לער, die quo surgam in æternum: in die quo surgam להעיר ad testificandum de Messia.

Ibid. v. 9. *Tunc convertam ad populos labium purum.* Sohar Genes. fol. 58. col. 217. ubi de confusione linguarum Babylonica actum fuerat: *Verum de temporibus futuris quid scriptum est? Tunc convertam. Ibidem fol. 74. col. 291. Quando dies Messia prope erunt, etiam pueri invenient abscondita sapientiæ, ut sciant terminos & computationes: illo enim tempore omnia revelantur, q. d. Tunc convertam. Tanchuma fol. 5. 1. Dixit Deus S. B. בעולם הזה propter הרע יצר homines in LXX. linguas dispersiti sunt: verum לעולם הבא omnes se unanimiter component, ut nomen meum invocent & colant, q. d. Tunc convertam. Avoda fara fol. 24, 1. Vnde probas, quod לעתיד לבא profelyti a semet ipsis attracti venturi sint? Resp. Ex Zephania. III, 9. Tunc convertam. Vide Locum Generalem XVIII. XXXVII. LV, 2. LXXX, 5.*

Ibid.

Ibid. v. 11. *Quoniam tunc a te removebo robustos elationis tue. Sanhedrin fol. 98, 1. Seiri dixit ex ore R. Chanina : Messias non ante venit, quam elati spiritu ex Israële defecerint, q. d. Quoniam tunc. Et postea v. 12. Et reliquum faciam.*

Ibid. v. 14. *Canta filia Zion, exulta. Vide supra lib. I. cap. 2. n. 3. ubi de Regno Cœlorum actum est.*

HAGGAEVS.

Cap. II, 6. *Adhuc parum est, & commovebo cælum & terram. Debarim rabba sect. 1. fol. 250. 1. Loquitur de redemptione, quæ ventura est Israëlitis. Quando? Resp. Eo tempore, quo Propheta dicit : Adhuc parum est. Rasche ad Sanhedrin fol. 97, 2. R. Akiba (qui hæc verba, sed sine expositione, adduxerat,) ea intelligit de Messia. Vide Locum Generalem XXVII, 1. & supra Jesa. LX, 22.*

Ibid. v. 9. *Major gloria erit huius templi. Vide Locum Generalem XXXV, 2. LXXXII.*

ZACHARIAS.

Cap. II, 3. *Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros. Schir'haschirim rabba fol. 15, 2. Illi sunt Elias, Rex Messias, Melchisedech, & Sacerdos ad bellum unctus. Bammidbar rabba sect. 13. fol. 222, 1. Succa fol. 52, 2. R. Channa filius Bisna dixit : Illi sunt R. Simeon חסידא sanctus, Messias filius David, Messias filius Joseph, & Elias Sacerdos justitiæ.*

Ibid. v. 12. *Post gloriam misit me. Rasche citatus a Fino in Flagello Judæorum III, 6. Post honorem redditum Esau veniet Messias : sed hæc in impressis nostris valde immutata existant.*

Ibid. v. 14. *Canta & letare filia Zion. Vide Locum Generalem V, 2. Targum : Canta & gaude, Ecclesia Zion, quia ecce ego revelabo ואשרי שכנתי בך, & habitare faciam Schechinam meam in medio tui, Ecce dicit*

dicit Dominus. v. 15. Et addent se gentes multæ ad populum Israël tempore illo, & erunt mihi instar populi, & habitare faciam Schechinam meam in medio tui, & scient, quod Dominus exercituum me ad varicinandum miserit.

Cap. III, 8. *Ecce adducam servum meum Zemach. Targum: Ecce adducam servum meum Messiam, & revelabitur. Kimchi: Sunt, qui Zemach explicant regem Messiam.*

Ibid. v. 9. *Lapis septem oculorum. Sohar Genes. fol. 124. col. 492. Est אבן שתייה, in quo fundata est terra, quem ipse Deus S. B. posuit, ut ex eo mundus benedictionem accipere. Sohar Numer. fol. 100. col. 397. Schechina dicitur lapis, per quem mundus consistit, & de quo agunt hæc loca: Lapis septem oculorum: & Psalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes. Eadem duo loca tanquam parallela rursus adducuntur in Sohar Deuter. fol. 118. col. 472. Adde Locum Generalem CV.*

Ibid. *Et ego ero ipsi murus igneus. Vide Locum Generalem XVI, 3. XXXV, 1. LXXX, 6.*

Ibid. v. 10. *Vnusquisque vocabit alterum sub vitem & ficum suam. Midrasch Tehillim ad Psalm. LXXII, 1. hæc verba de temporibus Messias accipit.*

Cap. IV, 2. *Et ecce candelabrum aureum. Vide Locum Generalem XCIV.*

Ibid. v. 7. *Quis tu es, mons magne? Tanchuma fol. 11, 1. Iste est rex Messias. Vide supra ad Jesa. LII, 7, 13. & Locum Generalem XXII, 1. 3. LXVII. LII, 1. LIV, 3.*

Ibid. *Et producet lapidem in capite ipsius. Targum: Et revelabit Messiam suum, cujus nomen ab initio dictum est, & dominabitur omnibus regnis.*

Ibid. v. 10. *Et gaudebunt & videbunt. Vide Locum Generalem CIV, 1.*

Ibid. v. 14. *Illi sunt duo filii olei. Aboth R. Nathan c. 33. Hi sunt Aaron & Messias. Nemo autem novit, uter eorum Deo charior sit, usque dum ipsa Scriptura dicit Psalm. CX, 4. Juravit Dominus, & non poenitebit eum.*

Cap. IV, 12. *Ecce vir, Zemach nomen ejus. Targum: Ecce vir, Messias*

fiat est nomen ejus, revelabitur & ungetur, & adificabit templum Domini. Pirke R. Eliezer c. 38. Deus S. B. liberabit Israël in fine regni quarti, dicens: Germen protrusi vobis, q. d. Ecce vir Zemach. Bammidbar rabba sect. 18. fol. 236, 1. & Tanchuma fol. 68, 3. Ecce vir, Zemach nomen ejus. Hic est Messias, de quo dicitur Jerem. XXIII, 5. Et excitabo Davidi germen justum. Echa rabbathi fol. 59, 2. & Hieros. Berachoth fol. 5, 1. R. Jehoschua fil. Levi dixit: Nonne Messie est Zemach, q. d. Ecce vir. Midrasch Mischle c. XIX, 21, fol. 57, 1. R. Huna dixit: Nomen Messie est Zemach, q. d. Ecce vir. Rasche: Sunt, qui hoc de Rege Messia interpretantur. Vide Locum Generalem LVIII.

Cap. VIII, 4. *Adhuc habitabunt senes & vetula.* Vide Locum Generalem XCVI, 4.

Ibid. v. 23. *Illis diebus decem viri ex omnibus lingvis gentium apprehendent oram vestis Judei.* Pefikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 4. *Omnes gentes venient, coram Messia & Israëlitis in faciem procidentes, & dicentes: Concede, ut tui & Israëlitarum servi fiamus. Nam quod ad doctrinam & notitiam legis adtinet, gentiles ipsorum servi erunt, q. d. Illis diebus decem viri.* Adde Locum Generalem XCV, 12.

Cap. IX, 1. *Prophetia de terra Chadrach.* Siphri in Jalkut Simeoni I. fol. 258, 2. & Schir hafchirim rabba fol. 30, 3. *Intelligitur Messias, qui מר acerbus est gentilibus, & מר מיטis Israëlitis.* Pefikta ibid. II. fol. 52, 4. & Schir hafchir. l. c. R. Jochanan dixit: Hierosolyma futuris temporibus usque ad Damascum pertinet, q. d. Prophetia de terra Chadrasch & Damasco, requie ipsius.

Ibid. v. 9. *Exulta valde, filia Zion.* Sohar Levit fol. 28. col. 112. *Decretum est, ut vox confoletur matronam, dicens: Exulta valde. Et post aliqua interjecta: Et gaudium Matronæ est, quod rursum cum Rege conjungenda sit, q. d. Exulta valde.* Notandum hic per Matronam intelligi Ecclesiam Novi Test. sicut per ancillam, quæ ibidem occurrit, Ecclesiam Vet. Test. Sanhedrin fol. 99, 1. *Hiskias vixit sub templo priore, verum Zacharias de templo secundo vaticinatus est, q. d. Exulta valde.* Vide Locum Generalem V, 2.

Ibid. *Ecce Rex tuus venit tibi.* Vide locum Sohar supra ad Hof. II, 21. Rasche: *Non potest hoc aliter explicari, nisi de rege Messia, de quo dicitur* Psalm. LXXII, 8. *Dominabitur a mari usque ad mare.* Aben-Efra: *Hic rex est Messias filius David, quomodo alii Messiam filium Joseph intel- ligant.* Vide inter Locos Generales IX, 3. LX. LXI.

Ibid. *Pauper & insidens asino.* Sohar Levit. fol. 38. col. 151. *De Mes- sia scriptum est: Insidens asino.* Sohar Numer. fol. 85. col. 332. *Hic est asinus Messie destinatus, quemadmodum scriptum est: Pauper & insidens asino.* Ibid. fol. 97. col. 386. *De Messia dictum est: Pauper & insidens asino.* Sohar Deut. fol. 117. col. 465. *Propterea de Messia scriptum est: Pauper & insidens asino.* Ibid. col. 471. *Messias filius Joseph pauper est & insidens asino.* Pirke R. Eliezer c. 31. *Hic est asinus, in quo filius Da- vidis equitabit, q. d. Exulta valde, filia Zion.* Midrasch Schmueel fol. 66, 1. Rabbi Levi dixit: *Sicut Goël prior fuit, sic etiam posterior. Quo- modo comparatus fuit Goël prior? Resp. Exod. IV, 20. Et sumsit Moses uxorem & filios suos, eosque asino imposuit: sic etiam Goël posterior, q. d. Pauper & equitans.* Breschith rabba sect. 75. fol. 74, 2. *Per vocem חמר indigitatur Rex Messias, q. d. Pauper & insidens asino.* Alia loca ex Midrasch Coheleth, Tanchuma & Jalkut Rubeni evolve in Horis He- braicis ad Matth. XXI, 5. Berachoth fol. 56, 2. *Si quis per somnium videt asi- num, is videbit ישיע salutem, q. d. Ecce Rex tuus venit tibi.* San- hedrin fol. 98, 1. R. Jehoschua ben Levi duo loca objicit de Messia, Daniel. VII, 13. *Et ecce cum nubibus cœli venit sicut filius hominis: & alium: Pauper & insidens asino.* Rasche ad Exod. IV, 20. *In asino rex Messias se revelabit, q. d. Pauper & insidens asino.* R. Saadias Gaon ad Daniel. VII, 13. *Nonne scriptum est de Messias? Pauper & insidens asino.* Vide Locum Generalem LIII. LVII, 2. LIX. LXI. XCVII. CIII. Habac. II, 3. Psalm. XC, 15.

Ibid. v. 10. *Et loquetur pacem ad gentes.* Vide Locum Genera- lem XXIX, 1.

Cap. X, 8. *Sibilabo ipfis.* Vide Locum Generalem LXI.

Cap. XI, 12. *Et dixi ad eos.* Breschith rabba sect. 98. fol. 95, 4. *Cur Mes-*

Messias venit, & quæ de causa venit? Resp. Ad colligendam captivitatem Israëlitarum, & ad dandum ipsis triginta præcepta, q. d. Et dixi ad eos: Si placeo oculis vestris &c.

Cap. XII, 10. *Et effundam super domum Davidis Spiritum gratiæ & misericordiarum. Vide Locum Generalem XIII. LVI, 2.*

Ibid. *Et intuebuntur in me, (h. e.) in eum, quem perfoderunt. Succa fol. 52, 1. De Messia filio Josephi dicitur, quod interficiendus sit, q. d. Et intuebuntur. Kimchi: Rabbini nostri, b. m. explicarunt hoc de Messia filio Josephi, qui in bello interficiendus est. Verba Raschii, qui similem interpretationem protulit, in quibusdam editionibus expuncta esse docet Steph. le Moyne diss. de Jehovah justitia nostra p. 134.*

Ibid. v. 12. *Et lugebit terra singulæ familie seorsim. Succa, paullo ante verba citata: רַעְדָּו דְּבַא שְׁעוֹסְקִין בְּחַסְפֵּי, Temporibus futuris, quando luctui indulgebunt &c. Luctus autem iste quæ de causa fiet? Controversia hic fuit inter R. Dufam & Rabbinos; ille explicat de Messia filio Josephi, hi vero de יֵצֵר דָּרֵעַ figmento pravo interficiendo.*

Cap. XIII, 2. *Et spiritum impuritatis removebo a terra. Sohar Genes. fol. 37. col. 145. fol. 52. col. 205. & fol. 77. col. 303. Decrevit Deus S. B. spiritum immundum in mundo venturo e mundo ejicere, q. d. Et spiritum. Ibid. fol. 53. col. 212. Non cessabit (peccatum) e mundo, donec veniat rex Messias tempore futuro, quemadmodum Scriptura dicit: Et spiritum. Ibidem fol. 95. col. 376. Sinistrum vero latus prævalebit, & immundum roborabitur: donec ædificabit Deus S. B. templum, & mundum in firmitate sua constituet, tunc verbum ejus, prout decet, honorabile erit, & latus immundum abibit e mundo. Et hoc est, quod Scriptura dicit: Et spiritum. Sohar Exod. fol. 95. col. 385. Non tolletur immundities illa ex mundo, usque ad illud tempus, quo ipse Deus S. B. illam ex mundo auferet, q. d. Et spiritum. Sohar Devter. fol. 118. col. 469. Propterea Deus S. B. auferet & tollet omnem idololatriam e mundo, cui servierunt, & ab illis spiritibus & imaginibus polluti sunt. Et quando multitudo magna eorum descenderit, & se cum corporibus miscuerint, tunc Deus S. B. tollet eos ex mundo, q. d. Et spiritum. Vide & supra ad Jesa. XXV, 8. Locum Generalem XXXVI,*

Cap. XIV, 1. *Ecce dies veniet Domino.* Midraſch Koheleth fol. 82, 4. *Si Ecce humanum dat vitam poſteritati Salomonis* כְּעֶרְלָם הָיָה *in hoc mundo: q. d. Esther. VIII, 1. Ecce domum Hamanis dedi Estheræ: quanto magis Ecce divinum (verba vero לְעֶרְלָם הָיָה hic omittuntur) q. d. Ecce dies veniet.*

Ibid. v. 2. *Et colligam omnes gentes Hieroſolymam.* Peſikta in Jalkut Simeoni I. fol. 188. 3, 4. לְעֶרְוָה לְכָנָה, *Temporibus Meſſiæ omnes populi terræ congregabunt ſe contra terram Iſraëliſticam ad pugnandum contra illam, q. d. Et colligam.* Midraſch ibid. II. fol. 26, 4. *Quando veniet Meſſias, per manus Iſraëliſtarum quatuor reges cadent, q. d. Et colligam.* Schir haſchirim rabba fol. 28, 4. R. Elieſer המורדעֵי דִּיכְרִי: *In verbis Cant. VI, 4. non ſcriptum eſt כְּנָגְלוֹתָם, ſicut vexilla, ſed כְּנָגְלוֹתָם, ſicut vexillatæ, h. e. ſicut generatio, quam huc illuc circumagit ad captivitatem, ſed tamen revera non eſcit. Quenam vero eſt illa generatio?* Reſp. Meſſiæ, de qua Zachar. XIV, 2. *Et colligam.* Adde Ruth. II, 14.

Ibid. v. 3. *Et exhibit Dominus & pugnabit contra populos iſtos.* Sohar Exod. fol. 23. col. 92. בּוֹמְנָה רָחֵר, *Tempore futuro decrevit Deus pugnam ſupernam (h. e. ad res eccleſiaſticas pertinentem) & robustam contra gentes, ut nomen ſuum glorificet, q. d. Et exhibit Dominus.* Tanchuma fol. 79, 2. *Dixit Deus S. B. ad Iſraëliſtas: In hoc ſeculo ſtellæ pro vobis pugnarunt; verum לְעֶרְוָה לְכָנָה exhibit Dominus & pugnabit. Et ſtabunt pedes ejus.* Verba poſtrema repetuntur fol. 83, 1. Vide Locum Generalem XV. XXIV. XLIV, 5.

Ibid. v. 4. *Et ſtabunt pedes ejus in monte Oliveti.* Schemoth rabba ſect. 17. fol. 117, 1. לְעֶרְוָה לְכָנָה *Deus hoſtes ſuos ſtans judicabit, q. d. Et ſtabunt.*

Ibid. v. 5. *Et veniet Dominus Deus meus, omnes ſancti tecum.* Schir haſchirim rabba fol. 23, 3. & Midraſch Ruth rabba fol. 35, 2. לְעֶרְוָה לְכָנָה, *Futuro tempore Deus S. B. Prophetas adducet, & vaticinia eorum revelabit, q. d. Et veniet.* Midraſch Coheleth fol. 73, 4. *Mulſi Prophete fuerunt apud Iſraëliſtas, quorum nomina revelata non ſunt; verum לְעֶרְוָה לְכָנָה Deus adducet eos ſecum, q. d. Et veniet.*

Ibid.

Ibid. *Et fugietis in vallem montium meorum.* Vide Locum Generalem XLIV, 5.

Ibid. v. 6. *Illo tempore non erit lux clara, & rursum densa s. obnubilata.* Pesikta in Jalkut Simeoni I. fol. 235. 1. II. fol. 50, 2. & Barnmidbar rabba sect 19. col. 238. *Res, quæ vobis obscuræ sunt in hoc mundo, claræ vobis erunt inslar crystalli, q. d.* Jefa. XLII, 16. *Et ducam ececos.* Pesachim fol. 50, 1. R. Eleasar d. vit (ad hæc ipsa verba:) *Illa lux, quæ clara fuit בעולם הזה, temporibus V. T. obscura erit בעולם הבא, temporibus N. T.*

Ibid. v. 7. *Et erit dies unus.* Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 129, 4. *Quemadmodum nos singulis septem annis habemus unum annum Schemitæ sive intermissionis, sic etiam Deus imposterum faciet Schemitam diei unius, qui sunt mille anni, q. d.* Et erit dies unus Domino: ille est dies septimus. Et tempore vespere fiet lux, *זה עולם הבא*, intelligitur seculum futurum. Pirke R. Eliezer c. 28. *Cum nondum erit vespere, filius Davidis lucem Israëlitarum progerminabit, q. d.* Tempore vespere fiet lux.

Ibid. v. 8. *Illo tempore aquæ vivæ prodibunt ex Jerusalem.* Vide supra in Locis Generalibus num II, 1.

Ibid. v. 9. *Illo tempore Deus erit Rex in universam terram.* Sohar Genes. fol. 85. col. 335. *Illo tempore (quando scil. rex Messias surget) Deus ab omnibus regnum auferet, ita ut ipse solus rex futurus sit, q. d.* Illo tempore. Sohar Exod. fol. 4. col. 15. *Illo tempore (quo scil. Messias ad dextram Dei contra hostes suos pugnabit) Deus erit rex.* Sohar Levit. fol. 22. col. 86. *Et tunc (in redemptione scil. postrema) potentia Dei S. B. revelabitur, q. d.* Illo tempore. Ibidem fol. 38. col. 151. *Et quando Messias אהרן לאהרן, glorificatus fuerit in loco suo, tunc Dominus erit Rex.* Siphri in Jalkut Simeoni I. fol. 266, 1. *De seculo futuro sic dicitur: Illo tempore. Tanchuma ibid. II. fol. 33, 3. Seculo futuro, כשימליך, quando regem constituet Deus S. B. super nos, tunc dicent: Illo tempore,* Pesikta ibidem fol. 178, 1. & Schir haschi-

hachchirim rabba fol. 15, 2. *Quando tempus accedet, quo regnum celorum revelabitur, tunc Dominus erit Rex.* Vide Locum Generalem XV. XXXVII. XLII. LXVI. XC.

Ibid. *Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum.* Sohar Genes. fol. 22. col. 85. **בְּיֵמֵינוּ**, De tempore futuro scriptum est: Illo tempore. Ibid. fol. 37. col. 145. *Post templum devastatum illud sequitur:* Illo tempore. Ibid. fol. 121. col. 480. *Quando Matrona revertetur ad Dominum suum, illo tempore Dominus erit unus.* Sohar Levit. fol. 23. col. 92. **בְּיֵמֵינוּ**, Tempore futuro Dominus erit unus. Ibid. fol. 32. col. 125. *Tempore futuro constituit Deus, ut Schechina revertatur in locum suum, & ut omnia in unum conjungantur, q. d. Illo tempore.* Sohar Devter. fol. 110. col. 438. *Moses initium fuit mundi, quisnam vero obsignatio illius erit? Resp. Rex Messias. Tunc enim erit שליטו completio in mundo, qualis non fuit omnibus generationibus. Illo die completio erit superius & inferius, & erunt omnes mundi in conjunctione una, propterea scriptum est: Illo tempore.* Vide Locos Generales XXXII, 4. XXXVII. XLII. LXXX, 4. LXXXI. LXXXII. LXXXIV. LXXXIX. XCIII.

Ibid. v. 12. *Et hac erit plaga.* Vide Locum Generalem XLIV, 5.

MALACHIAS.

Cap. III, 1. *Ecce ego mitto angelum ante faciem meam.* Tanchuma fol. 66, 1. *Deus S. B. dixit ad Israëlitas: Quia nuncii mei in hoc seculo fuerunt כְּשֵׁר וְרוֹם, meri homines, non potuerunt in terram Israël pervenire: verum seculo futuro mittam angelum meum celeriter, ut terram ante me præparet, q. d. Ecce mitto.* Schemoth rabba sect. 32. fol. 131, 4. **לְעֵתִיד לָבוֹא**, quando redemptio mea ad Israëlitas perventura revelabitur, tunc mitto angelum meum. In Debarim rabba sect. 4. fol. 256, 2. hic locus cum illo infra v. 23. & alio Jesa. XL, 4. conjungitur, ut adpareat, Judæos æque ac nos Christianos hunc locum de eadem persona interpretari.

Ibid.

Ibid. Dominus, quem expectatis. Kimchi: Ille est rex Messias, & idem quoque est Angelus fœderis. Contra alii, ipso teste, quod & in Capitulis R. Eliezeris c. 29. occurrit, per angelum fœderis Eliam intelligunt, quod eatenus ad rem nostram facit, quia ostendit, ipsos hæc verba de temporibus Messiae interpretari.

Ibid. v. 4. Et placebit Domino oblatio Jude & Ierusalem. Bammidbar rabba sect. 17. fol. 233, 4. Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Si quis sacrificium suum mihi obtulit בעדום הוה, temporibus V. T. is non frustra fuit, sed gratum mihi fecit: verum לעדום הכנה, temporibus N. T. ipse dignus est, qui offerat, egoque recipio illud, & gratus mihi erit, q. d. Et placebit Domino.

Ibid. v. 16. Tunc dicentur timentes Dominum. Vide Locum Generalem VIII.

Ibid. Et scribitur liber memorialis coram ipso. Vajikra rabba sect. 34. fol. 178, 2. R. Cohen & R. Josua filius R. Simon dixerunt nomine R. Levi: Si quis temporibus præteritis observavit præceptum, Prophætæ illud litteris consignarunt, nunc autem quis illud consignat? Resp. Elias & rex Messias, Deus autem S. B. obsignat per manus eorum, q. d. Et scribitur.

Ibid. v. 17. Et parcam vobis, sicut pater filio parcat. Schemoth rabba sect. 18. fol. 117, 4. Quemadmodum vobiscum nunc ago, sic idem faciam לעתיד לבני, q. d. Et parcam.

Ibid. v. 19. Ecce dies venit ardens sicut furnus. Breschith rabba sect. 6. fol. 7, 3. לעתיד לבני, Deus S. B. Solem ex narthece suo proferet, & impios per eundem incendet, q. d. Et incendet eos dies venturus.

Ibid. v. 20. Vobis autem timentibus nomen meum orietur sol justitiæ. Schemoth rabba sect. 31. fol. 130, 1. ad verba Exod. XXII, 25. Donec veniat (occidat) sol: h. e. donec veniat Messias, q. d. Vobis autem. Midrasch in Jalkut Simeoni I. fol. 215, 3. Quenam est illa lux, in qua gentes ambulaturæ sunt? Resp. Deus S. B. accendit Israëlitis lucem justitiæ, q. d. Vobis autem. Vide Locum Generalem III, 1. LXXV, 2.

Ibid. Et exhibitis & abundabitis sicut vituli saginati. Vide Locum Generalem XCVI, 3.

Ibid. v. 23. Ecce mitto vobis Eliam Prophetam. Pirke R. Elieser c. 40. ad verba Exod. IV, 13. Mitte quæso per manum ejus, quem missurus es: h. e. per manum ejus viri, quem futuro tempore missurus es. Respondit ipsi Deus: Non dixi, quod te ad Israëlitas, sed ad Pharaonem missurus sim: illum autem virum, de quo tu loqueris, לעתיד לבוא, temporibus futuris mittam ad Israëlitas, q. d. Ecce mitto. Tanchuma fol. 31, 1. Dixit Deus ad Israëlitas: בערו, Hoc seculo angelum misi, qui gentes ante vos ejiceret: sed futuro tempore לעתיד (in Jalkut Simeoni I. fol. 98, 2. expresse legitur לעולם הבא) ipse ducam vos, & mittam vobis Eliam prophetam, q. d. Ecce mitto. Et c. III, 1. Ecce ego mitto angelum. Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 32, 4. Ambo וְגִּבְרִיּוֹת redemerunt Israël: Moses in Ægypto, & Elias לעתיד לבוא, q. d. Ecce mitto. Idem ibidem fol. 53, 2. Ego mittam vobis Goëlem, q. d. Ecce mitto. Midrasch Schocher tof ibid. fol. 88, 4. Israël dixit: De redemptione prima scriptum est Psalm. CV, 26. Misit Mosen servum suum, Aaronem, quem elegit: mitte mihi etiam duos ipsi parallelas, Psalm. XLIII, 3. Mitte lucem & veritatem tuam. Respondit Deus S. B. Ecce mittam, q. d. Ecce mittam vobis Eliam prophetam: habetis unum: alter vero est ille, de quo Jesa. XLII, 1. Ecce servus meus, quem elegi. Schemoth rabba sect. 3. col. 108, 2. In redemptione postrema vos sanabimini & redimemini per vocem אנכי, ego, q. d. Ecce ego mittam. Debarim rabba sect. 3. fin. לעתיד לבוא mittam vobis Eliam prophetam, ille veniet & consolabitur vos, q. d. Ecce mittam. Schir hafchirim rabba fol. 27, 3. & Adajoth fol. 14, 1. לעתיד לבוא Elias veniet, ut res quasdam mundas, alias immundas pronunciet &c. Locus exstat in Horis Hebr. p. 763. Schabbath fol. 118, 1. Quicumque ter cibos adparat die Sabbathi, is liberatur a doloribus Messie, q. d. Ecce mitto vobis. Vide Locum Generalem LIII. LXXIII. LXXIV.

PSALMI.

De Psalmis in genere exstat egregium testimonium in Sohar Exod. fol. 8. col. 30. David multos hymnos & cantica composuit לעתיד לבוא de rebus futuris N. T.

Psalmi

Pſalm. II, 1. *Quare fremuerunt gentes?* Mechilta fol. 3, 3. *Eti-
am לעתיד לבני, temporibus Meſſie Gog & Magog procident ante Iſraëlitæ.
David vero videbit & exclamabit: Quare fremuerunt gentes?* Raſche.
Rabbini noſtri totum hoc negotium de rege Meſſia explicuerunt. Aben-
Eſra: *Videtur hunc Pſalmum unus ex Cantoribus vel de Davide compoſu-
iſſe, — vel etiam de Meſſia.* Kimchius ad finem hujus Pſalmi: *Sunt,
qui hunc Pſalmum de Gog & Magog explicant, & Meſſias hic memoratus
eſt rex Meſſias. Atque ſic quoque illum interpretati ſunt Rabbini noſtri
b. m.*

Ibid. v. 2. *Congregarunt ſe reges terræ.* Sohar Genef. fol. 77. col. 293.
*Ex illo tempore rex Meſſias excitabitur, — & tunc omnes gentes ad bel-
landum contra Hieroſolymam congregabuntur, q. d. Congregarunt ſe,
Sohar Exod. fol. 24. col. 96. Deus S. B. induit robore contra populos,
qui aduerſum ſe inſurgunt; q. d. Et principes collecti ſunt ſimul contra
Dominum & Meſſiam ejus. Sed Dominus iridebit eos, q. d. v. 4. Et
hoc fiet illo tempore, quo Meſſias venit. Midraſch Tehillim ad Pſalm.
XCII, II. fol. 35, 2. *Contra hunc (filium David, filium Amiel) inſurgent
reges ad interficiendum eum, q. d. Congregarunt ſe reges terræ.* Pirke
R. Elieſer. c. 28. R. Meſcharscheja dixit: *Tribus vicibus hoſtes Iſraëlita-
rum contra terram eorum inſurgent. Primum ſinguli & ſinguli: deinde
bini & bini: tertia denique vice omnes ſimul, ad pugnandum contra filium
David, q. d. Congregarunt ſe.* Notandum hic, in Jalkut Simeoni I.
fol. 20, 1. ubi hæc verba repetuntur, loco *בן דוד, filii David, legi בית
דוד, domum David:* luculento ſatis teſtimonio, Judæos recentiores
Meſſiam pati non poſſe, quia omnia fere teſtimonia, quæ de ipſo
occurrunt, contra ipſorum religionem pugnant. Aben-Eſra: *Quod
ſi hæc verba de Meſſia explices, ſenſus erit longe clarior.* Vide Locum
Generalem XV. XXIV. XLIV, 4.*

Ibid. *Contra Dominum & Meſſiam ejus.* Mechilta in Jalkut
Simeoni II. fol. 90, 1. ubi hæc ipſa verba profert, *Simile adducitur de
latrone, qui poſt palatium regium ſtat, & ignominioſe illud tractat, dicens:
Si inuenero filium regis, apprehendam & interficiam illum, וצולו, & cruci
affigam*
Ff 2

affigam illum, ut morte dura moriatur. Sed Spiritus S. subsannavit illos, q. d. Sedens in cœlis irridebit eos. Avoda fara fol. 3, 2. ubi de temporibus Messiae sermo est, ita pergunt: Quando vident bellum Gog & Magog, dicitur illis: Contra quem venistis? Respondent: Contra Dominum & Messiam ejus: ubi & antecedentia, & sequentia hujus Psalmi citantur.

Ibid. v. 4. Sedens in cœlis irridebit eos. Loca duo ex Sohar, item duo alia ex Mechilta & Avoda Sara, quare ad v. 2.

Ibid. v. 6. Et ego inunxi regem meum. מָלַכְתִּי מֶלֶךְ in Jalkut Simeoni II. fol. 53, 3. In tres partes divise sunt omnes castigationes, quarum una incidit in regem Messiam, q. d. Et ego unxi regem meum. Dicunt ad regem Messiam? Vbinam tu vis habitare? Responder Messias: Etiam hæc questio est necessaria: (habitabo autem) in Zion monte sanctitatis meæ. Aben Ezra: Locus parallelus est ille Zachar. XIV, 16. Ad incurvandum se coram Domino Deo exercituum: qui est Messias, quemadmodum alibi dicitur Psalm. LXXII, II. Incurvabunt se ipsi omnes reges. Loca duo ex R. Saadja Gaon & Abarbanele adduxit Edzardus ad c. I. Berachoth p. 263.

Ibid. v. 7. Enarrabo statutum. Sohar Numer. fol. 82. col. 326. Exinde prodibit illo die Messias filius David. Et hoc mysterium continetur verbis: Enarrabo statutum. Locus ex Midrasch Tehillim occurrit supra ad Jesa. LII, 13.

Ibid. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Midrasch Tehillim: Quando veniet hora Messie, tunc Deus S. B. dicit ipsi: Meum est percutere cum ipso fœdus novum. Sic enim ipse dicit: Ego hodie genui te. Tunc enim hora ejus est, quum filius ejus declaratur. Vide Locum Generalem L, 2. LVIII. LXXXIII.

Ibid. v. 8. Postula a me. Breschith rabba sect. 44. fol. 42, 4. Ad tres Deus dixit: Postula a me: ad Salomonem, Achasum & Messiam. Eadem habentur in Midrasch Tehillim, & Seder olam in Jalkut Simeoni II. fol. 27, 4. Succa fol. 52, 1. Tradunt Rabbini nostri: Ad Messiam filium Davidis (in Jalkut citato II. fol. 90. 2. ubi hæc verba excerpuntur, pessima,

peffima, h. e. Judaica fide, legitur *filius Iosephi*) qui utinam temporibus nostris reveletur, dicit Deus S. B. Pete a me. Postquam vero vidit Messiam (*filius Iosephi*) quod interficiendus esset, dixit ad ipsum: Domine mandā, nūc a te peto, præterquam vitam. Deus Pater respondit: Quod ad vitam adtinet, antequam tu hoc diceres, David pater tuus (Ergo etiam in Talmude verba, *filius Iosephi*, quæ modo parenthesi inclusimus, mala fide posita sunt) vaticinatus est, dicens: Psalm. XXI, 5. Vitam petiit a te.

Ibid. v. 9. *Confringes eos sceptro ferreo.* Midrasch Tehillim ad Psalm CXX, 7. fol. 45, 4. Dixit Deus S. B. ad Messiam: Confringes eos. Vide suprà ad Genes. XLIX, 10.

Ibid. v. 12. *Osculamini filium.* Sohar Genes. fol. 88. col. 348. Hic est pastor fidelis. De te dicitur: Osculamini filium: Tu es princeps Israëlitarum, dominus super inferiora, dominus angelorum ministrantium, filius supremi, filius Dei S. B. & Schechina gratiosa. Sohar Exod. fol. 50. col. 197. Illo tempore (in præcedentibus autem inultus sermo de Messia fuerat) illud observandum est: Osculamini filium: prout ab initio factum est, q. d. Cant. I, 1. Osculetur me osculo oris sui. כֶּן הָרָגוֹם *Vox* autem כֶּן chaldaice idem est, ac כֶּן, filius. Sohar chadaseh fol. 63, 4. Osculamini filium, qui est similitudo pura, gatta sancta. — Osculamini כֶּן, in abundantia superna, Schechinam supernam. Sohar Deuter. fol. 109. col. 436. Osculamini filium: Osculamini manum illius filii, cui potestas data est super omnia, cui omnia ministrant. Ne irascatur. Nam coronarunt eum iustitia & misericordia. Si quis iustitia & misericordia dignus est, huic se iustum & misericordem exhibet. Omnes benedictiones supernæ & infernæ in hunc filium adveniunt, & isdem ille coronatus est. Midrasch Tehillim fol. 4, 2. Simile de Rege, qui in subditos suos irascitur: hi vero filium adierunt, eique supplicarunt, ut Regem placaret. Quum reconciliati essent, hymnum cecinerunt Regi, quibus Rex sic respondit: Cur mihi hymnum canitis? Abite potius, & præstate illud filio meo: nisi enim ille fuisset, totam civitatem perdidissem. Applicatio quidem a Judæis fit ad Israëlitas, utpote qui filii Dei essent. Sed nobis hoc loco sufficit ostendere, Judæos etiam illorum temporum vocem כֶּן de filio

intellexisse. Aben Ezra: *Verba v. 11. Servite Domino, respectum habent ad verba v. 2. Convenerunt adversus Dominum. Verba autem: Osculamini filium, respiciunt verba ejusdem v. 2. contra Messiam ejus.* Psalm. IV, 1. למַנְחָה בְּנִינִי. Midrasch Tehillim ad Psalm. XXIV, 1. fol. 18, 3. *Vbicunque hæc verba in aliquo Psalmorum occurrunt, אינו אלא לעתיד לבוא, non nisi de temporibus Messie agunt.*

Psalm. VIII, 6. *Imminuisti eum parum præ Deo.* Tikkune Sohar c. 70, fol. 135, 2. *Nam dedisti ipsi omnes thesauros celestes & omnes claves ejus in manum ejus, eumque dominari fecisti in omnia sua ad modum Regis.*

Palm. XVI, 5. *Dominus portio hereditatis mee.* Vide Locum Generalem XLV.

Ibid. v. 7. *Regem constituisti eum in opera manuum tuarum.* Vide Locum Generalem XCII.

Psalm. XVIII, 50. *Misericordiam præstat Messie suo Davidi.* Hierof. Berachoth fol. 5, 1. *Rex Messias sive e vivis sit, sive e mortuis, nomen ejus est David.* R. Tanchum dixit: *Ego sic probō: Misericordiam præstat.* Midrasch Mischle c. XIX, 21. fol. 57, 1. *R. Huna dixit: Messias vocatur David, q. d. Multas facit salutes Regi suo, & misericordiam præstat &c.*

Psalm. XIX, 5. *In omnem terram exivit sonus eorum.* Sohar Genes. fol. 7. col. 26. *Per hæc verba: In omnem terram, עברי כְּשִׁידָה אֵינֶן, servi Messie intelliguntur.*

Psalm. XX, 2. *Exaudiat te Dominus.* Sohar Numer. fol. 102. col. 407. ubi in antecedentibus de nativitate Messie spiritali, quæ cum dolore fit, actum fuerat: *Et ex illis vocibus, quas Ecclesia emittit, quæ numero sunt LXX, pro numero vocum Psalm. XX, qui incipit: Exaudiat te Dominus in die angustiarum: uterus ejus aperitur, qui est ב' clausum, ex duabus ב' constans, משיח ב' לאררה ב', ad pariendum duos Messias, & caput reponit inter genua, sic ut caput illud sit columna media inter duos humeros, qui sunt עץ & דור (in arbore Cabbalistica) sive duo prophete: exinde parit duos Messias.* Nimis Cabbalistica hæc sunt, & satis obscura, sed hoc loco nobis sufficit, Messie mentionem injici.

Ibid.

puli, q. d. Gloriam & decus pones in illum. Midrasch Tehillim: *De Rege Messia scriptum est: Gloriam & decus.* Bammidbar rabba sect. 14. fol. 223, 3. *Vestimentum Dei S. B. est gloria & decus, q. d.* Psalm. CIV, 1. *Gloriam & decus induisti. Dat vero illud Messia, q. d. Gloriam & decus pones in illum.* Ibid. sect. 15. fol. 229, 4. & Tanchuma fol. 64, 2. *Regem Messiam Deus induet vestimento suo, q. d. Gloriam & decus.* *Quidnam de Deo S. B. scriptum est?* Psalm. XLVII, 6. *Adscendit Deus in jubilatione.*

Ibid. v. 8. *Quoniam rex confidit in Domino.* Targum: *Quoniam Rex Messias sperat in Dominum.*

Psalm. XXII, 1. *De cerva aurora.* Midrasch Tehillim: *De eo, qui salit sicut cervus, & illustrat mundum tempore tenebrarum.* Hieros. Berachoth in Jalkut Simeoni ad h. l. & Schir haschirim rabba fol. 28, 3. *R. Chija fil. Abba & R. Simeon fil. Chalpatha iverunt simul tempore diluculi in convalle ad urbem Arbela, & viderunt cervam aurora, quæ (sic vocatur, quia quasi) lucem ejus discindit. Dixit ipsi R. Chija: Dicito sic: Hæc est redemptio Israëlitarum, quæ sensim sensimque advenit. Respondit alter: Hoc ipsum est, quod Scriptura dicit Michæ VII, 8. Quando sedebo in tenebris, Dominus mihi lux est. In Sohar Exod. fol. 49. col. 295. Cerva auroræ dicitur Schechina, quæ propter filios suos gemit, ex qua vero fit Leo matutinus, Messias filius David. Locus integer exstat inferius libro III.*

Ibid. v. 8. *Omnes videntes me subsannarunt me.* Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 4. *Eo tempore, quo Messias in carcere conclusus fuit, singulis diebus dentibus frenduerunt, oculis nictarunt, capitibus nutarunt & labia distenderunt, q. d. Omnes videntes me.*

Ibid. v. 9. *Convolveat in Dominum.* Midrasch Tehillim: *Omnes species convolutionum ego porto. Peccata ipsorum devolve in me, & ego portabo.*

Ibid. v. 16. *Exaruit, sicut testa, virtus mea.* Pesikta l. c. *Ea septimana, qua filius Davidis venit, sument trabes ligneas, easque collo ipsius imponent. — De hac ipsa hora David flevit & dixit: Exaruit.*

Ibid.

Ibid. *Lingua mea adhaesit faucibus.* Ibidem col. 3. *Dixit Deus S. B. O Messia, peccata illorum, qui reconditi sunt apud te, intrudent te in jugum ferreum, & reddent te similem vitulo, cujus oculi caligant, comprimentque spiritum tuum jugo, & propter illorum peccata adhaerebit lingua tua palato tuo.*

Ibid. v. 24. *Timentes Dominum, laudate ipsum.* Midrasch Tehillim fol. 17, 3. *Intelliguntur profelyti justitiae לעתיד לבנו.*

Ibid. v. 27. *Vivet cor vestrum in aeternum.* Ibidem fol. 17, 4. *R. Judan dixit: Ex eo, quod fecit vobis Deus S. B. in hoc mundo, nostis, quid preparatum vobis sit לעתיד לבנו, q. d. Vivet cor vestrum. Et postea v. 30. Incurvabunt se omnes pingves terræ.*

Ibid. v. 29. *Quoniam Domini est regnum.* Sohar Numer. fol. 100, col. 398. *Surrexit pastor fidelis (R. Simeon ben Jochai) manusque ad Deum S. B. & Schechinam ejus tendens dixit: O Deus S. B. Ecce beneplacitum tuum est, ut des nobis cibum perfectum, qui nos & te conjungat, nempe Maïronam supernam in seculo futuro, de quo Scriptura dicit: Quoniam Domini est regnum, & is dominatur gentibus.*

Ibid. v. 32. *Venient & annuntiabunt justitiam ejus.* Midrasch Tehillim: לעתיד לבנו.

Psal. XXIII, 5. *Instrues coram me mensam.* Bammidbar rabba sect. 21. fol. 245, 1. *Tanchuma fol. 75, 1. Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: לערב, Tempore Messie instruem vobum ensam magnam, ita ut gentiles illam videntes pudore suffundendi sint, q. d. Instrues coram me mensam in facie inimicorum meorum. Sic Jesa LXV, 13. Ecce servi mei comedent. Vide Locum Genrealem XLV.*

Psal. XXIV, 7. *Attollite, portæ, capita vestra.* Vide Locum Generalem XLIV, 7. LXXVIII. CVII, 3.

Ibid. *Et introëat rex gloriæ.* Ben daath fol. 2. citante Eifenmengero I. p. 27. *Iste est Messias.*

Psal. XXVII, 3. *In זאת ego confido.* Vide Locum Generalem CV. & libro I. cap. IV. n. 10.

Psalm. XXXI, 20. *Quam magna est bonitas tua, quam abscondisti timentibus te.* Midrasch Tehillim fol. 21, 2. R. Abba fil. Cahana dixit: *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Vos צפנתם, asservastis mihi Legem & præcepta in hoc mundo, ego asservabo vobis partem ex bono, quod preparatum est iustis לעתיד לבוא, q. d. Quam magna est.* Schemoth rabba sed. 50. fol. 112, 3. *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Vos fecistis mihi arcam, in qua lex fuit reposita, ego vobis לעולם הבא, quod ex superioribus repetendum) dabo mercedem bonam, שטחן בו חסד, quam nemo vobis abscindere debet, vel etiam, quæ nunquam cessare debet, q. d. Quam magna est.* Vide Locum Generalem XXXI, 19. LXXXVII, 1. XCIX.

Psalm. XXXII, 6. *Propter מאד orabit omnis pius ad te.* Vide lib. I. cap. IV. n. 10.

Psalm. XXXVI, 10. *In luce tua videbimus lucem.* Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 3. *Quid aliud sibi volunt hec verba: In luce tua videbimus lucem; quam lucem Messia? Vide Locum Generalem XIII. XCV, 1.*

Psalm. XL, 8. *In volumine libri scriptum est de me.* Vide Locum Generalem XVII, 1.

Psalm. XLV, 2. *Eruclavit cor meum verbum bonum.* Aben-Efra: *Hic Psalmus agit de Davide, vel potius filio ejus Messia: nam hoc est nomen ejus Ezech. XXXIV, 24. Et David servus meus princeps ipsorum erit in æternum.*

Ibid. *Dico ego opera mea Regi: Messia, addit R. Joseph ben Mosche in סדר תורה fol. 36, 3. & paullo post: Ego enarro omnia opera, quæ tempore futuro contingent regi Messia: Et de hoc agunt etiam sequentia: Pulchrior es.*

Ibid. v. 3. *Pulchrior es filiis hominum.* Targum: *Pulchritudo tua, Rex Messia, major est præ filiis hominum.*

Ibid. *Effusa est gratia in labiis tuis.* Sohar chadasch fol. 41, 4. *Veni*

& vide. In hoc textu est mysterium supernum. Nam ad Regem supernum sic dicitur: Pulchrior es in supernis, in habitationibus sanctis.

Ibid. Propterea benedixit tibi Dominus in eternum. Ibidem fol. 42, r. Mater superna coronat te coronis supernis in eternum.

Ibid. In eternum. R. Joseph ben Mosche fol. 36, 4. b. e. temporibus Messie, quæ durant in secula seculorum.

Ibid. v. 4. Accingere gladio tuo. Schabbath fol. 63, r. Messias utique armis opus habet, q. d. Accingere.

Ibid. v. 6. In medio hostium regis: Messias explicat R. Joseph.

Ibid. v. 7. Thronus tuus, o Deus, durat in seculum. Breschith rabba sect. 99. fol. 98, r. ad verba Genes. XLIX, 10. Non auferetur sceptrum de Juda: intelligitur thronus regius, q. d. Thronus tuus.

Ibid. Sceptrum rectitudinis est sceptrum regni tui. Duo loca ex Sohar chadasch & R. Joseph ben Mosche habes tomo I. hujus operis ad Hebr. I, 8. Sohar chadasch fol. 42, 2. ad hæc ipsa verba: Intelligitur Rex Messias, qui vocatur מלך, ut peccatores mundi reprehendat, q. d. Genes. XLIX, 10. Non auferetur sceptrum. Adde Locum Generalem C.

Ibid. v. 8. Dilexisti justitiam & odisti iniquitatem. Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 48, 2. ad verba Jesa. XL, 1. Consolamini, consolamini populum meum: Alibi Scriptura dicit: Dilexisti justitiam. Jam vero prior locus ab illis de Messia intelligitur, ergo & hic posterior, quem illi parellelum statuunt. Aben-Esra per totum Psalmum dubitanter: Si de Messia hæc agunt, de hominibus ætate illius viventibus intelligenda sunt. Igitur plura illius non adferimus.

Ibid. v. 9. Vestes tue. R. Joseph ben Mosche: Omnes hi versus agunt de Rege Messia.

Ibid. v. 10. Constituta est sponsa ad dextram tuam. Vide Locum Generalem C.

Ibid. v. 12. Et concupiscet Rex decorem tuum. Vide Locum Generalem CI.

Ibid. v. 14. Omnis gloria filie Regis ab intus. Sohar Genes. fol. 127, col. 504. Intelligitur Ecclesia Israëlita, — ille vero Rex est supernus

& interior, nam datur etiam Rex, qui non est interius sicut ille. Filia vero Regis vestita & unita est cum potentia superna. Vide Locum Generalem Cl.

Ibid. v. 15. *Virgines, post eam proxime illius.* Sohar Exod. fol. 77. col. 315. *Ecce Matrona non conspicitur, ut veniat ad maritum suum, nisi cum illis virginibus juvenculis, quæ illam usque ad lectum mariti sui comitantur, q. d. Virgines post eam.*

Ibid. v. 16. *Adducentur cum letitia.* Vide Locum Generalem Cl.

Psal. XLVI, 8. 12. *Dominus exercituum nobiscum.* Targum: *Verbum Domini exercituum in auxilio nostro.*

Psal. XLVII, 1. *Omnes gentes plaudite manibus.* Midrasch Tehilim ad Psal. LXVI, 1. fol. 27. 2. *Cur hoc?* Resp. v. 2. *Quia Dominus supremus est tremendus, est Rex magnus in omnem terram. Eo tempore id fiet, quod habetur Zachar. XIV, 9. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Jam vero hic locus Zachariæ de Messia agit, quod jam superius adfuit, ergo & prior ex Psalmis.*

Psal. LX, 7. *Salva dextram tuam, & exaudi nos.* Sohar. Exod. fol. 14. col. 53. *Omnia, quæ ad dextram sunt, elata sunt. De Seculo autem futuro hæc leguntur: Salva dextram tuam, & exaudi nos.*

Ibid. v. 9. *Meus est Manasse.* Bammidbar rabba sect. 13. fol. 222, 1. *Intelligitur Messias, qui surget ex filiis Manasse, q. d. Psal. LXXX, 3. Ante Ephraim & Benjamin & Manasse.*

Ibid. *Jehuda Legislator meus.* Bammidbar rabba l. c. *Intelligitur Gôel magnus, qui ex nepotibus David venturus est.*

Psal. LXI, 7. *Dies ad dies Regis addes.* Targum: *Dies addes ad dies Regis Messie, annos ejus tanquam generationum seculi hujus & generationum seculi futuri.* Pirke R. Elieser c. 19. ubi Adamus ita loquens introducit: *Ostendit mihi DEVS Davidem filium Isai, regnantem לעד לרב, seculo futuro, sumsi autem ex annis meis annos LXX. & annis ejus addidi, q. d. Dies diebus Regis addes.*

Ibid.

Ibid. v. 9. *Ad reddendum vota mea quotidie.* Targum: *Quando red- dam vota mea in die redemptionis Israël, & illo die, quo ungetur Rex Mes- sias, ut rex sit.*

Psal. LXVII, 2. *Illustret vultum suum super nos.* Midrasch Tehillim & Debarim rabba fest. i. fol. 248, 3. *Dixit Deus S. B. ad Israël: In hoc seculo benedictio vobis pronunciata est per manus aliorum.* לעתיד לבני ego vobis ore meo benedicam, q. d. *Illustret vultum suum.* Siphri fol. 7, 4. *ad verba: Illustret Dominus vultum suum super te: h. e. det tibi lucem facierum, (placidum se tibi exhibeat.) R. Jonathan dixit: Intelligitur lux Schechinæ, de qua dicitur Jesa. LX, 1. Surge, illuminare: & v. 4. Super te autem orietur Dominus: Psal. LXVII, 2. Illustret vultum suum super nos. Psal. CXVIII, 27. Deus est Dominus, & illustrabit nos.*

Ibid. v. 4. *Confiteantur tibi populi.* Vide Locum Generalem LV, 1.

Psal. LXVIII, 30. *Tibi adducent reges terræ munus.* Obadja Haggaon ad h. l. citante Cartwrighto: *Ecce reges nationum, qui colunt idola, adferent tibi, o Messia, donum & oblationem.* Quod vero idem Cartwrightus dixit, hunc locum Psalmi in Midrasch Esther de Messia explicari, non ita est, sed potius verba huc spectantia ad Psalmum LXXII, pertinent.

Ibid. v. 32. *Advenient pingves ex Ægypto.* Schemoth rabba fest. 35 fol. 133, 2. *Sic invenis לעתיד לבני, quod omnes populi dona allaturi sint regi Messia, Ægyptus vero principe loco. Et ne quis forte putet, Deum ab ipsis dona non accepturum, dicit Deus S. B. Messia: Sume ab ipsis. Quapropter נעשו לבני, Xenia oblata sunt filio meo in Ægypto, q. d. Advenient pingves.* In Pesachim fol. 118, 2. ubi hæc repetuntur, pro לבני, filio meo, depravarunt לבני, filiis meis, ne Messiam Dei filium & verum Deum statuere cogantur. Illa quoque de regno Edumæorum expuncta sunt, quæ alibi proferemus. Vide Locum Generalem XXIX, 1.

Ibid. v. 33. *Regna terræ cantate Domino.* R. Obadja Haggaon: *Ob regnum Messia, quod excitavit.*

Psalm. LXXI, 1. *Non confundar in eternum.* Midrasch Tehillim fol. 27, 3. *Annon vero Israëlita in hoc seculo opprobrio adfecti sunt? Sed hoc tenendum, hæc non agere, nisi de עולם הכנעני, quemadmodum & Jesaias dixit c. XLV, 17.* Israël salvatus est per Dominum redemptione æterna.

Psalm. LXXII, 1. *Deus, judicium tuum Regi da.* Targum: *Deus, sententiam judiciorum tuorum da Regi Messie, & justitiam tuam filio Davidis regis.* Midrasch Tehillim fol. 27, 4. *Intelligitur Rex Messias, de quo scriptum est Jesa. XI, 1. Et egredietur furculus ex stipite Isai: & postea v. 5. Justitia erit cingulum lumborum ejus.*

Idem ad Psalm. CXIX, 33. fol. 43, 3. *Tres homines petierunt sapientiam a Deo S. B. David, Salomon & Rex Messias.* — *De Rege Messia dicitur: Deus, judicium tuum Regi da.* Aben-Esra: *Prophetia hæc agit de rege Davide, aut de Messia.* Kimchi: *Sunt, qui exponunt hunc Psalmum de rege Messia.* Obadias ait compositum esse de adventu Messie.

Ibid. v. 5. *Timebunt te cum sole, & in facie lune in generationem generationum.* Mechilta fol. 37, 1. & in Jalkut Simeoni I. fol. 75, 3. *Ævum Messie erunt tres generationes, q. d. Timebunt te.* Idem occurrit in Schabbath fol. 99, 1. Tanchuma fol. 84, 3. hæc probat ex verbis דור דורים, & sic concludit: דור denotat unum, דורים, duo, hæc igitur faciunt tria. Vide supra ad Devter. XXXII, 7.

Ibid. v. 8. *Dominabitur a mari usque ad mare.* Sohar Exod. fol. 49. col. 196. *De Messia hoc implebitur: Dominabitur.* Midrasch Tehillim ad Psalm. II, 8. fol. 3, 4. *Postula a me, & dabo gentes. Si gentiles sunt, jam antea fuerunt hereditas ejus, q. d. Dominabitur. Et si fines terre, jam antea fuerunt possessio ejus, q. d. Et a fluvio usque ad fines terre.* Pirke R. Eliezer c. II. *Decem sunt reges, qui orbi universo imperant, Nonus est Rex Messias, qui regnabit ab uno termino terre ad alium, q. d. Dominabitur.* Hanc citationem exhibet Jalkut Simeoni II. fol. 33, 2. in ipsis autem Capitulis R. Eliezeris adducitur locus Daniel. II, 35. Midrasch in Jalkut Simeoni II. fol. 54, 3. *Goël postremus est rex Messias,*
de

de quo dicitur : Dominabitur. Vide supra Numer. XXIV, 14. & Locos Generales IV. LXXXVIII.

Ibid. v. 9. Coram eo genua flectent insulae. Sohar Genes. fol. 71. col. 279. Rex Messias extolletur & honorabilis fiet præ omnibus hominibus, & omnes homines colent & adorabunt ipsum, q. d. Coram eo. Reges Tarsis & insularum.

Ibid. v. 10. Reges Tarsis & insularum dona adferent. Breschith rabba sect. 78. fol. 77, 2. Omnia ista dona, quæ Jacobus Esau dedit, gentiles Messie restituent לערר לבני. Unde hoc probabis? Ex hoc: Reges Tarsis. Bammidbar rabba sect. 13. fol. 220, 1. Quomodo omnes gentes Salomoni regi dona obtulerunt, sic idem Messie fiet, q. d. Reges Scheba & Seba dona offerent.

Ibid. v. 11. Omnes reges incurvabunt se ipsi. Sohar Genes. fol. 84. col. 334. ad verba Genes. XXVII, 29. Et incurvabunt se tibi gentes, eo scil. tempore, quo rex Messias veniet, q. d. Omnes reges. Bammidbar rabba l. c. Duo reges ex domo Davidis regnabunt in toto orbe terrarum in arida & mari, Salomon nimirum & Messias. De Rege Messia unde hoc probabis? Resp. Ex Psalm. LXXII, 8. Dominabitur a mari usque ad mare. De terra unde? Ex hoc: Omnes reges. Item ex Daniel. VII, 13. Et ecce cum nubibus cœli — & ipsi data est potestas. Item ex Daniel. II, 35. Lapis, qui descendit in imaginem, factus est petra magna, & implevit omnem terram. Midrasch Esther fol. 100, 4. Legati cum donis venient ad regem Messiam, q. d. Omnes reges. Vide supra Psalm. II, 6.

Ibid. v. 16. Erit multitudo frumenti super terra. Midrasch Coheleth fol. 73, 3. Goël primus (Moses) descendere fecit Man: sic quoque Goël postremus, q. d. Erit multitudo. Tanchuma fol. 79, 4. Quando hoc fiet? Resp. Temporibus Messie. Siphre ad Deuter. XXXII, 12. fol. 37. col. 225. ad hæc verba Psalmi sic commentatur: Triticum temporibus Messie producet גלוסקאר, quemadmodum est plenitudo volæ manus: ubi notandum, in editione Bombergiana verba ביות המשרי non exstare, suppleri autem a Raymundo Martini in Pugione Fidei part. III. distinct.

distinct. III. 15, 2. Kethufoth fol. III, 2, ad hæc verba: *Futurum est, ut triticum palmescat, & ascendat sicut palma, q. d. Et erit multitudo fumenti in terra.* Ralche ibidem; כל והיה בימות המשיח, *Omnia ista fient temporibus Messie:* quæ verba in nostris codicibus Talmudicis non exstant, suppleantur autem a Raymundo l. c. §. 3. Ralche: *Rabbini nostri explicuerunt vocem פסח de גלוקסאורן dulciarius in diebus Messie:* & totum Psalmum de Messia. Raymundus Martini in Pugione Fidei II, II. 21. adducit hæc verba Raschii & sic legit: *Rabbini nostri in Tractatu Kethufoth explicant גלוקסאורן.* Ex his verbis rursus depravationem variorum locorum deprehendo. Nam in Rabboth aliquoties hæc verba citantur, nec non in Kethufoth & טעם גלוקסאורן mentio injicitur, de temporibus autem Messie altum est silentium: Vide Locum Generalem II, 2. LX.

Ibid. v. 17. *Erit nomen ejus in æternum, ante solem multiplicabitur nomen ejus.* Pirke R. Eliezer c. 3. & Breschith rabba sect. I. fol. 3, 3. *Sex res* (in Pesachim fol. 54, 1. Nedarim fol. 39, 2. Midrasch Tehillim fol. 35, 4. & Midrasch Mischle fol. 53, 3. numerantur septem) *fuerunt ante mundum conditum:* & inter eas nomen Messie, q. d. Ante solem Jinnon est nomen ejus. Ibidem c. 36. inter sex illos, quorum nomina jam ante nativitatem eorum cognita fuerunt, etiam nomen Messie adfertur, & ad hunc locum nostrum provocatur. Echa rabbathi fol. 59, 3. & Sanhedrin fol. 98, 2. *Qui ex Schola Jannai prodierunt, dixerunt, nomen Messie esse Jinnon, q. d. Ante solem Jinnon.* Midrasch Mischle c. XIX, 21. fol. 57, 1. *Nomen Messie est Jinnon, q. d. Ante solem.*

Psalm. LXXVIII, 39. *Spiritus abiens, qui non revertitur.* Tikkune Sohar c. 30. fol. 76, 2. וְהָיָה רוּחַ מֹשִׁיחַ, *Et hic est Spiritus Messie. Væ his, qui faciunt, ut ille ex mundo abeat, ut non ad illum revertatur.*

Psalm. LXXX, 3. *Ante Ephraim, Benjamin & Manasse.* Vide ad Psalm. LX, 9.

Ibid. v. 9. *Vitem ex Aegypto detulisti.* Vide Locum Generalem LIX.

Ibid.

Ibid. v. 16. *Et basin, quam plantavit dextra tua.* Vide Locum Generalem LVI.

Ibid. v. 16. *Et filium, quem firmasti tibi.* Targum: *Et regem Messiam.*

Ibid. v. 18. *Sit manus tua super virum dextræ tue.* Aben-Efra: *Intelligenda sunt hæc de Israël, aut de Messia filio Ephraim.*

Psal. LXXXVI, 16. *Da robur servo tuo.* Sohar Genes. fol. 58. col. 232. *Intelligitur robur supernum, de quo scriptum est* 1. Samuel. II, 10. *Et dabit robur Regi suo. Quisnam est ille Rex? Resp. דָּא מֶלֶךְ כְּתָא, Intelligitur Rex xar' ἐξοχὸν ita dictus, nempe Rex Messias. Igitur & per servum intelligitur Messias.*

Psal. LXXXVII, 1. *Fundatio ejus in montibus sanctis.* Midrasch Tehillim fol. 32, 3. *Dixit R. Pinchas: Deus S. B. montem Sinai, Thabor & Carmel adducet, & Hierosolyma iisdem imponet, q. d. Jesa. II, 2. Firmus erit mons domus Domini in capite montium.*

Psal. XXXIX, 23. 24. 26. *Non opprimeret illum populus.* Pesikta rab-bathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 3. *Messias saluum faciet populum suum, & nulla natio coram ipso consistere poterit, q. d. Non opprimeret illum populus, neque filius iniquitatis anget illum. Et omnes hostes & inimici ejus terrebuntur, & a facie illius fugient, q. d. v. 24. Et contundam a facie ejus inimicos ejus. Imo fluvii quoque cessabunt in mari, q. d. v. 26. Et ponam manum ejus in mare, & dextram ejus in flumina.*

Ibid. v. 28. *Etiám ego primogenitum faciam illum.* Schemoth rabba sect. 19. fol. 118, 4. *Messiam Regem faciam primogenitum, q. d. Etiám ego,*

Ibid. v. 37. *Et thronus ejus sicut sol coram me.* Sohar Genes. fol. 30. col. 117. *Per נָגַד intelligitur Messias, q. d. Thronus ejus.* Sohar Numer. fol. 68. col. 272. *Quando Messias revertitur ad locum suum, tunc lu- cet sicut splendor oculi solis, q. d. Thronus ejus.* בָּר in Jalkut Simeoni I. fol. 49, 3. & apud Raymundum Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. III. 9, 5. *De Messia scriptum est: Thronus ejus.* Midrasch Schmuei fol. 71, 1. *Quando Deus S. B. illycescere faciet מְשִׁיחַ בָּקְרוֹ שֶׁל מָטָה, tempus*

matutinum Messiae, tunc oriri faciet solem, q. d. Thronus ejus. Vide Locum Generalem XXX. Ll. C.

Ibid. v. 52. *Qui ignominia affecerunt vestigia Messiae tui.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XVIII, 1. fol. 13, 2. *Quando veniet Messias, non canent canticum,* עד שיתחרף המשיח, donec Messias ignominia adfectus sit, q. d. *Qui ignominia affecerunt.* Schir hafchirim rabba fol. 15, 3. *Dixit R. Fanneus: Quando videbis unam generationem post alteram blasphemantem & probriis afficientem,* צפה לרגלי מלך המשיח, tunc respice versus pedes Reges Messiae, q. d. *Qui ignominia affecerunt.* Quidnam postea sequitur? v. 53. *Benedictus Dominus in æternum, Amen, Amen.*

Ibid. 53. *Benedictus Dominus in æternum.* Vide modo v. 52.

Psalm. XC, 15. *Secundum dies, quibus afflixisti nos.* Midrasch Tehillim: *Secundum dies Messiae.* Verbum etiam עניתיני respondet alteri עניי, pauper & infidens asino. Zachar. IX, 9. *quasi diceret: secundum dies pauperis vel afflicti nostri.*

Psalm. XCII, 2. *Ad annunciandum mane misericordiam tuam.* Aboth R. Nathan c. I. fol. 1, 3. *Per tempus matutinum intelligitur seculum futurum: per noctem vero seculum hoc.*

Ibid. v. 7. *Et stultus non adtendet ad יתרו.* Vide lib. I. c. IV. n. 10.

Psalm. XCII, 8. *Cum virent impii sicut herba.* Sohar Exod. fol. 49. col. 195. *Omnes accipiunt de robore Messiae filii Ephraim, ut sumant ultionem ab hostibus ejus, q. d. Cum virent impii.*

Ibid. v. 11. *Et altum erit cornu meum sicut unicornu.* Pirke R. Eliezer c. 19. ad hæc ipsa verba: *Quemadmodum unicornu præ omnibus animalibus ad dextram & sinistram ferit: sic quoque Menachem filius Ammiel, filii Joseph.* Cornua ejus altiora sunt, quam omnium animalium, & percutit ad quatuor plagas mundi. Postea de eodem allegantur verba Psalm II, 2.

Ibid. v. 13. *Iustus ceu palma virebit.* Ibidem: *Quomodo comparata est palma? Pulchra est aspectu, omnes ejus fructus dulces & boni sunt: sic quoque*

quoque Messias pulcher est adspectu, & opera ejus bona & dulcia in conspectu Dei S. B. Eadem habentur in Midrasch Tehillim.

Ibid. Sicut cedrus in Libano crescit. Ibidem: Quomodo comparata est cedrus Libani? Radices ejus tam alte in terram sunt defixæ, ut quamvis omnes venti in mundo illam adsistent, tamen eandem loco movere nequeant. Sic quoque filius Davidis. Robur & opera ejus coram Deo sunt multiplicia, ut, quamvis omnes idololatræ contra ipsum insurgant, tamen eundem loco movere nequeant. Sohar Levit. fol. 7, col. 25. Hec verba agunt de tempore Regis Messie.

Psal. XCIII. Kimchius annotat, hunc Psalmum & reliquos, usque ad CI. de temporibus futuris Messie agere. Sed ego in antiquioribus non admodum multa ejus rei vestigia observavi.

Psal. XCVI, 7. Hodie, si vocem ejus audiveritis. Midrasch Tehillim fol. 36, 2. R. Levi dixit: Si Israëlita vel unum Sabbathum recte observarent, דור נגואלין, liberantur, q. d. Hodie. Hoc de Messia testimonium equidem in Sanhedrin fol. 98, 1. eludere conantur, sed tamen simul ostendunt, illud olim ab antiquis de Messia acceptum fuisse. Schir haschirim rabba fol. 25, 1. R. Levi dixit: Si Israëlita uno tantum die pœnitentiam agerent, מיד הם נגואלין ומיד בן דור בן, statim illi redimerentur, & statim Messias veniret, q. d. Hodie. In Hier. Taanith (cit. Raym. Martini ll. 10. 9.) idem repetitur.

Psal. XCVIII, 1. Cantate Domino canticum novum. Schemoth rabba sect. 23, fol. 122, 2. Israëlita canticum dicent לעתיד לבן, q. d. Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit. Raschius ad mentem veterum: כל אלה לעתיד. Omnia hæc agunt de tempore futuro Messie. Paullo magis involuta sunt, quæ habentur in Sohar, sed quæ tamen adduci merentur. Sohar Genes. fol. 76, col. 301. In reliquis Psalmis titulus habet מוֹמֵר לְדָוִד, אוֹ מוֹמֵר לְדָוִד, sed h. l. non adest nomen Davidis, verum innuitur canticum, quod Spiritus Sanctus destinavit, ut canatur eo tempore, quo Deus S. B. Israëlitas ex pulvere excitaturus est. Et propterea dicitur: Cantate Domino canticum novum. Nam ideo

carmen hoc est novum, quia tale inde ab orbe condito cantatum non est. R. Chija objicit verba Cohel. I, 9. Nihil novum est sub sole. Et tamen hoc canticum est novum, & est sub sole. Debet enim esse sub sole. Et quidnam illud est? Resp. Luna. Et propterea debet esse novum sub sole, ex hac ratione, quia Deus mirabilia fecit. Quenam vero sunt illa mirabilia? Resp. Illud, quod sequitur: Salvavit sibi dextra ejus, & brachium sanctum ejus. Salvavit sibi, sed quemnam? Resp. Illum hominum ordinem, qui hoc canticum canunt, quos dextra & sinistra sua sustentat. Et quando hoc facit? Resp. כּוּמְנָה דִּיקוּמֹן מְתֵי עַמְלָה וַיִּתְּעֲרוּן מִעַמְרָא כְּדֵן יִהְיֶה חֹדֶשׁ מֵהַ דְּלָא בּוֹמְנָה עַלְמָנָה: Et tempore, quo mortui mundi resurgent, & ex pulvere excitabuntur, tunc novum erit, quod nunquam factum est in hoc mundo. R. Jose dixit: Eo tempore, quo Deus S. B. faciet ultionem in mundo propter Israëlitas, tunc canetur hoc canticum, quum scilicet excitaverit mortuos mundi ex pulvere, וַיִּתְּחַדֵּשׁ עֲלֵמָה כְּקִיּוֹם שְׁלֵימָה, & mundus innovatus fuerit consistentia perfecta, (scil. ut œconomia salutis nullam amplius mutationem subire debeat) tunc non erit sicut antea, cum mors dominata est in mundo, quoniam serpens causa fuit mortis in mundo, & vultus hominum obtenebravit. Sequitur tractatio ad verba Genesi III, 15. Jesa. XXV, 8. & Zachar. XIII, 2. quæ omnes boni de Messia interpretantur.

Sohar Exod. fol. 57. col. 225. Mysterium horum verborum agit de rebus supernis. Eo tempore, quo animantia thronum in altum tollunt, tunc dicunt hoc canticum. Quod si dicas: Cur hoc loco habetur canticum novum? Atqui vero canticum hoc semper canunt. Verum sciendum, quod utique novum sit, & tale non alia de causa dicitur, nisi propter innovationem lune, quando illustratur a sole, (h. e. quando humana natura illustratur a divina) tunc est novum quid. Et hoc est canticum novum: Salvavit sibi dextra ejus & brachium sanctum ejus. Hæc est excitatio dextræ & sinistræ ad recipiendum eum.

Sohar Levit. fol. 41. col. 162. 163. Canticum novum dicitur, quemadmodum Numer. XXVIII, 26. In offerendo vos oblationem novam: nam etiam oblatio Zelotypiæ (Numer. V, 15.) est oblatio nova. Nova est,

חֲרוּשָׁה

וְחִירוּשָׁה רַכְלָא הֵכָּא קְשׁוּרָא רַכְלָא רַעִילָא וְהִתָּא קְשׁוּרָא רַמְחִימְנוּתָא,
quia omnium innovatio huic colligata est, nam omnia superna & inferna
vinculo fidei alligata sunt.

Sohar Numer. fol. 70. col. 280, 281. *An vero datur etiam canticum ve-*
tus? Verum hoc est canticum, quo Angeli sancti Deum huc usque non cele-
brarunt, propterea dicitur novum. Cur vero dicitur novum? Resp. כְּגִין
לִיָּוִד, רַחֲמָא דְּמַחֲרֵשׁ עוֹלָמֵי מְשַׁבַּח לִיָּוִד, Propterea quia illum celebrat, qui mun-
dum suum innovat. Raf dixit: Schola hæc dicitur nova, & ipsum (canticum)
est novum, דְּרַבִּיק בְּשִׁמְשָׁא וְלֹא אֲתַפְּרֵשׁ מִיָּדָא, quia adheret soli, & ab eo
non separatur, ut producat latus aliud, in quo nulla est innovatio, de quo Co-
hel. I, 9. Nihil novum est sub Sole. וְקֵן הוּא וְאֲתַבְלִי וְלֹא אֲתַחֲרֵשׁ, Vetus
illud est, & antiquatum, non autem innovatum.

Ibid. fol. 81. col. 322. R. Simeon cæpit commentari ad hæc verba: Can-
 tate Domino canticum novum. Hoc canticum extollit sensum suum in
 superna. Vocare quidem illud solemus Psalmum orphanum, verum sensus
 excelsus in eodem obfignatus est: Et ille Psalmus corona superna superius
 in capite suo coronatus venit, & elatus incedit.

Vers. 2. Notum fecit Dominus salutare suum. Sohars Genes. fol. 52.
 col. 208. hæc verba adducit in explicatione Currus Ezechielici, & ap-
 plicat ad vocem & sonum illius currus. Hanc autem visionem esse ty-
 pum Ecclesiæ N. T. inferius probatum dabimus.

Vers. 3. Recordatus est misericordie & veritatis suæ. Břeschith rabba
 sect. 73. princ. ad verba Genes. XXX, 22. Et recordatus est Dominus
 Rachelis. Recordatus est misericordie suæ: hæc spectant ad Abrahā-
 m, q. d. Mich. VII, 20. Custodies misericordiam Abrahamo. Et ve-
 ritatis suæ: hæc spectant ad Jacobum, q. d. ibid. Dabis veritatem Jacobo.

Psalms. CII, 7. Quoniam ædificabit Dominus Zionem, & conspicietur
 בְּכִבוֹד, in gloria sua. Tanchuma fol. 4, 2. לְעֵתִיד לְבָנָא, Temporibus
 futuris ego ædificabo Hierosolimam, & non rursus destruam eam in
 æternum, q. d. Quoniam ædificabit. Vide Locum Generalem XXVII, 3.
 Břeschith rabba sect. 56. fol. 56, 1. Templum ædificatum & absolutum erit
 לְעֵתִיד לְבָנָא, q. d. Quoniam ædificabit.

Psalm. CIII, 19. *Et regnum ejus dominatur in omnia.* Sohar chadasch fol. 84, 4. *Hæc dicuntur de Schechina.*

Psalm. CIV, 31. *Lætabitur Dominus de operibus suis.* Sohar Exod. fol. 104. col. 423. *Quando veniet Rex Messias, tunc sufficientiam habebunt* (יסחפיקן) *omnes ille anima, & venient, ut mundus lætetur, quemadmodum antea, q. d. Lætabitur Dominus.* Vide Locum Generalem LXVII, 3.

Ibid. v. 35. *Benedic anima mea Domino.* Sohar Exod. fol. 28. col. 109. *Verba: Deficiant peccatores de terra, agunt de seculo hoc: de tempore quem futuro scriptum est: Benedic anima mea Domino.* Hallelujah.

Psalm. CX, 1. *Dixit Dominus Domino meo.* Sohar Genes. fol. 35. col. 139. דרגא עלמא דדרגא חתמא קאמר, *Gradus superior dixit ad inferiorem: Sede a dextris meis.* Sohar Numer. fol. 99. col. 394. *Ille justus (Jacobus) dixit ad Messiam filium Joseph: Sede a dextris meis.* Midrasch Tehillim ad h. l. *Ita Deus dicit ad Messiam.* Idem ad Psalm. XVIII, 36. fol. 14, 3. *Dixit R. Judan nomine R. Channa fil. Chanina: לרעתיר לבני, Temporibus N. T. Deus S. B. Messiam sedere jubebit ad dextram, & Abrahamum ad sinistram.* Vide Locum Generalem XXXIX, 3. LXXXIII. C.

Ibid. v. 2. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus e Zion.* Breschith rabba sect. 85. fol. 83, 4. ad Genes. XXXVIII, 18. *Baculum tuum. Hic est rex Messias, q. d. Iesa. XI, 1. Et exhibit furculus ex stipite Isai. Et alio loco: Virgam virtutis tuæ.* Bammidbar rabba sect. 18. fin. *Illā virga (Aaronis) asservatur, ut sit in manu regis Messie, q. d. Virgam virtutis tuæ.* Tanchuma in Jalkut Simeoni II. fol. 124, 3. addit, *quod Messias eadem virga gentiles domiturus sit.*

Ibid. v. 3. *Ex utero aurore.* Vide Locum Generalem LVIII.

Ibid. v. 4. *Juravit Dominus.* Targum: *Nam tu constitutus es Princeps seculi futuri, idque propter meritum tuum, quia es Rex justus.* Loca duo ex Sohar chadasch habes in Horis Hebr. ad Hebr. VIII, 1. Vide & supra ad Zachar. IV, 10. & Locum Generalem XXXIX, 3. LX.

Ibid. *Tu es sacerdos in æternum.* Sohar chadasch fol. 42, 1. ad verba Psalm.

Pſalm. XLIV, 3. benedicat tibi Dominus in æternum: *Hæc eſt dextra excelsa, de qua* Pſalm. CX, 4. Tu es ſacerdos in æternum. Et fol. 53, 3. ad verba Pſalm. LXXXIII, 2. Domine, Deus meus tu es. *Vox אלהים eſt dextra excelsa, de qua* Pſalm. CX, 4. Tu es ſacerdos in æternum.

Ibid. v. 6. *Judicabit in nationibus.* Sohar Genef. fol. 29. col. 113. *Et Deus S. B. conſtituit Meſſiam induere purpura ad judicandum populos, q. d.* Judicabit in nationibus. Eadem, ſed paullo concifius, repetuntur in Sohar Exod. fol. 79. col. 324.

Ibid. v. 7. *De torrente in via bibet.* Midraſch Tehillim: לעתיד לבא, *Temporibus futuris fluvii ſanguinis ex impiis deſluent, & aves venient, ut de torrente ſanguinis bibant, q. d. De torrente.*

Pſalm. CXV, 1. *Non nobis, Domine.* Quum hi Pſalmi, a CXIII. ad CXVIII. ad Judæis ad Hallel magnum referantur, & in eo de Meſſia quoque agendum, hæc ipſa verba de doloribus Meſſiæ intelligunt in Peſachim fol. 118, 1. ſed explicationem nullam addunt.

Pſalm. CXVI, 1. *Dilexi, quoniam exaudiet Dominus.* In Midraſch Tehillim ad Pſalm. XXVI, 6. ubi ſimiliter de Hallel magno ſermo eſt, hæc verba ad dies Meſſiæ pertinere dicuntur.

Ibid. v. 12. *Calicem ſalutis ſumam.* Vide Locum Generalem XLV.

Pſalm. CXVIII, 7. *Dominus mihi auxilio eſt.* Vide Locum Generalem LII, 2.

Ibid. v. 16. *Dextra Domini facit robur.* Sohar Genef. fol. 118. col. 467. *Illo tempore, quo Deus S. B. excitabit dextram ſuam, mors prohibebitur a terra, q. d. Dextra Domini facit robur.* Non moriar, ſed vivam. Sohar Numer fol. 86. col. 341. *Illo tempore excitabit Deus S. B. mortuos populi ſui, & mors ab ipſis oblivioni tradetur, q. d. Dextra Domini.* Non moriar. Ibid. fol. 64. col. 253. *David loquitur de tribus dextris Meſſiæ filii David, h. e. tribus vicibus repetit vocem: Dextra Domini.* Vide Locum Generalem XC.

Ibid. v. 19. 20. *Aperite mihi portas juſtitie.* Vide Locum Generalem LXXVIII. LXXX, 9.

Ibid,

Ibid. v. 20. *Hæc est porta Domini.* Sohar chadasch fol. 78, 1. *De Schechina hæc verba agunt: Hæc est porta Domini.*

Ibid. v. 22. *Lapis, quem rejecerunt ædificantes.* Sohar Genes. fol. 53. col. 209. *Amor & adhesio Davidis fuit in hoc lapide* אבן שתיים, *de quo ita dixit: Lapis, quem rejecerunt.* Ibidem fol. 124. col. 492. *In hoc lapide mundus fundatus est, & is est centrum ipsius, in quo stat Sanctum Sanctorum, q. d. Lapis, quem rejecerunt.* Sohar Exod. fol. 93. col. 379. *David fuit Rex in hoc mundo, & David Rex in mundo futuro: propterea dicitur: Lapis, quem rejecerunt.* Loca Rasche & Abarbanelis vide in Horis Hebr. ad Matth. XXI, 42. Vide Locum Generalem XXXIII, 4. LXIV, 2. LXV. CV. ad Michæ V, 1. Zachar. III, 9. Cantic. I, 6.

Ibid. v. 24. *Hæc est dies, quam fecit Dominus.* Sohar Levit. fol. 49. col. 195. *Propterea vult nos letari & gaudere de die illo, quem nos novimus, & Israëlita dicunt: Hæc est dies.* Vide supra ad Jesa. LXI, 10.

Ibid. v. 27. *Deus est Dominus, & illustrabit nos.* Vide ad Psalm. LXVII, 2. & Locum Generalem XIII.

Psal. CXXI, 1. *Attollam oculos meos ad montes.* Vide Locum Generalem XXII, 1. 4. LI, 2.

Psal. CXXII, 1. *Letatus sum de dicentibus mihi.* Vide infra Psalm. CXXXII, 17.

Ibid. v. 3. *Jerusalem ædificata est tanquam, civitas.* Vide Locum Generalem LXXX.

Ibid. v. 8. *Propter fratres & amicos meos.* Ibidem LII, 4.

Psal. CXXVI, 1. *In revertendo Dom. captivitatem Zionis.* Vide Locum Gener. LXX, 6.

Ibid. v. 2. *Tunc os nostrum risu implebitur.* Sohar Deuter. fol. 122. col. 485. *Illo tempore, quo Dominus unus erit, & nomen ejus unum, Zachar. XIV, 9. (ubi vide) os nostrum implebitur risu. Tunc dicent in gentibus.* Vide inter Locos Generales, num. VI. XVI, 2.

Psal. CXXXII, 17. *Ibi progeminare faciam cornu Davidi.*
Sohar

Sohar Exod. fol. 179, 1. edit. Amstel. (nam in Sulzbacensi hæc non invenias) ad hæc verba: *Hic est rex decimus, qui venit ex Jubileo, Tanchuma fol. 33, 1. Dixit Deus S. B. ad Moſen: Dic ad Iſraëlitas; Filii mei, In hoc mundo vos opus habuiſtis luce templi, & in eodem lucernas accendiſtis: verum לעולם הבא per illam lucem adducam vobis Regem Meſſiam, qui cum luce comparatur, q. d. Ibi efflorefcere faciam cornu Davidis, inſtruam lucernam Meſſiæ meo. Ibidem fol. 31, 3. ubi commentantur ad verba Exod. XXV, 3. Dixit Deus S. B. ad Iſraëlitas: Quamvis quatuor imperia videtis, quæ ſe contra vos extollunt, tamen ego efflorefcere vobis faciam יצועה, ſalutem ex media captivitate. Quid ſequitur? v. 6. Oleum ad lucernam: indigitatur Rex Meſſias, q. d. Ibi efflorefcere faciam. Vajikra rabba ſect. 31. fin. R. Chanin dixit: Quia vos lucernam mihi conſtituiſtis, digni habebimini מלך המשיח להקביל נרו של מלך המשיח, qui recipiatis lucem Meſſiæ, q. d. Ibi progerminare faciam. Et alibi Pſalm. CXXII, 1. Letatus ſum de dicentibus mihi, domum Dei veniemus. Kimchi: Hic verſiculus agit de Meſſia venturo. Vide ad Jeſa. LX, 1. 19.*

Ibid. v. 18. Hoſtes ejus induam ignominia, & tunc florebit coma ejus. Pirke R. Elieſer c. 28. Temporibus Iſraëlitarum filius Davidis progerminabit, q. d. Hoſtes ejus induam.

Pſalm. CXXXIII, 4. Quoniam ibi præcipit Deus benedictioni, vitæ usque in æternum. Breſchith rabba ſect. 65. fin. Templum ædificatum & perfectum erit לעתיד לבנו, q. d. Quoniam ibi.

Palm. CXXXIV, 3. Benedicat tibi Dominus ex Zion, qui fecit cælum & terram. Peſikta rabbaḥi fol. 8, 3. Dixit Deus S. B. בעולם הורו, cum abſolutum eſſet tentorium, præcepi Aaroni & filius ejus, ut vobis benedicerent: verum לעתיד לבנו בכבודי in Gloria mea benedicam vobis. Sic enim ſcriptum eſt: Benedicat tibi Dominus &c.

Ibidem: Benedicat tibi Dominus ex Zion. Tanchuma fol. 62, 2. Dixit Deus S. B. In hoc mundo præcepi Aaroni & filiis ejus, ut Iſraëlitis benedicerent: verum לעתיד לבנו בכבודי in Gloria mea benedicam illis, q. d. Benedicat tibi Dominus.

Psal. CXLVI, 5. *Beatus, cujus auxilium est Deus Jacobi.* Vide Locum Generalem LII, 2.

Psal. CXLVII, 2. *Ædificans Jerusalem Dominus.* Pefikta rabba-thi fol. 48, 4. *Dixit Deus ad Israël. Caro & sanguis ædificat te: Caro & sanguis destruit te. Verum* *לְבַנְתִּי לְעִירָא* *ego ædifico te, q. d. Ædificans Jerusalem Dominus.*

Psal. CXLVIII, 14. *Filius Israël, populo propinquo ejus.* Vide Locum Generalem LII, 3.

Psal. CXLIX, 6. *Exaltationes Dei in gutture eorum.* Vide Locum Generalem XCVI, 5.

PROVERBIA.

Cap. III, 18. *Arbor vitæ est omnibus adherentibus ei.* Sohar chadasch fol. 60, 3. *Per arborem intelligitur Schechina, q. d. Arbor vitæ est &c.*

Cap. XVIII, 22. *Qui invenit mulierem, invenit rem bonam.* Vide lib. I. cap. IV. n. 10.

Cap. XXX, 4. *Quodnam est nomen ejus?* Sohar Genes. fol. 39. col. 154. Tikkune Sohar c. 69. fol. 108, 2. *Quodnam est nomen ejus? Adam supernus. Quodnam nomen filii ejus? Adam inferior.* Sohar Deuter. fol. 109. col. 436. *Nomen filii ejus est Israël, in cujus manu sunt omnes claves fidei, & is ideo se laudibus effert & dicit Psal. II, 1. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu. Ibidem fol. 119. col. 473. Verba, Quodnam est nomen filii ejus? pertinent ad Pastorem fidelem i. Messiam.*

JOBVS.

In Jobo Judæi veteres, quod ad Messiam attinet, magis muti sunt, quam pisces. Multa ex eo loca subinde adferunt, sed de sensu literalium parum sani ab ipsis resciscunt. Habemus locum insignem & classicum de Messia c. XIX, 25. verum vix unus & alter illum tangit, sic, ut fidem illorum non immerito & hic accusare cogar, qui ex scriptis antiquorum ea expunxerunt, quæ doctrinæ Christianorum conducere, suæ

vero

vero adversari animadverterunt. Sed bene est, tamen illa verba de Messia explicarunt Judæi antiqui, & non potuerunt non sic explicare, quia analogia fidei ipsorum non aliter concedit. Meum est hoc ipsum jam docere, sed Exergasiam prius, tanquam fundamentum explicationis veræ, hic occurrere ostendendum est. Verba sunt hæc:

ואני ירעתי	גואלי	חי
ואחרון	על	עפר יקום

<i>Verum ego scio;</i>	<i>Redemptor meus</i>	<i>vivit;</i>
— —	<i>Et postremus</i>	<i>super pulvere stabit.</i>

Propositio hic duplex occurrit, *altera* incidens, *altera* primaria. Incidens his verbis constat: *Ego scio*, & hæc non repetitur. Primaria est hæc: *Messias vivit*, quæ per Exergasiam expolitur. Nunc ostendemus, hæc verba secundum antiquam Judæorum fidem de Messia intelligenda esse.

1. Goël est nomen Messia, quod docent loca, quæ supra lib. I. congestimus, quæque hic repetere nihil attinet.

2. Interpres Chaldæus hunc Goëlem verit פריק, *Redemptor*, quod in eundem, & nullum alium, quadrat. Targum Hoseæ I, 7. ופרקתינן במימרה ריי' אלהון, *Et redemi eos per Verbum Domini Dei ipsorum*. In Midrasch Echa rabbathi fol. 39, 2. Messias vocatur פריקרון יירווי, *Redemptor Judeorum*. Alia loca, quæ per totum hoc opus occurrent, adscribere supersedeo.

3. In altera parte hujus dicti Messias dicitur אחרון, idque ex antiqua Judæorum Theologia, qui Goëlem duplicem statuerunt: ראשון, *priorem*, h. e. Mosen, & אחרון, *posteriorem*, nempe Messiam. Huc pertinet locus ex Midrasch Cohēleth fol. 73, 3. R. Berechias nomine R. Isaaci dixit: כגואל ראשון כך גואל אחרון, *Quemadmodum Goël primus, sic etiam postremus comparatus est*. De Goële primo quidnam Scriptura dicit? Exod. IV, 20. Et sumsit Moses uxorem & filios, eosque asino imposuit. Sic Goël postremus Zachar. IX, 9. Pauper & infidens asino. Quidnam de Goële primo nosti? Is descendere fecit Man, q. d. Exod. XVI, 14. Ecce

ego pluerē faciam vobis panem de cœlo. Sic etiam Goël postremus *Manna descendere faciet*, q. d. Psalm. LXXII, 16. Erit multitudo frumenti in terra. *Quomodo Goël primus comparatus fuit? Is ascendere fecit puteum: sic quoque Goël postremus ascendere faciet aquas*, q. d. Joël. IV, 18. Et fons e domo Domini egredietur, & torrentem Sittim irrigabit.

4. Verba: על עפר יקום, *super pulverem stabit*, sunt prorsus singularia. *Pulvis* de morte sæpius adhibetur: igitur super pulverem stare est de morte triumphare, quod Messiae proprium est, qui non solum mortuus est, sed & resurrexit, & mortem ἐπιζήμωσεν. Vide infra libro VI. ubi resurrectionem Messiae testimoniis veterum Judæorum stabilimus.

5. Targum quoque tempus illius resurrectionis addit, his verbis: ומן כתר כרין פורקניה על עפר יקום, *Et postea, tempore redemptionis, super pulverem stabit*. Nihil accommodatius dici posset de Messia, qui ipso tempore redemptionis non solum mortuus est, sed & resurrexit. Hinc igitur sufficienter, credo, ostensum est, hunc versum ex antiqua Judæorum fide non posse, nisi de Messia, explicari. Altioris indaginis est versus sequens 26. cujus Exergasia hæc est:

נקפו זמרי	ואחר עורי
אחוריהם	ומבשרי

Et post cutem meam	perforabunt hoc:
Et post carnem meam	videbo Deum.

Cutem & carnem h. l. esse synonyma, clarissimum est. Particulam utramque verto *post*, idque concedente textu sacro, de qua re Noldius in Concordantiis Particularum exempla suppeditabit. Sensus est: *Postquam cutis mea desierat esse cutis, & caro desierat esse caro, tum videbo Deum*. Postrema verba sunt clarissima, quid vero fiet de prioribus, נקפו זמרי? Paucis mentem meam aperio. Notum est, Jobum inter alia quoque caligine oculorum laborasse, c. XVII, 7. & quidem tali ubi facies illius חמרמו, *luto quasi oblita fuerunt*, & palpebræ צלמו, *umbra mortis obductæ*, c. XVI, 16. Vnam causam lacrymis tribuit, loco modo

modo citato. Quumque tota ipsius massa corporea corrupta fuerit, hoc quoque fortasse advenit, ut suffusione oculorum laboraret, & pupillæ pellicula obduceretur. Hanc igitur perforandam sperat Jobus, & dum verbum **אני** pronunciavit, digitum simul ad oculos intendit. Eodem modo, quo Paulus ait 1. Corinth. XV, 53. 54. **ὅτι φθαρτὸν τὸ σῶμα** dixit. Alia exempla notavi tomo I. harum Horarum p. 143. In voce autem **נקפ** omissum est subjectum sive persona illa, quæ pelliculam oculorum remotura sit: quæ nulla alia est nisi Deus, sic ut vox **אלהי** non incommode subintelligatur. Et sic hæc Exergasia satis bene sese habet. Judæi tum in Sohar, tum in Breschith rabba verba hæc ad Abrahamum applicant, cui, postquam circumciscus fuerat, Deus apparuit. Nam vox **בשר** in sacris nonnunquam de illo membro, in quo circumcisio fit, accipitur. Sed nemo non videt, non esse interpretationem solidam, verum potius allusionem more luxuriantis ingenii Judaici prolatam.

Sequitur v. 27.

**אשר אני אחזור לי
ועיני ראו ולתי זר**

Quem ego videbo mihi

Et oculi mei videbunt, non autem peregrinus.

Hæc Exergasia luce sua radiat. Illud **לי** explico, tanquam Dativum commodi, ut vocant, h. e. *ad meum commodum; utilitatem, gloriam.* Quod vero Jobus tam confidenter dicat se Goëlem visurum in carne sua, non aliquem alienum, huc referendum, quod Phil. Codurcus in Comment. ad Jobum, monet, Græcum interpretes in *Additamentis & Glossis ad hunc librum scribere, Jobum cum Domino resurrexisse, quod ipse vel communicatur, vel ab alio commentum referat.* Miror, quod de commento verba faciat, quum tamen ex Divo Matthæo scire potuerit, multos Sanctos cum Christo resurgente resurrexisse. Quod si igitur traditio historica fuit, Jobum inter illos fuisse, sane indignum est, tale quid commenti nomine appellare.

Restant verba hujus versus extra Exergasiam adjecta: **כלו כליותי בחקי**

li ;

Consu-

Consumuntur renes mei in sinu meo: Maximo hujus rei desiderio & sperare confectus sum. Nam renes stilo Scripturæ Sacræ desideriorum sedes sunt, id quod jam alibi docetur.

CANTICVM CANTICORVM.

Schevuoth fol. 35, 2. *Vbicunque nomen Salomonis in Cantico Canticorum occurrit, sanctum est* (h. e. mystice interpretandum est) לְמִי הַשְׁלוֹם שָׁלוֹם, *de eo, cujus pax est, excepto loco c. Vlll, 12. ubi Salomon de semetipso loquitur. Contrariam tamen sententiam Aben-Esra tenet, prout inferius occurrit. Sohar Exod. fol. 54. col. 216 Per Regem Salomonem intelligitur Rex, רֶשֶׁתָּהּ רִיחָה, cujus est pax, & hic est Rex supernus: quemadmodum alibi docuimus: Vbi vox Regis occurrit (simpliciter,) intelligendus est Rex Messias. Ex Schir haschirim rabba hæc adducit Hieron. a S. Fide l, 5, R. Eleasar dixit: Ille Salomon est Deus, qui a principio diligens Israël vocavit eos filia, &c. Locus exstat fol. 19, 3. sed verba; Salomon est Deus, a Judæis expuncta sunt.*

Cap. I, 1. *Canticum Canticorum Salomonis. Sohar Exod. fol. 8. col. 31. Dixit R. Jehuda: Cur dicitur Canticum Canticorum? Resp. Quia Levitæ inferiores, quando mentem suam cum supernis sociant & conjungunt, unum efficiunt, & si quis audit, mente sua rebus cœlestibus adheret & conjungitur. Ibid. fol. 54 col. 216. Rex supernus pacis, cujus sunt omnia, nam omnia illa cantica pertinent ad ecclesiam Israëliticam, quando invenitur in castris inferioribus, quemadmodum alio loco dicitur: Canticum Canticorum Salomonis, h. e. illius regis, cujus est pax. Ibidem fol. 59. col. 234. Canticum hoc aptatum est ad regem supernum, regem, in cujus potestate pax est. Et hic hymnus supremus est omnium hymnorum, qui ante confecti sunt. Illo die, quo canticum hoc in mundo revelatum est, illo, inquam, die perfectio omnium rerum inventa est, & propterea est Sanctum Sanctorum. Et col. 236. Cum veniret Salomo, dixit Canticum, quod est supernum sive mysticum, supremo inter Principes mundi. עֲלֵאֵין, Superni (h. e. corpus ecclesiæ mysticum) dixerunt illud ad regem*

regem supernum, *cujus est omnis pax.* Schir hafchirim rabba fol. 4, 2. Hic liber dicitur שִׁירֵי, & laudat illum, qui futuro tempore in nobis habitare faciet Spiritum Sanctum, & propterea ipsi multa cantica dicuntur. Aben-Efra: In hoc cantico mysterium absconditum & obfignatum est, quod incipit ab Abrahamo patre nostro, & pertingit usque ad regem Messiam.

Ibid. v. 2. *Osculetur me osculo oris sui.* Sohar Genes. fol. 51. col. 204. Hoc est desiderium supernum, in quo egreditur beneplacitum ex ore ad osculandum, in letitia faciei, in exhilaratione omnium, & adhesionem quietis s. acquiescentie. Ibid. fol. 82. col. 323. *Osculetur me, h. e. alat me;* non enim datur aliud alimentum, nisi quis fruatur & nutriatur splendore Schechinae. Sohar Exod. fol. 50. col. 197. *Osculamini filium, de quo etiam jam ante dictum est:* Osculetur me osculo oris sui. בר enim idem est ac filius. Ibid. fol. 102. col. 414. Non datur aliud osculum cum gaudio, nisi unus alteri adhaereat, & unus cum altero omni delectatione inebrietur, & gaudio in splendore superno. Ibid. fol. 103. col. 418. *Osculatio nihil est aliud, nisi adhesio spiritus cum spiritu, inferioris cum superiore.* Vide supra Psalm. II, 12.

Ibid. v. 3. *Juvenulae amarunt te.* Sohar Exod. fol. 59. col. 236. Salomo haec loquitur de Davide Rege superno, nam ille semper celebravit regem supernum. Tanchuma fol. 27, 2. *Amant te juvenulae,* בעולם הזה ובעולם הבא, in mundo hoc & futuro. Alii explicant haec de gentilibus, qui profelyti fient.

Ibid. v. 5. *Nigra sum, sed decora.* Sohar Exod. fol. 6. col. 21. Haec est ecclesia Israelitica, quae nigra est propter captivitatem, sed pulchra propter Legem & bona opera. Filiae Jerusalem. nam propterea digni redduntur, qui heredes fiant Hierosolymae caelestis. Sicut aulae Salomonis: illius regis, penes quem est omnis pax. Sohar Numer fol. 79. col. 316. *Ecclesia Israelitica in principio dixit:* Nigra ego, sed pulchra. *Extenuat semet ipsam coram rege superno, & postea rogat ipsum x. 7.* Nuncia mihi, quem diligit anima mea, ubi cubes &c. Schir hafchirim rabba fol. 7, 4. *Nigra sum:* בעולם הזה, in hoc seculo: sed decora, seculo futuro.

Ibid.

Ibid. v. 6. *Ne aspiciatis me, quod nigra sum.* Vide Locum Generalem LXXX, 2.

Ibid. v. 6. *Filii matris meae accensi sunt contra me.* In Sohar Genes. fol. 23. col. 92. hic locus adducitur tanquam parallelus illi, Psalm. CXVIII, 22. *Lapis, quem rejecerunt edificantes,*

Ibid. v. 8. *Abi ad caulas ovium.* Targum: *Alentur in captivitate,* (doctrinis) usque ad tempus, quo mittam ipsis regem Messiam, is pascet eos quiete in tentoriis ipsorum, quæ edificabit ipsis David & Salomon pastores Israël. Sohar Numer. fol. 79. col. 315. *R. Abba incepit tractare verba Cant. I, 8. Si non cognoscis te, pulchra inter mulieres, exi post vestigia gregis. Ecclesia Israëlita hæc dicit ad Regem supernum.*

Ibid. v. 10. *Pulchræ sunt maxille tuæ.* Vide Locum Generalem CI.

Ibid. v. 17. *Trabes domuum nostrarum faciemus cedrinæ, tigilla autem abiegna.* Targum: *Dixit Salomon Propheta: Quam pulchrum est templum Domini, quod per manus meas ex lignis cedrinis edificatum est. Sed longe pulchrius erit templum Domini, quod edificandum est a diebus regis Messie, cujus trabes erunt ex cedris paradisi, & tigna ejus erunt ex cupressis, abietibus & cedris præstantissimis.*

Cap. II, 6. *Sinistra ejus sub capite meo.* Vide Locum Generalem XXXV, 3.

Cap. II, 7. *Adjuro vos, filie Jerusalem, בְּכַחֲדֵי.* Sohar Exod. fol. 4. col. 14. *Intelligitur Rex Messias, (Vox Messie in editione Amstelodamensi omittitur) qui dicitur Zebaoth. Si excitabitis amorem: intelligitur dextra Dei S. B. quæ dicitur אֲהִבָּה, dilectio.*

Ibid. v. 8. *Vox amici mei.* Pefikta rabbathi fol. 27, 2. & Schir haschirim rabba fol. 14, 3. *Hic est Rex Messias.*

Ibid. v. 10. *Respondit amicus, & dixit mihi.* Schir haschirim rabba fol. 15, 2. *Respondit, per ministerium Eliæ: & dixit mihi, per manus regis Messie.*

Ibid. v. 12. עַתָּה זְמַן הַגִּיעַ, *Tempus cantus (vel etiam putationis) advenit.* Ibidem. *Advenit tempus, quo Israël redimendus est, advenit tempus*

tempus præputii, quo amputandum est, advenit tempus regni Cuthæorum, quo desinet, advenit tempus regni calorum, quo revelabitur.

Ibid. Vox turturis audita est in terra nostra. Sohar Genes. fol. 121. col. 481. Hæc vox erit sub adventu Messie addiem judicii. Schir haschirim rabba fol. 15, 2. Hæc est vox Messie *אנגוססו פוס*, q. d. Jes. LII, 7. Quam pulchri sunt in montibus pedes annunciantium pacem?

Ibid. v. 13. Ficus decussit grossos suos. Schir haschirim rabba fol. 15, 2. Dixit R. Chija fil. Abba: Proxime ad dies Regis Messie res magna veniet in mundum, nempe impii consumentur. Et uva prima dabit odorem: intelliguntur residui, de quibus Jesa. IV, 3. Et fiet residuus in Zion & reliquus Hierosolymis sanctus dicetur ipse. Adde Locum Generalem XCVI, 3.

Cap. III, 5. Adjuro vos, filie Jerusalem. Vide Locum Generalem LXXXI.

Ibid. v. 7. Ecce circum lectum Salomonis sunt XXX. heroës. Sohar Genes. fol. 120. col. 477. Per *רמש המטה* intelligitur Justus, & Rex sanctus, *אשר שלמה בליליה*, a quo pax omnis est, q. d. Ecce circa lectum. Vide Locum Generalem XCI.

Ibid. v. 9. Thalamum fecit sibi Salomon Rex. Sohar Genes. fol. 2. col. 5. *וה*, i. e. sibi met ipsi, ut conspiciendum præberet splendorem supernum, & ostendret, quod esset unus, & nomen ejus unum, q. d. Zachar. XIV, 9. ubi vide superius. Alia occurrunt infra, ubi de æternitate Messie agitur.

Ibid. v. 11. Exite, & videte, filie Zion Regem Salomonem. Sohar Genes. fol. 132. col. 513. *במלך שלמה בכל דליליה*, Regem Salomonem, h. e. illum, Regem, cujus est omnis pax.

Ibid. v. 11. Die nuptiarum ejus. Schir haschirim rabba in Jalkut Simeoni II. fol. 178, 4, nam in editionibus vulgaris hæc non habentur: Hi sunt dies Messie: nam Deus S. B. illos assimilat gaudio, quod sponsus habet de sponsa.

Cap. IV, 3. Sicut filum purpureum sunt labia tua. Vide Locum Generalem XCVI, 4.

Her. Hebr. Tom. II.

Kk

Psalms.

Ibid. v. 5. *Duo ubera tua sunt sicut duo hinnuli.* Targum: *Duo redemptores, qui te rediment, Messias filius David & Messias fil. Ephraim, similes sunt Mosi & Aaroni, qui paverunt populum domus Israël.* Sohar Exod. fol. 102, col. 413. *Et quando veniet Rex Messias, tunc illud templum apparebit superius & inferius. Et mysterium illius templi continetur hiis verbis: Duo ubera tua &c.*

Ibid. v. 12. *Hortus clausus.* Vide Locum Generalem LXXX, 9.

Ibid. v. 16. *Surge septentrio, & veni meridies.* Schir haschirim rabba fol. 24, 4. *Excitabitur rex Messias, שמן בצפון, qui datur in septentrione, & veniet & edificabit templum, quod est in meridie.* Vide Locum Generalem XCV, 15. XCVIII.

Cap. V, 2. *Aperi mibi.* Vide Locum Generalem LXXVIII.

Ibid. v. 10. *Dilectus meus candidus & rubicundus.* Midrasch in Jalkut Simeoni II. fol. 180, 3. *Candidus Israël; rubicundus gentilibus, q. d. Jefa.* LXIII, 2. *Quare rubicundum est vestimentum tuum?*

Cap. VI, 1. *Quorsum abiit amicus tuus; o pulchra inter mulieres?* Vide supra lib. I. cap. IV. n. 10.

Ibid. v. 10. *Quæ est illa, quæ prospicit sicut aurora?* Midrasch Schocher tof in Jalkut Simeoni II. fol. 180, 4. *Hæc est redemptio Messie. Quemadmodum enim, cum aurora procedit, tenebræ fugiunt: sic, quum Messias veniet, tenebræ in regna mundi incident. Porro sol & luna publice conspiciuntur, sic quoque regnum Messie, quando revelabitur, publice conspicietur.*

Ibid. v. 11. *Ad hortum nucum descendi.* Vide Locum Generalem LXXXI.

Cap. IV, 3. *Venter tuus est sicut aceruus tritici.* Vide Locum Generalem XCVI, 5.

Cap. VII, v. 4. *Duo ubera tua.* Targum h. l. eadem habet, quæ supra c. IV, 5. adfuerunt.

Ibid.

Ibid. v. 5. *Nasus tuus est sicut turris Libani.* Vide Locum Generalem XCVI, 4.

Ibid. v. 6. *Rex alligatus est ad ambulacra.* Aben-Esra: *Hic est Messias, qui vincit, est, quemadmodum maiores nostri tradiderunt, nam illo die, quo Hierosolyma devastata fuit, natus est.*

Ibid. v. 9. *Et odor nasi tui sicut malogranatorum.* Vide Locum Generalem LXXXI.

Ibid. v. 13. *Mane eamus ad vineas.* Appendix Tikkune Sohar c. 6. fol. 142, 2. *Quando amicus ejus veniet ad eam, tunc dicet ad duos Messias: Mane eamus ad vineas, qui sunt Israëlita, Jela. V, 7. Videamus, an vitis floruerit: nam Schechina est inter ipsos.*

Ibid. v. 14. *Dudaim dederunt odorem.* Targum: *Quando beneplacitum erit coram Domino, ut populum suum ex captivitate liberet, tunc dicetur ad regem Messiam: Jam absolutus est terminus captivitatis, & meritum iustorum spave erit coram me, tanquam odor balsami.*

Cap. VIII, 1. *Quis det te, sicut fratrem, mihi?* Targum: *Et illo tempore rex Messias filius Israël revelabitur, & filii Israël dicent: Veni, esto nobiscum ut frater, & ascendamus Hierosolymam, & ibi sugemus tecum sensus legis, quemadmodum infans ubera matris sue fugit.* Sohar Genes. fol. 104. col. 411. *Hæc verba Ecclesia Israëlita loquitur ad Regem, וְשָׁלוֹם דִּילִיָּה, cujus est pax: Quis dabit te, ut fratrem, mihi? Ut Josephum, qui dixit Genes. L, 21. Et nunc ne timeatis: ego aliam vos & parvulos vestros: dedit igitur ipsis cibos, & aluit eos tempore famis. Intellegitur etiam ipse Josephus respectu Schechinæ, וְהִתְחַחֵר עִמָּה וְהִתְחַבֵּק בָּהֶרָה, cum qua unitus est, & cui adhesit. Sugentem ubera matris meæ: loquitur hæc propter fratrem, וְשָׁלוֹם דִּילִיָּה, & perfectio est inter ipsos. Inveniam te foris, in media captivitate, quæ est in terra alia. Osculabor te, וְהִתְחַבֵּק רֹחַם בְּרוּחִי, כְּגֹן לְהִתְחַבֵּק רֹחַם בְּרוּחִי, sic ut spiritus adhæreat spiritui. Etiam non pudefacient me, quamvis sim in terra aliena. Tanchuma in Jalkut*

Simeoni II. fol. 182. r. ad hæc ipsa verba: *Septem has res Messias Israëlitis ostendet: Paradisum, Thronum gloriæ, Corachum cum factione illius, Infernum cum impiis in eum descendentibus, Judicium s. pœnam impiorum, Mercedem justorum, & Resurrectionem mortuorum. Vide Locum Generalem LII, 4.*

Ibid. v. 2. *Ducam te in domum matris mee, ubi docebis me. Targum: Sumam te, o Rex Messia, & adscendere faciam te in templum meum, ibi docebis me timere Dominum, & vitam secundum legem illius instituere.*

Ibid. v. 4. *Adjuro vos. Targum: Dicet rex Messias: Adjuro vos, popule mi, domus Israël, cur insurgitis adversus gentiles, ut egrediamini ex captivitate? Et cur rebellatis contra copias Gog & Magog? Expectate paululum, donec consumantur hi populi, qui ascenderunt ad pugnandum contra Jerusalem, & postea recordabitur vestri Dominus mundi, & beneplacitum erit coram ipso, ut vos liberet.*

Ibid. v. 6. *Pone me sicut sigillum super cor tuum. Tikkune Sohar c. 22. fol. 68, r. ה' קרא על שכינתא אתמר. Hic textus de Schechina loquitur.*

Ibid. v. 11. *Mille (argentei) tibi, o Salomon. Schevuoth fol. 35, 2. Mille tibi, o Salomon. למלכותא ררקיעא, Hæc agunt de regno cælorum. Ducenti custodientibus fructum ejus. Hæc de regno terræ. Aben-Esra ad principium Cantici: Quotiescunque nomen Salomonis occurrit, ita semper de Salomone rege explicandum, excepto loco Cant. VIII, 11. mille tibi, o Salomon, quæ de Messia agunt. Hic autem Salomon dicitur, quia filius ipsius est, quemadmodum etiam David dicitur Ezech. XXXVII, 25. Et David servus meus princeps eorum. Sic quoque filii Israël dicuntur servus meus Jacob. Idem ad hunc locum: Loquitur (Salomon) de Messia, qui est filius ejus.*

Ibid. v. 12. *Vinea mea coram me est. Targum: Israëlites ad se invicem ita dicent: Mature veniamus mane ad synagogam & scholam, & inquiramus in libro Legis, & videamus, an veniat tempus redemptionis populi Israëliti, qui cum vite comparatur. Vide Locum Generalem LVI.*

Ibid.

Ibid. v. 14. *In montibus aromatum.* Tanchuma in Jalkut Simeoni li. fol. 182, 1. *Inter omnes plantas nullus locus presfior s. angustior est, quam aromatum: nam in hoc mundo gentiles, qui cum spinis comparantur, spatium satis amplum habent: verum לערר לבנוֹ populus ambulantium in tenebris videt lucernam magnam. Jefa. IX, 1.*

R V T H.

Cap. II, 14. *Accede huc.* Midrasch Ruth rabba fol. 41, 1. *Alii verba hæc de Messia explicant, hoc modo: Accede huc, nimirum ad regnum: & comedere de pane: intelligitur penis regius: & buccellam tuam intinge in acetum; intelliguntur castigationes, q. d. Jefa. LIII, 5. Et ipse vulneratus est propter transgressionem nostras. Et sede ad latus messorum: nam regnum ejus ad tempus aliquod seponendum est, q. d. Zachar. XIV, 2. Et colligam omnes gentes Hierosolymam, & capietur civitas. Et porrexit ipsi tostum: indigitatur, quod regnum ad eundem rursus rediturum sit, q. d. Jefa. XI, 4. Et percutiet terram baculo oris sui.*

Cap. III, 15. *Et mensuravit sex modios hordei.* Targum interpolatum: *Statim dictum per prophetiam, quod sex justi prodituri sunt ex ea, quorum unusquisque sex benedictionibus fruetur, nimirum David, Daniel cum sociis, & rex Messias.*

T H R E N I.

Cap. II, 22. *Vocabis ad diem conventus.* Targum: *Proclamabis libertatem populo tuo domui Israël per manum Messie, quemadmodum fecisti per manum Moysi & Aaronis tempore Paschatis. Et congregabunt se ibi juvenes circumcirca ex omnibus locis, ad quos tempore iræ tuæ dispersi fuerant.*

Cap. III, 21. *NON proponam cordi meo.* Vide Locum General. CV.

Cap. IV, 22. *Desit peccatum tuum, o filia Zion.* Targum: *Et post hæc cessabit iniquitas tua, ecclesia Zionis, & liberaberis per manus Messie & Elie summi Sacerdotis.*

COHELETH.

Cap. I, II. Non est recordatio antecedentibus. Targum: Non est recordatio generationibus prioribus, & etiam posterioribus, quæ futura sunt, non erit recordatio cum generationibus, quæ erunt diebus regis Messiae.

Cap. VII, 25. Remotum est, quod fuit, & profundissimum: quis inveniet: Targum: Ecce remotum est a filiis hominum, ut sciant, quid ab initio orbis factum sit: mysterium vero est dies mortis, & dies, quo veniet Rex Messias. Quisnam est ille, qui sapientia sua hoc inveniet?

Cap. XI, 7. Dulce est Lumen. Midrasch Coheleth fol. 96, 4. R. Acha dixit: Dulce est lumen seculi venturi: beatus ille, qui dignus habetur, ut illud lumen adspiciat, q. d. Jesa, XXX, 26. Et erit splendor Lunæ sicut Solis.

ESTHER.

Cap. VI, 1. Illa nocte vagus erat somnus regis. Targum: Illa ipsa nocte memoria Abrahami, Isaaci & Jacobi ascendit ad patrem eorum, qui est in cælis, qui misit ab alto Angelum, qui est Michaël, princeps exercitus Israël. Hic sedit ad caput regis, & somnum illius abegit.

DANIEL.

Cap. II, 22. Et lux cum ipso habitat. Breschith rabba sect. 1, fol. 3, 4. Intelligitur Rex Messias, de quo Jesa. LX, 1. Surge, illuminare, quia venit lux tua. Echa rabbathi fol. 59, 3. R. Biba בן יונה dixit: Nomen Messiae est Lux, q. d. Et lux cum ipso habitat. Vide Locum Generalem LXXX, 22.

Ibid. v. 34. Vidi, donec decerptus est lapis sine manu. Tanchuma fol. 31, 4. Daniel vidit Regem Messiam, q. d. Vidi, donec. R. Simeon ben Levi dixit: Hic est rex Messias. Vide Locum Generalem LII, 1. LIV, 2. LXV,

Ibid.

Ibid. v. 35. *Et lapis factus est rupes magna, & implevit omnem terram.* Pirke R. Eliezer c. II. *Rex novus est Rex Messias, qui regnat ab uno. finis mundi ad alterum, q. d. Et lapis.* Vide Locum Generalem IV. XXII, 4. XLVII. LIV, 3. LXIV, 2. CV.

Ibid. v. 44. *Et temporibus regum illorum eriget Deus regnum, quod non destruetur.* Pirke R. Eliezer c. 30. *Temporibus eorum (Ismaëliitarum h. e. Romanorum) stabit germen filius Davidis, q. d. Et temporibus.* Aben-Efra: *Indigitatur regnum Messie.* Iosèphus Jachiades: *Regnum denique ultimum est regis Messie, qui non humanis, sed divinis viribus regnabit, & in omnem eternitatem permanebit.* Vide Locum Generalem XLIII.

Cap. VII, 9. *Vestis ejus alba sicut nix.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XCIII, 1. *Septem vestibus induitur Deus S. B. — Septima temporibus Messie, q. d. Vestis ejus alba sicut nix.* Vide supra ad Jesa. LXIII, 2.

Ibid. v. 13. *Et ecce cum nubibus cæli tanquam filius hominis venit.* Sohar Genes. fol. 85. col. 338. *Hic est rex Messias, de quo scriptum est c. II, 44. Et temporibus regum illorum.* Locus ex Sanhedrin & Iosèpho Jachiade jam productus est tomò I. p. 1151. Rasche: *Hic est rex Messias.* Aben-Efra: *R. Jeshua dixit: Ille, qui tanquam filius hominis venit, est Messias, & hoc certum est.* R. Saadias Gaon: *Hic est Messias justitia nostra.* Indigitatur autem hic gloria summa, quam Deus Messie tribuit. Bechai in Legem fol. 179, 3. edit. Bomberg. *De Rege Messia dicit: Et ecce.* Vide infra ad 1. Paral. III, 24. & supra ad Jerem. XXX, 21. nec non Locum Generalem IV. XXII, 3. XLIII. LXI. LXXXIII.

Cap. IX, 17. *Et nunc audi, Domine, preces servi tui &c.* למען ארני, propter Dominum. Sohar Levit. fol. 9. col. 34. *Quodnam est hoc nomen, quod præ aliis omnibus pulchrum est? Sic enim alias dicere solemus, (quando scil. pro alio intercedimus:) Fac Regis causa. Verum de hoc nomine (ארני) notum est, quod sit locus iudicii, & quod ex eo iudicium exeat in mundum. Quis autem observavit, quod aliquis ad Regem dixerit: Fac servi tui causa, aut alius rei causa, quæ minor est te. Igitur necesse est, ut nomen hoc*

hoc constituat domum Regis (arcem regiam) & domum sanctuarii inferiorem; nam unum cum altero, quia conjuncta sunt, convenit. Et quando templum inferius stat in consistentia sua, etiam hoc nomen superius stat in consistentia sua. Et hoc idem est, ac si quis ad Regem diceret: Hi pertinent administrum domus tue, hi vero ad **היכל**, intima penetralia, nam non inventa est Matriona, quæ extra penetrabile regium versatur. Sic etiam hoc loco dicitur: Illustra faciem tuam super templum devastatum, **לפסן אורי**, propter Dominum. Cur dicitur, propter Dominum? Resp. Quia non inventus est extra habitationem suam. Messiam hic indigitari nemo negabit, qui singula exæcte ponderabit.

Cap. IX, 24. Septuaginta hebdomades constitutæ sunt populo tuo. Veteres hic magis muti sunt, quam pisces, nisi quod obscura quædam veritatis vestigia nobis reliquerunt. Schir haschirim rabba fol. 15, 2. Pesikta sotarta ad Numer. XXIV, 17. fol. 58, 1. Sanhedrin fol. 97, 1. Tradiderunt Rabbini nostri: Ea hebdomade, qua filius Davidis venit, & quidem anno ejus primo, illud implebitur, quod scriptum est Amos IV, 7. Pluere feci super unam civitatem, & super alteram non item. Anno secundo tela famis emittentur. Anno tertio fames magna erit, viri & mulieres morientur &c. Hic nobis sufficit, quod Messiae adventum secundum annos hebdomadales numerare soleant. Nasir fol. 32, 2. Sciverunt sane, quod devastandum sit templum secundum, sed tempus quomodo scire potuerunt? Abai dixit, eos tempus scire non potuisse. Verum huic opponuntur verba Scripturæ: Septuaginta hebdomades. Seder olam in Jalkut Simeoni II. fol. 79, 4. R. Jose dixit: Septuaginta hebdomades post devastationem templi primi intercedunt usque ad devastationem templi secundi, Megillah fol. 3, 1. Quare prohibitum fuit Jonathæ filio Vsel edere Targum in Hagiographa? Resp. Quia in eo continetur terminus adventus Messiae. Rasche ibi: Terminus Messiae habetur in libro Danielis. R. Moses bar Nachman in Commentariis Talmudicis: Sanctus sanctorum non nisi ipse Messias est sanctificatus de filiis David. R. Moses de Zirona in suis super hoc loco Commentariis sic ait: Sanctus sanctorum, iste est Messias ex filiis David sanctificati. R. autem Moses Prædicator (haddarschan) inquit:

inquit: Et adducatur iustitia sempiterna: *iste est Rex Messias*. Hæc adducuntur in Fini Flagello Judæorum, V. 5. & tantem valent, quantum valere possunt. Nomen medii, ut plurima in illo auctore, valde est depravatum; & legendum *Girona*. Est autem Moses Nachmanides, 2 patria Gerundensis, cujus commentarios in Daniele non possideo. Loca recentiorum, Raschii, Aben-Esra & Abarbanelis collegit Edzardus ad c. 2. Avoda Sacra p. 246. 247.

Ibid. v. 24. *Et ad adducendum iustitiam æternam*. Vide Locum Generalem XLVI.

Cap. XI, 14. *Et filii grassatorum populi tui efferent se ad stabiliendam visionem*. Vide Locum Generalem XLIV, 4.

Cap. XII, 1. *Illo tempore stabit Michaël*. In Midrasch Ruth sub initium, item in Midrasch Schocher tof in Jalkut Simeoni II. fol. 58, 1. hæc verba de Michaële, tanquam mediatore intercessionis explicantur. Locus inferius occurret. Vide Locum Generalem XLIV, 5.

Ibid. v. 2. *Multi de his, qui dormiunt, — evigilabunt*. Vide Locum Generalem LXVII, 1. LXVIII, 2. XCII. CIV.

Ibid. v. 3. *Qui autem docti fuerint*. Ibidem LXXI.

Ibid. v. II. *Et a tempore, quo sacrificium iuge aufertur*. Midrasch Ruth rabba fol. 41, 1. & Bammidbar rabba sect. II. fol. 211, 1. R. Berechias nomine R. Levi dixit: *Quemadmodum Goël primus (Moses) fuit, sic etiam Goël postremus (Messias) erit*. — *Sic quoque Goël postremus captus est, & rediit (liberatus) & e conspectu suorum remotus est*. *Quamdiu vero occultatur?* R. Tanchuma respondet, *annis XLV, q. d.* Et a tempore.

I. PARALIPOMENON.

Cap. III, 24. *Et Anani.* Targum: *Anani ille est Messias, qui revelandus est.* Tanchuma in Jalkut Simeoni II. fol. 85, 2. Locum integrum vide supra in Generalibus n. XXII. *Quis est ille Anani?* Resp. *Messias, q. d. Daniel.* VII, 13. Vidi in visione noctis, & ecce עִם עֲנָנֵי שְׁמַיִם cum nubibus cœli. Eadem habet Rasche.

Cap. XI, 11. *Et isti sunt numeri virorum fortium, qui fuerant cum Davide.* Targum: *Fortis ille princeps exercitus, qui insedit solio iudicii, omnibus Prophetis ac Sapientibus eum circumdantibus: Vinctus est oleo sancto, qui ad bellum prodiens adjutus erat superne. Cumque sederet ad docendam legem, adscendebat prælectio in mentem ejus: Electus ac jucundus, pulcher aspectu & decorus visu, exercitatus sapientia ac prudens consilio, fortis virtute: Princeps confessus, (Academiæ) suavis voce, & magister in canticis & præpositus omnibus fortibus. Ille instructus erat armis bellicis, gestabatque hastam, cui appensum erat signum aciei exercitus Jehudæ, & egrediebatur juxta vocem Spiritus Sancti, & vincebat in bello, & prostravit hasta sua trecentos occisos tempore uno.*

DISSERTATIO

DOCENS

PER ARBOREM CABBALISTICAM JVDÆOS
ANTIQUISSIMOS MESSIAM EIVSQVE REGNUM INDIGITASSE.

JAm libro I. stricim exposui, quid de Arbore Cabbalistica sentiam, meum nunc est, ut ea luculentius deducam. Duo autem hic mihi agenda sunt. Primum enim loca ex libro Sohar proferenda sunt, deinde docendum, quid ex iisdem in rem nostram expromatur & concludatur.

SECTIO PRIOR.

LOCA EX LIBRO SOHAR SEQUENTIA ADFERENS.

I.

Sohar Numer. fol. 64. col. 253. ubi habetur fragmentum ex Tractatu רעיה מהימני. In eo quidam ex discipulis inter alia R. Simconem Jochaiden alloquitur, in laudes hujus operis Soharici, cujus studium summopere commendat, evagatur, postea vero sic pergit : *In te autem stabilietur mysterium Jonæ, qui descendit in profunditates abyssi maris, sic quoque tu descendis in profunditates abyssi Legis, q. d. Jonæ III, 4.* Et projecisti me in profundum, in cor maris. *Et erunt חכמה, חסד, נצח, ad dextram, de quibus Davides dixit Psalm. CXVIII, 15. Dextra Domini fecit robur, Dextra Domini exaltata est, Dextra Domini fecit robur. Et tres ad sinistram unitæ erunt, nempe הרה & גבורה, בינה. Et hi sunt ordines medii, יסוד & תפארת, כתר, quæ illas dextras & sinistras continent, (coarctant, zusammen halten.) Quum hæc videret Prophetæ, (חזונו, vidit scilicet a Deo sibi revelatum,) has tres medias proprietates conjunxit, & ita dixit Jesa, LII, 13. Ecce sapienter ager servus meus, excelsus erit, & sublatuſ & magnificus valde. Et propterea ut tu capias duos Messias, Davides de his tribus Sephiroth Messias filii Davidis ter utitur voce Dextra Domini. Et de tribus sinistris, quæ habet Messias filius*

filii Ephraimi, produxit tantum unum, nempe גבורה, his verbis, v. 17.

3. Non moriar, sed vivam. *Ex latere autem sinistro הור, gloria tua est, de quo dictum est, (non in sacris literis, sed in precibus antiquis Judaicis:) והן הור למשה, Et dedit gloriam Mosi. Datum est tibi de latere בינה, propterea quod in carcere exsiccatus es & exaruiisti corpore tuo pulcro propter Messiam filium Ephraim, propter legem tuam & vaticinium tuum, tantum ideo, quia non morietur (h. e. quia statuisti, Messiam in morte non mansisse.) Et implorasti misericordiam illius, de quo dictum est Psalm. CXVIII, 17. Sed vivam, quod pertinet ad Sephiram בינה. Adeoque verba, Non moriar, pertinent ad Sephiram גבורה: verba, Sed vivam, ad latus בינה, cum qua Arbor vite conjuncta est. Verba vero: Et annuntiabo מעשה יי, opus Domini, pertinent ad latus הור. Verba, יסור יסרני יי, Erudiendo erudivit me, pertinent ad חכמה & בינה, quæ sunt a dextra & sinistra: Habentis igitur tres dexteras & tres sinistras. Verba, Sed morti non tradidit me, pertinent ad עמודי, columnam mediam, quæ tria comprehendit, צדיק & כהן, filius Domini, & statim eriget ה cum יה, (ut exinde fiat nomen יהוה) in dextra & sinistra, tot precibus pro gratia & misericordia sibi & filiis suis impetranda, q. d. Amos IX, 11. Illo die erigam tentorium Davidis lapsum. Propterea etiam Propheta dicit Jerem. XXXI, 9. Cum fletu venient, & cum deprecationibus deducam eos.*

II.

5. *Sohar Genes. fol. 37. col. 147. Fundamentum quatuor literarum (nominis יהוה) & decem literarum (יהוה ויו הוי הוה) est מלכות, quæ conjuncta est ex omnibus Sephiroth, וביה צריך כלל לאכול, & in qua necessario omnia comprehenduntur. דכל מאן דנטיל מלכות בלא ט' ספירן. איהו כקצץ בנטיען: Quicunque enim Regnum suscipit sine reliquis novem Sephiroth, ille excindit plantationes. Et quicunque reliquas novem Sephiroth suscipit sine Regno, איהו כופר בעיקר, ille fundamentum fidei abnegat. Et interjectis aliquot lineis pergunt: Ecce Causa causarum descendit & dixit: Rabbi, Rabbi, In domo eorum, qui præ amore agrotant, omnia impul-*

impulsione magna excitari oportet. Nam vox amici mei pulsantis (Cant. V, 2) est vox amoris, quæ magna impulsione ex quatuor lateribus pulsatur, q. d. Ezech. XXXVII, 9. Sic dicit Dominus: Ex quatuor plagis (ad verbum, spiritibus) veni, o Spiritus. Nam latus Aëris primi est primum omnium, impulsio autem venti ejus (aura) est humida. Ex latere חכמה est frigida. Ex latere matris est summe calida. Propterea Aër primus () levat se ad Columnam mediam, & levat se ad צדיק, Justum. Et sapientia, quæ est frigida, levat se ad הכר & נצח. Et mater, quæ est calida, levat se ad גבורה & הוד. Et latus inferius Schechinæ est aridum, quæ est terra, d. qua dicitur Genes. I, 10. Et vocavit Deus aridam terram. Et ecce sunt quatuor, & fiunt decem, h. e. Quatuor literæ יהוה fiunt decem, nimirum יהוה ויו הא ויור & inferius Michaël, Gabriel, Nuriel, Raphaël. Hec vestita sunt quatuor Spiritibus, q. d. Jesa. XI, 2. Spiritus Domini, Spiritus Sapientiae & Intelligentiae, Spiritus Consilii & Fortitudinis, Spiritus Cognitionis & Timoris Domini. Per Spiritum Domini intelligitur Aër primus. Spiritus חכמה ובינה sunt due Sephiroth se juentes. Spiritus עצה וגבורה sunt a latere dextro & sinistro. Spiritus Cognitionis & Timoris Domini sunt Columna media & מלכות. Et odorari ejus est in timore Domini, intelligitur odor gratus, qui ὁ μὲν ἁγίων ἐστιν est צדיק, in qua requies est Noachi, viri justi. Genes. VI, 9. אשׁ ליהוה, Ignitum Domini, Levit. II, 16. intelliguntur נצח & הוד, de quibus Scriptura dicit Numer. XXVIII, 2. Sacrificium meum & panem meum pro ignibus meis. Idem alibi legitur Cant. II, 5. Suffulcite me ignibus (na enim vox באשׁ ישׁור ex mente Judeorum vertenda, quasi ab אשׁ deducatur.) Et Jesa. XXIV, 15. Propterea באורים, luce ignium celebrate Dominum. Item Cant. VII, 9. Odor narium tuarum sicut malograna-
torum. Proverb. XXV, 11. Mala aurea in vasis argenteis.*

III.

Sohar Genes. fol. 25. col. 99. ex versione Sommeri p. 53. 54. ubi R. Si- 9.
L1 3 meon.

(*) Per Aërem primum intelligitur אר, prout ostendit Auctor Cabbalæ denudatæ tom. I. p. 56.

meon ita disputat: Socii, est mihi animus perfecte exponere dictum, tanta mysteria in se continens, quod habetur Deuter. XXXII, 39. verbis: Ego morti tradere, & in vitam revocare possum. Per Sephiroth intellige, quippe in latere dextro est vita, in sinistra autem mors. Quod si non consentiunt hæc duo latera in Columna media, non posset consistere sententia in confesso trium istorum, qui sunt instar unius. Quoties itaque consentiunt hi tres ad ferendam sententiam, tunc prodit manus dextra parata ad recipiendum revertentes, (pœnitentiam agentes) & hæc est יְהוָה. Schechina vocatur manus dextra, respectu habito ad latus, ubi est חסד, Gratia; sinistra respectu lateris, ubi est גְּבוּרָה, Fortitudo; manus Jehove autem respectu Columnæ mediæ.

IV.

10. Sohar Genes. fol. 13. col. 51. ubi ad prima Geneseos verba sic com-
mentantur: **חכמה בראשית** est **mysterium** **ארת**: Creavit, **mysterium** est
summum, quod nemo intelligit: **ארת** **כינור** pertinet ad **ארת** con-
jungit **ארת** & **נצח** **הפארה** **ארת** **השמים** **גבורה** & **חסד** **הוד**:
in voce **ארת** simul comprehendit **צדיק הארץ**, connectit Ecclesiam Judai-
cam cum terra viventium. Et dixit Deus: Fiat Lux: respectu gradus
חסד, qui est ad dextram: nam ex illo egreditur lux in omnia secula in my-
sterio diei. — Et dixit Deus: Sit expansum: respectu ad **גבורה**. — Et
dixit Deus: Congregentur aquae, respectu ad gradum **הפארה**, qui dicitur
קו האמצעי, linea intermedia. — Et dixit Deus: Progerminet terra
est gradus **צדיק** (h. e. **יסוד**) qui dicitur **עץ החיים**, Lignum vitae. —
11. Et dixit Deus: Sint luminaria: respectu ad **צדיק** sive **מלכות**, Regnum
supernum, quod non habet lucem a semet ipso, sed omnis (lux) data est ipsi
per manus **צדיק**, Justi. — Et dixit Deus: Reptent aquae: respectu ad
gradum **נצח**. — Et dixit Deus: Producat terra: respectu ad gradum
הוד. — Et dixit Deus: Faciamus hominem: Hoc dicitur respectu ad
gradum summum (**כתר**). Nam vult Deus, ut omnia occulta occultorum
exhibeant gloriam imagini ejus in mysterio hominis: & ut omnibus gradi-
bus inferioribus detur robur, ut producat omnia, sicut ipsum decet. Igitur
fecit

fecit hominem, qui dominetur in omnia superna & inferiora. Veni & vide: Quamdiu illi septem gradus dierum superiorum nondum completi sunt, nondum quoque completus est אדם לעיל, Adamus supernus. (Sensus 12. est: Majestas Dei trinitas non potuit perspicui & cognosci, donec mundus esset conditus.) Postquam vero perfectus est superius, (factus est) אדם עליון, Adamus supernus. Postquam completus est inferius, (postquam scilicet humanam naturam assumpsit) factus est אדם התחתון, Adamus inferior: & omnes עולמין sunt in perfectione. Propterea Deus שלמה dominum constituit Adamum inferiorem in omnia, quæ in mundo condidit, quemadmodum Adamus supernus dominatur in omnia. Plura adhuc ibi habentur, sed hæc sufficiant.

V.

Ibidem fol. 26. col. 106. Schechina est sacrificium Dei S. B. & corpus, & 13. cum ascendit ad eum, צריך לאכול עמיה כל עשר ספרין, necesse est, ut omnes decem Sephiroth in illo comprehendantur: nulla enim est major sanctitas, præterquam in his decem, quæ est Sanctitas ipsius propria. Et propterea, quando homo preces ad illum sursum mittere cupit omnibus viribus, & serpens accusare vult illius preces, necesse est, ut homo sibi faciat fundam, (& ut glossa אמרי בינה addit, eum a se removeat.)

VI.

Tikkune Sohar, statim sub initium libri, ad verba Daniel. XII, 3. והמשכילים, Et, qui alios sapientes reddunt, fulgebunt quasi splendor 14. firmamenti. Illi משכילים sum R. Simeon & socii ejus, qui fulgebunt, h. e. quando congregati sunt, ut hanc societatem inirent, tum data est ipsis potestas, & Elie cum ipsis, & omnibus animabus Academicarum (coelestis pariter & terrenarum, quæ, utpote membra unius ecclesiæ, corpus unum constituunt) ad descendendum & morandum inter eos, nec non omnibus angelis, ut scrutentur res absconditas, secundum viam intelligentiæ. Quod vero maximum omnium est, data ipsis est potestas cognoscendi omnia nomina sancta, omnes

- omnes existentias & proprietates, ad exponendum ex iisdem mysteria
 15. abscondita singulorum nominum. Porro data est ipsa potestas explicandi omnes Sephiroth, ut exponerent mysteria in iisdem abscondita : רלא אתהיב רשו לגלגלה לון ער רוית ררא דמלכא משיחא, quorum revelandorum potestas non data est, nisi eo ævo, quo Rex Messias venturus est. — In illis משכילים est intelligentia, ut nota faciant omnia mysteria Domini eorum, רשימין ומצוירין במלכותא דרקיעא, quæ figurata & insculpta sunt in regno cælorum, quæ admodum stellæ, quæ in cælo lucent : & hoc est, quod Propheta dicit : Fulgebunt quasi splendor firmamenti.

VII.

16. Sohar Numer. fol. 70. col. 280. ad verba Jesa. XIX, 1. Ecce Dominus infidet nubi levi. Illa nubes levis vocatur רעם, ex illa completur Timor Domini : & illa stat in medio, sicut רעם רעם superna.

VIII.

17. Sohar Genes. fol. 88. col. 348. R. Simeon hæc protulit & dixit : Vox סיני (per Gematriam) idem facit ac סלם & קל. Et hoc est mysterium hujus textus Jesa. XIX, 1. הנה יהוה רוכב על עב קל. Ecce Dominus infidet nubi levi. Vox עב comprehenditur in הו : יוד הי ויו הי. Porro vero הו הו הו הו יוד הא ויו יוד הא. יוד יוד הא. faciunt קל. Literæ priores conficiunt עב, LXXII. voces autem, quæ ex his generantur, faciunt קל, CXXX. עב & קל faciunt ducenta & duo, quæ continentur in voce בר. Tu igitur es ille בר, Pastor fidelis, de te hæc verba agunt Psalmi. II, 12. ברך את ישראל, Osculamini filium. Tu es Princeps Israëlitarum, Princeps inferius, Princeps Angelorum ministerialium, בר in supernis, ברך את ישראל, filius Dei S. B. & Schechina חכר, adde גס, ut compleatur numerus רמה, CCXLV. (nimirum עב, 72. קל. 130. & גס. 43. conficiunt numerum 245.) Ad illos dicitur de Messia filio Josephi 2. Samuel. XII, 13. Etiam Dominus transire fecit peccatum tuum, non morieris. Per illud גס, etiam, expiatus est Davides.

IX.

Tikkune Sohar c. 13. fol. 24, 1. Cur vero Schechina dicitur Brachium 18. Domini? Resp. Quia vola manus est י, quinque digiti sunt ה, קנח, os manus dexterae, quod proprie brachium dicitur, est י, humerus autem est ה. Et hæc est Columna media, quæ cum dextera conjuncta est, ut auxilio illius Schechinam contineat in captivitate.

X.

Sohar Numer. fol. 86. col. 341. ad verba Jesa. XII, 3. Et haurietis 19. aquam cum lætitia: רא צריק, intelligitur Justus; ex fontibus Salutis: intelligitur Pater & Mater, sive, ut alii volunt, הור & נצר, & omnia profluunt ex scaturiginibus profundissimis, de quibus hæc verba agunt ibid. v. 4. Et dicetis die illæ &c. v. 6. Jubila & exulta, habitatrix Zion.

XI.

Tikkune Sohar fol. 1, 1. fine, ad verba Jesa. LX, 21. Et populus tuus 20. omnes justi sunt, in æternum habitabunt terram: intelligitur illa terra, de qua Jesa. LXVI, 1. Et terra est scabellum pedum meorum: רא שכינה, intelligitur Schechina, ראיה כלה פשר ספיר, quæ constat ex decem Sephiroth.

XII.

Ibidem fol. 3, 2. Beatus est, qui Regem & Matronam ornat decem 21. Sephiroth creationis, quæ comprehenduntur in nomine יאקדקקי: (h. e. ידקקי & ידקקי) nam sicut nomen, sic & vestimentum ejus.

XIII.

Ibidem c. 1. fol. 13, 1. ubi Elias Deum sic alloquitur: Tu es, qui produxisti 22. (docuisti nos) decem תקנין, attributa, quæ vocamus decem Sephiroth, ut per illas regeres mundos (æonas) absconditos, qui nondum sunt revelati; & mundos, qui revelati sunt, per easdem ab hominibus abscondisti. Tu es, qui eas colligasti & univisti, quia tu es in medio. Quicunque unam earum a reliquis separat, is estimatur, quod se a te ipso separat. Hæc sunt decem
Hor. Hebr. Tom. II. Mm Sephi-

- Sephiroth, quæ in ordine suo procedunt, aliæ diu durant, aliæ brevius, aliæ in medio consistunt. Tu vero dirigis eas, nemo autem est, qui te dirigat, neque superius, neque inferius, neque ex quatuor plagis. — חסר est brachium dextrum, גבורה brachium sinistrum: חפארת constituit corpus: חזק sunt duo femora: יסוד est complementum corporis, signum fedæ sancti: מלכות vocamus Legem oralem: חכמה est cerebrum, in cuius medio sunt cogitationes, (nos intellectum vocamus.) בינה est cor, quo homo intelligit, (h.e. voluntas:) de his duobus scriptum est Deuter. XXIX, 29. Ea, quæ abscondita sunt apud Dominum Deum nostrum, revelata sunt nobis & filiis nostris. כתר עליון איהי כתר מלכות. Corona suprema est Corona Regni, de qua Jesa. XLVI, 10. Annuncians priora & posteriora. —
23. Post quædam interjecta fol. 13, 2. sic pergit: Vnaquæque ex illis Sephiroth habet nomen suum proprium, שם יריע, tu vero non habes nomen proprium, nam tu imples omnia nomina earum, tu es perfectio illarum: quando vero ab iisdem abis, tum manent illa nomina, sicut corpus sine anima. Tu es sapiens, ולא בחכמה יריע, sed non sapientiâ cognitâ: Tu es intelligens, sed non tali intelligentia, quam nos cognoscimus. Tibi non est locus, quem nos homines cognoscimus, verum (tantum tibi locus & sedes in cœlis attribuitur) ad patefaciendum robur & potentiam tuam, ut cognoscant homines, quod secundum opera ipsorum vel per justitiam, vel misericordiam tuam regantur. He est גבורה, ratio s. conditio Columnæ medię: צדק est regnum sanctum. — Surge R. Simeon, ויחדשון סלון על ירך, ut innoventur hæc verba per manus tuas, (h. e. ut ministerio tuo singula hæc ad Messiam & tempora Novi Testamenti applicentur) nam tibi potestas data est, ut per te mysteria occulta revelentur, qualis potestas huc usque nemini concessa est. Quo factò R. Simeon commentari caput ad hæc verba 1. Paral. XXIX, 11. Tua, Domine, est magnitudo & potentia. Audite hæc, o superni, vos, inquam, qui dormivistis, & e somno vestro expergefacti estis: Jesa. XXVI, 19. Evigilate & cantate habitantes in pulvere. Hi sunt iusti ex latere illius, de quo Scriptura dicit Cantic. V, 2. Ego dormio, sed cor meum vigilat. Illi autem non sunt mortui, propte-

rea de illis dicitur: Evigilate & cantate habitantes in pulvere. O Pastor 26. fidelis, (Mose) tu & Patres eorum Evigilate & cantate, למעשרותי דשכינתא, quando Schechina emicat, quæ huc usque dormivit [in captivitate] (quæ verba ab aliquo interpolata esse credo.) Nam huc usque omnes iusti in sepulcris suis dormiverant, statim vero Schechina ter acclamavit Pastorem fidelem, dicens: Surge, Pastor fidelis, nam ecce vox amici mei pulsât apud me [per quatuor literas suas,] & dicit: Cant. V, 2. Aperi mihi, dilecta mea, columba mea, integra mea: nam ecce Desiit peccatum tuum, ו filia Zion, non amplius in captivitatem te perducet, Thren. IV, 22. nam caput meum impletum est rore — Plena est Schechina מנבועו רכל מקורין עלאין, promanatione omnium fontium supernorum. Statim surget Pastor fidelis, & patres cum ipso.

XIV.

Clarissimus autem locus habetur in Tikkune Sohar c. 18. fol. 31, 2. 27. ודא וסכינתא דחיהי כללא דעשר ספירא, *Et hæc est Schechina, quæ est comprehensio decem Sphirarum.*

XV.

Tikkune Sohar c. 38. princ. ad verba Cantic. II, 2. Sicut rosa inter 28. spinas. Rosa habet quinque folia interiora, & totidem exteriora, quæ sunt הרה: scapus ejus est א: calyx vero ה: & omnia sunt Deus. Eo tempore vero, quo hæc rosa in captivitate versatur, clausa est, sed tempore liberationis aperitur. Illo autem tempore, quo aperitur, tot versibus lucidis legis exornatur, & tam multis ornamentis præceptorum affirmativorum. Exornatur autem quatuor vestibis rubicundis, quæ sunt יהודא, & quatuor vestibis albis, quæ sunt ארני. — Quando vero induta est illis vestibus, statim aperitur templum ejus. De pulchritudine autem malogranatorum & duplici vestitus ejus dicitur, ubi de animantibus sermo est Exech. I, 24. Et audivi vocem alarum ipsorum.

XVI.

Ibidem c. 45. Qvicumque operam Legi impendunt, ירתין נפש חיהי, 29. משינתא, illi hereditatis loco accipiunt animam viventem a Schechina, Min 2 q. d.

q. d. Genes. I, 20. Reptent aquæ animæ vivente. Et aves volitent: intelligitur Spiritus, de quo Cohel. X, 20. Quoniam volatile cœlorum perferet vocem, & alatus annuntiabit verbum. Is vero est ירוח, Columna media juxta ipsum, Metatron, cujus nomen est sicut nomen Domini sui. י est caput avis: ו est corpus: הוה sunt duæ alæ, quibus volat superius, & descendit inferius. Duæ alæ sunt duæ exhalationes, de quibus Ezech. I, 14. Et animantia cucurrerunt & redierunt.

XVII.

30. Ibidem c. 5. fol. 16, i. postquam in antecedentibus multa de Messia disputaverant, sic pergunt: Et mysterium horum verborum i. Paral. XXIX, 11. Tua Domine est הגדולה והגבורה והפארה, Magnificencia, Fortitudo & Decor &c. Tuum est מלכות, Regnum: hoc est מלכות, quod est super omnia.

XVIII.

31. Sohar Exod. fol. 49. col. 194. Quam multis sigillis obsignavit Deus Israelitas. — Certe illi, in quibus Lex est, obsignati sunt per חסד, illi, in quibus sunt bona opera, obsignati sunt per גבורה, qui denique malum valent, & in quibus signum Sabbathi & signum fœderis est, obsignati sunt per צדיק. — Veni & vide. Omnes illi obsignati sunt, & quidam eorum per Angelos, alii per Thronum, alii per quatuor animantia Throni, rursus alii per stellas & sidera, alii denique per habitationem Dei S. B. quem conspiciuntur, obsignati sunt. Ili sunt, qui Legi & bonis operibus operam dant, nomine Dei S. B. & Schechine, qui ab illis non separantur, sed sicut filii solent participare honorem patris & matris, sic unusquisque illorum conjunctus & obsignatus est cum Columna media & Schechina: in illo quasi unum sunt.
32. Dixit Elias ad Moysen: Quandoquidem in singulis præceptis studium tantum fuit, ut Deum S. B. & Schechinam ejus cum omnibus exercitiis superioribus & inferioribus unires, etiam Deus S. B. Schechina, & omnes exercitus superiores & inferiores uniantur per Spiritum tuum cum omnibus præce-

præceptis: Quemadmodum filium Regis, quem pater & mater amant & osculantur, propter amorem, quo in illum feruntur, non credunt satellitibus, sed ipsi per se illum observant. Propterea quod ille Spiritus tuus est ex latere Columnæ medię, quæ est י, Pater & Mater, qui sunt יא, comprehendunt animam tuam, tanquam filiam unicam, ex latere literæ ה, Schechina inferior a te non recedit. Et quemadmodum pater & mater observant filium, eodem modo observant filiam, per copias cælestes, quæ sunt Machanaim. Per cogitationem vero cælestem ea venerunt in mentem, quemadmodum nostri tradere solent, quod Israëlita venerint in cogitationem Fekovia. Quando vero tales cogitationes tibi in mentem venerunt? Resp. Cum mens tua esset perfecta, q. d. Psalm. CL., 6. Omnis spiritus laudet Dominum. De anima vero, quæ est ה, Spiritus Domini prædicatur, q. d. Exech. XXXVII, 9. Sic dicit Dominus: Ex quatuor Spiritibus veni Spiritus. Illi vero sunt (Jesa. XI, 2.) Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intelligentiæ, Spiritus consilii & fortitudinis, Spiritus cognitionis & timoris Domini. Pax per quatuor literas Deo venit in mentem, & Causa causarum illam corona ornat. — Beati sunt Israëlita, qui spiritus vel animas suas singulis noctibus Deo tanquam sacrificium offerunt, dum mens eorum ad Deum adtollitur, Legisquæ & bonorum operum meminerunt. Legis, quæ consistit in decem verbis a Deo promulgatis, & ex quinque libris, qui vocantur Pentateuchus, sextus vero dicitur בראשית in cogitatione illius ויחי ויחי ויחי, quem de Israëlitis cogitasse dicimus. Quonam vero loco id factum est? Resp. Apud כתר, ubi Causa causarum est admirabilis & abscondita. Beatus porro est, qui meminit bonorum operum, quæ est de Tephillin, in cuius quatuor sectionibus nomen תפלה תפלה תפלה occurrit; י in verbis: Sanctifica mihi. ה in verbis: Et erit, quando introducet te Dominus. ו in verbis: Audi Israël. ה in verbis: Et erit, quando audies; & quidem si quis ea mente est, ut Tephillin alliget per Schechinam. Et hoc negotium consistit tum ex opere, quod est ה, tum ex sermone, qui est ביה, & sex Sephiroth comprehendit.

De tali anima dicitur Psalm. XXXI, 6. In manus tuas commendo spiritum meum. Spiritus Domini & Dei S. B. descendit ad eam, ut eam ad

- Schechinam adducat, Deus vero S. B. & Schechina illam custodiunt. Quænam vero huius rei causa est? Resp. Hæc est, si quod bonum apud hominem peragit, tum Schechina venit ad Deum S. B. & profert LXX. verba Psalmi XX. qui incipit: Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Cur vero Schechina sic clamat? Resp. Quia certum est, inter Israelitas esse potentes in Lege, Reges, ex latere Cervæ auroræ, quæ est Schechina: cujus duo sunt gradus Mane & Aurora. Et de his Scriptura dicit Psalm. XVI, 11. Jucunditates ad dextram tuam in æternum. Mane Abrahami, quod est חסד, valde ascendit in die redemptionis: verum Aurora præcedit diem redemptionis. Et quidnam illud est? Resp. נצח, ex cujus latere Schechina est, dicitur Cerva Auroræ, & propterea in titulo Psalmi XXII. scribitur למנצח: ibi enim est נצח, ibi quoque est רם, vox decurtata, quam Cerva auroræ profert propter filios illius, in quos tempore captivitatis caligo magna invaluit, quum aurora emicaret post LXX. annos. Illo tempore de Israël illud implebitur Jesa. XXVI, 17. Sicut gravida, cujus partus est propinquus, quæ gemit & clamat in doloribus suis, sic sumus ante faciem tuam, Domine. Et propterea (Jerem. XIV, 22.) expectabimus te, Domine DEVS noster. In illis igitur anxietatibus Cerva auroræ caput suum inter genua deflexit. Caput est Justus, יסוד עולם, fundamentum mundi: genua ejus sunt חסד & נצח. Juravit autem ipsi (Deus) se tempore matutino liberos illius redempturum, ut (ex Cerva auroræ) fiat Leo matutinus, dexter Abrahamo, & Leo dexter, Messias filius Davidis, qui e tribu Juda prodiit, de quo Genes. XLIX, 9. Catulus Leonis est Juda. Et propterea sic scriptum est Ruth. III, 13. Vivit Dominus, cuba usque ad mane. De eadem re Jes. LXIII, 12. Deducens ad dextram Moysen, brachio decoris sui, findens aquas ante ipsos. Nam חסד in gradu Moysis est corpus, חסד vero est brachium ejus. Et Moyses conjunctus est cum עב, (a) quod est חסד, latus Abrahami, sic, ut numerus trium*

(a) Monendum hic est, Judæos respicere ad verba Exod. XIX, 9. Et dixit Dominus ad Moysen: Ecce ego venio ad te כעב הענן, in densitate nobis. Vox עב vero ratione numerorum facit LXXII. quot numeri etiam comprehenduntur in voce חסד. Hæc igitur est ratio latus hujus Cabbalistici.

trium ו, in verbis ויטע ויבא ויט, faciat וי, XVIII. (b) Tres vultus Patriarcharum constituunt וט, quod colligatum est ex וט in nomine *Mosis*, de quo Ezech. I, 10. Et facies leonis a dextra fuit quatuor illis, & facies hominis a sinistra fuit quatuor illis, & facies aquilæ quatuor illis. Litteræ vero מור ex nomine משה respiciunt ad verba l. c. Et similitudo facierum illorum, facies hominis, quod est brachium sinistrum, de quo vulgari proverbio dicere solemus, quod brachio sinistro rem a nobis remove, dextro autem attrahere soleamus. Quamvis illud anticipaverit in Tisri, de quo Magistri traditionum dicere sunt soliti: כתשרי עתידין להגאון, Mense Tisri redemptio nostra futura est. Remove autem a te hanc opinionem, nam Messias filius Ephraim non morietur: remove Babelam aut Romam, quæ sunt ad sinistram. Dextra vero, quæ ad nos attrahit, nimirum 44 פסח, Pascha, est brachium dextrum, ut impleatur, quod de illo tempore dictum est Michæ VII, 15. Quemadmodum tempore exitus tui ex Ægypto ostendi ipsi mirabilia. Et hoc est, quod pridem statuimus: Mense Nisan olim liberati sunt Israëlites, & eodem mense liberabuntur in futurum, ut confirmetur illud, quod scriptum est Jesa. LIV, 8. Et gratia æterna miserebor tui, dicit Goël tuus ירוה. Post hæc omnes גבורה, unde Messias filius Ephraim venit, robur accipiunt, ad sumendam vindictam ab hostibus illius. Hic enim vult purgare frumentum, b. e. Israëlitas, qui ad dextram sunt, postea vero stipulam, quæ ad sinistram est, comburere, q. d. Obad. v. 14. Et domus Jacobi erit ignis, domus autem Josephi flamma: domus Esavi autem erit stipula, quam incendit & confument. Congregatio autem frumenti est Columna media, de qua re Genes XXV. 8. Et

(b) Tria hæc loca habentur Exod. XIV, 19. 20. 21. ויטע, Et profectus est Angelus Domini, qui eos præcesserat & post eos iit. ויבא, Et venit inter castra Israelitarum & Ægyptiorum. ויט, Et extendit Moses manum suam super mare. Illa tria ו si numeres, faciunt XVIII. unde fit vox וי, quæ a Cabbalisticis ad Sephiram יסוד refertur. Subtiliora igitur hæc sunt, quam ut a quovis statim intelligantur, neque tamen propterea a cæteris refecanda, quia cum aliis, quæ cognita facilia & prorsus egregia sunt, coniunguntur.

utraqve sunt in unitate, hoc modo ירוה ארני : & in eo (Regno) etiam conjunguntur ירוה & אהיה . Et propterea hæc est קריה ארבע , nempe conjunctio horum qvatuor nominum.

XXI.

Sohar Genes. fol. 129. col. 511. Tres juncturae sunt in brachio dextro, 48. nempe חסר חסרים : Tres in brachio sinistro גבורה גבורות . Tres in femore dextro, נצח נצחים . Tres in femore sinistro, הור הורות , & corpus in illis consistit.

XXII.

Sohar Genes. fol. 115. col. 458. ad verba Psalm. XLV, 4. Accingere 49. gladio ad femur tuum, o heros, gloriam & decus tuum: h. e. gladio, in quo sunt due Sephiroth חסר & אמת , quæ se invicem non deserunt, propter dicitur Psalm. LXXXIX, 15. Gratia & veritas faciem tuam circumdabunt.

XXIII.

Ibid. fol. 116. col. 460. Traditio est ad verba Michæ VII, 20. Dabis 50. veritatem Jacobo, gratiam Abrahamo. Ecce duas Sephiroth in duobus curribus supernis. Quid vero de tertio, nempe Isaaco, Scriptura dicit? Genes XXXI, 53. Et juravit Jacobus בנפח , per timorem patris Isaaci: h. e. propter timorem patris Isaaci, qui est Sephira: Et Deus S. B. est Thronus gloriæ, currus supernus. Timor autem Isaaci ascendit, & se ab omnibus præfectis Patrum distingvit.

XXIV.

Tikkune Sohara c. 18. fol. 34, 1, 2. Eo tempore, quo redemptio veniet, 51. pulsatio (precum) ascendit & descendet, quemadmodum sacrificium ascendit & descendit. Ascendit ה supernum ad י , & descendit ה inferius ad י . Quod vero fuit ירוה , fit ירוה , pater cum matre, filius cum filia. Propterea dicit Propheta Jerem. IX, 22. Sic dicit Dominus: Ne gloriatur sapiens in sapientia sua, quæ est ad dextram, eo tempore, quo Deus S. B. longe remotus
Hor. Hebr. Tom. II. Nn est

est a Schechina sua. Neque gloriatur robustus in robore suo : nam ibi (apud Deum) est גבורה in septentrione. Neque dives gloriatur divitiis suis, quæ ibidem sunt ad septentrionem, q. d. Jobi XXXIII, 22. Ex septentrione aurum veniet : illo scilicet tempore, quo litera א ab h suo remota est.

52. Verum in hoc gloriatur, qui gloriari cupit, quod scilicet sapienter cognoscat me, quod ego sim Dominus : nim. quando יהוה erit, sicut par est, unaquæque litera in conjunctione sua. Hoc est, quod Scriptura innuit Genes. II, 23. Os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Hæc vocabitur vira, quia de viro sumpta est. Propterea relinquet vir patrem & matrem suam : hæc sunt חכמה & בינה, q. d. Proverb. II, 3. Quia matrem vocabis intelligentiam. Et adhærebit uxori suæ, immutatur ו, quod est בן, filius. Postquam vero adhæsit uxori suæ, quæ est ה, tunc erant caro una. Et hoc est sacrificium, quod ascendit & descendit, קרבן קריבו, דאחיו, quod consistit in conjunctione literarum, quando scil. א cum ה conjungitur, & propterea dicitur קרבן ליה, quando uxor appropinquat ad maritum suum, q. d. Levit. I, 2. אדם כי יקריב מכם קרבן ליה. Si quis homo ex vobis offerri faciet sacrificium Domino. Quisnam est אדם? Resp. Est אה ויו קמה ירה sive יהוה, quod est conjunctio literarum. Quisnam vero conjungit illas literas? Resp. Causa causarum. — Fol. 35, 1.

53. hæc addantur : Datur conjunctio hominis cum Columna media, nempe קרבן ליה, & hæc est Schechina inferior. Et datur unitas s. conjunctio literarum, יהוה in צדיק, quo denotatur fœdus. Beatus est ille, qui literas illas in precibus suis conjungit, ut sacrificium Domini, nempe Schechina illius, sit in ore ejus. Et beatus est ille, qui illa in Krischma & aliis precibus suis conjungit, sic ut conjunctio illorum εὐχαριστίας sit in Columna media, & unio eorum in צדיק. Quis vero est, qui cuncta hæc unit & conjungit? Resp. Causa causarum. — Hoc certum est, quod conjunctio & unio quatuor literarum sit in Columna media & in צדיק. Duabus autem vicibus uniunt eas Israëlita in Krischma vespertino & matutino, conjungunt vero eas in precibus matutinis & vespertinis. Et hoc est sacrificium, quod ascendit & descendit. Ascendit per Columnam mediam, & descendit per צדיק.

XXV.

Tikkune Sohar c. 19. princ. ad verba Jesa. XL, 12. Quis mensus est 54.
 aquas pugillo? דא חסר, Immutur חסר. Et coelum spithama ordina-
 vit? Quidam intelligitur per spithamam? דא גבורא. Et tribus digi-
 tis omnem pulverem terræ? hæc est Columna media, דאורי חליתא, quæ
 est terna vel trina. Et statera appendit montes? דא נצח. Et colles
 bilance, דא חוד.

XXVI.

Ibid. fol. 40, 1. Veni & vide. Omne nomen Dei, quod ex duabus literis 55.
 constat, quemadmodum Jesa. XXVI, 4. Quoniam in יד Dominus est
 rupes æterna; pendet a חכמה. Si tres habet literas, a בינא, Si
 quatuor, a Schechina inferiore: si quinque, a quinque Sephiroth: si sex
 a צדיק: si septem aut novem, a יד: si decem, a Schechina inferiore, quæ
 est decima pars Ephæ, quæ decimas mensurant.

XXVII.

Tikkune Sohar c. 22. fol. 63, 1. Cæpit aliquis Doctor summus commentari, 56.
 & dixit ad R. Simconem: Rabbi, Rabbi, per כריח Genes. IX, 13. intelligitur
 certe Justum, qui vivit in secula, qui est י parvum ex latere sapientiæ supernæ.
 Quando enim י ad ipsum (Justum) descendit, quamvis illud in loco suo י
 supernum vocetur, tamen, quando ad Justum descendit, י parvum vocatur.
 Sic quoque י, quamvis illud supernum sit in loco suo cum Columna media,
 tamen, quando ad Justum descendit, יא, ut cum ipso conjungatur,
 י parvum vocatur. Et א superius, quando ad Justum descendit, parvum
 vocatur. Et quamvis literæ nominis sancti in eo (ח) comprehendantur, 57.
 absconditæ tamen sunt in eo, & propterea dicitur Psalm. XXV, 14. Mysteri-
 um Domini est timentibus ipsum, ut foedus suum ipsis notum faciat. Si
 vero (reliquæ literæ י & א) in א absconditæ sunt, per quemnam possunt notæ
 fieri? Resp. Per Schechinam, דאורי אספקלריא דנהרגא, quæ est specular
 lucidum. Quando descendit יהוה ad Justum, לנהרגא בה, ad illustrandum
 eam, tunc certe per eam cognitus fit. Hoc est, quod Scriptura dicit Jerem. IX,

22. Ne gloriatur sapiens in sapientia sua. *Quod si igitur illa tunc vocatur specular lucidum, illud quod sequitur: כִּי אֵם כּוֹחַ, Verum in hac gloriatur ille, qui gloriari cupit, est intelligentia & cognitio. Quod si vero ascendat a Justo, & ille devassatus relinquitur & aridus, tum statim vocatur specular non lucidum: & illo tempore homo non debet de sapientia sua gloriari.*
58. *Quisnam vero causa est, quod Deus eam illustret, & per eam cognitus fiat? Resp. Ille, qui fœdus observat. Et hoc est mysterium verborum Psalm. CXVIII, 20. Hæc est porta Domini: iusti per eam introibunt: Hæc est porta justorum, per quam introeundi potestatem habent. Quicumque igitur iustus est, & in quo est יְדוּה, ille Schechina dignus est, eam hæreditatis loco nanciscitur, & per eam ascendit ad Regem, qui est Columna media, & est Rex, cujus regnum est. Et hoc est mysterium verborum Jesa. LX, 21. Et populus tuus omnes sunt sancti, in æternum possidebunt terram. Et hæc est Schechina, de qua hæc verba agunt Jesa. LXVI, 1. Et terra est scabellum pedum meorum. Et Schechina est צִוְרוֹת רַעֲלָאִין וְהַתְּחִין, delineatio superiorum & inferiorum, & omnes imagines Sephirarum, & omnia nomina illarum in eadem sunt effigiata, omnes vero animæ, angeli & animantia sancta eidem sunt insculpta, nec non ea, de quibus Ezech. I, 5. Et similitudo facierum illorum erat facies hominis &c.*

XXVIII.

60. Ibidem fol. 63, 2. post ea prolata, quæ inferius, quum creationem Messiae vindicamus, occurrent: *Et propterea illa (scil. quæcunque creata sunt) insculpta sunt in ea, (Schechina) & quidem superni, qui sunt Reges & potentes in inferiora. Angeli autem dicuntur ex latere מְלוֹכֵי. Si corpus respicias, חֶסֶד vocatur brachium dextrum, גְּבוּרָה brachium sinistrum. Corpus est Columna media. חֵן & נֶצַח sunt duo humeri. צִירִק est signum fœderis sive circumcisionis. Hoc igitur docuerunt sapientes nostri, Schechinam esse figuram omnium, וּמִלְגָּאוֹ מִנִּיהָ רֵאיוֹהוּ, תקוּנָה רְגוּפָה נְהִיר קֶכֶּה רֵאיוֹהוּ יְהוָה כְּנֶשֶׁמַת כְּעוֹפֵן: ex medio vero illius, quod est forma corporea, elucescit Deus S. B. qui est Jehova, tanquam anima in corpore, in medio omnium illorum: qui omnia comprehendit &*
61. *omnia colligat. Non enim alio modo hæc innui vel indigitari possunt, quæ*
omnia

omnia indignantur per Schechinam, talibus vestibus indutam, in quibus omnes
formæ insculptæ sunt. Hinc illa etiam omnibus nominibus vocatur, & est
similitudo quatuor animantium in vestitu eorum, quorum unicuique quatuor
literæ sunt insculptæ: In illis est similitudo hominis, quæ est signatura decem
literarum, quæ sunt יהוה ואהיה, b. e. nominis Jehova, דסליק לחושבן,
אדם, quod computum habent vocis אדם. א י יו

(Vt Lector nexum hujus argumenti intro-
spiciat, computum hunc ad marginem ap-
posui.) *Similitudo hominis* ἐμολογημένως est
Schechina, quæ est רִיזְקִינִי, *imago ejus, scil.*
Dei S. B. de qua re Numer. XII, 8. *Et for-*
mam Dei videbit. Et hoc quidem ex latere
vestimenti. Ex parte corporis illa unica est
Columnæ mediæ: ipsa est sigillum ex latere
corporis. Et quia sigillum est, Schechina ad
Deum S. B. רִיזְקִינִי מִלְּפָנָיו, qui in medio ejus
est, dicit Cantic. VIII, 6. *Pone me tanquam*

figillum super cor tuum. *Quamvis enim tu a me abeas in captivitate, figillum tamen tuum in me manet, neque in aeternum removebitur. Quo facto surrexit R. Simeon, & dixit ad eum, qui hæc proposuerat: Senex, senex, propono tibi, quæ in Scriptura leguntur: ibi non habetur: Pone me figillum, sed tanquam figillum. Nimirum Schechina sic dicit ad Deum S. B. Domine mundi, pone me tanquam figillum, h. e. tanquam expressionem figilli tui: sic ut, quamvis figillum in manu tua maneat, impressio tamen in diplomate adsit, ex qua superna pariter & inferna commoveantur.*

XXIX.

Ibid. fol. 67, i. *Cur נצח conjugitur cum הור, quemadmodum habetur* 63.
Pſalm. XVI. ult. *נעימות בימינך נצח*, desiderabilia ad dextram tuam
in æternum : & sic quoque הור cum גבור ? *Resp. Quia brachium*
dextrum non nisi tres juncturas habet, & sic quoque sinistrum ; propterea
quod armus dexter, in quo tres sunt juncturae, est cum brachio dextro.

XXX.

64. Ibid. c. 47. fol. 86, 2. ad verba Genes. I, 26. *Faciamus hominem:* : שְׂכִינָתָהּ תַּתָּהּ נִפְלְאָה עֵצָה מִקִּיבָה. *Schechina inferior consilium sumit a Deo S. B. Hæc est Columna media & Schechina, de quibus hæc dicta sunt: Marem & foeminam creavit ipsos: & vocantur אָדָם, Homo. Eodem modo inferius de Adamo & Eva dicitur: Marem & foeminam creavit eos, & vocavit nomen eorum Homo. Et quemadmodum Deus S. B. & Schechina ejus dicitur אֶחָד, unus, sic quoque Adamum & uxorem ejus vocavit unum, q. d. Jesa. LI, 2. Quoniam unum vocavi ipsum. Nam Tiphereth est una, quæ novem Sephiroth comprehendit, מְלִכָּה est decima, quæ decem comprehendit, quæ sunt יוֹד הָאֵל וְיָוָה הָאֵל. Adducerem plura sequentia, sed liber hæc male a descriptoribus vexatus est, ut sensum satis commodum elicere nequeam.*

XXXI.

66. Tikkune Sohar. c. 56. fol. 93, 1. *Quatuor vicibus Schechina in captivitatē abiit, propterea quod Israëlita אֲתָנָן בֶּן ה' ועֵילִי עֲרֹה בֶן ה', rem probrosam intulerunt inter quatuor literas (nominis טֵטֶזֶעֶצֶאֱמֻדָּז: h. e. non digne vixerunt ea religione, sed potius effecerunt vita sua probrosa, ut nomen divinum inter gentes blasphemaretur.) Et quamvis in omnibus probis illis (gentiles) dicant, illas Sephiroth & nomen יוֹדָה non esse in loco suo: (h. e. Deum Israëlitarum non esse tam majesticum, quam quidem ab ipsis perhibetur;) tamen, quando Schechina in captivitatē abiit, omnes Sephiroth simul cum eadem abeunt, וְלִית פְּרוּדָה כְּדָה, neque vero inter eam & decem Sephiroth aliqua divisio locum habet.*

XXXII.

67. Ibidem c. 69. princ. ad verba Genes. III, 1. *Et cognovit Adamus Evam uxorem suam. Non enim datur conjunctio, nisi per רֵעֵת, quæ est Columna media. Et quemadmodum Columna media unitio est Patris & Matris, sic quoque inferius צְרִיק est unitio Columnæ mediæ & Schechina infe-*

inferioris, & corporis cum fœdere, de quibus 1. Samuel. II, 3. Quoniam Deus scientiarum est Dominus. Et hæc duo testimonium perhibent, quia ad testimonium non plures quam duo requiruntur. Et ecce Filius est unio Patris & Matris: est Columna, quæ omnia portat. Et quemadmodum de cælo & terra dicitur, quod mundus super una columna consistat, q. d. Proverb. X, 25. Et Justus est fundamentum mundi; sic quoque Pater & Mater fulciunt se Columna media, & ille est unio inter Matrem & filiam.

XXXIII.

Ibidem c. 69. fol. 112, 2. R. Eleasar dixit ad Patrem: Ecce quam variæ 68. species sint cogitationum sive idearum. שכינתא אתקרי מחשבה, Schechina vocatur Cogitatio, & est י ex ארני: porro חכמה est Cogitatio, & כתר, quæ est י ex ארני. Aliæ multæ idæe sunt, quarum una superior est altera, & una est juxta alteram, q. d. Cohel. V, 7. Quia excelsus super excelsum observat, & tamen excelsiores sunt illis. Supra omnes vero est Idea abscondita omnium absconditarum, & Causa omnium causarum, qua nulla est superior.

XXXIV.

Tikkune Sohar c. 70. fol. 122, 1. Invenimus etiam hunc ordinem. 69. איהא est כתר יהוה: איהא est Columna media: ארני, Schechina inferior. Ex latere vero כתר vocantur tres Sephiroth, איהא אשר איהא: nam חסד est יא: אלהים est גבורה: Columna media est יהוה. Et hoc est mysterium verborum Psalm. L, 2. יהוה אלהים dixit & vocavit terram. צבאות sunt הור & נצח: כרוך אתה ארני מלכור: Si quis igitur recitat hæc verba: כרוך אתה איהא, quicumque se incurvare cupit, ille se incurvat ad vocem יהוה. Et hic est Justus vivens in æternum, de qua re hæc habentur 1. Reg. II, 45. Et rex Salomo sit benedictus. (Nunc pergunt meditationes instituere ad verba precum, quarum initium modo adfuit:) איהא idem est ac איהא, cum He parvo, nam per illud necesse est ut benedictiones descendant. Et quicumque 70. se erigit (post incurvationem,) illud facit in nomine hoc יהוה, Columna media. אלהינו

האל הגדול *est mater superna: ואלהי אבותינו est Pater:* האל הגדול *denotat חסד* גבורה *denotat* והנורה *est Columna media, per quam omnes Sephiroth ab imo ad summum & a summo ad imum comprehenduntur.* Et propterea necesse est, ut orans simul sumat Sephiroth inferiores, per incurvationem, & postea superiores per elevationem.

XXXV.

71. Tikkune Sohar c. 28. fol. 28, 1. וכל אבר ואבר אית ליה כפידה *Vnumquodque membrum (Dei) habet suam Sephiram notam:* היכלה *denotat* וכלהו שכניהה *templum vero est omnium Schechina infima.*

XXXVI.

72. Sohar chadafsch fol. 72, 4. ad verba Daniel. XII, 3. והמשכילים, Et doctores fulgebunt quasi stellæ. *Hi sunt, in quibus est intelligentia, ut sciant, quomodo anime sue ex decem Sephiroth derivatæ sint, de qua re Psalm. XIX, 1. Cœli enarrant gloriam Dei. Omnes enim (Sephiroth) plene sunt bonis proprietatibus: Et inde sunt אנשי מרות, viri bonis qualitatibus instructi, quorum anime ibi signatæ sunt. Et exinde sunt promanationes eorum ex latere מלכות, hi sunt filii regum, de quibus illud dictum est: Omnes Israëlita sunt filii regum. Et ex latere hoc prodeunt ex Israël reges: & ex latere צדיק *vocantur Justi, q. d. Jesa. LX, 21. Et populus tuus omnes erunt justii. Et ex latere נצח & הוד *vocantur Prophetæ: ex latere Columnæ mediæ de ipsis hæc dicta sunt Jerem. II, 21. Et ego plantavi te tanquam surculum, totum tanquam semen veritatis: & de his illud quoque agit Malach. II, 6. Lex veritatis est in ore ejus.***
73. *Et ex latere גבורה *vocantur robusti s. heroës, stantes ad loca disrupta, & decreta (pœnas) divina (precibus suis) amoventes. Et ex latere חסד *vocantur חסידים, pii sive misericordes: ex latere חכמה & בינה *denotat* Omnes nos sumus sapientes, omnes intelligentes. Et ex latere כתר, quæ est Caput omnium, sunt capita millium Israëlita. Illi sunt אנשי מרות, viri multarum qualitatium, hi sunt המשכילים, in quibus est intelligentia ad cognoscendum Dominum suum, a quibus mysteria Domini eorum***

eorum non sunt abscondita, qui omnes sunt in hac unitione & conjunctione: his igitur, qui talibus qualitatibus instructi sunt, necesse est, ut omnia mysteria abscondita aperiantur.

XXXVII.

Ibid. fol. 73, 4. Quicumque ad hanc societatem (Ecclesiæ veræ) perveniunt, illi (præ nimia scilicet felicitate) invident & dicunt: O anima רמתיכרת עילתא, ad Academiam supernam spectantes, hoc ὁμολογούμενος verum est, quod gradus Columnæ mediæ, qui aliquando revelandi sunt, temporibus Regis Messia in illo (Messia) revelabuntur. 74.

XXXVIII.

Ibidem fol. 77, 3. Omnes preces omnium Sabbathorum & dierum festorum debent fieri ad Schechinam. Et hoc est, quod Scriptura dicit Levit. XXIII, 4. Illa sunt tempora statuta Domini, convocationes sanctitatis, quibus convocabit illos tempore statuto ipsorum. Quid denotat vox קוּעֵרוּ? Resp. Matrem supernam: & necesse est, ut cum ea decem Sephiroth comprehendantur. Quumque illa ascendit, ad Columnam mediani ascendit. Ibidem col. 4. Porro Schechina, quamvis in ea decem Sephiroth comprehendantur, (ex quibus quædam sunt anteriores, de quibus dicitur לפני, vel פנים, quædam posteriores) tamen כלוּ אֵינָן חַד, omnes sunt unum. Neque comparatæ sunt sicut homo, ubi anima & corpus diversæ sunt speciei: verum potius כל א חַד, in supernis omnia sunt unum. 75.

XXXIX.

Sohar chadafsch fol. 78, 1. Ecce Schechina constat ex supernis & inferioribus, & est proventus arboris ex latere literæ י, & est fons aquarum viventium ex latere כתר, fons perennis. Et post pauca ad verba Daniel. XII, 3. והמשכילים. Quinam sunt illi viri docti? Resp. Illi, in quibus est intelligentia, ut homines in mundo doceant, quod Causa omnium est in Schechina, de qua hæc verba agunt Psalm. CXVIII, 20. Hæc est porta Domini, iusti transibunt per eam. Vox שַׁעַר, porta, per transpositionem literarum est עֶשֶׂר, quia in illa decem Sephiroth comprehenduntur. 76.

XL.

77. Ibidem fol. 78, 2. Schechina aliquando plena est, nonnunquam omnibus Sephiroth destituta, & est, quod ipsi aliquando addatur vel minuatur, aliquando vero non item. Neque hoc tantum, verum etiam ipsi sunt novem Sephiroth, quæ comprehenduntur in uno, nempe in Columna media, quæ ex novem illis conjungitur. Et Causa omnium causarum non descendit ad unionem cum ea, donec adducat ipsi sociam ejus, quæ ex decem Sephiroth constat. Et propterea descendit ad unionem ejus, ut sit dilecta ei, & hoc conjungit hæc duo: Et propterea hæc unum sunt ex latere ejus, (dilectionis) בלח חושבן, sine cogitatione, (h. e. ut homo tale quid mente percipere non possit.) Et quando illa (dilectio) hæc duo unit, tunc non est divisio: Et quando illa hæc duo comprehendit, tunc illa sunt unum, quia est conjunctio duorum tanquam in צירק, de quo 1. Paral. XXIX, 11. Quoniam omnia in cælo & in terra; quæ Onkelos sic interpretatur. Qui in cælo & in terra conjunctionem suam complectitur. Notandum in verbis Scripturæ modo allegatis plerasque Sephiroth Deo tribui.

XLI.

78. Sohar chadafsch fol. 76, 3. Illo tempore surrexit ille senex, qui cum R. Simeone collocutus fuerat, & fundam, (a) quæ in manu ejus erat, sumfit, additis his verbis: O splendor sancte, huc usque funda fuit in manu tua, posthæc vero ascendit ad superna: cave autem tibi a lapidibus illius. Nam ecce in ore justorum illa attollitur per preces ipsorum ad possessorem illius, & per opera ipsorum. Nam ille lapis, quando ad inferiora descendit, est אבן כותן, lapis explorationis, Jesa. XXVIII, 16. de quo dicitur Psalm. XI, 5. Dominus explorat justum. Per illum tentati sunt Patres, & propterea dicitur Psalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes: qui sunt Patres. Et quando descendit ad inferiora, illud fit hoc modo דורר. (Nomen דורר est inversum, & exinanitionem Messiae denotat.) Quum vero ascendit, tum de eo sic dicitur: Lapis, quem rejecerunt

(a) In antecedentibus de funda Davidis egerant, eamque mystice de Messia exposuerant.

jecerunt architecti, factus est caput anguli: hoc modo, יהוה. (Hoc est, humanitati Messiae tributa est majestas & gloria divina.) Per illum lapidem exploratus est Abraham decem tentationibus &c. — Sic quoque, 79. qui propter Schechinam in captivitate tentatus fuit, propterea quod in illum descendunt decem כתרות, nomina Dei propria, (de quibus supra libro I. in Positionibus de Cabbala) יהוה יהוה יהוה, quæ sunt Sephiroth plene nominibus divinis, quæ Coronam supernam Regis & Matronæ circumdant. Et hæc est Corona superna, de qua die Sabbatho dicitur in קרושה: (precibus olim usitatis, hodie vero non amplius cognitis) כתר יתנו לך: Coronam tibi dabunt, Domine Deus noster: Quisnam est ille Dominus Deus noster? Resp. Pater & Mater illa coronant Columnam mediam & Schechinam, quæ est קרושה, sancta. Et de illa dicitur (in iisdem precibus) יהוה לך ישרשו, קרושה לך ישרשו, Vox Sanctus de te triplicatur, Jesa. VI, 3. Sanctus, Sanctus, Sanctus, sunt tres Patriarchæ: (b) Dominus Deus Zebaoth, sunt יהוה & נצח: Plena est omnis, innuitur צדיק, per eum enim plena est omnis terra Gloria ejus, quæ est Schechina.

XLII.

Ibidem fol. 82, 2. Quando Israëlita inter gentiles in captivitate versatur, 80. quatuor literæ super eos sunt superius: nempe ab oriente, ה, ab occidente, ו, a meridie, ה, a septentrione. Et hæc est Columna media, quæ est יהוה, dominans in quatuor plagas mundi. Et Aquila, quæ est superna, alas super eos extendit omnibus Sabbathis & diebus festis, ut eos ἀπολογισμένους ab omnibus lateribus malis defendat. — Et de hac Aquila superna hæc verba agunt Devter. XXXII, 11. Quemadmodum Aquila excitabit nidos pullis suis. Et hoc est, quod Scriptura dicit Genes. I, 2. Et Spiritus Domini ferebatur super aquis. Et statim sequitur: Et dixit Deus: Fiat Lux, h. e. fiat Redemptio Israël. Illo tempore expandet alas suas, sumet eum, tollet eum plumis suis. Et propterea Aquila plena erit oculorum, 81. alæ ejus & Cherubim oculorum pleni tres colores constituunt, qui sunt tres Patri-

Oo 2

(b) Vide supra Positiones de Cabbala n. 37.

- Patriarchæ, (c) de quibus Genes. IX, 16. Et videbo arcum, ut memor sim foederis æterni. Hi sunt colores oculi, qui ex illis confectus (quasi acupictus) est. Beati sunt oculi, qui conspiciunt, & versus illum arcum se aperiant, ut illum Curram in se recipiant. Et statim illud sequitur, quod legitur Exod. XIX, 4. Et sustuli vos alis aquilarum, & vos ad me perduxī. 82. Pupilla hujus oculi est Schechina inferior, super qua Mater superna alas extendit, eamque sustollit, usque dum perveniat ad Dominum (vel maritum) suum, ad En-Soph. Quando vero ascendit, omnibus decem Sephiroth instruitur, omnibus perfectionibus exornatur, & tota illius vestis omnibus coloribus acu pingitur, & quinque lamina (s. colores) in ea coruscant. Illo tempore quidam Scriptura de marito ejus dicit, qui est, & Columna media? Resp. Illud Genes. IX, 16. Et videbo arcum, ut memor sim foederis æterni. Et quando ille duæ cum matre sunt unitæ, illa dicit ad supernam, quod est Pater: O Rex Regum, placeat tibi &c.

XLIII.

83. Sohar chadafsch fol. 85, 4. R. Simeon dixit ad suos: O socii, officium nostrum est, ut Scripturam plene tractemus: nam multa mysteria latent in his verbis Deuter. XXXII, 39. Ego morti tradam & vivificabo. O socii, in Sephiroth, quæ a dextris sunt, vita est, in illis vero, quæ a sinistris, mors: quæ si non conjuncta sunt in Columna media, non consistet judicium: nam illa tria simul sunt in sede una. Quando vero hæc tria conjuncta sunt, ut faciant judicium, tunc venit manus dextra, quæ extensa est ad recipiendum penitentes, nempe יְהוָה, h. e. יְהוָה יְהוָה יְהוָה, & hæc Schechina dicitur manus dextra, ex latere יְהוָה: manus sinistra ex latere יְהוָה: manus יְהוָה ex latere Columnæ mediæ. Quando igitur homines penitentiam agunt, tunc illa manus liberat eos a judicio. Quando vero ipsa Causa omnium causarum judicat, tunc illud locum habet, l. c. Et nemo ex manu mea eripiet.

XLIV.

84. Ibidem fol. 86, 2. Quidam inest in voce בַּת (quod Cabbalistæ fingunt

(c) Confer locum ex Positionibus modo citatum.

gunt ex litera initiali & finali vocis **כרתשיר** (Resp. *Infunt sex Sephiroth, quæ Columnam mediam continent, de quibus dicitur Exod. XX, II.* Quoniam sex diebus fecit Deus cœlum & terram. Et hoc innuitur eo, quod vox **טוב** in narratione de creatione sexies repetitur: die tertio vero bis exstat, quorum alterum ad diem secundum pertinet. Illæ vero Sephiroth sunt נצח, הפארת, גבורה, גדולה, דוד & חור, (Sexta vero deest.) Nam **כר**, (quod abbreviate ex nescio qvo loco Biblico adducitur) est צדיק, & hæc כח est Schechina inferior, מלכות הקדש, Regnum Sanctum, est Sephira decima respectu omnium novem, septima respectu sex, (illarum, quæ latus dextrum & sinistrum constituunt) quarta, respectu Patriarcharum, (h. e. trium illarum, quæ Columnam mediam constituunt) octava, ratione septem dierum alicujus festi, ubi octavus est עצרת, congregatio. Et כורח est quartus post tres ordines & gradus Prophetiarum, quibus Israëlita in terra sua usi sunt, qui sunt Lex, Prophetia & Spiritus Sanctus. Omnes autem illi comprehenduntur sub Regno Sancto, quod est Lex ex Latere Columnæ mediæ, Psalm. XIX, 8. Lex Domini est integra: & est Prophetia ex latere נצח & דוד. — Et est Spiritus Sanctus ex latere צדיק, viventis in secula: & est כורח ex latere Columnæ mediæ, quæ dicitur Vox tubæ, Vox Jacobi, Moses loquebatur, & Deus respondabat ipsi בקול, voce clara &c.

XLV.

Ibidem fol. 87, 1. ad verba Genes. VIII, 20. Et ædificavit Noachus altare: 85. Noachus erat vir justus, & ædificavit altare, hæc est Schechina, cujus ædificium in medio est Columna media. — Veni & vide: Non datur Schechina, quæ non facta sit Corona illi, quæ inferior est ipsa: propterea Schechina superior est כתר מלכות, Corona Regni.

XLVI.

Ibidem fol. 88, 2. R. Simeon commentari cœpit ad verba Genes. XXVI, 2. 86. Et apparuit Deus Isaac: ex latere scilicet specularis lucidi Deus ירהוה est in unaquaque Sephira, quemadmodum anima in corpore hominis. Et ex latere Columnæ mediæ dictum est: Et apparuit ipsi ירהוה: apparuit scilicet Israeli-

Israëlitis per misericordiam, quemadmodum ipsis apparuit, quum eos ex captivitate liberare vellet. — Schechina est præceptum omnium præceptorum, & in ea comprehenduntur omnes Prophete, imo satis aperte נצח & נר: & per illa continentur Columna media & Schechina. Ex Columna media vocatur specular lucidum נר נצח: Schechina, quæ est Regnum Sanctum ex latere נר, vocatur specular non lucidum.

SECTIO POSTERIOR.

EA igitur, quæ ex Judæorum Magistris & Cabbalæ sectatoribus huc usque prolata sunt, Lectores quamplurimi forte non sine tædio perlustrarunt, quia scopas dissolutas esse arbitrantur. Verum ego mihi aliam in his rebus tractandis rationem ineundam existimavi. Propone tibi, Lector, locum ædificio exstruendo destinatum, ibi nil invenies, quod oculis tuis arridebit. Terram vides disiectam, ad fundamentum bene collocandum. Vnus advehit ligna, alius lapides, hic calcem, ille arenam. Omnia sine ordine dispersa vides, nihil horum palatio simile, quod homines tuto & commode recipiat. Quod si vero sapiens & peritus accedat architectus, & singula suo loco reponat, tum post aliquod temporis spatium longe alia rerum facies oculos subibit. Videbis muros, contignationes, portas, fenestras, scalas, & quæcunque ad firmitatem & ornamentum ædificii pertinent. Idem in omni eruditione nostra usu venit. Eruditio uniuscujusque nihil aliud est, nisi systema veritatum undecunque, tum ex meditatione, tum experientia, tum etiam lectione librorum depromptarum, & suo loco repositarum. Idem igitur faciemus in præsentī materia, quo factō systema aliquod veritatum pulcherrimarum oculis nostris obversabitur. Postquam autem lapidæ, fabri lignarii & murarii officium suum in fabricando & poliendo ædificio fecerunt, tum supersunt segmina & fragmenta lapidum, quæ ad ædificium nulli sunt usui, hinc amoventur, & avehuntur, ne prætereuntibus molestiam creent, & ædificio dedecus concilient. Quæ de lignis supersunt, ea in foco

foco & fornace comburuntur. Idem apud nos usu venit. Supererunt, postquam, quæ ad systema nostrum fecerunt, decerpimus, quædam fragmenta, vel alibi alicujus usus, vel quoque nullius. Abjiciamus hæc & amoveamus: vel etiam, si nos illis uti non poterimus, credamus, aliis illa usui futura.

§. 2.

Vt autem ordine procedamus, argumenta thesæ nostram probantia in quasdam classes dispecemus. *Prima* erit illorum locorum, quæ expresse dicunt, totam Arborem Cabbalisticam de Messia agere. *Ahæra* illorum, quæ idem de quibusdam Messie Synonymis adferunt. *Tertia* proferet loca Biblica, quæ alias Judæi de Messia explicant, hic vero etiam de Arbore Cabbalistica producant. *Quarta* denique classis erit argumentorum systematicorum, in quibus ea de Sephiroth & Arbore Cabbalistica occurrunt, quæ in nullum alium, nisi in Messiam, cadere possunt.

§. 3.

I. Loca clarissima, quæ rem nostram probant, hæc observabis. Omnes Sephiroth, quæ i. Paral. XXIX, n. enumerantur, in Messiam convenire dicuntur, n. 30. Tres Sephiroth ad dextram & sinistram sunt Messie filii Davidis, n. 2. צמח & דור in Cerva auroræ & Leone, sunt Messias filius Davidis, n. 42. Omnes aliæ Sephiroth a גבורה, unde Messias filius Ephraimi prodit, robur accipiunt, n. 44. Vnde etiam fit, ut dicant, explicationem Sephirarum non prius accuratam formari posse, nisi illo ævo, quo Messias venturus erat, n. 15. & tunc gradus Columnæ mediæ in Messia revelandi fuerunt. n. 74. Qui enim veram de Messia doctrinam, & integrum illius systema non habet cognitum, ille nunquam aliquid in Arbore Cabbalistica explicare poterit.

§. 4.

II. Messie nomen est Schechina, quod supra lib. I. ostensum est. Jam vero Schechina, חסד & Filius Dei sunt unum & idem, n. 17. Schechina plena est promanatione omnium fontium supernorum, n. 26.

Qui

Qui per חכר & גבורה obsignati sunt, illi quoque obsignati & uniti sunt cum Columna media & Schechina, n. 31. Imo omnes Sephiroth in Schechina comprehensæ, conjunctæ & perfectæ sunt, quæ phrasis quater repetitur n. 13. 20. 27. 75. Ergo Arbor Cabbalistica agit de Messia.

Messias quoque dicitur Metatron. Hic vero Metatron in Arbore Cabbalistica idem est cum Columna media, cum ירור, cum servo, cujus nomen est, sicut nomen Domini sui, n. 29.

§. 5.

III. Progredimur ad loca Biblica, quæ in hac tractatione occurrunt, & supra lib. II. de Messia explicata sunt. Sic is, cui Sephiroth adtribuuntur, idem ille est, cujus Spiritus in prima creatione aquis incubuit. n. 80. de quo agunt verba Genes. XLIX, 9. n. 42. de quo Jesa. VI, 3. n. 79. in quo Spiritus Domini cum variis donis requiescit, Jesa. XI, 2. n. 7. 33. de quo agunt verba Jesa. XII, 3. *Et haurietis aquam cum letitia*: n. 18. de cujus resurrectione una cum aliis suscipienda legitur Jesa. XXVI, 19. n. 25. qui est אבן כהן, Jesa. XXVIII, 16. n. 78. de quo agunt verba Jesa. LII, 13. *Ecce sapienter aget servus meus*: n. 2. qui est Brachium Domini, Jesa. LIII, 3. n. 18. qui Goël est, gratia æterna nostri misertus, Jesa. LIV, 8. n. 44. cujus temporibus omnes erunt justi, Jesa. LX, 21. n. 20. 59. 72. de quo agit totum Opus Currus Ezechielici, n. 28. 29. 43. 50. 59. quam rem Dissertatione sequente plenius pertractabimus: cujus temporibus tentorium Davidis lapsum erigitur, Amos. IX, 11. n. 4. qui veritatem Jacobo, & gratiam Abrahamo dat, Michæ VII, 20. n. 50. qui est ille Filius, quem osculo excipere & venerari debemus, Psalm. II, 12. n. 17. qui est Cerva auroræ, Psalm. XXII, 1. n. 40. qui se, prout heroem decet, gladio accingit, Psalm. XLV, 4. n. 49. cujus faciem gratia & veritas circumdant, Psalm. LXXXIX, 15. n. 49. de quo agit Psalmus CXVIII. n. 1. 2. seqq. 58. 76. 78. & totum Canticum Canticorum. Is vero nullus est alius, nisi Messias.

§. 6.

IV. Jam progrediemur ad argumenta systematica, quæ nimirum
osten-

ostendunt, ea, quæ in doctrina de Messia occurrunt, etiam in Arbore Cabbalistica occurrere, adeoque in nullum alium, nisi in Messiam, convenire posse.

Primo in persona Messiae adest duplex natura, divina & humana. Sic quoque in Arbore Cabbalistica n. 76. Divinitatem ostendunt hæc, quod non habeat nomen proprium, quod sapientia & intelligentia ejus sunt infinitæ, quod locum non habet hominibus cognitum, quod justus est & misericors, n. 24. Præterea gaudet nomine יהוה n. 7. 28. 80. est tantum unus, n. 65. est Ens spirituale & Causa omnium causarum, n. 68. Adscribitur ipsi opus creationis, n. 10. 11. 21. 72. 84. & cultus adorationis, n. 11. 75.

Humanam naturam ostendit hoc, quod Schechina latus inferius, nempe terra, adscribitur, n. 7. Hinc ex illis decem Sephiroth in latere dextro Messiae filio Davidis, hoc est, naturæ divinæ: Sephiroth autem in latere sinistro Messiae filio Ephraim, hoc est, naturæ humanæ adscribuntur, n. 2. Schechina est corpus, n. 13. In latere ejus dextro est vita; in sinistro mors, n. 9. 83. Bene. Nam si divinam Messiae naturam species, is est יהוה חי, Deus vivus: si vero humanam, mori potuit, & mortuus est.

§. 7.

Illæ duæ naturæ in Messia conjunctæ sunt & unitæ. Nam Messias Cerva auroræ est, quæ homines redimit, & Leo matutinus, victor hostium, n. 42. Latus inferius sit יהוה, hoc est, illi communicantur proprietates naturæ divinæ, n. 7. Adamus supernus factus est Adamus inferior, h. e. divinitas assumpsit humanitatem, n. 11. Messias filius Davidis & filius Josephi unus idemque est, & Sephiroth dextræ cum sinistris conjunctæ sunt, n. 2. 3. 77. 83. Malcuth, sive Regnum cælorum, conjunctum est ex omnibus Sephiroth, n. 5. h. e. nemo potest civis esse regni Messiae, nisi qui personam ejus ex duabus naturis constantem recte agnoverit. Duo latera, nempe vita & mors, in Columna media consentiunt, n. 9. Schechina aliquando plena est, nonnunquam omnibus Sephi-

roth destituta, nempe in statu exinanitionis, n. 77. Sic quoque de exaltatione naturæ humanæ habes multa n. 11. 12. 45. 46. 47. 52. 56. 60. 61. 62. 67. 81. quæ tædiose repetere meum non est. Aliæ igitur Sephiroth diu durant, nempe attributa naturæ divinæ, aliæ brevius durant, nimirum attributa humanæ naturæ, n. 22.

§. 8.

Sequitur de munere Messiae, quod ex ipsa Judæorum doctrina triplex est, Regium, Sacerdotale & Propheticum.

Ad munus Regium quod spectat, nomen ejus urgemus, dum scilicet expresse *Rex Messias* vocatur, n. 15. Et reliquæ novem Sephiroth non suscipiendæ sunt sine Malcuth: quod qui omittit, fundamentum fidei abnegat, n. 5. ex quo colligitur, Regnum illud esse spirituale. n. 84. 85. 86. Illud porro exinde probatur, quia adversarius illius est serpens sive Diabolus, hostis spiritualis, n. 13. & quia poenitentes in gratiam recipit, n. 9. Hoc Regnum debent homines suscipere, h. e. illi se subicere: qui vero id non facit, is omnes plantationes, sive doctrinas divinitus revelatas, excindit. n. 5. Quemadmodum porro in systemate regni inter Regem & subditos est nexus: sic in hoc regno spirituali nexus est inter Regem & animam fidelem. Lege & expende, quæ in hanc rem n. 31. occurrunt.

§. 9.

Ad munus sacerdotale pertinet, quod Schechina est sacrificium Dei S. B. n. 13. quod peccata hominum expiavit, n. 17. Est odor gratus, (Confer Ephes. V. 1.) quia est Justus, n. 8. qui poenitentes in gratiam recipit, n. 9. Hic Messias autem poenitentia & fide recipiendus & applicandus est, n. 2. 83. & in precibus nostris sacrificium Domini, nempe Schechina, in ore nostro esse debet, n. 53.

Munus tandem Propheticum indigitat illud, quod Messias est Lux, quæ in omnia secula egreditur, n. 10. & a qua Ecclesia lucem suam habet.

bet, n. 11. quod Pastor fidelis dicitur, n. 17. quod ipse & doctrina ipsius facit bonos Christianos, variis perfectionibus instructos, n. 72. 73.

Tandem etiam Historica quædam addimus. Nimirum Messias dicitur Princeps Israëlitarum, n. 17. qui cum Israëlitis in captivitatem abierit, n. 66. Jam vero inferius libro IV. ostendetur, Messiam per totum tempus Veteris Testamenti cum Israëlitis versatum esse. Adeoque & hæc in illum satis bene congruunt,

§. 10.

Sequuntur observationes quædam miscellanæ, quæ huic dissertationi colophonem imponent.

Prima est de necessitate hujus doctrinæ & cognitionis, quam summam fatentur n. 5. *Quicumque Regnum suscipit sine reliquis novem Sephiroth, ille excindit plantationes.* Sensus verborum est: Quicumque vult esse membrum Ecclesiæ veræ, quæ est Regnum cælorum, & de Messia non omnia in Scripturis Sacris revelata simul & conjunctim credit, ille totam doctrinam veram abnegat. Nam phrasis קִצֵּץ נִטְעֵין, *plantationes excindere*, idem est ac doctrinam divinitus revelatam abnegare: prout pluribus docebitur tomo III. vel IV. Horarum Hebræicarum ad verba Matth. XIII, 15. Pergunt loco adducto: *Et quicumque reliquas novem Sephiroth suscipit sine Regno, אִתּוֹ כּוֹזֵר בְּעֵקֶר, ille fundamentum fidei abnegat.* Idem hic traditur, quod in superioribus. De phrasi hebraica actum est tomo I. Horarum p. 1260. Et hoc quoque antiqua Ecclesia sic credidit, teste Symbolo Athanasiano: *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque INTEGRAM INVIOLATAMQUE servaverit, salvus esse non poterit.* Addo adhuc unum de necessitate hujus rei testimonium n. 22. *Quicumque unam Sephararum a reliquis separaret, is æstimatur se a Deo ipso separare.*

§. 11.

Altera est, quod illa ratio sive modus ponendi Arborem Cabbalisticam ab ipsis Judæis imaginem viri præsentare dicitur. Conferantur modo verba n. 23. 71. item libro II. Locus Generalis XXXIV, 7. Ejus

caput occurrit n. 43. duo latera, dextrum & sinistrum, n. 1. 2. 3. seqq. humeri, n. 46. 60. 63. brachia, n. 1. 18. 47. 48. 60. 63. columna media, h. e. ipse thorax, n. 69. 70.

Hæc Judæi: nos Christiani pergitimus. Capiti imposita est כתר, *Corona*: sub pedibus autem est מלכות, *Regnum*. Ergo tota hæc Arbor, ut vulgo dicitur, imaginem Regis exhibet. Et hoc primus, quantum mihi constat, observavit Campegius Vitringa, Theologus Belga Celeberrimus. Is convenientiam טוֹב Sephiroth cum præ eminentiis divinis, quæ Messiae nostro in Sacris Novi Testamenti paginis tribuuntur, expendens, eo delapsus est, ut imaginem Regis ex his Sephiroth effingeret, & in tabula æri incisa conspiciendam exhiberet. Idem lib. I. Observationum sacrarum c. 10 & 11. convenientiam טוֹב Sephiroth cum præ eminentiis divinis, quæ Messiae in Sacris Novi Testamenti paginis tribuuntur, luculenter satis ostendit. Igitur Excerpta exinde huic dissertationi subnectemus, ut Lector statim usum eorum, quæ huc usque protulimus, perspectum habeat, neque putet, a me præter rem quidquam fingi. Secutus est illum, vel potius systema illius emendare voluit Venerandus noster Lœscherus in Relationibus innocuis anni 1712. Is decem has Sephiroth dimidia superiore parte imaginem Regis, inferiore autem *crucis* proponere statuit, idque duabus præcipue rationibus innixus, 1. quia תפארת est ornamentum capitis, 2. quia figura hæc Arboris ostendit hominem in uno pede stantem, idque secundum mentem ejus Sephira יסוד indigitat. Addit quoque conjecturam ad verba Psalm. XCVI, 10. quæ quidam sic citant: *Dominus regnavit de ligno*: Judæos scilicet antiquos in interpretatione horum verborum procul dubio de ligno, utpote signo primario regni Messiani, cogitasse.

§. 12.

Observatio tertia. Meditationem satis profundam ostendit hæc Arbor Cabbalistica, cui R. Simeon eo facilius studere potuit, quia per annos tredecim in spelunca versatus, & nullo alio libro, præterquam Codice Biblico, instructus fuit. Conferat modo Lector, statim n. 1. seqq. locum

locum Davidicum & Jesaianum, & ad has Sephiroth applicet. Mihi certe hæc commentandi ratio paucis multa complecti videtur. Si aliis non idem sit verisimile, fortasse talibus rebus *vel* plane non delectantur, idque variis de causis, quas nunc non tango: *vel* tempus sufficiens huic rei non impenderunt. Multos autem ex nostris Germanis Arbo-rem Cabbalisticam non prorsus abhorrere, vel inde mihi cognitum est, quod, dum in Academiis *Historiam Philosophicam* docuerunt, *Historiam Philosophiæ* Hebræorum non omiserunt, eamque ex Cabbala denu- data Knorrii a Rosenroth, ex Jo. Franc. Buddei Introductione ad Phi- losophiam, Jac. Frid. Reimmanni Introductione ad Theologiam He- bræorum, & aliis hujus commatis libellis, hauserunt. Plerique illorum docuerunt, quæ ipsi e fontibus haurire non potuerunt: auditores vero didicerunt, quæ nec satis certa sunt, nec explorata. Jam vero demum ex ipsis fontibus cognoscant, quæ a me congesta sunt, & secum invi- cem componant. Nam judicium de hac re liberum cuivis relinquitur,

§. 13.

Observatio quarta. Quamvis autem, ut ex Vitringa constat, ipse Spiritus Sanctus has Judæorum antiquiorum meditationes sibi non dis- splicere significavit: tamen ipsum Systema hujus Arboris manet inven- tum humanum. Quod si igitur nonnunquam aliquid vel deest, vel non satis accurate positum deprehenditur, res ipsa tamen manebit in- concussa. Sic statim n. 1. reliquæ Sephiroth omnes memorantur, ex- cepta מלכות f. *Regno*, quæ tamen ex propriis ipsorum principiis ab- esse minime debet. Tales igitur aberrationes quivis humanitate præ- ditus auctori facile condonabit. Huc refer, quod n. 39. de Tephillin philosophantur, non satis caute; quia Auctor usum illorum a DEO mandatum fuisse credit: quod longe fecius est.

§. 14.

Observatio quinta. Dantur quoque Sephiroth malæ f. Diabolicæ. Nam regno Christi opponitur regnum Diaboli, qui non minus suas proprietates habet. Addo de hoc locum sequentem: Tikkune Sohar

c. 18. fol. 36, 1. *Quemadmodum datur regnum sanctum, sic quoque datur regnum peccaminosum. Circumcisioni opponitur præputium, ubi est Sammaël præputiatus & conjux ejus præputiata, serpens & mulier adultera. Loco duorum femorum verorum (in arbore Cabbalistica) in latere impuro est חַוְוִיָּה, vel חוֹמֵיָה, de quo hæc intelligenda sunt Exod. XV, 5. Abyssi obtexerunt ipsos, descenderunt in fluctus sicut lapis. Columnæ mediæ opponitur עֲגִינָה, nam ibi est Og rex Basan. Ex latere duorum brachiorum sunt אֲגִנָּה (אֲגִנָּה) & עֲגִינָה, ex altera parte Agag, de quo ibid. v. 2. Quia excelsus fuit, equitem & scissorem ejus projecit in mare. Vsieli opponitur עֲוִיָּה, ubi est עֲוִיָּה וְעֹזָר, qui est חֲדַרְיָה, q. d. Psalm. LXXX, 14. Disturbavit illum sus ex silva: de quo item Genes. XXVII, 40. Et gladio tuo vives. Ipse etiam שְׁעִירָה, ubi est שְׁעִירָה בִּישָׁן, porta mala, & est Esau שְׁעִיר, vir pilosus, & inde est שְׁעִיר, porta ad mulierem adulteram, וְעִלְיָה אַחֲקָה, & contra eam obfirmat se ille, de quo dicitur Exod. XV, 2. Robur & canticum meum est Dominus, & erit mihi in salutem. Et v. 3. Dominus est vir belli, יְהוָה, est nomen ejus. Intelligentiæ פִּנְחָה, quæ vocatur בִּנְיָה, opponuntur אֲדוֹמֵי עֲשׂו, Principes Esavi. Sapientiæ, חֲכָמָה, opponitur homo Belial, vir peccati. Superius est כְּתֹרֶת, respectu coronæ excelsæ, ex latere opposito vero est כְּרָת, exciso ex populo Dei, omnibus illis, qui Legem transgrediuntur. Et illi sunt Corona inferiores, illi sunt קְרוֹפִין, cortices decem Sefirarum: decem vero Sephiroth sunt medulla interior. Illi vero cortices sunt מְחִצָּה, divisio s. disruptio inter Israël & Patrem ipsorum cælestem. כְּחֵלֶן קְרוֹפִין מְחַבֵּשׁ קְבֵה וְשִׁכְנֵתָהּ לְקוֹפֵה בְּשִׁכְנֵתָהּ, Illis corticibus vestitur Deus S. B. & Schechina ejus, ut per Schechinam suam statuminet illud, quod legitur Psalm. CIII, 19. Et regnum ejus dominatur omnibus: & ad confirmandum illud Psalm. XLVII, 8.*

Quoniam Deus Rex est in omnem terram.

APPENDIX.

AD

DISSERTATIONEM DE ARBORE CABBALISTICA
EXCERPTA QUÆDAM EX OBSERVATIONIBVS
SACRIS CAMPEGII, VITRINGÆ CONTINENS.

Vir Celeberrimus, Campegius Vitringa, cujus opera maximi facere soleo, præcipue verò Commentarium, quæ in Jesaiam Prophetam dedit, in Observationibus Sacris de *Sephiroth Kabbalistarum* agere voluit. Tractationi huic in editione prima duo capita tribuit, quæ sunt decimum & undecimum libri primi: in editione recentissima Dissertatio est secunda libri primi, quatuor capitibus constans. Nolo jam omnia illius enarrare, sed hoc tantum addo: Quamvis Vir laudatus ad ipsa Soharis & Cabbalæ adyta penetrare non potuerit, sed tantum ex Cabbala denudata, aliisque scriptoribus recentioribus profecerit, tamen illum, insigni aliquo *συναγωγή* pollentem, hanc *hypothesein*, ut ipse ait, *assumpsisse, quod Sephiroth Kabbalistarum nobis representent Divinas perfectiones & virtutes, quæ in persona & in Regno Messie potissimum demonstrarentur.* Vnde nata illa pictura, Regis scilicet, cujus mentionem modo fecimus, quem si sedentem, non stantem, proposuisset, (Regum enim federe est,) ad rem propius pervenisset. Tunc enim *נצח* & *דור* essent duo genua vel pedes, *יד* scabellum pedum, *מלכות*, vero illud, quod sub Rege ejusque dominio existit.

Sed nunc audiamus Vitringam ipsum, ut omnia hic simul posita Lector inveniatur, quæ Gloriam Messie aliquo modo illustrent.

* * * * *

“Nempe exhibemus tibi Virum, *toga indutum talari*, qui Vestitus Populis Orientalibus receptus fuit, & Regibus inprimis Gloriam, Majestatemque suam demonstraturis. Diodorus Siculus de Alexandro,“

se

„se ad Orientalium Regum mores componente: (a) εἶτα τό τε περσικὸν
 „διάδημα περιέδετο καὶ τὸν διάλεγκον ἐνεδύσατο χιτῶνα, καὶ τὴν περσικὴν ζώ-
 „νην, καὶ τ' αἶλλα. Christum autem JESum, Regem Ecclesia, hac Veste
 „Gloriam suam conspiciendam præbere voluisse Ecclesiæ, patet ex cer-
 „tis verbi divini locis. Hac specie visus est Johanni: (b) *Et reversus*
 „*vidi Septem Candelabra aurea: Καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνίων ὅμοιον υἱῷ*
 „*ἀνθρώπου ἐνδεδυμένον ποδήρη καὶ περιεζωσμένον πρὸς τοῖς μασθοῖς ζώνην χρυ-*
 „*σῆν. Et in medio septem candelabrorum Qvendam Similem Filio Homi-*
 „*nis, indutum talari veste, & præinctum ad mamillas Zona aurea.* Atque
 „ita etiam exponendum judico, quod legimus apud Ezechielem: (c) *Et*
 „*super specie throni, species quædam visa est instar Hominis, quæ super eo*
 „*desuper. Et vidi quasi colorem Chasmal, sicut aspectum ignis introrsum*
 „*circumcirca. Ab Aspectu Lumborum Ejus Et Supra, Et Ad Aspectu Lumbo-*
 „*rum Ejus Et Infra Vidi ut Aspectum Ignis, & Splendor ipsi circumcirca.*
 „Ponitur hic medium locus Lumborum inter partem superiorem & in-
 „feriorem, & dicitur supra lumbos & infra lumbos idem color fuisse
 „instar ignis; quod meo judicio omnino intelligendum est de toga ta-
 „lari ejusdem coloris, id est, splendidissima, qua indutus hic humana
 „specie Rex confedit in throno. Neque alio pertinet, insignis visio,
 „quæ obtigit *Jesaja* (d) cum hac *Ezechielis* omnino comparanda. Ex-
 „hibitus ipsi fuit Jehova Rex (erat autem is ipse Filius Dei, Interprete
 „Johanne: (e) sedens in *Sancto Sanctorum, oris vestimenti implentibus*
 „*יהוה* Tempium, h. e. eam Templi partem, quæ Sanctum dicitur.

* * * * *

„Inter *Decem Sephiroth*, quæ ex hypothese nobis exhibent Christum
 „Regem, prima est *כתר*, Corona. Corona, adscribitur Christo Domino
 „variis in locis. Sic est in *Apocalypsi*: (f) *Καὶ εἶδον, καὶ ἰδὲ ἵππος λευκός.*
 „*Καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτῷ, ἔχων τόξον. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ σέφανος, & data*
 „*est illi Corona, καὶ ἐξῆλθε νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ.* Proponitur nobis Rex
 Christus

(a) Hist. Lib. XVII. p. m. 549. 550. (b) Apoc. I. 13. (c) Cap. I. 27. (d) Cap. VI.
 I. 2. 3. (e) Ev. Cap. XII, 41. (f) Cap. VI. 2.

Christus JESVS, *Coronam* habens impositam capiti suo, vectus super Apostolos per omnes mundi plagas, sui obedientiam pervasurus gentibus. Simile quid occurrit sub finem Apocalypsis: (g) & *vidi cælum apertum, & ecce equus albus: & qui insidebat illi vocabatur Fidelis, & Verax, & qui iuste iudicat & pugnat. Oculi autem ejus erant ut Flamma ignis, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλὰ: & in capite ejus Diademata (Coronæ) Multa.*

KABBALISTÆ supra hoc vocabulum in schemate suo ponere solent verba, *אין סוף*, *Non est Finis.* Quæ nobis in mentem venit comparrare cum Verbis Angeli apud Lucam de Regno Domini: (h) *Regnabit in domum Jacobi in æternum: & Regni Ejus Non Erit Finis.* Hebraice diceremus: *ומלכותו אין סוף.* Nec dissimulabo tamen, Kabbalistas hoc symbolum aliter interpretari. Interpretantur illi τὸ *אין סוף* per ineffabile, incomprehensibile, abyssum, quæ a Creatura finitæ capacitatis pervadi & exhaustiri nequeat. An itaque licebit cum eo conferre verba Johannis Prophetæ de Christo Rege: (i) *καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλὰ, ἔχων ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, ἐν μὴ αὐτός: habebatque Nomen scriptum, Quod Nemo novit nisi Ipse.* Plane enim Hebræi ita interpretantur illud *אין סוף*, junctum τῷ *כתר*, *Coronæ.*

כתר, *Coronam* sequuntur ordine *חכמה* & *ביןור*, SAPIENTIA & INTELLIGENTIA, quas ad Caput referendas esse, res ipsa loquitur. Quis ignorat, binas hæc virtutes Domino nostro Jesu Christo frequenter admodum attribui in Codice sacro? En verba Jesaiæ: (k) *ונחה עליו רוח יהוה רוח חכמה וביןור: Et quiescet super ipsum Spiritus Jehovæ: Spiritus Sapientie & Intelligentie.*

Sapientia est Virtus Intellectus, quæ res intelligimus in causis & finibus: *Prudentia* Judicii, quæ Res & Actus ad fines illis convenientes disponimus & dirigimus. Vtraque illa Virtus in Christo Jesu insuit gradu perfectissimo & longe eminentissimo: non modo quatenus illi cum Patre omnem perfectionem veræ Divinitatis tribuimus

Hor. Hebr. Tom. II.

Qq

ad

(g) Cap. XIX, 11. 12. (h) Cap. 1, 33. (i) Cap. XIX, 12. (k) Cap. XL, 2.

ad quam Summa Intellectus & Judicii Perfectio, h.e. *Sapientia & Prudentia* requiritur: sed præcipue quatenus Deo in Christo Jesu Filio suo constat ratio omnium suorum consiliorum & operum. Quo aluditur in Proverbiis, ubi Filius Dei, qui ibi proponitur nomine חכמה, *Sapientia*, proficitur sibi esse עצר, *Consilium*, & בינה, *Prudentiam*. Ordo totius Operis & omnium Dei molitionum ab ipso quasi pendet. Tota natura rerum in gratia, ipso tanquam basi nititur. Sic itaque intelligamus Paulum ad Colossenses: (l) *Ad agnitionem mysterii Dei & Patris & Christi; in quo omnes thesauri σοφίας Sapientia & γνώσεως Scientia vel Intelligentia (חכמה & בינה vel רעה) absconditi sunt.* Cui respondet, quod ab eodem Paulo consignatum est in Epistola ad Ephesios: (m) Ἡς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πλάτει σοφίας καὶ φρονήσεως. *Qua exundavit in nos (potius in nobis) in omni (חכמה ובינה) Sapientia & Prudentia.*

Excipiunt has גדולה & גבורה, *Magnificencia & Potentia*. Hebræi omnes גדולה solent interpretari per חסד, *studium benefaciendi*, & גבורה, per *rigorem & severitatem*. Desumptum credo utrumque hoc attributum esse ex elegantissimo Psalmo CXLV, ubi procul omni dubio describitur Regnum Christi: אלהי המלך, inquit Vates: אלהי המלך, *O Deus mi, Tu ille Rex, exaltabo te.* Belg. Ghy die Konink. Ita autem dicitur v. 3. 4. גדול יהוה ומחולל מאד ולגדולתו אין חקר: *Magnus Jehovah, & laudatus valde, & Magnificencia ejus non est peruestigatio:* דור לדור ישבח מעשיו, *Generatio ad generationem laudabit opera tua, & Potentiam tuam annuntiabunt.* גבורה quoque adscribitur Messia: apud Jesaiam: (n) ונחה עליו רוח עצה וגבורה, *Et quiescet super ipsum Spiritus Consilii & Potentia.* גבורה גודל LXX. est ἰσχυς, κρατος, δυναμεις, ἀρισεια, quorum vocabulorum quædam in Novo etiam Fœdere Domino nostro adscribuntur. Notetur locus, qui est in Apocalypsi (o) in Cantico Cœlitum, quo deprædicantur laudes Christi: *Dignus est agnus ille mactatus, qui accipiat Potestatem (גדולה) & Divitias, & Sapientiam,*

(l) Cap. II, 2. 3. (m) Cap. I, 8. (n) Cap. XI, 2. (o) Cap. V, 12.

pietiam, (חכמה) & *Potentiam* (גבורה) & *Honorem* (תפארה) & *Gloriam*, (דוד) & *Benedictionem*. Item v. 13. Καὶ τῷ ἀγνῶ ἡ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, & *Potentia*. Adjiciamus quod Apostolus de eodem Domino nostro habet in Epistola ad Ephesios: (p) *Quem* (Christum) *collocavit ad dextram suam in cælis*, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, *super omnem* (Potestatem) καὶ δυνάμεως (& *Potentiam*) καὶ κυριαρχίας, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένων, ἃ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τέτω, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Virtutes ipsas nunc non definimus & exponimus. Id enim nostri Instituti nunc non est. Demonstramus solummodo, quod ad hypothefin nostram confirmandam sufficit, illas Christo Jesu Domino nostro κτλ vindicari in Scriptis Veteris & Novi Fœderis.

Quinta Sephira est תפארת, *Decus, Ornamentum*: quæ sola ponitur. Nos inde colligebamus, hanc Sephiram respondere *zone* vel *balteo*, quo cingi consueverant. Intellexeramus enim ex iis, quæ jam ante dicta sunt, si ad hominis figuram hæ Sephiroth compositæ essent, omnino repræsentare debet *Regem* vel *Sacerdotem*: quod hominum genus non ex *Corona* modo, sed & ex *Cingulo* sive *Balteo* elegantissimo dignosci debet. Dein, cum Superiores Sephiroth hactenus commode potuerimus referre ad majores partes humani Corporis, sponte ducti sumus ad cogitandum de *Balteo*, quippe qui convenit illi parti corporis humani, & vestitus, sive Regi sive Sacerdotalis, ad quam præcedentium nominum consideratio nos deduxerat. Ad quod accedebat, esse nomen תפארת, *Ornamenti* sive *Decoris* aptissimum ad significandum *Balteum*: quippe quorum in Vestitu esse solebat ornamentum maximum.

Reges, Sacerdotes, Principes, Regumque & Principum Officiales in eminentiore aliqua positos dignitate, in Oriente solitos esse *pretiosioribus & ornatoribus Balteis* uti: res est non minus nota quam certa.

Hæc vero rursus optime quis ad Christum Jesum, sive *Messiam*, re-

Qq 2

“ferat,

ferat, quem Vetus traditio ignorare non poterat *Sacerdotem* futurum
 „& *Regem*. Vifus ille a Johanne (q) est lumbos *Zona* cinctus, & qui-
 „dem *aurea*: Περιζωσμένος πρὸς τοῖς μαῖσις ζώνην χρυσῆν. *Præcinctus*
 „ad mamillas *Zona* (*Balteo*) *Aurea*. *Zona aurea* maximum signum erat
 „תפארת, *ornamenti* & *decoris*: unde deinceps quoque adscribitur An-
 „gelis. Quis ille sit *Balteus* Messia, docet Jesaias: (r) והיה צדק אזור
 „מתניו והאמונה אזור חלציו. *Et erit Justitia* (*Balteus*) *cingulum lumbo-*
 „*rum ejus*, & *veritas Cingulum lumborum ejus*. *Regnum* Christi, ac proin-
 „Christus quoque *Rex*, stat *justitia*, & *veritate* sive *fide*. *Justitia* Regni
 „Christi illa est δικαιοσύνη, toties in verbo Dei celebrata, quam sibi obe-
 „dientia, παθήματα suis paravit. Per hanc sibi paravit *jus regnandi*, &
 „proin ipsius quasi *fulcit lumbos*. Illi cognata est *Fides*, sive *Veritas* &
 „*Constantia*, qua promissa Evangelii præstat omnibus *Justitiam* ipsius
 „acceptantibus. Vtrumque ad *Regnum* Christi tam est necessarium,
 „ut *Regnum* Christi absque eo stare non possit. Sed pene excidisset,
 „quod hanc eandem in rem quondam observatum nobis fuit ex Psalmo
 „XLV. in quo eadem Persona nobis depingitur, quam nos describi-
 „mus ex Hebræorum Sephiroth. Proponitur ibi *Rex* Christus v. 2.
 „אומר אני (inquit Vates) מעשי למלך, *Enarro ego composita carmina mea*
 „de Rege: habens *dextram*, fulgentem *Magnificentia*, גדולה, quod do-
 „cetur v. 5. ותורך נוראות ימינך, *Et docebit Te reverenda DEXTRA Tua*.
 „Manu quoque tenens *Sceptrum*, com. 7. שבט מישור שבט מלכותך, *Sceptrum æquitatis*,
 „*Sceptrum Regni tui*. *Fragrantissimis*, id est, regiis
 „indutus vestibus. מר ואהלות קציעות כל בגדותיך. *Myrrha* & *Aloë*, &
 „*Cassia omnia Vestimenta tua*. Et tandem, quod nunc respicimus, CIN-
 „CTVS BALTEO. Colligimus id ex v. 4. חגור חרבך על ירך גבור, *Accinge gladium tuum Femori, a Potens*.
 „habebat apud Veteres, ut ab eo *arma* dependerent, & præsertim qui-
 „dem *gladius*.

„Post תפארת binæ rursus occurrunt *Virtutes*, quas nulli parti
 „corpo-

corporis commodius quam *Femori* adjudicamus; alteram quidem“
Dextro, Sinistro alteram.“

Sephira *septima*, quæ est in *Femore* dextro, appellatur נצח, VICTO-“
RIA, *octava*, quæ in femore sinistro pingitur, est הוד, MAJESTAS. Ex-“
tant illæ voces præter alias nunc expositas in Chronicorum Libro“
Priore: (s) לך (inquit David) יהוה הגבורה והתפארת והנצח“
והודור כי כל בשמים וכארץ לך יהוה הממלכה: *Tibi Jehovah, Magni-“*
ficentia, & Potentia, & Decus, & Victoria, & Majestas: ita omne, quod“
in caelo & in terra est. Tibi, o Jehova, est Regnum. Vbi omnes pene“
Virtutes Dei eo ordine recensentur, quo in Sephiroth Kabbalistarum.“
Sunt autem Virtutes, quas David hic deprædicat, *Domini Templi*: qui“
Dominus κυριος dicitur ille אדון, *Dominus*, (t) qui summum erat ob-“
jectum *spei Israëlitarum* sub Oeconomia Vetere. Alibi הוד, *Majestas“*
directe refertur ad Messiam: ut in dicto Zachariæ: (u) ישא הוד, *Acci-“*
piet Majestatem. Id est, testimonio clarissimo declarabitur & a populo“
suo agnoscetur Rex. Sic recte Cl. Coccejus.

Huc jam commodè referri posse putem, & ex his illustrari debere,“
quæ de Christo Imperatore glorioso habentur in Apocalypsi: (x)“
Καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ τὸ ὄνομα γεγραμμένον. Βα-“
σιλεὺς βασιλέων καὶ Κύριος κυρίων. *Habebatque in vestimento ET IN“*
FEMORE SUO NOMEN SCRIPTUM, REX REGUM ET DOMINUS DOMINORUM.“
Capiendum id recte est, quod Johannes Apostolus ait, *vestimento Im-“*
peratoris aliquod ipsius Nomen Inscriptum fuisse: quod cum usita-“
tum hodie non sit, mirum videri non debet obtinuisse apud Veteres.“
Qui enim dignitate inter homines olim excellebant, non modo va-“
rias *figuras*, sed & *literas, voces, & nomina sua* vestimento intexta quan-“
doque habebant; secus ac nunc apud nos receptum est. Adstruxit“
illud idoneis argumentis præter Rubenium (y) Cl. Le Moyne, (x) do-“
ctissimus Vir, cujus ut Præceptoris optime erga me affecti memoriam“

Qq 3

“par

(s) Cap. XXIX, II. (t) Mal. III, I. (u) Cap. VI, 13. (x) Cap. XIX, 16. (y) Ruben. de
Re Vest. Lib. I. Cap. X. (z) Dissert. III. ad Jerem. XXII, 6. §. 8.

par est colam & celebrem. Nomen autem, quod Christi Imperatoris intextum vestimento & femori erat, duplex occurrit: Βασιλεὺς βασιλέων & Κύριος κυρίων. Respiciunt hæc, ut videtur, utrumque femur. Τὸ Βασιλεὺς βασιλέων *femur dextrum*, Κύριος κυρίων *sinistrum*. Vtrumque egregie refertur ad nomina נצח ורור, quæ depicta heic sunt in Figura τῶν Sefhiroth, quorum illud ad *dextrum*, hoc ad *sinistrum femur* pertinet. Sane si non tam verba, quam rem ipsam consideremus: quæ potest harmonia esse major, quam intercedit inter נצח, quod *Victoriam* significat, & Βασιλεὺς βασιλέων, quod *transfertur Rex Regum*? An non *Regum* est *vincere*, & *potentissimorum Regum*, qui *Reges Regum* sunt, *omnia vincere*? Is *Victoriam* consequitur, qui *fortitudine, prudentia, viribus, & felicitate* aliis antecellit: qui *autem antecellit omnibus, Rex Regum* dicitur, atque illius maxima est *Victoria*. Sic idem Johannes alibi: (a) *Aspexi igitur, & ecce, equus albus: & qui insidebat illi habebat arcum, & data est ei CORONA, & prodiit νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ, Vincens & ut vinceret*. Proponitur nobis Rex Christus, *Coronam* habens capiti impositam, ut *Victoriam* (נצח) in hostes consequeretur. Eadem etiam ratio constat alteri nomini Κύριος κυρίων. Transponitur id *Dominus Dominorum*. ורור vero, si genuinam illius vocis significationem respicias, *Majestas*, splendor, claritas Regia est. Quam eleganter hæc inter se consentiunt? *Majestas* ortum suum habet ex *Dominio*. Annon igitur summa illi est *Majestas*, cui summum est *Dominium*, hoc est, qui *Dominus Dominorum* jure dicitur? Perinde igitur, si quis *summam* alicui *Majestatem* adscribat, siue illum *Dominorum Dominum* declaret. Vnde rursus, meo iudicio, comprobatum est evidenter, duplex hoc nomen, quod Messia Regi & Imperatori in Apocalypsi tribuitur, *duplici Sefhiræ* respondere.

Fortè huc etiam respexit Propheta in Cantico jam laudato XLV. ubi in hunc modum de Messia Rege loquitur: (b) הָגִיר חֶרֶבְךָ עַל יָדְךָ. גְּבוֹרַת הַיָּד וְהַיָּרֵךְ. *Accinge gladium femori tuo, o Heros, Majestatem TVAM*

(a) Cap. VI. 2. (b) Vers. 4.

TVAM & DECVS TVVM. Partem priorem hujus commatis modo^{cc} dedimus expositam, nunc alteram explicemus. Videlicet existimo,^{cc} gladium, qui ad femur pendebat, hic appellari *Majestatem & Decorem*,^{cc} qui utriusque indicium fuit. Gladio enim *Dominium* sibi acqvierebat^{cc} Dominus noster JESUS, unde *Majestas* nascebatur & *Decus*; ex *Victo-*^{cc} *ria* nimirum in hostes. Optime id convenit iis, quæ modo ad illu-^{cc} strandam hanc Sephiram ex Apocalypsi adducta sunt. Nomina enim^{cc} illa Apocalyptica, Βασιλεὺς βασιλέων & Κύριος κυρίων, haud dubio non^{cc} aliam ob rationem *femori* inscripta fuerunt, quam quia *femori* accin-^{cc} ctus *gladius* erat, quo hostes suos Christus transfigeret. Quos inter^{cc} hostes nemo gnarus mysteriorum Fidei nostræ negat esse *Diabolum*,^{cc} omnium hostium Christi Primipilum & Principem; cujus cum *Ser-*^{cc} *pente* proelium & de *Serpente* *Victoria* primum fuit & antiquissimum^{cc} ænigma, cui Deus mysterium salutis nostræ involvit. Quod ne du-^{cc} bites a Sanctis antiquorum temporum quodammodo intellectum esse,^{cc} describam elegantissimum aliquem locum, quem Cl. Rittangelius alibi^{cc} observavit ex libro Kabbalistico, Tikkune Sohar: (c) quæ sic sonant^{cc} latine: *Dixit eis: Iste Serpens, cum quo vos certatis certamen, ut effu-*^{cc} *giatis ab eo, ille est, qui deglutivit & occidit, non solum, quod occiderit*^{cc} *Primum Hominem, verum omnes generationes, quæ futurae erant ad cre-*^{cc} *andum. Et Filia est super turri volitanti in aëre: Et proclamant singu-*^{cc} *lis diebus in cælo. Quicumque interfecerit Serpentem istum, dabitur Ei in*^{cc} *uxorem Filia Regis, cujus instrumentum intrinsece est de auro intertexto.*^{cc} *Et illud aurum significat sex dies Creationis. Et propterea vociferunt*^{cc} *vociferatione quam plurimi Heroum, & quam plurimi Bellatores in domo*^{cc} *Orationis congregati ad dimicandum prælium cum isto Serpente propter Fi-*^{cc} *liam Regis. Et quam plurimi Viri Clypeati cessarunt deficiendo propter*^{cc} *hanc Filiam Regis. Et circumspexit quaqua versum & vidit, quod non*^{cc} *esset Vir, (Exod. II, 12.) quod non esset inter eos, qui interficeret Serpen-*^{cc} *tem, quousque venit ille, de quo dicitur: Et circumspexit quaqua ver-*^{cc}
„sum

„sum & percussit Ægyptum. *Siloh Mosch, oppressio vel dominator ejus.*
 „Et propterea dicit Scriptura de eo Gen. XLIX, 10. Qvovsqve veniet Si-
 „loh. *Iplius certe erit interficere Serpentem, & ipsi erit congregatio gen-*
 „tium. Habemus hic *Filiam Regis, (d) Ecclesiam Dei. Habemus Ser-*
 „pentem, Diabolum. (e) *Filia hæc Regis non potest in matrimonium*
 „concedi, nisi *occiso Serpente. Potestas Satanæ, qvam habet in Eccle-*
 „siam, debet tolli, si futura sit uxor Christi. (f) *Fas non erat, ut Filia*
 „hæc alii alicui in uxorem daretur, qvam illi, qvi Serpentem vicerat.
 „Ecclesiâ nulli nubere poterat, qvam Christo, (g) *qvi Diaboli fregit vi-*
 „res. Serpentem qvoqve trucidare nemo poterat, qvam *Siloh, id est,*
 „Christus JESUS, verus Messias. *Qvæ sane omnes sententiæ fidei iis-*
 „dem pene verbis in Scriptura Novi Fœderis expressæ sunt, & non
 „obscure declarant Fidem Electorum de Ecclesiæ statu, Diaboli jure,
 „Hominum lapsu, & Messie officio, potestate, ac Beneficiis.

„Nona Sephira dicitur יסוד, *Fundamentum. Quid significet, quis*
 „in tantis, qvantis hic obsepti sumus, tenebris distincte explicet? Qvam
 „ambigue & obscure hic ipse Eruditus Auctor Kabbalæ Denudatæ?
 „Omnes interpretes, ait, (h) *Sephiram Nonam יסוד, Fundamentum pro-*
 „pterea appellari hoc nomine dicunt, qvoad sit fundamentum תִּשְׁ מַלְכוּת.
 „Spiritualia enim corporalium contrarium obtinent. Et cum corporalium
 „Fundamentum sit infra, in Spiritualibus Fundamentum est supra. Mal-
 „chuth igitur qvoad appetitum & desiderium suum ascendendi in illo gra-
 „du stabilitur & per illam sustentatur. Si per מַלְכוּת, Regnum hic in-
 „telligenda sit inhabitatio Divinarum Perfectionum in humana Christi
 „natura, & per eam in Ecclesia; tum Fundamentum illius Inhabitatio-
 „nis significare debet *Voluntatem Filii Dei, qva sibi humanam Natu-*
 „ram arctissime jungere & Ecclesiam gloriose inhabitare constituit.
 „Hæc *Voluntas Filii Dei, conformis Voluntati & Consilio Patris, vere*
 „est Fundamentum omnis Regni Dei in Gratia & Gloria. Verum illud
 „locum

(d) Psalm. XLV, 14. (e) 1. Apoc. XII, 15. (f) Hebr. II, 14. (g) Ephes. V, 25. (h) Part. I.

medium, quo Deus homini unitur. Occupat autem hæc Sephira⁶⁶ locum *membr*i soboli propagandæ destinati, (secundum Kabbalistarum⁶⁶ sententiam & explicationem:) quia hæc Dei Patris & Messiae Voluntas⁶⁶ proxima est causa, & unicum medium, quo Deus cum homine con-⁶⁶ crescit, & Regnum Dei in his terris producit. In locos Theologiæ⁶⁶ Communes hic excurrere opus non est.

Restat nunc tandem exploremus, quid ex ductu nostræ hypothese⁶⁶ significare possit ultima Sephira, cui nomen est מלכות, *Regnum*. Qvan-⁶⁶ doquidem vero id prima fronte videtur difficilius, abs re non fuerit⁶⁶ hoc vocabulum ex alio notione interpretari. Scilicet Hebræi Docto-⁶⁶ res, ut est apud Auctorem *Kabbale Denudatæ*, (i) מלכות, *Regnum* so-⁶⁶ lent appellare שכונה, *Schechinam*. Factum id ab ipsis non fuisset,⁶⁶ nisi duo hæc vocabula singularem ad se invicem haberent respectum,⁶⁶ atque alterum per alterum exponi posset.

[Hic Virringa multa profert de Schechina, quæ vero
a nobis omittuntur.]

Sic quidem expositum quodammodo dedimus, quid Veteres Kab-⁶⁶ balistæ secundum ἀναλογίαν veræ fidei, nixæ Revelatione antiqui-⁶⁶ temporis, intelligere potuerint per שכונה, *Schechinam*. Non con-⁶⁶ stat tamen hætenus, quid voluerint significare per מלכות, *Regnum*,⁶⁶ neque liquet etiam, quænam convenientia sit inter שכונה, *Schechi-⁶⁶ nam* & מלכות, *Regnum*. Id igitur brevibus nunc expediendum.

Non nesciunt, qui Sacras pervolverunt Paginas, Deo inter cetera⁶⁶ ἐπιθετα sæpe adscribi *Regnum*. Exemplum cape unum ex multis⁶⁶ aliis ex παραθέσει Davidis: (k) לך יי' המלכות, *Tibi Jehovah est Re-⁶⁶ gnum*. Quid eo significare voluerunt antiquorum temporum Sancti?⁶⁶ An id tantum, quod Deus mundum sua regat providentia, & in Mun-⁶⁶ do Israëlitas singulari cura prosequatur? Non opinor. Constat ex iis,⁶⁶ quæ alibi produximus ad Devt. VI, 4. (l) pios præcæ ætatis Israëlitas⁶⁶

Hor. Hebr. Tom. II.

Rr

ex

(i) In voce שכונה apud Auct. Kabb. Den. p. 716. (k) 1. Paral. XXIX, 21. (l) De Syn. Vet. Lib. III. Part. II. Cap. XVII. p. 1084.

„ex Vaticanis credidisse, tempus aliquando ejusmodi venturum esse,
 „qvo Deus cum Judæis gentes sibi haberet subjectas, earumque pariter
 „ac Judæorum Rex diceretur ac Dominus. Hanc spem tam constan-
 „ter & firmiter tenuerunt, ut nullam precationem publicam in suos
 „admisserint cœtus, in qua מלכות, *Regni* nulla esset mentio facta. Chri-
 „stus ipse in Oratione, quam discipulis suis formulam præscripsit, τῆς
 „Βασιλείας *Regni* bis meminit. Apostoli, prænunciaturi statum Eccle-
 „siae sub N. T. passim solent exprimere per βασιλείαν τῶν ἁγίων, *Regnum*
 „*Cœlorum*, *Regnum Dei*, βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Certa fides erat gentis Ju-
 „daicæ, Jehovah se aliquando exhibiturum esse ut *Regem universæ ter-*
 „*rae*. Qvod ita cum sit, non est dubium, quin Veteres Kabbalistæ id
 „voluerint significare per vocabulum מלכות, *Regnum*. Certe in *Kab-*
 „*bala Denudata* ad hanc Vocem illustrandam ex *Schaare Orah* quædam
 „adducuntur, quæ plane faciunt ad hanc nostram hypothesein confir-
 „mandam. מלכות, *Regnum* enim refertur ad TIPHERETH, sive ad
 „nomen *Jehovam*, qvod ad hanc Sephiram explicandam adhibetur, &
 „per *Tiphereth*, id est, per nomen *Jehova* omnia sua mûnia dicitur ob-
 „ire. Quid hoc, obsecro, aliud significet, quam per מלכות debere
 „intelligi *Regnum Jehovah*, in summa ἐμφάσει? *Schechina* vero & *Malcuth*
 „optime inter se conveniunt & sibi respondent, quia *Deus ille*, qui *Gra-*
 „*tia* & *Gloria* sua replet Humanam aliquam Naturam, eadem illa *Gra-*
 „*tia* & *Gloria* totam replet Ecclesiam, quæ est *Regnum Filii Dei*. Per
 „Christum Jesum טבנוי, *Tabernaculum Dei* est cum hominibus &
 „inter homines. Hæc pro instituto præsentis ad illustrandam *tabulam*
 „*Sephirothicam* dicta sufficiant: Habeantur illa pro lusu aliquo Æta-
 „tis meæ Juvenilis, si severioribus ingeniis probari non
 „possint ut vera vel probabilia.

DISSERTATIO,

DOCENS,

OPUS CURRVS A CABBALISTIS ANTIQVISSIMIS NON
NISI DE MESSIA INTELLECTVM FVISSE.

Vulgatum satis est apud Judæos antiquos pariter & recentiores
מַעֲשֵׂה קַרְכַּר, f. *Opus Currus*, quod nihil aliud est, quam expli-
catio mystica visionis, quam Deus Ezechieli Prophetæ ostendit.
Judæi antiquiores Cabalistæ multa de eodem proferunt, sed, quia ob-
scuritate *partim* laborant, non sufficientem operam impendentes, ut,
quæ ipsi animo conceperant, aliis ita proponerent, ut ab iisdem plene
intelligerentur: *partim* vero Lectores ad rem non satis adtenderunt,
præcipue vero antiquorum & recentiorum placita perperam commi-
scent; hinc parum adhuc cognitum est; quid sibi velit hoc ipsum *Opus
Currus*. Ego, qui ex sedula perlustratione antiquorum hoc scio, Cab-
balam tantum non omnem propterea inventam esse, ut in eadem do-
ctrinam de Messia quibusdam velut involucris absconderent, de qua re
superius actum est, hic quoque Messiam, illiusque tempora, œcono-
miam & Ecclesiam intelligi statuo, & locis sequentibus, quæ, prout sese
obtulerunt, congeffi, planum faciam. Quæ vero exinde ad cognitio-
nem rei systematicam spectant, parte posteriore deducuntur.

SECTIO PRIOR.

LOCA EX CABBALISTIS DE PROMTA

EXHIBENS.

I.

Tikkune Sohar fol. 1. 1. *Quomodo comparatum est רָקִיעַ, expansum?*
in quo lucent etiam animæ illorum, qui alios sapientes reddunt, sicut
stellæ in expanso, sic lucent in throno, & omnes de expanso volant. Ille
vero, a quo animæ iustorum volant, est צִדִּיק דִּי עוֹלָמֵי עָלְמָא, iustus in secula

Rr 2

vivens,

vivens, iusti autem lucent sicut Luna, & de his (mystice) explicanda sunt verba Genes. I, 17. Et posuit Dominus in expanso cœlorum. Hoc est
 2. *expansum, quod supra animalia est, q. d. Ezech. I, 26. Et super expansum, quod est super caput eorum. Inverte vocem עיקר וקיע, habebis עיקר וקיע, Radix & intelligitur autem ille, qui est עלמא ומוכנתא עלמא, Fundamentum currus superni, in quo consistunt animantia & thronus currus superni, de quo Proverb. X, 25. Et Justus est fundamentum mundi. Super Iusto superno stat mundus absconditus: & in Iusto inferiore consistit mundus ille, quem conspiciamus. Et ab hoc iusti in mundo dependent.*

II.

3. Ibidem fol. 3. i. ad verba Daniel. XII, 3. והמטכילים, Et, qui alios sapientes reddunt, erunt sicut זרר, splendor firmamenti. *Hic est liber, qui Sebar dicitur, quem qui intelligunt, norunt ministrare Domino suo, & nominis Dei S. B. & Schechina meminisse cum quadam animi attentione, & possunt ea (Deum & Schechinam) combinare in recitatione דס Krischma & aliarum precum. Idem possunt pervestigare nomina יאקדונקי (h. c. יהוה & אדוני) nam in illis comprehenduntur omnes existentie & proprietates, & decem Sephiroth: item tot angeli, qui sunt animantia, currus, & Seraphim, & rotae, וכל עשר כתר, & omnes X. catervæ, quæ inter illos comprehense sunt, quæ inserviunt omnes decem Sephiris, facies autem & alæ eorum solvuntur in tot ora, ut recipiant illud memoriale nominum יאקדונקי, sive in Krischma, sive in aliis precibus, canticis, psalmis & laudibus. Nam in omnibus precibus ex ore illorum egredientibus, omni loco & in omni sermone necesse est, ut homo cum omni attentione observet hominem, vocem, & nomen יהוה, & uniat ea tali unitate, quæ est abscondita, ut confociet & uniat illa simul. Et hic attentione non fluctuante opus est, ita ut*
 4. *non sufficiat voces proferre; sed meditatio requiritur. Quando igitur descendit Deus S. B. cum Krischma oratur, tum de animantibus dicitur Ezech. I, 24. Et audiavi fonitum (vocem) alarum ipsorum: nimirum (laudant Deum) decem generibus Psalmorum & cantico simplici, quod est י, & inter Sephiroth כתר, Corona. Cum iteratur, tum fit יה, nempe חכמה ובינה, Sapientia & Intelligentia. Cum id tertium fit, tum fit יהו, nimirum חכר ותפארת*

גבורה וחפזתה, *Misericordia, Potentia & Desus.* Cum quarta sit, *tum est ידוה, nimirum יסוד מלכות, Victoria, Gloria, Fundamentum & Regnum: quæ Avem sanctam inter Israëlitas retinent, & clament ad Israëlitas de eo, qui est Columna media. Et hoc sibi volunt verba: Audi Israël, Dominus Deus noster est Dominus unus. Ecce descendit ad eam, necesse est igitur, hæc duo simul conjungere & unire unitate una, sic, ut nunquam divellantur.*

III.

Ibidem fol. 3, 2. Surge Ezechiel Propheta, ad revelandum has visiones קמי שכנת, *coram (vel etiam de) Schechina, q. d. Ezech. I, 13. Et similitudo animantium est tanquam prunæ ignis. Et post alia quædam interferta fol. 4, 1. Et hic est Metatron in imagine Justi, qui est Fundamentum mundi: qui est fluvius igneus ex latere גבורה, Potentie; est fluvius, cujus rivuli sunt ex latere חסד, Misericordie, & hic est ad fluvium Chebar. Quidnam intelligitur per Chebar? Resp. Metatron, currus Columnæ medię, de qua re Psalm. XVIII, 11. Et equitavit super Cherub, & volavit &c.* 6.

IV.

Ibid. fol. 5, 2. Cæpit (R. Simeon) dicere: Ezechiel Propheta, surge a somno tuo, ut aperiatis nobis visiones, quæ tibi revelatæ sunt, nam omnia tibi occulte revelata sunt, neque aperiuntur, nisi illis in abscondito, : ומטרונית, *רעיינין רוקנא רמלכא, qui inspicunt eixéva Regis & Matrone. — Omittimus hic multa, quæ de litteris & punctis agunt, partim variantibus lectionibus sunt foedata, & ea tantum depromimus, quæ ad rem spectant: — Porro רקיע, expansum est Columna media, quæ comprehendit nomen ידוה, & simul comprehendit sex Sephiroth medias, & de hac dicitur Ezech. I, 22. Extensum erat (expansum) super capita ipsorum superius. De quo etiam alibi Psalm. CIV, 2. Expandens coelum sicut aulæum: & Jesa. XLIV, 24. Extendo coelos solus. Quidnam extendit eos? Resp. Causa omnium rerum & suprema sola id facit:* 7. 8.

facit: hæc est unitas, בלתי תניינא, sic ut secundus non adsit. Sequuntur verba Ezech. I, 26. Et super figura throni erat figura, sicut homo conspicitur, in eo superius. דת איהו פור דת יו דת, Intelligitur

9. ירוח. — Fol. 6, l. Schechina comprehendit universa, & simul comprehendit illam Columnam mediam, quæ est ירח & Schenhamptorasch. — Per verba Ezech. I, 27. Sicut visio ignis, intelligitur Schechina: sic enim docuerunt Rabbinī nostri, quod animæ coram Schechina similes appareant tanquam lucernæ coram face. — Columna media, quæ est in similitudine hominis, utrumque comprehendit. — Cum vox כתר, c. l. Ezechielis septimum occurrit, in verbis v. 27. Sicut forma arcus, intelligitur Justus, qui est Fundamentum mundi in forma sua inferiore, tanquam Metatron. Hæc vidit Ezechiel, qui omnes formas s. visiones comprehendit. Idem
10. quoque octava vice hæc vidit, quod docent verba v. 27. Sicut figura ignis, & splendor circumcirca erat. Intelligitur שכרת התחת, Schechina inferior, de qua Jerem. XXXI, 22. Foemina circumdabit virum. Propterea adduntur hæc verba: Sicut figura ignis, & splendor circumcirca erat. Sequitur v. 28. Hæc est similitudo visionis כבוד, Gloria Domini.
11. Sapientia est superna, quod similitudinem ejus vidit Ezechiel inferius. Quum vero perveniret ad similitudinem כתר, Coronæ, quæ spectat ad ordinem decimum, [nempe vox כתר septies adfuit, vox autem ואתר, bis occurrit v. i. & h. l. v. 28.] ecce, quid scriptum exstat? Et vidi & cecidi in faciem: nam hæc non poterat רמסכל, ferre. Quod si igitur visiones inferiores ita comparatæ sunt, quanto magis superiores? Et si כפירות דבריא ita comparatæ sunt, quanto magis פראור ראצילור, Visiones emanationum. — Et hæc est rota, quæ volvitur ad sex regiones, superius, inferius, & ad quatuor plagas mundi. Quod si ad dextram convertitur, וסחרי על עלת כלל, tum testimonium perhibet de Caussa omnium rerum, quod non deur Deus alius. Quod si ad sinistram convertitur, idem testimonium perhibet: & sic in reliquis omnibus plagis testatur de unitate Dei, & quod non sit Deus alius. Et hoc est, quod Doctores nostri docuerunt, שרמל יכורו על השמים ועל הארץ, ut ipsum regem facerent (h. e. talem esse pronunciarent) in celo, terra & omnibus quatuor cardinibus.

V.

Tikkune Sohar c. 1. pr. ad verba Psalm. CXVIII, 20. Hæc est porta 13.
 Domini, iusti ingredientur per eam. Hæc est illa porta, per quam iusti
 ingredientis potestas fit, alii vero, qui iusti non sunt, ab eadem rejiciuntur. In
 illa impressæ, formatae & figuratæ sunt imagines supernæ & inferiores. Fi-
 gura hominis ibi impressa est, & hæc est similitudo hominis. Figura leonis
 ibi est ad dextram, bovis ad sinistram, & aquilæ in medio. Et hoc est my-
 sterium verborum Ezech. I, 10. Et similitudo faciei ipsorum erat facies
 hominis & leonis ad dextram quatuor illorum &c. Et singulis illis qua-
 tuor animantibus quatuor erant facies, quæ sunt quatuor litteræ nominis
 sancti יהוה, quod in illis lucet. Rex autem omnium illorum animantium 14.
 est Homo, qui est יוֹד הָא וּוְ הָא in numero uno. Similitudo hominis est
 Schechina sancta, דְּאִתֵּי דְיוֹקְנֵה אֵיהִי חוּתָּם דִּילְדִּין, quæ est imago &
 sigillum ejus, de quo dicitur Cantic. VIII, 6. Pone me tanquam sigillum
 ad pectus tuum. Sic enim de Schechina dicitur: Quamvis tu (o Sche-
 china) ex mundo adscenderis (h. e. mortua sis), דְּיוֹקְנֵה לָהּ אֶתְעִידִי כִכֵּךְ
 עֲלֶיךָ, imago tua tamen non a te ablata est in æternum. Quemadmodum
 si quis hominum sigillo suo imaginem suam infixit, illa non removetur ex
 eo, sed semper imago illa agnoscitur. — Quoniam robustus est amor,
 sicut mors. Nam separatio Dei S. B. & Schechinæ ab Israël tam diffi-
 cilis est, quam separatio spiritus & animæ a corpore. — Sequitur in loco
 Cantic. v. 6. Scintillæ ejus sunt scintillæ ignis. Illo tempore emicabit si-
 nistra scintillis suis, per illas, inquam, scintillas igneas flammæ Dei, tot
 templa idololatrica incendet, & de Amalekitis vindictam sumet — Israël
 vero dicet ad Deum S. B. Quamvis ego in captivitate remotus sim, tamen 15.
 pone me tanquam sigillam ad cor tuum, neque removeatur a nobis imago
 tua, quæ est sigillum tuum & Schechina tua: nam propter illam nostri in
 captivitate memor fuisti, וְחוּתָּמָא דְּקִבְלָהּ דָּא אֵיהִי שְׂכִינְתָּא, & sigillum
 Dei S. B. est Schechina.

VI.

Ibidem c. 5. fol. 15, l. 2. ad verba Ezech. I, 22. Et similitudo ejus, 16.
 quod

quod super capitibus animantium, erat expansi. Hoc est Regnum, quod est splendor inferius sub cælo, ad modum ה'. Quid vero est Expansum? Intelligitur צדיק, qui est animal sub Deo Israël existens. Capita animantium inferiorum sunt כתר & חור. Et est quoque animal supernum, quod est super expansum, quod est Cogitatio superna, Ornamentum supernum, & Corona super omnia. Expansum illius est ו' supernum, & hoc est Indumentum הפארום. Capita ejus sunt duo brachia, & est diadema in capite Patris & Matris, & ἐμολογεμένως est כתר, Corona superna.

VII.

17. Ibidem fol. 15, 2. sub finem hæc verba habentur: Hic Lapis (Messias) est שיחת חיון ושרפים ואופנים, meditatio animantium, Seraphinorum, & rotarum: quæ verba fol. 16, 1. ita porro explicant: שיחת חיון דאינון ה', Meditatio animantium, hoc est, Discipulorum sapientum sive virorum doctorem, de qua re Genes. XXIV, 63. Et exivit Isaac לשוח in agro: Per meditationem vero aliud nihil intelligitur, nisi preces.

VIII.

18. Sohar Exod. fol. 48. 49. col. 292. 293. Surge, o pastor fidelis, Mose, & explica nobis consuetudines Israëlitarum circa דוידקין, Damna, in explicatione nominis יהיה, quemadmodum exstat Psalm. LXVIII, 18. Currus Domini multa millia iterationum: quæ sunt Bos, Aquila, Leo, Homo. Nam in latere dextro, ubi quatuor sunt animalia, talis est ordo eorum, Homo, Leo, Aquila, Bos. &c. Post quædam interjecta agit de damno, quod per bovem efficitur, illudque mystice sic interpretatur: Bos, qui ad holocaustum destinatus est, ascendit ad domum Regis Domini sui, cum quatuor præcipuis damnorum generibus, quæ ab eo proficisci possunt, id quod innuitur Exech. I, 10. Et facies bovis a sinistris ipsorum quatuor: quæ sunt עין, everso, כשתחת, perditio, אף, ira, חמה, effervescencia, quæ omnia constituta sunt, ut levioris momenti habeantur. Bos enim corpore suo super altari, candelabro, mensa & reliquis vasis recubat, eaque confringit: Dentibus autem suis omnia sacrificia & cibos in mensa repositos comedit, reliqua vero pedibus conculcat & omnia comminuit: & quæ residua sunt, sacrificia

sacrificia scilicet & reliquias oblationum, pedibus conculcat. Cornibus porro Sacerdotes & Levitas occidit: omne denique regnum & principes illius destruit.

IX.

Sohar Genes. fol. 52. col. 207. 208 ad verba Genes. IX, 8. 12. 13. Et dixit Dominus ad Noachum: Hoc est signum foederis, quod inter me & te constituo. Arcum meum posui in nubibus. *Posui, id enim jam ante fecerat. R. Simeon capit commentari ad verba Ezech. I, 25. Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, tanquam aspectus lapidis sapphiri similitudo throni. Quidam paullo ante scriptum est v. 24. Et audiui sonum alarum tanquam sonum aquarum multarum, tanquam sonum Omnipotentis, cum irent illa. Illa sunt quatuor animalia magna, superna, sancta, super quibus firmamentum constitutum est, & omnes alae expansae secum invicem conjunguntur, ut corpora obtegantur. Eo vero tempore, quo alas expandunt, audita est Vox alarum, quae omnes canticum concinunt, q. d. Sicut sonum Omnipotentis, qualis nunquam invenitur, quemadmodum dicitur Psalm. XXX, 13. Ut cantet tibi Gloria, & non conticescat. Quidam vero dicunt? Resp. Verba Psalm. XCVIII, 2. Notum fecit Dominus Salutare suum: in conspectu gentium revelavit Iustitiam suam. (Sequitur Ezech. I, 24.) Sonus multitudinis tanquam sonus castrorum: tanquam sonus castrorum sanctorum, quando copiae supernae se superius conjungunt. Quidam vero dicunt? Resp. Verba Iesa. VI, 3. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Zebaoth, plena est omnis terra gloria ejus. Cum se convertunt ad meridiem, tunc dicunt: Sanctus; Cum se convertunt ad septentrionem, tum dicunt: Sanctus; Cum se convertunt ad orientem, tum dicunt: Sanctus; Cum se convertunt ad occidentem, tum dicunt: Benedictus. Illud vero firmamentum super capitibus eorum consistit. Quocunque se convertit, ad illud latus facies suas converterunt, & omnes eo directae erant. Et facies converse erant ad quatuor angulos, & omnes se convolverunt circa centrum suum. Quatuor autem facies in iisdem formatae erant, Hominis, Leonis; Aquile, Bovis. Forma autem Ho-*

- minis singulis earum insculpta erat, ut Homo esset facie ad similitudinem aëvulinam, leoninam & bovinam effigiata. Porro quatuor colores in quatuor illis conspiciebantur effigiati, insigniti, superni & inferni. Quando vero illi colores a se invicem separati sunt, tunc fiunt duodecim: Illi colores sunt viridis, ruber, albus & sapphirinus, qui reliquos omnes colores comprehendunt, q. d. Ezech. I, 28. Qvalis erat conspectus arcus, qui est in nubibus die pluvio, talis erat conspectus splendoris circumcirca. Hic erat conspectus similitudinis Gloriæ Domini: nimirum conspectus colorum omnium, propterea dicitur Genes. IX, 13. Arcum meum posui in nubibus.
24. Quidnam denotat vox *אֶרְצָא*, Arcus meus? Resp. Idem quod de Joseph dicitur Genes. XLIX, 24. Et sedit in loco forti arcus ejus: quia Joseph vocatus est. Propterea per arcum intelligitur fœdus, nam fœdus est arcus, qui unum justum cum altero connectit. Et quia Noachus fuit justus, fœdus ipse fuit arcus. (Sequuntur verba Genes. XLIX, 24.) *וַיְבָרֶךְ*, Et corroborata sunt brachia manuum ejus. Quidnam significat vox *וַיְבָרֶךְ*? Resp. Idem est ac, Illustrarunt desiderium omnium, quemadmodum hæc radix occurrit Psalm. XIX, 11. Desiderabilia sunt auro, *וַיְבָרֶךְ*, & obryzo multo: h. e. illustrata sunt splendore superno. Quia igitur Joseph fœdus observavit, propterea dicitur justus. Et propterea fœdus dicitur Arcus, unum quippe sub altero comprehenditur, splendor gloriæ supernæ, visio omnium visionum, sicut visio rerum absconditarum, colores absconditi, colores, qui nemini revelantur, neque cuiquam licet adspicere Arcum, quando conspicitur in mundo, ne res quædam contempta in Schechina conspiciatur. Et sic colores Arcus sunt visio centri conjuncti, velut visio Gloriæ supernæ, quam nemo conspiciere potest. Quum igitur terra videret illum Arcum, h. e. fœdus sanctum, in firmitate sua constitit, propterea legitur Genes. IX, 13. Et erit in signum fœderis inter Deum &c. Hoc est quod dicunt, quod illi tres colores, & unus, qui ex illis compositus est, omnia sunt mysterium unum. Arcus autem ad ipsas nubes ascendit, ut conspiciatur. (Pergit Ezechiel I, 26. Et super firmamentum, quod erat super caput eorum (animalium) erat sicut conspectus lapidis sapphiri. Hic est *אֶבֶן שַׁפִּיר*, lapis fundamenti, punctum s. centrum unum totius mundi, in quo Sanctum
- Sanctq-

Sanctorum confistit. Quodnam vero illud est? Thronus sanctus supernus, qui illis quatuor præfectus est. Similitudo throni quatuor columnarum, per quem intelligitur Lex oralis. Et super similitudinem (speciem) throni tanquam similitudo hominis in eo superius: Intelligitur Lex scripta: Et exinde sequitur, quod Lex scripta orali præferenda sit: nam in hoc throno aliquis homini similis, qui est imago Jacobi, insidet.

Sequitur locus ille prolixus de אבן שתרן, quem Messiam esse statuunt Judæi, quique suo loco, infra scilicet lib. VII. cap. I. integer adscribitur. Totus autem ille probat, auctorem libri Sohar Qpus Curus de eodem Messia intellectum velle.

X.

Sohar Exod. fol. 87. col. 353. *Et ad quatuor plagas mundi est mysterium עררררר, Currus superni, ad conjungendum omnia tanquam unum, in colligatione una, in unitate una, usque ad En-Soph s. Deum æternum.* 27.

XI.

Tikkune Sohar c. 6. fol. 18, 2. & 19, 1. ubi mystice commentantur ad verba Devter. XXII, 6. *Non fumes matrem una cum pullis. Ova sunt ex latere rotarum, pulli vero ex latere pueri Metatron: filii ex latere throni, qui est Tentorium pacis, qui est nidus Schechina, quæ est Mater superna nidum habens in throno in tribus Sephiroth supremis. Columna media comprehendit sex Sephiroth, quæ nidulantur in Metatron. Mater inferior nidum habet in rota, de qua Ezech. I, 15. Et ecce rota una in terra. Porro vero Schechina ex latere throni dicitur Aquila: ex latere גבורר, Roboris Columba: ex latere rote Avis: & Schechina habet similitudinem hominis.* 28.

XII.

Ibidem c. 10. fol. 20, 2. ubi præcesserant illa verba, quæ libro II. in Locis Generalibus n. LXIV. adfuerunt, ex quibus ultima erant verba Ezech. I, 12. *Benedicta sit Gloria Domini in loco suo. Propterea ad-* 29.

- scendit usque ad En-Soph, (Deum æternum) qui est י, & Caput. Per quidnam vero ascendit? Resp. Per Columnam mediam, quæ est י, & corona in capite ejus. Quando igitur hæc corona in caput ejus ascendit, tunc hæc verba de illa dicuntur Proverb. XII, 4. Mulier frugi corona est marito suo. Quando descendit sub eum, tum dicitur conjux ejus. — Propterea Scriptura dicit Jesa. XLVI, 10. Annuncians quæ ab initio; & quæ futura sunt. Quando igitur ille est in medio eorum, (Angelorum) tum dicunt: Ex loco suo propter misericordiam suam respiciet populum suum. Postquam ascendit, quidam ex illis interrogant: Vbinam est locus Gloriæ ipsius? להעירי, ad pererrupendum illum, (h. e. ut ad illum penetrare queamus.) Illo vero tempore, quo ascendit, omnia animalia alas suas demittunt. Quando vero ascendit? Resp. Quando Israëlita in statione sua stant, q. d. Ezech. I, 24. 25. Quando illi stant, dimittunt alas suas: quæ ascendit ad En-Soph, ut cibum roget a Causa Causarum, & quando descendit, plena est omnibus (lapidibus) bonis. Illo tempore animalia alas suas tollere incipiunt, ut illum cum gaudio recipiant, cum tot canticis & hymnis. Ad quem vero locum descendit? Resp. Ad י, quæ est in medio טָז נ. Illi acclamant ei: שמע ישראל, Audi Israël: quod est שִׁיר לַיהוָה Canticum Domini. De illo vero tempore, quo descendit quidnam scriptum est? Resp. Ezech. I, 24. Et audivi vocem alarum ipsorum.
31. Quo facto surrexit Elias & dixit (ad R. Simeon:) Rabbi, Rabbi. Ὁμολογούμενος quando ille lapis descendit, omnia animalia vocem emittunt versus illum cum tot canticis & laudibus, ille vero ascendit usque ad En-Soph. Hoc est, quod Scriptura innuit Proverb. XXXI, 29. Multæ filiæ robur possident, sed tu super omnes ascendisti: donec Israëlita vocant eum inferius per Krishma, quod ad eos descendit. Per quidnam autem vocant eum? Resp. Per י, quod est consors ejus. — Eo autem tempore, quo descendit, alligant cum per Tephillin manus, ut cum ipsis copuletur. Et hic est sensus mysticus illorum verborum Genes. XLIV, 30. Et anima ejus alligata erat ad animam illius. — Eo tempore, quo illa sunt in unitate una, necesse est, ut Israëlita preces fundant silenter. — Propterea, quando Israëlita in loco suo consistunt, ut coram illo producant XVIII. preces

preces silenter, tunc illud usu venit, quod legitur Ezech. I, 25. Quando stant, tum remittunt alas, ita ut necesse non sit, alas illas audire: quemadmodum de Hanna dicitur 1. Samuel. I, 13. Et vox ejus audita non est. Hinc igitur Israëlita opus habent unire illum בבת ווגיר cum conjugē illius silenter, cum timore, tremore, & pudore. — Illo tempore, דמתיחרא קבה בשכינתו, quo Deus S. B. cum Schechina sua unitus est, omnia animalia a se invicem preces accipiunt, & omnia sunt in sanctitate, &c.

XIII.

Tikkune Sohar c. 18. princ. וכרטייא תמן שכינתא. Vbi thronus 33.
est, ibi Schechina est, quæ Imago & Visio est omnium. רמיון, Imago, quia dicitur Hoseæ XII, 11. Et per manum Prophetarum ארמון, assimilabo me. Et de hac re dicitur Numer. XII, 8. Et imaginem Dei videbit: nam quia omnes פרצופין, facies prophetiæ in ea sunt obsignatæ, dicitur רמיון, Imago: Et quia omnes splendores superni in ea conspiciuntur, dicitur מראה, Visio. Et hoc est, quod Scriptura innuit Numer. XII, 6. Si propheta erit vobis, Dominus per visionem se ipsi cognoscendum præbebit. סתיום דעיינין, Cum igitur revelatio fit oculis clausis, 34.
tum dicitur Visio per insomnium, id quod mystice indigitatur his verbis Cantic. V, 2. Ego dormio, sed cor meum vigilat. Cum vero fit oculis apertis, est Visio vigilantis. Et ibi sunt duo Præfecti, unus dicitur סגרון, Clausor, alter, פתרון, Apertor: & Metatron, qui utroque nomine vocatur, his duabus clavibus præfectus est. Ex latere Columnæ mediæ est Schechina, quæ revelat Visiones vigilantibus, & Moses est in latere illo, de quo sic habetur Numer. XII, 8. Ore ad os loquor cum eo, per visionem & non per ænigmata, & imaginem Dei videbit. Ex latere vero Justi, qui est דאתי לעלמא לצדיקים אור הגנוז, Lux asservata justis seculo futuro, dicitur Visio per insomnium. Et ille (Justus,) דאתחוייא כיה מסטרא ירהוה, qui ipsis conspicitur ex parte corporis, איהו יקוק, ille est ירהוה, Columna media, quæ elevata est ex quatuor illis lateribus, & illa insidet quatuor animantibus, quæ sunt facies hominis, leonis, bovis & aquilæ. ירהוה 35.
vocatur מלגאו דגופא, ex medio corpore, (h. e. respectu corporis s. humanæ naturæ) & est homo, ut throno possit insidere. Illi, qui homo est, conspi-

conspiciendum se præbet facie hominis. Illi vero, qui est sicut reliqua animantia, in figura quoque animantium conspiciendum se exhibet, & quidem unicuique secundum robur suum. Nemo vero, qui hujus rei intelligentiam habet, gloriatur, nisi de Schechina, quia nemo Prophetarum aut Videntium illud potest לִשְׁכִּינָה, attingere, nisi per Schechinam. Et hic, ratione scilicet hujus sapientie, unus homo alteri præcellit, unde ὁ μολογούμενος verum est illud, quod vulgari proverbio dicitur: חכם ערף מנבין, Sapiens præstantior est propheta. Habentur hæc etiam in Sanhedrin fol. 94, 1.

XIV.

36. Tikkune Sohar c. 18. fol. 28, 2. postquam multa de Messia adfuerunt, quæ inferius in hoc opere suis locis inferuntur, & integer fere Psalmus CXVIII. quamyis cum obscura quadam interpolatione, ad eundem applicatus fuit, tandem quoque ad Opus Currus delabuntur, & hæc habent: Multi Angeli ascendunt cum ea, (Schechina,) qui dicuntur פְּנֵי ה', facies Domini, q. d. Ezech. I, 10. Et similitudo faciei ipsorum erat hominis &c. — Multi Angeli ascendunt cum ea, qui dicuntur מַאֲרִירֵי דָּרְדָּרִין, viri manuum, (h. e. tales, qui manibus suis strenue laborant) q. d. v. 8. Et manus hominum sub alis eorum. Multi quoque מַאֲרֵי דְּרַגְלָיו, viri pedum, (qui precando stant coram Deo, quique celeres sunt ad eundem in viis Domini) cum illa adscendunt, de quibus v. 7. Et pedes ipsorum erant recti. — (Fol. 29, 1.) Ecce aperitur templum, ad quod veniunt Prophetie, viri pedum, qui pulsant ostium & dicunt ad eum, qui ostium clauserat, וַתִּקְרֵי אֲדֹנָי שְׁמִי כֶּשֶׁם רַבִּי, cui nomen est Dominus, sicut nomen est heri ipsius, ad quem ita dicunt: Domine, labia mea aperies. Quo facto hic templum aperit. Illo tempore custodes ostii ascendunt ad Regem, & dicunt: Domine mundorum, ecce viri pedum veniunt, qui sunt שְׁלוּחֵי מִצְוָה, missi ex præcepto, (expeditiones suas suscipiunt vi præcepti tui) qui coram te stant & preces suas peragunt. Illo igitur tempore (Deus) ipsis ascendendi potestatem facit. מַטְרוֹנָהּ רִאשִׁית מִצְוָה, רַמְלָה אֶמְטְרוֹפּוֹסָה רַבִּל בְּקֻדְרִין אֹלִיפֶת זֶכֶן קֹדֶם מַלְכָּא בְּגִינִיחוֹ. Matrona vero, quæ mandata Regis expedit, ἐπίτροπος omnium præceptorum, pro ipsis apud Regem intercedit, & ad eum ita dicit: Domine mundi: Ecce
- neceffe

necesse est, ut illis, qui cum precibus coram te stant, petitiones suas concedas. Illo tempore vox exit ad viros pedum, dicens Ezech. II, 1. Fili hominis, surge, & pedibus tuis insiste, ut tecum loquar. Die mihi, quæ sint preces tue, & in media oratione tua dabitur tibi. Tandem Matrona preces ipsarum recipit, &c. Idem postea narratur de מארי דאחור, viris prodigiorum, מארי רקומה, viris stationis, & מארי ירין, viris manuum, qui omnes ostium pulsant, a Matrona vero introducuntur, & post illius intercessionem exaudiuntur. De ultimis adhuc sequentia proferri merentur: Statim Deus præcipit, ut ipsis aperiat: quo facto manus hominis prodeunt, quæ sunt גבורה & גבורה, & dona eorum suscipiunt. Et hoc est, quod Scriptura innuit Ezech. I, 8. Et manus hominum sub alis eorum. Quidam hoc loco denotat vox hominis? Resp. Illud ipsum, de quo Jesa. XLIV, 13, כתבאת אדם, nempe ipsam figuram hominis. Ab illis igitur recipitur דורונה, donum, & Regi offertur.

XV.

Tikkune Sohar c. 18. fol. 31, 1. Et quando Propheta ascendit & ostium pulsavit, si cum Schechina ascendit, Deus statim ipsi aperit & disit Ezech. II, 1. Fili hominis, sta in pedibus tuis, & loquar tecum, tu enim attulisti Schechinam in precibus in statione. Sta igitur in pedibus tuis, de quibus Scriptura ita dicit Ezech. I, 7. Et plantæ pedum eorum ככף רגל עגל, sicut planta pedis vituli: עגילים, rotandi sunt pedes sicut puncta, quæ quasi gubernacula sunt literarum. Ex latere vero (h. e. respectu) literarum illi sunt quadrati, (vel quadruplices) q. d. Ezech. I, 8. על ארבע רבועה, In quaternis partibus ipsorum ierunt. — Beati sunt Israelitæ propter illos pedes Schechinæ, quæ in precibus pro illis stat, & id quoque in captivitate. Quomodo vero stat super eis? Resp. בגין דנחתין עלה ירוה, Quia descendere faciunt Jehovam ad Schechinam, (h. e. quia statuunt divinitatem cum humana natura esse conjunctam) de qua re vulgo sic dicere solent: כל הווקף זוקף בשם, Qui attollit se (in precibus) illud facit nomine tetragrammaton prolato. Et sic uniuscujusque hominis est, ut Schechinam attollat. Si qui vero illam non attollunt nomine ירוה, neque in precibus, neque

- in bonis operibus Legis, de his ipsa sic clamat Thren. I, 14. Dedit me in manus talium, sub quibus non possum surgere. Nam fulcimentum ejus est inter duo brachia, quæ sunt גבורה & חסד: & statio ejus est inter duos humeros, qui sunt חסד & נצח: & sublatio ejus est per corpus, quod est Columna media, cujus nomen est ידוה. Et propterea quicumque eam attollere cupit, illud faciat nomine יהוה. Fundamentum vero illius est צדיק: & propterea per illos, apud quos in precibus non potest stare, (qui in precibus Schechinæ & Messiae mentionem facere nolunt) dolore afficitur. Et hoc est mysterium illorum verborum Proverb. X, 1. Filius sapiens exhilarat patrem, filius vero stultus contristatio est matris suæ. Et propterea alibi legitur Genes. VI, 6. Et doluit in corde suo.

XVI.

43. Ibidem fol. 32. 1, 2. Quum illi exivissent (a throno Dei,) ecce alii pulsarunt ad ostium ex mysterio arcus, qui etiam est signum fœderis, de quo Ezech. I, 28. Sicut visio arcus, qui in nubibus est tempore pluviae, sic visio splendoris circumcirca fuit &c — R. Simeon ben Jochai dixit ad filium suum: Hoc signum erit in manibus tuis, עד רתחוי קשתא בנווני נהירין, לא תצפי לרגלי ומשיחיה: Quum nondum videbis arcum cum coloribus suis lucentibus, non videbis pedes Messiae.

XVII.

44. Ibidem fol. 33. 2. ad verba Ezech. I, 8. Et manus hominis sub alis eorum: ille sum חסד & גבורה, quæ procedunt ab homine, qui est Columna media, ad accipiendum donum ipsorum, quod deinde Regi tradunt.

XVIII.

45. Tikkune Sohar c. 20. fol. 43. 44. ad verba Genes. XXVII, 1. Et hebetes fuerunt oculi ejus, ut non videret, בפורקני, redemptionem scilicet, quæ est lux visionis prophetica, de qua Ezech. I, 1. Aperti sunt coeli, & vidi visionem Dei.

XIX

46. Ibidem fol. 51, 1. Illo tempore, quo peccatores ex mundo delebuntur, preces

preces ascendent quatuor speciebus, quæ sunt Canticum simplex, quod est י, duplex, quod est יי, triplex, quod est ייי, & quadruplex, quod est יייה. In nomine יייה, quod est Schechina, preces ascendant cum gaudio, & Israëlita ex captivitate cum tripudio redeunt, q. d. Exod. XV, 1. Tunc canet Moses & filii Israël canticum hoc. Preces, h. e. Schechina ascendet ad Regem cum decem memorialibus, cum decem regnis & cum decem tubis, & decem turmæ Angelorum occurrunt illis, eosque ad illum adducunt. Decem quoque Sephiroth & tripudia ascendant, ex quibus quædam sunt quadruplicia, ex quatuor animantibus magnis & parvis, quæ sunt octo, nimirum יאהרונהי, de quibus hæc verba agunt: Tunc cantabit Moses. כו יאה קבה בשכינתיה בחיון המנין. Quando nimirum Deus in Schechina 47.
sua erit cum octo animantibus, quæ sunt animantia ignea, quæ nonnunquam loquuntur, omnia vero alis suis plaudunt cum tripudio, quod est in quatuor faciebus eorum, quia in omni latere quadrupliciter apparent, q. d. Ezech. I, 6. Et quatuor facies unicuique ipsorum.

XX.

Tikkune Sohar c. 21. fol. 52. 53. ad verba Psalm. CIV, 25. Ibi reptilia, 48.
quorum non est numerus: idem alibi proponitur Cant. VI, 8. Et virginum non est numerus: intelliguntur traditiones decise, quæ sunt (Psalm. XLV, 15.) virgines, post eam dilectæ (animæ) Schechina. (Sequuntur verba Psalmi CIV.) Animalia parva, h. e. literæ vocis אדני, cum magnis, hæc sunt literæ vocis יייה, quæ sunt מרכבות דקבה ושכינתיה, Currus Dei S. B. & Schechinæ ejus.

XXI.

Ibidem c. 28. fol. 73, 2. Metatron est Opus Currus, de quo apud nos vulgo dicere solent: Nemo studeat Operi Currus ביחיד, ipse solus. Quidnam 49.
denotat hæc vox? Resp. ביחידא רעלמן, Cum eo, qui solus est in mundo, (nempe Deo: sed potius alios homines simul in consilium recipiat) esto autem sapiens & intelligens in scientia sua. Sapiens per חכמה, intelligens per בינה, sciens per דעת, de quibus Exod. XXXI, 3. Et implebo ipsum Spiritu Domini, sapientia, intelligentia & scientia. Talis enim
Hor. Hebr. Tom. II. Tt homo

- humo est tentorium, quod tribus illis gradibus s. perfectionibus impletum est.
50. In omni autem negotio hoc Opus Creationis est Schechina inferior, in quo Opere Creationis duo simul operam possunt collocare, sed tantum (quisque pro se in conspectu Dei, qui est) unus in mundo. Currus ejus est Metatron, מטטרון, גוף שכינתא, Corpus Schechinæ. Schechina vero quidnam est? Resp. בגין דהיה כלל דעשר ספיראן, יוה ווי הנה vocatur, quia est Comprehensio decem Sefhirarum. Currus ejus est Metatron, de qua re Psalm. LXVIII, 18. Curruum Dei sunt duæ myriades, אלפי שטאן. Quidnam denotat vox שטאן? Resp. אור, נשר, שור, אר, אריה, אר, Bovem, Aquilam, Leonem, Hominem. Et hoc est mysterium Operis Currus.

XXII.

51. Tikkune Sohar c. 30. fol. 77. 78, 1. Tunc audita est vox in excelsis caelorum, dicens: מארי דאוצרין מארי דהיכלין, Viri thesaurorum, viri templorum, aperite templa s. palatia vestra, ecce Matrona vult ascendere in palatium suum. Statim igitur orant: Domine, labia mea aperias, & palatium cum septem aliis palatiis conjunctum aperitur. Tunc multi Prophetae cum illa sunt, & cum illa ascendunt. Duplicis enim generis sunt Prophetae. Sunt, qui ad domum Matronæ, sunt etiam, qui ad domum Regis perveniunt: Sunt, qui specular lucidum, sunt, qui non lucidum inspiciunt. Priores sunt ex latere יהוה, posteriores ex latere ארני, & ad hos pertinet Legem scriptam & oralem tractare. Prophetae, qui sunt ex latere יהוה, sunt ex latere amoris: qui vero sunt ex latere ארני, sunt ex parte timoris. Illo tempore multi מארי דרעין, viri januarum commoventur & ad templum invitantur. Multi מארי חתמור, viri obsecrationum, multi מארי שאלתין, viri precationum, multi מארי השבוות, viri pœnitentiarum (a) adsunt, inter quos Propheta querit & responderet. Multi quoque מארי עתידות, scientes res futuras, tum quæ jam factæ sunt, tum etiam quæ futurae sunt: multi מארי דעינין, viri oculorum, qui sunt specula & luminaria Prophetarum: multi מארי דאודנן, viri aurium, qui sunt מארי דגרפן, viri alarum, de quibus Ezech. I, 24. Et audiivi sonitum alarum eorum.

(a) Possis etiam vertere, Viri questionum & responsum.

eorum. Multi מֵאֲרֵי דְחֻטְמֵי, *viri nasi*, nam ibi est odor, qui in sacris dicitur רֵיחַ נְיָחֻד, odor suavis: multi מֵאֲרֵי אֲנָפִין *viri facierum*, de quibus ibid. v. 6. Et quatuor facies erant cuius. Multi viri vocum, & viri sermonum, וּמֵאֲרֵי דְהַבְלִים, & viri loquacitatum, quæ sunt להִכּוֹת אֵשׁ, flammæ ignis. Hoc est, quod Scriptura dicit Psalm. XXIX, 7. Vox Domini cedit flammis ignis. Multi viri manuum, de quibus Ezech. I, 8. Et manus hominum sub alis eorum. Multi מֵאֲרֵי דְקוֹמָדֵי, *viri stature*, qui sunt mensura altitudinis throni. Multi מֵאֲרֵי דְרֵאוֹת בְּרִירָה, *viri circumcisionis*, de quibus Exod. III, 11. Et hoc tibi signum. Multi viri pedum, de quibus Ezech. I, 14. Et animantia cucurrerunt & redierunt. Omnia requisita Prophetarum sunt in corpore, in membris scilicet corporis. Viri sapientes sunt illi; unde vulgo dicitur: Sapientem Prophetæ astutiores esse. Quædam ex his repetuntur c. 40.

XXIII.

Tikkune Sohar c. 46. In voce בְּרֵאשִׁית latent hæc: בְּרָא שִׁירָה, 54. Creavit sex, nimirum sex alas animantis, de quo Genes. I, 20. Et volatile volitet super terram in facie firmamenti cælorum. Intelliguntur sex Sephiroth, quas comprehendit illa volucris, quæ est Columna media. Est, qui consequitur Spiritum Sanctum per viam emanationis ab hac ave, quæ est Puer, cujus nomen est sicut Domini sui. Est quoque, qui accipit Spiritum inferius de terra.

XXIV.

Ibidem c. 69. fol. 115, 2. Fundamentum quatuor literarum (nominis יהוה) & decem literarum (יהוה ויו ויה) מְלִכּוּרָה, Regnum, רֵאיוֹה, 55. כלילא מכל עשר ספירן, quod est comprehensio omnium decem Sephiroth, & in quo omnia comprehendendi debent. Quicumque enim suscipit Regnum sine novem reliquis Sephiroth, אִידוֹ מְקַצֵּץ בְּנֻטִיעַן, ille eradicat plantas. Quicumque vero reliquas novem Sephiroth sine Regno suscipit, אִידוֹ כּוֹפֵר, ille plane est atheus.

XXV.

56. Ibidem fol. 115. 116. *Inferius autem Michaël, Gabriel, Nuriel & Raphaël sunt vestimenta s. involucria quatuor spirituum, de quibus Jesa. XI, 2. Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intelligentiæ, Spiritus consilii & roboris, Spiritus cognitionis & timoris Domini. Spiritus Domini est אור קדמון, aura prima. Spiritus sapientiæ & intelligentiæ sunt Sephiroth dextræ & sinistræ. Spiritus cognitionis & timoris Domini sunt Columna media & מלכות. Et odorari ejus in timore Domini, hoc innuit odorem gratum, qui est צדיק, in quo est requies, sicut in Noacho viro justo.*

XXVI.

57. Sohar Genes. fol. 116. col. 456. R. Isaac cepit commentari ad verba Ezech. I, 22. Et similitudo super capita animantium firmamenti, quasi aspectus crystalli tremendus, superne super capita eorum extensus. Hunc textum alibi tractatum invenies. Verum veni & vide. Datur animans, quod superius est animante sancto, quod super caput animantium versatur: Et est animans supernum, superius omnibus animantibus, & hoc animal dominatur super omnia. Quando enim hoc animal dat & illustrat, tunc omnia accipiunt dona sua, unumque alteri porrigit, & unum alteri dominatur. Et est animal superius super inferiora, super reliqua animantia inferius, & omnia ab ipso aluntur, & quatuor latera mundi obsegnata sunt. — Facies ejus collustrant judicia ex omni latere, & illud dominatur quatuor lateribus. Et ecce docemus, quod tria sint in uno, tria in altero latere, & sic de reliquis quatuor plagis mundi. Et est expansum superius expanso, & ad illud expansum, quod reliquis dominatur, reliqua omnia respiciunt. Quidnam Scriptura dicit? Ezech. I, 23. Et sub expanso alæ eorum rectæ, unaquæque ad alteram &c. quia unumquodque eorum dominatur ei rei, cui præfectum est, & præfectura mansionis & adhesionis illis est. Illa vero in omni latere sunt novem, & in quatuor lateribus XXXVI. Quando vero conjunguntur, tunc sunt signatura una, in mysterio nominis unius, in unitate perfecta, prout par est.
59. Quando vero conjungunt se ad thronum, quidnam tunc Scriptura dicit? ibid. v. 26. Et super

per expanſum, qvod ſupra caput ipſorum, ſimilitudo lapidis ſapphiri, inſtar throni, & ſuper illo throno inſtar hominis ſuperius eo. *Et ecce docemus, qvod ille lapis pretioſus in throno, qvi in quatuor columnis ſtat, & ſuper illo throno ſit imago hominis, ut in illo omnia conjungantur & benedictionem accipiant, prout par eſt. Quando igitur conjungitur cum homine, ut omnia in illo homine fiant curruſ unus, tunc illa Scriptura myſtice impletur Genef. XLVI, 29. Et junxit Joſephus curruſ ſuum: intelligitur צָרִיק; & aſcendit in occurſum patri ſuo verſus Goſen: obſerviam Iſraëli, hoc eſt myſterium hominis: verſus Goſen: appropinquo una, ut conjungantur ſimul in oblatione una & unitate una. Et viſus eſt ipſi: Quando Sol conſpicitur a Luna, tunc illuſtrat Lunam, & illuſtrat omnia inferiora.*

XXVII.

Sohar Genef. fol. 118. col. 470. ad verba Ezech. I, 3. *Ecce traditio inter nos eſt, Schechinam non habitare, niſi in terra Iſraël, qvomodo igitur jam eſt ad fluvium Chebar?* 60.

XXVIII.

Ibidem fol. 119. col. 472. *Beata eſt portio Patriarcharum, quos Deus S. B. fecit רַחֵם קְדִישׁ לְעִלְיָא, curruſ ſanctum in ſupernis, & in quibus beneplacitum habuit.*

XXIX.

Ibidem fol. 124. col. 494. ubi de Angelo Goële Jacobi ſermo eſt: 61. *Nonnunquam dicitur maſculus, nonnunquam ſemella: & omnia ſunt myſterium unum. Ad hunc modum ſcribitur Genef. III, 25. Et gladium ſtillantem ſeqve convertentem. Angeli ſunt nuncii in mundo, qvi ſe variis modis (coloribus) commutant, ut modo maſculi ſint, modo ſemella, jam ad juſtitiam, jam ad miſericordiam veniant, omnia eodem modo. Sic etiam hic Angelus varios (colores) modos & proprietates habet, & omnes proprietates (colores) mundi in hunc locum collectæ ſunt. Et hoc eſt myſterium illius pericopes Ezech. I, 28. Sicut conſpectus arcus, qvi tempore pluviæ eſt in*

nubibus, sic quoque conspectus splendoris circumcirca: hic est conspectus similitudinis Gloriæ Domini. Et quemadmodum omnes illi colores (proprietas) ipsi insunt, sic quoque totum mundum dirigit.

XXX.

62. Ibidem fol. 131. col. 522. *Traditio est: Patres nostri (Patriarchæ) sunt currus sanctus: ad currum vero non plures requiruntur, quam quatuor. Traditio autem alia est, Deum S. B. cooptasse ipsis Davidem, ut Currus perfectus fierent, id quod Scriptura his verbis innuit Psalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes. Nam David Rex cum ipsis conjunctus est, ut cum ipsis Currum perfectum constitueret.*

XXXI.

63. Ibidem fol. 88. col. 347. *Illæ Prophetia Ezechieli per spatium horæ obtigit, idque necesse fuit propter captivos: nam Schechina inter Israëlitas una in captivitatem abiit: hinc Ezechiel illud, quod vidit, per spatium unius horæ vidit.*

XXXII.

64. Sohar Levit. fol. 33. col. 130. & fol. 91. col. 363. *Cum Ezechiel videret Schechinam in medio corticum, vidit cum ea decem Sephiroth omnino sine separatione, & illæ sunt medulla interius. Omnia illa vidit in medio fluvii Chebar inferioris, ubi כבב per metathesin est רכב. — Ibi est ערמין, vivens in secula, comprehendens decem Sephiroth, qui vestitus est duobus טט ex nomine מטטרון: item duobus טט ex טטפור, de quibus Deuter. VI, 8. Et erunt Totaphoth inter oculos tuos. Quorsum vero respiciunt illi oculi? Resp. Cælum versus, de qua re sic habetur Ezech. I, 1. Aperti sunt cœli, & vidi visiones Domini. Quidnam indigitatur per illas visiones Domini? Resp. Sunt decem visiones, quas vidit Metatron in lumine, quod in media lucerna est. Novem ex illis sunt apertæ, decima vero est abscondita; visio una, quam ante reliquas decem viderunt. Et hoc est, quod de illo Scriptura dicit l. c. v. 26. Et supra expansum, quod est supra animantia, erat imago throni tanquam lapide sapphirino.*

XXXIII.

XXXIII.

Sohar Numer. fol. 101. col. 403. ad verba Ezech. I, 1. Et ego eram inter medios captivos: *ibi erat Schechina, Deus S. B. qui est unus.* וְ additum in voce וְאֵי, denotat fluvium, & *Iustum* עֲלֵמִין, viventem in secula: de quo Genes. II, 10. Et fluvius exivit ex Eden ad irrigandum hortum, & divisus fuit &c. Per Eden innuitur בינה, ex qua fluvius provenit, qui est וְ inter יָהּ, gradus Pastoris fidelis: Pastor autem fidelis procedit ex Matre superna. Extendunt autem se illa per sex Sephiroth usque ad צִדִּיק, ab illo vero irrigatur hortus Eden. Quidnam denotat כְּבֹד? Resp. כְּבֹד est כְּתֹר ב, בינה ב, רַבִּי, רַבִּי חֲכָמִים. Ex his כְּתֹר est ad dextram, חֲכָמִים ad sinistram, בינה in medio: רַבִּי, Currus supernus Causse causarum, decem Sephiroth omnes comprehenduntur in fluvio, qui se extendit usque ad צִדִּיק, & hic comprehendit omnia. Inde quoque erigitur Arbor magna & robusta, ex qua omnes cibum percipiunt, & ex qua omnia dependent.

XXXIV.

Sohar Genes. fol. 59. col. 234. Quidnam sibi volunt verba Ezech. I, 3. 66. Ad fluvium Chebar? Resp. Ad illum fluvium, רַבִּי הוֹרֵי, qui jam antea fuit a tempore mundi conditi, & Schechina semper ibi revelata fuit, q. d. Genes. II, 10. Et fluvius exivit ex Eden ad irrigandum hortum.

XXXV.

Sohar Genes. fol. 118. col. 470. Scriptum est Exod. I, 2. הִיָּה הִיָּה, Factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi Sacerdotem. Jam vero traditio apud nos est, Schechinam non habitare, nisi in terra Israëlita, quomodo igitur Schechina hic extra eandem versatur? Resp. De fluvio Chebar scriptum est, v. 3. Et fuit in ipso manus Domini.

XXXVI.

Sohar Exod. fol. 34. col. 134. Traditio: Illo tempore, quo se Deus S. B. 67. in monte Sinai revelavit, omnes Israëlita viderunt, tanquam si quis lumen in lucerna videret: & ex illo lumine unusquisque illorum vidit, qualia Ezechiel Propheta nunquam vidit. Ratio est, quia voces ille superna revelate

- velata sunt simul & semel, q. d. Exod. XX, 15. Et omnes populi viderunt voces (h. e. tonitrua.) Apud Ezechielem vero Schechina apparuit in
68. curribus suis, & non amplius. — Quenam vero inter has duas visiones erat differentia? Resp. In Sinai apparuit Caput & Corpus Regis, q. d. 2. Samuel. XXII, 10. & Psalm. XVIII, 10. Et inclinavit cœlos & descendit. Vbicunque vero caput ibi quoque corpus est. Verum de Ezechiele Scriptura sic dicit c. I, 3. Et fuit ibi super ipso manus Domini. Ibi igitur revelata est manus, non autem corpus. Traditio autem est, manum Domini & superiorem & inferiorem esse. Veni & vide. Scriptum est v. 1. Aperti sunt cœli, & vidi visiones Domini. Vox כרתה scripta est sine י, ut ostendat, quod de Schechina hæc agant, desit autem una visio. R. Jose opposuit: An vero Schechina non fuit integra? R. Jesa respondit: Caput Regis non est simile pedibus illius, quamvis omnia sint in corpore Regis. Veni & vide.
69. Apud Jesaiam exstat c. VI, 1. Et vidi Dominum: apud Ezechielem vero: Et vidi visiones Dei. Priore loco legitur את יהוה, (ubi vox את copulationem sive conjunctionem denotat) posteriore visiones: unde concludas hos duumviros eadem vidisse, — & eodem gradu fuisse. Obj. Quod si vero hoc ita se habet, cur Jesaias non omnia late explicuit? R. Jose respondet: כלל רמ פריש, Alter eorum (Jesaias) omnia brevibus verbis complectitur, alter vero (Ezechiel) latius explicat. Cur vero Ezechiel omnia hæc latius exponit? Resp. Omnia hæc necessaria fuerunt propter Israëlitas, ut cognoscerent amorem, quo illos Deus S. B. complexus est, quod Schechina ejus & Currus ejus venerunt, & inter Israëlitas in captivitate habitarent. R. Chija opposuit: De terra Chaldeorum scriptum exstat Jefa. XXIII, 13. Ecce terra Chaldeorum populus non fuit; quomodo igitur Schechina se ibi revelavit? Quod si dicas, propter Israëlitas id factum esse, bonum sane esset, si modo Schechina inter ipsos habitaret, quamvis non reveletur. Verum hoc loco illud tenendum est, nisi Schechina se illis revelasset, illos nihil de tota re scivisse. Quod vero revelata sit, hoc exinde constat, quia scriptum est: super fluvio Chebar: כבר Judæi exponunt, in loco puro, a בר.) h. e. super aquis in loco, qui non est pollutus, in quo nihil immundum habitat.
71. Ille vero fluvius unus est ex illis quatuor, qui ex paradiso egressi sunt, & dicuntur

citur ככר, quia ככר, jam antea fuit in loco, ubi Schechina habitavit. Scriptura vero dicit: Et ibi fuit manus Domini super me: ibi, non vero alio loco. R. Chija ait: Ibidem additur v. 5. Et in medio illius erat similitudo quatuor animantium, & hæc est similitudo hominis &c. Traditio: ברוא עלמור, In mysterio superno quatuor animantia sunt in medio templi sancti, & illa sunt antiquissima Antiqui sancti, comprehensio nominis superni. Ezechiel vero vidit imaginem curruum supernorum, & ille, quamvis non erat loco lucido, tamen vidit.

XXXVII.

Sohar Genes. fol. 37. col. 148. *Eo tempore, ראתי פורקנא רשכינא, 72.*
 quo veniet redemptio Schechinæ, de quo Cantic. V, 2. Vox amici mei pul-
 lantis; pulsatio oritur in fluctibus maris in nave, quæ est cor, & omnibus
 fluctibus. Omnia vero revelata sunt, de quo Ezech. I, 12. quorsum ventus
 fiat, eo vadunt. item v. 14. Et animantia iverunt & redierunt. Duo
 scilicet ex illis iverunt, & duo redierunt, quæ sunt ירוה. De his
 Ezech. XXXVII, 9. Sic dicit Dominus: Ex quatuor plagis veni, o spiritus,
 nimirum Schechina superna, de qua Jerem. V, 24. Qui posui arenam
 terminum mari.

XXXVIII.

Sohar Numer. fol. 92. col. 368. ad verba Ezech. I, 27. A figura lum- 73.
 borum ejus desuper & deorsum vidi ignem: nam in illis sunt humeri
 animantium pro omnibus, & inter Sephiroth sunt נצח & חוד: Metatron est
 signum in exercitu ejus. Est imago צדיק, signum in exercitu superno: &
 Metatron est signum in exercitu inferiore, וטטרון שרי ביה, & in Meta-
 trone est Deus Omnipotens.

XXXIX

Sohar Genes. fol. 85. col. 347. ad verba Genes. XXVIII, 12. Et somnia- 74.
 vit Jacobus, & ecce scala constituta erat in terra. Scala hæc denotat
 preces: Constituta vero est in terra, nam homines preces dirigunt versus
 Schechinam. Illa vero pertingit usque ad cælum, h. e. ad Deum S. B. de
 Hor. Hebr. Tom. II. Vv quo

- quo I. Reg. VIII, 32. Et tu audies, o Cœlum. Et hoc est mysterium illius sextus Psalm. VIII, 2. יהוה אדונינו, Domine, Domine noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra. Eo vero tempore, quo Deus S. B. & Schechina ejus hominibus aperiunt, quod (Schechina) cum his precibus ascendat, statim illud sequitur: Et ecce angeli Domini ascendunt & descendunt בו, per eam. בו, In hunc hominem omnes expandunt alas suas; ut per has preces Schechinam recipiat, id quod his verbis innuitur
75. Ezech. I, II. Et alæ ipsorum expansæ erant superius. Et hoc denotatur per ascensionem, nimirum Schechina est in alis eorum: item per descensionem בו, per quem indigitatur Deus S. B. nam Deus S. B. in eis (angelis) descendit, ut Schechinam suam recipiat, & Deus S. B. cum tali homine unitur per preces illius: Nam Schechina est מצוה, præceptum, (s. officium) comprehensum nomine יהוה, est animal ejus. Officium vero illud (prece) sine cogitatione non habet ascensionem. Cogitatio vero hæc est: אדם יורד מלכות, Homo, qui est יהוה, huic convenit Gloria & Regnum, quod conjunctum est ex quatuor animantibus currus ejus, comprehensum quatuor literis. Ille (homo) est conjux ejus (Dei S. B.) facies ejus, & quidem אנפיו רחמי, facies placida, & propter eam cum majoribus nostris dicimus Exod. XXXIII, 16. Nisi facies tua nobiscum abit &c.

XL.

76. Sohar Numer. fol. 50. col. 199. ad verba Numer. II, 2. Vnusquisque ad vexillum suum per signa. Innuntur quatuor plage castrorum Ecclesie Israëlita: In illis XII. tribubus erant duodecim termini circumcirca, omnia ad modum supernorum, quemadmodum Scriptura dicit Psalm. CXXII, 4. Nam eo ascendunt tribus, tribus יה, Domini. Per tribus intelliguntur XII. tribus & termini inferiores, יה שבטי vero quid sit, jam docuimus. Nam יה aperte est testimonium Israël, & propterea in
77. omnibus tribubus est יה. Verum hoc etiam εὐμενέως ita est, quod illa Arbor superna sancta in finibus ejus (Israëlis) constituta fuerit, id quod probamus ex verbis Ezech. I, 10. Et similitudo facierum hæc erat. Facies hominis & leonis ad dextram &c. Facies hominis omnibus reliquis faciebus comprehenditur, ille vero facies respiciunt quatuor plagas mundi:

& equidem quatuor suis imaginibus distinguuntur, omnes tamen in figura hominis comprehenduntur. Michaël est ad dextram, Gabriel ad sinistram, Uriel ante, Raphaël post, Schechina vero est super eos. Duo sunt ex utraque parte, Schechina vero est in medio.

XLI.

Ibidem fol. 104. col. 414. Cur verba hæc Psalm. XXIV, 7. Attollite, 78. o portæ, capita vestra, bis repetuntur? Resp. Per illa capita intelliguntur animantia Currus duplicis, superni & inferioris.

XLII.

Sohar chadafsch ad Parafscham Jithro, ubi multus de hoc vaticinio Ezechielis fermo est, fol. 31, 4. Prophetia illo tempore contigit, quo Schechina cum Israëlitis in captivitatem abiit. Et splendor supernus scintillabat occulte, indigitatio scilicet illius, quod dicitur Splendor Schechinæ. Verba hebraica posterioris periodi sunt hæc: ויקרא עילאח מנצנצ: סתומא אסתכלות דהווא דאיקרי זוזר שכינתא:

Paullo post ad verba Ezech. I, 1. כרביעי, mense quarto: 79. דא דור. מלכא. Innuitur Davides Rex, qui est columna quarta Throni superni cum illis reliquis tribus columnis supernis, quæ mystice indigitantur verbis Ezechielis ibid. Anno trigesimo. Et illa Columna quarta עמון חרא בחבורא חרא, est in societate sive conjunctione una cum illis. Et quoniam hæc cum illis est בירורא בלא, sine separatione, hinc in textu dicitur: וברביעי, non vero כרביעי: (nam in conjunctione naturali & essentiali copula supervacua est, & locum non habet.) Pergunt ad verba Ezechielis: Die quinto mensis: Immuuntur דלתא דרגין, Gradus inferiores, qui ad modum Lunæ cum illis coniunguntur. — (Verba Ezechielis:) In medio captivitatis: Nam ecce Schechina descendit in captivitatem, ואתגלייא וקרא עילאח, & revelata est Gloria superna, Sol autem obscuratus est.

XLIII.

Ibidem fol. 32, 1. ubi porro commentantur ad verba Ezechielis I, 1. 80.

Illo die Schechina descendit in captivitatem, ut cum Israëlitis habitaret. — Et descenderunt simul multi currus & multe habitationes, quæ Thronum Glorie supernæ circumdant. Deus autem Sanctus Benedictus insidet Throno in medio Glorie supernæ. — Et quemadmodum ille dies fuit dies lætitiæ coram Deo Sancto Benedicto : (supponunt enim Judæi, eo die factam Ezechieli esse revelationem, quo Lex olim in monte Sinai promulgata fuit) sic quoque idem ille dies fuit tumultus & doloris, ita quidem, ut Schechina ex sinibus sanctis expelleretur, & hæc prophetia revelaretur.

XLIV.

81. Sohar chadasch fol. 33, 4. ad verba Ezech. I, 20. Propterea quod ibi fuit Spiritus ad eundem, ad illum scilicet locum absconditum & secretum, in quo ille Spiritus supernus habitat, & ad quem omnes adspiciunt, quæ ratione splendor ad splendorem adjiciatur, quæ sunt cornua animantium. Illa sunt splendor coruscans & scintillans ad intelligentiam Gloriæ (divinæ.) Nam ille Spiritus alius, qui egreditur ex hoc Spiritu primo, (id quod fit abscondite, & recondite in reconditione Majestatis divinæ) existit in mysterio, in quo nomen Sanctum אהיה comprehenditur, quod nomen magnum & potens est; quod nomen reverentur, metuunt & contremiscunt. Et hoc est nomen, quod potens est super Currum hunc, in indigitatione trium nominum, quæ in eo
82. comprehenduntur. In hoc mysteria sunt LXX. nomina מפורשין, quæ explicantur, (h. e. quæ eidem virtualiter insunt,) quæque dominantur in omnia mysteria & abscondita superna, a quibus omnes potentie & habitationes contremiscunt. — Spiritus alius est, qui a Spiritu primo egreditur, דמתמן רוח דמחמנות, unde est mysterium fidei ex omnibus lateribus. Et hoc fit in mysterio nominis Sancti, in quo comprehenditur & indigitatur nomen יהיה, quod egreditur & signatur ex nomine אהיה, ædificium Patris, quod exstruitur ex nomine occulto אהיה. Et hoc est mysterium, quod egreditur ex Spiritu primo. Spiritus alter inferior, qui ex hoc Spiritu egreditur, est
83. in mysterio nominis Sancti, in quo comprehenditur nomen ארני. Nomen hoc dominatur in animalia & rotas inferiores; adeoque hic adest mysterium supernum & inferius. Supernum, quia nomen אהיה dominatur in animalia superna.

superna, in mysterio nominis Sancti, prout diximus. Inferius, quia nomen ארני, dominatur inferius in animantia inferiora, quæ sunt rotæ. Dantur enim animantia & rotæ supernæ & infernæ. Animantia superna, quæ rotæ supernas diximus, sunt mysterium ejus, quod scriptum est Cantic. V, 15. Humeri ejus sunt columnæ byssinæ. Et rotæ supernæ sunt mysterium rei inferioris, quemadmodum etiam animantia.

XLV.

Sohar chadafsch fol. 34, 1. ad verba Ezech. I, 21. ברכתם ילכו, Cum 84. irent illa (animantia,) iverunt (etiam rotæ.) Hoc loco nihil aliud indigitatur, nisi quod animantia sint in mysterio trium nominum & trium Spirituum. Quando scintille lucent & egrediuntur, tunc ascendunt (a) animantia superna & inferiora. ובעמור יעמורו, Et cum (animantia) starent, (rotæ etiam) steterunt. Quando omnia illa in colligatione una, כלחישו, in silentio (h. e. mysterio abscondito) versantur, כרין אתעבירו תלה רוחין חד תלת שמחן חד, tum tres Spiritus fiunt unus, & tria nomina fiunt unum, & Deus Sanctus Benedictus in majestate sua super omnia magnifice extollitur. (Verba Ezechielis:) Et quando (animantia) de terra se extulerunt, rotæ simul sublatae sunt. Cum se animantia extollunt de terra in mysterio Spirituum supernorum, a sole usque ad Spiritum inferiorem, illæ rotæ simul cum ipsis ascendunt, ut ostendant, רכלרו גופא חדא ורוח חדא, quod omnia sint corpus unum & mysterium unum, sic, ut a se invicem non separentur.

XLVI.

Pesikta rabbathi fol. 62, 1. quæ verba repetuntur in Jalkut Simeoni 85. part. II. fol. 56, 3. 4. ita quidem, ut unum exemplar ex altero suppleatur: nam Codices mire variant. Narrant autem ibi Judæi colloquium sive potius consilium Messiae cum Deo Patre de redemptione generis humani, quæ verba superius adfuerunt. Ultima verba Messiae, quæ in utroque libro habentur, hæc erant: Cum gaudio & letitia cordis

V v 3

mei

(a) In exemplo meo legitur אורין, quod, cum mihi obscurum sit, interea, quia alias menda typographica illi libro non desunt, verti, ac si impressum esset עורין

- mei omnes cruciatus in me suscipio, & quidem ea conditione, ne quis ex Israëlitis pereat, & non solum, qui temporibus meis vivunt, salventur, sed etiam illi, qui a temporibus Adami primi usque ad illa tempora, neque tantum ἐκτεθώματα, verum etiam illi, quos creare decrevisi, quique tamen nondum creati sunt. Ea conditione ego volo, & ea conditione
86. omnia in me suscipio. (Nunc pergit liber Pesikta solus:) Illo tempore Deus S. B. ipsi quatuor animantia adjungit, שְׁמוֹנָאוֹת אֵת כְּסֹאוֹ שֶׁל הַכְּבוֹד, שֶׁל מֹשֶׁה, qui portant Thronum gloriæ Messiae. Illo tempore inimici ejus & principes reliquorum regnorum dicunt: Agite, impediamus, (in hebræo est נִסְסִין, Satanae more agamus,) ne דֹּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, generatio Messiae (homines temporibus Messiae victuri) in mundum veniat: Sed Deus S. B. ait: Quomodo vos hostiliter agere poteritis contra generationem illam, quæ pulchra est & desiderabilis, de qua ego letor, & in qua beneplacitum habeo?

XLVII.

87. Sohar chadasch fol. 13, 1. Veni & vide: Doctrinam per manus traditam docere solent: Quatuor Angeli sancti portant onus Throni Gloriæ Regis Sancti. Et quoniam sunt illi Angeli? Resp. Sunt, qui dicuntur Animalia sancta; & sunt quatuor illi pretiosiores & superiores omnibus reliquis Angelis, excepto uno.

XLVIII.

88. Ibidem fol. 14, 4. R. Josua ben Levi dixit: Quidnam Scriptura innuit his verbis Ezech. I, 26. Similitudo sicut conspectus hominis super eo superius? Resp. Innuitur præcellentia justorum, qui omnibus gradibus superiores sunt. Quidnam vero denotat vox עָלָיו, super eo? R. Jehuda dixit: Hoc ipsum est, quod v. 28. dicitur: וְעָלָיו מֵרָאָה רְמוֹתַי (Illud ועָלָיו in Codicibus nostris non habetur.) Et super eo erat conspectus similitudinis Gloriæ Domini: Et vidi & cecidi in faciem. — R. Chija filius Jacobi dixit: Nulla omnino est nox, qua non exeat præco & dicat: Ascendite, o Sancti, venite & celebrate factorem vestrum. Et hoc Scriptura innuit his verbis Psalm. CXLV, 10. 11. Et sancti tui celebrabunt te, Gloriam Regni tui dicent, & fortitudinem tuam proferent: Cur vero hoc? Ut filiis hominum potentia illius patefiant.

XLIX.

XLIX.

Ibidem fol. 32, 2. ad verba Ezech. I, 5. Et ex medio ejus erat imago 89.
quatuor animalium. *Hoc est mysterium internum in cerebro, quod consi-*
stit in medio עיראין רוין, mysteriorum supernorum, — Propterea quod
hic רוא עיראה איהו, mysterium supernum est.

L.

Sohar chadafsch fol. 33, 2. ad verba Ezech. I, 15. Et vidi animalia, & 90.
ecce rota una in terra. *Hæc est cognitio in speculari non lucido: & eo*
ipso, quod hæc videbat, occulta & abscondita intellexit. Et ecce rota una
in terra. Est Metatron, qui superior est illis, servus & Apostolus Domi-
ni sui.

LI.

Ibidem fol. 49, 4. *Eo tempore, quo Salomon edificavit templum, & 91.*
mundus inferior ad modum mundi superioris perfectus est, Israëlita omnes
erant puri & sancti, & ad tam multos gradus supernos ascenderunt.
Tunc etiam ascendit Thronus Gloriæ cum gaudio, tam multis gaudiis &
ascensionibus: tunc etiam Canticum Salomonis concinnatum est. Omnes
mundi cum gaudio ascenderunt, & cum gaudio descenderunt: cum gaudio
& conjunctione, cum gaudio. Canticum Dei S. B. Canticorum, pro su-
pernis & inferioribus, Salomonis, conjunctio mundorum omnium cum Re-
ge, ad quem pax omnis pertinet.

LII.

Ibidem fol. 50, 1. ad verba Cantic. I, 2. Osculetur me osculis oris sui. 92.
Scriptum est Ezech. I, 15. Et vidi animalia, & ecce rota una in terra juxta
animalia in quatuor faciebus. In Collectaneis R. Eleasar hic textus
continet רוא ישראל, mysterium Israëlita.

Ibidem col. 3. ubi adhuc philosophantur ad verba Cantici: *Cum*
Israëlita starent ad montem Sinai, literæ Alphabeti vario ordine coiverunt,
unde prodit Lex, quæ comprehensa est in triginta duabus semitis mysterii
sapientiæ supernæ &c. — Omnes illæ literæ secum invicem plenæ & perfectæ
fuerunt

quæ est ארני; & Justus ille est Chasmal, conjunctio duorum nominum illorum, scilicet יחדוניה: & vidit illam ex medio Principis facierum, (qui est Metatron.) Et quatuor facies sunt יהוה, quatuor autem ale sunt ארני.

98. Ibidem col. 2. Porro de aliis dicitur Ezech. I. ii. שתיים חוכרות איש, (ex mente Cabbalistarum:) Duæ conjungunt se viro, tanquam si duolatus claudant: & duæ obtegunt corpora ipsorum, tanquam si duæ extremitates se conjungant: nimirum a dextra & sinistra est איש, Exod. XV, 3. יהוה איש מלחמה. Quidnam vult sibi vox איש? Resp. Aliquando a superioribus ad inferiora vocatur חכמה, & אדם vocatur איש: & tres Sephiroth sub ea (חכמה) vocantur tria animalia: & nonnunquam Mater superna vocatur האדם, cum addito ה, nempe גבורה, חסד, & תפארת, tria animalia: nonnunquam תפארת אדם, tunc הור, יסוד, & נצח, sunt tria animalia: nonnunquam חכמה est איש; nimirum א Corona superna, est חכמה, & ש penitentia: hæc est Mater superna. שתיים חוכרות איש, Duæ igitur confociant se viro, nempe גבורה & גדולה; & duæ obtegunt, quæ sunt נצח & הור: corpora earum, hebr. גויותיהנה. את צדיק innuit, Justum: per Corpora earum innuitur Columna media, quæ est Corpus, cujus umbilicus est Schechina. De Columna vero media & Schechina hæc verba agunt Exod. XXV, 19. Et Cherubim expandentes alas sursum. Quidnam de aliis eorum superius ad dextram & sinistram? (Responsio est in verbis textus:) Obtegunt aliis suis: ambæ innituntur vere super ידאשנה: innuitur צדיק, qui est obtegendus: & facies eorum ad se invicem conversæ: hæ sunt חכמה & בינה, quæ sunt facies Cherubinatorum. Cui vero expandunt alas, & quænam invicem adspiciunt? Resp. Ad illum, qui ascendit ad Coronam supernam, qui est absconditus, & de quo hæc sententia agit: Ea, quæ sublimia nimis sunt & admiranda, ne quæras; & quæ a te oblecta sunt, ne investiges. Ale vero Cherubinatorum apertæ sunt superius, ut eum ad se recipiant. Et audivit Ezechiel vocem c. l. 28. ex medio Columnæ mediæ, loquentem ad se, ex medio Schechinæ inferioris. Et audivit vocem, superius a Patre, loquentem ad se, ex parte Matris. Et quisnam illam audivit? Resp. Columna mediæ: & verba quoque audita sunt a Schechina.

Visio quarta & quinta est Ezech. I, 27. a figura lumborum ejus superius, נֶחֱסִים, & a figura lumborum ejus inferius, חֲדָרִים, quæ sunt duo crura ejus.

Visio sexta, ibidem: Vidi speciem ignis: hæc est גְּבוּרָה. Illi sunt duo Cherubim aurei.

Visio septima, ib. v. 28. Secundum speciem arcus, qui esse solet in nube. Quid est nubes? Resp. חֶסֶד. *Venis enim Deus S. B. in nube, sic, ut audire posset populus, quæ cum Mose locutus est: & in hac nube densa, quæ est חֶסֶד, conspicitur arcus, qui est צַדִּיק, in coloribus suis lucidis, qui sunt colores trium Patriarcharum (nim. מַלְכוּת & הַפָּאֵרִי, יִסּוּד. — Et per illos tres colores (Genes. IX, 16.) videbo illam, (in hebræo respicitur ad קֶשֶׁת, quod est generis fœminini: Cabbalista vero aliter) nempe Schechinam: & memor ero fœderis æterni: nam צַדִּיק est millenarius sextus, dies sextus, — de quo dicitur Daniel. XII, 13. Et tu abi ad finem, & quiesces, in צַדִּיק, & stabis in portione tua in fine יָמֶיךָ (dierum? sed Cabbalistæ vertunt) dextræ: hæc est dextra, de qua Jesa LII, 8. Quoniam oculo ad oculum videbunt, quando Deus Zionem restituet.*

(Reliquæ visiones, nam supra de novem loquuntur, mihi non occurrerunt.)

LVI.

Tikkunim in Sohar chadafsch fol. 76, 4. ad verba Genes. I, 6. Fiar רקיע, expansum in medio aquarum. עֵינָן per metathesin est עֵינָן, & hic innuitur הַמִּסְנוֹרָה, עֵינָן, fundamentum fidei, de quo Ezech. I, 22. Et super capita animalium erat species expansi. Innuitur expansum, quod est in כֶּתֶר, Corona superna, quæ est Currus ad illud, quod dicitur Fundamentum fidei, Causa omnium Causarum, absconditum & asservatum.

LVII.

Ibidem fol. 81, 3. ad verba Psalm. XXIV, 8. Quis est ille Rex gloriæ? ex latere matris, quæ est מִי, & vocatur Dominus fortis & potens, ex latere Schechinæ inferioris. Quis est ille Rex gloriæ? Dominus exercituum ille est Rex gloriæ: ex latere Columnæ mediæ.

quæ est ארני; & Justus ille est Chasmal, conjunctio duorum nominum illorum, scilicet זאחדונה. & vidit illam ex medio Principis facierum, (qui est Metatron.) Et quatuor facies sunt יהוה, quatuor autem alæ sunt ארני.

98. Ibidem col. 2. Porro de aliis dicitur Ezech. I, II. שתיים חוכרות איש, (ex mente Cabbalistarum:) Duæ conjungunt se viro, tanquam si duo latus claudant: & duæ obtegunt corpora ipsorum, tanquam si duæ extremitates se conjungant: nimirum a dextra & sinistra est איש, Exod. XV, 3. ויהוה איש מלחמה. Quidnam vult sibi vox איש? Resp. Aliquando a superioribus ad inferiora vocatur חכמה, & איש vocatur אדם: & tres Sephiroth sub ea (חכמה) vocantur tria animalia: & nonnunquam Mater superna vocatur האדם, cum addito ה, nempe גבורה, חסד, & תפארת, tria animalia: nonnunquam תפארת dicitur אדם, tunc הור, יסוד & נצח, sunt tria animalia: nonnunquam חכמה est איש; nimirum א Corona superna, חכמה י est איש, & חכמה ש penitentia: hæc est Mater superna. שתיים חוכרות איש, Duæ igitur confociant se viro, nempe גבורה & גורלה; & duæ obtegunt, quæ sunt נצח & הור: corpora earum, hebr. גויותיהנה. אה: Vox אה innuit צדיק Justum: per Corpora earum innuitur Columna media, quæ est Corpus, cujus umbilicus est Schechina. De Columna vero media & Schechina hæc verba agunt Exod. XXV, 19. Et Cherubim expandentes alas fursum. Quidnam de aliis eorum superius ad dextram & sinistram? (Responsio est in verbis textus:) Obtegunt alis suis: ambæ innituntur vere super האשכול: innuitur צדיק, qui est obtegens: & facies eorum ad se invicem conversæ: hæ sunt חכמה & בינה, quæ sunt facies Cherubimorum. Cui vero expandunt alas, & quemnam invicem adspiciunt? Resp. Ad illum, qui ascendit ad Coronam supernam, qui est absconditus, & de quo hæc sententia agit: Ea, quæ sublimia nimis sunt & admiranda, ne quæras; & quæ a te oblecta sunt, ne investiges. Alæ vero Cherubimorum apertæ sunt superius, ut eum ad se recipiant. Et audivit Ezechiel vocem c. I. 28. ex medio Columnæ mediæ, loquentem ad se, ex medio Schechinæ inferioris. Et audivit vocem, superius a Patre, loquentem ad se, ex parte Matris. Et quisnam illam audivit? Resp. Columna mediæ: & verba quoque audita sunt a Schechina.

Visio quarta & quinta est Ezech. I, 27. a figura lumborum ejus superius, 100.
נצח, & a figura lumborum ejus inferius, רור, quæ sunt duo crura ejus.

Visio sexta, ibidem : Vidi speciem ignis : hæc est גבורה. Illi sunt duo Cherubim aurei.

Visio septima, ib. v. 28. Secundum speciem arcus, qui esse solet in nube. Quid est nubes ? Resp. חכר. Venit enim Deus S. B. in nube, sic, ut audire posset populus, quæ cum Mose locutus est : & in hac nube densa, quæ est חכר, conspicitur arcus, qui est צריך, in coloribus suis lucidis, qui sunt colores trium Patriarcharum (nim. מלכות & הפארת, יסוד) — Et per illos tres colores (Genes. IX, 16.) videbo illam, (in-hebræo respicitur ad קטור, quod est generis fœminini : Cabbalistæ vero aliter) nempe Schechinam : & memor ero fœderis æterni : nam צריך est millenarius sextus, dies sextus, — de quo dicitur Daniel. XII, 13. Et tu abi ad finem, & quiesces, in צריך, & stabis in portione tua in fine ימין (dierum? sed Cabbalistæ vertunt) dextræ : hæc est dextra, de qua Jesa LII, 8. Quoniam oculo ad oculum videbunt, quando Deus Zionem restituet.

(Reliquæ visiones, nam supra de novem loquuntur, mihi non occurrerunt.)

LVI.

Tikkunim in Sohar chadafsch fol. 76, 4. ad verba Genes. I, 6. Fiar רקיע, expansum in medio aqvarum. עיקר per metathesin est רקיע, & hic innuitur עיקר האמונה, fundamentum fidei, de quo Ezech. I, 22. Et super capita animalium erat species expansi. Innuitur expansum, quod est in כתר, Corona superna, quæ est Currus ad illud, quod dicitur Fundamentum fidei, Causa omnium Causarum, absconditum & asseſſvatum.

LVII.

Ibidem fol. 81, 3. ad verba Psalm. XXIV, 8. Qvis est ille Rex gloriæ? ex latere matris, quæ est מי, & vocatur Dominus fortis & potens, ex latere Schechine inferioris. Qvis est ille Rex gloriæ? Dominus exercituum ille est Rex gloriæ: ex latere Columnæ mediæ.

LVIII.

102. Ibidem fol. 83, 4. Propterea vero ad omnes Prophetas, qui (per presces) ascendunt ad colloquendum cum Matrona, hæc non loquitur, donec Deus S. B. se illis per animalia sua revelat. Tunc quidam ex illis ascendunt in similitudine Bovis, alii Aquile, alii Leonis, alii Hominis. Si quis vero in omnibus illis similitudinibus ascendit, & si nomen יְהוָה cum illo est, & orat Psalm. LI, 17. Domine, labia mea aperies: tunc sine controversia templum illis aperitur.

LIX.

103. Tikkunim in Sohar chadafsch fol. 86, 2. Henoch, qui ex Enosch prodit, est Metatron, cujus caro in flammis ignis conversa est, & ille est Nuriel. Et de his duobus Scripturâ dicit Ezech. I, 14. Et animalia eucurrerunt, & reversa sunt. Per vocem נִוְרִי, eucurrerunt, innuitur Nuriel: per vocem וְשׁוּב, & reversa sunt, innuitur Metatron. Alter in cogitationes adscendit per modum fulguris, (Ezech. I. c.) alter autem per modum arcus, (ibid. v. 28.) qui est in nubibus, de quo Genes. IX, 14. Et fiet, quando nubes agam super terram, tunc arcus in nubibus conspicietur. Et propter hunc dicitur v. 15. non erit diluvium ad perdendum omnem terram: propterea quod ille in flammis ignis conversus est.

LX.

104. Ibidem fol. 87, 2. ad verba Genes. VIII, 21. Et odoratus est Dominus odorem. Et dixit Dominus ad cor suum. Verbis, Et dixit Dominus, indigitatur Pater. Per verba, ad cor suum, innuitur Mater, quæ dicitur Cor intelligens, (vel potius, intelligentiam aliis præbens, מֵכִין.) Nam illo tempore, quo Israëlita contra Patrem suum cælestem peccant, illud locum habet, quod legitur Genes. VI, 6. Et anxit se Dominus in corde suo. Quando vero Israëlita Patri cælesti gratiam faciunt per sacrificia precum, q. d. Numer. XXVIII, 2. Præcipe filiis Israël, & dic ipsis: Oblationem meam, panem meum &c. tunc statim illud usu venit, quod legitur Proverb. XXVII, 9. Oleum & suffitus exhilarat cor. Et per hunc odorem efficiunt, ut oleum & emanationem fontis per Schechinam suam de supernis demis-

demittat, q. d. Cant. I, 3. In odore unguentorum tuorum oleum effusum est nomen tuum, propterea עלמות, iuvenulæ amant te. *Quenam sunt עלמות?* Resp. Illæ, quæ sunt cum ערמין, cum illo, qui vivit in secula, de quibus Psalm. LXVIII, 18. רכב, Curruum Domini sunt duæ myriades. Dixit senex aliquis ad R. Simeonem: Quidnam innuitur per רכב? Respondit hic: ר est חכמה, sive potius ראשית חכמה, initium Sapientie, כ, est כינה, כ, עילארה כתר, Corona superna. Hæc constituunt Currum illius, qui absconditus est, cui ille insidet. Et illæ tres Sephiroth sunt Currus ejus, qui in æternum vivit.

LXI.

Ibidem fol. 88, 4. ad verba Genes. I, 27. Et creavit Deus את האדם, 106. hominem ad imaginem suam: אִין additur, quia plures indiguntur. Nam creavit ipsum in imagine Adami superni in Curru, de quo Ezech. I, 10. Et similitudo facierum ipsorum erant facies hominis &c. Et creavit ipsum in duabus imaginibus: in imagine illius Adami, cujus est thronus Gloriæ in excelsis; Jerem. XVII, 12. & Adamum throni secundarii, de quo ibidem dicitur: מראשון, ab initio. — Post quædam interjecta Deus ita loquens introducit: Ego creavi omnes Mundos, omnes Thronos, animalia & angelos, omnem exercitum supernorum & filios hominum.

LXII.

Pesikta sotarta fol. 67, 2. ad verba Deuter. IV, 12. Nihil vidistis, præterquam vocem. 107. Discimus exinde, quod vox per totum Israël egressa prædicaverit: Ego sum Dominus Deus tuus. Benedictum sit nomen Gloriæ regni ejus in æternum. Neque miretur quisquam templa R. Ismaëlis, & verba R. Akibæ, quæ in ספר הישר protulerunt de Opere Currus. Omnia enim certa sunt ad intelligendum, quod per omnia illa præstantiæ & potentie divine innuantur.

SECTIO POSTERIOR.

§. 1.

Nunc quoque rem huc usque sine ordine propositam in systema redigamus, idque eo modo, quo in dissertatione superiore, quæ de Arbore Cabbalistica agebat, processimus. Argumenta Thesin hanc probantia itidem in quatuor classes dispescemus. *Prima* erit illorum locorum, quæ expresse dicunt, totum Opus Currus de Messia agere. *Alteri* illorum, quæ idem de quibusdam Messia Synonymis & regno ejus adferunt. *Tertia* proferet loca Biblica, quæ alias Judæi de Messia explicant, hic vero etiam de Opere Currus producant. *Quarta* denique classis erit argumentorum systematicorum; in quibus de Opere Currus talia occurrunt, quæ in nullum alium, nisi in Messiam conveniunt. Tandem mantissæ loco adjicietur parallelismus variarum phrasium & locutionum in Novo Testamento occurrentium, quibus etiam Judæi in doctrina de Opere Currus usi fuerunt.

§. 2.

I. Loca, quæ expresse Messia mentionem faciunt, & Opus Currus a Judæis de ipso intellectum fuisse docent, duo præcipue adfunt. Prior n. 43. *Quum nondum videbis arcum cum coloribus suis lucentibus, non videbis pedes Messia.* Alter existat n. 85. 86. qui sane clarissimus est, & a viris doctis jam olim semel atque iterum productus.

§. 3.

II. Plura de Synonymo Messia, Schechina, proferri possunt. Nam Currus Ezechielis est Corpus Schechina, n. 50. 64. Deus erat in Schechina cum octo animantibus, n. 47. revelationes Ezechielis factæ sunt coram, vel etiam de Schechina, n. 16. 97. Schechina habitavit ad fluvium Chebar, n. 60. 63. 65. 66. bis, 69. 70. 78. redemptio Schechina revelatur, n. 72. Ipsa Schechina has visiones revelat, n. 34. 35. Et quemadmodum modo §. 2. pedes Messia habuimus, sic quoque pedes Schechina eodem modo n. 41. occurrunt. De qua phrasi infra luculentius agetur. Tandem Sche-

Schechina hic talis occurrit, cujus in precibus mentio facienda, n. 3. & de qua gloriari decet, n. 35.

Aliud Synonymum Messiae est Metatron, quod etiam hic deprehenditur. Nam Metatron est ipsum Opus Currus, n. 49. In hac visione est Metatron, n. 6. 34. Rota in terra est Metatron n. 90. Metatron vidit has visiones in lumine, quod in media lucerna est, n. 64. h. e. Messias illa, quæ in sinu divinitatis occurrerunt, & quorum pars magna fuit, nobis revelavit. Adde n. 97.

Messias porro Angelus & Goël dicitur; atqui omnes ejus proprietates in hoc Opus Currus collectæ, & quasi concentratæ sunt, n. 61.

Porro in Opere Currus exstat Regnum Messiae n. 88. & Mystrium supernum n. 89. Jam vero in Dissertatione de Hierosolyma cœlesti jam ostendi, omnia, quæ in scriptis Rabbiorum *superna* dicuntur, ad tempora Novi Testamenti pertinere.

§. 4.

III. Loca Biblica Veteris Testamenti nunc succedunt, quæ alias ex mente Judæorum antiquissimorum de Messia agunt, & hic, ubi de Opere Currus sermo est, adducuntur, adeoque ostendunt, etiam hic Messiam esse quærendum. Visio Jesaïæ c. VI, 1. eadem est cum illa, quam Ezechiel habuit, & inde concludendum est, hos duumviros eadem vidisse, n. 69. Adde supra in Locis Generalibus n. LXIV, 2. Spiritus, qui in Messia habitat, Jesa. XI, 2. & hic locum habet, n. 56. Revelatur hic ille, de quo agunt verba Jesaïæ LII, 8. *Quoniam oculo ad oculum videbunt*, n. 100. de quo Jerem XXXI, 22. *Femina circumdabit virum*: n. 10. is, de cujus temporibus agunt verba Zachar. XIV, 9. *Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum*. Vide supra in Locis Generalibus n. XXXII, 3. & LXXX, 4. ille, quem sectantur virgines, filia Regis & dilectæ, Psalm. XLV, 15. n. 48. de quo agunt verba Psalm. LXVIII, 18. *Currus Domini sunt אֱלֹהֵי שָׁמַיִם*: n. 18. 48. 50. de quo Psalm. CXVIII, 18. *Hæc est porta*: n. 13. nec non illa v. 22. *Lapis, quem rejecerunt ædificantes*: n. 62. Adde in Locis Generalibus LXIV, 2. & LXV. de quo Canticum Canti-

Canticorum agit, n. 92. Revelatur Justus; qvi est fundamentum mundi, Proverb. X, 25. n. 2. Jam judica, Lector, qvis ille sit. Judica sine præcon-ceptis opinionibus, si non ex mente tua, saltem ex mente veterum Judæorum.

§. 5.

IV. Porro in hoc Opere Currus integrum fere systema doctrinæ antiquæ & veræ de Messia comprehenditur, qvòd per singulas nunc partes probandum erit.

Messias tantum unus est: nam hic est יהודה בן דוד, *unus, sic, ut secundus talis* nusquam reperitur, n. 8.

In Opere Currus duæ memorantur naturæ, divina & humana. Divinitas probatur *tum ex nominibus*, nam expresse dicitur יהוה, *cujus nomine* preces ad Deum adscendunt, n. 46. & qvo nomine Schechina extollenda ac celebranda est, n. 41. Dicitur imago & sigillum Dei, n. 14. 15. Imago & Visio Dei, n. 33. h. e. ille, per qvem Deus mundo conspiciendus præbetur: Facies Domini, n. 36. *tum ex attributis divinis*, ex quibus hic occurrit *Omnipotentia*, nam Rex est in coelo, terra & omnibus quatuor cardinibus, n. 12. dominatur in omnia, n. 57. *Sapientia*, qvia nemo Prophetarum aut Videntium aliquid ex mysteriis divinis potuit attingere, nisi per Schechinam, n. 35. Tribuitur quoque ipsi *Cultus adorationis*, n. 32. 37. 41.

Ille, qvi in Opere Currus describitur, essentiam habet ex essentia Patris, nam ille Spiritus alius egreditur a Spiritu primo, idque in recon-ditione Majestatis divinæ, n. 81. h. e. tam impenetrabiliter, ut nemo hominum illud sine revelatione scire possit. Inde persona est a Patre distincta: alius enim Rex est, alia Matrona, n. 7. 38. in qvo posteriore loco plura talia occurrunt: nam Rex distingvitur ab *ἐπιτέτοπος*, qvi mandata ejus expedit; ab eo, qvi pro hominibus apud ipsum intercedit. Habentur etiam in hoc systemate vestigia Trinitatis, n. 21. 22. 79. 84. de qua *re alibi*.

§. 6.

Humanam naturam illud ostendit, quod Columna media est in similitudine hominis, n. 9, 26. Justus conspicitur ex parte corporis; ירוח vocatur ex medio corpore, & est homo, n. 34. Est puer, n. 54. Est imago hominis, n. 59. Schechina sancta est similitudo hominis, n. 14. quæ passa & mortua fuit, n. 85. 14.

Illæ duæ naturæ non nisi unam personam constituunt, de qua re, ut inferius docebitur, Judæi satis distincte tractarunt. In systemate vero Operis Currus tales propositiones occurrunt, quæ unionem exactissimam duarum naturarum nobis proponunt a Judæis fuisse creditam. Habemus has propositiones: *Deus est homo.* Schechina habet similitudinem hominis, n. 28. In Metatrone & Schechina est Deus omnipotens, n. 73. 47. In Angelum Goëlem omnes proprietates mundi collectæ sunt, n. 61. Schechina moritur, n. 14. *Homo est Deus.* Homo est ירוח, n. 14. 75. Metatron est שר, n. 97. Similitudo hominis est Schechina sancta, n. 14. ירוח vocatur ex medio corpore, n. 34. Pueri nomen est sicut nomen Domini sui, n. 54. 37. Schechina ascendit usque ad En-Soph, coronam in capite nacta, n. 29. *Due naturæ faciunt unam personam.* Deus Sanctus Benedictus cum Schechina unitus est in unitate una, n. 32. In illo homine omnia fiunt currus unus, n. 59. Imago illa non auferitur in æternum, neque removetur, sed semper agnoscitur, n. 14.

§. 7.

A persona Messiae ad munus triplex pergimus, quod in Opere Currus non omittitur.

Munus regium indigitant sequentia. Regnum illi competit, n. 16. & quidem tale, quod est comprehensio omnium Sephirarum, n. 55. Habet vero subditos, qui ipsum Regem faciunt, n. 12. h. e. talem statuunt, & Regnum ejus in se suscipiunt. Illi subditi sunt tribus Domini, quæ per castra Israëliitarum præfigurantur, n. 76. h. e. Ecclesia. Hæc luculenter admodum describitur, n. 52, 53. nos pauca delibabimus. In ea

sunt *viri obsecrationum*, h. e. tales, qui Spiritu S. obsecrantur: *viri precum*, qui preces ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ emittere possunt: *viri poenitentiarum*, qui & ipsi poenitentiam egerunt, & alios ad eandem invitarunt: *viri oculorum, aurium, alarum, navium*, quorum omnes sensus eo tendunt, ut gloriam Domini sui promoveant: *viri vocum, manuum, pedum*, (adde hic n. 36. 37.) qui non otiosi sunt, sed voce & opere se subditos regni Messiani exhibent: qui Deum ubique laudant & celebrant, n. 21. 30. 31. Exinde conjice, quale illud Regnum sit, quod Messiae competit. Illud ipsum Regnum est Currus, Rex & subditi sunt Currus unus, n. 59. Patriarchæ in V. T. fuerunt Currus sanctus in supernis (h. e. spiritualibus) n. 60. 62. 78. Rex etiam subditis suis dona & benedictiones elargitur, n. 57. 59.

§. 8.

Quemadmodum alias Rex & subditi corpus unum sive unam rempublicam constituunt: sic & in hoc regno: Nam foedus secum invicem pepigerunt, n. 20. 21. 23. 24. 25. Inde *Vno mystica*: quia Ecclesia cum Messia est in unitate una, n. 27. 32. Lapis ille copulatur cum suis, n. 31. Fiunt signatura una, in mysterio nominis unius, in unitate perfecta, prout par est, n. 58. Imo illa separatio Dei S. B. & Schechinæ ab Israëlitis tam difficilis est, quam est separatio spiritus & animæ a corpore, n. 14. Gradus inferiores conjunguntur cum illis superioribus, n. 79.

Hic Rex quoque hostem habet in regno suo, Diabolum scilicet, sed tamen vincendum, n. 86. quapropter etiam cultus Diaboli, scilicet idololatria, per hoc regnum deletur, n. 15.

§. 9.

Munus sacerdotale in eo consistit, quod abrogatis sacrificiis Vet. Testamenti, n. 19. ipse se Deo obtulit, sequē mactari passus est, n. 85. ut omnes homines redimeret, n. 59. 72. 85. Inde quidem factus est Radix & Fundamentum Currus superni, n. 2. h. e. fundamentum omnis salutis. Factus est Columna media, n. 29. 54. quæ pro hominibus intercedit, & preces ipsorum Deo profert, n. 38. 39. 41. cujus nomine preces ad Deum ascendunt, n. 46. 74.

Ad *Munus Propheticum* pertinent sequentia, quod myſteria divina, naturæ humanæ incognita, nobis revelat, n. 25. myſterium fidei, n. 82. & ſapientiæ ſupernæ, n. 11. h. e. Evangelii: quæ nemo Prophetarum, niſi per Schechinam, attingere potuit, n. 35. Neque ipſe ſolum docet, ſed etiam doctores emittit, *Viros theſaurorum*, qui theſauros ſapientiæ divinæ nobis recludunt, *Viros templorum*, qui nobis aditum non ad templum ſolum, ſed ipſum quoque Sanctum Sanctorum aperiunt, quique ipſi cognitione clariore de his myſteriis ſunt inſtructi, n. 51. Nam hæc doctrina non nobis ſolis eſt retinenda, ſed ad alios quoque propa-ganda, n. 49. De modo hujus doctrinæ hoc adhuc tenendum, quod Meſſias ſit *אבן שתי*, lapis fundamentalis omnis ſcientiæ ſalvificæ, n. 26. 31. 59. Hæc doctrina de Opere Currus & Meſſia hoc habet præclarum, quod non intellectum ſolum cognitione veritatis imbuat, ſed & voluntatem emendat, ut Deo diſcat miniſtrare, omnem illi reverentiam exhibere, cum adtentione preces ad ipſum dirigere, bona opera peragere, omnes denique ſenſus & membra laudi & honori illius applicare, n. 3. 4. 36 - 39. 41. 52. 53.

§. 10.

Sequuntur etiam *Practica* quædam, ſive officia Meſſiæ exhibenda, ex quibus præcipuum eſt *Fides*, quæ ipſo nititur, quæ de Schechina gloriatur, n. 35. ejus in precibus mentionem facit cum inſigni meditatione, n. 4. 17. oſtium Dei cum Schechina pulſat, & eam in precibus ſecum adfert, n. 40. 44. 46. Neceſſe eſt, ut homines Currum in ſe ſuſcipiant: vide de Arbore Cabbaliſtica, n. 81. h. e. membra Eccleſiæ veræ fiant, quorum eſt jugum Meſſiæ in ſe recipere.

Tandem duo adhuc notatu digna adduntur. *Primo* neceſſitas hujus doctrinæ. Nam qui hanc de Meſſia doctrinam bene percipit & credit, iſ bene agit. Qui aliquid ex illa negligit aut non credit, iſ totam abnegat, imo plane eſt atheus. Hic enim ſenſus eſt verborum, quæ n. 55. occurrerunt. *Deinde* cautio circa illam adhibenda: *Nemo*, ajunt, *ſtudeat Operi Currus, ſi ſolus ſit*, n. 49. hoc eſt: Unusquisque in hac doctrina perquirenda caute verſetur: quumque oculi plus videant, quam

oculus, potius unum vel alterum socium assumat, qui se, si forte per inadvertentiam labatur, admoneant. Illa cautio primis religionis Christianae temporibus admodum erat necessaria, ne homines secure nimium de Messia loquerentur aut scriberent: quum contra nostris temporibus, quibus post devictas haereses omnia fere nunc accurate determinata sunt, doctrina illa cuivis familiaris esse queat.

Illa igitur, quae inde a §. 5. adducta sunt, ostendunt, systema doctrinae de Messia satis accuratum in hac doctrina de Opere Currus exstare. Quae singula, quum in alium neminem neque in coelo, neque in terra, nisi in solum Messiam, conveniant, necessario illud exinde sequitur, Opus Currus de Messia agere.

§. II.

V. Denique & hoc addimus, in Opere Currus simul mentionem fieri τῶν Sefhiroth, n. 3. 4. 6. 8. 16. 39. 42. 44. 49. 54. 55. 56. 64. 65. 73. 96. 98. 99. 100. Jam vero dissertatione superiore probatum dedi, Arborem Cabbalisticam non nisi de Messia explicandam esse. Igitur & Opus Currus Messiam indigitabit.

§. 12.

Parallelismum Operis Currus cum doctrina Veteris Testamenti supra ostendi, nunc similem parallelismum non realem solum, sed & verbalem cum scriptis Novi Testamenti proferam. Ea res docebit, nihil absurdi vel a Judaeis olim prolatum, neque a me ex scriptis ipsorum erutum fuisse, quia Spiritus S. non res solum ab iisdem productas docuit, sed etiam in ipsa dictione cum illis convenit. Placet autem ordinem librorum N. T. sequi.

Matthaei XV, 13. πάντα φυτεία &c. Confer supra n. 55. cum explanatione modo §. 10. adjecta. Pluribus autem de hac phrasi agetur tomis sequentibus Horarum Hebraicarum, in quibus elaborandis occupor.

Cap. XXIII, 37. ἐν τράπον ἐπισυνάγει ὄρνις. Schechina, Metatron & Columna media sunt avis, quae pullis incubat, n. 28. 54.

Joan-

Joannis I, 51. *Videbitis angelos ascendentes & descendentes in Filium hominis*: Schechina a terra usque ad coelum pertingit, & angeli per eam ascendunt & descendunt, n. 74.

Cap. VI, 27. *Hunc Pater obsignavit*. Vide infra Hebr. I, 3.

Cap. X, 9. *Ego sum ostium*. Vide n. 13.

Cap. XIV, 9. *Qui me vidit, Patrem vidit*. Confer n. 3. 4.

Ibid. v. 30. *Mansionem apud ipsum faciemus*. Homo, qvi Deum recte agnoscit, est tentorium, n. 49. qvi templum sive palatium suum Deo aperit, n. 51.

Roman. VI, 6. VII, 24. *Corpus peccati, Corpus mortis* dicitur, sic, ut vox corpus rei incorporeæ tribuatur. *Corpus Schechine*, quæ & ipsa corpus non habet, dixerunt nostri, n. 50.

Cap. XI, 3. *ὅν ἡ δόξα, qvi habuerant Schechinam* visibili modo revelatam: hæc est *Gloria superna* Israëlitis revelata, n. 79.

Cap. XVI, 25. *Doctrina Evangelii est mysterium*: Judæis sæpenter usitata est vox *mysterii superni*, n. 71.

1. Corinth. I, 31. *Qui gloriatur, in Domino gloriatur*. Nemo gloriatur, nisi de Schechina, n. 35.

Cap. XIII, 12. *δι' ἐσόπτρου, per specular*. Datur enim specular lucidum & non lucidum, n. 51.

Cap. XV, 45. *Adamus primus & ultimus*. In Opere Currus adsunt Adamus supernus, & Adamus throni secundarii, n. 106.

2. Corinth. V, 19. *Deus erat in Christo*. Deus cum animantibus est in Schechina, n. 47. In Metatrone est Deus Omnipotens, n. 73.

Ephes. IV, 30. *Quo (Spiritu Sancto) obsignati estis*: Dantur enim Viri obsignationum, n. 52.

Cap. V, 2. *ὁσμήν ἐνωδιέας*. Odor gratus in Arbore Cabbalistica est *עֵץ*, n. 56.

Coloss. II, 3. *Omnis thesauri sapientiæ*. Confer n. 49.

1. Timoth. I, 18. *ἵνα στρατεύῃ καλὴν στρατείαν.* In Opere Currus sunt castra sancta & copiae supernae, n. 21.

Hebr. I, 3. *ἀνάγλασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως.* Messias est imago Dei, & sigillum, cui majestas divina impressa est, n. 14. 15. est Facies Dei placida, n. 75. splendor supernus, n. 78.

Cap. VII, 25. *πάντοτε ζῶν.* Schechina est *יְהוָה ית, vivens in secula*, n. 64. 65.

Apocal. III, 7. *Qui aperit & claudit.* Metatron est Clausor & Aperitor, n. 34.

Cap. IV, 6. *Quatuor animantia.* Adfunt in Opere Currus, n. 14. 18. 22. 77. Et huc conferenda est dissertatio Jac. Rhenferdii de stilo Apocalypseos Cabbalistico, quæ, si rem ipsam species, optime est conscripta, in hoc vero laborat, quod exempla non ex ipso libro Sohar, h. e. fontibus, sed tantum ex recentioribus, qui rivuli sunt non satis puri, depromsit.

Sub finem hoc moneo, ex mente priscorum Judæorum per Opus Currus aliud nihil intelligi, quam Ecclesiam Novi Testamenti, ejusque majestatem ac splendorem, quemadmodum idem in Apocalypsi Joannea repetitur. Ille vero splendor ac majestas Ecclesiæ non aliunde, quam a Rege ipsius, Messia, derivanda sunt. Quemadmodum igitur huc usque sufficienter ostendi, in Opere Currus de Messia agi, sic, quæ ad Ecclesiam pertinent, tum demum ex locis Soharicis deducuntur, quum tomo III. Horarum Hebraicarum, in systemate Theologiæ Judaicæ antiquæ ad Articulum *de Ecclesia* perventum erit.

LIBER TERTIVS DE PERSONA MESSIÆ.

AD rem igitur ut jam propius accedamus, a Persona Messiae incipiendum est, quem Judaei veteres non tantum ut Hominem, verum etiam ut verum Deum agnoverunt, distinctam tamen a Patre & Spiritu Sancto personam. Porro duarum naturarum, divinae scilicet & humanae, conjunctionem, vulgo, *unionem* dicimus, & idiomatum divinorum communicationem humanae naturae factam statuerunt. Quae singula nunc ordine docenda sunt. Priusquam vero id fiat, dispiciendum erit, an unus sit Messias, an vero duo, prout Judaei hodierni statuunt.

THESIS I. MESSIAS NON EST NISI VNVS.

§. I.

PROBAMUS hoc rationibus sequentibus: 1. Scriptura Sacra non nisi de uno Messia loquitur, id quod ipsum agnovit Ecclesia Judaica antiquior, dum eundem, qui asino insidet & pauper advenit, in nubibus etiam caeli ad Antiquum dierum pervenisse dicunt. Vide loca lib. II. ad Zachar. IX, 9. & Daniel. VII, 9.

2. Messias Judaeis antiquis, & Talmudistis etiam, κατ' ἐξοχήν vocatur בן דוד, *filius Davidis*. Si igitur filius Davidis est, non potest esse filius Iosephi aut Ephraimi.

3. Judaei expresse Messiae unitatem tribuunt, quando verba Zachar. XIV, 9. *Illo tempore יהוה erit unus, & nomen ejus unum*; de Messia interpretantur.

4. Judæi expresse in Tikkune Sohar dicunt, Messiam esse יְהוּדָה בֶּלֶא תַיִינָה, *unum sine secundo*, h. e. cui similis non inveniatur. Locum in connexionem suam vide in Dissertatione de Opere Currus Sect. I. n. 8. Cui adde aliud testimonium ex Dissert. de Arbore Cabalistica Sect. I. n. 60.

§. 2.

Negare non possum, ab antiquis etiam Messiam duplicem, Davidis scilicet & Josephi filium, (a) memorari. Primus, quantum scire datur, est auctor libri Sohar, qui ejus mentionem injicit, Numer. fol. 82. col. 326. ex versione Sommeri p. 90. 91. *Neceffe est, ut לְסִמְנָה דְּמָתִי, tempore futuro, quando veniet Rex Messias, ipse possideat collem supremum, (i. e. divinam naturam) sub cujus alam se recipiat, quo eidem jungatur, ac constituatur in Vitam Supremam. Exinde enim prodibit illo tempore Messias filius Davidis. Quod mysterium continetur verbis Psalm. II, 7. Enarrabo statutum, (vel, ut hic ab auctore nostro vox חָק sumitur, naturam) Jehovah, dicentis ad me: Tu es Filius meus, ego hodie te genui. P̄paratus ego sum dicere de hoc loco, in quo mentio fit דֵּךְ חָק, & enunciationis, Filius meus es tu, ego hodie te genui, quod illo ipso die sit proventurus (Messias) sub ala ejus, itidemque proprietatibus vitalibus, perfectionibus & prerogativis convenientibus instructus, (ad verbum tanta vita, tot coronis, totque benedictionibus.) Quæ tamen natura בְּלִחְדוּדֵי לֵא יִשְׁתַּחֲרַךְ, non relinquetur sola, יִתְחַלֵּיל בֵּיה מְשִׁיחָא אַחֲרָיָה, sed adjungetur ipsi Messias aliter, filius Josephi, qui ibidem stabilietur (seu in eodem subsistet,) nec ullo alio loco. Quia vero iste erit collis inferior, destitutus proprietatibus vitalibus, morietur hic Messias, & occisus in statu mortis permanebit ad tempus,*

- (a) Liceat hic obiter aliud addere, quod Judæi eqvidem vulgo Messiam Josephi filium e tribu Ephraim deducant, semel tamen & hoc observavi, quod etiam e tribu Menasse derivetur in Bammidbar rabba sect. 14. fol. 222. 2. ad verba Psalm. LX, 9. שְׁמוֹר מִכְנֵי שֶׁל מְנַשֶּׁה, וְהָ מְנַשֶּׁה, *Intelligitur Messias, qui surgit ex filius Menasse, q. d. Psalm. LXXX, 3. Ante Ephraim, Benjamin & Menasse.*

pus, donec recolliget vitam hic collis & resurget. Hic equidem mentio fit Messiae duplicis, sed ita, ut hic duplex Messias unam tantum personam constituat. Nam Messias Davidis filius, qui sub alis, h. e. ut nos loquimur, in sinu, divinitatis, & per consequens æternus esse statuitur, conjunctus est cum altero Messia Josephi filio, h. e. assumsit naturam humanam, quæ pati & mori posset, & simul proprietatum divinarum particeps fieret. Vides igitur non duas personas, sed tantum unam.

§. 3.

Sed quomodo, inquires, contra verba tam clara ex duobus, qui diversa habent nomina, unam mihi personam effingis? Respondeo: Docendus es, Lector, morem proponendi Cabbalisticum. *Quando enim res aliqua memorialibilis occurrit, ubi subjectum unum plura habet prædicata vel adtributa; vel etiam, cum unum verbum in sacro textu bis aut ter repetitur; tum Cabbalistæ illam rem unam multiplicant, ex una persona sive re plures faciunt.* Exemplis res erit clarior. In historia creationis primi hominis illud ipsum *creandi* verbum triplici modo exprimitur, כָּרָא, יָצַר, עָשָׂה. Hinc igitur Cabbalistæ triplicem Adamum faciunt, אָדָם רִצְיוֹנִי, *Adamum creationis*, אָדָם יִצְרִי, *Adamum formationis*, אָדָם רַעְיוֹנִי, *Adamum factionis*. Porro ad verba Genes. V, 1. duplicem Adamum mysticum proponunt, unum coelestem, alterum terrenum. Loca habes in Horis Hebr. ad 1. Corinth. XV, 45. 47. Nemo vero Cabbalistas illos priscos tam absurdos esse statuatur, ut nesciverint, unum tantum fuisse Adamum a DEO creatum; aut etiam unum esse duos, aut duos Adamos esse tres. Verum hunc unum Adamum secundum varia prædicata diverso modo considerant, & meditationes suas mysticas exinde eliciunt. Aliud exemplum supra lib. II. adfuit, ubi, quia David Psalm. CXVIII, 16. 17. vocem *Dextra Domini*, ter posuit, in Sohar ita dicunt: *David loquitur de tribus dextris Messiae filii David.*

§. 4.

Plura exempla ut adferamus, res ipsa postulat, ut Lectori persvadeamus, nos nihil fingere, sed rem, prout revera est, proponere. In Sohar Genes. fol. 37. col. 147. ex uno illo Spiritu Sancto, qui in Messia requiescit, faciunt quatuor. Verba sunt hæc: *Ista quatuor latera vestita sunt quatuor Spiritibus, q. d. Jesa. XI, 2. Spiritus Domini: Spiritus sapientiæ & intelligentiæ: Spiritus consilii & roboris: Spiritus cognitionis & timoris Domini.* Nimirum hoc ideo fit, quia vox *Spiritus* quater repetitum invenitur. Idem occurrit in Sohar Exod. fol. 49. col. 195. Utroque loco adducuntur verba Ezech. XXXVII, 9. *Ita dicit Dominus: Ex quatuor רוחות ventis veni, o Spiritus.* Sohar chadafsch fol. 48, 1. ad eundem locum: *Ecce, quatuor hic adsunt Spiritus, neque tamen ullus homo illis dignus habetur, præter Messiam.* In Sohar Numer. fol. 54. col. 216. ad eundem locum sic commentantur: *הא הכא ארבע רוחין והא רוחא חדא. Ecce hic quatuor sunt Spiritus, & ecce Spiritus est unus.* Postea tamen addunt, septem esse Spiritus, nimirum Spiritum 1. Domini, 2. sapientiæ, 3. intelligentiæ, 4. consilii, 5. roboris, 6. cognitionis, 7. timoris Domini. Vbi in parenthesis hoc addere liceat, etiam Christianos antiquos ex his verbis *Spiritum septiformem* exsculpisse. Cogitandum quoque permitto viris eruditissimis, annon ἐπτα πνεύματα Apocal. I, 4. eodem modo explicanda sint, de uno scilicet, qui autem tunc in septem Ecclesiis sese operosum exhibebat. Nos jam verba Doctorum de quatuor Spiritibus ad Messiam sic applicamus: *הא הכא תרין משיחין והא משיחא חדא. Ecce hic duo sunt Messie, & ecce Messias est unus.*

§. 5.

Exemplum quartum habes in Tikkune Sohar c. 48. princ. Vox *בראשית* idem est, quod ברא שית, *Creavit sex, quæ sunt duo Sabbathæ, de quibus* Exod. XXXI, 16. Et observabunt filii Israël Sabbathum, ut faciant Sabbathum. Duo Sabbathæ dicunt, quod tamen revera non nisi unum est. Ipsi quoque statim se accuratius explicant, & addunt: *Duabus*

Duabus vicibus hoc loco mentio fit Sabbathi, propter Schechinam superiorem & inferiorem.

§. 6.

Quintum exemplum hoc erit. Notum est Deum Israëlitas ex Ægypto emigrantes sub specie nubis comitatum esse, quæ nubes simul viæ ducem agebat, noctem illustrabat, & populum Dei ad instar muri ab hostibus defendebat. Quia vero hæc nubes in Pentateucho septies memoratur, Judæi exinde septem sibi nubes effinxerunt, & singulis earundem peculiare aliquod munus tribuerunt, prout exstat in Tanchuma fol. 24, 4. (quæ iisdem verbis repetuntur in Pesikta sotarta fol. 44, 4.) ex versione Frid. Bern. Dachs ad Codicem Succa p. 7. *Septem nubes glorie fuere Israëlitis: Ecce eas, Vna indigitatur* Exod. XIII, 21. *Et Dominus antecedebat eos interdiu in columna nubis. Altera: Nubes tua residet super eos.* Num. XIV, 14. *Tertia: Et in columna nubis.* ibid. *Quarta: Et cum continuabat nubes residere.* Num. IX, 14. *Quinta: Et cum efferret sese illa nubes.* Ibidem v. 17. *Sexta: Quod si se nubes illa non efferret.* *Septima: Nam nubes Domini super Tabernaculo. Harum quatuor fuere ad quatuor mundi plagas, una supra, alia infra fuit, alia iis præiit.* Explicatius eadem traduntur in Targum Cant. II, 6. eodem interprete: *Cum Israëlites in deserto vagarentur, nubes glorie eos circumdabant. Quatuor autem erant ad quatuor mundi plagas, eo fine, ut ne oculus malus eos fascinaret. Vna supra ipsos, ut ne sol & æstus, aut imber & grando eos laderet. Alia infra ipsos, quæ eos nutriveret, sicuti nutritius infantem in sinu suo. Alia eos præcurrebat itinere trium dierum, ad deprimentos colles & elevandas valles, & interimebat omnes serpentes ignitos, & scorpiones, qui in deserto fuere, & explorabat eis locum idoneum ad pernoctandum, eo quod in studio Legis, quam dextra Dei dedit, assidui fuerunt.*

§. 7.

Exemplum sextum de Schechina duplici habetur in Sohar Genes. fol. 32. col. 126. ad verba Ezech. III, 12. *Benedicta sit Gloria Domini in*

loco suo. *Per Gloriam Domini intelligitur* שכִּינַת הַתְּהוֹמָה, *Schechina inferior: per locum ejus* עֲלֵיתָהּ שכִּינַת הַתְּהוֹמָה, *Schechina superior.* Ibidem fol. 35. col. 139. ad verba prima Genesos: Coelum: intelligitur *Schechina superior: & terram: hæc est Schechina inferior, in consociatione maris & femina, sicut unum.* Jam vero nemo, qui Judæos novit, asseret, eos duplicem Schechinam statuere: igitur una est Schechina, sed diverso respectu considerata.

§. 8.

Septimum hoc est. Sohar Exod. fol. 96. col. 392. *R. Jose interrogavit R. Simeonem, dicens: Traditio est, tria tabernacula in Scripturis memorari, q. d. Numer. IX, 15.* Eo die, quo erexit Moses tabernaculum, nubes obtexit tabernaculum, ut esset tentorium testimonii, & vespera in tabernaculo quasi conspectus ignis fuit usque ad mane. *Ecce tria adsunt tabernacula.* Respondit R. Simeon, ut brevibus me expediam, tabernaculum revera esse unum, innui autem his verbis 1. tabernaculum & 2. templum terrenum, 3. tabernaculum vel templum cœleste, quæ sunt unum.

§. 9.

Messiam filium Davidis & Josephi eundem esse, sic quoque probo. Sunt quidam ex Judæis, qui Messiam vocant Menachem filium Ammiel. Hunc autem alii Davidis, alii Josephi filium appellant, prout loca supra lib. I. ubi de nominibus Messiae, num. 32. clare satis ostendunt. Igitur filius Davidis & filius Josephi non est nisi unus.

Porro adsunt loca multa in hoc opere, ubi, quæ Messiae filio Josephi tribuuntur, alibi Messiae filio Davidis adscribuntur: Qvalia observavit quoque Raymundus Martini in Pugione Fidei II. n. 14. p. 415. ubi sic habet: *Quæ quidem auctoritas quia superius de Messia filio Josephi induta est, hic vero de Messia filio David; Messiam filium Josephi & filium David idem omnino esse manifestum est.* Addo & hoc, Judæos supenumero Codices suos perfide corrupisse. Exemplum suppeditabit locus ex Midrasch Tehillim ad Psalm. XCII, n. ubi Raymundus Martini p. 415. in

in Codice suo sic legit: *Cornua unicornu sunt altiora, quam omnium bestiarum, & ipsum cornu petis versus omnes plagas celi*: כַּךְ מִשִּׁיחַ בֶּן רוּחַ רִדּוֹ מִנְגַּח לִכְל רִחוֹ, sic *Messias filius David cornu petet versus omnes plagas*. In editione Bombergiana fol. 41, 3. lin. antepen. vox מִשִּׁיחַ abest, רִדּוֹ vero ibi legitur, quod eodem recidit. In editione autem recentissima Amstelodamensi fol. 35, 2. verba sic fluunt: כַּךְ מִנְחֵם בֶּן עֲמִיאל בֶּן יוֹסֵף מִנְגַּח לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם: Sic quoque *Manachem filius Ammiel, filii Josephi, cornu petet versus quatuor plagas mundi*. Aliud exemplum vide libro II. Psalm. II, 8.

§. 10.

Lustrata sic ratione hujus dogmatis de duplici Messia, sequitur, ut ad originem illius pergamus. De filio Davidis nullum est dubium, quia nomen illud Judæorum scriptoribus satis est frequentatum. De filio Josephi credo, R. Simeonem & affectas ejus primam occasionem ex doctrinis Christianorum, quæ in Novo Testamento habentur, arripuisse. Ibi enim Jesus noster aliquoties appellatur υἱὸς Ἰωσήφ, Luc. IV, 22. Joann. I, 45. VI, 42. & ἐνομιζέτο υἱὸς Ἰωσήφ, Luc. III, 23. Obiter hic addo locum ex Midrasch Ruth in Sohar chadasch fol. 68, 3. ad verba Ruth IV, 6. Non possum Goëlem agere, ne hæreditatem meam perdam. Exinde patet, quod duo sint Messie, unus Goël propinquus, alter Goël remotus. Goël propinquus est ex latere dextro: Goël remotus est Messias filius Josephi. Ille vero Josephus, qui vocatur justus: ille est Messias, qui prius venit. Obiter, inquam, addo hæc verba, quæ nihil mihi probant, quum finis illorum mutilatus sit & depravatus, sic ut sensum commodum elicere nequeam. Illud tantum moneo, convenire hæc cum Matth. I, 19. ubi Josephus, Mariæ sponfus, etiam dicitur δίκαιος.

§. 11.

Porro Genealogia ejus duplex a Scriptoribus Sacris contextitur, tanquam *filii Davidis* a Matthæo, & *filii Josephi* a Luca. Hæc igitur duo occasionem R. Simeoni dederunt, Messiam verbis duplicem, re ipsa vero unum proponendi, idque more ab ipsis tunc recepto. Nam & hoc

adhuc addere liceat, ipsum Josephum Matth. I, 20. expresse *filium Davidis* appellari, ex quo constat, Messiam *filium Davidis* & *filium Josephi* revera unum & eundem esse. Postquam autem sequentium temporum Rabbini, & hostes Servatoris nostri, hoc observarunt, hanc veritatem commentis suis obſcurare conati sunt, aliumque Messiam ex posteris Josephi Patriarchæ exculpserunt, & quidem ex tribu Ephraim. Quod quam non absurdum solum sit, sed & prorsus impium, res ipsa loquitur. Quod si quis hanc nostram sententiam de duobus Messiis cum aliorum opinionibus contendat, facile videbit, quanam plus veritatis contineat. Sed nolo in refellendis aliorum sententiis tempus & chartam inutiliter consumere.

Dudum hæc in chartam conjeceram, quum interea prodiit liber Justi Martini Glæfeneri, *de gemino Judeorum Messia*, Helmstadii 1739. impressus. In eo Lector multa congesta inveniet, sed tamen ita, ut doctrina Judæorum antiquiorum & recentiorum plane non distingvatur.

THESIS II.

PERSONA MESSIÆ CONSTAT DVABVS NATVRIS, DIVINA ET HVMANA.

QVamvis hæc thesis sufficiens probata esset, si singulas naturas adstruxissem, quia tamen loca quædam adsunt, in quibus utraqve natura conjungitur, etiam illa seorsim considerabimus.

Primus igitur exstat in Sohar Genes. fol. 77. col. 303. *Traditio est, R. Jochanan dixisse: Metatron, שר הפנים, Princeps facierum, qui est puer, servus Domini sui, המשרת עלי, dominantis ipsi, præfectus anime omni tempore, ut liber & illam ab igne illo constituto. Et ille rationem sumturus est in sepulcris a Dumah Angelo mortuis præfecto, illumque Domino suo oblaturus est. Idem ille fermentationem ossium intra terram jacentium suscipiet, ut corpora restituat, eaque in integritate sua, sed sine anima, constituat. Deus vero S. B. illam in locum suum collocabit. Et postea, ubi mystice commentantur ad verba Genes. XXIV, 2. Et dixit Abraham ad servum*

servum suum. R. Nehorai dixit: *Intelligitur servus Dei, senior domus ejus, proximus in ministerio ejus. Quisnam vero ille est? Resp. Metatron, qui, quemadmodum diximus, animas ex sepulcris producet, (a) — qui est initium creaturarum Dei, dominans in omnia, quæ ipsius sunt, cui Deus S. B. dominium in omnes exercitus suos concedidit.*

Habes hic characteres naturæ divinæ, quales sunt, de inferno homines liberare, de Satana triumphare, mortuos resuscitare, dominium in omnes exercitus divinos exercere. Humanæ autem naturæ characteres sunt, quod puer dicitur, servus Domini sui, in ministerio ipsius constitutus.

Alius locus exstat in Sohar Exod. fol. 4. col. 14. ad verba Cant. II, 7. Adjuro vos, filiæ Jerusalem, כַּצְבֹּאוֹת, per Zebaoth: *intelligitur Rex Messias, qui dicitur Zebaoth: aut per cervas agri: intelliguntur reliquæ copiæ & exercitus ejus, quæ sunt inferius. Si excitabitis amorem: intelligitur dextra Dei S. B. quæ dicitur אַהֲבָה, dilectio: usque dum volet: intelligitur illa, quæ cubat in pulvere, in qua beneplacitum est Regis. זֶכֶה אִיּוֹ מִזֶּן דִּיכִי לְהוֹיָהוּ דְרַיָּא. Beatus ille, qui dignus habebitur, ut illo tempore vivat, beatus, inquam, seculo hoc & futuro.* Characteres divinitatis sunt, quod dicitur Dominus Zebaoth, & quod ad dextram Dei residet: humanæ naturæ, quod in pulvere jacuit, & certum ali-quod tempus vivendo attigit. Confer etiam illum locum, quem supra Thesi I. §. 2. protulimus.

Tikkune Sohar fol. 11, 1. ad locum Proverb. VIII, 22. Dominus possedit me initium viæ ejus. *Hæc est Schechina inferior, quæ est ראשִׁיָּה לְנִכְרִיאִים, principium rerum creatarum; eadem est postrema in sapientia superna: Et de ea Scriptura dicit Jesa. XLVI, 10. Annuncians a principio postremum.*

Ibidem

(a) Sommerus p. 35. sic vertit: *Futurus, ut conjungatur corpori (i. e. corpus humanam naturam assumat) in utero materno.* In Sohar verba sic fluunt: דִּיכִי לְהוֹיָהוּ דְרַיָּא, עֲתִיד לִיפּוֹת לְגוֹף בְּבֵרִי קִבְרִי, qui exornaturus sit (a rad. יָפָה) corpora in sepulcris. Igitur hæc Sommeri explicatio pugnat cum antecessentibus, & cum ipso textu.

Ibidem c. 22. fol. 65, 1. *Per litteram יוור in nomine omnes decem Sephiroth innuuntur. Hoc igitur signaculum est filii Regis, sed servi ejus signaculum est שרי. Quis vero hic est? Resp. Metatron, qui per Gematriam idem est quod שרי, qui est Adam sive homo parvus, in imagine superni. Habes hic filium Regis, secundum divinam naturam: habes quoque servum, secundum humanam.*

Sohar chadasch fol. 78, 1. *הא שכינתא כליא מעלאין ותחתין. Ecce Schechina constat ex supernis & inferioribus.*

Ex Thorath Cohanim f. Siphra hæc adducunt Finus in Flagello Judaico I, 31. III, 7. & Hieron, a S. Fide contra Judæos I, 5. *Quid sonat illud Levitici XXVI, 12. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosque eritis mihi populus? Et ibidem sic respondetur: Simile est illud cuidam Regi, qui, ad delectationem & solatium habendum, suum perambulabat hortum: quem cum hortulanus vidisset, abscondit se, & duxit ei Rex ille: Noli timere, nec abscondas te a me, quoniam similis tui sum. Similiter tempore futuro Deus ambulabit inter justos, ut solatium recipiat & delectetur cum illis. Justi autem videbunt eum, & expavescent propter eum. Quibus Deus utique dicet: Nolite formidare de me, quia similis sum, ne forte credatis, quod timor meus non sit super vos. Scitote, quia Deus vester sum, vos autem populus meus. Quod si nolitis mihi credere omnia verba illa, Ego sum Dominus Deus vester, qui vos e terra Ægyptiaca eduxi. Ego sum, qui vobis signa in Ægypto feci: Ego sum, qui vobis omnia illa signa factururus sum.*

Circa hæc verba quædam monenda sunt: quod in Siphra fol. 56. col. 224. edit. Bombergianæ, a Judæis interpositum sit, *בגן עדן לעתיד, רחוק, in paradiso, seculo futuro.* Absurdum autem esse hoc glossema, vel inde patet, quia in Paradiso justī Deum non timebunt, sed tantum amabunt. Præterea in Jalkut Simeoni I. fol. 196, 3. ubi hæc lacinia habetur, verba illa desiderantur, utpote quæ nec Hieronymus, nec Finus in exemplaribus suis habuerunt. 2. Et hæc verba, *Attamen licet vobis similis sim,* non habet editio Bombergiana, Jalkut tamen habet: *ואני*

לפי כיוצא בזה. Et quia significanter admodum repetuntur, fortasse non sine culpa omissa videntur. 3. Ultima illa, *Quod si nolitis*, a duobus Christianis addita non fuerunt, ego vero ex ipsis fontibus supplevi.

Idem Finus III. 35. sequentia adducit ex Breschith rabba & Midrasch Tehillim ad verba Psalm. LXXX. 16. Et perfice eam, quam plantavit dextra tua, & super filium hominis, quem confirmasti tibi. *Est plantatio inferior, & plantatio superior & inferior: inferior, hic est Abraham: superior & inferior, hic est Messias Rex.* Verum hæc Cabbalistica potius esse videntur ex Sohare deprompta.

Sub finem denique monendum, conferendas hic esse duas Dissertationes de Arbore Cabbalistica & Opere Currus.

THESIS III.

MESSIAS EST VERVS DEVS.

Hanc ejus divinitatem probamus ex nominibus, attributis & operibus divinis: item quibusdam alijs perfectionibus soli Deo convenientibus.

Nomina ejus divina jam supra libro I. adfuerunt, nec non in duabus Dissertationibus libro secundo subjunctis, quibus jam nihil addimus. Expresse nominatur Deus in Schir haschirim rabba ad Cantic. V. 9. fol. 25. 3. *Qualis est dilectus tuus præ dilecto alio?* quæ verba sic exponunt: *מה אלוה הוא מאלהורו.* *Qualisnam est Deus ille præ alijs divinitatibus?* Messias etiam imago Patris & Splendor Glorie ipsius, quemadmodum a Scriptoribus Θεογενέσις, sic etiam Judaicis, appellatur. Sohar Numer. fol. 93. col. 269. ex versione Sommeri p. 45. *Quia Deus O. Max. occultus est in arcanis legis, quomodo innotescit?* Resp. *Hac lege, quia habet Schechinam, ראהו ריוקניה, quæ est imago ejus.* Sohar Levit. fol. 34. col. 133. *Quoniam remissi ac debiles sumus ad explicanda illa præcepta (de timore parentum, Levit. XIX, 3.) ut tibi parumper auxilio esset, remet ipsum confortare voluit.* (Sequitur enim præceptum

de observando Sabbatho.) Nam ecce משריין ומתיבתאן אתאן לגבך, mansiones & habitationes ad te veniunt (confer Joann. XIV, 23.) & in hoc ipso præcepto statim sequuntur, nimirum ut constituas super te Regem supremum, (h. e. ut actionem aliquam ad regnum Dei pertinentem, observando Sabbatho, suscipias.) Et Deus S. B. constituit super te Regem in in supernis & infernis, כריוקניו, in imagine sua, quemadmodum super Rabbinos in Schola est Schechina superior & inferior, & Deus S. B. Rex est in medio, qui comprehendit superna & inferna: הכי רהא כריוקניה כרנא, sic quoque in imagine ejus est filius ejus. In Sohar Exod. fol. 3. col. II. ubi de adventu Messiae sermo est, adducuntur verba Jesaiæ II, 19. cum aliqua explicatione: Venient in antra rupium, & in speluncas pulveris, ob timorem Domini, intelligitur commotio totius mundi: ומחר רה קלכטר, & ob splendorem glorie ejus, רה משיחא, hic est Messias. Exstant hæc & apud Sommerum p. 81. Sohar chadafsch fol. 71, 4. ad verba Cohel. XII, 2. Dum nondum obscuratus est Sol. רה קלכטר פנים של שכינה, Intelligitur splendor faciei Schechine in caelo & in terra. Et paullo inferius: וזוירו רקלכטר פני שכינה, Intelligitur lux splendoris faciei Schechine, quæ omnibus diebus lucet, & ex illa luce mundus confestit, Israëlita autem secure in terra sua habitant. Quomodo vero ex hac duplici denominatione divinitas Messiae probari debeat, prolixius ostensum est tomo I. in Epistolam ad Hebr. I, 3.

II. Ex attributis divinis Messiae competit

1. Aeternitas. Targum Michæ V, 1. Ex te coram me egredietur rex Messias, ut faciat potentiam in Israël, cui nomen dictum est מלכרמין מיומי עולם, a temporibus antiquis & diebus eternitatis. Locum ex Pirke R. Eliezer evolve supra ad verba citata Michæ, & ad Psalm. LXXII, 17. Probatur etiam aeternitas, quia Messias dicitur ראשון, primus. Vide lib. II. ad Jesa. XLI, 27. Dicitur חולת בריותיו של מקום, principium creaturarum Dei, in Sohar Genes. fol. 77. col. 303. & apud Sommerum p. 35. quod convenit cum loco Coloss. I, 15. ubi Christus dicitur γεννητοστος πασσης κτισσεως. Philo de Allegoriis lib. 2. p. 71. Verbum Dei superius est universo mundo, antiquius & generalius creaturis omnibus. Sohar

har Genes. fol. 1. col. 3. & fol. 2. col. 5. *Scriptum est* Cantic. III, 9. *Leticam vel Thalamum fecit sibi Rex Salomon ex lignis Libanon. Per אפריון intelligitur העולם התחתון, constitutio mundi inferioris ex mundo superiore: עד לא ברא קב"ה עולם הזה הוא ושמיא כתיב: בגוויר: nam quum mundus nondum esset conditus, ille fuit, & nomen ejus cum eo absconditum fuit.* Jam vero ille Salomon, qui in Cantico Cantorum regnat, est ipse Messias, prout libro superiore adfuit. Imo hæc verba idem docent, nam Salomon neque ante mundum conditum fuit, neque mundum inferiorem constituit. Decretum quoque prædestinationis in & cum Christo ab æterno factum est, quod probat locus Sohar Levit. fol. 14. col. 56. *R. Hiskia sedit coram R. Eleasare & dixit: Quotnam lumina condita sunt, antequam mundus conderetur? Respondit hic: Septem, nimirum lumen gebennæ, lumen paradisi, lumen Throni gloriæ, lumen templi, lumen penitentiae, & lumen Messie.* Quæ verba una cum aliis huc pertinentibus sufficienter expendemus, cum lib. IV. ad materiam de Decreto prædestinationis in Messia factæ perveniemus.

2. *Omnipotentia.* Sohar Exod. fol. 4. col. 14. ad verba Cant. II, 7. *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, בצבאות, per Zebaoth: intelligitur Rex Messias, qui dicitur Zebaoth: aut per cervas agri: intelliguntur reliquæ copiæ & exercitus ejus, qui sunt inferius.* Per exercitus Dei vero intelliguntur tum stellæ, tum etiam reliquæ res creatæ, quarum magnam multitudinem dirigere, Numini omnipotenti convenit. Huc pertinent etiam verba ex libro Sapientiæ c. XVIII, 15. 16. *Ὁ παντοδύναμὸς ὁ λόγος, Omnipotens Verbum tuum de cælo ex throno regio, tanquam severus bellator, in mediam terram perniciæ destinatam prosiluit, gladium acutum, h. e. verum mandatum tuum, portans, & stans omnia funeribus implevit: & quamvis in terra incederet, cælum tamen simul tetigit.*

3. *Omniscientia.* Sohar Exod. fol. 31. col. 122. 123. ubi de Mose, viros bonos ad consilium Jethronis eligente, sic ratiocinantur: *Hæc erant signa, ex quibus homines cognoscere poterant, quod Spiritus S. in illo habitaret. Propterea Moses illis opus non habuit, de ipso quippe legitur Exod. XVIII, 25. Et elegit Moses viros fortes ex omni Israël. Spiritus enim*

Sanctus in ipsum veniebat, per quem omnia introſpicere poterat, quia ſcriptum eſt ibid. v. 16. Quando erit vobis negotium, veniat ad me: ibi ſcriptum eſt כֹּחַ, non כָּחַ, veniant: nam Spiritus Sanctus, qui in ipſo erat, ſciebat omnia, ita ut diuturna perquiſitione opus non haberet, ſed ſolo adſpectu omnia cognosceret. Idem accidebat throno Salomonis, quamvis & Spiritus Sanctus in eo habitaret. Quicumque enim ad thronum illius accedebat, in eum metus & terror irruerunt, eumque judicare poterat ſine teſtibus. — Idem de Meſſia legitur Jeſa. XI, 3. Et odorari ejus erit in timore Domini: non ſecundum aſpectum oculorum judicabit. Tres autem illi judicarunt mundum ſine teſtibus. Sanhedrin fol. 93, 2. ad verba Jeſa. XI, 3. Et odorari ejus erit in timore Domini. Rabba dixit: Meſſias odorando judicare poteſt; q. d. non ſecundum aſpectum oculorum judicabit. Bar Cuſiba duos annos cum dimidio regnavit; & ad Rabbinos dixit, ſe eſſe Meſſiam. Hi autem reſponderunt: De Meſſia ſcriptum eſt, quod odorando judicare, & rem ſtatim perſpicere poſſit. Quum autem viderent, illum hac odorandi & judicandi facultate non pollere, ipſum interfecerunt. Meſſias autem verus id re vera præſtitit, quippe qui cogitationes hominem noverat, Luc. XI, 17. & quid in homine eſſet, perſpectum habuit, Joann. II, 25.

4. *Infinitas, quod ſcilicet totum orbem terrarum implet. Sohar Geneſ. fol. 50. col. 197. ad Pfalm. XXIV, 1. Domini eſt terra & plenitudo ejus. Loquitur textus de terra Iſraëli; quæ eſt terra ſancta: & plenitudo ejus: hæc eſt Schechina, quemadmodum alibi legitur 2. Paral. V, 14. Et Gloria Domini implevit templum Domini. Et alibi Exod. XXX, 34. Et Gloria Dei מְלֵא plenum erat tentorium. Tilkune Sohar c. 20. fol. 48, 2. ad verba Geneſ. XXIX, 27. מְלֵא, Imple ſeptimanam hanc, intelligitur Schechina ſuperna: & dabitur tibi etiam זֵאת, hæc, eſt Schechina inferior, הָ minus, quod implet omnia ſuperna & inferiora, quæ eſt מְלֵא זֵאת אֱלֹהִים, impletio Dei. Sohar chadaſch fol. 13, 3. ubi Iſraëlitæ ſic precantur: Fiat voluntas tua, ut Schechina tua, כל העולם כלו, ſit מְלֵא זֵאת, quæ totum mundum implet, templum tuum obtegat; & obvelet, quia vel maxime decet illam ibi adeſſe, q. d. Pfalm. XCIII, 5. Templum tuum decet ſanctitas. Adde Locum Generalem LXIV, 2. & LXV.*

III. *Opera divina*, quæ Messia conveniunt, partium ad regnum naturæ, partim ad regnum gratiæ pertinent. Ad prius spectant

1. *Creatio*. Targum Hierosolymitanum Genes. I, 27. *Et creavit Verbum Domini hominem in similitudine sua*. Breschith rabba sect. 5. fol. 6, 3. *Facta est vox* שֵׁרָא חֲכָבִי מְטַטְרֵן, *Dei S. B. Metatronis ad aquas, q. d.* Psalm. XXIX, 3. *Vox Domini super aquas*. Sohar Genes. fol. 25. col. 97. ex versione Sommeri p. 48. f. quæ conferenda cum Jo. Meyero de mysterio Trinitatis p. 93. qui & ipse hæc verba vertit. Habentur eadem verba in Sohar chadasch fol. 83, 3. Commentantur autem ad verba Genes. I, 26. *Et dixit Deus: Faciamus hominem: Incepit ille ipse, qui est* סָבָא וְסַבִּין, *Causa causarum*, (Meyerus habet: *Antiquus antiquorum*) & dixit: Schimeon, Schimeon. *Quisnam est ille, qui dixit: Faciamus hominem? Quisnam est ille? num & hic Deus est? Interea hic ipse celeriter subduxit se, quæ est causa prima, ut non potuerit eundem inueniri.* Cum vero R. Schimeon audiret, quod quispiam eum vacaret Schimeon, neglecto titulo Raf, inquit sociis suis: Certe hic est Deus O. M. de quo dicitur Daniel. VII, 9. *Et antiquus dierum sedit, cet. En nunc ipsa est hora, quæ revelari debet hoc mysterium.* Revera enim hoc est mysterium, cuius explicandi potestas nemini adhuc data est; Nunc autem hæc potestas illud revelandi aperte concessa est (hominibus.) Orsus itaque est sermonem suum de rege tot ædificia exstructuro, ac artificem quendam adhibente; qui tamen artifex non audet quicquam suscipere, nisi ex arbitrio regis; secundum id, quod dicitur Proverb. VIII, 30. *Fui coram ipso architectus. Rex profecto est sapientia suprema, & columna media est rex in inferiora. Deus est artifex supremus, & hæc mater suprema. Deus quoque est artifex in inferiora, & ille est Schechina, quæ inferne est, atque uxor destituta est potestate aliquid faciendi, nisi eam a marito suo accepta.* Hinc circa ædificia omnia, quæ facta sunt, per viam emanationis, pater sermonem direxit ad matrem, ut fiat istud, hoc vel illo modo, & statim factum est. E. g. cum dixisset: *Fiat lux, statim quoque lux facta est.* וַיֹּאמֶר & dixit, accipiendum est de Deo. *Fiat lux. Dominus nempe ædificii dixit, & artifex statim id exsecutus est.* Eadem est ratio omnium reliquorum ædificiorum per modum emanationis factorum, v. g. *Esto expan-*

sum, Fiant luminaria, & effecta sunt statim omnia. Postquam venit ad mundum separatum s. visibilem, dixit artifex domino structuræ: Faciamus hominem in imagine nobis simillima. Respondit dominus structuræ: Adprobo consilium de eo faciendo. &c. Utque hæc satis clare dicta sunt, & ab unoquoque de persona aliqua divina intelligi possunt, sic in sequentibus col. 99. porro & hoc additur, verba: Faciamus hominem, minime de colloquio Dei cum angelis intelligenda esse. Igitur de Filio Dei agunt.

Sohar Genes. fol. i. col. 4. post ea, quæ superius de Æternitate Messiae adducta sunt, hæc habentur: *Stabilis fuit illa res, quod scilicet Deus, & nomen ejus ab æterno fuerit absconditus, donec cogitavit de mundo creando: Is igitur fuit conditus, sed obsignatus, neque stabilis fuit, donec obvelaretur velamine* **עלמא ימינא דרחל**, *unius splendoris dextræ excelsæ, & tunc creavit cælum.* **ובהאי ראייהו וזהו קדמא לשאר נהורין**. *Et per eum, qui est Splendor primus inter reliqua lumina, creavit cælum. Et hoc est mysterium, quod his verbis indigitatur: In principio creavit Deus cælum & terram.*

Tikkune Sohar c. 13. fol. 24, 1. *De Schechina superna dictum est* Psalm.
CIV, 1. Benedic anima mea Domino. *סְהַי אֱתִיהִיבָה בְּכֵר נֶשְׁמָת*
חַיִּים. Ab illa data est homini anima vitalis.

Tikkune Sohar c. 22. fol. 63, 2. *Schechina est ציורה, delineatio superiorum & inferiorum: omnes imagines Sephirarum & omnia nomina illarum in eadem sunt effigiate, omnes vero animæ, angeli & animantia sancta eidem sunt insculpta, nec non ea, de quibus Ezech. I. 10. Et similitudo facierum illorum erat facies hominis &c. Surrexit R. Simeon, & dixit ad eum, qui hæc proferebat: Senex, senex, ecce Schechina est יחודה וקבורה, unitas Dei S. B. (h. e. cum ipso unita,) quomodo imagines rerum inferiorum eidem possunt esse insculptæ, דלאו אינון מציאותה, quæ ad essentiam ipsius plane non pertinent? Respondet ille alter: Propono simile de Rege, qui in palatio suo residet, & ad quem visendum plurimi homines conveniunt. Quidam vestes, alii corpus, alii opera illius considerant, וכדאי בשכרוי אשתמורע, & ομολογούμενος ex operibus ille cognosci-*

tur. Quod ad vestes illius adinet, illæ vario modo immutantur, sic ut, quæ mane indutus fuit, illa vespere non utatur, & quæ hodie usus est, eam altera die non induerit: adeoque singulis diebus, mensibus, horis, Sabbathis, festis diebus vestes suas mutat. Eodem modo Schechina tam multas habet vestes, ex quibus Deus S. B. thronos, angelos, animantia, Seraphim, cælum & terram, & quæcunque alia creavit. Quasunque vero creaturas ex illis vestibus ejus creavit, illas omnes signavit iisque insculpsit quædam vestibus illarum, ut omnes res creatæ in iisdem misericordiam illius aspiciant. Et hic est sensus mysticus verborum Genes. IX, 16. Et videbo illum (arcum,) ut reminiscar fœderis æterni.

2. Miraculorum patratio. Sohar Exod. fol. 3. col. 12. R. Simeon dixit ad R. Eleasarem filium: Eo tempore, quo excitabitur Rex Messias, multa prodigia & alia hujus generis signa in mundo erunt. Et fol. 4. col. 14. Ab illo tempore omnia signa & prodigia, quæ Deus in Ægypto fecit, Israëlitis patrabit, q. d. Mich. VII, 15. Quemadmodum diebus, quibus exististi ex Ægypto, ostendam ei miracula. Exempla habes inferius, ubi historia vitæ Messianæ pertractabitur.

3. Benedictio, hoc est, omnium bonorum ad aliquem propria potestate & auctoritate demissio. Sohar chadafsch fol. 83, 4. ad verba Genes. XLVIII, 16. Angelus, qui vindicavit me, הַמַּלְאָךְ, ab omni malo, benedicat pueris. Qualenam hic Angelus intelligitur? Si simpliciter existaret מַלְאָךְ, posset aliquis de Henoch Metatrone intelligere. Quia vero cum addito ה legitur הַמַּלְאָךְ, intelligitur Schechina, quæ est benedictio. Proverb. X, 22. Benedictio Domini divites facit. Benedicat pueris. Omne scil. puer, super quos nomen hujus pueri invocatum est, per hunc puerum benedictionem accipiunt: Et illi vocentur nomine meo, innuitur Schechina superna. Ibidem fol. 85, 3. Et tu, Eleasar, fili mi, cape hanc regulam manu tua, quod, ubi Schechina non adest, ibi quoque non datur perfectio, neque Causa Caussarum ibi habitat. --- Porro dixit R. Simeon: Benedictiones non descendunt, neque emanatio ulla fit, donec Schechina cum Deo S. B. conjungatur.

4. *Resuscitatio mortuorum.* Locus ex Sohar huc pertinens jam supra Thesi II. adfuit.

Sequuntur opera ad regnum gratiæ spectantia, quæ quidem uno redemptionis vocabulo veniunt, attamen ex variis actibus plane singularibus consistunt, quæ singulatim recensēbimus.

5. *Victoria de Satana.* Loca admodum multa collecta sunt lib. II. Jesa. XXV, 8. Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 3. *Dixit Satanas ad Deum Sanctum Benedictum: Domine totius mundi, Lux illa, quam sub throno gloriæ tuæ recondisti, ad quemnam spectat? Respondit Deus: Ad eum, שהוא עתיד להחיותך ולהכלימך בכושה פנים, qui te repressurus & ignominia adfecturus est. Regessit Satanas: Domine, ostende mihi illum. Deus respondit: Veni & vide illum. Quum vero Satanas illum conficeret, נפול על פניו, exterritus est, & in faciem suam cecidit, dicens: בוראי זהו זה משיח שעתיד להפיל לי, Sane hic est Messias, qui me & omnes gentiles in infernum precipitaturus est, q. d. Jesa. XXV, 8. Deglutiet mortem in æternum. Plura inferius, ubi de negotio Redemptionis ex professo agetur.*

6. *Liberatio hominum a morte & Diabolo.* Et hic locus supra Thesi II. requirendus est.

7. *Receptio pœnitentium in gratiam.* Sohar Genes. fol. 25. col. 99. ex versione Sommeri p. 53. 54. *Quoties itaque consentiunt hi tres (qui sunt instar unius) ad ferendam sententiam, tunc prodit manus dextra, ראייה פשוטה לקבל שבים, quæ est parata (extensa) ad recipiendum revertentes, & hæc est Jehova. Schechina vocatur dextra manus, respectu habito ad latus, ubi extat חסד; sinistra vero respectu lateris, ubi est גבורה; manus Jehovæ autem respectu Columnæ mediæ. Simul ac homo revertitur, hæc manus eripit eum e judicio; si vero Causa Causarum (Deus) vellet iudicium (absolute) exercere, referendum huc esset dictum Deuter. XXIII, 39. Nemo e manu mea eripiet.*

9. *Salvatio hominum.* Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 3. *Messias משיח salvum faciet populum suum.* Sanhedrin fol. 38, 2. *Sadduceus (Christianus) quidam dixit ad R. Jdith: Scriptum est Exod.*

XXIV, 1. Et ad Mosen dixit: Ascende ad יהוה, Dominum: *debat dicere ad me.* (Nervus objectionis hujus Christiani in eo consistit, quod pluralitatem personarum divinarum ex his verbis probare voluit.) *Sed Rabbini respondit: Intellegitur Metatron, ששמו כשם רבו, cujus nomen sicut nomen magistri ejus, q. d. Exod. XXIII, 1.* Quoniam nomen meum in medio ejus. (Pergit Christianus ex concessis argumentando:) *Quod cum ita sit, serviamus ei, quia ibidem hæc adduntur: Noli exacerbare ipsum, igitur ne exacerbemus ipsum. Sic enim hoc facitis, non auferet peccatum vestrum. Et cur hæc adduntur? Rabbini respondit: Fides nostra sic habet, ut, etiamsi Deus nuncium nobis misisset, ipsum non recepissemus, (sed ipse nobiscum proficisci debuit) q. d. Exod. XXXIII, 15. Et dixit Moses: Nisi facies tua nobiscum est &c.*

IV. *Perfectiones quædam divinæ, quæ homini nudo non competunt. Huc pertinet*

1. *Cultus adorationis.* Sohar Genes. fol. 71. col. 279. ex versione Sommeri p. 79. *Quando Deus O. M. vindictam sumet a reliquis gentibus idololatricis, tunc illud implebitur Jesa. XLIII, 12. Pretiosorem faciam hominem auro. Hic est rex Messias, qui extolletur & honorabilis fiet præ omnibus hominibus, וכל בני עלמא יפלחון ויסגרון קמירא, & omnes homines servient & adorabunt ipsum, secundum id, quod scriptum est Psalm. LXXII, 9. 10. Coram eo genua flectent insulæ &c. Reges maris & insularum. Plura quære lib. II. ad v. 11. Psalmi citati.*

Illæ preces ad Messiam & Patrem simul dirigendæ sunt. Tikkune Sohar fol. 2, 1. *Præterea de illis, רקשרין לשכינתא עם קבה בקשרין, רתפלין, qui in precibus suis Schechinam cum Deo S. B. conjungunt, Scriptura sic dicit Deuter. XXII, 6. Non fumes matrem una cum pullis. De illis vero, qui hæc duo conjungere nolunt, sic dicitur: Dimittendo dimittes matrem. Hoc est, Deus, qui matris nomine innuitur, observabit & custodiet homines hæc observantes: reliquos vero negligit. Ibidem fol. 3, 2. Beatum est os, in quo Deus S. B. cum Schechina unitur: hæc enim est Lex Domini.*

Midrasch Tehillim ad Psalm. II, 2. fol. 3, 3. לעתיד לבא, Tempore
 Hqr. Hebr. Tom. II. Bb b ribus

ribus futuris dicetur ad regem Messiam: Hæc vel illa provincia rebellavit contra te. Hic autem respondebit: Veniant locustæ & devastent eam, q. d. Jesa. XI, 4. Et percutiet terram baculo oris sui, & spiritu labiorum ejus interficiet impium. Quando igitur videbunt angustiam suam, tunc venient, & regem Messiam adorabunt, q. d. Jesa. XLIX, 23. In faciem coram te in terram procident.

2. *Deus Pater per ipsum jurat. Pesikta rabbathi l. c. Per vitam tuam, & per vitam capitis tui. Locus integer alibi occurret.*

Sub finem hujus tractationis locum aliquem addimus, in quo plura tum adtributa, tum opera divina Messiae tribuuntur. Sohar Numer. fol. 93. col. 369. ex versione Sommeri p. 45. 46. *Schechina est imago Dei. Quemadmodum enim ille est mansuetus, sic Schechina ejus est mansueta: ille gratosus, hæc gratiofa; ille fortis, hæc domina super omnes nationes mundi; ille veritas, hæc fides; ille propheta, hæc prophetissa; ille justus, hæc justa; ille rex, hæc regina: ille sapiens, hæc sapientia; ille intelligens, hæc intelligentia ejus; ille כתר, corona, hæc עטרה, diadema illius.*

THESIS IV.

MESSIAS EST PERSONA A PATRE ET SPIRITU S. DISTINCTA.

Mysterium SS. Trinitatis a Judæis antiquis olim creditum fuisse, liceat jam præsupponere, quia tractatio hæc nostra non permittit, ut de illo sigillatim agamus. Conferat interim Lector Jo. Meyeri diff. de mysterio Trinitatis Harderovici 1712. excusam. Quamquam & in hoc nostro opere subinde occurrent testimonia hanc doctrinam confirmantia, quæ in Indice evolvi poterunt. Probandum autem nobis est, Messiam primo a Patre, deinde & a Spiritu S. tandem ab utroque distingvi.

Messiam a Patre distinctum esse, inde probant Judæi:

- I. Quia alius est gignens, alius genitus. Psalm. II, 7. LXXX, 16. Pro-
verb.

verb. XXX, 4. ubi, nec non in aliis V. T. locis, quæ hic allegabuntur, semper confer librum II.

2. Alius est Deus, aliud מִיטְרָא דֵי, Verbum Dei, quod homines redimet. Targum Hofeæ I, 7. *Et liberabo eos per Verbum Domini Dei eorum.* Confer cap. III, 2.

3. Alius est יְהוָה, alius Messias ejus. Psalm. II, 2. 6.

4. Alius est Rex, alius filius Regis æternus. Psalm. LXXII, 1. 5. 8. 17.

5. Alius est Dominus, alia lux, quæ cum ipso habitat. Daniel. II, 22.

6. Alius est Rex, alius architectus & Schechina, ex Genes. I, 26. & Proverb. VIII, 30. Alius Pater, alia Mater, quæ poenitentes recipit. Locutus ex Sohar jam supra productus est, & existat apud Sommerum p. 49. 50. 52. 54. 55.

7. Alia est Schechina, alius Deus S. B. Midrasch Mischle c. XXII, 29. fol. 57, 3. *Quum Synedrium numerare vellet Salomonem cum tribus regibus, Schechina stetit coram Deo S. B. & dixit: Si vides virum agilem in opere suo &c. Tikkune Sohar c. 18. fol. 30, 2 יְהוָה & אֲדֹנָי sunt Deus S. B. & Schechina ejus.* Sohar chadafsch fol. 49, 2. ubi commentatur suo more ad verba Genes. XII, 1. Exi e domo, דָּם שְׂכִינָתָא, quæ est Schechina: patris tui, qui est Deus S. B. Plura modo sub Thefi III. ubi de opere Creationis actum fuit.

8. Alius est Deus S. B. alia imago ejus, quæ est Schechina. Sohar Numer. fol. 93. col. 369. ex versione Sommeri p. 45. *Quia Deus O. M. occultus est in arcanis Legis, quomodo innotescit? Resp. Hac lege, quia habet Schechinam, quæ est imago ejus.*

9. Alius est יְהוָה, aliud est Cor ejus, ad quod locutus est. Genes. VIII, 21. ad quæ verba sic commentantur in Sohar chadafsch fol. 87, 2. Et dixit Dominus, nimirum Pater: ad cor suum, ad Matrem.

A Spiritu Sancto.

1. Alius est qui ungitur, aliud unguentum. Jesa. XI, 2.

2. Alius est Messias, alius Spiritus Messiae. Vide lib. II. Genes. I, 2.

Tikkune Sohar c. 30. fol. 76, 2. ad verba Genes. I, 2. Et Spiritus Domini. *Eo tempore, quo Schechina in captivitatem abit, ille Spiritus in his, qui operam studio Legis navant, residet, propter Schechinam, quæ inter illos invenitur.* — Paulo post ad verba Psalm. LXXXVIII, 39. Spiritus abit, & non revertitur: *Ille est Spiritus Messiae. Væ illis, qui faciunt, ut ille ex mundo abeat, & non ad eum revertatur.* — *Ille Spiritus, qui abit, est Spiritus Messiae, de quo Jesa. XI, 2. Spiritus sapientiæ & intelligentiæ &c.*

A Patre & Spiritu Sancto simul distinguitur

1. In solemni benedictione a DEO ipso Numer. VI, 24. præscripta. Per illum enim Jehovam, qui vultum suum super homines illustrat, Judæi antiquiores intelligunt Messiam. In Sohar Numer. fol. 56. col. 221. sive, quod idem est, in Jdra rabba §. 413. hæc verba accipiuntur *זַעֲרֵי אֲנֵי* sive Microprosopo, per quem Cabbalistæ Messiam intelligunt. Breschith rabba sect. 2. fin. *Templum restituendum est לַעֲרִיר לְבָנָה, temporibus Messiae, q. d. Jesa. LX, 1. Surge, illuminare, quia venit lux tua.* (Quæ sequuntur in Rabboth non habentur, supplentur autem in Jalkut Simeoni II. fol. 57, 1.) *Et hoc est, quod Scriptura dicit: Illustret Dominus vultum suum super te. Siphri fol. 7, 4. & Pesikta sotarta fol. 41, 2. ad verba: Illustret Dominus vultum suum super te. R. Jonathan dixit: זֶה מְאֹר שְׁכִינָה, Intelligitur lux Schechinæ, de qua dicitur Jesa. LX, 1. Surge, illuminare, quia venit lux tua: & v. 4. Super te autem orietur Dominus. Psalm. LXXVII, 2. Illustret vultum suum super nos. Psalm. CXVIII, 27. Dominus est Deus, & illustrabit nos. Bammidbar rabba sect. II. fol. 212, 4. ad hæc verba; Illustret Dominus: *Det tibi ex luce Schechinæ, q. d. Surge, illuminare. Psalm. XXXVI, 10. In luce tua videbimus lucem. Dominus est Deus, & illustrabit nos. Si igitur in illa benedicendi formula prima verba spectant ad Deum Patrem, secunda ad Messiam, tertia ad Spiritum S. id quod de reliquis quibus personis facile demonstrari potest, sequitur Messiam ab illis satis esse distinctum.**

2. In Confessione Judæorum de unitate Dei, Devter. VI, 4. *Audi, Israël, יהוה יהוה אחד, unus est:* ad quæ verba conferendus est locus ex Sohar Numer. fol. 82. col. 326. ex versione Sommeri p. 71. *Hoc*

est

Addimus adhuc alia quædam ex Pesikta: Tobias filius R. Elieser dixit, *innui sapientiam, de qua* Proverb. VIII, 1. Sapientia hominis illustrabit vultum ejus. *Innuitur etiam* יְשׁוּעָה, *salus, de qua* Psalm. XXXI, 17. *Illustra vultum tuum super servum tuum. Innuitur vita, q. d.* Proverb. XVI, 15. In luce vultus regis est vita. *Innuitur* סִבְרָת פְּנִים, *favor s. bona opinio, q. d.* Psalm. CXVIII, 27. Dominus est Deus, & illustrabit nos. Psalm. LXXVII, 2. Illustrat vultum tuum super te.

MESSIAS CVM PATRE ET SPIRITU SANCTO
EST VNVS DEVS.

Bb b 3

Messia

Messiae illud mysterium longe clarius ostendit, quum alias duae illae personae Deos quoque duos illis, qui non satis exercitati sunt, proponere viderentur. Et huc quoque Christus ipse respicit, aliquotiens asserens, se & Patrem esse unum. Joann. XVII, 21.

Alterum est, quod in libro precum Judaicarum, quem Machsor vocant, Deum expresse vocant אחד ואין יחיד, *unum, sed non unicum*. Verba exstant in precibus vespera Sabbathi recitandis, quae incipiunt יגור: ibi Deum sic celebrant: כמעט, *Deus fuit, & non fuit tempus existentiae illius*. אחד ואין יחיד כחודו. *Deus unus est, neque datur aliud unicum, sicut unitas ejus est*. Singularem igitur aliquam unitatem Dei indignant, & mysterio plenissimam. Illae vero precum formulae sunt antiquissimae, & ante tempora Talmudis jam dudum obtinuerunt. Videmus igitur, his duobus verbis antiquos satis caute versatos esse. Deus est אחד, *unus*, ajunt, si scilicet essentiam respicias, sed non est יחיד, *unicus sive solus*, si personas respicias. Plura, si Deus volet, alibi proferuntur.

THESIS VI.

CHARACTER INTERNVS MESSIAE EST TENNHZIA,
SIVE AETERNA A PATRE GENERATIO.

VT in hac re distincte procedamus, opus est, ut primum Rabbinos audiamus, deinde sententias eorundem in ordinem justum redactas proponamus.

I.

- I. Sohar Genes. fol. 3. col. 9. ad verba Genes. I, 3. ויאמר, Et dixit: intelligitur Potentia elevata, (quae prodiit) silenter, ex mysterio En-Soph, (h. e. Dei, qui non habet finem,) in mysterio cogitationis. ויאמר, Tunc אלהים generavit illud templum, ex eo quod decerpit de semine sancto, ואילור בחשאי, & generavit silenter. מאן. והוה ראחילור אשתמע לבר. כיון רנפס מניה מאן רנפס לבר.

אֲתַעְבִּיד קוֹל דְּאֶשְׁמַע לְבָבִי. Et ille, qui generatus est, auditus est foras. Ille generavit silenter, sic ut de ea re plane nihil inauditum sit. Postquam vero ille, qui egressus est, foras egressus est, factus est Vox, quæ foras audita est. Fiat Lux. Quodcunque prodiit, in hoc mysterio prodiit. Vox יוֹד, Fiat, denotat mysterium patris & matris, quod est יוֹד, & postea rediit ad punctum primum, ut sit principium, quod extendat se ad res alias. Fiat lux, Lux, quæ jam antea fuit. Lux hæc est mysterium absconditum extensionis, quæ extensa & diffusa est ex mysterio abscondito, quod aura superna abscondita discidit ab initio, & produxit unum punctum absconditum ex mysterio suo, quod est En-Soph, produxit ex aura sua, & revelavit hoc punctum י. Postquam illud י extensum est, illud, quod reliquum fuit, inventum est esse Lux ex illo mysterio illius aure abscondite: postquam inventum est ex eo punctum primum י, illud revelatum est postea, venit & non venit. Postquam se extendit, tunc prodiit, & est illa Lux, quæ superfuit ex aura, & hæc est Lux, quæ jam ante fuit. Et illa consistit, prodiit, ascendit & absconditur. Superest autem punctum unum, ut veniat semper in via abscondita, in illo puncto venit & non venit. Splendor est in eo ad modum puncti primi, ex quo prodiit. Et propterea unum in altero comprehenditur, unum Lumen in altero, & illud venit ad locum En-Soph, וְכֹלֵהוּ, & omnia unum fiant. Illud punctum lucis Lux est. — Fiat Lux: hæc est Deus magnus, mysterium, quod prodiit ex aura prima. — Et vidit Deus lucem, quod bona esset: hæc est Columna media, quæ illustrat superna & inferna, & omnia latera reliqua; in mysterio יוֹד, nominis, quod omnia latera unit. Et divisit Deus &c. Removit dissensionem, ut omnia sint pacificata. Et vocavit Deus Lucem &c. Quid sibi vult vox Et vocavit? Resp. Jussit & destinavit, ut produceret ex hac Luce perfecta, quæ exstat in medio, splendorem aliquem, qui sit fundamentum mundi, per quem consisterent עַמְלֵן mundi, (mundus scilicet hic & futurus.) Et ex hac luce pacem fecit columna media, & extensum est fundamentum ejus, qui in eternum vivit.

II.

Tikkune Sohar c. 18. fol. 28. i. ubi R. Simeon Messiam, de quo in præcedenti-

6. dentibus & sequentibus multum loquitur, sic alloquitur & adorat: *Surge, Pastor fidelis, aperi prophetiam, quæ est in domo superna*: מִנְתָּ הַיּוֹרֵת כֵּכָן. *tu es sicut filius domus*, (h. l. est כ veritatis, sicut Joann. I, 14. ὁς μὴ υἱογενὴς) *filius illius domus*. — *Tu vero non opus habes, ut veniam impetres (adscendendi ad Regem, sicut reliqui Prophetæ)* כְּבֹרֵי רַמְלָכָה, *utpote filius Regis, cui janua nulla clausa est*.

7. Ibidem c. 19. fol. 41, 2. *Dixit Caussa caussarum: Ego sum primus, & ego novissimus: additur vero ו in medio, & sine me non est Deus. Dixit Simeon ben Jochai: Ecce ἐμολογούμενος revelatum est mihi, quod huc usque nondum cognovi, neque revelabitur*, עַד יוֹמֵן דִּי יְהִי מַלְכָּא מְשִׁיחָא, *nisi illo tempore, quo Rex Messias veniet. Respondit filius: Quod si ita est, cognitum est tibi, quod detur לכל קדמון אדם קדמון*, Adamus primus omnium primus, & sit Adamus alius. *Pater regessit: O fili, הכי הוא ודאי*, אדם דברא ליה עלת העלות כדיוקנא דיליה סתים גניו: *Adamus, quem Caussa caussarum ad imaginem suam creavit abscondite & latenter*.

III.

8. Tikkune Sohar c. 67. circa finem: *Est Adam, qui est Angelus, & hic est Metatron. Est quoque Adamus in imagine Dei S. B. quæ est emanatio, & hæc est אצילות ויצירה ועשיה אלה*. ולית בריאה ויצירה ועשיה אלה. *Non est creatus, non formatus, non factus, sed emanavit. In illo loco neque peccatum, neque mors invenitur. Sic c. 62. R. Eleasar dixit: יתנא לא כתיב בה בריאתו*, אלה אצילות, *Schechina non creata esse, sed emanasse dicitur*.

IV.

9. Sohar chadafch fol. 49, 4. *Quum nondum conditus esset mundus, ascendit & revelata est una Cogitatio abscondita, & reposita sunt omnia in hanc ipsam Cogitationem absconditam, quæcunque sunt aut futura sunt: Et ex hac Cogitatione ascendit רעוּתָא, beneplacitum ad condendum mundum, & exivit ebullitio subtilis, perfecta, in absconsione Cogitationis; Et hoc non auditum fuit foris, neque revelatum est: & in eo est intelligentia sapientiæ, quæ*

quæ sapientibus corde tradita & non tradita est: quia foris non revelata est. De Deo in genere considerato non loquatur, sed de singulari aliqua persona.

V.

10.

In subsidium hic vocamus Philonem, cujus verba quædam ex libro, *Quis rerum divinarum hæres sit*, huc referri possunt, p. 397. 398. edit. Genæv. *Ceterum illi angelorum principi, sermoni antiquissimo, τῷ δὲ ἀρχαγγέλῳ καὶ πρεσβυτάτῳ λόγῳ, hoc eximium donum concessit pater omnipotens, ut in consinio stans facturam a factore discerneret. Idem supplex immortalē appellat, pro mortalibus deprecans, & a summo rege legatione ad subditos fungitur. Quod donum tam libenter accipit, ut jactet etiam dicens: Et ego steteram medius inter vos & Dominum. ἔτε ἀγέννητος ὡς θεὸς ὢν, nec ingenuus ut Deus, ἔτε γέννητος ὡς ἡμεῖς, nec genitus ut nos, sed inter extrema medius, apud utrosque agens obfidem.*

Hæc igitur nunc accuratius expendemus: In his autem sermo est

1. De generatione, *tum* expresse, אורר, n. 1. *tum* etiam aliis phrasibus, quod scilicet alter ab altero egressus est & prodiit, n. 1. 2. unum punctum absconditum productum est, n. 2.
2. Adfunt duæ Personæ: *una* generans n. 1. punctum primum, n. 4. *altera* generata, quæ prodiit, n. 1. filius, n. 6. & describitur tanquam fundamentum mundi, vivens in æternum & Columna media, n. 5.
3. Personæ illæ describuntur ut immateriales, quia generatio illa facta est in mysterio cogitationis, n. 1. 9. hoc est, non est generatio corporalis, quemadmodum homines & animantia generant, sed spiritalis: Deinde ut simplicitatem illarum nobis exhibeant, vocant illas puncta & auram, n. 4. רקיק, rem subtilem, n. 9. eo modo, quo Ens aliquod simplicissimum describi potuit, quod sine omni conjunctione existit. Describitur, ut æterna, quia En-Soph genuit, qui non nisi simile sibi potuit producere, n. 1. Describuntur hæ duæ Personæ tanquam unum, quia unum in altero comprehenditur, n. 4.

4. Modus generationis est emanatio, n. 8. accensio Luminis de Lu-

mine, n. 1. 2. 3. ut non sit ἀγεννησία, n. 9. *Negative*, non sit per modum factionis, formationis aut creationis, n. 8. Semel tamen ἀνύγας loquendo, per inadvertentiam *creandi* verbo utuntur, n. 7. quod tamen, n. 8. explicatius & emendatius efferunt.

5. Ratione modi cognoscendi illa generatio accidit silenter, in mysterio cogitationis, sic, ut de illa nihil quicquam inauditum sit, n. 1. 9. Et qui posset quisquam hominum cognoscere, quod in sinu divinitatis ab æterno accidit? Postea vero quam homines conditi sunt, mysterium illud foris auditum & revelatum est, n. 1. 2. imo ipse Filius est Vox, a qua illud ipsum audivimus, n. 2.

6. Effectus hujus generationis proprie non datur, quia Deus est ens simplicissimum. Sed tamen ratione œconomiae divinæ aliquis effectus in plenitudine temporis fuit conspicuus, cum Filius Dei naturam humanam ideo assumpsit, ut omnem divisionem inter Deum & homines remove & pacem facere posset, n. 5. 10.

Porro ex libro II. hic repetendum est, quod Messias expresse vocetur Filius Dei ab æterno genitus, Psalm. II, 7. quod nomen Filii Dei inter abscondita prædicatur, Proverb. XXX, 4. Ex nominibus Messiae huic pertinet libro I. quod *Primogenitus* dicitur, n. 9. 16. quia plane nihil ante ipsum genitum est.

Josua Arndius in dissertatione de mysterio Trinitatis §. 7. in hanc rem adducit locum hunc ex Rosch hachana cap. 1. וּמַלְכִּין לְחַיִּים מְלֶכֶת וּבְנוֹת, *Et adoratis vivum Regem i. e. Deum cum Filio suo.* Hæc verba, quamvis diligenter a me per totum caput quæsitæ, diligentiam tamen meam effugerunt. Deinde וּבְנוֹת, non denotat *cum Filio suo*, quod chaldaice est וּבְנוֹת. Tandem auguror, locum forte ex Gaetano aut alio hujus furfuris homine desumptum esse. Ex hæc quidem breviter monere placuit.

THESIS VII.

MESSIAS EST VERVS HOMO.

HOc assertum ut jam multis probem, opus esse non arbitror, quia totus liber VI. ubi curriculum vitæ Messianæ in his terris transactum e scriptis Judæorum enarrabimus, in hac ipsa materia versabitur. Quo facto dubium nullum remanebit, Messiam verum esse hominem.

Hoc loco illud tantum monebimus, necesse fuisse, ut Messias nobis, postquam carnem nostram assumpsit, per omnia similis fieret, solo peccato excepto. Adducimus in hanc verba Bechai in Legem fol. 149, 4. ad Levit. XXV, 48. Vnus ex fratribus vestris vindicabit illum: *Intellegitur Messias, qui ex tribu præcipua, Jude scilicet, ortum habuit. Sed in genere aliquis ex fratribus requiritur, qui sit בשר ודם, caro & sanguis, sicut fratres ex patre & matre natus, ad formam Moſis, Goëlis s. vindicis prioris.* Bene reliqua, exceptis verbis, ex patre & matre natus, quæ Judæo condonamus. Judæi suo more hoc ita efferunt, ut dicant, Messiam, quia semel ad nos venit, etiam nostro more vivere debuisset, quemadmodum Moſes, cum ad Deum ascenderet, sine cibo & potu conservatus fuisse. Locus exstat in Breschith rabba sect. 48. fol. 47, 3. R. Tanchuma ex ore R. Eleasar, & R. Afun ex ore R. Meir hoc proverbium protulerunt: *עליה לקרית' הלך בנימוסו, Si urbem aliquam ingressus es, vive secundum leges illius. In cælo cibus & potus locum non habent; Moſes eo ascendit, & nihil comedit: bene tamen inferius, ubi cibus & potus locum habent.*

Elegantissimum vero est illud, quod de Metatrone, servo Dei, h. e. humana Messia natura, vulgatum illud proverbium adhibent in Tikku-ne Sohar c. 20. fol. 50, 2. *על תסתכל בקנקן אלא במה ראית בורו, Ne adspicias cantharum, sed ea potius, quæ intus sunt.*

Adde quoque Dissertationes duas de Arbore Cabbalistica & Opere Currus: sectione II. utrobique §. 6.

THESIS VIII.

DVÆ ILLÆ NATVRÆ, DIVINA ET HVMANA, ITA
SVNT VNITÆ, VT NON NISI VNAM PERSONAM
MESSIÆ CONSTITVANT.

Theologi vulgo vocant *Vnionem personalem sive hypostaticam*, quæ in eo consistit, quod Natura divina humanam in unitatem personæ assumpsit. Ut autem mentem Judæorum hac in re accurate perspiciamus, primo loca quædam ex Sohar integra adscribimus, postea docebimus, quomodo dogma hoc in iisdem contineatur. Signa quoque numerorum Arabicorum in margine adjiciuntur, ut, quum ad ea provocabimus, Lector singula eo melius & facilius inveniat.

SECTIO PRIOR.

EXHIBENS LOCA RABBINICA, IN QVIBVS HOC
DOGMA PROPOSITVR.

I.

1. Primus igitur locus exstat in Sohar Genes. fol. 13. col. 52. ad verba Genes. I, 26. Faciamus hominem. *Verba hæc directæ sunt לקבל דרגת עילא, ad personam aliquam supernam sive divinam, & non nisi mysteria mysteriorum continent. Vult Deus למעבד יקרא לדיוקניה, exhibere Gloriam imaginis sue in mysterio Adami: ורכלו דרגין להתא יריב חילת, ita ut omnibus qualitatibus inferioribus sive humanis daret robur, ad absolvendum omnia, sicut ipsi placuit, & fecit Adamum, qui dominatur in omnia*
2. *superna & inferiora, (h. e. cælestia & terrestria.) Veni & vide, quum nondum absoluti essent dies illi septem superni, nondum absolutus fuit Adam in supernis. Postquam vero absolutus est superius אדם עלא, Adam supernus, absolutus est quoque inferius אדם תתא, Adam inferior. Et hæc omnia consistunt in æternum in sua perfectione. Propterea etiam potestatem concessit Adamo inferiori in omnia, quæ in hoc mundo creata sunt, quia Adam supernus in omnia potestatem obtinet. Et propterea Scriptum*
his
- 3.

his verbis innuit septem qualitates, nam septem qualitates supernæ eidem insunt, propter quas dicitur Adam supernus, & in illis perfectus est. Propterea Scriptura sic dicit: Faciamus hominem ad imaginem nostram, ut demus illi descensum s. declinationem ab illo loco, qui dicitur חסר. Veni & vide, quod hanc imaginem, in qua est Misericordia, Deus non aufert ab eo, sed quod hæc potius in capite ejus sedeat, & Schechina cum ea conjuncta sit כסיפה ריזין, in fine dierum. (a) Nam illa חסר est dies primus, qui est initium omnium dierum supernorum. Et hæc imago, quæ ab ipsa ad eum (Adamum) pervenit, non aufertur, donec dies ejus in hoc gradu consummentur, qui dicitur אחרית הימים, extremitas dierum.

II.

Alter locus occurrit in Sohar Genes. fol. 34. col. 133. De Deo S. B. dicta sunt hæc Genes. II, 22. Et ædificavit Dominus, patrem scil. & matrem ædificavit sibi, de quo Scriptura dicit Psalm. CXLVII, 2. Ædificans Jerusalem Dominus. De ה, quod est inter א & ה, Pater & Mater dicitur: Et ædificavit Dominus Deus costam, quam de viro sumsit, & adduxit eam ad Adamum: hic est Columna media. Adduxit eam ad costam, quam sumsit ex ה, nempe juvene, (Adamo) de qua re Scriptura sic dicit Zachar. II, 9. Et ero ipsi, dicit Dominus, murus igneus circumcirca. Et propterea templum, quod in hoc monte per manus Dei S. B. ædificatum est, stabile erit in generationes perpetuas, q. d. Haggai II, 9. Major erit gloria templi hujus posterioris, quam prioris. Prius enim ædificatum est per manus hominum, hoc autem per manum Dei S. B. propterea dicitur Psalm. CXXVII, 1. Nisi Dominus ædificaverit domum, frustra laborant ædificantes eam. Et sic quoque dictum est per Moysen: Et ædificavit Dominus costam. Alio loco occurrit Exod. XXVI, 20. Costa tentorii sinistra.

Ccc 3

Costa

(a) In Sohar legitur ימים dierum ejus, quod ego sic immutavi. Nam ille liber a descriptoribus valde est depravatus: illud סופה ריזין vero, quia convenit cum אחרית הימים, & tempora Messiae denotat, huic loco magis est accommodum, quam ימים. In editione Amstelodamensi hæc verba quærenda sunt in appendice tom. I. fol. 2, 2.

- Costa illa procul dubio pertinet ad מִסַּח, quæ alba est, unde & Luna dicitur. Et conclusit carnem loco ejus. Caro est rubra, & pertinet ad אֲבוּרָה, (attributum potentiae) & per hæc duo perfectum est illud negotium. Illo tempore Sinistra ejus sub capite meo, & dextra ejus amplectitur me. Cant. II, 4. (Verba Genesios.) Hac vice os ex offibus meis. Hæc est Schechina, quæ est puella desponsata cum Columna media, de qua dicitur: Os ex offibus meis, & caro ex carne mea. Propterea ὁμολογημένως dicitur אִשָּׁה, vira, ex latere superno, quod est mater: quia de viro sumpta est, mysterio patris, quod est י, & sic Moses, in similitudine ejus, inferius. Illo tempore unusquisque Israëlitarum dignus est, qui habeat conjugem suam, q. d. Ezech. XXXVI, 24. Et dabo vobis cor carneum. Et alibi Joël, III, 1, Et filii, filia & senes vestri vaticinabuntur.

III.

9. Locus tertius habetur in Sohar Levit. fol. 32. col. 125. Traditio. ה' supernum gravidum factum est ex amore & misericordia, ut י' ab ipso in æternum non separetur. Gravidum, inquam, factum est, & produxit י', postea stetit coram eo, illudque lactavit. Cum vero י' illud prodiret, socia ipsius simul prodit, nempe מִסַּח, Misericordia, & separavit ea. Et prodierunt surculi a partibus inferioribus ad superiora, rami autem se expandunt & multi facti sunt. Inde ortum est ה' inferius, & multiplicatum est ramis suis sursum versus, usque dum consociatum est cum arbore superna, & י' cum ה' consociatum est. Quæ vero causa fuit hujus consociationis? Resp. מִסַּח, Misericordia. Hæc est ὁμολογημένως, quæ ista duo consociavit. Consociatio autem י' & ה' superni non dependet a Misericordia, sed a מִסַּח, influentia divina & essentiali, & amore ipsorum, ut in æternum non separentur. Iod igitur conjunctum est cum ה', ה' cum י', י' cum ה', & ה' cum omnibus, וְכֻלָּהּ חַד, & omnia sunt unum. Hæc est conjunctio, & vox una, sic, ut unum ab altero in æternum non separetur. Si quis enim, quod absit, separationem inter ea instituere vellet, idem ageret, ac si totum mundum depastaret, & is nuditatem omnium rerum revelaret, (h. e. essentiam divinam, quæ nobis pater & mater est, horrendo more blasphemaret.) דַּתִּי

לְהִתְחַבֵּר, Tempore autem futuro constituit Deus S.B. לְהִתְחַבֵּר, 12.
 לְהִתְחַבֵּר, Schechinam suam in locum suum restituere, לְהִתְחַבֵּר, 13.
 בְּיוֹמָהּ חַד, sic ut omnia simul unita inveniantur, quemadmodum Scriptura dicit Zachar. XIV, 9. Illo die Dominus erit unus, & nomen ejus unum.

Quod si quis objiciat: הַיּוֹם, Hodiernis temporibus Deus non est unus 13.
 nam peccata hominum causa sunt, quod non inveniat (h. e. ab omnibus cognoscatur tanquam) unus. Nam ecce Matrona remota est a Rege, & non conjuncta cum eo reperitur: Mater superna longe remota est a Rege, neque laelat ipsum. Rex autem sine Matrona, corona matris suae non coronatur, sicut antea, quando cum Matrona conjunctus fuit: haec enim ipsum 14.
 tot coronis ornavit, tot splendoribus, coronis sanctis supernis, q. d. Cantic. III, II. Exite, & videte, filiae Sion, regem Salomonem, qui cum Matrona conjunctus est, propterea coronavit ipsum Mater superna, sicut decet ac par est. Hodiernis autem temporibus, quia Rex non invenitur cum Matrona, Mater superna coronam suam aufert, & seaturiginem fluviorum ipsi abnuit, & non invenitur in consociatione una, sic, ut neque unum inveniantur. Eo autem tempore, quo Matrona revertetur in locum alium, & Rex cum illa consociabitur, tunc omnia consociabuntur tanquam unum, & non erit separatio. Propterea Scriptura dicit Zachar. XIV, 9. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Illo tempore, scil. quo Matrona ad palatium suum revertetur, tunc omnia invenientur unum sine divisione: & tunc Salvatores ascendent in montem Sion. Obad. v 21. 15.

Traditio. R. Simeon dixit: Non ascendet Matrona בְּחֵירוּתָהּ בְּהִיכָלָהּ 16.
 ad gaudium palatii sui, donec judicatum sit regnum Esavi, (Romanum) & vindicta ab eo sumta, quod omnis hujus (separationis) causa fuit. Postea conjungetur cum Rege, & gaudium erit perfectum. Et hoc est, quod Scriptura his verbis innuit: Et ascendent Salvatores in montem Zion, ad judicandum montem Esavi: hoc praecedit, postea sequitur: Et Domini erit regnum. Quodnam est hoc regnum? Resp. Matrona. Postquam vero ambo conjuncti erunt, tunc illud implebitur, quod scriptum est Zachar. 17.

Zachar. XIV, 9. Illo tempore Dominus erit Rex universæ terræ. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum.

IV.

18. Locum quartum appono ex Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 202. 4. 203. 1. *Dixit Deus S. B. In hoc mundo numerus Levitarum ad paucos redactus est, propterea quod Gloriam meam viderunt, de qua tamen dicitur, Exod. XXXIII, 20. Quoniam nemo hominum videbit me & vivet. Verum seculo futuro, כשאחיות שכינתי לציון, quando Schechinam meam Zioni apparere faciam, אני נגלה בכבודי, ego in Gloria mea apparebo toti Israël, & videbunt me, & vivent in æternum, q. d. Jesa. LII, 9. Quoniam oculo ad oculum videbunt me. אלה מראין זה לזה באצבע, Imo unus homo alteri Schechinam digito ostendet, & dicet Psalm. XLVIII, 15. Hic est Deus noster, deducet nos עלמור, in secula. Et alio loco Jesa. XXV, 9. Et dicent homines illo tempore: Hic est Deus noster, in quem speramus, ויושיענו, & liberabit nos. Eadem verba Petr. Allixius in Testimonio Ecclesiæ Judaicæ contra Vnitarios p. 210. edit. Germ. ex Midrasch Tehillim ad Psalm. XXXIII. allegat, quæ tamen in editione mea Amstelodamensi frustra quæras. Neque memini illa in toto libro exstare, quamvis eundem haud ita pridem integrum cum cura pervolverim.*

V.

19. Locus quintus habetur in Sohar Genes. fol. 35. col. 139. *R. Simeon cæpit commentari ad hos duos textus: alter exstat Deuter. IV, 24. Dominus Deus tuus est ignis consumens: alter ibid. v. 4. Et vos, qui adhæretis Domino, omnes vivitis hodie. Hos textus jam alibi explicuimus diversis locis, & viri docti facile nobiscum consenserunt. Veni & vide: Dominus Deus tuus est ignis consumens. Verbum hoc prolatum fuit in medio eruditorum, quod detur ignis, qui consumit, & alium ignem perdit: nam unus ignis altero est robustior. Verum observa & hoc: Quicumque cognoscere cupit sapientiam ריחורא קרישא, unionis sanctæ, is intueatur flammam; quæ*
prodit

prodit ex pruna aut lumine ardente: nam flammam non prodit, nisi cum coeperit sive apprehenderit materiam aliquam crassam.

Veni & vide. In flamma, quæ oritur, duplex est lumen: unum album, quod splendet, alterum vero, quod cum eo conjungitur, est nigrum aut hyacinthinum. Illud lumen album est superius, & ascendit via recta: sub-
 tus illud est illud lumen nigrum vel hyacinthinum, quod est thronus illius luminis albi. Et illud lumen album habitat in eo, & unum unitur cum al-
 tero, ut omnia sint unum. Hoc lumen nigrum coloris hyacinthini, quod est
 inferius, est thronus gloriæ illius albi, & hoc est mysterium coloris hyacin-
 thini. Et ille thronus hyacinthini nigri unitur cum re alia, ut accendi pos-
 sit, nam est inferior: excitatur vero, ut uniatur cum lumine albo. Et hoc
 hyacinthinum nigrum suo tempore glorificatur, ut fiat rubrum, & hoc lu-
 men album, quod in eo (vel super eo) est, non mutatur in æternum, nam
 illud album semper est idem: sed illud hyacinthinum in illos colores muta-
 tur, ut nonnunquam hyacinthinum sit aut nigrum, nonnunquam vero al-
 bum. Et hoc unitur in duobus lateribus: unitur superius, ubi est illud lu-
 men album supernum: unitur etiam inferius cum illo, quod infra illud est,
 & quod cum eo aptatur, ut eas res illustret, quæ ipsi non sunt similes.
 Nam ecce cuicunque rei inferiori illud lumen hyacinthinum adheret, & in
 quo habitat, illud consumit, quia conditio ejus est consumere & devorare,
 imo ab ipso pendet consumitio & perditio, & mors omnium. Et propterea
 illud consumit omnia, quæ ipsi inferius adherent. Verum illud lumen al-
 bum, quod in eo habitat, non consumitur in æternum, neque splendor ejus
 immutatur. Et propterea dicit Moses: Dominus Deus tuus est ignis
 consumens. Et certe omnes confiteri conjuguntur, illum esse consumentem,
 quia consumit & perdit omnia, quæ infra se sunt. Et propterea dicit:
 Deus tuus, & non Deus noster: nam Moses fuit cum illo lumine albo,
 quod superius est, quod non perditur, neque consumitur.

Veni & vide. Illud lumen hyacinthinum non potest excitari & accendi,
 ut uniatur cum lumine albo, nisi in Israëlitis, qui adherent ipsi sub ipso.
 Et rursum observa: Quamvis mos illius luminis hyacinthini nigri sit, ut
 perdat omnia, quæ ipsi inferius adherent, tamen Israëlites ipsi inferius ad-
 herent,

herent, & firmiter durant s. consistunt, q. d. Et vos, qui adhæretis Domino Deo vestro, viventes estis. Scriptum hic non est, Deo nostro, sed, Deo vestro, h. e. illi lumini hyacinthino nigro, quod omnia, quæ ipsi adhærent, consumit: vos autem, qui eidem adhæretis, omnes hodie vivitis. Et in lumine albo superius habitat lumen absconditum, quod illud roborat, & hoc est mysterium supernum: & omnia invenies in flamma, quæ ascendit, & sapientiæ supernæ sunt in eo.

25. Venit R. Pinchas, & osculatus ipsum dixit: Benedictus sit Deus misericors, qui nos huc deduxit. Quo facto R. Pinchasum tria milliaria comitati sunt. Postquam vero R. Simeon & socii ejus redierunt, R. Simeon ita dixit: Hoc, quod protuli, mysterium est sapientiæ in unitate sancta. Propterea ה posteriorius in nomine sancto est lumen nigrum, quod simul comprehensum (conjunctum) est in nomine Dei יי, quod est lumen sanctum splendoris. Veni & vide. Nonnunquam illud lumen hyacinthinum scribitur per ר, nonnunquam per ה. (nam Cabbalistæ interdum etiam nomen tetragrammaton scribunt ייור) Verum hoc sciendum est, eo tempore, quo Israëlita ipsi inferius non adhærent, ut illud accendant, & cum lumine albo uniantur, tunc est ר. Cum vero semet ipsos excitant, seque lumini albo associant, tunc scribitur per ה. Vnde hoc constat? Resp. Ex verbis Deuter. XXII, 23. Quando erit נערה puella virgo: ibi Kethif habet נער sine ה. Quenam est ratio? Resp. Quia non conjuncta est cum masculo. Nam ubicunque masculus & femella non simul inveniuntur, ibi neque illud ה invenitur, sed potius inde recedit, & ר remanet. Quocunque enim tempore conjungitur cum luce alba, quod splendet, tunc vocatur ה, nam ecce tunc omnia copulantur in unum, illud adhæret lumini albo, & Israëlita adhærent ipsi inferius, & vivunt sub eo, ut accendant illud, & tunc omnia sunt unum.

17. Et hoc est mysterium sacrificii, cujus fumus, qui ascendit, excitat illud lumen hyacinthinum ad accendendum. Et quando accensum est, conjungitur cum lumine albo, & tunc lumen ardet in unitate una. Quandoquidem vero mos illius luminis hyacinthini est accendere, ut consumatur, quod ipsi inferius adhæret, quando benevolentia (Dei) adest, & flamma accenditur

ditur in conjunctione una, tunc accidit illud, quod legitur 1. Reg. XVIII, 38. Et descendit ignis de coelo & comedit sacrificium. Et tunc cognoscitur, quod illa flamma accendatur בחכורה הר וקשורה הר, in conjunctione & colligatione una: lumen hyacinthinum adhaeret lumini albo, ואירו הר, & est unum: & comedit inferius adipēs & holocausta. Ex quo colligere 28. possumus, quod inferius nihil consumitur, nisi eo tempore, quo accenditur, & cum lumine albo conjungitur, & tum demum pax aeterna firmatur, & omnia colligantur in unitate una. Et postquam illud lumen hyacinthinum desit inferius comburere, tunc Sacerdotes, Levite & Israëlite adherent ipsi, quidam in gaudio cantici, alii in beneplacito cordis, alii denique in precibus: & flamma super eos accenditur, & lumina sibi adherent tanquam unum, & mundus illustratur, superna & inferna benedictione perfunduntur. Propterea scriptum est: Vos autem, qui adhæretis Domino, omnes hodie vivitis. ---

VI.

Sohar Genes. fol. 64. col. 252. במתנורה סתומה דילן תנינא. In 29. traditione nostra abscondita hæc doctrina occurrit. כד מחברן יוד בהא, Quando Jod & He conjunguntur, tunc illud impletur, quod Scriptura dicit Genes. II, 10. Et fluvius exivit ex Eden ad irrigandum hortum. Neque dicere debes: Quando conjunguntur, אלא מחברן ודא, imo revera & ἐνωσεν ἐως conjunguntur. Et propterea talis rex dicitur בן חורין, generosus, Cohel. X, 17. Beata tu terra, cui rex est generosus, & cujus principes in tempore comedunt, in gaudio, in perfectione & beneplacito.

VII.

Ibidem col. 253. Doctrina est apud nos. Deus S. B. Isaacum magno 30. amore persecutus est, nam ille non ante procreatus est, quam Abrahamus pater ejus circumcisis, & perfectus vocatus esset, & littera ה perfectioni ejus addita fuisset. Et sic Saræ quoque ה datum est, ex quo intelligere licet, quod ה Saræ sit pulchrum. Verum cur Abrahamo additum est ה, & non potius י? Debebat sane, quia ipse masculus erat. Verum mysterium supernum hic est absconditum. Abraham ascendit ad superna, & accepit my-

- serium ex η superno, quod est mundus masculus. Nam η supernum pendet a masculo, & η infernum a femella, quod omnes confitentur. Et propterea Abrahamus ascendit per η superius, & Sara descendit per η inferius.
31. q. d. Genes. XV, 5. כה, sic erit semen tuum. Et doctrina apud nos est, quod semen illud reale quid sit: nam per illud fœdus (Abraham) capit ascendere, & qui ascendere capit, etiam revera ascendit. Et propterea, quando proselytus justitiæ circumciditur, is dicitur Peregrinus, quia non venit ex illo stipite sancto, ubi statim in infantia circumciduntur. Igitur qui in hæc intrat, ei quoque tale nomen tribuitur. Sic de Abrahamo habes: Sic erit semen tuum. Semen tuum est reale quid. Et η quoque permissum est Saræ. Id quod nisi factum esset, Abrahamus genuisset inferius, quemadmodum illud כה genuit inferius. Postquam vero η traditum est Saræ, illa duo η in unum conjuncta sunt, & genuerunt superius. Quid vero exinde prodiit? Illud η : & propterea η est littera initialis nominis
32. Isaaci masculi. Ex illo vero tempore stirps mascula incipit se extendere, & propterea scriptum est c. XXI, 12. Quoniam in Isâaco vocabitur tibi nomen, non autem in te. Isaacus generavit superius, q. d. Michæ VII, 20. Dabis veritatem Jacobo. Jacobus perfecit omnia. Quod si dicas, Abrahamum huic unitum esse, & non ultra: ecce scriptum est l. c. misericordiam Abrahamo. Verum portio ejus talis est, quia misericordiam exhibuit filiis hominum. Generando autem hic univit, & hic incepit. Et propterea non circumcisis est Abrahamus, nisi annos nonaginta & novem natus, & mysterium rei hujus notum est, & docuimus illud in traditione nostra. Et propterea Isaaco res dura accidit, ut uniretur cum portione ipsius, & ad generandam דכר vocatus est.
33. Et propterea Jacobus complevit omnia ex utroque latere, & ex latere unionis Abrahami & Isaaci cum portionibus eorum supernis. Hæc est perfectio ex latere, quod datum est illis, ut generarent ab inferioribus versus superna: hæc est perfectio, de qua scriptum est Jesa. XLIX, 3. Israël, in quo memet ipsum glorifico. In eo uniti sunt colores superni & inferiores, & propterea de eo scriptum est canticum, q. d. Jesa. V, 1. Canam dilecto meo canticum. Sane hic vocatus est ad generandum masculum: nam ecce hic vocatus est dilectus, quum nondum

nondum venisset in mundum. ---- Canticum cognati mei de vinea ipsius: intelligitur Deus S. B. qui vocatur רור, amicus, q. d. Cantic. V, 10. Dilectus meus candidus & rubicundus.

VIII.

Sohar Genes. fol. 72. ubi multa prius commentati fuerant 34. ad verba Abrahami, quibus Saram sororem suam dixit, inter alia col. 285. hæc verba habentur: מה אחרור, Quomodo comparata est soror? לא התפרש מאחה לעלמין, Numquam separatur a fratre in æternum: quamvis uxor separari possit, soror tamen non separatur.

IX.

Sohar Genes. fol. 84. col. 331. ubi prius ad verba Jesa. LVIII, 11. de resurrectione mortuorum egerunt occasione puteorum ab Isaaco flossorum, postea sic pergunt: Veni & vide. Hic puteus aquarum profluentium est mysterium supernum in medio mysterii fidei. Fons, in quo est proventus aquarum, est fons, qui impletur מים מוצא מיהו, ex illo processu aquarum, (utitur verbo Jesaïæ) & illi sunt duo gradus, qui unum sunt, masculus & femina tanquam unum sunt, quemadmodum decet. Rursum veni & vide. Ille processus aquarum & ille fons unum sunt, & vocantur באר, puteus. Hic est fons, qui ascendit, & in secula non deficit, & fons impletur. Qui vero in hunc fontem inspicit, is mysterium supernum fidei intuetur. Signum hujus rei est, quod Patriarchæ puteum aquarum fodere 36. studuerunt in medio mysterii superni, neque distinctio facienda est inter fontem & puteum: nam omnia sunt unum. ---- R. Simeon cepit commentari ad locum Proverb. I, 20. חכמות בחוץ הורנר, Sapientiæ foris clamabunt, in plateis dabit vocem suam. Hic textus est mysterium supernum. Quidam intelligitur per חכמות, Sapientias? Resp. Est duplex, primum Sapientia superna, deinde Sapientia minor, quæ ab ea comprehenditur (posses etiam vertere, perfecta redditur) in supernis, & in qua illa habitat. Foris clamabunt. Veni & vide. Sapientia superna est absconditum omnium absconditorum, neque cuiquam cognita aut revelata est, q. d. Jobi XXVIII, 13. Non novit homo æstimationem ejus. וכר התפשטות,

- Postquam vero foris protracta est ad illustrandum mundum, conspicua facta est in mysterio seculi futuri, & seculum futurum ab ea creatum est.
37. Nam sic est traditio: Seculum futurum creatum est per ויך, & tecta est hæc Sapientia ibi, & illa sunt unum eo tempore, quo facta sunt omnia in mysterio seculi futuri. Tunc illud erit gaudium s. voluptas ejus, ut luceat in abscondito, cum nunquam ab homine audita esset. Rursum vero, quom se se vellet exinanire, tunc exivit ex illo loco ignis, aqua & spiritus, quem admodum diximus, & facta est vox, quæ foras prodit, & audita est, prout dictum est. Ab hoc tempore est חוץ foris: nam antea in abscondito fuit, ut nunquam audiretur: nunc vero, postquam mysterium inauditum est, dicitur חוץ. Propterea homo se ad opus illius componere debet, eamque querere.

X.

38. Tikkune Sohar fol. 1. 2. Et potestas (mysteria divina cognoscendi & exponendi) data est illis animabus, quæ expulse sunt a loco suo, ut sequerentur Deum S. B. & Schechinam illius, de qua re illud exstat Proverb. XXVII, 8. Quemadmodum avis volitans e nido suo, sic vir aufugiens a loco suo. וְלִית צֶפֶר אֵלָה שְׂכִינָתָהּ, Per avem h. l. nihil aliud intelligitur nisi Schechina, רִאשׁוֹתָהּ מֵאֲחֵרֶיהָ, quæ expulsa est de loco suo, q. d. Devter. XXII, 7. Dimittendo dimittes אִם הָאִם, matrem, & pullos fumes tibi. Vox אם adjungitur, ut simul includatur שְׂכִינָתָהּ הָאִם, Schechina inferior: per matrem vero innuitur שְׂכִינָתָהּ עֲלֵיָהּ, Schechina superna. Et hoc est, quod Scriptura dicit Jesa. L, 3. Et propter transgressionem vestram dimissa est mater vestra: nam utraqve Schechina e loco suo ejecta est.

XI.

39. Ibid. fol. 2, 1. ubi commentantur ad locum Devter. XXII, 6. in quo præcipitur, quomodo Judæi se circa nidos avium gerere debeant: Porro de illis, qui in precibus suis Columnam mediam cum Schechina inferiore conjungunt, Scriptura sic dicit: Non fumes matrem una cum pulis: De his vero, qui hæc duo in precibus non conjungunt, sic dicitur: Dimittendo dimittes eam. Per matrem h. l. divinitas intelligitur, quæ non

non negligenda est, quia matris vices in omnibus rebus agit, & observantes se rursus observat: Quod si negligatur, tum dimittitur, & a nobis recedit.

XII.

Ibidem fol. 6, 1. *Per verba Ezech. I, 27.* Sicut figura ignis, & splendor circumcirca erat, intelligitur שכניחא תתארוך, *Schechina inferior, de qua Jerem. XXXI, 22.* Fœmina circumdabit virum.

XIII.

Ibidem fol. 12, 1. quæ verba repetuntur c. 2. ex quibus duobus locis 40.
nos unum faciemus. Tractant autem locum Proverb XXIV, 3. Per sapientiam ædificabitur domus. *Quicumque videre vult Regem, non potest ipsum, nisi in palatio ipsius, videre. Et mysterium vocis Sapientie in eo consistit, quod ea non nisi in domo ipsius conspici potest. Eodem modo Columna media, quæ est ידוה, neque Prophetæ, neque Vati cuiquam cognita fuit, nisi in templo ejus, quod est ארני: quod mysterium exstat in his verbis Habac. II, 20. Et ידוה est in templo sanctitatis ejus. Et Psalm. LXIII, 3. In sancto vidi te, quod comprehenditur ex septem templis & septem portis, (a) de quibus Davides Psalm. CXVI, 9. Ambulabo coram Domino in terra viventium. Et Columna media comprehendit septem cælos, de quibus Psalm. CXV, 16. Cæli Cælorum sunt לידוה, Domini. Et nemo prorsus hominum Regem, vestimentum aut reliquum apparatus ejus cognoscere potest, donec Rex in domum aut palatium suum ingressus fuerit, de quo Jesa. LVI, 7. Quoniam domus mea domus precum omnibus gentibus vocabitur. Et si quis hominum est בריוקנא רעמורא, 41.
in imagine Columnæ mediæ, de eo sic dicunt: Preces hominum non exaudiuntur, nisi in conventu Ecclesiæ, & sic Doctores nostri docuerunt. Porro: Quicumque custodit & observat signum fœderis (circumcisionem,) ille vocatur איש תמים, vir integer. Verum qui Legi operam dat, is vocatur Homo*

(a) Loco priore habetur שבע תרעין, *septem portis, in posteriore, ארעין, terris, quod ex errore librarii prodit.*

Homo, qui in similitudine illius superni est, q. d. Jesa. XLIV, 13. Sicut ornamentum viri est inhabitatio domus. Veni & vide. Quicumque observat signum fœderis, hujus imago expressa est in Schechina & Justo: Quicumque vero operam dat Legi, ejus imago expressa est in Columna media.

XIV.

42. Sohar Exod. fol. 48. col. 189. *Statim postquam Collegæ Splendoris sancti (R. Simeonis) verba illius audiverunt, cœperunt sic dicere: O Pastor fidelis, os Schechinæ superioris & inferioris, (per quod utrumque Deus S. B. ore ad os tecum loquitur,) tecum est, quando Krischma oras, q. d. Psalm. CXLIX, 6. Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum. Nam ecce illud clarum est, quod י sit caput (manubrium) gladii, qui os tuum cingit: ו est lingua (cuspis) gladii tui: Duo ה vero sunt duo labia tua, duo פיהו ipsius, & ecce nomen Domini tui loquitur per os tuum, הוה וי הוה יוד est in cogitatione tua, qui novas hujusmodi explicationes & meditationes in ore tuo operatur.*

XV.

43. Sohar Exod. fol. 55. col. 217. *Scriptum est 2. Regum IV, 9. Ecce novi, quod Vir Dei sit sanctus, & per hanc urbem transiit &c. Pergit: Faciamus ipsi cubiculum parietis (opere murario) exiguum, eoqve colloce-
mus lectum, mensam, sellam & candelabrum, ut, quotiescunqve ad nos venit, divertatur, & panem comedat. In hoc textu fulcimentum totius orbis continetur. Verba hæc: Ecce novi, ostendunt hominem certa scientia debere cognoscere: Qvod Vir Dei sit sanctus: רה איהו מלכא עליה, hic est Rex supernus, (b) qui throno gloriæ suæ insidet, a quo sanctitates omnes procedunt, quique omnes mundos sanctificat. Transit per nos ju-
giter: Ab illa sanctitate, qua ille superius omnes mundos sanctificat, ipse etiam nos sanctificat in hoc mundo: nulla enim est sanctificatio superius, (in
calo,)*

(b) In Sohar legitur עלמא loco מלכא, procul dubio ex depravatione Judæorum. Regis enim est insidere Throno gloriæ. Regi, non Mundo, offeruntur cantica, preces, sacrificia. Imo postea n. 47. expresse Rex vocatur, ut ibidem in parenthesis monitum est.

celo,) nisi prius adsit sanctificatio in terra, q. d. Levit. XXII, 32. Et sanctificabor in medio filiorum Israël. Quoniam igitur hæc ita se habent, Faciamus ipsi cubiculum parietis exiguum: hæc est dispositio exceptionis, Schechine, quæ est cubiculum parietis, q. d. Jesa. XXXVIII, 2. Et convertit Hiskias faciem suam ad parietem. Exiguum, quia illa est parva, quemadmodum alibi dicitur Cohel. IX, 14. Civitas parva. Et colloce-
mus eidem ibi: illa ipsa dispositione & ordinatione nostra, qua ipsum excepimus, nempe canticis, laudibus, precibus, hæc ipsa, inquam, dispositione aptemus ad quietem ipsius lectum, mensam, sellam & candelabrum. Quatuor hæc in Schechina insunt, ואדרי כלל, & ipsa est תò פאן; Et 45-
omnes ille dispositiones præparantur coram Rege superno, in illo ordine, quo nos ea disposuimus. Preces vespertinæ & dispositio illarum est lectus. Sacrificia & holocausta matutina cum canticis & laudibus adjunctis sunt Mensa. Preces sedatæ & bono consilio susceptæ, cum Krischma recita-
mus, & unitatem Dei celebramus, sunt sella. Reliquæ preces, cum sancti-
tatem Dei laudamus & celebramus, sunt Candelabrum. Beatus ille homo,
qui hoc sibi proponit, ut quotidie pacem faciat cum Domino suo, & has,
quas modo diximus, dispositiones instituat, certe Deus S. B. יהוה אלהינו;
hospes illius erit quotidie: beatus ille in hoc mundo, & beatus in mundo fu-
turo. His igitur quatuor dispositionibus, ut Schechina marito suo adduca- 46-
tur propter pulchritudinem, letitiam & aspectum ejus, illa a populo sancto
quotidie excipitur. Lectus præparandus datus est Jacobo, propterea ille in-
venit preces vespertinas. Mensam paravit Davides Rex, per illa cantica
& laudes, quas composuit, q. d. Psalm. XXIII, 5. Instrues in conspectu
meo mensam coram inimicis meis. Sellam præparavit Abrahamus,
quia bonitatem & perfectionem colligavit cum animabus omnium hominum.
Præparatio autem selle nihil aliud est, quam חסד, q. d. Jesa. XVI, 5. Et
confirmatus est per misericordiam thronus. Candelabrum præparavit
Isaacus, qui nomen Dei S. B. in oculis totius mundi sanctificavit, & per illam
sanctitatem lumen Splendoris superni illustravit. Propterea populus san- 47-
ctus quotidie hac intentione esse debet, ut Regi, (hic loco ערומה, quod su-
perius aderat, expresse legitur מלכה) qui est Dominus domus, (paterfa-
milias)

- miliis) & Vir Dei, Lectum, Mensam, Sellam & Candelabrum præpararet, ut quotidie sit שְׂדִימוֹ, pacificatio (posset etiam vertere perfectionem) in supernis & inferioribus. (a) Ea hora, qua Israëlita unitatem mysteriorum verborum, שמע ישראל, conjungunt, & quidem cogitatione perfecta, ex medio occultationis Regis superni Lumen aliquod procedit, quod scintillationem tenebrarum conculcat, & in LXX. alia lumina dividitur, quæ in septem faciebus Arboris Vitæ splendent. Tunc illa arbor emittit odores (b) & unguenta, & omnes reliquæ arbores Paradisi odores emittunt, & Regem suum celebrant. Nam ecce כָּדֵין אֶהְיֶה מִטְרוֹנִיתָא לְאַעֲלָא לְחוּפָא בְּהַדֵּי כְּדֵין אֶהְיֶה מִטְרוֹנִיתָא, tunc paravit se Matrona, ut ascenderet in Chuppam ad maritum suum, כָּל אֵינֶן שׂוֹפֵין עֲלֵאֵין כָּלֵהוּ מִחֻבֵּין בְּחֻבֵּיכֵהוּ חֲדָא וּבְרֵשֵׁתָא, כל אינן שופין עלאין כלוהו מחובין בחוביכהו חדא וברשתא: חֲדָא לְמַחֲוֵי חָד בְּלָא פִּירוּדָא כָּלֵה. Omnes illæ unctiones supernæ conjunguntur in desiderio uno, ut sint unum plane sine aliqua divisione. Et tunc Maritus ejus paravit se versus illam, ut ascendere faceret illam in Chuppam, in unitate una, לְאַתִּיחֲדָא בְּמִטְרוֹנִיתָא, ut conjungeret se cum Matrona. Et propterea nos excitamus illam, & dicimus: Audi Israël, para te met ipsum, ecce maritus tuus venit ad te, dispositione sua destinabit se tibi: Dominus Deus tuus Dominus unus est; (Deuter. VI, 4.) in unitate una, in amore uno, sine ulla divisione. Nam omnes illæ unctiones
49. אֶהְיֶה חָד, factæ sunt unum, & ascendunt ad amorem unum. Quando Israëlita vocem אֶחָד in Krischma pronunciant in adhesionem sex laterum, (quæ sunt sex Sephiroth ad latus dextrum & sinistrum positæ) tunc omnia illa sex latera sunt unum. Et hoc est mysterium literæ ו, quæ denotat simplicitatem, quando res seorsim est, sic ut nulla res alia ipsi adhaereat, sed est simplex, remota ab omnibus, & est una. Illa hora Matrona præparatur & ornatur, eamque ministri in silentio summo ad maritum ejus deducunt, & dicunt: Benedictum sit nomen Gloriæ Regni ejus in æternum. Et hoc silentium, quo ad maritum deducitur, est necessarium. Beatus est populus, qui hoc novit, וּמְסֻדְרֵי סִדּוּרָא עֲלֵהָ דְּמִדְּמִנּוּתָא, & ordi-

nem

(a) Hic quædam deesse ipsi Judæi annotarunt.

(b) In editione Amstelodamensi male habetur רִירוֹן loco רִירוֹן.

nem supernum fidei recte disponunt. Illo tempore, quo maritus cum conjugē confociatus est, tunc praeo exiit ex latere meridiei, dicens: Vos, o copiae atque exercitus vexillorum amoris, accedite ad Dominum vestrum. Tunc venit unus ex Praefectis supernis כותל (alii Raphaël) princeps copiarum: in cuius manu quatuor erant claves, quos ex quatuor lateribus mundi accepit. Prima signata erat litera י, altera litera ה, tertia litera ו, quarta rursum litera ה: & reposuit eas sub Arbore vitae. Ille claves tres, quae tribus illis literis signatae erant, factae sunt unum. Postquam autem unum factae sunt, illa clavis altera (ה alterum) ascendit & stetit, & conjuncta est cum illa altera (ה priorē) comprehensione trium. Et omnes illae copiae & exercitus perferunt duas illas claves in Paradisum, & omnes illae ununtur, quemadmodum inferius. ירור, haec est signatio literae י, quae prima est & excelsa in nomine sancto. מלךינו (in Krischma) est signum literae ה supernae, quae est secunda nominis sancti. ירור est tractio, quae ad inferiora pertractus est in mystico signi literae ו, sic ut illae duae literae pertractae sint, ut essent in loco uno, & essent unum. Omnia haec tria sunt unum in unitate una. Postquam vero omnia haec facta sunt unum in unitate una, & omnia relicta (residua) fuerunt perfecta in mystico literae ו, ab initio scaturiginis, & ex templo interiore, & hereditario jure accepit patrem & matrem, tunc ascendunt ad Matronam ipsam, ויכיל להתננה לה ולמיהב לה סוכנה וכסופה כרקא יאור: nam tunc illa fit perfecta omni bonitate superna, & potest nutrire eam, & dare ipsi nutrimentum & sufficientiam, prout par est. Et omnes unctiones illius sunt unum. Tunc ascendunt, ut eam secreto exaltent. Cur vero secreto? Resp. ne quis peregrinus se commisceat ad hanc letitiam (vel convivium) q. d. Proverb. XIV, 10. Et in letitiam ejus non immiscebit se peregrinus. Quemadmodum vero ille superius unitus est cum sex lateribus, sic etiam illa inferius cum sex lateribus aliis unitur, ut sint unum superius & inferius, q. d. Zachar. XIV, 9. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Vnum superius, in sex lateribus, q. d. Deuter. VI, 4. Audi Israë!, Dominus Deus noster Dominus unus est. Ecce sex verba respiciunt sex latera. Vnum quoque inferius respectu sex laterum, id quod

51.

52.

Scriptura his verbis innuit Ezech. III, 12. Benedictum sit nomen Gloriæ Regni ejus in æternum. Ecce sex latera alia innuuntur sex illis vocibus.

53. Dominus est unus, *in supernis*: & nomen ejus unum, *inferius*. Quod si vero opponas, vocem אחר equeidem de supernis, minime vero de inferioribus adhiberi: notandum est, vocem ועד, per mutationem literarum idem esse quod אחר. (c) Nam literæ masculine non mutantur, femininæ vero mutantur, quæ res majorem masculi præ femella præminentiam denotat. רבגין רלא תשלוט עין הרע, Propter invidiam autem declinandam nos mutamus literas, ut אחר non aperte dicamus. ובזמנא ראתי, Tempore autem futuro, ריתעבר עין הרע מעלמא, quo invidia e mundo sublata erit, & in hoc negotio locum non habebit, tunc vox אחר aperte pronunciabitur. Nam præsentī tempore, quo latus aliud ipsi adheret, non est unum; verum nos tantum unitatem ejus tacite pronunciamus in mysterio literarum aliarum, & dicimus ועד. Verum ראתי בזמנא, quando illud latus ab ipsa separabitur & removebitur, tunc dicetur אחר ὁμολογούμενος, aperte, quia tunc in ea non erit alia quædam additio aut adhesio, q. d. Zachar. XIV, 9. Illo tempore Domiaus erit unus, & nomen ejus unum, באתגליא בהרִי, aperte & perspicue, ולא בלחישו ולא ברום, non tecte, neque in mysterio. Et propterea nos unitatem illius profitemur ex illo latere alio, quemadmodum si quis alium destinaverit, ut sibi testis esset: nam ille est testis noster, sed latus aliud non est testis pro nobis, & propterea illa ab hoc latere separata est. Quando illa venit, nos eam sursum ducimus ad maritum ejus, Regem supernum, cum omni amore & intentione cordis, & propterea ille est unus. (Posset etiam sic verti: ועד idem est, quod אחר.) Ea igitur hora, quando illa venit cum juvenculis suis, & separari cupit a latere alio, non alia conditione venit, quam si cui destinatum est videre gloriam Regis, & non plura, tunc præcones proclamant, licere illis gloriam Regis videre. Tunc autem lateri alteri non permissum est videre, & ab ea separatur, quemadmodum Scriptura dicit Cantic. III, 11. Exite & videte, filia Zion, quemadmodum Scriptura dicit Salomo-

(c) Hiæ immisceatur meditatio paullo abstrusior de mutatione literarum, præcipue gutturalium, cujus equeidem explicatio quædam in editione Sulzbacensi exstat, sed ego his difficilioribus neque me, neque Lectorem defatigabo.

Salomonem Regem, *h.e. Exite, ut videatis.* Postquam igitur illa venit, omnes ministri ejus sursum deducunt illam in Chuppam ad Regem, secreto & in mysterio: quod si enim sic factum non fuisset, illud latus aliud ab illa non separatum, adeoque letitia illa conturbata fuisset. Verum לִמְנוּחַיָּךְ, quando latus illud aliud ab ea separatum erit, tunc illud complebitur: Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Postquam vero ipsa ascendit in Chuppam, & apud Regem cum letitia versatur, tunc nos excitamus letitiam a dextris & sinistris, q. d. Deuter. VI, 5. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. plane sine omni timore, nam illud latus aliud plane eo non accedet, neque potestas ipsi permittitur. Consumitur autem omne tempus, quo ipsam sursum ducere voluerunt ad Regem, ad gaudium cohabitationis, sed necesse fuit, ut illud secreto & in mysterio fieret, ne quis hominum inveniretur, qui gressus ejus manifestaret, eosque lateri pravo, quod ei non adheret, aperiret, neve inveniretur inter filios ejus indicium pollutionis. Sic enim dixit Jacobus ad filios suos: Vereor, ne, quod absit, pollutum quid inveniat in posteritate mea. Tunc illi responderunt: Quemadmodum non est in corde tuo, nisi unus, ita nos plane non adhærebimus lateri alii: sic enim divisio oriretur in posteritate tua. Sed nos potius in unitate erimus coram Rege superno, neque nobis ulla plane adhesio erit ad latus aliud, quia omnis cogitatio & beneplacitum nostrum est, ut nos a latere alio separemus. Postquam vero (Jacobus) cognovit, quod ex latere alio nihil plane suis adhereret, tunc ascendit uxor ad maritum suum secreto, in mysterio unitatis sex laterum. Tunc incepit dicere: Benedictum sit nomen Glorix Regni ejus in seculum & in eternum: hoc enim fit in mysterio אֶחָד, inter juvenculas ejus, plane sine ulla commixtione aut additione alius lateris. Veni & vide: Illa hora Jacobus & filii ejus fuerunt in imagine superna inferius: apud Schechinam fuit Jacobus in mysterio sex laterum mundi superni, in mysterio uno: Filii autem ipsius fuerunt in imagine sex laterum mundi inferioris. Ipse vero illis voluit revelare illum finem, de quo alibi docuimus, quod duplex detur finis. אֵת קֵץ הַיָּמִין וְאֵת קֵץ הַיָּמִים. (Fundamentum hujus meditationis habetur in ultimis verbis Danielis Prophetæ, cui promittitur resurrectio בְּקֵץ יָמִין, in fine dierum. Quæ terminatio chaldaica,

ca, si hebraice explices, etiam sonat, in fine dextro vel lateris dextri.) קַץ הַיָּמִין דָּא סְלַח קְרִישָׁא רִוָּא, *Finis dexter est mysterium regni caelorum.* (Quædam exemplaria sic habent: קַץ הַיָּמִין דָּא סְלַח קְרִישָׁא רִוָּא. *Finis dexter est Rex Sanctus, mysterium fidei.*) *Finis vero dierum est mysterium regni alterius, mysterium lateris alterius, quod vocatur Finis omnis carnis, Genes. VI, 13. Et ecce doctrina apud nos est: Cum videret, quod Schechina a se ablata esset &c. Illi dicunt: Quemadmodum in corde tuo nihil est aliud, nisi אֲחֵר, nam tu es in mysterio mundi superni, qui est אֲחֵר: sic etiam nobis, qui sumus in mysterio mundi inferioris, qui est אֲחֵר. Et propterea duo corda (vel duplex genus cordium, in sacris) memorantur, nempe mysterium mundi superni, quod est cor Jacobi, & mysterium mundi inferioris, quod est cor filiorum ejus. Tunc deduxit eam secreto. Sic quoque debemus unire (unitatem profiteri) mundi superni per אֲחֵר, & mundi inferioris in mysterio אֲחֵר: Virumque in sex lateribus, quæ innuuntur utrinque per sex illa verba Zachar. XIV, 9. Et Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Beata est sors & portio ejus, in seculo hoc & futuro, qui animum huic rei diligenter advertit.*

XVI.

61. Sohar Exod. fol. 87. col. 353, 4. Et ecce docemus, quod אֲחֵר (in Krischma) contineat mysterium supernum & inferius, & ad quatuor plagas mundi spectet, sic, ut superna pariter atque inferna unire queat, prout dictum est. Et ad quatuor plagas mundi est Currus supernus, ad conjungendum omnia tanquam unum, in colligatione una, in unitate una, usque ad En-Soph s. Deum æternum. Mysterium autem, quod (in Krischma) memoretur exitus ex Ægypto sub finem, hoc est, quia Schechina fuit in captivitate. Eo vero tempore, quo Schechina est in captivitate, non ipsi est colligatio, qua unum cum altero, hoc est, mundum inferiorem cum superno conjungere, & libertatem ostendere queat. Nam illa liberatio facta est per tot signa & prodigia, quæ Deus S. B. effecit. Neceſſe vero est, ut
62. hanc redemptionem commemoremus & nobis ob oculos ponamus, quia, quamvis Schechina simul in captivitatem abierit, tamen illa libertate sua gaudet ab illo tempore, quo signa & prodigia in Ægypto fieri cæperunt, & vincula

cula Israëlitarum soluta sunt. Neceſſe porro eſt, ut hanc libertatem nobis ob oculos ponamus, כגון לאתחברא בבדלה, ut eam (Schechinam) cum marito ſuo conjungamus, ſic, ut redemptione conjungatur cum precibus, ut omnia ſint unum ſine diſiſione, neque veſtigia expulſionis ultra conſpiciantur. Indicium hujus rei habes in verbis Levit. XXI, 7. Mulierem a marito ſuo expulſam non ducunt.

Quod ſi objicias, Schechinam jam eſſe in captivitate, & a marito ſuo expulſam: Reſpondendum, rem non revera ita eſſe: verum Schechinam tantum ideo in captivitate verſari, ut cum Iſraëliſtis habitet, eosque protegat, non vero propterea a marito expulſam eſſe. Et ecce, Schechina (ultimis temporibus) non conſpecta eſt neque in templo priore, neque poſteriore; verum antequam Iſraëlitæ in captivitatem abirent, jam aſcenderat in cælum. Poſtea vero מיד שנית מדורה עמהון, illa habitationem apud eos conſtituit, אכל תרוכין לא הות לעלמין, verum in æternum non ejicitur. Eſt propterea vult, ut nobis redemptionem ante oculos ponamus, quod ſcilicet per eam fiat quadruplex redemptione reſpectu quadruplicis captivitatis, idque propterea, דהתא בת חורן, ut ipſa exiſtimetur libera & ingenua, non vere expulſa.

XVII.

Sohar Exod. fol. 93. col. 379. David Rex eſt in hoc ſeculo, & David erit 64. Rex in ſeculo futuro, propterea dicitur Pfalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes, factus eſt caput anguli. Veni & vide. Eo tempore, quo Lux a Luna tranſiit, & non ſplendet, tunc eſt in paupertate ex omnibus lateribus, & obſcuratur, & lux ipſi nulla eſt prorſus. Cum vero Sol ad eandem revertitur, eamque illuſtrat, tunc conjungitur cum eo, quemadmodum fœmina cum marito, & tunc illa potentiam ſuam in orbe terrarum exſerit. Sic quoque Davides eodem modo ſe habuit. Aliquando fuit pauper, aliquando vero בעוּתָא בעוּתָא רכלָא, in divitiis omnium rerum.

XVIII.

Tikkune Sohar c. 6. fol. 17, 1. De Magiſtrū Traditionum agunt hæc 65. verba

verba Deuter. XXII, 6. Non sumes matrem una cum filiis: *nam mater a filiis nunquam recedit. Deus S. B. est (objective) Lex, & Schechina est præceptum; Beatus est, qui illis operam dat, ut eos uniat. Sic verbis שמור & זכור* (quæ de observatione Sabbathi adhibentur) innuitur Deus S. B. & Schechina ejus. — *Beatus est, רמיהר לון ביום שבת, qui uniat eos die Sabbathi, qui (dies) est fundamentum amoris & timoris, ה' & י, qui sunt Pater & Mater. Verba שמור & זכור adhibentur respectu Tephillin capitis י, respectu Tephillin manus, ה, quæ sunt masculus & femella. Beati sunt, qui eos uniunt in recitatione תפלה Krishma cum amore & timore. Paulo ante dixerant: Die Sabbathi copulatur Schechina cum Deo S. B. & tunc ipsi est quies.*

XIX.

66. Ibidem c. 18. fol. 27, 2. & 28, 1. *Et ille (Justus,) ירחויה ביה מכסריה ירחויה, qui conspicitur ex parte corporis, ירחויה יקוק, ille est ירחויה, Columna media, quæ elevata est ex quatuor illis lateribus, & illa insidet quatuor animantibus, quæ sunt homo, leo, bos & aquila. ירחויה vocatur רגופא ירחויה, ex medio corpore (sive respectu corporis) & est homo, ut throno possit insidere,*

XX.

67. Ibidem fol. 36, 1. *באלין קרפין מתלבש קבה ושכינתיה לקיימיה. Illis corticibus induitur Deus S. B. & Schechina ejus, ut per Schechinam suam confirmet illud, quod legitur Psalm. CIII, 19. Et regnum ejus dominatur in omnia; & ad confirmandum illud Psalm. XLVII, 8. Quoniam Deus Rex est in omnem terram. Ad sensum horum verborum percipiendum, necesse est ut moneam, Cabbalistas nomine קרפין f. corticum denotare omnia, quæ immunda & a sanctitate remota sunt. Sententia igitur hæc: Deus S. B. & Schechina ejus induitur corticibus, idem continet, atque illa Rom. VIII, 3. ὁ θεὸς ἐπεμψεν τὸν υἱὸν ἐν ὁμοιωμάτι σαρκὸς ἁμαρτίας.*

XXI.

- Ibidem c. 19. fol. 41, 1. *Schechina inferior dicitur מחשבה, cogitatio: Sapien-*

Sapientia superna dicitur Cogitatio, superius est cogitatio, & supremum omnium est Cogitatio, qua superius nihil est. Et hæc est abscondita omnium absconditarum, & suprema omnium supremarum.

XXII.

Tikkune Sohar c. 21. fol. 55, l. *Mysterium literæ ׁ est, quod tres ha-* 68.
bet apices superius: nam caput s. manubrium gladii est ׁ, corpus gladii est ׁ,
duæ acies ejus sunt duo ׁ. Vagina est ׁ, gladius vero est ׁ. Et
quando ׁ est extra Schechinam suam, est ׁ, justitia, quæ ex omni parte
deciditur. Quando vero intrat in vaginam suam, tunc fit misericordia, &
non decernuntur judicia. Et mysterium gladii in vagina ׁ hoc
est, ׁ sive ׁ. Eo vero tempore, quo ׁ est extra Schechi-
nam suam, de eo hæc valent Deuter. IV, 24. Quoniam Dominus Deus
tuus est ignis consumens, qui desumptus est ex ׁ, ut incendat mun-
dum. --- Eo porro tempore, quo ׁ superius abiit & ascendit ab ׁ inferio-
re, hoc dicit Cant. I, 6. Ne aspiciate me, quod nigra sim. Quando vero
illud propriis coloribus fulget, tunc de illo dicitur Genes. IX, 16. Et aspi-
ciam illum, ut recorder foederis æterni.

XXIII.

Ibidem fol. 66. l. 2. ad verba Cant. V, 6. *Pone me tanquam sigillum* 69.
ad cor tuum. Hic textus de Schechina agit, quæ in captivitate est. Non
legitur ibi, sigillum, sed, sicut sigillum, nempe tanquam sigillum annuli,
qui est veritas. ׁ, per illud obsegnavit nos ad vitam.
Quodnam vero est illud sigillum, cui vita inest? Resp. Est Arbor vitæ, ex
qua filii, vita & nutrimentum proveniunt. --- Vnde vero probas, quod
vita dicatur? Resp. Ex Cohel. VII, 12. Sapientia vivificat possessorem
suum, & Proverb. III, 18. Arbor vitæ est: c. IV, 22. Vita est invenien-
tibus eam. Et Schechina inferior obsegnata est illo sigillo, quod est sigillum
Veritatis, & omnes forme sigilli in eo sunt impressæ, ad ostendendum, quod
illa sint forma Columnæ mediæ, quæ est Veritas. Homo, qui est signum
ejus, est ׁ, obsegnatus est eo ad vitam, & ab illo Israëlita filios, vitam &
alimenta accipiunt.

XXIV.

70. Ibidem c. 44. *Q*uomadmōdum Luna lumen mutuat a Sole, & non habet lumen proprium, nisi quod a Sole: --- Sic quoque Schechina, quæ est Luna sancta, לוֹחַ, mutuū accipit a Deo S. B. & sua ab ipso nata est, q. d. Psalm. LXXXIV, 12. Quoniam Sol & Clypeus est Dominus.

XXV.

71. Ibidem c. 58. fol. 95, 2. *I*n דְּחֻדָּה דְּלַעֲלָהֵי דְּבִקּוּתָא adhaesione unionis superne non est aliquod discriminans s. separans. Sic enim docent Magistri nostri: Quando homo orat, & Deum S. B. cum Schechina sua unit, tunc inter ipsum & patet nihil intermedium esse debet, דְּלֵי דְּחֻדָּה יַעֲבִיר פֶּרֶד וְקֶצֶץ בֵּין קֶבֶה וְשִׁכְתוֹתָא, nec faciat aliquod interstitium & separationem inter Deum S. B. & Schechinam ejus. Et hoc mystice indignant verba Genes. II, 25. Et erant ambo nudi, Adamus & uxor ejus: nudi scil. בְּקֶרֶב בְּשָׂרָה, in propinquitate carnis, sine omni vestitu. Et illo tempore, quo Deus S. B. & Schechina ejus sunt כְּחָדָה, simul, plane sine vestimento, hæc verba valent Jesa. XXX, 20. Et non amplius alis velut includentur Doctores tui, sed oculi tui Doctores tuos videbunt.

XXVI.

72. Tikkune Sohar c. 67. princ. ad verba: In principio creavit Deus, נִימָה, Metatronem, quem creavit Deus S. B. primum & principium omnis exercitus cælorum & inferiorum. Hic est Adamus parvus, quem Deus S. B. fecit sibi in imagine & similitudine superna, sine aliqua mixtura. De hoc dicitur Genes. I, 24. Producat terra animam viventem in specie sua. Ipse est Arbor fructifera, proferens fructum in specie sua, ad modum supernorum. וְיָ, מִן דְּעִבֵּיר עֲבוּכִיָּה לְעִילָהּ וְלַחֲתוּמָה, Væ illi, qui mixturam facit supernorum & infernorum.

XXVII.

- Ibidem c. 69. fol. 103, 1. Adamus cognovit, דְּגִרִים אֶפְרָשׁוּתָהּ בֵּין קֶבֶה, ובין שִׁכְתוֹתָא, quod ipse causa fuerit separationis Dei S. B. & Schechina ejus.

XXVIII.

XXVIII.

Sohar Genes. fol. 102. col. 406. seqq. post illa verba, quæ libro II. ad 73.
Jesâ. lll, 13. adtulimus, ita pergunt commentari ad verba Genes. XXIV, 2.
Et dixit Abraham ad servum suum. *Intelligitur Luna, prout jam dictum
est, Metatron qui est servus, שלוחא רמאריה, missus Domini sui: Senior
domus ejus, quemadmodum alibi dicitur Psalm. XXXVII, 25. Puer fui,
etiam consenui. (Verba Geneseos.) Dominans in omnia, quæ ipsius
erant, quia omnes colores in eo comprehensi sunt, viridis, albus & ruber.
Pone quæso manum tuam sub femur meum: Innuitur Justus, mysteri-
um circumcisionis, fædus æternum. Nam ecce ille servus in mysterio su-
perno præfectus est, ut habitantes in pulvere vivificet, ויהעביר שלוחא
ברוחא רלעילא, & fiat Apostolus per Spiritum supernum, ut restituat spi-
ritus & animas ad loca sua, nimirum ad illa corpora, quæ sub pulvere
consumpta & putrefacta fuerant.*

XXIX.

Sohar Numer. fol. 82. col. 326. ubi commentantur ad verba Numer. 74.
XXIII, 9. Quoniam ex summitate montium videbo illum, ומגבעות
אשירי, & ex clivis conspiciam illum. *In Academia superna legunt in
codice suo גבעת sine ו, quod est superius omnibus, & excelsius omnibus. In
Academia vero cælesti legunt ומגבעות cum ו, & perfecta est hæc vox, ex utro-
que latere habens ו: Prius: nam ille collis non separatur ab illo, neque relin-
quit illum in æternum: Et propterea ו illud conjungitur cum eo in æternum.
Posterior: nam collis inferior, qui purus est, necessario conjungitur cum eo,
לומנא דאחא, tempore futuro, quando veniet Rex Messias, ut possideat supernum
collem sub cujus alas ascendat, ut robur ipsi tradat, eumque ad vitam super-
nam adtollet. Exinde enim prodibit illo tempore Messias filius Davidis. Et hoc
mysterium continetur verbis Psalm. II, 7. Enarrabo statutum, Dominus 75.
dixit ad me: Filius meus es tu: Ego hodie genui te. Paratus sum di-
cere de illa loco, qui dicitur חן, & annunciare illud: Filius meus es tu,
ego hodie genui te. Illo die sane prodibit (Messias) ex medio alarum ejus
tot vitis, (proprietatibus vitalibus) tot coronis, (perfectionibus divinis) &
tot benedictionibus instructus, prout par est. Illa tamen natura, חן, non relin-
quatur*

- quætur sola, sed adjungetur illi Messias alter filius Josephi, qui ibidem roborabitur, & non alio loco. Quia vero ille collis est inferior, qui vitam in se non habet, ille Messias interficietur & morietur ad tempus, donec hic collis vitam recolligat & surgat. Propterea in Academia cælesti legitur ומנבעות *integre cum litera* & ex utroque latere, in Academia autem superna sine ו, ut res indigitetur, quæ nullum dubium aut difficultatem habeat. (Jam pergunt commentari ad verba sequentia in loco Numerorum citato :) Ecce populus solus habitabit, solus scilicet, sine commixtione aliena. Nam omnis unitas est perfecta, hoc modo: 'י' אלהינו. Et mysterium hujus rei est in his verbis: מראש צורים, Ex capite petrarum: nam conjungitur cum capite, trunco & semita. 'י' est caput summum, auræ quæ ascendit: אלהינו est truncus, qui dicitur truncus Isai, Jesa XI, 1. י' est semita inferior. Et per mysterium hoc conjunguntur in unum, prout par est. - Et quia per illud semita extensa est, necesse fuit, ut hæc res in uiræque Academia dijudicaretur.

XXX.

77. Sohar Genes. fol. 127. col. 505. 506. An vero Rex Messias pauper est? Ad hanc objectionem sic respondet R. Simeon, ipsum ideo sic vocari, בגין דרית ליה מדידור, quia nihil habet de suo. Et tamen vocamus ipsum Regem Messiam. Hæc est Luna sancta superna, quæ non habet lumen, nisi a Sole. Rex Messias potentiam suam exercebit, יחייד ברוכיה, unietur in loco suo. Et propterea scriptum est Zachar. IX, 9. Ecce Rex tuus veniet tibi: hæc dicuntur סרם, absolute, s. in genere: עני, pauper, hæc intelliguntur de inferioribus, quando ex latere Lunæ; & de superioribus, quando est specula non lucidum, & לחם עני, panis pauperis. Præterea tamen insidet asino & pullo, ut robur populorum idololatricorum extinguat, & Deus S. B. in loco suo roboretur.

XXXI.

78. Sohar chadafsch fol. 82, 2. Illo tempore in Messia illud implebitur Genes. II, 24. Propterea relinquet vir patrem & matrem, & adhærebit uxori, & erunt caro una: item illud Zachar. XIV, 9. Illo die Dominus erit unus,

unus, superius: & nomen ejus unum, inferius. Et erunt pater & mater in unitate una. יי' superius, Deus S. B. & Schechina ejus in unitate una: יי' inferius: Inde vero prodit יוהו in computatione יוהו. Illo tempore, quo quatuor fient unum, (quatuor scilicet littere nominis יוהו-והו-והו-והו in Messia) illa habitans in Messia. Et hoc est, quod Scriptura dicit Psalm. XLVIII, 3. Pulcher proventu, gaudium omnis terræ: & apparebit inferius Messias, fama autem illius per totum mundum audietur. (Pergunt verba Psalmi.) Gaudium omnis terræ, mons Zion, latera aqvilonis. Quisnam mons Zion intelligitur? Resp. Ille mons, qui etiam dicitur mons Abarim: unde prodibunt duo Messie, filius Davidis & filius Josephi. ---- Et illo tempore Schechina superior, quæ est civitas Regis magni, quæ est Sapientia, tanquam corona eam cingens descendit.

79.

XXXII.

Ibidem fol. 85, 3. Porro R. Simeon dixit: Benedictiones non descendunt, 80. neque emanatio ulla fit, donec Schechina cum Deo S. B. jungatur. Et hoc est, quod Scriptura innuit Genes. II, 5. Et nondum pluerat Dominus Deus in terra. Cur vero hoc? Resp. Quia nondum homo aderat, de quo illa verba valerent Ezech. XLIV, 30. Ut quiescere faciam benedictionem in domo tua: & homo non vocatur, nisi qui uxorem habet, propterea dicitur: Quoniam nondum pluerat Deus in terram: Et terra erat solitudo & inanitas. Et omnia edificia fuerunt vastata & arida sine proventu, donec Schechina venit: propterea scribitur Exod. XX, 24. Quocumque loco mentionem nominis mei constituam, ibi veniam ad te, & tibi benedicam: quæ verba Onkelos sic interpretatur: In omni loco, ubi habitabit Schechina mea. Nam omnes benedictiones cum ea congregantur, & propterea dicitur (in Ritualibus nostris) Quicumque se inflectit, illud facit cum voce ברוך. Quid indicat illud ברוך? Resp. כתר, 81. Corona: כתר est חכמה ראשית, Initium Sapientie: כתר est Mater superior & inferior: ו (nota numeri senarii) est conjunctio sex Sephirarum: habes igitur decem, quæ in ea comprehenduntur, & ad eam congregantur. Et propterea domus congregationis (Synagoga) dicitur congregatio omnium. (Nunc pergunt verba ex-Ritualibus) Et quicumque erectus stat, illud facit

pronunciato nomine *תִּתְעַלְעַלְמִי*; Qui vero se inflectit, illud facit cum voce *ברוך*. Et hoc est, de quo dicitur Genes. XIV, 20. Et benedictus Deus excelsus. Comprehendit igitur omnes decem Sephiroth, a supernis ad inferiora; id quod est fons omnium benedictionum.

XXXIII.

Sohar chadafsch fol. 86, 3. *Veni & vide. Est Schechina, quæ vocatur Mater: & est Schechina, quæ vocatur Ancilla: & est Schechina, quæ vocatur filia Regis.*

SECTIO ALTERA

EXHIBET

DOGMA DE VNIONE PERSONALI, EX LOCIS ALLATIS ORDINE IUSTO DERIVATVM.

AGe vero nunc illa in succum & sanguinem vertamus, & ordine iusto exhibeamus, quæ in his locis sine ordine dispersa iacuerunt.

I. Primum omnium necesse est, ut in illum inquiramus, de quo in locis his sermo est. Is vero

1. Expressis verbis dicitur Messias, n. 74. 75. 77. 78. & Schechina, n. 38. & alibi sæpius.

2. Tempora, quibus ille advenit, & hoc unionis mysterium complevit, vocantur Seculum futurum, n. 36. 37. Finis dierum & *אחרית הימים*, n. 4. וסוף דנתי, n. 12. 53. 56. Regnum cœlorum, n. 59.

3. Intelligendus hic est ille, qui est Stella de Jacob procedens, Numer. XXIII, 19. n. 74. Ramus de trunco Isai, Jesa. XI, 1. n. 76. de quo agunt verba Jesa. XXV, 9. *Hic est Deus noster, in quem speramus: n. 18. Cap. XLIX, 3. In quo memetipsam glorifico, n. 33. Cap. LII, 9. Quoniam oculo ad oculum videbunt. n. 18. Ille, de quo agit Opus Curus, n. 39. 66. & verba Ezech. XXXVI, 24. n. 8. cujus tempore filii, filiæ & senes vaticinabuntur, Joël. III, 1. n. 8. & Salvatores ascendent in montem Sion, Obad. v. 21. n. 15. 16. qui murus igneus erit. Zachar. II, 9. n. 5.*

n. 5. qvi pauper venit, Cap. IX, 9. n. 77. ejus tempore יהיה erit unus, & nomen ejus unum, Cap. XIV, 9. n. 12. 15. 17. 52. 54. 60. 78. propter ejus adventum major erit Gloria templi posterioris, quam prioris, Hagg. II, 9. n. 6. qvi est Filius Patris ab æterno genitus, Psalm. II, 7. n. 25. Lapis, ab ædificantibus rejectus, & angularis postea constitutus, Psalm. CXVIII, 22. n. 64. de quo denique Canticum Canticorum agit, n. 8. 33. 69.

II. Hujus duæ naturæ proponuntur

1. *Divina.* Dicitur enim expresse Filius Dei, n. 5. Adamus supernus, coelestis, sive mysticus, n. 2. יקר, Gloria, quæ throno insidet, n. 20. Sapientia superna, n. 36. 67. Schechina, n. 12. Schechina superior, n. 38. Collis superior, n. 74. Lumen album, superius, n. 20. 23. quod in æternum non mutatur, n. 21. 23. Sol, qvi proprio lumine coruscat, n. 64. 74. Flamma, n. 19. Ignis consumens, n. 23. Mater, quæ filium suum lactat, n. 5. eiqve coronam imponit, n. 14. Dicitur quoque ה super-num sive mysticum ex nomine Dei essentiali, n. 9. ה prius, n. 50.

2. *Humana.* Dicitur Adamus inferior, n. 2. Adamus parvus, n. 72. Servus, Metatron, senior domus, n. 73. Templum manu Dei ædificatum, n. 6. ה inferius, quod sursum versus crevit, n. 10. ה posterius, n. 25. 50. Rex, qvi a Matre coronatur, n. 13. 14. Thronus, cui יקר, Gloria s. Schechina insidet, n. 20. qvi inferior est, n. 21. 38. 39. Sapientia minor, n. 36. Schechina inferior, n. 67. Collis inferior, n. 74. Luna, quæ lucem a Sole accipit, n. 60. 70. 73. 77. lumen hyacinthinum sive nigrum, n. 20. quod mutationi subjectum est, n. 21. materia crassa, quæ a flamma accenditur, n. 19.

III. *Forma* hujus mysterii variis phrasibus exprimitur, quas ordine enumerabimus.

1. Schechina cum Adamo inferiore conjuncta est, אדחברה, conlociata est, quod verbum sæpius occurrit: & in capite illius sedet, n. 4. Schechina copulatur cum Deo S. B. n. 65. In adhæsiōne unionis supernæ non est aliquod discriminans s. separans, n. 71. Collis inferior conjungitur cum superiore: non separatur neqve relinquit eum in æternum,

eternum, n. 74. Columna media אהרן, conjuncta est cum Schechina. Vide dissert. de Arbore Cabbalistica §. 19. n. 45.

2. Schechina est נערה סאורטור, puella desponsata cum Columna media, n. 8. & ad illam adducta, quemadmodum Eva ad Adamum, n. 5. conjuncta cum masculo, n. 26. masculus & foemina sunt unum, n. 35. Et hæc idea conjugii mystici etiam Patribus quibusdam placuit.

3. Schechina in templo suo habitat, n. 6. & digitis ostendi potest, n. 18. induitur corticibus, n. 67. Sic Divus Paullus Coloss. II, 9. Quemadmodum Schechina olim in templo σαματῶν ἵδα, visibili specie, vere tamen ac realiter, habitavit: sic quoque divinitas in humanitate habitat.

4. He inferius אהקשר, colligatum est cum reliquis literis nominis τετραγράμματος, ita, ut sit חר קטורה, una colligatio, & חר מלך, res una, n. 11. Item, He posterius אהיחיד, simul comprehensum est cum reliquis literis יהי, n. 25. Jod & He conjunguntur, n. 29. Si nostro more efferres, dicendum erit: Divina & humana natura conjunctæ faciunt unam personam, unum ὑφιστάμενον, ita ut eas sub una idea complecti queas.

5. Rex a Matre variis coronis, splendoribus sanctis & supernis ornatus est, n. 13. 14. Per Coronas autem Cabbalistæ excellentias & perfectiones intelligunt, tum divinas, tum etiam humanas. Sohar Numer. fol. 82. col. 326. Illo die proveniet Messias בכמה עשרין, tot coronis instructus. Confer. Hebr. II, 7. 9. Ibidem fol. 54. col. 216. memorantur כתרין קדישין דוער אהפין, Corona sanctæ Microprosopi s. humanæ naturæ: quem locum alibi plenius exhibeo. Breschith rabba sect. 3. fol. 5, 3. עשר עטורות, Decem coronas s. prærogativas accepit dies primus. Sohar Genes. fol. 62. col. 240. Veni & vide. Cum Abrahamus circumcideretur, egressus est e præputio, & intravit in sædus sanctum, & coronatus est corona sancta.

6. Ignis jungitur cum materia ardente: Nam flamma non nisi præsentem materiam crassam accenditur. n. 29. 21 h. e. Personam Messiam non ante est completa, quam tunc, quum humana natura coepit: tum deum potuit operationes suas perfecte exserere.

7. Lumen album cum nigro אַחאָרִיד, unitur f. conjungitur, n. 20. 22.
8. Lumen nigrum vel hyacinthinum est thronus gloriæ, cui Lumen album infidet, n. 29.
9. Lumen album habitat in hyacinthino, n. 20. adhæret illi, n. 27.
10. Hyacinthinum nonnunquam est album, n. 21. Id quod de statu exinanitionis intelligendum est, ubi humana natura nonnunquam radios aliquos divinitatis ostendit.
11. Sapientia superna habitat in Sapientia minore, n. 36.
12. ה posterior ascendit (exaltatum est) & conjunctum cum ה priorē, comprehensione trium, n. 50. h. e. Humana natura assumpta est in unitatem divinitatis, quæ omnibus tribus personis est communis.
13. Sol ad Lunam accedit, & cum ipsa lumen & splendorem communicat, n. 64. 79.
14. Gladius, יָרֵחַ, est in vagina, אֶרֶנִי, n. 68. h. e. Divinitas habitat in corpore.
15. Nomina יְרֵחַ & אֶרֶנִי faciunt unum nomen, n. 68. יֶאֱקֻרֶנְקִי vel יֶאֱחֻדְנֶהֱי.
16. Schechina inferior obfignata est sigillo veritatis, n. 69. Sigillum scilicet communionem habet cum materia, cui inprimitur.
17. Omnia sunt unum, n. 11. 20. 26. Omnia consociantur tanquam unum, n. 15. 26. Omnia colligantur in unitate una, n. 28. Deus S. B. & Schechina sunt in unitate una, n. 78. Messias מְשִׁיחָא, unitur, n. 77. Lumen ardet in unitate una: accenditur in conjunctione & colligatione una, n. 27. Et hæc unio dicitur יְחֻדָּא קְרִיעָא, unio sancta, n. 20. 25. Vox autem *Omnia* in locis adductis de substrata materia est intelligenda. Nam in primo loco n. 11. sermo est de tribus literis primis nominis יְהוָה, h. e. de tribus personis Trinitatis, & de ה inferiorē, f. humana Christi natura. Hæc *Omnia* sunt unum, postquam divinitas cum humanitate unita est. In altero loco n. 15. sermo est primo de unione personali, deinceps de unione mystica Christi cum Ecclesia. Hæc *Omnia* sunt unum: unumquodque scilicet suo modo, ut

paullo poſt occurret. Notum eſt illud ex Symbolo Athanaſiano : *Quemadmodum corpus & anima unus eſt homo, ita Deus & Homo unus eſt Chriſtus*. Idem ſimile jam ante Judæis placuit. Nam in Arbore Cabbaſtica ירור eſt tanquam anima in corpore. Vide locum in Diſſert. de Arbore Cabbaſtica, n. 60.

IV. Hæc doctrina eſt myſterium, n. 25. myſterium myſteriorum; myſterium ſupernum in medio myſterii fidei, n. 35. 36. myſterium ſeculi futuri. n. 36. doctrina traditionis abſconditæ, n. 29.

V. Diſtincte quoque in hoc negotio Cabbaſtiſtæ præcedunt, & hanc unionem perſonalem diſtinguunt 1. ab unitate eſſentiali inter tres perſonas divinitatis, 2. ab unionem myſtica inter Chriſtum & animam fidelem. Vnitas eſſentialis non dependet a Miſericordia divina, quemadmodum unio perſonalis: ſed eſt eſſentialis & neceſſaria, alias Deus non eſſet Deus, n. 10. Vnio autem perſonalis a Miſericordia divina proficiſcitur, quæ genus humanum aliter ſalvare non potuit. Ab unionem myſtica vero diſtingvitur unio perſonalis 1. ratione ſubjectorum unionum, quæ in perſonali ſunt duæ naturæ, prout ſupra deſcriptæ ſunt; in myſtica vero Rex & Matrona ſ. Eccleſia, n. 13. 15. 2. ratione modi unionendi, qui in unionem perſonali deſcribitur per חכורא & קשורא, in myſtica autem per ייורג, conjugium.

VI. Decretum de unionem perſonali aliquando futura ab æterno factum eſt, id quod innuitur his verbis n. 2. quando dicitur, Adamum in ſupernis non fuiſſe abſolutum, uſque dum Adamus inferior ſimul adjunctus fuit: h. e. Deum trinum ab æterno decreviſſe, ut divina natura Filii ſola non poſſet Meſſiam conſtituere, niſi humana ſimul addita eſſet.

VII. Executio vero hujus decreti, ſive unio ipſa, facta eſt in tempore, בסופא דיומין, in fine dierum, & במחרית הימים, n. 4. 12. eo ſcilicet momento, quo divinitas in utero virginis humanitatem aſſumſit.

VIII. Vnio illa in æternum durat, & nunquam diſſolvitur, n. 2. 6. 10. 11. ſoror a fratre nunquam ſeparatur, n. 34.

IX. Finis unionis eſt, ut Deus abſolvat omnia, ſicut ipſi placuit, n. 1.

ut pax aeterna firmetur, n. 28. h. e. Messias ad opus redemptionis suscipiendum aptus reddatur: ut, quæ superna & inferna sunt, benedictione perfundantur, n. 28. 80. 81. ut Messias habitantes in pulvere vivificet, ut fiat Apostolus per Spiritum supernum, ut restituat spiritus & animas ad sua loca &c. n. 73.

X. Effectus hujus unionis est, quod Adamus inferior potestatem nactus est in omnia, n. 3. quod Rex multis coronis & splendoribus celestibus ornatus est, n. 13. 14. ut homo throno insidere possit, n. 66. Quando Luna cum Sole conjungitur, tunc potentiam suam in orbe terrarum exserit, n. 64. h. e. Humana natura majestate & gloria divina instructa & ornata est, quod nos *Communicationem idiomatum* vocamus, de qua paullo post agitur. Effectus quoque est, quod Deus nos intuitu hujus mysterii in gratiam suam recipiat. Si enim Deus nobiscum agere deberet, ut solus Deus, tunc esset ignis consumens & mera justitia, n. 68.

XI. Necessitas hujus doctrinæ simul inculcatur, quæ tanta est, ut, si quis illam unionem rumpere, h. e. doctrinam illi contrariam statuere vellet, idem ageret, ac si totum mundum destrueret, ac nuditatem rerum omnium revelaret, n. 11. Locutio ultima desumpta est ex Levit. XVIII, 7. seqq. & denotat, eandem abominationem committi, quam si quis nuditatem patris aut matris revelaret.

Necessitas quoque inde patet, quia Judæi dicunt, neminem posse recte orare, nisi qui Deum S. B. & Schechinam in precibus conjungat, n. 65. 71. h. e. Preces talis hominis, qui de Messia non recte sentit, Deo minime placere possunt. Quemadmodum alias Judæi de unitate Dei dicunt: Homo debet Deum unire, h. e. unitatem ejus credere & profiteri. Contra vero, qui non recte credit, aut in statu peccati vivit, is causa est separationis Dei & Schechinæ, n. 72. non consequetur gratiam & misericordiam. Nam in Christo & per Christum omnis gratia debet acquiri.

XII. Objectio quoque hic proponitur, & ad eandem respondetur. Objectio contra hanc doctrinam illis quidem temporibus, quibus R. Simeon vixit, hæc formari poterat: Rex Matronam h. e. Messias Ec-

clesiam, deserit, & cum ea conjunctus non est, n. 13. 14. Schechina est in captivitate, n. 61. nam idololatria tunc in Imperio Romano adhuc obtinebat, n. 16. adeoque Christiani multas persecutiones sustinere cogebantur. Exinde aliquis concludere posset, Messiam non esse *Σεδύ-Σεωπον*, quia potentiam in hostes suos non exserit, ac proinde a suis non celebratur. Sed respondetur, quāvis hæc ita sint, sperandum tamen, fore, ut Deus promissiones Ecclesiæ factas revera impleat, Ecclesiæ scil. quietem justo tempore tribuat, se vero talem, qualis est, seque in sacris litteris revelavit, re ipsa exhibeat, n. 15. 16. 17. Id quod eventus quoque comprobavit, teste Historia Ecclesiastica. Quin & hoc addit, Schechinam equidem in captivitate versari, non tamen ut captivam, sed potius, ut Israëlitas protegat, neque propterea a marito expulsam esse, n. 63. Fortasse & hæreticos primorum seculorum tangit, qui articulum de persona Christi præcipue sibi convellendum statuerunt, sic, ut præ multitudine heterodoxorum doctrina sana fere obscurata esset.

XIII. Notandum denique, Cabbalistas nonnunquam, prout n. 47. 48. 55. 56. 58. videre est, sic loqui: Quando Israëlita preces & sacrificia sua Deo recte offerunt, præcipue, quando in Krischma ipsum unum Deum celebrant: tum Matronam ad lectum Dei S. B. adscendere, cumque ipso uniri in unitate una. Quæ verba non ita premenda sunt, ut de momento unionis duarum naturarum agant, quod dudum præterit: sed ita explicantur, quod scilicet dogma illud de unionem s. conjunctionem divinæ & humanæ naturæ in Messia in animis eorum tunc multo magis patefiat & illustretur, quemadmodum n. 48. aperte conspicitur: præcipue vero illis temporibus, quibus mysterium illud non tam clare & distincte, quam quidem posterioribus temporibus, propositum fuit. Id quod etiam comprobant verba in Tikkune Sohar c. 26. fol. 70, 2. *Si nihil amplius didicissemus, nisi hoc, sufficeret nobis* וְרָאִי נִרְאֶה וְשִׁכְנִיתָהּ לָא אִשְׁתַּחֲוִי לָהּ מִן דָּנָא קִבְּהָ: nam *ὁμολογεσμένως* Deus S. B. & Schechina ejus non separantur a se invicem, nisi apud alios quosdam separatur & absconditur: illos scil. qui adtendere nolunt verbo divino, quo-

quorumque mentes Satanas obcoecavit. Adde, quæ in Dissertationibus de Arbore Cabbalistica sectione II. §. 7. & de Opere Currus §. 6. adfuerunt.

THESIS IX.

HVMANA MESSIÆ NATVRA EST SINE PECCATO.

HOc inde probatur, quia non conceptus & natus est more aliorum hominum, matrem quippe habuit, non vero patrem. Hinc sequitur, eum non ex semine peccaminoso conceptum fuisse. Tikkune Sohar c. 60. fol. 96, 2. *Ecce doctrina apud nos est: טוב מלגאו ולבושיו ריחיה כיש דא איהו עני ורוכב על חמור*. Ille qui bonus est interior, vestimentum vero ejus malum, is est, de quo Zachar. IX, 9. Pauper & insidens asino. Ibid. c. 67. cujus verba antecedentia supra Thesi VI. p. 384. adfuerunt, additur: *In illo loco neque peccatum, neque mors invenitur*. Ibidem c. 66. fol. 101, 1. *Eo tempore, quo homo necesse habet Deum S. B. unire cum Schechina sua, צריך להפשיט מניה כל מחשבין ראינון קריפין, necessario quoque removeat ab illo omnes ideas, quæ sunt cortices (h. e. quæ imperfectiones involvunt:) ut elevet Schechinam ad Deum in idea una*. De partu autem virgineo Messiae clarissima Judæorum antiquorum testimonia vix invenies: nam, si quæ olim in libris illorum existerunt, ea malitia seqviorum, qui avis suis longe pejores fuerunt, expunxit. Christiani plerumque ad locum Jerém. XXXI, 22. provocant, at libri Judæorum, quos nos hodie evolvimus, illum equidem de temporibus, non autem de persona Messiae, multo minus de conceptione virginis, interpretantur.

Si tamen vera sunt, quæ Hadrianus Finus adfert in Flagello Judæorum II, 1. etiam de hac re non omnino tacuerunt veteres. Addamus verba illius: *Judeorum etiam Rabbinii hoc idem, quod Christus Messias ex virgine nasci debuisset, sponte fatentur. Nam R. Josue Aegyptius in Mevas echa, hoc est, in Commentariis Threnorum Hieremie cap. V hoc est, in ratione Hieremie super illud v. 3. Pupilli facti sumus absque patre; Ggg 3 asserit,*

asserit, Rabinum Zachariam ibidem dixisse; quod Deus videns singultum & angorem, inquit: Vos dicitis: Pupilli facti sumus absque patre: sic iidem erit Redemptor mundi, sive Redemptor vester, quem ego suscitabo ex vobis: quia orietur quemadmodum puer absque patre, sicut scriptum in *Esaia c. LIII.* Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Et sicut scriptum est *Zacharie cap. VI.* Ecce vir Oriens nomen ejus, & subter eum orietur: & ædificabit templum Domino: & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super folio. Hoc idem etiam dicitur in *Beresid Raba a Rabi Moysse, allegante Rabinum Barachiam: sed fons hujus auctoritatis est in Medrasescha.* Hæc Finus. Et in *Midrasch Echa* quidem fol. 69, 2. priora hujus pericopes habentur auctore R. Berechja, qui hæc nomine R. Levi protulit: posteriora vero sic leguntur: *Goël, quem vobis contra Medos excitaturus sum, nec patrem habebit nec matrem, q. d. Esther. II, 7.* Et fuit nutritor *Hadassæ s. Estheræ*, quia ipsi nec pater nec mater erat. Et eadem repetuntur in *Midrasch Esther* fol. 106, 1. In *Breschith rabba* vero simile quid non inveni.

Fraus sane hic deprehenditur, sive Judæi eandem machinati sint, sive Christiani. Judæos hac in parte sæpius jam deprehendimus fallaces, & hostes Messie nostri. Christianos vero *pias*, quas vocant, *fraudes* sæpenumero commississe quis neget? Sufficiat igitur hæc adduxisse, donec certiora Codices manu exarati nos doceant.

Clariora longe sunt, quæ sequuntur apud eundem Finum II, 4. & 17. Et imprimis *Rabi Josue filius Levi in Medras echa super his verbis Fereemie capitulo XXXI.* Fœmina circumdabit virum: Veni, inquit, & videbis, qualiter non est modus Dei, sicut modus hominis carnalis. Homo enim carnalis lancea percutit, & emplastro vel unguento medetur: sed Dominus Deus noster non sic: Quia cum quo percutit, cum eo ipso etiam medetur. Quod quidem reperimus & in *Joseph* & in *Israël* verificari. Nam *Joseph per somnium percussus est, & per somnium curatus est.* Et *Israël in virgine peccaverunt, ut habetur Ezechielis cap. XXIII.* Et fornicatæ sunt in *Ægypto: vel (secundum aliquos) in adulterio peccaverunt.* Et sequitur *Ezechiel ibidem:*
Sub.

Subacta sunt ubera earum, & fractæ sunt mamillæ pubertatis earum: & in virgine puniti fuerunt, ut *Threnorum cap. V.* Mulieres in Sion humiliaverunt, & virgines in civitatibus Juda. Et in virgine sunt consolati, sicut ait Hieremias: Quia creavit Dominus novum super terram: fœmina (alias virgo) circumdabit virum. Et ibi inquit Rabi Ana nomine R. Iddi, quia hic est Rex Messias, de quo David prophetaverat: Ego hodie genui te. Hoc idem etiam si non in totum, saltem in tantum, saltem in magna parte dicitur in Berekid raba capitulo primo sub nomine Rabi Osua, qui fuit idem Rabi, quem superius Josue nominavi: utroque enim nomine appellatus est: sed in Medras echa est locus suus originalis. Et in Berekid rabba, Rabi Anna sive Amma, nomine Rabi Iddi inquit, quia hic est Rex Messias, de quo David prophetaverat: Ego hodie genui te, ut *Psal. secundo.* Quod etiam inquit *Esaias cap. LXII.* Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor Justus ejus, & Salvator ejus ut lampas accendatur. Hæc ille Rabi. Et hæc ille Finus.

Hic eadem monenda, quæ superius: nam neque in Midrasch Echa neque in Berekid rabba tale quid occurrit, quod his verbis simile sit. Finum tamen non prorsus falsum hic deprehendimus, undecunque hæc deprompta sint: nam talis locus ex Echa rabbathi, in quo ostenditur, Israëlitas per illas ipsas res, quibus peccarunt, a Deo punitos, & rursus tempore Messie erigendos fuisse, supra adfuit in hoc opere libro II. p. 69. & alius ex Pesikta rabbathi p. 135. Confer etiam lib. II. p. 104.

Vaga sunt, nec satis sibi constant, quæ in hanc rem Philo profert libro de Profugis p. 364. Hæc igitur est nostra sententia, pontificem hunc summum non hominem sed Dei verbum esse, quod experts est peccatorum omnium, non solum spontaneorum, verum etiam involuntariorum: --- ideo, quia parentes immortales purissimosque sortitus est: patrem Deum, qui omnium rerum pater est, matrem vero sapientiam, per quam, quicquid est, cum prius non fuerit, in lucem prodit.

THESIS X.

EX VNIONE PERSONALI FLVIT COMMVNICATIO 1. NATVRARVM, 2. IDIOMATVM.

Communicationem naturarum vocamus, quando post hanc Vnionem uni naturæ adscribimus, quæ proprie loquendo ad alteram pertinent, ita ut Deus sit Homo, & Homo sit Deus, Deus natus sit ex virgine, & Filius hominis sit Filius Dei altissimi. Illas igitur propositiones, quæ in hanc rem in Sacris litteris inveniuntur, Theologi nostri diviserunt in personales & idiomaticas. Vtræque rursus in suas Classes dividuntur. Quia vero & hæc in scriptis Judæorum occurrunt, exempla singularum colligemus.

IN PROPOSITIONIBUS PERSONALIBUS.

I. Concretum Naturæ de alio Concreto Naturæ prædicatur, ut: *Deus est Homo, Homo est Deus.*

PRIORIS PROPOSITIONIS EXEMPLA HÆC HABE.

Sohar Genes. fol. 77. col. 303. *Metatron, Princeps facierum, (Michaël) est puer, servus Domini sui.*

Ibid. fol. 25. col. 100. *Schechina est cum indumento hominis miseri.*

Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 17, 2. *Temporibus Messiae ego (Deus) versabor in medio vestri.*

Sohar Exod. fol. 39. col. 153. & Sohar chadafsch fol. 86, 3. *Schechina est ancilla.*

Tikkune Sohar c. 47. fol. 87, 1. *שכינתה אתעבירה גופא למלכה. Schechina facta est corpus Regis.*

Sohar chadafsch fol. 83, 4. *Schechina est puer.*

Sohar Exod. fol. 55. col. 218. *Rex supernus est Vir Dei.*

EXEMPLA ALTERIUS PROPOSITIONIS.

Jerem. XXIII, 5. *Germen Davidæ est ירמיהו. Vide lib. II.*

Targum Jerem. XXX, 9. *Filius Davidis est Dominus Deus.*

Tosephoth Jevamoth fol. 16, 2. *Puer Metatron est princeps mundi.*

Sohar Genes. fol. 63. col. 249. *Ille, qui ex Boas natus est, vocatur nomine Dei Sancti Benedicti.*

Tikkune Sohar c. 18. fol. 27, 2. *Ille, qui conspicitur מַכְסֵּרָא רְגוּמָא, ex latere corporis, est יְהוּה.*

II. Concretum Naturæ prædicatur de Concreto Personæ, in his duabus Propositionibus: *Messias est Deus, Messias est Homo.*

EXEMPLA PRIORIS PROPOSITIONIS.

Sohar Exod. fol. 3. col. 11. *Messias est splendor Gloriæ Dei.*

Ibidem fol. 4. col. 14. *Messias est Dominus Zebaoth.*

Sohar Genes. fol. 71. col. 279. *Messias est adorandus.*

Echa rabbathi fol. 59, 2. *Messias est יְהוּה.*

Tikkune Sohar c. 2. *עמודא ראמצעיתא איהו יְהוּדָא, Columna media est יְהוּה.*

EXEMPLA POSTERIORIS PROPOSITIONIS.

Sanhedrin fol. 93, 2. *Messias est germen ex stipite Isai.*

Targum Jesa. LIII, 13. *Messias est servus Domini.*

Sanhedrin fol. 98, 2. *Messias est Leprosus.*

Targum Jerem. XXIII, 5. *Messias est germen Davidis.*

Idem c. XXX, 9. *Messias est Filius Davidis.*

Idem Michæ V, 1. *Messias nascitur Bethlehem.*

Tikkune Sohar c. 18. fol. 36, 1. *Schechina induitur corticibus.*

Sohar Genes. fol. 127. col. 505. 506. *Messias est pauper.*

PROPOSITIONES IDIOMATICÆ SUNT TRIUM GENERUM.

I. In quibus subjectum & prædicatum sunt idiomata duarum naturarum, quæ de se invicem prædicantur.

Sohar Genes. fol. 73. col. 290. *יְהוּה surgit ex pulvere.*

Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 203, 1. *Schechina digitis ostenditur.*

Sohar chadasch fol. 84, 3. & 4. *Schechina descendit in pulverem, & ex eo rursum ascendit.*

Sohar Exod. fol. 87. col. 353. *Schechina est in captivitate.*

Sohar Genes. fol. 127. col. 505. *Messias nihil habet de suo.*

2. In quibus subjectum est humana Messiae natura, praedicatum vero praeminentia quaedam divina, quam quidam ἀξιώμα, alii ἀρχιμα vocant.

Sohar Genes. fol. 13. col. 52. *Homo regnat in omnia superna & inferna.*

Ibidem fol. 77. col. 303. *Metatron, servus Jehovae, senior domus ejus, dominium exercet in omnes exercitus Dei S. B. Adde fol. 102. col. 406. supra p. 411.*

Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 4. *Messias hostes spiritu labiorum suorum interficiet.*

Sohar Genes. fol. 35. col. 139. *Hyacinthinum nigrum suo tempore נחמד, glorificatur.*

Sohar Exod. fol. 55. col. 217. *Schechina est τὸ πᾶν.*

3. In quibus subjectum est totus Messias, praedicatum vero actiones officii mediatorii, quae graece ἀποτελέσματα vocantur.

Targum Jonathan Genes. XLIX, 18. *Messias liberavit nos פורקן ערמין, liberatione aeterna.*

Sohar Genes. fol. 73. col. 287. *Rex Messias mundum a reatu suo liberabit.*

Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 3. *Messias Diabolum in infernum dejiciet.*

Breschith rabba sect. 60. *Messias se pro nobis humiliavit.*

Sequitur, ut de Communicatione Idiomatum agamus, de qua haec tenenda sunt. Nimirum, quod natura Christi divina humanam in unitatem personae suae assumsit, id inter alia hac de causa factum est, ut divina natura cum humana idiomata quaedam communicaret. Merus homo irae divinae satisfacere non poterat, Deus vero sanguinem non habet, quem profundat. Hinc sapientia divina hoc temperamen-

tum

tum invenit, ut natura humana pateretur ac moretur, divina vero ipsam quibusdam præ eminentiis divinis instrueret, quæ illa passio & meritum justitiæ divinæ essent adæquata. De illa re vero Judæi veteres eadem, quæ Christiani orthodoxi, tradiderunt. Ita enim se explicant Judæi in Sohar Genes. fol. 35. col. 140. *Vnitur superius cum inferiore, quod infra illud est, וְדַמְתָּקְנָה בֵּיהּ לְאַתְחָרָה מִלֵּין דְּשׁוּין לִירָה, & quod cum eo aptatur (aptum redditur,) ut eas res illustret, quæ ipsi sunt similes.* Idem in Sohar Exod. fol. 23. col. 90. *כָּל הָהוּא חֵילָהּ, וגבורה דמפורגותא ירתא מן מלכא: quam Matrōna habet, a Rege accepit.* Tradita vero est humanæ naturæ in genere Majestas & Gloria divina. Sohar Genes. fol. 32. col. 127. *Quum vellet Deus creare hominem, q. d. Genes. I, 26. Faciamus hominem ad imaginem nostram, voluit illum facere עֲלֵינֵין רִישָׁהּ עַל עֲלֵינֵין, caput in superna, ut esset Præfectus super omnia, & ut hæc concedita essent manibus illius, quemadmodum de Josepho dictum est, Genes. XXI, 34. Et constituat præfector in terra.*

Huic adjuncta sunt duo præcipue attributa divina, quæ apud Judæos occurrunt, OMNIPOTENTIA scilicet & OMNISCIENTIA.

DE OMNIPOTENTIA HÆC LOCA OBSERVAVI.

Sohar Genes. fol. 77. col. 303. ex versione Sommeri p. 35. *Cum dicitur servus ejus, (Genes. XXIV, 2.) intelligitur (secundum interpretationem mysticam) servus Jehovæ, senior domus ejus, paratus ad ministerium ejus. Quis vero ille est? Resp. Metatron hic est, sicuti diximus, futurus ut conjungatur corpori (i. e. corpus humanum assumat) in utero materno. Huc spectant verba: Et dixit Abraham ad servum suum. Metatron servus Jehovæ, senior domus ejus, qui est principium creaturarum Jehovæ, dominum exercens in omnia, quæ ipsius sunt. שְׁנָתָן לוֹ קִבְּה מִמְּשָׁלָהּ עַל כָּל צְבָאוֹתָיו. Tradidit vero ipsi dominium Deus O. M. super omnes exercitus suos.*

Sohar Exod. fol. 21. col. 83. 84. ex versione Sommeri p. 33. fed ita, ut plura a nobis addita sint: *Objectio: Numquid hæc Matrōna, magni pretii a Rege habita, abire debet, ut bellum gerat, & internuncium agat? Resp.*

Concipe tibi regem, junctum Matrone sue summae dignitatis. Videns rex illius praestantiam, qua vincit omnes reliquas Matronas mundi, dicit: Omnes istae ut animantia deprehenduntur respectu hujus Matrone meae. Quid ipsi faciam? nisi ut totam domum meam illius manibus subijciam. Statim itaque rex praconi promulgandum praecipit, כָּל מְלִין רְמִלָּךְ בִּירָא רַמְטוֹנוֹתָא, omnia, quae rex possideat, tradita esse Matrone. Et quid facit (rex ulterius?) Tradit in manus ejus arma, & militum praefectos, lapides quoque pretiosos atque thesauros regios. Porro jubet, ut quilibet, qui opus habeat aditu ad Regem, non possit admitti, nisi Matrone prius cognitus fuerit. Sic quoque Deus benedictus ob multitudinem amoris & misericordiae suae erga ecclesiam tradidit singula sub potestatem ejus (Matrone,) dicens: Ecce omnes reliquae gentes idololatricae non tanti deprehenduntur respectu istius. De ipsa autem dicitur Cant. III, 7. Sexaginta sunt reginae &c. Vna autem est columba mea, integra mea, quid ipsi facere possem aliud, quam ut tota domus mea sit sub manu ejus? Rex emisit praconem, qui promulgaret, omnia, quaecumque Rex possidet, in manus matrone esse tradita. Permisit etiam in manus ipsius omnia arma sua, hastas, gladios, arcus, sagittas, balistas, tentoria, lingua, lapides & omnia instrumenta bellica, q. d. Cant. III, 7. Circa lectum Salomonis sunt sexaginta robusti &c. omnes tenentes gladium & edocti bellum: Dixit Rex: Ex hoc tempore bellum sit in manu tua, arma & duces sint in potestate tua, tu continebis illa, q. d. Psalm. CXXI, 4. Custodiens Israëlem. — Invenitur autem, quod omnia pretiosa Matrone sint tradita, q. d. Exod. XIV, 19. Et profectus est Angelus Domini &c. Conturbavit Deus S. B. omnes currus Aegyptiorum & Sifrae, & dedit eas in manus Matrone. — וְלִזְמַנָּה רָאִיתִי, Tempore autem futuro omnia ista tradentur, q. d. Jesa. LXIII, 1. Quis est ille, qui venit de Edom?

Sohar Deuter. fol. 109. col. 436. ad verba Psalm. II, 12. Osculamini filium. Osculamini manum ejus filii, cui potestas data est in omnia, cuique omnia inserviunt. Ne irascatur, nam coronarunt eum justitia & misericordia, ut ei, qui dignus est, poenas inferat, illi vero רָדִי, qui dignus est, misericordiam exhibeat. Omnes benedictiones supernae & inferiores ad hunc filium descendunt, eumque coronant.

Sohar

Sohar Genes. fol. 127. col. 505. ad verba Genes. XLIX, 10. Ligans ad vitem asinum suum. *Intelligitur Rex Messias, qui destinatus est, ut potens sit super omnes populos, & potestatem exerceat in reliquis omnes gentes idololatrias, quarum tamen potentia est longe maxima. Rex vero Messias וְכֵן destinatus est, ut praevaleat præ illis propter hanc vitem robustam sive potentem in omnes illas coronas inferiores, quibus reliqui populi valent; hic tamen vincit superius. Israëlita, qui sunt surculus ejus, vindicabunt se, & vincent reliquas copias inferius. Et super omnia ista praevalet Rex Messias, q. d. Zachar. IX, 9. Pauper & insidens asino & pullo. Iste asinus & pullus sunt duæ coronæ, quibus populi idololatriæ robusti sunt, & hi pertinent ad latus sinistrum & impurum. Quid vero est, quod legitur Pauper? An Rex Messias pauper dicitur? Hic sic respondit R. Simeon: Propterea, רִלִית לִי מִיְלִיָּה, quia ipse nihil habet de suo: & vocamus ipsum Regem Messiam, qui est quasi Luna sancta in supernis, quæ non habet lumen, nisi a Sole. Hic igitur Rex Messias potenter dominabitur וְיִרְיֶה בְּרוּכֵיהֶם, & solus versabitur in loco suo: (h. e. ejusmodi persona, qualis Messias est, neque in cælo, neque in terra invenitur.) Propterea dicitur: Ecce, Rex tuus venit tibi. Si inferius, pauper est, in forma Lunæ: si superius, specular non lucidum ad incalescendum, pauper est. (Sensum verborum paullo obscuriorum hunc esse credo: Hæc verba, Pauper est, de Messia duplici modo explicari possunt, 1. de humana natura, in qua utique formam servi assumpsit. 2. De divina, qua se exinanivit ad tempus, ita ut ejus אֲחִישָׁו qvidem haberet, sed non חֶגְשָׁו.) Præterea vero hoc additur: Insidens asino & pullo. Potentia quippe indigitatur, qua omnes alios populos subjugare potest, ita ut praevaleat Deus S. B. in loco suo.*

Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 3. Tumultuati sunt gentiles, & dixerunt ad Deum: Domine totius mundi, quisnam est ille, in cujus manus nos incidemus? quodnam est nomen ejus? & cuinam rei ille conducit? Respondit Deus S. B. Messias est nomen ejus, qui staturam suam & staturam generationis suæ extollet, oculos Israëlitarum illustrabit, & populum suum saluum faciet: Nulla autem natio curam ipso consistere poterit,

terit, q. d. Psalm. LXXXIX, 23. Non opprimit illum populus, neque filius iniquitatis anget illum. Omnes hostes & inimici ejus terrebuntur, & a facie illius fugient, q. d. v. 24. Et contundam a facie ejus inimicos ejus. Imo fluvii quoque cessabunt in mari, q. d. v. 26. Et ponam manum ejus in mare, & dextram ejus in flumina.

Sohar Genes. fol. 71. col. 281. ad verba Genes. XIX, 24. Et pluit דא דרגא דבי דינא לתתא דנשיל, sic commentatur: ירוה --- ab ירוה, sic commentatur: דשו מעילא. Hic est Gradus sive persona ex Judicio inferiore, quæ accepit potestatem de supernis.

Sohar Exod. fol. 23. col. 90. Illo tempore Matrona petet a Rege omnes illos populos inferius, & omnem illam potentiam supernam, ut in manus suas tradantur. וכלהו אתמסרו ביהמה, & omnia illa in manus ejus tradita sunt, ut in eis vindictam exerceat, q. d. Exod. XV, 2. Equum & sesforem ejus projecit in mare.

Tikkune Sohar c. 28. fol. 28, 1. 2. Simile de Rege, cujus magnates, principes & satrapæ portione quadam regionis opus habebant, ubi versarentur. Quidnam fecit Rex? שוי כלה ביהמה דמטרוניתא, Omnia in manus Matronæ tradidit, dicens: Quicumque aliquid petere cupit, is adeat Matronam, דאיתי בית דינא, quæ est domus mea, domus ירוה, templum meum. Et hoc est, quod dicitur Jerem. IX, 23. Nemo gloriatur, כי עם בואר, nisi in hoc, (Messia) quod me cognoscat & sciat.

Huc etiam illud pertinet, quod Metatroni, servo Dei, tradita est cura pluviarum, prout docet locus lib. I. de nominibus Messiaë n. 30, allatus. Qui vero pluviis præfectus est, ille sane potestatem plus quam humanam & angelicam accepit.

Sohar chadasch fol. 41. 4. Quando illud דא (inferius) ad dextram Matris ascendet, tunc filia a Matre superna tale bonum accipiet, quod in æternum nunquam desinet. Tunc vindictam sumet ab omnibus populis, & propterea scriptum est Daniel. II, 34. Ex petra abruptus est lapis, non per manus. Petra illa est Abrahamus, petra superna. Lapis ille est, in quo septem sunt oculi. Et faciet judicium in omnia, & comminuet illa, deinde facta

factus est rupes magna & implevit omnem terram. Quando vero dextra adharebit, tunc splendor Lunæ erit sicut splendor Solis. Jesa. XXX, 26.

OMNISCIENTIAM CUM HUMANA MESSIÆ NATURA COMMUNICA-

TAM ESSĒ DOCENT HÆC LOCA:

Sohar Genes. fol. 68. col. 269. ad verba Jesa. XI, 2. Et requiescet in eo Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intelligentiæ &c. *Omnia ista destinata sunt, ut habitent in hoc ostio inferiore, quod est ostium tentorii. Et omnia ista destinata sunt, ut habitent in Rege Messia inferiori, ut judicare possit mundum, q. d. v. 4. Et judicabit egenos in iustitia. Ostium sive janua terminus est Theologiæ Cabbalisticæ, & denotat מלכות sive regnum cælorum, h. e. ecclesiam, ex qua patet aditus ad veram cognitionem Dei & salutem æternum. Sic & ipse Servator se januam, per quam ad ovile ingrediamur, prædicavit. Joann. X, 7. 9.*

Pirke R. Eliezer c. 3. fin. *Per tria absoluta sunt cælum & terra, quæ sunt חכמה, Sapientia, תבונה, Intelligentia, רעה, Scientia, q. d. Proverb. III, 19. In Sapientia fundavit terram &c. Per tria hæc factum est templum, & per ea rursus ædificabitur, q. d. Proverb. XXIV, 3.*

**

Totum autem hoc dogma, quod nos Communicationem idiomatum dicimus, duce Scriptura Sacra, Judæi ita enunciant, ut dicant, Messiam Spiritu Sancto unctum, & majoribus, quam focii ipsius, donis instructum fuisse.

De unctione Messia per Spiritum Sanctum hæc loca profero. Targum Jesa. XLII, 1. *Ecce servus meus Messias, propinquus ero ipsi, in quo Verbum meum (majestas mea) sibi complacet. Dabo Spiritum Sanctitatis in eo, judicium meum populis revelabit.*

Targum 1. Samuel. XXIII, 8. *Hæc sunt nomina fortium, qui fuerunt cum Davide: Caput exercituum sedet in throno justitiæ, & omnes Prophetae & Seniores cingunt eum: unctus est oleo sanctitatis, electus & oblectans, pulcher aspectu & amœnus visu, sapiens in sapientia, & prudens in consilio,*

consilio, fortis robore, caput fortium est, omnia armorum genera bene disponit. Exit ore vocis & vincit in prælio.

§.

Quod vero vi hujus unctionis Messias pluribus donis, quam focii ejus, instructus sit, docet eximia hæc meditatio, quæ legitur in Sohar Levit. fol. 14. col. 56. ad verba Psalm. XXXI, 10. Quoniam tecum est fons vitarum. Hoc est oleum supernum, quod descendit, & in æternum non cessat, in quo omnis sapientia superna habitat. Nam dicitur, tecum; tecum, inquam, habitat, & in æternum a te non separatur, propter amorem omnium. Fons vitæ: nam ille est fons & scaturigo vitæ ad derivandam vitam ad arborem supernam, & ad accendendum lucernas. Propterea illa arbor dicitur Lignum vitæ, quæ ad hunc fontem plantata est & radices egit: hinc additur; & in luce tua videbimus lucem. Hæc est Lux, quæ justis seculo futuro adservata est, q. d. Genes. I, 4. Et vidit Deus lucem, quod bona esset: & ex hac luce Israëlita seculo futuro illustrabuntur.

Alia meditatio: Quoniam tecum est fons vitarum. Intelligitur Deus S. B. qui est arbor superna in medio paradisi, quæ ex omnibus lateribus omnia continet. Qvenam est ratio? Resp. Quia hic fons vitæ cum illa unitur, eamque multis coronis in circuitu horti ornat, quemadmodum mater filium suum exornat super omnia, q. d. Cant. III, 11. Egredimini & videte, filiæ Zion, regem Salomonem in corona, quæ ornavit eum mater ejus, die nuptiarum illius. Propterea dicitur; Quoniam tecum est fons vitarum: in lumine tuo videbimus lucem.

R. Isaac dixit ad hæc verba: Quoniam tecum est fons vitarum. Intelligitur Summus Sacerdos cælestis, qui respondet Summo Sacerdoti terreno: nam ille Sacerdos oleum unctionis sanctæ descendere facit inferius, & lucernas accendit superius. Sacerdos Summus consummatus est consummatione septem dierum supernorum, ut coronetur super omnia. Propterea septem dies impletionis vocantur dies consummationis, quia Sacerdos ille consummatus est reliquis diebus aliis, ut septem simul perficiat. — Septem diebus, quibus Sacerdos coronatur (nota hic, Sacerdotem respectu unctionis Regi similem haberi) inferius, omnia eodem modo sunt in cælis: & quando Sacerdos proce-

procedit in terra, omnia per manus ejus procedunt in cælo, & benedictiones adsunt in cælo & in terra. R. Abba dixit: Quidnam exinde discimus, quod Moses unxerit Aaronem? Resp. Hoc, quod propterea creavit illum locum fontem vitæ, q. d. Jesa. LXIII, 12. Ducens ad dextram Moſis ſemen decoris ſui. Et Moſes miniſtravit hæc omnia ſeptem diebus impletionis, ut hæc omnia in Aarone habitarent.

Alius adest locus ex Tanchuma, citante Jalkut Simeoni I. fol. 247, 4. ad verba Numer. XXVII, 16. Præficiat Dominus omnium spirituum. Dixit Deus ad Moſen: In viro, quem tu ipsis præficies, (Joſua ſcil.) eſt Spiritus LX. myriadam, ſic, ut cuius eorum ſecundum ſententiam ſuam reſpondere poſſit. Porro Deus S. B. dixit ad eum: Moſe, quandogvidem tu ſic dixiſti, ecce tibi oſtendam omnes judices & prophetas, quos filiis meis præficiam, ab hoc tempore, uſque ad illud, q. o mortui reſurgent. R. Simeon dixit, quod Deus ipſi oſtenderit Joſuam ſucceſſorem, qui adminiſtrationem tradiderit Othnieli: & ſic reliquos omnes. Quo factò Deus S. B. eum ſic allocutus eſt: Omnibus illis, quos tibi oſtendi, ſcientia una & Spiritus unus ineſt, ſed illi, quem videre cupiviſti, מְרַאשׁ בְּסוֹף, ab initio & in fine, רוּחַ אֶחָת יֵשׁ בּוֹ וְהָיָה שְׁקוּלָתָ כָּל הָרוּחוֹת, Spiritus unus ineſt, qui tantum valet, quantum omnes reliqui Spiritus. Et iſ eſt Meſſias, de quo legitur Jesa. XI, 1. Et exhibit virga ex ſtipite Iſai &c.

Et in eo quieſcet Spiritus ſapientiæ & ſcientiæ &c.

LIBER QVARTVS,
CONTINENS
HISTORIAM MESSIÆ
ANTE ADVENTVM IN CARNEM.

QUæ ad notitiam Messiæ historicam pertinent, non tempora solum adventus ejus in hunc mundum adtingunt, verum etiam tempora Vet. Testamenti, imo quædam etiam ex æternitate ipsa, completuntur. Hinc peculiarem librum illis destinaui, quæ partim ante mundum conditum ab ipso acta fuerunt, partim quoque temporibus Veteris Testamenti. Mirandum est, quod providentiæ divinæ placuit, Messiam subinde ad homines mittere, assumpto ad tempus aliquo corpore, aut alia quâdam figura, & quidem ita, ut ab iisdem agnosceretur. Hinc operæ pretium est cognoscere, quomodo sapientia Dei hominibus præludia quædam Messiæ ostenderit, & quâ ratione Patres fideles erga eundem sese gesserint.

CAP. I.

CONSILIVM MESSIÆ DE REDEMPTIONE GENERIS
HVMANI AB ÆTERNO CAPTVM.

QUum mundus nondum esset conditus, Deus jam erat, & Verbum ipsius. Quid igitur egerunt ab æterno? Respondet Divus Joannes: *Verbum erat apud Deum, in sinu ejusdem.* Et D. Paulus: *Prædestinavit nos Deus, in Christo, antequam mundi fundamenta jacerentur.* Eadem fuit fides ecclesiæ præscæ Judaicæ, in quam nunc inquiremus, & rem omnem suis aphorismis includemus.

Primo igitur ab æterno Messias una cum Patre consilium cepit de genere humano creando, id quod Sohar Genes. fol. 25. col. 98. testatur,
his

his verbis, ex versione Sommeri p. 50. *Dixit artifex (Filius) Domino structure, (Patri:) Faciamus hominem in imagine nobis simillima. Respondit Dominus structure: Adprobo consilium de eo faciendo: verum futurus est peccator coram te, quia stultus est. Ex quo simul constat, quod lapsum generis humani præviderint.*

Secundo, Lapsum illo prævifo consultarunt de genere humano restituendo, de quo locus elegantissimus & vere cedro dignus est, quem habet Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 3. quemque ex Breschith rabba ad Genes. I. 1. proferunt Raymundus Martini in Pugione Fidei II. II. 16. & Hieron. de S. Fide I. 7. Integer autem supra adfuit libro II. p. 127. quem hic conferre non erit inutile. Quid enim aliud indignant verba Psalm. XXXVI, 10. In luce tua videbimus lucem, quam lucem Messie, de quo scriptum est Genes. I. 4. Et vidit Deus lucem, quod bona esset? Vnde discimus, שצפה הקכה ברורו של משיח ובמעשיו, קודם שנברא העולם, quod præviderit Deus S. B. generationem tempore Messie viventem, antequam mundus conditus esset, eam vero lucem pro Messia & generatione tunc vivente sub throno gloriæ recondiderit. Et postea: חתהויל הקכה מתנה עמו, Deus S. B. cum Messia transigere cepit, & ad eum ita dixit: Illi, שגננוים אצלך עונותיו, quorum peccata penes te conclusa erunt, te sub iugo ferreo concludent, & tecum agent tanquam cum vitulo, cuius oculi caligant, & sub iugo spiritum tuum suffocabunt, & propter peccata eorum lingua tua faucibus adhærebit. רצונך בכך, An hoc tibi placet? Messias dixit Deo S. B. Domine mundi, an fortassis hæc mala per annos multos durabunt? Respondit Deus S. B. Per vitam tuam, & per vitam capitis tui, septimanam decrevi tibi, si dolores animam tuam corripient, ego illos eficiam. Tunc dixit Messias: בגילתה לבי, Domine mundi, ובשמחה לבי אני מקבל עלי, Cum gaudio & letitia cordis mei ego hæc in me suscipio, & quidem ea conditione, ne unus ex Israëlitis pereat, & ut non illi solum, qui meo tempore vivunt, ירשעו, salventur, sed & illi, qui in pulvere sunt reconditi: neque illi solum, qui meo tempore moriuntur, salventur, sed etiam illi, qui inde ab Adamo primo usque ad id tempus mortui sunt: neque hi solum, sed etiam ἐκτεθώματα, quæ meo tempore aderunt, sed

sed etiam illi, quos unquam creare decrevisti, & qui nondum creati sunt. Sic ego volo, & hac conditione omnia in me suscipio.

Desunt fateor, quædam in enarratione hujus consilii divini, nimirum, quod non expresse additur, necessarium esse, ut Messias naturam humanam adsumat, sed tamen illud facile concluditur ex reliquis, quæ adjecta sunt. Deest quoque de vocatione gentilium doctrina, quum hic de folis Israëlitis sermo existat, sed ea omnia ex analogia fidei Judaicæ & reliquis eorundem doctrinis facile suppleri possunt.

Tertio, Consilium quoque illud æternum versabatur circa ordinem salutis, hoc est, modum, quo homines beneficia cœlestia sibi applicare possent. Id quoque Judæi suo more sic explicant in Sohar Levit. fol. 14. col. 56. R. Hiskias sedit coram Eleasare & dixit: Quotnam lumina condita sunt, antequam mundus conderetur? Respondit hic: Septem, nimirum lumen legis, lumen gehennæ, lumen paradisi, lumen Throni gloriæ, lumen templi, lumen penitentiae, & lumen Messiae. In Pirke R. Eliefer c. 3. Midrasch Tehillim ad Psalm. XCIII, 1. fol. 35, 4. Midrasch Mischle ad c. VIII, 9. fol. 53, 3. Pesachim fol. 54, 1. Sohar chadasch fol. 8, 1. & Nedarim fol. 39, 2. eadem enarrantur, voce tamen luminis ubique ommissa, & loco luminis Messiae nomen illius additur. In Breschith rabba sect. 1. fol. 3, 3. aliter: Sex res קרמו, prævenērunt creationem mundi: quædam ex illis create sunt, nempe Lex & Thronus Gloriæ: במחשבה, להבראות, alia ascenderunt in cogitationem ut crearentur, (h. e. Deus eas creare decrevit) nimirum Patriarchæ, Israël, Templum, & nomen Messiae. Eodem modo in Tanchuma fol. 61, 4. enarrantur, sed sine illa distinctione inter res creatus & increatus. Quidam vero, ait, addunt etiam Paradisum & Infernum. Præterea Pirke R. Eliefer, Breschith rabba & Talmudistæ singula hæc ex verbis biblicis probant, quæ in reliquis ommissa sunt. Nolo loca illa adscribere, quia nobis jam nihil probant, unico de nomine Messiae excepto, ex Psalm. LXXII, 17.

Et huc pertinet illa traditio in Breschith rabba sect. 24. fol. 24, 3. *R. Tanchuma fil. Chija dixit, sunt tamen alii, qui hoc ex ore Rabbinorum nostrorum proferunt: Non venit Messias, עד שיבראו כל הנשמות שעלו במחשבה, להבראות,*

: להבראות, nisi postquam creata erunt omnes animæ, quæ ascenderunt in cogitationem Dei, ut crearentur. Sensus est, Deus antea de genere humano creando cogitavit, post etiam, cum lapsus prævidisset, de Messia mittendo.

Antequam pergamus, addenda sunt quædam huc facientia. De Israëlitis ante mundum creatis exstat locus in Midrasch Tehillim ad Psalm. LXXIV, 2. fol. 28, 2. Quidam denotat vox קר? Resp. Docet nos, quod Deus Israëllem creaverit antequam mundus esset conditus. Sohar chadasch fol. 68, 4. Ex illis rebus, quæ in cogitationem Dei ascenderunt antequam mundus conderetur, etiam Israëliti ipsi in mentem venerunt, quippe quibus Legem tradere voluit. Intelligenda igitur in his omnibus est non actualis creatio, quæ ante mundum conditum contradictionem involveret, sed tantum decretum divinum de illis rebus partim creandis, partim ordinandis.

De poenitentia idem Midrasch Tehillim ad Psalm. XC, 3. fol. 33, 4. Magna res est poenitentia, שקדמה לבריאת העולם, quia creationem mundi præcessit. Sohar Levit. fol. 29. col. 113. ex versione Sommeri p. 102. Antequam Deus O. M. crearet mundum, creavit poenitentiam, dixeruntque ipsi: Ego volo creare hominem hac ratione, quando revertatur ad te a delictis suis, ut parata sis ipsi condonare delicta sua & eadem expiare. Hinc semper poenitentia præsens est hominibus, ut, si quando homines se convertunt a peccatis suis, poenitentia revertatur ad Deum, omniaque expiet, pænæque subvertantur & emolliantur singulæ, quo homo purus fiat a peccatis suis. Si hæc de una tantum poenitentia parte intelligas, non satis erunt orthodoxa. Quodsi vero alteram simul poenitentia partem, nempe fidem, subintelligas, tunc omnia recte se habent.

Ad rem ipsam ut jam deveniamus i. notandum, verbum *creandi* h. l. non esse premendam, nam alibi rectius sese explicant: עליו במחשבה להבראות, ascenderunt in cogitationem, ut crearentur. 2. His verbis & eorum involucris decretum divina prædestinationis de ordine salutis in tempore observando describitur, quod tale est: Messias ex Patribus descendere, & in carne humana nos redimere, deinde una cum eadem

Thronum gloria occupare debebat. Illa redemptio per Legem (h. e. synecdochice per verbum divinum) hominibus annuncianda fuit, ut fierent Israël (h. e. populus Dei,) qui ad Templum sive ecclesiam Dei concurreret. Hic per Penitentiam, quæ contritionem & fidem complectitur, redemptionem Messiae sibi applicarunt, in fide, fide & sanctitate Ecclesiae usque ad finem vitae manentes. Hos igitur Deus decrevit aeternae salutis s. Paradisi participes reddere: aliis omnibus propter finalem incredulitatem Gehennae adjudicatis. Et huc pertinet alius locus ex Sohar Genes. fol. 74. col. 292. Et Deus S. B. voluit separare sibi semen sanctum, sicut decet ac par est, & propter hunc creavit mundum. Nam דא ישראל סליק ער שלם נברא עלמא: ברעיהא דקב"ה ער שלם נברא עלמא, ecce Israël ascendit in cogitationem s. beneplacitum Dei, cum mundus nondum esset conditus, q. d. Jerem. II, 3. Sanctus est Israël, initium proventus ejus.

CAP. II.

GESTA MESSIAE AD ORBE CONDITO VSQVE
AD ABRAHAMVM.

Messiam sub initium hujus universi una cum Patre & Spiritu S. omnia condidisse, hic quidem docendum jam erat, ut in historia Messiae pergeremus: Verum quia hoc ipsum jam supra adfuit, quum divinitatem illius ex opere creationis probaremus, ad alia jam progredimur.

Messiam in paradiso protoplastis praesentem fuisse, Judaei satis clare docent, dicentes, eosdem fuisse במחנה השכינה, in castris Schechine. Testatur locus in Bammidbar rabba sect. 13. fol. 218.1. R. Asarja fil. R. Jehuda nomine R. Simeonis protulit simile de rege, qui matrona sive conjugii sui iratus eandem e palatio ejecit. Post aliquod tempus eam reducere voluit, illa vero dixit: Alio more mecum agat, & tunc me reducat. Sic olim homo habitavit in paradiso, in castris Schechine, postea Deus iratus ipsum ex eodem extra septa illius ejecit. Quum autem Israëlita ex Aegypto egressi essent, Deus S. B. eosdem intra septa sua restituere voluit, eisque dixit, ut sibi tentorium facerent, quo in medio ipsorum habitaret.

Porro

Porro Messias fuit paranympus, qui Evam ad Adamum adduxit. Breschith rabba sect. 8. fin. *R. Afhu dixit: Deus sumsit calicem benedictionis, & benedixit illis* (Adamo scil. & Evæ.) *R. Jehuda fil. R. Simeonis dixit: Michaël & Gabriel fuerunt משרתיו, paranympsi Adami primi.* Hoc fecerunt Rabbini, qui, quis esset Michël, non satis intellexerunt, ut & hic, & alibi Gabrielem, aut alium quendam ex angelis creatis, ipsi socium facerent, quem tamen ex sacris literis non constat Angelum creatum fuisse.

Benedictio Adami & Evæ s. consecratio nuptialis Verbo tribuitur in Targum Hierosolymitano Genes. XXXV, 9. *Deus eternitatis, docuisti nos benedictionem sponsalitiæ inde ab Adamo & conjuge ejus, nam sic Scriptura diserite tradit: Et benedixit eis Verbum Domini, & dixit illis Verbum Domini: Crescite & multiplicamini &c.*

Post lapsum, eundem, quem huc usque mitem ac placidum senserunt, aliquanto duriores experti sunt. Quæ enim Genes. III, 8. scriptor facer de voce in horto circumieunte narrat, & ego de tonitru intelligere soleo, ea Targum Jonathan Verbo Domini tribuit: *Et audiverunt, inquit ille, vocem Sermonis Domini deambulantis in horto.* Et versu sequente Targum Hierosolymitanum: *Et vocavit Verbum Domini Dei Adamum.* Tikkune Sohar c. 61. princ. *Audiverunt vocem Domini: hæc erat Columna media, & Schechina cum ea. --- Vox, quæ ivit in horto, erat Columna media. --- Vox in horto erat Schechina.*

Philo de somniis p. 461. *ὁ ἱερός λόγος, Verbum sacrum aliis ut rex facienda imperat, alios, ut præceptor familiares discipulos, utiliter instituit, alios item tanquam consiliarius sententiis optimis instruit, non valentes ipsos sibi consulere.* Rursum cum aliis tanquam cum amicis fidenter amanterque secreta consilia communicat, quæ profanos audire nefas est. Interdum sciscitatur ex quibusdam, sicut ex Adamo illud: Vbi es?

Credibile est, Messiam ex illo tempore sæpius ad protoplastos venisse, eosque consolatione erexisse, id quod indigitatur in Breschith rabba sect. 11. fol. 11, 3. & sect. 12. fol. 12, 4. ubi Adamum sic loquentem introducunt: *Ille, de quo scriptum est Genes. III, 15. Hic conteret tibi caput*

caput &c. **בא הזרוע לי**, *venit, ut se adsociaret mihi*. Is vero est Messias, ut supra libro II. adfuit. Expresse vero hoc asseritur in Sohar chadaſch fol. 82, 4. ad verba Genes. III, 24. Et ejecit eum Dominus Deus, **מִיָּד מְשִׁיחָא דְּאִירוּ בְּגַתָּא דְּעֵדֶן**, *e manu Messiae, qui fuit in Paradiso*.

Neceſſe est enim, ut Deus impleverit illa verba, quæ postea per Jesaiam de Messia dixit c. LXIII, 9. *Et portavit eos, & suscepit eos* **כָּל יְמֵי עוֹלָם**, *inde a temporibus mundi antiquissimis*.

In Henochio transferendo Messiam partibus suis functum esse testatur Targum Jonathan & Hierosolymitanum Genes. V, 24. Prior: **אֲתַנְגִּיד וְסָלִיק לְרַקִּיעָא בְּמִימְרָא מִן קֳדָם יי**, *subductus est & ascendit in cælum per Verbum, quod est coram Domino*. Posterior eadem habet, nisi quod omiſſa sint verba: *ascendit in cælum*. Noli hæc omittere, quoniam non refragabor, si quis verbum h. l. mandatum explicet.

Circa Noachum varia sunt notatu digna. Primo locutus est Dominus ad eum **בְּמִימְרֵיהּ**, *per Verbum suum*, Jonathan Genes. VI, 3. & Hieros. ait: **אָמַר מִימְרֵיהּ דִּי**, *Et dixit Verbum ipsius Domini*. Postea v. 6. *Et pœnituit Deum* **בְּמִימְרֵיהּ**, *in Verbo suo*. Hieros. *Et fuit pœnitentia a Domino in Verbo suo*. Et paullo post rursus Jonathan: *Et judicabat eos* **בְּמִימְרֵיהּ**, *per Verbum suum*. Verba Genes. VII, 16. *Et clausit Deus januam post ipsum*, omnes de Verbo Domini interpretantur. Onkelos: *Et protexit ipsum Dominus per Verbum suum*. Jonathan: *Et protexit Verbum Domini portam arcæ in facie ejus*. Targum Hierosolymitanum: *Et pepercit ipse Verbum Domini*. Genes. VIII. 1. Jonathan: *Et recordatus est Dominus Noachi per Verbum suum*. Ibid. v. 21. Jonathan: *Et dixit Dominus per Verbum suum*. Genes. IX, 12. idem: *Hoc est signum meum, quod stabiliam inter Verbum meum & inter vos*. v. 13. *Arcus erit signum fœderis inter Verbum meum & inter terram*. v. 15. *Et recordabor fœderis mei, quod est inter Verbum meum, & inter vos*.

De turri Babylonica Jonathan Genes. XI, 8. *Et manifestatum est Verbum Domini contra illam civitatem*.

Post illa tempora Messias libenter in posteritate Semi versatus est, ex
qua

qva sibi populum elegerat. Breschith rabba sect. 36. fol. 35, 4. ad verba Genes. IX, 27. Et habiter in tentoriis Seini: **אין שכנת שורה אלני**, *Non habitat Schechina, nisi in tentoriis Semi.*

De Abrahamo plura adferre possumus. Primo narrant Judæi, ipsum, quod idola patris confregisset, in fornacem igneam coniectum, sed a Michaële liberatum esse. Schir haschirim rabba fol. 10, 3. *Descendit Michaël princeps magnus, & Abrahamum patrem nostrum ex fornace ignis eripuit.* Verbum Domini Pharaoni propter Abrahamum plagas magnas immisit. Jonathan Genes. XII, 17.

Porro Michaël venit, & Abrahamo captivitatem Loti annuntiavit. Pirke R. Elieser c. 27. hunc enim intelligunt per illum **פליט**, Genes. XIV, 13.

In sanctione illa fœderali, de qva c. XV. *Verbum Domini fuit cum Abrahamo in visione*, Onkelos & Jonathan v. i. *Abrahamus credidit Verbo Domini, & reputatum ipsi est ad justitiam* Ibidem v. 6. In ipso fœdere *Verbum Domini apparuit ipsi inter Sectiones.* Targum Hierosol. Exod. XII, 42. Et tunc Deus *per Verbum suum promisit* Abrahamo possessionem terræ sanctæ. Onkelos & Jonathan Exod. VI, 8.

Verbum quoque Domini Hagari in desertum profugæ adparuisse, & cum ea collocutum esse statuit Targum Hierosol. Genes. XVI, 13. Verba sunt hæc: *Et gratias egit Hagar & oravit in nomine Verbi Domini, quod apparuerat ipsi, dicens: Benedictus tu es Deus vivens totius mundi, qui vidisti afflictionem meam.* Philo de Cherubim princ. *Hagar primum ultro profuga, non expulsa, reducitur, occurrente angelo, id est, Dei verbo, in domum herilem.* Idem de profugis princ. *Occurrit ei Angelus, Verbum Dei, qui officii moneat eam, & in heriles ades reverti jubeat.*

Fœdus circumcisionis inter Verbum Dei & inter posteros Abrahami coaluisse qvater dicunt Onkelos & Jonathan Genes. XVII, 2. 7. 10. 11. In Tanchuma fol. 6, 4. ad verba Genes. XVII, 3. hæc observatio additur. *Quum nondum circumcisus esset Abrahamus, semper, quoties Schechina ipsi apparuit, in faciem cecidit. Postquam vero circumcisus fuit,* Hor. Hebr. Tom. II. Kk k cum

cum ea stans collocutus est, q. d. c. XVIII, 22. Et Abraham adhuc stabat coram Domino.

Quum tres angeli Abrahamo apparerent, Targum Hierosol. sic explicat Genes. XVIII, 2. XXXV, 9. *Et apparuit illi Verbum Domini.* Midrasch Tehillim fol. 14, 3. *Dixit Deus S. B. ad Angelos: Ite ad ipsum (Abrahamum) ונספל להם השכינה, & associata ipsis est Schechina, quæ detinuit Abrahamum, donec Angeli abirent, q. d. Genes. XVIII, 22. Et averterunt se exinde. Sohar Genes. fol. 67. col. 264. ad verba Genes. XVIII, 3. Et dixit: ארני, Domine, per א & ר. הנה שכינתא הנה, Schechina venerat, reliqui vero sub illo erant instar throni. Ibidem fol. 68. col. 268. ad Genes. XVIII, 10. Et dixit: Revertendo revertar. Non dixit, quis ille fuerit: הוה מלאכא רבירה הוה, Verum in omnibus illis Angelus Fæderis fuit, וכלא בקכה אתמר, & omnia de Deo S. B. dicuntur. Breschith rabba sect. 48. princ. מה ענה הרביר. הקכה אברהם שהוא יושב והשכינה עמרה: *Quantam comitatem Deus S. B. Abrahamo exhibuit, cum ille sederet, Schechina vero staret?* Reliqui vero Judæi de Michaële intelligunt, quod eodem recidit. Joma fol. 37, 1. *Traditio est: Quando tres simul in via eunt, maximus eorum medium locum tenet: qui hunc sequitur, a dextra est, minimus autem a sinistra. Idem invenimus de tribus angelis ministerialibus, qui ad Abrahamum venerunt: Michaël fuit medius, Gabriel ad dextram, Raphaël ad sinistram. Frustra de suo addunt, quod tres fuerint angeli ministeriales: nam unum eorum Abrahamus tanquam Deum tractat, & ipse quoque tali modo se gerit. Bava mezia fol. 86, 2. Quenam fuit differentia inter tres viros Michaëlem, Gabrielem & Raphaëlem? Resp. Michaël venit ad annunciandum Saræ de filio nascituro, Raphaël venit ad sanandum Abrahamum a doloribus circumcisionis. Gabriel abiit ad evertendam Sodomam. Obiectio: Scriptum est autem Genes. XIX, 1. Et venerunt duo Angeli Sodomam vespera. Resp. Michaël cum eo ivit, ut Lotum eriperet. Breschith rabba sect. 48. fol. 47, 1. ad verba Genes. XVIII, 2. Et vidit, Schechinam scil. & angelos. Postea col. 2. ad verba v. 3. Domine, si inveni gratiam. R. Chija dixit: לגרור שבהן אמר זה מיכאל**

Ad

Ad maximum eorum hæc verba dixit, & hic fuit Michaël. Sohar Genes. fol. 65. col. 257. Unus ex angelis venit, ut nuntiaret Saræ de filio, & hic fuit Michaël, propterea quod ille præfatus est dextra, & omnia bona & benedictiones in manus ejus permissæ sunt ex latere dextro.

De Loto Sohar Genes. fol. 71. col. 279. ad verba Genes. XIX. Et vidit Lotus: חָסַם לְשׁוֹכְנָהּ, vidit Schechinam. An vero aliquis videre potest Schechinam? Resp. Vidit splendorem unum super capita eorum ascendentem, & propterea dixit: Ecce quæso אֲדֹנָי, Domine; quemadmodum supra dictum est. Et propter Schechinam, illum scilicet splendorem, qui splenduit, dixit: Succedite quæso in domum servi vestri. In excidio Sodomorum Verbum Domini partibus suis fungitur, teste Jonathan Genes. XIX, 24. Ecce tunc demissa sunt super eos sulphur & ignis, a facie Verbum Domini de cælis. Jonathan Deuter. XXIX, 23. Submergetur terra vestra instar submersionis Sodomorum & Gomorrhæ, Adama & Seboim, quas evertit Verbum Domini in ira & furore suo.

In historia Abimelechi descendit Michaël angelus, & gladium strinxit, ut Abimelechum interficeret. Pirke R. Elieser c. 26. Item Verbum Domini claudendo concluderat omnes cardines domus vulvæ mulierum domus Abimelech, propter Saram. Jonathan XX, 18.

De Ismaële Onkelos & Jonathan Genes. XXI, 20. Et fuit Verbum Domini auxilio ipsi puero. Eodem capite v. 22. 23. iidem: Abimelech & Pichol dixerunt Abrahamo: Verbum Domini est in auxilio tuo in omni, quod facies. Nunc itaque jura mihi per Verbum Domini. Tandem v. 33. Abraham concionatur apud Jonathanem: Constemini & fidem habete in nomine Verbi Domini Dei mundi. Hierosolymitanus autem: Et orabat ibi Abraham in nomine Verbi Domini Dei mundi.

Porro Verbum Domini tentavit Abrahamum: Jonathan Genes. XXII, 1. Ibidem apud Hierosolymitanum v. 8. Abrahamus dicit: Verbum Domini parabit mihi ovem. Idem v. 14. Et coluit & oravit Abrahamum in nomine Verbi Domini, & dixit: Tu es, Domine, qui vides & non videris. Verbum Domini eripuit Isaacum, supposito in locum ejus ariete. Targum 2. Paral. III, 1. Onkelos & Jonathan Genes. XXII, 16. Per Verbum

meum juravi, dicit Dominus. Sohar chadasch fol. 41, 4. ad verba נִשְׁבַּעְתִּי, Hoc loco indigitatur Antiquus, qui per Microprotopum Abrahamo juravit. Onkelos & Jonathan v. 18. Et benedicentur propter meritum filii tui omnes populi terræ, propterea quod obedivisti Verbo meo.

Elieserum servum Abrahamus adjuravit in nomine Verbi Domini Dei, cujus habitatio est in cælis excelsis, & cujus dominium est super terram. Targum Jonathan Genes. XXIV, 3. Porro, ubi v. 7. Abrahamus dixit: Deus mittet Angelum suum, Sohar Genes. fol. 89. col. 314. addit: וְרָא מַלְאךְ הַבְּרִית. Vere hic est Angelus fœderis.

CAP. III.

GESTA MESSIÆ TEMPORIBVS ISAACI, JACOBI
ET JOSEPHI.

QUum Isaacus immolandus esset, Schechinam vidisse traditur in Debarim rabba sect. II. fol. 262, 2. Locum adferemus infra, ubi de Mose sermo erit.

De Rebecca gravida hæc exstant in Sohar Genes. fol. 89. col. 351. Rebecca quotidie vidit lumen Schechinæ, (nam Schechina in tentorio illius erat) ibique preces facit.

Quum Isaacus ad Philistæos migraret, Deus ipsi promisit: Verbum meum erit in auxilio tuo. Onkelos & Jonathan Genes. XXVI, 3.

Eo quoque tempore, quo Isaacus Jacobo benedixit, Schechina præfens fuit, totumque negotium direxit. Sohar Genes. fol. 83. col. 382. Ecce Schechina fuit cum eo. Nam nisi Schechina cum eo habitasset, quomodo Jacobo potuisset benedicere. Verum ἐμολογμένης Schechina cum eo in domo habitavit, & quidem semper cum eo habitavit. Ibidem fol. 84. col. 333. Veni & vide. Omnia opera Jacobi fuerunt in nomine Dei S. B. & propterea Deus S. B. semper fuit cum eo, neque Schechina ab eo recessit. Nam ecce illa hora, qua Isaacus Esavum filium vocavit, Jacobus non erat ibi, Schechina vero illud Rebecca, hæc autem Jacobo revelavit. Et col. 334. Illa hora destinatus est Michaël ut veniret ad Jacobum, & Schechina cum

eo, quod Isaacus novit. Porro fol. 85. col. 335. ad verba Genes XXVII, 30. יצא יצא, Exeundo exivit Jacobus. Bis hoc verbum ponitur, semel respectu Schechina, postea respectu Jacobi: cum enim Jacobus exiret, Schechina cum ipso exivit. Nam presente Schechina benedictio facta est. Isaacus verba recitavit, Schechina vero ipsi adstipulata est.

De Jacobo plura Messiae vestigia observamus. Eum in utero Michaëlis auxilio conservatum esse tradit Midrasch אבכיר in Jalkut Simmeoni I. fol. 32, 2. ad verba Genes. XXV, 23. Et concusserunt se filii in medio ejus, quippe qui de hoc & futuro seculo controverterunt. Illo tempore Sammaël Jacobum in utero matris interficere voluit: אלה שעמר כימחל כנגדו, quoniam vero Michaël a partibus ejus stabat, illo ipso tempore Michaël Sam-naëlem לשרוף comburere voluit, donec Deus S. B. confessum judicem inter eos constituit.

De itinere Jacobi in Mesopotamiam hæc habent Jonathan & Hierosolymitanus interpretes Genes. XXVIII, 10. Breviares facta sunt hora diei, & Sol ante tempus occidit, quia Verbum desideravit loqui cum eo. Fateor tamen hic non haberi vocem סימרא, sed דבור. In voto Jacobi v. 20. hæc habent Onkelos & Jonathan: Si Verbum Domini est in auxilio meo, &c. v. 21. Onkelos solus: Et erit Verbum Domini mihi in Deum.

De uxoribus Jacobi Sohar Genes. fol. 100. col. 396. Omni tempore, quo Lea & Rachel vixerunt, טכיתה שרה עליהו, Schechina in ipsis habitavit: posteaquam vero mortue sunt, non separata est Schechina ab illa domo s. familia, sed habitavit in ea, & quidem in tentorio Bilhæ. Nisi vero Jacobus inventus fuisset in conjunctione maris & feminae, Schechina non aperte habitasset in familia ejus: propterea Schechina habitavit in tentorio Bilhæ.

De partu Rachelis Jonathan Genes. XXX, 22. Et venit memoria Rachelis coram Domino, & exaudita est coram eo vox precum ejus, & dixit per Verbum suum, se daturum illi filios. Targum hierosol. ibidem: Et recordatum est Verbum Domini in miserationibus suis bonis Rachelis: & audivit Verbum Domini vocem precatonis ejus, & dixit in Verbo suo,

se daturum illi filios. Quæ quidem ultima ex pluribus Targumim congesta esse videntur.

Idem Messias Jacobi curam habuit, de quo Targum Hieros. Genes. XXXI, 9. *Et evacuavit Verbum Domini gregem patris vestri, & dedit mihi.* Pirke R. Elieser c. 37. *Laban persecutus est Jacobum. Michaël autem descendit, gladiumque stringens ipsum interficere voluit, q. d. Genes. XXXI, 24. Et venit Deus ad Labanem Syrum per somnium &c. Et in fœdere Labani cum Jacobo priorem ita locutum esse tradit Onkelos v. 49. (al. 48.) Videat Verbum Domini inter me & inter te: & v. 50. (al. 49.) idem cum Jonathane: Ecce Verbum Domini testis est inter me & te, Jonathan Deuter. XXVI, 5. Verbum Domini eripuit Jacobum de manu Labanis.*

Post reditum Jacobi ex Syria, סכנחא לא עתה סכנחא לא, *Schechina non recessit a tentorio Lea & Rachel.* Sohar Genes. fol. 97. col. 385.

Sequitur notabilis illa Messiae cum Jacobo lucta, quam Judæi Michaëli Archangelo tribuunt. Midrašch מִדְרָשׁ in Jalkut Simeoni I. fol. 39, 2. ad verba Genes. XXXII, 25. *Et luctatus est vir cum eo. Dixit Michaël ad Jacobum: Et quisnam ego sum? Sum sane unus ex Principibus primoribus, & tu hoc fecisti mihi, & tamen fratrem Esavum times.* R. Tarpon dixit: Michaël non habuit potestatem ab illo loco recedendi, donec eam Jacobus ipsi concederet, q. d. v. 26. *Dimitte me, quia aurora adscendit.* — Respondit Jacobus: Non dimittitatem, nisi benedixeris mihi. Regessit Michaël: *Eqvisnam vero patri gravior, servus an filius? Ego sum servus, tu es filius, adeoque necesse est, ut tu mihi benedicas. Respondit Jacobus: Hoc non obstante, (benedictionem a te postulo.) Statim igitur Michaël dixit: Non amplius Jacobus vocaberis, sed Israël. Deinde sic perrexit: Beatus es tu, qui natus es ex muliere, qui ad palatium superius introiisti, & sic illesus abiisti.* — Post pauca sic pergunt: *Dixit Deus S. B. ad Michaëlem: An recte fecisti, quod sacerdoti meo virum intulisti? Respondit Michaël: Domine mundi, ammon ego sum sacerdos tuus? Regessit Deus: Tu es sacerdos meus in celo, & ille est sacerdos meus*

meus in terra. ---- Dixit Deus S. B. ad Michaëlem: Cur sic fecisti filio meo promogenito? Respondit ille: Ad gloriam tuam hoc feci. Quo facto Deus hæc dixit: Ex hoc tempore תָּדַם מִסֵּנָה עָלָיו, ipsi & posteris ejus præficietur, usque ad finem omnium generationum, q. d. Daniel. X, 21. Nisi Michaël princeps vester: & c. XII, 1. Illo tempore stabit Michaël princeps magnus. Alio autem loco scriptum est Deuter. IV, 7. Quis enim populus magnus est præter te? Veniat igitur Magnus, & stet pro magno. Tu es ignis: de Israëlitis vero scriptum est. Obad. v. 18. Et domus Jacobi erit ignis. Veniat igitur ignis, & stet pro igne. Tu es princeps angelorum ministerialium, & ille est princeps omnium populorum. Veniat igitur unus princeps, & stet pro altero. Tu es supremus inter angelos ministeriales, & ille est supremus, q. d. Deuter. XXVIII, 1. Et Dominus Deus tuus constituet te supremum. Veniat igitur supremus, & stet pro supremo, & a supremo misericordiam pro illis roget. Quo facto Michaël dixit: Sit beneplacitum tuum, ut filii tui justi sint, sicut tu es.

His verbis multa & varia commiscuntur, sed tamen vestigia veritatis luculenta adsunt. Illud igitur ambabus largimur, quod 1. per virum hunc luctatorem Michaëlem intelligunt. 2. quod Michaëli potestatem benedicendi concedunt, quæ majori competit, non minori, qualem tamen illum Michaëlem paullo ante descriperant. 3. quod Michaëlem Sacerdotem coelestem faciunt, eumque terreno contradistingvunt. 4. quod Michael tutelam præstat Ecclesiæ Israëlitiæ. Hæc certe simul sumta ostendunt, hunc Michaëlem non nudum fuisse Angelum, sed ipsum Messiam. Et hæc fuit fides ecclesiæ antiquæ & purioris. Seqviorum temporum Rabbinī hanc veritatem variis additionibus interpolant, id quod tamen ipsi non præjudicat.

De materia illius pugnae sic tradit Targum Jonathan Genes. XXXII, 24. *Et pugnavit angelus cum eo in similitudine viri, dicens: Annon dixisti, te velle omnium tuorum decimam dare? Et ecce tibi sunt duodecim filii & filia una, neque tamen decimasti eos. Statim separavit primogenitos quatuor matrum, & reliqui sunt octo, & verum cepit numerare a Simeone, & Levi factus est decima. Respondit Michaël & dixit: Domine mundi, hæc est*

est fors tua. Pirke R. Eliezer c. 37. *Descendit Michaël, sumsit Levi, & ad thronum gloria deportavit, dicens: Domine mundi, hæc est fors tua & portio decime tue. Tunc extendit manum dextram suam, & benedixit ipsi, quia filii ipsius in terra coram facie mea sic ministrabunt, quemadmodum angeli ministeriales in cælis.* Philo de Somniijs p. 454. *Ab hoc autem Verbo libenter atleta noster excipitur, futurus novus discipulus. --- Tunc etiam insigne victoriae, lauream, a verbo accipit. Idem de nominum mutatione p. 819. Jacobo autem Angelus, Dei minister Verbum, aliud nomen indidit.* Sohar Genes. fol. 99. col. 394. ad Genes XXXV, 10. *Et vocavit nomen ejus Jacob. Qvis est ille, qui vocavit? Resp. Schechina, quemadmodum alibi dicitur Exod. XXIV, 17. Et vocavit Deus Mosen.*

Cum Jacobus Esavum fratrem conveniret, Schechina superna ipsum precessit, quæ auxilium ipsi supernum exhibuit, cui etiam Jacobus supplex factus in faciem procidit. Sohar Genes. fol. 98. col. 390.

De altera adparitione Dei Jacobo facta Targum Hierosolymitanum Genes XXXV, 9. *Et revelatum est Verbum Dei Jacobo, altera vice, dum rediret ex Mesopotamia, & benedixit illi.*

De Sepultura Rachelis hæc habentur in Sohar Genes. fol. 100. col. 396. ad verba Genes. XXXV, 20. *Et constituit Jacobus monumentum in sepulcro ejus. R. Jose dixit: Quæ nam est ratio hujus rei? Resp. Ne incognitus esset locus ejus, usque ad illum diem, quo Deus S. B. destinavit mortuos vivificare, quia adjicitur וַיִּבְנֵה יַעֲקֹב מוֹנָמֶנְטָא : h. e. ad hunc ipsum diem. R. Jebuda dixit: Usque ad illum diem, quo Deus S. B. captivos Israëlitis ad illum locum reducet, q. d. Jerem. XXXI, 16. Est enim spes in ultimistuis, & filii ad terminos eorum revertentur. Hoc Deus S. B. ipsi jurejurando pollicitus est, quod Israëlites, quando ex captivitate reversi erunt, ad illud ipsum sepulcrum Rachelis stare & flere debeant, quemadmodum ipsa de captivitate illorum flevit. Et de hac re Scriptura dicit ibid. Cum fletu venient, & cum miserationibus adducam eos. Et additur: nam merces est labori tuo. Et illo tempore decretum est, ut Rachel in via sit, utque cum Israëlitis & cum Schechina gaudeat. Et ita Doctores nostri docuerunt.*

Cum Thamar scortationis suæ causâ comburenda esset, & tria illa pigno-

pignora Judæ amiffisset, Deum ajunt innuiffisse Michaëli, ut oculos illius aperiret, & eam sic ab interitu vindicaret. Jonathan & Hierofolymitanus ad Genef. XXXVIII, 25.

De Josepho Sohar Genef. fol. 106. col. 419. *Ad quemcumque locum iusti abeunt, Schechina cum ipsis abit, neque illos deserit. Josephus pervenit in vallem umbræ mortis, & in Ægyptum deductus est, Schechina vero cum ipso fuit, q. d. Genef. XXXIX, 2. Et fuit Dominus cum Josepho. Et quia Schechina cum ipso fuit, omnia, quæ suscepit, per manus ejus prosperavit: ita quidem, ut, si herus ejus rem alio modo præcepisset, quam intenderat, illa tamen in manibus Josephi ad mentem & beneplacitum heri effecta fuerit.*

Josephus quum in domum Potipharis pervenisset, *Verbum Domini ipsi auxilio fuit*, id quod & herus illius agnovit. Onkelos & Jonathan Genef. XXXIX, 2, 3. Schechinæ hoc tribuunt in Breschith rabba sect. 86. fol. 84, 2. R. Pinchas nomine R. Simon dixit: *Vnde constat, quod Schechina cum ipso in Ægyptum descenderit.* Resp. Ex verbis Genef. XXXIX, 2. Et fuit Dominus cum Josepho.

Jacobus in Ægyptum proficiscens hanc a Deo promissionem accepit in Targum Jonathan Genef. XLVI, 4. *Ego sum, qui Verbo meo descendam tecum in Ægyptum.* Mechilta fol. 14, 1. Siphri fol. 12. col. 46. & fol. 28. col. 112. Tikkune Sohar c. 20. fol. 46, 1. *Observandum, quocumque loco Israëlita in captivitate fuerunt, Schechinam cum ipsis versatam esse. In Ægypto versati sunt, & Schechina cum ipsis fuit, q. d. 1. Samuel. II, 27. Annon revelavi me vobis domui patris tui, cum essetis in Ægypto? Mechilta fol. 27, 2. Quum Israëlita descenderent in Ægyptum, Schechina cum ipsis fuit, q. d. Genef. XLVI, 4. Ego descendam tecum in Ægyptum. Midrasch Tehillim ad Psalm. CXIII, 1. Cum Israëlita in Ægyptum descenderent, LXXI. fuerunt, si Schechinam simul numeres, q. d. Ego descendam tecum in Ægyptum. Bammidbar rabba sect. 7. fol. 196, 2. R. Nathan ita docuit: In magno amore Israëlita sunt apud Deum: quocumque enim commigrarunt, Schechina cum ipsis migravit. De Ægypto*

adducitur locus 1. Sam. 11, 27. Sohar Genes. fol. 108. col. 429. *Propter Jacobum & filios ejus Schechina venit in Ægyptum.*

Jacobus Genes. XLVI, 31. adoravit ad summitatem lecti, ideo scilicet adoravit, quia Messias in fine dierum venturus, & Schechina cum ipsis habitatura esset: ut explicat Sohar Genes. fol. 116. col. 459. Et fol. 120. col. 475. bis adhuc רמב"ם, lectum exponit per Schechinam.

Cum Jacobus filios convocaret, Genes. XLIX, 1. Schechina ipsi apparuit, & duodecim filii ejus cum illa uniti sunt. Sohar Genes. fol. 126. col. 499. 501. 502.

Idem moribundus Messiam subinde in ore habuit, cujus rei exempla superius habes lib. II. Nunc alia addimus, in quibus nomen Messiae non expresse habetur. Sohar Genes. fol. 122. col. 486. & Exod. fol. 48. col. 190. ad verba Genes. XLVIII, 16. Angelus, qui liberavit me ab omni malo, qui est Schechina, (de quo porro dicitur: Exod. XIV, 19. Et profectus est angelus Domini) benedicet vobis in seculo futuro. Onkelos & Jonathan Genes. XLVIII, 21. Verbum Domini erit in auxilio vestro. Idem c. XLIX, 25. Verbum Domini patris tui sit in auxilio tuo.

Post mortem patris Joseph ita alloquitur fratres in Targum Jonathan Genes. L, 20. Vos cogitastis contra me cogitationes malas, sed Verbum Domini cogitavit de me in bonum.

CAP. IV.

GESTA MESSIÆ TEMPORE MOSIS.

Hic incipiunt tribulationes Israëuitarum, de quibus in genere Mechilta fol. 14, 1. Quocumque tempore Israëlitæ in servitutem redacti sunt, Schechina fuit cum ipsis, q. d. Exod. XXIV, 10. Et viderunt Deum Israëlis, sub cujus pedibus.

Obstetricibus Israëliticis in Ægypto, cum Deum timerent, Verbum Domini edificavit domum regiam & domum sacerdotii magni. Jonathan Exod. I, 21.

Porro Verbum Dei Ægyptiis immisit cicatricem ulceris & inflammationem

tionem carnis, qvæ commota filia Pharaonis in flumine lavari voluit. Idem Exod. II, 5.

In rubo ardente Schechinam fuisse testatur Sohar Exod. fol. 96. col. 380. 381. **וְסִלְחָן יי' דָּה שְׁכִינָתוֹ**, *Per Angelum Domini intelligitur Schechina, q. d. Exod. III, 2. Et visus est ipsi Angelus Domini in flamma ignis. Idem dicitur Verbum Domini. Jonathan v. 12. Verbum meum tibi erit auxilio: qvæ promissio repetitur in Onkelos & Jonathan. Schemoth rabba sect. 3. fia. ad verba: Exue calceos tuos. Vbicunqve locorum Schechina se conspiciendam præbet, ibi prohibitum sandaliis calceari. Et sic quoqve de Josua c. V, 14. Exue calceos tuos. Philo de Somniis p. 461. Quando דִּעְיָס venit in amicorum consistorium, non prius incipit dicere, quam unumquemqve nominatim appellet, ut arrectis auribus attenti, quietiqve audiant oracula ad perpetuam memoriam. Ad hunc modum e rubo Moses vocatur.*

Ab eo tempore Schechina semper fuit cum Mose, neqve hic ab illa recessit. Sohar Genes. fol. 33. col. 132. *Schechina erat in captivitate, & Moses cum illa: nam nullo unquam tempore, quo Schechina in captivitate fuit, Moses ab ea recessit.*

Idem Verbum Mosi ad Pharaonem loquenti auxilium promittit. Onkelos & Jonathan Exod IV, 12. *Et nunc ito, & ego cum loquela oris tui. Et v. 15. Et Verbum meum erit cum sermone oris tui.*

Porro cum nomen יְהוָה Mosi revelatur, Targum Hierosolymitanum sic habet Exod. VI, 3. *Et revelatus est in Verbo suo Dominus Abrahamo, Isaaco & Jacobo per Deum cælorum: sed nomen Verbi Domini non notificavi illis.*

Omnes plagæ Ægyptiorum per Schechinam sunt effectæ. Tikkune Sohar c. 20. fol. 50, 1. *Deus S. B. vindictam sumpsit ab Hamane & filiis ejus per Schechinam superiorem, qvæ Ægyptios quinquaginta plagis percussit.*

Verbum Domini interfecit omnem primogenitum in terra Ægypti. Jonathan Exod. XII, 29. *Et sic Hierosolymitanus v. 42. Apparuit Verbum Domini contra Ægyptios in media nocte, dextra ejus interficiebat primo-*

genitos Israëlitarum. Jonathan Devter. VII, 22. Et innuunt Verbum Domini signa & prodigia magna & plagas multas in Ægyptum & Pharaonem.

Tikkune Sohar c. 18. fol. 29, 1. verba Exod. XIV, 8. Et filii Israël egressi sunt per manum excellam, sic explicant: *ורא עמודה דמסערתה. Hec est Columna media.*

Mechilta fol. 27, 2. *Cum Israëlita ascenderent ex Ægypto, Schechina cum ipsis ascendit, q. d. Genes. XLVI, 4. Ego ascendere faciam te. Cum descenderent in mare, Schechina cum ipsis fuit, q. d. Exod. XIV, 19. Et profectus est Angelus Domini præcedens castra Israël. Vide Locum Generalem XCI.*

Verbum Domini fecit miracula in exitu ex Ægypto. Jonathan Exod. XIII, 8. duxit populum per viam deserti maris rubri, Hieros. v. 18. איקר שכינה דיי, Splendor Gloriæ Domini sive Schechina præcedebat Israëlitas in columna nubis & ignis. Jonathan v. 21. Idem Devter. VII, 21. Servi eramus Pharaoni in Ægypto, & Verbum Domini eduxit nos manu forti. Targum 1. Paralip. XVII, 21. Apparuit Angelus missus a præsentia Domini, ut redimeret sibi populum, & compareret sibi nomen, & præstaret illis magna & fortia, educendo & liberando Israëlitas ex Ægypto. Philo de Agricultura p. 152. Deus præfecit ἐγθὼν λόγον, filium primogenitum, qui curam sacri hujus gregis tanquam magni regis ὑπαρχος susciperet. Et de migratione Abrahami p. 324. Verbo Dei utitur duce itineris, quemadmodum habet oraculum Exod. XXIII, 21. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam.

Porro in transitu maris rubri *Verbum Domini dixit ad Moysen: Quousque tu stas & eras coram me? Jonathan Exod. XIV, 16. Angelus Domini, qui præcessit Israëlitas, post eos abiit, eosque ab Ægyptiis dirisist.* Idem & Onkelos v. 19. Idem occurrit in Sohar Exod. fol. 21. col. 83. ubi de munere Messiae mediatorio sermo fuerat, postea sic pergunt: *Huc faciunt verba Exod. XIV, 19. Et profectus est Angelus Domini præcedens castra Israëlitarum, Israëlitis nimirum superni. Angelus autem Domini ille est, de quo scribitur Exod. XIII, 21. ויהיה ה' לפנינו, Et Jehova præcessit ipsos. Confer, quæ adlata sunt sub finem capitis præcedentis ad Genes.*

Genef. XLVIII, 16. Pirke R. Elieſer c. 42. *Deus S. B. dixit ad Moſen* Exod. XV, 15. *Loquere ad filios Iſraël, ut progrediantur. Reſpondit Moſes: Poſt ipſos ſunt hoſtes, ante ipſos eſt mare, quamam igitur via progredientur? Quid fecit Deus Sanctus Benedictus? Miſit Michaëlem, מִיכָאֵל, Principem magnum, qui factus eſt murus igneus inter Iſraëlitas & Ægyptios.* Midraſch in Jalkut Simeoni I. fol. 113, 4. ad verba Exod. XL, 34. *Et nubes obtexit tentorium conventus. Hæc erat una ex nubibus majeſtaticis, quæ ſervierunt Iſraëlitis in deſerto per annos XL. una erat a dextris, una a ſiniſtris, una ante, una poſt, una ſuper eos, & nubes Schechina in medio eorum. Et columna nubis proſecta eſt ante eos, deprimens, quæ excelsa, & tollens, quæ humilia fuerunt, interficiens ſerpentes & ſcorpiones, comburens ſpinas & tribulos, eosque in via recta deducens. Sed nubes Schechina habitabat in tentorio.*

Sohar Genef. fol. 100. col. 398. f. *Veni & vide. Eo tempore, quo Iſraëlitiæ in deſerto fuerunt, Schechina præceſſit eos, ipſi vero eam ſecuti ſunt, q. d. Exod. XII, 21. Et Dominus præceſſit eos interdium per Columnam nubis ad ducendum eos, noctu vero per Columnam ignis ad lucendum eis. Et propterea ſcriptum eſt Jerem. II, 2. Ita dicit Dominus: Memini tui, gratiæ juventutis tuæ, amoris deſponſationis tuæ, לָכֵן אַחֲרֵי בָמִרְבֶּךָ, quum ires poſt me in deſerto. Schechina vero ivit, & omnes nubes gloriæ cum ipſa. Quando igitur Schechina proſecta eſt, tunc & ipſi proſecti ſunt, q. d. Exod. XL, 36. Quando aſcendit nubes a tentorio, tunc Iſraëlitiæ proſecti ſunt. Soh Numer. fol. 69. col. 274. ad verba Exod. XIV, 19. Et proſectus eſt Angelus Domini, ad ſumendum ſcilicet vindictam, & de hac re gaviſus eſt Meſſias. Gaviſus eſt quoque Præſectus Scholæ, qui hæc explicuit, & addidit: רַחֵם רַיִים מִיִּיחָוֵהוּ, Ecce ſcriptor ſacer hæc accurate de Meſſia explicuit. Adduco hanc in rem verba Philonis ex libello, Quis rerum divinarum hæres ſit p. 397. Nam hæc nubes ceu ſcuto protegens & conſervans Deo charum populum, temperantiæ deditum, non ſinebat exagitari, arcendo impiam gentem ſervientem affectibus. Mentibus enim virtute præditis paulatim irrorat ſapientiam ſecuram a malis omnibus, in duras autem ac bonarum artium ſteriles more nivis denſiſſime*

Lll 3

penas

pœnas ingerit, intentans eis inundationis perniciem miserabilem. Caterum illi Angelorum principi, לֹאֲמָנָה antiquissimo, hoc eximium donum concessit Pater omnipotens, ut in conspectu stans, facturam a factore discerneret. Reliqua occurrent infra, ubi de Messia mediatore sermo erit. Ibidem tempore auroræ Verbum Domini respexit exercitum Ægyptiorum. Hieros. Exod. XIV, 24. Ægyptii quoque ipsi hoc agnoverunt, dicentes: Fugiamus hinc, nam Verbum Domini parat ipsis victoriam. Jonathan & Hieros. v. 25. Post insigne hoc miraculum Israëlitas crediderunt in nomen Verbi Domini, & prophetiæ Moysis servi ejus. Onkelos & Jonathan v. 31.

In cantico post exitum e mari Messiam liberatorem suum prædicarunt. Sic Onkelos & Jonathan Exod. XV, 2. Dominus locutus est per Verbum suum, & fuit mihi liberator. Ibidem v. 8. Et per Verbum oris tui intellexerunt aquæ, & steterunt. Onkelos v. 10. Dixisti per Verbum tuum, & obtexerunt illos aquæ.

In Mara Verbum Domini posuit ipsis decretum Sabbathi, & præceptum de honorandis parentibus. Jonathan Exod. XV, 25. Israëlitas murmurarunt contra Verbum Domini. Onkelos & Jonathan Exod. XVI, 8.

In deserto. Mechilta fol. 27, 2. Cum Israëlitas in desertum ingrederentur, Schechina cum ipsis fuit, q. d. Exod. XIII, 21. Et Dominus præcessit ipsos. Pesikta sotarta fol. 44, 4. Schechina præcessit ipsos, & locum castrorum illis præparavit. Ibidem fol. 47, 2. Quamvis Schechina cum ipsis fuit, tamen necesse habuerunt, ut cum cautione & clanculum, velut exploratores, proficiscerentur.

Messias quoque rupes fuit in deserto. Targum Jesa. XVI, 1. Adferrent dona Messie Israëlitarum, qui robustus erit, עַל רוּחוֹ בְּמִדְבָּרָא טוֹר, כְּנִישָׁתָא דְּצִיּוֹן, propterea quod in deserto fuit rupes Ecclesiæ Zionis. Notandum in editione Buxtorfiana legi רוּחוֹ, quod forte mendosum. Tikkune Sohar c. 21. fol. 53, 2. שְׂכִינָתָא הוּא נָח עַל סַנְרָא, Schechina quievit in ista rupe. Locum integrum vide supra lib. II. p. 116. —

Altare post victoriam de Amalekitis nomen accepit: Verbum Domini

mini est vexillum meum. Jonathan Exod. XVll, 15. Postea Moses dixit v. 16. *Juravit Verbum Domini per solium gloriae suae, quod ipsum per Verbum suum pugnabit contra Amalek.*

Jethro, quum bonum Mosi consilium proponeret, ita dixit: *Nunc audi me, & Verbum Domini erit in auxilio tuo.* Onkelos & Jonathan Exod. XVIII, 19.

Quum Moses montem Sinai ascenderet, *Verbum Domini illum antevertit.* Hieros. Exod. XIX, 3. & inter alia sic ait: *Si audiveritis vocem Verbi mei.* Idem v. 5. Porro populus respondet v. 8. *Quodcunque loquatur Verbum Domini, faciemus,* v. 9. Porro *Verbum Domini dixit Mosi: Ecce Verbum meum revelabitur tibi in densitate nubis.* Moses populum obviam duxit *Verbo Domini*, Onkelos v. 17. pro quo Jonathan *Schechinam* habet, quod eodem recidit.

Verbum Domini locutum est decem praecepta. Hieros. Exod. XX, 1. Populus autem vocem illius deprecabatur: *Ne sermo rursum fiat a facie Domini, ne moriamur.* Jonathan v. 18. & Deuter. XVIII, 16. ubi vide etiam Onkelos. Statim illud sequitur in Hieros. Exod. XX, 24. *In omni loco, in quo memorabitur nomen sanctum meum, Verbum meum apparebit & benedicet vobis.* Onkelos: *in quo habitare faciam Schechinam meam.*

Postea, ubi Angelus ductor Israëlitis promittitur, hi sic monentur: *Cave tibi a facie ejus, & pareto verbo ejus, --- quoniam in nomine meo Verbum ejus.* Onkelos & Jonathan c. XXIII, 21. Porro Jonathan c. XXIV, 1. *Et ad Mosén dixit Michaël princeps sapientiae: Ascende ante conspectum Domini.*

Locus proprius, ubi Schechina inter Israëlitas habitavit, fuit tabernaculum foederis. Sohar chadasch fol. 51, 4. *Veni & vide.* Deus S. B. *Schechinam suam Israëlitis tradidit, ut incubaret ipsis, sicut mater pullis incubat, & ut ipsos ab omni latere defenderet.* Omni vero tempore, quo Mater illa Sancta ipsis incubat, Deus S. B. venit, ut cum ipsis habitet, & propter hoc eam nunquam relinquit, imo omne gaudium caeleste cum ea est. Et propterea Deus tentorium in medio Israëltitarum constituit, ut ipsos doceat,

doseat, se illorum in æternum non obliturum, neque illos relicturum. Nam **הָיוּ מִשְׁכָּנָהּ**, illa **וְהָיָה** in medio eorum existens ita dicit: **שָׁמָּה** sunt inferius, fac, ut etiam tentorium existam superius, ut ascendam ad te: ut ego & filii mei post te curramus, Cant. I, 3.

De **כְּפֹרֶת** in arca fœderis Jonathan & Onkelos ita Exod. XXV, 22. *Et constituam **אֹמֶן**, (comparere vos ibi jubebo, ubi Schechina mea præsto est) tibi Verbum meum ibi, & loquar tecum de tegumento: id quod iidem repetunt c. XXX, 6. & Numer. XVII, 4. al. 19. Alibi Jonathan Numer. VII, 89. Spiritum vocat: Et cum ingrederetur Moses in tabernaculum fœderis ad loquendam cum eo, **וַיִּשְׁמַע יְהוָה קוֹל רוּחַ**, audivit vocem Spiritus, quæ loquebatur cum eo, quando descendisset de cælis cælorum super propitiatorium, quod erat in arca testimonii. Cum Moses de immunditia quorundam consuleretur, respondit: Surgite & audite, quod Verbum Domini vobis præcepit. In Targum i. Paral. XIII, 6. Deus sic describitur, cujus Schechina s. majestas insidet Cherubinis. Midrasch in Jalkut Simeoni I. fol. 113, 4. Ex quonam loco Schechina locuta est cum Mose? R. Nathan respondit: Ex altari suffitus, q. d. Exod. XXX, 6. Et pones illud (altare) ante propitiatorium. Simeon ben Asai dixit: Juxta altare suffitus, q. d. ibid. v. 36. Et contundes ex illo (suffitu) attenuando. Discipuli R. Israël dixerunt: Juxta altare holocausti, q. d. Exod. XXIX, 42. Holocaustum jube in generationibus vestris. Propterea Levitæ dicuntur **שְׂכֵנֵי שְׁכֵנֵי**, vicini Schechina, Pesikta sotarta fol. 87, 2. quia scilicet tentoria eorum propiora erant tabernaculo fœderis, quam reliquorum Israëlitarum. Sabbathum Deus dicit signum inter Verbum meum & vos. Onkelos & Jonathan Exod. XXXI, 13. 17.*

Verbum quoque Domini animadvertit in populum idololatricum. Jonathan c. XXXII, 35. Quando nubes gloriæ se conspiciendam præbuit, tunc Verbum Domini locutum est cum Mose: Idem c. XXXIII, 9. Idem c. XXXIV, 5. *Et prædicavit Moses nomen Verbi Domini: addit de suo nomen Mosis, quod Onkelos non fecit. Nam ipse Deus, sive, ut hic Jonathan, Verbum prædicavit audiente Mose excellentias & proprietates divinas.*

Quum

Quum constitutiones de sacrificiis populo Dei essent proponenda, Verbum Dei de his cum Mose locutum est. Jonathan & Hieros. Levit. I, 1. Vbi miror in Hierosolymitano legi: וכל סימרה ריי. *Et omne Verbum Domini fuit cum eo*: nam tale quid alibi nondum occurrit. Levitæ in tabernaculo iubentur custodire custodiam *Verbi Domini*. Onkelos & Jonathan c. VIII, 35. id quod mandatum ad omnes Israëlitas extendunt iidem c. XVIII, 30. XXII, 9. qui etiam illud exsecuti sunt, & siue nubes gloriæ quiesceret, siue migraret, custodiam *Verbi Domini* observarunt: iidem Numer. IX, 19. 23. Decretum *Verbi Domini* pronuntiatum fuit, quum blasphemus ille puniendus esset: iidem Levit. c. XXIV, 12.

In benedictione Sacerdotali, de qua Numer. VI. Schechina quoque munere suo functa est, quippe propter quam omnis ad nos benedictio pervenit. Sohar chadaseh fol. 36, 1. *Quando Israëlita puri & benedictione digni fuerunt, manus Sacerdotis facile, sine difficultate, attolli, & verba cum letitia & voluptate cordis recitari potuerunt. Tunc, cum Schechina in digitis habitavit, illi semetipsos extulerunt, & Sacerdos cognovit, quod Israëlita benedictione digni essent, iisque cum letitia cordis benedixit. Quando vero manus ejus graves erant, & cum quadam difficultate extollebantur, tunc ille cognovit, quod Israëlita benedictione digni non essent. Nam quo tempore Schechina venit, ut in manibus illius habitaret, digiti, qui sunt in imagine superna, letati sunt, quod Schechinam recipere possent, & volarunt, ut se celeriter in altum extollerent. His verbis Judei satis innuunt, sine Messia benedictionem esse nullam.*

Quando nubes modo dicta profectionem indicabat, tunc Moses dixit: *Surge vel revelare Sermo Domini in robore iræ tue, & dissipabuntur inimici tui.* Illa vero quiescente sic oravit: *Revertere nunc, Verbum Domini, per misericordiam tuam bonam &c.* Jonathan & Hieros. Numer. X, 35. Porro in inurmuratione Israëlita fastidiverunt *Verbum Domini, cujus Schechina in medio eorum habitavit.* Onkelos & Jonathan c. XI, 20. Idem *Verbum Domini* familiariter cum Prophetis conversatum est, eisque in visione apparuit. Jonathan c. XII, 6.

Josua & Caleb ab exploratione reduces auxilium *Verbi Domini* suis promittebant, sed illi *Verbo Domini* non crediderunt, & decretum illius neglexerunt. Onkelos & Jonathan Numer. XIV, 9. II. 41. *Illud Verbum Dei patres ignoraverant, non illi veri progenitores nostri, sed longevitate cani, qui solebant dicere* Numer. XIV, 4. Da nobis ducem, & revertamur in Ægyptum. Hæc Philo lib. 2. de Allegoriis p. 71. Rupe a Mose bis percussa Deus ad Mosen & Aaronem sic loquitur: *Quia non credidistis Verbo meo, ut sanctificaretis me coram filiis Israël, ideo non introducetis eos in terram promissam*: iidem c. XX, 12. Postea rursus murmurarunt Israëlita contra Verbum Domini & Mosen: propterea Verbum Dei serpentes iisdem immisit: iidem XXI, 5. 6. Quando vero serpens mordebat virum, is autem contemplabatur serpentein æneum, & cor ejus intentum erat in nomen *Verbi Domini*, ille vivebat. Jonathan v. 9. Hierosolymitanus ibi sic habet: *& facies ejus intentæ essent ad patrem cælestem*.

In historia Bileami Verbum Domini nocte ipsi apparuit. Onkelos & Jonathan c. XXII, 9. 20. & postea ipsi interdium occurrit. Iidem c. XXIII, 4. 16. al. 8. 20. Angelus, qui ipsi in itinere obstitit, fuit Verbum Dei. Philo de Cherubim p. 87. *Vide resistens ex adverso Verbum Dei armatum, quod solet bonum malumque definire*. Idem, quod Deus sit immutabilis p. 248. 249. *Verbum Dei viam Edomi & sectam eandem sequentium, inter quos & Balaam referendus est, intersepire dignatur*. Unde Bileam sic vaticinatus est: *Quid maledicam, & Verbum Domini benedicit illis? Quid ego imminuam, & Verbum Domini multiplicavit eos?* Jonathan & Hieros. v. 8. al. 12. item: *Verbum Domini Dei ipsorum illis est auxilio, & jubitum regis Messie vociferatur inter eos*. v. 21. Sohar Genes. fol. 50. col. 200. ad verba Numer. XXIX, 3. Et vidit Israël habitantem secundum tribus suas. *Vidit Sebechinam tegentem eos, ipsisque incubantem, duodecim tribus sub se bene disponentem, adeoque oculus ejus (malus & invidus) ipsis nocere non potuit*. Dixit igitur: *Quomodo potero ipsis nocere, quum ecce רוּחַ קִיְשָׁא עִלְיָאָהּ, Spiritus S. superius ipsis incubet, eosque aliis suis obtegat?* Israëlita cum Midianitis scortantes suspensi

suspensi sunt coram Verbo Domini in ligno. Jonathan Numer. XXV, 4.

Porro Moses de successore sollicitus Deum sic alloquitur: *Constituatur Verbum Domini, quod dominatur in animas hominum, & a quo datur spiritus animarum universæ carni, virum fidelem super congregationem: Jonathan & Hieros. c. XXVII, 16.*

In Deuteronomio multiplex Verbi ac Messæ mentio injecta reperitur, quæ loca ordine proferemus: Jonathan c. I, 1. *Vos declinastis מכתר מומריהו, ut nolueritis sequi Verbum ejus.* Hieros. ibidem: *Deus dixit במימריהו in Verbo suo, futurum, ut perderet vos.* Jonathan v. 10. *Verbum Domini Dei vestri multiplicavit vos.* Onkelos & Jonathan v. 26. *Rebelles fuistis contra Verbum Domini Dei vestri.* Ibidem v. 30. *Verbum Domini Dei vestri, quod præcedit vos, pugnabit pro vobis.* Ibidem v. 32. *Et in hac re non credidistis Verbo Domini Dei vestri.*

Hierosol. c. III, 2. *Verbum Domini dixit ad Moysen: Ne timeas ab Ogo.* Onkelos & Jonathan v. 22. *Ne timeatis ab illis, quoniam Verbum Domini Dei vestri pugnat pro vobis.*

Jonathan c. IV, 3. *Oculis vestris vidistis, quid Verbum Domini fecerit colentibus idolum Peor.* Idem v. 7. *Quis est populus magnus, cui Deus ita sit propinquus in nomine Verbi Domini? ----- Verbum Domini sedet in folio suo excelsio & elevato, & audit preces nostras, quocunque tempore oraverimus coram eo.* Idem & Onkelos v. 24. *Quoniam Verbum Domini Dei vestri est ignis consumens.* Ibidem v. 33. *Num audit populus Verbum Dei viventis, qui loqueretur e medio ignis?* Hieros. v. 34. *Aut signa, quæ fecit Verbum Domini, veniendo, ut annuntiando assereret sibi populum e medio populi?* Onkelos & Jonathan v. 36. *De cælis excelsis audire fecit vos vocem Verbi sui.*

Onkelos & Jonathan c. V, 5. *Ego stabam inter Verbum Domini & vos, ad indicandum vobis פתגם, verbum Domini: quoniam timuistis a facie Verbi Domini, quod audiebatur e medio ignis.* Jonathan v. 24. 25. *Ecce ostendit illis Verbum Domini Dei nostri ית שכנת יקריר, Schechinam*
Mm m 2 majesta-

majestatis sue, & excellentiam magnificentie sue & vocem Verbi ejus audivimus e medio ignis. Jam vero quare moriemur, ut devoret nos ignis magnus iste, si addiderimus ultra audire vocem Verbi Domini Dei nostri, ut moriamur? Idem v. II. Non jurabit unus ex vobis per nomen Verbi Domini Dei vestri frustra.

Jonathan c. VI, 13. Dominum Deum vestrum timebitis, eumque coletis, & in nomine Verbi Domini in veritate jurabitis. Onkelos c. VIII, 3. Non solo pane vivet homo, sed omni egressione Verbi Domini vivet homo: h. e. quodcumque Verbum illud Domini destinaverit, ut nobis victum præbeat. Jonathan ita vertit: sed in omni, quod creatum est per Verbum Domini, vivet homo. Onkelos & Jonathan c. IX, 3. Scietis itaque hodie, quod Dominus Deus vester ille sit, cujus Schechina majestatica coram Vobis ambulat, Verbum, inquam, ejus ignis consumens, ipsum perdet & extirpabit populos a facie vestra. Jonathan c. XI, 22. 23. Verbum Dei ejiciet omnes populos istos. Idem c. XII, 5. In terra, quam elegerit Verbum Domini Dei vestri ex omnibus tribubus, ut Schechinam suam ibi habitare permittat, ibi quæretis & invenietis domum majestatis illius. Idem c. XV, 5. Si recipiendo receperitis Verbum Dei vestri, &c. Deus benedicet vobis.

Onkelos & Jonathan c. XX, 1. Cum exhibitis contra hostes, Verbum Domini vobis erit auxilio. Jonathan c. XXIV, 18. Verbum Domini vos liberavit ex Aegypto: v. 25. Ut benedicat vobis Verbum Domini Dei vestri in omnibus operibus manuum vestrarum. Hierosol. c. XXVI, 17. Verbum Domini regem constituistis super vos hodie, ut sit vobis in Deum. Idem v. 18. Verbum Domini factum est rex super vos nomine suo, tanquam super populum dilectum instar peculii. Jonathan ibidem: Verbum Domini elegit vos electione una in mundo. Onkelos & Jonathan c. XXVII, 10. Auscultabitis igitur Verbo Domini Dei vestri, & facietis mandata ejus.

Onkelos & Jonathan c. XXVIII, 2. Et venient ad vos omnes benedictiones istæ, quando auscultaveritis Verbo Domini Dei vestri. Jonathan v. 7. Verbum Domini dabit hostes vestros &c. v. 9. Stabiliet vos Verbum Domini coram se in populum sanctum. v. II. Abundare te faciet Verbum Domini

Domini in bonum, in fœtu ventris tui &c. v. 13. Præficiet vos Verbum Domini in reges, neque habebit vos pro vilibus. Idem & Onkelos v. 15. Si non recipiatis Verbum Domini Dei vestri. Jonathan v. 20. Verbum Domini immittet in vos maledictiones. v. 21. Adharere vobis faciet Verbum Domini pestem &c. v. 22. Percutiet vos Verbum Domini tumore, febre, & igne ossium. v. 25. Ponet vos Verbum Domini fractos coram hostibus vestris. v. 27. Percutiet vos Verbum Domini ulceribus Ægypti. v. 28. Percutiet vos Verbum Domini pavore. v. 48. Servietis hostibus vestris, quos Verbum Domini in vos immittet. v. 59. Et obteget Verbum Domini a vobis Spiritum Sanctum, quum plagæ vobis supervenient. v. 61. Omnem infirmitatem & plagam, quæ non scriptæ sunt in hoc libro, venire faciet Verbum Domini contra vos. v. 62. Quia non recepistis Verbum Domini Dei vestri. v. 63. Sicut latatum est Verbum Domini bene faciendo & lætificando vos, sic latabitur Verbum Domini immittendo vobis populos alienos. Jonathan & Hieros. v. 68. Redire faciet vos Verbum Domini in Ægyptum.

Jonathan c. XXIX, 4. Non dedit vobis Verbum Domini cor ad obliviscendum, sed potius ad recordandum. c. XXX, 3. Et recipiet Verbum Domini cum beneplacito pœnitentiam vestram. v. 5. Et introducet vos Verbum Domini in terram promissam. v. 7. Et immittet Verbum Domini maledictionem in inimicos vestros. Idem & Onkelos, v. 8. Vos vero revertemini & recipietis Verbum Domini. Jonathan v. 20. Ut diligatis Dominum Deum vestrum, & auscultetis Verbo ejus.

Jonathan c. XXXI, 3. Dominus Deus vester & Schechina ejus transibunt ante faciem vestram. v. 5. Et tradet Verbum Domini hostes in manus vestras. v. 6. 8. Schechina Domini Dei vestri præcedet vos. v. 7. Ut ingrediaris in terram, quam juravit Verbum Domini patribus vestris. v. 12. Ut timeant omnes a facie Verbi Domini Dei vestri. v. 15. Et revelavit se majestas Schechinæ Domini. Onkelos & Jonathan v. 23. Moses dixit

ad Josuam (nomine Dei:) Verbum meum erit tibi auxilio. Hierosol. c. XXXII, 1. adducit verba Jefa. I, 1. & sic παρρησιάζει: Audite celi & ausculta terra, quoniam Verbum Dei loquitur. Idem & Jonathan v. 23. 26. Dixi in Verbo meo &c. Jonathan v. 36. Quoniam judicat Verbum Domini per misericordiam suam iudicium populi sui Israël. v. 39. Quoniam revelabit se Verbum Domini ad redimendum populum suum. Idem & Hierosol. v. 48. 49. Et locutum est Verbum Domini cum Mose. Breschith rabba sect. 5. fol. 6, 3. Facta est vox Dei S. B. Metatronis ad Mosén, illo scilicet tempore, quando dixit ipsi Deuter. XXXII, 48. Ascende ad montem Abarim.

Jonathan & Hierosol. c. XXXIII, 2. Dominus manifestavit se in gloria Schechine sue super montem Gebal ad audiendam Legem filiis Israël. Jonathan c. XXXIV, 1. Verbum Domini ostendit Mosi omnes fortes terræ, & virtutes, quas facturi erant Jephtha & Simson. v. 5. Revelata est super Mosén gloria Schechine Domini. v. 6. Deus Mosi manifestatus est per Verbum suum. Hierosol. v. 9. Et fecerunt Israëlites, sicut Verbum Domini præceperat Mosi. Idem & Jonathan v. 10. Non surrexit Propheta in Israël, quoniam cognovit eum Verbum Domini sermonem cum ipso miscendo. v. 11. In omnibus signis & prodigiis, ad quæ miserat ipsum Verbum Domini, ut in terra Ægypti &c. Moses paullo ante mortem in cœlo vidit Messiam, quam traditionem ex Breschith rabba multis adfert Raymondus Martini in Pugione fidei II. 9. 18.

CAP. IV.

GESTA MESSIÆ TEMPORE JOSVÆ, JUDICVM ET REGVM.

PRima promissio Josuæ facta statim de eo agit, quod Verbum Domini ipsi auxilio futurum sit. Targum Josuæ c. I, 5. 9. 16. III, 7. VI, 27. quæ ipsa phrasis hoc libro & sequentibus tam sæpe repetitur, ut porro ejus mentionem facere nolumus. Per hoc Verbum jurabant exploratores Rachab hospitæ, c. II, 12.

Prin-

Princeps ille exercitus Domini, qvi Josuæ apparuit, c. V, 14. a Targum vocatur *Angelus a Domino missus*, nimirum increatus. Longe apertius Sohar Deuter. fol. 122. col. 486. ubi hæc ipsa verba citantur: *Moses audivit vocem sanctam Regis superni, & non territus est. --- Veni & vide; quid Scriptura dicat: Ego sum princeps exercitus Domini, nunc veni. Jam diebus Moses, magistri tui, veni, neque tamen receperunt me.* Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 98, 1. Nunc veni: *Ecce duabus vicibus veni להכחיל, ad acquirendum populum Israël.* Ego sum ille, qvi veni tempore Moses magistri tui, & nunc venio. Breschith rabba sect. 97. princ. *Ego sum princeps exercitus superni, & ubicunque locorum ego appareo, הקבה נראה, Deus S. B. conspicitur. --- Nunc veni. Veni jam ad Mosén, magistrum tuum, quia vero ille oravit, & dixit Exod. XXXIII, 15. Si facies tuæ non eunt nobiscum &c. neque superius ascendere potui, quia negotium meum nondum expediveram, neque inferius aliquid agere potui, quia ille orabat: Si facies tuæ non eunt nobiscum.* Alius locus ex Schemoth rabba occurrit cap. 3. hujus libri.

Gibeonitis jurarunt Israëlita per Verbum Domini. Targum Josuæ c. IX, 18. 19. Idem pugnavit pro Israelitis, c. X, 14. XXIII, 3. 10. 12. & יהוה Deus Israël במימרי per Verbum suum hostes percussit, v. 42.

Quum duæ tribus cum dimidia trans Jordanem reverterentur, Josuæ ipsis hoc testimonium tulit, quod custodiam mandati, a Verbo Dei dati, recte observaverint. c. XXII, 3. Excitato ab ipsis altari Israëlita reliqui ipsis exprobrarunt, quod contra Verbum Domini rebelles fuerint, c. XXII, v. 16. 18. 19. quod vero a se remouent, his usi verbis, si contra Deum aliquid suscipere voluissent, nolle se in redemptione Verbi Domini portionem habere, v. 22. se potius velle, ne posterii sui removerentur a portione, quam in Verbo Domini Dei Israël haberent, v. 24. 25. Audita ipsorum excusatione Pinchas sic respondet: *Hodie scimus, quod inter nos habitet Schechina Domini, quia non mentiti estis contra Verbum ejus, propterea eripuistis filios Israël ex manu Verbi Domini, ne scilicet hoc in eos animadvertere necesse habeat.*

Tempo.

Temporibus Judicum statim a morte Josuæ Israëlita consuluerunt Verbum Domini. Targum Judic. I, 1. de cujus auxilio habes c. I, 19. 22. II, 18. & alibi, quæ loca non adducimus.

De bello cum Sifra Sohar Exod. fol. 21. col. 84. *In bello cum Sifra Deus S. B. conturbavit currus illius, & in manus Matronæ tradidit.* Et ne quis dicat, Matronam esse Jaëlem, antecedentia ibi agunt de Angelo Israëlitas præcedente, consequentia vero de Victore ab Edom venturo temporibus N. T.

Angelus Domini, qui Gideoni apparuit, eum sic salutavit: *Verbum Domini sit in auxilio tuo, heros fortis.* Cui Gideon sic respondet: *Si Schechina esset in auxilio nostro, cur hæc omnia nobis acciderent?* Postea idem Angelus auxilium suum his verbis promittit: יהי מיסרי בסעך, *Verbum meum tibi erit auxilio.* Targum Judic. VI, 12. 13. 16. Habes ergo hic tria Messiaæ Synonyma.

Seniores ex Gileaditis in pacto, quod cum Jiphthacho ineunt, ad Verbum Dei provocant: *Verbum Domini testis sit inter nos.* c. XI, 10.

Post cladem a Benjamitis Israëlita consuluerunt Verbum Domini. c. XX, 18. 23. 27.

Boas messorum suas ita salutavit: *Verbum Domini sit in auxilio vestro.* Targum Ruth II, 4. Deinde Rutham ideo collaudat, quod venerit, ut profelyta fieret, & se sub alas Schechinæ absconderet. v. 12.

Cum arca foederis, in qua Schechina super Cherubim habitabat, Targum 1. Samuel. IV, 4. in castra Israëlitarum transferretur, Philistæi sibi metuentes, ita dicebant: *Vae nobis, quis eripiet nos ex manu Verbi Domini? cujus opera in Aegypto & deserto facta sunt magna.* ibid. v. 8. Inter ea temporis arca foederis varie migraverat. Nam Deus Schechinam de tabernaculo transtulit Nobum, de Nobo Schiluntem, de Schilunte in tabernaculum Gibeonis. Targum 1. Paral. XVI, 5.

Sauli auxilium Verbi Domini promittitur, 1. Samuel. X, 5. cumque is se abscondisset, Verbum Domini consultum, & ab eodem responsum datum est, v. 22. Samuel ad testimonium Verbi provocat, c. XII, 5. Israëlitisque auctor est, ut illud accipiant, minime vero rejiciant.

v. 14. Qvum Saulus perperam ageret, Deus ita dicit: חֲכִיתָ בְּמִסְרִי, *Pœnituit me in Verbo meo, quod Saulum regem constitui.* c. XV, 11. 35.

Davidi Verbum Dei fuit auxilio. Targum 1. Samuel. XVI, 8. XVII, 37. &c. Jonathan fœdus cum eo pangens dicit: *Verbum Domini testis est inter me & te in æternum*, c. XX, 23. 42. renovavit quoque illud in Verbo Domini, c. XXIII, 16. XXIV, 22. Sôhar Genes. fol. 96. col. 38r. *Veni & vide.* Cum Davides ab Achis rege Gath liberatus esset, tum hæc verba (Psalm. XXXIV, 8. Angelus Domini castra metatur) dixit, propterea Schechina ipsum cinxerat, & cum suis omnibus ab ipso liberaverat. --- Cum versaretur in medio irrisorum, tum Schechina venit, & circum Davidem castra metata est. Porro Sacerdos Verbum Domini Davidis causa consuluit, 1. Sam. XXII, 10. & David ipse hoc fecit, c. XXIII, 2. 4. Saullem se persequentem monet, ut sibi a Verbo Domini caveat: *Et nunc, ne effundatur sanguis meus in terram* מִן קֶרֶם מִסְרָא דִּי, *in conspectu Verbi Domini*, c. XXVI, 20. Qvum post cladem urbis Ziklag David in summo esset periculo, tunc roboravit se in Verbo Domini Dei sui, c. XXX, 6.

Porro Vsam, qvum arcam fœderis curiosius inspiceret, Verbum Domini percussit. Targum 2. Samuel. VI, 7. Prophetiam Nathanis David sic interpretatur, quod loqvatur לְעֹלָמָא דְּרֵאָרִי, *de seculo futuro*, c. VI, 19. Postqvam David arcam in locum suum reposuit, inter alia & hæc cani qvotidie iussit: *Letetur cor quærentium Verbum Domini. Quærite Verbum Domini & Virtutem ejus.* Targum 1. Paral. XVI, 10. 11. Et in cantico eucharistico hæc habet: *Nam in verbo tuo multa ponam castra, & in Verbo Domini subjugabo omnes urbes munitas.* Targum 2. Samuel. XXII, 32. Cum post numerationem populi David pœnam sibi eligeret, ita dixit: *Trademus nos in manum Verbi Domini, quia magnæ sunt misericordie illius*, c. XXIV, 14. & Targum 1. Paral. XXI, 13. Misit quoque Verbum Domini Angelum mortis Hierosolymam ad eam perdendam. Ibid. v. 15. Post Angelus Domini apparuit Davidi, qvum altare exstrueret in loco, qvem ab Arvane Jebusæo emerat, 2. Paral. III, 1.

Salomon fedit in folio regio ex præscripto Verbi Domini. Targum 1. Paral. XXIX, 23. Templo exstructo celebrat Deum, qui decrevit per

Verbum suum Davidi, & in beneplacito suo complevit. Targum 1. Reg. VIII, 15. Rogat, ut in hoc templo illis condonet, qui contra se & Verbum suum peccarent, ibid. v. 50. Schechinam vero, quæ cum Israëlitis in Ægypto, in mari & deserto fuerat, *הביאורו*, ipsi adduxerunt secum in templum, q. d. Cantic. III, 4. Cum paullulum transirem, inveni illum, quem diligit anima mea, neque dimittam illum, donec eum in domum & cubiculum matris meæ introduxero. Mechilta fol. 27, 2. Huc pertinet illud ex Sohar Genes. fol. 112. col. 443. *Eo tempore, quo templum stetit, Israëlita cultum suum Deo præstiterunt, sacrificia & holocausta sua obtulerunt, Schechina vero in medio templi fuit sicut mater, quæ juxta liberos suos cubat: Omnes autem facies fuerunt lucide, quamdiu benedictiones superne & inferne apud ipsos inventæ sunt. Neque ullus dies fuit, quo non benedictiones & gaudia apud eos locum habuerunt, Israëlita cum pace in terra sua habitarent, & totus mundus propter illos alimenta sua acceperit. Nunc autem postquam templum devastatum est, & Schechina cum illis in captivitatem abiit, nullus est dies, quo non maledictiones inveniantur, totus mundus maledictioni subjacet, neque gaudia porro in supernis & infernis inveniuntur.* Sohar chadasch fol. 25, 1. *Illo loco, ubi Jacobus lapidem erexit, templum ædificatum est, in quo Schechina fuit. Et Canticum Canticorum, quod Salomonem auctorem habet, de Messia agere, superius dictum est.*

Temporibus Ahas Elias rogavit Deum, ut mitteret Verbum suum, & ignem demitteret. Targum 1. Reg. XVIII, 24. Josaphat in discrimine clamavit, & Verbum Dei opem tulit ipsi. Targum 2. Paral. XVII, 30. Idem judices monet, quod judicium agant non coram hominibus, sed coram Verbo Domini, & Schechinam versari cum ipsis in negotiis judicialibus: ibid. c. XIX, 6.

Paullo post Jehojada summus Sacerdos fœdus percussit inter Verbum Domini, Regem Joas & populum. Targum 2. Reg. XI, 17. Et illo tempore Deus ad Judæos conversus est per Verbum suum, & noluit ipsos ejicere *מארע בית שכינתו*, ex terra, quæ domus erat Schechinæ ipsius, ibid. c. XIII, 24. Contra Israëlita ejecti sunt, quia non crediderunt in Verbum Domini Dei ipsorum, c. XVII, 14.

Hiski-

Hiskiam tradunt Iudei a patre in ignem coniectum, sed a Verbo Domini ereptum fuisse. Targum 2. Paral. XXVIII, 2. Et is postea in Verbo Dei Israelis אַהֲרָחִיץ, delectationem habuit. Targum 2. Reg. XVIII, 5. Schemoth rabba sect. 18. fol. 117, 3. Cum Sancherib veniret, Michaël exiit, & percussit eos. Et postea: Michaël venit contra exercitum Assyriorum. Et rursus: Michaël fuit ille Angelus, de quo 2. Reg. XIX, 35. Et factum est nocte illa exiit Angelus Domini. In eodem Hiskia Schechina habitavit, cum se in precibus ad Schechinam converteret. Sohar Genes. fol. 122. col. 485.

CAP. V.

GESTA MESSIÆ TEMPORE CAPTIVITATIS.

Messias etiam in ipsa captivitate populi sui curam non omisit. Sohar Genes. fol. 75. col. 296. ad verba Jesa. LXIII, 9. Et Angelus facierum ejus liberavit eos. Intelligitur Schechina, quæ cum ipsis fuit in captivitate. At vero dicat aliquis: Additur, quod illos liberet. Resp. Hoc planum & manifestum est, דאירלין אינן משכנותיו רקבה בגלותה, quod habitationes Dei S. B. fuerint in captivitate. Et quia Schechina cum ipsis fuit, Deus S. B. recordatur ipsorum, ut ipsis bene faciat, ipsosque e captivitate reducat, q. d. Exod. VI, 5. Et recordabor foederis mei: ubi postea sequitur: Ecce clamor Israelitarum ad me pertigit.

Sohar Genes. fol. 88. col. 347. שכינתא נחתה בחו בישראל בגלותה, Schechina cum Israëlitis descendit in captivitatem: & ibi vidit Ezechiel, quod vidit.

Tikkune Sohar c. 7. Va Sammaeli, quando Deus S. B. veniet, Schechinam & Israëlitas filios ejus liberaturus, cumque ab ipso & omnibus præfectis ejus rationem requireret omnium tribulationum, quæ Israëlitas in captivitate exercuerunt. --- Ipsi vero & præfecti ejus nullum ipsis honorem exhibuerunt, verum eos potius una cum Schechina ignominia affecerunt, quotidie ad ipsos dicentes: Vhinam est Deus vester? Sohar Genes. fol. 115. col. 458. Quum Israëlites in captivitatem abierunt, Schechina cum ipsis fuit, ipse vero Deus longe remotus est a Matrona.

Megilla fol. 29, 1. qvi locus tamen, qvia castrationem passus est, sup-
plendus est ex Mechilta fol. 14, 1. Bammidbar rabba sect. 7. fol. 196, 2.
Siphri fol. 12. col. 46. & fol. 28. col. 112. Sohar chadasch fol. 63, 2. Pe-
sikta sotarta fol. 64, 1. *R. Simeon filius Jochai dicit: Quam chari sunt*
Israëlitæ Deo S. B. nam ubicunque in captivitate fuerunt, Schechina cum
ipsis fuit. Migrarunt Babylonem, Schechina cum ipsis fuit, q. d. Jesa.
XLIII, 14. Propter vos missus sum Babylonem. Abducti sunt in Elam,
Schechina cum ipsis fuit, q. d. Jerem. XLIX, 38. Sedem meam po-
nam in Elam. Abducti sunt in Idumeam, Schechina cum ipsis
fuit, q. d. Jesa. LXIII, 1. Qvis est ille, qvi venit de Edom?
Et quando reversuri sunt ex captivitate, etiam tunc Schechina cum
ipsis erit, q. d. Deuter. XXXIII, 15. Et convertet Dominus Deus tuus ca-
pivitatem tuam: ubi non legitur רשיב, restituet te, sed פו, converteret.
Idem repetitur in Midrasch Echa fol. 60, 1. ubi hæc adduntur: *Abducti*
sunt in Græciam, Schechina cum ipsis fuit, q. d. Zachar. IX, 13. Et excitabo
filios tuos, o Græcia. Et postea sequitur: Et Dominus apparebit ipsis,

Tikkune Sohar c. 30. fol. 76, 2. *Eo tempore, quo Schechina in captivi-*
tatem abit, Spiritus S. in his, qvi operam studio Legis navant, residet, pro-
pter Schechinam, quæ inter illos invenitur. Loca quatuor huc specta-
tia exstant in Sohar chadasch fol. 31, 4. & 32, 1. quæ non addo.

Schemoth rabba sect. 23. fol. 122, 1. *Vnde probas, quod Schechina cum*
Israëlitis in captivitate fuerit? Resp. ex verbis Jesa. XLIII, 14. Propter
vos missus sum Babylonem. Et Ezech. I, 1. Factum est verbum Do-
mini ad Ezechielem. Daniel. X, 4. Et ego fui juxta fluvium magnum
Chiddekel. Et sic quoque Moses dixit Levit. XXVI, 44. Imo etiam,
quando erunt in terra hostium ipsorum, non possum relinquere ipsos,
quia ego sum Dominus Deus ipsorum: propter sanctitatem nominis mei
facio hoc. Mecum vero etiam revertentur, q. d. Cant. IV, 8. Veni ex Li-
banon, sponsa, h. e. ex regnis, quæ Libani nomine veniunt, q. d. Ezech.
XXXI, 3. Ecce Assur est sicut cedrus Libani. Et sic quoque Michæ
II, 13. Ascendit perrumpens ante ipsos: & Rex ipsorum præcedet ipsos,
& Dominus in capite ipsorum.

Specia-

Speciatim de temporibus Estheræ hæc annotarunt in Targum Esther c. VI, 1. *Ea ipsa nocte memoria Abrahami, Isaaci & Jacobi patrum celestem subiit, isque angelum de cælo, nempe Michaëlem, principem exercitus Israëlitarum, demisit, qui ad caput regis consedit, & tota illa nocte somnum abegit, donec rex mandaret, ut sibi libros commentarios rerum suarum adferrent.* Tikkune Sohar c. 20. fol. 50, 1. *Deus S. B. vindictam sumit ab Hamane & filiis ejus per Schechinam superiorem, quæ Aegyptios quinquaginta plagis percussit.*

Verum ex captivitate quoque rediit Schechina. Sohar Numer. fol. 86. col. 341. *R. Abba dixit: Quidnam Scriptura dicit Jesa. LV, 12. Quoniam cum gaudio exhibitis? Quidnam sibi volunt hæc verba? nisi hoc: Quando Israëlita ex captivitate egredientur, Schechina cum ipsis egreditur, & hi cum ea. Et hoc Scriptura innuit his verbis: Quoniam cum gaudio exhibitis. Per letitiam vero intelligitur Deus S. B. R. Isaac dicit, intelligi illum Justum, q. d. Gaudium & Lætitia invenietur in ea. R. Simeon dixit: Justus ille dicitur Lætitia. Porro: Ex quo tempore ecclesia Judaica in captivitatem incidit, nullæ benedictiones ab illo Justo in mundum pervenerunt. Sed de illo tempore (reditus) quid scriptum est? Jesa. XII, 3. Et haurietis aquam cum gaudio: ubi innuitur ille Justus: ex fontibus salutem: innuntur Pater & Mater, vel etiam נצח & חן. Et omnia propullulant ex fontibus profundis. Propterea dicitur I. c. v. 1. Et dices die illo: & v. 6. Jubila & canta habitatrix Zion.*

Cum templum reædificandum esset, & Judæi de altari reficiendo essent solliciti, Michaël ipsis tunc adfuit. Sevachim fol. 62, 1. *Vndenam cognoverunt tempore Esræ formam altaris? R. Elieser respondit: Videntur Michaëlem, summum Sacerdotem, in eo sacrificantem.*

Ex illo tempore nihil amplius de Messia narrant Judæi, postquam canon Vet. Test. desiit, quamvis credibile, eundem etiam temporibus Maccabæorum non otiosum fuisse, sed ecclesiæ suæ omnino auxilium tulisse.

Dum hæc Lector perlustravit, videor quasdam illius cogitationes prævidisse,

vidisse, quæ huc fere redeunt: Multa quidem prolata esse de Verbo Domini, de Schechina, sed de Messia quam paucissima. Respondeo: Verum hoc est, Judæos antiquiores in *τὸ πρῶτον παλαιὰς* de Messia admodum variasse, quosdam etiam (non tamen omnes) obscuriores paullo fuisse. Ad variationem quod spectat, verum hoc est, Targumistas delectari illa notione, quæ Messiam *מִימְרָא דִּי* vocant, in Sohare nomina ipsi Cabbalistica tribui, alios Schechinæ, alios denique ipsius Messie nomen in deliciis habere. Quia vero nonnunquam semetipsos explicant, & se Messiam intelligere consentunt, quod supra libro primo ostensum est, ista loquendi varietas in re ipsa parum faciet. Et bene est, quod in ipsis Scriptoribus sacris hoc deprehendimus. Nemo illorum Messiam *Verbi* nomine appellavit, præter solum Joannem Evangelistam & Apostolum. De obscuritate hæc monenda esse duxi. Fateor, inesse quædam, quæ, si in semet ipsis spectentur, non satis sunt clara, si vero cum effatis aliorum comparentur, tunc multo clariora fieri. Obscuritatis autem illius causa nonnunquam est merus Phariseorum & Rabbanitarum, interdum vero & plerumque genius illius populi, qui philosophiæ nondum deditus ideas suas verbis non satis clavis exponere didicerat.

Sub finem hujus tractationis adjungenda quoque est narratio Judæorum de decem migrationibus Schechinæ ob peccata illorum susceptis, quæ exhibetur in Echa rabbathi fol. 49, 1. & Rosch haschana fol. 31, 1. Quia vero hæc duo loca differunt, singulatiim illa adponemus: Sic igitur Echa rabbathi: *עָשָׂר מַסְעוֹת נִסְעָה שְׁכִינָה*, *Decem migrationibus migravit Schechina*: 1. *ab uno Cherubo ad alterum, q. d. Ezech. X, 4.* Et sustulit se Gloria Domini *מֵעַל הַכְּרוּב*, a loco, ubi Cherubo insedit. 2. *a Cherubo ad limen templi, q. d. ibid. c. IX, 3.* Et Gloria Domini ascendit a Cherubo, ubi morata fuerat, ad limen templi. 3. *a limine templi ad Cherubim, q. d. c. X, 18.* Et exivit Gloria Domini a limine templi, & stetit super Cherubim. *Non opus habuisset Scriptura, ut diceret, וַיֵּצֵא, Et exivit, sed potius dicere poterat, וַיָּבֵינָה, Et venit, & tamen dicit, Et exivit.* R. Acha similitudinem producit de Rege, qui præ indignatione ex palatio suo exivit, Postquam vero exierat, rediit ad illud, ibique

amplexatus & osculatus est parietes & columnas palatii, & flevit, dicens: Hei, vale palatium meum: Hei, vale regia mea: Hei, vale domus gloriæ meæ: Hei, vale in posterum: Hei, vale. Sic quoque, postquam Schechinâ e templo exiit, ad illud rediit, parietesque & columnas illius amplexa & osculata est, flevitque & dixit: Hei, vale templum meum: Hei, vale regia mea: Hei, vale domus Gloriæ meæ: Hei, vale in posterum, Hei, vale.

4. *A Cherubim a portam templi orientalem, q. d. Ezech. X, 19. Et sustulerunt Cherubim alas suas: — & stetit ad ostium templi orientale, & Gloria Dei Israël super eos erat superius.* 5. *a porta orientali ad atrium, q. d. ibid. v. 4. Et atrium plenum fuit splendore Gloriæ Domini.* 6. *ab atrio ad tectum, q. d. Proverb. XXI, 9. & XXV, 24. Melius est sedere in angulo tecti.* 7. *a tecto ad altare, q. d. Amos IX, 1. Vidi Dominum consistentem in altari.* 8. *ab altari ad murum, q. d. ibid. c. VII, 7. Vidi Dominum consistentem in muro.* 9. *a muro (templi) in urbem, q. d. Michæ VI, 9. Vox Domini ad civitatem clamabit.* 10. *ab urbe ad montem olivarum, q. d. Ezech. XI, 23. Et ascendit Gloria Domini ex media urbe, & stetit in monte, qui est ad orientem civitatis.* R. *Jonathon dixit: Tres annos & dimidium consumpsit Schechina sedendo juxta montem olivarum, expectans, an forte Israëlitaë pœnitentiam agere vellent, quod tamen non fecerunt. Et filia vocis (vox cœlestis) erat κηρύσσεια, dicens Jerem. III, 22. Revertimini, filii rebelles, revertimini ad me, & ego revertar ad vos. Quum autem pœnitentiam non agerent, dixit Hoseæ V, 15. Ibo & revertar ad locum meum. Et de hoc ipso tempore dictum est Jerem. XlII, 16. Date Domino Deo vestro gloriam, antequam caligo fiat vobis, scilicet a verbis Legis & Prophetiæ.*

In Rosch haschana vero hæc variant, & mirum in modum torquentur, ne veritatem majorum suorum agnitam porro docere cogantur. Sic igitur numerant istas migrationes. 1. *A Propitiario ad Cherub, q. d. Exod. XXV, 22. וְנִסְּרָתִי, Et conveniam te ibi, & loquar tecum a Propitiatorio inter duos Cherubim.* 2. *ab uno Cherubo ad alium, q. d. Psalm. XVIII, 11. Et egrevitavit in Cherub & volavit.* 3. *a Cherubo ad limen, q. d. Ezech. IX, 3. ut supra.* 4. *a limine ad atrium, q. d. ibid. c. X, 4.* Et

Et impletum fuit templum nube, & atrium plenum fuit splendore Gloriæ Domini. 5. *ab atrio ad altare, q. d. Amos IX, 1.* 6. *ab altari ad sectum, q. d. Proverb. XXI, 9.* 7. *a tecto ad murum, q. d. Amos VII, 6.* 8. *a muro ad civitatem, q. d. Michæ VI, 9.* 9. *a civitate ad montem, q. d. Ezech. XI, 23.* 10. *Ex monte ad desertum, q. d. Proverb. XXI, 19.* Melius est habitare in terra deserti. *Ex deserto vero ascendit & reversa est ad locum suum, q. d. Hosæ V, 15.* Ibo & revertar ad locum meum. *R. Jochanan dixit: Sex mensibus commorata est Schechinah in deserto in gratiam Israëlitarum, an forte redire vellent ad pœnitentiam. Cum vero non redirent, אמר (debebant scribere אמרה) dixit: Rumpatur os eorum, q. d. Jobi XI, 20.* Et oculi impiorum confumentur, & perfugium aufugiet ab illis, & spes eorum exspiratio (ruptio) animæ.

Idem locus Talmudicus repetitur in Jalkut Simeoni ad c. X. Ezechielis fol. 70, 1. sed tamen cum insigni differentia: nam 1. omittitur migratio ab uno Cherubo ad alium. 2. mons ille expresse dicitur *הר הזיתים, mons olivarum.* 3. ultima igitur migratio ad locum, unde redierat, in Talmude fuit decima.

Qværis quid de hac traditione judicem? Respondeo, eam non de nihilo esse statuo, sed potius ostenderunt auctores illius, Deum his revelationibus Israëlitas monuisse, ut pœnitentiam agerent; sin minus, se ab ipsis recessurum. Idque fecit tum temporibus templi prioris, tum etiam posterioris. De priorē testantur verba sequentia in Echa rabbathi, ubi continuant explicationem verborum Jeremiæ de captivitate inter Babylonios, Persas & Græcos. De posteriore vero templo testatur locus Talmudicus, qui parallelismum facit inter decem migrationes Schechinæ & Synedrii magni, quod itidem decies migrare coactum fuit. Adeoque Deus Judæos monuit, tum externe, per ejectionem Synedrii e loco suo, ut cogitarent de sceptro a Juda ablato, tum etiam interius, per Messiam & conciones illius: verum Judæi ad omnia ista noluerunt attendere. Porro migrationes illas plerasque ad Messiam & tempora N.

T. pertinere, constat exinde, quia visio illa Ezechielis ab ipsis Judæis antiquioribus Messiam inquirere credita est.

MANTISSA

AD

LIBRVM QVARTVM,
SPECIMENTHEOLOGIÆ JVDÆORVM TYPICÆ
DE MESSIA

EXHIBENS.

QVum hoc opus concinnarem, de Theologia Judæorum typica nunquam cogitavi. Quia tamen inter legendum varia mihi obvenerunt, quæ ad typos Messiae enucleandos pertinent, & simul ostendunt, Judæos antiquiores Messiam etiam in his typis sedulo quæsisisse, nolui illa prorsus omittere. Specimen igitur habes, Lector, non opus aliquod elaboratum.

Omnes autem typi vel personarum sunt, vel rerum. Personas ordine, quo vixerunt, enumerabimus. Res vero in duas Classes dispescendæ sunt: prior continet Historias Veteris Testamenti, altera Ceremonias Leviticæ & Forenses Judæorum.

TYPI PERSONARVM.

1. ADAMUS fuit typus Christi; nimirum Adamus primus expressit Adamum אָדָם, *postremum* sive *mysticum*, qui est Messias. Vide loca tomo I. harum Horarum p. 672. 673. ubi etiam mentio fit *Adami superni*. Loca ex hoc tomo Lector in Indice quærat.

2. HENOCHUS. Solar chadasch sol. 35, 3. *Henoch, filius Jared, quum natus esset, inventus est prope Paradisum, ubi habitavit illa lux, quæ meridiam*
Hor. Hebr. Tom. II. O o o

dium illius illustravit. Crevit autem statura sancta, & lux illa scintillans in eo habitavit. Ingressus est etiam in Paradisum, ubi invenit Arborem vite cum ramis & fructibus ejus. Odorem etiam sensit ibidem, & illo spiritu lucis vitalis refocillatus est. ---- Cognovit vias Dei S. B. illiusque operam dedit, q. d. Genes. V, 24. Et ambulavit Henochus cum Domino; donec lux in ipso consummata fuit. Postquam autem illa lux consummata fuit inferius, quæsit illa ad locum suum ascendere, ut illam perfectionem in mysterio Henochi conspicuam redderet. Aliquando ingressus est in ipsum Paradisum, ubi ostenderunt ipse abscondita illius. ---- Postea indutus est illa luce, ut se in illo indumento superius ostenderet, & ignominiam omnibus illis inferret, qui κατήγεσι fuerunt apud Deum, q. d. ibid. Sumsit illum Deus, וַיִּקַּח, & non fuit amplius in hoc mundo: & non fuit sicut in hoc mundo: nam sustulit illum Deus וַיִּקַּח אֶת־הֶעֱרֵי, ad imaginem aliam, ut perpetuo sit puer, (h. e. in perpetuo virore maneât.) Mystica vero hæc interpretatio fundamentum habet in loco Proverb. XXII, 7. חֲנוּךְ לְנֶעֱר, Institue puerum more suo, ut totum terrarum orbem ducat: Quando enim senior fiet, non recedet ab eo: nam ille mos semper manet in eo, & is rursus fit puer. In Henoch enim perficitur רִיקְנָה, imago mundi absconditi: ipse est thronus Domini sui, expediens commissa in mundo, quando hic judicandus est. Vocatur vero Metatron, Princeps in omnes copias supernas.

Similia habentur ibidem fol. 66, 3. & longe plura aliquot foliis in Jalkut Rubeni ad Parascham Breschith.

Antitypus hujus Henochi Messias puer fuit, ratione ætatis, & in virore permanfit, postquam Deus humanitatem illius exaltavit, & rebus omnibus creatis præfecit. Sapientiam suam hic quoque in Paradiso, vel potius in sinu Patris, hauserat, & de hostibus suis triumphavit.

3. NOACHUS. Sohar chadasch fol. 84, 3. Illo tempore apparuit Noachus, נֹחַ כְּנוֹנֵה רֶנַּח, qui est ad similitudinem Noachi, de quo Genes. V, 29. Ille consolabitur nos ab operibus nostris & dolore manuum nostrarum. Applicatio est clara. Nam & Christus est παράκλητος, 1. Joann. II, 2.

4. ABRAHAMUS & SARA steriles typus fuerunt similis visitationis, quæ tempo-

temporibus Messiae promissa fuerat. Locus ex Tanchuma superius exstat p. 74. Nimirum parentes Joannis Baptistae senio confecti & steriles fuerant, quibus Deus filium clementer largitus est.

5. ISAACUS, quum ligna ad sacrificium ipse portaret, Messiae typum nobis exhibet. Breschith rabba sect. 56. fol. 55, 2. ad verba Genes. XXII, 6. Et fumsit Abrahamus ligna holocausti: כזה שהוא טוען עליו בכתפו, quemadmodum ille, qui crucem humeris suis portat. Pesikta rabthi fol. 54, 1. Isaacus portavit, כאדם שטוען את הצלב שלו, quemadmodum homo crucem suam portat.

6. JOSEPHUS, qui se fratribus sensim sensimque cognoscendum praebuit, Messiae quoque effigiem exhibuit. Vide supra p. 76. Nam & hic Gloriam ac maiestatem non simul & semel ostendit.

7. MOSES populum Israëliticum per mare rubrum duxit, typus Messiae, 1. Corinth. X, 1. Vide supra p. 74. Moses interpretes fuit inter Deum & homines. De hoc, quamvis perperam, in Sohar chadasch fol. 89, 1. & alibi saepius, adhibent verba Psalm. LXVIII, 19. Ascendisti in altum, captivam duxisti captivitatem, dona accepisti pro hominibus. Intendunt scilicet in Legem, quam Moses Angelis quasi eripuisset, & ad homines pertulisset. Melius id de Messia praedicamus, qui voluntatem Patris coelestis hominibus revelavit.

Moses in Aegypto & ab Aegyptiis educatus Messiam praefiguravit. Tanchuma fol. 19, 3. Filia Pharaonis educavit illum, qui patrem & terram ejus vindicaturus erat: Etiam Messias, qui ab idololatriis vindictam sumpturus est, ibi cum illis in illa provincia educabitur, q. d. Jesa. XXVII, 10. Ibi pascet vitulus, & ibi cubabit & consumet ramos ejus.

Neque baculus Mosis omittendus est, qui & ipse Messiam adumbrasse creditus est. Sohar chadasch fol. 82, 4. Metatron conversus est e baculo in serpentem, & e serpente in baculum. Porro hic baculus est Schechina inferior. Quod si igitur digni sunt homines, (non indignos se praebent,) ille baculus est juxta הכר ad dextram, & homines (liberi) abeunt per misericordiam. Sin vero minus, ille baculus est ex parte peccati in latere גבורה, ubi est Serpens, Deus alienus, qui sanguinem effundere querit. Has

Judæorum ideas sic extricamus. Schechina sive Messias est baculus in serpentem conversus. Quod si homines Messia ejusque Evangelio digne vivunt, tum Messias ipsis misericordiam & gratiam suam exhibet. Si vero Messiam spernunt, tunc non gratiam, sed potius potentiam illis exhibet, & in sensum perversum & reprobum illos tradit, ut Deos alienos & ipsum Diabolum colant, qui tamen sanguinem illorum sitit.

8. De SACERDOTE summo res satis clara est. Vide infra libro VII. ubi de munere Messia mediatorio agitur.

9. SALOMON typus erat Messia, quippe qui terra & mari regnavit, cuique variae gentes munera obtulerunt. Vide supra p. 63. 239. Sapientia ejus insignis etiam huc referenda est, de qua p. 106.

10. Huc referendi sunt ELIAS & ELISA, qui mortuos resuscitarunt, prout superius adfuit p. 74.

TYPI RERV.M.

I. HISTORICI.

1. Arbor scientia boni & mali. Sohar chadafsch fol. 80, 3. *Arbor scientia boni & mali est Metatron.* Nimirum Messias saluti est illis, qui ipso recte utuntur: exitio autem, si quis illo offenditur.

2. Arbor vitæ. Ibidem fol. 80, 4. *Beata est arbor ad rivos aquarum Legis plantata: Longe beator est, qui est ex latere Arboris vitæ, quæ fructus fert tempore suo: & hæc est Schechina.* Nam in Messia vita est, quæ omnes ipsum sectantes manet certissime.

3. Cherubim. Ibidem fol. 82, 4. *Cherubim sunt Messias filius Davidis & Messias filius Josephi: in quibus habitat Spiritus Messia: & indigitatur Schiloh.* Cherubim quidem positi erant, ut viam ad Paradisum obstruerent: sed erant quoque *χερσβιμ δόξης* in arca foederis & propitiatorio.

4. Columba Noachi Spiritum Sanctum præfiguravit, qui postea in Messiam visibili modo descendit. De qua re agit locus elegans infra producendus libro VI. Capite II.

5. Exitus ex Ægypto. Sohar Exod. fol. 17. col. 67. *Officium Israëlitarum*

tarum est, ut decantent gloriam exitus ex Aegypto: Nam hoc ad omnes homines pertinet, ut hoc factum gloriosum in secula commemorent. Sic enim doctrina apud nos est: Qvicumqve enarrat exitum ex Aegypto, & in hac ipsa commemoratione gaudet, illi decretum est, ut de Schechina gaudere possit לעולם דתתי, seculo futuro. Nullum sane ex omnibus majus est gaudium, quam qvo homo de Domino suo gaudet. Imo Deus ipse de hac commemoratione gaudet: & illa ipsa hora congregat omnem suam familiam cœlestem, dicens ipsis: Ite & audite commemorationem gloriæ meæ, quam filii mei instituunt, & gaudium de redemptione meâ. Tunc omnes congregantur & ad Israëlitas veniunt, ubi commemorationem gloriæ divinæ audiunt, qva illi gaudent כבוד דפרורקנא דמריהון, de mysterio redemptionis Domini ipsorum. In ipsa nocte Paschali a Judæis dolorum Messiae mentionem factam esse, jam alibi ostensum est.

6. Qvæ in deserto gesta sunt, Messiam præfigurarunt, quemadmodum supra adfuit p. 75.

7. Manna fuit cibus spiritualis simul, igitur typus Christi: de qva re tomo I. harum Horarum actum est p. 359. 622. De petra a Mose percussa locus elegantissimus exstat in Targum Jonathan Numer. XX, 11. *Moses percussit petram bis: primum stillavit sanguinem, postea exierunt aquæ plurimæ.* Jam vero petra est Christus, 1. Corinth. X, 4. qvi non cum aqua tantum venit, sed cum aqua & sanguine simul. 1. Joann. V, 6. Joann. XIX, 34.

8. Vrbs Hierosolymitana typus fuit Ecclesiæ Novi Testamenti, & simul Regis illius, Messiae. Sohar chadasch fol. 82, 2. *Illo tempore, qvatuor erunt unum, (nempe qvatuor literæ nominis יהורו unam essentiam proponunt) illa habitant in Justo, qvi est Pulcher proventu, gaudium omnis terræ, Psalm. XLVIII, 2. & Messias excitabitur inferius, fama vero illius per totum orbem divulgabitur, Gaudium omnis terræ, mons Zion, latera aqvilonis. Quidnam intelligitur per montem Zion? Resp. Ille mons, qvi alias dicitur הר העברים, mons transiionum, unde duo Messie exsurgunt, filius Davidis & filius Josephi, qvi sunt latera ejus. ----- Illo tempore Schechina superna, qvæ est Civitas Regis magni, (in arbore*

arbore vero Cabbalistica) חכמור, *descendit, eamque (urbem) coronat.*

Plura ostendit Dissertatio nostra *de Hierosolyma caelesti*, tomo I. Horarum Hebraicarum subjuncta, in qua omnes partes Hierosolymæ terrenæ ad Messiam & tempora Novi Testamenti spectare, comprobatur.

2. TYPI CEREMONIARVM,

- De his proferendus est primum locus aliquis Generalis & sane elegantissimus, qui omnia fere, quæ ad cultum Leviticum spectabant, de Schechina & Metatron, h. e. Messia, explicat. Exstat in Tikkune Sohar c. 20. fol. 47, 2. & per aliquot folia, quorum numeros semper addemus,
1. extenditur. Verba sunt hæc: *Schechina inferior est suffimentum Dei S. B. & est sacrificium ejus, altare ejus, in quo Israëlita cibos, sacrificia & preces ordinant. Illæ enim preces apud Deum S. B. sunt instar sacrificii matutini & vespertini, instar illarum portionum, quæ per totam noctem consumuntur.*
 2. *Ipsa est sacrificium, quod instar epimetri additur, est sacrificium Sabbathorum & dierum festorum: neque enim vel Sabbathis vel diebus festis populus sanctus sacrificium offert, אלה ברה, nisi per eam, (scil. Schechinam.) בוזר, Cum hac veniat Aaron in Sanctum, (Levit. XVI, 3.) & quicumque gloriari vult, nulla re alia gloriatur, כי אם בוזר, nisi hac, (Jerem. IX, 23.) Hec est משכנתי, tentorium illius, nam propter eam Deus habitat in medio eorum, q. d. Exod. XXV, 8. Et faciant mihi sanctuarium, ut habitem in medio eorum. Ille est arca ipsius, & est Liber Legis in medio illius reconditus. Illa est candelabrum ejus, candelabrum luminaris, ex illo scil. de quo Scriptura dicit Proverb. VI, 23. Et Lex est lux. Illa est lucerna, quæ accenditur coram eo, q. d. Levit. XXIV, 2. Ad adtollendum lumen semper. Ipsa est שבע בת, Bathseba, nempe candelabrum conjunctum ex septem lucernis. Ipsa est lux coram eo, ex latere sinistro, & ille est lux coram ea ex latere dextro: de utroque vero dicitur Proverb. I. c. Quia lucerna est præceptum, & Lex est lux. Illa est sanctuarium ejus ex latere [Fol. 48, 1.] sinistro, quia sanctitas est ex parte Levitarum, q. d. Exod.*

XXVIII, 41. Et sanctificabis Levitas. *De ea vero dicunt (maiores nostri:) Erit mihi desponsata per hunc annulum: Illa est benedictio ejus ex latere dextro, ubi est Sacerdotium, q. d. Numer. VI, 23. Sic benedicetis filiis Israël. Et vocatur Sponsa ejus ex latere צדיק, Justi, in quo sunt omnia: nam est fœdus, quod unit utrumque, & ex latere Justi est unitas ejus. Ipsa est oratio (preces) illius, ex latere viventis in æternum. Ipse est signum Sabbathorum & dierum festorum --- Ipse quoque est חסד, terminus Sabbathi, & est quoque רשות, potestas (aliquid die Sabbathi agendi) potestas unica, cujus altitudo est decem (literarum) quæ sunt יוד הא וואו הא וואו הא, & latitudo quatuor, quæ sunt יהוה. Ipse est ערב mixtura ejus (vide hic Lexicon Buxtorffii) ex latere dextro & sinistro, quæ sunt חסד וגבורה, Benignitas & Magnificencia. Ipsa quoque est ערביה, preces vespertinæ ejus, intercalatio ejus. Ipsa est טלית, amiculum Dei S. B. quo velatur, q. d. Psalm. CIV, 2. Induens lucem sicut vestimentum: Ipsa est ציצית רצדיק, peniculamentum Justi. Ipse est pauper in captivitate, q. d. Psalm. CII, 1. Precatio pauperis, quando se obvelat. Pauper sane est, qui se veste induit, quæ sola est indumentum ejus, hæc est vestis ejus ad cutem ejus, nempe pellis precum, de qua Genes. III, 21. Et fecit Deus Adamo & uxori ejus tunicas pelliceas. --- (Quæ hic de Tephillin tum manus, tum capitis ad Messiam applicantur, ea omitto, quia a Deo præcepta non fuerunt, ac proinde typi Messiae esse non potuerunt.) Ipsa est mysterium leviratus, & levira ejus. --- Ipsa est ישועה דיליה גאולה דיליה, Salus ejus, Redemptio ejus, nam Deus S. B. non habet potestatem dimittendi homines ex captivitate, donec Ipsa simul egrediatur. Ipsa est prophetia ejus, prophetia, quæ sex gradus comprehendit ex latere literæ ך, quæ est Columna media, & est Somnium unum ex duobus in prophetia. --- Ipsa est timor ex latere sinistro, & Amor ex latere dextro: & est Lex ex latere Columnæ mediæ. Ipsa est אנכי, (indigitatur verbum initiale Legis divinæ) ex latere Matris supernæ, quæ locum manus dextre recipit: nam אנכי (per Gematriam) idem valet, ac כסא, (nempe LXXXI.) & dictum est de hoc Jesa. XVI, 5. Et confirmatus est per Misericordiam thronus ejus. --- Ipsa est Pascha ex latere dextro: ipsa est Festum novi anni ex latere sinistro:*

sinistro: ipsa est מצה פרוסה, panis azymus frustulatim divisus ex latere sinistro: *ipsa שלימה מצה* panis azymus integer ex latere dextro. ----

Ipsa est festum septimanarum ex latere Columnæ medię ---- [Fol. 48, 2.]

- ii. *ווארד עולם דאזי*, Et ipsa est mundus futurus, in quo non solent edere ac bibere. ---- Promulgatio Legis est Schechina inferior, quia est דוגמה, δέγμῃ Columnæ medię. --- Et Schechina inferior est סוכה, festum tabernaculorum, כו' ה', quod (cabbalistice) denotat יהוה ארני, comprehensum ex illis duobus nominibus, סוכה conjuncta ex his duobus, hoc modo, יאהרונהי, nam ipsa (Schechina) est sponsa ejus, (יהוה) & est שבע בת, comprehensa septem diebus festi tabernaculorum. Et quando processit ex Matre superna, quæ est שמחה חורה festum letitiæ de Lege, & festum haustionis aquarum ex Siloa, & est Chuppa ejus, vocatur dies octavus festi, congregatio. Illo die festo letitiæ Legis, omnibus Justis superius corona imponuntur, q. d. Cant. III, II. Corona, quæ mater eum coronavit die nuptiarum ejus, innuitur Schechina inferior: & die letitiæ cordis ejus, hæc est
12. *Schechina superna*. ---- [Fol. 49, 2.] Schechina inferior vocatur buccina ex latere Schechinæ supernæ, quæ est buccina magna, clangens buccina magna ad libertatem nostram. Vere Schechina inferior est clangor Dei S. B. in latere dextro. ---- Schechina est יום הכפורים, dies Expiationum, quæ induta est vestibus pulchris, vestibus expiationis, cidari, balteo & reliquis. De illo tempore, quo his vestibus expiationis exornata est, hæc verba Scripturæ loquuntur Esther. V, 1. Et vestivit se Esther regio indumento. Cum his ascendit coram facie Dei, q. d. ibid, Et stetit in atrio domus regie interius. Et his induta gratiam consequitur in oculis ejus, qui sensus mysticus est verborum Genes. IX, 14. Et videbo illum (arcum,) ut recorder fœderis æterni: Statim illud sequitur Daniel. IX, 19. Domine exaudi, Domine gratus esto, Domine, intende, & ne cesses. Vocatur quoque Purim, propter diem כפורים, Expiationum, quo deliciabuntur, luctumque convertent in gaudium. Quid vero de illo fiet, quod Schechinæ prohibitum sit sandaliis calceari? Resp. Illo tempore hoc valebit, quod legitur Cantic. VII, 2. Quam pulchri sunt gressus tui in calceis, o filia Principis? Tunc delicia, & gaudium & tot bona homines manent, ודא יהא בוסמא דפורקנא, & hoc fiet tempore

tempore redemptionis. ----- [Fol. 50, 2. & 55, 1, 2.] Porro quoque Schechina 15.
 est dimissio avis, שלוח הקן. Quisnam est nidus ejus? Resp. Jerusalem. Et
 superius nidus ejus est Metatron, de quo valet illud vulgatum: אל תסתכל
 במה ראית בירי. בקנקן אלה במה ראית בירי. Ne inspicias cantharum, sed ea potius, quæ
 intus sunt. ----- [Fol. 56, 1.] Schechina est חג, dies festus omnium temporum 16.
 & dierum festorum. Est חג trium festorum primariorum, de quibus Exod.
 XXIII, 14. Tria festa præcipua celebrabis mihi per annum. Et propter
 illam (Schechinam) conspiciatur omnis masculus tuus: ut duo illa
 stabiliantur זכור ושמור, memento & observa. Prius propter mares,
 alterum propter feminas. Quicunque vero necesse habent ut veniant, 17.
 לאסתכלה בשכינתה, & in Schechinam introspiciant, opus habent, ut
 ipsi דורונה, donum adferant, q. d. Devter. XVI, 16. Neque aspicias
 faciem Domini vacuus. Necesse quoque, ut de ea gaudeat, q. d. ibid. Et
 lætaberis die festo tuo. ראיתי חרה דקכה אתקריאר, id quod gau-
 dium Dei S. B. vocatur. Quicunque porro abit, ut videat eam, necesse ha-
 bet, ut sibi caveat a dolore, qui est Lilith tenebrosa, dolor inferni, h. e.
 מום, labe, de qua re Levit. XXI, 17. Quicunque labe aliqua laborat,
 non appropinquet. Devter. XVI, 17. Vnusquisque ירו כמחנת ירו, se- 18.
 cundum dationem manus suæ: hæc est Schechina superna, de qua Pro-
 verb. XXI, 14. Donum in abscondito expiabit iram: בגין ראיתי
 סתומא עולם הבא קרינן ליה: nam eam donum absconditum ad secu-
 lum futurum vocatur. Et de hac quoque dicimus: Latetur Moses in por-
 tione, quæ ipsi data est. Nam illa est donum Dei, secundum benedictio-
 nem Domini Dei tui, quam dedit tibi. Devter. XII, 15. XVI, 17. Hæc est
 Schechina inferior, quæ tum ex latere dextro est benedictio, tum ex latere
 [Fol. 56, 2.] sinistro donum. Schechina quoque est dinumeratio Tekupha- 19.
 rum, constellationum & intercalationum. ----- Necesse est, ut homo conci-
 liare discat annum solarem cum lunari, ut sciat, quo tempore Pascha inci-
 dat, utque illos duos annos uniat via media, quæ est Columna media. -----
 [Fol. 59, 1.] Schechina est præceptum de constituendo Rege, q. d. Devter.
 XVII, 15. Regem constitues super te. Reliqua habes supra lib. II. Lo-
 co Generali LXXX.

20. Tikkune Sohar c. 28. fol. 73, 2. Metatron est Arca, Corpus Legis scripta, quæ est Columna media. Est Mensa, mensa scilicet Schechina, quæ est cor, nimirum Cor intelligens. Quia igitur locus cordis est in sinistra parte, Magistri traditionum dicunt, Mensam versus septentrionem ponendam fuisse. Est candelabrum, lux ex latere Schechinæ accensa, quæ vocatur Lucerna Domini, quæ debet esse ad dextram, ad recipiendum oleum. Propterea Candelabrum versus meridiem collocandum fuit, quod est vas ad recipiendum filum, oleum & lucem. Filum est Schechina: oleum est צדיק, qui est oleum contusum: Lux est Columna media. Eodem modo anima, quæ in corpore versatur, ubi corpus est filum, spiritus unguentum, & anima lux: Vas vero est corpus, & est servus &c.

21. Idem c. 47. fol. 77, 1. Sabbatho necesse est mensam aptari, quatuor pedibus insistentem, ad modum mensæ cælestis, de qua Ezech. XLl, 22. Hæc mensa est juxta faciem Domini: & rursum Psalm. XXlII, 5. Instrues mensam ante faciem meam. Mensa Dei S. B. est Schechina ad latus septentrionale, quod est גבורה. Propterea Magistri traditionum sic ordinaverunt, Mensam ponendam esse ad septentrionem, candelabrum vero accensum ad meridiem, ad modum τὸν ἐν ἄρῳ.

Hæc verba ostendunt, omnem ceremoniarum farraginem a Judæis pro typis Messiae fuisse agnitam. Et ne quis tricas nectens asserere malit, vocem Schechinæ hoc loco totam Trinitatem innuere, non Messiam solum; Metatronis nomen adhibent, n. 20. quod Messiae competere supra docuimus. Porro de tempore redemptionis loquuntur, n. 14. item de rebus cælestibus, n. 21. quæ duo Messiam indignant.

AGE, DISPESCAMUS EA, QUÆ HIC SINE ORDINE LEGUNTUR,
IN QVÆDAM CLASSES.

I. Ex Locis Sacris typus Messiae est Tentorium foederis, n. 3. Sanctuarium, n. 5. & speciatim Altare, n. 1.

II. Ex Instrumentis Sacris memorantur Arca foederis cum tabulis Legis in eadem inclusis, n. 3. 20. Candelabrum, n. 4. 20. Mensæ, quibus partes victimarum impositæ sunt, n. 20. 21. denique Buccina, n. 12.

III. Tempora Sacra magnam hic messiem exhibent, ut sunt Sabbathum,

thum, n. 6. dies festi præcipui cum donis tunc offerendis, n. 17. 18. Speciatim festum Paschatos, n. 6. Pentecostes, n. 10. 11. Tabernaculorum, n. 11. Expiationis, n. 13. Purim, n. 14. Imo etiam mentionem faciunt טֶבֶן Tekuphoth, n. 19.

IV. *Vestes Sacras* memorant n. 13. speciatim Zizith n. 7.

V. *Ceremonias Sacras* complures ad Messiam referunt, quorum pertinent sacrificia, n. 1. & quæ singulatim de corde habent, n. 20. suffitus, n. 1. Preces n. 5. & speciatim vespertinæ, n. 7. Benedictio populi & Consecratio Levitarum, n. 7. Tandem quoque Ceremonia adest profana, dimissio scilicet avis invento nido, n. 15.

VI. Ex *Prærogativis populi Israëliti* adferunt revelationes divinas per Prophetiam, n. 8. & Insomnia, n. 9.

VII. *Jura Israëlitarum* singularia constituendi Regem n. 19. & Levitatus n. 8. non omittuntur.

VIII. Quinimo & quædam instituta majorum, a Deo non præcepta, huc trahunt, & Messiam in illis quæsierunt. Huc pertinent ex diebus festis שמחת תורה i. festum Lætitie de Lege, item Effusio aquæ ex fonte Siloa festo Tabernaculorum, n. 11. ex vestibus, Talles & Tephillin, n. 7. item mensa die Sabbathi more Judaico instruenda, n. 21. Videmus exinde, tantum fuisse studium illorum in Messiam inquirendi, ut etiam ad ἀσώτεια & non necessaria delapsi fuerint.

Et hæc quidem de Locis Generalibus : nunc ad specialiora perveniendum est.

I. Huc primo loco referenda sunt omnia sacrificia, quæ Messiam variis modis præfigurant. Hoc Judæi pariter & Christiani consentunt. Vnicum doleo, locum aliquem insignem ex Jalkut Simeoni, quem dudum legi, postea nondum rursus occurrisse. In illo autem tradebant Judæi, sacerdotem, quando manus capiti hostiæ erant impositæ, monuisse sacrificium offerentes, fore, ut aliquando Messias eodem modo, quo sacrificium, mactetur : de hoc igitur esse cogitandum, in hunc peccata rejicienda, ejusque meritum vera fide applicandum. Inde quoque in
Pp p. 2 facri-

sacrificiis intentionem debitam requirebant, non illam tantum, quæ circa externas ceremonias versatur, sed eam præcipue, quæ sibi antitypum sacrificiorum accurate proponeret. Obiter hic addo, ex Schir haschirim rabba fol. 22, 1. constare, Hebræos in offerendis sacrificiis semper admonitos fuisse, procul dubio a Sacerdote vel Levita, ut attenderent iis, quæ tunc suscipiebantur. Verba sunt hæc: *Tempore mactationis monebant mactantes, ne profanum redderetur unum ex sacrificiis.* Ego sic concludo: Si Vêteres Hebræi, qui exemplum sinceræ in Deum pietatis exhibuerunt, de externis sacrificiis rite observandis tam accurati fuerunt, quanto magis circa interna. Hac autem occasione non possum non monere, Fridericum Bernardum Dachs in annotationibus ad Codicem Succa, aliquam Judæis antiquioribus injuriam inurere, dum dicit, eos statuisse, vim & efficaciam sacrificii ab intentione sacrificantis pendere: ac proinde monitorem semper adstitisse, ut intentionem justam observarent. Et in hanc rem adducitur idem locus ex Schir haschirim rabba, quem modo repetii. Non autem video, quicquam hic de intentione adesse; sed tantum sermo est de cautione & attentione, quæ in sacrificiis requirebatur, ut singula frustra & partes recte secarent, neque crederent, adesse animal domesticis usibus destinatum, quod, cum mactarent, prohibitu tractare poterant.

2. Speciatim Agnus paschalis typum Messiae gessit, quia in ipsa assatione figuram cruci affixi exhibuit, de qua re paullo post. Judæi quædam de Hyssopo ad tempora Messiae applicant. Sohar Exod. fol. 17. col. 68. *Hyssopum statimus virtute pollere, ut spiritus malos abigat. Et sic omne latus spiritus mali abigitur, באהרורה רליר, in ἐπιφανεῖς ejus* (quis ille sit, non additur: aperiunt autem sequentia) *in redemptione superna, (spirituali) Israël, לומנה דאהי, tempore futuro adducet Dominus Concupiscentiam pravam, illamque jugulabit.* Transeat illud, quod de Hyssopo proferunt, quod est contra experientiam & omnem rationem. Res enim naturales in regno Dei, ubi de salute animæ agitur, nullam prorsus vim possunt exserere. Sufficit ad rem præsentem, quod inde patet, Judæos hyssopum, & totum agnum paschalem, Messiae typum statuisse.

3. De tentorio fœderis & habitante in ea Schechina res clara est, ex illis, quæ jam adducta sunt superius libro II. p. 110, III.

4. De Festo Tabernaculorum idem asseritur ex Tanchuma fol. 36, 1. *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Præcepi vobis, ut tentoria erigeretis, ut gratias mihi ageretis pro bono, quod vobis exhibui, q. d. Levit. XXIII, 42.* In tentoriis habitabitis per septem dies: ut generationes vestræ sciant, quod in tentoriis habitare vos iussi; ego vero hoc imputo vobis, quasi mihi gratum quid exhibuissetis. *Verum לעתיד אני אופיע במלכותי, tempore futuro ego exsplendescam in regno meo, & vos tentorio obtegam, q. d. Jesa. IV, 5.* Et tentorium erit umbra interdiu.

5. In Benedictione Sacerdotali ex mente Judæorum Schechina in digitis Sacerdotis benedictionem pronunciantis habitavit בריוקנא עיראח, in typo rei supernæ s. cœlestis, quæ ad Novum Testamentum ejusque œconomiam pertinet. Locus ex Sohar chadafsch jam superius adfuit libro IV. p. 457.

6. Jubilæum quoque in Messiam digitum intendisse crediderunt Judæi & asserunt in Sohar Exod. fol. 19. col. 76. *Veni & vide. Ex latere Jubilei inventa est libertas Israëlitis: Et sic quoque ליופנה דחתי, tempore futuro, de quo scriptum est Jesa. XXVII, 13.* Et erit, die illo clangetur tuba magna. Illud ipsum Jubilæum Novi Testamenti paullo post dicitur יובלא עיראח, *Jubilæum supernum.*

7. Leviratus mysterium quoque suum habet, in quod paucis verbis intendit locus ex Sohar supra prolatus lib. II. p. 90.

8. De Goële vide ibidem p. 150.

Porro DIEM PASSIONIS MESSIÆ in Veteri Fœdere aliquot typis fuisse præfiguratum, Libro sequente ostenditur Cap. IV. ubi rursum XIII. habes typos, pulchros admodum, si quis eosdem uberiore meditatione prosequatur.

Tandem etiam CRUCEM Messiae variis figuris præsignificatam & indicatam esse, paucis adferam. Egit quidem de his typis Campegius

Vitringa, Observationum Sacrarum libro II. Cap. 9. usque ad 15. sed libere, prout hominem Christianum decet, ad Rabbinos autem antiquiores non provocavit. Egit porro Vir in his litteris versatissimus, Georgius Eliezer Edzardus, in Commentario ad Caput II. Tractatus Talmudici Avoda Sara p. 226 ---- 249. & multa sane loca Rabbiorum protulit, quæ rem egregie illustrent. Sed quia ad multos ex recentioribus provocat, mihi vero cum solis antiquioribus agendum est; hinc, omisis recentioribus, ea ab ipso repetam, quæ apud antiquiores habentur, quibusdam paucissimis de meo adjectis. Typi itaque crucis & Messie cruci affixi sunt

1. Isacus, quemadmodum paullo ante dictum est. Et locus convenit, quorsum uterque crucem portavit.

2. Agnus paschalis. Pesachim Cap. VII. Mischna I. fol. 74, 1. *Quomodo assant Agnum Paschalem?* Resp. *Afferunt veru de malogranato, transfiguntque illud per medium os usque ad anum, crura autem illius atque intestina intus locant.* Clarius Justinus Martyr in Dialogo cum Tryphone p. 200. edit. Commel. *Et agnus ille, de quo, ut assus totus fieret, præceptum est, supplicii crucis, quod subiturus erat Christus, symbolum & nota fuit.* Agnus namque assus, in figuram cruci similem conformatur. Nam verum unu ab infimis partibus ad caput usque adactum perfigitur: & aliud rursum secundum scapulas, ad quod suspenduntur manus agni.

3. Unctio Sacerdotum, quæ ad modum crucis peracta fuit. Kerituth fol. 77, 2. *Rabbini docuerunt, Reges quondam fuisse unctos in forma coronæ, Sacerdotes autem כִּסְיִן כִּי, ad modum Chi.* R. Manasses expressius dicit, ad formam X Græcorum. Idem habetur in Horajoth fol. 12, 1. nisi quod R. Menassja filius Gada se sic explicet: כִּסְיִן כִּי יוֹנִי, ad modum Caph. Græci, quod est Chi, X.

4. Impositio manuum festo Expiationis. Targum Jonathan Levit.

XVI, 21. Et imponet ei Aaron ambas manus suas hoc ordine: manum dextram super sinistram suam super caput hirci vivi, & confitebitur super ipso omnes iniquitates filiorum Israël.

5. Agitatio pectoris & armi in sacrificiis. Siphri fol. 7, 2. ad verba Levit. XIV, 12. Et agitabit illa agitatione coram Domino. *Sensus est: Prorsum & retrorsum, sursum & deorsum illa ducet, q. d. Exod. XXIX, 27. Quorum quodlibet est agitatam atque elevatum. Confert elevationem cum agitatione. Quemadmodum in agitatione res movenda prorsum & retrorsum ducitur, ita etiam in elevatione res levanda prorsum & retrorsum movetur. Quemadmodum in elevatione res levanda sursum & deorsum movetur, ita etiam in agitatione res movenda sursum & deorsum ducitur.*

6. Lagana infermentata quando oleo ungebantur, id figura crucis inuncta fiebat. Menachoth fol. 77, 2. in Mischna: *Logana quomodo ungenda sunt?* Resp. כִּמְסֵי כִי, ad modum Chi. Idem repetitur in Gemara fol. 78, 1.

LIBER QVINTVS,
EX
PROPRIA JVDÆORVM CONFESSIONE
DOCENS
MESSIAM JAM VENISSE.

Postquam igitur Messiam ex scriptis Judæorum antiquissimis cognovimus, sequitur, ut disquiramus, an jamdudum venerit, an vero adhuc exspectandus sit. Palmaria est hæc quæstio, ad fundamentum fidei pertinens, hinc operæ pretium est, eidem parumper immorari. Antiquos igitur si consulimus, non magno solum numero, sed & magna auctoritate viri nobis respondebunt, MESSIAM VTIQVE VENISSE, quorum testimonia nos Christiani ambabus manibus arripimus. Duplicis generis hæc sunt: quædam aperte docent, Messiam jam venisse, quædam vero signa advençus illius tradunt, quæ nos in Messiam nostrum exacte convenire docebimus. Hinc duò sunt hujus libri capita.

CAPVT I.

TESTIMONIA JVDÆORVM, MESSIAM JAM
VENISSE, CONFIRMANTIA.

EA triplicis sunt generis, 1. illa, in quibus Judæi satis clare id asserunt, 2. talia, in quibus terminos ex libris Vet. Test. ponunt, 3. denique, quibus tempus Messiae, tanquam dudum præterlapsum, describunt.

CLASSIS I.

ILLORVM TESTIMONIORVM, IN QVIBVS IVDÆI
ROTVNDE PROFITENTVR, MESSIAM
JAM VENISSE.

1. Sanhedrin fol. 97, 2. Sohar chadasch fol. 73, 2. *Raf dixit:* כלו כר' חקיצין, *Omnes termini Messiae defierunt*, h. e. Omnia criteria, quæ de adventu Messiae in V. T. prædicta fuerunt, jam impleta sunt. Testimonia recentiorum idem adfirmantium, Kimchii, Jarchii, Abarbanelis, & R. Saadiae Gaon adtulit Edzardus ad c. i. Avoda Sara p. 245.

Et quamvis probe sciam in ipso Talmude verba in hac connexionem legi: *Defierunt omnes termini Messiae, & totum negotium non pendet, nisi a penitentia & bonis operibus Judæorum*; quæ limitatio etiam in Sohar chadasch additur; tamen ibidem etiam additur refutatio his verbis concepta: אבל קץ חסן רשוי קבה, *Verum finis & tempus, quod posuit Deus S. B. non pendet a meritis & qualitatibus uniuscujusque generationis, sed potius ab illo ipso pendet, q. d. Jesa. XLVIII, 11. Propter me, propter me faciam, & propter nomen meum faciam. Et propterea finis omnis ordinationis (in aliis rebus) est secundum bonitatem hominum: verum finis Dei S. B. non pendet a meritis hominum.* Paucis interjectis ex libro Jezirah hæc adjiciuntur: *Principium omnium terminorum est חכמה, & finis omnium terminorum צדיק, qui alias dicitur Schechina, inter Sephiroth est decima: adeoque Columna media conjungit initium & finem omnium terminorum, & totus finis est צדיק.* Huc pertinet illud ex Mechilta, quod superius lib. I. p. 30. adfuit, & expresse tradit, Deum finem Messie ne uno quidem momento differre.

2. Ibidem fol. 98, 2. & 99, 1. *R. Hillel dixit:* אין להם משיח לישׂראל, *Israëli nulla causa est expectandi Messiam, nam jam antea temporibus Hiskiae illum comederunt. R. Joseph regessit: Condonet Hilleli Dominus ejus, (Deus, quod scilicet tam perversa doceat.) Quando enim vixit Hiskias? annon tempore templi primi? Atqui vero Zacharias tempore templi secundi sic vaticinatus est c. IX, 9. Exulta valde, filia Zion, ecce Rex tuus venit tibi &c. Ad quæ verba hoc annotandum 1. Tradi-*

tionem fuisse apud quosdam ex Judæis priscis, quod Deus Hiskiam Messiam facere voluerit, de qua re plura non tango. 2. Illa doctrina, quod Israëlita tempore Hiskia Messia fructi sunt, imposterum utemur ad veritatem aliquam pulchram exinde eliciendam. 3. Interim nobis sufficit, quod expresse adserunt, Messiam porro expectandum non esse.

3. Sanhedrin fol. 98, 1. R. Josua filius Levi invenit Eliam stantem ad ostium speluncæ R. Simeonis filii Jochai, cui dixit: Num ego perventurus sum ad mundum futurum? (hoc est num tempora Messia vivendo attingam?) Elias respondit: Si Dominus hic voluerit, (nimirum Schechina, quæ cum eo fuit, prout in glossa interpretantur.) R. Josua filius Levi: Duos video, & vocem trium audio. Idem postea perrexit: Quando venit Messias? Elias respondit: Abi & interroga ipsum. R. Josua filius Levi: Duos video, & vocem trium audio. Idem postea perrexit: Quando venit Messias? Elias respondit: Abi & interroga ipsum. R. Josua: Vbinam vero ille versatur? Elias: Ad portam urbis Romæ. R. Josua: Quonam signo cognosci potest? Elias: Sedet in medio pauperum vulneribus confectorum. Et ipsi quidem omnia simul vulnera solvunt, & eodem tempore obligant. Ipse vero non nisi unum vulnus solvit & religat, & quidem hac de causa, ne, si forte adventus ejus requireretur, ipse impediretur. Abiit igitur R. Josua ad illum dicens: Pax tibi Domine mi, & Magister mi. Messias respondit: Pax tibi, fili Levitæ. R. Josua: Quando venit Dominus? Messias respondit: Hodie. R. Josua revertitur ad Eliam, quem hic interrogat: Quidnam Messias tibi dixit? Rabbi Josua respondit: Pax tibi, fili Levitæ: Elias regessit: Tam tibi, quam patri tuo his verbis promisit, fore, ut in mundum futurum perveniat. R. Josua respondit: Mentitus est, dum se hodie venturum dixit, & tamen nondum venit. Elias vero dixit: Hoc voluit: Hodie, si vocem ejus audiveritis. &c.

Dignum est hoc testimonium, cui parumper immoremur. Assumimus ex hoc sequentia: 1. Messiam venisse, qui cum Rabbino collocutus est, & Romæ h. e. in imperio Romano cum ægrotis versatus. 2. Eliam adfuisse, qui Messiam indice digito ostendit, h. e. Joannem Baptistam. Quum igitur hæc duo ex traditione majorum suorum accepissent, neque

prorsus

prorsus aboiere aut omittere possent, duo hic miramur, 1. *οὐκ ἠγγελάσθαι* Judaicam, quæ ad lucem claram cœcutire maluit, 2. sapientiam divinam, quæ ipsis testimonia veritatis expressit, & nos celare noluit.

4. Hieros. Berachoth fol. 5, 1. *O Judæe, Judæe, sub iuga mitte boves tuos, atque alliga aratra tua,* *וְהָיָה לְיָדָיו מִלְכָּה מִשִּׁיחַ*, *וְהָיָה לְיָדָיו מִלְכָּה מִשִּׁיחַ*, nam ecce natus est Rex Messias. Locum integrum attulerunt Lightfootus ad Matthæi II, 1. & Edzardus ad c. 1. Avoda Sara p. 250. seqq. inferius autem repetetur, ubi de nativitate Messiae Bethlehemitica agendum erit.

5. Huc etiam pertinent illa loca, in quibus adventum & opera Messiae temporibus Vet. Testamenti contradistingvunt. Sohar Exod. fol. 85. col. 346. *Quum Israëlita adhuc versarentur in terra sancta, illo cultu & sacrificiis, quæ susceperunt, omnia mala & castigationes in orbe terrarum expiarunt:* *הָשָׁתָה מִשִּׁיחַ מִסֵּלֶךְ לֶזֶן מִכְּנֵי עֲלָמָיו*, nunc autem Messias illas a filiis hominum aufert. Midrasch Ruth ad c. II, 14. fol. 41, 1. R. Cohen & R. Jehoschua Sechaniensis nomine R. Levi dixerunt: *לְשַׁעֲבֵר*, Tempore præterito cum homo bonum aliquod opus peregit, Propheta aliquis illud litteris mandavit: *וְעַכְשָׁיו*, sed nunc, cum homo bonum opus peragit, quis illud litteris mandat? Resp. *Elias & Rex Messias illud faciunt, & Deus S. B. per manus eorum obfignat, q. d.* Malach. III, 16. Tunc dicent timentes Dominum, unusquisque ad proximum suum: Attendit Dominus & audivit, & scriptus est liber memorialis coram facie ejus pro timentibus eum & cogitantibus de nomine illius.

CLASSIS II.

ILLORVM TESTIMONIORVM, IN QVIBVS JVDÆI TERMINOS MESSIÆ EX LIBRIS V. T. PONVNT.

JAm modo adfuit, Judæos priscos de קִצְיִן sive terminis Messiae fuisse sollicitos, illosque, prout par est, ex sacris litteris hausisse. Quos si cum temporibus suis componerent, utique agnoscere coacti sunt, Messiam venisse, cujus rei exempla in sacris litteris N. T. habentur.

Id quod quum Judæi posteriorum temporum agnoscerent, piaculi loco habuerunt, si quis de terminis Messiae cognoscendis sollicitus esset. Nos potius antiquam veritatem amantes quosdam ex illis terminis in sacro Codice adnotatis evolvemus.

1. Huc igitur primo loco pertinet insigne illud vaticinium Jacobi moribundi Genes. XLIX, 10. *Non auferetur sceptrum de Juda, neque Legislator de pedibus ejus, donec veniat Schiloh.* Nemo hic justam & copiosam de hoc loco tractationem a me expectet: sufficiet mihi, si duo ex Judæis antiquis probavero: 1. Verba hæc de Messia semper intellecta esse: At id libro II. jam præstitum est. Hic illud paucis repetimus, ex proprio Judæorum testimonio, quod in Midrasch Tehillim existat, *finem s. terminum Messie Jacobo Patriarchæ divinitus esse revelatum.* Vide supra libro I. p. 30. 2. Sensum eorum ab antiquitate eodem modo, quo a nobis Christianis, esse acceptum, nimirum hunc: Messiam illo tempore venturum, quo omnis majestas & superioritas, quæ jus sceptri gerendi & legum ferendarum complectitur, a Judæis esset remota. Sic Targum Onkelos. *Non recedet עבר שולחן, faciens potentiam ex domo Juda, וספר, & scribe ex nepotibus ejus in æternum, donec veniat Messias.* Targum Jonathan: *Non cessabunt reges & præfides ex domo Jude, & scribe docentes legem ex semine ejus, usque ad tempus, quo veniet Rex Messias.* Sic quoque, paucis immutatis, Targum Hierosolymitanum. In Breschith rabba sect. 99. fol. 98, 1. & Tanchuma fol. 18, 1. שבט explicant per מלכות כסא, *solium regni.* Midrasch Mischle ad c. XIX, 21. fol. 57, 1. ad verba Jesa. V, 7. Quoniam vinea Domini exercituum est domus Israël, & viri Jehuda sunt plantatio deliciarum ejus. *Quomodo comparata est plantatio? Eo tempore, quo tu eam plantas, locus ejus tibi cognitus manet: sic etiam plantatio regni in tribu Juda, (nota manebit) עד שיצץ מלך המשיח, usque dum efflorescet Rex Messias, q. d. Genes. XLIX, 10. Non recedet sceptrum ex Juda, neque legislator ex medio pedum ejus, donec veniet Schiloh, & ipsi est expectatio gentium.* Restat igitur ut 3. comprobemus, eventum huic vaticinio dudum respondisse. Et hoc quidem palam est, paullo ante tempora Messie nostri

Roma-

Romanos terram Israëliticam subjugasse, quo facto superioritas omnis a Judæis ablata fuit. Conniventibus eqvidem Romanis per annos XC. Judæi suis legibus vivere permissi sunt, verum quadraginta annis ante excidium ultimum, id quod fuit anno secundo ministerii Christi, etiam *judicia capitalia ablata sunt ab Israëlitis*, Sanhedrin fol. 24, 2. & Syne-
drium loco suo pulsum est, Avoda Sara fol. 8, 2. Quumque hujus rei variis locis mentionem faciant, quæ congestit Edzardus ad c. 1. Avoda Sara p. 236. tamen nusquam illud occurrit, quod culpam illius in Romanos conjiciant. Imo ipsi culpam suæ vel negligentiae vel timiditati tribuunt his verbis, quæ exstant l. c. Avoda Sara, ex versione Edzardi p. 63. *Qvare vero (judicia capitalia) cessarunt?* Resp. כיון רחצו דכפשי : לכו דוחצין ולא יכלי למיין. *Quando viderunt (assessores Synedrii majoris) quod numerus latronum ita crevisset, ut non possent omnes illos judicare, dixerunt: Præstabit, ut migremus e sede nostra ordinaria in locum alium, ut ne (latrones illi) ad pœnam mortis obligentur: quia credebant ex falsa interpretatione loci Devt. XVII, 10. sententiam capitalem ferri non posse, nisi Synedrium in loco suo ordinario resideret. Quod si ad causam primam hujus mutationis respiciamus, ea sane nulla est alia, nisi sapientia & providentia divina, quæ rem ita direxit, ut veritas promissionibus a se datis semper constiterit. Causa proxima vero ab ipsis Judæis est petenda. Quia enim Messiam audire noluerunt, Deus hoc modo in ipsos animadvertit. Ita Judæi ipsi testantur in Rosch haschana fol. 31, 1. R. Jochanan dixit: Sex menses expectavit Schechina Israëlitas in deserto, an forte ad pœnitentiam reverti vellent. Cum autem non reverterentur, dixit: Rumpantur ossa eorum, q. d. Jobi XI, 20. Et oculi impiorum consumentur, & refugium ab ipsis peribit, & spes eorum est ruptura animæ. וכנגדן, Et propterea exulavit Synedrium ex לשכנת הגויר in tabernas &c. Habemus igitur reos confitentes, & egregium nobis de adventu Messiae testimonium depromentes. Quia vero Synedrium a Romanis non deturbatum est, sed sponte sua locum pristinum reliquit, potuit eundem nullo impediante repetere, sic ut duæ sententiæ contrariæ Lightfooti & Seldeni facile conciliari possint:*

id quod indice digito hic monere sufficiat. Adeoque & illud signum Messiae impletum est, quod olim Judaei agnoverunt in Sanhedrin fol. 97, r. R. Jehuda dixit: דור שבן דוד בן, *Ea generatione, qua Messias venit, אנשי גבול יסובבו סער לעיר, viri termini circumibunt ab una civitate ad alteram.* Rasche hos viros termini sic explicat: אנשי גבול כנחדרין, qui scil. ex omnibus terminis terrae Israeliticæ ad Synedrium magnum deputati erant. Et postea fol. 98, r. R. Chamma filius R. Chanina dixit: *Filius Davidis non ante venit, quam regnum inter Israelitas deserit.* Post quædam interjecta: R. Milai dixit ex ore R. Elieser filii R. Simeonis: *Filius Davidis non ante venit, quam omnes iudices & prefecti ex Israël cessaverint.* Memorabile est & illud, quod ex R. Rachmon, nescio quo, adducit Raymundus Martini in Pugione Fidei Part. III. dist. III, 16. 46. & Finus in Flagello Judæorum V, 4. Judæos, quum illa migratio Synedrii contigisset, saccos induisse, comamque vulsisse, dicentes: *Vae nobis, quod sceptrum ab Israël sublatum est, & tamen Messias nondum venit,*

2. Alterum vaticinium est de LXX. hebdomadibus Danielis, quod adeo clarum est, ut nihil supra. Messiae nomen expresse ibi legitur. Terminum adventus ejus in Daniele describi in Megillah fatentur; nec non in Midrasch Tehillim: vide supra libro I. p. 30. Annos non simplices, sed hebdomadales ibidem intelligi, & ab ipsis Judæis intellectos esse, ex loco Sanhedrin supra lib. II. producto constat. Seder olam in Jalkut Simeoni II. fol. 157, r. p. 85. edit. Meyeri. R. Jose dixit: *LXX. hebdomades incipiunt a destructione templi prioris, & procedunt usque ad destructionem templi posterioris: nim. LXX. anni abierunt in desolatione, deinde secuti sunt anni CCCCXX. in restauratione illius.* Sub quocunque igitur Persarum Rege voluerint, initium harum hebdomadum ponant, tamen patebit, Messiam dudum venisse,

3. Succedit locus Haggæi II, 9. *Major erit gloria templi hujus posterioris præ priore, dicit Dominus Deus Zebaoth.* Hæc verba de Messia expressis verbis Judæi explicant, quod supra libro II. testimonia ipsorum docent: addimus ex illis ipsis locis quædam, quæ idem satis aperte docent.

Primus

Primus ex Sohar jam supra Loco Generali XXXV. & libro III. Thesi VIII. productus est, ubi verba Genes II, 22. mystice explicantur de *Filio Dei*, quem postea templum esse dicunt, manibus non hominum, sed ipsius Dei S. B. ædificatum, hincque perpetuitatem ipsi promittunt. Quo facto hæc verba Haggæi producentur, quæ sane non nisi de Messia Filio Dei ab iisdem intellecta sunt. Alter exstat in Sohar Numer. fol. 89. col. 354. 355. & est sane elegantissimus: *Dixit R. Abba: Reminiscor alicujus rei, quam audiui ex splendore Sancto* (R. Simeone ben Jochai) *qui audivit nomine R. Eliezeris. Venit aliquando vir sapiens, qui sic dixit: Senex, Senex, tres tibi quæstiones proponere constitui. Prima est, quod vos dicitis, aliud quoddam templum vobis ædificatum iri. Sed ecce, non debebat ædificari nisi duabus vicibus: de tertio autem & quarto nihil in Lege invenies. Illa igitur templa, quæ ædificanda fuerunt, ædificata sunt, neque in æternum plura. De duobus tantum modo templis loquitur Scriptura Haggæi II, 9. Major erit gloria templi posterioris præ priore. Hæc objectio procul omni dubio a Christiano facta fuerat, quem postea שטרי, *impium* vocat. Sed R. Eliezer ad hanc quæstionem nihil respondet, quod ad rem pertineat. Dicit, Israëlitis adhuc in deserto existentibus demissa fuisse duo templa, & alia hujus farinæ: de loco Haggæi plane flet. Melius de re judicant in Schir haschirim rabba fol. 15, 2. ubi ad verba Cant. II, 12. עת וסדר הגיע, *Tempus cantus*, vel etiam *putationis*, advenit, sic commentantur: *Advenit tempus, quo templum ædificabitur, q. d. Obad. v. 21. Et ascendent Salvatores in montem Zion. Et alibi: Major erit gloria templi posterioris, præ priore. Jam vero tum Canticum integrum, tum verba adducta, tum quoque locum Obadiæ de temporibus Messiae interpretantur, ergo necesse est, ut & hæc Haggæi verba de iisdem agant. Adeoque gloria hujus templi in eo consistit, quod Messias in eodem conspiciendus fuit.**

Hoc ipsum argumentum alio quodam loco illustrabimus ex Breischith rabba sect. 2. fol. 5, 1. *Dixit R. Chija rabba: Statim a principio mundi conditi Deus prævidit, quod templum ædificandum, vastandum, & rursus ædificandum sit. Verba: In principio creavit Deus cælum, ostendunt,*

dunt, templum edificandum fuisse, quod probatur ex Jefa. LI, 16. ad plantandum cœlum & fundandam terram. Verba: Et terra fuit vacua & inanis, ostendunt, templum fuisse devastandum, id quod probatur ex Jerem. IV, 23. Vidi terram, & ecce vacua fuit & inanis. Ex verbis autem: Et dixit Dominus: Fiat Lux, ostenditur, templum rursus edificandum, מְשׁוֹכָרִי, & perfecte restituendum esse לְעֵתִיר לְבָנִי, temporibus Messia, q. d. Jefa. LX, 1: Surge, illuminare, quia venit lux tua. Hæc verba docent, 1. quod non nisi duo templa populo Judaico promissa statuuntur, 2. quod tempore templi secundi Messias adesse debeat.

4. Non minus clarus est locus Malach. III, 1. וְהָיָה, Et celeriter veniet ad templum suum Dominus, quem quaeritis, & Angelus fœderis, quem desideratis. Ecce venit, dicit Dominus. Judæos hæc verba Prophetæ de עֵתִיר לְבָנִי & עוֹלָם הַבָּנִי explicare, supra adfuit, igitur & hic adventus Messia tempore templi secundi futurus promittitur: quod asserit etiam locus in Sanhedrin fol. 99, 1. R. Hillel dixit: Non expectandus est Messias ab Israëlitis, quia jamdudum comederunt illum temporarius Hiskie. R. Joseph subjecit: Condonet hoc Deus R. Hilleli. Nam Hiskias vixit tempore templi primi, Zacharias autem tempore templi posterioris de Messia sic vaticinatur, c. IX, 9. Exulta valde, filia Zion, quoniam ecce Rex tuus venit tibi &c. Adde quæ libro II. adfuerunt, Psalm. CII, 17.

Judæorum igitur officium postulat, ut Scripturam S. Veteris Testamenti studiose legant, & meditentur: hæc enim, ut ipse Messias noster ait, eos ad veram Messia cognitionem perducet. Et hoc ipsi Judæorum majores fatentur in Tanchuma fol. 85, 1. R. Jose pater R. Mana nomine. R. Levi dixit: Non opus fuisset, ut Lex daretur Israëlitis in hoc mundo, nam omnes illam addiscent ex ore Dei S. B. לְעוֹלָם הַבָּנִי. Cur vero data est ipsis in hoc mundo? Ideo, ut, quando Deus S. B. veniet, quo eam in mundo futuro doceat, omnes sciant, in quam sectionem ille versetur. Igitur si quis in hoc mundo Legem audiet, is eandem quoque לְעוֹלָם הַבָּנִי ex ore Dei S. B. audiet.

CLASSIS III.

ILLORVM TESTIMONIORVM, QVIBVS IVDÆI
TEMPORA MESSIÆ, TANQVAM DVDVM
PRÆTERLAPSA, DESCRIBVNT.

1. **S**anhedrin fol. 97, 1. Avoda fara fol. 9, 1. *Traditio domus siue Scholæ Elianæ est: Annos sex mille durabit mundus: bis mille תורו, inane, bis mille תורה, lex, & bis mille ימות המשיח, dies Messie.* In Tikkune Sohar c. 36. fundamentum huius traditionis additur. *Nimirum sex dies creationis tot millenarios denotant, q. d. Psalm. XC, 4. Quoniam mille anni in oculis tuis sicut dies unus. Duo millenarii primi eruuntur ex sensu mystico verborum Genes. I, 2. Et terra erat inanis & vacua. Alteri ex verbis: Et Spiritus Domini ferebatur super aquis: Aqua vero Legem denotat. Tertii ex verbis: Et dixit Deus: Fiat Lux. Addimus verba G. E. Edzardi in annot. p. 245. Atqui duo millenarii Legis ex Iudeorum sententia finiti fuerunt annis 172, ab excidio urbis secundo, bodie autem Iudei numerant (nimirum a. 1705. quum hæc scriberet) annum ab orbe condito quingvies millesimum, quadringentesimum & sexagesimum quintum. Vnde manifestum est, secundum ipsum Iudeorum computum venire debuisse Messiam ante annos mille quadringentos sexaginta & quatuor.*

Similis locus adducitur a Viro Celeberrimo Steph. le Moyne, qui in dissert. de Jehovah iustitia nostra p. iii. hæc verba tanquam a R. Tarpon prolata citat: *זמן הטבע משחמש בשם שרי זמן ההורה בשם יהורו, וזמן המשיח צרקנו בשם יהשורו.* *Tempore naturæ Deus utebatur nomine Schaddai, tempore Legis nomine יהורו, & tempore Messie, qui est iustitia nostra, nomine Fehosua.* Verum ingenue fateor, neque in lectione Rabbiorum hæc verba mihi occurrisse, neque ab alio quodam Christianorum ad ea provocatum fuisse, quod tamen operæ pretium esset. Tum quoque vox טבע suspecta mihi est, quam ab antiquis vix usurpatam invenies, sed tantum in mediolorum tempore scriptoribus observabis. Vereor igitur, ne hæc verba ab impostore quodam per piam fraudem effecta sint.

2. Sanhedrin fol. 97, 2. *Elias dixit ad R. Jebudam: Mundus non diutius durabit, quam LXXXV. Jubilea, & tempore Jubilei ultimi filius Davidis venit. Rogarunt eum, an Messias sub initium, an vero sub finem ultimi Jubilei venturus sit? Ille respondit: An sub initium, an vero sub finem venturus sit, ego nescio. R. Asche dixit: Usque eo (scil. ad illud Jubilæum) non debet expectari, postea vero expectandus est. Jubilæa illa 85. conficiunt annos 4165. qui quidem terminus verum Messie adventum duobus fere seculis tardiores facit, sed tamen a nobis contra Judæos nat' אבדגמנון disputantibus recte adhibetur.*

3. In Sohar Genes. fol. 33. col. 132. tempus Messie post captivitatem Babylonicam venisse describitur. Verba sunt hæc: Propterea de captivitate posteriore dicitur Genes. II, 20. Et homini non invenit adiutorium: omnia erant כנגדו contra ipsum. Sic quoque de Columna media idem dicitur: Et homini non invenit adiutorium, quod Schechinam ex captivitate reduceret.

Adde alium locum ex libro רבי אליהו, qui habetur in Jalkut Simeoni II. fol. 32. Ibi Elias Rabbini de genere illius disputantibus apparuisse dicitur, quem sic allocuti sunt: *Annon tu sacerdos fuisti? & annon ad viduam Zorpatensem sic dixisti 1. Reg. XVII, 13. Fac mihi exinde placentiam parvam? Respondet ipsis Elias: Ille puer fuit Messias filius Josephi: ורמו רמותי לעולם שאני יורד חלה לבבל ואתי יבא משה. Et ego innui mundo, quod ego prius in Babyloniā iturus sim, & postea venturus sit Messias. Hinc igitur constat, Judæos antiquos credidisse, Messiam post tempora captivitatis Babylonicæ, & ante excidium Hierosolymorum per Romanos, venire debuisse.*

Captivitatem illam speciatim indignant, cui quidam ex Prophetis interfuerunt. Sohar Genes. fol. 121. col. 479. *R. Jose dixit: Quando Israëlites erunt in terra sancta, sic ut in ea habitent, quum Messias venies, tunc erunt cum fratribus suis, qui se illis adjungent, neque tunc vocabitur captivitas, quia illi, qui in ipsa terra habitant, captivitatis nomine venire non possunt. Et post quædam interjecta col. 480. R. Abba cepit commentari ad verba Jerem. XXXI, 15. Sic dicit Dominus: Vox in Rama audita*

dita est. *Quid vero postea sequitur?* v. 16. Cohibe vocem tuam a fletu, & oculos tuos a lacrymis, quoniam merces est labori tuo. &c. v. 17. Et revertuntur filii ad terminum suum. *Non dicit* ישובו, revertentur, *sed* שבו, reversi sunt, *nimirum jam antea reversi sunt*, (quum hæc fieri debebant.) *Veni & vide.* Dicit R. Eleasar: *Eo tempore, quo iudicium super rupem venturum est, Matrōna circumdabit rupem, & illa* (Ecclesia scil. Judaica) *putabit, filios suos per iudicium perisse.* Hoc vero mystice volunt verba Jesa. LIV, 1. *Canta sterilis, quæ non preperisti &c. Traditio est, plures ex ea futuros esse filios Throni* (h. e. adfuturos throno Dei,) *q. d. nam plures sunt filii desolatæ, quam maritatæ. Revertetur autem Matrōna ad maritum suum, q. d. Zachar. XIV, 9. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum.*

4. Succedunt duo testimonia, quæ ostendunt, adventum Messię millenario quarto expectatum & creditum fuisse. Sohar Genes. fol. 13. col. 52. *Et ecclesia Israëlita, quæ indigitatur die quarto creationis in mysterio verbi* סחרר (sine Vav) *destituitur columna quarta, nempe regno Davidis. Propterea, quamvis locus illius iusti* (Messię) *die Sabbathi comprehendatur, tamen etiam innuitur die tertio, למחר ליום רביעי, ut jungatur cum die quarto: Et hæc est uxor ejus. Propterea Dominus illius rei, quæ perdita fuit, convertit se ad rem amissam, (Confer Matth. XVIII, 11.) & ideo scriptum est postea Genes. XLII, 7. Et Joseph erat princeps in terra. Verum בזמנא דאתי, tempore futuro, quod est באחרית הימים, die sexto, qui est millenarius sextus, quando veniet Rex Messias, (nam dies Dei sunt mille anni,) אף על גב דכנסת ישראל חולקא, רידה יומא רביעאה חולא, quamvis portio ecclesię Israëlita, dies scil. quartus abierit, tamen id indigitatur, fore, ut die sexto jungatur cum marito suo, qui dicitur Iustus: die nimirum Sabbathi, ut mensam ipsi præparet, q. d. Jerem. XXXI, 22. Quoniam creavit Deus novum in terra, foemina circumdabit virum. Et hoc fiet tempore Messię, quod est die sexto. Propterea scribitur Genes. I, 31. Et fuit vespere, & fuit mane, dies הששי sextus. Qua de causa additur ה, quod antea reliquis diebus additum non fuerat? Resp. Illud ה semper denotat Ecclesiam Israëlita-*

Israëliticam, quæ cum marito suo conjungenda est die Sabbathi, quando is veniet, ut eam ex pulvere suscitet. Transeant reliqua ἀλλότρια, quæ huc non pertinent, nobis sufficit illud veritatis testimonium, quod dies quartus fuerit portio Israëli destinata, h. e. decretum fuisse, ut Messias millenario quarto adveniret. Quoniam vero Judæi adventum illius agnoscere noluerunt, eundem ad millenarium sextum rejecerunt, adventum scilicet posteriorem cum priore confundentes. Nam & hic valet illud, Vno posito alterum non excludi.

Sohar chadafsch fol. 44, 2. ad verba Numer. XXIV, 17. Videbo ipsum: *Vox hæc agit de redemptione, quæ erit quarta. sed non nunc, verum לסיף יומיים, in fine dierum. Sex dies sunt in mundo: die quarto vidimus, quod luminaria, quæ in cælo sunt, sublata fuerint & cessaverint, nempe Sol, Luna, stelle & constellationes eo die reconditæ fuerint, quemadmodum in principio creationis. Hic 1. notandum, verba Bileami a Rabbinis de Messia explicari, quod & verba innuunt, in fine dierum. 2. Tempora igitur Messia ad millenarium quartum rejiciunt, quod largimur. 3. Illa tempora Messia sic describunt, ut vel ad verba Haggæi II, 6. respiciant: Adhuc parum est, & commovebo cælum & terram, & mare & aridum: vel ad tempus passionis Messia, quo sane cælum & terra majorem in modum commota est.*

5. Porro quoque XXX. generationibus post exitum ex Ægypto ponunt adventum Messia in Schemoth rabba sect. 15. fol. 115, 3. ad verba Exod. XII, 2. Hic mensis erit vobis principium mensium. *Hoc ipsum est, quod Scriptura dicit Psalm. LXXII, 7. Diebus ejus virebit justus, & multa erit pax, עד בלי ירה, usque dum nondum Luna. Antequam Deus Israëlitæ ex Ægypto ejecisset, (his ipsis verbis Exodi) indigitavit ipsis, שאין המלכות באה להם עד שלשים דור, quod regnum (h. e. מלכות השמים, regnum cælorum) non perveniat ad ipsos, nisi post generationes triginta, q. d. Hic mensis erit vobis principium mensium. Mensis habet dies triginta, & regnum vestrum post generationes XXX. veniet. Hæc verba equidem in sequentibus eludere conantur, & de regno Israëlitico expli-*

explicant, sed ita, ut ab Abrahamo incipiant, qv̄i tamen rex non fuit, neqve generationes tredecim post ipsum : ut alia nunc omittam. De Messia vero hic agi, docet 1. locus Psalmi, qvem integrum antiqv̄i de ipso interpretantur. 2. Vox מלכוֹ, qvam καὶ ἐχχαῖν sic non Judæi solum, sed & ipse Servator, adhibet Matth. VIII, 12. 3. Impletio rei. Si enim generationem numeres annos LX. triginta generationes faciunt annos 1800. Igitur ab exitu ex Ægypto usqve ad adventum Messiae habes fere annos bis mille, qvi est ipse computus Judæorum.

6. Alium calculum nobis faventem ineunt in Schabbath fol. 97, 2. *Raf Chanan filius Tachalipha misit ad R. Joseph, (& ei hæc nunciari iussit:) Inveni virum, in cujus manu erat volumen scriptum Assyriace & Lingva Sancta. Dixi ad eum: Vnde tu hunc nactus es? Respondit: In exercitu Persarum stipendia merui, & in gazis eorundem illum inveni. In eo autem sic scriptum erat: Post annos quatuor mille ducentos nonaginta & unum a mundo condito mundus orphanus erit (h. e. devastabitur) propter bella draconum, nec non Gog & Magog, reliqua tempora sunt dies Messie.*

7. Aliud criterium adventus Messiae ponunt in tertia ædificatione urbis Hierosolymitanæ. Sohar Genes. fol. 126. col. 502. *Duabus vicibus ædificata est Hierosolyma: והריתאה לזמנא רמלכא משיחא, tertia autem vice temporibus Regis Messie.* Primum autem ædificata est hæc urbs a Cananæis, deinde ab Hebræis, præcipue Davide & Salomone. Tertia vice post captivitatem Babylonicam versus tempora Regis Messiae.

8. Eo tempore Judæi antiqv̄i Messiam sibi promittebant, qvo Imperium Romanum potentiam suam in Judæos exercuit. In Breschith rabba sect. 2. fol. 4, 4. R. Simeon filius Lakisch Genes. I, 2. quatuor summa, qvæ vulgo ita dicuntur, imperia mystice indigitari exponit, & de tribus prioribus locutus erat, sequitur de quarto: *Per verba, על פני תהום, super faciem abyssi, intelligitur מלכות הרשעה, imperium impium, (i. e. Romanum) quia illud, quemadmodum abyssus, nullum habet terminum. Et Spiritus Domini מרחפה. Intelligitur Spiritus Regis Messie, de quo Jesa. XI, 2. Et quiescet in eo Spiritus Domini. Midrasch Tehillim ad Psalm. XXII, 1. fol. 16, 4. ubi commentantur ad illud ver-*

bum

bum Psalm. LVII, 9. *Verbum ערה, Evigila, repetitur propter Edom, שהוא עתיד להעמיד לנו המשיח, qui nobis sistet Messiam.* Avoda sara fol. 2, 2. ex versione Edzardi p. 6. *Quenam autem ratio est discriminis, quod Romani & Persæ sint æstimatores, Chaldæi vero & Græci non æque?* Resp. *Ratio hæc est, quod illi sint protractari (continuaturi) regnum suum usque ad adventum Messie.* Pirke R. Eliezer c. 28. *Temporibus Ismaëli-tarum filius Davidis progerminabit, q. d. Psalm. CXXXII, 13. Hostes ejus induam ignominia, & tunc florebit coma ejus. Et rursus c. 30. Temporibus eorum (Ismaëli-tarum) stabit germen Davidis, q. d. Daniel. II, 44. Et temporibus regum illorum Deus cælorum eriget regnum, quod in æternum non destruetur.* Joma fol. 10, 1. Sohar chadasch fol. 74, 4. Sanhedrin fol. 98, 2. *Raf dixit: Filius Davidis non prius venit, quum cum regnum impium per novem menses in Israëlitas se extenderit, q. d. Mich. V, 3. Propterea tradet eos usque ad tempus, quo pariens peperit, & reliqui fratres ejus redibunt ad filios Israël.*

Jo. Lightfootus in Harmonia Evangelistarum tom. I. Opp. p. 287. huc quoque refert locum ex Paraphrasæ Chaldæo in Jesa. XI, 4. *Messias per sermonem labiorum suorum occidet Romulum illum nequam, sive improbum Romanum, subinnuens nimirum, addit Lightfootus, cum se credidisse, quod Messias sub Romano Imperio manifestari debeat, tum etiam, quod populus Romanus essent peculiari modo ὁ πονηρός. Hæc vir celeberrimus. In textu autem Chaldaico non scribitur Romulus, aut Romanus, sed ארמילוס, Armillus, quem Judæi recentiores hostem a Messia Josephi filio conficiendum tradunt. Confer de hoc Buxtorfium in Lexico, & Eisenmengerum tomo II. p. 705. seqq. Quia igitur hic Armillus recentiorum est commentum, apud antiquiores vix inveniendus, statuo, illam vocem a recentioribus in Paraphrasin Jesaianam insertam esse, adeoque totum locum huc non pertinere.*

9. In Tanchuma fol. 83, 3. *ערב של מלכוות, Vespera regnorum sive imperiorum inter terminos Messie allegatur. Locum integrum habes superius libro II, p. 77. Jam illo ipso seculo regna complura & imperia in vesperam inclinarunt. Reges Ægypti, Syriæ & complures alii desi-*
erunt,

erunt, & regna ipsorum provinciæ Romanorum facta sunt. Imo ipsius Imperii Romani vespera tunc incipiebat sub Tiberio & sequentibus, sic, ut seculo III. inter tyrannos tam multos vix aliquid illius superfuert, & demum seculo V. nox ipsa ingruerit.

10. Messias venire debuit, quum familia Davidis valde collapsa & labefactata fuit. Vide lib. II. Amos. IX, 11. & Locum Generalem XVIII.

11. Porro adventum Messiae in illud tempus constituunt, quo Evangelium ex Hierosolymis exire, & per omnes gentes annuciari debebat. Sohar Numer. fol. 85 col. 340. ad verba Numer. XXIV, 17, quæ de Messia explicantur: *Traditio est: Constituit Deus S. B. edificare Hierosolymam* (intelligitur *ירושלים של מעלה*, Hierosolyma cœlestis, sive Novi Testamenti) & ostendere stellam unam, quæ cum septuaginta satellitibus splendet, & ex qua septuaginta planetae prodeunt in medio expansi, & captivæ ducentur cum ipsa LXX. stelle alia. &c. Stella hæc est Messias, satellites vero sunt Apostoli & ministri Evangelii. Pesikta in Jalkut Simeoni part. II. fol. 56, 3. *Hierosolyma præparabit faciem pro gentilibus, & hi ambulabunt in luce ejus. Quenam est causa? Resp. Quia scriptum exstat Jesa. LX, 3. Et ambulabunt gentes in lumine tuo. Et porro sic dicit Propheta c. II, 2. Firmus erit mons Domini &c. & ad eum confluent gentes. Et hoc ipsum est, quod alibi Scriptura dicit Psalm. XXXVI, 10. Quoniam tecum est fons vitarum, in luce tua videbimus lucem.*

12. Alium terminum Messiae constituunt illo tempore, quo Romani terram Israëliticam devastaturi erant. Pirke R. Eliezer c. 30. R. Ismaël dixit: *Tria bella admodum turbulenta filii Ismaël (Romani) suscepturi sunt in terra (Israelis) באחרית הימים, diebus extremis, q. d. Jesa. XXI, 15. Ante devastationem fugient: per devastationem autem nihil aliud intelligitur, quam bella. Primum bellum ardebit vespere, q. d. ibid. a facie gladii stricti. Aterum interdictum, q. d. a facie arcus intensi. Tertium erit contra munitionem magnam, quod gravius est illis duobus, q. d. Et propter gravitatem belli. Et exinde filius Davidis progerminabit, & videbit perditionem idololatrarum, & postea veniet in terram Israëliticam, q. d.*

q. d. Jefa. LXIII, 1. Qvis est ille, qui venit de Edom? Ego sum loquens justitiam, magnus ad salvandum. Schabbath fol. 61, 1. & 151, 2. אין כין : עולם הזה לימות המשיח אלא שעבר מלכותו בלבר. Nihil interest inter hunc mundum & dies Messie, præterquam tantum subjugatio regnorum: subjugatio scilicet talis, qua Judæi a Romanis subjugati, deinde vero prius deleti sunt. Sohar Numer. fol. 86. col. 341. cujus loci verba præcedentia modo num. II. adduximus: Quando vero hæc stella adparere desinet in mundo, tunc magna bella orientur in mundo per omnes quatuor plagas, & fidelitas non invenietur inter eos. Et in medio mundi, quando hæc stella in medio expansi illucescet, surget Rex magnus & potens in mundo, & animo extolletur super omnes reges, & pugnæ ciebit in duobus lateribus, eisque prævalebit. Pesikta rabbathi fol. 28, 3. Quando adveniet tempus regni hujus mali, (Romani) quod utinam ex mundo eradicetur, הגיע זמנה של מלכות שמים שתגללה, tunc advenit tempus Regni cælorum, ut reveletur, q. d. Zachar. XIV, 9. Illo tempore Deus erit Rex in omnem terram,

Debarim rabba sect. 1. fol. 249, 4. Dixerunt Israëlites ad Deum S. B. Domine mundi, quousque nos sub manu Esavi (h. e. Imperii Romani) subjugati erimus? Respondit ipsis Deus: Usque dum veniat ille dies, de quo scriptum est Numer. XXIV, 17. Orietur stella ex Jacob, & surget sceptrum ex Israël. Vnde vero hoc probatur, quod stella ex Jacob oritura stipulam Esavi combustura sit? Resp. Ex verbis Obad. v. 18. Et erit domus Jacob ignis, & domus Josephi flamma. Dixit Deus S. B. Eo tempore אבי מופיע מלכות, ego splendere faciam regnum, & regnabo in eos, q. d. ibid. v. 21. Et ascendent Servatores in montem Zion.

Brefehith rabba, prout citat Finus in Flagello Judæorum III, 35. V, 9. & VI, 70. nam in editionibus nostris hoc non habetur: Stante R. Abba in ludo literario, quandam audivit vocem clamantem: Abba, Abba. Et ait ipse R. Abba: Cujus est hæc vox? Respondetur: Ego sum Helias Propheta, qui missus sum ad manifestandum tibi rem a te longo tempore quæstam. Ait R. Abba: Domine, multa quæsi, & pauca inveni. Inquit Helias: Ego autem maximam earum per te inquisitionum explanabo. Tu nempe,

nempe dubitas de signis venturis in tempore Messie: Scias velim, quod Imperium Romanum erit super seculum regnans: antiqua autem religio truncabitur: populi insurgent contra Reges, ignari contra doctos, iudicandi contra iudices, pravi contra bonos, iniusti contra iustos, & filii contra patres. Messias autem erit ignotus, & finaliter detruncabitur, & patietur multa flagella. Ait R. Abba: Domine, sed adhuc nihil scio. Quando erunt hec omnia? Ait Helias: Post millesimum quartum a creatione mundi: Ego autem nescio, si in principio quinti vel in fine. Inquit R. Abba: Vbi nascetur? Ait Helias: Prope sepulchrum Rachel. Et tunc adimplebitur dictum David Psalm. XXII, 2. Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me? Schir haschirim rabba fol. 15, 2. ad verba Cant. II, 13. Ficus deiecit grossulos suos. R. Chija filius Abba dixit: Proxime ad tempora Messie res magna accidit in mundo, nimirum impii consumuntur. Et vites dant odorem: illi sunt residui, de quibus dicitur Jesa. IV, 3. Et erit superstes in Zion, & residui in Ierusalem. Et huc quoque Judæi referunt verba Jesa. LXVI, 7. Antequam veniret dolor ejus, peperit masculum: h. e. antequam tota respublica excindetur, Messias adveniet. Targum: Salvabitur ante angustias extremas, & Rex ejus revelabitur ante dolores parturientis. Reliqua vide supra lib. II. ad h. I.

13. Cum destructione totius terræ & reipublicæ conjungitur non immerito devastatio templi, quæ & ipsa circa tempora Messie contingere debebat. Hieros. Berachoth fol. 5, 1. Ecce vastatum est templum vestrum, וְהָאָהָרָא יָלִיד מֶלֶךְ מְשִׁיחָא, & ecce natus est Rex Messias. Et postea: Quo die ille est natus, vastatum est templum. Locus integer alibi producet. Breschith rabba ad verba Genes. XXX, 40. בְּכָל הוּם צָאן, In omni fervore coitus gregis: ea vero non habentur in Codicibus impressis, sed adducuntur a Raymundo Martini in Pugione Fidei II. 6, 1. Dixit R. Samuel filius Nachman: Vnde tu probas, quod eo die, quo Messias natus est, templum devastatum sit? Resp. Ex loco Jesa. LXVI, 7. Dum parturiret, peperit; dum dolor veniret, emisit masculum. Quis talia vidit aut audivit? Plura in hanc rem vide libro sequenti, capite statim primo.

14. Pseudo-Messias bar Cusiba ideo ab Akiba & aliis Messias creditus est, *quia tempus Messie tunc adesse cognoverunt*. Ita tradit Hadr. Finus in Flagello Judæorum V, 9. adducens Talmud multis locis, & Glossam s. Commentarium ad Thren. II, 2. sed ego huc usque nihil observavi.

15. Aliud quoddam & prorsus singulare criterium temporis Messie in Sohar loco jam bis citato adferunt: *Post dies LXX. die primo adparebit stella in civitate Romana, & illo die cadent tres muri superni ex illa civitate &c. Et templum magnum cadet, & Princeps civitatis illius morietur*. Circa hæc verba quædam monenda sunt: 1. nota illa וְגו' in medio textu posita illum abrumpit, & ostendit, quædam omissa esse, quæ forte magnam lucem huic loco fœnerarentur. 2. *Urbem Romanam* verti, quæ in textu authentico est קְרָה רְוֹמָה, & posset etiam verti *urbs meridiem versus sita*. 3. Ad illa tria quod adtinet, quæ tempore Messie Romæ fieri debebant, nescio quid statuendum sit. An forte auctor de illa traditione aliquid inaudivit, quia homines creduli quondam sibi & aliis pervaserunt, ea ipsa nocte, qua Messias natus est, Templum Pacis & Æternitatis Romæ corruisse? Atqui ipsi scriptores christiani illam ipsam narrationem inter fabulas referunt. De reliquis, quamvis valde sollicitus fuerim, huc usque tamen nihil expiscari potui. Conjecturam tamen aliam proponere liceat. Quid si per urbem קְרָה רְוֹמָה, *meridionalem* intelligitur Hierosolyma, quæ sic vocatur Ezech. XXI, 2. Hæc enim urbs triplici muro gaudebat, & templo, quæ simul devastata sunt & corruerunt. Sed quid de principe dicamus? Hic rursus hæret aqua. Valeat igitur hoc argumentum, quantum potest, donec aliquis clariora proferat.

16. Argumentum aliquod chronologicum suppeditat locus sequens ex Sohar Genes. fol. 74. col. 292, 293. R. Simeon incepit commentari ad verba Levit. XXVI, 42. Et recordabor fœderis mei יַעֲקֹב cum Jacob. Vox Jacobi scribitur plene cum Vav, quomodo hoc procedit? Resp. In duplici illo scribendi modo magnum sapientiæ mysterium inest, siquidem nunquam scribitur יַעֲקֹב sine Vav. Verum hic textus de captivitate Israël-

Israelitarum agit: Quando enim illi in captivitate erunt, tempus illud, quo
visitabuntur, in mysterio literæ ꝛ comprehenditur, quæ denotat millenarium
sextum. Et illa visitatio fiet septem momentis, ita ut tempus dividatur.
Sub initium illorum LX. annorum millenario sexto Dominus calorū stabiliet
visitationem filie Jacobi: Et ab illo tempore, quo illius recordatus est, sunt
anni sex cum dimidio, & rursus anni totidem, qui faciunt summam LXXIII.
Anno sexagesimo sexto & dimidio revelabitur Rex Messias in terra Galilæa.
& stella quædam in plaga orientali existens absorbebit septem stellas in plaga
septentrionali, & flamma ignis nigrescentis in expanso pendebit per sexa-
ginta dies, bellaque fient in mundo versus plagam septentrionalem, duobus
regibus in iisdem pugnis pereuntibus. Hinc omnes populi congregabunt se
adversus filiam Jacobi, ut eam e mundo deleant. Et de illo tempore scriptum
est Jerem. XXX, 7. Tempus hoc angustię erit Jacobo, sed ex illa quô-
que liberabitur. Et tunc complebuntur ꝛ perficientur animæ in Guph,
& quærent renovari: cuius rei signum habes in verbis Genes. XLVI, 26.
Omnes animæ venientes cum Jacobo in Ægyptum fuerunt LXVI.
Anno deinde LXXIII. omnes Reges mundi congregabunt se contra civitatē
magnam (ad meridiem) & Deus S. B. excitabit contra ipsos ignem, grandi-
nem & fulgur, ita ut e terra pereant, exceptis illis Regibus, qui non ve-
nient, ut cum illis prioribus pugnent. Et ex illo tempore Rex Messias
יְהוָה revelabitur per universum mundum, & congregabunt se ad eum multi
populi & exercitus ex omnibus finibus terræ, & omnes filii Israël congrega-
buntur ad omnia ista loca, donec anni illi usque ad centum complebuntur.
Tunc ꝛ conjungetur cum ה, & tunc illud implebitur, quod legitur Jesa.
LXVI, 20. Et adducent omnes fratres suos ex omnibus gentibus
oblationem Domino. ובני ישמעאל זמין, Et filii Ismaël destinati sunt
ut excitent omnes populos mundi, ut veniant contra Jerusalem, q. d.
Zachar. XIV, 2. Et colligam omnes gentes contra Jerusalem ad bellum.
Et alibi Psalm. II, 2. 3. Colligent se reges terrę &c. Sedens in cœlis.
Post hæc ꝛ minus excitabitur ad jungendum & ad innovandum animas,
quæ fuerunt antiquæ, ut mundum renovet, q. d. Psalm. CIV, 31. Lætabitur
Dominus de operibus suis: Et statim sequitur: Erit gloria Domini in

æternum: ut *conjugantur hæc, prout decet ac par est. Lætabitur Dominus de operibus suis: ut eas (animas scil.) demittat in mundum, & ut omnes fiant creature novæ, לחברא עולמין כולו כחר, ut omnes mundos (præcipue עולם הזה & עולם הבא) conjugat in unum. Beati sunt illi omnes, qui superstites erunt in mundo in fine millenarii sexti, ut ingrediantur in Sabbathum. Nam ecce tunc erit dies unus Deo S. B. soli, ut conjugatur, quemadmodum par est, & ut colligat animas novas, ut in æternum versentur cum illis, qui ab antiquo reliqui fuerunt, q. d. Jesa. IV, 3. Et erit, is, qui reliquus erit in Zion, & residuus in Jerusalem, sanctus dicetur ipsi, omnis scriptus ad vitam in Jerusalem.*

Egregium plane hoc est veritatis testimonium. Quamvis enim quædam adfuta sunt de millenario sexto, quæ antiquam veritatem non sapiunt; & quamvis non expresse adjiciatur, quales anni, & unde initium ejus æræ, de qua sermo est, sumendum sit: tamen 1. nomen Messiae satis clare hic expressum est, 2. loca Biblica adducuntur, quæ etiam alibi de Messia intellecta sunt. 3. plurima illius in Messiam optime quadrant: de quibus singulis inferius suis locis. Quia igitur stella apparuit, Hierosolyma devastata est, omnes populi ad Messiam confluxerunt œconomia fœderis immutata, & omnia nova facta sunt, sequitur Messiam jamdudum venisse. Cæterum & hic locus partim decurtatus est, partim interpolatus. Decurtatus est, quia 1. terminus a quo illius æræ non additur, 2. conjunctio ו cum ה quidem adest, de י & ה vero nihil legimus, quum tamen, prout superius adfuit, conjunctio istorum quatuor ex mente Cabbalistarum ad integritatem personæ Messiae requirantur. Interpolatus autem est, vel certe quædam immutata sunt, quia de millenario sexto loquitur. Tandem & hoc monendum, aliquam hujus testimonii particulam a Sommero p. 86. Theologiæ Soharicæ conversam esse, sed ita ut aliquid humani possus sit dum ברורה, filiam ejus vertit palatia ejus, quod esset בירותה. Quod populus Judaicus dicitur filia Jacobi, id eodem jure fit, quo filia Zionis dicitur.

17. Denique ultimus quoque Messiae terminus, quem ipsi Judæi talem credunt præterlapsus est. Avoda Sara fol. 9, 2 ex versione Edzardi p. 68.

R. Cha-

R. Chanina asseruit: Si quis post annos 400. ab excidio templi secundi offerat tibi agrum mille denariis aestimatum, pro denario uno, noli illum emere. (Rasche in glossa hanc explicationem addit: קדוה קדוה דהמחול, hic extremus terminus est redemptionis per Messiam, quo reduceris ad montem sanctum, atque avitas hereditates.) In Bareitha paullo aliter docetur, hoc modo: Si quis post annos quater mille ducentos triginta & unum ab orbe condito, tibi offerat agrum mille denariis aestimatum, pro uno denario, noli emere. Quidnam vero est discriminis inter illos? Resp. Discrimen est trium annorum: nam Bareitha tres annos addit ad summam a R. Chanina determinatam. Quemcunque vero calculum inceas, & hi anni dudum sunt elapsi.

CAPVT II.

SIGNA ADVENTVS MESSIÆ, QVÆ IVDÆI
VETERES TRADIDERVNT.

PRæterea Judæi varia signa in scriptis suis tradunt, quæ tempora Messiae ostenderent. Quæ si in Messiam nostrum convenire docebimus, clarum illud erit, adventum ejus non expectandum esse, quippe qui dudum carne humana indutus apparuit. Illa vero signa præcipue varias calamitates continent, quæ homines temporibus Messiae tangere debebant. Eas nos boni ordinis causâ in suas classes ita distingvemus, ut primo eas ponamus, quæ rem ecclesiasticam, post & illas, quæ rem publicam tetigerunt. Prioris generis mala vel doctrinam, vel vitam hominum tangent. Succedet sub finem aliud signum, quod ad has calamitatum classes non pertinet.

1. In genere igitur pronunciant, illo tempore, quo ad Israëlitas multæ calamitates perventuræ sint, Messiam expectandum esse. Sanhedrin fol. 97, 1. & Schir haschirim rabba fol. 15, 3. *R. Johanan dixit: Ea generatione, qua filius Davidis veniet, viri docti pauci erunt, reliquorum autem oculi consumentur in angore & ejulatu, multæ porro angustię & decreta dura renovabuntur.* Sanhedrin fol. 98, 1. *R. Johanan dixit: Quando*
ss 5 3 *seculum*

seculum videbis, quo multæ angustie in Israëlitas irruent ad instar fluvii, tunc expecta ipsum (Messiam), q. d. Jesa. LIX, 19. Quando angustia veniet sicut flumen, tunc Spiritus Domini rejiciet illum. Et paullo post sequitur v. 20. Et Zioni veniet Goël. Confer alium locum infra n. 15. quem discerpere nolui. Ketuvoth fol. 112, 2. post illa verba, quæ inferius n. 8. adducuntur: Cum hæc dicerem coram R. Samuele, is dixit: Tempore Messie veniet צירוף אחר צירוף, una conflatio post alteram, q. d. Jesa. VI, 13. Et adhuc in illa decima pars erit, & revertetur & erit in combustionem. (h. e. quamvis decem partes in furno calamitatis probe conflatae sunt, tamen etiam pars decima residua comburetur.)

Midrasch Tehillim Psalm. XLV, 1. fol. 23, 2. Dicunt Israëlites ad Deum S. B. Domine mundi, quando redimis nos? Respondit ipsis; Illo tempore, לכשתרדו לירידה תחתונה, quando ad infimum gradum deprimemini, illo tempore גואר, redimam vos, q. d. Hof. II, 2. Et congregabuntur filii Israël & Juda simul. Ibidem ad Psalm. CVI, 44. fol. 39, 4. R. Eleasar dixit: Israëlites non נגאלין liberantur, nisi propter quinque res, nimirum propter angustiam, preces, meritum Patriarcharum, & finem. מתוך צרה, Propter angustiam (vel potius, ex medio angustiae) q. d. l. c. Et vidit, quod angustia esset ipsis. Propter preces, q. d. Cum audiret canticum eorum. Propter Patriarchas, q. d. ibid. v. 45. Et recordatus est foederis sui. Propter pœnitentiam, q. d. Et pœnituit ipsum propter multitudinem misericordiarum suarum. Propter finem, q. d. v. 47. הרשיענו, Libera nos, Domine, & congrega nos, & eripe nos. Etiam Moses hæc omnia comprehendit hoc uno textu, Devter. IV, 30. Quando angustia tibi erit, & invenient te omnia verba ista, באחרית הימים, diebus ultimis, tunc reverteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem ejus. v. 31. Quoniam Deus misericors est Dominus Deus tuus, non removebit neque perdet te, neque obliviscetur foederis patrum tuorum, quod juravit ipsis. Sequitur v. 48. Benedictus Dominus Deus Israël, מן העולם ועד עולם, a seculo in seculum, h. e. בידו ראנו עולם, a seculo, in quo nos fuimus, usque ad seculum, in quos nos sumus. Huc usque Midrasch Tehillim: qui locus sane egregius, & dignus est, cui paululum immoremur. Varia hic sunt monenda. Quæ verti propter, ea

in hebraico semper exhibentur voce מִתּוֹךְ : Hæc autem particula varias habet significationes, quas Judæi parum accurate philosophantes omnes in unum congesserunt, sed a nobis singula distincte sunt proponenda. 1. *Israëlitæ non liberantur per Messiam, nisi מִתּוֹךְ צָרָה, ex media angustia*, quando ipsi multis calamitatibus premuntur, quod planum satis & facile est. 2. *מִתּוֹךְ תַּפְלָה, propter preces*. Hæc verba non tam de liberatione per Messiam, sed potius de liberatione ab hostibus externis sunt intelligenda. Nam adventus Messiae neque propter preces acceleratur, neque illis cessantibus differtur. 3. *מִתּוֹךְ זְכוּת אֲבוֹתָיו, propter meritum Patriarcharum*, quos dignatus est Deus, ut cum iis fœdus iniret, hoc Deus propter veritatem suam non potest non observare. Hic igitur nullum respiciendum est meritum humanum, quod nemo unquam Patriarcharum sibi arrogavit : sed sola gratia divina, quæ non solum rem ipsam, sed etiam tempora, accurate observat. 4. *מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה, mediante pœnitentia*. Nemo enim, nisi per pœnitentiam, civis regni Messiani potest fieri. 5. *מִתּוֹךְ הַקֵּץ, propter finem*, quia omnes termini Messiae, ut ipsi Judæi in Sanhedrin fatentur, jam præterierunt, & finis tum Veteris Testamenti, tum etiam totius rei Judaicæ aderat.

Sohar Exod. fol. 3. col. 11. *Post quam illæ angustie Israëlitæ corripuerint, & omnes populi una cum regibus eorum contra ipsos consilium inierint, postquam decreta mala contra eosdem consilio uno prodierint, & angustia una alteram secuta fuerit, sic ut posterior priorem attingeret : כַּהֲהוּ יוֹמָא, יתער מלכא משיחא דנפקא מן גנתא דעין Messias, qui egreditur ex horto Eden (Paradiso) : h. e. ex sinu Patris.*

Sohar chadafsch fol. 8, 4. *Cum R. Hiskias & R. Jose in itinere essent, & viderent auroram nigrescere, lucem vero postea redire : dixit ille ad hunc : Ostendam tibi, quod גְּאוּלְתָּן redemptionis Israëliitarum eodem modo comparata sit. Nam quo tempore Sol redemptionis ipsis illucescet, tribulatio post iribulationem & tenebræ post tenebras veniet ipsis. Dum vero in his versantur, illucescet ipsis Lux Dei S. B. q. d. Hofeæ VI, 3. Sicut auroræ firmus est progressus ejus : Et rursum Malach. III, 20. Et illucescet vo-*
bis

bis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanatio sub alis ejus. *Illo tempore bella in mundo excitabuntur, gens erit contra gentem & urbs contra urbem: angustie multe contra hostes Israëlitarum innovabuntur. Postea vero revelabitur ipsis redemptio eorum, cum adhuc de ignominia & oppressione conqueruntur. Et hoc est, quod Davides dixit Psalm. XXII, 1. Præfecto, de Cerva auroræ.*

Ibidem fol. 84, 3. *Illo tempore comparebit Messias, qui est ad exemplar Noachi, de quo dicitur Genes V, 29. Hic consolabitur nos ab operibus nostris, h. e. a laboribus duris: & a dolore manuum nostrarum, de quibus dicitur Exod. I, 14. quibus per sævitiam servierunt. Quod vero varii generis calamitates Judæos tunc tetigerint, res probatu est facilissima. Maximum omnium erat, quod sceptrum ab iisdem ablatum fuit, ut potentiam Romanorum reverenter habere cogerentur. Cogita, quantum illud fuerit, quod Herodes alienigena infantes Bethlehemiticis trucidari jussit, quod Pilatus sanguinem humanum cum sanguine sacrificiorum miscuit, h. e. aliquos in offerendis sacrificiis occupatos trucidavit, quod census actus est, quod publicanos pati coacti sunt. Habes sane magnam malorum colluviem. Annon tibi proponere pates, multa a Romanis, quod ad cultum divinum & religionem pertinet, pati coactos fuisse?*

2. Ad calamitates ecclesiasticas illam primo loco refero, quod Veritas tunc prorsus interiit. Sohar Numer. fol. 102. col. 407. Schir haschirim rabba fol. 15, 3. Sanhedrin fol. 97. 2. Sota fol. 49, 2. R. Jehuda dixit: *Eo tempore, quo filius Davidis venit, veritas בעררה, deficiet, q. d. Jesa. LIX, 15. Et veritas abigitur, & qui a malo cessat, diripitur. Quidnam sibi vult vox בעררה? Qui ex schola Raf prodierunt, sic respondent: Erit sicut greges, qui sensum sensumque deficiunt. Veritas apud præfatos Judæos erat inviolata, quippe qui verbum divinum habebant & sectabantur. Temporibus autem ultimis veritas cessabat, id quod patet, quia præcepta divina perverso more interpretati fuerant, unde Christus Matth. V. & VI. meliorem interpretationem surrogare cgebatur. Hæc de veritate practica, de theoretica paullo post agemus.*

3. Doctrinæ falsæ. Sanhedrin fol. 97, 1. Sota fol. 49, 2. *Traditio est R. Nehemiam dixisse: Ea generatione, qua filius David venturus est, --- totum regnum convertitur in doctrinam Sadducæorum, & nemo illud reprehendet.* Huic accedit R. Isaac, qui dixit: Non venturus est filius David, donec omne regnum in doctrinam Sadducæorum conversum sit. Sadducæos expresse nominant. Hi vero temporibus Messiae nostri non exiguo inter Judæos numero erant, quorum doctrinæ falsæ in Sacris literis enarrantur. Neque aliæ sectæ deerant, de quibus Scriptores earundem consulendi.

4. Numerus Sapientum s. virorum doctorum exiguus. Sanhedrin fol. 97, 1. R. Johanan dixit: *Ea generatione, qua filius Davidis veniet, מהמעט חכמים הלמיד חכמים, viri docti pauci erunt.* In Schir haschirim rabba fol. 15, 3. חכמי הדור מתים, sapientes illius ævi moriuntur. Sanhedrin l. c. paullo inferius: *Rabbini tradunt ad verba Devt. XXII, 36. Quoniam iudicabit Deus populum suum, videbit enim, quod manus (i. e. robur) abiit, conclusus vero & derelictus nihil sint. Non venit filius Davidis, donec numerus virorum doctorum exiguus sit.* Non sane exiguus numerus aderat hominum litteris tinctorum. In omnibus urbibus & vicis præsto erant Sacerdotes, Levitæ, Scribæ, Pharisei. Si vero de eruditione ipsorum dispicias, morosophi erunt, insanientis sapientiæ consulti, id quod ex sequentibus patebit.

5. Sapientia illorum prorsus nulla. Sohar Numer. fol. 102. col. 407. Schir haschirim rabba fol. 15, 3. Sanhedrin fol. 97, 1. Sota fol. 49, 2. R. Jehuda dixit: *Ea generatione, qua filius David venturus est, --- חכמה סופרים הכרח, Sapientia Scribarum f. Legisperitorum fetebit.* Nimirum doctrinæ in Scholis ipsorum pudendæ vigeant, de rebus obscœnis, noxiis, stultis, futilibus, quas enumerant qui de Talmude commentantur. Conferat Lector ex his G. E. Edzardum in præfationibus ad Tractatus Talmudicos a se editos, & Eifenmengerum in Judaismo detecto.

6. Scholarum corruptio. Sanhedrin fol. 97, 1. Sota fol. 49, 2. Schir haschirim rabba fol. 15, 2. R. Jehuda dixit: *Eo tempore, quo filius Davidis venit, בית הוועד יהיה לזונות, domus conventus f. Schola erit lupanar:*

Cum scilicet non solum ejusmodi doctrinæ proferuntur, quæ ad fornicationem spirituales perducunt, sed & stupra in ipsis scholis committuntur.

7. Traditionum multiplicatio. Sanhedrin fol. 97, 1. *Rabbini tradunt ad verba Deut. XXII, 36. quæ supra n. 4. adducta sunt: Non venit filius Davidis, donec multiplicentur traditiones.* Atqui hoc clarissimum est, quum paullo ante adventum Messie Pharisaismus easdem magno numero invexerit.

8. Doctorum dissidia. Ketuvoth fol. 112, 2. *R. Sira dixit, R. Jeremiam filium Abba dixisse: Ea generatione, qua filius Davidis venit, כטיגוריו בתלמידי חכמים, καταρχος, accusatio, contentio erit inter Discipulos sapientum.* Cogita, Lector, jurgia & dissensiones Phariseorum & Sadduceorum, Hillelianorum & Schammaeanorum, R. Meir & reliquorum Sapientum.

9. Tenebræ in doctrina. Pefikta in Jalkut Simeoni I. fol. 235, 1. ad verba Zachar. XIV, 6. Et fiet illo die non erit lux, sed potius tenebræ crassæ & spissæ, *h. e. Verba, quæ a vobis testata erant בעולם הזה, in hoc mundo, vobis clara erunt instar speculi.* Sanhedrin fol. 99, 1. *Sadduceus quidam interrogavit R. Afhu: Quando venit Messias? Hic respondit: Quando tenebræ homines obscurabunt. Ille: At tu me maledictis oneras. Hic regessit: Ita habet Scriptura Sacra Jesa. LX, 2. Quoniam ecce tenebræ obregunt terram, & caligo populos. In te autem orietur Dominus, & gloria ejus in te conspicietur. Hæc ex superioribus pendent. Si enim verbum Dei negligitur, & traditiones regnant, tum sane necesse est tenebras maximas ingruere: id quod & de medio ævo constat.*

10. Ex parte populi fames verbi divini. Targum Ruth. I, 1. *Decies fuit fames ab orbe condito usque ad tempora, quibus Messias rex veniet. Fames decima futura est non cibi aut potus, sed ad audiendum verbum prophetiæ a Domino.* Breschith rabba sect. 25. fol. 25, 2. & Midrasch Schmuel fol. 70, 2. 3. ubi eadem traditio repetitur: *Et una fames erit לעתיד לבני, temporibus Messie, de qua scriptum est Amos VIII, 11. Non famem panis mittam, neque sitim aquarum, sed talem, ne audire possint*

stis verbum Dei. Hanc ipsam famem ostendit populus, qui Messiam nostrum maximo agmine seqvebatur, sic ut aliquot diebus nonnumquam sine cibo essent. Nam Christus Evangelium prædicabat ὡς ἐξουσίαν ἐχων, non autem sicut Scribæ & Pharisei, Matth. VII, 29.

11. Nulla fere spes redemptionis superesse debebat. Sanhedrin fol. 97, 1. *Rabbini tradunt ad verba Devt. XXII, 36. supra num. 4. adducta: Non venit filius Davidis, donec desperata erit redemptio, q. d. Conclusus & derelictus nihil sunt: h. e. nemo sustentabit & auxilio erit Israël.* Pesikta rabbathi fol. 2, 1. *R. Eleasar dixit: Ea generatione שְׂרָאֵי כְּלוּם, qua omnia deficere videbuntur, Messias venit.* Erant pauci quidam, in quorum mentibus spes Israël firmas radices egerat, Lucæ II, 25. 38. Marc. XV, 43. Sed quantillus numerus ad tantam multitudinem? Vox sane desperantium erat Joann. X, 24. *Εως ποτε την ψυχην ημων αψησεις;*

12. Inter calamitates practicas primum locum obtinet ἀπιστία s. incredulitas. Sohar Genes. fol. 118. col. 467. *R. Jose dixit: Deus S. B. non revelabitur Israël, מלך כוסמן דלן אשתכח מהימנותה בנייה, nisi eo tempore, quo nulla fides inter eos invenietur, q. d. Jesa. XXVIII, 18.* Et abolebitur foedus vestrum cum morte: (unde concludas, summam tunc regnasse impietatem, quia de morte plane securi erant, vitam autem futuram ab ea pendentem negabant.) *R. Chija hæc addit: Quid est, quod scriptum est Jesa. XXV, 8. Deglutiet mortem in æternum? Observa hic 1. quamvis nomen Messiae hic expresse non addatur, aut tempora illius more Judaico describantur, tamen hæc in ipsum convenire testatur locus Jesa. XXV, 8. qui de Messia agit. 2. Magnam in populo Judaico tempore Servatoris nostri ἀπιστίαν regnasse, testantur ipsi quoque cognati illius Joann. VII, 5. 3. Locus parallelus verbis adductis existat Lucæ XVIII, 8. πλην ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα ἐυχήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; Novi hæc verba aliter quoque explicari, & fateor me in sententiam a Spenero prolatam semper huc usque propendisse, quia aliquam cum antecedentibus connexionem habet, quum contra verba hoc nostro sensu accepta fere ex abrupto prolata videantur. Amplius*

igitur cogitabo, num & vulgatæ interpretationi connexio inveniri queat.

13. Blasphemix & exprobrationes multæ. Schir haschirim rabba fol. 15, 3. R. Jannai dixit: Si videris generationem post generationem צפה לרגלי מלך, alios probis afficientem & blasphemantem, *מחרף ומגדף*, tunc exspecta vestigia regis Messix, q. d. Psalm. LXXXIX, 52. Quod blasphemarunt hostes tui, Domine, quod blasphemarunt vestigia Messix tui. Quidnam vero statim sequitur? v. 53. Benedictus Dominus in æternum, Amen, Amen.

14. Viri pii ac probi contemti. Schir haschirim rabba fol. 15, 3. Sanhedrin fol. 97, 1. Sota fol. 49, 2. R. Jehuda dixit: Eo tempore, quo filius Davidis venit, ---- ייראני חטא ומאסו, illi, qui sibi a peccatis timent, rejicientur, q. d. Jesa. LIX, 15. Et qui a malo recedet, spoliabitur. Quid sibi volunt hæc verba? Qui ex schola R. Schila prodierunt, sic respondent: Sensus est: Si quis a malo recedit, משתולל על הכריות, ab hominibus pro stulto habebitur: nam radix של etiam stultum esse & haberi denotat. Sanhedrin fol. 97, 1. Traditio est, R. Nebemiam dixisse: Ea generatione, qua filius Davidis venturus est, ---- vir in auctoritate constitutus contemnetur. Qui enim Messiam amabant, & Pharisaismum contemnebant, qualis erat Simeon, & alii, qui adventum Messix exspectabant, Lucae II, 25. 38. nullo apud Phariseos erant nomine.

15. Nulla hominibus misericordia ac pietas exhibita. Sanhedrin, Sota & Schir haschirim rabba ll. cc. R. Jehuda dixit: Eo tempore, quo filius Davidis venit ---- אנשי גבור, viri, qui ad terminos terre Israëlita habitabunt, ab una urbe ad aliam circumibunt, & nullam gratiam consequuntur, ולא יחוננו. Pharisei illis temporibus erant ἀσπλαγχνοι, præcipue in plebem, Joann. VII, 49. & hoc vitium etiam in discipulos suos propagarunt, ut parentibus senio confectis gratiam pro beneficiis nullam referrent. Matth. XV, 5. Marc. VII, 11.

16. Deus cum religione sua contemtus. Siphre in Jalkut Simeoni I. fol. 307, 3. ad verba Devter. XXXII, 15. Pingvis & crassus fuit. Intelliguntur tres generationes ante tempora Messix, q. d. Jesa. II, 7. Et impleta est

est terra ejus argento; *h. e. & implevit terram suam idolis.* Et rursum Deuter. l. c. Et deseruit Deum, qui fecit ipsum. Jesa. LI, 13. Et oblitus es Domini, qui fecit te, qui tetendit cœlum & fundavit terram. Jerem. II, 13. Nam populus meus dupliciter malum perpetrat contra me. *Dixit ipsis Deus S. B. Ea ipsa mensura, qua mensurastis mihi, mensuravi vobis.* Jerem. XII, 7. Dereliqui domum meam, deserui hæreditatem meam. Psalm. LXXVIII, 60. Et deseruit tentorium Siloh. Jesa. II, 6. Quoniam deseruisti populum tuum, domum Jacob. Huc usque verba ex Siphre. Deum vero ejusque cultum a Judæis parvo pretio habitum esse, constat vel inde, quod præcepta Dei sustulerint, modo traditiones suas assererent. Plura vide tomo I. Horarum ad 2. Thessal. II, 4.

17. Impudentia. Schir hafchirim rabba fol. 15, 3. Pesikta rabbathi fol. 2, 1. Sanhedrin fol. 97, 1. *R. Jebuda dixit: Eo tempore, quo Messias veniet, פני דרור כפני כלב, facies generationis (h. e. hominum illius ævi) erit sicut facies canis.* Sanhedrin l. c. inferius, & Sota fol. 49, 2. *R. Nehemias dicit: Ea generatione, qua filius Davidis venturus est, תרבו תרכו, impudentia multiplicabitur.* Quid autem impudentius homine Phariseo, qui *περιπατοῦσθαι* affectat, primosque in convivii accubitus? Et quam in auditoribus modestiam sperabimus, si doctores tantis vitiis sunt obruti?

18. Discordia. Schir, Sanhedrin & Sota locis modo citatis: *Traditio est, R. Nehorai dixisse: Ea generatione, qua filius Davidis venturus est, pueri faciem senum pudefacient, & senes resistent pueris: filia surget contra matrem, & nurus contra socrum, & facies illius generationis erit tanquam canum, & filius parentem non reverebitur.* Desumpta sunt verba hæc ex Michæ VII, 6. & Servator noster ipse ad tempora sua adplicat Matth. X, 35. Lucæ XII, 53. unde nemo ipsum ex Judæis mendacii arguere potest, si eadem, quæ Judæi, dicat. Notandum vero est, dissensionem illam ex negotio religionis ortam fuisse. Si quis enim Messiam professus est venisse, is instinctu Phariseorum patrem, fratrem, & conjugem habuit inimicos.

19. Ebrietas. Sohar Numer. fol. 102. col. 407. Sanhedrin fol. 97, 1.

Sota fol. 49, 2. *R. Nehemias dixit: Eo tempore, quo filius Davidis venit, vitis fructum feret, & vinum tamen magno pretio venderetur: propter multitudinem scil. potatorum, uti Raschius commentator adjicit. Servator noster hominibus suo ævo in securitate viventibus illud exprobrat, quod eodem modo agerent, sicut temporibus Noachi, τῶν γονεὶς καὶ πόνοντες. Math. XXIV, 38. ubi non usus, sed abusus, reprehenditur. Et Christus cavere suos jubet, ne αὐτῶν καὶ καταπαλῇ abripiantur. Luc. XXI, 34.*

20. Scortatio, & quidem præcipue inter eruditos. Schir haschirim rabba fol. 15, 2. Sanhedrin fol. 97, 1. *R. Jehuda dixit: Ea generatione, qua filius Davidis venit, בית הווער יהיה לזונות, domus conventus, Academia, ut explicat Raschius, erit pro scortis. Joma cit. Raym. Martini H. 10, 3. Dixit Elias ad R. Juda: Vos dicitis: Quare non venit Messias? Ecce hoc tempore dies Expiationis est, & tam multe virgines constupratae sunt in Academia Nehardeensi. Et hæc quidem calamitates ecclesiam premunt, sequuntur politica.*

21. Bella multa. Breschith rabba sect. 42. fol. 41, 1. *Dixit R. Eleasar filius Abina: Si videris regna contra se invicem insurgentia, צפה רגלך, si videris, tunc attende & aspice ad pedem Messie. Sic enim accidit quoque temporibus Abrahami: quum Reges contra se invicem insurgerent, (Genes. XIV, 1.) venit גאולה, redemptio Abrahamo.*

22. Terræ motus. Sohar Exod. fol. 3. col. II. ex versione Sommeri p. 81. *Revelabitur autem rex Messias in Galilea. Hoc ipso autem die, quo proveniet, exinde universus terrarum orbis contremiscet, omnesque ejus incolæ occultabunt se antris & rupibus, ne perdantur. De hoc tempore vaticinatus est Jesaias cap. II, 19. Venient in antra rupium & in speluncas pulveris, ob timorem Jehovæ, i. e. ob commotionem totius mundi, & ob splendorem gloriæ ejus, scil. Messie, quando surget ad commovendam terram, i. e. quando exsurret ac revelabitur in terra Galilea. Terræ motus temporibus Messie nostri duplex contigit, alter ipso patiente, alter resurgente.*

23. Defectus bonorum civium. Sohar Numer. fol. 102. col. 407. *Doctores Mischnici ita tradunt: Ea generatione, qua filius Davidis venit,*

אנשי

וְהַיּוֹדֵיִם, viri boni per singulas civitates investigabuntur, sed non inveniuntur.

24. Veritatis oppressio, de quo supra n. 2. egimus. Quia vox veritatis simpliciter posita erat, eam de veritate verbi divini non incommode explicuimus. Hoc loco eandem in sensu politico consideramus, quando scilicet veritatem pati nolunt, eam proferentes odio habent, adulatores potius extollunt, eosque, qui bona consilia & principia reip. salutaria fovent, persequuntur. Hæc igitur duo, bonos scilicet cives, & veritatis amantes, ultimis reip. Judaicæ, inde a Messia temporibus defuisse, Josephus testatur. Contra vero Zelotas ibi regnasse, audaces, turbarum incentores, boni vero consilii contemtores, idque iusto Dei iudicio ipsis contigisse, rerum gestarum monumenta non loquuntur, sed clamant.

25. Annonæ & aliarum rerum caritas. Sota fol. 49, 2. *In calcaneis Messia impudentia augebitur, & pretium rerum exaltabitur.* Pesikta sotarta fol. 58, 1. *Ea hebdomade, qua filius Davidis venit, anno primo non erit nutrimentum sufficiens; secundo tela famis projicientur: tertio erit fames magna.* De fame insigni loquuntur Acta Apostolica & Epistola Paulinæ. Pretium autem frumenti pretia cæterarum quoque rerum auget.

26. Exinde secuta est Paupertas. Sanhedrin fol. 97, 2. *Rabbini tradunt ad verba Devt. XXII, 36. supra n. 4. producta: Non venit filius Davidis, donec extremus obolus ex crumena defecerit.*

27. Pestis. Pesikta rabbathi fol. 2, 1. & 28, 3. *R. Levi dixit: Statim cum temporibus Messia pestis venit in mundum, & impii per illam consumuntur.*

28. Numerus incolarum exilis, id quod ex tribus superioribus necessario fluit. Sanhedrin fol. 98, 1. *R. Jochanan dixit: Quando seculum videbis, quo homines sensumque diminuuntur, tunc expecta Messiam, q. d. 2. Samuel. XXII, 28. Populum humilem servabis.*

29. Homines animo profus deficiunt, sie haben keinen Muth mehr. Sanhedrin fol. 98, 1. *Seiri dixit ex ore R. Chanina: Messias non ante venit,*

venit, quam elati spiritu, גסי הרוח, ex Israëlitis defecerint, q. d. Zephan. III, II. Quoniam tunc a te removebo robustos elationis tuæ. Et postea v. 12. Et reliquum faciam in medio tui populum humilem & tenuem, qui confident in nomine Domini. Hoc ipsum prædixit Christus Lucæ XXI, 25. Καὶ ἐπὶ τῆς γῆς σιννοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ.

30. Omnis potestas ab Israëlitis aufertur. Sanhedrin fol. 38', 1. pr. *Messias non venit, donec duæ familie Patrum ex Israël defierint, nempe Achmalotarcha Babylonius, & Princeps terræ Israëliticæ, q. d. Jefa. VIII, 14. Et erit in sanctuarium, & lapis scandali & petra offensionis duobus domibus Israëlitis. Dictum est jam superius.*

31. Magnalatronum copia. Ketuvoth fol. 112, 2. *Traditio est R. Josephi: Temporibus Messie erunt רבוי וכוחי וכוחי, latrones, & latrones latronum. Tales tunc fuisse, ostendit parabola Servatoris de eo, qui inter Jerusalem & Jericho in latrones inciderat. Lucæ X, 30. & consilium Apostolis datum, de comparando ad itinera suscipienda gladio. Lucæ XXII, 36.*

32. Decreta dura contra Judæos. Schir haschirim rabba fol. 15, 3. Sanhedrin fol. 97, 1. *R. Fochanan dixit: Ea generatione, qua filius Davidis veniet, ----- גורות קשור, decreta dura renovabuntur, ita ut, quum prius vix editum sit, alterum statim accedat. Adde supra Locum Generalem XLIV, 2. 3.*

33. Denique tota regio devastata. Schir haschirim rabba fol. 15, 2. 3. Sanhedrin fol. 97, 1. Sota fol. 49, 2. *R. Jehuda dixit: Eo tempore, quo filius Davidis veniet, (in Sota: In calcaneis Messie) Galilea vastabitur, והגבן, & regio Gaulonitis rea erit, (al. desolabitur.) Imo hæc clades universam terram Israëliticam confecit. Galilææ vero mentio præcipue fit, qui initium ultimarum barbarum ibidem fuit. Sohar Exod. fol. 3. col. II. ex versione Sommeri p. 82. Quoniam illa (Galilea) erit locus primus, qui devastabitur in terra sancta; ideo revelabitur ibi primum (Messias) præ omnibus locis, atque exinde orientur bella in universo mundo.*

Sohar Genes. fol. 74. col. 293. *Revelabitur Messias in terra Galilea --- bellaque fient in mundo versus plagam septentrionalem, duobus regibus in*
iisdem

isidem pugnis pereuntibus. Hinc omnes populi congregabunt se adversus palatia Jacobi, ut ea e mundo deleant. Per plagam septentrionalem intelligitur Galilæa, in qua initium factum est ultimi belli Judaici. Duo reges fortasse sunt Nero & Vespasianus. Vide Locum Generalem XLIV, 2. Pesikta rabbathi fol. 2, 1. Quando venit Rex Messias? R. Eleasar respondet: Statim post tempora Messie decem loca deglutiuntur, decem evertuntur, & decem interficiuntur.

34. Sequitur signum aliquod præcipuum, quod ad classem calamitatum non pertinet, & ultimo quidem loco commemoratur, primum autem locum jure suo occupat. Nimirum Judæi antiqui statuerunt temporibus Messie omnia renovanda esse: de qua re alias infra libro VII. c. 1. Locus autem huc pertinens exitat in Sohar Genes. fol. 74. col. 293. & totus, ut connexio integra conspici possit, supra hoc libro cap. 1. in classe argumentorum tertia num. 11. prolatus fuit. Quæ autem huc pertinent, paucis excerpemus. Postquam de adventu Messie, & stella, quæ eundem annunciare debebat, nec non primo ejusdem adventu ex Galilæa verba fecerat, sic pergit: וכרין הסתיימן נפשו כגופא. Et tunc complebuntur s. perficiuntur animæ in corpore, & quærent (volent) innovari. Hanc rem postea porro sic explicat: Postea ׀ minus excitabitur, וחרש נשמתן דרו, ad consociandum & ad innovandum animas, quæ fuerunt antiquæ, וחרש עלמן, ut mundum innovet, q. d. Psalm. CIV, 31. Lætabitur Dominus de operibus suis: quæ verba paullo post ita explicant: לנחתא לון לעלמא ולמיהוי כלון ברין חרתאן ולחברא עלמן כולון כחר: ut demittat eas (animas) in mundum, ut omnes existant creature novæ, & ut omnes mundos in unum consociet.

Ad intelligentiam horum verborum prius quædam annotanda sunt:
1. Illud ׀ minus intelligendum de numero quodam annorum, de quo ibi sermo est. Nam auctor illo loco æram aliquam singularem adventus Messie proposuit, quæ nobis adhuc est incognita, quia initium ejus non indicavit, ut jam supra monitum est. Transeat igitur illud ׀.
2. Omnes illi mundi, qui consociandi sunt, pro materia substrata sunt

explicandi: nimirum quia hic de materia ad religionem pertinentē sermo est, mundus duplex intelligitur עולם הוה & עולם הבא, h. e. Judaismus & Christianismus, quæ duo per adventum Messiae facta sunt unum, quod & Apostolus docet. 3. In Sohar equidem legitur בגופא, *ex corpore*, verum sensus monet, legendum esse בגופא, *in corpore*, & sic quoque explicant Glossæ אמרי בינה, quæ habent: כל הנשמות שבגוף, *omnes animæ, quæ sunt in corpore*. Ad rem ipsam igitur ut deveniamus, 4. Clarum est, his, verbis agi de immutatione & innovatione œconomiae divinæ sub adventum Messiae, de qua illud statuunt: *ἐν τῷ ἐν χριστῷ, κατὰ κρίσιν: τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἵδὲ γέγονε καὶ τὰ πάντα*. 2. Corinth. V, 17. Nimirum auctor ait, tempore adventus Messiae omnia erunt perfectiora, quia typi cessant, & corpus ipsum advenit; hoc ipse sic exprimit: *Animæ complentur in corpore*. Nam Christus venit, ut animas hominum servaret, & quidem illa perfectio tanget animas non solum post mortem, sed etiam בגופא, *in corpore* existentes. Homines illo tempore existentes post præparationem a Johanne Baptista susceptam, utique innovabantur, quia baptisimus est lavacrum regenerationis & renovationis. Perfectiores autem siebant patribus sub V. T. viventibus, quia complementum earum rerum, quæ illi speraverant, viderunt & experti sunt. Perfectiores erant, quia hominem antiquum (*animas antiquas* habet Sohar) exuerunt, & novum induerunt. Facta quoque inde est consociatio duorum mundorum, h. e. hominum ex Judaismo ad Christum conversorum cum gentilibus, ut unum corpus & ovile fierent.

Hæc igitur antiqua & orthodoxa Judæorum mens circa hanc rem fuit, quam non possumus non laude dignam judicare, & ambabus manibus amplecti. Quid vero recentiores? Hi pro malitia ipsis confveta nobis hoc veritatis testimonium extorquere ausi sunt, alium plane sensum huic sententiæ adfingentes. En verba illorum in tractatibus Talmudicis Avoda sara fol. 5, 1. Nidda fol. 13, 2. Jevamioth fol. 62, 1. quæ etiam inferferunt in librum Bahir, alias longe antiquiorem fol.

fol. 9. 3. R. Jose (aliis R. Ase) dixit: אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שכגוף. *Filius Davidis non veniet, antequam defecerint omnes animæ, quæ sunt in Guph.* Si autem quæras, quidnam sit Guph, respondent in Aruch R. Nathanis: *Est locus, in quo insunt omnes animæ, quas creavit Deus S. B. pro filiis hominum, qui venturi sunt in mundum usque ad adventum Messiae.* Alii dicunt, גוף esse velum, intra quod conclusæ essent omnes animæ ab initio usque ad finem mundi. Ex his igitur adparet, quod imutationem hanc & depravationem ideo susceperint, ut adventum Messiae usque ad finem mundi rejicerent.

Necesse est igitur, ut distinctionem inter Judæos

veteres & recentiores semper in mente
habeamus.

LIBER SEXTVS,
CONTINENS HISTORIAM
VITÆ MESSIÆ
EX SCRIPTIS JVDÆORVM
CONTEXTAM.

CAPVT I.
DE NATIVITATĒ ET INFANTIA MESSIÆ.
ARGVMENTVM.

VITA MESSIÆ DESCRIBITUR A JUDÆIS. I. PRIMUM REVELATUS EST PER
CONCEPTIONEM IN GALILÆA. 2. NATUS EX TRIBU JUDA. 3. EX POS-
TERIS THAMAR ET RUTH. 4. INFANS. 5. BETHLEHEMI. 6. 7. TEM-
PORE NOCTURNO. 8. STELLA APPARUIT. 9. ARABS ILLUD INDICA-
VIT. 10. ADVENTUS MESSIÆ FUIT ILLUSTRIS. II. PAULO POST OC-
CULTATUS. 12.

§. I.

Quemadmodum Prophetæ V. T. de Messia multa vaticinati
sunt: sic quoque constat, fideles illius ævi doctrinas eorum
cum gaudio recepisse, & ad posteros transmississe. Hinc
igitur totam de vita illius historiam in scriptis eorundem observavi-
mus & sollicitè collegimus, sic, ut pauca eorum, quæ ad rem faciunt,
nobis desint.

§. 2.

Primum de loco conceptionis ejus sive primæ revelationis fumus
solliciti, qui fuit Galilæa. Sohar Genes. fol. 74. col. 293. *Revelabitur
Messias in terra Galilæa, & stella quædam in plaga orientali existens appa-
rebit.* Alia duo loca ex Sohar jam adducta sunt in Horis ad Matth.
IV, 12. Pefikta sotarta fol. 58, 1. 2. ad verba Numer. XXIV, 17. Con-
fringeret

fringet principes Moabitarum: Docemur exinde, quod Israëlita in Galilæa superiore congregandi sint, & ibi conspiciet ipsos Messias Josephi filius ex medio Galilææ. Inde omnis Israël cum eo Hierosolymam ascendent &c. Fateor, locum posteriorem de revelatione ad ministerium Messiae commode quoque explicari posse: sed locus tamen prior satis est clarus. Quum enim Messias in Galilæa conceptus, & paucis quibusdam reuelatus esset, statim post illa stella apparuit, de qua paullo post agetur. Rationem quoque primæ hujus revelationis addunt in Sohar Exod. fol. 3. col. II. *Quia locus ille primus erit in devastatione terræ sanctæ, propterea Messias ibi primum reuelabitur omnibus locis, inde vero bella in totum mundum protrahet.*

S. 3.

Genus Messiae Judæi antiqui sic proponunt, ut eundem e tribu Juda, ex familia autem Davidis regis, descendere crediderint. De tribu Juda exstat locus in Breschith rabba sect. 85. pr. *Jacobus* (post amissum Josephum) *occupatus erat circa saccum & cinerem: Judas, ut uxorem duceret*, (Genes. XXXVIII, 1.) *verum Deus S. B. occupatus erat in creando lumine regis Messiae, q. d. Jesa. LXVI, 7.* Antequam concepisset, peperit. De domo Davidis locus insignis est in Targum Jesa. XI, 1. *Et egredietur Rex e filiis Isai, וְמִשִּׁיחַ מִבְּנֵי כְּנֹחַ יִרְמְיָהּ, & Messias ex filiis filiorum ejus adolescet.* Midrasch Tehillim ad Psalm. XVI, 9. fol. II, 3. *Et exultabit gloria mea, de rege scil. Messia, qui egressurus esset ex eo.* Midrasch Ruth fol. 42, 3. *Propterea quod Boas Ruthæ sex mensuras hordei imposuit, dignus habitus est, ut sex justi ex Rutha prodirent, nim. David, Huskias, Josias, Chananja, Misaël, Asarja, Daniel & Messias.* Sex justos promittunt Rabbini, & octo ponunt, de Messia vero proferunt locum Jesa. XI, 2. Sohar Genes. fol. 63. col. 249. *Quia Boas observavit fœdus, dignus habitus est, ex quo reges præ aliis potentes prodirent, & Rex Messias, דֹּאחֲקָרִי בִשְׁמֵהּ רַקְבָּה, qui vocatur nomine Dei S. B.* Ibidem fol. 72. col. 283. *Auxilio divino Boas observavit, quod destinatum sit, ut Rex*

Messias ex se proditurus sit. Et paullo post: R Simeon dixit: Boas non noverat, quod decrevisset Deus S. B. ex ea (Ruth) Davidem, Salomonem, reliquos Reges, & Regem Messiam prodituros. Et nihil illo vulgatus est, quod Judæi Messiam Davidis filium vocant. Ipsi Judæi in Sanhedrin fol. 43, 1. Jesum nostrum, cujus nomen expresse ibi ponunt, regno pra-pingrum fuisse, h. e. familiam regiam cognatione attingisse.

§. 4.

Neque de Thamare incesta, & Rutha Moabitide silent Judaici scriptores: quapropter nec Matthæo id vitio vertendum est, quod earum mentionem fecerit. Sohar Genes. fol. 105. col. 418. *Due mulieres fuerunt, ex quibus edificatum fuit semen Jude, & ex quibus provenerunt David Rex, Salomo Rex & Rex Messias: & hæc due mulieres Thamar & Ruth in quibusdam conveniunt. Nam mariti eorum mortui fuerunt, ille vero huic negotio incubuerunt, nimirum, ut cum viris conjungerentur. In reliquis contra regulas judicii boni loquuntur. Midrasch Ruth in Sohar chadasch fol. 61, 3. R. Jose filius Kisma dixit: Miror, si liber hic non alia de causa scriptus esset, quam ut Genealogiam Davidis ex Ruth Moabitide narret, & plura non scriberet. Cur enim omnia hæc, ut scriberetur Genealogia, quomodo Boas Rutham duxerit, & porro adderetur c. IV, 18. Hæ sunt generationes Perez, usque ad verba; Isai genuit Davidem? Verum hæc necessario scribenda fuerunt, propter illam justam, quæ venit, ut proselyta fieret, & sub alis Schechine fiduciam poneret; item ut nota fieret humilitas, pudicitia & justitia illius. Rationem vero primariam Judæi non attigerunt, nimirum, ut Messias nobis innotesceret, non solum ex femine Davidis genitus, sed etiam mitis & placidus, quem non puduit turpitudinis majorum suorum. Scholia מִתְנַת כְּתוּבָהּ ad Breschith rabba sect. 23. fol. 23, 4. fin. ubi verba Evæ Genes IV, 25. וַיֵּלֶד אֶת חָוָה, de Messia explicata fuerant: Verba וַיֵּלֶד אֶת חָוָה explicanda sunt לְשׁוֹן נִרְרָה in significatione peregrinitatis, & intelligitur Messias, qui ve-*

nit e semine Moab, qui alias prohibebantur intrare in cœtum Israëlitarum.
Ibidem sect. 51. fol. 51, 1. ad verba Genes. XIX, 32. Et vivificabimus ex
patre nostro semen: מוֹתוֹ וְרַע שְׂרוּתוֹ בֶּן מִמְקוֹמוֹ אַחֵר וְהוּא זֶה דָּה מֶלֶךְ.
אוֹתוֹ וְרַע שְׂרוּתוֹ h. e. illud semen, quod venit ex loco alio, non ex Israëlitis, sed
Moab. Et quodnam est illud semen? Resp. Rex Messias. Raymundus
Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. III, 5, 1. postquam hæc ipsa
verba citavit, quamvis paucis immutatis, hæc addit: Rex Messias, qui
venit de ambabus. David venit de Ruth Moabitide, & Rehabeam ex Neama
Ammonitide. Rex vero Messias ex nepotibus eorum.

§. 5. *Deinde*

Porro ille Messias non in virili aetate appariturus credebatur, sed tanquam puerulus. Targum Jesa. IX, 6. Dixit Propheta ad domum David: Ecce puer natus est nobis, filius datus est nobis, & Legem in se recepit, ut eam observaret. Et vocatum est nomen ejus ab eo, qui mirabilis est consilio, Deus fortis, vivens in secula, משיחא דלמא יסגי עלנא ביומורי, Messias, cujus pax magna super nos erit temporibus illius.

§. 6.

Locus nativitatis est Bethlehem. Targum Michæ V, 1. *Et tu Bethlehem* ----- *Ex te ante me prodibit Messias, ut faciat potentiam super Israël.* Alius locus non minus luculentus existat in Hieros. Berachoth fol. 5, 1. qui jam latino sermone expressus est a Lightfooto in Horis ad Matth. II, 1. & G. E. Edzardo ad c. 1. Avoda Sara p. 251. 252. Quamvis vero ille locus paullo sit prolixior, tamen h. l. a nobis ex versione Edzardi repetendus est, præcipue quia idem occurrit in Midrasch Echa rabbathi fol. 59, 2. ex quo Talmud suppleri & illustrari poterit. Quæ igitur ex Midrasch inferentur, talibus uncinis [] inclusa Lector animadvertet: Verba sunt hæc: *Dixit R. Judan filius R. Ibo: ביום שנולד משיח בו ביום בית המקדש: Illo die, quo natus est Rex Messias, destructum est templum.*

templum. Accidit Judeo cuidam, quando staret (a) & araret, ut mugires vacca ejus coram ipso. Transiit tum Arabs, (b) qui cum audiret mugitum vaccae, [dixit ipsi : Tu quis es ? Respondit alter : Judeus ego sum.] Tum dixit Arabs : O Judae, Judae, (c) solve boves tuos, & solve aratra tua, [Midrasch : jugum tuum. Judeus interrogat : Quare id faciam ? Respondit Arabs :] nam ecce vastatum est templum [Judeorum], (atque adeo desistendum nunc a labore, ni prorsus fugiendum metu adventantis hostis.) (d) [Dixit Judeus : Vnde hoc nosti ? Arabs respondit : Scio hoc ex mugitu bovis tui. Quum igitur sic cum ipso colloqueretur,] vacca mugit altera vice, Arabs dixit : O Judae, Judae, alliga rursum boves atque aratra tua, **והא יליר מלכא משיחא**, nam ecce natus est rex Messias. [Midrasch ita : **דאמתייליר פריקדון דיהודאי**, nam natus est Liberator Judeorum.] Quaesivit Judeus : Quale est nomen ejus ? Respondit Arabs : Menachem. Regessit Judeus : Quale est nomen patris ipsius ? Respondit Arabs : Hiskias. Subjecit Judeus : E quo loco prodiiit ? Respondit Arabs : **מבירת מלכא**, E palatio regio, quod est in Bethlehem Judae. (e) [Midrasch : Subjecit Judeus : Vbinam illi habitant ? Respondit Arabs : **מבנות כהונת**, quod est in Bethlehem Judae : ubi Glossæ **כבירת ארבע**, illud **בירת ארבע** dicunt esse nomen loci in civitate Bethlemitica.] Abiit tum ille Judeus, atque vendidit boves suos atque aratra, & factus est venditor

(a) In Talmud Hieros. legitur **קאם**, sed melius in Midrasch **קפ**, quæ est particula enclitica & suppletiva: unde illud standi verbum commodè abesse potest. Raymundus Martini, qui hanc narrationem repetit in Pugione fidei II. 6, 1, neutrum horum verborum in codice suo habuit.

(b) Raymundus legit **עורב**, & vertit corvinus: in qua re falsus est.

(c) Idem sic habet: O Judae, fili Judai.

(d) Hanc rationem parenthesi inclusam addidit Edzardus: sed & alia locum habere potest, nimirum: Templum vastatur, & Messias nascitur, vos autem de signis horum temporum non estis solliciti, & tantum terrena curatis. Solve igitur boves tuos.

(e) Raymundi Codex ita legit: **מן רבית מלכא מן רבית לחם יהודאי**. Ex domo regia, ex Bethlehem Judae.

venditor crepundiorum infantilium, (a) cum quibus vicatim est profectus, donec pervenisset Bethlebemum, ubi omnes mulieres emerunt fascias ab ipso, sed mater Menachemi [Midrasch : illius pueri] nihil emit. Audiit ergo vocem ceterarum mulierum dicentium : O mater Menachemi, affer & tunc emta filio tuo. Sed illa respondit : Vellem ego, ut sit ab hostibus Israël suffocatus, nam quo die ille est natus, vastatum est templum. [Midrasch paullo aliter : Dixit ille vir matri Menachemi : Cur tu non emis fascias? Respondit mulier : רחשיה קשירי ליונקי, Genitura filii mei difficilis admodum & dura est. Judeus quæsit causam, illa respondit : רעל ריגולי חרב בית מקדש, nam e vestigio, quum advenit, devastatum est templum.] At Judeus : Nos, inquit, confidimus [in Domino rotius mundi,] quod, sicut ad ipsius præsentiam vastatum est templum, ita etiam ipso præsentente sit rursus ædificandum. [Porro Judeus dixit ad mulierem : Emne tibi fascias.] Turb illa : non sunt mihi nummi. Regeffit Judeus : Ego de nummis non sum sollicitus, affer tu modo illi cœmta, si enim argentum tibi desit hodie, redibo ego post aliquot dies, & accipiam illud. [Samsit mulier fascias, & abiit.] Post aliquot dies [dixit ille vir : Ibo & videbo, quidnam ille puer agat.] Rediit ad urbem istam, interrogavitque mulierem (b) quid infantulus ageret? Cui illa : [Genitura ipsius mala est, & mala nobis portendit, & prædictiones statim cum adventu ejus implentur, nam] ex qua hora tu vidisti me, venerunt venti atque turbines, illumque ex manibus meis eripuerunt. [Judeus ad hæc : Annon dixi tibi, quod sub adventum ipsius templum equidem devastatum, sed per ipsum quoque restituendum sit.] R. Bon [Midrasch : R. Afun] (cum hanc historiam audiret) dixit : Quid opus est, ut hoc ab Arabe discamus, (Messiam sub excidium templi fuisse natum?) Nonne enim diserte legitur Jesa. X, 34. Libanon per Magnificum cadet : statimque subjicitur c. XI, 1. Exhibit virga e trunco succiso Isai?

Hor. Hebr. Tom. II.

XX x

§. 7.

(a) Lightfootus vertit fascias, quod melius est, & a מתנות כוונה, confirmatur : quamobrem in sequentibus eam vocem retinuimus.

(b) Edzardus hic posuit, matrem Messie, quod sensus postulat : sed quia id in authentico non habetur, mutandum censui.

§. 7.

Aliam hujusmodi narrationem de nativitate Messiae in urbe Bethlehemi ex Breschith rabba producit Raymundus Martini in Pugione Fidei II. 7, 4. post hunc ex alia versione Alphonsus de Spina in Fortalitio fidei fol. 26, 4. (edit. Norib. 1494.) & Hieron. de S. Fide I. 2. quæ, quum in Codicibus impressis non exstet, operæ pretium erit & illam repetere, & quidem ex versione nostra: *R. Schmuël bar Nachman dixit: Aliquando Elias, beatæ memoriæ, in itinere versabatur eo ipso die, quo templum devastatum est: audivit vero Filiam vocis clamantem & dicentem: Templum sanctum devastationi proximum est. Cum hæc audiret Elias, putavit totum mundum esse devastandum, & invenit quosdam arantes & secentes, quibus dixit: Deus S. B. irascitur mundo, templumque suum devastare, filios autem suos inter gentiles in exilium pellere vult, & vos rebus per tempus exiguum durantibus operam datis. Audita est rursus vox cælestis, quæ dixit: Fac ipsos missos, שכבר נולד להם לישראל משיח, quia jam natus est Israëlitis Salvator. Quæstivit Elias: Vbinam ille est: Respondit vox cælestis: In Bethlehemi Juda. Elias iter eo direxit, & invenit mulierem ad ostium domus suæ sedentem, cujus filius coram ea projectus & sanguine pollutus erat. Dixit ipsi: Filia, an tu filium peperisti? Illa respondet: Sic est. Elias: Quid sibi hoc vult, quod sanguine pollutus ante te jacet? Respondet illa: Malum magnum est, quod eo ipso die, quo hic natus est, templum Domini devastatum est. Elias vero dixit: Filia, fac ut ipsum sustollas & curam illius geras: כבר תראה להם תועה גדולה בידו, nam posthæc salus magna per manum ejus fiet. Statim surrexit mulier, & puerum sustulit. Reliqua, quæ sequuntur, omitto, quia ad rem nostram parum faciunt.*

Quamvis autem hic fabulosa quædam inspersa sint, primum tamen in hac narratione pro nobis est, & contra Judæos, Messiam scilicet dudum Bethlehemi natum fuisse.

Illustrationis causâ hæc subijcio ex Midrasch Ruth in Sohar chadasch fol,

fol. 61, 1. ad verba Ruth. I, 1. Et ivit vir ex Bethlehem Juda: *ex loco Syne-*
edrii magni, ex scaturigine Legis, quæ ibi erat, quemadmodum habes
 2. Samuel. XXIII, 15. Quis potum mihi præbebit ex puteo Bethlehem,
 qui est in porta?

§. 8.

Tempus generale nativitatis & adventus Messiae supra libro V. pluri-
 bus prolatum est, tempus speciale, annum scilicet & diem, ne ipsi quidem
 Christiani exacte sciunt. Judæi nocturnum tempus adventui ipsius tri-
 buunt. Targum Hierosolymitanum Exod. XII, 42. *Quatuor noctes*
scriptæ sunt in libro memoriarum. Prima creationis, secunda fœderis cum
Abrahamo, tertia Paschatis prima: de quibus verba nolumus adscribere.
Nox quarta, כר ישרים עלמא קציה למתפרקו, cum adimplebitur finis
mundi, ut redimatur, (c) funes impietatis discinduntur, & juga ferrea
rumpentur. Moses exiit e medio deserti, rex autem Messias e media Ro-
ma: (Imperio Romano) hic præbit in nube, alter etiam præbit in nube,
& Verbum Domini dux erit inter ambos, & ipsi incedent simul.

§. 9.

Stellam tempore nativitatis Messiae apparuisse docet Sohar Genes.
 fol. 74. col. 293. quem locum jam superius lib. V. ubi de adventu Messiae
 actum est, prolixè adscripsimus: item Exod. fol. 3. col. 11. 12. ex versione
 Sommeri p. 82. *Postquam revelatus erit Messias in terra Galilea, post*
quadraginta dies, quibus Columna stabit a terra usque ad cælum in con-
spectu omnium hominum, & Messias adparebit, orietur e plaga orientali
stella quædam, omnibus modis radians. Pefikta sotarta ad Numer. XXIV,
 17. fol. 58, 1. *Et prodibit stella ab oriente, quæ est stella Messiae, & in ori-*
ente versabitur dies XV. quod si autem diutius commoratur, illud fit ad
commodum Israëlitarum.

X x x 2

§. 10.

(c) Interpres ille, qui hæc in Bibliis Londinensibus Latine vertit, hæc ita reddidit, *ne*
dissolvatur. Non cogitavit, in fine mundi, scil. עלם הוה, redemptionem
factam esse.

§. 10.

Quod de Arabe, primo natū Messiae indicē, a Gemara (supra §. 5. adducta) dicitur, umbra forsā aliqua est hujus historiae de Magis ex Arabia advenientibus, primumque aperte nunciantibus eum natum. Hæc Lightfootus in Horis ad Matth. II, 1. p. 202. edit. Lips. Monemus hic primo quidem, Magos non nisi ex Perside advenisse. Nam quemadmodum, si quis hodie dicat *Starostam, Vezirium, Bassam*, advenisse, statim quilibet sciet, ex quamvis regione: sic etiam de Magis ex oriente. Faceat igitur sententia Lightfooti, qui Magos hic veneficos & malis artibus deditos interpretatur. Porro, quod ad Arabiam adtinet, & hoc concedamus, Magos ex Arabia Hierosolymam venisse, quippe qui ex Perside per Arabiam proficisci debebant. Hinc facile & hoc concederem, in narratione de Arabe aliquid latitare, quod cum historia Magorum conveniat. Certe quum alias Judæi narrationes suas de Messia variis tenebris involvant, & hic tale quid locum habere potest.

§. 11.

Sic igitur adventus & nativitas Messiae fuit admodum illustris, quod more suo sic eloquuntur Judæi in Sohar Genes. fol. 53. col. 210. *Dixit quidam Judeus: Sic dixit mihi pater, כר הוה מסתלק מעלמנו, quum morti proximus esset: Non videbū pedes Messiae (alibi dicunt, calcaneum Messiae: vide lib. II. ad Genes. III, 15.) donec videas hunc arcum in mundo coloribus pulchris exornatum, sic ut mundus illustretur, tum demum videbū Messiam. Unde hoc probatur? Ex verbis Genes. IX, 16. Et videbo illum arcum, & recordabor foederis æterni.*

§. 12.

Paullo post nativitatem ad tempus aliquod occultatum esse Messiam crediderunt, quem locum supra §. 9. jam adtulimus. Nos ex sacris scimus, Messiam nostrum in Ægyptum aufugisse. Judæi idem adferunt, quod supra lib. II. p. 169. & lib. IV. ubi de typis Messiae, adfuit. Et ipsi quoque Judæi in Sanhedrin fol. 107, 3. & Sota fol. 47, 1. narrant, R. Josuam filium

filium Perachiæ & Iesum discipulum ejus in Ægyptum aufugisse, sed de tempore falluntur. Dicunt enim id accidisse, qvum Jannæus rex Rabbinos occideret, qvum tamen ille XL. circiter annis ante Iesum natum obierit. Loca expuncta sunt in editionibus Talmudis castratis, exhibentur autem a Lightfooto in Horis ad Matth. II, 14. Scheidio in Præteritis p. 6. 7. & infra libro IX.

CAPVT II DE MINISTERIO MESSIÆ.

ARGVMENTVM.

ELIAS VENIRE DEBEbat. 1. PAVLLO ANTE ADVENTVM MESSIÆ, 2. VT MESSIÆ VIAMPREPARARET, 3. IDQVE PER POENITENTIAM. 4. QVOD ILLUSTRATVR. 5. MESSIAS AD MINISTERIVM INAVGV RATVS EST, 6. POSTEA TENTATIONI SVBIECTVS. 7. INITIVM IN GALILÆA. 8. EVANGELIVM DOCVIT. 9. MIRACVLA EDIDIT. 10. PVEROS AMAVIT, ET AB IISDEM CVLTVS EST. 11. AN PVER RABBINOS DOVERIT? 12. ASINO VECTVS EST. 13. MOSES ET ELIAS CVM IP SO FVERVNT. 14. MESSIAS NEGOTIIS PROFANIS SE NON IMMISCET. 15. MVLTIS EST OFFENSIONI. 16. 17. ASSECLÆ ILLIVS PERSECVTIONEM PASSI. 18. ANNI MESSIÆ. 19.

§. I.

Pergimus ad ea tempora, qvibus Messias se Israëlitis sistere voluit. Sed ad historiam qvoqve illius pertinet Elias, qvi adventum illius paullo post futurum annunciarer. Huc pertinent illa testimonia. Targum Exod. XL, 10. *Et unges altare holocaustorum, & omnia vasa ejus: & sanctificabis altare illud, ut sit altare sanctitas sanctitatum, propter coronam Sacerdotii Aaron & filiorum ejus, & Elie summi pontificis, qvi mittendus est in fine captivitatum.* Pirke R. Eliezer c. 29. *Dixit Deus S. B. ad Eliam: Quandoqv idem tu magnum zelum habes, futurum est, ut nunquam*

Israëlitæ fœdus circumcisionis celebrent, nisi tu oculis tuis videas. Propterea sapientes hanc constitutionem invenerunt, ut sella honoris angelo fœderis poneretur, q. d. Malach. III, 2. Et angelus fœderis, quem vos concupiscitis : ecce venit : Deus Israëlis festinanter tempore nostro Messiam adducat, qui nos consoletur, & corda nostra innovet, q. d. ibid. v. 24. Et reducet corda patrum ad liberos.

Quum alter ille Elias natus sit parentibus sterilibus, idem crediderunt, quod Deus לעתיד לבנו, s. temporibus Messiae tale quid præstiturus sit. Vajikra rabba sect. 27. fol. 171, 2. (antecedentia vide lib. II. ad Jesa. XLIX, 23.) Dixit Deus S. B. Ego vistabo steriles : Idem jam antea feci de Sara. Adde Locum Generalem XXIII.

§. 2.

Tempus adnotarunt, quod nimirum paullo ante Messiam adventurus sit. Siphra in Jalkut Simeoni I. fol. 30, 1. ita explicat verba Malach. III, 23. לפני כני, antequam veniat, סמך הכנייה, statim cum ipso Messiae adventu. Pesikta tribus diebus ante adventum Messiae hunc Eliae adventum ponit, quod nimium non est premendum. Cæterum & hæc quæstio Talmudistarum in Erubin fol. 43, 2. an Elias vespere Sabbathi vel dierum festorum venturus fuerit, utique aliquam attentionem mereretur, si modo ab ipsis ita pertractata fuisset, ut sanum aliquem sensum elicere liceat.

§. 3.

Finis hujus adventus Eliae fuit, ut viam Messiae prepararet, hoc est, mentes hominum tunc viventium sic instrueret, quo Messiam, ejusque œconomiam, facilius reciperent. Tanchuma fol. 66, 1. לשלם הכנייה, Temporibus N. T. nuncium meum ipsis mittam cito, qui viam ante me præparet, q. d. Malach. III, 2. Et cito veniet ad templum suum. Pesikta rabbathi fol. 62, 1. & in Jalkut Simeoni II. fol. 53, 3. Eo tempore, quo Deus S. B. Israëlem redimet, tribus diebus antequam veniet Messias, Elias veniet stans in montibus Israëlis, flens & plorans de ipsis, & dicens : O terra Israëlis,

Israëlis, quo usque vos statis in terra arida & desolata? Et vox ejus audietur ab uno termino mundi ad alterum. Postea dicit ipse: Pax venit in mundum: Pax venit in mundum, q. d. Jesa. LII, 7. Quam pulchri sunt in montibus pedes annunciantis, prædicantis pacem? Cum hoc audirent impii, letati sunt, dixitque alter ad alterum: Pax venit nobis. Altero die veniet stans in montibus Israëlis, dicens: Bonum venit in mundum: Bonum venit in mundum, q. d. ibid. annunciantis bonum. Die tertio veniet stans in montibus Israëlis, dicens: ישועה, JESus, Salus venit in mundum: Salus venit in mundum, q. d. prædicantis pacem. Postquam igitur ille videt, quod impii sic dicant, (quemadmodum supra prolatus est) ipse sic dixit ad Zionem: Deus tuus est rex. Quibus verbis docet, Zioni & filiis ejus venire Salutem, non autem impiis.

Midrasch Tehillim ad Psalm. CVII, i. fol. 40, i. ad verba Jesa. XXXV, 10. Et redempti Domini revertentur. Non dicit: redempti Elia: neque: redempti Messie; sed: redempti יהוה, Domini. Judæi non statuunt, homines per Eliam redimendos esse: igitur ministerium Eliæ tantum indigitatur, qui ad illam redemptionem recte recipiendam homines ipso Messie tempore præparare debuit. Inde igitur explicanda sunt hæc in Pesikta rabbathi fol. 5, 3. Et Elias עזרא redimit ipsos (Israëlitas) לעזרה לכה, temporibus Messie per missionem, q. d. Malach. III, 23. Ecce ego mitto vobis Eliam prophetam. Hoc est, ut nos loquimur, Elias fuit causa ministerialis salutis Judæorum.

§. 4.

Illa præparatio facta est per poenitentiam, quam Eliæ ille prædicaturus erat. Pirke R. Eliezer c. 43. R. Jehuda dixit: Nisi Israëlitæ poenitentiam agent, אינן נגאלין, non redimuntur per Goëlem. Non autem agent poenitentiam, nisi propter angustias & calamitates, & quia nulla ipsæ spes salutis superest. ואין ישראל עשן תשובה גדולה עד שיבא אליהו. Neque Israëlitæ poenitentiam magnam agent, donec Elias veniat, q. d. Malach. III, 23. Ecce mitto vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini.

Domini magnus & tremendus. Et hic reverti faciet corda parentum ad filios, & filiorum ad patres. Hic locus magno ufui nobis est, ad veritatem indagandam, & depravationem Judæorum agnoscendam. Sane hoc verissimum est, sub adventum hujus Eliæ homines per pœnitentiam ad regnum Messiae præparandos fuisse. Sed Judæi seqviorum temporum hanc veritatem a majoribus acceptam ita depravarunt, ut eandem vix agnoscas. Dicunt enim, pœnitentiam esse causam adventus Messiae: quam, si non agant, adventum illius differri: Philosophi dicerent *Causam sine qua non* adventus Messiae. Quumque ipsi a tot seculis veram pœnitentiam non egerint, adventum quoque Messiae propterea differri. Imo, addunt, si fieri posset, ut per unum tantummodo diem veram pœnitentiam agerent, tum statim Messiam adfuturum. Hæc tradunt in Sanhedrin fol. 97, 2. Quibus omnibus nihil dici potest absurdius. Majores ipsorum sic ratiocinati sunt: Adventum Messiae a pœnitentia pendere, h. e. neminem hominum adventu Messiae spiritali in animam frui posse, nisi qui pœnitentiam egerit: quod sane verissimum est. Judæi vero de adventu Messiae in carnem loquuntur, & pœnitentiam totius populi adventum Messiae vel accelerare vel impedire asserunt.

§. 5.

Quæ huc usque de Elia Messiae præcurfore dicta sunt, in Joanne Baptista diu impleta fuisse, clarissimum est. Nihil igitur superest, nisi, ut unum adhuc locum adducamus ex Debarim rabba sect. 4. fol. 256, 2. ubi commentantur ad verba Deuter. XII, 20. *Quoniam dilatabit Dominus Deus tuus terminum tuum*; ibi inter alia hoc ponunt, quod terra montibus & vallibus distincta esse debeat, tunc pergunt: כשישרה הקבה אתה. *Quando autem Deus S. B. illam inhabitaturus est, unde probabis*, (quod montes & valles habitura sit?) Resp. *Ex verbis Jesa. XL, 4. Omnis vallis extolletur, omnis mons & collis deprimentur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas. Illo tempore terra hæc ostendet,*

ostendet, quomodo comparata sit. *Alia commentatio ad hæc verba: Quoniam dilatabit. Rabbini nostri dicunt: Quis potest satis observare felicitatem Hierosolymæ, quando Deus S. B. illam dilatabit?* Postea R. Simeon bar Nachman rem simili illustravit de civitate, quod vero abruptum est, & procul omni dubio luculentissimum veritatis testimonium continuit. Patet hoc ex sequentibus, ubi continuata serie hæc testimonia sacrarum litterarum adducuntur, quæ de Messia agere, ne ipsi quidem Judæi diffitentur, Malach. III, 4. *Et accepta erit Domino oblatio Judæ & Jerusalem &c. ibid. v. 23. 24. Ecce mitto nuncium meum &c. Zachar. I, 16. 17. Propterea sic dicit Dominus: Revertar ad Jerusalem in misericordia, templum meum edificabitur in ea. c. IX, 9. Lætare, filia Zion, exulta, filia Jerusalem, ecce Rex tuus venit tibi &c.*

§. 6.

Ad ministerium vero hoc suum Messias inauguratus est, ita ut donis Spiritus Sancti unungeretur, id quod modo visibili, dum nimirum Spiritus S. columbæ specie adparuit, factum est. Egregius de hac re locus exstat in Sohar Numer. fol. 68. col. 271. 272. ubi, postquam multa de Messia adfuerant, quæ infra suis locis occurrent, ita pergunt: *Aperta est alia quædam janua, ex qua prodiit columba, quam emisit Noachus tempore diluvii. Hæc est columba, quam agnoverunt quidem majores nostri, sed de ea nihil locuti sunt, neque sciverunt, quid de illa factum esset. Hinc vero (ex hac porta) exivit, & negotium suum, ad quod missa erat, expedit. Et ab illo tempore, quo de ea scriptum est Genes. VIII, 12. Et non addidit reverti ad ipsum; nemo hominum novit, quorsum illa pervenerit. Verum reversa est ad locum suum, & in hac porta adservata fuit: Et portabit coronam in ore suo, eamque capiti regis Messie imponet, מָשִׁי וְלֹא מָשִׁי, superveniens & non superveniens, (attingens & non attingens) q. d. Psalm. XXI, 4. Impones capiti ejus coronam auri optimi. --- David rex olea viridis vocatur a Deo S. B. q. d. Psalm. LII, 10. Et ego sicut olea viridis in domo Domini. Per folium oleæ intelligitur Rex Messias, filius David.*

& hic est, quem indigitavit hæc columba temporibus Noachi, q. d. Genes. VIII, 11. Et ecce folium oleæ decerpit ore suo. Et hoc folium decerpit & abscidit ad gloriam ipsius. Quoniam instrumento? Resp. ore suo. Quæ (columba) consistit in capite ejus, qui honorem accepit ab hac columba. Cur vero in Genesi scribitur טרף, & non טרפה? Resp. Quia tanquam masculus robur & victoriam præstavit. In Academia cœlesti columba hæc masculus esse statuitur, in Scriptura partim genere masculino, partim feminino usurpatur. Ex illo autem tempore, quo turris hæc (Messias) honorem hunc a columba exhibitum accepit, postquam ipse ad locum suum rediit, in modum solis splenduit, q. d. Psalm. LXXXIX, 36. Thronus ejus tanquam Sol juxta me. Enigmata quædam insunt his verbis, sed quæ a Christiano facili negotio evolvi poterunt.

§. 7.

Post inaugurationem Messias tentationi subjiciendus fuit, de qua re exstat lacinia quædam ex Pesikta apud Finum in Flagello Judæorum III. 35. (nam in exemplaribus editis tale quid non habetur.) Ait Satan: Domine permitte me tentare Messiam & ejus generationem. Cui inquit Deus: Non haberes (forte habes) ullam adversus eum potestatem. Satan iterum ait: Sine me, quia potestatem habeo. Respondit Deus: Si in hoc diutius perseverabis, Satan, potius (te) de mundo perdam, quam aliquam animam generationis Messie perdi permittam.

Sohar Genes. fol. 83. col. 329. ad verba Psalm. XI, 5. Dominus explorat justum. Quid sibi volunt hæc verba? Resp. Confer illa Jesa. XXVIII, 16. Lapidem explorationis. Eodem modo Deus justum explorat, ut roboraret eum, quemadmodum illum lapidem angularem pretiosum. Illa vero verba Jesaïæ de Messia agere, ipsorum Judæorum testimonio constat.

§. 8.

Initium hujus ministerii fuit in Galila, quorsum pertinet locus ex Pesikta jam supra c. I. §. 2. adductus, ubi postea sic pergunt: Et ipse (Messias) ascendet, templumque eriget, & sacrificia offeret. Ignis de cœlo descen-

descendet, ipse autem omnes populos mundi delebit. Bammidbar rabba sect. 13. fol. 220, 1. Quando Rex Messias excitabitur, שְׂדֵה נְתִיבָה, qui datus erit (exhibebitur) in septentrione, tunc veniet & edificabit templum, quod est versus meridiem.

§. 9.

Ipsum illud ministerium constitit partim in doctrina Evangelii, partim in patratiōe miraculorum. De priore testatur locus satis elegans in Schir hascirim rabba fol. 15, 2. ad verba Cant. II, 12. Vox turturis audita est in terra nostra: וְהָיָה קוֹל שֶׁל מְשִׁיחַ הַמְּכָרִי. Hec est vox Messie ἀγγέλλωντος. Ipsam vero vocem ἀγγέλλωντος etiam Evangelistæ de Messia nostro adhibuerunt. In orationibus suis Messias versatus est more Judæorum tunc viventium, ut scilicet a suis intelligeretur. Huc pertinet modus docendi per similia, de quo actum est tomo I. harum Horarum ad Matth. XX, 1. Anno arunt quoque Judæi quasdam ex doctrinis, quas ex ore Messie nostri audiverunt & retinuerunt, in quam rem dignus est, qui adferatur, locus ex Sohar Numer. fol. 72. col. 285. Cæpit R. Simeon commentari ad illa verba Jesa. XL, 9. In montem excelsum ascende, concionatrix Zion. Per montem excelsum procul dubio intelligitur mons Abarim, locus ille, in quo Moses sepultus est. Et ecce sententia certa est, quod Schechina eo descensura ac mundo prædicatura sit. Obj. Verum hic sermo est de Zione concionatrice. Resp. Intelligitur Chephzibah uxor Nathan, filii David, quæ mater est Messie, Menachemi scil. filii Ammiel, illa egredietur & concionabitur, & hæc comprehenditur sub Zione concionatrice. ---- Quidnam vero concionaberis & dices? Resp. v. 9. Ecce Dominus cum robore veniet, & brachium ipsius regnabit sibi. Ecce merces ejus cum eo, & opus ejus ante faciem ipsius. Ecce merces ejus cum eo. Nam Deus S. B. כָּרִיז בְּכָל פְּמִלֵּי דְלֵעִילָא, concionatur ad omnem familiam supernam, & dicet eis: Congregamini & judicate judicium. Si quis animam suam pro sanctificatione nominis mei tradiderit, quanam erit merces illius? Illi respondebunt: Talis vel talis. Si quis tot

γγ γ 2

ignomi-

ignominias & blasphemias mei causa quotidie sustinet, quoniam erit merces illius? Illi respondebunt: Talis vel talis. Si quis pro me singulis diebus vexatur, quoniam erit merces, illius? Respondebunt: Talis vel talis. Messias hoc loco vocatur Deus Sanctus Benedictus, qui consilium init cum familia superna sive coelesti, hoc est, ea, quæ ad regnum coeleste pertinet. Intelliguntur autem h. l. Apostoli, cum quibus Christus de his rebus locutus est Matth. V, II. X, 22. Lucæ VI, 22. I. Petr. IV, 14. non quidem consultando cum ipsis, sed potius, ut eos doceret, quid ipsis tum in hac vita, tum etiam in futura sperandum sit. Alia adferre superfedeo, nam parallelismus doctrinarum Servatoris & Judæorum orthodoxorum ex Horis tum Lightfootianis, tum nostris satis superque adparet.

Aliquando sic docuit, ut primum ex verbo divino aliquid loco textus feligeret. Cujus rei vestigium hoc exstat in Sohar Numer. fol. 68. col. 271. *In libro Legis Rex Israëlis prælegere debet aliquam Parascham, וְדָרָה לִיהוּי מְלָכָה מְשִׁיחָה וְלֹא אַחֲרָיָה, & hoc convenit in Regem Messiam, & nullum alium.* Confer Lucæ IV, 17.

Doctrinæ suæ causa Messias cum Traditionariis & Legistis, h. e. Phariseis & νομοδιδασκάλους multas contentiones habuit, de qua re locus satis elegans ex Tikkune Sohar superius libro II. p. 115. productus huc quoque referendus est.

§. 10.

Porro quoque Messias edere debuit miracula, ut per illa doctrina magis confirmaretur, & fides in mentibus hominum accenderetur. Loca ex scriptis Judæorum huc facientia jam supra adfuerunt, lib. III. ubi divinitas Messiae ex virtute miracula patrandi confirmata fuit: item lib. II. Loco Generali XXIII. p. 74. & ad verba Jesa. XXXV, 6. nec non tomo I. hujus Operis, ad Matth. XI, 5. Imo non ipse solum miracula patravit, sed & alii nomine ipsius idem præstiterunt. Sohar Genes. fol. 81. col. 319. ubi de resurrectione Sanctorum cum Messia sermo fuerat.

fuerat. R. Jehuda dixit: Illo tempore iusti mundos creabunt & mortuos resuscitabunt. R. Jose opposuit verba Cohel. I, 9. Nihil novi sub sole. R. Jehuda respondit: Quamdiu impii adhuc versantur & multiplicantur in mundo, nondum is habet veram consistentiam. Quum vero iusti adsunt, tunc mundus consistit, & illi mortuos resuscitabunt. Sohar Genes. fol. 17. col. 61. Quum Israëlita ex Aegypto exirent, Deus S. B. tunc in corona (majestate) sua apparuit: constituit autem idem facere illo tempore, quo Messias veniet.

Vajikra rabba sect. 27. fol. 171, 2. (antecedentia vide lib. II. ad Jesa. XXIX, 23.) אני פוקח עורים לעריר לבני. Ego oculos aperiam cæcis tempore futuro. Sohar Exod. fol. 3. col. 12. R. Simeon dixit ad Elieserem filium suum: כוסמא דיתעד מלכא משיחא כמה אחין ונסין אחרנן יתעדו בעלמא. *Eo tempore, quo Messias Rex prodibit, tot signa & alia prodigia in mundo occurrent.*

S. 14.

Segvuntur alia quædam historica ad Messiam spectantia, quorsum illud primo loco facit, quod pueros amaverit, & ab iisdem rursus cultus fuerit. Sohar Exod. fol. 4. col. 13. 14. Illo tempore tota terra, sicut olim, contremiscet, ab uno termino cælorum usque ad alterum, & tunc totus mundus cognoscet, דאחגלי מלכא משיחא בארעא דגליל, quod Rex Messias revelatus sit in terra Galilea, & congregabunt se ad illum, qui Legi operam dant, & hi sunt parvuli, (vel pauci) in mundo. Per operam autem puerorum scholam frequentantium potentia ejus roborabitur. Et hoc est mysterium pullorum, (de quibus Deuter. XXII, 6.) Quod si vero pueri tales non inveniantur, ecce lactentes id agent, qui in gremio matris sedent & sugunt, q. d. Jesa. XXVIII, 9. Ablactati a lacte, & remoti ab uberibus. Id quod ipsum indigitatur in verbis l. c. Deuter. aut ovis. Propter illos enim (lactentes) Schechinâ cum Israëlitis in captivitate habitabat. Ecce enim sapientes pauci inveniuntur illo tempore, id quod indignant verba: Et mater incubet pullis aut ovis, non sumes matrem cum

pullis. *In illa enim (matre) nihil quicquam positum est, quod Israelitas e captivitate reducere potest, sed tantum in Rege superno. Quando scilicet illi infantes & pueri gloriam tribuunt Regi Messiae, tunc mater superna, quæ illis incubat, ad maritum suum accedit, & ibi per duodecim menses moratur, postea maritus venit, eamque e pulvere excitat, q. d. Amos IX, II. Erigam tentorium Davidis collapsum. Illis temporibus Rex Messias regnat, & captivos ab omnibus terminis terræ colligit, q. d. Deuter. XXX, 4. Si dispersi fueritis ad extremos terminos cælorum.*

§. 12.

Et hac occasione inferendum est, quod in Sohar habetur, de puero Metatrone Rabbinos docente. Christiani pictores & sculptores Jesum nostrum, puerum duodecennem, plerumque proponunt in cathedra sedentem, Rabbinos vero & alios Judæos ipsum cingentes. Ne igitur quis Christianorum hic fallatur, placet rem a principio exponere. In Sohar Exod. fol. 66. col. 262. narratur, quod R. Chija & R. Jose in itinere constituti pensum aliquod ex verbo divino meditandum sibi sumserint. In medio itinere accessit ad illos R. Jehuda, & postea R. Eleasar, fol. 67. col. 266. Sub vesperam domum quandam hospitum subierunt, col. 270. ubi, quum media nocte ad tractandum Legem divinam surgerent, filia hospitis lucernam accendit, auscultandi causa post tergum illorum stetit, & post breve tempus flere cœpit. Accessit paullo post pater illius, qui & ipse flevit. Causam fletus rogati indicarunt, generum in Lege divina prorsus esse ἀνεύματων, sic, ut ne quidem Krischma aut preces ante vel post cibum sumtum recitare possent: col. 271. Quum vero ipse רביא, juvenis accederet, non solum ex vultu ejus magna prælagierunt, verum etiam sermonem satis profundum (vel obscurum potius) ex ore ipsius audiverunt. Sub finem hujus sermonis indicat, se Babylone natum & filium R. Saphra esse: fol. 69. col. 274. Postero die, (col. 276.) cum ad R. Simeonem filium Jochai reverterentur, hic ipsis statim denunciavit, quæ inter illos gesta fuerant. Verba
ejus

ejus sunt: *Vidi, quod vos duos dies & unam noctem*, דהיותו לגבי משכנא, דהחתת נער מטטרון והחתת נער הורא אוליק לכו דוק עלאין בחורון רדאדיותו: *fuiſtis in tentorio illius pueri Metatron: & ille puer docuit vos myſteria ſuperna in gaudio Legis.* Clariffimum eſt, vocem *Metatron* ex gloſſa hominis irrepiſſiſſe, qv̄i totum rei geſſæ nexum non ſatis inſpexit. Nam 1. נער hic eſt, qv̄i ſupra Chaldaice רביא vocabatur: ad- eoqve non *puer*, ſed *juvenis*. 2. Hic juvenis fuit filius R. Saphra & Babylonius, quod de Metatrone dici non poteſt. 3. Hic fuit uxoratus: Metatron non item.

An vero majus quid hic lateat, & arnon depravatio aliqua Judæis conſveta hic locum habeat, neqve adfirmare neqve negare ſuſtineo.

§. 13.

Neqve illud omiſerunt, quod Meſſias aſino veſtus ſolemniter & cum pompa ſe decen- te ingredi debeat, in qv̄am rem verba Zachar. IX, 9. de eodem explicant, ut ſupra lib. II. docuimus. Nunc alia qv̄ædam adjici- mus. Sohar Levit. fol. 38. col. 151. *Non eſt mos, ut Rex & matrona ejus (Regina) aſino vehantur, ſed potius eqv̄is, q. d.* Habac. III, 7. Qv̄oniam eqv̄itabis in eqv̄is tuis, & curruſ tui ſunt ſalus. *Non enim tam vili pendere ſolent matronam, ut in aſino eqv̄iter, qv̄emadmodum Rex non ſolet, ad modum hominis plebeji, aſino inſidere. Et propterea de Meſſia ſcribitur* Zachar. IX, 9. *Pauper & inſidens aſino. Et in illo loco non vocatur Rex, donec eqv̄is ſuis inſideat, qv̄i ſunt Eccleſia Iſraëlitica.* Eidem Meſſiæ, qv̄i aſino veſtus eſt, & humilem ſe exhibuit, ſingularem in ipſa humilitate magnificentiam tribuunt. Sohar Numer. fol. 83. col. 332. ubi myſtice commentantur ad verba Deuter. XXII, 10. *Non arabis cum bove & aſino ſimul. Ille eſt aſinus,* דזמן מלכא משיחא למשלט עליה, *cui inſidens Rex Meſſias domi- naturus eſt* — Et hoc eſt quod ſcriptum eſt Zachar. IX, 9. *Pauper & inſidens aſino.* Huc pertinet illud R. Joſephi in Sanhedrin fol. 98, 2. *Veniet Meſſias, & ego dignus habebor, qv̄i ſub umbra ſtercoris aſini ejus ſedeam.* Qv̄æ certe verba inſignem animi demiffionem oſtendunt, ſimul vero etiam

etiam spem, quam de Messia in carne videndo habebat. In Sanhedrin fol. 98, 1. verba de Messia adveniente in nubibus, ex Daniele, & de eodem asino insidente, ex Zacharia, eequidem produciunt, sed distinctione absurda eludere conantur. Verum postea fol. 99, 1. eadem verba de tempore secundo agere satis aperte consentiunt.

S. 14.

Adfunt quoque vestigia ejus apparitionis, quia Moses & Elias apud Messiam simul fuerunt. Locus ex Debarim rabba jam productus est tomo I. ad Matth. XVII, 3. ubi habetur, quod Deus Mosi promiserit, fore, ut, quum Elias adesse debeat לעתיד לבנו, temporibus Messia, ipse quoque adventurus sit. Necessè est autem, ut locum integrum cum probationibus adjiciam. Dixit Deus S. B. Mose, per vitam tuam, quandoquidem tu vitam posuisti pro Israëlitis בעולם הזה, temporibus Vet. Test. hinc לעתיד לבנו, temporibus N. T. sive Messie, quando Eliam Prophetam ad ipsos mittam, vos duo eodem tempore venietis. Vnde vero hoc probatur? Resp. Ex verbis Nahum. I, 3. יהוה בסופה ובסערה ררכו. Via Domini est in turbine & procella. Per סופה indigitatur Moses, de quo legitur Exod. II, 3. Et posuit eum בסוף in alga ad ripam fluvii. Per סערה autem innuitur Elias, de quo 2. Reg. II, 11. Et ascendit Elias in procella versus cælum. Eo tempore ille veniet, & consolabitur vos. Vnde hoc probatur? Resp. Ex verbis Malach. III, 23. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam &c. Non additur eequidem, quisnam venturus sit, sed ex phrasi לעתיד לבנו, nec non ex citatione Malachiaë facile apparet, Messiam esse, cujus nomen Judæi expunxerunt. Illas probationes in Horis citatis absurdas vocavi, quia nimis longe petita sunt. Hoc tamen loco apponuntur, quia ad rem faciunt. Ratio, cur hi duumviri Christo apparuerint, non alii, dari nulla alia potest, quam, quia magna inter vitas amborum fuit convenientia, quam pluribus enarrat Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 32, 4. Unum annotamus, quod Moses fuit Goël Israëlitarum ex Ægypto, sic, ut Judæi ab Ægyptiis non

non rursus subjugati fuerint : & *Elias* כְּשִׂיחָאֵל אוֹתָם מִן יְהוֹרְבֵיעִיר, quando liberaverit eos a monarchia quarta; tunc non rursus subjugantur. אֵלֶּה הַשְּׁוֹעָה עוֹלָמִים, verum hæc redemptio est æterna. *Eliæ* tribuunt, quæ ad Messiam proprie spectant: unde vestigia doctrinæ de adventu *Eliæ* temporibus Messiae fatis clara eliciuntur.

§. 15.

Messias docendi & miracula patrandi causa se venisse sciens, aliis negotiis se minime immiscuit. Midrasch Tehillim ad Psalm. LXXXVII, 2. Dixit R. Judan : לַעֲתִיד לָבוֹא (sic recte habet editio Amstelodamensis, præeunte Bombergiana, quum Raym. Martini, qui hæc part. III. distinct. III, 16. 2. citat, tantum legat לַעֲתִיד) Temporibus Messie homo debitum habet duorum aut trium aureorum, ad quem creditor dicit: Eamus ad Regem Messiam. Hic vero dicit: Nunquid ego tibi debeo duos aut tres aureos? abi hinc. Nam aurum & argentum temporibus Messie tanquam pulvis æstimatur. Hoc est, Christiani de talibus non solent litigare, neque regnum Messiae talibus rebus occupatur. Confer Lucæ XII, 12. 13. ubi Messias noster litigium de hæreditate, tanquam ad regnum suum minime pertinens, a se removet.

Schechina quoque testibus Judæis, in tecto templi conspicua fuit, quamvis hi addant, illud docendi & pœnitentiam annunciandi causa factum esse. Vide supra libro II. p. 132.

§. 16.

Ille igitur Messias cum doctrina sua divina non cundem ab omnibus plausum nancisci potuit. Multi enim humilitate illius offensi illum recipere noluerunt. Multi sane fuerunt, qui ipsum & doctrinam ipsius probris affecerunt. Midrasch in Jalkut Simeoni II. fol. 26, 4. Quando veniet Messias, Israëlita non ante ipsi canticum dicent, עַד שִׁיחֲרֹף מִשִּׁיחַ, usque dum Messias convitiis proscindetur, q. d. Psalm. LXXIX, 51. Probris affecerunt vestigia Messiae tui: & donec ante faciem ipsius cadant viri digitorum, (qualis fuit Goliath) q. d. Daniel. II, 33. Et digiti pedum ex

parte erant ferrei: & donec per manus eorum quatuor reges ceciderint, q. d. Zachar. XIV, 2. Et colligam omnes gentes Hierosolymam ad pugnam contra illam. Tum demum incipient: Cantate Domino canticum novum. A Phariseis & Traditionum humanarum auctoribus ipsum multa perpeffum esse, docet Locus Generalis LXXIX. quia traditiones παρρησιαστικὰς tolerare noluit. Idem ex mente Judæorum Amos Prophetæ prædixit. Sanhedrin fol. 98, 2. R. Samlai explicuit hæc verba Amos V, 18. *Quomodo scriptum est: Væ expectantibus diem Domini! Cuinam vobis usui erit dies Domini, quum ille tenebræ futurus sit, non vero lux? Adduxit simile de gallo & talpa, uterque expectat lucem. Gallus dixit ad talpam: Ego expecto lucem, quia mihi utilitatem adfert, sed cuinam usui tibi est?*

Et sane sic est. Fuerunt quidam, qui ad claram lucem cœcutiebant.

S. 17.

Hinc quidam ex Judæis præ timore non optarunt, ut ipsum in carne comparentem viderent. Sanhedrin fol. 98, 2. *Vla dixit: Veniet Messias, sed nolo ipsum videre. Et sic quoque dixit Rabba. --- Abai dixit ad Rabba: Quenam est causa? Ille respondet: Propter dolores Messie. Et postea: R. Jochanan dixit: Veniet Messias, sed nolo ipsum videre. Risch Lakisch causam quæsit, cui ille respondit: Propterea quia scriptum est Amos V, 19. Quemadmodum si fugiat homo a facie leonis, & occurrat ipsi ursus, aut si quis manu nitatur ad parietem, & scorpius illum lædat. Ratio fortassis hæc erit, quia, si Messie nimium adhærescant, in odium mundi peruersi incurrere, & sic periculum animæ contrahere possent. Si vero illum contemnerent, & humilitate illius offenderentur, idem periculum subeundum erat. Hinc igitur prorsus elegans effatum est R. Simeonis Jochaidæ in Sohar Exod. fol. 3. col. II. R. Simeon susculit manus, fleuitque & dixit: ווי מאן ריידמן בהרוג ומנא. Væ illi, qui ad hoc ipsum tempus destinatus est. וזכאה חולקיה מאן ריידמן וישתכח בהרוג ומנא. Et beata est portio ejus, qui hoc ipsum tempus adtingere potuit.*

Væ,

Væ, inquam, illi, qui hoc tempore vivit. Quando enim Deus S. B. venit ad visitandam cervam (h. e. Ecclesiam, cervarum ad instar ab hostibus agitatam) accurate inspicit, quoniam ex omni numero eorum, qui ad se accedunt, cum bonis operibus inveniatur. Nam nemo coram eo justus reperitur, q. d. Jesa. XLIII, 5. Respexi, & non erat auxilians. Sed prospicit etiam, quantæ calamitates hostibus Israëlitarum impendeant. Beatus vero est ille, qui hoc ipso tempore vivit בָּגֵן רַחֲמָה רַחֲמִים בְּמַחֲמָתָהּ זִכְרוֹ לְהָרוֹת נְהִירוֹ לְהָרוֹת רַמְלָנָה. Nam qui in fide constans invenitur, dignus habetur illo lumine gaudii regii. Et de hoc ipso tempore scriptum est Zachar. XIII, 9. Et explorabo eos, sicut aurum & argentum exploratur. De Messia vero hæc agere, sequentia docent, ubi de primo ortu ejus in Galilæa, & stella nativitatem ejus nunciante dicitur. Alius locus huic similis supra evolvatur lib. I. cap. 2. num. 2.

§. 18.

Afflicte autem Messie variis afflictionibus subjacuerunt, id quod etiam Judæi docent. Ketavoth fol. 112, 2. R. Sira dixit, R. Jeremiam filium Abba docuisse: Ea generatione, qua filius Davidis venit, קְטִירוֹתֵי בְּרַחֲמֵי חֲכָמִים, בהלמירי חכמים, accusatio erit contra discipulos sapientum. Quum hæc verba coram Samuele dixisset, hic addidit: צִרוּף אַחֵר צִרוּף, Afflictio una post alteram veniet, q. d. Jesa. VI, 13. Et adhuc decima pars quæ in ea est, erit in combustionem. Non retulisset hæc verba ad probandas afflictiones discipulorum Messie, nisi ipsi Judæorum Doctores in hac re mihi prævisissent. Raschius enim in glossa ad Schabbath fol. 112, 1. hanc ipsum persecutionem simul ad dolores Messie refert, ubi commentatur ad hæc verba Talmudistarum: R. Simeon filius Passe dixit, R. Josuam filium Levi ex ore bar Captra hæc docuisse: Quicunque singulis diebus Sabbathi ter cibos sibi apponi jubet, is a tribus afflictionibus liberatur, nimirum a doloribus Messie, a judicio gehennæ, & a bellis Gog & Magog. Primum illud de doloribus Messie inde probatur, quia Exod. XVI, 25. de Sabbatho occurrit vox יוֹם, dies, & idem quoque Malach.

III, 23. Ecce mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat יום, dies Domini magnus & tremendus. Ad rem nostram facit, quod Messias utique affligitur, quando membra & discipuli ejus premuntur & affliguntur.

§. 19.

Superest unicum momentum historicum de annis Messiae & ministerii illius. Judaei in varias partes eunt, qui tamen in plerisque conciliari possunt. Sunt, qui Messiae tres annos & dimidium tribuunt. Echa rabbathi fol. 49, 1. *R. Jehuda filius R. Simon dixit: Schechina migravit ex urbe ad montem olivarum, q. d. Ezech. XI, 23. Et ascendit Gloria Domini ex media urbe, & stetit in monte, qui est ad orientem civitatis. R. Jonathan dixit: שלוש שנים ומחצה עשה שכינה יושבת על הר הזיתים. Tres annos & dimidium consumpsit Schechina sedendo juxta montem olivarum, expectans, an forte Israëlitae penitentiam agere vellent, quod tamen non fecerunt. וזיתה בת קול מכורר, Et filia vocis (vox coelestis) erat זנגוססססס, dicens, Jerem. III, 22. Revertimini, filii rebelles, revertimini ad me, & ego revertar ad vos. Quum autem penitentiam non agerent, dixit, Hoseæ V, 15. Ibo & revertar ad locum meum. Et de hoc ipso tempore dictum est Jerem. XIII, 16. Date Domino Deo vestro gloriam, antequam caligo fiat vobis, scil. a verbis legis & prophetiae. Et hæc quidem cum narratione Evangelistarum belle conveniunt.*

Eadem narratio, sed quibusdam immutatis, habetur in Midrasch Tehillim ad Psalm. X, 1. fol. 9, 1. *R. Jochanan dixit: שלוש שנים ומחצה היתה שכינה עומדת בהר הזיתים מכורר. Tres annos cum dimidio Schechina stetit in monte olivarum, זנגוססססס, Jesa. LV, 6. Quærite Dominum, dum inveniendus est. Verum non attenderunt ei, q. d. Jesa. LXV, 1. Quæsitus sum ab illis, qui non rogarunt me, & inventus ab illis, qui non quæsierunt me. Sed noluerunt reverti vel agere penitentiam. Dixit igitur Deus S. B. Hoseæ V, 15. Ibo & revertar ad locum meum.*

Post.

Postquam vero Imperio (Romanorum) traditi sunt, tunc inceperunt clamare Psalm. X, 1. Cur, Domine, a longe stabis? Respondet autem ipsis Deus S. B. Quando ego volui, vos nolulistis: nunc, quando vos vultis, ego vos non audio. מִרָּה כְּנֹגֶר מִדֶּרֶךְ, Mensura igitur vobis pro mensura redditur. Verum an hoc in perpetuum durabit? Resp. Absit, absit. Durabit enim tantum ad tempus, & duo tempora, & dimidium temporis. Daniel. XII, 7.

Sunt, qui alium calculum inieunt. Pesikta rabbathi fol. 2, 1. & Sanhedrin fol. 99, 1. Traditio est, R. Elieserem dixisse: Dies Messie sunt anni XL. q. d. Psalm. XCV, 10. Annos XL. defatigatus sum ab hac generatione. Paulo post idem repetitur, & probatur ex Deuter. VIII, 3. Et humiliavit te, & esurire te passus est, rursusque te cibo refecit, collato loco Psalmi XC, 16. Exbilara nos secundum numerum dierum, quibus afflixisti nos. Tanchuma fol. 79, 4. Quamdiu durant anni Messie? R. Akiba dixit: XL. annos, quemadmodum Israelite per tot annos in deserto fuerunt. Sed & hæc bene habent. Numera modo annos ab initio ministerii Messiani usque ad devastationem Hierosolymorum, habebis annos XL. & quod excurrit. Jam tomo I. hujus operis ad Hebr. III, 17. adnotavi, Apostolum ad hos XL. annos, qui in loco Psalmi citato memorantur, simul respexisse, quum hæc ipsa epistola XL. annis post ascensionem Christi, & proxime ante devastationem templi scripta sit. Reliqua, quæ Judæi in locis citatis Sanhedrin & Pesikta de annis Messie proferunt, & in varias se partes scindunt, nos non ultra morabuntur.

CAPVT III.

DE PASSIONE MESSIÆ

ARGVMENTVM.

JUDÆI HODIERNI NIHIL SCIUNT DE PASSIONE MESSIÆ. I. ANTIQV
DOLORVM MESSIÆ MEMINERUNT. 2. 3. 4. MESSIAS JUDICIO

SISTITUR. 5. AD MORTEM CONDEMNATUR. 6. SANGVINEM EFFUDIT. 7. MAGNA PRODIGIA TUNC OBSERVATA. 8. MORS. 9. TEMPUS ET LOCUS PASSIONIS. 10. BREVE ILLIUS TEMPUS. 11.

§. 1.

Judæi hodierni Messiam sibi fingunt, qui regnum mundanum occupaturus sit, de præcipuo vero illius negotio, passione scilicet, cujus causa in hunc mundum venit, nihil plane apud ipsos occurrit. Imo, ut hoc ipsum dogma consolatione plenissimum eluderent, duplicem Messiam finxerunt, illi vero, quem filium Josephi vocant, passionem adscribunt, quippe quam, orthodoxis majorum suorum doctrinis convicti, prorsus negare non sistent. Nos potius veterum Judæorum fidem, ex sacris literis depromptam, & cum sanctissima Christianorum fide convenientem, audiemus.

§. 2.

Dolorum Messiae, **חבלי של משיח**, crebra in scriptis Judæorum est mentio. In Pesachim fol. 118, 1. legitur, Judæos in celebratione noctis Paschalis eorundem memores fuisse, idque ex Hallel magno deducunt, & quidem ex verbis Psalm. CXV, 1. *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Quæ singularis explicatio altiore utique indagacionem meretur. Mechilta in Jalkut Rubeni II. fol. 90, 1. 2. *R. Hunna dixit nomine R. Acha; In tres partes divise sunt omnes castigationes & pœna, יסורים: unam sustinuerunt David & Patriarchæ, alteram generatio nostra, tertiam Rex Messias, q. d. Jefa. LIII, 5.* Et ipse vulneratus est propter transgressionem nostras, contritus propter iniquitates nostras. Enervarunt quidem aliquantum dolores Messianos, quippe qui non tertiam omnium afflictionum partem constituunt, sed infiniti sunt, ita ut eosdem mens humana satis percipere nequeat. Posterius hoc ipsi Judæi agnoscunt in Sohar Genes. fol. 29. col. 113. *Supremus inter illos, רסבלו יסורים ומרעין כחאי עלמא, qui in hoc mundo castigationes & dolores sustinuerunt, est Messias.* Sohar chadafch fol. 45, 1. *Interea Messias*

fiat dolores, tanquam parturientis, sustinebit: & de illo tempore Scriptura dicit Psalm. XXI, 1. *Exaudiat te Dominus in die angustiae. Messiam ex calice bibisse dixit* Sohar supra libro II. p. 112. *adductus, quia locutione ipse Servator usus est* Matth. XXVI, 39.

§. 3.

Aliam vero notionem doloribus Messiae tribuere videntur Judaei, quando dicunt, homines liberari debere a doloribus Messiae, si hoc vel illud suscipiant. Vnus locus ex Schabbath fol. 112, 1. capite superiore adfuit, ubi liberatio a doloribus Messiae illis promittitur, qui singulis Sabbathis ter epulantur. Majores eorum longe melius. Mechilta fol. 33, 2. & 34, 1. nec non Midrasch Mischle fol. 52, 2. R. Eleasar dixit: *Si tam mundos vos geretis, ut Sabbathum observetis, a tribus פורעניות, castigationibus & penis liberabimini, a die Gog & Magog, ומחבלו של משיח, a dolore Messiae, & a die judicii magni.* Sic quoque in Sanhedrin fol. 98, 2. Abai interrogavit Rabbam: *Quenam est causa, (quod dies Messiae videre non vis?) Ille respondit: Propter dolores Messiae. Traditio enim est, discipulos R. Elieseris magistrum suum interrogasse: Quidnam faciet homo, וינצל מחבלו של משיח, ut liberetur a dolore Messiae?* Resp. *Operam det legi & bonis operibus.* Putabam primo, corruptionem hanc esse doctrinarum antiquarum & orthodoxarum a Talmudistis, utpote recentioribus & hostibus Messiae nostri, susceptam. Non ausi sunt hanc sententiam prorsus expungere, vel etiam, Deus rem ita direxit, ut illam retinerent: verum malitia tamen ipsorum tanta fuit, ut quaedam ex illis immutarent. Putabam, inquam, antiquos forte ita scripsisse: *ut liberetur מחבלו per dolores Messiae:* qui sensus est optimus. Re ulterius pensitata, illud incidit, sensum commodiorem esse, si dicamus, *liberari a doloribus Messiae* idem esse, ac immunem esse a scandalo, quod dolores & exinanitio Messiae apud multos homines efficere poterant, & re ipsa quoque effecerunt. Norant enim Judaei antiqui, Messiam etiam lapidem offensivum futurum, Jesa. VIII, 14. Hinc igitur solliciti fuerunt, quomodo suos

ab hoc icandalo removerent, & bono consilio ipsis succurrerent. Nam *Operam dare Legi*, est phrasis Judaica, quæ idem denotat, ac, se œconomiae divinæ subicere, & omnia boni Judæi munia observare. Igitur illa responsio satis bona est, quæ illud continet, officium hominis tunc esse, ut Evangelio credat, fide in Messiam nitatur, eamque bonis operibus testatam faciat. Illud vero consilium, quod in Schabbath suppeditatur, a recentioribus profectum est, qui lingua eqvidem majorum suorum loqui voluerunt, sensum autem totius non satis assecuti sunt, & traditionibus Pharisaicis obscurarunt. Tandem vero Maxime Venerandus noster MARPERGERUS, pro ea, quæ in hoc literarum genere pollet, ἀντιβέβη hoc mihi suggessit, *liberari a doloribus Messiae*, idem esse ac liberari a poenis inferni, & aliis temporalibus, quas Messias nostri causa & pro nobis sustinuit. Nam dolores Messiae non solum omne dolorum genus comprehendunt, quod universum genus humanum, quocumque modo, tolerare cogitur: sed & infernales simul, quos omnes omnino homines sustinere debebant.

§. 4.

Adest alius locus ex Sohar Numer. fol. 51. col. 207. *Pastor fidelis* (i. e. Moses) eo tempore, quo ascendit superius, (h. e. quo XL. diebus apud Deum versatus est, quod Judæi frequentissime sic explicant עֲלָה לְקָרוֹב,) dixit, (ad quem, non additur): *Tu es, cujus causa ego petii, ut ad superna ascenderem, & dedit mihi Deus S. B. potestatem, ut adpaream tibi in domo captivitatis tuæ, & ad faciendum tibi bonum, nam tu vulneratus es propter peccata populi tui, q. d. Jesa. LIII, 5.* Et ille vulneratus est propter transgressiones nostras. Respondit illi alter: *O pastor fidelis, juro tibi per nomen יְהוָה, ne cesses pro omni robore tuo, quandoquidem ego in angustia multa versor, & nemo mihi auxilio est, ut me educas ex hac angustia, quam in hoc sepulcro sustineo, quippe quum de me hæc scripta sint Jesa. LIII, 9.* Et dedit eum impiis iepulcrum ejus: וְלֹא אִשְׁתַּמְדֶּעַן בִּי, & non agnoscunt me, & ego inter illos estimatus sum, tanquam canis mortuus &c.

Verba hæc aliquanto sunt obscuriora, & a Judæis quædam expuncta, quædam etiam interpolata. Expuncta sunt quædam, quia nomen illius personæ, quæ cum Mose locuta est, non additur. Ea vero nulla alia est, quam Messias, quippe de quo verba Jesaiæ a Judæis quamplurimis accipiuntur. Quæ vero interpolata esse credo, ea in hac versione omisi: observabit autem ille, qui eam cum textu authenticum contulerit. Et tamen adhuc remanent, quæ in Messiam illo tempore nondum convenerunt:

§. 5.

Illam passionem præcessit iudicium, coram quo Messias varia crimina fuerunt impacta, & ipse innocens quidem inventus, condemnatus tamen fuit. Iudicium illud partim a gentilibus institutum fuit. Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 4. ubi Patriarchæ Messiam mense Nisan post resurrectionem sic alloquuntur: *Gentilibus ludus & jocus fuisti propter Israëlitas.* Et postea: *Eo tempore, quo Messias in carcere conclusus fuit, quotidie dentibus frenduerunt, oculis nictarunt, caputibus nutarunt, & labia distenderunt, q. d. Psalm. XXII, 8.* Omnes videntes me subfannarunt me, labia distenderunt & caput motitarunt. Sohar Numer. fol. 69. col. 274. *Ille dominabitur & occidet multos, & ipsum quoque Messiam.* Postquam vero ille ceciderit, tunc sancti superni occupabunt Regnum. Loquuntur equidem hæc verba de Rege Persarum, qui Messiam occisurus sit: Sed notum quoque est, Judæos sæpenumero loco Romanorum Persas indigitare, & Expurgatores Pontificios alibi simile quid immutasse. Confer supra lib. II. ad Psalm. LXXXIX, 52. nec non P. 133. 134.

§. 6.

Quamvis autem Messias innocens inventus, utpote verus Deus, qui peccatum committere non potest, nihilominus tamen ad mortem condemnatus est, mortem autem crucis. Mechilta fol. 29, 1. & in Jalkut Simeoni II. fol. 90, 1. ad verba Psalm. II, 2. Contra Dominum & Messiam ejus. *Simile de latrone, qui post palatium regium stat, & ignominiose*

niose illud tractat, dicens: Si invenero filium regis, apprehendam & interficiam illum, וְצִלְכּוֹ וּמִסִּירוֹ מִתּוֹת חֲסוֹרָה, & patibulo sive cruci affigam illum, ut morte dura moriatur. Sed Spiritus S. subsannavit illos, q. d. v. 3. Sedens in cœlis iridebit eos. Notandum in ipso libro Mechilta verba adduci occasione loci Exod. XV, 12. ultima autem verba de Spiritu S. subsannante in eodem non haberi. Pesikta rabbathi l. c. Ea septimana, qua filius Davidis venit, sument trabes ligneas, easque collo ipseus imponent, donec statura ejus deprimatur. Ille autem clamat & flet, & vox ejus in altum pertingit. Ad Deum vero sic dicet: Domine mundi, qualem erit robur meum? quomodo comparatus erit spiritus? quomodo anima & membra mea? Annon caro & sanguis ego sum? De hac ipsa hora David flevit & dixit Psalm. XXII, 16. Exaruit, sicut testa, robur meum. Ea ipsa hora Deus S. B. ad illum dixit: Messia, jamdudum hæc in te recepisti, מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְרֵאשִׁית, inde ab initio mundi; nunc dolor tuus idem erit, ac si meus esset. Quumque hæc mors acerbissima esset, accedente præsertim ira divina, quam pro nobis sustinuit, utique hoc Messia contigit, quod ibidem paullo ante Patriarchæ illum alloquentes his verbis proferunt: וְעָבְרוּ עָלֶיךָ מֵרוֹת קִשּׁוֹת וְרָעוּת, Decreta dura & mala in te transferunt, qualia neque ante, neque post te quisquam tulit. --- Sedisti in tenebris & caligine, oculi tui non viderunt lucem, & lux tua tibi soli adhæsit, (h. e. alii divinam tuam majestatem videre non potuerunt.) Corpus tuum exaruit sicut lignum, oculi tui præ jejunio obscurati sunt, & robur tuum exaruit sicut testa: & hæc omnia propter peccata filiorum nostrorum.

S. 7.

Inter alia quoque sanguinem, & quidem satis copiosum, effudit. Siphra in Jalkut Simeoni II. fol. 58, 1. & l. fol. 166, 2. ad verba Jesa. LXIII, 1. Qvis est ille, qui venit ab Edom? Cum Deus S. B. veniret, angeli ministeriales vestimenta ejus observarunt, quod rubicunda essent sicut coccinum. Interrogarunt igitur eum: Quare rubicundum est vestimentum tuum? Respondit ipsis: Torcular exiguum est mihi, quod calcavi, q. d. Torcular calca-

calcavi solus. Illo tempore Deus S. B. omnia Israëlitarum peccata sumsit, & Esavo impio imposuit, q. d. Levit. XVII, 22. Et hirsutus ille (hircus) fumat in se peccata eorum. Per hirsutum vero nemo alius intelligendus est, nisi Esavus impius, q. d. Genes. XXVII, 11. Ecce Esavus frater meus hirsutus est. Dixit Esavus ad Deum S. B. Quante vires mihi sunt, ut omnia peccata Jacobi fratris mei mihi imponas? Illo ipso tempore Deus S. B. sumsit omnia peccata ipsorum, eaque vestibus suis indidit, unde rubicundæ factæ sunt velut coccinum, q. d. Quare rubicundum est vestimentum tuum? Consedit autem Deus & lavit illas, donec albæ factæ sunt, q. d. Daniel. VII, 9. Vestis ejus alba sicut nix.

Mala hic bonis mixta sunt. Assumimus illud, quod de calcante torcular h. e. peccata hominum auferente & expiante proferunt. Hoc enim est solius Messiae, quod Judæi antiqui agnoverunt, dum illa de Messia interpretantur, prout superius ostensum est. Quæ de Esavo hic habentur, ea per insignem malitiam immutarunt & interpolarunt Judæi, & loco Messiae Esavum infererunt. Notum autem illud est, quod populus Christianus sæpenumero Edomitæ, ipse vero Messias noster Esavus, ab iisdem vocetur. Evolve Judaïsmum detectum Eisenmengeri l. 2. p. 98.

Videor autem mihi fraudem Judæorum hæc pervertentium sic investigare. Ille שַׁעֲרַי, de quo in loco Numerorum agitur, quique peccata hominum portare dicitur, typus est Messiae. Quum hoc propter adducta verba Jesaiæ negare non sustineant, Lectorem alio avertere conantur, producto alio loco Genesios, ubi Esavus etiam שַׁעֲרַי, pilosus, dicitur. Qui vero hoc perpendit, is depravationem facillimo negotio agnoscit. Satis nobis est, quod affirmant, esse aliquem hominem, qui peccata generis humani tollere queat. Sufficit, quod ad locum Jesaiæ provocando, ipsum victorem hostium potentissimorum agnoscant. Reliqua supplemus, dum in lectione Jesaiæ pergitur, ipsumque tanquam personam divinam agnoscimus.

Ea vero, quæ hic scripsi, a veritate non abluere, comprobo ex Sohar Genes. fol. 127. col. 506. ad verba Genes. XLIX, 11. Lavabit in vino vestimenta

mentum suum: quæ in antecedentibus de Messia interpretatus erat, & hac addit: *Idem alio loco indigitatur* Jesa. LXIII, 1. *Qvis est ille, qui venit de Edom, tinctus vestibus de Bozra? Et postea additur*: Torcular calcavi solus. Adde Locum Generalem LXII, p. 105.

§. 8.

Tempore hujus passionis magna observata sunt prodigia in cœlo pariter & in terra, quorum vestigia exstant in Echa rabbathi ad c. III, 28. fol 65, 4. 66, 1. Sedebit solitarius & tacebit. *R. Schmuël bar Nachman hæc protulit*: Deus S. B. vocavit angelos ministeriales, & dixit illis: *Rex mundanus quando luget, quidnam facit? Responderunt Angeli*: *Induit vestes attratas, & caput sacco obvolvitur.* (Raym. Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. 3. 16, 12. ubi hæc verba citat, sic legit: *Suspendit saccum ad ostium suum.*). *Quo facto Deus dixit*: Ego quoque sic faciam, q. d. Jesa. L, 3. Induam cœlos obscuritate, & saccum ponam operimentum eorum. *Iterum quærit*: *Rex mundanus lugens quid facit? Angeli Respondent*: *Extinguit faces & lumina.* Deus: Ego quoque faciam sic, q. d. Joël. II, 10. Sol & Luna obscurantur, & Stellæ abjecerunt splendorem earum. Porro interrogavit: *Rex mundanus lugens quidnam facit? Angeli respondent*: *Incedit discalceatus.* Deus: Ego quoque faciam sic, q. d. Nahum. I, 3. Deus, in turbine & procella via ejus, & nubes est pulvis pedum ejus. *Rursum interrogavit*: *Rex mundanus lugens quidnam facit? Angeli respondent*: *Sedet & tacet.* Deus: Ego quoque faciam sic, q. d. Sedebit solitarius & tacebit, quia imposuit ei. Ponet in pulvere os suum, fortasse spes adest. Dabit os suum percutienti, & ignominia saturabitur. Fateor, hæc tantum in genere de Deo dicta esse, sed tamen locus Joëlis ostendit, totam hanc pericopen simul ad tempora Messia pertingere.

Huc pertinet illud ex Sohar, quod superius adductum fuit, libro II. p. 108. 109. Postquam enim tria loca Scripturæ de Messia adduxerant, & inter hos illud Daniel. XII, 2. quod de resurrectione Sanctorum cum Messia interpretari solent, tunc additur ex prophetia Henochi, *Sapientes inspecturos esse prodigia in aëre suspensa*, nimirum ארמה עפר, *terram pulveris*. Quæ verba mihi in memoriam revocant orationem Petri, qui

qui ex Joële inter prodigia excidium Hierosolymitanum præcessura & passionem Christi comitantia recenset etiam *ignem & ἀπύδα καπνῶ, vaporem fumi*. Id quod ego sic interpretor. Tempore mortis Christi montes & rupes disrupti sunt. Ex tali autem collisione illarum petrarum ignis sæpenumero prodiit. Ex terra lapidibus intermixta fumus excitatus est, ut in terræ motibus & montium ruinis observatum. Alia occasione hæc uberius deducuntur.

§. 9.

Passionem Messiae sequitur mors. Sohar Deuter. fol. 118. col. 471. *Futurum est, ut Messias filius Josephi occidatur*. Sed locus ille est mutilus, & auguror insigne aliquod de Messia testimonium ibi lectum fuisse. Schir hafchirim rabba ad Cantic. I, 7. fol. 9, 1. Indica mihi, quem dilexit anima mea: *h. e. populum, quem dilexit anima mea, אומה שנחתי נפשי עליה, populus, pro quo animam meam dedi*. Succah. fol. 52, 1. ubi verba Zachar. XII, 12. adducuntur: *Et planget terra secundum singulas familias seorsim*. R. Dosa hæc explicat de Messia filio Josephi, qui occidendus est, q. d. v. 10. Et aspicient me, quem pupugerunt, & plangent ipsum, sicut planctus est de unigenito. Illa vero mors ad exiguum tempus fuscipienda fuit. Sohar Numer. fol. 82. col. 326. *Quia vero (Messias filius Josephi, sive humana natura) erit collis inferior, destitutus proprietatibus vitalibus, morietur hic Messias, & occisus in statu mortis ad tempus permanebit*.

§. 10.

Tandem de loco & tempore passionis Messiae Judæos audiemus. Locus est terra Israëlitica. Ketuvoth fol. 11, 1. R. Jehuda dixit: *Si quis in terra Babylonica habitat, idem est, ac si in terra Israëlitica habitaret, q. d. Zachar. II, 7. Age Zion eripe te, sedens in terra Babel. Abai dixit: Hoc omne recipiunt, בבלי לא חזירה חבלי רמשיה, quod Babel non videat dolores Messiae, (bene tamen terra Israëlitica.)* Ad tempus quod adinet, ipsimet Judæi fatentur, id factum esse mense Nisan, & quidem die XIV. illius. Sohar Numer. fol. 102. col. 407. ad verba Numer. XXVIII, 16. Et mense primo: *Quisnam est ille primus? Resp. Nisan. Tunc enim statuminatur illud, quod Doctores Mischnici sic docuerunt:*

Mense Nisan liberati sunt (Israëlitæ ex Ægypto,) & mense Nisan in futurum quoque liberabuntur, & quidem die XIV. illius. Illud Mischnicorum dogma existat in Rosch haschana fol. 11, 2. R. Jehoschua dixit: Mense Nisan liberati sunt, & eodem mense futuro tempore liberabuntur. Targum Hoseæ III, 2. Et liberabo eos per Verbum meum die XV. mensis Nisan. Schemoth rabba sect. 15. fol. 113, 4. Postquam Deus mundum suum elegit, novilunia & annos defixit. Postquam vero Jacobum & filios illius elegit, constituit ipsis novilunium redemptionis, quo ex Ægypto liberati sunt, & quo futuro etiam tempore redimentur, q. d. Michæ VII, 15. Sicut diebus exitus tui ex Ægypto ostendam ipsis miracula. Tikkune Sohar c. 22. fol. 66, 1. ad verba Exod. X, 23. Et omnibus filiis Israël fuit lux: h. e. Pascha, manus dextra, ביה עתידין ליגאֵר, nam illo tempore redimentur. Sohar Exod. fol. 49. col. 195. Dies Messie non sunt, donec appropinquat Pascha, ut confirmetur illud, quod legitur Michæ VII, 15. Sicut diebus exitus tui ex Ægypto ostendam miracula. Reliqua, quæ ibi habentur, jam supra adfuerunt lib. II. ad Jesa. LIV, 8. Mechilta fol. 14, 1. ad verba Exod. XII, 42. ליל שמורים, Nox observationum est hæc. In illa enim nocte liberati sunt, וכו עתידין להגאֵר, & illa futuro tempore liberabuntur: sic statuit R. Josua, quoniam Scriptura sic dicit ibid. חורא הלילה הזה ליהודי, Illa ipsa nox est nox Domini. R. Elieser dixit: Illa quidem nocte liberati sunt, verum לעתיד לבוא, non nisi mense Tisri liberabuntur, q. d. Psalm. LXXXI, 4. Canite in neomenia tuba. Verum hæc ipsa nox est, de qua Deus S. B. dixit ad Abrahamum patrem nostrum: Ego redimam filios tuos לעתיד לבוא, temporibus Messie, שהגיע הקץ, cum adtigerit terminus. לא עכב והבֵּה כהרף עין. Et hunc Deus S. B. ne unum quidem momentum differt.

§. II.

Quum Messias noster discipulis passionem paullo post suscipiendam indicaret, his verbis usus est: *Exiguo tempore non videbitis me, & rursus post exiguum temporis spatium videbitis me. Idem quoque Judæi antiqui de Messia. Bammidbar rabba sect. 11. fol. 211, 1. Midrasch Ruth rabba*

rabba fol. 41, 1. & Pefikta citante Jalkut Simeoni II. fol. 75, 4. *R. Berechias nomine R. Levi dixit : Quemadmodum Goël primus (Moses) fuit, fic etiam Goël poſtremus (Meſſias) erit. Quidnam accidit priori iſti ? Reſp. Apparuit iſtis, & rurfus ab iſdem abiit. — אף הגואל האחרון נגלה להם חזר ונכנס מהם. Sic quoque Goël poſtremus apparuit iſtis, & rurfus abiit ab iſtis.*

CAPVT. IV.

OSTENDENS, DIEM PASSIONIS MESSIÆ EX
SENTENTIA IVDÆORVM ANTIQVORVM
PER VARIOS TYPOS PRÆFIGVRATAM
FVIſſE

§. 1.

Hanc igitur paſſionem Meſſiæ, de qua dogmatice libro ſequenti agemus, Judæi veteres in deliciis habuerunt, ejuſque tempus, veſperam ſcilicet Paſchatis, per varios typos præfiguratum fuiſſe ſtatuērunt. Nolim apodictice affirmare, omnia hæc ita, ut crediderunt, revera ſic contigiffe : ſed tamen nemo ſanus ea præfracte negabit, quia alias traditioni hiftoricæ locus nullus relinquetur. Illud præcipue adtendendum eſt, eas traditiones antiquas eſſe de rebus poſſibilibus, neque a ſapientia divina alienum eſſe, quod etiam in talibus beneficiis, quæ homines tangunt & afficiunt, beneficia per Meſſiam exhibenda adumbrare voluerit. Quod ſi vero quis hæc omnia concedere nolit, hoc tamen exinde patet, Judæos illos Meſſiæ fuiſſe ſtudioſiſſimos, & in omnes illas circumſtantias, quæ illum reſpicerent, ſollicite inqviſiſſe. Quæ igitur feſto Paſchatis accidiffe & Meſſiam adumbraffe ſtatuērunt, hæc fere ſunt.

§. 2.

1. Sacrificium Abelis. Targum Jonathan Genef. IV, 3. *Et factum*

est a fine dierum, decima quarta Nisan, adduxit Cain de fructu terræ. — Sed Habel adduxit etiam ipse. Pirke R. Eliezer c. 21. Advenit vespera festi Paschatos, quo tempore Adamus filiis suis dixit: Hac nocte filii Israël oblaturi sunt sacrificia Paschalia: offerite & vos aliquid creatori vestro. Obiulerunt igitur Cain & Habel sacrificia sua.

§. 3.

2. Liberatio Saræ a Pharaone & Abimelecho. Pirke R. Eliezer c. 26. R. Tarpon dixit: Illa nox, qua Sara ad Pharaonem ducta est, fuit nox Paschatis, & Deus Pharaonem & domum ejus magnis plagis afflixit, ut ipsis ostenderet, se futuro quoque tempore Ægyptios magnis plagis affecturum.

3. Victoria Abrahami de Regibus. Ibidem c. 27. R. Samuel parvus dixit: Abrahamus irruit in hostes ea ipsa nocte, qua Deus primogenitos in Ægypto percussit.

4. Fœdus cum Abrahamo. Ibidem c. 28. R. Jehuda dixit: Illa nox, qua Deus S. B. Abrahamo apparuit, fuit nox Paschalis, qua eduxit eum foras, dicens: An numerare potes omnem exercitum cœlorum? Seder Olam rabba c. 5. Die XV. mensis Nisan locutus est Deus cum Abrahamo **בין הכתרים**, inter frustra: quæ verba respiciunt ad Genes. XV, 16. Mechilta fol. 14, 1. cujus verba repetuntur in Tanchuma fol. 23, 4. Die XV. mensis Nisan fœdus inter Deum & Abrahamum sancitum est **בין בחרי**, inter sectiones animantium, q. d. Exod. XII, 41. Et factum est **מקץ** in fine, **קץ אחד לכולן**. Terminus unus fuit omnibus his rebus.

5. Liberatio Lori ex Sodoma. Sohar Genes. fol. 71. col. 279. ad verba Genes. XIX, 3. Et fecit ipsis convivium, & **מצור** fecit: **היה פסח**, Pascha tunc fuit. Breschith rabba sect. 50. fin. Sumam de ipsis (Sodomitis) ultionem die XVI. mensis Nisan, **בשעה שהמה ולבנה עומדת ברקיע**, eo tempore, quo Sol & Luna stabunt in cœlo: h. e. tempore plenilunii.

6. Annuntiatio nativitatis Isaaci: Mechilta & Seder Olam rabba l. c. Die XV. mensis Nisan venerunt Angeli ministeriales ad Abrahamum, ut bonum ipsi nuncium adferrent.

7. Ipsa

7. Ipsa natiuitas & ligatio ejus. Schemoth rabba sect. 15. fol. 113, 4. *Eo die natus est Isaacus, & eo ipso quoque ligatus est.* De natiuitate testatur etiam Seder Olam rabba l. c. Pefikta rabbathi fol. 9, 2. *Mense Nisan natus est Isaacus.* Vnde vero hoc scis? *Inde, quum Angeli ad Abrahamum venirent, primo scriptum est Genes. XVIII, 6. Depse, & fac placentas: erat enim Pascha.* Postea additur, v. 10. כעת חירי revertar ad te, & ecce Saræ filius erit. *Quid denotat illud כעת חירי? Sabdai (Zebedæus) filius Levi dixit: Lineam pinxit ad parietem; dicens, quando Sol huc veniet, tunc illud futurum.* De typo ligationis modo diximus capite superiore.

§. 4.

8. Benedictio Isaaci Jacobo filio facta. Targum Jonathan Genes. XXIV, 1. *Isaac vocavit Esavum filium suum natu majorem decima quarta mensis Nisan, & dixit ipsi: Fili mi, ecce hac nocte excelsi laudant Dominum seculi, & thesauri roris aperiuntur in ipsa.* Et v. 9. *Rebecca ad Jacobum: Ito jam ad caulam, & accipe mihi duos hædos, unum propter pascha, alterum propter oblationem festi solennis.* Sohar Genes. fol. 84. col. 333. *Quum Rebecca ad Jacobum diceret: Et nunc, fili, audi vocem meam: illo tempore vespera Paschatis erat.* Schemoth rabba sect. 15. col. 113, 4. *Eo ipso die Jacobus accepit benedictiones: & idem dies Israëlitis indicatus est, שהוא ראש להם לחשווע, quod principium ipsis futurus est ad salutem, q. d.* Exod. XII, 2. *Mensis hic primus erit vobis inter menses anni.* Pirke R. Eliefer c. 32. *Adtiget nox Paschalis, & Isaac vocavit Esavum filium natu majorem, & dixit ipsi: Fili mi, hac nocte totus mundus canit Hallel, & thesauri roris aperiuntur. Hac nocte fac mihi cupedias, dum adhuc superstes sum, & benedicam tibi.* — *Rebecca dixit Jacobo: Fili mi, hac nocte thesauri roris aperiuntur, superni & inferni cantica concinunt: hac nocte filii tui ex servitute vindicabuntur, hac nocte cantica concinent: tu fac cupedias patri tuo, dum adhuc in vivis est, & benedicet tibi. Jacobus abiit & adduxit duos hædos.* An vero ambos illos Isaacus comedere potuit? annon unus ipse

sufficere poterat? Sed respondendum est, unum adductum esse propter Pascha, alterum, ut faceret ipsi cupedias. Nam traditio est, חפס חפס חפס, Pascha non comeditur, nisi post saturitatem.

§. 5.

9. Victoria Gideonis. Tanchuma in Jalkut Simeoni II. fol. 10, 3. R. Jehuda fil. Sallum dixit: Vespera Paschatis erat; quum Gideon ad Deum accerret Judic. VI, 13. Vbi sunt omnia miracula tua? Quorsum faciunt omnia miranda, quæ Deus hac nocte patribus nostris fecit, dum omnes primogenitos Aegyptiorum occidit, & Israëlitas cum gaudio eduxit? Postquam vero Israëlitis placatus est, dixit Deus S. B. Justum est, ut me ipsi in maiestate mea revelem, q. d. v. 13. Abi, in virtute ista tua liberabis Israël. Occasio huius meditationis procul omni dubio fuit; quia Gideon pellem agni habuit, in qua Deus ipsi signum exhibuit.

10. Adventus Noomæ & Ruthæ ad civitatem Bethlehem. Targum Ruth I, 22. Et illæ venerunt Bethlehem in ortu diei Paschatis, & illo die ceperunt Israëlitas demetere manipulum oblationis, qui fuit ex hordeo.

§. 6.

11. Clades Sancherib. Targum 2. Paral. XXXII, 21. Et misit Dominus Michaëlem & Gabrielem Angelum, & perdidit eos nocte Paschatis, igne ledente &c. Schemoth rabba sect. 18. fol. 117, 3. Israëlitas & Hiskias sedebant & decantabant Hallel, (fuit enim nox Paschalis) & timerunt dicere: Nunc Hierosolyma per manum ejus subjugatur. Cum autem mane surgerent, ut starent & Krischma orarent, invenerunt hostes suos cadavera mortua.

12. Quindecim numi argentei apud Hoseam. Pefikta rabbathi fol. 28, 4. R. Fochanan dixit, verbis Hoseæ III, 2. Et conciliaui mihi eam pro XV. argenteis; denotatur dies decimus quintus mensis Nisan.

13. Initium liberationis Judæorum tempore Estheræ. Targum Esther c. VI, 1. Ea ipsa nocte somnus regis fuit impeditus. Ea ipsa nocte Sara in domum Abimelechi deducta est. Ea ipsa nocte omnes primogeniti Aegyptio-

rum occisi sunt. Ea ipsa nocte prophetie & visiones revelate sunt. Pirke R. Eliezer c. 50. Esther dixit ad Mardocheum: Abi & congrega omnes Iudeos, qui Susane versantur, & jejunate mei causa, neque quicquam comedetis aut bibetis tribus diebus. Mardocheus respondet ipsi: Annon dies tertius est Pascha? Esther regeffit: Tu es caput Synedrui, & mihi sic respondes. Si Israël non amplius erit, cui rei Pascha conducit? Seder Olam rabba c. 29. Die XV. mensis Nisan Esther ad Regem ingressa est.

§. 7.

Coronidis loco apponimus locum notata dignum ex Targum Hierosolymitano Exod. XII, 42. Nox observanda & preparata pro liberatione est a facie Domini ad educendum Israëlitas liberatos e terra Aegypti. Quoniam quatuor noctes scripte sunt in libro memoriarum. Nox prima, quando apparuit sermo Domini super mundo ad creandum ipsum, cum esset mundus vacuus & inanis, & tenebræ expansæ super facies abyssi, & sermo Domini lucebat & illustrabat, & vocavit ipsam noctem primam. Nox secunda, quando apparuit sermo Domini Abrahamo inter sectiones, cum natus esset Abraham centum annos, & Sara nata nonaginta annos, ad stabiliendum id quod dicit scriptura; Abraham natus centum annos poteritne generare? Sara autem nata nonaginta annos poteritne parere? Annon natus erat triginta septem annos pater noster Isaac, quo tempore oblatuſ est super altare? depressi & humiliati sunt celi, & vidit Isaac fundamenta eorum, & caligarunt oculi ejus e sublimibus: & vocavit ipsam noctem secundam. Nox tertia, quando apparuit sermo Domini contra Aegyptios, in media nocte, dextra ejus interficiebat primogenitos Aegyptiorum, & dextra ejus liberabat primogenitos Israëlitarum, ad stabiliendum quod dicit scriptura; Filius primogenitus meus sum Israëlita: & vocavit eam noctem tertiam. Nox quarta cum adimplebitur finis mundi, ut expietur, funes impietatis vastabuntur, & juga ferrea rumpentur: Moses exibit e medio deserti, rex autem Messias e media Roma, hic præibit in nube, alter etiam præibit in nube, & sermo Domini dux erit inter ambos, & ipsi incedent simul: illa est nox Paschatis coram Domino observanda & statuta omnibus Israëlitis per ætates suas.

CAPVT V.

DE RESVRRECTIONE MESSIÆ.

ARGVMENTVM.

MESSIAS IN INFERNUM DESCENDIT. 1. RESURREXIT. 2. 3. 4. POST TRIDUUM. 5. TERRÆ MOTU EXISTENTE. 6.

§. 1.

Christiani credimus, Messiam ante resurrectionem ad inferos descendisse, ibique se victorem Diabolis exhibuisse. Mihi in scriptis Judæorum versanti tale quid non occurrit, nolui tamen omittere, quæ ex Glossa Hebraica ad Genes. cap. XXIV. adduxit Finus in Flagello Judæorum VI, 78. *Dixit R. Josue filius Levi: Ivi cum Angelo mortis usque ad portas Gehennæ, & iuit mecum Messias filius David. Cum autem captiui viderunt lucem Messie, lætantes dixerunt: Isse educes nos de istis tenebris, sicut scriptum est in Osee (c. XIII, 14.) De manu inferni redimet eos: ero mors tua, mors, ero morsus tuus, inferne. Et Psal. XXXV. (nobis XXXVI, 10.) Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Et apud Esaiam c. II, 5. Domus Jacob venite, & ambulemus in lumine Dei nostri. Nec non & c. LI, 11. Redempti a Domino revertentur, & venient in Sion. Hoc illud est, quod legitur Abacuc c. III, 17. Abscindetur de ovili pecus, & non erit armentum in præsepibus. Hæc ibi. Eadem ex Breschith rabba adducunt Raymundus Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. II. 8, 4 & Hieronymus de S. Fide contra Judæos I, 7. sed tantum duos locos Biblicos adducunt, Hoseæ XIII, 14. Jesa. LI, 11. Nescio igitur, quid de hoc loco sit statuendum. Breschith rabba ad Genes. XLIV, 8. citante Raymundo Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. III. 19, 3. ad verba Cantic. I, 4. Exultabimus & lætabimur in te. Quando? Cum ascendent captiui ex inferno, & Schechina in capite illorum, q. d. Michæ II, 13. Et transibit Rex eorum ante eos, & Dominus in capite illorum. Verba ex inferno hebraice*

hebraice exstant סגהנח, quod mihi mirum videtur, nam si סגהנח
esset, nollem dubitare.

§. 2.

De resurrectione Messiae & sepulcro viri docti noluerunt credere
aliquid in scriptis Judaeorum observari, & meminisse, Dittonum, virum
profundae meditationis, id simpliciter negasse. Verum adsunt testimo-
nia non contemnenda, quae illam satis superque testatam faciunt.
Sohar Numer. fol. 82. col. 326. ubi de morte Messiae, quae verba capite
superiore §. 8. adfuerunt: *Moriatur Messias, & occisus in statu mortui.*
permanebit ad tempus, donec recolligas vitam hic collis, ויקום, & resurget
Sohar Genes. fol. 85. col. 335. *Statim (postquam Jacobus a patre bene-*
ditionem accepit) Jacobus accepit partes superiores, (in bonis cœlesti-
bus,) Esavus autem inferiores, (in potentia & viribus humanis.) Postea
vero מלכא משיחא, כר יקום, quando resurget Messias, Jacobus sumet
portionem supernam & infernam, Esavus autem perdet omnia, sic, ut ipsi
nulla possessio, portio aut memoria remaneat. Ista vero locutio,
מלכא משיחא, כר יקום, quae etiam hunc sensum habere posset,
quando revelandus erit Rex Messias, probe attendenda est, quia ibidem
distinguitur ab altera illa, כר דייחא מלכא משיחא, quando veniet Rex
Messias, quae ibidem col. 334. lin. 6. a fine, & col. 335. l. 1. habetur.

§. 3.

Sohar Genes. fol. 73. col. 290. ad verba Jesa. LX, 22. Tempore suo
festinanter efficiam illud. R. Jose dixit: *Quidnam sibi vult וזר*
בעת ה' ה' רתקום מעפרה? Resp. Idem est, ac, כעת ה' ה' רתקום מעפרה, tempore
He; illius, inquam, He, quod ex pulvere resurget. Monendus hic est
Lector, ה' illud esse inferius in nomine יהוה, quod humanam
Messiae naturam denotat, quemadmodum ה' עלאה, He superius,
divinam. Vide supra libro III. Ibidem fol. 53. col. 210. Quando Deus
S.B. faderis sui aeterni recordabitur, tunc excitabit illum (Messiam, de quo

in antecedentibus sermo fuerat) *e pulvere, q. d. Hof. III, 5. Et quærent Dominum Deum ipsorum, & Davidem regem eorum. Et alio loco Jerem. XXX, 9. Et servient Domino Deo ipsorum & Davidi regi ipsorum, quem excitabo ipsis: h. e. quem excitabo ex pulvere: quem admodum alibi dicitur Amos IX, II. Erigam tentorium Davidis lapsum. Propterea dixit olim Deus, (sensu scil. mystico) Genes. IX, 16. Et videbo illum arcum, ut recorder fœderis æterni, scilicet ut illum e pulvere excitem. Locum Talmudicum ex Succa fol. 52, 1. huc spectantem requireret Lector supra lib. II. Psalm. II, 8.*

§. 4.

Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 4. quem locum jam capite superiore tetigimus, hic autem integrum ponendum esse putamus, quia connexio ejus multa nos docet: *Rabbini nostri tradunt: עתידין אבות העולם לעמוד בניסן. Patriarche futuro tempore stabunt mense Nisan, & dicent: O Messia justitia nostra, quamvis nos patres tui sumus, tu tamen melior es nobis, quia peccata filiorum nostrorum portasti, & decreta satis dura & mala in te transferunt, qualia neque ante, neque post te quisquam sustinuit. Fuiisti gentilibus derisui & subsannationi propter Israël, sedisti in tenebris & caligine, oculi tui non viderunt lucem, & lux tua tibi soli adhesit: (h. e. alii divinam tuam majestatem videre non potuerunt.) Corpus tuum exaruit sicut lignum, oculi tui præ jejunio obscurati sunt, robur tuum exaruit sicut testa, & hæc omnia propter peccata filiorum nostrorum. An igitur voluntas tua est, ut filii nostri fruamur illo bono, quod Deus S. B. Israëlitis splendide exhibuit? --- Respondit ipsis Messias: O Patriarche, quæcumque feci, non nisi vestri & filiorum vestrorum causa feci, ut illo bono fruamur, quo Deus S. B. illos illustravit. Dixerunt Patriarche: O Messia justitia nostra, Placatus esto nobis, שהתנחם רעם קונך ורעתנו, quia Conditorum tuum & nos reconciliasti. R. Simeon filius Passi dixit: Eo ipso tempore Deus S. B. Messiam super cælos cælorum exaltavit, & splendorem glorie sue super ipsum expandit, ne*

gentias & Persæ ipsi nocere queam. Dixerunt ipsi Patriarchæ: O Messias, iustitia nostra, iudex esto in eos, & fac ipsis, quodcumque voles.

§. 5.

Circumstantiæ historicæ hujus resurrectionis mihi in scriptis Judæorum versanti non occurrerunt, nisi quod de triduo Finus in Flagello Judæorum VI, 79 adducat locum ex Breschith rabba ad Genes. c. XXIII ubi hæc verba legantur: *Multæ sunt in Sacra Scriptura dies Trinitatis* (per errorem sic posuerunt typothetæ: debebant enim exprimere vocem *ternæ* vel *trinæ*) *quarum una est profecto resurrectio Messie.* Et adest hujusmodi locus sub initium sectionis 36. ubi de tribus Abrahami, Josephi, exploratorum, Estheræ & aliorum sermo est, de Messia in hodiernis exemplaribus nihil habetur. Verosimile vero est, triduum Messie ibidem existisse, quia statim initio sectionis verba Hoseæ proferunt c. VI, 2. *Vivificabit nos post biduum, tertia die resuscitabit nos, ut cum ipso vivamus:* quæ procul omni dubio de Messia fuerunt explicata. Sed operæ pretium est, ut locum integrum adscribamus. Sic igitur commentantur ad verba Genes. XXII, 4. *Die tertio sustulit Abraham oculos suos. Scriptum est Hoseæ VI, 2. Vivificabit nos post biduum &c. De die tertio Patriarcharum scriptum est Genes. XLII, 18. Et dixit ad eos Josephus die tertio: De die tertio exploratorum Josuæ II, 16. Et abscondamini ibi per triduum. De die tertio promulgationis legis Exod. XIX, 16. Et factum est die tertio: De die tertio Jonas Jonæ II, 1. Et fuit Jonas in visceribus ceti tres dies & tres noctes. De triduo redemptionis ex captivitate Esræ VIII, 32. Et castra metati sumus ibidem tribus diebus. De die tertio resurrectionis mortuorum ita scriptum est: Vivificabit nos post biduum &c. De die tertio Estheræ c. V, 1. Et factum est die tertio induit Esther vestes regias. Ex his vero constat, Messiam a Judæis hic pessimo consilio esse omissum. Raymundus Martini in Pugione fidei hunc locum ex Breschith rabba citat, part. III. distinct. III, 18. §. ordine parumper immutato, & triduo Estheræ penitus omisso.*

Vltimus

Ultimus dies tertius apud ipsum est *vivificationis mortuorum*, q. d. Vivificabit nos post biduum, die tertio excitabit nos, & vivemus coram facie illius: *qui est Rex Messias*, q. d. Psalm. LXXX, 8. Domine Deus exercituum, restitue nos, illustra faciem tuam, & salvabimur. Hæc verba certe varia nobis exponunt, 1. Judæos omnes illos, de quibus triduum legitur, pro typis Messie habuisse. Et hoc nos credimus, quamvis ipsi hoc nunquam dixissent. 2. Inter hos typos occurrit quoque Jonas, quod nondum apud quenvam Judæorum observavi. 3. Locutus Hoseæ de resurrectione Sanctorum cum Messia satis commode adducitur, in qua re Paraphrasis Chaldaica consentit. Vide supra lib. II.

§. 6.

Vestigia quoque terræ motus tempore resurrectionis invenisse videor in Sohar Numer. fol. 86. col. 341. ad verba Numer. XXIV, 17. quæ de Messia explicantur: *Ex illo tempore, quo hæc stella creabitur, terra sancta contremiscet XLV. miliaribus in circuitu loci, in quo templum constructum est. Et spelunca subtus terram revelabitur, ex qua prodibit ignis robustus ad incendendam terram. Et ex hac spelunca prodibit avis magna superna, quæ toti orbi dominabitur, & ipsi datum est regnum, & sancti superni ad ipsam congregabuntur. Et tunc adparebit Rex Messias in toto mundo, & ipsi datum est regnum, & homines eo tempore, quo ipsis revelabitur, unam tribulationem post alteram invenient, & hostes Israëlitarum prevalebunt. Tunc Spiritus Messie veniet super ipsos, qui fumeos vindicabit, & omnem terram Seir igne incendet, propterea quod Scriptura dicit Numer. XXIV, 18. Et erit Edom possessio, & terra Seir erit possessio hostibus suis, qui sunt Israël: hinc sequitur: Et Israël faciet robur.*

Verba hæc paullo obscuriora esse non nego: interim tamen de Messia Judæi hæc protulerunt, quæ nos ad resurrectionem ipsius sic accomodamus. 1. Spelunca subtus terram aperta est, nempe sepulchrum. 2. Ex ea prodiit ignis robustus ad incendendam terram: scilicet doctrina Evangelij, Luc. XII, 49. id quod demum post resurrectionem & adscensio-

ascensionem Messiae contigit. 3. Idem Messias est avis, *q̄vis*, quæ pullos suos sub alas Schechinae congregat. Matth. XXIII, 37. 4. Post resurrectionem ipsi in statu exaltationis constituto datum est regnum, h. e. omnis potentia in coelo & in terra. Matth. XXVIII, 18. Sancti superni, qui jam in coelis diu beati fuerunt, postquam corpora revixerunt, ad ipsum congregati sunt. 6. Regnum ejus per totum orbem terrarum dilatatum est. 7. Afflictae ipsius tribulationibus multis affecti sunt, sed ipse 8. hostes ecclesiae suae non mediocribus poenis castigavit. Huc pertinet etiam illud, quod in Sohar Genes. *fol.* 70. col. 278. verba Jesa. XL, 3. *Vox clamantis in deserto*, interpretantur de קול תוריהם המות, *Vox resurrectionis mortuorum*. Nam haec verba, ut ex sequentibus constat, de resurrectionum cum Messia accipiuntur, quemadmodum supra §. 2. vidimus. Ex historia vero resurrectionis Messiae constat, terrae motum magnum tunc fuisse, qui non sine ingenti sono accidere potuit.

CAPVT VI.

DE SANCTIS, QUI CVM MESSIA RESVR-
REXERVNT.

ARGVMENTVM.

QVO ORDINE CHRISTUS ET SANCTI RESURREXERINT. I. ORDO TRACTANDI. 2. SANCTI CVM MESSIA RESURREXERUNT. 3 - 6. PERSONAE: SANCTI IN GENERE. 7. QUI BEATITUDINE FRUITI SUNT. 8. 9. SPECIATIM, PROTOPLASTI, TRES PATRIARCHAE ET MOSES. 10. JOBUS. 11. 12. DAVID. 13. AN ETIAM JEROBEAM? 14. DANIEL. 15. 16. MACCABÆI. 17. AN AVUS ET AVIA, ET JOSEPHUS NUTRICIUS CHRISTI? 18. DIFFERENTIA ILLORUM RESURGENTIVM. 19. TEMPVS, MENSE NISAN, TEMPORE REDEMPTIONIS ET JUBILÆI. 20. LOCUS, VBI RESURREXERUNT, 21. ET SE CONSPICIENDOS PRÆBVERUNT. 22. OBSERVATIONES QUÆDAM: I. SANCTI NON RURSUS MORTUI SUNT. 23. II. QUID POST RESURRE-

CTIONEM PEREGERINT. 24. 25. IH. PATRES V. T. DE ILLA LÆTATI
SUNT. 26. IV. LIBENTER IN TERRA SANCTA SEPELIRI VOLVERUNT. 27.
V. FINIS HUIUS REL. 28.

§. I.

QUUM Servator noster Sanctissimus magno cum clamore animam
efflasset, inter alia miracula, quæ tunc contigerunt, sepulcra
quoque aperta sunt, & multa corpora Sanctorum dormientium
surrexerunt, post resurrectionem ipsius e sepulcris prodierunt, & in
urbe Hierosolymitana multis apparuerunt, Matth. XXVII, 52. 53. Hæc
res accuratiori meditatione est dignissima, quare Scriptores Christiani
eamdem non neglexerunt, quos viri docti facile evolvunt. Ego, dum
in hac materia versor, mentem meam aperire non omitam. Non
opus est, ut transpositionem verborum hic statuamus, ut quidam fece-
runt, qui eam rem pervidere non potuerunt. Verba enim Evangelistæ
ordine naturali posita sunt, nihilque difficultatis continent, si sequentia
pensitaveris. Primum monumenta saxea per terræ motum tempore
mortis Christi disrupta sunt, sic, ut exitus ex iisdem nemini fuerit in-
terclusus. Verum mortui illi non nisi post resurrectionem Christi
vitam receperunt. Quanam est ratio? Omnes, ut ait D. Apostolus,
ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι prodire debebant, 1. Corinth. XV, 23. 24. ubi ser-
mo de tali resurrectione est, quæ resurgentes non, prout antea non se-
mel factum, rursus moriuntur. Primus igitur omnium, ἀπαρχή,
fuit Christus, qui propterea expresse πρωτότοκος των νεκρῶν & νειμω-
µενον dicitur, ibid. v. 20. & Apoc. I, 5. Sequntur οἱ τῆ χρείε, qui ad
Christum pertinent, quique tempore adventus illius, quum se modo
visibili conspiciendum præberet, a partibus illius steterunt. Tandem
τὸ τέλος succedit, tota caterva, cum sub finem mundi omnes resur-
gent, & Messias Patri suo Regnum gratiæ traditurus, & omnem poten-
tiam & magistratum sublaturus est. Qui igitur concipere non potu-
erunt, quomodo Christus primogenitus esse queat, quum tamen ante
ipsum

ipsum plures ex mortuis excitati fuerint, iam satis superque perspicunt, in quonam totius negotii cardo versetur.

§. 2.

Hæc autem res, quæ in tabulis Novi Test. brevibus verbis memoratur, & alio loco tantum indicatur, ecclesiæ veteri Judaicæ, antequam se fermento Pharisaico corrumpendam permitteret, fuit notissima, quippe cuius non infrequenter mentionem faciunt. Nos in hac translatione sequenti ordine versabimur. Primo sententiam eorundem & argumenta producimus, quo facto circumstantias personarum, temporis & loci percontabo, quibus observationes quædam miscellaneæ collophonem imponent.

§. 3.

Quod igitur Ecclesia Judaica crediderit, fore, ut temporibus Messie magna Sanctorum multitudo e monumentis suis proditura sit, id locis sequentibus comprobatur. Sohar Numer. fol. 86. col. 34. ad verba Numer. XXIV, 17. quæ illi de Messia interpretantur: *Et illo tempore excitabit Deus S. B. mortuos populi sui, & mors ab ipsis oblivioni tradetur, q. d. Psalm. CXVIII, 16. Dextra Domini facit robur, Et v. 17. Non moriar, sed vivam. Et propterea scribitur Obad. v. 21. Et ascendent Salvatores in montem Zion. Et alibi legitur Zachar. XIV, 9. Et Dominus erit Rex in omnem terram. Sohar Exod. fol. 23. col. 89. ad verba Exod. XV, 1. Tunc cantabit Moses & filii Israël: Cantavit debebat dicere. Sed verbum hoc pender & perficietur לחמנו רמתי, temporibus Messie, quibus Israëlitis hoc canticum decantabunt. Hoc enim sibi volunt verba: Moses & filii Israël. Ex quo illud cognoscimus, quod iusti antiqui, quamvis ad gradus supremos cælestes pervenerunt, & in fasciculo viventium colligati fuerunt, ומינן כלוהו לאחריא בגופו, omnes destinati sunt, ut corpore reviviscant, ולסחמי אתן וגבורין דקא עביר קכא לישראל, & videant signa & prodigia, quæ Deus S. B. Israëlitis ostensurus est. Mechilta fol. 25, 1. In verbis Exod. XV, 1. non scribitur: וזו שר משה, Tunc cecinit Moses,*

ses, verum, **וְכֵן יֵשׁוּעַ**, tunc canet Moyses. His verbis resurrectio mortuorum ex Lege probari potest. Jam vero paullo ante particulam **וְכֵן** explicuerant **לְעֵתִיד לָבוֹא**, de temporibus Messie. Igitur intellexerunt etiam resurrectionem ipsi Messie temporibus factam.

§ 4.

Sohar Genes. fol. 81. col. 319. Tradunt Rabbini nostri: **לְעֵתִיד לָבוֹא**, Temporibus Messie Deus S. B. vivificabit justos, eosque ex pulvere excitabit, ut non sint amplius edificium ex pulvere constructum, sicut initio creati sunt. Illo tempore excitabuntur ex pulvere, ex illo scilicet edificio, & stabunt in edificium firmum, ut sit ipsis firmitas, q. d. Jesa. LIII, 2. Excitare ex pulvere, surge, sede Jerusalem. Erigent se igitur, & ascendent ex imis terra, & recipient animam in terra Israël. Illo tempore Deus S. B. omnia odorum genera, quæ in Paradiso sunt, sparget, q. d. Cant. VII, 14. Et Dudaim dant odorem. — Sunt, quorum animæ jam olim, sunt etiam, quæ paucis abhinc temporibus exiverant, quas Deus propter rectitudinem operum ipsorum mundo futuro dignas judicaverat. Omnes ille uno momento ad corpora sua descendent, quæ per ipsas firmabuntur. — R. Jehuda dixit: Illo tempore Deus letabitur cum justis, ut habitare permittat Schechinam suam cum illis, & omnes illi letabuntur, q. d. Psalm. CIV, 31. Lætabitur Deus de operibus suis. R. Jehuda dixit: Illo tempore justī creabunt mundos & vivificabunt mortuos. — Illo tempore accipient justī cognitionem perfectam, quemadmodum dixit R. Jose: Eo die, quo letatur Deus S. B. de operibus suis, parati sunt illi justī ad cognoscendum eum in cordibus suis, & tunc crescet intelligentia in animis eorum, ut eum quasi oculis intueantur, q. d. Jesa. XXV, 9. Et dicet illo die: Ecce hic est Deus noster. Et gaudium animæ in corpore majus est reliquis omnibus, propterea quod ambo vivent, & cognoscent & apprehendent creatorem suum, & fruuntur splendore Schechine. Et hoc ipsum est bonum, quod justis **לְעֵתִיד לָבוֹא**, temporibus Messie repositum est. Sohar Exod. fol. 108. col. 438. Exsurgat Deus S. B. & spiritum immundum e mundo exturbabit, q. d. Jesa. XXV,

XXV. 2. Deglutiet mortem in aeternum. *Et excitabit illum pulverem, & producet illum, ut letetur in mundo, q. d. Jesa. XXVI, 19. Evigilate & cantate habitantes in pulvere. In Pirke R. Eliezer c. 32. & Midrasch Mischle fol. 53, 3. hæc quæstio occurrit: Cur Messias Psalm. LXXII, 17. dicitur יָבֹן? Resp. שְׂחָה עֵדֶר לִיקָן יֵשֵׁי עַמּוֹ, quia excitabit dormientes in pulvere. Pinus in Flagello Judæorum VIII, 10. hæc verba tanquam ex Breschith rabba adducit, ubi tamen non leguntur, quamvis sect 45. existare possint. A Fino autem verba sic vertuntur: Quia futurum est, ut ipse filiet vel nascifaciat dormientes de pulvere terræ. Non nego, possint hæc verba de resurrectione universali intelligi, omittere tamen ea non lui. Certe Messie vim mortuos resuscitandi tribuunt. Tandem adferenda sunt verba Targum Hoseæ VI, 2. ad verba: Vivificabit nos post biduum, die tertis excitabit nos: quæ Chaldaice ita vertuntur: Vivificabit nos diebus consolationis, qui venturi sunt: die resurrectionis mortuorum suscitabit nos, & vivemus cum ipso.*

§. 5.

Pesikta rabbathi fol. 1, 4. ubi de sepulcris eorum egerant, qui extra terram sanctam mortui sunt, & dixerant, eos in terram Israël volvi debere, tunc textum adferunt Ezech. XXXVII, 13. Et agnoscetis, quod ego sim Dominus, quando sepulcra vestra aperiā, & vos in terram Israël perducam. Illa hora implebitur illud ibid. v. 14. Et dabo spiritum meum in vos, & vivetis. Exinde discit, quod illi, qui in terra Israël moriuntur, temporibus Messie vivi futuri sint: Iusti vero, qui extra terram Israël moriuntur, ad eam perventuri & vitam recepturi sint. Sohar chadafsch fol. 45, 1. Illa buccina, quæ oritur cum clangore & sonitu, Patriarchæ in media spelunca excitabuntur, & per Spiritum excitabuntur, & ad eum (Spiritum) venient. Ibidem fol. 37, 2. ubi tractaverant verba Cantic. V, 2. Caput meum plenum est rore; postea sic pergunt: Ex hoc rore decretum est ut mortui vivificentur לְעֵלְמָת דְּמָוִי, q. d. Daniel. XII, 3. Multi

Multi de his, qui dormiunt in pulvere terræ, evigilabunt. Adde supra lib. II. ex Locis Generalibus LXVII, 1. LXIII, 2.

§. 6.

Denique adducendum est pensum aliquod ex Sohar Genes. fol. 102. col. 406. seqq. quamvis paullo pluribus verbis conceptum, quia dignum est, quod maturius expendatur. Paulo ante R. Simeon cum suis de verbis Jesa. LII, 13. *Ecce sapienter aget servus meus*; differuerat, quæ verba supra libro II. p. 181. adfuerunt, nunc tractationem Cabbalisticam sive allegoricam incipit ad verba Genes. XXIV, 2. & seqq. quæ sic habet: Et dixit Abraham ad servum suum. *Intelligitur Luna, prout jam dictum est, Metatron, qui est servus, מְלִיָּצָה דְּמֵתְרֹן*, missus Domini sui: Senior domus ejus, quemadmodum alibi dicitur Psalm. XXXVII, 25. Puer fui, etiam consenui. (Verba Geneseos:) Dominans in omnia, quæ ipsius erant, quia omnes colores in eo comprehensi sunt, viridis, albus & ruber, Pone quæso manum tuam sub femur meum: Innuitur Justus, mysterium circumcisionis, fadus æternum. Nam ecce ille servus in mysterio superno præfatus est, ut habitantes in pulvere vivificet, וְיִתְעַבֵּר שְׁלוֹחַ בְּרוּחַ, וְיִלְעִיל, & fiat Apostolus per Spiritum supernum, ut restituat spiritus & animas ad loca sua, nimirum ad illa corpora, quæ sub pulvere consumpta & putrefacta fuerant. Et adjurabo te per Dominum Deum cælorum. Quidnam vult hoc verbum: Et adjurabo te? Resp. *Vt induam te mysterio septem luminum supernorum, quæ sunt mysterium perfectionis supernæ. Ne ducas uxorem. Intelligitur corpus, quod est sub pulvere, quod ex pulvere resuscitatur. Omnes enim, qui in illo sepulti sunt, quique digni habiti sunt, ut in terra Israëlita sepelirentur, אִיכּוֹן יִתְעַרְוֹן בְּקִרְפִּיתָהּ*, illi excitabuntur initio, quemadmodum docuimus, & Scriptura dicit Jesa. XXVI, 19. *Vivent mortui tui, illi scilicet, qui in terra Israëlita sepulti sunt, initio. Cum corpore meo resurgent, illi sunt mortui reliquarum terrarum. Et propterea illa corpora excitantur, Israëlitarum scilicet, qui ibi sepulti sunt, non autem corpora reliquarum gentium idololatricarum, a quibus*

quibus terra polluta fuit. Propterea dicitur: Vt non sumas uxorem filio meo. Quidnam denotat hoc, Filio meo? Resp. Omnes animas in mundo, quæ egrediuntur ex illo fluvio, qui producit huiusmodi filios Deo S. B. Ac proinde sensus est: Vt non ducas uxorem, id est corpus: filio meo, id est anima. Ex filiabus Cananitarum, id est, illis corporibus populorum idololatricorum, quos Deus e terra sancta ejicere decrevit, q. d. Jobi XXXVIII, 13. Et ejicientur impii ex ea, quemadmodum e velo impuritas excutitur. Verum potius ad terram & cognationem meam ibis: Innuitur terra sancta, quæ est præcipua omnium reliquarum terrarum. --- Porro sequitur: Et sumsit servus, de quo modo dictum est, decem camelos, illi sunt decem gradus, quibus ille servus imperat in modum celestium: De camelis Domini sui, qui ita comparati sunt, prout jam dictum est, & quibus ille servus præest. Et omne bonum Domini ejus in manu ejus, h. e. Spiritus superni, qui ex illis luminibus & splendoribus supernis prodierunt. Et omne bonum Domini ejus, hoc est, ministerium, quod Luna exercet. Et surrexit & ivit in Mesopotamiam: hic est locus terre sanctæ, רבכת הַסֵּן רחל כר חריב בִּי מְקֻדָּשׁ, ubi Rachel flevit, cum templum devastaretur. Et reclinare fecit camelos extra civitatem ad fontem aquarum, ut scilicet robur eorum, prout par est, confirmaret, quamdiu illa corpora nondum excitari conducit. Tempore vespertino: innuitur vespera Sabbathi, quod est tempus millenarii sexti. Tempore, quo egrediuntur mulieres haurientes, h. e. illi, qui destinati sunt, ut illo tempore surgant & vitam recipiant prius quam alii homines. Illi sunt, qui hauriunt aquas Legis, qui huic negotio adserui sunt, qui roborantur in Arbore vite, & illi prodibunt initio: Arbor enim vite facit, ut initio possint surgere. Et filiae virorum urbis egredientes: nam decretum est, ut a terra recipiantur omnes spiritus, qui in medio illius sunt: propterea dicitur וַיֵּצְאוּ, egredientes. Ad hauriendum aquas, h. e. ad recipiendum animas ex illo loco, ubi adservate erant, prout par est. Et erit, puella, ad quam dicam: Inclina quæso cadum tuum, ut bibam: Omnes enim animas,

mas, quæ in hoc mundo versate sunt, & operam dederunt, ut Dominum in mysterio sapientiæ superne cognoscerent, illa ad gradum supernum promoveret, super omnes illos, qui ipsi non adhaeserunt, aut eandem cognoverunt. Illi igitur surgent initio. Et hæc est petitio, in qua versabatur ille servus, ut sciret, cuiam rei talis anima in hoc mundo vivens operam dederit. Et dicat ad me: Etiam tu bibe: Tu quæris prius bibere & potari, & post te etiam camelos tuos potabo. Nam reliqui currus, quamvis ex hoc ordine potantur, omnes tamen reficiuntur ex cultu justorum, qui Deum, prout par est, agnoscunt. Iusti enim unicuique ordini & gradui subministrare norunt, prout par est. Et certe hæc est uxor, quam indicabit Dominus filio Domini mei. Certe hoc ipsum est corpus, quod anima superne destinatum est. --- Et ista corpora destinata sunt, ut primum omnium excitentur, prout diximus. Postquam vero illa resurrexerint, etiam illa, quæ in aliis regionibus sunt, resurgent, & perfecte restituentur, cum innovatione Lunæ quoque simul innovabuntur, mundus autem renovabitur, sicut ante fuit. Propterea de illo tempore sic dicit Scriptura Psalm. CIV, 31. Lætabitur Dominus de operibus suis. Propterea dicit: Ecce sapienter aget servus meus, nimirum unamquamque animam in locum suum gloriose perducet: altus, excelsus & sublatuſ erit valde, ex latere scilicet omnium illorum graduum cælestium, quemadmodum supra diximus.

§. 7.

Quod igitur ad illos adinet, qui cum Messia resurgere debebant, modo §. 3. & 4. testimonia habuimus, quod non solum iusti quidam paullo ante mortui, sed & quidam jamdudum fato suo functi a Judæis intelligantur. Adde aliud, quod capite superiore §. ult. adfuit. Huc pertinet illud in Sohar chadafsch fol. 45, 1. ubi de Messia sermo est: Die festo septimanarum, quando tubæ clangent, excitabuntur patres in media shelunca, e exhibunt spiritu (h. e. cum corporibus spiritualibus & glorificatis) & venient ad ipsam. --- Et patres ipsorum venient simul, & erunt in illa rupe, & Moses una ascendit cum ipsis, qui semet invicem agnoscunt, & ascen-

& ascendente omnes in speluncam Moſis, & Meſſias apparebit ipsis, & omnes illo die conſociabimur. Porro Prophetæ & alii quidam juſti nominatim allegantur in Midraſch Koheleth fol. 173, 4. Quot Prophetæ surrexerunt inter Iſraëlitæ? & tamē nomina eorum non expreſſa ſunt. Verum לעזר, לזכר, temporibus Meſſie Deus S. B. veniet, eosque ſecum adducet, q. d. Zachar. XIV, 5. Et veniet Dominus Deus meus, omnes ſancti tecum. Dixit R. Sira: Quot juſti & ſtudioſi divina legis eodem numero haberi debebant, quo R. Febuda fil. Hiſkiae? Sed de his ſcriptum eſt Kohel. I, II. Etiam poſterioribus non erit memoria. Verum לעזר לזכר Deus S. B. ſibi ſocietatem juſtorum ex ſuo connumerabit, iisque ſecum in ſchola magna locum concedet. De Patriarchis eorumque ſermonibus cum Meſſia, locus pulcherrimus & ſatis prolixus cap. ſuperiore adductus eſt, qui huc referri meretur.

§. 8.

Illos Sanctos Judæi veteres ita deſcribunt, quod ſcilicet jamdudum in manipulo viventium colligati, h. e. æternæ vitæ participes fuerint. Nihil igitur de ſingulari aliquo loco ſciunt, in quo uſque ad adventum Meſſiæ manendum ipsis fuit. Audiamus ipſos: Sohar Exod. fol. 23. col. 89. 90. Quod ſi dicas: Quandoquidem illi juſti in fasciculo viventium colligati, & deliciis ſuperſis recreati fuerunt, quomodo Deus S. B. eosdem in terram demiſit? Reſp. Diſce hoc ex temporibus prioribus, quibus omnes illi ſpiritus & animæ, quæ ſuperius fuerunt in gradu cæleſti, a Deo inferius demiſſæ ſunt. --- Potes etiam ſic dicere: Illi, qui ex conſilio ſerpentis mortui ſunt, iidem reſurgent, ויהיו מארי רעים למלכה משיחה, & erunt conſiliarii Regis Meſſiæ. Et propterea traditio eſt, quod Moſes hoc canticum deſtinaverit, ut לזמנה ראתי, tempore futuro decantetur. --- Verba ויאמרו לאמר, Exod. XV, 1. denotant, hoc canticum in generationes generationum eſſe decantandam, quippe quod nulla obliuio deletura ſit. Nam quicumque dignus fuit hoc canticum כהאי עלמנה, tempore V. T. idem quoque illo dignus erit בעלמנה ראתי, temporibus N. T. כיומי וזכי לשבחה בה ביומי רמלכה

דְּמִלְכָּה מְשִׁיחָה בְּהַרְוֹתָהּ וְקָבֹרָה, & dignus erit, qui illud concinat temporibus Regis Messie, in gaudio Dei S. B. Nam vox לְאָמֹר inter alia quoque tempora N. T. innuit.

§. 9.

Porro quoque hæc addunt. Sohar Genes. fol. 68. col. 270. R. Pinchas dixit: Anima aufertur a throno gloriæ, qui est Caput, q. d. Cantic. VII, 6. Caput tuum super te est sicut Carmel: Et vita capitis tui sicut purpura: intelligitur anima, quæ est quasi ornamentum capitis. Rex vincit in ambulacris five canalibus: intelligitur corpus, quod in sepulchro alligatum est. Et hoc est corpus, hæc est Sara, hic est Rex, qui eam visitat tempore suo; q. d. Genes. XXI, 1. Et Dominus visitavit Saram. R. Pinchas dixit: לְעֵתֵי לְבָנָה, Tempore futuro Deus S. B. pulchra faciet corpora iustorum, secundum pulchritudinem, quam habuit Adamus, quum in paradysum ingressus esset, q. d. Jesa. LVIII, 11. Et ducet te Dominus &c. & eris sicut hortus irriguus. R. Levi dixit: Anima, quæ, quamdiu in supernis fuit, luce cælesti nutrita est, quando לְעֵתֵי לְבָנָה, ad corpus redit, cum eodem lumine ingreditur, & tunc corpus illustrabit sicut splendor firmamenti, q. d. Daniel. XII, 3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. Tunc homines scientiam perfectam contingent, q. d. Jesa. LVIII, 11. Huc pertinet etiam illud, quod ibidem sequitur. R. Jochanan dixit: Illi qui in terra sancta mortui sunt, primum vivent, q. d. Jesa. XXVI, 19. Vivent mortui tui. Per verba vero: Cum corpore meo resurgent, intelliguntur, qui extra terram sanctam sunt. Evigilate & cantate habitantes in pulvere: illi sunt mortui in deserto.

§. 10.

Pergunt Judæi, & nomina quorundam speciatim addunt, qui hujus resurrectionis participes futuri essent. In Sohar Numer. fol. 68. col. 271. ubi ante narratum fuit, quo ordine Adamus & Eva cum Patriarchis eorumque uxoribus in spelunca duplici jacuerint, postea sic pergunt: Omnia ista paria conjugum, quemadmodum sepulta sunt, hic resurgent & hic

hic inuenientur. *Lea gaudebit de Messia filio Davidis, qui ex ea egressus est.* Tikkune Sohar c. 13. fol. 24, 2. Illo tempore tres Patriarchæ colligantur per Geburam, & tunc per illam fient חרועה שברים חקיער, tres species sonitus tubarum, id quod fiet בסוף יומי, in fine dierum. Et omnia ista signa in terra Israël fient, quia ibi sunt congregationes Patriarcharum ibidem sepulchrorum. De Abrahamo locus singularis occurrit in Sohar Numer. fol. 72. col. 286. Illo tempore (quo nimirum impleta sunt verba Jesa. XLIII, 6.) excitabit Deus S. B. Abrahamum, & dicet: Surge, quoniam ecce venit tempus, quo ego filios tuos liberavi, ad dandum ipsis mercedem bonam pro omnibus iis, quæ in captivitate sustinuerunt. Etiam Jacobus in illo numero habetur in Sohar Genes. fol. 85. col. 335. Statim (postquam Jacobus benedictionem accepit) Facibus accepit partes superiores (in bonis cœlestibus,) Esauus autem inferiores (in bonis terrenis.) Sed postea, כר יקום סלכא משיחא, quando surget rex Messias, Jacobus sumet portionem suam supernam & infernam, Esauus autem perdet omnia, sic, ut ipsi nulla possessio, portio aut memoria remaneat. Fortasse & Moses huc pertinet, prout habetur in Tanchuma fol. 42, 1. Dixit Deus S. B. ad Mosén: כע'הו, Temporibus V. T. feci te principem in Israëlitis: ורע'הכ, verum temporibus N. T. quando iusti veniunt mercedem accepturi, tu primus omnium venies. Sohar Genes. fol. 68. col. 270. R. Jochanan dixit: Cur Moses mortuus est extra terram sanctam? Resp. Ut ostenderet omnibus hominibus, quod, quemadmodum Deus S. B. Mosén excitabit, sic quoque illos, qui Legem ipsius observant, excitaturus sit.

§. II.

Sub finem libri Jobi in editione Septuaginta Interpretum hæc adjecta sunt. Γεγονοται δὲ, αὐτὸν πάλιν ἀναστήσεσθαι, μεθ' ὧν ὁ Κύριος ἀνίστησι. Scriptum est autem, ipsum (Jobum) cum illis resurrecturum, cum quibus Dominus resurgit. Satis antiqua est hæc lacinia, imo sunt, qui LXX. Senes illius auctores statuunt: quemadmodum etiam Theodotion, interpres recentior, illam retinuit; cum contra Symmachus & Aquila eandem

eandem omiserint. Scholion Græcum, quod exstat in editione LXX. Interpretum Londinensi, 1653. & in Hexaplis Origenianis Bernardi de Montfaucon tomo I. p. 452. Ἰσθὺν, ὅτι μέχρι τῆς περασνύτερος καὶ πληγῆς ἡμερῶν, Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος ἐλθόντες, συνεπέρανον τὸ βιβλίον, ὡς δὴ τῶ Ἐβραϊκῷ ἀκολουθῶντες. Οὗ δὲ Θεοδοτίων συμπεραίνει τοῖς ἐβδομήκοντα. *Sciendum est, ad illud, Senex & plenus dierum, Aquilam & Symmachum librum terminare, utpote Hebraicum sequentes. Theodotion autem cum LXX. Interpretibus desinit.* Quidam ex viris doctis in has cogitationes inciderunt, verba hæc ab ipsis Judæis esse profecta, & nuperrime hoc ipsum multo conatu ostendere nisus est David Otto Wahrendorffius diss. de resurrectione Jobi cum Sotere facta (Gœttingæ 1738. 4.) p. 48-57. Quamvis autem negare nolum, rem colore aliquo obducto sic fucari posse, cui rei præsens tractatio multum utique inserviat, quia scilicet Judæi veteres multa de corporibus Sanctorum cum Messia resurgentium loquuntur: duo tamen sunt, quæ rem omnem mihi suspectam faciunt. Prius est vox Κυρίς, quæ procul omni dubio ex Novo Testamento desumpta est. Ibi enim Servator noster κατ' ἐξοχήν, Dominus vocatur. Lucæ XVIII, 6. Καὶ ἔπεν ὁ Κύριος. Ἀκούετε. c. XXIV, 34. ὅτι ἡγήσθη ὁ Κύριος ὄντως. & rel. Hæc vero non est consuetudo Judæorum veterum. Hic enim Messiam vel nomine tenus exprimunt, vel alia ejus nomina proferunt, nota satis & alias quoque usitata. Sed nomen Κυρίς sine adjecto positum ambiguitatem insignem hic parit. Deinde quoque illud simplicitatem minime commendandam prædit, quod Auctor illius lacinia dicit, Messiam cum Sanctis resurrexisse, qui potius dicere debebat, Sanctos cum Messia resurrexisse.

§. 12.

De antiquitate illius adhuc addo, quod non diu post tempora Messia apposita esse videatur, quamvis neque hoc negaverim, Theodotioni eodem modo illam annecti potuisse ac LXX. Senioribus. Christiani Veteres his verbis admodum delectati sunt, & sæpius ad illa provocarunt,

id quod laudatus Wahrenдорffius p. 42. 61. 62. 63. 94. latius ostendit. Nolo de his plura proferre, sed tantum dico, testimonium Christianorum valere tantum, quantum valere potest. Scimus sane multos ex Patribus simplicitatem potius, quam regulas Criticæ exactæ, secutos. Interim hoc ego certissime credo, Jobum ex numero illorum fuisse, qui cum Messia surrexerunt, quia ipse in Confessione sua aurea fateatur, se oculis propriis, non alienis, Messiam sive Goëlem suum aliquando visurum. Quomodo autem conveniet nobis cum Historiographis Sanctorum Antverpiensibus, qui reliquias Jobi adhuc adfervari contendunt? De hac re inferius agetur.

§. 13.

Sequitur Davides, de quo locus exstat in Midrasch Tehillim ad Psalm. XVII, 15. fol. 12, 3. Satur in evigilando: *cum illis scil. Sanctis, de quibus legitur Jesa. XXVI, 19. Evigilate & cantate, qui habitatis in pulvere. Sohar Genes. fol. 58. col. 229. Propterea David Rex יהוה לעולם, vivit in secula, & etiam temporibus Regis Messie erit Rex.* Raymundus Martini in Pugione Fidei parte III. distinct. 3. cap. 18. §. 1. locum profert ex Midrasch Tehillim, qui hanc Davidis cum aliis Sanctis resurrectionem probare debet. Ad verba Psalm. III, 6. *Ego dormivi, & soporatus sum, & resurrexi, quia Dominus suscipiet me;* dicit Judæos ita commentatos esse: *על ידי מלך משיח, per manus Regis Messie.* id factum esse. Verum hæc non exstant neque in editione Bombergiana, neque Amstelodamensi. Addendum autem de hac additione judicium. Meditatio in exemplis editis fol. 5, 3. & 4, 4. sic habet: *Ego cubui, h. e. a Prophetia qui-evi: & dormivi, a Spiritu Sancto, (quo nomine h. l. species aliqua Prophetiæ innuitur.) Evigilavi, per manus Chusai Arachite: quia suffulcivit me Dominus, per manus Nathanis Prophetæ.* In Jalkut Simeoni parte II. fol. 90, 4. plura adduntur, in quibus Messie mentio fit, quæ Judæi recentiores more suo in opere ipso expunxerunt, non recordantes, verba illa tamen alio loco exstare. Meditatio illorum hæc est:

Dixit Ecclesia Israelitica: Ego cubui & dormivi, a Prophetia & Spiritu Sancto: evigilavi, per manus Elie, q. d. Malach. III, 1. Ecce mitto vobis Eum: quia suffulcivit me Dominus, על ידי משיח, per manus Messie. Habes hic verba a Raymundo citata, quem optima fide egisse ipsi Judæi testantur.

§. 14.

Fuerunt etiam, qui Jeroboanum filium Nebat, Regem Israëlis, qui *החטיא את ישראל*, resurrecturum, & a tormentis inferni liberandum esse pronunciarunt. Vide Pesikta rabbathi fol. 2, 4. Verba, quæ adscribantur, indigna sunt. Et certe, ut ex superioribus patet, quidam, qui verba Daniel. XII, 3. *Multi de his, qui in pulvere terræ dormiunt, evigilabunt;* interpretati sunt, etiam illud statuere coacti sunt, aliquos ad *ignominiam & opprobrium* surgere debuisse. Verum quum alias apud Judæos plurimos de Sanctis tantummodo, qui cum Messia resurrecturi erant, sermo sit, de malis vero & damnatis non item: necesse est, fuisse hanc sententiam alicujus singularem, qui optimo jure ad *Patres misericordie* referri potuit. Sententia vero illius contra Theologiam antiquam & puriorem prolata est, quæ tormenta inferni æterna esse, neque ullam ex eodem liberationem sperandam esse statuit, de qua re in posterum,

§. 15.

Et hac occasione viris doctis id meditandum propono, annon Danieli Prophetæ tale quid promissum fuerit, quem Angelus sub finem vaticinii ejus sic alloquitur: *Et tu, Daniel, abi, usque ad finem; & quiesces & stabis in sorte tua in fine dierum.* Poterat contra hæc proponi, Daniele extra terram promissam sepultum fuisse, ac proinde in numerum illorum, qui cum Messia resurrexerunt, referri haud posse. Contra vero duo mihi sunt argumenta, quæ hoc probabile reddunt, 1. Daniel surgere debebat *בגורלו*, in sorte sua, sive, quod idem est, *ἐν τῇ ἰδίᾳ τάχα.* 1. Corinth. XV, 23. 2. id fieri debebat *in fine dierum*, quia phrasi, ut superius docuimus, tempora Messie indignantur. 3. Hoc verum est, neque ipsi Judæi

Judæi dissentientur, virtutem Messiae etiam extra fines terræ Judaicæ per-
tigisse, ut ibi Sanctos aliquos excitaret. Hæ mihi meditationes subnatæ
sunt, quum hanc materiam tractarem, quas viris doctis expendendas
permitto.

§. 16.

Ut conjecturam hanc probabiliorē reddam, duo adhuc adducenda
sunt. Prius est, quod Judæi veteres integrum Caput XII. Danielis,
præcipue autem versus 1. 2. 3. & II. de Messia intellexerunt, quorum cogi-
tationes non sunt rejiciendæ. *Posterius*, quod ex Patribus quidam eadem
mecum senserunt, Danielelem una cum Noacho & Jobo, qui apud Eze-
chielem conjunctim memorantur, Messiae resurgentis fuisse comitem.
Olympiodorus ad additionem Jobi, in Catena græca Nicetæ in Jobum:
Ἦτοι ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, ἢ ἐν τῷ καιρῷ τῆς σωτῆς. Τὸ δὲ, πάλιν, πρόσκειται
ἀντὶ τῆς μετὰ τὰ τῶ πάσης ἀνάστασις. ἀναστήσεται δὲ μετὰ Νῶε καὶ Δανιὴλ,
ὅς ἐστι συναριθμῆται παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ. Verit Patricius Junius: Id est,
in die ultimo, aut crucifixionis tempore. Rursus autem additur, ut præter
illam, quæ e calamitatibus fuit, resurrectio alia intelligatur. Resurget
vero cum Noë & Daniele, cum quibus apud Ezechielem una numeratur.
Hoc eqvidem mihi non satis concludit: Quia triumviri illi apud Eze-
chielem conjunguntur, sequitur, eosdem una cum Messia resurrexisse.
Quamvis enim viri Sancti fuerint, non tamen omnes, sed tantum multos
ex Sanctis cum Christo resurrexisse testantur Sacræ literæ. Interim
probavi, inter Christianos quoque fuisse, qui Danielelem in hunc nu-
merum referrent.

§. 17.

Huc etiam quidam pertinent, qui temporibus Maccabæorum reli-
gionis Judaicæ causâ martyrium subierunt. Sohar Genes. fol. 121. col.
480. 481. Quando promicabit redemptio Israël, prodibit Marrona s. Eccle-
sia Israëlita, & cum gentilibus pugnabit. Ibi morientur quidam, &
paucos

pauco tempore ad reliquos mortuos in terram congregabuntur. Dicit vero Deus S. B. Racheli, quando flebit: Noli timere, quia merces illis est. Illi filii, qui postremo pro nomine meo mortui sunt, ecce reueriuntur לרחי מיתויה, ad vitam mortuorum. --- R. Abba dixit: Pugnabunt Israëlites in via versus Ephratam, & populus multus ex illis morietur, sed postea לרחי מיתויה יקומון, ad vitam mortuorum resurgent, & major erit potentia illorum, qui in hac via mortui sunt, quam omnium illorum, qui ante ipsos Hierosolymis fuerunt.

§. 18.

Quamvis vero tantum de testimoniis Judaicis agere constitui, liceat tamen, velut in transitu, quæstionem curiosam, a Christianis prolatam, in medium proferre: An scilicet Joachimus & Anna, parentes Mariæ, una cum Iosepho, nutritio Servatoris nostri, in numero illorum Sanctorum fuerint, qui cum ipso resurrexerunt? Maria de Jesu, Abbatissa Agredensis in Hispania, revelationem præ se tulit, quæ docuerit, hoc ipsum revera factum fuisse. Sanctæ vero Birgittæ Svecicæ alia revelatio contigit, in qua avia Christi reliquias, quas hinc inde venditant, revera suas esse professæ est. Quænam vero ex his duabus veram sententiam protulit? Illi, quorum interest, revelationem Mariæ a Jesu cum veritate minime consentire ajunt. Qui de hac re plura cognoscere cupiet, in ejus gratiam sequentem narrationem Guilielmi Cuperi, Societatis Jesu Theologi Celeberrimi, ex Actis Sanctorum tomo V. Julii p. 258. 259. quia tam magna volumina non omnium manibus teruntur, integram adscribemus:

At oportet falsa esse omnia, quæ de Sacris S. Annæ ossibus hæc usque protuli, si vera est revelatio, quam venerabilis Maria de Jesu, abbatissa Agredensis, in opere Hispanico, cui titulus, Mystica civitas Dei, habuisse dicitur: illic enim parte 2. lib. 6. cap. 26. num. 1468. in editione Ulyssiponensi pag. 573. inter corpora Sanctorum, quæ Matthæi 27. v. 52. resurrexisse leguntur, præter Joachimum & Iosephum, diserite nominatur S. Anna, quæ cum corpore & anima ad

ad immortalem vitam resuscitata fuisse traditur. Unde sequitur, nulla istius Sanctæ ossa in terris supereffe. Non existimo, ecclesias supra memoratas, quæ Sacris S. Annæ reliquiis gloriantur, hoc consecrarium facile admittaræ esse. Saltem Josephus Geldolphus a Ryckel, abbas S. Gertrudis Lovanii, in Phylacterio tract. 7. §. 4. de hac heteroclita sententia sic judicat: Inconsiderata (ne dicam temeraria) assertio est quorundam, qui inter Sanctos illos, quorum corpora surrexerunt & apparuerunt multis in triduo passionis, etiam recensent S. Annam, S. Joseph, & Iochimum. Quidquid sit de triduana illa corporum sanctorum apparitione, fueritne temporalis tantum, an secus, non definio. Hoc autem liqvere puto, S. Annam, matrem Christiparæ, nequaquam inter eos annumerandam, si (prout præfert præfata opinio) resumserunt corpora numquam amplius obnoxia corruptioni: nam ejus corporis reliquiæ inveniuntur in terris.

Præterea rogatos velim eos, qui omnia abbatissæ Agredensis scripta tam acriter defendunt, ut illam opinionem componant cum revelatione S. Birgitte, quæ lib. 6. Revelat. cap. 104. ita habet: Sacrista monasterii Sancti Pauli extra muros Romæ dedit sponsæ Christi reliquias de S. Anna, matre Domine nostræ Virginis Mariæ. Cum igitur Domina cogitaret, quomodo eas reponeret & honoraret, apparuit ei S. Anna dicens: Ego sum Anna domina omnium conjugatarum, quæ fuerunt ante legem. Ego etiam sum mater omnium conjugatarum fidelium, quæ sunt post legem, quia Deus voluit de generatione mea nasci; ideo tu, filia, honora Deum isto modo: Benedictus sis tu, Jesu fili Virginis, qui de conjugio Annæ & Iochim matrem tibi elegisti; ideo propter preces Annæ miserere omnibus, qui in conjugio sunt, ut fructificent Deo. Dirige etiam omnes, qui ad conjugium tendunt, ut in eis honoretur Deus. Reliquiæ vero meæ, quas habes, erunt diligentibus in solatium, donec Deo placuerit eas altius honorare in resurrectione novissima. Quomodo, obsecro, ista inter se conciliabunt?

§. 19.

Hæc igitur sunt nomina quorundam Sanctorum, quos Judæi antiquiores, partim quoque Christiani, cum Messia resurrexisse crediderunt. Paucis adhuc memoranda est duplex differentia, quæ inter illos intercessit. Quidam scilicet illorum jamdudum fato suo functi erant, §. 4. alii vero brevi abhinc tempore. §. 17. Alii rursus in terra sancta, alii extra eandem sepulcrum invenerunt. §. 6. 8. 10. 26. Quia enim Judæi veteres Messiam verum Deum statuerunt, illud exinde sequitur ipsos eidem vim, quæ etiam extra terram promissam se exsereret, tribuere debuisse.

§. 20.

Porro circumstantia temporis expendenda est, quo illa resurrectio fieri debuit. Illa Judæorum testimonia, quæ de tempore agunt, jam adfuerunt, in quibus vel generatim docetur, eam resurrectionem temporibus Messie contingere debere, §. 3. vel speciatim, tempore scilicet redemptionis, §. 10. quæ mense Nisan fieri debebat, supra c. V. §. 4. id quod idem est illud Jubileum, §. 7. in quo Servator noster non solum tubam verbi sui inflavit, sed etiam per ingentem illum terræ motum opus redemptionis, veluti signo tuba dato, hominibus satis clare indicavit.

§. 21. *Ad resurrectionem*

Sequitur locus, ubi Sancti illi resurrexerunt, & sese conspiciendos præbuerunt. Ad prius quod spectat, Judæi veteres dicunt, eos non solum in terra promissionis, sed etiam in Galilæa, (quæ Galilæa תולדות גלילא dicitur) resurrecturos. Comprobamus hoc testimoniis sequentibus. Breschith rabba fecit. 74. fol. 72, 3. 4. Terra, in qua mortui resurgent, ea est, ubi principium regni Messie observabitur. Sohar Exod. fol. 4. col. 15. Et purificabitur terra sancta, & Dextera S. B. excitabit mortuos terre sanctæ, & catervatim resurgent in terra Galilææ. Ibid. fol. 88. col. 359. Scriptum est Jesa. XXV, 8. Deglutiet Dominus mortem in æternum. Et scriptum est alibi c. XXVI, 19. Vivent mortui tui, cum corpore meo resurgent. Dixit R. Simeon: Illo tempore, quo mortui in mundo excitabuntur,

bunt, (in fontibus est מתי עלמא, quod expono elliptice, מתי עלמא הדין, mortui hujus mundi, id est, qui temporibus V. T. mortem obierunt) illud fiet in terra sancta. Surgent חיות היתר, magno numero omnes in terra Galilea, להחיותם, כגון דתמן זמן סלכא משיחא לחיותם, ibi enim destinatum est, ut rex Messias reveletur.

§. 22.

Evangelista narrat, Sanctos post resurrectionem in urbem Sanctam venisse, & multis apparuisse. Idem dicunt Judæi, quorum verba jam supra §. 4. adfuerunt, quod nimirum Salvatores, hoc est, illi, quorum ministerio Deus multam salutem Israëlitis exhibuit, Zionem venturi essent. De qua re agunt hæc verba in Sohar Exod. fol. 88. col. 359. *Et illo tempore, quo omnes illi catervatim resurgent, singuli venient ad portionem patrum suorum, & alter cum altero Deum celebrabit. Deus autem constituit unumquemque illorum vestitu lineo induere, & venient & laudabunt Dominum ipsorum Hierosolymis, ibique multi populi colligentur, & Hierosolyma extendetur ad omnia latera longe amplius, quam tum factum est, quum ex captivitate eo reverterentur. Quando igitur convenient, & Dominum suum celebrabunt, Deus S. B. cum ipsis letabitur, q. d. Jerem. XXXI, 11. Et venient & cantabunt in altitudine Zion. Et postea sequitur: Et current ad bonitatem Dei: unusquisque in portione sua & patrum suorum. Modo §. 21. & hoc aderat, eos in Galilæam venturos fuisse, id quod non sine fundamento ab iisdem prolatum est. Servator enim noster discipulos suos eo venire jussit, & ipse quoque eo pervenit, igitur & Sancti resurgentes eo pervenire potuerunt.*

§. 23.

Sequuntur observationes quædam & circumstantiæ, quæ ad notitiam pleniorẽ hujus rei requiruntur. Prima est, quod illi Sancti, qui cum Messia resurrexerunt, fato suo non iterum functi sunt, sed potius cum Messia in cælum ascenderunt. Quod non rursus morituri essent, locus testatur, quem supra §. 4. protulimus. Vtrumque vero simul ha-

betur in Sanhedrin fol. 92, 1. *Traditio scholæ Elianæ: Fusti illi, quos Deus S. B. excitaturus est, non redibunt in pulverem, q. d. Jesa. IV, 3. Et fiet, ille, qui reliquus erit in Zion, & residuus Hierosolymis, Sanctus dicitur ipsi, omnes scilicet, qui scripti sunt ad vitam in Jerusalem. Quo modo comparatus est Sanctus? Resp. In æternum manet: Ergo etiam illi in æternum manebunt. Quod si objicias, intelligi istos annos (in Jalkut Siméoni II. fol. 94, 3. ubi hæc lacinia adducitur, exstat, mille annos) quibus Deus S. B. mundum suum renovaturus est, q. d. Jesa. II, 11. Quoniam extolletur Dominus solus tempore isto: quid igitur iusti facient? Resp. Deus S. B. aptabit illis alas, sicut aquilarum, q. d. Jesa. XL, 31. Et sperantes in Dominum mutabunt & augebunt robur, ascendent alis, sicut aquilæ &c. Quod hæc verba non de resurrectione universali intelligenda sint, vel inde patet, quia hæc Hierosolymis non fiet, imo urbs illa ne quidem tunc superstes erit. Et huc aliquo modo pertinent ea, quæ in Sohar Genes. fol. 81. col. 319. habentur: *Illo tempore Deus S. B. omnia odorum genera, quæ in Paradiso sunt, sparget, q. d. Cant. VII, 14. Et Dudaim dant odorem. Jam vero notum est, Canticum illud Salomonis de Messia agere, & a priscis quoque & orthodoxis Judæis semper sic acceptum fuisse. Sohar Genes. fol. 69. col. 271. R. Abba dixit: Fusti, qui superstites erunt Hierosolymis, non redibunt in pulverem suum, q. d. Jesa. IV, 3. Et erit ille, qui reliquus erit in Zion &c.**

§. 24.

2. Quid Sancti post resurrectionem & ante ascensionem in cælum peregerint, Evangelista nobis aperit, dicens, eos in urbem sanctam introisse, multisque apparuisse. Judæi non de Hierosolymis tantum, sed & de Galilæa narrant, quæ duo secum invicem commode stare possunt, quia Evangelista illud, quod de Galilæa dicunt, non negavit. Quid vero peregerint, id testatur Sohar loco, quem modo allegavimus: *R. Jehuda dixit: Illo tempore Deus letabitur cum iustis, ut habitare permittat Schechinam suam cum illis, & omnes illa lætitia letabuntur, q. d. Psalm. CIV, 31. Letabitur Deus*

Deus de operibus suis. — *Et gaudium anime in corpore majus est reli-*
quis omnibus propterea quod ambæ vivent, & cognoscent, & apprehendent
creatorem suum, & fruuntur splendore Schechinae. Et hoc ipsum est bo-
num, quod justis לעתיד לבא, temporibus Messia repositum est. Sohar
 Genes. fol. 69. col. 271. *R. Jehuda dixit: Illo tempore Deus S. B. exhiba-*
rabit mundum suum, & gaudebit cum hominibus suis, q. d. Psalm. CIV, 31.
Lætabitur Dominus de operibus suis: & tunc erit risus in mundo, quan-
tus antea non fuit, q. d. Psalm. CXXVI, 2. Tunc os nostrum risu imple-
bitor: nam tunc homines canticum canent, tempore scilicet risus. *R. Abba*
dixit: Illo die, quo Deus cum creaturis suis letabitur, tantum erit gaudi-
um, quantum ab orbe condito non fuit. Et postea col. 274. *R. Jehuda di-*
xit: Non fuit tantum gaudium coram Deo S. B. inde a mundo condito,
quantum illud est, quo cum justis gaudebit לעתיד לבא. Et singuli sibimet
 invicem digitis ostendent & dicent *Jesa. XXV, 9. Hic est, in quem spe-*
ravimus, & liberabit nos: exultabimus & lætabimur in salute ejus. Et
 alibi c. XII, 5. *Cantate Domino, quoniam magnifica fecit. Notum sit*
hoc in omni terra. Paullo post duo illa loca ex Psalmis, quæ modo
adfuerunt, repetuntur, & sequentia adduntur: R. Chija dixit: Veni &
vide. Quamdiu corpus versatur בעולם הזה, perfectione sua destituitur.
Quando vero homo justus est, inque viis rectis ambulat, & moritur in illa
rectitudine, tunc ille pertingit ad resurrectionem mortuorum. Postquam
vero Deus S. B. ipsum vivificavit, ipseque vivus est & cum Schechina leta-
tur, tunc removet Deus S. B. anxietatem a mundo, q. d. Jesa. XXV, 8. De-
glutiet mortem in æternum, & delebit lacrimas ab omnibus faciebus.

§. 25.

Tandem etiam Judæi addunt, Sanctos cum viventibus Christi asse-
 ctis veritates divinas ex sacris litteris cum vita, morte & resurrectione
 Messiaë investigasse & comparasse: id quod sine insigni delectatione
 fieri non potuit. Sohar chadafsch fol. 42, 4. *Constituit Deus S. B. vivifica-*
re mortuos, qui omnes ascendunt לגבי משיח, juxta cum Messia, & rogant,

quodcunque, rogare volunt: & ecce occurrunt ipsis viri docti, quibus cum postea congregantur, & omnes student scientiæ supernæ in omnibus Academicis, quæ ibi sunt. In ipsis porro multa dona innovantur, ibi multæ novæ explicationes Legis proferuntur. Postea eunt omnes, ut videant Eliam, qui Patriarchas adit: hic exiit, illi vero ascendunt, ad Patriarchas perveniunt, & de tot filiis sanctis, quos lucrati sunt, gaudent. Cum porro Deus S. B. media nocte accedit, tunc omnes stant preparati, prout decet: & omne studium, quo illo tempore occupati sunt, בְּחִירוֹשֵׁי אֲרִיחָה, in novis interpretationibus Legis (nempe de temporibus Novi foederis) versatur. Deus vero S. B. delectatur illis justis. Post omnia illa, Mas & Femina מַחֲנִינִי, preparant se, (Christus & Sponsa ejus Ecclesia, Apocal. XXI, 2.) & Deus S. B. qui omnibus illis mysteriis sapientiæ delectatur est & acquievit, ipsis apparet, hi vero vident illud נֶעֱמַר יְהוָה, delectabile Domini Psalm. XXVII, 13. Tunc omnes gaudebunt gaudio multo, sic ut splendor & lux illorum ubique dispersa futura sint.

§. 26.

3. Hæc igitur resurrectio quum Sanctis priscis nota fuerit, magnam quoque de eadem lætitiā conceperunt, prout ex connexionē omnium eorum, quæ huc usque prolata sunt, edocemur. Testimoniū loco est illud, quod nocte paschali, postquam agnū paschale comederant, quum beneficiorum Messiae, & inter illa quoque dolorum s. passionis illius, memores essent, simul quoque de hac resurrectione solliciti fuerunt, eoque verba Psalmi CXVI, 9. interpretati sunt: *Ambulabo coram Domino in terra viventium.* Pesachim fol. 118, a. Locum integrum adduxi in Horis Hebraicis ad Matth. XXVI, 30. & Lucæ XXII, 19.

§. 27.

4. Porro quoque in terra sancta libenter sepeliri voluerant, ut scilicet proximi, & inter primos tunc essent. Breschith rabba sect. 96. fol. 93, 4. Tanchuma fol. 17, 2. ad verba Genes. XLVII, 29. Ne quæso sepeli me in Ægypto: Cur vero omnes Patriarchæ וּמַחֲבִין וּמַחֲבִין, quæ-
siverunt

severunt & desiderarunt sepulturam in terra Israël? R. Eleasar, R. Chanania & R. Jehoschua ben Levi dixerunt; דברים באו, Verba sunt in medio, (h. e. responso in ipsa quæstione comprehenditur.) Quidnam vero hoc est דברים באו? Resp. ex Psalm. CXVI, 9. Ambulabo coram Domino in terra viventium. Dixerant Rabbini nostri ex ore R. Chelbo: Cur, quæso, Patriarchæ tantopere in terra Israël sepeliri desiderarunt? Resp. Quia, qui in illa terra moriuntur, primi reviviscunt temporibus Messie, & annos Messie comedent: h. e. fruentur iis temporibus, ac de ipsis gaudebunt. R. Simon dixit: Quod si hoc ita est, damnum patiuntur illi iusti, qui extra terram sanctam sepulti sunt. Verum sciendum, quod Deus S. B. foramina ipsis faciat in terra, per quæ devolvantur, usque dum in terram Israël perveniant. Unde hoc probatur? Resp. Ex Ezech. XXXVII, 12. Educam vos e sepulcris vestris, o popule mi, & adducam vos in terram Israël: postea sequitur: Et dabo vobis spiritum, & vivetis. R. Simeon fil. Lakisch dicit: Scriptura plene se explicat: scil. quando Deus S. B. eos ad terram Israël pertulerit, tum demum dat ipsis vitam, q. d. Jesa. XLII, 5. Dans animam populo in terra, & spiritum eantibus in ea. Schemoth rabba sect. 32. fol. 131, 2. Terra promissa dicitur ארץ חמדה, terra desiderii, idque ex mente Rabbiorum, quia in eadem Patriarchæ multis bonis adfecti sunt. ---- Cur autem eam tantopere desiderarunt? Respondit R. Simeon filius Levi: מפני שהם חיים וחלה לימות המשיח, Propterea quod illi primum reviviscere debent temporibus Messie. Si Rabbini credimus, Jacobus eadem de causa in terra sancta sepeliri voluit, ut scilicet in numero illorum esset, qui eum Messia resurgere debebant. Pesikta rabbathi fol. 1, 3. Sic invenit de Jacobo, quo tempore ille e mundo ascendit, (mortuus est) jurejurando obstrinxit Josephum, ne in Aegypto sepeliretur. Quare vero hoc? ---- Risch Lakisch nomine R. Elieser הקפר respondet: Quia mortui illius terra diebus Messie reviviscunt, quemadmodum Davides dixit Psalm. CXVI, 9. Ambulabo coram Domino in terris viventium. An vero terra Israël est terra viventium? Annon homines in

ea moriuntur? & annon extra eam est terra viventium? Sed sciendum, in terra Israël equidem mortuos reperiri: quia vero David dixit, בארצו החיים, in terris viventium: concludimus exinde, שמתים החיים, בימות המשיח, quod mortui reviviscere debeant temporibus Messie.

§. 18.

5. Finis, propter quem Deus hos Sanctos excitavit, ex hactenus dictis perspicuus est. Superius §. 3. sub finem, ratio hæc proponitur, quia scilicet Deus voluit, ut ipsi hæc signa & prodigia Messie, totumque opus redemptionis oculis quoque corporeis intuerentur, de quo jamdudum vaticinati, & quædam per umbram tantum contemplati fuerant. Alia habetur §. 24. quia scilicet voluptas longe major est, quando corpus & anima simul de re aliqua lætantur. Addo tertiam, quod hæc Sanctorum resuscitatio inter alia quoque ad Apostolos, Discipulos & reliquos Servatoris nostri affectus convincendos aliquid contulerit, quum prioribus temporibus fides ipsorum nonnunquam satis languida fuerit. Auguror denique, Apostolos per hos XL. dies, quibus cum Sanctis illis versati fuerunt, multa quoque ab his cognovisse, quæ ad melius peragendum post ascensionem Messie ministerium magno ipsis usui fuerunt. Vide modo §. 25. Interim neque id nego, effusionem Spiritus Sancti quam plurima adhuc, quæ in mentibus ipsorum post ipsius Servatoris doctrinas obscurata remanserant, supplevisse.

§. 19.

Mantissæ loco addendus est locus Soharicus, in quo vera & falsa simul congeſta sunt, ut Judæi nonnunquam facere solent. Vestigia autem veritatis ubique mihi sunt inquirenda. Sic igitur docent in Sohar Genes. fol. 82. col. 326. Nullum est intervallum inter עולם הוור & tempora Messie, nisi subjugatio regnorum. Et non est circa הוור עולם, finem hujus mundi & resurrectionem mortuorum, nisi innocentia & acquisitio scientiæ: R. Nachman etiam addit prolongationem dierum. R. Joseph dixit: Annon vero dies Messie & resurrectio mortuorum unum & idem sunt? Ille

Ille respondit : Non : nam traditio apud nos est : Templum præcedit collectionem captivorum, collectio captivorum præcedit resurrectionem mortuorum, & resurrectio mortuorum est postremum omnium. Probatur hoc ex verbis Psalm. CXLVII, 2. *Ædificans Hierosolymam Dominus, expulsos Israël colliget : sanans fractos corde, & obligans dolores eorum. Per sanationem cordium fractorum intelligitur resurrectio mortuorum. In his igitur verbis reedificatio Hierosolymæ præcedit, postea expulsi Israël colliguntur, & extremum omnium est, quod corda fracta sanantur. Traditio apud nos est : Quadraginta annis collectio captivitatis præcedit resurrectionem mortuorum.----- R. Cahana dixit ex mente R. Beruka : A collectione captivorum usque ad resurrectionem mortuorum quam multæ angustie & bella in Israëlitas excitabuntur, & beatus est, qui ex illis eripitur, q. d. Daniel. XII, 1. Illo tempore eripietur populus tuus, omnis, qui scriptus est in libro. R. Jehuda dixit : Ab illo tempore multi purgabuntur, dealbabuntur & explorabuntur, q. d. Zachar. XIII, 9. Et explorabo eos, sicut argentum exploratur, & probabo eos, sicut aurum probatur. Et illis temporibus erunt dies, de quibus dicent : Non est mihi in illis beneplacitum. A tempore vero, quo orientur angustie, usque ad resurrectionem mortuorum sunt anni XL.*

VARIA CIRCA HUNC LOCUM SUNT MONENDA.

Primum, illud assumimus, quod expressam Messiae mentionem faciunt, & ad verba Danielis & Zachariæ provocant. Saltem enim hoc apparet, fuisse inter Judæos, qui statuerent, resurrectionem tempore Messiae contingere debuisse.

Deinde adfunt hic quædam veritates Chronologicæ, quas ambabus recipimus : quales sunt 1. de intervallo inter Vetus & N. Testamentum, quo subjugatio regnorum contingere debebat. Sive enim subjugationem intelligas Judææ & aliarum provinciarum paullo ante tempora Christi : sive illam, quæ post illius ascensionem contigit, res eodem recidit. Nam regnum Messiae non simul & semel, sed sensim sensim-

que advenit. 2. De templo ejusque erectione, quæ præcesserit collectionem captivorum: hoc suo modo verum est. Nam quum templi secundi fundamenta jacerentur, nondum omnes captivi ad terram Israëliticam reversi fuerant. Sequitur deinde resurrectio mortuorum, quæ postremum est inter illa, quæ enumerata sunt. 3. Vera quoque sunt, quæ de reedificatione templi, collectione captivitatis, & sanatione cordium referuntur. 4. Intra tempus collectionis captivorum & resurrectionis multas angustias fuisse tolerandas.

Tertio, habemus etiam veritates aliquas dogmaticas, quales sunt 1. quod circa finem hujus mundi, h. e. Veteris Testamenti & resurrectionem mortuorum acquisitio scientiæ & morum innocentia locum habere debeat: id quod per Messiam prælitum est. 2. Dies Messiæ & resurrectionem mortuorum idem esse, h. e. resurrectionem ipsis diebus Messiæ futuram.

Immixtum vero est, quod defendi minime potest, de computo XL. annorum bis memorato, qui non satis accurate positus est. Hoc autem reliquas veritates suspectas minime faciet. Possunt enim quidam ex Judæis mentem Doctorum suorum, quum vera proponerent, non satis percepisse.

CAPVT VII

DE ASCENSIONE MESSIÆ, SESSIONE AD DEXTRAM PATRIS, ET PRÆDICATIONE EVANGELII.

ARGVMENTVM.

MESSIAS ALIQUO POST RESURRECTIONEM TEMPORE A SUIB ABIT. 1. ET QUIDEM IN COELUM. 2. LOCUS ET TEMPUS ASCENSIONIS. 3. SEDET AD DEXTRAM DEI. 4. EFFUDIT SPIRITUM SANCTUM. 5. ANNUNCIATIO EVANGELII EX JERUSALEM. 6. 7. CONFIRMATIO PER MIRACULA. 8. ET PROTECTIONEM MESSIÆ. 9.

§. 1.

Post resurrectionem Messias non admodum diu cum suis conversatus est, sed abiit eo, unde descenderat. *Pesikta rabbathi fol. 24, 4. & in Jalkut Simeoni II. fol. 75, 4. & Midrasch Ruth rabba fol. 41, 1. R. Berechja nomine R. Levi dixit: Sicut Goël primus comparatus est, sic etiam postremus. Quomodo autem primus comparatus erat? Responsum, Apparuit ipsis, sed postea recessit & abiit. Sic quoque Goël postremus. Quamdiu autem ab ipsis abiit? R. Tanchuma filius R. Chamma filii Chanina respondet: Dies quadraginta quinque, q. d. Daniel. XII, 11. Et a tempore, quo remotum est sacrificium iuge, usque ad tempus desolationis abominabilis, sunt dies MCCXC. Et postea scribitur v. 12. Beatus est, qui expectat & attingit dies MCCCXXXV. Super sunt igitur dies XLV, qui sunt illi ipsi dies XLV. quibus ipsis apparuit, & rursus ab ipsis abiit.* --- *R. Isaac filius Marjon dixit: Post XLV. dies apparuit ipsis, & Manna de cælo demisit. Imperfecta est hæc comparatio, & procul omni dubio a Judæis truncata. Sed tamen habes vestigia latentis in eadem veritatis. Certe illi dies MCCXC. faciunt annos tres & fere dimidium, quod fuit tempus ministerii Christi. De diebus abitus paullo obscurius loquuntur, eosque cum diebus a resurrectione ad ascensionem confudisse videntur. Cæterum adde hic locum ex Echa rabbathi, quem supra hoc libro c. II. §. 15. protulimus, ubi abitus Messie mentio facta est satis clara, & confer infra §. 3.*

§. 2.

Quorsum vero abierit, & hoc docent Judæi, nempe in cælum. Ex *Pesikta rabbathi supra c. V. §. 3. locum insignem de resurrectione Messie agentem produximus, ex quo sequentia nunc decerpimus: Eo ipso tempore Deus S. B. Messiam super cælos cælorum exaltavit, & splendorem gloriæ suæ super ipsum expandit. Sohar Exod. fol. 87. col. 354. Ecce Scheshina (ultimis temporibus) non conspecta est neque in templo priore, neque posteriore; verum, antequam Israëlita in captivitatem abirent, jam*

Efff 3

m

in cœlum afenderat. Alius locus, sed paullo obscurior, exstat in Sohar Exod. fol. 3. col. 11. *Veni & vide.* In paradiso inferiore locus est remotus & absconditus, in quo reposita sunt mille palatia argentea. Et nemo ingreditur, excepto Messia, ראיחו קאים דריר כונתה דערן, qui semper in paradiso versatur. Totus vero paradysus multis coronis justorum circumdatus est, & Messias multis exercitibus justorum praesidet.

§ 3.

Neque circumstantiam temporis & loci, quo Messias adscendit, neglexerunt. De priorē testatur Sohar l. c. col. 11. לבתר ש' יומין. *Post quadragesima dierum columnā surget de terra in cœlum, in oculis totius mundi, h. e. magnæ multitudinis hominum.* Locus est mons olivarum. Breschith rabba citante Raymundo Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. III. 16, 10. ad verba Cantic. I, 4. *Exultabimus & letabimur in te. Quando letabimur? Resp. Quando pedes Schechina stabunt in monte olivarum, q. d. Zachar. XIV, 4 Et stabunt pedes ejus in monte olivarum.* Rosch haschana fol. 31, 1. *Ex civitate Schechina migravit in montem, q. d. Ezech. XI, 23. Et gloria Domini ascendit ex media urbe ad montem, qui est ad orientem civitatis. Ex monte in desertum &c. Et ex deserto עלתה ושבה במקומה ascendit & confedit in loco suo, q. d. Hoseæ V, 15. Ibo & revertar ad locum meum.* Interponitur quidem desertum inter montem olivarum, qui expresse nominatur in Echa rabbathi, prout supra c. II. §. 15. adfuit, sed interponitur tantum ideo, quia veritatem priscam obscurare, quantum in se est, Talmudistæ semper conantur. Nam in eodem loco ex Echa rabbathi observabit Lector, Messiam ex monte olivarum ad locum suum reversum esse.

§ 4.

Statim post adscensionem Messias confedit ad dextram Dei. Sohar Exod. fol. 4. col. 15. *Rex Messias pugnabit contra totum mundum.* דיטונת רקבא

דקכ"ה, *ad dextram Dei S. B. q. d. Exod. XV, 6. Dextra tua, Domine, ornata est robore. Ad dextram Dei sedere est exaltari & divinis auxiliis augeri.* Ibidem fol. 3. col. 12. *Post duodecim menses יסלקו למשיח, autolent ipsum Messiam in illa ipsa columna in medium extensi, וזמן יקבל חוקמה ועטרה ומלכותו, & ibi accipiet regnum & coronam regni.* Postquam vero se demiserit, conspicietur illa columna ignis sicut antea in oculis totius mundi, & postea revelabitur Messias, & congregabuntur ad ipsum populi multi, & excitabit bellum contra totum mundum. Et illo tempore Deus S. B. potentiam suam contra omnes populos mundi ostendet, ומלכה משיחא יהידע בכל ערמא, & Rex Messias cognoscetur in toto mundo, & omnes reges mundi fœdus contra ipsum inibunt. Tam multi vero populi, qui contra Judeos violenter agere solent, convergent se ad eos, & una cum ipsis venient ad pugnandum contra Regem Messiam. Tunc totus mundus per dies XV. obtenebrabitur, & multi Israelitarum illis tenebris durantibus morientur. Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56. 4. Cum Messias ex carcere extisset, non unum aut duoregna contra ipsum surrexerunt, sed centum & quadraginta regna ipsum circumdederunt. Deus vero S. B. ad ipsum ita dixit: O Messia, ne timeas ipsos, quia omnes illi per spiritum labiorum tuorum morientur, q. d. Jesa. XI, 4. Et spiritu labiorum suorum interficiet impium. Statim Deus S. B. Messiam præparavit septem cubacula gemmis, margaritis & smaragdinis exornata, ex quorum unoquoque quatuor flumina promanant, vino, lacte, melle & balsamo puro fluentia. Et osculatus est eum Deus S. B. in conspectu omnium justorum, eumque in cubiculum introduxit, ut omnes justi ipsum videant. Dixit Deus S. B. ad illos: O justi in mundo, si Messias vix dimidiam cruciatuum partem suscepisset, tamen est mihi מורה (proprie, mensura) gradus glorie, quam dabo ipsi, quem oculus nunquam vidit, q. d. Jesa. LXIV, 3. Oculus non vidit, Domine, præter te. Illo ipso tempore Deus S. B. vocat Boream & Austrum, ad quos ita dixit: Honorate & conspergite Messiam omnibus odoramentorum generibus, quæ in paradiso sunt, q. d. Cant.

IV, 16. Surge, Aquilo, & veni Auster, persila hortum meum. Midrasch Tehillim ad Psalm. XVIII, 36. fol. 14, 3. R. Judan nomine R. Chamma dixit: לעתיד לבא תקבה משיב סלך המשיח לימינו, *Temporibus futuris Deus S. B. collocabit Messiam ad dextram suam, q. d. Psalm. CX, 11. Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Abrahamum vero ad sinistram suam; cujus facies propterea expalluerunt, ut diceret: Unus ex posteris meis sedet ad dextram; ego ad sinistram. Deus S. B. vero ipsum blandis verbis delinivit, dicens: Nepos tuus est ad dextram meam, ego vero ad dextram tuam. Inde est quod legitur I. c. v. 5. Dominus a dextris tuis.*

§. 5.

De effusione Spiritus Sancti post ascensionem nihil habeo, quod proferam, præter ea, quæ supra lib. II. allata sunt, ubi scil. Judæi locum Joël. III, 1. de solenni quadam effusione Spiritus S. temporibus Messie futura interpretantur. Adde loca duæ egregia tomo I. Horarum ad Actor. II, 16. quæ huc denuo non describimus. Tandem addo locum ex Midrasch Ruth sect. 4. fol. 40, 2. ad verba Ruth. II, 9. quæ mystice explicantur: Et bibes inde, unde pueri hauriunt: *Intelligitur בֵּית הַשְּׂוֹאכָה, domus haustionis, (festo scil. Tabernaculorum.) Cur vero nomen ejus dicitur שְׂוֹאכָה? Resp. Quia inde hauriunt Spiritum Sanctum, q. d. Jesa. XII, 3. Et haurietis aquas cum gaudio ex fontibus salutis. Quod si igitur verba Prophetæ, quod clarissimum est, de temporibus Messie agunt, missio sane Spiritus S. satis solennis hic indigitatur. Vide quoque Locum Generalem XIV.*

§. 6.

Nunc memoranda est concio Evangelii, quæ ex urbe Hierosolymitana incipere & prodire debebat, deinde vero per totum terrarum orbem propagari. Antea enim veritas divina in exiguo quodam terræ angulo commorabatur, nunc autem ubique nuncianda fuit. Hinc inter signa adventus Messiani & hoc ponunt, prout supra lib. V. cap. 1. in

Classe III. argumentorum n. 10. jam observavi. Nunc alia quædam loca proferemus. Targum Jesa. XXXI, 4. Sic dicit Dominus: *Quemadmodum vociferatur Leo filius leonarum super prædâ suâ; quando contra ipsum se præparant caule pastorum, propter vocem eorum non terretur: sic revelabitur Regnum Domini exercituum in monte Zion, & in excelitate ejus.* Ibidem c. XXXVIII, 11. Dixi: Non adparebo amplius coram timore Domini in terra, ubi Schechina illius habitat, ubi longævitæ vite est: Non colam ipsum amplius in domo sanctuarii, דמחטן עתיד : למסך חרות לכל יתבי ארענו, unde gaudium egredietur ad omnes habitantes terram: ut habitem in Jerusalem, civitate sancta. Vajikra rabba sect. 24. fol. 167, 2. R. Levi dixit: Omnes res bonas & solatio plenas, quas Deus S. B. pro Israëlitis suscipiet, non nisi ex Zione subministrabit. Robur est ex Zion, q. d. Psalm. CX, 3. Virgam roboris tui mittet Dominus ex Zion. Salus est ex Zion, q. d. Psalm. LV. ult. Quis dabit ex Zion salutes Israël? Buccina est ex Zion, q. d. Joël. II, 1. Canite tuba in Zion. Benedictio est ex Zion, q. d. Psalm. CXXVIII, 5. Benedicat tibi Dominus ex Zion. Ros & vita est ex Zion, q. d. Psalm. CXXXIII, 3. Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Zion, quia ibi præcepit Dominus vitam & benedictionem in æternum. Auxilium & adjumentum est ex Zion, q. d. Psalm. XX, 3. Mittat auxilium tuum ex Sancto, & ex Zion suffulciat te. Lex est ex Zion, q. d. Jesa. II, 3. Quoniam ex Zion prodibit Lex. In Midrasch Tehillim ad Psalm. XIV, 7. fol. 10, 4. eadem hæc adferuntur de Lege, Benedictione, Vita & Salute: sed & hæc adduntur: Splendor est ex Zion, q. d. Psalm. L, 2. Ex Zion perfectio pulchritudinis Domini resplendet. Fulcimentum est ex Zion, q. d. Psalm. XX, 3. Et ex Zion fulciat te. Magnitudo est ex Zion, q. d. Psalm. XCIX, 2. Dominus in Zion magnus. Pesikta rabbathi fol. 66, 3. hoc addit: Et cantus buccinæ in ipsa liberatione Israël est ex Zion, q. d. Joël. II, 1. Clangite buccina in Zion, tuba canite in monte sanctitatis meæ: quoniam venit dies Domini, quia propinquus est. Adde Capite supe-

superiore §. 22. Sohar Genes. fol. 104. col. 414. ad verba Psalm. L, 2. Ex Zion perfectio pulchritudinis Dei exoritur: nempe ex illo loco, qui est **סמרא רשכוללך דסחיסנורא של מנחם**, *latus completionis fidei perfecte, prout par est. Zion est robur & centrum totius mundi, unde totus mundus perfectus constituitur & ahitur.*

§. 7.

Idem docent loca sequentia. Midrasch Tehillim ad Psalm. XXX, 1. fol. 20, 3. quæ verba ex Codice pleniore adferuntur in Jalkut Simeoni II. fol. 100, 3. Commentatur ibi ad verba Psalmi citati: Psalmus cantici de inauguratione domus Davidis: *Cur dicitur סמור שיר*, Psalmus cantici? *Respectu habito ad templum caeleste & terrestre. R. Chasda dixit, nullam esse differentiam, nam templum terrestre respondet caelesti. R. Chija bar Abba dixit: Quidnam sibi volunt hæc verba Psalm. XXVIII, 2. אל רביר קושך*, ad palatium sanctitatis tuæ? Resp. *Intelligitur locus, שהרבנות יוצאות לעולם*, unde verba prodeunt in mundum, q. d. Jesa. II, 3. Quoniam ex Zion prodibit Lex. R. Chanina dixit: *Intelligitur locus שהרבנות יוצא לעולם*, unde verbum prodit in mundum, q. d. ibid. & verbum Domini ex Jerusalem. Ibidem ad Psalm. XXXVI, 10. fol. 22, 1. R. Oschaja nomine R. Pinchas dixit: *Faciet Deus Hierosolymam, סמרפולין*, metropolin omnium gentium **לעהרוד לבנה**, q. d. Jesa. LX, 3. Et ambulabunt gentes in lumine tuo. Breschith rabba sect. 59. fol. 57, 4. *Ferusalem est lux totius mundi*, q. d. Jesa. LX, 3. Et ambulabunt gentes in lumine tuo. *Quisnam vero est lux Hierosolymorum?* Resp. *Deus S. B. q. d. Judic. V, 31. Et erit tibi Dominus lux æterna*, Tanchuma in Jalkut Simeoni II. fol. 179, 2. *Seculo futuro Deus S. B. colliget captivitates, & illi abeunt Hierosolymam, & Schechina egredietur: להפטי שלהם*, (Vox prior perperam posita est pro **להפטי**, quæ alias apud Rabbinos occurrit,) *eis ἀπαρτίζουσιν αὐτοὺς.*

Multa sunt, quæ hic nos docent Judæi: i. se universalem gentium vocationem sub Messia concedere, unde hoc sequitur, eos non solos tunc esse

esse posse populum Dei: 2. Illam vocationem procedere debere ex Zion sive Ierusalem: nam Christus ipse suos non prius inde abire voluit, quam donis Spiritus S. instructi essent. 3. Reliqua omnia, quæ in Vajikra rabba adduntur, ad hanc ipsam verbi prædicationem pertinent. Mirandum autem hoc est, Judæos in cortice hærere, scil. in laudibus urbis Hierosolymitanæ, nucleum vero, h. e. verbum Evangelii abjicere.

§. 8.

Messias quoque, postquam ad cœlos ascendit, miracula in suis operatus est. Sohar Genes. fol. 69. col. 271. *Dixit R. Isaac לעתיד לבני*, Temporibus N. T. *justi mortuos excitabunt, eodem modo, quo Elias Prophe- ta, de quo 2. Reg. IV, 31. Et impones baculum meum faciei pueri. Dixit ipsi Deus S. B. An tu illud, quod iusti לעתיד לבני facient, jam facere cupis? Quid sequitur porro? Et imposuit baculum faciei pueri, nulla vero aderat vox, responsio, aut adtentio. Verum iustis לעתיד לבני, hæc confidentia in manu (potestate) eorum posita erit, q. d. Zachar. VIII, 4. Et unusquisque baculum habet in manu sua, ad vivificandum scilicet per eum mortuos. Quinam vero sunt illi mortui? Illi, qui ex gentilibus proselyti facti sunt. Ibidem fol. 81. col. 319. postquam sermo fuit de corporibus Sanctorum cum Messia resurgentibus, sic pergunt: R. Jehuda dixit: עתידים צדיקים אותו וזמן לברא עולמות ולהחיות סתים. Illo tempore iusti mundos creabunt & mortuos in vitam revocabunt. Prior locutio est catachrestica. Volunt enim dicere, miracula summa & maxima patrabunt.*

§. 9.

Messias tandem suos ita protexit ac direxit, ne in excidio urbis Hierosolymitanæ & totius regionis perirent. Testatur hoc locus ex Pefikta sotarta fol. 85, 1. *R. Chija præcepit hominibus suo tempore viventibus, ut, quum audirent, regem violentum surrexisse, ibi non manerent. --- Dixerunt autem ipsi: Domine, quorsum fugiemus? Respondit ille: In Gathaleam superiorem, q. d. Joël. III, 5. Quoniam in monte Zion & Hiero-*

solyimis erit effugium: & Obad. v. 17. In monte Zion erit effugium, & erit sanctus. Ecce sciverunt prisca, in Galilæa fuisse aliquod effugium, quod revèra sic contigit: nam pars illius regionis post excidium Judaicum integra remansit, cujus rei causam ego hanc esse reor, quia gentiles multi Judæis & Christianis ibidem intermixti erat, und *Galilæa gentium* dicitur. Sed quoniam illi erant, quibus effugium promittitur? Resp. Illi, qui ad montem Zion & urbem Hierosolymitanam sese conferebant. Atqui vero illa tunc erat destructa, & nemini Judæorum aut Christianorum eodem aditus patebat. Constat igitur, illos hic innui, qui Hierosolymam mysticam & supernam sectarentur, qui- que ex Judaismo egressi fuerant. Hi non solum in Galilæa perfugium quæsierunt, quod ipsis cum Judæis commune fuit: sed etiam ab ipso

Servatore moniti, imminente ultimo excidio, ultra Jordanum se contulerunt, & in urbe Pella locum tutum
invenerunt.

LIBER SEPTIMVS, RELIQVA DE MESSIA DOGMATA CONTINENS.

Superfunt reliquæ Veritates dogmaticæ, quæ ad completam de Messia ideam formandam adhuc requiruntur, quorum pertinet *primo* triplex munus, Regium, Sacerdotale & Propheticum: *deinde* status duplex, Exinanitionis & Exaltationis: *tandem* Officia erga Messiam, quod posterius penum libro VIII. reservabitur. Monendi vero hic sunt Lectores, ut, quotiescunque aliquod de Messia dogma occurrit, simul ad librum II. respiciant, ubi semper plura loca Rabbiorum aderunt, quæ sedulus Scripturarum cultor facile inveniet. Tria illa munera brevibus verbis comprehendunt in Tikkune Sohar c. 5. fol. 15, 2. ubi Lapidem, quem ædificantes rejecerunt, tres Coronas adscribunt, *Legis* scilicet, *Sacerdotii* & *Regni*. Vide Locum Generalem LXV.

CAPVT I. DE MVNERE MESSIÆ REGIO.

ARGVMENTVM.

MESSIAS EST REX. 1. ET QUIDEM SPIRITUALIS, REGENS ECCLESIAM. 2. HUIUS REGNI CONSIDERATUR I. FUNDAMENTUM, QUOD EST IPSE MESSIAS. 3 - - 7. II. FORMA. 8. VETUS TESTAMENTUM EST ABROGATUM. 9. SPECIATIM SACRIFICIA, VACCA RUFA, PANES PROPOSITIONIS, SACERDOTES. 10. DIES FESTI, JEJUNIA, NASIRÆI. 11. QUÆ ANTE PROHIBITA SUNT, NUNC FIUNT LICITA.

Gggg 2

IMMU-

IMMUNDITIES ET ANIMANTIA IMMUNDA CESSANT. 12. PROPHETÆ ET PROSELYTI CESSANT. 13. MULTA LEGALIA TEMPORIBUS MESSIÆ SUA SPONTE DESIERUNT. 14-16. TRADITIONES HUMANÆ CESSANT. 17. SOLUS DIES EXPIATIONIS REMANET. 18. SUCCESSIT FOEDUS NOVUM. 19-21. CUJUS PRÆSTANTIA DESCRIBITUR. 22-25. III. SUBDITI, JUDÆI ET GENTILES. 26-32. INTER QVOS DISSIDIUM DESIT. 33. ET TEMPLA CHRISTIANORUM GLORIOSA SUNT. 34. IV. SIGILLA FOEDERIS NOVI, BAPTISMUS. 35. 36. COENA DOMINI. 37-39. V. SEDES REGNI. 40. 41. VI. PRÆROGATIVÆ ILLIUS. 42-44. VII. POTENTIA IN HOSTES. 45-47. DESTRUCTIO CULTUS IDOLOLATRICI. 48. VIII. DURATIO. 49.

§. 1.

Messiam Regem esse ostendit tritum illud Judaicum, מלך משיח, quod singulis diebus in scriptis Rabbiorum versanti vel centies occurrit. Talem vero illi Regem statuunt, qui prorsus esset singularis, neque sui similem in coelo & terra haberet. Huc pertinet illud ex Sanhedrin fol. 99, 1. ad verba Jefa. XXIII, 15. Et Tyrus oblivioni tradetur per annos LXX. כימי מלך אחד, sicut diebus regis unius. אחדו מלך מיוחד. *Quisnam est ille Rex unicus? Resp. Messias.* Adde Locum Generalem LXXX.

§. 2.

Et quamvis Messias, utpote verus Deus, in regno quoque potentie imperium obtinet, tamen regnum ejus præcipue Spirituale est, Ecclesiam spectans, quam fundare, colligere, atque ab hostibus ipsius protegere debet. Sohar Levit. fol. 38. col. 151. ubi de verbis Zachar. IX, 9. actum fuerat: Pauper & infidens asino. *Et illo loco non vocatur Rex, donec equis suis infideat, qui sunt Ecclesia Judaica.* ככה כו אירו לבר. מאתריה לאו אירו מלך. *Quando enim Deus S. B. extra locum suum esse dicitur, tunc non vocatur Rex. Quando autem glorificatus est in loco suo, tunc Dominus est Rex.* Zachar. XIV, 9. Idem de Israëlitis dicitur, quod omnes filii sint Regum, nimirum ad modum parentis sui se habent. Non enim

enim sunt filii Regum, donec glorificentur in terra Israël. De collectione Ecclesiæ ex Judæis & gentibus agit locus ex Sohar Deuter. fol. 118. col. 274. ubi commentantur ad Exod. XII, 38. Et turba multa exivit cum ipsis. *In omnibus illis non separati sunt ab Israëlitis:* (nimirum turba illa hominum Ægyptiorum eadem sorte cum Israëlitis fuerunt) *neque serva separata est a domina, usque ad redemptionem postremam* (per Messiam) *ubi filius Regis juxta est, qui etiam dicitur Columna intermedia,*

§. 3.

Neque Messias tantum Auctor, &, ut post audiemus, Defensor, sed & fundamentum Ecclesiæ suæ est. Et hic liceat elegantissimas illas Judæorum meditationes de **אבן שתיים** proferre, in quibus tanquam lapis Ecclesiæ angularis describitur. Sohar Genes. fol. 53. col. 209. R. Jehuda aliquando media nocte surrexit, ut in Lege studeret in domo hospitii in civitate **בית כחש**. In illa vero domo Judeus aderat, qui duas peras vestimentis impletas secum habebat. R. Jehuda sic incipiebat loqui ad verba Genes. XXVIII, 21. Et lapis hic, quem posui in statuam. *Intelligitur אבן שתיים*, unde plantatus (fundatus) est mundus, & in quo edificatum est templum. Alter ille Judeus erexit caput & dixit. *Quomodo fieri potest, ut hic lapis, qui ante mundum conditum fuit, & in quo mundus fundatus est, dum tempore Jacobi erigeretur? nam id expresse textus vult.* R. Jehuda ad ipsum conversus sic loquitur: *Tota terra Israël in hoc lapide fundata (ad verbum, duplicata) est. --- Amor & adhesio Davidis Regis in hoc lapide fuit, de quo etiam dixit Psalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes &c. Quando igitur voluit splendorem Domini sui accurate intueri, illum lapidem primum in manus sumsit, postea ingressus est. Nemo enim, qui in conspectum Domini sui prodire cupit, sine hoc lapide ingredi potest, q. d. Levit. XVI, 3. כוהן, Cum hoc ingrediatur Aaron in sanctum. Et David semetipsum collaudat & gloriatur, dicens Psalm. XVII, 15. Et ego in justitia videbo vultum tuum. Et omne studium Davidis in eo positum fuit, ut hunc lapidem intueretur ac perspe-*

Hum haberet, prout par est, *לגבי רישל*, ex parte superna. — Jacobus semet ipsum collaudat ac gloriatur de hoc lapide, quem, inquit, erexi in statuam. Nam usque ad illud tempus nemo ipsum sic erexit, sicut ipse. Propterea dicitur: Et sumsit lapidem, quem sub capite suo posuerat, & erexit ipsum in statuam. *Quid est statua?* Jacuerat prius, & is eum erexit: & unguentum in eum profudit. Nam Jacobus in hac parte plus prestare poterat, quam mundus universus. — Porro cepit dicere ad verba 1. Reg. II, 12. Et Salomo sedit in throno David patris sui, & confirmatum erat regnum ejus valde. *Quenam est hæc laus?* Resp. Ea, quod lapidem *שתיית* aptavit, in eoque Sanctum Sanctorum collocavit; tum demum confirmatum est regnum ipsius. Et scriptum est alibi Genes. IX, 16. Et intuebor illum (arcum,) ad recordandum fœderis æterni. Nam ecce Deus S. B. continuum illius desiderium habet, & quicumque ipsum non intuitus est, ad ipsum accedere non potest. *Quid vero sibi volunt verba: Et videbo illum?* Resp. Mysterium hoc est, sicut alibi dicitur Ezech. IX, 4. notabis signum, ut scil. conspiciatur in eis: Et sunt qui dicant, denotari hic sigillum sanctum (circumcisionis) in carne. R. Jebuda dixit: Revera omnia sic se habent. Verum hic arcus, qui in mundo apparet, in mysterio superno consistit. Et quando Israëlita e captivitate egredientur, tunc ille arcus exornabitur coloribus suis, sicut sponsa, quæ exornatur marito suo. Respondit Judeus ille: Sic dixit mihi pater morti proximus: Non aspicias pedes Messie, usque dum videbis hunc arcum in mundo pulchris coloribus exornatum, & mundus illustrabitur: & tunc videbis Messiam. Vnde vero hoc probabis? Resp. Ex verbis: Et videbo illum, ut recorder fœderis æterni: Nunc conspicitur coloribus obscuris, ad recordationem, quod non venturum sit diluvium. Illo autem tempore conspicietur coloribus pulchris exornatus, & tunc recordabitur Deus fœderis æterni, & excitabit ipsum ex pulvere.

§. 4.

Alia loca de hoc lapide annectimus. Sohar Genes. fol. 124. col. 492.

R. J. se

R. Jose incepit dicere ad hæc verba Jobi XXXVI, 6. In qvanam re fixæ sunt bases terræ? Hæc verba Deus propterea dixit, quia sub initium creationis septem columnas mundi creavit, q. d. Proverb. IX, 1. Septem columnas ejus excidit. Cui vero rei hæ columna infestant, nemini notum est, quia hoc est mysterium profundissimum omnium mysteriorum. Mundus autem non ante conditus est, quam (Deus) sumpsit lapidem, qui vocatur שֹׁהַר שֶׁחֵן, hunc, inquam, sumpsit Deus S. B. & in abyssum projecit, & ab alto in profundum defixit, ex quo fundata est terra, & est centrum terræ, in quo Sanctum Sanctorum consistit, q. d. Jobi XXXVIII, 6. Aut quis projecit lapidem angularem? De hoc alibi Jesa. XXVIII, 16. Lapis probationis, anguli, decoris. Et rursum Psalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes, factus est caput anguli. — Et hic est lapis septem oculorum, de quo Zachar. III, 9. Sohar Numer. fol. 100. col. 397. Prohibitum est Sabbatho uti vasis de terra, imo etiam projicere lapides: nam illi requiem habent propter Schechinam, quæ Lapis dicitur, quemadmodum Scriptura de illa dicit Genes. XLIX, 24. Exinde pastor, lapis Israëlitis, Et Zachar. III, 9. Super lapide uno septem oculi. Psalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes.

§. 5.

Sohar Exod. fol. 92. col. 374. ubi commentantur ad verba Exod. XXXIX, 2. Et fecit Ephod, aurum &c. R. Jose dixit: Ephod & Pectorale כְּהֹדֶם, tanquam (i. e. revera) unum sunt, quod exinde docemus, quia in illo loco, ubi versantur duodecim lapides, omnes illi accipiunt nomina filiorum Israëlitis: Et omnes XII. termini (tribuum) superni, omnes illi, inquam, mystice designant Israëlitas, quod indigitatur verbis Psalm. CXXII, 4. Nam eo ascendunt tribus, tribus Domini, testimonium Israëlitis ad celestium nomen Domini. Nam eo ascendunt tribus: hæc sunt XII. tribus supernæ, quæ sunt tribus Domini, nam ecce hoc nomen יְיָ est testimonium Israëlitis. R. Chija dixit: Vox tribus bis repetitur: verum per illa verba: Eo ascendunt tribus, intelliguntur tribus inferiores: per tribus

tribus Domini vero in ius superna, Testimonium Israël est *mysterium nominis sancti superni*, quod vocatur עֵדוּת, Testimonium, q. d. Psalm. CXXXII, 12. Et testimonia mea docebo ipsos. Et illa XII. tribus sancte superna sunt lapides XII. sancti: & propterea illi sunt inferius sicut superius. Omnia illa nomina XII. tribuum insculpta sunt illis lapidibus, Summus vero Sacerdos gestat illos. Veni & vide. Quum Jacobus ad Haran veniret, quidnam Scriptura dicit? Genes. XXVIII, 10. Et sumsit ex lapidibus illius loci, & sub capite posuit. Illi sunt XII. lapides sancti, & omnes facti sunt lapis unus, q. d. v. 21. Et lapis iste, quem in statuam erexi. Illos igitur vocat unum lapidem. Sed quænam est ratio? Resp. Quia XII. illi lapides comprehenduntur in uno lapide sancto superno, דְּאִתּוֹ לְעִילָיו, פְּנֵהוּ, qui excelsior illis est, q. d. Et lapis ille, quem in statuam erexi, erit domus Domini. Et propterea hic Summus Sacerdos illos ad pectus suum apponit, ut semper ipsis bene cupiat, q. d. Exod. XXVIII, 29. Et portet Aaron nomina filiorum Israël ad pectus suum coram Domino semper. Et propterea omnia ista sunt in mysteria illorum duodecim. Duodecim superna, abscondita sunt superius, quæ asservantur in mysterio superno sancto, & sunt *mysterium Legis*, & egrediuntur ex voce una exili, prout docuimus. Duodecim alii absconditi sunt inferius ad modum illorum, & egrediuntur voce altiora, quæ est אֶבֶן, Lapis, q. d. Genes. XLIX, 24. Inde est pastor, Lapis Israël. Inde quoque stabilimus sensum mysticum hujus textus Genes. XXIX, 3. Et congregati sunt ibidem omnes greges, & revolverunt lapidem. Hic lapis est Schechina, אֶבֶן בְּרִית, lapis firmitatis, (Jesa. XXVIII, 16.) lapis Israël, quem circumvolvunt, & secum in captivitatem abducunt. Scriptum autem ibidem porro est. Et repofuerunt lapidem ad os putei loco suo. Nomine autem hujus lapidis, omnes reliqui, quamvis multi sint, dicuntur lapides. אִתּוֹ אֶבֶן וְאִתּוֹ אֶבֶן. Quamvis utique inter hos lapides differentia intercedat. Sunt lapides, qui domui fundamentum præstant, q. d. I. Reg. V, 17. Et præcepit Rex, ut adducerent lapides magnos, lapides pretiosos, ad fundandum domum Domini, lapides cæcos. Dantur quoque lapides superni pretiosi, qui numero sunt

sunt XII. in quatuor ordinibus, sic, ut tres in singulis ordinibus consistant ad quatuor plagas mundi, ad modum quatuor illorum vexillorum, quæ migrarunt in deserto. Illi vero sunt XII. tribus, tres in singulis ordinibus, ad quatuor plagas mundi. Omnia vero sunt mysterium unum, prout docuimus.

§. 6.

Sohar Nutner. fol. 64. col. 254. Quod si quis objiciat, quod is, qui Pascha mense secundo celebrat, plus valeat; respondeo, non ita esse. Nam ecce Israëlita, semen sanctum, qui Pascha tempore suo celebrant, Solem & Lunam simul sumunt. וְכָאֵן נִטְיִיל יִסְרָאֵל בְּקִדְמִיתָא נִטְיִיל בְּנֵינָא. Et quicumque fundamentum primo loco recipit, is quoque totum ædificium accipit. Quodnam vero est illud fundamentum? Noli hic dicere de fundamento superno, quod est Iustus, fundamentum mundi: verum de fundamento lapidis pretiosi, de quo Psalm. CXVIII, 22. Lapis, quem rejecerunt ædificantes, factus est Caput anguli. Nemo autem firmiter habitat, nisi huic fundamento superfructus. Sohar chadafsch fol. 24, 3. Super hoc lapide est Sanctum Sanctorum, & Schechina sive Gloria superna super eo est. Et hoc est, quod Scriptura dicit Genes. XLIX, 24. Exinde est pastor, & lapis Israël. Et nomen sanctum regis superni insculptum est ipsi. Cum Jacobus veniret, nomen illud sanctum prædicavit, quo facto in hunc ipsum locum sanctissimum, ubi nunc est, collocavit. --- Jacobus nu'lam lapidis rationem habuit, nisi propter mysterium, quod illo innuitur. --- Jacobus posuit illum lapidem sub capite, h. e. שֵׁם בְּלִבּוֹ, in corde suo recondidit. Sequitur Genes. XXVIII, 11. Et dormivit in loco illo: h. e. acquievit mens ejus in isto loco.

§. 7.

Hæc igitur, quæ cuiquam nimis fortasse involuta, & longe nimis petita videntur, jam nostro more explanare convenit, ut Lector videat, loca id probare, quod volumus. Hinc puncta sequentia consideranda proponimus.

1. Fundamentum totius hujus meditationis est particula **וזהו**, quæ primum occurrit Psalm. CXVIII, 23. *A Domino fuit וזהו*, hoc: deinde de lapide, quem Jacobus erexit. Postquam igitur viderunt, priorem locum proprie de Messia agere, posteriorem quoque mystice, vel etiam typice, de eodem interpretari sunt: porro duo loca adfuerunt, in quibus hæc vox **וזהו** habetur, nempe Genes. X, 12. & Levit. XVI, 13. & eadem ad Messiam accommodant. Adde & supra libro I. p. 45. 46.

2. Messiam vero per hunc lapidem **שתייר** indigitari, probatu admodum facile est. Nam primo locum Psalmi adductum de nullo alio, nisi Messia, intelligunt, ut supra lib. II. docuimus. Deinde Messia mentio expresse injicitur, & Sehechina, quod Synonymum Messia est, occurrit. Accedit

3. Quod talia hic de **אבן שתייר** prædicentur, quæ in nullum alium, quam Messiam, conveniunt, qualia sunt, quod David eo delectatus fuerit, eumque inspexerit, quando ad sancta Dei introire voluit: quod per hunc ad Deum accedere queamus: quod, qui hunc inspicit, ipsum Deum videt, quæ duo Joann. XIV, 6. 9. de Messia nostro occurrunt.

4. Is igitur lapis, quem ædificantes Ecclesiam Pharisaicam rejecerunt, factus est lapis angularis Ecclesie veræ Novi Test. In eo fundatus est non solum mundus universus, quod ad Deum in genere consideratum & omnes divinitatis personas pertinet, sed etiam ecclesia, quæ a Judæis Sanctum Sanctorum appellatur. Sic ut ille **אבן שתייר**, in quo Sanctum Sanctorum, & præcipue Arca foederis, stetit memoratur, typus Messia fuisse credatur. Alia de hoc lapide, quæ Judæi sequiorum temporum nugantur, lubens prætereo, & lectorem ad disert. Theodori Hasei, de hoc ipso lapide conscriptam, ablego.

§. 8.

Quemadmodum vero Regis est Leges suis præscribere, & pristinas, si quæ adfuerunt, vel abolere, vel immutare & ad tempus præsens accommodare, vel etiam plane novas condere: sic idem de Rege Messia usu

usu venire, res ipsa docet. Is enim Legem ceremonialem prorsus abrogavit, & loco illius jugi fere intolerabilis nos ad veram libertatem filiorum Dei perduxit. Loco veteris autem fœderis novum aliquod nobiscum pepigit, & sigillis suis, h. e. Sacramentis novis in locum veterum succedentibus, confirmavit. Agedum de singulis illis doctrinam veteris Ecclesiæ Judaicæ audiemus.

§. 9.

Igitur Legem s. Vetus Testamentum abrogari debuisse, antiqua est Judæorum fides. Quam probamus primo quidem ex notissima illa Scholæ Elianæ traditione, quod nimirum Lex non nisi per annos bis mille durare debuit. Deinde ex locis sequentibus. Mechilta fol. 16, 1. *Ben Soma dixit ipsis: לעריר לבנה*, Temporibus Messiae non amplius mentionem exitus ex Ægypto injicient, q. d. Jerem. XXIII, 7. Propterea ecce dies venient, quibus non dicetur amplius: Vivit Dominus, qui Israël e terra Ægypti eduxit, sed potius: Vivit Dominus, qui Israël e terra Septentrionis reduxit. Midrasch Koheleth fol. 73, 4. ad verba Koheleth I, II. *Quot miracula facta sunt Israëlitis, quum ex Ægypto egressi sunt? & tamen de his dicitur: Nulla est memoria prioribus, & posterioribus quoque non erit. Cuinam igitur rei memoriam tribuam? Resp. לנכים של עולם הבא*, Miraculis seculi futuri, q. d. Jerem. XXIII, 7. Non dicent amplius: Vivit Dominus &c. Nervus & nexus probandi est facilis. Scilicet temporibus Messiae memoria veterum beneficiorum, qualis erat educatio ex Ægypto, oblitterabitur, beneficiis scilicet novis accedentibus, quæ longe majoris sunt æstimanda. Illud vero beneficium in eo consistit, quod Israëlita ex captivitate Babylonica reduces ad regnum Messiae sunt convocandi, & per justitiam illius fide apprehensam salvandi. Adde locum insignem, quem produximus tomo I. hujus operis ad Hebr. IX.

§. 10.

Præcipua pars cultus Levitici consistebat in sacrificiis, hæc vero

temporibus Messiae abolenda fuerunt. Sohar Exod. fol. 85. col. 346. Cum Israëlites essent in terra sancta, per illos cultus & sacrificia, quæ fecerunt, omnes morbos & penas ex mundo sustulerunt: השתא משיח מסלק השוא עלמא לון מבני עלמא, nunc autem Messias tollit eas a filiis hominum, usque dum ex hoc mundo egrediuntur: ומקבל עונשירא, & reatum ejus (mundi scilicet) in se suscipit, sicut jam diximus. Vajikra rabba sect. 9. fol. 153. r. Tanchuma fol. 55, 2. Pesikta forarta fol. 11, 1. & Midrasch Tehillim ad Psalm. C, 2. fol. 36, 4. R. Pinchas nomine R. Levi, & R. Jochanan ex ore R. Menachem Galilei dixerunt: לעתיד לבא כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל. Temporibus Messie omnia sacrificia cessabunt, sed sacrificium laudis non cessabit: (In Midrasch Tehillim vox לבא abest,) q. d. Jerem. XVII, 26. Et adducentes laudem in domum Domini. Tanchuma fol. 48, 1. Dixit Deus S. B. In hoc mundo peccata hominum expiata sunt per sacrificia: verum לעומם הבא ego peccata tua expio sine sacrificio (ex animantibus facto) q. d. Jesa. XLIII, 25. Ego, ego deleo peccata tua propter me.

De vacca rufa in specie locus pulcerrimus exstat in Baal hatturim ad Numer. XIX, 9. לא יצטרכו לאפר פרוה, Non amplius opus habebunt cinere vacce rufæ, nam Deglutiet Dominus mortem in æternum. Hæc autem verba Prophete de Messia loqui, jam aliquoties adfuit.

De panibus propositionum. Schemoth rabba sect. 50. fol. 142, 3. Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Vos fecistis mihi mensam, אני מציל אתכם, מן הערובה, ego absolvam vos, ut non amplius illam instruere debeatis, (panibus & reliquis eo pertinentibus) & ipse instruam vobis mensam לעתיד לבא temporibus Messie.

Cessantibus sacrificiis cessabunt quoque Sacerdotes, ad quorum honorem peregrinis quoque adspirare dabitur. Schemoth rabba sect. 19. fol. 118, 3. Cujusnam respectu Jobus dixit c. XXXI, 32. Foris non pernoctabit peregrinus? Resp. עתידים גרים להיות כהנים ומשרתים בבית המקדש, Peregrini erunt sacerdotes, & in templo ministrabunt, q. d. Jesa. XIV, 1. Peregrinus adhærebit illis, & cum domo Jacob aggregabuntur.

§. 11.

De diebus festis idem tenendum. Pirke R. Eliezer c. 46. כל המעדים עוברים, *Omnia festa cessare debent, sed dies expiationis nunquam cessat.* Vajikra rabba, citante R. Jos. Albo in libro עקרים, quæ verba mihi librum evolventi non statim occurrerunt: בל המעורר עתידן: ליבטל חוץ מפורים והכפורים: *Omnia festa cessabunt, excepto festo Purim & die expiationis.* Schechina est occlusio temporum & dierum festorum. Vide supra p. 19.

Idem de jejuniis. Rosch haschana fol. 18, 2. R. Channa fil. Bisna ex ore R. Simeonis חסידא, pii dixit: Quid scriptum est Zachar. VIII, 19. Sic dixit Dominus: Jejuniū mensis quarti, quinti, septimi & decimi domui Judæ erunt gaudium & lætitia? Nimirum tempore pacis, (quando ab hostibus non infestantur) erunt gaudium & lætitia, quando autem nulla pax est, tunc erit jejuniū. Ex quo postea Raf & R. Chanina concluderunt, במלה מגלה תענית, quod omnes constitutiones de jejuniis destitute sint.

Idem de Nasiræis. Erubin fol. 43. 1, 2. Veni & audi: Illo tempore, quo filius David venit, etiam Nasiræis licitum est vinum bibere. Huc usque antiqua Judæorum fides, quam vero Talmudistæ recentiores additione quadam contaminarunt, dicentes, Sabbathis & diebus festis id licitum fore, diebus autem profestis non item. Jam vero superius adfuit, dies festos temporibus Messie abolendos esse, igitur hæc ipsorum distinctio non satis bene convenit.

§. 12.

Omnia huc usque prohibita temporibus Messie sunt licita. Midrasch Tehillim ad Psalm. CXLVI, 7. יהוה מתיר האסורים. Dominus solvit ea, quæ ligata sunt. כל מה שאסר. *Et temporibus Messie Deus omnia licita pronunciat, quæ ante prohibita erant.*

Nulla immundities locum habet. Midrasch Schmueel fol. 69, 2. במת מצור, *In hoc mundo licitum est, ut vos immundi fiat.*

Hb hb 3

super

super tali mortuo, quem Lex concessit; verum לעתיד לבוא, temporibus Messie nulla prorsus immundities locum habebit.

Sanguis menstruæ non erit immundus. Midrasch Tehillim ad Psalm. CXLVI, 7. Nulla major prohibitio est, quam menstrui, nam uxorem menstruum passam Deus S. B. marito prohibuit. ולעתיד לבוא הוא מותר. Verum temporibus Messie illam licitam pronunciat, q. d. Zachar. XIII, 2. Etiam Prophetas & spiritum impurum auferam a terra. Per impuritatem vero nihil aliud intelligitur, nisi menstruum, q. d. Levit. XVIII, 19. Et ad uxorem in menstruo impuritatis ejus non accedet. Post pauca quædam additur ratio: לעתיד לבוא שכינה ביניהם, Temporibus N. T. Schechina inter ipsos est: igitur conjuges sibi invicem non sunt prohibiti. Judæi h. l. signum interrogandi volunt poni, sed sensus tunc esset superioribus plane contrarius.

Omnia animantia immunda temporibus Messie licita sunt. Midrasch Tehillim ad Psalm. CXLVI, 7. fol. 49, 4. Sunt, qui dicant, quod omnia animantia, quæ immunda sunt in hoc mundo, מותר אוחה הקבה לעתיד לבוא, Deus S. B. munda pronunciet temporibus Messie.

Caro porcina temporibus Messie licita fore credebatur. Tanchuma citatus a Dantzio: Cur porcus dicitur חזיר? Resp. מפני שעתיד הבה להחזירו לשבת, quia Deus S. B. eundem Israelitis restituet.

§. 13.

Etiam Prophetas cessaturos esse docent, quippe qui Messiam futurum prænuntiabant. Sub adventum igitur Messie non amplius opus habebant ministerio Prophetarum. Berachoth fol. 34, 2. & Schabbath fol. 63, 1. כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח. Omnes Prophetae non nisi usque ad tempora Messie vaticinati sunt.

Eodem modo profelyti nulli erunt temporibus Messie. Sohar Levit. fol. 34. col. 134. Jevamoth fol. 24, 2. Avoda fara fol. 3, 2. Tikkune Sohar c. 15. אין מקבלים גרים בימות המשיח, Non recipiunt profelytos temporibus Messie. Sensus verborum hic est: Nullos

los profelytos tunc recipiendos esse more Judaico, per circumcissionem & alias ceremonias tunc usitatas, sed illum morem prorsus abrogandum esse. Ipsi Judæi quoque se sic explicant, ut tantum ejusmodi intelligant, qui pertinent ad ערב רב, (Exod. XII, 38.) h. e. malos, qui semper Ecclesiæ admixti sunt. Tales sane temporibus Messiae non fiunt, de qua re alibi pluribus. Vide Locos Generales XXXIV, 6. XXXV, 4. LXXVII. Alias enim frequens est Judæis illa doctrina, futurum scilicet, ut omnes gentes ad Messiam convertantur, de qua re inferius agemus.

Differentia inter Judæos, profelytos & gentiles temporibus N. T. cessare debuit. Kiddushin fol. 72, 2. *Tradunt Rabbini nostri: Spuri & Nethinei לעריר לבנו, tempore Messiae mundi erunt: ita dicit R. Jose. sed R. Meir statuit, non futuros esse mundos. Rabbi Jose autem opposuit: Annon jamdudum scriptum est Ezechiel. XXXVI, 52. Et spargam in vos aquam puram, & mundi eritis?*

§ 14.

Ipsi denique Judæi fatentur, XL. annis ante destructionem templi, h. e. ipso tempore Messiae nostri, varia cessasse, quæ tamen Deus ipse in Lege vetere præscripserat, & quidem cessasse illo tempore, quo templum & religio Judæorum adhuc vigeant. Quæ res monere ipsos debebat, ut adtenderent, & signa illorum temporum observarent. Nam pleraque illorum sua sponte, ut ita dicam, cessarunt, sine quodam consilio aut violentia hominum, solo Deo rem ita dirigente, ut rempublicam Judaicam sensim sensimque ad agnoscendum interitum suum præpararet. Sed audiamus loca Judæorum. Sota fol. 47, 1. 2. in Mischna ex versione Otthonis: Pars exstat in Pesikta sotarta fol. 78, 2. 3. *Postquam multiplicatus fuit homicidarum numerus, cessavit junicis decollatio; nempe ex quo venit Elieser filius Dimai, quem antea etiam Techinam filium Phariseæ vocabant, deinde etiam ipsum בן הרצח, filium Homicide nominarunt. A quo tempore multiplicati sunt adulteri, cessarunt aquæ amaræ,*

& Rabban Jochanan filius Saccat ipsas abrogavit, secundum dictum Hoseæ IV, 14. Annon visitabo filias vestras, quia scortantur, & nurus vestras, quia adulterium committunt? *A quo tempore mortui sunt Jose filius Joëser Zeredæus, & Jose filius Jebudæ Hierosolymitanus, cessarunt botri, q. d. Michæ VII, 1. Non adest botrus, quem comedas, & primitias desiderat anima mea. (Igitur Judæi h. l. innuunt, primitias fructuum tunc cessasse, & in fumum abeunt falsæ Judæorum interpretationes.) Jochanan Summus Sacerdos (qui potuit esse Hannas ille, qui in historia passionis memoratur, nam tempora accurate conveniunt,) abrogavit חורית המעשר, confessionem decimarum, neminem המעוררים, Excitatores, (id est, Levitas stantes in suggestis & clamantes singulis diebus: Evigila, Jehova, quare dormis?) & laniones. Temporibus illius malleus fabrorum auditus est Hierosolymis: (Glossa: בחור של מער, diebus festa majora sequentibus, & fortasse etiam Sabbathis.) Eodem quoque tempore non amplius opus existimavit, ut de רמאי, h. e. decimatione rerum dubiarum quaerent. Ibidem fol. 49, 1. hæc etiam adduntur: Postquam mortuus est R. Gamaliel senior, cessavit gloria Legi, ומרה טהורה ופרישור, & mortua est munditia & sanctimonia, talis scilicet, quæ in separatione ab hominibus & rebus immundis consistebat.*

§. 15.

Res ipsa monet, & operæ pretium est, in re tanti momenti, rationes quoque audire, cur unumquodque prædictorum cessaverit, in quantum scilicet illæ in Gemara proferuntur. Et junicem quidem ideo defuisse dicunt, quia illa a Deo mandata fuit על ספק, si scilicet auctor homicidii incertus fuit: Quum vero tunc cædes impune patrarentur, & a nemine in easdem animadverteretur, non amplius ajunt necesse fuisse, ut junix mactaretur, adeoque illam constitutionem sua sponte defuisse. Rationem, cur homicidia illis temporibus impune patrata sunt, hanc esse statuo, quia Judæi tunc non amplius habebant judicia capitalia, Joann. XVIII, 31. Romani vero non magnopere curabant, si unus vel alter Judæorum

Judæorum interfectus esset. Ipsi Judæi, ut solent, rem colore aliquo fucarunt in Avoda Sara fol. 8, 2. *Non judicarunt amplius delicta capitula. Qvenam est ratio? Quum viderent, quod numerus latronum ita excrevisset, ut non omnes illos judicare possent, dixerunt: Melius est, ut migremus a sede nostra ordinaria in locum alium, ne illi latrones ad penam mortis obligentur, q. d. Devter. XVII, 10. Facies secundum verbum, quod indicabunt tibi e loco isto. Vnde hoc discimus, quod locus causa sit, ut homicidæ scil. mortis rei fiant. Ratio aquarum amararum definentium hæc traditur, quia aquæ illæ nullam vim exseruerunt, si maritus ipse quoque non esset innocens. Quoniam igitur tantum non omnes licenter adulterium commiserunt, non ausi sunt porro hoc experimentum pudicitie fœminarum adhibere, & nulli quoque usui fuit. De botris ratio nulla profertur. Decimarum professionis sublata ratio hæc adducitur, quia nemo illas tunc secundum ordinationem divinam exsolvit. Reliqua vel a Deo non sunt præcepta, vel quoque nihil de iisdem, quod ad rem faceret, profertur.*

§. 16.

Propter similitudinem materię alia etiam adferemus, quæ Judæi anno ante templum destructum quadragesimo accidisse dicunt in Joma fol. 39, 2. *Tradunt Rabbini nostri: Quadraginta annis ante templum destructum fors (duorum hircorum festo expiationis) nunquam cecidit in dextrum, & vinculum laneum non factum est album, neque lampas occidentalis accensa est: Et portæ templi a semet ipsis apertæ sunt, usque dum increpuit illas R. Jochanan fil. Saccai, qui ita dixit: Templum, Templum, tu temetipsum terres? Scio, quod tandem devassandum sis, sic enim jam dudum de te vaticinatus est Zacharias filius Iddo c. XI, 1. Aperi, Libanon, portas tuas, & comedet ignis cedros tuas. Eadem repetuntur in Joma Hierosol. fol. 43, 3.*

§. 17.

Porro quoque Judæi tradunt, Messiam liberasse mundum illo tem-

pore viventem a iugo durissimo traditionum humanarum. Sic exstat in Sohar Genes. fol. 33. col. 132. ubi postquam verba Zachar. XIV, 9. adduxerant: *Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum; ita pergunt: Et propterea Adam, h. e. Israëlita, habent conjunctionem cum Lege, de qua dicitur Proverb. III, 18. Arbor vitæ est omnibus apprehendentibus eam. Et hæc est Matrōna Malcutb, cujus respectu Israëlita filii Regum dicuntur. Et propterea dicit Deus S. B. Genes. II, 20. Non est bonum, hominem esse solum, faciamus ipsi adiutorium juxta ipsum: hæc est Mischna, uxor illius pueri, & est ancilla Schechina: Quod si igitur Israëlita digne se gerant, erit ipsis adiutorium in captivitate ex ea parte, qua res licitas, mundas & rectas pronunciat: Si vero minus, erit כנגרו, contra ipsos, ex ea scil. parte, qua rem immundam, pollutam & prohibitam pronunciat. Priora pertinent ad יצר טוב, posteriora ad יצר הרע. Vxor vero, quæ sanguinem purum, & sanguinem menstruum habet, ex parte Mischnae apponitur illi, & non est conjux plene illi conjuncta. --- Et propterea Moses extra terram sanctam sepultus est, & sepulcrum ejus Mischna est, & nemo sepulcrum ejus novit usque ad hunc diem: sepulcrum ejus Mischna est, quæ dominatur Matrōne, quæ est traditio Moysi & Regis. Et Matrōna separata est a marito suo, q. d. Proverb. XXX, 21. In tribus commovetur anima mea: in servo, qui regnat: hic est servus communis: in ancilla, hæc est Mischna.*

Ad hæc verba, quæ alias non admodum sunt obscura, pauca quædam monebimus. 1. Per Mischnam h. l. non *liber* intelligitur, qui temporibus R. Simeonis nondum erat confectus, sed *res ipsa*, ordinationes scil. & traditiones Ecclesiasticæ, per se non malæ, nisi abusus accedat, & illæ verbo divino derogent. 2. Illa Mischna dicitur ancilla, traditio vero (קבלה) hera, h. e. Lex divina. 3. Quod vero paullo ante tempora Messia ancilla hæc se ultra heram extollere voluit, hoc ex mente R. Simeonis ipse Deus odio habet. Igitur Matrōna sive Messias in Regno suo (מלכות השמים) filios Regum (Apocal. I, 6.) ab hoc ancillæ iugo liberavit.

§. 18.

Quamvis vero Lex antiqua universa per Messiam abolita fuerit, unum tamen ex eadem remanere dicunt, Diem scilicet Expiationis. Pirke R. Eliezer c. 46. *Nisf יום הכפורים*, *Dies expiationum esset, mundus consistere non posset. Nam ille dies peccata expiat, בעולם הזה ובעולם הבא, temporibus Veteris & Novi Testamenti. Et quamvis omnia festa cessare debeant, tamen Dies expiationis nunquam cessat, quia is peccata, tum levia, tum gravia expiat.* Recte, Judæe, Nemo enim sine expiatione peccatorum suorum Deo placere, aut ad eundem pervenire potest. Attamen ille dies expiationis non sensu Judaico, verum potius Christiano, accipiendus est. Postquam enim Messias unico sacrificio peccata totius mundi expiavit, utique hic dies expiationis durat usque ad finem mundi, si scilicet effectum illius spectes, neque unquam aboleri potest.

Porro quamvis Lex illa abolita sit, tamen Messias non omnia rejecit, sed tantum typos & umbras, nam tempore Messiae *אוריתא אהררה לעתקוהרה*, *Lex redit ad antiquitatem suam.* Sohar Exod. fol. 79. col. 240. h. e. eadem antiqua fides, quæ a Protoplastis, Patriarchis, Prophetis & aliis viris sanctis credita est, retinetur.

§. 19.

Lege igitur Veteri abolita Messias Legem novam stabilivit. Midrasch in Jalkut Simeoni II. fol. 46, 1. *Deus S. B. sedebit in paradiso, & docebit: & omnes justi sedebunt coram ipso, omnis autem familia cælestis in pedibus suis stabunt: Sol & Planete ad dextram, Luna autem cum stellis ad sinistram ejus. Ipse autem Deus S. B. יושב ודורש תורה חרשה*, *sedebit & proponet legem novam, quam datus est per manus Messie.* Schir haschirim rabba fol. 15, 2. *Ea hebdomade, qua filius Davidis venit, & quidem anno quinto saturitas magna erit, והתורה חוזרת לחרשה ומתחרשה*, *homines edent, bibent & latabuntur, לישראל*

לְיִשְׂרָאֵל, & Lex transibit in novam & innovabitur Israëlitis. Sub exitum vero hebdomadis septimæ Messias venit.

Dicitur etiam Doctrina nova. Targum Jesa. XII, 3. verba: *Et baurietis aquas cum gaudio ex fonte salutis*: sic vertit: *Et accipietis doctrinam novam cum gaudio ab Electis justorum.*

§. 20.

Dicitur etiam Fœdus novum, quo nomine ab ipso Spiritu S. in V. T. est insignitum. Midrasch Tehillim ad Psalm. II, 7. R. Huna [nomine R. Idi] dixit: *In tres partes divise sunt omnes pœne & castigationes, quarum una pervenit ad Regem Messiam. Et quando veniet hora ejus, tunc Deus S. B. dicet ipsi: עלי לברות לו ברית חדשה, Meum est cum ipso percutere fœdus novum. Sic enim ipse dicit Psalm. II, 7. Ego hodie genui te. In ipsa editione libri Amstelodamensi sic depravate legitur: לבראתו ברית חדשה, Meum est, ut creem ipsum creaturam novam, sed in Jalkut Simeoni II. fol. 90, 2. vera lectio conservata fuit.*

§. 21.

Ratio autem, cur fœdus novum constituendum fuerit, hæc a Judæis adfertur, quia vetus illud fuit imperfectum. Sohar Devter. fol. 110. col. 438. וְרָאִי מֹשֶׁה שִׁירוֹתָהּ הָיָה בְּעֵלְמָהּ לְמַחֲוֵי שְׁלִים בְּכָל־הָאָרֶץ. Apud omnes in confesso est, Mosén initium fuisse in mundo, ut homines essent perfecti in omnibus. — Propterea Moses initium fuit in mundo. Quod si vero dicas: *Quinam est consummatio?* Respondeo: Rex Messias. Per hunc enim talis perfectio in mundo inventa est, qualis omnibus generationibus nondum fuit. Illo tempore perfectio invenietur in supernis & inferioribus, & omnes עֲלָמִין, mundi erunt in consociatione una: propterea Scriptura dicit Zachar. XIV, 9. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum. Midrasch Coheleth fol. 96, 4. ad verba Cohel. XI, 8. Si multos annos lætetur homo letitia legis: & recordetur dierum tenebroforum, qui mali sunt, quod multi illi sint: (h. e. ex mente Judæorum, quod multum adhuc

adhuc temporis spatium præterire debeat, antequam Meſſias ſit exſpectandus.) חורר שחרם לסד בעליו הכל היא לפני חוררו של משיח: (His verbis Scriptoris Θεοπνευστῆς hoc innuitur.) *Lex, quam bono discis in hoc seculo, vanitas est, si cum Lego Meſſie comparetur.* Eadem habentur ad c. II, 1. fol. 75, 1. nisi quod hic dicatur חורר שבעולם הבא, *Lex seculi venturi.* Sohar Exod. fol. 48. col. 189. *Quamvis, ut est Cohet VII, 16. Deus unum alteri contrarium creaverit, & ex medijs tenebris lucem produxerit, tamen ἐμπόδος μὲντος mundus futurus cum כיטור sua, quæ est Columna media, Sole longe est superior.* Præstantiam quoque hujus fœderis novi præ veteri exinde concludunt, quia in vaticinijs de illò verba emblematica repetuntur: e.g. Jesa. XL, 1. *Consolamini, Consolamini:* c. LII, 1. עורי, עורי, *Evigila, Evigila:* c. LI, 17. התעוררי, *Expergiscere, Expergiscere:* c. LX, 1. *Surge, illuminare:* c. LI, 12. *Ego, Ego consolans vos:* c. XLIII, 25. *Ego, Ego deleo iniquitates tuas:* c. LXI, 10. *Gaudendo gaudebo in Domino:* c. LVII, 14. *Sternite, Sternite viam.* Loca hujusmodi quære supra in Generalibus libro II, p. 71.

§. 22.

Præstantia hujus fœderis inter alia exinde adparet, quod ad terram Israëliticam non est alligatum, sed ubique terrarum, & omni quoque tempore, observari potest. Tanchuma in Jalkut Simeoni II. fol. 57. 2. ad verba Jesa. LXVI, 23. Et fiet singulis mensibus & Sabbathis &c. *Quomodo autem fieri potest, ut omnia Israël singulis Sabbathis & novilunijs Hierosolymam veniat? Respondit R. Levi: Hierosolyma tanto erit spatia, quantum terra Israël implet, & terra Israël, quantum totus terrarum orbis.* Nos igitur exinde sic concludimus: Ergo Hierosolyma nostro tempore per totum terrarum orbem extenditur. Ergo, ubicunque fideles sunt in toto terrarum orbe, ibi Sabbathum & novilunia Hierosolymis celebrare possunt. Sed postea, ut solent, addunt fictionem, nimirum, Deum jussurum, ut nubes eos Hierosolymam deferant: quod est absurdum. Si enim Hierosolyma per totum terrarum orbem extenditur, illud ministerium

sterium nubium prorsus est supervacaneum. Midrasch Tehillim ibid. fol. 104, 3. & Pesikta rabbathi fol. 1, 2. *Dixit Deus S. B. O filii mei: בעולם הזה, Secula hoc (h. e. temporibus V. Test.) vos quotannis ascenditis, quando autem finis accedet, (scil. עולם הזה דא) vos singulis mensibus ascendetis, q. d. Jesa. LXVI, 12. Et fiet, singulis mensibus &c. Othioth R. Akiba fol. 9, 2. Dicunt Israhelites ad Deum: Domine mundi, רחמינו רוגמא של עולם הבא, ostende nobis דער װאָלט, imaginem mundi futuri. Respondet Deus: Habetis Sabbathum. Hoc unum est ex LX. rebus mundi futuri, qui totus est Sabbathum. Unde vero probatur, quod mundus futurus totus sit Sabbathum? Ex verbis Psalmi XCII, 1. Canticum laudis ליום השבת, h. e. in illum diem, vel tempus, quod merum est Sabbathum.*

§. 23.

Et hoc modo mundus factus est alius, novamque faciem induit, si scilicet oeconomiam divinam & modum illius spectes. Deus enim tunc res varias innovavit, de quo confer traditionem Judæorum supra libro II. p. 62. 114. 243. seqq. Et tunc contigit illud, quod ait D. Apostolus 2. Corinth. V, 17. Τα ἀρχαία παρῆλθεν ἰδὲ γέγονε καινὰ τὰ πάντα. Huc pertinet illud, quod habetur in Sohar Genes. fol. 28. col. III. R. Eleasar dixit: עולם עלמא, Constituit Deus restituere mundum, וּלְהַקְנָא חוּחָא בְּבִנְיָנָא, & in ordinem redigere mentes humanas, ut prolongent dies suos in secula, q. d. Jesa. LXV, 52. Quoniam sicut dies ligni dies populi mei. Et alibi c. XXV, 8. Deglutiet mortem in æternum &c.

§. 24.

Hæc igitur Ecclesia, & beneficia in eadem exhibita, viam nobis parant ad Deum perveniendi. Hæc est Hierosolyma illa sancta, superna, coelestis, cujus magnificentiam Prophetæ tantopere celebrant. Sohar Exod. fol. 21. col. 83. ex versione Sommeri p. 32. *Quenam est via arborea vite? Resp. Matrux magna, quæ est via ad hanc arborem magnam & robustam vite. Quorsum pertinet, quod dicitur Cantic. III, 7. Juxta lectum*

Etum Salomonis stant sexaginta viri fortes de fortibus Israël, *Israëlis intellige superioris*, singuli cincti gladio &c. *Matrona proficiscente, omnes post eam se elevant.* Hoc est, quod dicitur Exod. XIV, 19. Et proficisciebatur Angelus Dei. Num vocatur Angelus Dei? Dixit R. Abba: Omnino. *Veni & vide, sic dixit R. Simeon: Deus O. M. paravit coram illo (scil. angelo) templum sanctum, templum supremum, urbem sanctam, urbem supremam, Hierosolymam supremam, quæ vocatur urbs sanctitatis.* Qui ergo ascendere vult ad Regem, viam rectam ingredi non potest, nisi ex hac civitate sancta iter suscipiat ad Regem. Ex hac enim via rite instituitur, conf. Psalm. CXVIII, 20. Hæc porta est Jehovæ, quam ingredientur iusti. Conferat hic Lector, sic placet, dissertationem de Hierosolyma celesti, Horis Hebraicis subiectam, & quæ ex Rabbiniis recentioribus collegit G. E. Edzardus præf. c. 1. Avoda Sara p. 7. seqq.

§. 25.

Illam præstantiam Ecclesiæ Novi Testamenti Deus per Prophetas sub antiquo fœdere viventes sic adumbravit, ut locutionibus typicis & figuratis uteretur: E. c. lupos cum agnis pasturos, gladios in ligones & vomeres esse convertendos, splendorem solis tunc septuplo clariorem fore: & si quæ sunt hujus generis alia. Omnia hæc vaticinia a Judæis antiquis de Messia intellecta sunt, quemadmodum liber secundus satis superque docet. Quumque lupi & hastæ & sol nihil prorsus cum regno Messiae commune habeant, facile sanus quisque æstimabit, locutionibus illis a bono interprete sensum hujusmodi tribuendum esse, qui Spiritui Sancto inspiranti, & rei tam eximiae, quæle regnum Messiae est, conveniat. Nimirum sensus mysticus hic locum habet, id quod ipsi recentiores quoque fatentur apud Edzardum in præfatione modo citata p. II. nedum antiquiores. Facessant igitur portentosa recentiorum interpretationes, quibus spem suam de regno Messiae mundano superstruunt, quarum satis magnam congeriem compilavit Eisenmengerus part. II. Judaismi delecti c. 15. Pleraque exempla ab eodem producta bonum habent sensum, sed a malitia Judæorum misere detorquentur.

§. 26.

§. 26.

Quemadmodum porro Regis est fines suos legitime, & sine cuiusquam injuria, dilatare: Sic quoque Messias fines regni sui majorem in modum amplificavit. Quumque temporibus Vet. Test. religio vera exiguum aliquem terræ angulum possederit, in reliquis terræ partibus tantum sparsim aliquos cultores habuerit; Messias regnum suum spirituale per totum terrarum orbem dilatare voluit, sic, ut gentiles quoque ad illud vocandi essent. Et hoc ipsum credidit antiqua Judæorum ecclesia, cujus testimonia audiemus. Schar Exod. fol. 71. col. 281. *Quando Rex Messias revelabitur, tunc omnes gentes ad illum congregabuntur, ut confirmetur id, quod scriptum est* Jesa. XI, 10. Radicem Iſai gentes quærent, & requies ejus gloriosa erit. Ibidem fol. 29. col. 114. R. Simeon incepit dicere ad verba Jesa. II, 3. Et ibunt populi & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, ad domum Dei Jacob, ut doceat nos in viis suis, & in semitis ejus ambulemus. Quoniam ex Zion egredietur Lex &c. *Hic textus multis locis verus esse comprobatur. Destinari enim sunt reliqui populi, ut eant, & pedes suos terant, quo sub alas Schechinæ ascendere possint. Venite, inquit, ut ascendamus. Omnes reliqui, qui in mundo errant, descendunt, sed, qui Deo S. B. adheret, ille ascendit.*

§. 27.

Idem docet Traditio Scholæ Elianæ in Jalkut Simeoni I. fol. 64, 1. Aliquando ab uno loco ad alium transi, & invenit me senex, dicens: Rabbi, יש אומות העולם לימות המשיח, num etiam gentiles aderunt temporibus Messie? Respondi: Mi fili, omnis populus & regnum, qui Israëlitas afflixerunt aut ludibrio habuerunt, videbunt שוכתן של ישראל, bonum Israelitarum, statim vero in pulverem revertentur, & in æternum non vivent, q. d. Psalm. CXII, 10. Impius videbit & irascetur. Omnis vero populus & regnum, qui eos non afflixerunt aut ludibrio habuerunt, venient, & Israelitarum vinitores & agricolæ erunt, לימות המשיח, temporibus Messie, q. d. Jesa. LXI, 5. Et stabunt peregrini, & pascunt gregem vestrum, &c. & v. 6.

Vos

Vos autem sacerdotes Domini vocabimini. *Et alibi Jefa. LXV, 15. Et servos suos vocabit alio nomine: ubi intelliguntur הכשרים, boni inter gentiles. Rabbi (Jehuda Sanctus) ad me sic dixit: Quandoquidem illi veniunt ad regnum Messiae, etiam ad seculum futurum perveniunt. Avoda Sara fol. 3, 2. R. Jose dicit: לעתיד לבנו, Tempore futuro venient gentes mundi, fientque profelyti.*

§. 28.

Nondum satis est testimoniorum. Midrasch Tehillim ad verba Psalm. XXI, 2. Domine in robore tuo lætabitur Rex. *Idem est, quod Scriptura dicit Jefa. XI, 10. Et erit illo die radix Isai. R. Chanina dixit: Rex Messias non veniet, nisi ut gentiles duo præcepta doceat, nimirum de tabernaculo & Lulaf: verum Israëlita omnes discunt Legem a Deo S. B. q. d. Jefa. LIV, 13. Et omnes filii tui a Deo docti erunt. Cur vero hoc? Resp. Quia hæc verba adduntur Jefa. XI, 10. Ipsum gentes quærent. R. Chanina nomine R. Acha dixit: Quidnam hæc verba sibi volunt: Et requies ejus erit gloria? Resp. Dabit Deus Regi Messiae de gloria sua cælesti, & hoc est, quod innuunt verba Psalmi: In robore tuo lætabitur Rex. Neminem in his verbis id moveat, quod Judæos nimium legaliter de regno Messiae loqui observat. Nam nucleus, qui in hoc cortice latet, probe est attendendus. Non imponet Messias gentilibus jugum legis Mosaicæ, quod clarum est: retinebit autem, inqviunt, præceptum de tabernaculo & Lulaf cum annexis. Jam vero notum est, tota hac ceremonia, & quidem diei ultimæ festi tabernaculorum, adumbratam fuisse effusionem Spiritus Sancti. Vide commentatores ad Joann. VII, 23. Igitur hoc volunt Judæi, non tam ritum illum legalein a Messia conservandum esse, sed potius antitypum Evangelicum in gentiles convenire debere. Obiter noto, in Jalkut Simeoni II. fol. 97, 2. ubi hic locus adducitur, loco verborum למלך המשיח, quæ sub finem habentur, positum esse לו, quæ rursus est insignis quædam depravatio.*

§. 29.

Siphre in eodem Jalkut I. fol. 258, 2. R. Jehuda hæc explicat Zachar. IX, 1. Verba prophetiæ de terra Chadrach, & Damasco requie ipsius. *Intelligitur Messias, qui est חר, acutus gentilibus, & נר, mollis Israëlitis.* Objecit ipsi R. Jose filius Jehudæ Damasceni: Cur tu nobis Scripturas pervertis? Testor cælum & terram, me esse Damascenum, & ibi locum esse, cui nomen Chadrach. Respondit ille: Quomodo vero tu stabilies hoc, quod Damascus dicitur requies ipsius? Certe Hierosolyma pertinget usque ad Damascum, & nulla alia est requies, præter Hierosolymam, q. d. Psalm. CXXXII, 14. Hæc est requies mea in æternum. Respondit porro: Quomodo tu stabilies hoc, quod legitur Jerem. XXX, 18. Et ædificabitur urbs super tumulo suo? Hic dixit: Sensus erit, quod loco suo movenda non sit. Ille porro regressit: Audi vero, quomodo ego illud stabiliam ex verbis Ezech. XLI, 7. Et extendit & convertit se superius. Nam terra Israëlita extendet se & ascendet ex omnibus lateribus sicut ficus, quæ inferius brevis est, superius autem latior fit: & portæ Hierosolymitanæ se Damascum usque extendent, q. d. Cant. VII, 5. Nafus tuus sicut turris Libani respiciens versus Damascum. Et qui e captivitate reduces sunt, venient, & in medio ipsius habitabunt, q. d. Zachar. IX, 1. Et in Damasco requie ipsius. Idem alio loco dicitur Jesa. II, 2: Extremis temporibus firmus erit mons Domini in summitate montium, ubi statim sequitur v. 3. Et ibunt populi multi.

§. 30.

Breschith rabba sect. 44, 1. Kenitæ & Kadmonitæ descendunt ex Ammon & Moab, hinc terras eorum Israëlita occupare non potuerunt: אבם לימות משיח יחזרו ויהיו לישראל, verum diebus Messie rursum Israëlitis cedent, idque ut verbum Dei S. B. confirmetur.

Ibidem sect. 98 fol. 95. 4. Dixit R. Chanin: *Isrælitæ לעתיד לבוא* non opus habent informatione Messie: (subintelligendum enim est, Isrælitas Mose & Prophetis ductoribus Messiam facile inventuros, & quæ de

de illo scitu necessaria sunt, scituros,) q. d. Jefa. XI, 11. Ipsum gentes quærent, non Judæi. Obj. *Quod si res ita se habet, cur Messias venit, & quidnam agit?* Resp. *Venit ad colligendam captivitatem Israëlitarum, & ad dandum illis triginta præcepta, q. d. Zachar. XI, 12. Et dixit ad ipsos: Si placeo oculis vestris. &c.*

Ex eodem libro Breschith rabba Finus in Flagello Judæorum sub finem libri V. p. 191, 2. hæc adducit, quæ in exemplaribus nostris non habentur: *Questio movetur, an Deus & ejus Messias sit receptor personarum in ejus adventu? s. an salvabit solos Judæos & filios Israël? Ad quod respondetur: quod absit: imo omnes confitentes Deo corde, ore & opere salvabuntur per Messiam: quia scriptum est Hieremiæ c. XXXIII. In diebus illis salvabitur Juda. i. confitens Deo: & hoc est, quod dicitur Esaïæ c. XLIX. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.*

§. 31.

Illam vocatio gentilium a Messia ad regnum suum ideo suscipitur, ut Deum & voluntatem ejus recte cognoscant, eum colant, & vitam æternam consequantur. De primo, nempe de cognitione veri Dei, agunt hæc loca. Sohar Genes. fol. 77. col. 303. ad verba Genes. II, 10. Et fluvius processit ex Eden ad irrigandum hortum. *Ex illo Spiritu, qui ex Eden processit, Prophetæ sua habuerunt. Et hic est fluvius, quem Ezechiel in prophetia sua vidit: propterea dicit Scriptura Jefa. XI, 9. Nam plena est terra cognitionis Domini. Nam illæ aquæ semper amplificanti scientiam in mundo. Ille Spiritus alias quoque dicitur Spiritus Messiae, prout non semel superius adfuit. Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 4. Ea hora, qua Messias venit, stat in tecto templi, & hæc verba ad Israëlitas proclamat: Adeste humiles, advenit tempus redemptionis vestræ. Quod si hoc credere non vultis, adspicite lucem meam, quæ super vos exorta est, q. d. Jefa. LX, 1. Surge, illuminare, quia venit lux tua, & gloria Domini super te exorta est. Neque super vos solum exorta est, q. d. v. 2. Quoniam*

ecce tenebræ obtegunt terram. Illo tempore Deus S. B. splendidiorem facit lucem Messiae & Israëlitarum, & omnes ambulant in luce eorum, Messiae scilicet & Israëlitarum, q. d. v. 3. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Et veniunt & lingunt pulverem sub pedibus Messiae, q. d. Jesa. XLIX, 23. Et pulverem pedum tuorum lingent. Et veniunt omnes, coram Messia & Israëlitis in faciem procidentes, & dicentes: Concede, ut tui & Israëlitarum servi fiamus. Nam, quod ad doctrinam & notitiam legis adinet, gentiles ipsorum servi erunt, q. d. Zachar. VIII, 23. Illis diebus decem viri ex omnibus lingvis gentium apprehendent oram vestis Judæi, & dicent: Eamus vobiscum, audivimus enim, quod Deus vobiscum sit.

§. 32.

Neque tantum gentiles verum Deum agnoscent, sed etiam adorare & laudare poterunt. Sohar Genes. fol. 84. col. 334. ad verba Genes. XXVII, 29. Prostermentur tibi populi. Hoc fiet eo tempore, quo rex Messias veniet, q. d. Psalm. LXXXII, II. Incurvabunt se ipsi omnes reges, omnes populi servient ipsi. De laude divina hæc exstant in Megillah fol. 14, I. Ex quo tempore Israëlites terram promissam ingressi sunt, nemo gentilium jure Deo canticum canere potuit. Postquam vero in captivitatem abducti sunt, tunc denuo חזרו להכשירו, ceperunt jus habere ad glorificandum Deum.

De donis Messiae a gentilibus perferendis hæc habemus. Midrasch Tehillim ad Psalm. LXXXVII, 4. fol. 32, 3. R. Jose filius Simon dixit: Gentes terræ offerent דורונו, dona Regi Messiae. Schemoth rabba sect. 35. fol. 13, 2. Ab omnibus regnis Deus S. B. accipiet דרון, donum לעתיד לבנו, temporibus Messiae. Nam etiam Babylonii templum desolarunt, sed non funditus deleverunt, sicut Edomitæ. Psalm. CXXXVII, 7. Sed quoque illud notandum, quod לעתיד לבנו omnes gentes munera adducturae sint Regi Messiae, & quidem Aegyptus primo loco. Quod si quis autem

autem existimet, quod ab ipsis nihil accepturus sit, Deus S. B. sic ad ipsum dicit: Xenia fecerunt filiis meis in Ægypto, q. d. Psalm. LXVIII, 32. Venient pingves ex Ægypto, Æthiopia manus ad Deum expandet. Statim Messias munera ab ipsis recipiet. Quo facto Æthiopia sic concludet: Si ab Ægyptiis dona recipit, qui tamen Israëlitas duro servitio subegerunt, quanto magis a me? Statim igitur Æthiopia manus suas extendit ad Deum. Confessum omnia regna terræ hoc audierunt, & similiter dona adtulerunt, q. d. ibid. v. 33. Regna terræ cantate Domino. Postea regnum Edomitaram itidem sic conclusit: Si a reliquis, qui non sunt fratres Israëlitarum, dona receperunt, quanto magis a me? Igitur & illud Regi Messiae dona adferre volunt, sed Deus S. B. dixit v. 31. Increpa feram arundinis. His verbis ultimis Judæi quædam pro more perverso gentis admiscuerunt, quæ contra gloriam Messiae sunt. Nam is neminem, qui ad se venire cupit, exturbare solet. Horajoth fol. 11, 2. quæ verba, quia in Codicibus Talmudicis a malitia Judæorum expuncta sunt, habentur in Jalkut Simeoni I. fol. 49, 3. ad verba Genes. XLIX, 10. Donec veniat Schiloh: nam omnes gentes dona adferent Israëliti & regi Messiae, q. d. Jesa. XVIII, 7. Illo tempore adducent munus Domino exercituum.

Tandem de beatitudine gentilium per Messiam agunt hæc verba jam superius §. 27. adducta: *Quandoquidem illi veniunt ad regnum Messiae, perveniunt etiam ad seculum futurum.*

§. 33.

Postquam vero Messias gentiles simul cum Judæis ad regnum suum vocavit, capitale illud odium cessavit, quo huc usque adversus semet invicem adfecti fuerant. Fluit hoc ex superioribus, & ex verbis Prophetarum satis superque constat. Sohar Genes. fol. 35. col. 139. *R. Simeon capit commentari ad verba Psalm. CX, 1. Dixit Dominus Domino meo: nempe Gradus superior dixit ad inferiorem: Sede a dextris meis; ut conjungas occidentem cum meridie, dextram cum sinistra, ut conjungas robur omnium*

omnium populorum idololatricorum. Kimchius ad Jesa. II, 4. quæ verba de Messia explicantur : Dicit Propheta : *Quando inter gentes & gentes erit bellum aut contentio, יבאו למשפט לפני מלך המשיח, tunc venient ad iudicium coram Rege Messia, qui erit Dominus omnium populorum, & is convincet eos. Et dicet ad eum, in quo inveniet jugum (h. e. qui jugum ejus in se suscepit) : Rectum aut prævum est iudicium tuum. Et propterea non erit contentio inter populos : nam ille ישרים ביניהם, pacem faciet inter illos. Idem ad verba Jesa. XLII, 1. Iudicium gentibus producet : Producet nimirum iudicium in lucem, וישרים, & pacem faciet inter populos, ut non amplius bellum sit inter eos : quænamodum alibi quoque de eo dicitur Jesa. II, 4. Et iudicabit inter gentes, & arguet populos multos. Et rursum Zachar. IX, 10. Et loquetur ad gentes pacem, & dominium ejus a mari ad mare. Porro ad v. 2. sic adnotat Kimchius : Non clamabit, sicut mos est iudicum, ut inclament eos, qui coram se litigant, eosque ad iudicium suum urgeant : hac re non opus habebit : nam placide cum ipsis loquetur, & ipsi verbis ejus obediunt. Neque odium solum cessat, sed & amicitia nova inter illos jungitur, ut contra hostes communes pugnare queant. Sohar Exod. fol. 3. col. 12. Et multæ gentes, a Judeis se alias segregantes, convertent se & ad eos venient, ut bellum gerant על מלכה משיחא, pro Rege Messia. In antecedentibus dictum fuerat, gentiles pugnatuuros esse במלכה משיחא, contra Regem Messiam : Ergo illud על h. l. aliter vertendum fuit.*

§. 34.

Imo etiam templa Christianorum temporibus Messia gloriofa futura esse tradit Sohar Exod. fol. 89. col. 361, 2. ubi commentantur ad verba Exod. XXXVIII, 21. Hæc sunt statuta tentorii, tentorii testimonii. R. Abba capit commentari ad verba Jesa. XI, 10. Et erit illo tempore Radix Isai &c. Et erit illo tempore, illo scil. tempore, quo Deus S. B. pacem multiplicabit in mundo, stabilietur Radix Arboris vite, ex qua omnes reliquæ radices inferius stabiliuntur, omnesque per eam radices agunt & confirmantur.

tur. Quæ stat in vexillum gentium. Illa enim Radix stat in Vexillum, in Signum, in Mystrium nominis Sancti. Eam gentes requirunt. Ibi enim est mysterium firmitatis nominis Sancti, & propterea gentes eam requirunt: quemadmodum alibi dicitur Jesa. II, 3. Et venient populi multi, & dicent: Agite, ascendamus ad montem Domini. Et erit requies ejus gloria. Per requiem intelligitur templum. Gloria vero tunc erit nomen ejus, q. d. c. XXX, 2. Et erit splendor lunæ sicut splendor solis, & splendor solis septuplo major erit. Et requies illius Radicis Isai dicitur כבוד יי, Gloria Domini, quæ non est, neque habetur in numero rerum mundanarum. Quenam est ratio? Resp. Quia in omnibus rebus, quæ mundanis adnumerantur, benedictiones in perfectione sua non habitant, quippe tantum in illis rebus, quæ mundanis non adnumerantur, habitant.

S. 35.

Regno Messie jam cognito, & foedere illius novo, ad quod tum Judæos, tum gentiles convocavit, superest, ut sigilla quoque huic foederi addita noscamus. Ea vocamus Sacramenta. In locum autem eorum, quæ sub Veteri foedere fuerunt, duo alia successerunt, Baptismus & Cœna Domini. De Baptismo produco locum insignem ex Breschith rabba sect. 2. fol. 4, 4. ad verba Genes. I, 2. Et Spiritus DEI incubuit: *Intelligitur Spiritus Regis Messie, de quo Jesa. XI, 2. Et requiescet in eo Spiritus Domini.* באיו וכור (ad verbum: *Quonam merito*) *Quidnam homo facere debet, ut Spiritus contingat & veniat, ut incubet aquis? Resp. Debet agere penitentiam, quippe quæ cum aqua comparatur, q. d. Thren. II, 19. Effunde sicut aquas cor tuum. R. Chaggai nomine R. Pedath dixit: ברית כרותח למים שאפילו בשעה שרב רוחו שיפיר. Fœdus percussum est juxta aquam, ut, quamvis magnus sit æstus, tamen spiritus illud morietur. Verba ultima de materia substrata non incommode interpretor, & sensum eorum hunc esse credo: Deus cum homine per aquam fœdus ferit, quod tam firmum est, ut etiam tempore æstus & calamitatis, Spiritus S. tamen, qui stat, ubi vult, Joann. III, 8. homines refrigerare non omittat.*

omittat. Vbicunqve igitur tempore Messiae est aqua & Spiritus, ubi foedus percutitur, in quo ex parte hominis poenitentia requiritur, ibi est Baptismus.

§. 36.

Sohar Exod. fol. 107. col. 435. *Beata est portio Israëlitarum, quos Deus S. B. purificat aquis mundis supernis, q. d. Ezech. XXXVI, 25. Et spargam in vos aquas mundas, & mundi eritis. De aquis mundis nos dicimus, differentiam faciendam esse inter aquas priores & posteriores. Et quonquam diximus, quod aquae priores vocatae fuerunt מצור, praeceptum, tamen etiam posteriores dicuntur חובה, debitum. Et ecce docemus de his duobus lateribus, quod unum sit latus sanctitatis, quod dicitur מצור, alterum vero sit latus aliud, quod dicitur חובה. Et propterea homo portionem suam accipit בהוה מים, apud illas aquas, & propterea scriptum est: Et spargam in vos aquas mundas, & mundi eritis. Hic locus varia nos docet: 1. Verba Ezechielis non agere de munditie legali, sed superna sive spirituali. 2. Purificatio legalis erat praecepti, verum non talis, ut sine illius observatione homo non potuerit salvari: verum, observatio huius purificationis spiritualis est debiti, quia sine illa nemo ad regnum Dei potest pervenire.*

Adde Locum Generalem I. & II, 2. ubi verba Jesa. IV, 4. de lotionem sordium filiarum Israelis de temporibus Messiae explicantur: item alia ex lib. II. ubi fons aquae vivae promittitur Ecclesiae N. T. Zachar. XIII, 1. 2. Psalm. XXXVI, 10.

§. 37.

Sed coenam Dominicam, inquis, velim ex scriptoribus Judaicis ostendas. Agedum ostendam, quantum monumenta permittunt. Et primo quidem clarum id est, Judaeos in V. T. Messiam, tanquam cibo, usos fuisse. Sanhedrin fol. 98, 2. *R. Hillel dixit: Non venit Messias ad Israelitas, שכבר אכלוהו בימי חקורא, nam jam comederunt illum temporibus Hukiae.* Adest hic aliqua veritas, sed a Judaeis, quantum in se est, obfuscata. Nimirum

mirum hoc assumimus, Judæos Messiam temporibus Hiskia comedisse, non autem illo tempore tantum, sed & alias, quandocunque sacrificia aut agnum Paschalem comederunt. Quod vero exinde concludunt, Messiam propterea non venturum, hoc minime valet, & Judæi aut non intellexerunt, aut non intelligere voluerunt. Deinde Deus temporibus Messia talem mensam suis promisit, quæ panibus propositionum in V. Testamento respondeat. Verba ex Schemoth rabba supra adfuerunt hoc Capite §. 10. Porro si hoc verum est, Judæos veteres agnum Paschalem in memoriam Messia, & dolorum sive passionum illius, comedisse, verum quoque est, illos Messia, tanquam antitypi, participes factos esse. Prius autem probamus ex loco Pesachim fol. 118, 1. quem jam supra adduximus, quod nimirum in Hallel magno inter alia dolorum Messia mentionem fecerint: id quod inter fideles antiqui fœderis non potuit sine summa devotione & fiducia in passionem illius fieri.

§. 38.

Aliud argumentum, quo Sacramentum Coenæ Dominicæ Judæis antiquis non prorsus ignotum fuisse probatur, ex loco Psalm. LXXII, 16. *Et erit multitudo frumenti in terra;* desumipoteſt. Et fateor Raymundum Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. III. cap. 15. hoc satis bene urſiſſe. Ego nervum probandi talem profero. 1. Verba Psalmi laudata Judæi Veteres sine controversia de Messia exposuerunt, prout superius lib. II. ostensum est. 2. Illud quoque probari poteſt, Messiam fuiſſe cibum hominum. Breschith rabba sect. 86. princ. ubi commentantur ad verba Hoseæ XI, 4. *Et extendi ad eum cibum,* quæ sic explicant: *Ego extendam ad eos cibum multum,* Psalm. LXXII, 16. *Erit multitudo frumenti in terra.* Raymundus Martini l. c. §. 9. verba ultima in Codice suo sic invenit: *אני מטה להם מכלה טובה ורבה אין כמותה,* *Ego demittam ipsis cibum bonum & multum, cui similis non existit.* 3. Addo locum ex Midraſch Coheleth supra lib. II. productum, ubi Goël prior & posterior sic comparantur, quod uterque cibum dederit hominibus:

qualia idem Servator Joann. VI, 34. 35. quamvis paullulum immutato sermone, protulit.

§. 39.

Huc pertinent preces illæ ardentissimæ R. Simeonis ben Jochai in Sohar Numer. fol. 100. col. 398. *Surrexit pastor fidelis* (R. Simeon) *tol- lens manus ad Deum S. B. & Schechinam ejus, & ita dicens: O Deus S. Benedicte, ecce beneplacitum tuum est, ut des nobis cibum perfectum, להקנה לנו, ut applices nos ad te & ad Matronam supernam in seculo futuro, de quo sic habet Scriptura Psalm. XXII, 21. Nam Domini est regnum, & is dominatur in gentibus. Et (applices nos) ad Matronam secundam (ecclesiam) de qua alibi sic dicitur Obad. v. 21. Et Domini erit regnum. Hec mensa est perfecta, omnibus deliciis & cibis abundans. Ego autem סוֹסֵן, convoco & preparo ad eam populum tuum, viros in Scriptura Sacra, traditionibus & mysteriis divinis eruditos. Tua est sponsa, tua est Matrona sancta; tua sunt superna, tua inferiora, & omnia sunt in potestate tua, qui superior es omnibus supernis, Dominus omnium dominorum, & Rex super omnes reges superius & inferius: qui es solus, & non est תַּנְיִן, secundus, neque tibi vel punctum addi potest, neque est mutatio colorum illius viri, qui est Dominus omnium clavium mysteriorum, quæ omnia nomina generalia & specialia continent, & omnium mysteriorum, quæ aperies ipsis omnia ad gloriam tuam, & gloria tua est ex patre & matre cælesti, patre totius Israël, & matre eorum, de qua dixisti Proverb. I, 8. VI, 20. Legem matris tuæ ne abjicias: & tibi in æternum nihil addi potest. Si quis has preces de verbo divino, non autem de cœna Dominica, accipere velit, cum hoc non magnopere contendam. Illud tamen mihi verba huc referendi ansam præbuit, quod mensa hæc pertinet ad regnum Messiae, de quo verba Psalm. XXII. adducta agunt.*

§. 40.

Reges in palatiis habitant pretiosis. Rex noster spiritualis palatia sæc multa possidet, corda nempe hominum fidelium. Sohar Genes. fol. 69. col.

col. 381. *Quando Schechina in homine habitat, כליון קריון כליון, אדומנו להמן, quam multe habitationes sancte omnes ibi preparatae sunt!* Sohar Exod. fol. 48. col. 192. *Is, qui ex latere Impii perfecti est, non habet portionem in Schechina, nullus enim hominum portionem in Schechina habet, nisi qui est ex latere boni. ולית כל שכינתא שקילין. Non enim omnibus cum Schechina convenit: nam ecce Schechina, Arbor boni & mali, est thronus sive sedes. Verum de Schechina, quae est Arbor vitae, Scriptura sic dicit Psalm. V, 5. Non habitabit tecum impius. Quia vero porro de ea scriptum est Psalm. CIII, 19. Et regnum ejus in omnia dominatur: (illud exinde concluditur:) Quicumque locum Regis poluit, idem agit, ac si Matronam ignominia adficeret. Ignominia vero Matronae in eo consistit, si quis locum ejus despicatui habet. Et ignominia Matronae Regis eodem modo est, si quis eam ex loco illius ejicit, & ancillam in locum illius substituit. Nam quicumque locus pollutus est, in eo Matrona non habitat, verum Ancilla, quae polluta est, in loco polluto habitat. Pollutio vero hominis in eo consistit, ut omnia membra ejus peccatis polluta sint, sic ut Matronae nullus locus inveniatur, in quo habitare possit: neque res immutari potest, quam donec homo omnia ipsi membra restituat.*

Quo facto dixit Splendor sanctus (R. Simeon ben Jochai:) Pastor fidelis, (Mose, cui praecedentia ex traditione orali adscribuntur:) Haec ipsa ratio est, quod tu inde (de monte) ad nos perveneris, ut scilicet in illa conjunctione CCCXLVIII. praceptorum Deum S. B. in omnia membra Schechinae Regem constitueres, in omnia scil. praecepta, & tu tamen de splendore tuo nihil amittis: Beata est portio tua. Quemadmodum enim regnare facis Deum S. B. in omnia membra Schechinae: (nam omnes Israelitae membra Schechinae fuerunt:) sic quoque fecit Deus S. B. ut nomen ejus in te habitaret, neque regem in omnibus habitationibus superioribus & inferioribus constitueret.

§. 41.

In arcibus regum omnia munda: hic praepitium cordis aufertur, ne

quid Regem nostrum offendat. Pirke R. Eliefer c. 29. לַעֲחֹד לְבָא, *Futuro tempore Deus præputium cordis auferet ab ipsis, ita ut cervicem non amplius obfirmet contra creatorem suum, q. d. Ezech. XI, 19. Et removebo cor lapideum ex carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et alibi Genes. XVII, 11. Et circumcidetis præputium carnis vestræ.*

Et hoc loco illud etiam monendum est, quod Judæi tradunt, temporibus Messię & a Messia יֵצֵר הָרַע, figmentum prævum ab hominibus esse auferendum & eradicandum. Loca huc pertinentia supra adfuerunt tomo I. harum Horarum p. 1196. 1197. & hoc tomo lib. II. in Locis Generalibus num. XXI. XXII. XXV. item ad Ezech. XI, 19. De qua re equidem tomo I. sententiam meam dixi, nunc autem, re accuratius perspecta, sic existimo. Sensus de abolitione figmenti sive concupiscentię prævæ non is est, quod omnis concupiscentia ex hominibus prorsus eradicanda sit: hæc enim durabit, quamdiu homines erunt, etiam in ipsis hominibus piis, Deum timentibus, & de ejusdem insultu gementibus. Verum hunc ego sensum verbis illis inesse credo. Deus in V. T. equidem legem bonam & sanctam dederat, & tamen Judæis propter σκληροκαρδίαν eorum multum concessit. Quorsum pertinet illa dispensatio de conjugio cum pluribus uxoribus vel etiam concubinis ineundo, quæ res tamen contra primævam conjugii institutionem erat. Et tamen Deus permisit, ut aliquis maritus sibi ex captivis mulierem, quæ ipsi arrideret, uxorem ducere posset: quam legem cum Judæi explicant, plerique יֵצֵר הָרַע, mentionem faciunt. Immo Deus ipse Davidi hoc ipsum tanquam summum aliquod beneficium imputat, quod plures ipsi uxores largitus sit.

Porro quamvis nemo hoc inficias iverit, etiam Ecclesia N. T. semper fuisse homines malos & perversos, tanta tamen σκληροκαρδία post tempora Christi non regnavit, ut, quum hodie Deus exempla peccatorum extraordinaria statuerit, crastino die nova rebellio contra Deum observata fuerit. Optima vero explicatio horum verborum est, si dica-

dicamus, loqui Deum de suis, hoc est, membris Ecclesiæ veræ Christianæ, quorum sane opus hoc primum est; ut opera carnis destruant, & cum veteri Adamo quotidie colluctentur.

S. 42

Regis est pacem suis procurare: hic pax est vera. Pesikta ad Numer. VI, 26. fol. 41, 3. Et det tibi pacem: *hæc est pax regni domus David, q. d. Jesa. IX, 9.* Ei, qui multiplicat principatum, & paci non est finis. Adde supra libro II. Locum Generalem XXIX.

In hoc regno vera est libertas, quam Rex Messias subditis suis acquisivit & concessit. Sohar Exod. fol. 19. col. 76. *Veni & vide mysterium Jubilæi. Inventæ est libertas Israël: & sic quoque דְּחֵרָה דְּחֵרָה, tempore futuro, q. d. Jesa. XXVII, 13.* Illo die clangetur tuba magna. Sohar Levit. fol. 3. col. 10. ad verba Je saïæ citata: Clangetur tuba magna: *Hæc est buccina, per quam servi transibunt לְחֵירוֹת עַלְמֵי, ad libertatem æternam.* In Sohar Deuter. fol. 112. col. 448. ubi eadem verba occurrunt, legitur שָׁמַע עֵלְיָהוּ, tuba superna, & חֵירוֹת חֵירוֹת, libertas perpetua.

Et hæc omnia gaudium verum & solidum in mentibus filiorum Dei excitant. Sohar Genes. fol. 69. col. 274. ad verba Jesa. LXV, 10. Lætamini cum Jerusalem, & exultate de ea; omnes diligentes eam. R. Jehuda dixit: Nunquam tale gaudium habuit Deus S. B. ab orbe conditum, quantum illud est, quo cum justis suis לְעֵתֵי מְשִׁיחָא, temporibus Messie latabitur. Unusquisque illorum digito ipsam ostendet, & dicet Jesa. XXV, 9. Hic est Dominus, in quem speravimus, & liberavit nos: Hic est Dominus, exulemus & lætemur in salute ejus. Et alibi scriptum exstat c. XII, 5. Cantate Domino, quoniam magnifica fecit: notum sit hoc in omni terra. Mechilta in Jalkut Simeoni II. fol. 75, 4. *Quenam causa est, ut pervenire possimus ad gaudium, nisi fides?* Sohar Exod. fol. 13. col. 52. ubi commentantur ad verba Proverb. III, 17. *Vix ejus sunt דְּרָכֵי נֵעִם, viæ jucunditatis.* Intelligitur illa jucunditas, quæ ex Seculo futuro prodit. Et ex Seculo futuro lucent omnes splendores, quæ se quoque versant

extendunt, illudque bonum, & lux Seculi futuri, רינקין אבהן, quam fugeant Patres eorum, vocatur נעם. Alia explicatio. Seculum futurum dicitur נעם. וכר אתער עלמא דאתי כל טיבו וכל חרו וכל נהורין וכל חירו דעלמא אתער. Et quando Seculum futurum adveniet, simul omne gaudium, omne lumen, & omnis letitia mundi advenient. Et propterea dicitur נעם. Eadem habentur in Sohar Genes. fol. 109. col. 433.

§. 43.

Reges victores ab aliis suspiciuntur & coluntur: hic noster ab omnibus Regibus, unde titulus Regis Regum jure summo ad ipsum pertinet. Reges omnes ipsi dona exhibent, quæ ipse suis ministris erogat. Hoc est, principes terrarum ministros verbi alunt, & res ecclesiasticas redditibus sufficientibus de suo instruunt. Vide loca lib. II. Jesa. XLIX, 23. Psalm. LXXII, 10. Inter posteros Esavi ultimus Genes. XXXVI, 36. vocatur אלוף עיר, in cujus nomen cum inquirunt, in Breschith rabba sect. 83. fol. 81. i. sic respondent: שרוא עתיד לערום תכוריות, למלך הכשיח, quia ille nudaturus (sive aperturus est) thesauros suos Regi Messie.

§. 44.

Denique ut quisque Rex bonus justitiam exercet, sic Messias idem facit. Targum 2. Samuel. XXIII, 3. Dixit David: Ad me locutus est robustus Israel, se prefecturum mihi regem, qui est Messias, דעתיד ריקום וישלום כהחלה ריי, qui stabit & judicabit in timore Domini. Targum Jesa. XVI, 5. Tunc Rex Israelitarum firmus erit in pulchro folio suo, & in veritate infidebit ei in civitate David, judicat & querit judicium, & facit veritatem.

Illud judicium Messie, quemadmodum alia omnia, ita comparatum est, ut in regno illius bonis bene, malis male sit. Sohar Genes. fol. 128. col. 509. ad verba Genes. XLIX, 11. Lavabit in vino vestimentum suum: ex versione Sommeri p. 96. Quemadmodum vinum videre facit (seu efficit) lenitiam, quamvis omne vinum sit grave: Sic pariter Rex Messias ostendit

*ostendet gratiam suam Israeli, omnibus vero populis veræ religionis exper-
tibus terrori erit, atque in iudicium.*

§. 45.

Vtqve ipsi cum suis parum est negotii, quippe quos, dictis suis audi-
entes, amore summo amplectitur: sic ipse, tanquam Rex, hostes suos
pro variis eorundem generibus varie tractare solet. Sunt, qui ipsum
parvi æstimant, & verbum ejus suscipere nolunt: his gratiam suam equi-
dem offert, at reluctantibus non obtrudit, sed potius, postquam officio
suo functus est, ipsos deserit, quia in loco immundo habitare non po-
test. Sohar Genes. fol. 51. col. 201. *Væ peccatoribus, qui Dominum suum
ad iram commovent quotidie, peccatis vero suis רחין לה לשכינתא מארעא
abigunt Schechinam e mundo, & faciunt ut adscendat e mundo. --- Quando
vero peccatores e mundo deleti erunt, שכינתא אהררה מרורה בעלמא,
Schechinâ habitationem suam in mundo repetit. Et postea, בכל חובין,
רחיבי עלמא רחין לה לשכינתא. Omnibus peccatis, quæ mundus
committit, Schechina abigitur. Præcipuum vero ipsius negotium est,
ut hostibus suis & ecclesiæ suæ terrori sit, eamque contra insultus
quoscunque tueatur. Multa sunt loca Judæorum hoc ipsum compro-
bantia, quæ adducemus. Targum Jonathan & Hierosolymitanum Ge-
nes. XLIX, II. *Quam pulcher est Rex Messias, qui surrecturus est ex domo
Judæ? Ligavit lumbos suos, & descendit, & instruxit aciem belli adversus
hostes suos, interficiendo reges cum principibus eorum: nec est rex aut prin-
ceps, qui ipsi sit restitutus: rabore insiciens montes propter sanguinem in-
terfectorum, vestimenta ejus intincta sanguine assimulantur cortici uvarum.**

Targum Jesa. X, 27. *Et erit illo tempore removebit onus tuum a te, &
jugum a collo tuo: ויתברון עממא מן קרם משיחא, & confringentur po-
puli coram facie Messie.*

§. 46.

Sohar Exod. fol. 49. col. 195. ubi in antecedentibus de liberatione
Messiæ mense Nisan suscipienda sermo fuerat: *Et postea omnes accipiunt*
(portio-

(portionem) de robore Messie filii Ephraim, ut sumant ultionem ab hostibus. — Porro huc pertinent loca Numer. XXII, 4. Nunc deglutiet ille cœtus vicinos suos, quemadmodum bos gramen agri: & Psalm. XCII, 8. Cum virent impii sicut herba, & florent omnes operantes iniquitatem, ad perdendum eos usque in æternum.

Ibidem fol. 3. col. 12. Et jurat Deus S. B. (iustis cœlitibus) quod regem alium peccatorem על ירי רמשיח, per manus Messie e medio sublaturus, Israëlitasque vindicaturus sit. Sohar Genes. fol. 127. col. 505. ad verba Genes. XLIX, 11. Ligans ad vineam pullum suum. Hic est Rex Messias, qui potentiam exercere debet in omnem potentiam populorum idololatricorum. Decretum vero est, ut Rex Messias illis prævaleat. Nam illa vitis potens est in omnes coronas inferiores, quæ idololatris imperant: Ipse est נצח, Victoria superius.

De multitudine illorum hostium verba ex Pesikta rabbathi huc refer ex libro II. p. 134. item quæ ad Exod. XV, 6. 7. prolata sunt p. 148.

§. 47.

Birke R. Eliezer c. 19. ad verba Psalm. XCII, 11. Et altum erit cornu meum sicut unicornu: Quemadmodum illud præ omnibus animantibus ad dextram & sinistram ferit: sic quoque Menachem filius Ammiel, filii Joseph. Cornua ejus altiora sunt, quam omnium animantium, & percutit ad quatuor plagas mundi, de qua re Moses dicit Deuter. XXXIII, 17. Cornua unicornu sunt cornua ejus, quibus populos & fines terræ simul concutiet: illi sunt millia Menasseh. Et contra hunc insurgent reges, ut ipsum occidant, q. d. Psalm. II, 2. Confidebunt simul reges terræ. Et postea ad v. 13. Sicut cedrus in Libano magnus erit. Quomodo comparata est cedrus Libani? Resp. Radices ejus tam alte in terram sunt defixæ, ut, quamvis omnes venti in mundo illam adsent, tamen eandem loco movere nequeant. Si quoque filius Davidis. Robur & opera ejus tam sunt multiplicia, ut, quamvis omnes idololatæ contra ipsum insurgant, tamen eundem loco movere nequeant.

Midrasch

Midrasch Tehillim, qvi locus in editione Amstelodamensi non habetur, occurrit autem in Jalkut Simeoni II. fol. 90, 2. ad verba Psalm. II, II. Confringes eos baculo ferreo: *Intelligitur Messias filius Iosephi, qvi cum sceptro dominatur, q. d. Genes. XLIX, 10.* Non recedet sceptrum de Iuda, donec veniat Schiloh.

§. 48.

Rex, quæ sibi adversa sunt, abjicit, & subditis usu illorum interdicat. Messias cultum idolorum, qvi tantum non per totum terrarum orbem inoleverat, in variis regionibus, uno velut ictu dejecit, in aliis sensim sensimque abrogavit. Tanchuma fol. 31, 4. *Daniel vidit Regem Messiam, q. d. Daniel. II, 34.* Vidi, donec decerptus est lapis sine manu. R. Simeon ben Levi dixit: *Hic est Rex Messias, & confregit imaginem omnium regnorum, quæ imagines adorarunt. Cur vero Rex Messias assimilatus est lapidi?* Resp. *Propter Legem, quæ tabulis lapideis inscripta est. Alii dicunt, quia cor hominum lapideum frangit, q. d. Ezech. XI, 19.* Et auferam cor lapideum ex carne vestra. (Verba Danielis:) Et confregit imaginem, *nam ille consumpsit omnes populos, q. d. Iesa. XI, 4.* Et percutiet terram baculo oris sui. *Et illa hora Israëlites habitabunt in tranquillate & confidentia in mundo, q. d. Ezech. XXVIII, 26.* Et sedebunt in ea cum confidentia, &c.

§. 49.

Hoc autem regnum Messiae tamdiu durat, quamdiu hic mundus. Hoc finito, Messias mortuos resuscitabit, & iudicium extremum publice habebit. De resurrectione per Messiam suscipienda jam supra locum protulimus ex Sohar lib. III. Thes. 2. ubi Lector ipsum petat.

De iudicio extremo, quod non diffiteor, paulo obscurius loquuntur. Sohar Exod. fol. 94 col. 384. *Non destruetur יצר concupiscentia prava, donec veniat Rex Messias, & Deus S. B. letabitur de operibus suis.* Et tunc deglutiet mortem in æternum. Iesa. XXV, 8. Novimus adventum Messiae duplicem esse, alterum in carnem, alterum ad iudicium. Tunc omnis concupiscentia prava, & mors ipsa quoque cessabit: quæ ratio est, quod verba hæc de adventu ad iudicium explicanda censui.

CAPVT II. DE MVNERE MESSIÆ SACERDOTALI

ARGVMENTVM.

MESSIAS EST SACERDOS, 1-4. CUJUS TYPUS MELCHISEDECH: MELIOR
AARONE. 5. ET IPSUM QVOQVE SACRIFICIUM. 6. EJUS EST I. HOMI-
NES REDIMERE, 7-9. ILLA REDEMPTIO EST VNICA. 10. ÆTERNA. 11.
VICARIA, GRATUITA. 12. SUFFICIENS. 13. VNIVERSALIS. 14. FORMA
HUIUS REDEMPTIONIS. 15-20. FINIS. 21. 22. II. INTERCEDERE, 24--30.
III. BENEDICERE. 31.

§. 1.

Messiam esse Sacerdotem probant sequentia. Sohar Genes. fol. 176.
col. 65. *R. Jose incepit dicere: De illis mysteriis supernis tentorii
Scriptum est Exod. XXV, 40. Vide & fac secundum modulum
eorum: & rursum c. XXVI, 30. Et eriges tentorium secundum modu-
lum suum. Discimus exinde, quod Deus S. B. Mosi ostenderit omnes mo-
dulos & imagines, unumquodque sicut fieri debebat: & vidit quoque Me-
tatronem, qui est minister Sacerdotis summi. Quod si objicias, non ante
constitutum fuisse tabernaculum (in supernis,) quam inferius consumma-
tum fuerat; neque puerum ministrasse superius, antequam ministrasset in-
ferius in hoc tentorio altero: (attamen hoc tenendum est,) quamvis ten-
torium superius non prius constitutum fuerit hoc inferiore, tamen Moses in
visione sive imagine vidit, quod non ante erectum fuerit, quam hoc infe-
rius absolutum fuisset. Et vidit Metatronem postea inserviturum, qui non
illo ipso tempore (visionis scilicet) ministrabat, sed postea, & non illo tem-
pore, ministraturus erat. Dixit Deus S. B. ad Mosén: Vide tentorium, &
vide puerum: Omnia continentur, donec tentorium inferius constitutum
fuerit. Quod si vero objicias, si hæc ita essent, Metatronem jam tunc mi-
nistrasse; respondendum est, omnino tentorium illius fuisse, sed Michael
summus Sacerdos est, qui in illo tentorio Metatronis ministrat, sicut Sacer-
dos*

*dos summus superius ministrat in tentorio altero abscondito, quod non re-
velatum est in mysterio mundi futuri. Duo sunt tentoria. Vnum abscon-
ditum est superius, & alterum Metatronis. Duo sunt Sacerdotes. Vnus
est אור קדמון, Lux prima, alter est Michaël Sacerdos summus infe-
rius &c.*

§. 2.

Ad loci hujus intelligentiam varia sunt notanda:

1. Per Michaëlem indigitatur divina Messiae natura, per Metatronem autem puerum humana.

2. Messias eqvidem inde ab initio mundi Summus Sacerdos noster fuit, quod etiam Judæi indicant, tentorium Metatronis jam ante tentorium Mosaicum fuisse, & Michaëlem in illo ministrasse. Verum cum hoc loco dicunt, tentorium superius antea erigi non potuisse, quam illud inferius erectum esset, hoc tantum volunt, beneficia Messiae Judæis ante proponi haud potuisse, quam illud tabernaculum, quod typum Messiae gerebat, erectum esset.

3. Quod de duobus tabernaculis supernis, & de duobus Sacerdotibus loquuntur, illud neminem morabitur, qui expenderit, quæ jam supra de modo proponendi Soharistico adfuerunt. Conferat autem Lector præterea dissertationem nostram de Hierosolyma cœlesti, tomo I. hujus operis subjectam.

§. 3.

De sacerdotio Messiae porro agunt loca sequentia. Sohar chadasch fol. 22, 4. R. Joseph tradidit: Quemadmodum Sacerdos Summus est inferius, sic Michaël, Princeps magnus, Sacerdos est in cœlo superius. Et ille prævenit animam, benedicendo ei, postea etiam benedicit (celebrat) Deum Sanctum Benedictum. Id testatur Scriptura, Genes. XIV, 19. Et benedixit ipsi & dixit: Benedictus Abram Deo excelsso, possidenti cælum & terram: Beatum te, qui talibus bonis dignus habitus es. Postea vero sic pergitur v. 20.

Et benedictus Deus supremus, qui hostes in manum tuam conclusit :
nempe impios, quos purificasti per penitentiam, ועשית את נשמתם, &
animas eorum fecisti, h. e. Deo lucratus es : adluditur hic ad verba
Genes. XII, 5.

Ibidem fol. 41, 3. ad verba Psalm. CXXXIII, 2. Sicut unguentum
 bonum in capite, quod descendit in barbam Aaronis : *Immutur*
כהנה רבה לעילא ימינה דמלכא, Sacerdos summus superius ad dextram
Regis, Sacerdos in aeternum.

§. 4.

Sohar Genes. fol. 56. col. 223. *Michaël sacerdos summus superior est*
omnibus illis, qui januas custodiunt, i. e. angelis. Sohar Exod fol. 28. col. 110,
Veni & vide. In mysterio nominis sancti est Rex & Sacerdos, qui ministrat
in mysterio sanctitatis inter superna & inferna. Est Rex in supernis, quod est
mysterium Sancti Sanctorum. Et ille est Rex supernus, sub quo est Sacerdos,
mysterium lucis primigeniae, qui ministrat coram eo. Et hic est Sacerdos,
qui vocatur magnus, ad latus dextrum. Est quoque Rex in inferioribus, qui
respondet Regi supremo, & est Rex super omnia inferiora, & sub eo est Sacer-
dos, qui ministrat ei : mysterium Michaelis, summi Sacerdotis, qui est ad
dextram. In confesso est, in latere sancto esse Regem & Sacerdotem.
ורא איהו רוא מהימנותא שלימא. Et hoc est mysterium fidei perfecta.
 Adde Locum Generalem LXIX. 3. 4.

Tikkune Sohar fol. 11, 2. *Quod si homo penitentiam agat, וטהרו הכהן,*
דא מיכאל כהן גדול סמנא תחות יד חסד, tunc mundat ipsum sacerdos,
nempe Michaël sacerdos summus, qui praesidet lateri Misericordiae.

Midrasch Tehillim ad Psalm. CXXXIV, 2. fol. 74, 2. ad verba 2. Pa-
 ral. II, 3. *מסלם זאת על ישראל, In aeternum hoc erit inter Israël.*
R. Giddel dixit ex sententia Raf: Intelligitur altare exstructum, & Mi-
chaël Princeps magnus stat, & sacrificium in eodem offert.

§. 5.

Messiae Sacerdotis typus fuit Melchisedech. Breschith rabba sect. 43. fol. 42, 1. ad verba Genes. XIV, 18: Et ipse erat sacerdos Dei supremi. R. Samuel filius Nachman & Rabbinus nostri de hoc loco controvertunt. Prior dicit, innui, quod Melchisedech Abrahamo statuta Sacerdotii summi exposuerit; nam per panem intelliguntur panes propositionis, per vinum vero libamina. Sed Rabbinus nostri dixerunt, innui, quod Legem Abrahamo revelaverit, q. d. Proverb. IX, 5. Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod vobis miscui. Huc usque Rabboth typis edita. Sed Hadrianus Finus in Flagello Judaeorum VIII, 20. post recitatam sententiam R. Samuelis hæc addit: *ut habetur in Psalm. CLX, (Hebr. CX.) 4. Juravit Dominus, & non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Quis est iste? Iste est Rex Messias, de quo scriptum est: Zachar IX, 9. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, iustus & Salvator. Et sequitur ipse Rabbi dicens: In hoc autem, quod dicit: Proferet (fortasse, Profert,) panem & vinum; correspondet ei, quod habetur in Psalmo LXXII, 16. Erit placentula frumenti sive panis in terra in summis montium.*

Messias autem Sacerdos est longe melior Aarone. Aboth R. Nathan c. 33. ad verba Zachar. IV, 14. Illi sunt duo filii olei, qui adsunt Domino totius terræ. *Intelliguntur Aaron & Messias. Nemo vero scivit, uter horum Deo charior esset, donec Scriptura diceret Psalm. CX, 4. Juravit Dominus, & non poenitebit eum: tu es Sacerdos in æternum. Hinc constat, quod Messias Deo longe charior sit, quam כוהן צדק, sacerdos iustitiæ.*

§. 6.

Neque Messias Sacerdos solum est, sed & ipsum quoque sacrificium. Tikkune Sohar c. 18. fol. 28, 1. *Prophetae reliqui non potuerunt ascendere ad videndum Regem, nisi horis & diebus notis, quemadmodum de Aarone constat, qui tamen præcipuus omnium fuit, de quo Levit. XVI, 2. Non omni tempore veniat ad sanctum: verum v. 3. כוהן, Cum*

hoc veniat ad Aharon ad sanctam: quanto igitur minus reliqui. Tu vero, o Pastor fidelis, singulis horis & diebus, quibus voluisti, ad Regem videndum ascendisti. Ibidem c. 20. fol. 47, 2. Schechina inferior est suffraganeus Dei S. B. sacrificium ejus, altare ejus: in illa enim Israelitæ cibos sacrificiorum, h. e. preces ad Deum S. B. instrunt, quippe quæ sunt instar sacrificiorum matutinarum & vespertinarum, & sicut frustra sacrificiorum, quæ per totam noctem consumuntur. Ille, qui Justus est, est קרבן מוסף, sacrificium intra tempus matutinum & meridianum, est sacrificium Sabbathorum & dierum Festorum: דלית קריבו לעמא קרישנא לקבה בשבת ויום טוב אלא ברה. Non enim accessus est populo sancto ad Deum S. B. nisi per illud. כזחח, Per hoc veniet Aaron ad sancta. Et nemo gloriatur, nisi בואר. Solhar Numer. fol. 103. col. 412. Quomodo sanatio hominum comparata est? Resp. Ad modum vituli. (Interpretatio additur, nescio a quo profecta: Intelliguntur passionēs, quas Messias pro nobis sustinet.) Sic enim legitur Jesa. XXVII, 10. Ibi pascet vitulus, & ibi cubabit. Priori commate intelligitur Messias filius Josephi, de quo legitur Deyter. XXXIII, 17. Primogenitus bovis ejus gloria est ipsi. Posteriori autem Messias filius Davidis.

§. 7.

Quemadmodum vero munia Sacerdotis Aaronitici duo fuerunt, sacrificare & pro populo intercedere: sic eadem in Messia nostro occurrunt. Is Mediator est, ut Theologi nostri dicunt, tum satisfactionis, tum intercessionis. Hæc igitur duo sunt, quæ hoc capite tractabuntur.

De obedientia duplici, tum activa, tum passiva, locus exstat in Sanhedrin fol. 93, 2. De Messia scriptum est Jesa. XI, 2. Et requiescet in eo Spiritus Domini. --- ודורו, & odorari ipsius est in timore Domini. R. Alexander hæc verba sic explicat: מלמד שהטעינו מצורח ויסורין כדורו, Docet nos hic textus, quod Deus ipsum (Messiam) oneraverit præceptis & castigationibus, tanquam lapidibus molaribus.

Messiam igitur pro peccatis hominum satisfacere, illudque redimere debuisse,

debuille, contans est Judæorum antiquorum doctrina. Targum 2. Samuel. XXII, 28. *Et populum domus Israël, qui seculo hoc (temporibus V. T.) vocatur populus obscurus, את עהר למפרק, tu redempturus es, ובמיסרך* & per Verbum (לספר) tuum, quod robustum est, omnes, qui se contra ipsos erigunt, deprimes. Sohar Genes. fol. 22. col. 95. R. Isaac dixit: Scriptum est Jesa. XXX, 26. Et splendor lunæ erit sicut splendor solis, & splendor solis erit septuplo major, sicut splendor septem dierum. *Quinam septem dies intelliguntur?* Resp. *Septem dies creationis.* R. Febuda autem dixit, clarissimum esse, intelligi septem dies, quibus manus sacerdotibus implentur: propterea quod illo tempore mundus aromatibus & unguentis conditus, & ad perfectionem suam condecoratus est; splendor vero illius a serpente malo non est obscuratus. *Quando vero hoc fiet?* Resp. בזמנו דמלכות, tempore futuro, de quo scriptum est Jesa. XXVI, 8. Deglutiet mortem in æternum. Et Zachar. XI, 9. Illo tempore Dominus erit unus, & nomen ejus unum.

מלכותו יחדיו §. 8.

Sohar Devter. fol. 118. col. 472. *Mater (ecclesia) clamat ad filium, & nemo est, qui eandem servet, בושיע, usque dum veniat columna intermedia ejus causa, ut eam salvet, q. d. Zachar. IX, 9. Ecce Rex tuus venit tibi justus & Servator. Hic servat superius, & tu inferius. Et quia tu es in imagine ejus, de te scriptum est Devter. V, 28. Et tu hic sta mecum: ut totus Israël DEum suum celebret. Nemo miretur, quod ecclesiæ hic eadem tribuantur, quæ ipsi Messias, scilicet, quod homines salvos faciat: nam id ecclesia facit, non ut causa principalis, sed ut ministerialis, prout notavimus tomo I. ad Hebr. VI, 6. Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 4. *Ea hora, qua Messias venit, stat in testamento templi, & hæc verba ad Israëlitas proclamat: Adeste humiles, הגיע זמן, ואחולתכם, adest tempus redemptionis vestræ.* R. Jose Galilæus in Codice Ziphiat (quem librum ignoramus, & a scriptoribus depravatum esse conjicimus) citatus ab Hadr. Fino in Flagello Judæorum IV, 8. &*

& VI, 41. p. 247. c. Veni & addisce, quanta est merces Regis Messiae atque remuneratio iustorum in eo credentium: quod ab Adam primo parente nostro facile addiscere poteris: cui Deus unum tantum praecepit mandatum, quod fuit, cessare ab opere quodam, hoc est, ab esu pomi vetiti: quod, quia transgressus fuit, sibi & omni suo generi, hoc est, omnibus ab eo descendentibus usque ad finem seculi, mortem causavit. Et certum est, quod majoris quantitatis est meritum boni operis, quam puniio mali. Igitur Rex Messias, qui afflictionem, penas, atque passionem & mortem pro peccatoribus patitur, sicut diffusius narrat Esaias c. LIII. quanta debet esse boni sui quantitas & terminatio? Equidem imaginari non potest; & quantum erit bonum, quod nobis propterea debet evenire?

§. 9.

Hinc Messias dicitur פרוק, Redemptor, Liberator, in loco, quem ex Talmud Hierosolymitano & Echarabbathi supra lib. VI. c. i. protulimus. Sohar chadafch fol. 63, 2. ubi commentantur ad verba Cohel. IX, 14. Et sapiens: Hic est Messias filius Davidis, de quo dicitur: Et liberavit illam urbem sapientia sua: Futurus quippe est Goël, Messias filius Ephraim: וְהָיָה הוּא פְרוֹק מְלֵעֵלָיָהּ. Et ille est Redemptor ex supernis. Dicitur אֲשִׁמּוֹן, Obturator, quia peccata hominum obturavit, in Tikkune Sohar c. 57. Locus integer exstat supra lib. I. ubi de nominibus Messiae, n. 30. Et huc pertinet Confessio priinae Nazarenorum ecclesiae, apud Rhénferdum Diff. de Expiatione anniversaria Pontificis Max. §. 55. (nam ipsum illud monumentum ubi exstat, adhuc ignoro) מְשִׁיחָא וּפְרוֹקָא דְּפֶרֶק (נִפְשָׁן מִן עֲלִמָּא הָדָא וּמִן כָּל דִּי בִּי בִּשְׁמִיָּה דִּיהוּרָא וּכְפֻרָּן בְּפֻרְקָנָא דְּנִפְשִׁיָּהּ הוּא יֵשׁוּ נָצְרִינִי). Festus Nazareus est Messias & Redemptor noster, qui liberavit animam nostram ab hoc mundo, & ab omnibus, quae in eo sunt, in nomine Domini, & redemit nos hytro animae suae.

§. 10.

Ad hanc redemptionem suscipiendam Messias in hunc mundum missus est. Sohar Genes. fol. 108. col. 429. ubi mystice explicantur verba Psalm.

Pſalm. CV, 20. Miſit Rex: *Intelligitur Deus S. B. Dominator gentium: intelligitur Deus S. B. Miſit Rex, nim. Rex ſupernus, & liberavit illum. Quisnam vero fuit ille, quem miſit? Reſp. מלאך גואל, Angelus liberator. Hic eſt Dominator gentium, h. e. dominatur in inferiora: omnia vera ſunt a DEO S. B.*

Illa redemptio eſt unica. Mechilta fol. 26, 1. *Canticum decimum לעתיד לבן, temporibus Meſſiæ decantabitur, q. d. Jeſa. XLII, 10. Cantate Domino canticum novum: laus ejus in fine terrarum. (Ergo non poſt hunc mundum, ſed durante hoc mundo.) c. XLVIII, 20. Dicite: Redemit Dominus ſervum ſuum Jacob. Cantica illa omnia antecedentia expreſſa ſunt in genere ſæminino, שיר: nam quemadmodum ſæmina parit, ſic etiam, poſtquam liberatio aliqua Iſraëliitarum tranſiit, rurſum alia ſubjugatio ſucceſſit. Sed illam redemptionem, quæ futuris temporibus ſeqvetur, nulla ſervitus excipiet. Propterea vox cantici expreſſa eſt genere maſculino שיר. Quemadmodum enim maſculus non parit, ſic etiam poſt redemptionem, quæ temporibus Meſſiæ ſeqvetur, nulla erit alia ſubjugatio, q. d. Jeſa. XLV, 17. Iſraël ſalvatus eſt per Dominum redemptione æterna. Non erubescetis, neque pudore ſuffundemini in æternum. Sohar Exod. fol. 85. col. 346. In Paradiso eſt templum, quod vocatur Templum רבני מרעין, agrotorum. Quando vero Meſſias in hoc templum intrat, omnes morbos, dolores & caſtigaciones vocat, ut in ſe veniant, id quo etiam fit. Quod ſi vero Meſſias illos dolores Iſraëlitis non allevaret, & in ſe ſuſciperet, non eſſet ullus hominum, qui iſtas Iſraëliitarum caſtigaciones ſuſcipere poſſet על עונשי ראוריה, propter reatum Legis: Et hoc eſt, quod Scriptura dicit Jeſa. LIII, 5. Vere dolores noſtros ipſe tulit. &c.*

S. II.

Dicitur etiam Redemptio æterna. Midraſch Tehillim ad Pſalm. XXXI, 1. fol. 20, 4. & 21, 1. ubi commentantur ad verba Jeſa. XLV, 17. Iſraël נישע, ſalvatus eſt per Dominum. Dicunt Iſraëlitæ ad Deum S. B. Domine mundi, ſingulis diebus, quibus nos ſubjugati ſumus, in conſuſione verſamur: samur:

Samur: si vero nos liberat, nulla nobis amplius confusio est. Nam redemptio tua est גאולה עולם, redemptio æterna: Ibi non legitur גאולה עולם sed עולם. His enim verbis Deus hæc innuit: Ego hæcenus vos liberavi, & in posterum quoque liberabo vos, q. d. Jesa. XLIV, 22. Ne timeas, o Jacob, nam ego redemi te, גאולה עולם scriptum est, non גאולה עולם, innuitur enim tempus præteritum. ---- Dixit Deus S. B. Huc usque redemptio vestra facta est על ידי כשרות, per nudos homines, qui hodie hinc sunt, cras autem in sepulcro: hinc redemptio vestra tantum fuit גאולה עולם, redemptio temporaria. Nunc autem על ידי עצמי, per me ipsum, ego redimo vos per me ipsum, qui vivo & maneo in æternum, propterea redemptio mea est גאולה עולם, redemptio æterna, q. d. Jesa. XLV, 17. Israël salvatus est per ירדה, redemptione æterna: propterea & hoc additur. Non pudebitis, neque opprobrio adficiemini in æternum. Tanchuma fol. 52, 3. Israëlitis per quemnam redimantur? Vni per Deum S. B. q. d. Deuter. XXIX, 33. Populus servatus per Jehovam. Dixit Deus S. B. In hoc mundo liberati estis per filios hominum: in Aegypto per Moysen, temporibus Sifra per Barak & Deborah &c. Quandoquidem vero illi caro & sanguis fuerunt, rursus subjugati estis. Verum לעתיד לבני ego אתכם גאולה עולם, בעצמי, per memet ipsum redimam vos, ut non rursus subjugari debeatis, q. d. Jesa. XLV, 17. Israël salvatus est per Jehovam redemptione æterna. Pefikta rabbathi fol. 53, ubi de duobus Vindicibus sermo est, Mose & Elia, qui posterior vindicaturus erat, sive potius Messiam Goëlem annuntiaturus erat, לעתיד לבני, dicunt Eliam allaturum רשות עולם, salutem æternam. Adde supra libro II. p. 147. 176.

§. 12.

Porro illa redemptio sive satisfactio est vicaria. Sohar Numer. fol. 88. col. 351. ex versione Sommeri p. 89. Sicuti, dum brachium percutitur, sanguis ex eo elicitur, omnia membra corporis sanantur: ita quoque se res habet cum hominibus, qui instar membrorum inter se sunt conjuncti. Quum

Quum itaque Deus S. B. vult sanitatem mundo conferre, percutiendus est unus justus ex illis, quo ipso sanitas confertur omnibus. Vnde hoc probatur? Resp. E dicto Jesa. LIII, 5. Ipse vulneratus est propter prævaricationes nostras, attritus est propter iniquitates nostras, & per vibicem ejus, quæ est veluti sanguinis emissio ex brachio, per eandem vibicem, inquam, accidit nobis sanitas, omnibus membris corporis nostri obtigit hæc sanitas.

Redemptio hæc est gratuita. Sanhedrin fol. 97, 2, ubi de pœnitentia adventum Messiae vel accelerante vel differente disputant, R. Jehoschua sententiam suam probat ex Jesa. LII, 3. Gratis venditi estis, & sine argento redimemini, *h. e. sine pœnitentia & bonis operibus*: ita scilicet, ut his nihil promoveri queamus.

§. 13.

Redemptio hæc est sufficiens, quia non est mere humana, sed plus valet, quam meritum omnium angelorum, qui nunquam peccaverunt. Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 84, 3. ad verba Zephan. III, 8. שְׁשִׁקוּלָהּ וְכוּתָּהּ כְּנֶגֶד, Die, quo fito ad testificandam de Messia, קוּמִי עַד, *quod meritum ejus plus valeat, quam omnis familia mea*. Cum igitur omnes proprietates hæ in eo sint, annon expectabitis me? dicit Deus S. B. nam merces vestra erit duplex.

Quia non a solo homine suscepta est. Massecheth Joma quæ verba adducit Raymundus Martini in Pugione Fidei part. III. distinct. III. 3, 2. Traditio est Scholæ Ismaëlis: מוֹסֵב יְבוֹמָה וְכֹאֵי וְיִכְפֵּר. כֶּךָ מֵרַח הָרִין נוֹחֵה. עַל הַחַיִּיב אֵל יְבוֹמָה חַיִּיב וְיִכְפֵּר עַל חַיִּיב. Sic solet agere Justitia divina. Melius est, si veniat Justus, & expiet peccatorem, quam si peccator peccatorem vellet expiare.

Quia potest omnia sufficienter restituere. Midrasch Koheleth fol. 88, 1. ad verba Kohel. VII, 13. Vide opus Domini: quis enim restituere potest id, quod illud (opus Domini) pervertit? Ea hora, quæ Deus S. B. creavit Adamum primum, sumsit eundem, & ad omnes arbores Paradisi per-

*duxit, dicens: Ecce opera mea, quam pulchra & gloriosa illa sint: & omnia, quaecunque creavi, tui causa creavi. Cave, ne mundum meum in-
veritas & devastes: nam si hoc fiat, nemo est, qui ea possit restituere. Ne-
que hoc tantum, עתה גורם מיתה לאחרי הצדיק, sed & tu causa mortis eris
illi iusto. Huc usque Midrasch, sed Finus in Flagello Judaico II, 17. &
VI, 41. p. 247. nec non Hieron. ad S. Fide. I, 7. verba sic proferunt:
Cave igitur, ne contra voluntatem meam aliquid agas, quandoquidem ne-
mo te redimere poterit, nisi Justus ille, cui mortis causam praeberis, de quo
Zacharias loquitur capitulo nono: Ecce Rex tuus venit tibi justus &
Salvator.*

Pesikta rabbathi fol. 61, 1. ubi Deus sic loquitur: *Omnia illa bona, quae
vobis exhibeo, בזכות משיח, propter meritum Messiae. Et col. 2. Deus recorda-
tur Patrum בזכות של משיח, propter meritum Messiae. Huc pertinet locus
ex Siphre, quem adducit Raym. Martini part. III. dist. III. 16. 37. Dixit R.
Jose Galileus: Veni & discce meritum Regis Messiae & mercedem justorum, ab
Adamo primo. Huic non nisi unum praeceptum, & quidem negativum, praecri-
ptum est, quod non observavit: vide igitur, quam multa mortes irrogatae sint
generationibus ejus & sequentibus usque ad finem omnium generationum,
וכי איוו מרה מרובה מרת הטוב או מרת פורענות. Virum vero ex his
extenditur, num misericordia, an vero justitia divina? Resp. Misericordia
extenditur, justitia vero restringitur: (quasi dicat, addit Raymundus:
Deus semper citra condignum punit, & ultra condignum remuneratur.)
Rex vero Messias, qui afflictus & paenus affectus est pro peccatoribus, q. d.
Jesa. LIII, 5. Et ipse vulneratus est pro iniquitatibus nostris; quanto ma-
gis omnes generationes justificabit? Et hoc est quod Scriptura dicit l. c. v. 6.
Et Dominus obvenire fecit in eum omnes transgressiones nostras.*

§. 14.

Redemptio hæc est universalis. Hoc docent duo loca: alter ex Pe-
sikta, quem adduximus lib. IV. c. 1. ubi expresse habetur, quod Messias
moriturus sit pro omnibus hominibus, quotquot unquam creati sunt;
aut creandi fuerunt: alter ex Sohar modo adfuit sub initium §. 12.

Igitur

Igitur & retro valuit temporibus V. T. Sohar Genes. fol. 128. col. 508. ad verba Genes. XLIX, 11. Lavabit in vino vestimentum suum: *Lavis illud, inde a die, quo creatus est mundus. Quinam vero illo est? Resp. Rex Messias.* Adde supra libro II. p. 149.

§. 15.

Forma redemptionis in eo consistit, quod peccata nostra earumque poenas in se suscepit, ea expiavit, nos cum DEo reconciliavit, & opera Diaboli destruxit. Singula nunc testimoniis Judæorum corroborabimus.

Messiam peccata nostra suscepisse, docent sequentia. Targum Jesa. LIII, 4. 5. 6. ubi vi verborum c. LII, 13. expresse de servo DEI Messia sermo est: *Pro peccatis nostris ille deprecabitur, & delicta nostra in ipsum immissa sunt.* ----- *Et ille vulneratus est pro peccatis nostris, traditus pro iniquitatibus nostris: & per castigationem ejus pax multa erit super nos, & si audiamus verbum ejus, peccata nostra nobis remittuntur.* ----- *Et coram DEO beneplacitum est, ut remittat peccata omnium propter eum.* Adest locus insignis ex Sohar, sed eum jam produxerunt Edzardus ad c. 1. Avoda Sara p. 256. Sommerus in Specimine Theologiae Soharisticae p. 94. & ipse quoque repetii in Horis Hebr. ad Matth. VIII, 17. Vnum igitur addo ex Jalkut Rubeni fol. 30, 4. & Alschech ad Jesa. LII, 13. משיח סובל עוונות ישראל, *Messias portat peccata Israëlitarum*, Schemoth rabba fol. 112, 3. *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Vos fecistis mihi כפור, operculum: אני מכפר לכם עונותיכם, ego expiabo peccata vestra, & quidem לעולם הבא, tempore Messiae, quod ex antecedentibus supplendum.* Breschith rabba sect. 98. fol. 95, 4. *Quando ille veniet, de quo haec scripta sunt Zachar. IX, 9. Pauper & infidens asinus; et lavabit in sanguine uvarum stolam suam, (Genes. XLIX, 11.) et סעויותיהן לחן שהוא מחורר h. e. ipse dealbat ipsis peccata ipsorum.*

Neque peccata solum, sed & poenas in se suscepit. Sohar Exod. fol. 85. col. 346. *Quum Israëlita adhuc versarentur in terra sancta, illo cultu & sacrificiis, quae susceperunt, הוּ סִלְקִין כָּל אִינוֹן מֵרַעַן וּיְסוּרִין מֵעֲלָמָא, omnia*

omnia mala & castigationes ab hominibus removerunt: וְשָׂתָה מִשִּׁיחָא
מִכֶּלֶךְ לֶזְמַן מְבִנֵי עֲדָמָה. Nunc autem Messias illas aufert a filiis hominum.

§. 16.

Per hanc redemptionem cum Deo reconciliamur. Sohar Genes. fol. 88. col. 348. ad verba Psalm. II, 7. Tu es filius meus: & v. 12. Osculamini filium. Est autem ille princeps Israëlitarum, dominus super inferiora, dominus angelorum ministrantium, filius supremi, filius DEI S. B. & Schechina gratiosa. De quo etiam, respectu retributionis supreme, tanquam de Messia filio Josephi, dicitur 2. Samuel. XII, 13. Etiam Dominus sustulit peccatum tuum, non morieris. כִּוְרָאֵי גַם אֶתְכֶּם דָּוִד. Per hunc etiam reconciliatus est David. Sohar Numer. fol. 91. col. 364. Columna medietatis (intermedia) est Metatron, לְשִׁלְמָה לְעִלְיָה, ut pacem faciat in supernis. Pesikta rabbathi supra libro II. p. 133. O Messia, iustitia nostra, Placatus esto vobis, quia Conditorem tuum & nos reconciliasti.

§. 17.

Inde porro ad Deum pervenire, & aditum liberum ad eundem nascisci possumus. Sohar Genes. fol. 53. col. 209. Quicumque Dominum suum videre cupit, non potest, nisi cum hoc (אֶתְּ שִׁתְּחִי) intrare. Locus integer hoc libro adfuit e. l. §. 3. Ibidem fol. 57. col. 228. ad verba Genes. XII, 13. Ut bene mihi sit propter te: מִלְּפִי שְׂכִינָה, Ad Schechinam dixit Abrahamus: Propter te bene faciet mihi Deus S. B. & anima mea per te vivit. בְּגִין דְּבִדָּה יִשְׁתַּלֵּךְ בִּי נֶשְׁ וְיוֹכֵה לְאַתְרָקָה לְאַרְוָה דְּמַי. Per hanc ascendit homo, & dignus habetur, qui ad viam vite suscollatur. Sohar Exod. fol. 21. col. 83. ex versione Sommeri p. 32. Qualibet legatio, quæ requirit Regem, e domo Matrone debet procedere, & qualibet legatio, Regem convenire cupiens, prius ascendere debet ad domum Matrone, exinde Regem adeat. Reperietur, quod Matrona fuerit internuncia unicuique superne deorsum, & inferne sursum, ideoque curatrix est pro singulis. Et p. 33. Rex jubet, ut quilibet, qui opus habeat aditum ad Regem, non possit admitti, nisi Matrona prius cognitus fuerit. Ibidem fol. 54. col. 215. Ca-

terva.

terva tertia sunt juvenculæ supernæ, quæ se cum Matrona conjungunt, ut eam comitentur ad Regem, & hæc catervæ sunt omnium supremæ, quæ eodem ordine superius ad preces se accingunt, quo Israëlita inferius laudes & cantica concinunt. Ibidem fol. 77. col. 315. Terumah sive Oblatio est mysterium throni sancti, ut homines perveniant ad patrem ipsorum. Nam ecce Matrona non potest venire ad maritum suum, nisi cum illis virginibus juvenculis, quæ illam comitantur, usque dum veniat ad maritum suum, quod d. Psalm. XLV, 15. Virgines, post eam dilectæ ipsius. Cur vero hæc faciunt? Ut cum ea veniant ad maritum ejus.

§. 18.

Propter hanc redemptionem Messias dicitur Medicus, quia scilicet vulnera & morbos peccatorum sanavit. Tikkune Sohar c. 18. fol. 33, 2. ad verba Cant. V, 2. Ego dormio, quia dilectus meus longe abest a me: sed cor meum vigilat, quando ad me venit. Simile de sponsa, quæ sponso suo promissa fuit, sed quia ab ipso remota erat, in gravem morbum incidit. Venerunt ad eam omnes medici, sed morbum illius ne quidem agnoscere potuerunt. Plurimos odores & poriones ex malis & malegranatis ipsi applicuerunt, sed nihil ipsi utilitatis exhibere potuerunt. Donec venit רופא קרטני, Medicus negotiosus vel negotiosus, qui omnia genera pulsuum bene perspecta habuit, cum pulsus ejus tentaret, illa statim Medicum agnovit, & dixit ibid. Vox amici mei: ille vero dixit ibid. Aperi mihi.

§. 19.

Propter eandem dicitur & est Justitia nostra: nam justitiam propriam, quam suo merito habebat, nobiscum communicavit, injustitiam vero nostram a nobis abstulit. De justitia ipsius agit locus Jerem. XXXIII, 6. quem Judæi de ipso sæpius interpretantur: item nomen Justitiam quo mactatur: Vide supra libro I. p. 18. 19. Seder olam, prout citat Finus in Flagello Judæorum V, 3. R. Barachias ad verba Jesa. I. VI, 1. Juxta est salus mea, ut veniat, & justitia mea, ut reveletur; scribit, per justitiam inteuigi Messiam, de quo Daniel. IX, 24. Et adducatur justitia sempiterna.

terna. Pefikta rabbathi fol. 63, 2. *Eo tempore, quo Rex Messias revelatur, veste justitiæ induitur, q. d. Jefa. LIX, 17. Et induit justitiam, sicut lorica[m].*

Per illam justitiam nos redimit. Sanhedrin fol. 98, 1. *Vla dixit: Jerusalem non redimitur, nisi per justitiam, q. d. Jefa. I, 27. Zion per judicium redimetur, & habitatores ejus per justitiam. Targum Psalm. LXXII, 17. ויתברכן בכותיה כל עמיה, Et benedicentur per justitiam ejus omnes populi.*

Et nos inde in foro divino justî pronunciamur. Id quod innuitur in loco citato Tractatus Sanhedrin, ubi verba Jefa. XL, 21. *Et populus tuus omnes erunt justî, de Messia adducuntur.*

§. 20.

Quamvis autem meritum Messiae in se spectatum universale sit, non tamen utilitatem exhibet omnibus, quia non omnes illud debito modo sibi applicant. Sohar Genes. fol. 35. col. 140. *Veni & vide. Illud lumen hyacinthinum (natura humana) non potest excitari & accendi, ut unatur cum lumine albo, (natura divina,) nisi in Israëlitis, qui adherent ipsi sub ipso. Hoc est, Messias Θεάνθρωπος nullam utilitatem exhibet, nulli natus, passus & mortuus, nulli resurrexit, nisi illis, qui eum sectantur, ipsique adhærent. Sanhedrin fol. 38, 2. (Sadduceus in Codice Raymundi Martini, quem in Pugione Fidei part. III. dist. I. c. 3. § 5. adducit, legitur מינא, hæreticus) quidam dixit ad R. Idith: Scriptum est Exod. XXIV, 1. Et ad Moſen dixit: Ascende ad Dominum. Debebat dicere, אלהי, ad me. Respondit Rabbini: זהו מטטרון ששמו כשם רבו, Intelligitur Metatron, cujus nomen est sicut nomen Magistri vel Domini ejus, q. d. Exod. XXIII, 1. Quoniam nomen meum in medio illius. (Regessit Christianus: nam hæc abbreviatio אל in Talmude nostro plane exulat, apud Raymundum vero non justo loco posita est.) אי הכי פלחו ליה, Si sic est, colite illum, q. d. ne rebelles ei, h. e. ne rebelles mihi in eo. אם כן לא ישה לפשעכם, Si enim sic est, non auferet peccatum vestrum.*

*vestrum. Respondit Rabbini: Fides est in manibus, sed tamen cum tan-
quam Legatum suscipere noluimus.*

§. 21.

Finis est salus æterna. Sohar Genes. fol. 77. col. 303. *Dixit R. Isaac: Quando anima digna est, quæ introducatur per portas Hierosolymæ super-
næ, Michaël princeps magnus ipsam comitatur, ipsique pacem apud An-
gelos ministeriales conciliat, qui admirantur, & de illa exclamant Cantic.
III, 6. Quænam est illa, quæ adscendit de deserto? Sed ille respondet ex
v. 9. Una est hæc columba mea, perfecta mea. Sohar Exod. fol. 21.
col. 83. Quænam est via arboris vite? Resp. Matrona magna, quæ est via
ad hanc arborem magnam & robustam vitæ. — Matrona abeunte, omnes
cum eadem abeunt. Pesikta rabbathi in Jalkut Simeoni II. fol. 56, 3.
Messias oculos Israëlitarum illustrabit, וְיִשְׁמַח עַם, & populum suum sal-
vum faciet.*

§. 22.

Contra vero Diabolus & opera ejus per hunc Messiam & opera ejus
destruuntur. Sunt enim adversarii, & sibimet invicem opponuntur
Sohar Levit. fol. 34. col. 134. *Datur servus bonus & servus malus.
Mysterium Metatronis est servus bonus & Domino fidelis, mysterium vero
Sammaëlis est servus malus. Sohar Genes. fol. 73. col. 287. Væ mundo,
quod sic abstractus est. Ex illo enim tempore, quo serpens ille in Adamum
& reliquos homines dominium exercuit, ille stat ad abducendum mun-
dum, & mundus a reatu ejus liberari nequit, usque ad tempus, quo rex
Messias veniet, & Deus S. B. in pulvere dormientes suscitabit, q. d. Jesa.
XXV, 8. Deglutiet mortem in æternum. Et alio loco Zachar. XIII, 2.
Spiritus immundum removebit a terra. Pesikta rabbathi in Jalkut Si-
meoni II. fol. 56, 3. ubi de luce temporibus Messie apparitura sermo
fuerat: Dixit Satanaz ad Deum S. B. Domine totius mundi, lux illa, quam
sub throno gloriæ tuæ recondisti, ad quemnam spectat? Respondit Deus:
Ad eum, qui te repressurus & ignominia affecturus est. Regessit Satanaz:
Hor. Hebr. Tom. II. Qo qo Domine*

Domine mundi, ostende mihi illum. Deus respondit: Veni & vide illum. Quum vero Satanas illum conspiceret, obstupefactus est, & in faciem suam cecidit, dicens: Vere hic est Messias, qui me & omnes gentiles in infernum precipitaturus est, q. d. Jesa. XXV, 8. Deglutiet mortem in æternum. Tikkune Sohar c. 21. fol. 52, 2. Singulis diebus præco in cælo pronuncia- vit: Quicumque hunc serpentem occiderit, ei dabitur filia Regis, interius ornamenti aureis induta: (ex Psalm. XLV, 14.) --- Quo facio multi heroës & armati convenerunt ad scholam, ut pugnarent cum serpente, propter eam, (filiam Regis acquirendam:) & multi quoque viri scutati ejus causa decreta fecerunt. Nullus autem fuit inter ipsos, qui serpentem occide- ret, donec veniat ille, de quo Exod. II, 12. Et respexit huc & illuc, & percussit Ægyptium. Et de hoc dicitur Genes. XLIX, 10. Donec veniat Schiloh: Certe ille occidit serpentem. Et ipsi est adhesio gentium, quia filius est Fizbar (conf. Zachar. IV, 8.) filius Kabath, filius Amram, h. e. filius populi excelsi. Is interfecit serpentem & robur ejus in mari, in terra & in cælo. Multi vero bellatores cum ipso pugnarunt in mari Legis, & multe quoque naves fractæ sunt, donec venit Dominus ejus (Mosis,) qui diffudit mare Legis, equum vero & sessorem ejus projecit in mare, qui est serpens & socia ejus. Ipse vero traduxit Israëlitas, ne illo immergeren- tur: primo quidem per mare, per illud scilicet lutum: בַּפֹּרְקָנָה בְּחַרְיָתָהּ, in redemptione autem posteriore omnes traduxit per mare Legis. Baculus autem, quo mare fudit, est calamus, in quo siquidem brachium Domini re- velatum est, de quo Jesa. LIII, 1. Et brachium Domini cui revelatum est? Illo autem tempore, quo serpens malus e mari ejectus est, ibi dominium na- tus est serpens sanctus (antitypus serpentis ænei.) Illo quoque tempore valet illud Psalm. CIV, 25. Ibi reptilia sunt, quorum non est numerus, animalia magna cum parvis.

§. 23.

Ad hanc redemptionem refer huc ea, quæ supra de nomine Goëlis prolata sunt libro II. p. 14. & adde sequentia. Sohar chadafsch fol. 38, 1. ad

ad Psalm. XIX, 15. Domine, intelligitur medius, qui est Jacob: petra mea, est medius: וגואלי, & vindex meus, est dexter, qui Ruth. III, II. dicitur גואל קרוב, vindex propinquus ὁ μολογμένως. Deus autem S. B. ipsum ad dextram suam exaltare, & filios suos redimere decrevit, q. d. Psalm. CXVIII, 17. Dextra Domini exaltata est: Dextra Domini facit robur.

§. 24.

Alterum munus Sacerdotis nostri Summi est, quod pro nobis intercedit. Inde vocatur Patronus in Schir haschirim rabba fol. 25, 3. ad verba Cantic. V, 9. Qualis est dilectus tuus præ dilecto alio? quæ sic interpretantur: מה פטרון הוא כפטרונין? Qualianam est patronus ille præ aliis patronis?

Vocatur כינויור, συνήγορος, Advocatus, oppositus τῷ κατηγορῶν, quem Judæi קטיגור vel קטרגו vocant. Pesikta rabbathi fol. 72, 2. ubi commentantur ad verba Hoseæ XIV, 2. Revertere Israël ad Dominum. Dicunt Israëlites ad Deum: Domine mundi, si nos facimus, quis testatur pro nobis, sic, ut nos recipias? Respondet Deus: συνήγορος vester est Michaël, q. d. Daniel. XII, 1. Illo tempore stabit Michaël.

§. 25.

De intercessione ejus testantur sequentia. Sohar Exod. fol. 102. col. 414. Is est Michaël, lux dextra, ἐπίτροπος magnus Israël. Quando enim latus alterum stat ad avertendum seu decipiendum Israëlitas, tunc Michaël ומתעביר כניגוריה עליוהו דישראל, portat populum suum, & factus est συνήγορος pro Israëlitis, & liberat eos ab accusatione adversarii. Excepto illo tempore, quo Hierosolyma devastata est, tunc enim prevaluerunt peccata eorum, & Michaël nihil potuit efficere contra partem alteram, ut Israëlitas portaret: nam Michaël tunc debilis factus est Israëitarum causa, q. d. Thren. II, 3. Retro egit dextram suam a facie inimici.

Midrasch Ruth princ. & Midrasch Tehillim ad Psalm. XX, 1. fol. 15, 4. quæ pleniora leguntur in Jalkut Simeoni II. fol. 58, 1. ad verba Daniel.

XII, 1. illo tempore stabit Michaël: לעמוד לבנו, *Futuro tempore venient Principes, & accusabunt Israelitas coram Deo S. B. dicentes: Domine mundi, an apud te est acceptio personarum? Si gentiles sunt idololatrae, etiam Judei: si illi impudicitiam committunt & sanguinem effundunt, etiam hi faciunt. Cur vero hi non descendunt in infernum? Illa bora Michaël, סניגוריון של ישראל, advocatus Israelitarum filius, q. d. Daniel. I. c. Illo tempore stabit Michaël, qui stare solet pro filiis populi tui, לרמך סניגוריא על ישראל, ut proponat excusationem pro Israelitis.*

Consulto duo hæc loca conjunxi, quia, quum de intercessionem Messiae pro hominibus piis & credentibus agunt, simul docent, pro impiis nullam intercessionem dari, quia Messias non est servus peccatorum.

§. 26.

Schemôth rabba sect. 18. fol. 117, 3. 4. *Quemadmodum Deus S. B. in hoc mundo varia fecit per manus Michaëlis & Gabrielis: sic talia quoque faciet לעמוד לבנו, per manus eorum, q. d. Obad. v. 21. Et adscendent Servatores in montem Zion, ad judicandum montem Esav. Hi sunt Michaël & Gabriel. R. Jehuda Sanctus dicit, Michaëlem solum intelligi, q. d. Daniel. XII, 1. Illo tempore stabit Michaël Princeps magnus, qui stare solet pro filiis populi tui. Nam ille ערבע צרכין, procurat necessitates Israël, & pro illis loquitur, q. d. Zachar. I, 12. Et respondit Angelus Domini & dixit: Quo usque non misereberis Hierosolymæ? Et alibi Daniel. X, 21. Et nemo a partibus meis fuit, præter Michaëlem principem vestrum. R. Jose dixit: Michaël & Sammaël similes sunt לסניגור וקטיגור, סניגור וקטיגור, qui in judicio stant. Vterque loquitur, & uterque desinit. Advocatus autem ille novit, quod victurus esset, hinc incipit laudare judicem, ut sententiam proferat. Accusator adhuc quædam proferre cupit, sed Advocatus respondet: Tace, audiamus judicem. Sic quoque Michaël & Sammaël stant coram S. bechina. Satan accensat, Michaël autem excusat, מלמד וכותן של ישראל. Statim loqui cupit, Michaël autem illum ad silentium redigit, q. d. Psalm.*

LXXXV, 9. Audiam, quid loquatur Deus Dominus, nam loquetur pacem pro populo suo.

Alia duo loca ex Breschith rabba & Philone habes in Horis Hebr. ad i. Joann. II, 1. quæ non repeto. Confer quoque Locum Generalem XXXIII, 2. 3.

§. 27.

Huc quoque pertinet locus satis elegans ex Sohar Levit. fol. 22. col. 88. *Veni & vide. Quenam est differentia inter Moſen & Aaronem? Vter eorum major eſt?* Reſp. *Moſes major eſt: nam hic fuit שׁוֹשְׁבֵינָה, paranympus Regis, Aaron autem Regine. Illuſtro hoc ſimilitudine de Rege, qui habuit Matronam ſupernam. Quidnam fecit? Dedit ipſi paranympum, qui omnia illius aptaret, eamque in rebus ad domum regiam pertinentibus inſtrueret. Propterea quando ille paranympus ad Regem ingreſſus eſt, illud non auſus eſt, niſi Comite Matrona, q. d. Levit. XVI, 3. כֹּהֵן, Cum hac ingreditur Aaron. Moſes fuit paranympus Regis, propterea quaſi director hoſpitiſſimorum conſtitutus eſt, unde Scriptura ſic dicit: Et dixit Dominus ad Moſen. Aaron fuit paranympus Matronæ, כֹּהֵן מַטְרוֹנָה, cujus omnia negotia eo dirigebuntur, ut Regem per Matronam placaret, & Rex quoque per eam placari ſe patitur. Et propterea, quia Aaron fuit paranympus illius, habitatio ejus juxta illam poſita erat, ut domum ordinaret, & negotia illius ſemper inſpiceret. Et propterea conſtitutus eſt admodum ſupernorum, & dictus eſt Sacerdos Summus, q. d. Pſalm. CX, 4. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Et propterea, quibuscunque ex domo Regis opus habet, ea ſumit, & nemo manum ipſius prohibere poteſt. Propterea ille conſtitutus eſt, ut luſtret omnes illos, qui ad domum Matronæ accedunt, ne inter filios palatii aliquis pollutus inveniatur.*

Ratione hujus muneris Metatron ſive Meſſias dicitur מַתְרֹן, *Aperſor*, eo ſcil. tempore, דַּפְתָּח צְלוּתָהּ, *quo preces aperit*. Cum contra ratione impiorum dicatur סָגְרוֹן, *Ocluſor*, חֲרֵק וְסָגַר בּוֹמְנָה, *quo januam precum claudis*. Tikkune Sohar c. 75.

§. 28.

Sohar Exod. fol. 48. col. 189. ubi mystice commentantur ad verba Exod. XXI, 2. Sex annos serviet: *per servitium nihil aliud intelligitur, quam preces.* Sex annos serviet, tres priores, & tres posteriores. Nam שְׁלֹחַ זָכֹר, ἄγγελος τῆς ἐκκλησίας, hominis, qui ipse pro se orare non potest, munia explet, כְּעוֹז שְׂמִימָה בְּרוּךְ עַל שְׂמִימָה, גִּבּוֹר קְרוֹב וְנֶאֱמָן. Nam Justus ille, qui in eternam vivit, se pro illis exhibet in caelo, Boas, Justus, Goel propinquus & fidelis, de qua re Psalm. CXLV, 18. Propinquus est Dominus omnibus invocantibus eum. Et melior utique homini est vicinus bonus, quam frater longinquus: (Proverb. XXVII, 10.) *is vero (vicinus) est Columna media, quæ est בֶּן יִרְמְיָהוּ, filius Dei, qui ascendit ad superna, qui est בִּיכָרָה mundo.*

§. 29.

Imo preces nostræ nihil valent, nisi mediante Schechina, h. e. ejus auctoritate & intercessione ad DEum perferantur. Tikkune Sohar c. 18. fol. 30, 1. Veni & vide. Quando homo in cogitatione & precibus suis ascendit ad Schechinam, aut si quod bonum opus peragit: Statim quando januam palatii regii pulsat, sive ille Propheta sit, sive Videns, sive Sapiens, sive Justus, quam primum, inquam, ad ostium clamat, cum Schechina ascendit; statim ipsum Dominus exaudit. Neque vero expectat servum aut præfectum, qui aperiat, sed ipse reapse aperit ipsi ex amore & misericordia, qua erga ipsum fertur, tanquam sponsus ad sponsam. Quod si vero Schechina non ascendit, cum illis precibus aut bono opere, Deus S. B. non dignum talem judicat, cui aperiat palatium suum, neque per ministrum, neque per semet ipsum, ut ad palatium Regis ascendat: Et de hoc sic legitur Deuter. XXIV, 11. Foras stabis. — Sic quoque, quando Israhelita Krishma aut precibus suis ad DEUM S. B. appropinquans, אִם שְׂכִינָתָא לֹא, nisi Schechina ibi est, Deus eo non descendit, q. d. Exod. XX, 21. Ubicunque mentionem nominis mei constituam, veniam ad te, & tibi benedicam. Onkelos ea sic interpretatur: Quocunque loco אֲשֵׁרִי שְׂכִינָתָא

שכינת, habitare facio Schechinam meam &c. *Quando enim homo Schechinam cum bonis suis operibus in altum mittit ad DEum S. B. tum DEus B. propter eam descendit. Et propterea Propheta dicit Jerem. IX, 23. Ne gloriatur homo ---- כי אם זמרה, nisi de Messia, quemadmodum id jam sup̄ius (fol. 28. 1. 2.) docuimus. Sic quoque cum homo Schechinam cum bonis suis operibus ad DEum S. B. ascendere facit, DEus S. B. descendit ad preces, ושכינתא מקרימת לאפתחא ליה, & Schechina præcedit ad aperiendum ei. Et hoc est, quod Scriptura dicit Genes. XXIV, 15. Et factum est, anteqvam ille preces suas finiret, & ecce Rebecca exivit*

§. 30.

Ibid. fol. 31, 1. *Et quando Propheta ascendit, & ad ostium pulsavit, si cum Schechina ascendit, Deus statim ipsi aperit, & dicit Ezech. II, 1. Fili hominis, sta in pedibus tuis, & loquar tecum, ראנת הוא הויה סכירה, לשכינתא בצלותא בעמידה, tu enim attulisti Schechinam in precibus in statione.*

Ibidem fol. 33, 1. *Eo tempore quo homines ascendunt cum precibus suis ad templum, שכינתא מוליפת זכו עליהו, Schechina intercedit pro ipsis.*

Porro fol. 34, 1. *בומנא רייתי פורקנא, Eo tempore, quo redemptio veniet, pulsatio (precum) ascendet & descendet, quemadmodum sacrificium ascendit & descendit. Pesikta rabbathi fol. 72, 2. cujus antecedentia paullo ante adfuerunt: Respondent Israëlitæ (Deo, quum ipsis Michaëlem משריפוס commendasset.) Nos nolumus alium משריפוס præter te, q. d. [Hic quædam defunt.] DEus regerit: Ite, querite פני, faciem meam, & ego testimonium feram pro vobis. ---- Obsectio: Veni & vide. Gloria DEI S. B. non testimonium fert pro talibus rebus. Responsio: Annon verò DEus in Gloria sua testimonium fert contra adulteros & incantatores? q. d. Malach. III, 5. Et appropinquabo ad vos ad iudicium: & ero testis celer contra adulteros & incantatores. Concludere igitur nos ita vult DEus: Si ego de peccatoribus testimonium fero, quanto magis de iis, qui penitentiam agunt.*

Sohar

Sohar chadafsch fol. 65, 3. *Quando Israëlitæ peccarunt, cur Schechina cum ipsis in captivitatem abiit, quæ tamen non peccavit? Resp. Illud ideo factum, על שהיתה מבקשת עליהם רחמים, quod pro ipsis misericordiam exorare potuit.*

§. 3.

Tertium munus Sacerdotis est benedicere, id quod ipsum in Messiam competit. Sohars Genes. fol. 31. col. 123. ad verba Genes. II, 3. Et benedixit Dominus diei septimæ. *Hic est Sacerdos summus, qui benedicit omnibus, והוא נטיל ברישן, & ille sublatus est, ut sit caput. Nam sic docemus: כהן נוטל בראש וברכאן ביה שריון לברכא. Sacerdos sublatus est, ut sit caput, & benedictiones cum ipso habitant ad benedicendum: & ille est septimus. Inde omnis benedictio a Messia ad nos pervenit. Sohars Genes. fol. 52. col. 205. ad verba Proverb. X, 22. Benedictio Domini divites facit. Per benedictionem DEI intelligitur Schechina, quæ præfecta est benedictionibus mundi, & a quâ benedictiones in omnia prodeunt. Ibidem fol. 125. col. 497. Veni & vide. Omnes benedictiones supernæ נאמרו להאי רגל, tradite sunt illi ordini s. personæ, ut benedicat omnibus, & quamvis ipsi non sit lumen a se ipsa, tamen omnes benedictiones, omne gaudium & omne bonum in ea consistunt. Vide Locum Generalem XXXIX, 4. 5. 6.*

CAPVT III

DE MVNERE MESSIÆ PROPHETICO.

ARGVMENTVM.

MESSIAS EST PROPHETA. 1. 2. DOCTRINÆ ILLIUS. 3. AUDITORES. 4. IDEO DICITUR LUX. 6. QVIA SCIENTIA IN REGNO EIUS MAIOR EST ET CLARIOR. 7. II.

§. 1.

Messiam esse Prophetam, clarissimum est. Quamvis enim nomen Prophetæ ipsi in scriptis Judæorum non sæpe tribuitur, tamen

res ipsa ab iisdem docetur, Messiam scil. Doctorem esse et Pastorem, qui ea, quæ divinitus acceperat, populum docuit, totamque Dei voluntatem nobis revelavit. Sohar Numer. fol. 68. col. 271. *In libro Legis Rex Israël debet legere textum coram populo : וְלֹא יִהְיֶה מְשִׁיחַ וְלֹא אַחֵרָה*, et hic debet esse Messias, non alius, Est aliquis sanctus, ex cuius ore verba audient delectabilia illius libri legis, quæ lux est, omnibus noviluniis, sabbathis, festis et aliis temporibus, quando כָּל בְּנֵי מִתְיָבִיתִי omnes auditores volunt adscendere ad Academiam cœlestem, omnes conveniunt ad Regem Messiam, qui verba ipsis explicat. --- Liber Legis aperitur, Cherubini autem hæc verba proferunt Psalm. XXXI, 20. Quam magna est bonitas tua, quam abscondisti timentibus te ! Postea clauditur liber Legis. Quis autem videre potuit lucem illius libri Legis, qui totus lucidus est et splendet, literæ autem illius sunt fœmme ignis ex quatuor coloribus, qui sunt in mundo superno ? omnes illæ prominent & scintillant. Quis autem coram ipsis potest consistere, excepto Messia ?

S. 2.

Tikkune Sohar c. 18. fol. 28. 1. Surge, Pastor fidelis, et aperi domum Prophetiæ, quæ est in domo superna, abscondita omnium absconditorum, ubi mysteria Regis superni sunt : nam tu es sicut filius domus, filius illius domus. Et tu es in imagine illius domus, ad quam neque Propheta, neque Videns potest ascendere, nisi quum potestas ipsi facta est. Tu vero non opus habes, ut veniam impetres, utpote filius Regis, cui janua nulla est clausa. Neque hoc tantum, verum Prophetæ reliqui non potuerunt ascendere ad videndum Regem, nisi horis & diebus notis. Tu vero singulis horis et diebus, quibus voluisti, ad Regem videndum ascendisti. Neque hoc tantum : verum Prophetæ reliqui in visione sua singula tantum membra Regis viderunt, alius caput, alius oculos, aures &c. quidam vestes solum, et plura non viderunt.

Sohar chadafsch fol. 42. 3. Diebus Messie הַחֹדֶשׁ רֵעָה, innovabitur scientia in mundo, et lex apud omnes illustrabitur, q. d. Ierem.

XXXI, 34. Quoniam omnes cognoscent me a parvis usque ad magnos. Ibidem col. 4. ad verba Cantic. I. 13. Fasciculus myrrhæ amicus meus inter ubera mea manebit. Cum veniet Salomo, qui in omnibus perficitur, tunc omnia perficit, & cum illis unit laudes sapientiæ supernæ, stabilitatem omnium seculorum. Constituit enim DEus S. B. illam filiis suis revelare illo tempore, quo scientia obvia erit in mando, unicuique ex filijs Israël: & unusquisque adhærebit sapientiæ supernæ, quæ est mysterium nominis DEI S. B. Et hoc bonum nunquam cessabit in secula seculorum.

§. 3.

Doctrinæ, quas ille Doctor proponit, habentur in Jalkut Simeoni II. fol. 182. 1. ad verba Cantic. VIII, 1. Quis dabit te ut fratrem mihi? Hæ sunt res septem, quas Messias Israëlitis ostendit, nempe Paradisus, Thronus gloriæ, Korachus cum caterva ipsius, Infernus, Impii descendentes & iudicium impiorum, Merces iustorum, & Resurrectio mortuorum. Verba autem hæc in sua latitudine sunt explicanda: nimirum Messias docet primo de essentia et maiestate divina, tum quoque de homine & vario eorum statu, præcipue autem, quomodo ex naturali statu pravitatis ad meliorem pervenire debeamus, quorsum tota doctrina de peccato et Messia pertinet. Porro docet vitam christiano nomine dignam esse peragendam, impendere omnibus resurrectionem, pijs post hanc vitam mercedem gratuitam in paradiso, impijs cruciatus æternos in inferno. Præcipue vero Deum Patrem nos recte cognoscere docet, quia nemo eum sic novit, quemadmodum Messias. Sohar Numer. fol. 93. col. 369. ex versione Sommeri p. 45. Quia Deus O. M. occultus est in arcanis Legis, quomodo innotescit? Resp. Hoc modo, quia habet Schechinam, quæ est imago ejus.

§. 4.

Auditores ejus sunt varii generis homines, præcipue vero homines pii, qui se œconomix novæ libenter subjiiciunt. Sohar Numer. fol.

79. col. 315. Cant. I, 8. Exi tibi, ut adhareas vestigiis ovium : intelliguntur תינוקות רבי רבן, parvuli discipuli, qui addiscunt Legem. Et pasce caulas tuas : isti sunt ablactati ab uberibus, qui adscendunt a mundo, & ad Academiam celestem pertrahuntur, ubi sunt habitationes pastorum. Sed hic accurate attendendum est. Non enim legitur למשכנות, sed על משכנות הרועים, super habitationes pastorum : ubi intelligenda est Academia Metatronis, ibi sunt omnes potentes mundi, qui legem in hoc mundo secundum faciendam et omittendam observant, quibus filii huius mundi opus habent. Nam per vestigia ovium, ut jam dictum est, intelliguntur parvuli. R. Eleasar dixit, intelligi discipulos Rabinorum, דקא ארין בתר בעלמא, qui postremi (h. e. contemtissimi) eunt in mundo, & inveniunt legem in via recta & aperta : Et propterea illi verba antiquorum quotidie renovant, & Sebechina in illis habitat, & verba eorum audit.

§. 5.

Ob hanc ipsam doctrinam Messias dicitur Lux, quia illustrat mentem hominum, ut tum doctrinam coelestem capiant, tum quoque vitam piam sectentur. Sohar Exod. fol. 102. col. 414. ubi templa coelestia describuntur : Ad latus meridionale versatur Lux magna dextra, Lux totius mundi, דהא מניה שאר ישראל להתאחדא ברוח רמחימנוהא, a quo reliquiae Israëliitarum uniuntur in mysterio fidei. Is est Michaël, רב חילא, Dux exercitus, et Lux superna, quæ descendit ex latere meridionali, ibi enim Lux in robore suo versatur. Breschith rabba sect. 1. fol. 3. 4. ad verba Daniel. II, 22. Et Lux cum ipso habitat : Intelligitur Messias Rex, de quo Iesa. LX, 1. Surge, illuminare, quia venit Lux tua. Midrasch Schocher tof in Jalkut Simeoni II. fol. 26. l. 2. ad verba 2. Samuel. XXIII, 4. Et sicut lux matutina exoritur Sol. Hoc nos non novimus, quid sibi velint hæc verba : כאור בקר, sicut lux matutina. Quando vero Deus S. B. illucescere faciet משיח בקרו של משיח, tempus matutinum Messiae, tunc oriri facit solem, unde alibi sic scriptum est

Pſalm. LXXXIX, 37. Thronus ejus ſicut ſol coram me. *Per verba autem* 2. Samuel. XXIII. 4. mane, non nubes, intelligitur Meſſias. Pirke R. Elieſer c. 28. *Cum nondum erit vesp̄ra, filius Davidis lucem Iſraë-
litarum prodire faciet (progerminabit) q. d.* Zachar. XIV. 7. Et erit
tempore vesp̄ertino fiet lux. Schemoth rabba ſect. 50. fol. 112. 3. *Di-
xit Deus S. B. ad Iſraëlitās : Feciſtis mihi candelabrum, ego lucem ſeptu-
plo majorem vobis accendam* לְעוֹלָם הָבָא, ſeculo futuro, q. d. Ieſa.
XXX. 26. Et erit ſplendor Lunæ ſicut Solis, & ſplendor Solis ſeptu-
plo major erit.

Breſchith rabba ſect. 98. fol. 95. 4. *Quando ille veniet, de quo ſcri-
ptum eſt Zachar. IX, 9. Pauper & inſidens aſino : is lavabit in vino
veſtimentum ſuum, (Genef. XLIX. 11.) שָׂהוּת מְחוֹר לְהֵם רִכְרִי תוֹרָה*,
h. e. ille dealbabit (clariora reddet) ipſis verba Legis.

§. 6.

Pefikta in Jalkut Simeoni II. fol. 56. 3. ad verba Ieſa. LX, 1. Surge,
illuminare, quia venit Lux tua. R. Iochanan ſimilitudinem protulit de
homine, qui primo crepuſculo iter fecit. Venit quidam, qui lucernam
ipſi accendit, quæ extincta eſt. Venit alter lucernam accendens, quæ ſi-
militer extincta eſt. Quo facto ille dixit, nihil ſibi expectandum eſſe,
quam donec illuxerit. Sic quoque Iſraëlitæ dicunt ad Deum S. B. Para-
vimus tibi candelabrum temporibus Moſis, ſed illud extinctum eſt. Aliud
paravimus temporibus Salomonis, ſed et hoc extinctum eſt. Nihil aliud
igitur nobis expectandum eſt, quam Lux tua, de quo dicitur Pſalm.
XXXVI, 10. Quoniam tecum eſt fons vitæ, in Luce tua videbimus
lucem. Et ſic quoque Deus S. B. dixit : Surge, illuminare, quoniam
venit Lux tua.

Paullo poſt adferuntur hæc verba ex Pefikta rabbathi: Synagoga Ju-
daica dixit ad Deum S. B. Domine mundi, propter Legem, quam mihi de-
diſti, quæque fons vitæ appellatur, ego futuro tempore deliciabor in Luce
tua.

tua. Quid enim aliud indignant verba: In Luce tua videbimus lucem: quam lucem Messiae? de quo scriptum est Genes. I, 4. Et vidit Deus lucem, quod bona esset. Unde discimus, quod beneplacitum habuerit. Deus in hominibus tempore Messie viventibus, eam vero lucem pro Messia & generatione tunc vivente sub throno gloria recondiderit. Et postea ibidem: Messias מאיר עיני של ישראל, illustrabit oculos Israëlitarum.

§. 7.

Quando igitur hæc Lux orbem terrarum illustratura erat, tunc Judæi credebant, scientiam & majorem & clariorem futuram. Varia loca hoc ipsum comprobantia dedimus in Horis Hebr. ad Hebr. VIII, II. item supra l. b. II. p. 138. nunc addimus sequentia.

Sohar Genes. fol. 37. col. 145. Postquam devastatum est templum, Israëlita neque unitatem, neque omnipotentiam DEI diebus profestis celebrarunt, quoniam imperium servorum & ancillarum in eosdem invaluit. Hoc autem sublato, tum statim illud secutum est, quod legitur Jesa. XI, 9. Quoniam plena est terra cognitionis Domini. Et eodem tempore implebitur Scriptura, quæ dicit Jerem. XXXI, 34. Quoniam omnes cognoscent me a magnis usque ad parvos. Et Zachar. XIV, 9. Illo die Dominus erit unus, & nomen ejus unum.

Ibidem fol. 74. col. 291. Venerunt quidam ad R. Simeonem, & enarrarunt ipsi, quid secum contigerit, (miraculum scilicet magnum, quod flamma ignea quosdam ipsorum læterit.) Quibus ille dixit: דלמא בקץ משיחא. Fortasse vos circa terminos Messie investigandos occupati fuistis, quod talia vobis prodigia contigerunt. Responderunt illi: Nescimus, nam omnium illorum oblitus sumus. Dixit ipsis R. Simeon: Non est voluntas Dei S. B. ut hæc mundo revelentur. Cum enim appropinquabunt dies Messie, etiam pueri in mundo poterunt invenire abscondita sapientie, & in ea scire terminos & computos: illo enim tempore hæc omnia revelabuntur, q. d. Zephan. III, 9. Tunc convertam ad populos labium purum.

Miror, quid hic Simeoni in mentem venerit, quod terminos Messiae non perquirendos statuit. Verum, ut apparet, is operam hanc ideo supervacaneam habuit, quia temporibus Messiae res ipsa id doctrina ipsi videbatur.

Ibidem fol. 81. col. 319. ubi antea de resurrectione Sanctorum cum Messia sermo fuerat: *Illo tempore justii scientiam perfectam adtingent, sicut dixit R. Jose: Eo die, quo Deus S. B. de operibus suis letabitur, tunc eum cognoscent in cordibus suis, & scientia in cordibus eorum sic augebitur, ut cum quasi oculis cernant, q. d. Jesa. XXV, 9. Et die illo dicent: Ecce hic est Deus noster.*

Ibidem fol. 83. col. 327. *Quatuor sunt Tekuphae, & diversa anni tempora. Quod si justii transibunt לעתיד לבא, s. vivendo attingent tempora Messiae, uno tali temporis intervallo crescet sapientia, & tantum attingent temporibus Messiae, quantum vix angeli attingere poterunt, q. d. Jesa. XI, 9. Sicut aquae mare obtegent.*

§. 8.

Sohar Exod. fol. 93. col. 378. *R. Jose cepit docere ad verba Jesa. II, 1. Et erit diebus postremis, h. e. quando Deus S. B. ad filiam Jacobi egredietur, eamque ex pulvere excitabit, & Sol cum Luna consociabitur, tunc firmus erit mons domus Domini; haec est Hierosolyma superna, quae ita aptata & ordinata erit, ut luce superna splendeat, quia nulla ipsi lux accedit, nisi ex luce superna. Et haec lux superna ipsi septuplo plus splendeat, quam antea factum est, q. d. Jesa. XXX, 26. Et splendor lunae erit sicut solis, splendor autem solis septuplo major erit, h. e. sicut splendor septem dierum simul. --- Quisnam vero intelligitur per caput montium? Resp. Sacerdos summus, qui est caput omnium ad latus dextrum. Et ille semper cum illa domo conjunctus est, cui benedicit, ad vultus ejus illuminandos, (h. e. ad eam laetificandam.) --- Quando igitur haec domus cum illo capite montium est, nempe cum illo summo Sacerdote, tunc ad illum alligatur, is autem in altum ad supremum gradum attollitur, & mundus ab il-*

lo splendore superno illustratur, tunc excelsior erit collibus, *h. e. omnibus potentiis et copiis supernis*. Et tunc confluent ad eum omnes gentes. *Veni et vide*. Illo tempore, quo Sacerdos manus extendit, כרין רוחא עלאה אנהיר ונפיק, tunc Spiritus supernus illustrat & procedit, & omnes splendores lucentes & lucidi secum invicem colligantur & conglutinantur, usque dum facies ecclesie Israëlita illustrentur: & hæc omnia per manus lucis primævæ, quæ est Sacerdos. Et quando Sacerdos ille excitatur inferius, idem quoque excitatur (*conspiciendum se præbet*) superius, & per opera inferius patrata אהער אהעררה רלעילא, conspicendum se simul præbet modo superno. Propterea firmus erit mons domus Domini in capite montium, & confluent ad eum omnes gentes. Hucusque enim omnes reliquæ gentes præfectos suos in cælo habuerunt, sed illo tempore (*Messias*) comburet eos, & a cacumine suo dejiciet, --- & tunc Deus S. B. solus obtrinebit, *q. d.* Illo tempore Dominus solus sublatuſ erit: et tunc quoque confluent ad eum omnes gentes. Et hoc ipsum est, quod scriptum est *ibid. v. 3.* Et dicent populi multi: Agite ascendamus ad montem Domini, ad domum Dei Jacob. Et omne illud eo tempore fiet, quo Sacerdos, caput montium, ecclesiam suam illuminabit.

Ex recentioribus addo locum Bechai in Legem fol. 59. 2. Illud ה in voce Schiloh denotat proprietates Regis Messie, de quo quinque has res prædixit Propheta Jesa. XI, 2. Et quiescet super eo Spiritus Domini --- in timore Domini. Nam ecce temporibus regis Messie erit affluentia prophetiæ, sapientiæ & scientiæ, quemadmodum aquæ mare obteguunt.

§. 9.

Neque hoc mirum, nam ipse suis nutrimenta spiritualia promittit & præstat. Sohâr Genes. fol. 26. col. 102. ad verba Genes. I, 26. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem scilicet Domini sui creavit eos, qui nutriuntur ex parte columnæ mediæ, quæ est.

Fili-

Filius meus primogenitus Israël. Exod. IV, 22. *et est lignum vite, et arbor, ex qua omnia nutrimentum suum habent.* Schemoth rabba sect. 50. fol. 112. 3. *Dixit Deus S. B. ad Israëlitas: Vos fecistis mihi mensam, ego liberabo vos, ut eam non amplius instruere debeatis, & instruam vobis mensam* לֶבֶת לַעֲתִיד, tempore N. T.

Tikkune Sohar c. 43. ubi mystice interpretantur verba Genes. I, 11. עֵץ פֶּרִי, arbor fructifera, *est Columna media: faciens fructum, est דָּה שְׂכִינָתָהּ וְכָל זֶרְעֵן*: in quo semen suum est in terra, *אֶתְכֵּלִילֶנָּה כֹּה*, intelligitur Schechina, in qua omnia semina comprehenduntur.

§. 10.

Judæi & hoc addunt, doctrinam Messiae meliorem futuram ea, quam Moses proposuit. Schir haschirim rabba fol. 5. 1. *R. Jehuda dixit: Eo tempore, quo Israëlites hæc verba audiverunt: Ego sum Dominus Deus tuus; infixum est studium legis in pectora eorum, ut eam addiscerent, neque oblivioni traderent. Venerunt ad Moysen, & dixerunt: Mose, Magister noster, תַּעֲשֶׂה אֵת פְּרוּכִיּוֹן שְׁלִיחַ בִּינוּתֵינוּ, tu fac προσβέβαιον s. officium mediatoris inter nos & Deum, q. d. Exod. XX, 16. Tu loquere nobiscum, & obediemus: & nunc cur moriemur? & quænam utilitas erit in perditione nostra? Rursus igitur incepterunt discere, sed omnium obliti sunt. Tunc dixerunt: Quis est Mose? caro & sanguis (homo miser) qui transit, & doctrina ejus transit. Statim igitur redierunt ad Moysen, eumque sic allocuti sunt: Mose, Magister noster: Vtinam DEVS se altera vice nobis revelare vellet! Vtinam oscularetur me osculo oris sui! Vtinam infingeretur disciplina legis in corda nostra, prout jam ante factum est! Respondit Moyses: Hoc jam fieri non potest, לַעֲתִיד לֶבֶת הוּא, sed futuro tempore fiet, q. d. Ierem. XXXI, 33. Et dabo legem meam in cor eorum, et cordibus eorum inscribam.*

Alphonsus de Spina in Fortalitio fidei lib. I. Consider. 3. fol. 35. 1. & Finus in Flagello Judæorum IV, 41. hunc locum citant, & verba

לַעֲתִיד

לעתיד לבא, vertunt, *tempore Messia*: quæ res ostendit, ipsos *vel* ejusmodi codicem habuisse, in quo lectum fuit כימי המשיח, *vel* certe, verba hæc sic interpretatos esse, ut tempora Messia denotarent. Nam & hæc verba לעתיד לבא, Messiam satis probant, quia Judæi locum Jeremiæ de ipso adduxerunt. In libro Rabboth postea sequuntur similia duo vel tria, quibus apodosis deest. Hæc autem talis formanda est, Messiam, utpote filium Dei, a Patre suo longe majorem & clariorem revelationem nactum esse, quam quæ temporibus V. T. obtinuit.

Adde & loca ex libro II. in quibus Prophetæ V. T. sub Messia Ecclesiæ annunciant pabulum & aquam sufficientem & puram: nam hæc omnia de doctrina illius explicanda sunt. Jesa. XXX, 25. XLI, 18. LV, 1. Psalm. LXXII, 16. Ezech. XLVII, 9. 12.

§. II.

Illud quoque Judæi veteres agnoverunt, religionem Messia per orbem terrarum florere debuisse, cum contra idolorum cultus abrogandus esset. De flore Christianismi etiam externo hæc habentur in Sohar Genes. fol. 85. col. 335. *Jacobus elegit sibi superna, Esavus autem inferiora. Post hæc vero, quando Rex Messias surget, Jacobus superna & inferiora simul accipiet, Esavus autem ab omnibus destitutus erit, sic ut nulla ipsi portio aut memoria superstes remansura sit.*

Tandem etiam ex hac Messia doctrina decisiones peti possunt in casibus dubiis, id quod hodie ab omnibus Christianis observatur. Et hoc indigitat nomen Messia sive Metatronis, quem Judæi vocarunt פסוקן, *Decisorem*, בוסמא רפוסק הלכות ומתניתין במתיבתא תראה, eo scil. tempore, quo doctrinas & traditiones decedit in Academia inferiore. Tikkune Sohar c. 57.

De cultu idolorum destruendo locus ex Sohar modo §. 8. adfuit, circa finem, qui conferatur.

Vno verbo, omnia tunc fiunt nova. Sohar Genes. fol. 32. col. 128.

ad verba Genes. II, 4. Hæ sunt generationes cœli & terræ. *Hi sunt de quibus exstat* Exod. XXXII, 4. Illi sunt Dii tui, Israël. *Illo enim die, quo hi delebuntur, idem fiet, ac si Deus S. B. cœlum & terram novam conderet. Illo ipso tempore Deus erit cum Schechina sua, & mundum renovabit, q. d.* Jesa. LXVI, 22. Nam quemadmodum cœlum & terra nova, quæ facio &c.

Sub finem hoc addo, Judæos quoque id credere, Messiam amare illōs, qui Legi suæ diligenter operam collocant, imo ipsis quoque adesse. Sohar chadasch fol. 62. 4. ibi aliquis in ecstasi constitutus *aliquos viros doctos, in quorum manibus doctrina erat, & Messiam cum ipsis vidit.* Confer Matth. XVIII, 20. & quæ ibi notata sunt tomo I. Horarum p. 152.

CAPVT. IV.

DE STATV EXINANITIONIS ET EXALTATIONIS.

ARGVMENTVM.

STATUS MESSIÆ EST DUPLEX. 1. EXINANITIONIS; 2, 3. IN QVO MESSIAS TAMEN HONORARI DEBIT. 4. EXALTATIONIS, 5, 6.

§. I.

Restat adhuc ad doctrinam de Messia plenius perspicendam uterque illius status, Exinanitionis & Exaltationis. Nam divina ejus natura semet ipsam ad tempus aliquod exinanivit, postea vero humanitas illius exaltata & majestate divina condecorata est. Docent hoc Judæi in Midrasch Ruth rabba fol. 41, 1. *Alii verba hæc Ruth II, 14. de Rege Messia explicant, hoc modo: Accede huc, nimirum ad regnum: & comede de pane: intelliguntur panis regius: & buccellam tuam intinge in acetum: intelligitur castigationes, q. d.* Jesa. LIII, 5. Et ipse vulneratus est propter transgressionem nostras. Et fede ad latus messorum: *nam regnum ejus ad tempus aliquod seponendum est, q. d.* Zachar. XIV, 2. Et colligam omnes gentes Hierosolymam, & capietur civitas.

Et

Et porrexit ipsi tostum: indigitatur, quod regnum ad eundem rursus rediturum sit, q. d. Jesa. XI, 4. Et percutiet terram baculo oris sui.

Sohar chadasch fol. 84. 3, 4. Adeundem gradum, quo Schechinam descenderet faciunt ad pulverem, illi quoque, qui eandem descendere fecerunt, descendunt; Et quemadmodum illi descendunt, sic etiam Schechina, quæ est נֹרִיד, Sidus eorum fortunatum, quæ ascendit, usque ad locum, ex quo illam dejecerunt, ubi statim ad locum suum ascendit. Extemplo vero Deus S. B. illam ad dextram suam recipit.

Et huc refero verba ex Sohár Genes. fol. 25. col. 99. vertente Sommero p. 53. R. Simeon dixit: Socii, est mihi animus perfecte exponere dictum, tanta mysteria continens, quod habetur Deuter. XXXII, 39. verbis: Ego morti tradere, & in vitam revocare possum: per Sephirath scilicet. Quippe in latere dextro est vita, in sinistro autem mors. Quod si non consentirent hæc duo latera in columna media, non posset consentire sententia in confesso trium istorum, qui sunt instar unius.

S. 2.

Ad statum exinanitionis speciatim illud pertinet, quod Messias majestatem & gloriam divinam ad aliquod temporis spatium seposuit. Tunc igitur auxilio Dei & creaturarum opus habuit, quod docetur in Tanchuma in Jalkut Simeoni II. fol. 86, r. ad verba Zachar. IX, 9. Ecce Rex tuus venit tibi justus, מְשִׁיחַ (ex mente Judæorum) & talis, qui aliorum auxilio & salute opus habet. R. Asbu dixit: שֶׁךְ יְשֻׁלְתָּ הִיא הַגְּאוּלָּהְךָ. Tua (o Messia) & nostra est hæc salus, q. d. Psalm. LXXX, 3. Pro Ephraim, Benjamin & Manasse excita potentiam tuam, & veni nobis auxilio. (Nobis, ex mente Judæorum est, tibi & nobis simul.) R. Meir dixit ad locum Exod. XIV, 30. וַיִּשַׁע, Et auxilium præstitit illo die. וַיִּשַׁע, dicitur, (non vero addidit, cui) sic, ut ipse simul cum Israele in angustia versari videatur, q. d. Jesa. LXIII, 9. In omni angustia eorum ipse simul in angustia erat. Et Psalm. XCI, 15. Cum ipso sum in tribulatione. Et alibi Psalm. L. ult. Et hæc est via, qua

ostendam ipsi salutem Domini. *Non scriptum est Salutem Israël, sed Salutem Domini. Idem observat R. Berechja Sacerdos, R. Jehuda Sancti filius, in verbis Zachariani, ubi non legitur משיע, sed נושע.* Apparet igitur, Judæos agnovisse, quod Messias in tribulationes & angustias se conjecerit, quodque divinitas illius humanæ naturæ patienti & afflictæ simul auxilio esse debuerit.

§. 3.

Sohar chadasch fol. 78, 1. *Et quemadmodum nucleus in nuce absconditus est, sic etiam Schechina est abscondita. Et ipsa vincula est in captivitate inter impios, & in medio ipsorum sic ait, Thren. I, 14. Dedit me Deus in manus eorum, coram quibus non possum surgere.*

Ibid. col. 2. *Deo nihil addi aut detrabi potest. In omnibus Sephiroth (Messiæ scilicet secundum humanam naturam considerati) nonnunquam aliquid additur aut detrahitur: quemadmodum in Schechina fit, ולומנן איהי חסד, איהי מליצה ולומנן איהי חסד, quæ nonnunquam plena est, nonnunquam deficiens est suis Sephiroth, sic ut ipsi aliquid addi aut detrabi possit.*

§. 4.

Quamvis vero Messias exinanitus esset, Deus tamen ipsum ab hominibus agnosci & honorari voluit. Appendix Tikkune Sohar c. 7. *Simile de Rege, qui cum Matrona sua litem habuit, eamque e regia sua ejecit, quo facto illa ad vicinas abiit. Annon vero, qui eam receperunt et honore affecerunt, id Regi præstiterunt, ut illam cum Rege reconciliarent? Annon omnis honor, quem ipsi exhibuerunt, Regi exhibitus fuit? Quamvis enim Rex semel atque iterum ipsi iratus fuerit, tamen postea, quando reconciliati sunt, & Regina in palatium recepta est, ipse interrogat eam: Quamnam honore te aut ignominia affecit? Eodem modo Deus S. B. תריך לה לשכינתא וארמי לה מבינה, Schechinam expulit & de suo sua ejecit, q. d. Jesa. L, 1. Propter defectiones vestras emissa est mater vestra. Annon igitur, quicumque ipsam honore affecit in captivitate,*

tate, is Deum S. B. honore affecit? Et qui ipsam ignominia affecit, id ipse Deo S. B. præstitit? Propterea dicitur 1. Samuel. II, 30. Quoniam honorantes me honorabo, spernentes autem me ignominia afficientur. Quamvis enim Deus S. B. *ובין לה בחובין רבנהה בגלותה*, vendideris eam in captivitatem propter peccata filiorum suorum, tamen ipse custodit & liberabit eam. Et hic est sensus mysticus verborum Exod. XXI, 7. Quando quis filiam suam vendet. Hoc simile applicandum est per *קל וחומר*, ut Hebræi vocant, h. e. a minori ad majus concludendo. Si Rex, qui Reginam ex ira ejicit, tamen honorem & injuriam ipsi illatam subditis imputat: quanto magis Deus, qui Schechinam ex amore in filios suos ejecit, honorem & ignominiam illius, tanquam sibi exhibitam, reputabit?

Hunc autem statum Exinanitionis excipit status Exaltationis, quem Judæi clare satis exponunt: Targum Jesa. LII, 13. Ecce prospere aget servus meus Messias, extolletur & crescet & magnificabitur valde. Sohar Genes. fol. 35. col. 139. R. Simeon interpretatus est hæc verba Psalm. CX. 1. Dixit Dominus Domino meo, *דרגא עילאה לדרגא תתאה קאמר*, Gradus superior ad inferiorem dixit: Sede a dextris meis, ut nimirum dextra & sinistra jungatur, ea de causa, ut robur populorum idololatricorum confringatur. Ibidem fol. 88. col. 350. Videt (Jacobus per somnium) Metatronem, senioreni domus, qui potestatem habet in omnia, quæ ejus (Dei) sunt, qui stat in potestate super hunc mundum, per nomen Schaddai, & ascendit ad superiora in ascensione nominis Domini sui *יהוה*, ad illum scilicet locum, ad cujus perfectionem Jacobus deinde quoque pertigit. Et caput ejus, scil. nominis Schaddai, ipse est, & hoc pertingit usque ad cælum. Postquam vero eo pervenit & adscendit ad illum locum, tunc consummatus est, & eodem nomine Domini sui, nempe *יהוה*, appellatur. Denique in Sanhedrin fol. 98. 1. verba Danielis VII, 12. Et ecce venit unus in nubibus cæli, tanquam filius hominis, de Messia adducuntur,

tur, quamvis Judæi illam explicationem per absurdam aliquam distinctionem eludere conantur.

§. 6.

Sohar Exod. fol. 4. col. 13. Ab illo die usque ad duodecim menses, consilia inibunt omnes Reges terræ, multiqve decreta proponent, ut Israëlitas ad apostasiam perducant, & in nonnullis succedet ipsis negotium, secundum verba R. Simeonis: Beatus ille, qui tempora hec vivendo attingit, & beatus ille, qui his temporibus non vivit. Et totus mundus in magna perturbatione versabitur. Finitis illis duodecim mensibus, surget scelerum ex Juda, quod est Rex Messias, qui prodibit in medio Paradisi. Et omnes illi iusti cingent eum ibidem, eumque armis, quæ literis nominis sancti insignita sunt, accingent. Vox vero per omnes ramos arborum in Paradiso se extendit. Clamavit voce magna & dixit: Excitamini, o Sancti superni, & state hoc tempore coram Messia, ut cervam (ecclesiam) cum marito suo consocietis: & maritus ejus causa de mundo vindictam exercebit, illamque ex pulvere excitabit. Tunc stabunt illi omnes, seqve, ut ante, armis ad bellum cingent. ----- Postquam igitur Messias in Paradiso per manus iustorum preparatus erit, ascendet ad illum locum, qui dicitur קן צפור, Nidus avis, sicut antea, ibique devastationem templi, & omnes iustos, qui ibidem interfecti sunt, oculis usurpabit. Tunc inde sumet vestes, quæ vocantur zeli, ibique per XL. dies abscondetur, & plane non revelabitur. Post illos XL. dies vox audietur, quæ de throno superno clamabit versus illum Nidum avis ad Regem Messiam, qui ibidem absconditus est. Tunc illum in altum adducunt, & Deus S. B. videt Regem Messiam vestibibus vindictæ & armis bellicis indutum, eum amplexus, & casat illius osculatus est. Tum trecenta & octoginta Expansæ commovit, unique ex illis, quod inde ab hexaëmero creationis adservatum fuerat, innuit, & ex uno templo, quod in illo Expanso erat, sumit Coronam insculptam & ornatum nominibus sanctis. Illa ipsa corona ornatus erat Deus S. B. cum Israëlita per mare transferent, ad sumendam vindictam ab equitibus & curribus Pharaonis: וַתַּעֲשֶׂה לַיהוָה לְמֶלֶךְ מִשְׁיחָהּ, eaque Messiam Regem exornavit.

In Pesikta rabbathi fol. 63. r. locus existat de utroqve statu Messie, quem vero, quia superius libro II. p. 133. jam adfuit, hic repetere non licet.

LIBER OCTAVVS, DE OFFICIIS HOMINVM ERGA MESSIAM.

CAPVT I. DE POENITENTIA ET FIDE.

§. I.

Messias venit in hunc mundum, ut nos a morte æterna vindicaret, & in veram libertatem filiorum Dei assereret. Omnia vero hæc beneficia pro omnibus quidem hominibus præstitit, omnibusque sufficienter & largiter exhibet, & omnes quoque per illa salutis æternæ participes fieri possent. Quia vero propter conatam & innatam nobis malitiam multi Messiam cum beneficiis suis spernunt, hinc illud consequitur, Messiam ratione applicationis tantum ad eos pertinere, qui se ad voluntatem ipsius accommodant, & jugum ipsius suscipiunt, h. e. qui beneficia ipsius fide amplectuntur, & hanc per sanctitatem vitæ in se efficacem esse ostendunt. Et hæc sunt officia, quæ Messia, imo quæ nobis ipsis, debemus.

§. 2.

Primum igitur, quod hic requiritur, est vera Poenitentia. Quum enim Messias venerit, ut peccata nostra expiaret, nosque alia ratione expiari & coram Deo consistere nequeamus, necesse est, ut saltem peccata nostra agnoscamus, poenitentiam eorundem agamus, & post debitam contritionem totam illorum molem in Messiam conjiciamus. Hæc ipsa fuit antiqua fides ecclesiæ Judaicæ, quam vero sequentium temporum Doctores mirum in modum depravarunt: id quod patet ex loco Sanhedrin fol. 97, 2. *Rab dixit: Omnes termini Messia deserunt,*

& adventus ejus non nisi ex pœnitentia & bonis operibus (Judæorum) pender. --- R. Elieser dixit: Si Israëlita pœnitentiam agunt, יִשְׁלָטוּ, tunc per Goëlem liberantur: sin vero, non liberantur. R. Jehoschua ad hæc addidit: Si Israëlita pœnitentiam non agunt, non liberantur: verum Deus S. B. constituet ipsis regem, qui decreta dura contra ipsos, ad modum Hamanis, edet, & tunc Israëlita pœnitentiam agent & ad bonum revertentur. Traditio est, R. Elieserem dixisse, Israëlitas, si pœnitentiam agerent, liberandos esse, q. d. Jerem. III, 14. Revertimini, filii averfi, & sanabo vos ab averfionibus vestris. R. Jehoschua dixit: Annon jam ante scriptum est? Jesa. LII, 3. Gratis venditi estis, & sine pretio redimemini. Sine pretio sane venditi erant per idololatriam, & sine pretio redimentur, sine pœnitentia & bonis operibus. R. Elieser respondit ipsi: Annon jam ante scriptum est Malach. III, 7. Revertimini ad me, & ego revertar ad vos? Sed R. Josua regeffit: Annon jam ante scriptum est Jerem. III, 14. Ego sum maritus vester, & sumam vos unum ex civitate, & duos ex familia, & adducam vos Zionem? R. Elieser respondit: Annon jam ante scriptum est Jesa. XXX, 15. In revertendo & quiescendo servabimini?

§. 3.

Hæc verba docent, Judæos tunc admodum vacillasse, vel quod magis credibile est, veritatem data opera obscurare voluisse. Vera his insunt, si recte intelligantur, sed & falsa quamplurima, si minus. Duo hic sunt, qui de adventu Messie controversant. Alter dicit, conditionem, sine qua Messias non esset venturus, esse pœnitentiam: alter dicit, Messiam venturum, siue Judæi pœnitentiam agant, siue minus? Posterior satis bene, si rem sic proponas. Vterque vero sibi ab æquivocatione non satis cavet. Nam & hoc verum est, neminem per Messiam liberari, nisi qui prius per pœnitentiam peccatorum suorum veniam consecutus sit. Conversio enim & regeneratio justificationem præcedit. Alterum vero non minus verum est, Messiam scilicet venire debuisse, & jam dudum venisse, quamvis homines nullam agant pœni-

pœnitentiam : h. e. adventum Messiae non promissum esse ea lege, si homines pœnitentiam agerent : neque dilatum esse, quamvis homines pœnitentiam non agerent. Quum igitur Judæi illi veritatem propter velamen Moysis non satis perspectam haberent, vel etiam ex *σκληροκαρδία* ipsis familiari data opera obscurarent, falsos utiqve conceptus de rebus tanti momenti sibi formare coacti sunt.

§. 4.

Veriora sunt & clariora, quæ priscis temporibus Doctores de Pœnitentia & Messia statuerunt.

Midrasch Schir hashchurim rabba ad Cantic. VII, 4. fol. 30. 3. ubi commentantur ad verba Zachar. IX, 1. *והיה צהר* est rex Messias, *והיה צהר* שחור, עתה להדריך כל באי עולם בתשובה לפני הקבה, qui perduciturus est omnes homines per pœnitentiam ad Deum S. B.

Tikkune Sohar fol. 11. 2. *חור בתשובה*, Quod si homo pœnitentiam agit, tunc mundat ipsum Sacerdos, nempe Michael sacerdos summus, qui præsidet lateri Misericordie.

Pefikta rabbathi fol. 27. 2. Qua hora venit Moses ad Israëlitas, dixit ad eos: Hoc mense vos liberamini. Responderunt Israëlitzæ: רבו משה, O Magister Mose, quomodo nos redimi possumus, quum in manibus nostris non sint opera bona? Moses reges sit: Quandoquidem ille vult vos liberare, ad opera vestra mala non respicit.

In Tanchuma fol. 23. 4. unus ira disputat: Scriptum est uno loco Genes. XV, 13. Et affligent Israelitas CCCC. annos. Sequitur tamen postea v. 16. Generatione quarta revertentur. Quomodo ista se habent? Resp. Si facient pœnitentiam, liberabo etiam secundum generationes: sin vero, secundum annos. Alter vero alia via ingreditur, & adducit verba Exod. XII, 41. Et factum est post triginta annos; unde sic concludit: כשהגיע הקץ לא עכבם כדרך עין. Quando attingit terminus, tum ne uno quidem momento illos detinet.

§. 5.

Ad poenitentiam pertinet etiam Baptismus in adultis, qui temporibus Messiae nihil aliud erat, quam preparatio ad adventum Messiae. De hoc jam superius egimus lib. VII. c. 1. §. 25. unde patebit, Judaeos credidisse, homines Spiritus Messiae super aquis se motitantis participes fieri non posse, nisi ex parte ipsorum poenitentia accedat.

§. 6.

Poenitentiam excipit fides, quam Judaei antiquiores, & nos cum ipsis, inter officia, quae Messiae debentur, numerant. Maccoth fol. 23. 2. & 24. 1. DCXIII. *praecepta dedit Moses: --- sed David restringit ea ad XI.* Psalm. XV. --- *Jesaias restringit ea ad sex c. XXXIII, 15. --- Micha ad tria, c. VI, 8. Jesaias rursus ad duo, c. LVI, 1. Amos ad unum c. VI, 4.* Sic dixit Dominus: *Quærite me, & vivetis. R. Nachman filius Isaaci opponit, vocem רשוני non inveniri per totam legem, nisi hoc uno loco, igitur dixit sic: Chabbakuk restrinxit omnia praecepta ad unum, c. II, 4.* Justus fide sua vivet. Non satis equidem distincte, quod fidem cum officiis aliis practicis componit: neque tamen prorsus male, quum & hic adsit praxis. Hinc Apostolus quærenti: *Quid faciam, ut salvus sim?* respondit: *Crede in Christum.* Hinc & Judaei habent ערל אמונה, *Jugum fidei*, quod unusquisque, qui salutis suae curam gerit, suscipere debet. De hoc & aliis, quae huc pertinent, multis actum est tomo I. Horarum ad Matth. XI, 29. Nunc alius quidam locus adest ex libro רבי אליהו in Jalkut Simeoni II. fol. 26. 1. ad verba 2. Samuel. XXIII, 1. *Dixit vir confirmatus ערל superne. Discimus exinde, quod suscepit in se ערל, jugum legis & praeceptorum.* Et quanta merces adest, antequam proferantur verba: de Messia Deo Jacobi? *Beatus est homo, qui semet ipsum facit tanquam bovem ad jugum, & tanquam asinum ad onera, qui sedet & meditatur in verbis Legis quotidie & semper.* Et statim Spiritus Sanctus habitat in eo, q. d. Jesa. XXXII, 20. *Beati vos seminantes juxta omnem aquam.* *Quomodo vero id fit?*

keff.

Resp. Si homo legit Legem, Prophetas & Hagiographa, & repetit Traditiones & Midraschim, multus est in schola, & rarus in matrimonio, statim Spiritus S. in eo habitat, & verbum hujus est in lingua ipsius, q. d. l. c. v. 2. Spiritus Domini locutus est per me. *Beatus est homo, apud quem sunt verba Legis, qui sedet & arat in eis, sicut iumentum in agro.*

§. 7.

Hæc fides tribuitur Deo, speciatim vero Messia. Scholastici dicerent: Objectum fidei est Deus, speciatim Messias. Mechilta fol. 25. 2. ad verba Exod. XIV, 31. Et crediderunt in Dominum & Mosen servum ejus. Si in Mosen crediderunt, quanto magis in Dominum? Docent igitur hæc verba, quod, quicumque credit in רועה נאמן, pastorem fidelem, (Mosen) idem est, ac si crederet in Creatorem & auctorem mundi. --- Magna res est fides, שהאמינו ישראל במי שאמר והיה העור, quia scilicet crediderunt in eum, qui verbo suo hoc universum condidit. Placuit Deo, ut se in verbis Exodi citatis cum Mose conjungeret, sed insignis aliqua inest differentia. In Deum Israëlita fiduciam collocarunt, tanquam auctorem horum miraculorum principalem, & effectorem salutis suæ. In Mosen autem, tanquam ministrum ejus veracem, & fallere nescium.

Singulatim vero fiducia collocanda est in Messiam ejusque meritum. Locus unus jam supra adfuit lib. V.

§. 8.

Quod si igitur hæc fides promissiones divinas amplectitur, tunc homo justificatur. Mechilta fol. 25. 2. ubi de fide multus sermo est, de illa producunt verba Psalm. CXVIII, 19. Hæc est porta Domini, justi ingredientur per eam. בכעלי אמונה, De iis, qui fidem habent, quidnam Scriptura dicit? Jesa. XXVI, 2. Et ingrediatur populus justus, שומר אמוני, custodiens fidelitates. Hæc est porta, quam omnes, qui fidem habent, ingrediuntur. Et postea fol. 26. 1. De fide scribitur

Jerem. V, 3. Oculi tui annon ad fidem? & Habac. II, 4. Iustus si de sua vivet.

§. 9.

Effectus fidei sunt varii.

I. Imputatio iustitiæ. Mechilta fol. 25. 2. *Invenimus, quod Abrahamus hereditatem mundi hujus & mundi futuri non consecutus sit, nisi per fidem, 'שהאמין ב', qua Deo credidit, q. d. Genes. XV, 6. Et credidit Deo, & hoc imputavit illi in iustitiam.*

Et de illa iustitia ejusque virtute præclara Judæi. Midrasch Mischle fol. 56. 2. *Veni & vide, quam magnum sit robur iustitiæ, שהיה נתונה בימינו של הקכה, quæ posita est ad dextram Dei S. B. q. d. Psalm. XLVIII, 11. Iustitia plena est dextra tua. Magna est vis iustitiæ, nam per eam glorificatur Deus S. B. eo tempore, quo salutem Israëlitis allaturus est, q. d. Jesa. LXIII, 2. Ego sum loquens iustitiam, magnus ad salvandum. Magnum quid est iustitia, quippe per quam נשחבח laudatus est Abrahamus, q. d. Genes. XV, 6. Et credidit Abraham Deo, & hoc ipsi reputatum est ad iustitiam.*

II. Inhabitatio Spiritus Sancti, quæ etiam ab ipso Apostolo huc refertur. Mechilta fol. 25. 2. *Propterea quod Israëlites crediderunt in Dominum, Spiritus S. habitavit in illis, & tunc cecinerunt canticum. Et paullo post: Quicumque unicum præceptum suscipit in fide, in illo habitat Spiritus S. Sic enim de majoribus nostris invenimus, quod, quia crediderant, Spiritus S. in illis habitaverit; & tunc cecinerunt canticum, q. d. Exod. XIV. ult. Et crediderunt in Dominum, & in Moysen servum illius. Et statim sequitur Exod. XV, 1. Tunc cecinit Moyses & filii Israël. --- Et sic quoque invenimus de Mose, Davide, & Debra, quod canticum cecinerint, & Spiritus S. in iisdem habitaverit. Et fol. 26. 1. Magnum quid est fides ante faciem Dei S. B. per eam enim Spiritus S. habitat in hominibus, ut canant canticum.*

III. Unio mystica cum Messia. Ibidem. *Per fidem illud efficitur, quod habetur* Hoseæ II, 21. *Et desponsabo te mihi in fide.* Sohar Exod. fol. 21. col. 83. *R. Isaac dixit: לעילא לעילא, Supra, supra longe potior est conjux, qui permanet in amore & in æternum non separatur. R. Jehuda dixit: Quinam dignus habetur illo conjuge? Resp. R. Isaac: Ille, qui portionem habet רחמא רחמא, in mundo venturo, h. e. in regno Messia, quod in ecclesia, dum vivimus, inchoatur, in vita vero æterna perfectum erit.* Ibidem fol. 81. col. 330. *Tunc talis spiritus, qui omnibus rebus perfecte instructus est, ascendit, ut coronetur spiritu superno, qui vocatur Cælum, & destinatus est, ut cum eodem uniatur. Postquam autem omnia inferiora unita sunt, tunc dicitur Cantic. I, 1. Osculetur me osculo oris sui. Et tunc est gaudium, להתקשר רוחא ברוחא, quando spiritus conjungitur cum Spiritu, & unus per alterum perficitur, ita ut sit perfectio in societate una, quando unus spiritus cum altero conjungitur, & unus per alterum perficitur, ita ut sit perfectio in societate una, quando unus spiritus cum altero conjungitur, & unus per alterum perficitur & illuminatur.*

Ibid. fol. 103. col. 418. ad verba citata: *Osculetur me osculo oris sui. Omne osculum in eo consistit, ut spiritus adhæreat Spiritui, inferior superno. Et per illud osculum spiritus inferior ascendit, ut adhæreat Spiritui superno.* Sohar Numer. fol. 69. col. 273. ad verba Genes. VI, 9. *Cum DEO ambulavit Noachus: An vero aliquis cum illo ambulare potest? Verum sciendum, quod, quicumque fœdus sanctum observat, אודות ביה שבתה, cum eo Schechina conjuncta est, & in illo habitat, q. d. Deuter. XVIII, 13. Integer esto cum Domino DEO tuo. Primum ibi exstat: Integer eris: sequitur postea: Cum Domino DEO tuo, ביווגה חרם, in unitione una. Si enim fœdus hoc observat, ut cum Domino sit, nunquam ab illo separatur.* Sohar Genes. fol. 61. col. 242. fin. & 62. col. 243. princ. ad verba Genes. XV, 6. *Et credidit Abrahamus: ואחרב לעילא, Et adhesit supernis, non autem inferioribus. Et reputatum est ipsi ad justitiam: Colligavit vinculum superius cum inferiore, ut omnia, tanquam unum, conjungantur.*

§. 10.

IV. Bonorum quorumvis a Deo impetratio. Mechilta fol. 25. 1. *Et sic invenimus, quod Abrahamus neque mundum hunc, neque futurum hereditate acceperit, nisi per fidem, quæ Deo credidit. — Et sic invenimus, quod Israëlita ex Ægypto non liberati sint, nisi בְּסֵכֶר הַאֲמֵנָה, per fidem, (ad verbum, propter mercedem fidei) q. d. Exod. IV, 31. Et credidit populus. Ibidem fol. 26. 1. Quenam causa fuit, quod Israëlita pervenerunt ad letitiam? Fides fuit, quæ crediderunt patres nostri בְּעֵדָה, in hoc mundo. — Et sic invenimus, quod captivi non colliguntur, nisi per fidem, q. d. Cant. IV, 8. Veni ex Libanon, o sponsa.*

V. Insignem habet prærogativam. Siphra in Jalkut Siméoni I. fol. 170. 3. ad verba Jesa. XXVI, 2. *Aperite portas: hic non legitur, ut introëant sacerdotes, Levitæ & Israëlita, sed potius, ut introëat gens iusta, conservans fidem. Ergo & gentiles.*

VI. Bona opera. Mechilta fol. 25. 2. *R. Nechemja dixit: כל המעבֵּל מצוה אחת באמנה. Quicumque in se recipit præceptum unum ex fide, hoc sufficit, ut in eo habitet Spiritus S. Sic enim invenimus in patribus nostris: quia crediderunt, Spiritus S. in illis habitavit, ut canerent canticum. Schemoth rabba sect. 23. fol. 122. 2. באיזה זכות, Quonam merito Israël dixit canticum? Resp. בְּזֹכַת אֲבִרָהָם, Merito Abrahami, qui credidit in Deum, q. d. Genes. XV, 6. Et credidit Abraham. Hæc est fides, per quam Israëlita possident (ea scilicet, quæ acceperunt,) & de qua dicitur Habac. II, 4. Justus fide sua vivet.*

§. 11.

Finis ultimus fidei est vita æterna. Sohar Exod. fol. 13. apud Somnium p. 109. *הָיָה דִּיתְקִיִּים כְּמִדַּת מְנוּחָה, Quicumque persistit in fide, ille dignus habebitur splendore gaudii Regis. Midrasch Kôheleth ad c. III, 9. fol. 78. 1. R. Murjon dixit ad verba Habac. II, 4. Justus fide sua vivit. אֲשִׁירוּ צִדִּיק הָיָה הַעֲלָמִים מִאֲמוּנָתוֹ חַיָּה חַיָּה, Etiam ille justus, qui in secula vivit, non nisi fide sua vivit. Locus alius ex Mechilta modo adfuit §. 10. num. IV.*

CAPVT II. DE RELIQVIS OFFICIIS MESSIÆ EXHIBENDIS.

§. 1.

IN reliqvis officiis erga Messiam describendis Judæi sunt parciores, quia supponunt, illa a quovis Judæo ex Sacris litteris hauriri & addisci posse. Quæ tamen in scriptis eorundem observavimus, quamvis pauciora sunt, addemus. In genere illud requiritur, ut Messias cum debito honore suscipiatur. Sohar Deuter. fol. 109. col. 436. ad verba Psalm. II, 7. Osculamini filium. Osculamini manus hujus filii, nam Deus ipsi potestatem dedit in omnia, ut omnes ei serviant. Ne irascatur: nam coronatus est judicio & misericordia. Qui meretur judicium, illi venit ad judicium: Qui vero dignus habetur misericordia, is misericordiam consequitur. — Quicumque requirit, benedicere huic Filio, ejus peccata proferentur atque exponentur coram Sancto Rege & Matre suprema,

Sanctitas vitæ requiritur. Pirke R. Elieser c. 57. R. Gamliel dixit: Quemadmodum initium cujuslibet mensis renovatur & sanctificatur בעולם הזה, temporibus V. T. sic etiam Israëlita sanctificabuntur & renovabuntur לעתיד לבא, temporibus Messie, sicut initia mensium, q. d. Numer. XIX, 2. Loquere ad totam congregationem, & dic ipsis: Sancti estote, quoniam Sanctus ego, Dominus Deus vester.

§. 2.

Speciatim requiritur 1. Gaudium spirituale de Messia ejusque beneficiis. Pessikta in Jalkut Simeoni II. fol. 57, 4. ad verba Jesa. LXI, 10. Gaudendo gaudebo in Domino. Scriptum est Psalm. CXVIII, 24. Hæc est dies, quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in eo. Nos non novimus, quæ de re gaudendum, an de die, an vero de Deo S. B. Salomon autem venit & hoc explicuit Cant. I, 4. Exultemus & lætemur in eo. Et sic Prophetia dicit, Gaudendo gaudebo in Domino. Simile de Matrona, (Regi-

(Regina) *cujus maritus, filii & generi trans mare profecti sunt. Nuncius venit, filios reperi, cui dixit: Nurus mee propterea latentur. Ad alterum, qui de reditu generorum nunciavit, illa respondit: Filiae mee latentur. Cum autem nunciarent: Ecce maritus tuus venit, tunc dixit:* *הא חרו שלימה, Hoc est gaudium perfectum. Sic quoque Propheta dixerunt urbi Hierosolymitane* Jesa. LX, 4. *Filii tui a longinquo venient: ad quod illa sic respondet* Psalm. XLVIII, 12. *Lætetur mons Zion. Porro Propheta nunciant* Jesa. I. c. *Filiae tuæ ad latus nutrientur: ad quod illa respondet* Psalm. I. c. *Exultent filiae Zion. Cum vero dicerent ad ipsam* Zachar. IX, 9. *Rex tuus venit tibi: tunc illa dixit: Hoc est gaudium perfectum, Gaudendo gaudebo in Domino.*

Sohar chadasch fol. 19. 3. ubi narratur, quod sacer cum genero in via vocem divinam habuerint, tum alter quærit: Quales nos jam sumus? Alter respondit: Ego & tu sumus Angeli superni, לאשתמע במשרה, ut delectemur Messia Rege, filio David. Adde locum prorsus egregium superius libro II. p. 64. adductum.

S. 3.

2. *Preces ad Messiam sunt dirigendæ, ut verum Deum & Sospitorem nostrum. Sohars chadasch fol. 83. 4. Nullum donum Deo S. B. acceptius est, quam donum Schechine. Beata igitur sunt brachia, quibus Tephillin aptantur. Beati sunt illi pedes, corpus, manus & omnia membra, per quæ donum ad Deum S. B. ascendit. Nullum enim donum Deo S. B. acceptius est, quam donum Schechine. Beatum est illud membrum, quo officium erga Deum S. B. observatur. Propter hoc enim Deus S. B. descendit, ut in unoquoque membro illius habitet. Et de tali homine superius sic exclamant: Exhibete gloriam imagini Regis. De precibus cum Messia & per Messiam locus elegantissimus exstat supra libro II. p. 326. 327.*

3. *Spes. Targum Hierosolymitanum Genes. XL, 23. ubi adducuntur verba Jerem. XVII, 7. Benedictus sit vir, qui fiduciam collocat in nomine Verbi Domini, & erit Verbum Domini fiducia ejus.*

4. Humilitas. Pesikta in Jalkut Simeoni II. fol. 84. 3. ad verba Zephani. III, 8. Propterea expectate me, dixit Dominus, ad diem, quo surgam in æternum. Dixit Deus S. B. Furatus hoc edico, quod omni, qui expectat למלכותי, regnum meum, testimonium ipse daturus sum ad bonum, q. d. Propterea &c. Hi sunt lugentes Zionis, qui spiritum suum humiliarunt, qui audiunt contumelias & tacent, & bonum (jus) suum non tam tenaciter apprehendunt. Exemplum humilitatis insignis erga Messiam exhibet R. Josephus quidam in Sanhedrin fol. 98.2. qui ita dicit: Veniet Messias, & ego dignus habebor, qui sub umbra stercoris asini ejus sedeam.

5. In honorem ipsius divitiæ & opes sunt negligendæ. Midrasch Tehillim ad Psalm. LXXXVII, 1. fol. 32. 3. R. Judan dixit: לעתיד לבא, Tempore futuro, aliquis habebit debitorem duorum vel trium aureorum, qui ad ipsum dicit: Ibimus ad regem Messiam. Postquam ad ipsum pervenerunt, hic dicit: Quantum tibi debeo? Resp. Duos vel tres aureos. Ille dicit: Accipe hic, nam aurum & argentum לפני מלך המשיח, respectu ad Regem habito, tanquam pulvis est.

S. 4.

Ex Theologia mystica pauca quædam momenta observavi. Primum est, quod statuunt, Messiam in nobis nasci oportere. Sohar Numer. fol. 102. col. 406. 407. Dixit Pastor fidelis (R. Simeon fil. Jochai:) Aliquando hora (s. angustia) premit viros sapientia superna præditos, qui arcana & mysteria legis intelligunt. Quid enim aliud indiguatur verbis Psalm. XLII, 1. Quemadmodum cervus vociferatur ad torrentes aquarum? Per torrentes aquarum intelligitur Lex, quæ est juxta Schechinam, ipsa Lex vero nihil aliud est quam Columna media, ita, ut illi torrentes aquarum sint in angustia & molestia & humilitate. Et hi sunt dolores & ædines parturientis, quæ Schechina est, usque de qua dicitur

citur Proverb. XXII, 25. Et lætabitur mater tua. In illis autem doloribus erit in angustia & clamabit, sic ut Synedrium cæleste propterea excitetur, usque dum vox ejus ad ipsum Jehovam perveniat. Statim vero illud accidit, quod Psalm. XXIX, 9. legitur: Voce Domini parit cerva. Vel etiam: Vox Domini tristitia addicit cervas. Hi enim sunt viri traditionum divinarum sectatores, de quibus Psalm. XLV, 16. Virgines ejus, post eam dilectæ ejus. Omnes illi habebunt dolores tanquam parturientis, qui sane reales sunt, propter verbera, quos hora (mala) ipsis infert, propter tam multos morsus concupiscentiæ pravi sive serpentis, qui illos tam multis impulsionebus mordet. כההוא זמנא אתפתחה לאורא משיח. Illo ipso tempore aperiuntur (scil. uterus quasi rumpitur) ut Messiam pariant. Per hos igitur dolores & impulsiones fiunt iusti, ומארי מרות, qui virtutes exsequuntur, ומארי רחוקין דאוריתא, qui mysteria legis intelligunt, מארי בשת וענוה, fiunt modesti & humiles, מארי יראה ואהבה, habent timorem & amorem, מארי חסד, exhibent misericordiam, מארי חיל יראי אלדיהם, strenui sunt in timore Domini, מארי אמת, viri veritatis, odio habentes avaritiam: nam hora (mala h. e. angustia) eos sic impellit.

§. 5.

Porro quemadmodum David ad regnum Messiae inunctus fuit, sicut ex Targum superius adfuit lib. II. p. 155. sic etiam quisque aliorum, qui regni Messiae particeps esse cupit, Spiritu Sancto inunctus esse debet. Ea tantum adhibita differentia, ut Messias plus, quam socii illius, inunctus sit. Psalm. XLV.

§. 6.

Vno verbo officium fidelium est, ut Schechinam honorent, non vero contumelia afficiant, quod Judæi suo more vocant Schechinam exaltare & deicere. Tikkune Sohar c. 20. fol. 50. 2. ad verba Ps. LXXV, 8. Quoniam Deus est iudex, hunc deprimet, illum attollet. Deprimet, מן רגלים לאשפלה לשינתא מתרתא, eum scilicet, qui causa est, ut Schechina a loco suo deiciatur. Attollet vero eum, qui causa est, לטלקא

לְהִנָּחֵל לָהּ לְחֶכְמָהּ, ut Schechina in locum suum sustollatur. Nam pre-
cata Israëlitarum ipsam dejiciunt, bona vero ipsorum opera ipsam ad lo-
cum suum sustollunt. Ecce beatus est ille, qui bene agit, ut eandem ad
locum suum extollat.

CAPVT III.

DE SOLATIO, QVOD IVDÆI ANTIQVI EX
DOCTRINA DE MESSIA HAV-
SERVNT.

§. 1.

QUum omnis Scriptura ad consolationem quoque nostram data
sit, non mirandum est, quod insigne quoque illud dogma de
Messia Judæos mirifice erexerit. Præcipue illud adnotavi, quod
in Rabboth finis quamplurimarum Sectionum, & in Sohar multarum
meditationum, in Messiam desinat, ut nimirum hoc semet invicem so-
latio erigerent. Nos in præsentī quædam consolationum momenta,
sine ordine, & prout in manus veniunt, congeremus.

§. 2.

Midrasch Tehillim ad Psalm. XXXVI, 10. Quoniam tecum est fons
vitæ: in luce tua videbimus lucem. R. Jochanan dixit: Accidit, ut vir
quidam noctu sibi lucem accenderet, quæ cum extingueretur, iterum &
tertium eam accendit. Tandem dixit: Quamdiu me in via defatigabo?
Expectabo potius, donec Sol oriatur, & ego splendente Sole iter meum
persequar. Sic Israëlites subjugati sunt in Ægypto, per Moysen autem &
Aaronem vindicati. Rursum subjugati sunt per Babylonios, ubi Chanan-
jah, Mispël & Asarja eosdem liberarunt. Porro a Græcis subjugati sunt,
quum Matathias & Chasmonaci, filii illius, operam ipsis præstarent. Tan-
dem a Romanis subjugati sunt, cum ad Deum dicerent: Desessi sumus per-
petua vice subjugationis & liberationis: non ultra rogamus, ut caro &
sanguis nobis illucescat, sed Deus S. B. q. d. Psalm. CXVIII, 27. (In Fi-

ni Flagello Judaico III, 35. adduntur verba præcedentia : *Benedictus, qui venit in nomine Domini.*) Deus est Dominus, & is illustrabit nos.

§. 3.

Sohar Numer. fol. 70. col. 177. *Deus S. B. gloriam generationis illius, quæ in deserto fuit, amplificare studuit : nam nulla ætas major fuit illa, usque ad eam, quæ Messias veniet.* Felicitas itaque temporum Messiae prædicatur, quibus longe plura bona & prærogativæ nobis adsunt, quam in deserto observata sunt, quum Deum viderent, vocem ejus audirent, & tot miracula quotidie manibus palparent. Confer Lucæ X, 23. 24.

Sohar Genes. fol. 116. col. 460. *Et veniet Messias, veniet, veniet cum gaudio, manu robusta, & bellum incipiet contra Amalek.*

Adde Locos Generales XVI. XIX. XX. XXVII.

LIBER NONVS,
CONTINET EA,
QVÆ JVDÆI,
ET PRÆCIPVÆ TALMVDISTÆ,
DE JESV NAZARENO,
MESSIA NOSTRO,
VEL BONA VEL MALA
SCRIPSERVNT.

CAPVT I
DE CONVITIIS JVDÆORVM IN MES-
SIAM NOSTRVM

§. 1.

V T colophonem huic nostræ de Messia tractationi imponamus, illa quoque referenda sunt, quæ Judæi de Jesu Nazareno, quem verum esse Messiam probavimus, in scriptis suis protulerunt. Jam ante me a multis id factum esse non diffiteor, sed tamen ita, ut non omnibus fontes ipsos inspiciendi facultas data fuerit. Repetenda tamen vel ideo sunt, ne quid a nobis, quod ad Messiam spectat, indictum remaneat. Nolumus disputare, an is, quî Jesus in Talmude vocatur, ipse Messias noster sit. Res ipsa illud docebit. Primo autem loco illa proferuntur, quæ, utpote hostes ipsius, perperam & cum animi exacerbati nota in eundem scripserunt.

§. 2.

1. *Nomen ipsius depravarunt, & loco וְיֵשׁוּעַ, quæ vox salutem denotat, litera ultima omiſſa, יֵשׁוּ posuerunt. Loca vero hic non congerimus, quia in ſequenti tractatione ſæpius illud occurret.*

Ss ss 3

2. Ma-

2. Matrem vero, & conceptionem divinam Messie commentis suis prorsus impiis obsecrare & calumniari volupe ipsis fuit. Nomen *Mariæ* equidem retinuerunt, sed tamen cum altera *Maria* Magdalena turpi errore confuderunt. Porro Magdalene vocabulum non proprium esse existimant, ab urbe Magdala derivandum, sed appellativum. Testatur hoc locus in Chagiga fol. 4. 2. *R. Bibai filius Abai, cum Angelus mortis apud ipsum esset, dixit ad nuncium ipseus: ויל אגרת לי מרים: מנרלה שיערנשויה: Abi & adduc mihi Mariam ornatricem capillorum muliebrium. Ibi abiit & adduxit מרים מנרלה דררקי, Mariam ornatricem juvenum. Angelus vero Mortis dixit: Ego volui, ut Mariam ornatricem capillorum muliebrium (mortuam) ad me adduceres, (non vero hanc, quæ juvenum caput ædificat, ut ait Juvenalis.) Respondet nuncius: Ego illam suo loco restituiam &c. Hæc vero de Maria, matre Messie, agere, ostendunt ea, quæ in Tosephoth ibidem monentur: Angelus mortis apud eam fuit, eique narravit historiam de Maria ornatrice capillorum muliebrium, quæ contigit שני בבית, tempore templi secundi, דהיתה אמו של פלוני כדאיתא בשבת: quippe quæ mater fuit illius, quem dicere nolo, prout habetur in tractatu Schabbath.*

§. 3.

3. De castitate & pudicitia ejus parum honeste sentiunt, dum tradunt, maritum ejus Pappum, filium Jehuda, nimio eam custodiendi studio flagrasse, ut vero in vetitum niti solemus, illam adulteram data opera factam esse. Ita tradunt sub finem Tractatus Talmudici Gittin fol. 90. 1. ubi allegorice proponunt aliquot classes virorum hæc in parte se erga mulieres caute vel incaute gerentium: *R. Meir dixit: Quemadmodum judicio opus in deligendis cibis, sic etiam in tractandis uxoribus. Sunt, in quorum calicem musca incidit, quam abijciunt, & tamen non bibunt. (Hoc est, ut ego interpretor: Sunt, qui alios quidem a commercio cum uxore sua removent, neque tamen ipsi debitum conjugale eidem præstant.) וזו היא מרה פנים בן יהודה שרה*

: שהיה כועל פני אשתו ויוצא. *Tale quid fecit Pappus, filius Juda, qui uxorem suam occlusit, & foras exiit.* Hæc Toléphoth in editionibus non expurgatis (nam de castratis alibi monemus) sic explicant: Pappus filius Jebude, כועלה של מרים סגולה נשוייה, *maritus Mariæ ornatricis capillorum muliebrium, quando in plateam exiit, fores in conspectu ejus occlusit, ne quousquam cum illa colloqueretur.* Illa vero, quod certe non decebat, hujus rei causa cum marito rixata, & cum aliis scortata est.

§. 4.

Sic vero Judæi fingunt, Mariam illam uxorem quidem fuisse cujusdam viri nomine Satda, verum autem patrem Jesu fuisse Panderam quendam, qui cum Maria negotium habuerit. Nomen tamen Pappi filii Jehudæ retinent, unde patet, mendacia ipsorum sibi non satis constare. Imo disputant quoque, an Satda sit nomen viri, an vero foeminae, matris scil. Jesu. Audiamus verba eorum in Sanhedrin fol. 67. 1. sed in editionibus tantum integris: כן סטרא בן פנדירא הוא. אמר רב חסדא בעל סטרא כועל פנדירא פפוס בן יהודה הוא. אלא אימא אמו סטרא אמו מרים סגולה נשיי הוא כראסרי בפומבדיתא סתת דא מבעלה. *Ille quem filium Satdæ dicimus, (revera) filius Pandere est.* R. Chasda dicit: *Maritus (Mariæ) fuit Satda, sed כועל, qui cum ea concubuit, fuit Pandera, qui est Pappus filius Jebude.* Sed tamen an dicam matrem ejus esse Satdam? Resp. *Mater ejus erat Maria comrix mulierum: (Satda vero dicitur, quasi כוטה, quæ a marito suo ad alium declinavit,)* quemadmodam Pumbedithæ dicere solent: *Declinavit hæc a marito suo.* Sic quoque Rasche ad Schabbath fol. 104. 2. in editionibus non expurgatis: כועל פנדירא בעל סטרא. *Maritus ejus fuit Satda, qui vero rem cum ea habuit, fuit Pandera.* Ipse secundum nomen mariti matris sue habuit, quamvis spurcius esset.

§. 5.

Quomodo vero concubitus hic illicitus peractus fuerit, docent in Massecheth Kallah fol. 18. 2. *Impudentem R. Elieser dicit esse spurium, R. Jehoschua filium menstruatae, R. Akiba utrumque. Aliquando seniores federunt in porta civitatis, coram quibus transibant pueri, quorum alter caput texit, alter aperuit. Hunc igitur (quia contra bonos mores egit) R. Elieser spurium, R. Jehoschua filium menstruatae, R. Akiba utrumque esse judicavit: ad quem reliqui dixerunt: Quomodo audes transire verba collegarum tuorum? Illic vero promisit se assertum suum comprobaturum. Quo facto ivit ad matrem pueri, quae legumina in foro vendebat, cui dixit: Filia, si tu mihi rem aperis, quam ego te rogabo, te ad vitam seculi venturi perducam. Illa iurjurandum ab eo requisivit, (ne scilicet rem palam faceret.) R. Akiba ore suo iuravit, sed in corde suo (per reservationem scilicet Jesuiticam) irritum fecit. Tum rogavit: Filius tuus quomodo comparatus est? Respondit mulier: Cum in thalamum introissem, tempus menstrui advenit, ac proinde maritus meus a me recessit. Concubuit autem שושבין s. paranympbus mecum, unde natus est hic filius, qui non solum spurius, sed & filius menstruatae est. At, inquis, unde ostendes, hæc verba de Jesu Nazareno agere, cujus tamen nulla hic mentio occurrit? Respondeo: Quæ hic Judæi ex metu quodam omiserunt, aut etiam ab Expurgatoribus Pontificiis expuncta sunt, ea expresse de Jesu Nazareno explicant in Sepher Toldos utroque, quorum alterum Wagenfeilius in Telis igneis, alterum Jo. Jac. Huldricus, Lugd. Batavorum 1705. edidit.*

§. 6.

Vt autem verissimum est illud Judæorum, *Mendacium non habere pedes*: sic idem quoque in his narrationibus confectis usu venit. *Primo* nesciunt an Sarda nomen viri, an mulieris: proprium an appellativum. Si mulieris nomen proprium, unde nomen Mariæ? Si viri nomen, & mariti Mariæ, quomodo Pappus filius Judæ maritus ipsius esse potest?

poteſt? *Secundo*, in Gittin narrant, uxorem a marito duriter habitam, a ſuſpicionē ipſius nimia occaſionem adulterii committendi fuſſiſſe: in Callah vero ipſam prima nuptiarum die a paranympo vitiatam eſſe tradunt. Quum vero hæc duo ſemet invicem tollant, utrum erit verum? *Tertio* R. Akiba, qvi ſub initium ſeculi II. temporibus Hadriani vixit, non potuit Jeſum Nazarenum aut Mariam, matrem ipſius, vidiffē. Ponamus enim Mariam XVIII. annorum fuiſſe, cum Meſſiam pareret, non credibile eſt, ipſam præterea adhuc CXX. annos, adeoque CXXXVIII. vivendo attigiffē. Memoria igitur ipſos deſtituit, quæ tamen homines mendaces egregie opus habere vulgo creduntur.

S. 7.

Præceptorem Jeſu Nazareni Judæi ſtatuunt R. Joſuam filium Perachja. Sanhedrin fol. 107. 2. in editionibus integris: *Cum Jannaus Rex Rabbinos trucidaffet, R. Joſua filius Perachja וישר, & Jeſus Alexandriam Aegypti proſecti ſunt. Poſtquam vero pax reddita eſt, R. Simeon filius Schetach hanc epistolam ipſi ſcripſit: A me Hieroſolyma, civitate ſancta, ſalus tibi mittitur, o Alexandria Aegypti. O ſoror mea, maritus meus habitat in medio tui, ego vero deſolata ſedeo. Quo facto ſurrexit R. Joſua, (ut ſcilicet Hieroſolymam rediret,) & deſertur ad hoſpitem, ubi magno ipſum honore exceperunt. Dixit autem R. Joſua (ad Jeſum:) כמָה יפה אכסניָה, Quam pulchrum eſt hoc hoſpitium, ξενία? Hic autem (Jeſus ſcil. qvi putabat, ipſum laudare hoſpitam, quæ eodem verbo Rabbiniſ veniſſet) reſpondit: Rabbi, oculi ejus ſunt limi, (adeoque venviſſati ejus multum decedit.) R. Joſua reſpexit: O impie, an tu his rebus ſtudes? Statim quadringentiſ tubis clangi juſſit, eumque excommunicatione ſumma devovit. Jeſus vero ſæpius ad ipſum acceſſit, rogans, ut ſe in gratiam reciperet: ſed hic ad verba illius parum attendit. Aliquando, cum Kriſchma oraret, Jeſus ad ipſum venit, qvi ipſum recipere conſtituit, ipſi manu ſignum dedit. Hic vero exiſtimans, ſe porro rejici, laterem erexit, illumque adoravit. R. Joſua monuit ipſum, ut ad*

frugem rediret : is autem respondit : A te ipso hanc doctrinam didici, eum, qui peccavit, & alios ad peccandum illexit, non recipi ad penitentiam. Mar vero dixit : ישו כשף והסית והרוח את ישראל, *Jesus ex illo tempore magiam exercuit, & Israëlitas ad pessima quævis perduxit.* Eadem habentur in Sotah fol. 47. 1. quæ tamen in editionibus expurgatis frustra quæras.

§. 8.

Quæ vero hic de Præceptore narrantur, parum cum veritate conveniunt. Nam R. Josua vixisse dicitur cum R. Simeone ben Schetach, a. 152. post exstructionem templi secundi, קודם ענק מלחמות החשמונאים עם, *fere annis LX. ante bella Chasmanæorum cum Græcis*, ut habetur in Juchasin fol. 16. 2. Idem Auctor addit, Jesum Nazarenum, quem per contemptum vocat אורו האש, *illum hominem*, cum R. Josua in Ægypto, & תלמידו, *discipulum illius fuisse.* Natum vero dicit anno IV. Jannæi secundi, qui Alexander dicitur, anno scilicet CCLXIII. post exstructionem templi, & LL. Maccabæorum, qui est ab orbe condito 3671. quum tamen temporibus Herodis natus sit anno mundi 3760. Sane hæc Chronologia proflus non quadrat, neque cum Scriptoribus nostris aut gentilibus convenit. Hinc R. Gedalja in Schalscheleth hakkabbala fol. 17. 1. alium quendam R. Josuam Præceptorem Jesu nostri adfert, qui LXX. annis ante templum devastatum vixerit, quæ computandi ratio longe melius procedit, Tal mudistis autem contradicit. Cæterum quis Præceptor Christi fuerit, certo sciri non potest, quia monumenta fide digna id non aperiunt.

§. 9.

5. *Doctrinam* Messiae nostro falsam & idololatricam adscribunt, in Sanhedrin fol. 103. 1. ubi explicant verba Psalm. XCI, 10. Et plaga ad tentorium tuum non appropinquabit. טלה יהיה לך בן או תלמיד. *Ne tibi sit filius aut discipulus*

palus corrumpens edulium suum publice, sicut fecit Jesus Nazarenus. Corruptum autem edulium publice, ait Lightfootus in Horis ad Lucam XXIII, 2. Magistris est corrumpere veram doctrinam heresi, & verum DEI cultum idololatria.

7. De idololatria speciatim adfuit locus ex Sanhedrin §. 7.

8. De magia ibidem sub finem quædam adfuerunt. Addatur locus ex Schabbath fol. 104. 2. *Traditio est, R. Elieserem dixisse ad viros doctos: והלא בן סדטא הוציא כשפים ממצרים בכריטה שעל בשרו: אמרו לו שוטה הוא ואין ממיאין רחיה מן השופטים: Annon filius Sadda magiam ex Agypto adduxit per incisionem in carne sua factam? Responderunt alii: Stultus fuit, ab homine stulto vero probationem nullam petere solemus. Qua ratione vero id processerit, docet Raschius & alii. Ajunt enim, Aegyptios magiam suam noluisse ad alios populos pervenire, hinc in finibus regionis suæ omnes libros magicos possessoribus suis eripuisse. Quod quum Jesus scivisset, libellum aut schedulam incisione in femur facta ibidem reposuisse, adeoque sic artem ab ipsis furtim ad alios traduxisse. Nemo autem non videt, hæc ab ipsis conficta esse, ut divinitatem miraculorum Christi nobis eriperent.*

§. 10. *De crimine seducendi.*

9. Ob illa vero crimina, & præcipere, quia populum ad doctrinas falsas perduxit, ipsum denique morti traditum esse dicunt. Sed de genere & loco mortis inter ipsos non convenit. Audiamus primo locum ex Sanhedrin fol. 67. 1. vertente Buxtorfio in Lexico majore, voce סטנא: nam in editionibus expurgatis hæc non habentur: *Nulli ex omnibus, qui rei sunt ex Lege, insidiæ collocantur, nisi isti, (qui scilicet alios a vera religione abducere cupit.) Quomodo faciunt id ei? Accendunt ipsi candelam in conclavi interiori, & testes collocant in cubiculo exteriori, ut hi ipsum videre & vocem ejus audire possint: Sed ipse non videt illos. Tum ille, quem antea conatus erat seducere, dicit ei: Repete, quæso, id, quod antehac dixisti hic privatim. Tum, si id dicat,*

*hic regerit ei: Quomodo relinqueremus Deum nostrum in caelis, & servi-
remus idolis? Ad hoc si convertatur, & resipiscat, bene: si vero dicat:
Hoc est officium nostrum, atque ita omnino decet nos facere, testes ex-
terius ipsum audientes eum ad domum judicii abducunt & lapidant.
וכן עשו לכן כטרא בלוד ותלאורו בערב הפסח: Sic fecerunt filio Sadae
in Lud, (Lydde) & suspenderunt eum in vespera Paschatis.*

§. II.

Et ne ipsum sine causa interfecisse viderentur, illud etiam addu-
cunt, se per quadraginta dies sollicitos fuisse, an aliquis adesset, qui
innocentiam ejus testimonio suo confirmaret. Sanhedrin fol. 43. i. ex
versione Lightfooti: *Traditio. Vespera Paschatis suspenderunt Jesum.
Et praeo praecessit eum per quadraginta dies, dicens: Prodit ille lapidan-
dus, quia praestigiis est usus, & decepit & ad apostasiam seduxit Israëllem.
Quicumque potest aliquid pro ejus innocentia testari, prodeat & testetur.
At non invenerunt quempiam, qui testaretur. ותלאורו בערב פסח, &
suspenderunt illum vespera Paschatis. Vbi dixit: Ancredibile est, aliquem
ejus causa judicium fuisse corrupturum, cum tamen is populum in erro-
rem deduxerit? Sane Deus de tali sic pronunciat Deuter. XIII, 8. Non
parces, neque abscondes illum. אלה שנה ישו דקרו רכלכות דוה
Verum differentia hic est attendenda: nam Jesus sanguini regio cognati-
one conjunctus erat. Quae de suspensione & lapidatione simul dicunt,
ea equeidem ad morem Judaicum procedunt, sed cum fide historica
non conveniunt. Causam vero supplicii illius, prout majores ipso-
rum praetexuerant, & hi retinent, quod nimirum populum ad falsam
religionem perducere voluerit: vulgo *seductorem* vocant, sed remu-
ente sincera Latinitate.*

§. II.

Quem vivum satis calumniati sunt, & de quo vivo varia mentiti sunt,
ei ne mortuo quidem parcere possunt. Ajunt enim ipsum post mor-
tem ad teterrimum inferni locum fuisse detrusum. Gittin fol. 57. i.

ex versione Meelführeri differt. II. de Jesu in Talmude p. II. Onkelos cum Judeorum furis accedere vellet, evocavit per necromantiam sive veneficia Bileamum, quæsitique ex eo, quo supplicio גברא דרוח, vir iste afficeretur? is respondit, luere illum effusione seminis ferventissimi. Atque rogabat adversarius, quibus verbis, Vir iste, significaretur? Respondit Magister, significari Bileamum, qui fuerat quæsitus, & simul percontabatur sycophantam, num causam nosset, quare Bileamus ferventissimi seminis effusione pladeretur? sed illa ipsum latebat. Pergit igitur Magister: Ego te hanc edocebo: Quia populus consilio Bileami in Sittim scortari cepit, itaque lege talionis punitur, nam scriptum est (Jesa. XXVII, 8.) Secundum mensuram agendo, quando contendis cum eo. Nimirum, ea, qua homo metitur mensura, remetiuntur ei. At regerebat porro sycophanta: Evocavit per necromantiam Jesum, & percontatur, ecquod est istius Viri supplicium? Interroganti deinde, de quo iste sermo capiendus sit? respondet Magister, de Jesu, qui fuerat quæsitus. Atque, inquit sycophanta, quoddam responsum accepit? Nempe, puniri sese cæno ferrenti; atque hæc coram Regina in vernacula efferebat, ut nos redderet abominabiles. Tum agebat Magister: Ab eo inde tempore, quo a nobis sejunctus fuisti, per universos quindecim annos, quæsisisti aliquam causam contra nos, quo calumniis tuis malum in nos devolvere posses, sed non succedet Tibi negotium, atque verbis oris tui illaqueaberis. Ecce respondebo Tibi secundum verba tua: Habet omnino sic sese res, neque enim inficiabor ea, quæ scripta sunt, ut tanto majore te afficiam ignominia. Veruntamen non de DEO Christianorum hæc enunciantur, sed de Jesu alio, qui ridebat verba sapientum, nec iis fidem adhibebat, solamque scriptam Legem profitebatur, ceu tute facit. Atque agnoscat rem ita se habere; Ecce enim, non scriptum est, Jesus Nazarenus, sed Jesus Gereda. Insuper, vester ille ideo intelligendus non venit, quia is non hoc tantum commisit, (ut Sapientum decreta sperneret) sed concitavit quoque seduxitque Israël, & se ipsum DEVM constituit, ta-

tumque fundamentum pietatis evertit. Omnino igitur necesse est diversus ab hoc fuerit is, qui Legem scriptam admittebat, solam vero rejiciebat Legem oralem, quemque haud alio quam Heretici insigrire licet nomine.

CAPVT II.

DE IIS, QUÆ IVDÆI DE JESV NAZARENO BENE
AC VERE DIXERVNT.

§. 13.

SVccedunt ea, quæ Judæi in laudem Jesu nostri, atque ex vero, pronunciarunt, quamvis non semper mens ipsorum fuerit, ut veritatem testimonio suo confirmarent. Interea DEus voluit, ut quædam ipsis exciderent, quæ in rem nostram trahi possunt, ipsis vero adversantur. Loca multa hic non adferemus, sed tantum ad ea, quæ capite superiore prolata sunt, provocabimus: quæ causa quoque est, quod numerum paragraphorum, contra morem meum, hic continuaverim, quia scilicet sine ambagibus ad caput prius provocare licebit.

§. 14.

Ea igitur, quæ bene & vere de Messia nostro narrant, hæc sunt:

1. *Nomen ipsi imponunt Jesu Nazareni, §. 9. quod nobis non ringentibus factum est.*

2. *Matrem ipsius Mariam filiam Eli vocant, Hieros. Sanhedrin fol. 23, 3. & Babyl. Sanhedrin fol. 44, 2. in Glossa Raschii, quæ vero cum in exemplo meo desiderentur, fide Lightfooti cito, ex Centuria Chorographica Matthæo promissa c. 14. Cum duo discipuli sapientum Ascalone studio Legis incumberent, uni tandem eorum defuncto non præstabantur exsequia, cum tamen morienti tunc temporis Publicano præstarentur. Viventi Studioso revelantur gaudia salvati socii, ac pænæ pariter damnati Publicani.* מרים בת עלי בצלים תלויים בחושי בזויות. *Vidit etiam Mariam filiam Eli suspensam in umbris per glandulas mammillarum. Josephus filius*

fuit

fuit Eli, Lucæ III, 23. igitur notitiam aliquam confusam hic deprehendimus. Glossa Raschii inexpurgata narrationem hanc equevidem profert, sed de Maria nihil habet.

§. 15.

3. JESUM ex sanguine regio prodiisse, adfuit §. 11. Credo Judæos hoc addidisse, ut invidiam Messiae nostro conciliarent, dum ipsum non ex sanguine Davidis, sed regum tunc viventium, Herodum scilicet, prognatum esse tradunt.

4. De fuga in Aegyptum, supra habuimus, §. 7. 9. Addiderunt vero quædam ex ingenio, prout solent.

§. 16.

5. De discipulis ipsius varia tradunt. Quinque numerant in Sanhedrin fol. 43, 1. Tradunt Rabbini nostri. Quinque discipulos habuit JESUS: Matthai, Nakai, Nezer, Boni & Thoda. Cum adduxissent Matthai (ut scilicet capite illum plecterent) dixit ille ad Judices: Num Matthai occidetur? Atqui scriptum est Psalm. XLII, 3. מתי, quando veniam, ut compaream coram facie Dei? Sed illi regefferunt: Omnino Matthai occidetur, q. d. Psalm. XLI, 6. מתי, Quando morietur, ut pereat nomen ejus? Cum adduxissent Nakai, dixit ille: Num Nakai occidetur? Atqui scriptum est Exod. XXIII, 7. נקי, Infontem & justum non occides. Sed illi responderunt: Omnino Nakai occidetur, q. d. Psalm. X, 8. In latibulis occidit נקי, infontem. Cum adduxissent Nezer, dixit ad illos: Num Nezer occidetur? Atqui scriptum est Jesa. XI, 1. נצר, Surculus e radicibus ejus fructum feret. Sed illi reposuerunt: Omnino Nezer occidetur, quia scriptum est Jesa. XIV, 19. Tu autem ejectus es e sepulchro tuo, ut נצר, furculus abominabilis. Cum adduxissent Boni, dixit ille: Num Boni occidetur? Atqui scriptum est Exod. IV, 22. בני, Filius meus primogenitus est Israël. Sed illi regefferunt: Omnino Boni occidetur, q. d. Exod. IV, 23. Et ego occidam בנך, filium tuum primogenitum. Cum adduxissent Thodam, dixit ad illos: Num Thoda occidetur? Atqui scri-

scriptum exstat Psalm. C.4. Psalmus להורה, encharisticus. *Sed illi responderunt: Omnino Thoda morietur, q. d. וובח הורה*, Mañtans Thodam (sic ex mente Judæorum vertendum est) honorabit me.

Ex hac narratione tria in commodum nostrum acceptamus: 1. Matthæum & Thaddæum fuisse discipulos Jesu: 2. Eos a Judæis ad mortem condemnatos, quod ipsis Messias noster prædixerat. 3. Illos συνεστῆς fuisse in sacris litteris; quamvis Judæi quædam absurda e cerebro suo addiderint.

§. 17. *ויעקוב איש כפר סכניר*

Præcipuus vero ex discipulis, cujus Judæi crebram mentionem in-ficiunt, est יעקוב איש כפר סכניר, *Jacobus Sechaniensis*, de quo se-quentia narrant in *Avoda sara* fol. 17, 1. ex versione G. E. Edzardi c. 1. p. 130. *R. Elieser dixit: Aliquando deambulavi in foro superiore urbis Zipporis, invenique ibi unum e discipulis Jesu Nazareni, cujus nomen erat Jacobus Sechaniensis, qui dicebat ad me: Scriptum est in Lege vestra Deut. XXIII, 19. Non afferes mercedem meretriciam in domum Domini Dei tui; Nunquid ergo licebit pro illa parare locum secretum Sacerdoti magno? (nimirum in conclavi פרהרין, ubi septiduo ante festum expiationis commorabatur.) Me autem nihil respondente addidit porro: Jesu Nazareus me docuit, verborum Michæ I, 7. E mercede meretricia collegit, & usque in mercedem meretriciam convertentur; hunc esse sensum: E loco immundo venerunt, & ad locum immun-dum (secretum puta) abibunt: quæ interpretatio mihi placuit. Bene, quod Jacobum discipulum Jesu vocant: sed male, quod illum de μαχαίς νομμάς sollicitum fuisse adferunt, nam illas Servator noster pe-mitus a regno suo exclusit.*

§. 18.

Idem ille Jacobus Sechaniensis nomine Magistri sui aliquoties mi-racula fecisse ab iisdem traditur. Primum est, quod morsum serpen-tis

tis curavit. Hierosol. Avoda fara fol. 40. 4. & Schabbath fol. 14. 4. vertente eodem Edzardo: *Exstat exemplum in R. Eleasaro filio Damæ, quem cum momordisset serpens, venit Jacobus ex urbe Sama (legendum, Sechanja) oriundus, ad ipsum sanandum, dixitque ad illum: Alloquar te in nomine Jesu filii Pandaræ, (& recuperabis sanitatem.) Sed R. Ismaël (avunculus Eleasaris) respondit: Non tibi id licet, o fili Damæ. Excepit quidem ille, se allaturum (e Codice sacro) rationem, quod Jacobo concedatur, prædicto modo ipsum sanare; verum non suffecit ipsi tempus ad eam proferendam, cum protinus efflaret animam. Tum R. Ismaël ita super obitum ejus est concionatus: Beatus es, fili Damæ, quod exieris in pace ex hoc mundo, & non perruperis maceriem Sapientum, ut observares id quod dicitur Eccles. X, 8. Qui perruperit maceriem, eum mordebit serpens. Eadem brevius narrantur in Babyl. Avoda fara fol. 27. 2. cum aliqua autem variatione in Midrasch Koheleth fol. 73. 1. Propterea mortuus est R. Elieser filius Damæ, filius sororis R. Ismaëlis. Hunc momorderat serpens, & venit Jacobus Sechanienfis, לרפואתו בשום פלוני, ad sanandum eum nomine דא דעיוס, (Codex, quo Raymundus Martini usus est, legit פנרירא ישו בן בשום, nomine Jesu filii Pandaræ, prout ipse testatur in Pugione Fidei II. 9. 2.) sed R. Ismaël illud noluit permittere &c. In Tosephoth Avoda fara fol. 17. 1. scrupulum sibi fingunt, an Jacobus Sechanienfis idem sit cum alio Jacobo, quem hæreticum vocant: sed operæ pretium non est his immorari.*

§. 19. *אליהו הנביא*

Aliud exemplum narratur iisdem locis, quæ §. superiore sub initium memoravimus, his verbis: *Nepos R. Josue filii Levi laborabat ex absorpto, (i. e. deglutiverat aliquid, quod ipsi in gutture hærebat, & suffocationem minabatur) venitque homo quidam, qui ipsi clam insusurravit, (i. e. iussit ipsum convalescere) בשם ישו בן פנרירא, in nomine Jesu filii Pandaræ, unde confestim convaleuit. Cum autem egressus esset inde, dixit ad eum R. Josua filius Levi: Quid insusurrasti ei? Re-*

Respondit ille. Vocem hanc (i. e. nomen Jesu.) Tum R. Josua : Præstitisset ipsum fuisse mortuum, & non audivisse nomen illud. Atque hoc ipsum etiam ei (haud longe post) contigit, fuitque pronunciatum R. Josue quæsi error exiens ex ore Principis (i. e. quæsi verbum aliquod damnosum, quod per errorem principi excidit, ac revocari nequit.) Ex hac vero duplici narratione de miraculis Jacobi Apostoli nomine Magistri sui Jesu peractis concludimus ad

6. *Divinitatem miraculorum ejus, & cum Viro Celeberrimo G. E. Edzardo sic argumentamur : In cujus nomine vera fiunt miracula, is est verus Deus. Atqui, in nomine Jesu. Ergo.*

§. 20.

7. *Duo falsi testes contra ipsum pronunciarunt, id quod ex Talmude Hierosol. adduxit Buxtorfius in Lexico col. 1461. pr. sed loco non simul indicato. Non tamen est, quod fidem ejus in dubium vocemus.*

8. *Vespera Sabbathi suspensus est, §. 10. II.*

9. *Fortasse inaudiverunt aliquid de descensu Christi ad inferos, quem quum sibi alium non possent, nisi pœnalem, proponere, hinc de ipso fabulati sunt, quæ §. 12. habentur.*

Et hæc quidem sunt historica, pauca equidem, sed quæ tamen aliquo modo cum veritate nostra sanctissima conveniunt.

§. 21.

Coronidis loco adjicimus quædam ex Judæis recentioribus, qui bene de Jesu nostro sentiunt. Primus esto Maimonides, qui in Opere suo magno, ubi de Regibus & Messia agit, honorificam Jesu nostri mentionem facit, sed ea verba in omnibus editionibus non habentur, atque ab ipsis Judæis deleta sunt. Citantur tamen a Raymundo Martini, & post hunc a viris doctis, præcipue a Wagenseilio ad Tractatum Sota p. 346. his verbis : Et si non huc usque profferetur (Messias,) aut occidatur, manifestum est, quod non sit ille, quem promisit. Ille autem erit, sicut omnes Reges Davidis, justus & probus, qui mortui sunt, & quos

quos Dominus non constituit, nisi ad tentandum multos per illum, sicut dicitur Daniel. XI, 35. Et ex Doctoribus cadent ad purificandum eos, & ad purgandum & ad dealbandum usque ad tempus finis &c. *אִתָּא יֵשׁוּעַ הַנוֹצְרִי דְמָה שְׁחִיָּה מְשִׁיחַ וְנִהְרַג בְּכִית דִּין.* Etiam de Jesu Nazareno, qui putavit se esse Messiam (vel visus est Messias) & occisus est per Synedrium, olim vaticinatus est sic Daniel: Et filii effractorum populi tui efferent se ad stabiliendam visionem, & cadent. Nam quodnam offendiculum majus est eo, quod omnes Prophete dixerunt, quod Messias sit liberaturus, servaturus & collecturus Israëlitas, & apprehensurus eorum præcepta? *וְהוּא גֵרָם לְאַכְרֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב וּלְפֹר שְׂאִרֵיהֶם.* At ille in caussa fuit, (occasionem præbuit) ut Israël gladio periret, & dispergerentur illius reliquiae & deprimerentur, & ut Lex mutaretur, & perverterentur multi in orbe, & colerent alium præter Jehovam. Sed cogitationes Creatoris mundi assequi non est in viribus hominis. Nam nostræ viæ non sunt viæ ejus, nec cogitationes nostræ illius. Et omnes hæc res Jesu Nazareni & Ismaëlitæ (id est Arabum Mohammedanorum) qui post eum surrexerunt, non sunt nisi ad parandam viam Regi Messie, & ad præparandum totum mundum, ut serviat Jehovæ in unitate, sicut dicitur Zephan. III, 9. Tum veram ad omnes populos labium parum, ut omnes invocent nomen Jehovæ humero uno. *Quomodo?* Jam olim repletus est plane totus mundus verbis Messie, verbis Legis & verbis præceptorum (id est, Messie Legisque fama) & diffuse sunt hæc res in insulis multis & populis multis, præputiatis corde & carne, & inde ipsi objiciunt & respondent de istis rebus vel Arcanis Legis, atque adeo dicunt: Præcepta hæc sunt veritas. At jam diu hoc tempore cessarunt, nec amplius sunt usu habenda. Porro illi dicunt: In hisce mysteria fuere, nec exposita; sed olim venit Messias Rex & revelavit arcana eorum. Atqui, quando exsurgit in veritate Messias Rex, prosperabitur & exaltabitur, & illi omnes revertentur, & cognoscent, quod fuerint mendacia.

§. 22.

Nemo diffitebitur, hæc verba proprie & primario contra Christianos esse directæ, sed tamen insunt quædam, quæ de religione nostra non male sentiunt, quæque ipsi fortasse invito exciderunt. Nolo nimium premere illa verba, רמא שהיה משיח: nam sequentia ostendunt, Jesum nostrum a Maimonide revera pro Messia habitum non esse. Itaque hic ex mente illius est sensus: *Jesus sibi visus est esse Messias*. Sequentia vero pro nobis sunt:

1. Quod verba Danielis de temporibus Messiae nostri interpretatur: tum enim effractores & grassatores, qui jamdudum ceciderunt, nulli alii sunt, quam Judæi.
2. Quod dicit Jesum Nazarenum causam fuisse Reip. Judæorum eversæ, & disjectæ: in qua re nos consentientes habet, & res ipsa docet.
3. Quod religionem nostram statuit præparationem quandam ad doctrinam Messiae regis exhibere. Quamvis enim Mohammedanos nobiscum jungat, non tamen prorsus male de rebus nostris judicat. Quæ enim religio præparat ad Messiam, illa est bona, non mala.

§. 23.

Alius locus, in quo recentiores honorifice de Messia nostro senserunt, exstat in Machsor fol. 40. 2. editionis nescio cujus, sed quam allegavit Daniel Lundius, Professor Vpsalienfis, in dissertatione a. 1711. habita, in qua præfatio R. AbenEsræ rhythmica in Pentateuchum latine vertitur, & annotationibus illustratur, p. 23. Verba precum, quas die novi anni effundunt, sunt hæc: יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי שתקיעת חרוצה שברים תקיעה שאנו חוקעים היום תהא מרוקמת על היריעה על יד הממונה טרטיאל כשם שקבלת על יד אליהו זכור לטוב וישוע שר הפנים ושר ממטרון והמלא Placeat tibi, Domine Deus mi, & Deus patrum meorum, ut clangor, quem nos hodie edimus,

set artificiose acupictus in auleo, per manum præfecti Tartiel, (sicut accepisti per manum Eliæ, beatæ memoriæ) & Jesu principis faciei, & principis Metatron, & impletus esto super nos misericordiis, tu Deus benedice, qui es vir misericordiarum. Addo in hanc rem verba sequentia laudati Lundii, quia libellus non est in manibus omnium: Voces illæ, מטרטאל וישוע שר הפנים שר מטטון, quæ heic in Machfor leguntur, in alio libro סדר הפרות, qui eandem precatiunculam, verbis tamen mutatis, habet, omissæ sunt, haut dubie odio, uti diximus, Christianorum: ne nos inde argumentum pro nostra religione confirmanda sumamus, cum videmus, etiam in precibus eorum mentionem Jesu nostri honorificam fieri. Quin & notari meretur, vocem illam על הריעה etiam omissam esse, eandem ob causam, cum sciant, Theologos nostros adfirmare, Christum, sicut per omnia vasa & instrumenta sanctuarii, ita etiam per יריעה seu auleum esse præfiguratum, vid. Jo. Lundii Levitisch Priesterthum Part. I. cap. ult. & loco על הריעה substitutum est על היראה, & quidem post illa על ידי המטנה : quo ipso hic exsurgit sensus : ut clangor ille sit depictus (ubi? non habetur, omisso על הריעה) על היראה, per manus illius, qui præfectus est timori (DEI,) per quem sine dubio intelligunt aliquem ex angelis. Ex hoc liquido apparet tum malitia hodiernorum Judeorum, tum priscorum fides, quæ haut dubie in verum Messiam nostrum directa fuit. Hæc Lundius. Evolvi alias editiones libri Machfor, & quidem editionem Pragensem in folio, sed sine anno impressionis, ubi post verba ול sic habetur: ישעיה השר הפנים שר מטטון. Reliqua omnia cum primis illis conveniunt.

M. JO. ADAMI LEONH. REIZII
EURYPOLITANI PASTORIS, CONSIST. A. C. ASSESS. PRIM. ET MINISTERII
SENIORIS, IN AGRO SCHWARZENBERGICO,
כבוד יהודה במשיח נראה במשך,
SIVE
GLORIA
DOMINI MESSIANA,

QVAM MOSES VIDERE GESTIVIT, EXOD. XXXIII, 18-23. IN TRANSFIGURATIONE CHRISTI TANDEM, VTI PROMISSUM FUERAT, ILLI SOLENNITER OSTENSA, COMMENTATIO THEOLOGICA: IN ALMA NORICORUM ALTORFINA, SUB PRÆSIDIO DOM. JOH. BALTHASARIS BERNHOLDI, SS. THEOL. DOCT. EJUSQVÆ PRIMARIJ, NEC NON GRÆCÆ LINGVÆ ORD. PROFESSORIS, ET ECCLESIAE ANTISTITIS, DISPUTANDAM IN ACROATERIO THEOLOGICO PROPOSUIT D. XVIII. MARTII M DCC XXXIX. RESPONDENS GEORG. FRIDERICVS RELZIVS, MARCOBREITA FRANCUS, SS. THEOL. STUD. FILIUS AUCTORIS NATU TERTIVS.

ACCEDVNT NVNC ANNOTATIONES AVCTORIS
HORARVM HEBRÆO - TALMVdicarvm.

בעזרת השם:

CAPVT I. PROOEMIALE.
VIAM PANDENS AD PRÆSENS ARGVMENTVM.
CONSPECTVS RERVm.

- §. 1. *Post primam matrem EVAM, pii V. T. patres Messiaë videndi desiderio capti, JACOBVS, DAVID, alii, praesertim ABRAHAMVS.*
§. 2. *MOSES etiam. Occasio, quam DEVS illi dederat.*
§. 3. *Ejus peritum, de GLORIA DOMINI videnda, Deique promissio Exod. XXIII, 18. 19. 20. 21. 22. 23. juxta fontes & varias translationes.*

§. 1.

Ingens utique solatium erat generi humano, per Adamum, in peccati miseriam prolapso, quod Deus, licet enormiter offensus, maxime tamen misericors, *Messiam*, h. e. filium suum unigenitum, in plenitudine temporis mittendum, ut ineffabili modo naturam humanam indueret, non in paradiso tantum, sed deinceps etiam subinde promissit redemptorem, qui nos, a mali genii tyrannide vindicatos, in libertatem assereret, æternumque bearet. Vnde dici haud potest, quanto Veteris Testamenti patres atque fideles pro lubio adventum ejus & expectarint, & impensius optarint omnes. Habemus in promptu suspiria, quibus illud assatim declararunt, ardentissima. Nihil dicam de votiva matris Evæ exclamatione: קנתי איש את יהוה *acquisivi virum Dominum*, Genes. IV, 1. vid. Opitii Atrium Lingvæ S. p. m. 127. Provoco potius ad desiderium incredibile Jacobi, patriarchæ, qui morti vicinus flagranter exclamavit: קויתי יהוה לי שוער *salutare tuum* (τὸ σωτήριόν σου, Luc. II, 30.) *expecto, Domine*, Gen. XLIX, 18. Davidis etiam, & totius populi judaici: מי יתן מציון *Quis dabit ex Sion salutare Israël? cum averterit Dominus captivitatem populi sui, exultabit Jacob, & letabitur Israël.* Psalm. XIV, 7. (XIII, 11.) gemina deprehendes Psalm. CII, 15. seqq. Addatur votum illud commune credentium, apud Esaïam, C. LXIII, 19. (c. LXIV, 1.) לֹא קרעת שמים *utinam disrumperes caelos & descenderes.* Tum sigillatim etiam de Abrahamo, quem Paulus vocat πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων, Rom. IV, 11. Servator optimus id ipsum clarissime testatur, Joh. IIX, 56. Abraham, inquam, *pater, vester, exultavit, ut videret diem meum, & vidit, (oculis fidei nimirum,) & gavisus est.*

§. 2.

Ovidii vero Mosen, Christi typum, parili flagrasse desiderio, perhibea-

hibeamus ? Certe præsens, in quem paucis commentamur, locus, Exod. XXXIII, 18. seqq. illud satis evincit. Occasio hæc erat: Sanctissimum Numen crebris Israëlitarum in deserto peregrinantium, & oberantium quasi merito suo, prævaricationibus vehementer offensum, ac imprimis per nefandum cultum, quo vitulum aureum profecuti fuerunt, ulterius lacessitum irritatumque, gravi demum declaratione, Mosi, præfecto suorum, in tabernaculo (non privato, quod ult vCeleb. Dn. D. IOACHIM. LANGIVS, *im Mosaischen Licht und Recht*, p. 585. b. sed publico fœderis, Exod. XXXIII, 7. Conf. LVC. OSIAND. in h. l.) significaverat, se non amplius cum ipsis, in terram promissam deducendis, manifesto quasi gloriose gratiosæque præsentiæ passu, velut antea, processurum, sed angelum aliquem creatum esse missurum, qui populum comitaretur, & Cananeos, aliasque gentes ethnicas, avita sede expelleret, atque deturbaret, Exod. XXXIII, 1. 2. 3. Hanc vero iustissimi DEI sententiam, non sine intimo cordis dolore, populus a Mose percepit, v. 4. 5. 6. demississimeque deprecatus ipse Moses, etiam atque etiam rogavit, ut ne populum suum, quamvis refractarium, defereret, sed, quod adhuc fecerat Dominus, ulterius illum, gratia pariter ac miraculis, præcederet, tueretur atque ducitaret, vers. 12. 13. Cui quidem, pro immensa bonitate sua, faciles præbuit aures Deus T. O. M. atque ducem, ut antea sæpius, ita nunc etiam, iterata vice, promisit filium suum consubstantialem, h. e. divinae naturæ ab æterno participem, angelum increatum, & Messiam ἀσπαρρον, sed olim humanam naturam divino consilio suscepturum. De quo enim supra Cap. XXIII, 20. 21. egregie dixerat: *Ecce, ego mit- tam angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum, quem præparavi. Observa eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes: quia non dimittet, cum peccaveris, & nomen meum בקרו, in illo; i. e. inquit TREMELLIVS ad h. l. ego sum in illo, & ille in me, denique ego & ille unum sumus, Joh. X, 30. 38. nam idem* Jeho-

Jebovah est, ac non creatus angelus. Vid. Qvensted. *Syst. Theol. P. I. Cap. XL. Sect. II. qv. XI. §. 9. p. 500. b.* De hoc ipso denuo, clementissima ratione, pronunciat, vers. 14. dicti capitis: פני ילכו והנחתו לך *Facies mea ibit, & quietem dabo tibi.* Cui regessit Moses, ac institit obsecrando, vers. 15. & 16. (Bonum est, Domine, quod polliceris; nam) *nisi facies tua iuerit, ne ascendere nos facias, vel mittas, hinc; per quid enim cognoscetur unquam, quod invenerim gratiam in oculis tuis: ego & populus tuus? nonne per hoc, si eas nobiscum?* Ast quid פני ירדה, facies Domini? Deus hic singulari ratione promittebat: *Facies mea ibit;* Moses retinet eandem locutionem, absque dubio satis intellectam, & ingeminat: *Ni facies tua iuerit;* additque statim: *Tu eas.* Hinc existimes, faciem Domini significare Deum ipsum, hoc saltem loco, phrasinque: *Facies mea ibit;* nihil aliud indicare, quam, ego ipse praesens ibo vobiscum. B. Lutherus interpretatur de columna nubis & ignis, in qua Deus praesentiam suam ostendebat ac demonstrabat; sic enim in margine: *Das Angesicht heist hier die Wolken-und feurige Seule, darinnen Gott gegenwärtig war.* Sed nos haud immerito retinemus expositionem veterum, per פני ירדה, faciem, vel facies Domini, Messiam intelligentium, (a) qui est character substantialis Dei patris,

Hor. Hebr. Tom. II. X x x x. *Ebr.*

- (a) Per Faciem Domini Judæis antiquis Messiam intellectum fuisse, testatur Onkelos, qui semper Schechinaam vertit. v. 15. *Et dixit Deus: Schechina mea ducet & quietem praestabit vobis.* v. 16. *Nisi Schechina tua inter nos ambulat.* v. 17. *Et undenam conguessetur, quod ego & populus tuus gratiam invenimus coram te? annon, dum Schechina nobiscum proficiiscur?* Mirum igitur, quod Jonathan Paraphrastes de ira Dei, quæ etiam aliquando voce פנים designatur, cogitare potuerit. Quis enim sanus iram Dei sibi comitem optabit? Altius cogitavit Sohar Deuter. fol. 121. col. 481. *Scriptum est Exod. XXXIII, 15. 16. Nisi facies tua nobiscum eat &c. Idem innuitur, quod superius c. XXII, 20. Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam. Dixit Moses: Quid vero rei esset, si splendor Solis a nobis abiret, & adesset corpus Lunæ? Corpus enim Luna non volumus: Corpus Solis volumus. Hoc innuunt hac explicatione, Mosén non optasse ductorem aliquem humanum vel angelicum, qui potentiam ab alio haberet, quemadmodum Luna lumen a Sole; sed talem potius, qui, ad instar Solis, lumen & potentiam in semetipso haberet. Porro, quum Angelus,*
- de

Hebr. I, 3. Imago Dei substantialis, Col. I, 15. QVENSTED. *Syst. Theol.* P. I. C. XI. Sect. II. §. 9. p. 500. Nam in eo se Deus generi humano præsensissimum stitit. Conferatur huc egregium testimonium Ef. LXIII, 4 ubi notanter dicitur, *Angelum faciei Dei servasse & liberasse populum Israëliticum*; in quem locum FLACIVS Clav. P. I. p. 202. perdocte commentatus est, inqviens: „*Credo necesse esse, intelligi ipsum filium Dei*, qui solus fuit illa petra, comitans Israëlitas per desertum, „teste Paulo, 1. Corinth. X, 4. quique non tantum sic vocatur, quod „sit patris intimus, sed etiam, quod sit imago substantialis invivibilis patris, Coloss. I, 15. Vident quidem, teste eodem Domino, „Matth. XXIX, 10. omnes angeli, etiam minimorum pusillorum custodiam deputati, faciem patris, sed tamen non proprie referunt faciem „patris, non sunt ejus imago, splendor, character, lumen *de lumine*. Porro, licet subdubitans, addit: *ideo forte* (imo sine dubio) *Deus dicit Moysi*, Exod. XXXIII, 14: *Facies mea vos præcedet*, i. e. *Filius meus*, imago mea. Quo collineavit etiam paraphrastes Chaldaeus, seu Targum Onkelos, de Schechina Dei faciem explicans; per שכנה vero (sive Chaldaice שכִּינָה) nihil aliud innuitur, quam gloriosa præsentia Dei, maxime filii Dei, Exod. XL, 34. seqq. 1. Reg. IIX, 10. Pl. XXVI, 8. Hagg. II, 8. 10. Mal. III, 1. Conf. HAVEMANNI *Wege-Leuchte*, p. m. 226. seqq.

§. 3.

Sic igitur ambabus, quod ajunt, manibus Moses Dei patris accipit, de facie sua, vel filio præeunte ac ductore, promissionem, quæ summæ documentum gratiæ fuit, secundum ipsius effatum: *Etiam verbum*

hoc

de quo c. XXIII, 20. nullus alius, nisi Messias, ab ipsis intellectus sit, patet, quid d^e hoc loco, quem illi parallelum statuunt, judicaverint. Idem Sohar fol. 127. col. 506. ad verba Deut. XXXII, 12. Dominus solus ducet illum, & non est eum ipse peregrinus. *Ipse solus* (in propria persona, ut vulgo dicimus) q. d. Exod. XIII, 21. Et Dominus præcessit ipsos: Et non Deus peregrinus. Non enim duxit Israëlitas Angelus aut Præfatus alius, quoniam Deum alienum vocare possent. Et hoc est, quod Moses dixit Exod. XXXIII, 15. Nisi facies tua nobiscum. Ex his igitur constat, *Faciem Dei* nihil aliud esse, quam Messiam. Confer totum I. Horarum ad Hebr. I, 3.

hoc, quod dixisti, faciam, (ut nimirum facies eat mea) quia invenisti gratiam in oculis meis, & cognoviste nomine, vers. 17. Neque tamen hac liberalitate divina contentus erat Moses, per abundantissimum Numinis favorem factus animosior; sed insuper desiderium concepit, illum Dei filium & faciem in carne videndi, precaturque cœlestem patrem, ut ipsi gloriam suam, hoc est, Messiam promissum, qui Dei facies ante dicebatur, & adhuc in columna nubis ignisque tantum, quasi sub involucro, conspectus fuerat, Exod. XIII, 21. 22. XVI, 10. tandem ἐνσαρκον velit ostendere; cui quidem petito clementer, suo modo, Dominus annuebat. Verba rem non levis momenti complectentia, tum digna maxime, quæ semel iterumque legantur, ita habent, Exodi Cap. XXXIII. *In Fontibus* à v. 18-23.

Quæ LXX. Interpretes ita reddiderunt:

v. 18. καὶ λέγει. δέixon μοι τὴν σεαυτὸς δόξαν. (alia exemplaria habent: ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν. Vid. Editio elegantissima & accuratiss. BREITINGERI, quæ Tiguri Helvet. prodiit Ao. 1730. in 4. reg.)

v. 19. καὶ εἶπεν. ἐγὼ παρελεύσομαι πρότερός σε τῇ δόξῃ μου, καὶ καλέσω ἐν τῷ ὀνόματι κυρίου * ἐναντίον σε. καὶ ἐλεήσω, ὃν ἂν ἐλεῶ. καὶ ὀκτειρήσω, ὃν ἂν ὀκτειρῶ.

(* alii hic legunt: ὀνόματι μου, κύριος. vide modo laudatam editionem.)

v. 20. καὶ εἶπεν. ἡ δυνήση ἰδεῖν τὸ πρόσωπόν μου. ἡ γὰρ μὴ ἰδῇ ἀνθρώπος τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήτεται.

v. 21. καὶ εἶπε κύριος. ἰδὲ τόπος παρ' ἐμοί, καὶ σῆση ἐπὶ τῆς πέτρας.

v. 22. ἥνικα δ' ἂν παρέλθῃ ἡ δόξα μου, καὶ θήσω σε εἰς ὀπήν τῆς πέτρας, καὶ σκεπάσω τῇ χειρὶ μου ἐπὶ σε, ἕως ἂν παρέλθω.

v. 23. καὶ ἀφελῶ τὴν χεῖρά μου, καὶ τότε ὄψῃ (al. ὄψαι) τὰ ὀπίσω μου, τὸ δὲ πρόσωπόν μου ἐκ ὀφθῆσεται σοι.

VERSIO VVLGATA.

v. 18. Qui ait, ostende mihi gloriam tuam.

XXX 2

v. 19.

v. 19. Respondit, ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te, & miserabor, cui voluero, & clemens ero, in quem mihi placuerit.

v. 20. Rursumque ait, non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & vivet.

21. Et iterum, ecce, inquit, est locus apud me, & stabis supra petram.

v. 22. Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, & protegam dextra mea, donec transeam.

v. 23. Tollamque manum meam, & videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.

TRANSLATIO SEB. SCHMIDII.

v. 18. Dixit (ille) ostende mihi gloriam tuam.

v. 19. Cui dixit (Jehovah) Ego præterire faciam omne bonum meum coram te; & miserebor, cujus miserebor, & miserabor, quem miserabor.

v. 20. Porro dixit: non (tamen) poteris videre facies meas: quia non videbit me homo, vivetque.

v. 21. Amplius dixit Jehovah: Ecce locum, qui mecum (est:) ubi stabis super petra.

v. 22. Et cum præteribit gloria mea, fiet, ut ponam te in foramine petrae, & obtegam manum meam, super te, usque dum præter iuero.

v. 23. Ubi vero removero manum meam, videbis posteriora mea: ac facies meæ non videbuntur.

INTERPRETATIO LVTHERI.

v. 18. Er aber sprach: So laß mich deine Herrlichkeit sehen.

v. 19. Und er sprach: Ich will für deinem Angesicht her alle meine Güte gehen lassen; und will predigen lassen des HERRN Nahmen für dir. Wem ich gnädig bin, dem bin ich gnädig, und wess ich mich erbarme, dess erbarme ich mich.

v. 20. Und sprach weiter : Mein Angesicht kanst du nicht sehen ; denn kein Mensch wird leben, der mich siehet.

v. 21. Und der HERR sprach weiter : Siehe, es ist ein Raum bey mir, da solt du auf dem Fels stehen.

v. 22. Wenn denn nun meine Herrlichkeit vorüber gehet, will ich dich in die Fels-Klufft stehen lassen, und meine Hand soll ob dir halten, bis ich vorüber gehe.

v. 23. Und wenn ich meine Hand von dir thue, wirst du mir hinten nach sehen ; aber mein Angesicht kan man nicht sehen.

CAPVT II. PARAPHRASTICVM.

QVOD TEXTVM SIMPLICITER EXPONIT ET ILLUSTRAT.

Σύνοψις PARAGRAPHORVM

§. 1. MOSES fili DEI, Messie promissi, visionem personalem ac corporalem expetit, ad DOMINVS aliquam ejus pollicetur manifestationem Evangelicæ summam indicat.

§. 2. Sed CHRISTI conspectum in carne non esse temporis illius declarat.

§. 3. Interea servum suum, in monte Sinai, mox aliquam Majestatis CHRISTI, Σεμν-
δωτός, præfigurationem sperare jubet.

§. 4. Postea sepeliendum & custodiendum in caverna quadam rupis, donec Messias veniat in mundum, tandemque resuscitandum, ut videat in illo faciem gloriamque Dei.

§. I.

VT vero Textus, quem exhibuimus, egregii plane, verum sensum eo felicius, atque, si non citra omne dubium, certitudine tamen probabili satis, eruamus, primum verba, quibus cohæret, simplici paraphrasi liceat dilucidare, quæ quidem ex nostra sententia, mentem colloquentium, ac inprimis divini Numinis, ad Mosis petitionem respondentis, commode satis, & adsequentem adeo modum, representet.

Rogavit nempe Moses Deum, qui summe gratiæ significationem fecerat, ac verbis omnino singularibus de sua gratificatione fidem dede-

rat : *Ostende mihi queso gloriam tuam*, ut videam, o pater clementissime, filium tuum vnigenitum, Messiam, quem nobis promittis ductorem, mediatorem ac redemptorem, in carne humana, quemadmodum adhuc *אש ובעמור ענן ובעמור אש* in columna nubis ac ignis, aliisque symbolis, eundem vidi; responditque Dominus: Ego quidem, ut his quoque precibus tuis, quoad fieri potest, annuam, crastino statim die, tibi manifestabo vel repræsentabo *Omnem bonitatem meam*, in Christo tandem exhibendam, gloriamque sic meam, quam videre tam ardentem gestis, per illustre symbolum quasi præformabo, & quid in Messia futuro habituri sitis, luculenta voce prædicabo & declarabo, nempe reparatorem gratiæ, quam sine meritis vestris obtinebitis, illius beneficio; nam quidquid ago, vel acturus sum, ut genus humanum, e peccato miserrimum & dignissimum odio divino, pœnisque nunquam finiendis, mihi reconcilietur in filio & per filium, id omne sit ex pura puta gratia & misericordia, non propter vestra, horumque meritum: ut plenius docetur *Cap. seq.* nimirum Exod. XXXIV, 5. 6. 7. conf. Ephes. II, 8. Tit. III, 5. &c.

§. 2.

At vero jam desiderio tuo satisfacere nondum penitus queo; sic enim porro locutus est Dominus: *Faciem autem meam*, Messiam filium meum, cuius te cupido tenet, nondum, ut petis, videre poteris in carne humana; siquidem nullus hominum, e præsentī populo, tam diu vivet, aut superstes erit, ut eum videre sic in mundo valeat, post multa quippe secula demum exhibendum, ut Deus *manifestetur in carne*, 1. Tim. III, 16. & *Verbum caro fiat*, inter homines aliquandiu habitaturum, & gloriam divinam ostensurum, Joh. I, 14. & II, 11.

§. 3.

Ecce tamen, pergit Dominus; (ut quod ante promiserat, uberius declaret) est apud me locus, in monte Sinai, nunc singulari manifestationi destinatus, & in illo stabis apud me, super petra, vel in ver-

tice montis (Exod. XXXIV, 2.) ut gloriæ meæ, quæ huc dum in columna nubis & ignis, atque sub aliis quoque symbolis, jam toties vobis apparuit, splendorem, sive filii mei præsentiam, tibi propius, ac per imaginem quasi propriam, eandemque humanam, ob oculos ponam, & contemplationi tuæ permittam : id quod sequenti statim die contigit.

§. 4.

Sed jucundum hoc spectaculum, suo tempore, sequitur aliud, quo tandem voti tui compos factus, omne desiderium explere possis. Et enim fiet, cum illa gloria mea, vel Messias, filius meus, olim in carne, vel assumpta humana natura, plene manifestandus, in nube, crastino die, transiverit, coram oculis tuis, ut tunc, post aliquot annorum decursum, temet fatis functum ipse condam ac sepeliam, in caverna rupis, quæ tibi quasi dormitorium erit, ac interea manu mea rectum custodiam ; usque dum filius meus homo factus inter homines obambulet, & se conspiciendum præbeat omnibus ; tum enim *removebo manum meam*, quæ tegebaris, & te resuscitabo e caverna sepulchri, quod interim te mortuum, sub meo præsidio, complectebatur ac retinebat, & videbis ita vitæ restitutus, postero N. Testamenti tempore, me sive gloriam meam, in filio incarnato, seu *θεανθρώπου*; nam *qui hunc videt, videt patrem, quia filius est in patre, & pater in filio*, Joh. XIV, 9. 10. & Cap. X, 38. Sed in præsentî Messias, facies mea, non videbitur, nempe personaliter, *σωματικῶς* & oculis corporeis, neque a te, neque ab Israëlitis aliis, quicumque sint, modo viventibus. Hic sensus non est coactus, nec petitus longe, sed sponte fluens, & ad filum circumstantiarum, quæ postea sequuntur, ex interiori divinæ promissionis filo habituque, depromptus.

CAPVT III. DIACRITICVM.

QVOD SINGVLAS TEXTVS LOCVTIONES
SEORSIM ATQVE CVRATIVS PER-
SCRVTATVR AC EXPENDIT.

ARGVMENTVM §§RVVM.

- §. 1. Gloria Domini varie dicitur ; hic est filius DEI, Messias.
- §. 2. Hunc Moses videre gestit.
- §. 3. Omnis bonitas DEI quid sit ? num ipse filius DEI ? varie sententia.
- §. 4. Est plenitudo gratiae salutisque per Christum parit.
- §. 5. Praedicare nomen, vel de nomine Domini significat, de Christo ejusque beneficiis con-
cionari sive loqui.
- §. 6. Evangelii Summa. Reformationum error de absoluto decreta.
- §. 7. Faciem DEI videre, notat his, Messiam praesentem videre.
- §. 8. CHRISTVS tempore MOSIS nondum videndus.
- §. 9. Visio in monte Sinai, postero die facta, hic promittitur, sed non sola.
- §. 10. Caverna rupis vel petrae sepulchrum Moysi, in quo illum DEVS ipse condidit ac
reposuit. Occurritur dulcis.
- §. 11. Moses in sepulchro custoditus & obrectus manu DEI.
- §. 12. Moses in vitam resuscitandus, tempore N. T. vel post adventum Messiae, quem deus
de videbit, ut gloriam DEI.
- §. 13. Sed Christus, ante suam adventum, personaliter & ὁμοιωτῶς videri non poterat.
- §. 14. Impletio promissionis Moysi factae, vel in monte Thabor, vel alio, cum Christus trans-
figureretur & gloriam divinam ostenderet.

§. I.

Nunc autem porro Textum hunc, secundum omnes partes ac lo-
quendi modos, paulo diligentius inspiciamus, ponderemus &
discutiamus. Moses petit vers 18. הֲרָאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ, ostende
mihi quæso gloriam tuam ; vel fac quæso, ut videam gloriam tuam.
Gloriæ vox de hominibus cum dicitur, varias habet significationes,
quas hic recensere nihil attinet. Vid. Flac. in Clav. voc. Gloria. Sed
quid intelligendum est per כְּבוֹד יְהוָה, gloriam Domini ? Respondent
Theologi : Gloria Domini est (1) ipsa divina maiestas, quæ cum essen-
tiam Dei, tum omnes ejus proprietates essentielles complectitur, ut
docuit B. GERHARDVS in Exeg. L. II. de Attribut. DEI, Sect. XVIII.
p. 908. scribens : „Quando DEV M agnoscimus ; qualis est, & qualem se

esse in verbo revelavit, videlicet ens summum, increatum, simplicissimum, infinitum, &c. Tunc ipsius majestatem & gloriam intelligimus, quippe quæ nihil aliud est, quam ipsa essentia, & essentialis ejus proprietates. (2) Gloriosus illius divinæ majestatis usus, & splendor publice demonstratus, de quo accipere licet Joh. XVII, 5. Conf. DANN-HAVERI *Domin. gloriæ crucifix. h. e. Diss. Inaug. Ao. 1633. d. 18. Sept. Argentorati hab. §. 3. p. 8.* (3) Majestatis & sublimitatis divinæ celebratio, quæ subjective inest in creaturis rationabilibus, Deum agnoscantibus & prædicantibus, & proprie glorificatio dicitur. Vid. HACKSPAN, *Term. Distinct. & Divis. philos. theol. p. 200.* Nos addimus (4) ipse Christus, filius Dei incarnandus & incarnatus, (venia sit verbis minus latinis) cui nimirum gloria illa Dei, non tantum, secundum divinam naturam, essentialiter, sed per unionis quoque gratiam ita vere realiterque competit, secundum humanam naturam, ut hanc, tantquam *ναόν*, Joh. II, 19. velut olim Salomonis templum, 1. Reg. VIII, 11. adimpleat, imo personaliter inhabitet. Quo sensu D. Paulus significantissime testatur, in Christo habitare *πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς*, Col. II, 9. Paucis: gloria Domini clarius haud resplendescit, quam in Christo *Θεανθρώπῳ*. Propterea *pater honoratur in filio*, Joh. XIV, 13. C. V, 23. (b)

Hor. Hebr. Tom. II.

Yy yy

§. 2.

- (b) Vox *δόξης* etiam in Novo Testamento aliquoties denotat *Schechinam*, quæ est *Gloria Domini*, *die Herrlichkeit des Herrn*, quemadmodum optime vertit Lutherus. Observavi hoc aliquot locis tomo I. hujus operis, quæ jam repetere non vacat. Christus autem non tantum est *ἀπάντασμα τῆς δόξης*, sed etiam ipsa *δόξα*, Joann. I, 14. καὶ ἐθεατάμεθα τὴν δόξαν αὐτῆς, δόξαν ὡς μονογενοῦς πατρὶ τῷ πατρὶ. Idem agnoverunt Judæi antiquiores. Onkelos & Jonathan hoc loco verterunt *יקר*, splendorem tuum, posterior v. 23. *יקר שכינתו*, splendorem *Schechinæ* meæ. Audiamus reliquos. Schemoth rabba sect. 3. pr. & sect. 45. fol. 139. 4. Non bene fecit Moses, quod faciem suam abscondit. Si enim id non fecisset, revelasset ipsi Deus *מחלמלה ומה שורה ומה שעתיד להיות* *מה למעלה ומה למטה* quæ superiora sunt, & quæ inferiora, quæ fuerunt, & quæ futura sunt. Deinde

S. 2.

Ex his autem facile potest intelligi, quid Moses petierit, dum gloriam Dei videre gestiebat. Nihilominus eruditorum sententiæ nimium quantum hic variant. Valde prolixum foret, illas omnes colligere. Non pauci referuntur in *Poli Synopsis Criticorum, aliorumque Scripturæ S. interpretum*, Vol. I. p. 456. E quibus tantum sequentes hic repetere lubet: pro gloria tua, *versio Arabica* habet, *lumen tuum*, i. e. *splendorem vultus tui*, cui opponitur mox tergum, ut vult Grotius. Ostende mihi gloriam tuam, explicat Lyra: *Te ipsum, sicut viseris in gloria*. Juxta Rivetum Moses non petiit, essentiam Dei videndam exhiberi, sed corpoream aliquam excellentem formam, quam DEVS (vel angelus, ut *Tirinus* addit) induerat, quando loquebatur secum.

Va-

vultu videre, q. d. ostende mihi Gloriam tuam. Per superiora h. l. illa intelliguntur, quæ ad tempus Messia pertinent, per inferiora, quæ ad tempora Veteris Testamenti: quod jam sæpius monui, & monere non omittam. Sic quoque de illis, quæ sunt, & quæ futura sunt. Sohar Genes. fol. 40. col. 159. R. Simon ben Jochai dixit ad filium: Certe contra omnia peccavit Adamus, contra illam Cogitationem, quæ vestimento induta est, & contra illam Cogitationem, quæ intus est. Et propterea Deus, cum Moses diceret: Ostende mihi, quæso, Gloriam tuam; ipsi sic respondit: Nam non videbit me homo, & viyet. Si enim dignus esset, qui me videret, in æternum viveret. Et propterea dixit ipsi: Non poteris videre faciem meam. Et non alia Facies h. l. intelligitur, quam illa, quæ non conficitur, in illo scilicet loco, ubi Causa causerum cognoscitur, & in illo loco, ubi revelatur. Peccatum vero Adam eausa fuit, quod Moses illam adspicere non potuit, nedum alius quidam. Nam Causa causerum ascendit ab illa cogitatione, contra quam Adamus peccavit, & propterea oculus ipsam non videbit, neque cogitatio comprehendet. Non potest assequi illum, nam in loco, ubi Vita Vitarum est, mors non reperitur. Et Cogitatio, quæ ab ea ascendit, *εμολογμένως* est *חכמה* veste circumdata: contra Sapientiam autem absconditam utique peccavit Adamus &c. Vox Cogitationis Messiam denotat, quia modo nobis incomprehensibili ab æterno genitus est. Illa Cogitatio successu temporis carne humana induta & vestita est. Contra hanc peccavit Adamus, & quotidie peccant omnes homines. Plura in hanc rem superius adfuerunt. In Sohar Numer. fol. 105. col. 418. dicunt, Mosen petiisse, ut videret *כבוד ערלה*, Gloriam supernam: quæ, ut modo diximus, est Gloria Messia. Jalkut Rubeni fol. 109. 2. ex *מרחש העולם* hæc adfert: Ille, de quo scriptum est *כבוד אר*, Gloria Dei, est ipse Metatron, quem Moses videre gestit.

Vatablus ita commentatur: *Expetit revelationem presentis majestatis Dei, qs. diceret: Rogo gloriam, i. e. majestatem tuam & mihi & populo visibilem & palpabilem exhibeas; nam ideo videtur Israël defecisse, quod hactenus non viderunt substantiam tuam, externa & manifesta majestate. Tanta enim est cæcitas eorum, ut, quia te non videant ac palpent, ut subditus regem, aut filius parentem, existiment, vanissima esse, quæ de te prædicantur.* Optimus Gerhardus l. c. Mosis desiderium interpretatur de immediata & intuitiva Dei visione, hisce verbis: *Quando Moses ipsissimam DEI essentiam, citra externam aliquam & creatam imaginem videre expetit, gloriam Dei sibi ostendi petit, Exod. XXXIII, 18. sed Deus ipse respondet: non potes videre faciem meam, i. e. essentiam meam nudam, citra externum aliquod visibile symbolum. Ergo majestas & gloria Dei est Facies Dei, i. e. Deus & ipsa Dei essentia. Ita secundum quædam exemplaria LXX. Interpretes petitionem Mosis reddiderunt: ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν.* Sic etiam LVCAS OSIANDER in Bibl. Lat. h. l. commentatus est: *fac, ut vere te videam, & de essentia ac majestate tua possim Israëlitis concionari, quo te post hac magis revereantur & colant.* Nos vero Mosen adeo præfidentem & audaculum haud fuisse putamus, ut essentiam Dei voluerit immediate contueri, quod hujus non est vitæ; sed lubentes potius meritoque facimus cum B. CHYTRÆO, Theologo subastijudicii, qui quidem apprimè scopum assequi videtur, ac rationibus etiam, vel exemplis, firmat sententiam de Christo, prioribus haud dubie præferendam. In Enarrat. h. l. p. 428. En ipsa verba pii Theologi: *Gloria Dei, quam Moses sibi ostendi petit, est Christus, liberator Ade & Abrabæ promissus, ut Joh. I, 14. dicitur: Vidimus Gloriam ejus. (Conf. 2. Petr. I, 16. & Joh. XVII, 24.) Ebr. I, 3. qui est splendor Gloriæ. Esa. LX, 9. Gloria Domini super te orta est. Luc. II, 32: Gloriam populo tuo Israël. 2. Cor. III, 18. nos omnes relecta facie Gloriam Domini intuentes in eandem imaginem transformamur. Hunc Dominum indutum carne, & gloriam regni ejus*

cupit Moses coram videre, ut a Simeone & Apostolis conspectus est. Hactenus CHYTRAEVS. Addere nobis liceat loca sequentia: Ioh. II, 11. manifestabat Gloriam suam. Psalm. XXIV, 7. & 8. Rex Glorïæ, h. e. Messias. Et Psalm. CII, 16. 17. ut timeant gentes nomen Jehovæ, & omnes Reges terræ NB. Gloriam tuam. Quod edificaverit Jehovah Zionem, (&) apparuerit in Gloria sua. Hic sane per gloriam Dei Christus Messias intelligendus est. Conf. Psalm. LXXII, 7. seqq. Et XCVII, 6. Esaias Cap. VI, 1. seqq. vidit gloriam Domini: Johannes autem testatur, eum Christi gloriam vidisse, Ioh. XII, 41. Huc etiam pertinet effatum Esaiæ, modo laudati, de N. T. vaticinantis, C. XL, 5: Et revelabitur Gloria Domini, h. e. filius Dei Messias. Inde factum est, ut, cum Christus nasceretur, angelici Chori, gloriam Domini nunc apparuisse, testarentur, concinentes; Gloria in excelsis Deo. Luc. II, 14. Clarissimus D. JOACH. LANGIVS, etsi nobiscum cetera haud sentiat, probat tamen *im Mosaischen Licht und Recht* p. 583. b. per Gloriam DEI, sicut & per faciem, intelligi filium Dei.

§. 3.

Vers. 19. ויאמר אני מעביר כל טובי על פניך, Et dixit (Dominus:) ego (quidem) faciam, ut transeat omnis bonitas mea coram te; vel, repræsentabo omnem bonitatem meam, aut omne bonum meum, ante faciem tuam. Digna sunt, quæ huc perscribamus, verba laudati LANGII, qui l. c. p. 584. a. per bonitatem Dei, ipsum Dei filium, tanquam futurum Messiam, intelligit, his usus rationibus: a.) „Weit in dem „vorhergehenden Context, der Sohn Gottes, unter dem emphatischen Nahmen des Wegs, des Angesichts und der Herrlichkeit des Herrn bezeichnet wird. Daher auch allhier, des Nachdrucks wegen, er die Güte selbst „in abstracto, d. i. der allgütigste genennet wird. b.) Weilen, was allhier von der vorübergehenden Güte stehet, hernach vers. 23. nach der vorigen Redens- Art, von der Herrlichkeit des HErrn, ja C. XXXIV, 6. „von dem HErrn selbst erkläret wird. c.) Weil der Sohn Gottes, auch „nach

„nach dem prophetischen Stilo, die Güte des HErrn genennet wird, nemlich Hof. III, 5. da dem jüdischen Volcke verheissen wird, das sie in der letzten Zeit des N. T. würden den HErrn ihren Gott, und ihren König David, d. i. den Messiam, den Sohn Davids, suchen, und würden den HErrn und seine Güte (hebr. טובו, quod Lutherus transtulit, seine Gnade) ehren, welches nach dem Hebräischen heist, mit Buß-Schrecken kommen zu dem HErrn, und seiner Güte, nemlich dem Messia. Und was könnte sich auch besser für den Messiam und alle das Heil, das von ihm herkommt, schicken, als die Benennung von der Güte? Denn gleichwie er sie wesentlich ist, so ist er sie auch seinem Mittler-Amte nach, verdienstlich, also das sie uns zu Gute kommt. Daher Paulus dem Philemoni vers. 6. wünschet, das sein Glaube in ihm möchte kräftig werden, durch Erkenntniß des Guten, das wir in Christo haben.“ Conf. Exeget. Prediger-Lexicon, P. II. p. 1402. ubi ex parte III. collectionum, quæ vocantur freywilliges Heb-Opfer, bonitas Dei haud absimiliter explicatur. Et nolim ego dubitare, quin aliquando per Dei bonitatem absolute positam ipsæ Dei filius possit intelligi v. g. Psal. XXV, 5. & XXVII, 13. Jesa. LI, 17. & alibi. Verum hic alium vocabuli sensum obtinere, signum universale præpositum nobis persvadet, dum non simpliciter dicitur טובי, sed בל טובי. quis autem hoc interpretaretur commode satis: Omnem, vel totum filium meum? Alii aliter explicant. Syrus habet: *Beatitudinem meam*. Arabica versio: *lumen meum*; Grotius exponit: *Bona, quæ populo Israël facturus sum*. Oleaster: *omne bonum, i. e. me ipsum, in quo sunt omnia bona, quæ explicantur voce; nempe quod Deus sit misericors, clemens &c.*

§. 4. *Dei bonitas*

Alii clarius apud Vatablum: *revelabo omnem bonam meam voluntatem, quæ erga homines afficior, & manifestabo tibi cognomina mea (quod c. XXXIV, 5. 6. facit,) ex quibus perspicue intelliges, quem animum, quos affectus erga vos homines geram*. Vid. Polus l. c. p. 457. quæ glossa Yyy 3. non

non multum abest a nostra sententia, huc redeunte, quod omnis bonitas Dei non ipsam præcise personam filii Dei, sed nisi toti fallimur, plenitudinem potius gratiæ divinæ, salutisque, cum omnibus beneficiis spiritualibus, per Christum acqvirendæ & exhibendæ, significet; de qua Johannes gloriatur: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ & veritatis*, Joh. I, 14. & vers. 16. *ex plenitudine ejus omnes accepimus gratiam pro gratia*. En omnem bonitatem Dei, quam Mosi cum ostensione imaginis Messianæ revelandam ac representandam liberaliter pollicitus fuit. Phrasis enim **אעביר על פניך** nihil aliud hic significat, quam ostendam tibi, sicut *Vulgatus* bene reddidit. Atque hujus gloriæ uberiores manifestationem & confirmationem Deus porro Mosi promittit, statim addens, illustrandi causa. (c)

§. 5.

וּקְרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ, *Et prædicabo de nomine Domini* (de nomine **יהוה** *ἐξ ὧν* dicto, quod est, **יהוה** Dominus) *coram te*. Secundum Arabicam & Samarit. Versionem: *Vocabo, vel prædicabo nomen Dei ante te*. *Clamabo nominatim* (scil. dum præteribo) *Jehovah subpræterit*: ita Fagius, Vatablus, Malvenda. *Ut Moses attentius esset, dum transibat Dominus, clamavit: transit, aut adest Dominus, Oleaster. Et clamabo* (i. e. ne te non animadvertente transcam, monebo te clamore meo,) *nomen Jehovah est ante te*. *Est autem hic Beth* **בשם** *nota nominativi casus, ut supra C. XXXII, 22. ita censet Lud. de Dieu. vide Poli-*

(c) Verba **כל טובי**, Targum Jonathan & Hierosolymitanum verterunt **מכילת טובי**, *comprehensionem, vel etiam perfectionem bonitatis meæ*: quæ non nisi in Christo Jesu conspicienda exhibetur. In Schemoth rabba sub initium sectionis 2. ubi verba hujus versus adferuntur, & cum Psalm. CIII, 5. conferuntur: *Notas faciet vias suas Mosi, hæc adduntur: הוֹרִיעַ רֶדֶךְ הַקֶּץ לַמִּשְׁוֹרָה*. *Ostendit Mosi viam finis*. Jam vero per *Finem* inter alia quoque tempora Messia indignantur, ut supra Libro I. probatum dedi. In Sohar Genes. fol. 57. col. 227. ad verba Genes. XII, 6. **יַעֲבֹר**, *Et transiit Abram per terram*; hæc quoque instar loci paralleli adducuntur, **אֲנִי אֵעָבֵר כָּל טוֹבוֹ**, & additur: *Innuir Deus S. B. sanctificationem terræ ex loco superno*. Innuir his verbis Ecclesia Christiana, ejus typus erat terra sancta.

synopf. p. 457. Hos fere fequitur Celeberrimus etiam post fata Theologus, D. G. G. ZELTNERVS, quem Altorfinae Musæ cum Ecclesiæ decus amissum adhuc vehementer lugent, & nos a multis annis venerati sumus fautorem haud vulgarem, in *Annotat. Biblic. (nothwendigen Anmerkungen über die ganze heilige Schrift,)* p. II. & verba DEI sic reddit: *Ich will ruffen nahmentlich (mit diesen ausdrücklichen Worten: Der Herr ist (da) vor dir.* Ac ita quoque transferenda putat Langius *L. c. p. 584. a.* provocans ad LXX. Interpretes, vel potius, ad variantem lectionem: καὶ καλέσω ὀνόματί μου, κύριος ἐναντίον σου. vid. *Edit. Breitinger.* Et conf. *das Exeget. Prediger-Lexic. P. II. p. 1407.* quæ versio quidem se facile commendaret, nisi, quantum intelligo, partim phraseologiae Hebraicæ, partim accentuationis ratio vel refragaretur, vel minus concordaret. Nam alibi nondum invenio geminum exemplum, quo קרא בשם idem sit, ac expressis vocare vel clamare verbis, iisdemque per integram subjunctis enunciationem; subinde potius additum legimus nomen proprium, quod intenditur, ut Exod. XXXI, 2. קראתי בשם בצלאל. 1. Reg. XIX, 26. ויקרא בשם הבעל. Jesa. XLIV, 5. בשם יעקב יקרא &c. Tum eo sensu, qui summis viris placet, sub voce שם accentus majoris distinctionis requireretur, dum nova succedit propositio; hic autem Tebhir modo, Dux, comparet. Taceo voces יהוה לפניך conjungi perperam, quasi notarent: Dominus est coram te; cum tamen per accentum Regem, nimirum Tiphcha, sub יהוה, luculenter distingvantur. Unde vitio nobis vertendum non erit, quod hac versione singulari missa, translationi receptæ communiter, inhareamus. Regeres forsitan, ob stare nobis quoque, sub voce שם, ante יהוה accentum distinctivum Tebhir, quo minus interpretatio fieri queat h. m. *De nomine Domini.* Sed respondemus, eundem accentum firmare sententiam nostram potius, quam infringere; Tale enim gignit emphasin: Prædicabo de nomi-

nomine, vel nomen *יהוה* *יהוה*, qvod nimirum est, Dominus, (idque faciam) coram te, vel in facie tua: qvi nempe videbis oculis tuis insigne spectaculum, & dūm filius meus in nube prætereat, sub forma qvadam (hominis) gloriosa, auribus quoque simul percipies meam & illius bonitatem, vel gratiæ nostræ documenta; nam *filius & pater unum sunt*, Joh. X, 30. Hinc etiam legitur sequenti Capite, qvod impletionem promissi recenset: *ויקרא בשם יהוה*, ubi loco Tebhir est Tiphcha propter sequentem Imperatorem Silluk cum Soph Pafuk. Vid. Weimari *Doctrin. Accent. Reg. III. Sect. I. membr. III. p. 29.* Sed ad rem ipsam. *שם יהוה* denotare quandoque Jesum salvatorem, Flacius observavit in Clav. P. I. p. 740. Inquiens: „*Nomen Dei exponunt aliquando eruditi ipsum Dei filium, quia sicut aliæ res per sua nomina patefcunt & agnoscuntur: Ita pater per Christum mundo revelatur & recte agnoscitur, qvi alias, & sine filio, plane non posset agnosci.* Matth. XI, 27. Constat autem hujus expositionis veritas, cum e Joh. XII, 28. coll. Joh. XIII, 31. aliisque locis. vid. *Exeget. Pred. Lex. I. c. p. 1403. seqq.* ubi huc referuntur Psalm. XX, 6. 10. XXV, 11. LXXIX, 9. XCI, 14. CXVI, 13. 17. CXLIII, 11. Jes. XXX, 27. XLI, 25. XLVIII, 9. L, 10. XXVI, 13. LIX, 18. 19. LX, 9. coll. v. 20. Ezech. XXXVI, 21. 22. Mich. IV, 9. tum vel ex solo testimonio Joëlis C II, 32: *Qui invocaverit nomen Domini* (nempe Domini nostri Jesu Christi, LVC. OSIANDER in h. l. vel ipsum Jesum Christum, interprete Scriptura N. T. Act II, 21. & Rom. X, 13.) *salvus erit.* Unde simul patefcit, *קרא בשם יהוה* significare nonnunquam, invocare nomen Domini, cum respectu nimirum ad filium Dei, Messiam, Conf. 1. Reg. XVIII, 24. 2. Reg. V, 11. Psalm. CXVI, 4. Zeph. III, 9. cujus ultimi loci verba, qvod mireris, in *לקרא כלם בשם ה'* ab ipsis Judæis allegata, sic exponuntur: *אור לעת ערב וראין שם ה' אלה סלך משיח* vid. *Libell. Iudæo-German.* *Cap. 2. fol. 25. b. & fol. 27.* ubi germanice reddita h. m. legimus: *Um dass sie alle den Nahmen Gottes anruffen, und der Nahme Gottes, (davon hier*

hier gesagt wird,) ist nichts anders, als Melech Hammaschiach, (der König Messias, adeoque Jesus noster.) Hic autem, ut alibi quoque, קרא בשם יהוה est prædicare vel concionari de Jesu, filio Dei, sospitatore humani generis, quod nimirum omnis ab illo dependeat unice salus, Act. IV, 12. & C. X, 43. Ita phrasis usurpatur, cum de Patriarchis refertur, quod vocaverint vel prædicaverint nomen Domini, si-ve de nomine Domini, Gen. IV, 26. XII, 8. XIII, 4. XXI, 33. XXVI, 25. h. e. publice concionati sint, inprimis de filio Dei, futuro Messia, qui propitiatio pro peccatis nostris fieri deberet, ut Deo reconciliaremur, & in nomine, vel per meritum illius, remissionem delictorum consequeremur, conf. Psalm. CXVI, 13. 17. Jesa. XLI, 25. LXIV, 6. nam Patres, ut nos, credabant, per gratiam Domini nostri, Jesu Christi, se salvos fore, Act. XV, 10. 11. Dum autem cetera Deus ait: prædicabo לפניך ad faciem tuam, vel coram te, promittit, id se facturum, præsentem Mose, nimirum mox altero die, sicut evenit. (d)

§. 6.

Sequitur nunc indicatio, quorsum illa concio de nomine Domini spectet, & quia summa contineatur: ורחמי את אשר אחן ורחמי את: אשר ארחם, *misereror, cujus misereror, & miserabor, quem miserabor.* Quorum verborum sensum esse vult quidem Maluenda, quasi diceret Dominus: *non omnibus ego speciem meam utcumque visendam exhibebo, sed tibi (Mosi) cui in hoc gratificari volo;* At rectius commentatur Vatablus: *exponit, quodnam sit illud bonum suum omne, q. d. revelabo tibi omnem bonam meam voluntatem, erga homines, quæ est, (ut summam dicam) misereror, h. e. sum ipsa misericordia & clementia, & c.* Sic etiam Rivetus: *Est & alius sensus, qui mihi germanior videtur: vocabo nomen Domini & c. i. e. dicam me esse eum, qui miseretur, volens* Hor. Hebr. Tom. II. Zzzz per

(d) Jonathan hæc verba sic vertit: ואיקרי בשם מִימְרֵיהּ דִּי, & vocabo five prædicabo in nomine Verbi Domini, quod est Messias: ut toties dictum est. Targum Hierosolymitanum: בשם טוב יי, de nomine bonitatis Domini; id quod cum superiori commate coincidit.

per hoc summam ostendere Mose omne bonum suum, quod maxime in misericordia consistit. Clamabo etiam: miserebor, i. e. sum, qui miserebor. Inclamabo nomen Domini, dicendo: Dominator, Domine, aliaque DEI Epitheta, sed maxime hoc: miserebor, cui voluero, h. e. misericors, clemens &c. Vid. Polus l. c. p. 458. Habemus nempe hic nervum totius Evangelii, quod nihil aliud est, quam concio gratiæ per Christum partæ, vel gratiæ remissionis peccatorum, omnibus & singulis in Christum credentibus promissæ, Jesa. LII, 7. conf. Matth. I, 21. Luc. IV, 18. Act. X, 43. Rom. III, 24. 25. I. Cor. I, 30. P. CHYTRAEVS ita definit: Evangelium est concio filii Dei, quæ annunciat nobis Deum misericordem, clementem, longanimum, beneficum, fidelem, remittentem peccata gratis, non propter legem, sed propter suam misericordiam in filio promissam, Enarrat. p. 435: quæ & ante jam scripserat optime p. 429: propria Dei concio est, de gratuita misericordia & clementia Dei erga homines, ad se mediatorem confugientes; paulo post monens, p. 430: ne assuantur dissertationes de particularitate, an Deus aliquos excludat a gratia? Sed sciamus, Deum justum & æqualem esse juxta promissionem universalem, & velle omnes homines salvos fieri: Et verborum repetitionem in Textu inculcare particulam gratis, & excludere merita hominum, ut dicitur: Gratis salvati estis. A veritate proin absunt, ita commentantes: Gratiſſus ero non omnino, nec omnibus, sed quibus, quando & quantum æterno meo decreto statui gratiſſus esse, Testatus. Significat igitur, se non singulos e populo gratia sua dignari, Piscator. Quod Moses petit pro toto populo, restringit Deus ad beneplacitum suum, Ainsworthus. Peccata quædam condonabo, quædam non condonabo, & eadem peccata his condonabo, non illis, ob causas latentes hominibus, mihi vero cognitæ. Polus l. c. p. 457. Imo nimium quantum errant C. Reformati, decretum hinc absolutum exsculpere volentes; nam nihil aliud dicere vult Deus O. M. quam in negotio salutis quicquid faciat, ex mera se gratia facere, non ex merito hominum. Ephes. II, 8.

Rom.

Rom. IX, 15. C. XI, 6. Tit. III, 5. &c. Optime Lutherus noster ad Exod. XXXIV, 5. in marg. *Wem ich gnädig bin, dem bin ich gnädig, d. i. Es soll mirs keiner mit Wercken abverdienen; es soll Gnade seyn, und kein andres, &c.* Nec aliter Vatablus apud Polum l. c. p. 457. Estius pariter ibidem: *Significare voluit Dominus, non aliam suae misericordiae hominibus praestita rationem quaerendam esse, quam in ipso Deo, ejusque misericordia, quae praevenerit omne meritum humanum.* (e) Ecce igitur ad particularitatem gratiae delabamur? Qui vero concionem hanc evangelicam, a Deo promissam, uberiori declaratione luculenter illustratam audire desiderat, evolvat sequens caput, Exod. XXXIV, 5. 6. 7. ubi quidem integra recitatio nobis ita commendatur: *Et descendit Dominus in nube* (revelans nimirum praesentiam suam, & sigillatim filii Dei, gloriosam atque gratiosam, ut pridie in tabernaculo diserte pollicitus erat, & *stetit juxta Moysen ibi* (nimirum in monte Sinai, quo se contulerat ex praescripto divino Moyses) & *concionabatur* (ipse Dominus) *de nomine Domini, transivitque hoc modo Dominus ille Dei filius ante faciem Moysis, predicans* (quam supra diximus Evangelii summam ac nervum:) *Dominus, Dominus (Pater & Spiritus S. a quibus nec essentia, nec voluntate, sum ego Dominus, filius, separatus, Dominus inquam, Deus aeternus, trinus unus, ita LVC. OSIANDER in h. l. p. 484.) est*

Z z z z 2

Domi-

- (e) Nihil hic adferunt Judaei, quod ad rem nostram faciat. Hinc meam Lectoribus meditationem proponam. Verba sunt: **וְהוֹרֵא אֶת אֲשֶׁר אָחֻן**. Et gratiam exhibui illi, cum gratiam exhibebat. **וְהוֹרֵא אֶת אֲשֶׁר אָחֻן**. Et miserrus sum ejus, cujus miserebor. Sensus Grammaticus strictissime observatus egregiam nobis explicationem exhibet. Nimirum Deus primum nobis gratiam suam exhibuit, partim in decreto aeterno, quum diligeret nos in Christo, antequam mundi fundamenta jacerentur: partim in tempore, dum nos in ipso sinu Ecclesiae nasci, & primis vitae diebus Christo per baptismum offerri voluit: dum aliis gratia sua praevenerit sufficientia ad salutem aeternam subsidia offert. His igitur Deus jam antea gratiam suam exhibuit, sed porro quoque exhibebit, eos in viam salutis deducendo, & per imum gradum usque ad summum comitando. Sic, ut nil, nisi Gratia Dei, ubique locum habere debeat. Jam, quia superiora omnia, & sequentia quoque, non nisi de Messia agunt, sequitur, haec quoque de illo agere, quippe in quo Gratia omnis divina fundata est.

Dominus misericors, & gratioſus, longanimis ad iras, & magnus benignitate & veritate, ſervans benignitatem in millia, remittens iniquitatem, & pręvaricationem & peccatum &c. Atqve hac ratione ſatis explicatur illa de nomine Domini prædicatio: Miſerebor &c.

§. 7.

Vers. 20: וַיֹּאמֶר לֹא תוכל לראות את פני, *Et dixit (Dominus) non (tamen) poteris videre faciem meam.* De facie corporea & aſſumpta ſermonem eſſe, putat Menochius, apud Pol. l. c. p. 458. Nec errat, ſi recte quidem intelligat. Petitioni nempe Moſis annuerat quodammodo Deus, & qua ratione ſuam ipſi gloriam velit oſtendere, declaravit; ſed nunc etiam diſerte pronunciat, quod gloriam illam, atqve faciem ſuam, in carne nimirum, ſive Meſſiam Θεὸν ὁμοιωτον, ei ſiſtere nondum ac monſtrare queat præſentem. Equidem hoc eſſatum Dei: faciem meam non poteris videre; communiter de intuitiva & immediata viſione Numinis, ad æternam vitam pertinente, ſolent exponere, ubi Deum alias inviſibilem 1. Tim. VI, 16. videbimus, ſicut eſt, 1 Joh. III, 2. a facie ad faciem, 1. Cor. XIII, 12. quemadmodum & Angeli ſemper vident patris faciem, Matth. XVIII, 10. Conf. Pſalm. XVII, 15. Ita Chytræus l. c. p. 431. *Faciem Dei videre, eſt ipſam Dei eſſentiam & Majeſtatem Chriſti ſedentis ad dextram patris coram intueri.* Sed enim verò, ſecundum ea, quæ ſupra jam evicimus, Dominus loquitur de viſione Meſſiæ incarnati, quæ a Moſe deſiderata nondum locum habebat, ſed tempore N. T. demum obtinebatur. vid. Luc. X, 24. 1 Petr. I, 16. 1 Joh. I, 1. 2.

§. 8.

כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם חַי, *quia non videbit me homo (nullus videbit me nunc & in præſenti,) & viuet (vel, dum vixerit.)* Duplicem hic aliqui comminiſcuntur ſenſum, qui eo redit: 1.) *in hac vita nemo poteſt aſſequi meam eſſentiam, quis ſin ego,* Lyra, Munſterus, Malvenda, Egius; *ſed in futuro ſeculo cognoscetur,* Munſter. 2.) *Fulgor majeſtatis faciei*

faciei meæ tantus est, ut mortalis oculus illum ferre non possit, Menochius, apud Polum l. c. p. 458. Imo plerique volunt, sermonem esse de intuitiva ac beatifica visione Dei, quem nemo, quoad essentiam & majestatem suam, in hac vita, sine certo mortis periculo, conspiciere queat. B. Qvenstedt. in *Syst. Theol. P. I. Cap. VIII. Sect. I. p. 287.* cum allegasset effatum S. Numinis ad Moſen: *non poteris videre faciem meam, quia non videbit me homo & vivet*; addit: *quibus verbis Deus aperte denunciat, invisibilem suam essentiam (quæ faciei nomine indicatur,) corporalibus non posse cerni oculis.* Ratio addita hoc vult, non posse hominem, quamdiu est in mortali corpore & vita, videre Deum; status enim hujus vitæ, quæ corruptibilis est, & materialibus subdita mutationibus, non admittit, ut homo clare & intuitive essentiam divinam intueatur. Sentit equidem homo Deum ex notitiis naturalibus; videt ejus majestatem ex creaturarum inspectione; intuetur fiduciali apprehensione: Sed hæc fiunt in ænigmate. Clara & intuitiva DEI visio est vitæ æternæ præmium, huic autem vitæ denegata est. Quæ cæteroquin satis bene se habent: verum ex antecedentibus apparet, loqui Dominum de Moſe reliquisque Israëlitis, tum superstitibus (per π enim demonstrativum ad præſentes homines quasi digitus intenditur,) qui Messiam, filium Dei, tam enixe desideratum, in carne non debebant nec poterant videre, quoad eorum vita naturalis in mundo perduraret, siquidem tempus nondum erat impletum, Gal. IV, 14. Ita GLASSIVS in *Gramm. p. 492.* non potest videre, dum vivit sc. in hac vita. Vid. Pol. l. c. p. 458. *Es würde sich, bey ihrer keinem, die Lebens-Zeit so weit erstrecken, daß sie den Messiam erwarten und sehen könnten.* Interim declarat, quæ ratione nunc, in tantum, sit gratificaturus. (f)

Zzzz 3

§. 9.

(f) Non videbis faciem meam. Onkelos: *לֹא תִכּוֹל לִמְחֹזֵית וְתִפְּסֹק שְׂכִינָתִי*. Non poteris videre facies Schechinæ meæ. Bammidbar rabba sect. 14. circa finem, & in Jalkut Simeoni I. fol. 114, 4. R. Dosa dixit: In Scriptura hoc legitur: Non videbit me homo & vivet. In vita ipsorum non vident, verum hora mortis vident. Sic

§. 9.

V. 21. וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אֵתִי וְנִצַּבְתָּ עַל צֶדֶק. *porro dixit Dominus: Ecce est locus apud me, & stabis (ibi) super petram; quo respicitur ad montem Sinai; quasi Deus ita loqueretur: habeo locum paratum in hac*

Sic enim David Psalm. XXII, 30. Coram eo incurvabunt se omnes descendentes in pulverem, & quorum anima non vivens est. R. Akiba dixit ad hac verba: Non videbit me homo & vivet; Etiam animalia, quæ thronum portant, non vident Gloriam. R. Simeon filius Asai: Non is sum, qui verba Rabbinum alicujus retundam, sed soleo potius aliquid addere. Ajo igitur ad illud: Non videbit me homo & vivet: Etiam Angeli ministeriales, qui in æternum vivunt, non vident Gloriam. En hic locum parallelum satis egregium, quod illi, qui jam in pulvere terræ jacuerunt, Gloriam Messia oculis corporeis visuri sint. Quum totus ille Psalmus de Messia doceat, hæc quoque verba, sensu proprio accepta, suo tempore implenda fuisse docent Rabbinum. Sed quotusquisque Christianorum hoc vidit vel videre potuit? Imo doctrina illa, de resurrectione Sanctorum Veteris Testamenti cum Messia, Levi admodum brachio huc usque pertractata fuit, quæ tamen aliquot Veteris Instrumenti locis lucem clarissimam accendit. Quæ vero de Angelis & animalibus Currus superni loquuntur, ea sic emollienda sunt, ut mysterium incarnationis Messia primo tempore ipsis tam aperte manifestatum non fuerit, hinc in illud & alia hujus generis ἐπεδύνασαν παραλύσαι. I. Petr. I, 12.

Tanchuma in Jalkut Simeoni II. fol. 98. 1. R. Simeon filius Eleasar dixit ex Psalm. XXII. ult. Venient generationes postrema, & annuntiabunt justitiam Dei S. B. qui bene fecit generationibus prioribus. Coram ipso incurvabunt se omnes descendentes in pulverem, & quorum anima non vivit. Sic enim alibi dicitur: Non videbit me homo & vivet. In vita sua non vident, sed tempore mortis sue vident. Rursum conjunguntur hæc duo loca, ut appareat, Judæos, quomodo Psalmo XXII. de Messia cogitarunt, sic idem in loco Exodi fecisse.

Tanchuma ibidem fol. 46. 1. & 106. 2. בְּעוֹלָם הַזֶּה, *Temporibus Veteris Testamenti si quis Schechinam videt, is sensim sensimque deficit, q. d. Quoniam non videbit me homo & vivet. Idem invenis de tribu Levi, postquam Schechinam viderunt, ad pauciores redacti sunt in tentorio fœderis: Et, quum ex captivitate redirent, quasi-verunt illos, sed non invenerunt, q. d. Esæ VIII, 15. Et animum adverti ad populum, & ex filiis Levi neminem ibi inveni. Verum לעולם הבא, temporibus Messia ego revelabo me בכבודי, in Gloria mea, omni Israël, ut me videant & in æternum vivant, q. d. Jesa. LII, 8. Quoniam oculo ad oculum videbunt, quando restituet Dominus Zionem. Neque hoc tantum: ve um etiam unus alteri Gloriam meam digito exferro ostender, q. d. Jesa. XXV, 9. Et dicent illo die: Hic est Deus noster, in quem speramus, & is salvabit nos. Et Psalm. XLVIII, 19. Quoniam יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, hic Deus est Deus noster. Reliqua loca, quæ adducuntur, de Messia agunt, ergo & hic noster.*

hac rupe, in qua soleo tibi apparere. (g) Nam ut illic familiariter adhuc Deus cum Moſe converſatus erat: ita jubebat, ut altero die, cum tabulis

Sohar Genes. fol. 6. col. 23. R. Abba cepit commentari ad verba Judic. XIII, 22. Et dixit Manoach ad uxorem: Moriendo moriemur, quoniam DEVM vidimus. Quamvis Manoach fere extra se positus eſſet, tamen hæc ideo dixit, quia scriptum est: Non videbit me homo & vivet. Nos quoque ὁμολογεμενως vidimus, & propria mori debebamus. Verum nos vidimus, & digni habiti sumus illa luce, quæ ad nos venit, & adhuc vivimus in mundo. Nam ecce Deus S. B. miſit illam ad nos, ut nobis mysteria ſcientiæ revelare oſtenderet. Beata eſt portio noſtra. In ore Simeonis Jochaidæ non eſt niſi Meſſias, & hic totam fere Cabbalam ipſius implet. Igitur & hic beatum ſe prædicat, quod Meſſiam vidit, in verbo divino revelatum agnovit, & tamen mortuus non eſt.

Sohar Exod. fol. 28. col. 109. R. Joſe dixit: Quidnam scriptum eſt, Exod. XXIV, 9. Et viderunt Deum Iſraëlis? Quisnam vero poteſt videre Deum Sanctum Benedictum? At qui vero scriptum eſt: Non videbit me homo, & vivet. Hic vero dicitur: Et viderunt. Verum hæc ſic explicamus. Quicumque adſpicit arcum, idem facit, ac ſi Schechinam conſpiceret. Arcus in Opere Currus ad Meſſiam pertinet, hinc verba Genes. IX, 13. 14. 15. myſtice de Meſſia ſæpius explicantur, quod Indicem noſtrum inſufficientem patebit.

Midraſch Tehillim ad. Pſalm. XVII. ult. fol. 12, 3. Dixit David es ad Deum Sanctum Benedictum: Domine mundi, Alii veniunt inſtructi robore Legis & bonorum operum: verum ego non niſi tanquam pauper ad te venio, מבקש צדקה, quaerens juſtiti- am, (Eleganter hæc verba ſic poſita ſunt, quæ etiam vertere poteſ, quaerens eleemoſynam;) q. d. Ego in juſtitia ſatur ero, in evigilando. Hæc verba dicuntur de illis Sanctis, de quibus Jeſa. XXVI, 19: Evigilate & cantate, habitantes in pulvere. Alia explicatio: Satur ero in evigilando. Tu ſane dixiſti: Non videbit me homo & vivet. Verum לעתיד לבא בשעת הקצת המתים, tempore futuro, illo ſcil. tempore, quo mortui excitantur; oculus meus ſatur erit videndo, q. d. Jeſa. XXV, 9. Et dicent die illo: Ecce, hic eſt Deus noſter. Et Jeſa. LII, 8. Quoniam: oculo oculum videbunt: Nihil clarius eſt hoc loco luculentiffimo, in quo ex mente Judæorum David nomen ſuum expreſſe inter illos ponit, qui cum Meſſia reſurgere debebant, & nunc reſurrexerunt.

מדרש הנעלה in Jalkut Rabeni fol. 109. 2. Reſpondit Deus Moſi: Non poteris videre faciem meam. הוּא סארי רפּיה. Ipſe (Moſes) fuit vir faciei ipſius; (qui cum ipſo facie ad faciem collibutus eſt) & non dedit ipſi hanc poſſeſſatem, donec anima ejus exiit, ut impleatur hoc, quod dicitur: Non videbit me homo & vivet. Singulis vero animabus juſtorum data eſt poſſeſſas videndi & adhaerendi, quod in hoc mundo conſeſſum non fuit.

(g) Verſum 21. Judæi explicant de ſæculo futuro in Aboth R. Nathan c. 12. fol. 44. ubi legitur narratio de morte Moſis, ejusque diſputatio cum Angelo mortis: Dixit Deus S. Benedictus: Sufficias tibi, Moſe, mundus præſens: nam ecce mundus fu-

turus

tabulis noviter cælatis, in eundem ascenderet montem, ac in apice confisteret (vid. c. XXXIV, 2.) Gloriam seu faciem Domini, hoc est, incarnandum aliquando filium Dei, mediante nube, sub forma quâdam ac specie singulari visibiliqve prætereuntem spectaturus. Neque tamen hanc solam illi manifestationem & visionem promittit, utpote, quæ jam ante suo modo, per columnam nubis & ignis populo præuntem, nec non per nubem in tabernaculo apparentem, non semel Mosi contigerat, sed præterea majus etiam quid, ut ejus desiderio tandem aliquando faceret satis, liberaliter pollicetur, vers. 22. *והיה בעבר ככרי*, & fiet, cum transiverit gloria mea, filius nimirum ille meus unigenitus, olim homo nascendus, nunc autem sub nube repræsentandus, (h) ut amplius tui rationem habeam, ac ita quidem:

§. 10.

ושמתוך בנקרת הצור, Tunc ponam vel condam te in caverna rupis, (aut petrae.) Quia legitur *בנקרת הצור* cum ה demonstrativo, per hoc intendi quasi digitum credunt ad illam ipsam petram in monte Sinai, super qua cum Domino Moses consistere debebat; nam litera ה significationem præsentiae & adessentiae habet, inprimis ה demonstrativum & emphaticum præsentiam ejus notat ut plurimum, quo. i. ita quidem adest, ut quasi digito demonstrari possit. Vid. Clar. C. NEVMANNI *Clavis Dom. Heber*, p. 23. At nihilominus constat, ה illud demonstra-

tivum

turus tibi inde a creatione mundi asservatus est. Sic enim dicitur: Et dixit Dominus: Ecce locus mecum est, & stabis in rupe. Tunc sumpsit Deus animam ejus ab illo, eamque sub Throno Gloræ reposuit, q. d. I. Samuel XXV, 24. Et erit anima Domini mei ligata in fasciculo viventium.

Alia via procedit auctor *ציוני* in Jalkut Rubeni fol. 109. 3. *Mysterium hujus rei est Schechina, quæ est עולם העליון*, מקומו של עולם, Locus mundi superni, (in quo omnia, quæ ad salutem consequendam pertinent, comprehenduntur.) Et propterea nos dicere solemus. Benedicta est Gloria Domini *ממקומו*, a loco suo. Ezechiel. III, 12.

(h) Targum Jonathan hæc sic vertit: *Et erit, cum transferit יקר שכנתו*, Gloria Schechinæ meæ: is igitur Messiam in monte habuit

tivum sæpe sine emphasi, atque ex more lingvæ tantum adhiberi, quod SCHICKARDVS in *Instit. Ling. Hebr. Edit. J. E. GERHARD. 1650. Reg. 89. p. 99.* annotavit. Interdum quoque, præsertim in constructionibus, rei etiam remotioris, quæ tamen quasi præsens respicitur & indicatur, deprehendimus præfixum. E locis innumeris, ad sequentia tantum, quæ festinanti semer obtulerunt, provocare liceat: Gen. IV, 3. C. XLII, 33. Jud. XIII, 19. Jos. I, 4. 2. Reg. XI, 2. C. XII, 12. 2. Chron. XXII, 11. C. XXIV, 22. C. XXV, 12. Psalm. CXIV, 8. CXLI, 2. Jesa. II, 21. C. VII, 19. Jer. XIII, 4. 16. Cant. II, 14. &c. Adeoque hic etiam per נקרת הצור non præcisè respicitur ad montem Sinai, sed ad Cavernam illius petrae, quam Deus in mente habebat, & quasi generatim e longinquo monstratam indicabat, h. e. ad cavernam petrae, circa montem Nebo; nam quæ modo dicuntur a Domino, de obitu & sepultura Moysi, quam ipse Deus curavit, accipienda esse, haud ambigimus: Quamvis enim Deut. XXXIV, 6. referatur, Moysen in monte Nebo, (ac ejus vertice, Pisga, vers. 1.) mortuum (conf. C. XXXII, 49. 50.) a Deo sepultum esse, non in monte, sed in valle, in terra Moabi, & regione (Fani idololatrici, quod ita vocabatur tum) domus Peor; hic autem de caverna rupis vel petrae mentio fiat: minime tamen ista sibi contraria sunt, ut apparent; siquidem sepulchrum in valle quidem, & tamen nihilo fecius ad radices Nebo montis, in terra Moab, atque sic in Caverna quadam rupis esse potuit, imo debuit quoque, dum scilicet omnis vallis montes habet adjacentes vel contiguos, & ab illis quasi vallatur. Unde Hebræorum Lingva vallis nominatur בקעה, quia a montibus reducitur & quasi diffecatur. Vid. BECMANN. *de Orig. L. L. p. 114.* Nec probabile videtur, DEVM corpus Moysi, procul a loco, in quo reddiderat animam, sed potius circa petram, & in caverna rupis inferioris, ubi vallis inchoabat, condidisse. Conf. Jesa. II, 19. 21. quod autem præfixum ושמחך hic reddamus *tunc*, id nec incommode, nec insolenter fieri, testan-

tur loca, quæ subjungimus : Gen. IX, 15. Jos. I, 15. Jes. I, 26. C. X, 26. XVI, 12. Jer. IV, 2. Ezech. XXXVI, 31. Joel. III, 17. &c.

§. II.

וְשַׁכַּחְתִּי כַּף עוֹלָךְ, & obtegā manum meam super te. Dum arabica versio habet : obumbrabo te manu mea ; per hanc aliqui nubem intelligunt, ut quæ manus vocetur Job. XXXVI, 32. secundum observationem Ainsworthi : quare sensum hunc depromit Menochius : *Dextera mea nubem opponam cavernæ, in qua latebis, ne videas faciem meam, & vibrantibus ejus radiis exanimetur* ; apud Polum. c. l. p. 458. (i) Sed neque nubes per manum recte hic intelligitur, nec tegminis ratio seu finis acu tangitur ; licet etiam alii sic explicent : *Der Vater wolte mitter Zeit, daß seine eigene Herrlichkeit, oder er selbst für Mosē überginge, seine Hand über den in der Felsen-Kluft stehenden Mosē halten oder decken, ihn gleichsam verhüllen, oder ihm seine Augen halten, daß er ihn nicht sähe, ja mit dem Schatten seiner Hand ihn bedecken, daß ihn der unerträgliche Glanz seiner göttlichen Herrlichkeit nicht tödten und verzehren möchte.* Vid. Freywillig. Heb - Opf. in Exeget. Prediger - Lex. P. III. p. 1410. non enim oculos obnubilare Mosi Deus volebat videndi gloriam ejus cupido, viventique ; sed quid mortuo præstiturus sit, indicat, donec Messiam in carne videre possit, ne quies ipsius interea conditi turbetur. Verus igitur sensus eo redit : obtegā manum meam super te, custoditurus interea corpus tuum in caverna illa rupis, vel in sepulcro, nemini hinc rescito vel cognito, Deut. XXXIV, 6. quemadmodum & alibi dicitur : *castodit (יהוה) omnia ossa ejus, unum de illis non frangetur*, Psalm. XXXIV, 21. עַד עֲבָרִי donec, vel usque dum ego DEVS, in persona filii, tandem præteriuero vel apparuero (Conf. Act. X, 38.) conspiciendus nimirum in carne, h. e. in Christo θεὸς ὁρώμενος ; nam qui hunc (filium) videt, videt patrem, Joh. XIV, 9.

§. 12

(i) Onkelos & Jonathan : *Er obtegā te כַּמִּסְתִּי, Verbo meo.*

§. 12.

Vers. 23. וְהִסְרֵתִי אֶת כַּפִּי, *tum removebo manum meam*, qua te plurimis annis, iuno seculis, tanquam operculo sive cippo tectum atque custoditum, in caverna rupis sepulchrali tenueram, & quasi concluderam, ut redivivus tandem egredi queas. (Conf. Ezech. XXXVII, 12. ubi promittitur: Hæc dicit Dominus Deus: ecce, ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris.) (k) וְרָאִיתָ אַחֲרָי Et, (ira resuscitatus in vitam) postea, vel tunc demum me videbis. Alii transferunt: videbis posteriora mea; quod Lyra sic exponit: Concedam tibi cognitionem mei, sed imperfectam, qualis videntis hominis ex dorso, non ex facie, quam non cognoscit. Sunt, qui reddunt: partem posteriorem, h. e. manifesta & visibilia Dei opera: unde & vulgus cognitionem ab effectibus vocat cognitionem a posteriori, vid. Rom. I, 20. & Act. XIV, 17. ita Vatablus. In quam sententiam Grotius quoque commentatur: significant vultus & partes priores causas ac rationes, secundum quam Deus beneficia sua dispensat, tergum ipsa beneficia. Hæc sentimus, illa magna ex parte ignoramus, Rom. XI, 33. 34. 35. Vid. Pol. l. c. p. 458. quid? quod locutionem hanc: posteriora mea; communiter fere Interpretes ita velint intellectam, ut idem sit, atque a posteriori, vel a tergo quasi (vid. 2. Reg. XVIII, 19. Jesa. XXX, 21. Exod. XIV, 19.) me videbis, non

A a a a 2

- (k) Onkelos: Et removebo adhesionem Gloriæ meae. Schemoth rabba sect. 45. circa finem, hæc verba sic explicat: Dixit Deus S. B. ad Moysen: Ostendam tibi exhibitionem mercedis iustorum, quam illis daturus sum באחרית הימים, extremis diebus. R. Ase dixit: Convitium iustorum in paradiso viderunt Propheta, sed dationem mercedis ipsorum non viderunt, q. d. Jesa. LXIV, 3. Oculum non vidit, Domine, præter te! quod facturus es expectantibus te. Et sic Davides dixit Psalm. XXXVI, 8. Quam magna est bonitas tua, quam dedisti timentibus te! In his verbis duo sunt vestigia Messiae: unum, phrasis אחרית הימים: alterum, duo loca biblica, quæ antiqui de Messia explicuerunt. Similia habet Tanchuma in Jalkut Simeoni I. fol. 109, 4. Dixit Deus S. B. ad Moysen: Et removebo manum meam בְּעוֹלָם הָהָא, In hoc mundo ostendam tibi dationem mercedis timentium me: Verum לעולם הבא ostendam iustis illud bonum, quod ipsis absconditum est, de quo Davides: Quam magna est bonitas tua!

non ab anteriori parte. Sic enim L. OSIANDER in h. l. *removebo manum meam, ut a tergo videas majestatem meam: nam ab anteriori parte nunc majestatem faciei meae videre non potes.* At enim vero non respicit Deus anteriorem vel posteriorem partem, ratione majestatis revelandæ & ostendendæ, hæc enim neque prius neque posterius habet, sed ratione temporis, quo revelatio fieri debet, ut res ipsa docet, & e circumstantiis primum est colligere. Hujus igitur plenitudinem aut ultimam periodum intelligit, quæsi diceret: וְרָאִיתָ אֹתִי אַחֲרַי, & videbis me postea, *hernach, alsdenn erst, künfftig, endlich, zur letzten Zeit.* (Conf. 1. Sam. XIV, 12. Gen. XVII, 8.) Vel si retineamus communem translationem verborum: videbis (אֶת־אֲחֵרַי) אֲנִי אֲדֹנָיךָ (juxta LXX.) posteriora mea; hoc tamen ita debet intelligi: quod postea, vel ultimo tempore, futurus sum, *was ich ins künfftige, zur letzten Zeit, Hof III, 5: בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים*) seyn werde, nempe Deus & homo simul, in una persona; quare dictus etiam fuit Messias ὁ ἐρχόμενος, *der Kommer oder Zukünfftige*, Matth. XI, 3. Luc. VII, 19. 20. Matth. XXI, 9. Marc. XI, 9. Luc. XIX, 38. Joh. XII, 13. Et a Johanne Baptista: ὁ ἔρχεται μετ' ἐρχόμενος, quæ locutio nostræ sententiæ vel explicationi lucem præcipue foenerat. Conf. ERASM. SCHMIDIVS *op. Postb. in N. T. ad Matth. XI, 3. p. m. 184.* Atque hanc illustramus etiam e Jobi & Bileami effatis. Hic enim Num. XXIV, 16. 17. de Christo mirifice vaticinatus dicebat: *Videbo eum (ex cælo venturum & carnem humanam assumpturum) sed non jam (confestim) & contemplabor eum, verum non propinquum, (sed post longum intervallum rediturum, orbis universi judicem.)* Vid. programma Natal. in Acad. Jen. MDCCXXXV. publicatum, & a celeberr. Rusio, nunc beato, nomine Rectoris Magnificentiss. n. scriptum, sub titulo: *Bileam, Vates Evangelicus*, ex Num. XXIV, 15. 9. p. 13. Ille vero: וְאֵתֵּן אֶת־אֲחֵרֵי יָקֹב עָלַי אֲחֵרֵי יָקֹב, quæ verba B. Lutherus redditit: *Ich weiß, dass mein Erlöser lebt, und er wird mich hernach aus der Erden auferwecken, und*

werde darnach mit dieser meiner Haut umgeben werden, &c. Job. XIX, 25. 26. (1)

§. 13.

וּפְנֵי לֹא יֵרָאוּ, *At facies mea non videbitur*. Hæc simpliciter non sunt accipienda. Alias etiam in vita æterna facies Dei videri haud posset, quod tamen speravit David, Psalm. XVII, 15. & promisit Christus, Matth. V, 8. ac Paulus, 1. Cor. XIII, 12. nec est sermo de persona tantum patris, vel etiam de immediata ac intuitiva visione Dei secundum ejus majestatem & essentiam, quæ meliori vitæ reservatur, hic non speranda; sed de illa visione Messiae, seu filii Dei, humana carne vestiti, cujus desiderio Moses flagrabat. Dum igitur Deus illum promittens edidisset, faciem suam videre non posse, respicit modo tempus præsens vitæ Moysi, & hoc vult dicere: nunc in præsentem facies mea, vel Messias, videri nondum potest, qui tamen aliquando videbitur, non tantum a pluribus Israëlitis tempore Novi Testamenti viventibus, verum etiam a te, Moise, qui gloriam meam videbis, ut petisti: Huc quoque spectat B. ZELTNERVS in Annotat. p. 12. in vers. 23. ita commentatus: *Mein Angesicht kan man nicht anschauen (biß die Zeit erfüllet; denn ohne Zweifel hier auf Christum in seiner Menschheit geziehlet ist.)* Ceterum digna est, quæ conferatur, prolixa & elegant-

A a a a a 3

- (1) Siphri ad Numer. XII, 8. fol. 14. col. 55. Et similitudinem Dei videbit: **וְיֵרָאוּ מִמֶּנּוּ**, *Intelligitur visio posteriorum*. Objeccio. Tu dicis de visione posteriorum: annon forte intelligenda est **מִמֶּנּוּ פְנֵי**, visio faciei? Verum Scriptura sic dicit: Et removebo manum meam, & videbis posteriora mea. ---- Quidnam in Scriptura est **פְּנֵי וְאַחֲרֵי**? Resp. **פְּנֵי וְאַחֲרֵי הַזֶּה וְאַחֲרֵי לְעוֹלָם**. *Facies intelligenda est de hoc seculo, Posteriora de seculo futuro*. Ibidem fol. 63. col. 252. ad verba Deuter. XXXIV, 10. Qui cognovit Deum facie ad faciem. Cur hæc ita dicuntur? Resp. Propterea, quia jam ante dictum est: Ostende mihi, quælo, Gloriam tuam. Respondit Deus: In hoc mundo non potes videre, qui similis est Faciei, q. d. Non poteris videre faciem meam. Videbis autem seculo futuro, quod simile est posterioribus, q. d. Et removebo manum meam, & videbis posteriora mea. Quando autem ostendit ipsi? Resp. Statim in morte: unde hoc discimus, quod mortui videre possunt.

gancillima commentatio, jamque nobis aliquoties laudata, P. III. des freywillig. Heb-Opf. p. 356. seqq. præsentem locum nostrum exponens; quamvis enim varie a nobis dissentiat, sub finem tamen propius ad verum collimat scopum, hisce verbis: *Man möchte dadurch (nempe per אה אחרי) vermöge des Contexts süglich seinen Sohn verstehen, der in angenommener Gestalt vor Mosen fürüber gehen sollte, der zwar nicht in Ansehung der Zeit, (denn so ist er vor aller Zeit, und des Vaters ewiger Sohn) wohl aber in Ansehung seiner Zeugung aus dem Vater (vel potius ratione ordinis) nach ihm ist, als der sein Wesen von ihm hat; worzu noch kommt, daß der Vater sich in seinem Sohn sonderlich in der letzten Zeit, offebaren wollen, und daß der Sohn Gottes hier ohne Zweifel erschienen in einer angenommenen Gestalt, die wenigstens ein Vorspiel und Fürbild auf die Menschheit Christi gewesen ist, die der Sohn Gottes in der letzten Zeit angenommen, und in welcher er unter den Menschen gewohnet. Vid. Exeg. Pred. Lex. l. c. p. 141. (m)*

§. 14.

Hæc omnia qui æqua mentis lance ponderaverit, haud difficulter agnoscet, Deum petenti Mosi non tantum gloriæ suæ, h. e. filii præsentis manifestationem, sub forma quadam externa forsan visibilique, singularem, in monte Sinai, sed & ejusdem, post multa secula demum in carnem venturi visionem personalem ac facialem, ut cum viro quodam docto sic loquar, in hoc mundo promississe; quæ promissio tandem impleta fuit, cum Christus transfiguraretur in monte quodam alto, præsentibus tribus doctrinæ suæ alumnis, qui Mosen ac Eliam viderunt cum optimo Salvatore colloquentes. Aliqui Libanum fuisse putant; alii Zion, alii Sinai, rursus alii montem Oliveti; sed Hieronymi probabilior est & communis fere sententia, Christum transformatum esse, in monte Thabor, qui 14. miliaribus in Boream Hierosoly-

(m) Targum Hierosolymitanum: ראיקר שכינתי, nam Gloriam Schechinæ meæ non potes videre. Targum Jonathan: ואפי איקר שכינתי, Sed faciem Gloriæ Schechinæ meæ non potes videre.

folymis distat, medius fere inter Jordanem orientalem, & mare Syriacum orientale. Petrus, qui huic actui interfuit, 2. Petri I, 18. in genere vocat *ἄγος τὸ ἅγιον*, propter divinam hanc *Φανερώσιν*. Vid. ERASMI SCHMIDII *op. posth. in N. T. ad Matth. XVII, 1.* ubi & seqq. versibus ad nonum usque, describitur solemnitas illa manifestatio, hunc in modum: "*Et post dies sex assumfit JESVS Petrum, & Jacobum & Johannem*, fratrem ejus, & duxit illos in montem excelsum seorsim. Et transformatus est coram illis, & resplenduit facies ejus, sicut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba, sicut lumen. Et appa-
ruerunt illis Moses & Elias, cum eo (*συνῆλθεν*) colloquentes; prolo-
quens autem Petrus dixit Jesu: Domine, bonum est, nos hic esse. Si
vis, faciemus hic tria tabernacula, tibi unum, & Moysi unum, & unum
Eliæ. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida inumbravit eos. Et
ecce vox e caelo, dicens: Hic est filius ille dilectus meus, in quo bene
mihi complacui (rectius: in quo gratiose acquiesco) ipsum audite.
Et quum audissent discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt
vehementer. Tunc accedens Jesus tetigit eos & dixit: Surgite & ne
timete. Vbi sustulissent autem oculos suos, neminem viderunt, nisi Je-
sum solum." Ob quasdam non levis momenti circumstantias, operæ
pretium ducimus, etiam reliquos Evangelistas audire, qui perquam in-
signem hanc & mirandam historiam itidem tradunt. Marcus c. IX, 2-8.
ita refert: "*Et post dies sex assumfit Jesus Petrum, & Jacobum & Johan-*
nem, & subduxit eos in montem excelsum seorsim solos. Et trans-
formatus est coram illis. Et vestimenta ejus facta sunt coruscantia,
candida valde, instar nivis, cujusmodi fullo in terra non potest deal-
bare. Et visus est eis Elias cum Mose, qui colloquebantur cum Jesu.
Tunc respondens Petrus dicit Jesu: Rabbi, bonum est nos hic esse.
Et faciamus tabernacula tria: Tibi unum, & Moysi unum, & Eliæ
unum. Nec enim sciebat, quid loqui deberet; erant enim exterriti.
Et fiebat nubes inumbrans eos, venitque vox e nube illa, dicens: Hic

est

“est filius ille meus dilectus. Ipsum audite. Et repente quum circum-
 “spexissent, non amplius viderunt quemquam, nisi *Jesum solum esse se-*
 “*cum.* Lucas vero c. IX, 28-36. filum narrationis modo sequenti per-
 “textit: *Factum autem est, post hæc verba*, dies quasi octo (dum nimirum
 “incipiens & finiens quoque computantur in numerum,) & quum as-
 “sumisset Petrum & Johannem & Jacobum, ascendit in montem ora-
 “tum. Et factum est, dum oraret ille, species faciei ejus alia, & ve-
 “stitus ejus candidus ac refulgens. Et ecce, duo viri loquebantur cum
 “illo, qui erant Moses & Elias, qui visi (ἐν δόξῃ) in gloria, dicebant
 “exitum, (nimirum ad passionem,) quem impleturus erat Ierosoly-
 “mis. Petrus autem, & qui cum ipso, gravati erant somno. Quum
 “evigilassent autem, viderunt NB. (τὴν δόξαν αὐτοῦ) *Gloriam* ejus, &
 “duos illos viros, qui adstabant illi. Et factum est, quum discederent
 “ab illo, dixit Petrus ad Jesum: Præceptor, bonum est, nos hic esse.
 “Et faciamus tria tabernacula, unum tibi, & Moysi unum, & Eliæ unum;
 “nesciens, quid diceret. Hæc autem illo loquente extitit nubes, quæ
 “obumbravit eos. Timuerunt autem illi, dum venirent in nubem.
 “Et vox extitit e nube, dicens: Hic est filius ille meus, dilectus ille.
 “Hunc audite. Et dum ederetur hæc vox, inventus est Jesus solus.
 “Et ipsi tacuerunt, neque cuiquam dixerunt illis diebus *quicquam* (eo-
 “rum) *quæ viderunt.* Nunc obtestor pium Lectorem, ut candide ju-
 “dicet, annon hic egregie sit impletum, quod Moses olim petierat:
 “*Ostende mihi Gloriam tuam?* annon Moses tandem viderit faciem Dei,
 “Messiam in carne gloriosum? Nam Christus μετεμορφώθη, hoc est,
 “*aliam μορφὴν* seu formam accepit, dum pro μορφῇ ἀνθρώπου. ψιλῇ, quæ
 “hactenus sese spectandum exhibuerat, μορφὴν divinæ gloriæ & maje-
 “statis (Conf. Phil. II, 6.) in se ostendit, explicante B. SCHMIDIO l. c.
 “in Matth. XVII, 6.) Ac illam ipsam *Gloriam divinam* viderunt (εἶδον τὴν
 “δόξαν αὐτοῦ) cum discipuli, tum Moses & Elias, qui adstiterunt Christo
 “transformato. Luc. IX, 32. (n)

CA-

- (n) Nunc a sententia Auctoris recedere cogor, statuens, promissam esse Moysi revela-
 tionem Messiae, quem oculis corporeis usurpare debebat illo tempore, quo una
 cum aliis Sanctis post resurrectionem Messiae resurgere, & per quadraginta dies
 cum ipso & Ecclesia Novi Testamenti de impletionem omnium, quæ prædicta fue-

rant,

CAPVT IV. DIALYTICVM.

QVOD OBJECTIONES QVASDAM, SIVE DVBLIA
POTIORA, DISCVTIT AC REMOVET.

SVMMARIA.

- §. 1. Occurritur objectioni: nostram explicationem esse plane novam, & commentatoribus optimis ignotam.
 §. 2. Resolvitur dubium: Scripturam N. T. non facere mentionem ejus prædictionis in monte Thabor tandem impleta.
 §. 3. Respondetur obvertentibus: Mosén gloriam Dei quoad animam mox in calo, post mortem vidisse, audam ante incarnationem Christi.
 §. 4. Communis refellitur modestæ sententia, promissionem Sanctissimi Numinis, Mosi factam, altero statim die, penitus impletam esse.
 §. 5. Manifestatio in monte Sinai fuit quasi præludium gloriosa transformationis in monte Thabor.

§. I.

EQvidem facile intelligo prævideoque, non defuturos, qui hisce meditationibus parum faveant, viros haud vulgaris & solidæ pariter, ac mediocris eruditionis, & dum aliter adhuc sentiunt, contra traditam a nobis explicationem loci præsentis, ejusdemque maxime notabilis, (Exod. XXXIII, 18-23.) dubia nonnulla movere satagant. Sed illis etiam levi negotio responderi posse, non temere sum persuasus. Primum forte dicent, nostram sententiam esse plane novam, & commentatoribus optimis ignotam. At vero novitas hic nihil dero-

Hos. Hebr. Tom. II.

Bb b b b

gat

rant, lætari debebat. Probo sententiam meam 1. ex textu Exodi, ubi Deus expresse dicit, neminem posse vivere, qui temporibus Veteris Testamenti Faciem suam oculis corporeis videre velit: id quod, tanquam singularis aliqua prærogativa, seculo Messiae reservatum est. Tunc enim digito exserto in Messiam innuebant, dicentes: *Hic est Deus noster, in quem speramus.* 2. Ex consensu Judæorum antiquiorum, quippe quorum testimonia plus probant, quia viris Θεοπνευστοῖς propiores vixerunt, eorumque explicationes cum majori specie puritatis per manus traditas acceperunt.

Contra sententiam vero Reverendi Auctoris moneo, Mosén quidem & Eliam in monte sancto cum Messia fuisse, & Gloriam ejus conspexisse: verum Moses dici minime potest illo tempore Messiam oculis corporeis vidisse. Quum enim Christus sit ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, 1. Corinth. XV, 20. fieri minime potuit, ut Moses prior Messia resurgeret.

Scio

gat veritati, cum in doctrina fidei nihil innovetur, sed vaticinii cuiusdam nobilioris eventus, quem alii non æque videntur attendisse, curatius investigetur ac eruatur. Sufficit igitur, commentatiumculant hanc, si non exactam, piam saltem, innocentem, ac valde probabilem esse, nihilque, quod analogiæ fidei repugnet, continere, licet antiquo doctorum consensu haud firmetur. Neque tamen adeo suffenus mihi sum, ut novitate superbiam, quemadmodum NORTON. KNATCHBVL in præfat. *animadversionum suarum in Libros N. T.* sic desipuisse videtur, dum ait: *Si quis arguat, a sensu me recentiorum vel veterum interpretum recessisse, non est, quod regeram; imo si id non fecissem, omnino non scripsissem.*

§. 2.

Porro nobis obijcient aliter sentientes, scripturam Sacram N. T. non facere mentionem ejusmodi prædictionis & promissionis, in monte vel Thabor, vel alio quocunque, post multa secula deum impletæ. Nam solenne, quod non diffitemur, est Spiritui Sancto, cum vaticiniorum V. T. meminit, quæ eventu suo comprobata sunt, addere ut plurimum: *Hoc autem factum est, ut impleretur dictum a Domino per prophetam; vel: Tunc impletus fuit sermo; vel: ut impleretur Scriptura, & sic porro: Exempla passim habemus obvia: Matth. 1, 22. C. 11,*

15.

Scio, quid opponant viri docti. Parium, ajunt, parem esse rationem. Quam igitur Elias non corpore solum, sed & anima, præsens fuerit, necesse esse; ut Moyses etiam cum corpore redivo adfuerit. Sed hæc in parte hi Duo viri sibi pares non sunt. Nam Moyses expresse mortuus & sepultus esse dicitur. Elias vero vivus, sed aliquam tamen prius mutationem passus, (1. Corinth. XV, 51.) in cælum ascendit. Si igitur gloriam Messia (utpote qui prius omnium, qui nunquam rursus moriuntur, resurrexit,) sanctam testamque conservare cupimus, non possumus adfirmare, corpus Moysi simul adfuisse. Præterea apparitio illa non Moysi & Elia, sed potius discipulorum causa, facta est. Brevior itaque fuit illa Messia fruitio, quam contra illa, quæ post resurrectionem ejus contigit, per integros quadraginta dies duraverit. Solennior quoque fuit hæc conversatio, quippe quæ non solum cum Messia & Sanctis resurgentibus, sed etiam cum Columnis Ecclesiæ Novi Testamenti plantandæ, & multis aliis Messia membris, contigit. Igitur necesse est, ut statuamus, animam tantummodo Moysi cum Elia apparuisse.

15. 17. 23. C. IV, 14. C. VIII, 17. C. XII, 17. C. XIII, 35. C. XXI, 4. C. XXVI, 56. C. XXVII, 9. & 35. Marc. XIV, 49. C. XV, 28. Luc. IV, 21. C. XXI, 22. Joh. XII, 36. C. XIII, 18. C. XV, 25. C. XVII, 12. C. XVIII, 9. 32. C. XIX, 24. 28. 36. Act. II, 16. &c. Sed illud non usque adeo perpetuum esse novimus, ut ubique fiat impletorum vaticiniorum ac prædictionum expressa significatio; nam occurrunt etiam exempla non pauca, ubi vaticiniorum eventus recensetur, sine prædictionis allegatione. Vide sis, inter alia, Matth. XI, 5. (ex Jesa. XXXV, 5. 6.) C. XXI, 9. (e Psalm. CXVIII, 25. 26.) C. XXVI, 67. (Jesa. L, 6.) Cap. XXVII, 34. 48. (Psalm. LXIX, 22.) Luc. I, 32. 33. (2. Sam. VII, 12. 13. Jesa. IX, 7. Jer. XXIII, 5. 6. Dan. IV, 31.) Luc. II, 34. (Jes. VIII, 34.) Joh. I, 51. (Gen. XXVIII, 12.) Rom. X, 13. Joel. II, 32. &c.) Quare mirum videri non debet, in historia transfigurationis gloriosæ, pariter omitti mentionem promissionis, de videnda, in Christo Θεωθεώπω, gloria divina, Mosi factæ; satis enim est, circumstantias accurate descriptas ad fontem promissionis Mosi factæ, nos remittere.

§. 3. *De videri a Moysi gloria Christi*

Est, qui nobis opposuit: Tota opinio videtur concidere, si dicamus: *Moses ex hac vita sublatus, quoad animam, vidit Deum in gloria, dudum ante incarnationem Christi; quid ergo opus fuit, aut quid in eo beneficii singularis, si videre eum paulo ante debuit, quam Christi quoque humana natura, per ascensionem, visibiliter translata fuit in cælum? Tum enim omnes cælités viderunt Θεωθεώπων.* Sed hæc non moramur; Etenim, quo Moses tenebatur, desiderium videndi gloriam Domini, non respiciebat vitam alteram eandemque meliorem in cælo: verum hanc præsentem in mundo: Norat quippe satis vir Spiritu S. plenus, Deum se mentis oculis in gloria visurum esse, statim ac rebus terrenis valediceret; optabat autem insuper, quoad orbis ipsum teneret vivum, in carne videre filium Dei, sive promissum illum a Deo Messiam, quem gloriam Domini vocat, & audiebat Dei, mox præfigura-

te, (quod postero die factum est,) tandem vero, post longam temporis intercapedinem, in transfiguratione Christi, per exhibitionem personalem dilucidius gratificaturi, svavissimam pollicitationem, ac ista perquam lubens acquiescebat. Licet enim post ascensionem optimi Servatoris, cum tota cœlitum caterva, statim oculis animæ visurus esset illum, ad Dextram patris gloriose residentem; nihilominus tamen in magni singularisque beneficii parte merito ponebat, quod tempore N. T. e sepulchro resuscitandus in vitam hanc, gloriam Domini, hoc est, Christum Θεὸν ὁμοιωμένον adhuc in mundo versantem opusque redemptionis humanæ patiendū moriendūque propediem aggressūrum vel potius perfectūrum oculis corporis pariter ac animæ, videre debebat, ad exemplum fere Simeonis, cui, tanquam singulare beneficium, & promittebatur & concedebatur, videre Messiam incarnatum, saltem ut infantulum, Luc. II, 26. 30. quem tamen haud multos post annos in cœlo videre poterat; hoc enim alias nulli suorum temporum vel sanctissimo homini promissum nouerat, nec nos ulli contigisse habemus compertum: Si quidem excipias Eliam, sequioris ævi prophetam, Moysi in illustri visione transfigurati Regis Messiae mundana, socium spectatorem, consimiliter felicissimum; conf. Luc. X, 24.

§. 4.

Palmarium vero dubium, quod obverti nobis potest, magna veri specie, (nam reliqua haud moramur) ex communi fere sententia Scripturæ S. commentatorum ac interpretum, eo redit, omnia, quæ Moysi Dominus in tabernaculo C. XXXIII, 18. seqq. de videnda gloria sua promiserat, impleta penitus fuisse, statim altero die, cum hic Dei servus, iubente Numine, cum tabulis noviter excisis, iterum in montem Sinai, lubens ac avidus perquam, ascendisset. Nam ita legimus C. XXXIV, 1-7. *Deinde dixit Dominus ad Moysen*: dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores (fuerunt:) ut scribam super verba, quæ fuerunt super tabulis prioribus, quas fregisti. Esto itaque paratus in

“craftinum mane, ut ascendas mane in montem Sinai, & consistas ibi
“mecum super capite (vertice) montis. Excidit igitur duas tabulas la-
“pideas, sicut priores : & mane surgens, sub auroarm, ascendit in
“montem Sinai, quemadmodum præceperat ipsi Dominus ; & sumsit
“in manum suam duas tabulas lapideas. Tum descendit Dominus in
“nube, constititque ibi cum eo, & prædicavit nomen Jehovah. Et
“præterivit Dominus ante faciem ejus, prædicavitque : Domine, Do-
“mine Deus misericors, & gratosus, longanimis ad iras, & magnus
“benignitate & veritate. Servans benignitatem *in millia, remittens ini-*
quitate, &c. quæ singula tam illustria sunt, ut ad complementum
promissionis antea factæ nihil deesse videatur ; sed respondemus, im-
pletionem hic in tantum, non in totum concedendo. Quæ pollicitus
erat Dominus, capite superiori, vers. 18. 19. 20. 21. absque dubio nunc
statim evenerunt ; reliqua vero non item, utpote, secundum Dei pro-
mittentis mentem, in aliam temporum seriem, differenda, & in die-
bus Messæ demum expectanda. Hoc enim circumstantiæ, si prædi-
ctionem & eventum in monte Sinai spectemus & comparemus, non
omnino quadrantes aut respondentes, nisi totus fallor, satis evincunt.
Rogo te, pie doctæque Lector, ut observes curatius, quæ promisit
Dominus Exod. XXXIII, & quæ contigerunt, quæ vero non, C. XXXIV.
Ibi, cum de manifestatione quadam illustriori spem Deus faceret Mo-
si, requirebat Vers. 21. ut staret super petra ; hic item præcipiebat :
Consistes mecum, in vertice montis ; quod etiam factum est, vers. 4. & 5.
Ibi pollicebatur Dominus : *Præterire faciam omnem bonitatem meam*
coram te, & predicabo nomen Jehovah coram te ; hic idem illud imple-
tum legimus, vers. 5. 6. 7. Sed nunc ulterius attende, ne calculum no-
bis porro neges. Ibi, postquam vers. 21. jam fuerat dictum : *Stabis su-*
per petra ; sequitur de novo, vers. 22. *ponam vel condam te in foramine*
sive caverna petreæ ; hic nihil invenimus, neque de repositione, neque
de foramine seu caverna petreæ : quam tamen circumstantiam Spiritus
S. non reticuisset, si huc, ad eventum in monte Sinai, pertineret. Ibi

Bb bbb 3 habet

habetur : *Obtegam manum meam super te, donec transeam*; hic ejusmodi nihil recensetur. Ibi vers. 23. Dominus dicebat: *Tunc removebomanum meam*; hic quoque de complemento silentium. Ibi: *videbis me postea, vel posteriora mea*; hic de visione posteriorum nulla fit mentio: sed additur tantum, post prædicationem יהוה בִּשְׁמִי: & *festinavit Moses & incurvavit se in terram, & adoravit*, vers. 8. quæ omnia certo sunt documento, Deum ibi plus, quam hic impletum fuit, promississe, nempe futuram insuper gloriæ suæ visionem in filio Θεου Θεωπου, sive Christo tandem in monte (Thabor) gloriose transformando, & Mosi, quod petierat, apparituro.

§. 5.

Ceterum non dubitamus, jucundum illud spectaculum, in monte Sinai, secundum quasdam circumstantias, etiam præfigurasse quodammodo gloriosam illam Christi transformationem in monte Thabor vel alio, præsentem Mose, cum Elia, factam, vel ejus quasi præludum fuisse. Utraque manifestatio fiebat in monte, magno cum splendore. Nubes ibi comparebat, cum descenderet Dominus; nubes etiam hic lucida, quæ discipulos inumbravit. Ibi Dominus constitit cum Mose; hic pariter. Ibi vidit Moses Dei, sub ignota nobis forma, probabiliter vero humana, prætereuntis αἰάρεως; hic itidem & ejusdem Dei, sed ἐνσάρεως, gloriam. Ibi venturum; hic præsentem, qui venerat, Messiam. Ibi vidit sub velamine quodam nubis; hic resecta facie; nam apparuit ἐν δόξῃ; & cum Elia discipulisque Christi præsentibus, vidit ἦν δόξαν αὐτοῦ, Luc. IX, 31. 32. unde Div. Petrus 2. Epist. I, 16. 17. glorietur, quod illam ipsam gloriam oculis viderint suis, ἐπόπται γεννηθέντες τῆς ἐκείνης μεγαλειότητος. λαβὼν γὰρ παρὰ θεῶ πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν. Ibi prædicabat Deus יהוה בִּשְׁמִי & summam Evangelii trahebat; hic etiam sermo fuit Evangelicus, inter filium Dei, Mosen & Eliam, de passione, morte & merito Christi, hominumque salute, per fidem

fidem in eundem sospitorem obtinenda. Ibi personabat ex ore sanctissimi Numinis: *Dominus, Dominus Deus misericors & graciosus &c.* quid vero hic, in transformatione Christi? vox ex cælo, proclamans ad discipulos: *Hic est filius ille meus, dilectus ille, in quo gratiose acquiesco, vel cujus merito reconciliatus hominibus, peccata remitto.* Hunc audite, tanquam prophetam illum magnum, loco Moïsis excitatum, Deut. XVIII, 15. In hoc omnem ponite fiduciam, qui ideo, cum Moïse & Elia, nunc vidistis gloriam ejus, ut credatis, & per fidem habeatis vitam æternam, Joh. XX, 31.

CAPVT V. PORISMATICVM.

QVOD EX ARGVMENTO PERTRACTATO NONNVL-
LAS OBSERVATIONES, ET VARII GENERIS CON-
SECTARIA, SVMMATIM ERVIT AC INDICAT,
VSVS ET AEDIFICATIONIS CAUSA.

BREVIARIVM PARAGRAPHORVM.

- S. 1. *Textus biblici doctrinarum & usum perquam sunt feraces.*
- S. 2. *Hinc argumentum præsens etiam varias gignit observationes atque consecutaria, siue porismata, quæ subungi debent.*
- S. 3. *Quædam fere sunt hermeneutica.*
- S. 4. *Nonnulla didascalica.*
- S. 5. *Reliqua moralia, cum pædægica, tum paraœtetica.*

ITa vero comparatum esse constat cum paginæ Sacræ dictis atque historiis, vel Textibus, quos vocamus, Biblicis, ut, si quidem curatius inspiciantur, excutiantur & applicentur, variis doctrinis, limpidi fontis instar scatentes, & usibus præcticis fecundi deprehendantur, quibus diligenter enucleatis fides nostra multum confirmari, vita vero moresque salubriter emendari possunt, tum & animus, in errore, confirmari. Hinc Judæorum magistri haud infæto proverbio dicere solent: non esse literam vel unicam legis, i. e. Scripturæ Si (nedum vocem) ex qua non integri pendeant montes, nempe doctrinam

narum & sapientiæ. Vid. BVXTORFII *Florileg. Hebr.* p. 157. Aciple D. Apostolus 2. Tim. III, 16. testatur: Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ. Nec non Rom. XV, 4. *quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.*

§. 2.

Id quod etiam de loco, quem adhuc nostris qualibuscunque meditationibus illustravimus, adseverandum est, plurimis nimirum doctrinis & confectariis utilissimis illum abundare, perquam obviis attempto pioque scrutatori. Nostrarum itaque partium esse crediderim, nonnulla hinc fideliter elicita porismata subijcere, quæ partim exegeticorum, partim vero moralium nomina præ se ferunt, ne curiositati tantum studuisse videamur, in argumenti non injucundi tractatione, sed ad ædificationem quoque referamus, quæ sunt exposita, Paulique monitum sequamur, de omni sermone requirentis, ut sit ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, Ephes. IV, 29. & 1. Cor. XIV, 26. de doctrinis & interpretationibus dicentis: πάντᾳ πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω. Vt autem, defugientes prolixitatem, intra cancellos paginarum definitarum, subsistamus, non tam deducemus illa confectaria, quam indicabimus tantum, & propriæ trutinæ LECTORIS B. omnia singulaque relinquemus.

§. 3.

Inter exegeticas observationes, vel ad ἐρμηνείαν spectantes, theses atque conclusiones, ponere liceat sequentes:

- α) Facies Dei non raro significat in Scriptura S. filium Dei. vid. supra C. I. § 2.
- β) Nonnullæ veritates, exegetica præsertim, aliquamdiu latent in fundo scripturæ, quæ tandem eruuntur & protrahuntur in lucem.

Ad

Ad illas quoque referimus promissionem divinam de gloria Domini, tempore N. T. videnda Mosi.

- 2) Hermenevticae disensiones, de gloria Domini, quam Moses videre gestivit, argumento sunt, nos ex μέγας tantum cognoscere S. codicis divitias, & eruditissimum quemque fateri cogunt: O quantum est, quod nescimus!
- 7) Multis locis affunditur lux, observando, gloriam Domini sæpius denotare Filium Dei, J. C. vid. sup. C. III. §. 1. 2. Addimus exemplis ibidem allegatis doxologiam finalem in oratione Dominica, facile persuasi, SS. Trinitatem per illam celebrari, dum scilicet regnum ad patrem, potentia ad Spiritum S. & gloria ad Filium Dei spectare videtur. Conf. I. Paral. XXIX, II. 12, ubi fons illius clausulæ.
- 7) He (ה) demonstrativum non semper notat rei præsentiam, sed absentem quoque respicit, & menti repræsentat, quasi coram, vid. sup. C. III. §. 10.
- 7) Vau (ו) sæpe rationem habet adverbii temporis, quasi conjunctivi, significatque tunc, vel tum. Vid. ibid.
- 1) Nomen Dei יהוה potissimum respicit Filium Dei, J. C. vid. sup. C. III. §. 5. Et conf. Joh. XII, 28. c. XIII, 31. Pl. XX, 6-10. XXV, II. LXXIX, 9. XCI, 14. CXVI, 13. 17. CXLIII, 12. Esa. XXX, 27. XLI, 25. XLVIII, 9. L. 10. LIX, 18. 19. LX, 9. Coll. vers. 20. Ezech. XXXVI, 21. 22. Mich. VI, 9.

§. 4.

Doctrinalia porismata magis cumulari possent; at sufficiant hac vice præcipua nonnulla, quæ sunt:

- 1.) Facies (ut & gloria) Dei est ipse verus Deus. Filius Dei, I. C. est Facies (ut & gloria) Dei. Adeoque Filius Dei, I. C. est ipse verus Deus. Vid. Sup. C. I. §. 3. & C. III. §. 1. 2.

- 2.) Pii, per divinas promissiones fidemque, semper fiunt præfidentiores, & tantum non audaces in precibus ad Deum. Exemplo hic est Moyses, qui petiit: Ostende mihi gloriam tuam. Vid. Sup. C. I. §. 3. Abrahamus item, Gen. XVIII, 23. seqq. & Lothus, ibid. C. XIX, 18. seqq. nec non Gideon, Judic. VI, 17. seqq. in primis vero vers. 36. seqq.
- 3.) Gloria Dei essentialis immediate & per se non est visibilis, in hoc mundo. Joh. I, 18. 1. Tim. VI, 16. 1. Joh. IV, 12. Hinc Moyses non illam videre desideravit, petens: Ostende mihi gloriam tuam; sed gloriam Domini Messianam, h. e. Filium Dei *ἑωσχαρον*. Vid. Sup. C. III. §. 1. 2.
- 4.) Maxima Dei gloria resplendet in eo, quod hominum causa Filius Dei homo factus est: Conf. Joh. I, 14. Cap. III, 16. 1. Joh. IV, 9. Hinc ipse dicitur Gloria Domini.
- 5.) Deus non semper annuit precibus nostris, eo, quo petimus, modo; nunquam tamen, si piæ sint, plane rejicit illas; quod Moysis exemplum hic testatur.
- 6.) Promissiones Dei sunt infallibiles, & semper adimplentur, quod expertus fuit Moyses, Conf. Num. XXIII, 19. Psalm. XXXIII, 4. CXLVI, 6. 2. Corinth. I, 20.
- 7.) In Concione de Christo manifestatur Summa Dei bonitas. Vid. Sup. C. III. §. 3. & 4.
- 8.) Coram Deo nihil valet, nisi gratia & misericordia. C. III. §. 6. Conf. Rom. III, 23. 24. Ephes. II, 8. 9. Tit. III, 4. 5. 6. 7. Rom. XI, 6.
- 9.) Nihil itaque meritis nostris tribuendum est in negotio salutis æternæ. Conf. Rom. IV, 1. 2. 3. Iqq. Gal. II, 15. 16. Luc. XVII, 10. &c.
- 10.) Deus ipse videbatur in Christo; nam hic est facies Dei, qua se manifestavit, confer. Joh. XII, 45. XIV, 9.

11.) Cum

- 11.) Cum suis, h. e. piis Deus perfamiliariter agit, ut amicus cum amico, quod hic in Exemplo Moſis luculenter apparet. Vid. Sup. c. III. §. 9. Conf. Exod. XXXIII, 11.
- 12.) Credentes atque pii multo propius admittuntur ad Deum, in hoc etiam mundo, quam impii; hinc dixit ad Moſen: ecce eſt locus apud me, & (ibi) ſtabis, &c. Conf. Pſalm. LXV, 15. Devt. IV, 7.
- 13.) Præſentia gratiæ diviniæ peculiaris in certis locis & apud certas perſonas, non excludit omnipræſentiam eſſentiæ. Conf. Jerem. XXIII, 23. 24. Act. XVII, 28.

§. 5.

Accedunt denique moralia quædam, pædævtica præfertim, tum & paracletica:

- a) Chriſtum ſuper omnia deſideremus; quemadmodum Moſes non petebat: Duc me in Palæſtinam, concede longiorem vitam, da populum obſequentem, &c. Sed, oſtende mihi gloriam tuam, i. e. filium tuum, Meſſiam.
- b) Pia quædam eſt curioſitas, velle gloriam Dei videre, ſed in Chriſto.
- c) Petamus audacter a Deo; nam pronus eſt ad audiendum, & pro miſericordia ſua tolerat etiam imbecillitatem noſtram in precibus: ut teſtatur Moſis exemplum.
- d) Qui rebus divinis delectatur, a mundo diſcedat, ſicut Moſes in montem ſe contulit, e turba populi.
- e) Aſcendendum eſt mente, cum Deo verſaturis, ejusque viſuris gloriam. Conf. Coloſſ. III, 1. 2.
- f) Niſi ſtemus apud Deum (ut Moſes, in monte) & gratia ejus fruamur, nunquam videbimus gloriam Domini. Conf. Ebr. XII, 14.

Cccccc 2

g) Quid

- g) Quid horremus mortem, in qua Deus nostri curam gerit, ut Mo-
 sis, quem ipse reposuit in caverna, tanquam sepulchro? Vid.
 Devt. XXXIV, 6. & Sup. C. III, §. 10.
- h) Nemo nobis in morte nocebit; nam ipse Deus corpora nostra
 custodit, manuque sua tegit. Vid. ib. §. 11.
- i) Resurgentes a mortuis videbimus Dominum & gloriam ejus,
 etiam oculis corporis; Conf. Job. XIX, 25. 26.
- k) Eja moriamur, ut gloriam Domini contueamur.

Ad illam igitur felicitatem quotidie dum aspiramus, in epi-
 logo Scriptiunculæ nostræ, quam eruditi benevolique LECTO-
 RIS pio judicio lubentes meritoque submittimus, curiositate
 sancta divinitus incensi, flagranter cum Mose precamur
 atque suspiramus: DOMINE OSTENDE NOBIS
 GLORIAM TVAM, in æternitate cujus
 non est

F I N I S.

V. CL.

JOANNIS GEBAVERI
DISSERTATIO

DE

RESVRRECTIONE SANCTORVM
CVM CHRISTO,

MATTH. XXVII, 52. SEQQ.

A

JESAIA CAP. XXVI, 19. PRÆDICTA.

§. I.

Voties vaticinia de Christi Servatoris nostri passione attentam mente perpendo; toties sapientiam divinam miror, quæ ne minimum quidem hujus rei momentum omisit, quod in Prophetis non extaret prædictum, id quod nostri Theologi multis operibus cedro dignissimis satis superque probarunt. Sed si ad Sanctorum cum Christo factam resurrectionem animum adverto, nemo eorum, quos perlustravit oculus meus, prædictionem ex Prophetis de hac produxit; nisi quæ David Otto Warendorff in Tractatu de Resurrectione, speciatim Jobi, cum Sotere facta, Gœtting. impresso 1738. 4to, occasione lacinæ ad finem libri Jobi adtextæ, de hac Sanctorum resurrectione fuit commentatus, qui hocce dogma verbis Jobi probare conatur. Simulac vero hæc ipsius tractatio ad nostras pervenit manus, mirum quantum me excitavit, ut sententiam meam de eodem argumento ex Jesaiæ Cap. XXVI, 19. publici juris facerem, præsertim cum & alii non infimi subsellii viri suum mihi testarentur adsensum. Excussi itaque, quæ in Academia jam collegeram, sed quo minus lucem publicam adspexerint, multa fuerunt, quæ impedirent, præsertim munus publicum ab Inlyto Ordine Senatōrio in Schola benevole

Cccccc 3

mihi

mihi demandatum. Tandem paucillum otii nactus, lætitiæ de resurrectione Christi nostræ testandæ causâ, Tibi, Lector benevole, Tuoque examini moderato hæc subjicio.

§. 2.

Verba, quæ oculus attendit noster, leguntur in Jesa. Cap. XXVI, 19. יחי מתוך נבלתי וקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל, Quæ 70. Interpretes sic transtulerunt : ἀναστήσονται γὰρ οἱ νεκροί σς, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῇ ἢ γὰρ δρόσος. ἡ παρὰ σς ἰαμα αὐτοῖς ἐστίν, ἡ δὲ γῇ τῶν ἀστεβῶν πεσῆται.

§. 3.

Ad tria potissimum capita tractationem nostram commode redire quisque videt : I. ut totum hoc vaticinium, quantum, quantum est, tempora N. T. describere demonstrem. Et cum Prophetæ in vaticinando personas loquentes sæpissime mutant, de quo hoc ipsum, quod pertracto, vaticinium cuilibet hæsitanti fidem abunde faciet, II. quis hoc loco ? III. quid loquatur ? opus est, ut peruestigemus.

§. 4.

Primum nostræ disquisitionis caput facile potest a nobis demonstrari, si totius prophetiæ conspectum proponamus. Quod quidem adeo difficile factu non erit, si κρητήρια a Vate sancto suppeditata oculis attentis contueamur. Hæc vero tam multa tamque clara sunt, ut, quin de Ecclesia N. T. agant, qui in dubium vocare audeat, solem in meridie negare mihi videatur. Capite enim XXV, 1. decantat Prophetæ mysterium istud maximum de incarnatione Christi miraculosa : conf. Jesa. IX, 5. 1. Tim. III, 16. ab æterno quidem in sanctissimo Dei consilio conclusa, in tempore vero tanquam certissimo veracitatis & gratiæ Dei testimonio implenda, conf. Joh. I, 14. Ps. CXVII, 2. Versu 6. loquitur de convivio lautissimo omnibus populis parando, quo con-

ver-

versio gentium, Christo adventante, expectanda, Luc. II, 30. 31. (qvæ & alibi sub imagine epulæ venit, Zach. XIV, 14. Ps. XXII, 29. Matth. VIII, 11. &c.) aperte innuitur. Versu 7. de remotione tegumenti tum Mo-
saici, quod Apostolus parietem intergerinum Eph. II, 14. vocat, quo
gentiles a sancto arcebantur; tum ignorantiae & cœcitatæ in divinis,
quo & Judæi & reliquæ gentes tegebantur, 2. Cor. XIII, 16. omnium-
que populorum vocatione. Versu 8. de victoria mortis & diaboli conf.
1. Cor. XV, 55. 2. Tim. I, 10. seqq. Versu 9. de Deo tandem, qui nos
salvat, Propheta sermonem facit. Hoc vero de salute spiritali esse
intelligendum, caput XXVI. abunde probat. In eo enim civitas DEI,
qvæ est Ecclesia, tum a suo fundamento & robore, quod est Salvator,
v. 5. tum a conditione civium, qui sunt fideles, v. 2-4. 7-9. describitur.
Descendit deinde ad persecutiones Ecclesiæ, quas nubeculas cito tran-
situras profitetur, v. 11-18. & in his certissimum solatium, resurrectio-
nem mortuorum v. 19. quam pœnæ justissimæ in persecutores sequen-
tur v. 20. 21. XXVII, 1. 4-6., hanc denique florentissimus Ecclesiæ ex
omnibus gentibus collectæ, v. 12. 13., quam sub schemate vineæ depin-
git, (conf. Jesa. V, 1. Matth. XXI, 33.) status excipiet v. 2. 3. Qui
characteres si jungantur, ecclesiam N. T. vivis quasi coloribus de-
pingunt, ut nemini dubium, quin totum hoc vaticinium per tria ca-
pita continuatum, de temporibus N. T. agat, superesse possit. Quod
& divina sapientia momento haud vulgari indicat, dum per *ביום ההוא*,
illo ipso tempore XXV, 9. XXVI, 1. XXVII, 1. 2. 12. 13. res totius va-
ticipinii, intervallo temporis designato, ita conjunxit, ut una alteram
semper excipiat, nec res maximi momenti divellantur. Conf. de hac
formula præter Comentatores ad h. l. Buxtorffii Thesaur. Hebr. Lin-
gvæ p. m. 388.

S. 5.

Licet itaque prophetiam, cujus pars sunt nostra verba, de tempo-
ribus N. T. agere firmo satis stet talo; non tamen omnis sublata est
diffi-

difficultas, sed cuiam hæc verba sint tribuenda, in diversas abierunt partes eruditi; quod alterum disquisitionis nostræ caput est. Nos, sententiis aliorum relictis, nostram proponemus. Messiam h. l. verba facere, argumentis, ut credam, sequentibus sum adductus. Quia v. 19. responsio ad querelas ecclesiæ, quas c. XXV. & XXVI. de afflictionibus hostium passim insperferat, initium capit, solatium ipsis promittens longe certissimum: illam melius Christo omnis solaminis fonti tribuas, idque *tum* ob ordinem, quo responsio alteri convenit, *tum* ob verborum argumentum, quo ecclesiæ pressæ & lamentanti auxilium a potentiori promittitur, *tum* denique ob vers. sequentem, quo alium omnino ad iudicium habendum, pœnasque, (quas Christus iisdem verbis terræ Israëlitiæ annunciat Matth. XXIII, 35.) hostibus infligendas egredientem, alium hoc prædicentem, piosque, ne animum despondeant, monentem invenimus, quem nos curatori indagine edocti Messiam credimus, qui & hoc munere optime eo, quo in his terris vivebat, tempore est defunctus.

§. 6.

Alterum nostræ sententiæ firmandæ fundamentum præbent ipsa verba, quæ quamvis singula divinitatem auctoris declarant, ea tamen, quibus maxime contradicitur, eligemus. Verba נבלי יקומון a multis de ecclesia se ipsam alloquente explicantur. Sed quam misere vis textui ab his inferatur, videndum est in Amelii *Erörterung der dunkelsten Schrift-Stellen A. T.* Tom. I. p. 268. seq. qui sententiam eorum proponit, ubi multa, quæ in textu non leguntur addita, multaque plane in illum sensum detorta videbis. Quod si vero secundum nostram sententiam verba de corpore Christi resurgente explicentur, facilis est sensus. Sive enim exponas: tam certe, ac corpus meum, sive cum corpore meo (de quo deinceps visuri) resurgent mortui tui, interpretatio plana, nec ulla verbis sic infertur vis.

§. 7.

Multi quoque viri eruditissimi a nostris stant partibus, quorum assensu stare possumus. Ex Judæis primo loco *Raschi* est nominandus ad hæc verba scribens: כל זה יאמר להם הקב"ה. *Omnia hæc dicit Deus S. B. ad ipsos*, qui licet non omni ex parte nobiscum faciat, sententiam tamen de ecclesia loquente evertit. Clarius ad h. l. paulo clarius scribit: *Videtur hoc dictum in persona corporis Christi, h. e. sicut cadaver meum vite est restitutum? id quoque fiet, cum inclamaverit: Expergicimini &c.* Forerii verba nostram sententiam mirum quantum confirmant. Hic enim ad v. 18. non solum personas, ad quas directa sunt hæc, sed & tempus, quo sunt impleta, designare conatur: *He querimonie, inquit, etsi omnibus pie viventibus convenient, maxime discipulis Christi, postquam in calum conscendit ante eversionem Hierosolymorum.* Unde eos sequenti versu consolatur. Nec minus *Amelius* l. c. p. 270. sententiis aliorum adductis, nostræ tandem favet: *Will man, inquit, etwas tieffer nachdencken, und an den Leib Christi gedencken, in so ferne derselbe die Auferweckung, das Pfand und der Ursprung unserer Auferweckung ist, so wäre dieses in der Anrede Christi zu merken &c.* *Alvarez* in Comment. in *Jes.* ad h. l. scribit: *Hæc oratio Christo congruit.* Ita & *Majus* in *Oeconomia temporum* Vet. Test. p. 925. dicit: *Fideles Salvatorem ipsum loquentem introducunt.* *Varenius* in *Jesaiam* ad quæstionem: *Quis orator* in v. 19. respondet: *Formaliter non Propheta, non alius e choro mortalium sanctorum, cujus illud fuerit symbolum: sed Servator Jah Jehovah v. 4. is ecclesie parturienti & turturi plangenti nunc respondet v. 19. ita & ordo & apparatus orationis explicare postulat.* *Schnepsius* in *Jesaiam* ad verbum נבליהו annotat: *Non de suo corpore loquitur Propheta, sed subito mutata persona, Christum ipsum loquentem producit, quod mortui beneficio corporis ipsius resurrexuri sint, & paucis interjectis: Hoc voluit Esaias, cum in persona Christi loquitur dicens: cum corpore meo resurgent.*

§. 8.

Nec Vitringæ, ecclesiam hoc versu loqui statuentis, rationes, ut ejus sententiæ subscribam, movere me possunt, quarum præcipua est: *Quia objectum, ad quod hic vertitur oratio, in numero singulari masc. gen. compellatur. Si ecclesia compellaretur, vel pluralis adhibendus erat numerus, vel singularis generis feminini.* Sed huic dubio potest duplici modo occurrì. Cap. XXV, 9. enim ecclesia canens genere masculino, אֲמַר inducitur. Cap. XXVI, 2. Ecclesia גוי צדיק genere masculino vocatur. Sermo itaque, quo genere erat inceptus, continuatur. Deinde si quoque ipsi hoc largiremur, frustraneus tamen ejus esset labor, quia constructio magis ad sensum, quam ad verbum, est referenda, quod in sacris admodum frequens esse pluribus demonstrat Buxtorffius Thefauro Grammat. Lingv. S. l. II. c. 8. p. 413. seqq. & Glassius Philolog. S. p. 910. seqq. Nec opus est, ut cæteras ipsius rationes allegem, cum ipse tandem nobiscum eandem ineat viam, versu sequenti Deum loqui statuens.

§. 9.

Ex his itaque, quæ dicta sunt, satis patebit, Messia hæc verba esse tribuenda, qui resurrectionem suis promittit, quod tertium est momentum a nobis investigandum. Ut ne vero quasi cæci sine duce palpemus, de significato singulorum verborum & phrasium erimus solliciti, viam ad accuratam sensus indaginem sternentes.

§. 10.

Prima Prophetæ verba, יָדוּ מֵתוֹ, *vivent mortui tui*, sua luce radiant, nec operosa indigent explicatione, quæ Græci omnes vertunt: Ζήσονται οἱ τεθνήσκοντες σου vel οἱ νεκροὶ σου; nisi cum Grotio, nimio allegoriarum fautore, eo deveniamus, ut cum eo de iis explicemus, qui in summis periculis versabantur, more loquendi Hebræo, quæ verba Hebræi mystice ad resurrectionem referant, contra canonem Theologo-

logorum receptissimum : *Verba in propria significatione esse accipienda, nisi summa urgeat necessitas.* Præsertim cum accedat consensus cum Judæorum, tum Christianorum interpretum, qui quasi ex composito omnes de propria mortuorum resurrectione explicant, quam sententiam & nos tuemur. Sed quæ sequuntur, plures interpretum, secundum diversas, quas amplexi sunt, hypothesen, experta sunt explicationes. Quidam enim casu nominandi vertunt נִבְּלָהִי, *corpus meum resurgent*, & collective : unumquodque corporum meorum. Horum sententia inde robur suum petere videtur, quod ecclesia de politica & metaphorica resurrectione sua sermonem faciat, quam supra §. 6. jam rejecimus, infra vero §. 13. data opera sub censuram vocabimus. Quidam דִּמְיוֹן similitudinis s. veritatis subaudiunt, ac si Christus hoc sensu ecclesiam alloqueretur : Sicut corpus meum resurrexit ; sic & ipsi resurgent &c. Licet hæc expositio sensum valde bonum exhibeat, fundamentum tamen, quo superstructa est, ultima illa & universalis est resurrectio, de qua hoc loco sermonem non nisi secundario esse infra §. 14. videbimus. Quidam denique ad angustias redacti תִּדְּבַר dicam scribunt, idque h. l. otiosam literam pronunciant, sic vertentes : *Corpore resurgent*, scil. in extremo die. Causa ipsis est insolita vocalium positio, quia vocabulum crescens in fine non decrecebat ab initio, secundum canonem Grammaticorum, & pro נִבְּלָהִי legatur נִבְּלָהִי. Sed sine omni ratione & necessitate fit תִּדְּבַר proscriptio. Mediocriter enim in sacro codice versatis tales nominum formæ occurrent quam plurimæ, in quibus Tzere penultimum ante servile nominis augmentum manet, quorum magnum catalogum contexuit Buxtorffius in Thesauro Ling. S. p. 401. & Concordantiis Hebr. sub his vocibus, qui, hac in parte otium nobis fecit. Ut taceam, multos נִבְּלָהִי, quod ab alterius partis patronis ex Deut. XXI, 27. adducitur a נִבְּלָהִי et non נִבְּלָהִי derivare. Quicquid hujus rei est, nobis probasse sufficit, תִּדְּבַר esse affixum primæ personæ. Hinc commodissima minusque coacta esse nobis

bis videtur explicatio, si ante נכלתי particulam ע omiffam effe ftatuamus, ut fensus fit: *Cum corpore meo refurgent.* Quam fententiam & B. Lutherus tuetur vertens: *Mit dem Leichnam*, (a) & Galli: *Resusciterent avec mon corps.* Schnepfius ad h. l. *cum corpore meo refurgent.* Ex Judæorum interpretibus fententiæ noſtræ favet Kimchius, Grammaticæ rei peritiffimus, ad h. l. monens: חסר ע, *deficit particula ע*, cum, qvod & in Sepher Schorafchim ad vocem נכלתי repetit. Et R. Salomon B. Melech in Michlal Jophi adfentitur. Conf. Cl. Schœttgenii Adnotationes ad Ellipſes Hebr. B. Waitheri ſub partic. ע p. 95. Hanc vero Ellipſin in ſacris literis eſſe admodum frequentem multa docent loca. Sic 1. Sam. XVI, 20. חסר לחם, *aſinus cum pane*, Jeſa. XIV, 11. XXI, 7. XXXV, 2. 4. Jer. III, 15. XIV, 4. XXIII, 20. XXXI, 7. 8. Plura qvi deſiderat, adeat Noldii Concordant. Particul. Hebraic. ſub voce ע p. 740. Accentus Tiphcha, qvi diſtingvit, hanc quoqve explicationem confirmat, cum, ſino-minativo caſu verteretur, voces ob nexum Grammaticum conjungi per ſervum deberent. Sed pergamus ad reliqua commatis verba, qvibus Propheta, ex more ſanctorum vatum, qvi res longo intervallo poſt futuras tanquam præſentes proponunt, Meſſiam quaſi piis vita defunctis acclamantem inducit: הקיצו ורגנו שוכני עפר, *Expergiſcimini, linquite ſepulchra, deliteſcentes in terra, & cum júbilo celebrate gloriam Dei.* Per שוכני עפר *habitantes in terra*, Grotius *afflictos, calamitatibus preſſos*, intelligit; Sed nos verba in nativa ſignificatione pro *mortuis, ſatis ſunctis*, accipere nulli dubitamus, aliis locis quam plurimis permoti, in qvibus iisdem pene verbis mortui denominantur. Conf. Hiob. XXVI, 5. Dan. XII, 2. Pf. VII, 6. XVI, 9. &c. Præterea tum Chaldaeus Paraphraſtes proprium defendit ſignificatum, vertens, דהו רמן בעפר, *qui projecti fuerunt in pulverem*, tum omnes Græci, οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, *transferen-*

(a) Qvod inter diſſenſiones Verſionis Lutheri a codice hebræo non erat ponendum a Joan. Gottl. Biedermanno in *Heſſiſchen Heb.-Opſer* 1738. 18. Struch p. 774.

ferentes, tum denique Commentatores Christiani ad unum omnes a nostris stant partibus. Causam hujus resurrectionis verbis, quæ sequuntur, tradit Propheta: **כי טל אורות**, *Nam ros tuus est ros olerum*. Rorem vero esse resurrectionis imaginem, quisque, cui ejus vires cognitæ, fatebitur. De superioribus enim in inferiora descendit, herbis & oleribus sub terra delitescens vitam dat, eaque e terra educit (ita Kimchius ad h. l. **מחיה הרקות ומצמיח**, *vivificat olera & progerminare facit*) in ima terræ alte penetrat, eamque modo sensibili, sine tamen læsione & incommodo, pervadit atque refocillat. Quemadmodum igitur rori tantæ in herbis producendis, præsertim in terris calidioribus, qualis Palæstina, sunt vires, eodem modo vis DEI vivifica corpora in terram condita, & in pulverem redacta, integra & viva producere & resuscitare potest. Conf. Ursini Analecta sacra T. II. l. VI. 19. p. 380. & Witfii Explicationes in Symbolum Apostolicum: Expl. XXVI. p. 450. Paria nobiscum sentiunt Judæi, licet verbis admodum obscuris mentem exprimant. Sic enim in *Sohar's P. I. p. 313.* dicunt: *Eo tempore, quo Deus S. B. constituit mortuos resuscitare demittet ipse in terram rorem a capite suo super illos, & per illum rorem resurgent omnes ex pulvere secundum dictum: Quia ros tuus &c.* Quid vero obscuris hisce verborum involucris aliud, nisi vis DEI vivificatrix, est intelligenda? Paria hisce reperiuntur P. III. l. d. p. 213. Effectus tandem adjicitur causæ, quod terra mortuos redditura sit: **והארץ רפאיהם**, *& terra mortuos proficiet*. Variæ horum verborum sunt interpretum explicationes. Chaldaus vertit: *Et impios in infernum trades. LXX. at terra impiorum cadet*. Vulgata: *Et terram Gigantum detruces in ruinam*. Sic & alii. Sed quo minus sententiæ eorum subscribam, variæ me movent rationes. Obstat propria vocis **רפאיהם** significatio, quam partim per Gigantes, nomen gentis proprium, partim per impios, quia Gigantes impii erant, per *ἀνθρωποκτόνων*, vertunt interpretes, quibusdam scripturæ locis freti, quæ in *Concordant. Buxtorffii* possunt evolvi. **רפאיהם** vero vi radicis **רפה**, denotat vitæ

expertes, in quibus virtus vitalis defecit, quo sensu v. 14. hujus cap. occurrit, ubi **מתי** & **רפאי** per Exergasiam, quam Rabbini **כפול שונות** **הענין במלות שונות** vocant, permutantur, conf. Jesa. XIV, 9. Psalm. LXXXVIII, 11. Prov. 11, 18. quibus in locis noster confirmatur significatus. Verbum **הפיל** a multis interpretibus partim in secunda, partim in tertia persona est translatum per *cadere facere, detrudere*, quæ explicatio & nobis placeret, nisi altera textui convenientior esse videretur. Si enim vulgaris verbi **נפל** significatio prævalet, 1) nexus totius commatis divellitur, argumentumque, quod sequenti versu tractatur, in hunc infertur, 2) effectus, nempe resurrectio, plane desideratur, quem gratia divina, rori assimilata, productura sit, 3) hac versione vis infertur accentibus, cum, quæ non coherent, conjungantur, & quæ conjuncta, separentur. Tiphcha sub voce **ווארץ** est disjunctivus, nec potest cum sequente **רפאי** nexu syntactico coherere & in statu regiminis esse, quem **אָרץ** per Kametz punctatum plane ignorat: Sed **רפאי** & **הפיל** per servum Merca nexu syntactico coherent. His ex causis adducti alteram illam Pagnini, Arie Montani & aliorum versionem elegimus: *Et terra mortuos projiciet*. Sic & Marckius Fasciculo Dissert. XIX. p. 695. ad h. l. scribit: *ex sinu suo instar oleum prodire faciet*. Radix enim **נפל** in Hiphil significat id, quod amplius tenere neqvis, vi quadam ejicere, ut te eo liberes. Quo sensu & a Rabbinis in Hiphil de abortu usurpatur, *abortire*, ut docet Buxtorffius Lex. Talmud. p. 1367. Sine dubio eo respexit Vatablus ad h. l. annotans: *Ejiciet a se, ut mulier abortivum*: ut sensus verborum sit: *Et terra mortuos ad certum tempus sibi commissos vi ejiciet*. conf. Vitringa ad h. l. Si Judæorum auctoritas hic aliquid valeret, (valet vero plurimum apud eos, qui æqui rerum sunt æstimatores) possem ad eorum consensum provocare. In Jalkut Schimeoni P. II. p. 32. c. 3. l. 8. a fin. hæc verba ex Talmud Hierosolymitano adducuntur ad nostrum locum: *& terra mortuos edet*: Hoc interpretamur: *Et terra commissa ipsi*

ipsi (corpora) (הפלט) expuet s. ejiciet. Eandem significationem tueretur Solhar Part. I. p. 307. ubi de disperforum ossium conjunctione & in terra Israëlita resurrectione disputant, quam nostris verbis comprobant: Et terra &c. Part. II. p. 319. mortui dicuntur expui, ut Jonas a pisce: *Quando illa ipsa vox (הקיצו ורננו) audietur in sepulchris, tunc omnia sepulchra expuent, mortuos, qui in illis sunt, hoc probatur ex dicto: & terra mortuos edet. Quid significat הפיל? idem ac יקיא, expuet illos foras.* Sic & Aben Ezra ad h. l. *Et terra pariet mortuos ex se, sicut abortum mulieris.* Cum quo consentit R. David K'mchi ad h. l. *Et terra projiciet mortuos ex se ipsa foras, habet significatum abortiendi.* Eadem habet R. Salomon ben Melech, in Michlal Jophi, quæ repetere nolo.

§. II.

Verba itaque a nobis expensa hac paraphrasi describi commode possunt. *Quid doles, o popule mi? v. 16. seqq. habebis certissimum solatium. Vivent mortui tui, qui tanquam filii tui in domino sunt defuncti. Quodsi dubites, en presentissimum solatium: Cum corpore meo resurgent; ego illos evocabo: Surgite & jubilate, qui in terra sepulti estis, quia vis mea divina, qua memet ipsum vivificavi, tibi est vivifica, & quemadmodum ros herbas e terra educit, sic ego per potentiam divinam sepulchra aperui, ut terra mortuos sibi demandatos reddat.*

§. 12.

Hæc verba de resurrectione agere, nemo interpretum negat; sed qualis sit intelligenda, inter se dissentiunt. De triplici enim resurrectione (spiritualis s. regeneratio prorsus hujus loci non est) loquitur potissimum Scriptura Sacra: aut de metaphorica ecclesiæ, variis calamitatibus pressæ, persecutionibusque deformatæ, in meliorem statum collocandæ, resurrectione, aut de ultima illa in extremo die universali, aut denique de particulari quorundam sanctorum cum Chri-

Christo facta resurrectione. Duæ priores suos semper habuerunt non minimi nominis defensores, de hac vero particulari, quantum quidem noscimus, vix quisquam cogitavit. Cum autem tum illorum, tum istorum sententia suis laboret difficultatibus, quas ea, quæ par est, modestia indicabimus; nemo nobis vitio vertet, si sententiam de tertia particulari resurrectione eadem, quæ cæteri, libertate proponamus, argumentisque stabilire conemur. Quod si rem acuminus tetigerimus, adeo difficiles non erimus, quin censores modestos feramus.

§. 13.

Primum nobis sese offerunt ii, qui totum hoc vaticinium de flore vel Reipublicæ Judaicæ vel Ecclesiæ Christianæ depressæ agere profitentur ingenue. Qui statum Reipublicæ feliciorum ex hoc exculpunt, eorum agmen ducit Grotius, Vir magnis alias in eruditionem meritis clarus, alii interpres Scripturæ admodum temerarius. Hic enim totum hoc canticum de liberatione terræ Judaicæ ab hostibus, præsertim Assyriis, exponit. Sed quam misere textum in suam sententiam rapiat, nostra pericopa potest esse documento: *Mortui sunt ipsi in periculis mortis constituti.* Sed huic explicationi tum totus textus, in quo singula verba resurrectionem veram svadent, contradicit, tum vers. 14. evincit, ubi de mortuorum resurrectione pii loquuntur; quin vita defuncti ibi innuantur, nec ipse negare audet. Hoc vero nostro commate Antithesis initium capit, quæ & eundem verborum postulat significatum. Sed pergamus ad verba: *Cum corpore meo resurgent.* En explicationem ipsius perbellam: *Civitas mea (Hierosolymæ) pro cadavere habita florebit iterum.* Mira plane verborum perversio, quæ operosa refutatione non opus habet. Si quis enim in memoriam sibi revocat, illum hanc prophetiam in tempora Sennacheribi ejusque obfessionem Hierosolymorum referre, statim causam hujus *σεβασμῶτος* videbit. Hæc vero civitas tempore Ezechiae & Sennacheribi cadaver non

non erat, quæ in pulvere jacebat, nec incolæ ejus erant abjecti, uti verba: *in pulvere habitantes* explicat, locis Psalmorum VII, 6. & XXII, 16. in suam opinionem productis. Cæterum in ejus nugis refutandis non diutius immorabimur: præsertim cum B. Calovius, Vir æterna laude dignus, in Bibliis Illust. ad h. l. ipsum facis refutaverit. Ejus vestigia, quamvis dubius incertusque, quo se vertat, legit Vitringa in Commentario ad h. l. complementum vaticinii in Antiochi M., Patris Epiphanis, quando inter Syriæ & Ægypti Reges bello disceptari cœptum est de Cœle-Syria & Palæstina, & Maccabæorum tempora statuens; licet ad ecclesiam N. T. semper respiciat. Sed quo minus in sententiam illam pedibus eam, obstat Reipublicæ Judaicæ facies tum ante, tum post illa tempora. Miserandum sane fuisse ante Maccabæorum tempora Judææ statum, nemo in dubium vocabit; sed nec post eorum obitum meliorem induit habitum. Semper enim sub iugo aliorum principum, qui bello prævalebant, ingemuerunt. Licet quoque sub eorum imperio lacertos aliquando moverent, nunquam tamen ita emergere potuerunt, ut antiquo splendore emicarent. Et quo propius ad Christi tempus accedimus, eo deterior eorum erat conditio. Tantum itaque abest, ut prophetiæ impletio, qualis tum hoc, tum c. XXVII. requiritur, in Maccabæorum historiam cadat, ut potius illa huic sit contraria. Conf. Libri Maccabæorum, in quibus & status reipublicæ & ecclesiæ turbulentus delineatur. Nec ipse huic sententiæ videtur confusus, hinc de altero complemento cogitavit, quod ad Ecclesiam N. T. pertinet, quæ Babylonem mysticam egressa, ex hostibus a Deo in libertatem sit vindicata. Sed ut hanc opinionem stabiliat, quantum inferre textui cogatur vim, vel ex eo liquet, quod verba: *Vivent mortui tui, de martyribus & confessoribus piis* explicet, quorum memoria, oblivioni per calamitates tradita, statu Ecclesiæ instaurato, purgato, sanctificato, glorioso, in lucem protrahentur laudabuntur, celebrabuntur, cum honestissima nominum illorum memoria, quo & Apocal. XI, 11-12. seqq. XX, 4-6. primam resurrectionem trahit. Sed

ut taceam Theologorum canonem a nobis §. 10. adductum, dubito, an talis verborum significatus, multiplici metaphora implicatus, scripturæ sit tribuendus: an vox מִתְּךָ de martyribus violenta morte cum ignominia trucidatis tantum sit accipienda: an denique deletio ignominiae & memoria martyrum resurrectionis nomen mereatur, quæ tanto verborum pondere describatur. His ex causis nec prima, nec secunda ipsius resurrectio in nostro dicto locum habere potest. Hinc missam faciamus ipsius sententiam, sua mole corruentem, & aliam, quæ tutius requiescere possumus, perlustrémus.

§. 14.

De vera omnium corporum resurrectione ultima h. l. sermonem esse, multorum nec infimæ famæ doctorum est sententia, quos magno numero adducere possem, si prolixior esse vellem. Sed quo minus in eorum castra transire queam, totius prophetiæ ordo & argumentum prohibet. Hæc enim resurrectio ex mente Jesaiæ debet contingere post maximas Ecclesiæ Dei angustias c. XXVI, 16. seq., quam excipiet manifestatio iræ diviniæ contra hostes & incolas hujus terræ, quæ propter occisos, conf. Matth. XXIII, 34. pœnas dabit, quam Propheta digito quasi commonstrat יְרֵמִיָּהּ, hanc ipsam terram, nempe Judaicam c. XXVI, 21. XXVII, 1. 2. quam sequetur desolatio urbis magnæ pedibus hostium proculcandæ c. XXVII, 10. quæ si Hierosolyma sit, de qua tamen vix dubitare historiarum series finit, conf. Calovii Bibl. Illust. ad h. l. aliud habebis resurrectionis קִיּוּמָא. Quo facto statim sequetur omnium gentium ad DEVM conversio, & in monte Sionis adoratio XXVII, 12. 13. coll. Ebr. XII, 22. Has vero rerum mutationes ita inter se esse connexas, ut longum temporis intervallum haud concedant, divina sapientia per מִתְּךָ מִיָּדָא, hoc ipso tempore, toties repetitum indicavit. Conf. supra §. 4. Resurrectionem itaque hisce momentis, quæ rem circumstant, definitam, ultimam esse non posse, vel inde patet, quia ultimo judicio peracto, nulla tunc ecclesiæ erit, quæ vo-

catur militans, qualis tamen ejus facies cap. XXVI. & XXVII, 2. seqq. describitur, nec deinceps illa castigationes paternas sentiet, quarum mentio fit XXVII, 7-9. nec opus esset, ut Propheta tum cessationem ab idololatria, tum desolationem Hierosolymorum prædixisset v. 9. 10. nam post ultimum judicium tota rerum facies cessabit, Deusque suos præsentia sua in æternum exhilarabit. Hanc vero resurrectionem adhuc esse his in terris expectandam, nemo facile asseret, nisi sub vexillis Chiliastrarum militans, quippe qui regnum quoddam, Christo rege, felicissimum his in terris ante extremum judicium somniant.

§. 15. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΕΥΣΕΩΣ

Si canon Philosophorum filiis receptissimus veritatis steterit talo: Oppositis remotis, veritatem stabiliri; non minimum sententiæ nostræ accedit fundamentum, si pateat, nec metaphoricam intelligendam hoc loco resurrectionem, nec ultimam universalem, nec aliam esse expectandam. Hinc omnino ista particularis sanctorum cum Christo resuscitatio nobis relinquitur consideranda, quæ toto quoque prophetiæ nexu mire confirmatur, secundum quam mortui resurgent eo tempore, quo ecclesia in summis anxietatibus depressa jaceat, XXVI, 16-18. quam statim poenæ de hostibus Dei sumendæ sequantur, quas pii secessione facta effugiant (b) v. 20. XXVII, 1. 2. 10. quo facto ecclesia sit vineæ similis, quam Deus colere, pacemque parare velit c. XXVII, 2. seqq. Confer præterea *νεκρώσεια* §. præced. adducta.

§. 16.

Qui in atrio historiæ tantum substitit ecclesiasticæ, facile conjectura assequetur periodum, quæ ecclesia Christiana talem, qualis describitur, præ se tulerit faciem. Videamus ejus initia. Ecclesia temporibus Christi doloribus acutissimis excruciabatur. Ipsius confessores erant homines pauperes, terræ filii, miselli omnium, insultibus hostium potentissimorum singulis momentis expositi, ut ex historia Evangelii-

E e e e 2

ca

(b) Pintus in Jesaïæ versum 20. de evasione ex persecutionibus per absconsonem explicat.

ca patet. Anxietates, quas ex morte Christi, a quo omnis ipsorum salus pendebat, discipuli experiebantur, erant doloribus parturientium longe acerbiores. Videmus ipsos aufugientes, Petrum abnegantem, clausis januis sese tutantes, singulisque horis timentes, ne Judæi irruptionem facientes sua jugula peterent: videmus ipsos desperantes de magistro, & ad labores consuetos abeuntes. En talem statum Jesaiæ XXVI, 16-18. coll. Joh. XVI, 21-23. depictum. Quale vero solatium his erat reliquum? an verba Christi de sua morte & resurrectione? hæc non intelligebant, regnum Christi terrenum somniantes, Luc. XVIII, 31. seq. quo vivente redemptionem Israël sperabant, eo demortuo spes videbatur irrita, Luc. XXIV, 25. Hinc necesse erat, ut tum ipse verba in memoriam illis revocaret, se ostendens, deque sua resurrectione illos convincens; tum per sanctos miraculo excitatos, & de certissima ex hostium manibus ereptione, & ultima corporum resurrectione certiores eos redderet. Non mediocriter sunt erecti ipsorum animi, cum sanctos illos resuscitados viderent, (apparuerunt autem multis (c) non solis Apostolis, Matth. XXVII, 25.) nec dubitamus, quin cum ipsis collocti, gratiam gloriamque Dei prædicaverint. Quantum gaudium in ipsis sit excitatum, quantum ipsorum animæ, dolore disfluentes, his apparitionibus sint refocillatæ, dici vix potest. Quam atræ nubes divinam vindictam minitantes sint dein exortæ, gens Judæa potest enarrare. Quomodo vero Christiani ex hisce turbis efferint, ex historiis notum est, & unica Pella, refugium tutissimum, potest testimonio esse. Quam effloruerit deinde vinea domini sub atrocissimis persecutionibus, quæ paternæ tantum castigationes erant, audiamus idolorum cultores, qui ipsimet sunt confessi, Christianos non posse deleri, quin potius singulis diebus plures eorum dogmata amplecti. Quid aliud vero, nisi hoc, in vaticinio nostro præ-

(c) Apostoli enim non soli Christi affectæ erant. Paulus I. Corinth. XV, 5-8. magnum eorum nobis reliquit catalogum, quibus Christus apparuerit, ubi sedulo studio XII. Apostolos, & quingentos fratres ab omnibus Apostolis discernit, ut cæcus tunc temporis jam magnus esset. Quin verò & Sancti his apparuerint, nullus dubito.

dicatur? Et vix credo, ullum tempus ex omni historiarum, quam nobis tot secula pandunt, serie posse adduci, quod nobis harum prædictionum impletionem tam clare ostendat.

§. 17.

Si quis tenebras papales plus quam cimmerias nobis objiceret; ne hæc quidem nostri argumenti robur debilitarent, ne dum everterent. Esto, quod a quibusdam divinæ veritati sit vis illata; aderant plures co-stellatores, qui veritatem conservare illibatam studebant, quorum catalogum Flacius nobis dedit, multis millibus augendum, nisi injuria temporum multa monumenta surripuisset. Esto, quod viribus prævaluerint, fulminaque sua vibrarint; tanquam bruta tamen non ab Occidente solum, sed a toto Oriente, qui uno ore talibus ausis reclamabat, ridebantur. Si altius ascendamus, ecclesiæque sub magistratibus idololatriis videamus, eam in cunis quasi jacentem invenimus, variasque calamitates & persecutiones perpetuentem; attamen cætus erat minime contemnendus, incrementa in dies sumpturus. Tunc temporis vinea erat, quæ variis temporum iniquitatibus confictata fructus ferebat c. XXVII, 2. 3. persecutiones non perpetuo durabant, halcyonia interdum sequebantur, tyrannum excipiebat mitis princeps, & sic Deus pacem procurabat. Nec defuerunt inter doctores; qui variis scriptis innocentiam Christianorum sunt testati, summam fidei illorum exponentes. Quo altius itaque in statu Ecclesiæ pervestigando exurgimus, eo plures invenimus notas characteristicas, & si ad Apostolorum tempora deveniamus, ecclesiæ se si sit quasi parturientem, qualem ejus faciem §. præced. depictam dedimus, in qua omnes characteres a propheta consignati comparent. Hinc concludimus: Quodcunque temporis spatium tantis characteribus est conspicuum, quos Propheta indicat, in eo resurrectio illa, de qua loquitur, debet esse facta. In tempus vero

Apostolorum tales characteres cadunt. Ergo & eo tempore resurrectionis facta est. Cum vero tunc temporis singularis quorundam sanctorum resurrectio innotuerit, sequitur sane, hanc esse eam, de qua propheta sermonem faciat.

§. 18.

Ne quis vero nobis objiciat, nos unico hoc argumento pro nostra sententia confirmanda depugnare; aliud ex ipso textu depromptum adjiciamus. Verba נבחר יקומו, *cum corpore meo resurgent*, vertenda esse putamus. Nemo facile huic argumento robur denegabit, qui ea, quæ supra tum de persona loquente, tum quoque §. 10. de vocum harum vero sensu disseruimus, & hic repetere nolumus, sibi in mentem revocat. Christus Ecclesiam bono animo in calamitatibus esse jubet, quia resurrectionem sanctorum cum corpore suo factam, tanquam certissimam ultimæ resurrectionis, nec non illius metaphoricæ, quæ tota ecclesia e calamitatibus eripienda sit, tesseram habeat. Hinc rursus concludo: Si mortui cum corpore Christi secundum Prophetam resurgent, sequitur, sanctorum resurrectionem esse illam, de qua h. l. vaticinatur, quia illi cum Christo resurgente sepulchra reliquerunt. (d)

§. 19.

Duo restant momenta, quæ nostræ sententiæ favent, quæ, quia in uno textus membro simul occurrunt, conjungemus. In voce וחרץ ex mente Grammaticorum omissum est He demonstrativum. Sic Rabbi David Kimchi ad h. l. annotat: וחרץ, *est loco וחרץ, & ista terra. Deest in ipso He demonstrativum.* Cum quo plane consentit Aben-

- (d) Ne vero quis nobis dicam immeritam scribat, quasi corpus Christi demortuum, cadaver (*der Fäulung unterworfenen Körper*) vocaremus, de vero ac genuino vocis נבחר sensu solliciti erimus. Radix נבחר denotat *decidere, caducum esse*, & hac de causa in Piel vilipendere, turpitudine afficere. Hinc נבחר est corpus caducum, humore & spiritu vitali destitutum.

Aben-Esra ad h. l. *Cum Kamez punctatur Vav, ut doceat, He demonstrativum esse omissum.* Eadem repetit Rabbi Salomon ben Melech in Michlal Jophi ad h. l. Et qui in re Hebræorum Grammatica non est hospes, & τ δ 1 per Kamez punctatum videt, facile iis adsentietur. Quod per וְהָאָרֶץ autem Propheta digito quasi terram Judæam monstraverit, dubium alicui vix esse potest, qui emphasin *He demonstrativi* habet cognitam, quam v. 21. ipsum docebit. Si igitur in hac terra, nempe Judæa, mortui tantum resurgere debuerunt, sequitur, hoc cum Christo esse factum. In ultima enim resurrectione universali non terra illa solum, sed totus terrarum orbis mortuos reddet. Deinde verbum הָאָרֶץ, significatu plane singulari ponitur de resurrectione mortuorum, nec ullum ejus habetur in sacro codice exemplum. Si mortui isti prodibunt ex sepulchris, ante tempus resurrectioni communi destinatum, quisque sanctos cum Christo hic indicari, facile videbit, qui tanquam primitiæ universalem illam resurrectionem anticiparunt. Hoc enim vult significatus abortiendi, quem §. 10. stabilivimus, & in hoc conveniunt sancti isti cum abortu, quod utrique ante tempus destinatum lucem adspiciunt.

§. 20.

Hanc veritatem quoque agnoverunt doctores Judaici, qui non solum Prophetas cum Christo resurrecturos esse statuerunt, (e) sed & in antiquissimis literarum monumentis nostrum textum de Resurrectione singulari cum Christo facta, quasi ex composito, explicant. Quorum ex testimoniis luculentissima tantum ex Solitare seligemus in cujus Part. II. p. 88. col. 339. ad nostra verba, hunc in modum disputant. *Scriptum est: Vivent mortui tui, cum corpore meo resurgent: Dixit Rabbi Simeon: Illo tempore, quo resurgent*

mor-

(e) Id quod demonstratum dedit Cel. Schærtgenius in Programmate: *Jüdisches Zeugniß von denen Leibern der Heiligen, so mit dem Messia auferstanden*, 1736. 4to.

mortui terræ, revelabuntur in terra sancta, & turmatim resurgent omnes in terra Galilææ, propterea, quod constitutum est, regem Messiam ibi revelari. Et paulo post pergit: Illo tempore, quo revelabuntur omnes isti turmatim, proficiſcentur unusquisque ad portionem patris sui, & cognoscendos se invicem præbent, & decrevit Deus S. B. illos vestire vestibus acupictis & venient omnes & laudabunt Dominum suum Hierosolymis. Cum vero convenient & laudabunt, Dominus Deus S. B. letabitur cum ipsis, sicut scriptum est: Et venient & exultabunt in excelsis Zionis Jer. XXXI, 12. & postea: Et accurrent ad bonum Domini quisque in portionem suam & patrum suorum; ideo scriptum est: Surgite & jubilate habitantes in pulvere terræ. Quisque ex his verbis intelligit, 1) sermonem esse de resurrectione cum Christo facta, 2) qui surrexerunt, Hierosolymam ingressos, multis apparuisse, Deum laudasse, in Galilæa manifestatos, quia ibi Messias revelandus sit, id quod cum Historia Jesu Christi Matth. XXVI, 32. XXVII, 53. XXVIII, 10. in omnibus fere convenit. 3) hanc tandem resurrectionem nostris verbis probari, quæ omnia non minimum nostræ sententiæ suppeditant pondus.

Paria his fere habentur Part. III. Sohar p. 70. c. 277. in fin. *Profecto Deus S. B. vult glorificari gloria generationis, quæ in deserto periit, (quali tempore Israëlitarum in deserto, h. e. magnifice, glorificatus est) quia non est in mundo generatio superior (cui se Deus evidentiori modo manifestavit) quam hæc, nec erit, priusquam veniet Rex Messias. Certo enim omnia, quæ ostendit ipsis Deus S. B. ex hac causa facta sunt, ut illis amorem Domini sui demonstret, ut cognoscant, quod portio illorum sit bona, & illi filii mundi futuri & destinati ad vivificandum, quando excitabit Deus S. B. mortuos, qui revelabuntur primum in terra sancta, uti dictum est: Vivent mortui tui. Necesse rursus est, ut faciem veritatibus præferamus. Dignitas eorum, qui ex Ægypto exierunt in deserto-que perierunt, cæteris omnibus præfertur, hac de causa, quia Deus*
inter

inter ipsos tam multa miracula ediderat, ipsis suam majestatem in monte Sinai manifestaverat, ad ipsos sermonem fecerat, legem dederat &c. quibus factum est, ut omnes honore & dignitate antecederet. Hanc vero gloriam DEVS augebit, quando veniet Messias. Qvalis vero manifestatio sit intelligenda, statim subjicitur, resuscitatio scil. in diebus Messiae, qui per mundum futurum indicantur. Resurrectio illa erit primum in terra sancta, quod nostro dicto Jesaiano comprobatur. Quæ omnia, resurrectionem sanctorum intelligi, satis superque docent.

Tertius locus Soharis P. II. p. 108. col. 438. med. extat, ubi, cur Deus hominem ex pulvere (עפר) non vero ex terra (ארמה) creaverit, disputatur: *Quia nempe cibus serpentis pulvis est, Gen. III, 14. usque dum revelabitur Deus S. B. & removebit illum ipsum spiritum immundum ex mundo, uti scriptum est Jesa. XXV, 6. Deglutiet mortem in æternum &c. & excitabit illum ipsum pulverem, & producet illum ad letandum in mundo, secundum illud: Surgite & exultate, habitatores pulveris. De temporibus N. T. hoc loco sermonem esse indicat locus Jesa. XXV, 6. ubi mortis victoriam sequitur resuscitatio ejusmodi mortuorum, qui in hoc mundo letabuntur. Qui hæc cum ceteris conferet, facile nobiscum consentiet, de resurrectione singulari cum Christo facta sermonem esse, quæ mortis & diaboli victoriam est insecuta,*

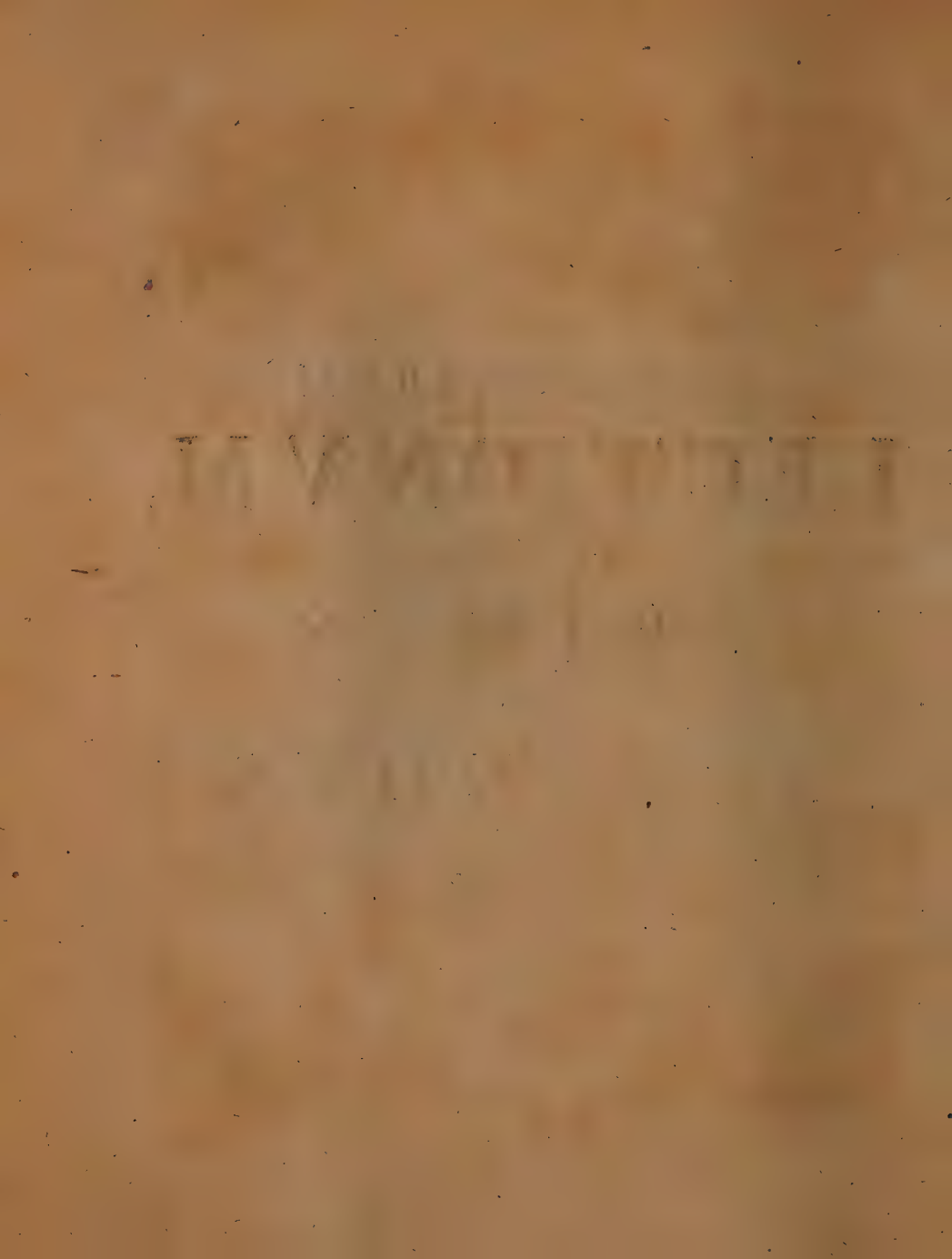
Hæ sunt tabulæ naufragæ, quæ ex antiquis Judæorum libris nostram confirmant sententiam. Licet vero temporibus sequentibus nihil fere puritatis pristinae retinuerit ecclesia Judaica, omnesque doctrinae partes traditionibus conspurcarint Pharisei eorumdemque affectæ; tamen non desunt, qui ex Scripturis recentioribus doctrinam majorum asservarunt illibatam. Ex his Kimchi testis esse potest, ad h. l. annotans: *Dixit (Propheta:) Tempore*

salutis vivent mortui tui, quia Deus S. B. vivificaturus est mortuos tempore salutis. Hanc resurrectionem non fore ultimam illam universalem, ad verbum *וְחַיִּים* monet: Pronomen respicit Deum, & vult dicere: *Iusti, qui in DEO sunt demortui, quemadmodum Patres nostri b. m. dicunt, quod resurrectio mortuorum iustorum, & non impiorum, sit futura.* En ita aliud argumentum resurrectionis singularis tempore Messiae factae. Sed qui pertinax in pervertendis vaticiniis de Messia agentibus Judaeorum novit ingenium, non mirabitur, illos per lusum haecce verba de reditu Judaeorum in terram Canaan hac in vita expectando explicasse. Melius Paulus 2. Cor. VI, 2. tempus istud salutis nos docet, quod, Christo adventante, illuxit. Conf. praeterea Vitringa in Jes. c. XLIX, 8. ubi plura de hac phrasi invenies notata.

Habes itaque L. B. quæ ad verba Jesaiae, laetitiae nostrae de resurrectione Christi testandae causa, fumus meditati. Quod si in his explicandis non nihil praestitisse tibi videamur, Spiritus S. gratiae, velim, tribuas, qui omnibus scripturas sedula cura rimantibus, largiter adesse, in omnemque veritatem deducere eos solet. Sin vero sententiae nostrae calculum tuum deneges, ex mente Christum amante, eumque avide quærente haec qualiacunque provenisse existimes. DEVS vero, qui Sanctos cum Christo suscitavit, aperiet quoque nostra sepulchra, ut cum Christo simus, gloriamque ipsius, quam ante mundum conditum possidebat, videamus, & laudemus.

RABBINICARVM
LECTIONVM,
LIBER
PRIMVS
ET
SECUNDVS.

RABBINICARVM LECTIONVM LIBER PRIMVS

CONTINENS

INTRODVCTIONEM AD STVDIVM RABBINICVM,
ET
TRACTATIONEM DE EXPVRGATIONE PON-
TIFICIA LIBRORVM RABBINICORVM.

CAPVT I.

PRÆLIMINARIA QVÆDAM EXHIBENS.

§. I.

Multum refert, si rem aliquam incipiamus, ut bonam in illa methodum sequamur. Quum igitur ad studia Rabbinica nemo, quod quidem sciam, introductionem exhibuerit, ego, quantum vires a Deo concessæ permittent, consilio meo juvenibus adero, ut viam non solum ingrediantur, sed & cum iudicio & fructu ingrediantur. Hoc sane observavi, multos, cum aliquid præstare cœperunt, ab hoc studiorum genere recessisse, idque ideo, quia res ipsis difficilior videbatur, quam ut ipsi eandem

Fffff 3

supe-

superare audent, Doctores vero non semper methodum bonam observarunt.

§. 2.

Ante omnia vero superandæ sunt quædam difficultates, quæ hisce studiis objiciuntur. Multi dicunt, Judæos esse gentem stultam, blasphemam, impiam, dirisque divinis subjectam, ex cujus scriptis parum sani quis eliciat. Fabulas enim propinant & traditiones παροπαράδοτες, Sacras litteras pervertunt, & femina impietatis ubique spargunt. Quod si quis eosdem parum caute sequatur, eum facili negotio in Syrtes incidere. Exemplo esse Grotium, virum summum & judicio philosophico minime destitutum, qui ex incauta Rabbiorum lectione multum erraverit, & aliquibus etiam exemplo suo nocuerit, præcipue autem vaticinia luculentissima, quæ Messiam nobis exhibent, perverterit. Adesse alios, quorum nominibus lubenter parcimus, qui eodem modo in præcipitia delapsi sint, quo facto nil aliud sequi, quam ut alii horum moliminibus sese opponant, atque sic rixæ in ecclesia oriantur.

§. 3.

Nunc ad has objectiones, quantum vires nostræ concedunt, respondere conabimur. Judæos esse gentem stultam, impiam, blasphemam, aliquo modo verum est, suo tamen modo etiam falsum. Si Judæos hodiernos spectes, omnia concedo. Nam doctissimi eorum philosophiam contemnunt, in reliquis autem studiorum generibus methodi tam sunt negligentes, ut Grammaticam, quæ a nobis recte primo loco tractatur, ipsi ultimo loco ponant, & difficillimam esse judicent. Quid aliud exinde sequitur, quam ut cognitio earum rerum, quibus operam dant, sit confusa, obscura, & ingenia ipsorum sentibus ac spinis sint obsita? Quod si vero Judæos antiquissimos spectes, quorum scripta & fragmenta habemus, tunc nego, omnes Judæos esse

se impios, blasphemos, stultos. Quid enim stultum & impium esse possit in eo, qui Messiam amat, de ipso cum reverentia & honore loquitur, ipsiusque adventum sollicitè expectat? Et tales circa Messiae nostri tempora inventos fuisse, Sacrae litterae nos edocent, qui reverentia templi Spiritus Sancti fuerunt.

§. 4.

Et hoc verum est, in scriptis eorum, etiam antiquiorum, fabulas multas existare, traditiones humanas, & semina impietatis. Sed & hoc addendum est, in his ipsis fabulis, traditionibus & impiis dogmatibus latere veritatem, quae vel ex objectionibus eorundem a viris harum rerum gnaris elicitur. Prout igitur ex lacunis scriptorum gentilium tam Theologiam aliquam naturalem & veram colligimus: Sic idem ex Scriptoribus Judæis fieri potest, & a me jam in opere Messiano factum est.

§. 5.

Quod vero viri docti ex incauta Judæorum lectione, vel etiam perverso eosdem sequendi studio, nonnunquam in devia lapsi sunt, id factum est culpa ipsorum, non vero Judæorum. Nota est indoles ingenii humani, quod variis rebus a veritate abduci se patitur. Sunt, qui ex ambitione quadam, sed perversa, auferuntur, ut, quae ab aliis jam dicta sunt, nullius pretii aestiment, ipsi vero nova & inaudita, quae adhuc a nemine prolata sunt, proferre se posse gloriantur. Sunt, qui veritatem quidem habent perspectam, & pro ingenii acumine facili negotio perspiciunt, sed tamen hypothesei sua abripiuntur, ut eam publice profiteri nolint. Et in hunc censum refero Grotium. Is sane summo erat ingenio praeditus, & in omni bonarum litterarum genere non leviter versatus: verum in explicandis Prophetis Judæos quosdam recentiores & impios sectatur, utpote qui tum Arminianismo, tum etiam ex hoc profluenti Socinismo, longe plus favent, quam orthodoxae christianorum sententiae. Sunt, qui philoso-

phi-

phicis scientiis non admodum tincti sunt, & judicandi facultatem præcipue negligunt. Quæ deinde cynosura destituti a vero tramite facile deflectunt, falluntur & alios fallunt. Nolo exempla talium adducere, quia meum non est viris doctis insultare, aut alia ipsorum merita convitiis proscindere. Sunt quoque, qui aliis studiis historicis ac philologicis, & præcipue historia litteraria, destituti sunt, quæ tamen in omni eruditione multum conducunt. Quid igitur tibi a talibus promittas, qui, quum in scholis leviter tractarunt litteras humaniores, post in Academiis Philosophiam pariter ac Theologiam Scholasticorum more percurrunt, & sic ad Rabbinismum devolvuntur? Hæc sunt obstacula, quæ fecerunt, ut hoc studii genus minus dextre tractatum, postea vero aliorum contemptui expositum sit.

§. 6.

Vt igitur juvenes meliorem in posterum viam ingrediantur, pro cognitione divinitus mihi concessa, ipsis præluere & iter ostendere constitui. Ordo meus in hac tractatione sequens erit, ut primo personas considerandas exhibeam, quas ad hoc studii genus aptas censeam, tum sequentur methodus ipsa, & finis totius negotii, quem quisque sibi propositum habere debet. Tandem quoque subnectam, quæ quidem ego in his studiis adhuc necessaria a viris doctis elaboranda censeam, ut in iisdem ad aliquam ἀκμὴν perveniamus.

CAPVT II.

DE CVLTORE STUDII RABBINICI.

§. I.

Talis igitur homo, qui hæc studia Rabbinica cum fructu aggredi cupit, quomodo comparatus esse debeat, nunc aperire animus est. Ea, quæ in illo requiruntur, duplicis sunt generis, quædam naturalia sunt & moralia, in ipso homine invenienda: quædam arte ac diligentia comparata, hoc est, alia quædam studiorum genera, quæ faci-

faciant, ut hic labor noster eo melius procedat, & cum majore fructu conjunctus sit.

§. 2.

I. Ad naturalia & moralia spectant sequentia:

1. *Ingenium docile & cultum*, non autem stupidum & tardum. Quum enim stilus Rabbinorum concisus sit, ac proinde aliquantum obscurior, necesse est, ut accedat ingenium vivax, quod aliqua rem acutangendi facilitate polleat. Quum porro alia studiorum genera cum hoc conjungenda sint, ut postea occurrer, hinc quoque necesse est, ut non adsit ingenium plumbeum, cui molesta est studiorum tractandorum ratio, sed tale, quod non unum studii genus facili negotio agrediatur.

2. *Diligentia & intentio* aliquid in hoc litterarum genere præstandi. Dantur homines, qui unum aliquod litterarum genus sibi eligunt, quo aliquando panem quærant, adeoque & Theologiam quam plurimi *πορισµὸν* esse existimant. Igitur Theologiæ ita dant operam, ut aliquid in ea percipiant, reliquum vero ab his necessariis studiis tempus juventutis voluptatibus vulgaribus & otio tribuere possint. Nam illud multi mente infixum tenent, non opus esse, ut eruditioni diffusæ ac prolixi operam dent, sufficere, si illud, quod sibi præcipue proposuerunt, aliquo modo tractent. Quod si igitur tales forte fortuna a Doctoribus suis audiunt, etiam in hoc genere studiorum aliquid præstandum esse, Rabbinica aggrediuntur, sed more suo, ut ne quid nimis. Quæ vero studia vix primoribus labris degustarunt, de iis tamen judicare audent, parum in ipsis ad rem Theologicam esse præsidii: proinde ajunt, se illa justo tempore seposuisse, ne tempus auro carius rebus pœnitendis infunderent. Hoc alii lubentes arripiunt, & sic cæcus cœcum ducit. Sunt alii, qui gloriæ cupidine adducti, quæ horum studiorum cultores genuinos consequitur, vellent equidem aliquid hic præstare, sed statim a labore manus remouent. Volunt enim

fructus illorum dulces statim degustare, qui si non primo statim post factam sementem die sequuntur, nescio quid amaritudinis hic invenire se ajunt, (quod equidem non prorsus negaverim) carnis igitur pervertæ, quæ a laboribus adhorret, instinctu ad jucundiora magis, quam utilia delabuntur. Contra vero qui in his studiis aliquid laude dignum præstare cupit, ille diligentiam & constantiam adhibeat necesse est. Sic enim multa egregia inveniet, quæ Sacras litteras utriusque foederis & totam Theologiam non mediocriter illustrabunt. In aliis rebus ad meditationem spectantibus multa videbit & proferet, quæ alii non facile invenient.

§. 3.

3. Requiritur, ut ab opibus non plane sit destitutus, sed aliquam pecuniam libris necessariis comparandis impendere queat. Qui enim pauper est, & aliis inserviando, liberos aliorum informando, vel alias quoque res ad vitæ sustentationem necessarias acquirendo, bonam temporis partem infumere cogitur, is ad hæc studia parum idoneus est. Quum primum aliquid hic præstare cupit, comparandi sunt libri sequentes Buxtorfiani, Biblia cum Targum & Commentariis Rabbini-
cis, Concordantiæ, Lexicon majus Chaldæo-Talmudico-Rabbini-
cum, & libellus de Abbreviaturis. Comparandi porro sunt scripto-
res Midraschici unus & alter: sic ut triginta imperiales vix sufficiant. Si postea accedant volumina Talmudica, & alia, quæ huc spectant, rursus pecuniæ requiruntur. Accedit hoc, quod libri Judæorum ple-
rique rari admodum sint, & difficiles inventu, sic, ut non unæ litte-
ræ ad ejusmodi civitates, in quibus Judæi versantur, frustra scribantur.

§. 4.

II. Sequitur, ut doceamus, quænam alia studiorum genera in litte-
rarum Rabbinicarum cultore adesse debeant, ut res eo felicius proce-
dat. Multum enim refert, quomodo res quæque suscipiatur. Requi-
ro autem

1. *Philosophiam*, & in ea præcipue Logicam, quæ intellectum acuit & in ordinem redigit, ut rem aliquam sibi recte concipere, bene judicare, aliud ex alio concludere, & præcipue doctrinam de Interpretatione probe calleat. Judæi enim nihil minus sunt, quam Philosophi, longe aliter res proponunt, quam quidem gentes occidentales solent: admodum concisi sunt & breves, adeoque Lectorem requirunt, qui judicandi facultate pollet, & σοφισμῷ instructus est. Quæ si non adfit, tunc monstra opinionum Judæis adfinguntur, qui alias hac infelicitate laborant, ut in scriptis eorum mala plura, quam bona, inesse credantur.

2. *Studia philologica*, ut quis in auctoribus Græcis & Latinis non sit leviter versatus, ex eorumque tractatione in studio Critico se exercuerit. Porro præparationis loco requiritur, ut dialectum Judæo-Germanicam sibi cognitam reddat, nam ex lectione libellorum hujusmodi multa quis facili negotio addiscit, quæ ipsi postea magno sunt usus. Lingva quoque Chaldaica & Syriaca sedulo sunt addiscendæ, nam ex his dialectis quam plurima subinde inferuntur.

§. 5.

3. *Historiam*, antiquiorem præcipue, utpote quæ ex scriptis Judæorum non leviter illustrari potest. Nam & hi temporibus antiquis vixerunt, & quæ vel ipsi viderunt, vel ab alijs audiverunt, litterarum monumentis exponere non omiserunt. Igitur hospes non sit in historia, chronologia, geographia & antiquitatibus, quas propriissime sic vocamus. Dabo exemplum. Judæi in Sanhedrin fol. 98. 1. Saporem, Persarum Regem, memorant. Christianus Gerson, Ex-Judæus, qui equidem Theologiam nostram addidicerat, sed in reliquis studiis hospes erat, in versione capitis *Chelek*, quod in linguam Germanicam transtulit, ponit *Sebur Malka*. Nescivit enim, Judæos Saporem per כ scribere סבור, in qua re Arabes imitantur, apud quos nulla est littera *Pe*. Contra vero multa ex scriptis Judæorum in omni historia

suppleri possunt. In quam rem speciminis loco esse possunt dissertationes duæ Pauli Friderici Opitii, Professoris Kiloniensis, a. 1722. & 1730. editæ, in quibus vitam Hadriani Imperatoris ex scriptis Judæorum supplevit, & multa sane notatu digna adtulit. Alia hujusmodi specimina in his ipsis Lectionum Rabbinicarum libris occurrunt, & in posterum quoque occurrent.

4. *Historiam denique litterariam*, quæ scilicet de auctoribus, & tempore cujusque, ex ipsis fontibus judicare docet. Multa hic committuntur ab iis, qui ex omnibus libris lingua Hebraica conscriptis, antiquitates Hebraicas exsculpere se posse credunt, neque tamen expendant, non omnes illo seculo vixisse, ut eos testes rerum antiquarum citare queamus. Huc pertinent etiam illi, qui Bibliothecas Hebraicas Bartolocci vel Wolfii pervolvunt, auctoresque ex illis secundum secula vel disciplinas digerunt, & in scriptis suis commendant, parum pensi habentes, an ea, quæ Bartoloccius protulit, certa & accurata sint, an vero minus. Sic autem auctoritate sua aliis imponunt. Qui enim loquuntur, quæ non viderunt, illorum testimonium non est verum.

§. 6.

Mentem denique bonam in homine nostrarum litterarum studioso requiro, qui omne suum studium ad gloriam DEI, ad commodum ecclesiæ & rei litterariæ referat. Qui enim hac non est instructus, vel fucum faciet orbi erudito, ut se & ingenium suum ostentet, vel quidlibet ex quolibet efficere conabitur.

CAPVT III

DE METHODO IPSA, ET QUIDEM PRIMO DE LIBRIS EXEGETICIS.

§. 1.

CUm igitur ad rem ipsam nunc accedimus, duas primas regulas de methodo hic supponimus, quarum prior est: *A facilioribus incipien-*

diendum, & deinceps ad difficiliora progrediendum esse. Posterior: Ea, quæ majorem utilitatem habent, præferenda esse reliquis, quæ tantam utilitatem non exhibent. Quivis eas mihi facili negotio concedet. Et his innitetur methodus, quam hæc studia tractantibus observandam esse judico. Ejus duæ sunt partes. Prior est, de ratione discendi, altera de ratione applicandi, sive ad usus publicos referendî. In priori a facilioribus sic progredior ad difficiliora, ut incipiendum esse statuam a libris exegeticis, progrediendum ad midraschicos, deniqve adspirandum ad volumina Talmudica & ipsum librum Sohar, quo factò nihil occurreret librorum Judaicorum, quod non facili negotio intelligere qveamus.

§. 2.

Exegeticos vocamus illos, qui præter morem gentis suæ huc usque receptum inde a seculo XII. post N. C. usque ad nostra tempora de sensu litterali scripturarum divinarum magis solliciti fuerunt. Antesignanus eorum est Raschius, quem vulgo R. Sal. Jarchi vocant, quem non immerito summo ingenio apud Judæos virum dicas. Is enim quum aliquid ex præceptis solidioris interpretationis percepisset, id quod fortasse ex lectione Aristotelis hausit, id omne ad explicationem tum voluminum Talmudicorum, tum etiam Scripturæ sacræ ita impendit, ut apud Judæos omne punctum tulisse, apud Christianos vero in Talmude longe felicius, quam in Sacro Codice, versatus esse credatur. Hic igitur primus fuit inter Judæos, qui delirare, & vagum Scripturæ sensum statuere desiit, quod meliori jure de ipso, quam de Mose Maimonide dicere possumus. Et si rem non semper acu tetigit, quod quidem nemo facile dixerit, tamen in hoc laudandus est, quod tribulibus suis præluxerit, ut & illi sapere discerent, in quantum scilicet homo Judæus sapere potest. Quia enim velamen Moïsis animis illorum obductum est, Messiam nusquam perspiciunt.

§. 3.

In hoc igitur Raschio rite intelligendo varia sunt observanda. Primo quidem Grammaticus est, & de formis anomalorum & significationibus vocum est sollicitus. Nonnunquam interpretationis loco addit voces Gallicas, sed antiquioris ævi, & quas vix intelligas, nisi Lexica simul antiquissima in consilium adhibeas. De connexione textuum quoque sollicitus est. Sed illud nonnunquam difficultatem parit, quod ad traditiones antiquorum Talmudistarum provocat, & utpote in re ipsi satis cognita, aliis vero non item, concisior est. Quare inter ipsos Judæos, qui sane maximi ipsum faciunt, Commentatores aliquot invenit. Nos autem Christiani jam in illo satis feliciter versari possumus, postquam Jo. Frid. Breithauptus, Herculeo prorsus labore, difficultates, in illo occurrentes superavit, & totum Raschium veste Latina induit. Is enim loca Talmudica in annotationibus versioni subjectis indicavit, gallica explicuit, duos Raschii Codices manu exaratos, nec non Commentatores illius adhibuit, & hoc modo de re sacra non mediocriter meritus est.

§. 4.

Eodem seculo vixit R. Abraham Aben-Esra, Hispanus, qui a suis cognomen Sapientis accepit. Is de sensu litterali verborum & phrasium sollicitus est, & textum enucleare studet. Sed annotationes illius non sunt magnæ molis, adeoque plurima circa illum observanda non sunt.

Sequitur R. David Kimchi, Josephi Grammatici filius, qui non Grammaticam solum & Librum Radicum, sed & Commentarium in Sacras Litteras dedit. Is totus est Grammaticus, & de formis singularibus vocum, neque prorsus infeliciter, est sollicitus, loca parallela plura profert, quam alii, & de connexione quoque cogitat, quamquam ipsi hæc res, utpote præceptis Logices destituta, non

tam

tam bene procedit. Ad explicationes Iosephi parentis sæpius provocat, quæ res docet, hunc, in tanta temporum illorum obscuritate, filios suos satis bene instituisse. Dolendum modo, sequentium seculorum Doctores in his substituisse, neque ultra processisse: quod equidem ex modestia factum videri cupiunt, revera tamen incitia & pigritia ipsorum accusanda est, quia fines bonorum studiorum proferre noluerunt. Hic ipse vero David Kimchius terminos grammaticos adhibere cœpit, a patre forsitan inventos, quæ res tironibus horum studiorum aliquas difficultates nescit, labore tamen improbo facile superandas. Porro is ea in parte sincerior mihi reliquis interpretibus visus, quia Messiam subinde agnoscit, & vaticinia quamplurima de eodem explicat, quæ alii de quovis potius alio explicare malunt.

§. 5.

Seculo XIII. inclinante vixit R. Bechai, qui Commentarium edidit in Pentateuchum, quem Judæi in magno pretio habere solent. Sed is a via, quam Triumviri memorati ingressi fuerant, & ipse recessit, & aliis facem ad sequendum prætulit. Triplicem etiam interpretandi modum sectatur: 1. על דרך הפשט, *secundum sensum simplicem & litteralem*, ubi sic satis bene procedit, sed tamen cum grano salis legendus est. 2. על דרך המדרש, *per modum meditationis*, ubi scriptores Midraschicos imitari cupit, sed non satis feliciter. 3. על דרך הקבלה, *cabbalistice*, ubi sensus anagogicos & mysticos sectatur, & plerumque ideas obscuras commiscet. Priores sane id sibi negotii datum esse crediderant, ut certitudinem aliquam in hermenevticis docerent, sed hic omnia rursus in confusum aliquod chaos reducit, ut nescias, ubi pedem figas: quare Judæos recentiores tantum non omnes in devia perduxit. In Cabbalisticis sunt quædam ex antiquioribus petita, quare hoc Scriptore frequenter & libenter usus est

Rhen-

Rhenferdus: præstitisset tamen ad ipsos fontes pertingere, quam ex lacunis non satis puris sitim restingere.

§. 6.

Kimchio sub finem seculi XII. æqualis fuit R. Moses bar Nachman, Gerundensis Hispanus, unde & a quibusdam Moses Gerundensis dicitur. Is Commentarium dedit in Pentateuchum, cujus geminam editionem manibus meis tractavi, Pisarensem per Soncinates excusam, & Venetam per M. Antonium Justinianum. Verum is aliam plane viam sibi ingrediendam sumit. Meditationes aliquas & discursus profert, ut fere nescias, quid velit. Non explicat vocabula, non sollicitus est de locis parallelis, non de connexionem, sed nugatur fere, quicquid in memoriam prius incidit, id in chartam conjecit. Provocat nonnunquam ad auctores priscos midrashicos, sæpius ad Raschium, admiscet quoque cabbalistica. Vno verbo, quamvis interdum sententias quasdam profert non contemnendas, tamen ad exegesis tam parum conducet, quam Beda, aut Bernardus, & alii hujus furfuris homines.

§. 7.

Huic æqualis fuit R. Levi ben Gersom, itidem Hispanus, cujus habemus Commentarios in Pentateuchum & alios quosdam libros Biblicos, qui partim habentur in Bibliis Buxtorfianis. In Commentariis in Legem ita verlatur, ut in unoquoque penso prius ponat **ביאור המלות**, *explicationem verborum*, ubi necessaria est, & quidem ita, ut non admodum multis uerbis lectorem teneat: deinde sequitur **ביאור דברי הכפוז**, *explicatio realis*, quæ tum connexionem ostendit, tum quoque rationem unius & alterius rei suppeditat. Tandem sequuntur **הועלות** siue *usus*, qui partim sunt **ברערת** ad cognitionem pertinentes s. doctrinales, partim **במרות** ad uirtutes exercendas conferentes siue practici. Et fateor, modum hunc procedendi mihi valde

valde arridere. Hic autem R. Levi in negotio suo longe felicius, quam quidem alii, procedere potuit, quia simul philosophiæ Aristotelicæ fuit studiosus, ut ex Catalogo reliquorum illius scriptorum apparet. Hæc igitur Philosophia cum ingenio applicativo (ignoscat Lector verbo non satis Latino) conjuncta ipsi hanc methodum dictavit.

§. 8.

Seculo XV. celebre est nomen Don Isaaci Abarbenelis, qui in Lusitania magnis honoribus clarus fuit, sequæ stirpe regia Davidica oriundum existimavit. Is in commentando sic versatur. Primo librum, in quem commentatur, in suas sectiones dividit. Deinde sub initium cujusque sectionis quæstiones aliquot sive dubia proponit: tum sequitur paraphrasis textus plerumque sterilis; quando vero locus est de quæstione proposita agendi, tunc illum locum communem verbis multis pertractat. Stilo autem tunc utitur philosophico, & voces Doctorum Scholasticorum in sermonem Rabbincum convertit. Nonnunquam etiam controversias contra Christianos immiscet, & contra Messiam nostrum & capita religionis quædam debacchatur, cui tamen facillimo negotio responderi potest, id quod jam ab aliquibus Christianorum factum est. Hic igitur, quamvis ab ipsis quoque Christianis magni æstimetur, ad exegesis ipsam parum conducit, & Sacras litteras tantum levi brachio (*cavallierement*) tractat. Quid enim est paraphrasin formare, & locos communes tractare, nisi prius ostensum sit, hunc & non alium sensum esse verborum, quæ tractamus?

§. 9.

Seculo XVI. habemus R. Mosén Alschech, qui in plerosque libros Sacros commentatus est. Sed is ideas habet admodum vagas, neque sibi constat. De verbis & eorum significatione non multum est sollicitus, & textum tamen *תאריך*, Nonnunquam unius

versus plures interpretationes profert, imo etiam unum Psalmum duplici interpretatione illustrat, vel potius obscurat, sic, ut saepe numero neutra sit alicujus pretii.

Eodem tempore vixit R. Salomo ben Melech, cujus habemus annotationes in Codicem Biblicum integrum, melioris, quam reliquorum, quos huc usque inde a Kimchio & R. Levi, nominavimus, commatis. Is sensum litteralem sectatur, quæque in Kimchio ejusque Grammatica & Lexico invenit optima, ea sollicitè excerpfit, & Grammaticum agit. Quæ vero ab ipso omissa erant, illa supplevit R. Jacob Abendana. Hic igitur merito suo, & in quantum Judæus, commendatur, sed cum tironibus legi non debet, quia termini Grammatici multam ipsis difficultatem objiciunt.

§. 10.

Hæc de Rabbinis exegeticis potioribus, quique a Christianis huc usque in consilium adhibiti sunt, sed a quamplurimis potius, ut Rabbinica multa scriptis suis infercirent, & sententiarum portenta confarcinarent, quam quod multum ex iisdem profecissent, vel aliis protulissent. Vident autem juvenes, quid ab unoquoque illorum sit expectandum. Reliqui, quos non tetigimus, ab eo, qui his principiis instructus est, uno vel altero penso perlecto, facile dijudicari poterunt.

CAPVT IV.

DE RABBINIS MIDRASCHICIS.

§. 1.

Libri Midraschici nomen habent a דרש, quæ vox inter alia quoque significat *explicare Sacras litteras*: unde דרשן, *Darschan*, *interpret* *Scripturæ*, & Judæi hodiernum lingua vernacula *derschen* utuntur. Ut autem Lector ideam de his libris sibi formet, necesse est, ut rationem

sacras

facras litteras tractandi Judæis antiquioribus usitatam brevibus verbis delineem. Post reditum ex captivitate Babylonica Judæi exstruxerunt בית מדרש, *domus interpretationum*, in quibus quotidie conveniunt tum Rabbinī, tum quoque discipulī eorundem, ut sacris litteris explicandis & applicandis operam darent. Idem ante tempora captivitatis in usu fuisse, non nego, sed tamen non adsunt nobis sufficiētia ex antiquitate vestigia. Illæ igitur domus amplæ satis erant, ut magna hominum multitudo iisdem caperetur. Subsellia ibi erant duplicis generis, tum pro Magistris sive Rabbinis, quæ altiora erant, tum pro discipulis, qui ad pedes illorum sedebant: reliquum spatium auditoribus, etiam plebejis, si qui interesse volebant, paruit.

§. 2.

Modus igitur, quo in his Collegiis procedebant, fere talis erat. Commentabantur in librum aliquem Biblicum vel integrum, vel etiam in textum aliquem hinc inde decerptum. Antiquiores id sibi præcipue negotii datum esse credebant, ut in sensum litteralem inquirerent, quumque Deus pro sapientia sua nullum verbum frustra posuerit, in id præcipue intenti fuerunt, ut rationem positi hujus, & non alius, vocis perquirerent. Hoc sane est ἐρευνᾶν, quod Servator ipse nobis quoque commendavit. Et specimina illius rei in his ipsis Rabbinicarum Lectionum libris subinde dabimus. Porro Scripturam cum Scriptura conferebant, & alias quasdam observationes ex locis parallelis invenerunt: e. g. Cum in Prophetis promissionibus verba geminantur, ea de Messia explicanda esse observarunt. Alii de applicatione solliciti fuerunt, ut rem exemplis illustrarent, similia proferrent, aut locos communes pertractarent. Præcipue hi veteres de doctrina fuerunt solliciti, cujus purioris vestigia multa & satis clara proferunt, quæ miror a viris doctis, qui Theologiam Judaicam tractarunt, non esse diligenter animadversa.

S. 3.

Hic necessarium est, ut quædam de stilo ipsorum moneam, qui nisi recte observetur, Judæos illos antiquiores & satis recte docentes nobis absurdos proponet. Solenne est ipsis, cum textum aliquem tractant, exempla eorum adjicere, qui sic vel docuerunt, vel vixerunt. Sic in Breschith rabba sect. 30. pr. ubi adducuntur verba ex Proverb. XII, 7. *Inverte impios, & non erunt*, addunt, **זה דור המבול**. Sed *domus justorum stabit*, **זה נח**. Vox **זה** hoc loco sic vertenda est, *Hoc valet de hominibus circa diluvium viventibus*, vel, *Exemplo sunt homines antediluviani*. Ipse in Horis Hebraicis ita verti: *Intelligendi sunt homines antediluviani*, quam versionem jam non satis probo, nisi quis eandem bene interpretetur. Nam non credendum est, Judæos hæc ita explicare, quasi credant, sensum litteralem primarium hunc esse. Sic in Midrasch Mischle fol. 58. 2. ubi explicant locum Proverb. XXX, 2. *Quis ascendit in cælum & descendit?* ajunt, **זה משה**. *Quis ventum collegit in pugillum suum?* **זה אהרן**. *Quis aquam compressit in veste?* **זה אליהו**. *Quis constituit omnes terminos terræ?* **זה אברהם אבינו** &c. intentio Judæorum est, quædam de his in Mosen, Aaronem, Eliam, Abrahamum convenire: verum is, in quem hæc omnia simul conveniunt, nullus alius est, nisi Deus Sanctus Benedictus, quod probe animadverterunt, & nomen filii ejus est Messias.

Alia observatio de particula **אין**. Midrasch Mischle fol. 56. i. ad verba Exod. II, 4. *Et confedit soror ejus a longinquo*: ubi addunt: **אין יציבה**, *Sessio nihil aliud denotat, quam Spiritum Sanctum*, q. d. Amos VII, 1. Vidi Dominum **נצב**, sedentem super altari. Breschith rabba sect. 53. fol. 53. i. ad verba Genes. XXI, 9. *Et vidit Sacra filium Hagaris ludentem*: **אין הלשון הזה של צחוק אלא עו**, *Significatio vocis צחוק nulla est alia, nisi idololatriæ*. Hic notandum, particulam **אין** non interpretandam esse exclusive, sic, ut nulla alia significatio vocis locum habeat, sed tantum ad hunc locum, quem tractant, restringendam esse.

§. 4.

Quum igitur Rabbini veteres hoc modo Sacras litteras rimarentur, unus ex illis, ראש ישיבה, *Princeps Academiæ*, incipiebat, & thema quasi proponebat. Inde solennis est in hujusmodi scriptoribus formula: פתח ר' פלוני *Incepit R. N.* Incipere autem solebant ut plurimum a loco aliquo parallelo, sic ut uterque textus simul illustraretur. Absoluto ejus sermone, alibi Rabbini interloquebantur, & sententiam ejus rationibus vel locis parallelis confirmabant, aut similibus & exemplis productis illustrabant. Inde frequens & ad nauseam usque adest formula: אמר ר' פלוני, *Dixit R. hic, Dixit R. ille.* Licitum quoque nonnunquam erat junioribus & discipulis, ut discendi causa rogarent, & Magistris quaestiones proponerent, quales quid ipse quoque Servator noster observavit, Lucæ II, 46. Sic igitur totum tempus antemeridianum plerumque terebant. Vnusquisque autem eorum in id incumberebat, ut novum quiddam proferret, unde illa quaestio: מה חרש היה בבית המדרש היום? *quidnam novi hodie in Schola occurrit?* Locum adnotavimus in Horis Hebraicis ad verba Lucæ modo citata. Nimirum hæc non sic intelligenda sunt, quasi Judæis antiquis volupe fuisset, quotidie novas interpretationes excogitare, quod eundem sequentibus temporibus fecerunt: sed novam meditationem, novum exemplum, novum simile, novam applicationem & usum, qualia huc usque nondum cognita fuerunt, ut proferrent, huc omne ipsorum studium pertinebat. Dixi, tempus ante meridiem hoc studio Scripturæ S. in Collegiis tritum fuisse, post meridiem igitur rem suam familiarem curabant Rabbini, idque præcipue per mancipia, quæ a gentilibus ære suo comparabant, vel etiam servos Judæos, qualis fuit Tobias servus R. Akibæ, de quo alias. Quum enim a discipulis nullum haberent didactrum, & de publico pauca quædam acciperent, necesse utique fuit, ut hoc modo sibi prospicerent. Quidam igitur eorum mercaturæ, quidam agriculturæ, quidam denique opificiis intenti erant.

§. 5.

Neque aliis auditoribus, plebejis etiam & pueris, prohibitum erat accedere & auscultare. Hinc multi, prout cuique commodum erat, accesserunt, & vel discendi causâ diu ibi commorati sunt, vel etiam in transitu quasi eo pervenerunt, ut tamen aliquid audirent. Fuerunt etiam, quos vana quædam curiositas eo perduxit, ut scilicet nosset, quidnam eruditi inter se agerent. Has & longe plures classes observavit R. Nathan in Aboth, cujus verbo eodem, quem modo citavimus, loco, in Horis Hebraicis adducta sunt.

Loca præcipua, in quibus ejusmodi scholæ floruerunt, sunt Tiberias, Cæsarea, Lydda, Zippore, & Jafne, quæ etiam post destructionem templi adhuc memorantur. Temporibus autem reip. Judææ adhuc subsistentis credibile est, in omnibus fere urbibus tales scholæ fuisse.

§. 6.

Auctores horum Midraschim sunt Rabbinii antiquiores circa tempora Messæ & postea seculo II. III. & IV. viventes, quorum nomina singulis explicationibus vel meditationibus, quas protulerant, adponuntur. Ad quorum cognitionem uberiores faciunt libri ad historiam Judæorum litterariam spectantes, nempe R. Zacut in libro Juchasin, & R. Gedalja in Schalscheleth hakkabbala. Auctores autem compilationum manent incerti, nec aliquod vestigium superest, unde hos exquirere liceat.

§. 7.

Tempus, quo illi auctores vixerunt, modo memoravi, id quod sic probo. Quidam eorum memorant, se templum vidiſſe, alii res gestas Vespasiani, Titi, Hadriani, Antoninorum, Diocletiani, & denique Constantini memorant, ultra quæ tempora nulla amplius Imperatorum mentio fit. Porro ejusmodi res & ritus occurrunt, quæ secula illa docent clarissime: id quod exemplis quibusdam illustrabimus.

I. Scri-

1. Scriptores illi frequenter loquuntur de legionibus, quæ Imperatoribus vel rebelles fuerunt, vel etiam quosdam ad solium extulerunt. Breschith rabba sect. 12. fin. משל ללגיון שהמלך את המלך חזרה. *Simile de Legione, quæ Imperatorem prima omnium proclamavit, de qua Imperator sic dixit: Quandoquidem ea legio me primum omnium proclamavit, dabo ipsi hanc ברוקפי, προκοπήν, præferentiam, ut nunquam a me recedat.* Midrasch Mischle ad c. VI, 32. fol. 53. 3. משל ללגיון אחד שמרד במלך, *Simile de legione, quæ contra Imperatorem rebellavit. Quid fecit Imperator? Samsit instrumenta bellica, illisque obviam processit, magnoque fervore clade illos adfecit.* Sæpius quoque mentionem faciunt de לגיון קשה, *Legione dura, quæ voluntati Domini sui non paruerit.* Jam vero hæc occurrunt in historia Romana apud Svetonium, Dionem, Tacitum & reliquos historiarum Augustæ scriptores, quod Legiones Romanorum talia susceperint, adeoque Rabbinî de his, tanquam de re ipsis nota, loqui potuerunt, & ab aliis intellecti sunt.

§. 8.

2. Alium ritum iis temporibus frequentatum observo, quod principes, cum se conspiciendos præberent, variis acclamationum generibus a populo celebrati fuerint. Midrasch Tehillim ad Psalm. CVI, 2. fol. 39. 3. מלך בשר ודם נכנס למרינה מקלסין אותו שהוא גבור. *Quando rex terrenus ad aliquam provinciam pervenit, tunc homines ipsum celebrant, quod sit fortis, & tamen est infirmus: quod sit dives, & tamen est pauper: quod sit misericors, qui tamen est crudelis.* Idem ad Ps. CXLVIII, 7. fol. 50. 3. הכל מקלסין את המלך. *Omnes celebrant Regem vel Imperatorem, sed quinam primo loco? Resp. בני פלטרין, Palatini, & deinde totus populus.* Vox illa מקלס, origine græca est, vel a κλέος, vel καλός originem habens. Illa ipsa veteris consuetudo Imperatores celebrandi Romanis fuit frequentissi-

ma, qui illa acclamationes sæpenumero valde cumulabant. Evolve Vulcatium Gallicanum in Avidio Cassio c. 13. Lampridium in Alexandro Severo c. 6. 7. & ne nimis operosus sim in congerendis exemplis, Bernardinum Ferrarium in libro singulari, quem de Acclamationibus Veterum dedit.

§. 9.

3. Salutatio matutina in his scriptoribus occurrit. Breschith rabba sect. 28. fol. 27. 1. *Simile de principe, qui palatium sibi edificavit, multosque in eodem habitare voluit: הוּ מַשְׁכִּימִים וְשׂוֹאֲלִים בְּשִׁלּוּמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. qui Matutini fuerunt, & Imperatorem salutarunt, sed tantum nutu & digitis, quæ res non adeo pulchrum adspectum exhibet. Apud Romanos simile quid in usu fuit, tum in ædibus patronorum, tum etiam apud Imperatores.*

4. *Splenium* pro fascia medicamentis illita scriptores seculi argenti habent, Plinius uterque & Martialis: sed & scriptores Rabbinici. Midrasch Tehillim ad Psalm. LI, 2. *Et quandoquidem vulnus meum est magnum, רַחֵם אִיכְפֻּלְנִית גְּדוֹלָה, da splenium magnum. Postea etiam Talmudistæ adhibuerunt.*

5. *Conditum*, media longa, habes apud Columellam & Palladium, rei rusticæ scriptores. Sic etiam Pefikta in Jalkut Simeoni I. fol. 78, 2. *דְּבָרֵי חוֹרָה נִמְשְׁלוּ כְּקֹנֵדִיטוֹן. Verba Legis similia sunt condito. Quomodo hoc comparatum est? Resp. Constat ex vino, melle & pipere.*

Ex quibus omnibus, & aliis longe pluribus, ut opinor, satis clarum erit, illis seculis, de quibus modo diximus, auctores librorum Midraschicorum vixisse.

§. 10.

Sequitur, ut de usu horum scriptorum aliqua moneamus. Et primo quidem illi usum non exiguum ostendunt in stilo Novi Testamenti dextre intelligendo. Quicquid enim hodie dicant, qui Lingvam

Lingvam Græcam in deliciis habent, ejusque puritatem in N. Test. propugnant, Hebraismos tamen nunquam impugnabunt. Nam hi tam clari sunt, ut negotium maximum illi sibi facessant, qui Horas Lightfooti & nostras sibi refutandas sumere velint. 2. Antiquitates Hebraicas hic perspicimus, quia auctores horum librorum partim ipsa republica adhuc durante, partim temporibus destructionem illius proxime secutis, vixerunt. 3. Theologiam Judaicam puriorem ex iisdem quoque colligimus. Quamvis enim non negamus, impuros nonnunquam rivulos hic fluere, distinctionem tamen non immeritro facimus inter illos Judæos, qui Pharisaismi fuerunt fautores, & illos, qui priscam Theologiam ex verbo divino & doctrinis prophetis retinuerunt, illamque assumentis aliis contaminari passi non sunt. 4. Historica quædam tum populi Judaici, tum aliorum quoque inde cognoscimus, quæ alibi non facile reperies.

§. II.

De ipsa methodo hos auctores tractandi, non est quod longiore existam, quia facilis est eorum lectio. Et si obscura quædam insunt, glossæ adjectæ, quales ad Rabboth sunt Mattenoth Kehunna, lucem sufficientem subministrabunt. Porro quæ prima vice non intelligimus, ex repetita & continuata lectione faciliora erunt. Illud autem præterea hic notandum est, in his scriptoribus, quemadmodum aliis omnibus antiquis, id usu venire, ut per manus librariorum, vel etiam falsariorum, mirum in modum sint depravati: De incirtia librariorum omnes eruditi, præsertim Critici, multum huc usque conqvesti sunt. Sed apud Judæos illud quoque observandum, quod ex odio in Messiam & religionem christianam multa eraserint & expunxerint. Verum providentia etiam huic rei subsidia necessaria obvertit, & præcipue Jalkut Simeoni, ut jam supra hoc opere docuimus, hic multa nobis aperuit.

CAPVT V. DE TALMVDE.

§. 1.

TAlmud est opus a Judæorum magistris compilatum, in quod omnia reliqua confarcinarunt, quæ ab antiquis audita vel observata fuerunt. Nolo repetere, quæ jam supra lib. I. de illo prolata sunt, sed tantum ostendendum est, quid ad illius intelligentiam observari debeat. Hic tria consideranda erunt: Scopus operis, Ordo, & dictio.

§. 2.

De Scopis jam superius quædam tacta sunt, quæ jam accuratius evolvemus. Duplicem autem eos sibi præfixisse certum est: *alterum* ut in Mischnam commentarentur, & de traditionibus *παρεχόμενα* disputarent: *alterum*, ut, quæcunque alia huc usque a Magistris suis quocunque modo proposita fuerant, convasarent. Priorem scopum sic observarunt, ut sæpenumero ex Gemaristis incertior abeas, quam ex Mischna. Agnosce vero simul, quam parum exinde fructus ad pernosceudas ex his antiquitates Hebraicas percipere queas. Posteriores longe melius, prout superius jam observavimus.

§. 3.

De ordine si quæras, auctor Mischnæ illum non neglexit, sed methodum satis bonam adhibuit, sic, ut singula locis suis conjuncta sint & facile reperiantur. Ordinem vero Gemaristarum non tam bonum esse deprehendes. Nam in disputando de traditionibus & ritibus gentis suæ admodum sunt obscuri, & nihil fere decidunt. Admove omnes *Claves Talmudicas*, & *Lucernas* quoque *Talmudicas*, imo potius *Diogenianas*, accende, tamen nihil, vel certe paucissima, videbis. In reliquis ordo illorum excusandus potius erit, quam culpandus. Nam si quis sibi proponit res diversissimas in unum volumen contempare,

pare, ille sane occasionem qualemcunque arripere cogitur, ut illas res tam diversas adferat, nihilque illarum negligat. Et sic fecerunt constipatores Talmudis. Nonnunquam occasione loci alicujus Bibliici in medium producti alias de illo, & locis pallelis, sententias adferunt. Aliquando mentione alicujus Rabbini facta, reliqua illius dogmata vel alia notatu digna simul adtulerunt. Et sic quoque, occasione materiae, vel loci, vel temporis arrepta, observationes variae interspersae sunt. Quod si quis vero Judæis id minime condonandum esse putet, is cogitet, cuique liberum esse, sensus animi sui, quocunque velit, modo proferre, alteri autem eandem libertatem concedere, ut scripta sua vel legat, vel abjiciat, nec non de iisdem, quomodocunque velit, judicet. Ego facile concedo, Judæos alias satis confuse scribere.

§. 4.

Quod tandem ad dictionem sive stilum operis Talmudici adinet, & modum illud interpretandi, sequentia juvenibus observanda svideo. *Primum* est, ut particulas, quas in disputationibus suis adhibere solent Talmudistae, sibi cognitae faciant. Optima ratio easdem addiscendi est, si nancisci possint Judæum ad nostram religionem conversum, qui ipsis caput unum atque alterum explicet. Tunc necesse est, ut particulas illas earumque significatum sibi in schedula adnotent, easque deinde in ordinem alphabeticum digerant. Quod si tali via progredi non liceat, sumant ea Talmudis capita, quæ a Ge. Eliesere Edzardo in linguam Latinam conversa sunt, simul Lexicon Buxtorfianum evolvant, & faciant periculum, quo usque in talibus progredi liceat. Nam post diligentiam Edzardi via hæc facta est paullo tritior, quæ antehac tantum non spinis & sentibus erat obsita. Obiter autem & illud addo, me observasse, particulas illas & morem Judaicum disputandi aliquem usum habere ad lucem illis locis Epistolarum Novi Testamenti affundendam, ubi Apostoli disputant. Nam eodem mo-

liiii 2 do,

do, qvo Talmudistæ, objectiones formant, respondent, rursus obijciunt, regerunt, & concludunt: prout ipse aliquando latius docere constitui.

§ 5.

Alterum est, ne credant, se ex Talmude multum in antiquitatibus Hebraicis profecturos. Nam ubi Judæi post destructionem templi inter se adhuc disputant, quomodo hæc vel illa res suscipienda fuerit, quam tuto horum decisione credas, qui te multo, quam antea, incertiores relinquant? Igitur traditiones illorum cum judicio sunt evolvendæ. Eligendum est, quod Scripturæ Sacræ magis convenit, & quod, cæteris paribus, aliorum antiquiorum auctoritas sequendum svaserit.

Tertium est, ut quis sibi proponat, Talmudem constipatum esse ab hominibus malis, perversis, & a Deo in sensum reprobum datis. Hinc observabis, homines communis sensus vix compotes, verbi divini & Messiae hostes, & propriam turpitudinem tantum non ubique plenis buccis exclamantes. Ac proinde non est, quod stupiditatem tuam multis incuses, si non omnia ad unguem poteris explicare & in morem Judæorum decidere. Quem enim pudeat insanientis sapientiæ consultum non esse? Et cui non notum est illud:

Turpe est difficiles habere mugas?

Cum libros fanaticorum evolvimus, in alium quasi orbem delatos esse nos credimus: neque quenquam nostrum pudet, si non omnia stultorum hominum somnia explanare & perspecta habere queamus. Idem & hic valeat.

§ 6.

Quarto, Et hoc tenendum est, non omnem textum Talmudis ita comparatum esse, ut in illo sine arte Critica multum procedamus. No-

tum est, quam parum Judæi in arte modo laudata præstiterint. Hinc varia reperies, quæ non tantum a negligentia librariorum & typographorum profecta sunt, sed etiam a malitia & timore Judæorum ipsorum, ut de Expurgatoribus Pontificiis jam nihil dicam. Memini me aliquando vidisse libellum Judaicum, qui nævos hujusmodi scriptorum & typothetarum annotaverit, sed jam nomen auctoris non succurrit. Ipsi Judæi quædam sua sponte immutarunt, quia sibi ab Italis præcipue cavendum existimarunt, qui facile decretum aliquod durius contra ipsos procurare solent. De Expurgatione librorum Judæicorum inferius quædam memorabo.

Tandem, Quamvis opus Talmudicum maxime obscurum sit, tamen svadeo, ut lector eruditus illud a capite ad calcem perlegat. Rejēctis enim subtilitatibus multa insunt, quæ ad antiquitates Hebræicas, ad historiam populi Judaici, ad historiam litterariam, ad Theologicam Judaicam, & alia varia spectant, quæ, si cum judicio applicentur, poterunt utique rei Christianæ commodum adferre.

CAPVT VI. DE LIBRO SOHAR.

§. I.

DE hoc libro & ejus auctore in hoc volumine subinde quædam interspersa sunt: de Cabbala vero, cujus hic liber fundamentum continet, Libro I. de Messia singularim actum est. Superest, ut ostendam, quomodo in hoc opere tractando versatus sim, & quam juvenibus viam ingrediendam esse auctor existam. Ante omnia hoc monendum est, ut nemo existimet, se ex Scriptoribus Artis Cabbalisticæ a Pistorio congestis, ex Kabbala denudata Knorrii a Rosenroth, & aliis hujuscemodi auctoribus multum posse proficere. Quia enim hi plerumque Judæos recentiores, Cabbalæ interpretes, sectati sunt, neque rem ex principiis suis deduxerunt, necesse est, ut cespitaverint, & Judæos cæcos ductores secuti semet ipsos in foveam præcipitaverint.

§. 2.

Auctor igitur sum, ut Lector, qui ex hoc libro proficere cupit, primum stilo ejus advesiat, quod optime fiet, si Magistrum aliquem doctum habeat: sin minus, ipse se tamdiu exerceat, donec aliquam cum auctore obscuro consuetudinem contraxerit. Deinde, ut scopum auctoris perspectum habeat. Prior est, Scripturam Veteris Testamenti Cabbalistice, hoc est, allegorice interpretari, & inde doctrinas tum fidei, tum morum, deducere. Posterior, Messiam ubi vis quærerere, & suis inculcare. Prior sæpenumero ad posteriorem nos manu quasi prehensos perducit. Ad utrumque, tum stilum, tum etiam scopum libri pernoscendum aliquid faciet, si juvenes quædam loca a me in sermonem Latinum conversa cum textu authentico comparabunt.

§. 3.

Neesse quoque est, ut in causas obscuritatis hujus libri inquiramus; quibus cognitis multa nobis erunt clariora. Quum enim R. Simeon mentis suæ sensa verbis clavis & perspicuis non aperuerit, quod sæpe dolere soleo, necesse est, ut nos illis tenebris lucem aliquam accendere discamus. *Prima* igitur causa est novitas, quæ in modo ipsius proponendi occurrit, quum tale quid in reliquis Rabbiorum libris haud observes. *Alter*a, quod sæpenumero de Messia loqui solet, nomine ipsius non memorato: ita tamen, ut partim ex adductis locis Prophetiis, partim ex locis aliis libri, tum quoque ex analogia rerum prolatarum, facile cognoscas, quid velit. *Tertia*, quod Judæi recentiores, de quo sæpenumero in hoc opere conqueror, quædam ipsis non arridentia expunxerunt, luxarunt, in alium locum reposuerunt. Hinc ipsis Judæis liber est & manebit obscurissimus, nobis autem Christianis multum negotii facessiverunt, qui eum illustrare ausi sunt. *Quarta*, quod a recentioribus liber varie interpolatus est, quorsum omnia fere pertinent, quæ de figuris litterarum, de vocalibus,

bus, & aliis minutis agunt. Hæc tum ex stilo, tum ratione rei ipsius habita, facile dinoscuntur.

§. 4.

Quam vero libri obscuritas difficultatem parit, illam largissimo fœdore compenſat fructus ex hoc libro in rem Christianam redundans. Habes enim in illo magnam partem stili, quem in voluminibus Novi Testamenti Θεοπνεύματος offendes. Habes significatus verborum singulares, habes modum proponendi allegoricum, habes applicationes dictorum & factorum Veteris Testamenti. Imo, qui voce Cabbalæ non offenditur, sed ex æquo rem æstimat, is sine injuria dicet, multa in Novo Fœdere esse Cabbalistica. Id quod quum dico, non hoc volo, Spiritum Sanctum ex Cabbalisticis profecisse, quippe qui longe sapientior est omnibus hominibus, & fons inexhaustus, ex quo homines exiguum sapientiæ suæ particulam petere debent. Sed hoc tantum innuo, illum proponendi morem, quo Liber Sohar utitur, jam antea inter Judæos fuisse usitatum, & Servatorem nostrum, una cum Apostolis, sese huic mori accommodasse. Porro doctrinas antiquas ecclesiæ incorruptæ inter Judæos conservatas deprehendes: cujus rei testem cito hoc volumen, nec non ea, quæ, Deo volente, sequentur.

§. 5.

Reliqua, quæ hic dici poterant, per hoc Opus de Messia variis locis dispersa reperies, præcipue libro I. & II. in duabus dissertationibus de Arbore Cabbalistica. Hic videbunt juvenes, quomodo ego versatus sim, & quam viam ab illis, qui hæc studia tractare cupiunt, ineundam esse putem. Si quibus Deus meliora & solidiora largietur, illis me relicto, se comites adjiciant. Interea sufficit, me lucem quandam operi satis obscuro accendisse. Vindiciæ vero illius, ratione antiquitatis habita, Libro sequenti Rabbinicarum Lectionum reservantur.

CAPVT VII.

DE RELIQVIS SCRIPTORIBVS RABBINICIS.

§. 1.

Reliqui scriptores Judaici, si cum superioribus compares, non magni sunt momenti, neque legentibus multum negotii facessent. Habemus autem libros Dogmaticos, Rituales, Historicos, Philosophicos, Medicos & Miscellaneos: de quibus singulis, quantum instituti nostri ratio permittit, strictim agemus.

§. 2.

I. Libri Dogmatici, ex quibus Theologiam Judaicam addiscas, oppido pauci sunt. Notus est R. Josephi Albo ספר עיקרי, *Liber Radicum*, h. e. Articulorum fundamentalium fidei Judaicæ. Habes etiam quædam in opere Maimonidæ, quæ sub titulis, *de Fundamento Legis*, & *de Messia*, Latine conversa, & separatim sunt edita. Sed hæc ratione stili neminem morabuntur, qui æquabilis & planus est: multo minus ratione doctrinarum, in quibus eque hodiernos Judæorum errores, minime vero antiquam & veram illorum fidem, inuenies. Quamvis autem Judæi paucos scribant libros dogmaticos, multo tamen plures proferunt, in quibus *Casus Conscientiæ* dijudicant. Hujusmodi libros שאלות ותשובות, *Quæstionum & Responsionum* nomine indigitare solent. Hos ut Christiani legant, auctor non sum. Habentur enim ibi discussiones casuum & dubiorum propositorum non ex regulis sanæ rationis aut pronunciatis Sacrarum literarum: sed potius ex deliriis ingenii Judaici per tricas Talmudicas turbati. Hinc usus illorum apud nos nullus esse potest: imo tempus illis evolvendis misere perditur. Controversias Theologicas Judæi non tractant, nisi contra Christianos. Noti sunt libri illorum a Wagenfeilio, sub titulo *Telorum igneorum* editi, & alii ab ipsis quoque Judæis recusi. Hi possunt legi, neque difficultate sua quenquam morabuntur. Leguntur vero tan-

tantum ideo, ut infirmitatem perfidiæ Judaicæ cognitam habeamus, quippe quæ nihil omnino profert, quod nobis firmitatem *תּוֹכֵן אֱמֻנָתֵנוּ הַזֶּה* aliquo modo suspectam reddere queat.

§. 3.

II. Libros Rituales ut Christiani evolvant, auctor omnino sum. Ex illis enim ritus quosdam tum antiquiores, tum recentiores cognoscimus. Notus est liber *מחזור*, *Machzor*, præcipue Hispanicus, qui laciniæ quasdam fatis antiquas continet, præcipue preces illas decem & octo, in quibus venerandæ antiquitatis vestigia deprehendes. Addita sunt quædam recentiora, quæ ab harum rerum peritis facili negotio dijudicantur. Libri reliqui fere omnes tantum ad ritus recentiores noscendos faciunt: & multi quoque illorum lingua Germanica sunt conscripti. Jucundum vero est, nosse, quid in liturgiis suis sequantur, quid singulis anni temporibus, & quid quavis occasione ab ipsis suscipiatur. Habemus libellos varios, *ספר מקוואות*, in quo de lotionibus; *ספר ברכת המזון*, in quo de precibus ante & post cibum sumtum præcipitur; *ספר מענה לשון*, in quo preces diebus novilunii in cæmeterio recitandæ habentur: ut alios plures taceam. Hos quivis sine multo labore & sine magno studiorum apparatu facile percipiet.

§. 4.

Non debeo hic oblivisci librorum fatis notorum, *יר הוּקָה* R. Mosi Maimonidæ, *ארבע טורים* R. Jacobi ben Ascher, & *שולחן ערוך* R. Josephi Karo: de quorum historia qui scire avert, requirat ex Bibliotheca Hebraica Jo. Christophori Wolfii *דֵּר פּאַנאַפּט*. De usu meum est, juvenes discendi cupidos docere. Judæos illis circa antiquitatum gentis suæ notitiam multum tribuere, mirum nemini videatur. Sed Christianis Philologis illud vix condonari potest, quod ex illis Antiquitates Hebræorum discere, & alios docere voluerint. Scriptores

enim non satis antiqui sunt, & ab antiquioribus in multis abeunt. Imo ne quidem propositum ipsis fuit antiquos Hebræorum ritus docere, sed tantum suos informare, quid in variis rituum generibus sequi debeant. Igitur lectio illorum ad antiquitatem cognoscendam non solum inutilis, sed etiam noxia est. Et tamen viri docti secure illos in consilium adhibuerunt, & nullum fere est Antiquitatum Hebraicarum volumen, quod non horum traditionibus contaminatum sit. Imo pleaque Maimonidæ in latinum sermonem conversâ & commentariis illustrata sunt, ut juvenes sic mature a via veritatis abducti fuerint. Verum eos minime usui esse, docet Historia litteraria pragmatice considerata, quæ lux est omnis veræ eruditionis. Si quis Latinam linguam ex scriptis Thomæ Aquinatis aut Bonaventuræ doceret, næ is omnibus, qui sapiunt, risum moveret. Idem tenendum est de his, qui Antiquitates ex suo cerebro scribunt, ad testimonia vero antiquorum non provocant.

S. 5.

Sequuntur libri Historici, quos Judæi habent oppido paucos. Historiæ universalis locum supplet צמח דוד, qui liber Francofurti ad Moenum prodiit. Ad historiam Scripturæ Sacræ chronologicam & accuratiorem facit סדר עולם, qui duplex est, major & minor. Prodiit uterque Amstelodami in 8. nec non cum versione & annotationibus uberioribus Joannis Meyeri, Theologi Harderoviceni. Ad historiam litterariam cum insigni fructu evolvuntur Liber Juchasin & Schalscheleth Hakkabbala. Reliqui particulares tantum historias continent. Exempli causâ, ס' מעשה נסים, complectitur historiam Judæorum Wormatiensium. Liber שבט יהודה enarrat persecutiones Judæorum in Hispania & disputationes eorundem cum Christianis. Hic liber lingua Judæorum teutonica, & Latine quoque per Georgium Gentium prodiit. Est mihi etiam ספר יון טיט, qui persecutiones Judæorum in Lithuania & vicinis terris exponit. Et quis omnes enu-

mera-

meraret? Liber vulgaris, מעשה בוך, historias varias continet, partim ex Talmude, partim ex cerebro Judæorum nugatorio petitas. Omnes hi libri sine impedimento leguntur: sed de fide judicium sæpius est suspendendum.

§. 6. Vinum adhuc memoro, melioris fortasse commatis, qui inscribitur רברו הימים למלכי צרפת, *Chronicon Regum Francorum*. Hunc observabam in auctione Becmanni, Theologi Celeberrimi, quum Francofurti ad Viadrum essem, sed culpa illius, cui licitandi copiam feceram, nancisci non potui: quod sæpius doleo. Nam post hæc nondum in aliquo librorum venalium indice memoratum vidi. Quia vero liber ad media tempora pertinet, potest utique alicui esse usui, si in sermonem latinum convertatur. Qui igitur in Galliis insignem & majoris molis Collectionem Scriptorum ad historiam suam pertinentium curant, de hoc quoque solliciti sint. Nam hic Judæus forte comes fuit Regum Francicorum, ut solet illa gens aulas & proceres libenter sectari, & quædam αὐτόπτης memorat, quæ in aliis frustra quæras. Certe eadem potuit adnotare, quæ obscurus aliquis monachus, aut alius tenebrio, qui parum rebus enarrandis judicii adhibet.

§. 7.

IV. V. De Philosophicis & Medicis Judæorum scriptis (liceat enim hæc conjungere) non est, quod multum laboremus. Multa quondam Aristotelis hebraice verterunt: sed hæc melius ex ipsis fontibus hodie addiscimus: si modo multi adessent, qui Aristotelem ex merito æstimare possent. Si versiones sunt antiquiores, & ex codicibus melioris commatis depromptæ, fortasse possent nobis Aristotelem emendatiorem exhibere. Sed quotusquisque est, qui hanc Criticem exercere vel velit, vel possit? Transeant igitur illi. In recentioribus Judæorum Philosophis ne mica quidem salis inest. Quum enim in rebus ad quæstum spectantibus optime omnium ratione uti sciant, in

reliquis tam sunt plumbei, ut tantum non omnem Philosophiam ridere soleant. Legi aliquem librum ante annos triginta, vel circiter, editum, in quo systema mundi tam crasse propositum fuerat, ut risum mihi moverit. Quæ ibidem de rebus moralibus & physicis præcipiebantur, eodem se modo habebant. Qui ex Judæis hodiernis medicinam faciunt, plerumque in scholis & Academiis Christianorum profecerunt. Sed libri vulgares medici nil habent, nisi formulas quasdam ægrotis præscribendas, quæ nulli usui sunt, nisi quod Commentarium nobis exhibeant in verba Divi Marci c. V, 16. καὶ πολλὰ παῖδ-
σα ὑπὸ πολλῶν λατρεῖν: ubi confer Horas Lightfooti. Et cui usui esset, Medicinam a Judæis addiscere, quam ex libris Christianorum, lingua nota conscriptis, longe melius & accuratius cognoscas?

§. 8.

VI. Accedo denique ad libros Judæorum Miscellanos, qui varie dividuntur. Ego sine ordine, prout quæque incidunt, quædam de his memorabo. Cabbalistæ recentiores vel dogmatici sunt, vel magici. Ego neutros legendos censeo. Quid enim ab his tibi promittas, qui Messiam, totius Cabbalæ scopum & nervum, non agnoscunt, & ex justo Dei judicio sunt διεφθαρμένοι τὸν νῦν? 1. Timoth. VI, 5. At, inquis, usi sunt ipsis, & quidem non infeliciter, Jo. Meyerus, Jacobus Rhenferdius, & alii plures, quorum merita in has literas nemo non extollit. Respondeo: Verum est, quasdam phrasas bonæ frugis, & quasdam etiam sententias in iisdem haberi, quæ cum doctrinis Christianorum aliquo modo conveniunt. Sed illa omnia Cabbalistis recentioribus invitis exciderunt, neque in formam systematis accurati possunt redigi, quod sibi perfecte constaret: quale quid tamen ex libro Sohar duobus speciminibus ostendi. De magicis ne verbum quidem addo, quia non nisi impietatem & superstitionem docent. Est mihi libellus Judaicus sermone Germanico conscriptus,

scriptus, & Amstelodami impressus, qui inscribitur: הקן סוחרים וּהקן חלופים, h. e. *de Ratione mercaturæ & cambiorum*: hic bonæ frugis plenus est. Notum quippe est, Judæos in mercatura multum præstare, & totum negotium, quod cambiale vocamus, ipsis originem debere. Igitur & hic suos non male instruunt, & liber dignus est, qui ab aliis nationibus lingua vernacula legatur. Plura nunc non addo.

CAPVT VIII. DE FINE STVDII RABBINICI.

§. 1.

Multum refert in literarum studiosis, quem quisque scopum sibi præfixum habeat. Plerique bonas literas, etiam Theologicas, tantum quæstus causa tractant, ut aliquando habeant, unde vitam cum suis commode sustentent. Quod etsi per se non sit culpandum, quum sine hujus vitæ adminiculis parum per omnem vitam proficias: tamen homo sordidus, qui non nisi ventri obediens est, & Mammonæ inservit, indignus plane est, cui Deus aliquas ingenii facultates largiatur. Igitur propositum est cuius viro sapienti Deumque timenti, ut non tantum discat, quantum satis est, sed etiam, ut plus ultra cogitet, & de promovendis sanctiorum literarum, simulque Ecclesiæ christianæ, commodis sollicitus existat. Quæ quum dico, non omnibus idem jugum impositum volo. Qui enim ingenio non multum valent, qui opibus non abundant, qui otio destituuntur, qui corpore non valent: uno verbo, quibus Deus hæc atque alia talentorum genera non concedidit, ab illis quoque rationem illorum non requireret.

§. 2.

Finis igitur primarius & ultimus hujus studii sit Gloria Summi

Numinis vario modo promovenda. Quem qui sibi proposuerit, is ex iis, quæ huc usque prolata sunt, facillime potest eligere, quid scopo suo conveniens esse ducat. Si Bibliorum amator est, si verbum Dei ex ipsis fontibus haurire cupit, consulat quoque Rabbinos exegeticos, & cum judicio consulat. Habebit in quo se exerceat, & laborem non frustraneum fuisse, inveniet. Si quis de stilo Novi Fœderis est sollicitus, is non credat, a Lightfootto & aliis omnia sic esse pervestigata, ut nullus novæ inquisitioni locus relinqvatur. Non enim omnia viris doctis simul incidunt, verum in lectione repetita occurrunt, de quibus in prima lectione non cogitabamus: id quod experientia quotidiana me sufficienter docet. Qui Theologiam Judaicam antiquam & puriorem excolere cupit, ille inveniet, in quo se exerceat, & multa producet, quæ non sine insigni comodo & ornamento Ecclesiæ christianæ legentur.

§. 3.

De studio Antiquitatum Hebraicum, quod etiam huc pertinet, Capite sequenti dicemus. Qui hodiernos Judæorum ritus notos habere cupit, is adeat libros Capite superiore memoratos, quibus plures addere poterit, si Judæos vel mediocriter doctos consulat. Nam libellos hujusmodi sæpius recudunt, & lucrum etiam a Christianis non illubenter petunt. Theologiam Judæorum hodiernorum falsam & stultam qui tractare & sibi perspectam reddere volet, (nam & ἐλέγχειν τὰς ἀντιλέγοντας pulchrum est, teste Divo Apostolo) is varios libros pervolvere potest, quorum notitia ex Wolfii Bibliotheca Hebraica & Judaismo detecto Eisenmengeri petenda. Et posterior ille multa jam præstitit ad ματαιολογίαν Judæorum accuratius pernoscentiam. Qui denique res curiosas potius, quam utiles, in libris Judæorum quærit, is tales magno numero & facili negotio inveniet: videat autem, ne otio suo abundet, tempus fœde perdat, cujus

cujus tamen aliquando strictissime reddenda est ratio; & ne ingenium curiositate perversa ad sequeiora defleat: quale quid ingenia desultoria in medio Christianorum cœtu vix evitare solent.

§. 4.

Reliqua unumquemque docebit judicium practicum, quo omnes, qui per aliquod temporis spatium bonis literis immorati sunt, pollere necesse est. Reliquum est, ut illos, qui in hoc studiorum genere nihil egerunt, vel etiam eodem non delectantur, rogatos velim, ne juvenem, ad hæc studia propensum, consilio suo ab iisdem removeant. Novi, quid dicere soleant, panem potius & nummos quærendos esse: neminem esse, qui eruditionem nimiam æquo pretio æstimet: aliis hoc permittendum esse, qui hæc melius præstare possint. Novi quoque, illos, qui se usibus Ecclesiæ & Republicæ speciatim & singulari aliquo modo consecrant, id sæpenumero cum damno rei familiaris fecisse. Absit vero, ut propterea definamus, talentum nobis concreditum ad usum Domini nostri adhibere. Si non semper divitiis abundamus, adsunt tamen, quæ ad hujus vitæ necessitatem requiruntur.

CAPVT IX.

DE ILLIS, QUÆ IN STUDIO RABBINICO ADHVC ELABORANDA RESTANT.

§. 1.

POSTquam Numen benignum mihi quosdam in hoc litterarum genere profectus largitum est, videre cœpi, superesse adhuc quædam, quæ in utilitatem Ecclesiæ & commodum orbis eruditi a viris doctis elaborari possent. Ea hoc Capite proponam, & quidem hac intentione, ut fortasse aliquis in posterum ad hanc vel illam laboris particulam se accingere velit. Vita enim, qua fruimur, brevis est:

magna

magna ejus pars muneri publico, rei familiari, & curæ valetudinis necessariæ debetur. Non admodum multi hoc studiorum genus ita tractant, ut pomœria etiam illorum proferre, & aliquid ad ea melius illustranda possent conferre. Igitur consilium meum quaecumque cum orbe erudito communico, idque hac de causâ, ut Viri docti, quando juvenes in his studiis habent discipulos, ingenio excitatiore præditos, ipsis statim aliquem talis laboris gustum propinent. Tunc enim omnes suas cogitationes eo dirigunt, in lectione auctorum ad negotium suum attentiores erunt, & postea, munus publicum nacti, non facile se ab eodem abduci patientur.

§. 2.

Primum igitur opus, quod orbi erudito necessarium existimo, est **SYSTEMA ANTIQVITATVM HEBRAICARVM**. Multi mirabuntur, in tanta scriptorum copia, qui de his Antiquitatibus solliciti fuerunt, & quotidie solliciti sunt, me adhuc tale opus in desideratis ponere. Notum est, Virum Celeberrimum, Jo. Albertum Fabricium, tam magnam hujusmodi auctorum copiam collegisse, ut ex illis Thesaurum aliquem Antiquitatum Hebraicarum, ad modum Græviani & Gronoviani, confici posse crediderit. Schema illius primum *Thysiafteriologiæ* Godofredi Vogtii, Hamburgi 1709. 8. editæ, præmisit, postea aliquot monumentis auctius Bibliographiæ Antiquariæ inseruit. Multos ibi auctores invenis, qui Theologiam, Historiam & Geographiam Judæorum tractant, & ad ritus ipsorum sacros, civiles & œconomicos, qui propriissime *Antiquitatum* nomine veniunt, parum faciunt. Illi vero, qui Antiquitates κατ' ἐξοχήν ita dictas tractant, plerique satis improvide in operibus suis versati sunt, quia scriptores non antiquos evolverunt, sed plerumque recentiores. Dixi de hac re aliquoties, quum occasio se mihi offerret, jam vero, quando ex professo, ut ajunt, res tractanda est, mentem meam sufficienter aperiarn.

§. 3.

Plerique scriptores, qui de Antiquitatibus Hebræorum eruendis fuerunt solliciti, delectum scriptorum, ex quibus proficerent, non adhibuerunt. Quosunque scriptores primos, Hebraica lingua utentes, nacti sunt, a Judæis præcipue commendatos, hos ad eruendas antiquitates pervolverunt. Non attenderunt, quo seculo quisque vixerit, quo fine scripserit, quali judicio usus sit, ad quos fontes pertingerit, & quæ alia hic consideranda veniunt. Atqui vero in peruestigandis antiquitatibus hæc minime omnium sunt negligenda. Si quis de statu Ecclesiæ primorum seculorum doceri cupit, is scriptores ultimarum temporum non consulit, sed scriptores illius ætatis, de qua est sollicitus. Idem valeat de Judaicis ritibus. Nemini recentiorum tuto fidas, nisi qui ad auctoritatem antiquiorum & classicorum provocet. Igitur Maimonides & alii recentiores, quos modo capite præcedenti memoravimus, non satis caute a viris doctis huc usque adhibiti fuerunt. Doceat eos vel Bibliotheca Wolfiana, quantum Maimonidæ controversiarum excitaverint ætatis illius scriptores, quod decisiones Talmudi contrarias protulerit. Neque nos igitur ipsum porro sequamur, sed potius ex genuinis fontibus ritus Judæorum petamus.

§. 4.

Quinam vero sunt illi? Respondeo: Post sacras litteras & Targumim, libri omnes ante opus Talmudicum conscripti & Sohar, quos jam libro primo de Messia commendavi. Hi evolvendi sunt, & horum traditis acquiescendum est. Antiquiores enim sunt, & partim templum secundum ipsi viderunt, partim eorum, qui viderant, auditores & affectu fuerunt. Volumina Talmudica hic etiam consulenda esse arbitror, sed summo adhibito judicio. Frustra enim hic antiquitatem quæras, cum vides, Talmudistas adhuc disceptare, quid sequendum sit. Et quid ad nos decisiones Rabbanitarum, cum quæri-

mus, quid apud antiquos usu receptum fuerit? Hic quærimus, quid factum & gestum sit, non quid homines otiosi sectandum existiment. Quæ quum dico, non omnes abjiciendos volo, qui huc usque ex Christianis ritus Judæorum tractandos sibi sumserunt. Quæcunque bonæ frugis, h. e. ex scriptoribus antiquissimis petita, in illis invenias, ea retinenda esse censeo: quæ res laborem hunc utique allevabit. Sed quæ ex recentioribus, & Commentatoribus etiam in Scripturam Sacram, adferunt, ea ipsis relinquamus. Sic demum habebimus Systema antiquitatum Judaicarum purius atque sincerius: Et tum demum facessere jubebimus Lundium, Dassovium, & quotcunque recentiores in deliciis habuerunt.

§. 5.

Alterum opus, quod rei christianæ utile admodum existimo, sunt HORÆ HÆBRÆO-TALMVDICÆ IN VETVS TESTAMENTVM, quales in Novum Testamentum jam prostant. De utilitate illarum nemini potest esse dubium. Auctores iidem, quos modo diximus, erunt consulendi. Restat, ut de delectu, qui in hoc opere observandus est, aliquid moneam. Non puto, omnia, quæ veteres dicunt, promiscue esse consarcinanda. Judicium potius adhibendum, & ea seligenda, quæ Chrestomathiam aliquam bene a Rabbini dictorum exhibeant. Huc refero *primo* notationes verborum singulares, quas locis quoque parallelis confirmant: Nam illi significatus vocum de antiquitate alicujus explicationis testantur. *Deinde* explicationes reales, & dogmaticæ, quales sunt, in quibus ad ritum alluditur, aut doctrina ecclesiæ veræ confirmatur. *Tandem* varia quoque admisceri possunt illustrantia, critica, jucunda & ingeniose dicta, quæ se jucunditate non minus, quam utilitate, commendabunt. Jucundum sane est, nosse, quid Judæi antiqui de variis locis senserint: Utile vero, ea in commodum suum & aliorum adhibere.

§. 6.

Neve hic labor prorsus Hercules videatur, hoc indicandum cen-
 seo, quod subsidia, ad illum citius perficiendum, satis luculenta ad-
 sint. Habemus librum בית מדרש, qui Bibliorum numeratorum vi-
 cem sustinet: In quibus quippe libri Midraschici omnes, (excepto
 tamen utroque Pesikta) Sohar, Talmud Babylonicum, & multi alii
 recentiores, de singulis locis tractantes, brevibus numeris indicantur.
 Necesse vero hic est, ut illas librorum editiones, quibus Auctor usus
 est, quasque in medio Volumine indicavit, ad manus habeat noster:
 Vel saltem, si omnes nancisci non poterit, numeros illarum editio-
 num suis codicibus appingat. Porro quoque adest liber a me sæpius
 commendatus, Jalkut Simeoni in universum Codicem Hebraicum,
 cui adjungendus est Jalkut Rubeni in solum Pentateuchum. Prior li-
 bros Midraschicos & Talmudicos, posterior Cabbalisticos excerptit.
 Vterque ordinem adhibet librorum Biblicorum, adeoque multa hic
 jam parata sunt, & tantum ex charta in papyrum describenda. Atta-
 men, si accurate versari quis cupiat, conferendi sunt quoque Aucto-
 res ipsi a Simeone excerpti, nam editiones nonnunquam variant, ali-
 quando utrinque quædam sunt ommissa, adeoque ex collatione duorum
 exemplorum vera & plena lectio feliciter potest restitui.

§. 7.

Tertium opus, quod huc pertinet, est SYSTEMA THEOLOGIÆ
 JVDÆICÆ antiquioris & purioris. De hoc possum esse brevior.
 Nam totum opus ad eum modum ac normam poterit elaborari, quo
 doctrina de Messia a me modo pertractata est. Qui huc usque
 aliquid in hac re præstare conati sunt, antiquos & recentiores com-
 miscerunt, & loco Theologiæ veræ ac sobriæ, confusum aliquid
 Chaos orbi erudito exposuerunt. Quod si Deus mihi vires mentis
 atque corporis farras atque integras per aliquot annorum decursum
 conservare clementer volet, tum sane constitui mecum, hoc opus
 LIII 2 per-

pertexere, quousque pervenire potero. Nam quamplurima huc spectantia in schedulas congeffi, loca scilicet auctorum perquam multa, quæ tantum in ordinem sunt redigenda, adeoque non adeo multum laboris mihi facient. Quod si vero alii cuidam labori destiner, id quod Θεὸς ἐν γένεσιν κείται, & tam strenue pergere nequeam, nunquam tamen hoc studiorum genus plane seponam, sed pro viribus elaborabo, ut saltem unum atque alterum volumen prodeat. Post obitum meum schedæ, quas congeffi, ab hæredibus meis peti poterunt, qui illarum exemplum nemini virorum doctorum negabunt.

S. 3.

Sequitur opus HISTORIÆ LITTERARIÆ JVDÆICÆ, a prisca temporibus usque ad hodierna: opus multi laboris, iudicii, atque utilitatis. Incipiendum erit a lingua & litteris primævis, a dialectis Lingvæ Hebraicæ, ostendendum, quomodo sensim invaluerit dialectus Chaldaica, & post Syriaca: docendum, quis omnibus sæculis docendi & discendi modus fuerit, quoniam Doctores, quæ Scholæ & Academiæ claræ fuerint. Deducenda est corruptio doctrinæ Judaicæ, origo fabularum, sectarum & ceremoniarum. Vno verbo, quæcunque ad Historiam alicujus gentis & lingvæ litterariam spectant, illa omnia ex suis fontibus sunt eruenda. Difficile dixi hoc opus, sed non est insuperabile. Multa enim de variis materiis jam disputata sunt a viris doctis, quæ cum iudicio seligenda ac dijudicanda sunt. Habemus Bibliothecam Hebraicam Wolfianam, opus prorsus insigne, & nunquam satis laudandum. Quæ igitur hic secundum auctores ordine Alphabetico congesta sunt, ea nunc ordine Chronologico erunt digerenda. Multa hic præstitit Vir laudatus, sed spicilegium adhuc largum superest. Cæterum ipsi fontes adeundi sunt, & tunc varia notatu digna occurrent, quæ vulgo non satis cognita fuerunt.

§. 9.

Adjumento præterea erunt scriptores historiæ literariæ Judæorum, quos capite superiore laudavi, sed cum judicio evolvendi. Impedimento erunt multi recentiores, qui alios docere audent, quæ ipsi vix primis labris degustarunt: qui auctores laudant vel dijudicant, quos ne oculis quidem usurparunt. Memini me quosdam superius p. 301. in scenam producere. Aliorum quoque ἀνεμολογία partem constituit Historiæ literatæ, qui loquuntur, quæ non norunt, & testantur, quæ non viderunt. Agnoscant tandem aliquando viri, qui docti haberi cupiunt, insigne hoc animi sui vitium, quo plura sibi tribui volunt, quam a DEO, ab ingenio & diligentia sua nacti sunt. Seqvantur Apostolum, qui vetuit ὑπερφρονεῖν παρὰ τὸ θεῖον φρονεῖν, & potius vult, nos φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν. Roman. XII, 3. Ille sane famæ suæ non satis bene consulit, qui se post mortem quoque viris sapientibus deridendum propinat. Neque is de ecclesia aut orbe literato bene meretur, qui falsa docet, & ingenii potius confusi tenebras, quam veritatem profert. Talentum aliquod a Domino sibi concreditum esse gloriatur, quod nunquam accepit: ergo & hic est servus, qui cum aliis συνδούλοις fraudulenter agit. Sunt, qui a te discere cupiunt, qui propter ingenii imbecillitatem & alia, quæ ipsos circumstant, ad eruditionem majoris gradus pertingere nequeunt. Tu vero illos misere decipis, & in errorem non unum conjicis. Ignoscant Lectores dolori meo, qui hæc mihi expressit, quia in litterarum orientalium studio multi thyrsiferi sunt, pauci Bacchi: quia juniores & in his litteris discendi cupidi ad devia abducuntur: quia denique aliis inde nausea in his proficiendi creatur.

§. 10.

Cum hoc opere Historiæ literariæ sororio velut nexu conjunctum est alterum, CHRONOLOGIA RABBINICA, quæ
LIII 3 scili-

scilicet tempora Rabbīnorum antiquiorum, quantum fieri potest, accurate ponat. Opus hoc insignem in dijudicandis Judæorum scriptis & auctoribus habebit utilitatem. Quemadmodum enim, si quis in Codice aut Pandectis Justinianeis versatur, feliciter in legibus explanandis & dijudicandis progreditur, quia semper auctores adjiciuntur, ex quibus illæ lacinie sunt decerptæ. Hi auctores singuli seculum suum habent, quo vixerunt, & illud ipsum tempus, cum reliquis de vita ipsorum narrationibus, facit, ut Jureconsulti eas leges feliciter explicant. Idem valeat de Corpore Juris Canonici. Eodem modo congeſti sunt libri Judæorum Midraſchici, & ipsum quoque Talmud. Sed in hoc non satis cauti fuerunt Judæi, ut accurate distinguerent, quæ distingvenda sunt. Nimirum libros suos sic descripserunt & postea typis tradiderunt, ut omnia una serie se excipiant, quasi eodem tempore prolata sint. Hæc est difficultas, quam viri docti senserunt, & mihi, præcipue de rebus Theologicis agenti, sæpenumero opposuerunt. Rabbīnos, ajunt, esse recentioris ævi scriptores, quos in Theologia antiqua & puriore testes jure citare nequeam. Respondeo autem, quod jam in præfatione tomī primi a me factum est, distingvendum esse inter seculum compilationis, & inter seculum singularum laciniarum. Vt enim Vlpianus & Cæjus ad seculum Justinianum non sunt detrudendi, quamvis opus demum ævo Justiniani collectum sit: sic nec Rabbīni omnes ad seculum II. & III. quamvis libri Midraſchici tunc consarcinati fuerunt.

§. II.

Hinc igitur plana erit utilitas hujus operis, ut cuivis Rabbīno seculum suum exacte tribuatur. Sed unde, ais, hoc noscendum in tanta Chronologiæ Rabbīnicæ obscuritate? Respondeo, rem non tam esse arduam, si recte suscipiatur. Fundamenti loco poni possunt liber Juchasin & Schalscheleth hakkabala, cui adjungenda erit Orthonis historia Doctorum Mischnicorum, & quæ Jo. Christophorus Wolfius collegit

romo II. & IV. Bibliothecæ Hebraicæ. Tum demum evolvendi sunt libri Midraschici cum Talmude, & computus instituendus. Sunt, quorum seculum exacte potest constitui, utpote qui Hadriani aut Antoninorum temporibus vixerunt. Horum qui præceptores aut discipuli, generi aut focii fuerunt, quique cum singulis eadem ætate vixerunt, multi inveniuntur: & sic de cæteris tenendum. Quamvis igitur Chronologia hæc tam accurate poni nequeat, ut singulis annus nativitatis aut mortis ex vero tribuatur, adest tamen synchronismus, ut ævum cuiusque aliquo modo sciamus. Et hoc efficiet, ut de ætate alicujus doctrinæ aut explicationis prolata certiores esse queamus. Scio, adhuc aliquas difficultates adeste, sed eas vel dexteritas auctoris vincet, vel temporibus futuris superandas permittet.

§. 12.

Si hoc modo in scriptis Rabbiorum versati erimus, pleraque, quæ bonæ frugis apud ipsos sunt, in commodum ecclesiæ decerpta erunt & eruta, & Christiani in multis de hoc litterarum genere melius sentire discent. Bene ageret Ecclesia Evangelica, & quos in ea DEVS Reges & Principes constituit, si unum & alterum virum doctum sumtu publico alerent, qui huic tantum negotio incumberent, & hæc opera elucubrarent. Quam multa præstantur in auctoribus profanis, quæ tantam utilitatem non exhibent. Neque difficultas operum quenvquam deterreat. Qui enim ingenio bono præditus est, qui tempus bene collocare novit, qui se intra terminos suos coërcet, neque per omne librorum genus vagari cupit, qui a ludis, conviviis intempestivis & voluptatibus vulgaribus abstinet, qui valetudinem recte curat, quique gloriam divini Numinis libenter promovet, is omnem hujusmodi laborem lubentissime suscipiet. Ego certe fateri cogor, omnem amaritudinem, quæ cum illo conjuncta est, dulcedine fructuum, quos adfert, uberrime compensari.

CAPVT X.

DE EXPVRGATIONE PONTIFICIA SCRIPTORVM
QVORVNDAM RABBINICORVM.

§. 1.

EX quo Pontifex Romanus cum clero suo in libros eorum, quos ipsi hæreticos esse credunt, grassari cœpit, idem fatum quoque libri Judæorum sunt experti. Quum enim seculo præcipue XVI. in Italia multæ Judæorum essent typographiæ, Venetiis, Mantuæ, Cremonæ & alibi, non potuerunt non libri illorum invidiam quoque Pontificiorum subire. Hinc in urbibus primariis *Revisores librorum* constituunt, qui libros Judæorum certis temporibus perlustrant, vel etiam ex aliis terris adlatos perquirunt, in iisque, quæ ipsis non placent, expungunt, & atramento sic inducunt, ut, nisi aliud libri exemplum ad manus sit, nescias, quid ibi fuerit impressum. De hac igitur materia capita quædam sequentia agent, quia res ita est comparata, ut attentionem Lectoris utique mereatur.

§. 2.

Haud ita pridem nactus sum volumen ex supellectile Lakemacheri τὰ μαχαίρα, qui mature admodum, & cum aliquo veræ eruditionis detrimento, fatis concessit. In hoc continentur Siphra, Siphre, Mechilta, Quæstiones R. Achai Haggaon, Pesikta sotarta, Midrasch Tehillim, Schmuel & Mischle, omnia Venetiis impressa apud Bombergium, charta munda, & typis, ut ille solitus est, luculentis. Verum ille liber subiit manus carnificum & tortorum, sive, ut paulo honestius loquar, Expurgatorum. Exstant nomina eorum sub finem voluminis. Primus crassa admodum Minerva nomen suum ita scripsit: *Dominico Ierosolomino*. Alter est, *Alessandro Scipione Reueditor, Mantua, 1597*. Tertiū nomen, quamvis quater exstet in hoc volumine, vix adsequi potui. Sic igitur habet ejus subscriptio: *Visto per*

per me L. Dominico Carretto 1618. Apparet igitur unam expurgationem hic nequaquam suffecisse, sed eam semel atque iterum repetendam fuisse. Qui vero hi Expurgatores, genus? unde domo? Opto, ut hoc Lectores docere possent, sed adeo obscura sunt hæc in orbe literato lumina, ut nihil huc usque de iisdem narratum a quoquam invenerim. Merita vero ipsorum in has litteras orientales ego fortasse primus omnium deprædicare cœpi.

§. 3.

Quod si vero nosse cupiat Lector, quænam illa sint, quæ Pontificis alicuius expurgatione digna censuerunt, pleraque non admodum magnæ molis esse judicabit. Male habet illos vox מינים, quo Judæi Christianos indignant, quæ *heresim* denotat: vox עבודה זרה, *idololatria*, quo se pungi existimant: porro quod Christiani dicuntur אומות העולם, *gentiles*, quamvis Judæi nunquam solos Christianos sic vocant, sed omnes populos totius terrarum orbis, id quod verba etiam innuunt. Expunxerunt etiam vocem אדום, *Edom*, עשו הרשע, *Esaus impius*, מלכות חייבה, *regnum impium*, מלכות הרשעה, *regnum malum*, מלכות זרן, *regnum superbum*, quibus denominationibus vel Imperium Romanum, vel etiam Ecclesiam Romanam pungi existimant. Neque pati possunt verbum שמר, quod denotat *a religione una ad aliam descere*: hinc delent verba, בשעת השמר, *tempore defectionis*, משומרים, *apostatas*, & similia. Observavi quoque, quod loco vocis deletæ aliam nonnunquam addiderint: e.g. Loco משומרים posuerunt מומרים, & loco שנשמר, emendarunt, שהמיר. Sed res eodem recidit. המיר enim denotat *religionem mutare*. Loca autem singula, ubi Expurgatores tale quid fecerunt, adponere nolo, chartæ parcens, & otio Lectoris. Neque credo, quoniam in hac parte fidem meam in dubium vocaturum, quum Liber omnibus curiosis ostendi queat.

§. 4.

Romæ quoque nomen ter expunctum esse observavi. In Siphre fol. 36. col. 142. ubi hæc narratio exstat : R. Gamliel, R. Jehoschua, R. Eleasar fil Asarja & Akiba, (נכנסינ (לרומי), (a) Romam iverunt, audierunt autem tumultum ejus urbis Puteolis, centum & viginti milliaribus. Priores cæperunt flere, sed R. Akiba risit : Hic eos rogavit : *Qvare vos fle-tis ? Illi vero hunc : Qvare tu rides ? Sed illi priores sic responderunt :* לא נבכה (שהגויים) עוברי עבודה (ורה) מובחים לאלילים. *Annon fleamus, (quod gentiles) idola colentes, iisque sacrificantes & procid-entes, in tranquillitate & bona pace vivunt, scabellum vero DEI nostri (h. e. templum) igne combustum est & bestiis habitaculum præbet.* R. Aki-ba vero subjungit : *Eadem de caussa ego risi, concludendo a minori ad majus. Si scilicet Deus hoc illis exhibet, qui se ad iram concitant, quan-to majora his, qui voluntatem ejus exsequi student.* Eadem narratio habetur in Echa rabbathi fol. 69. 4. & 70. 1. ubi verba sunt eadem, sed nomen Puteolorum aliquanto clarius ibi comparet, quam in Siphre, ubi corrupte legitur מיפטילן. Jalkut Simeoni, qui liber totum fere Siphra & Siphre complectitur, etiam Expurgatorum manus subiisse videtur, I. fol. 271. 4. ubi reliqua omnia comparent, præter nomen Puteolorum, loco urbis Romæ autem habetur כך גרור, *urbs magna.*

§. 5.

Aliud exemplum, ubi nomen urbis Romæ deletum est, habetur in Qvæstionibus R. Achija Gaon fol. 33. col. 130. R. Eleasar dixit : *כל צור מלא שבמקרא, Quotiescunque vox צור plene cum matre lectionis in Scriptura S. legitur, tum de civitate Tyro sermo est.* וכל צר במקרא. *חסר (ברומי) המדינה הכתוב מרבך : Quando vero צר legitur sine Cho-lem, tunc Scriptura loquitur de urbe Roma.* Qvæ sequuntur, testimo-nium

(a) Semel illud hic monendum est, verba expuncta semper a me uncis includi, ut Lectr sine ulteriore monitione illa agnoscat. Qvæ vero in meo codice legi non potuerunt, ea ope alterius non expurgati restituere potui.

nium præbent, Judæos ipsos quædam, quibus Pontificios lædere possent, omisisse. Deest enim novies vox ארור, quæ tamen semel addita est, unde de reliquis judicium non est difficile. Apponamus locum integrum, qui alibi quoque usum suum habet: *R. Levi filius R. Chanina dixit: Idem, qui antiquos (Ecclesiæ hostes) ultus est, etiam sequentes ulciscetur. In Ægyptum Deus animadvertit ranis: כן אף eodem modo in Idumæos, q. d. Jesa. LXVI, 6. Vox tumultus e civitate, vox e templo. In Ægyptios pediculis: sic & in Idumæos, q. d. Jesa. XXXIV, 9. Et commutabuntur fluvii ejus in picem, & pulvis ejus in sulphur. In Ægyptios insectis: sic & in Edom, q. d. Jesa. XXXIV, 11. Et possidebunt eam pelecus & avis solitaria. In Ægyptios peste: sic & in Edom, q. d. Ezech. XXXVIII, 22. Et judicabo ipsum peste & sanguine. In Ægyptios ulceribus: sic & in Edom, q. d. Zachar. XIV, 12. Et hæc plaga est, quæ Deus percutiet omnes populos, qui exercitum ducent contra Hierosolimam, caro cujusque tabesiet, dum adhuc in pedibus consistet, & oculi in foraminibus & lingua in ore ipsum tabesiet. In Ægyptios grandine: sic & in Edom, (hic expresse addita est vox Edom) q. d. Ezech. XXXVIII, 22. Pluviam inundantem & lapides grandinis pluere faciam super eum & catervas ejus. In Ægyptios locustis: sic & in Edom, q. d. Ezech. XXXIX, 17. Fili hominis, dic omni volatili, ut ascendat. Et postea v. 19. Et comedetis carnem ad saturitatem, & bibetis sanguinem ad inebriationem. In Ægyptios tenebris: sic & in Edom, q. d. Jesa. XXXIV, 11. Et extendet super ipsos lineam inanitatis. In Ægypto interfecti sunt primogeniti: sic & in Edom, q. d. Jesa. XXXIV, 7. Et descendent monoceroses cum ipsis, & juvenci cum robustis. עמר ויורו, Et descendunt etiam Idumæi cum ipsis. Hæc explicationis causa Judæi addiderunt. Addimus & sequentia: *R. Abba filius Cahana dixit: Tenebræ & caligo, quæ Ægyptum comprehenderunt, per triduum durarunt: verum illa devastatio & inanitas, quæ hunc mundum comprehendunt, non*
M m m m m 2 ita*

ita. *Vbinam vero illa vastatio mundum comprehendet? Resp.* (ברוך של רומי) *In via versus Romanam.*

§ 6.

Quod si vero hanc expurgationem vocis *Romæ* accuratius ponderemus, de stupore & incitia horum hominum merito conquerimur. Concedamus, Pontificem ipsis injunxisse, ut, si quæ contra urbem Romanam aut cœtum Romano-Pontificium scripta essent, delerent, quid ea, quæ hic expurgarunt, ad urbem Romanam sequiorum temporum? R. Akiba & socii ejus, de quibus §. 4. vixerunt temporibus Hadriani Imperatoris, seculo altero post C. N. At vero nemo non agnoscet, Romam tantum non omnem tunc fordibus ethnicismi fuisse pollutam. Quid mirum itaque, si festum idolis celebratum fuit? si gentiles pro more tumultum ingentem ad celebrandam hanc festivitatem egerant? Idem tenendum de loco sequenti. Non examinabo illam regulam, quæ de voce צר proferatur. Ponamus verò Romam inter & Tyrum aliquam similitudinem intercedere, quid inde? Et quid hoc ad Pontificios? R. Cahana, cujus filius Abba sub finem §. 5. memoratur, fuit ex Scriptoribus Gemaricis, cujus seculum accuratissime definire non possumus. Ponamus illum vixisse seculis ultimis, V. scilicet aut sexto, tum sane ingens vastatio in via Romanam ferente observata fuit, quum Herculi ac Gothi urbem, rerum huc usque dominam, subverterent. Quæ hic Rabbinii dicunt, ea Salvianus quoque exaggerat, in libro, quæm *de Gubernatione Dei* inscripsit. Quæ vero de idololatria Romanorum & diebus ipsorum festis agunt, ea scriptores antiqui pariter ac recentiores eodem modo non tangunt solum, sed & pertractant. Quæ igitur in aliis partim tolerant, partim laudant: (e. g. opus Giraldi *de Diis & Deabus gentilium* laudem utique suam habet) cur in Judæis expungunt? In promptu causa est. Si illi Expurgatores scripta Ju-

dæo-

daorum legere & intelligere potuissent, certe tale quid nunquam commisissent. Auguror autem, & quidem non immerito; eruditionem illorum in scriptis Judaicis ultra non pertigisse, quam ut observarent voces quasdam, quales sunt אורם, אורם, אורם, אורם, & alias, quas supra §.3. memoravimus. Vbi has observarunt, ibi stilum suum verterunt, sive illa ad rem facerent, sive minus.

§. 7.

Et hactenus equidem ostendimus, Expurgatores injuriam Judæis fecisse, nunc vero etiam docendum, illos in semet ipsos & cœtum suum fuisse injurios. Quid si dicat aliquis, clerum Romanum pati nolle, ut idololatria Romanorum gentilium a Judæis taxetur, idque non sine causâ fieri? Et cur nolunt pati, de Edomo ejusque gente mentionem fieri? Hostes sane fuerunt Ecclesiæ veræ, & typus eorum, qui ecclesiam veram temporibus N. T. eodem modo affligunt. Nolunt igitur ulcera sua a Judæis fricari, quanto minus a Christianis? Si credunt, se nomine Idumæorum pungi, quam ob causâ id credunt? Oportet sane eos in aliquibus cum iisdem convenire. Quemadmodum, si quis in Mohammedanos invectivas tolerat, is ostendit, nihil sibi cum iisdem esse commercii: qui vero eas pati nolit & nequeat, is causâ sibi cum illis communem esse confitetur. Et hæc quidem hactenus. De tenebris in via, quæ Romam ducit, quidni Judæis ad stipulemur? Maximæ enim tenebræ sunt in ecclesia Romana, quippe in qua verbum Dei occultatur, & laicis legendum prohibetur. In has igitur cogitationes ut incidamus, faciunt Everriatores nostri, quos si male res habet, sibimet ipsis culpam tribuant.

§. 8.

Observavi porro, vocem חֲמִין bis ab iisdem expunctam fuisse in Siphre fol. 57. col. 225. ad verba Deuter. XXXII, 13. Et comedit proventum agrorum meorum. *Illa sunt quatuor imperia s. monarchiæ.* Et fugere fecit ipsum mel de petra: *Illi sunt exsuctores, qui terræ*
M m m m 3 *Israël-*

Israëliticæ inherent, & si quis denarium ab ipsis extorquere vellet, petra sunt duriores. Verum למחר, cras, h. e. futuris temporibus, Israëliticæ facultates eorum consequentur, quæ illis tunc melle & oleo dulciores erunt. Alia explicatio ad vers 14. Butyrum vaccæ: חילו הביטקיים, והגמונים שלה, Hi sunt Principes & præfecti eorum: Cum pingvedine renum: intelliguntur vasa vacua eorum &c. Alter locus habetur ibidem fol. 58. col. 232. ad verba Devter. XXXII, 37. Et dicet quis: Vbinam est Deus ipsorum? R. Jehuda explicat hæc de Israëlitis. R. Nechemja vero de gentilibus. R. Jehuda hunc sensum statuit: Israëlitæ dicturos esse ad gentiles: הריכּן הביטקיים והגמונים שלכם, Vbinam sunt Princeps & præfecti vestri? De voce פּיטקיים liceat hoc obiter monere, quia in Aruch- & Lexico Buxtorfiano eam frustra quæres: Vox origine græca est, a πιντράκιον, quod tabellam denotat, & hoc significatu Judæi adhibent, & scribent פּתק. Hoc loco intelligo talem tabulam, in qua series & genealogia Principum habetur, adeoque pro ipsis Principibus accipitur.

§. 9.

Sed quare, inqvies, Expurgatores vocem הגמון, quæ græcam ἡγεμών exprimit, nequeunt concoquere? Responso facilis est illis, qui scripta Judæorum hodiernorum parumper versarunt. Hi enim Pontificem Romanum κατ' ἐξοχήν vocant הגמון. Ride vero, Lector, inconditum & inconsideratum horum hominum timorem. Liber Siphre est antiquissimus, & diu ante conscriptus, quam Episcopi Romani nomen Papæ assumerint, vel etiam Judæi recentiores illos הגמונים vocare cæperint. Quod si vero forex indicio suo se prodere cupit, per nos sane sint Papæ tales הגמונים, quales a Judæis describuntur, scilicet, qui pingvedinem terræ comedunt, & ad quos jure dicere liceat: Vbi est Deus vester? Nobis, Evangelicis, hic nec feritur nec metitur.

CAPVT XI.

DE EXPVRGATIONE LIBRI MECHILTA, ET
QVÆSTIONVM R. ACHAI.

§. 1.

JAm ad alia quædam miscella pergimus. In Mechilta fol. 2, 4. ubi ad verba Exod. XII, 2. commentantur, inter alia hæc habentur: *Quando Scriptura dicit: Hic mensis primus esto vobis; intelligendum est vobis, Israëlitis, non vero gentilibus. Quod si quis objiciat: Cur vox לכם, vobis, addita est? Annon etiam Adamus primus sic numeravit? Verum nos discimus, quod Israëlita annum secundum Lunam, gentiles vero secundum Solem numerant. Non sufficit autem Israëlitis unus ex triginta diebus, verum attollunt oculos suos ad Patrem ipsorum, qui in cælo est. וכשהחמה לוקה [סימן רע לגוים שהם מונים לחמה] וכשהלבנרה : לוקה סימן רע [לשונאיהם של] ישראל שהם מונים ללבנרה* Et quando Sol deficit, [id signum malum est gentilibus, qui annos solares habent:] Si vero Luna eclipsin patitur, id signum malum est [osoribus] Israëlitarum, qui annos lunares habent.

Censura hæc nullius est momenti, quia ex sacris litteris & astronomia notum est, eclipses nihil portendere, quia rationes physicas earum novimus. Possemus igitur hujusmodi superstitiones ingenio Judaico facile relinquere. Osores vero Judæorum Christiani non sunt, quia ipsis a Servatore injunctum est, ut omnes homines, etiam inimicos, amore prosequantur. Quod si igitur omnes Christiani re ipsa ostenderent, se Judæos non odio, sed amore prosequi, bene esset. Sed quia dantur utique in numero eorum, qui Christiani dicuntur, homines perversi, qui Judæos odio prosequuntur, illudque odium sæpius exseruerunt, expungendum erat hoc nomen, ne veritas ipsa doceret, nos alios odio habere, ac proinde veros Christianos non esse.

§. 2.

Mechilta fol. II, I. in edit. Amstel. fol. 21, I. Exinde R. Simeon dixit: [טוב שבגוים חרוג] *optimus quisque inter gentiles* (editio Amstel. loco גוים *habet עכום, idololatrias*) *est interficiendus, optimi cujusque serpentis cerebrum est conterendum.* R. Simeon filius Gamliel dixit; *Veni & vide זו: חייבת של מלכות וגדולה, divitias & magnitudinem regni hujus peccaminosi.* Impia est hæc doctrina Judæorum de interficiendis gentilibus, quæ & alibi in scriptis ipsorum habetur: an vero expurgando libros ea ex mentibus ipsorum evellatur, hoc est, de quo valde dubito. De regno peccaminoso inferius dicendi occasio redibit.

Ibidem fol. 35, 2. (edit. Amstel. fol. 61, 2) ad verba Exod. XXIII, 4. Quando occurreris bovi inimici tui. *Secundum verba R. Josæ, per hostem intelligitur gentilis idololatra: & hinc cognoscimus, quod idololatricæ hostes Israëlitarum vocentur, ubicunque sic legitur Deuter. XXIII, 10.* Quando egredieris in castra contra hostes tuos: c. XXI, 10. Quando egredieris in bellum contra hostes tuos. *R. Elieser dixit: בגר שחור [לסורו] De profelyto, qui a Judaismo recedere cupit, Scriptura dicit. R. Isaac dixit: De Israëlita [משומר] qui defecit, Scriptura loquitur.*

Ibidem fol. 36, 1. (edit. Amst. fol. 62, 2.) *Secundum verba R. Josiae, םהגויים ןמן עברים ןהלוקח ןעלרים, ille qui servos praeputiatis a gentilibus emit, die Sabbatho ejusdem dignationis est, qua reliqui Judei die profesto.*

Si talia ex Theologis Pontificiorum moralibus & casuistis deleri
& expurgari deberent, longe plura & spurciora essent delenda.

§. 3.

In Qvæſtionibus R. Achai varia qvoqve expunxerunt. Fol. 2. col. 7. ex-
ſtat diſputatio R. Akibæ cum Turno Rufo de die Sabbathi, qvæ qvi-
dam jam habetur in Tanchuma fol. 37. 2. & ex R. Bechai adducitur ab

Eisenmenger, hic tamen repetenda, ut videamus, quidnam Everriatores nostri hic præstiterint : Dixit R. Akiba, unde hoc discamus, nisi ex flumine Sambatjon? qui per totam septimanam currit, [ובשבת] sed die Sabbathi consistit. Respondet Turnus: De hoc fluvio nihil credo, locum enim illius non novi. R. Akiba pergit: Abi ad magos & præstigiatores: horum opus omnibus diebus procedit, [sed die Sabbathi] non procedit. Imo mortui quoque sciunt, quod sit Sabbathum, & viventes illud observare nolunt. Porro dixit: Abi ad sepulcrum patris tui, ex quo singulis diebus fumus ascendit, (sed die Sabbathi) non item. Abiit igitur & inquisivit de sepulcro parentis, & vidit, quod singulis diebus fumus ascendat, (die vero Sabbatho) minus. Iussit Akiba, ut observationem repeteret, quod ille fecit, & idem observavit. Respondit autem R. Akiba: Fortasse parens meus proselytus factus est, hinc (die Sabbathi) fumus ex sepulcro ejus cessat. Akiba regerit: Interroga ipsum patrem, qui tibi veritatem dicet. Abiit, eumque per magiam e sepulcro evocatum sic allocutus est: Quenam causa est, quod Sabbathum tota vita non observasti, (במיתחתך אתה משמר) & post mortem illud observas? Respondit pater: Non illud ago: verum est Angelus nobis præfectus, cui nomen Dumah, is judicat nos singulis diebus, (ובערב שבת) vespere autem Sabbathi cum tenebrascit, בל קול, vox divina מְשַׁמְרָם dicit: Cessa ab his impiis, ut quiescant; hinc nos quiescimus (השבת) בכל, per integrum Sabbathum. (ובמנוחאי נשבת) Exeunte vero Sabbatho, cum tenebræ adveniunt, clamat ille Angelus, qui spiritibus præfectus est: Redeant nunc in infernum, nam Israëlita nunc liturgiam suam absolverunt. Quæris vero, Lector, cur hæc induxerint? Quia figulus figulum odit. Evolve modo Dialogos Gregorii, & alios hujusmodi fabulatores.

§. 4.

Ibidem fol. 9. col. 34. Unde probas, quod ancilla ethnica Judeo matrimonio jungi non debeat? Ex loco Genes. XXII, 5. Sedete vos hic cum asino. [עם הרומה לחמור] h. e. cum eo, qui asino similis est. Istiusmodi flosculos Logicæ asininæ Judæis nemo jure invidet.

Fol. 14. col. 55. *R. Elieser ben Asarja dixit:* ערלר [היין] מאוסר [היין] שנהתגנו כר רשעים. *Rejiculum quid est præputium, per illud enim ignominia adficiuntur impii. Nescio, quid hic sibi velint.*

Fol. 21. col. 84. ad verba Devter. VII, 27. *Abominando abominaberis eam sc. idololatriam:* Hic duæ lineæ expunctæ sunt: צר באי זר [הא באי זר] היו קורין בית גליא קורין אותו בית כריא. פני מלך קורין פני כלב [הא באי זר] Quomodo illud faciendum est? Hoc modo. Si scilicet templum vocant Domum excelsam, nos vocamus illud Haram. Facies Regis vocamus faciem canis: Oculos omnium, oculos spinarum.

Tale quid etiam habetur fol. 22. col. 85. *R. Huna filius Manoach dixit nomine R. Acha filii R. Ika:* ליה לגוי [ליה לגוי] שרי ליה לבר ישראל למימר [ליה לגוי] ואתמר רב אשי האי מן רסני שקלה לעז ואותביר בשן ותזו שלך. ואמר רב אשי האי מן רסני [ליה לגוי] שומעניא שרי לבווי בשן וג'מ' [ליה לגוי] Permissum est Israëlita dicere ad gentilem vel Christianum: Sume idolum & projice in locum, quo homines solent mingere. *R. Ase vero addidit: Qui famam ejus deturpare cupit, is licite verbum turpissimum pronunciare potest.* Literæ שין ורזו denotant vocem שחן, mingere: illæ vero שין וג'מ' radicem שחן, qua Judæi rem quamvis turpissimam indigitare solent, ut in utroque Lexico testatur Buxtorfius.

Ibid fol. 24. col. 94. *Tradunt Rabbini nostri, ad verba Exod. XX, 20. Non facietis אהי, mecum Deos argenteos aut aureos. Non facietis secundum imaginem ministrorum meorum, quales sunt rote, Seraphim, animalia sancta aut angeli ministeriales. Alii dicunt, quales sunt Sol, Luna & stella. מניין [רמות אדם] Vnde probatur, quod imago hominis prohibita sit? Dixit R. Huna filius R. Ase: Sic explicuit Raf: Si audietis me, legendum est אותי: Non facietis me, nempe [אדם] faciem hominis. Et traditio est, omnes facies licite figurari posse, præterquam [hominis].*

CAPVT XII.

EXPVRGATIO LIBRORVM PESIKTA SOTARTA
ET MIDRASCH TEHILLIM.

§. 1.

Seqvitur in Volumine meo Pesikta sotarta, ex quo sequentia expunxerunt. Fol. 17, 1. postquam de purgatione puerperarum ad Levit. XII, 8. actum fuerat, hæc addita expurgantur: (והשומים אשר באו וחדשו דתורם מקרוב באו לא שערום אבותינו זל וטעו להאמר בכל קרש תגע זו בעלה.) *Stultos vero, qui venerunt, & nova statuta introduxerunt, quia nuper demum venerunt, nibili æstimarunt Patres nostri; erraverunt enim dicentes, nullam rem sanctam a tali muliere tangi debere.* Christianos hic pungi fatis clarum est.

Fol. 24, 1. ad verba Levit. XVIII, 22. משכביו ואשה מלמד ששני משכביו ואשה והבא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב: Obscœna hæc sunt, & non vertenda.

Ejusdem commatis ea sunt, quæ deleverunt fol. 26, 1. ad Levit. XX, 13. משכביו ואשה זה בא ללמד ונמצא למד מגיד [שני] משכביו ואשה לחייב על העריות מיתה בשני משכבות בין כדרכה בין שלא כדרכה. Observa hic, eadem, quæ modo deleta fuerant, hic relictæ fuisse.

§. 2.

De Messia etiam quædam expunxerunt fol. 58. 2. ad verba Numer. XXIV, 17. Et delebit angulos Moab. R. Huna nomine R. Levi dixit: Docet nos Scriptura, quod Israëlites colligendi sint in Galileam superiorem, ויצפה עליהם שם [משיח בן יוסף] מתוך הגליל, ibi respiciet ad eos Messias filius Josephi ex media Galilea. Exinde vero cum omni Israël ascendet Hierosolymam, ut illud impleatur, quod dictum est Daniel. XI, 14. Et filii violentorum populi extollentur ad stabiliendam visionem, & impingent. ורואו עליה. (וכונה בית המקדש ומקדש קרבנות) Ille vero (Mef-

(Messias) ascendit, [*& edificat templum, & sacrificia offert.*] Et ignis descendet de cælo, ipse vero omnes gentes delebit. Seqvuntur alia quædam de Messia: post lineas vero XIV. sic pergunt, adducentes verba Zachar. XIV, 12. Et hæc erit plaga. Et Israëlita postea exulabunt in desertis palustribus, ut pascantur urticis & radicibus juniperorum per dies XLV. Nubes autem majestatis divinæ illos circumdabunt, & Israëlita ibi erunt absconditi. Si quis autem illorum in corde suo cogitationes malas contra DEVM S. B. habebit, hunc nubes foras projiciunt, ut gentiles ipsum interficiant. וְיִשְׂרָאֵל הָרַבָּה יֵצְאוּ אֶל אוֹמוֹת הָעוֹלָם. (.) Et ex Israëlitis multi ad gentiles deficient, quibus tamen cum reliquis in mundo futuro nulla portio erit. Qui vero semet ipsos per XLV. dies urticis affligent, eos postea Schechina Babelem proficisci jubebit, q. d. Michæ IV, 10. Et venies usque ad Babel, ibi eripieris. Et bath kol iterum clamabit: לְכוּ [לאֲדוֹם וְעֵשׂוּ] שָׁם נִקְמְתִי נִשְׁנַאֲמַר וְנַחְתִּי נִקְמְתִי [בְּאֲדוֹם בִּיר עֲמִי] [לְאֲדוֹם וְעֵשׂוּ]. Venite (ad Edom, & facite) ibi ultionem meam, (q. d.) Ezech. XXV, 14. Et dabo ultionem meam (in Edom per manum populi mei) Israël. Et Israëlita venient (Romam,) & vox cælestis tertium audietur: Facite ipsi, quemadmodum Josua urbi Jericho.

Ultima hujus libri habentur fol. 89. 3. ad verba Deuter. XXXIII, 38. Qui pinguedinem sacrificiorum eorum comedent: intelliguntur sacrificia mortuorum: bibent vinum libationis eorum. אֲלֵךְ נִסְכֵּי עֲבוּדָה [זֶרַח]. Intelliguntur libamina idololatrarum. (Censor & hic & alibi voci expunctæ זֶרַח inscripsit aliam אֱלִיל, & in עֲבוּדָה ה' mutavit in ה' servile, quod & alibi sæpius in hoc volumine usu venit.) Surgant & auxilietur vobis: שְׁעִתִּירִין כָּל אוֹמוֹת הָעוֹלָם לוֹמַר אֵךְ שָׁקֵר בָּחֲלוּ. & auxilietur vobis: אֲבוֹתֵינוּ הָכֵל וְאִין כִּם מוֹעִיל. Nam omnes gentiles ita dicturi sunt: Nihil est, quod timuerunt patres nostri: inane est, & nullam plane utilitatem adfert.

Qvæ hic Judæi dicunt, ea vera sunt. Qvum enim majores nostri deastros suos abjicerent, hæc, & non alia fuerunt verba illorum.

§. 3.

Vltimum locum occupat Midrasch Tehillim, Schmucl & Mischle. In primo multa expunxerunt. Ad Psalm. II, 7. fol. 4. Filius meus es tu: [מכאן תשובה למינין שהם אומרים יש לו בן ואח' מותיב ליה] בן לי אתה: אינו אומר אלה בני אתה: [Ex his verbis respondere potes hæreticis, qui dicunt, Deum habere filium. Tu vero tali sic responde:] Non scribitur h. l. לי, Filius mihi, sed, בני, Filius meus tu es. Effugium hoc Judæorum fatis stolidum non erat delendum, ut responfiones eorum infirmæ eo melius oculis omnium paterent.

Fol. 10. 2. ad Psalm. IX, 7. Ad hostem qvod adtinet, consummatæ sunt devastationes in æternum: *Hostes consumti sunt, & ruina ipsorum perpetuo durant.* [קונסטנטינוס בנה קונסטנטינא, Exempli gratia [Constantinus extruxit Constantinopolim,] Pilus construxit Puljam, (monstrum hominis & urbis) Antiochus Antiochiam, Alexander Alexandriam, Siculus ædificavit Siciliam. Omnes illi deserunt, sed ruina illorum adhuc durant. Paullo post sic explicant: Hostis consummatæ sunt devastationes: כגון קסרין (ורוסי), Qvemadmodum Cæsarea & Romæ. Non invidendi erant hi flosculi Judæis, sed potius profectus eorundem in Geographicis commendandi. Sic nos facimus, & Varillasium laudamus, qvod Thuringiam, Coronellum vero, qvod Meissen inter Academiæ Germaniæ posuerunt. Imo si in hujus Bibliotheca, quam vocat, Vniuersali vocem Alemagna evolvas, vix aliquid fani in eodem deprehendas.

Fol. 17. 2. ad Psalm. XVIII, 8. Quando DEVS S. B. mundum suum contemplatur, [טרטיסאות ובתי קרקסאות] & theatra & circos videt, gentiles vero in tranquillitate & quiete vivere, cum templum devastatum sit, & filii ipsius in angustia versentur, tum ira sic efferve-

ferveſcit, ut mundum devaſtare cupiat. Theatra & circi in honorem idolorum erecta ſunt, horum ſane excuſatio non erat ſuſcipienda.

§. 4.

Fol. 35. 4. ad Pfalm. LXXVII, 32. *R. Barachias & R. Simeon filius Joſe nomine R. Meir hæc protulerunt: Deus S. B. Jacobo ſcalam oſtendit, in qua Babel aſcendit LXX. gradus & deſcendit: Media L. duos & deſcendit: Græcia CXX. & deſcendit: [Edom] plus, quam par erat, aſcendit, quod cum Jacobus videret & timeret, dixit ipſi Deus S. B. (Jeſa. XLIV, 2.) Ne timeas, ſerve mi Jacob, [כָּשָׁם שֶׁנִּפְלוּ אֵלָיו כֵּךְ יִפְּלוּ אֵלָיו] *Quemadmodum illi ceciderunt, ſic [hi quoque] cadent.* Maniſteſtum eſt, hic de Imperio Romanorum agere, quod cecidiſſe poſt tempora Valentiniani II. nemini eſt dubium.*

Fol. 37. 3. ad Pfalm. LXXX, 14. *Quomodo comparata eſt ſus? Reſp. Diffindit ungulas ſuas, quaſi dicat: Videte, me eſſe animal mandum. [כֵּךְ עָשׂוּ הָרָשָׁע גִּנְנָב וּגְזוּל וְחוֹמֶס וּמְרָאָה כְּאֵלֹהֵי הֵם רִינִים שֶׁל אִמָּה:]* Sic etiam Eſavus impius furatur, rapinam exercet & violenter agit, & tamen judicium juſtum ſe exercuiſſe videri cupit.

Fol. 41. 1. ad Pfalm. XCI, 16. Et oſtendam ipſi ſalutem meam: [זֶה אַחֵר מִן הַמְּקִרְאוֹת הַקְּשִׁין [שִׁישׁוּעָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא יְשׁוּעָתוֹ שֶׁל] הַקֶּכֶה. Hic unus eſt ex textibus difficilioribus Scripturæ S. docens ſcilicet, [quod ſalus Iſraelitarum eadem eſt ac ſalus] Dei S. B. Hæc meditatio Judæorum litteræ nimium inhæret, ſi vero recte interpreteris, non prorsus mala eſt. Memini jam ſuperius talia quoque adſuiſſe.

Fol. 56. 3. ad Pfalm. CXL, 3. ubi citant verba Daniel. VII, 7. 8. Et ecce animal quartum tremendum &c. obſervavi cornua &c. [כִּנְגַר] אֱלֹהִים [מוֹצִיא דְּבָרִים קְשִׁים וְחוֹרּוּפִים וְגִרּוּפִים] *Loquebatur [contra] Deum: [produxit verba dura, blaſphema & convitia.]* Hæc rurſum agunt de Imperio Romano.

§. 5.

Sub finem hujus Commentarii in Pfalmos exſtat ſingularis Commen-
tarius

tarius in Psalmum CXIX. qui tamen Auctorem habet recentiorem Mattathiam *היצהרי*, & sacra Pontificiorum subinde vellentem. Quapropter etiam Everriatores nostri varia in eodem deleverunt. Verum quia exemplum Amstelodamense hunc ipsum Commentarium non habet, Bombergiano vero alio horum Midraschim jam quidem destituor, non possum aperire, quænam hic expuncta sint.

In Midrasch Mischle nihil, quod magnopere notatu dignum foret, expunxerunt, præterquam uno loco, ad Cap. XXX, 28. Aranea manibus suis textit, & in palatiis regum versatur. Verba illa difficulter legi potuerunt, nec ab exemplo Amstelodamensi quicquam auxilii fuit. Postquam vero succum mali citrei iisdem instillavi, tum demum transparuerunt verba expuncta: *וְאוֹרְחֵי אֶדֹם* [Intelligitur Edom populus impius,] *רַבֵּל קִימָא רַמֵּן מִשְׁתַּכְחָנָה* [Intelligitur Edom populus impius,] *qui nullam fœderum rationem habet.* Notandum vero hic est, quod exemplum Amstelodamense a Bombergiano hic toto cœlo distat, & longe plura complectitur, quam hoc, in quibusdam mire variat. Fortasse, si operæ pretium invenero, caput unum atque alterum adducendis variantibus lectionibus impendere potero.

CAPVT XIII.

RECENSIO EORVM, QUÆ IN TALMVDE SVNT EXPVRGATA, ET QVIDEM AB INITIO VSQVE AD TRACTATVM BAVA KAMA.

Volumina Talmudica jussu Pontificis maximi per Marcum Marini, Brixensem, Everriatorem Optimum Maximum, expurgata esse, res in vulgus est notissima. Quia vero editiones antiquæ non expurgatæ Venetæ & Lublinensis sunt rarissimæ, Amstelodamensis quoque a. 1644. & sequentibus expressa Judæis & Christianis auro carior habetur, neque tamen hodie ubivis prostat,
contra

contra vero præter antiquam Basileensem expurgatam adfunt tres Francofurto-Viadrinæ, quæ manibus virorum doctorum plerumque teruntur; in gratiam eorum, qui editionem cæstratam possident, singula, quæ expuncta sunt, hic adponam.

Si vota hic quicquam valerent, optarem ut illud exemplum Talmudis oculis usurpare potuerim, de quo sequentia narrat Michaël de la Roche tomo XIV. Memoriarum Britannicarum p. 492. 493. *Il y a dans la Bibliothèque publique d' Oxford un Exemplaire du Talmud de Babylone, imprimé à Venise en dix Volumes in folio, lequel appartenoit à Selden. Cet Exemplaire avoit été revu, conformément aux ordres de l' Inquisition, par un Capucin, qui a raturé tous les Passages touchant le Messie, la Vierge Marie, les Apôtres, & les Evangelistes, & tous les endroits, où il est parlé de l' Empire Romain, que le Talmud appelle: Malcouth Harasha'a, Regnum impium. Ces Passages raturez ne sont point lisibles: l' Encre a tellement pénétré le Papier, que l' on ne sauroit même lire les mots de la page opposée. Monsieur Gagnier a transcrit tous ces Passages sur un autre Exemplaire du même Talmud, imprimé à Amsterdam, dont chaque page répond exactement à l' Edition de Venise. Il les a traduits en Latin par l' ordre de feu M. Loyd, Evêque de Worcester, qui avoit dessein de les faire imprimer avec tous les endroits de ce Talmud, où il est fait mention de faux Messie Barcocheba. Monsieur Gagnier a aussi copié & traduit tous ces Passages, & ceux qui regardent le Rabbin Akiba, & la ruine de Bether, qui arriva l'an 52. après la destruction de Jerusalem, sous le regne d' Hadrien. Il seroit fort à souhaiter, que M. Gagnier voulût publier ce Recueil. Tous les Curieux le liroient avec plaisir.*

Quia vero exemplar expurgatum ad manus non fuit, extantiora tantum, ubi scilicet spatia relicta sunt, descripsi & Latine verti, quia opus integrum conferre tanti non est. Quæ hic omiſſa sunt, alio tempore supplebuntur.

In Tractatu

BERACHOTH

Fol. 58. 2. pr. qvædam expuncta sunt in hac traditione: *Tradunt Rabbini nostri: Si quis domos Israëlitarum stantes videt, ille has preces recitat: Benedictus ille, qui summat fines viduæ. Qui vero domos tales destructas videt, sic orat: Benedictus iudex veritatis.* [כתי א"ה כישזכן אומר בית גאים יסח ה' בחורבנן אומר אל נקמות הופיע:] *Si quis domos gentilium stantes videt, tunc dicit verba Proverb. XV, 25. Domum elatorum evellat Dominus. Quod si vero devastate sunt, tum dicit ex Psalm. XCIV, 1. Deus vindictarum, Domine, Domine, Deus vindictarum, emerge.]*

Eadem columna: *Videns sepulcra Israëlitarum, sic orat: &c. כברי* [א"ה אומר בושה אמכם חפרה וילדתכם וגו'] *Quod si quis vero sepulcra gentilium videt, is dicit Jerem. L, 12. Pudescit mater vestra, & rubore suffusa est genitrix vestra.]*

Ex fol. 63. qvædam allegant Tosephoth ad tractatum Schabbath, prout paullo post sequetur. Sed folium illud nihil de R. Tam aut Pappo Judæ filio habet. Nisi typographus me jam urgeret, totum Caput ultimum hujus tractatus perlegerem; igitur ad aliud tempus illud rejiciendum erit.

SCHABBATH.

Fol. 104. 2. qvædam desiderantur, qvæ supra habes Libro IX. de Messia, p. 695. nunc addo, qvæ in Tosephoth ibidem sunt omissa: אמו מרים מגדלא נשיא היה. והא קאמר בפ"ק רחגיגה. (ר"ד) רב ביבי הוה שכיח גביה מלאך המות כו' אל לשלוחיה זיל איתיה לי מרים מגדלא נשיא משמע שהיתה בימי רב ביבי מרים מגדלא נשיא אחיה היתה אנ' מלאך המות היה מספר לרב מעשה שאירע כבר מזמן: *Mater ejus,* (qui in Gemara filius Satda dicitur) *fuit Maria comitrix mulierum. Et ecce legitur cap. I. tractatus Chagigah fol. 4.2. R. Bibi, cum Angelus mortis apud ipsum esset &c. dixit ad nuncium ipsius:*

Hor. Hebr. Tom. II.

O o o o o

Abi

Abi & adduc mihi Mariam ornatricem capillorum muliebrum. *Possët exinde concludi, tempore R. Bibai aliam quandam Mariam, capillorum muliebrum ornatricem fuisse: Sed quid si dicamus, Angelum mortis R. Bibai narrasse rem, quæ diu ante illud tempus gesta fuerat? In editionibus autem expurgatis loco verborum adductorum hæc leguntur:*
 בן סטרא מ'ורת דהאי בן סטרא דאמרינן הכא הוה בימי פפוס בן יהודה דהוה בימי ר' עקיבא כדמוכח בפרק בתרא דברכות (דף כג):
Filium Satda, de quo hoc loco sermo est, R. Tam dicit vixisse diebus Pappi filii Jehuda, qui fuit tempore R. Akiba, quemadmodum ostendi potest ex cap. ultimo tractatus Berachoth fol. 63.

Fol. 116. 1. omiffa sunt verba: ספרי המנין. *Libri hereticorum: Rabbi Meir eos vocat גליון, propterea quod Christiani vocant eos אונגליא. R. Johanan autem vocavit eos: עון גליון.*

ERVVIN.

Fol. 66. 1. editiones expurgatæ imo & Amstel. prior spatium quatuor versuum vacuum exhibent, quasi aliquid ibidem esset omiffum: sed editiones integræ nihil hic suppleant, & spatium potius pro figura supplenda reliquunt.

JOMA.

Fol. 77. 1. duo magna spatia relicta sunt in Gemara & Raschio: sed nihil deest.

SOTA.

Fol. 44. 2. fin. hæc defunt: משרבו מקבלי צדקה מן הנכרי' היו: *Postquam multiplicatus est numerus eorum, qui eleemosynas a peregrinis accipiunt, Israëlita facti superiores, illi inferiores: Israëlita præcedunt, illi sequuntur.]*

BAVA KAMA.

Fol. 13. 2. ubi disputant, in facultatibus foederatorum, quæ sub alterius cura sunt, damnum resarciri debere, quædam expuncta sunt:

Ver-

Verba Miſchnæ ſunt : נטעים שהן של בני כרית , *Bona quæ ad ſederatos pertinent* : Gemariſtæ ad ea ſic diſputant : מאי [אי] למעוטי דנכרי הא קתני ליה לקמן שור של ישראל שנגח של נכרי פטור [למעוטי דנכרי הא קתני ליה לקמן שור של ישראל שנגח של נכרי פטור] : *Quinam vero obligatur ? An alienigenæ obligatus eſt ? Atqvi jam ſupra adſuit traditio : Si bos Iſrâilitæ percufferit bovem alienigenæ, Iſrâilitam eſſe immunem. Ita fert traditio, & ſic iterum atque iterum explicatur.*

Ibidem fol. 38, 1. magnæ aliquot lacunæ relictae sunt, tum in Gemara, tum in Tosephoth, tum etiam in Raschio. Verba Mischnæ, quæ & ipsa fol. 37, 2. immutantur, hæc sunt: שור של ישראל שנגח, qvæ & ipsa fol. 37, 2. immutantur, hæc sunt: *Si bos Israëlita percusserit bovem alienigenæ, tunc immunis est dominus a resarciendo damno.* In Mischna Surenhuliana loco vocis נכרי legitur ע'כום, idololatræ. In Codicibus autem expurgatis verba sic fluunt: *Si bos Israëlita percusserit בארץ ישראל, a bovem Aegyptii in terra Israël, tum immunis est dominus.* Verba Gemaræ expurgata hæc sunt: [אמרי מה נפשך או רעהו דוקא דנכרי כי נגח דישראל נמי לפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישראל כי נגח דנכרי נחייב אמר רבי אבהו אמר קרא עמר וימורד ארץ ראה ויתר גוים ראה ז' מצות שקבלו עליהם בני נח כיון שלא קיימן עמר והתיר ממנום לישראל רבי יוחנן אמר מהכא הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונן לישראל חניא נמי הכי שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור שור של נכרי שנגח של ישראל בין הם בין פוער משלם נזק שלם שנ' עמר וימורד ארץ ראה ויתר גוים ואומר הופיע מהר פארן מאי ואומר וכי תימא האי עמר וימורד ארץ מבעי ליה לכדורב מתנה וכדורב יוסף ת'ש הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונן לישראל מאי רדב מתנה דאמר רב מתנה עמר וימורד ארץ ראה ויתר גוים מה ראה ראה שבע מצות שנצטוו עליהם בני נח ולא קיימום עמר והגלה אותם מעל ארמתם ומאי משמע דהאי ויתר לישראל דאגלוי הוא כתיב הכא ויתר גוים וכתיב התם לתר בהם על הארץ ומתרגם לקפצה כחון על ארעא מאי רב יוסף

יוסף דאמר רב יוסף עמד וימודר ארץ ראה ויתר גויים מה ראה ראה
שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד ויתחירן להם
איתגורו איתגור אם כן מצנו חוטא נשכר אמר מר בריה ררבנא לומר
שאפילו מקיימין אותן אין מקבלין עליהן שכר ולגא [והתננין וכו']
Questio est: Quidnam sentis, cum vox רעהו (qvæ habetur Exod. XXI, 33.)
simpliciter addatur, an etiam, si bos alienigenæ bovem Israëlita cornu petit, is
inimicus erit? Et si vox רעהו non præcise accipienda est, an etiam, si bos
Israëlita bovem alienigenæ percusserit, ille condemnandus erit? R. Asbu hoc
solvit, & ad hunc textum provocat, Habac. III, 6. Stetit & mensuravit
terram, vidit & adjudicavit gentes. Vidit scil. septem præcepta, quæ
Noachide observanda susceperunt: cum vero illa non observarent, DEUS
stetit & divitias eorum Israëlitis adjudicavit. R. Jochanan dicit (idem
probari posse) ex illo Deuter. XXXIII, 2. Illuxit ex monte Paran:
nimirum ex Paran ostendit Israëlitis divitias eorum. Sic quoque hoc loco
traditio talis est: Si bos Israëlita bovem alienigenæ percusserit, possessor liber
est: si vero bos alienigenæ percutiat bovem Israëlita, sive innocens est, sive
convictus, damnum præstatur integrum, q. d. Stetit & mensuravit terram,
vidit & adjudicavit gentes. Et alibi: Ostendit ex monte Paran.
Quidnam vero volunt sibi verba ואמר, Et alibi dicit Scriptura? An putas
innui verba Habacuci: Stetit & mensuravit gentes? Questio sane de
hoc exorta est inter R. Matthana & inter R. Josephum. Veni & audi, ad
hec verba: Ostendit de monte Paran, divitias scilicet gentilium ostendit
Israëlitis. Quamnam vero sententiam habet R. Matthana? Ille dicit innui
verba: Stetit & mensuravit terram, vidit & adjudicavit gentes. Quid-
nam vidit? Vidit septem præcepta Noachidis imposita, quæ tamen non
observarunt. Quo facto Deus stetit, eosque e terra sua in peregrinam
ejecit. Quinam vero sensus est vocis ויתר & adjudicavit? Resp. Habet
significationem exilii & deportationis, quemadmodum hoc loco: ויתר
גויים, & alibi Levit. XI, 21. לנתר בהם על הארץ (proprie: ad salien-
dum.

dum cum ipsis super terra) ubi Targum Onkelos ita vertit : לקפצה בהון על ארעה : (quod equidem vertere, & quidem recte, potes : ad salientum cum ipsis in terra : sed Judæi ex alia significatione excludendi sic intelligi malunt) ad ejiciendum eos de terra. Quamnam vero sententiam habet R. Joseph ? Is ad verba : Stetit & mensuravit terram, vidit & adjudicavit gentes ; ita commentatur : Quidnam vidit ? Vidit septem præcepta Noachidis imposita, quæ tamen non observarunt. Stetit igitur Deus, eosque Israëlitis adjudicavit, hosque in illos quasi concitando concitavit. Objeccio : Quod si ita est, (quod scilicet Deus bona gentilium Israëlitis libere capienda dederit) certe DEVS eos ad peccata peragenda quasi conduxit. Sed respondet Mar filius Rabbana : Ita dicendum, quamvis Noachide præcepta sua observassent, nullam tamen propterea mercedem eos accepturos fuisse. At, inquires, nullamne vero mercedem accepturi fuerunt] Sane traditio est &c.

Subjicimus hic statim annotationes Raschianas expunctas : הופיע גילה סמונן והתירו : מפארן כשסיבב והחזיר את דתורה על כל האומות ולא קבלוה : והגלה אותם וכגון כפתורים היוצאים מכפתור וכגון ובשעיר ישבו החרים וגו' וכן אותות הרבה : לומר שאפילו מקיימין הופיע, h. e. *Vox* אותן כו' שהרי אינן מצווים אבל מעונשן לא פטרן : Devter. XXIII, 2. denotat, quod Deus Israëlitis divitias gentilium revelaverit, easque illis licitas esse voluerit. (מפארן) Postquam Deus Legem suam omnibus nationibus obtulit, quam tamen non receperunt. (והגלה אותם) Quemadmodum Caphthor eos, qui prodierunt ex Caphthor, & quemadmodum in Seir habitaverunt Horitæ, Devter. II, 22. 23. & sic de aliis multis populis. (לומר שאפילו מקיימין אותה) nam illis nihil præceptum est : verum eos reos agit, non vero liberos relinquit :

Sequuntur Tosephoth : עמד והתיר ממונן לישראל משמע דווקא בענין זה שנגזר שור שלנו שור שלהם ולמד בפרק בתרא (דף ק"ג) גזל גוי אסור נידח אבל ל"מ מותר קשה :

מפארן הופיע מסונן לישראל פה שטיבך והחזיר ההורה בכל האומות
ולא קבלוה משמע ש'רל דבפארן נגלה לאומות כן משמע בתרגום
ירושלמי דמסורא דגבלא אהגלי לבני ישמעאל ופארן ארץ
ישמעאל היא כדכתיב בהגר והשב במדבר פארן ובריש מסכת 'עז
(דף ב) אית דגרסי מאי בעי בשעיר מאי בעי בפארן וק' דבשבת (דק פט)
פר' ר'ע משמע דפארן הוא סיני דקחשיב ה' שמות שנקראו לו מדבר צין
מדבר קדש מדבר פארן מדבר סיני מדבר קדמות ונראה דמדבר סיני
מדבר גדול הוא. ומצד אחד נקרא סיני ומצד אחר נקרא פארן וכל ה'
שמות דקחשיב בשבת ה' חלקים היו בו שכל אחד שמו נקרא כן ואעפ'
דקריש התם לכל השמות אין להקפיד על זה ובאותו צד ששמו
ישמעאל. פארן נגלה לבני ישעאל. *Stetit Deus, & adjudicavit Israëlitis bo-*
na illorum. Sensus simpliciter est de hac re, quando bos noster bovem il-
lorum ferit. Si quis vero dicit, quemadmodum capite ultimo hujus Tra-
ctatus (fol. 113. 2.) habetur, prohibitum esse diripere gentilem, ejus doctrina
moralis nimis est laxa. Contra si quis dicat licitum esse, ille nimium du-
rus est.

Ex Paran ostendit) divitias gentilium Israëlitis. Sensus horum verbo-
rum est, quod Deus S. B. circumiverit, & Legem suam omnibus genti-
bis revelaverit, quam tamen non receperunt. Constat igitur, verba hæc
illud indigitare, quod Deus in Paran revelatus fuerit gentilibus, quem
sensum etiam exhibet Targum Hierosolymitanum, ubi sic (a) vertitur:
Ex monte Gabla revelatus est filiis Ismaël: & Paran est terra Ismaëli-
tarum, quemadmodum de Hagare scriptum est Genes. XXI, 21. Et
sedit in deserto Paran. Sub initium vero Codicis Avoda Sara fol. 2. 2.
sunt, qui sic legant: Quidnam sibi vult (Moses) verbis Seir & Paran?
Et habetur in Schabbath fol. 89. 1. quod R. Eliezer Paran dixerit esse Si-
nai, quippe qui locus quinque nomina habere credatur: Desertum Zin,
Deser-

- (a) Hodie in Targum Hierosolymitano hæc verba sic leguntur: **הופע ביקריה על**
טורא דגבלא למתן אוריהא לבני ירשמעאל: *Apparuit in Gloria sua*
in monte Gabla, ut daret Legem suam filiis Ismael: Quæ res documento est, illud
Targum a descriptoribus successu temporis variatum esse.

Desertum Kadesch, Desertum Paran, Desertum Sinai, Desertum Kad-
muth. Apparet vero Desertum Sinai magnum fuisse, quod ex una parte
Sinai, ex altera vero Paran dictum sit. Et omnia ista quinque nomina,
quorum in Schabbath mentio fit, quinque partes illius fuerint, quarum
quæque suo proprio nomine indigitata sit. Quamvis vero omnia hæc no-
mina commodè sic explicari possint, tamen non sollicitè de hoc laborandum
est, & dicendum, quod in illa parte, cujus nomen est Paran, Deus se
Ismaëlitiis revelaverit.

Eodem fol. 38. in Gemara expunxerunt hanc historiam : תנו
רבנן וכבר שלחה מלכות הרשעה שני סרדיוסות אצל חכמי
ישראל למדנו תורתכם קראו ושנו ושלשו בשעת פטירתן אמרו
להם דיקדקנו בכל תורתכם ואמת הויה חוץ מדבר זה
שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של נכרי
פטור ושור של נכרי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד כשלם
נ'ש מה נפשך אירעהו דוקא מפילו דנכרי כי נגח דישראל ליפטר
ואירעהו לאו דוקא מפילו דישראל כי נגח דנכרי ליחייב ודבר
זה אין אנו מודיעים אותו למלכות. Tradunt Rabbini nostri : Misit
aliquando regnum impium (Imperium Romanum) duos Præfectos ad
Sapientes Israël, cum mandato, ut ipsos Legem docerent. Quo facto Judæi
cum illis semel, iterum ac tertium Legem pertractarunt. Quum autem di-
mitterentur, dixerunt : Accurate perquisivimus totam Legem vestram :
omnia in illa sunt vera, præterquam hoc, quod dicitis : Si bos Israëlita cornu
petit bovem peregrini, possessor liber est : si vero bos peregrini feriat bovem
Isrælitæ, sive innocens, sive convictus, damnum integrum præstatur. Quid-
nam vero sentis, cum vox רעהו, Exod. XXI, 33. simpliciter legatur, an et-
iam bos alienigenæ, cum bovem Israëlita cornu petit, is immunis erit? Et si vox
רעהו non præcise accipienda est, an etiam, cum bos Israëlita bovem alie-
nigenæ percusserit, ille condemnandus erit? Verum hanc rem magistratui non
indicamus.

Paucæ, quæ Raschius adnotavit, hæc deleta sunt : למדנו תורתכם : חוץ מרבר זה והם לא גילו להם מעמו של רבר שיהיה ממונו של גוי בחזק' הפקר מפני הסכנה : רגירופ' : הויה כלפי מעלה : *Docete nos legem vestram. Præterquam hoc) cujus tamen sensum Judæi gentilibus non aperuerunt, quod scilicet opes gentilium juris communis sint, & ab omnibus capi queant : idque propter periculum evitandum. Quid est blasphemia) contra DEum. Annotatio ultima simul cum reliquis expuncta pertinet ad verba Gemaræ sequentia, quæ expuncta non sunt, neque ad rem præsentem pertinent.*

In Tosephoth ejusdem paginæ hæc expuncta sunt : אלה האדם [תימא ה' אין הגוים קרויין אדם כדתנינא בפרק המקביל (דף קטו) אמר ר' שמעון בן יוחי אין קברי מטמאין באהל שנאמר אדם כי ימות באהל אתם קרויים אדם ואין הגוים קרויים אדם] ואת וה' גוים נמי קרויים אדם כדכתיב לולי ה' שיהיה לנו בקום עלינו אדם וי'ל' דבמקום שמוכר השם מזכיר האומות בלשון אדם כלומר דבר חלש נולד מאדם וכן גבי חירם אתה אדם ול'ל' אל וכן מה יעשה לו אדם ור'בנא הק' מדכתיב ואתן אדם תחתיו ותירץ דדרשינן ואתן אדם תחתיו גבי ההויה וומארה כ'פכ דברכות (דף סד) וה' דאמר בהשולח (דף) יש קנין לגוי ב'אי לחפור ברה בורות שיחין ומערות מדכתיב והארץ נתן לבני אדם בני אדם משמע אדם הראשון:

קראו ושנו ושלשו זאת הא אמרינן בחגיגה (דף יג) המלמד תורה לגוי עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב ויל' דעל כרחם עשו על פי דברי המלכות ולא נתחייבו למסור עצמן אי נמי עשו עצמן גרים דאיכא בסיפרי דפרש' אף חובב עמים: .

Ad verba : אלה האדם) *Dicere potes, gentiles non vocari homines, quemadmodum traditio exstat in Capite מקביל (Bava mezia) fol. 115. (ubi tamen tale quid non exstat.) R. Simeon filius Jochai dixit : No solemus*

eos, qui se in tentorio polluant, sepelire: nam Lex ita dicit Numer. XIX, 14. Homo si moriatur in tentorio. Vos vocamini homines, gentiles autem non vocantur homines. ---- Quod si dicas, gentiles etiam vocari homines, q. d. Psalm. CXXIV, 2. Nisi Dominus esset nobiscum, quando infurgunt contra nos homines. Sunt etiam, qui dicant, Deum, cum hominum mentionem facit, gentiles innuere, quasi dicat: Ab homine gentili non nisi res debilis procedit. Sic de Hiram Ezech. XXVIII, 2. 9. Et tu homo es, non Deus. Et Psalm. LVI, 12. Quid faciet mihi homo? Et R. Jehuda filius explicuit ex illo loco Jesa. LXIII, 4. Et dabo אדם, homines loco tui: remque ita decedit, ut explicatio sit: Et dabo אדם, Edom loco tui: h. e. Romanos, quemadmodum explicatur in Berachoth fol. 62. 2. (non 64. ut in edit. Amstel. falso allegatur) Porro habetur in capite השולח, in tractatu Gittin fol. 47. 1. Gentilis in terra Israëlita locum emere potest, ubi puteum, foveam aut speluncam fodiat; id quod probatur ex loco Psalm. CXV, 16. Et terram dedit filiis אדם, hominis: ubi Adamus primus intelligendus est.

Semel, iterum ac tertium Legem pertractarunt) Quod si opponas, adesse traditionem in Chagiga fol. 13. 1. Quicumque gentilem in Lege informat, ille transgreditur præceptum affirmativum, quia Scriptura expresse dicit Psalm. CXLVII, 19. Annuncians verbum suum Jacobo. Sunt vero etiam, qui dicunt, quod necessitate coacti id fecerint, ut voluntatem magistratus implerent, neque rei propterea fiunt, quod semet ipsos tradidissent, quamvis etiam semet ipsos profelytos fecissent, quod habetur in Siphri (fol. 60. col. 240.) ad verba Deuter. XXXIII, 3. Etiam amans gentium.

Eodem fol. 38. 2. quædam verba ex Gemara ejecerunt Everriatores: חנו רבנן [שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור ו] שור של כותי שנגח. של ישראל הם משלם חצי נוק ומועד משלם נוק שלם. הם אומר [שור של ישראל שנגח] שור של כותי [פטור ושל כותי]. Tradunt Rabbini nostri: [si bos Israëlita boven;

bovem Samaritani percusserit, *Israëlitæ liber est: verum*] si bos Samaritani bovem *Israëlitæ* percusserit, & quidem integer (ratione scilicet famæ) restituat dimidiam partem damni: si vero convictus erit, (quod scilicet cornu petita sit) damnum integrum præstabit. R. Meir dicit: [Si bos *Israëlitæ* percusserit] bovem Samaritani, [possessor immunis est: si vero bos Samaritani] percusserit bovem *Israëlitæ* &c.

Sequitur Glossa Raschii: שור של ישראל שנגח של כותי פטור לקמן מוקי טעמא דקנס הוא שקנסים שלא יטעמו ישראל בנותיהם ודיון בקנס זה אבל כולי האי לא קנסין להו שיהו הם משלמין על התם נזק שלם ורבי מאיר חשיב כותי כנכרי: *Si bos Israëlitæ percusserit bovem Samaritani, possessor immunis est*) Jam antea ostendimus, sensum hunc esse, Samaritis quasi mulctam aliquam esse impositam, ne abscondant (clanculum auferant) *Israëlitæ* filias eorum. Et sufficiat hæc mulcta, in reliquis omnibus vero eos non sic mulctamus, ut pro innocente damnatum integrum præstent. R. Meir autem Samaritanum ut alium gentilem reputavit.

Ibidem in Bava kama fol. 41. 2. pauca verba expuncta sunt: מתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם [לנכרי והרג ישראל] לנפלים: והרג בן קיימא: *Si quis intentionem habet occidendi jumentum, & occidat hominem, [peregrinum, & occidat Israëlitam,] ἔκτεμα, & occidat partem satis maturum.*

Ibidem. fol. 44, 2. in Gemara: אמרי רבי ינאי פרט לזורק: אבן לגזן היכי דמי אילימא דאיכא תשע גוים ואחד ישראל בניניהם חיפוק ליה דרובא גוים נינהו אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל לה צריכא דאיכא תשעה ישראל ואחד גוי דאף על גב דרובא ישראל נינהו כיון דאיכא חריג גוי בנייהו הוה ליה קבוע כמחצה על מחצה דמי וספק נפשות להקל: *Qui ex schola R. Fannai prodierunt, hæc dixerunt: Quidnam tibi videtur de eo, qui lapidem temere projicit? An dicendum, quod si novem sint gentiles, unus vero Israëlitæ inter illos, illud profit illi, quod plures genti-*

gentiles inter eos fuerint? Quod si dimidia pars sint Judæi, dimidia gentiles, periculum vitæ tam levis momenti non est æstimandum. Neque necesse est, ut Israëlita sint novem, & unus gentilis, quamvis plures sint Israëlita & unus gentilis, tamen firmum est, dimidiam partem utroque æque valere, periculum vero vitæ non tam levis momenti esse æstimandum, (ut alter scilicet qui lapidem temere projecit, propterea mori debeat.)

Ibidem in Glossa Raschii: פרט לזורק אכן לגו לתוך חבורתם : אנשים [ויש שם גוים וישראל ואיכא למימר לגוים נתכוון : תיפוק ליה דרובה גוים נינהו ולא איצטריך קרא למפטריה : ואי נמי חמשה גוים וחמשה ישראלים לא איצטריך קרא למפטריה דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה דהא ספק נפשות להקל : לא צריכא דאיכא תשעה ישראל דאי לאו קרא הוי אמנא זיל בתר רוב ולישראל איכוין ואעג דדילמא לאו להאי איכוין נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב קא משמע לן קרא דהואיל והל גוי קבוע בנייהן כמחצה על מחצה דמי וספק נפשות להקל ולכל מילא דקיימא לן קבוע כמחצה על מחצה דמי מהאי קרא נפקא לן : Excepto si quis lapidem absolute projicit in medium) nempe in conventum hominum, [ibique simul sunt gentiles & Israëlita : tum dicendum est, quod talis intentionem habuerit gentilem ferendi. Profit illi, quod plures gentiles inter eos fuerint, adeoque Scriptura non opus habeat illum absolvere. Et quamvis quinque gentiles & totidem Israëlita adsint, non opus habet Scriptura, ut ipsum absolvat. Sic enim Deus ipse dicit Numer. XXXV, 24. 25. Et judicabit congregatio inter percutientem & vindicem sanguinis. --- Et eripiet tota congregatio percussorem e manu vindicis sanguinis. Nam periculum vitæ est leniendum. (h. e. si hominem a morte possumus liberare, id faciendum est.) Non necesse est, ut sint novem Israëlita) Si enim hoc non esset, Scriptura decideret, sequendum esse numerum majorem. Quod si intentio fuit Israëlitam percutiendi, quamvis etiam hunc forte non tetigerit, vel si hunc intenderit, Ppppp 2 alium

alium vero interfecerit, tum reus est : sic enim verba Scripturæ sunt intelligenda. Quod si quis vero gentilem in medio aliorum sibi interficiendum præfixerit, tunc idem decidendum, ac si ex utrisque tum Judæis tum gentilibus dimidiis numerus adfuerit, & periculum mortis est restringendum. Sic in omnibus aliis casibus, quando aliquis sibi certam personam percutiendam præfixit, tum idem est, ac si ex utroque genere æqualis numerus adfuerit, & decisio ex hoc textu est desumenda.

In Tosephoth ibidem : כל קבוע כמחצה על מחצה דמי מהכא נפקא בכל דוכתי כדאריה בפך וכתובות (דף טו) ותימא ר'ש קבוע מנליה ואין לומר הכא כדמסיק בערכין (דף ז) ובהנשרפים (דף עט) ר'ש וליף נתיננה נתיננה איתר ליה וארב לו לקבוע ראבתי לתנא דבי חזקיה קשה מנליה : דכל קבוע ועוד כיון דפטור ר'ש אפילו בכולן ישראל עד שיאמר לפלוני אני מכיון לא שייך למרשיה כלל ויל' דר'ש בכולן ישראל וגוי אחד ואמר לאותו שעומד שם אני מכיון דפטור ממעם קבוע מוארב לו דכהאי גוונא כולן ישראל חייבין :

Si quis sibi certam personam percutiendam præfixit, de est, ac si ex utroque genere æqualis numerus adfuisse.) Ex hac ratione ita decidimus in reliquis omnibus locis, quemadmodum exstat c. I. tractatus Ketuvoth fol. 15. r.

Quod si dicas, undenam R. Simeon sententiam suam petiit de eo, qui sibi certum aliquem occidendam præfixit ? Imo non debebat sic dicere, quemadmodum concluditur in Eruchin fol. 7. r. & Sanhedrin (c. IX. quod incipit הנשרפים f. potius הנשרפים (ואלו הנשרפים) fol. 79. r. nam R. Simeon sic docet propter verbum נתן, quod exstat Deuter. XIX, 12. quæ respicit verba : וארב לו, & insidiatus est ei, ibid. v. 11. quæ agunt de eo, qui certum hominem sibi sumferat. Quod vero traditio domus Hiskie ipsi adhuc durior est, unde hoc habet, quod omnis, qui sibi aliquem interficiendum præfixit, ipsumque intendit, liber sit : R. Simeon autem idem dicat, quamvis omnes sint Israëlitæ : usque dum dicat : In hunc ego intendo : non convenit, rem tam generatim decidere. Sant, qui dicant, quod mens R. Simeonis sit, si omnes sint Israëlitæ, & unus gentilis, & quis ad alium

adstantem dicat : In hunc, qui ibi stat, ego intendo ; quod is liber sit ab intentione, propter verba : וארכ : nam hac ratione omnes Israëlita rei erunt. Hæc mihi aliquanto obscuriora fuerunt : ignoscat igitur Lector, si cespitaverim. Nam ad hæc omnia accuratius perquirenda tempus non libenter impendere soleo.

Ibidem fol. 49. i. ראמר קרא שבו לכם פה עם חמור עם דומה לחמור. *Nam Scriptura dicit Genes. XXII, 5. Sedete hic cum asino, h. e. cum eo, qui similis est asino.] Gentiles enim animantibus similes reputant.*

Ibidem fol. 83. i. in Glossa Raschii, ubi de tonsura sermo est : לא דרך רומיים לגלח שער שלמעלה מן האוזן בתשובת הגאונים : לספר מרקא בן ישראל לגוים וצריכ' שימור. *Sic etiam mos est Romanorum, ut radant comam, quæ supra aurem est, quæ responsio est sapientum nostrorum. לכפר, abstergere, sive Israëlitas, sive gentiles, id quod observatu est necessarium.*

In eodem Tractatu Bava kama fol. 113. i. sub finem habetur מוכס גוי, *publicanus gentilis*, quod Expurgatores mutarunt in מוכס גכרי. Statim hæc traditio sequitur : דתניא ישראל וגוי שבאו לדין אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכירו ואמור לו כך דינינו בדיני אומות העול' זכרו ואמור לו כך דינכם ואם לאו באין עליו בעקיפין דכרי ר' ישמאל ר' עא אין באין עליו בעקיפין מפני קידוש השם ור' עטמא דאיכא קידוש השם הא ליכא קידוש השם באין וגזל הגוי מי שרי וחתניא דבר זה. *Traditio. Cum Israëlita & gentilis veniunt in iudicium, si absolvere potes Israëlitam, ex more Israëlitarum absolve, & adde, sic solere Israëlitas : sive vero potes absolvere ex more gentilium, fac itidem, & dic ad gentilem : Ita leges vestræ ferunt. Quod si neutrum procedit, potes cum ipsis dolose agere, ita sentit R. Ismaël : sed R. Elieser dixit, non debere Israëlitas cum gentilibus dolose agere, idque propter sanctificationem nominis divini. Ratio R. Elieseris hæc est, quia nomen DEI sanctificatur, (cum scilicet a malis abstinemus,) quod si contrarium sit, nomen DEI*

non sanctificatur. Rapinam autem & injuriam exercere in gentiles quoniam permittit? Et traditio est R. Simeonem hæc verba dixisse &c.

Raschius ibi hæc adnotavit : באין עליו בעקיפין בעלילות עד : שפוטין את ישראל : Sensus est, fraudulenter agi cum gentilibus posse, donec Israëlitas dimittant. In Tosephos ibidem hæc omittuntur : וכן נוהגין כשהשרים משביעין היהודים הררים תחתיהם שלא יצאו לדור בעיר אחרת : יכולין לישבע סתם שלא יצאו ובלבד יחשב היום ואפילו הוא מפר' בשפתיים שלא יצא ממנו כל ימי חייו יכול להערים ולחשוב בלבו ש' הנני ואם מבטל בשפתיו בלחש כש' דהוי ביטול גמור : Sic quoque agere possumus, quum principes, sub quibus Judei habitant, juramento eos adstringunt, ne ad aliam urbem habitatum concedant, tunc Judei absolute jurare possunt, se non exituros, in mente vero possunt restrictionem adhibere, se hodie non exituros. Et quamvis aliquis expressis verbis promittat, se per totam vitam suam nunquam exiturum, potest tamen fraudulenter agere, & in corde suo cogitare, se id conditionate promittere : Et si idem labiis suis clanculum abolet & revocat, idem valet, ac si perfecte revocasset.

Eodem folio, col. 2. paullo post initium : אמר ר' ש' חסידא גזל : אסור [אבירתו] (הנכרי) (in editionibus expurgatis semper legitur הגוי מותרת גזילו אסור). Dixit R. Simeon Sanctus : Rapina gentilium Judeis prohibita, [rem vero ab illis perditam retinere licitum est. Rapina prohibita est.] dixit enim Raf Huna &c.

Paullo post verba bene multa desiderantur : אבירתו מותרת : דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב מנין לאבירת הגוי שהיא מותרת שנ' (דברים כב) לכל אבירת אחיך לאחריך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר לגוי ואימא הני מילי היכי דלא אתי לידיה דלא מיחייב לאהדורייה בתרא אבל היכי דאתי לידיה הגוי אימא ליהדרא אמר רבינא (פ' דמציעא דף כ) ומצאתה דאתאי לידיה משמע : הנני ר' פנחס בן יאיר אומר במקום שיש חילול השם אפי' אבירתו אסור אמש שמואל טעותו מותרת כי הא דשמואל זבן מגוי לקנא דדהבא במר דפרזילא כו' וזו

זווי ואבלע ליה חר זווא רב כהנא זבן מגוי מאה ועשרין חביתא
 במאחר ואבלע ליה חר זווא אל חוי דעלך קא סמיכנא רבינא זבן
 אינהו והחניא וגוי דיקלא לעלמא אל לשמע קריס ואייתי מעקרו
 דגוי מגי' ידע. רב אשי הוה קאזיר באורחא חזא שיבשא דגופנא
 בפרדיסא ותלו בה קיטופי דענבי אל לשמיעה זיל חוי אי דגוי נינהו
 אייתי אי דישראל נינהו לא אייתי לי שמע החניא גוי דהורא
 יתיב בפרדיסא אל דגוי שרי אל גוי שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי:
Quæ gentiles amiserunt, Israëlita licite possunt retinere. Dixit enim R.
Chamma filius Gorja, dixisse tòn Raf: Vnde hoc probatur, quod amissa
gentilium retineri queant? Resp. Ex loco Devter. XXIV, 3. In omni,
quod frater tuus amisit. Fratri igitur tuo, (Isrælitæ) potes restituere,
gentili vero non. Dicam vero tibi totam rem. Quod si contingat, ut is,
qui aliquid amisit, in manus (conspectum) ejus non veniat, non tenetur
ipsi restituere. Quod si vero contingat, ut gentilis in conspectum ipsius ve-
niat, tunc dico, rem amissam ipsi utique restituendam esse. Dixit Rab-
bina c. 1. Tractatus Bava Mezia fol. 2. 1. Si quid invenisti, & qui ami-
sit, in conspectum tuum venit, res ipsa docet, amissa ipsi restituenda esse.
Traditio est R. Pinchasum filium Fair dixisse, eo loco, ubi profanatio no-
minis divini possit occurrere, etiam amissa eorumque derentionem esse pro-
hibitam. R. Samuel vero dixit, si quis Judeus errorem commisisset, ea
Judeum licite lucrari posse. E. g. Si quis lagenam auream pro aenea qua-
tuor drachmis aureis emissæt, ipsique unam drachmam absorpsisset vel de-
cartasset. R. Cabana emit gentili CXX. dolia pro centum drachmis, unam-
que drachmam absorpsit, (& per errorem retinuit.) Dixit autem (Rab-
binus, ubi rem sensit, ad gentilem:) Ecce (ego te infcius fefelli) con-
fusus autem in te fui, (fore scil. ut tu nummos recte inspiceres: quod
tamen non fecisti.) Rabbina & alius quidam, una cum gentili emerunt
palnam arborem, ut fructus illius decerperent. Dixit alteri, sic ut gen-
tilis audiret: Tu prior abi, mihique (quosdam dactylos) de summa
præcipe, nam gentilis ille numeros novit. R. Asche in itinere constitutus
vidit

vidit palmitem in vite, ex quo multe uvæ pendebant, dicebat (igitur ad comitem suum,) sic ut (gentilis ille, qui custos vineæ erat) audiret: *Abi, & vide, si gentilis ibi adest, adfer illum mihi, si vero Israëlita adest, noli adferre.* Audivit hoc gentilis; qui in horto confedit, & dixit ipsi: *An, si hortus ad gentilem spectat, tum vobis licet aliquid auferre?* Rabbīnus vero respondet: (In talibus rebus) *gentilis apud nos est alicujus ponderis, Israëlita vero non.*

Raschius ibi commentatur sequentia: טענתו הורה חייב לו גוי לישׂראל ומעה בחשבון או שמבליעו דליכא חלול השם: לקנא דרהבא במר דפרזילא מזוק של זהב בחזקת של נחשת: ואכלע ליה זוזא ועור טעות אחרת שעייב זוז מדמו והטעמו בחשבון שלקח ג' במקום ד': ואמר רב כהנא לגוי חזי דעלך סמיכנא איני מונח אותם כדי להוציא אותך (כא עצמו) מן החשר לשון אחר גוי אל לרב כהנא חזי דעלך סמיכנא זו שמעתי: לצלחא לבקע: מעיקרא פסקית של צד העיקר קח לצרכי שהן עבים. דגוי מייננא ידע מנן הפוסקים מנה אברא לה נתן עיניו כמה דקים יש וכמה גסים יש. שבשה וזמורת: קטופי אשכולות: *Si quis gentilis cum Israëlita negotium habens errorem commiserit, teneatur damnum restituere, sive id factum sit per errorem calculi, vel alias per inadvertentiam, nam ibi profanatio nominis divini locum non habet.* (ואכלע ליה זוזא) *lagenam auream pro aenea.* לקנא דרהבא במר דפרזילא *Et adhuc errorem alium commiserit, dum nimirum drachmam unam de pretio decurtavit, ipsumque in pretio decepit, dum tres ille accepit loco quatuor.* Dixit R. Cahana ad gentilem: *Ecce ego fiduciam in te posueram* ego non numeravi pecuniam, ut te a suspitione fraudis liberarem. (aliud exemplar sic legit: *Dixit Rabbīnus: Ego non numeravi pecuniam; ut semetipsum a suspitione fraudis liberaret.*) Vel etiam hæc verba sic possunt exponi: *Gentilis dixit ad R. Cahana: Ecce ego in te confidebam, (te scil. pecuniam numerasse, quare ipse non numeravi.) Et hic est sensus, qui mihi placet.* (לצלחא) *ad decerpendum.* (מעיקרא) *Decerpe mihi aliquam particulam de tota summa ad utilitatem, quia copia dactylo-*
rum

rum est magna : nam gentilis numeros quidem novit, sed tamen non animum advertit, quam densi vel tenuis fuerint dactyli. (שבשה) denotat decerptionem. (קטפי) uve.

Tosepheth ibidem : יכול יגלום עליו פי' בקונט' יכור' ויניח הגוי' לכפור' ולהוסיף על' חלואתו להבוע מרה' שלא נתן ותי' לר' ראמאי' איצטריך קר' להכי ראמו יפסיד ויניח את הגוי' להכעות את עצמו ונראה לר' רהפ' יכור' יגלום עליו שיטעה את הגוי' ויתן לו פחות ממר' שנתן לו הל' וחשב עם קונחו וכן פי' בערוך בערך גלים אעפ' דטעור' גוי מותר אסור להטעותו במקום שהגוי' יודע שגזול' ועושה עצמו כלא יודע : *Fortasse error calculi occurrer*) Sensus hujus perioches talis est : Fieri posset, ut gentilis aliquid omitteret (er liesse etwas liegen,) ex eo, quod mutuum dedit, adeoque plura postulare, quam revera dedisset. Anigitur sententia R. Josephi valebit, qui dicit ex loco Levit. XXV, 16. וחשב עם קונחו, illud sequi, ut Judeus damnum patiatur, seque a gentili decipi permittat ? Videtur vero etiam ex mente R. Josephi sensus hic esse : Fortasse error calculi occurrit ; ut scilicet Judeus errorem committat, & gentili plura det, quam debebat : tum Scriptura dicit : Et computet cum possessore. Et sic explicatur in Aruch, voce גלם : Quamvis, si gentilis erraverit, illam pecuniam retinere licitum est, tamen ipsum decipere prohibitum est, illo scilicet loco, ubi gentilis novit, quod Judeus raptio vivat, seque omnibus notum faciat.

Tandem in Bava kama in Glossis Raschianis ad fol. 119, 1. hæc defunt : חמור מגופו דקיימא לן בפ' שני דעו דמותר לאבר גופו ביד דקתני המנין והמסורות מורידין אותן לבור ולר' מעלין : Verba Gemaræ erant : *Opes gentilis non pluris sint, quam corpus ejus.*) Nam sic traditur c. 2. Avoda sara fol.) Licet corpus gentilis manu injecta perdere : & traditio est : (ibid. fol. 26. 2.) Heretici & proditores (in ipso Talmude additur, משומדים, & apostate) in foveam equidem precipitandi, non vero extrahendi sunt.

CAPVT XIV.

EXPVRGATIO TALMVDIS A BAVA MEZIA
VSQVE AD FINEM.

BAVA MEZIA.

Fol. 87. 2. pauca hæc expuncta sunt : אלה למד גזל מותר השתא : גזילת מותרת : *Si quis vero dicat, rapinam gentilium Judæis esse licitam, is sane omnem rapinam licitam pronuntiabit.*

Fol. III. 2. circa finem : רעך לא הגוי. Levitic. XIX, 13. *exstat proximus tuus, non ergo intelligendum hoc est de gentili.* Expurgatores vocem הגוי mutarunt in עמלקי. Eadem linea omiserunt hæc : וקא' כבר גזל גוי מותר. *Existimavit ille Doctor, rapinam gentilium esse licitam, h. e. licitum esse in gentiles latrocinium.*

BAVA BATHRA.

Fol. 10. 2. circa finem narratur hæc historia : *Iphra Hormisa mater Saporis regis misit quadringentos denarios (loco eleemosynæ) ad R. Ame, qui eos non recepit : misit eosdem ad Rabbam, qui illos recepit, משום שלום מלכות, propter pacem regni, h. e. ne reginæ nimium obsisteret, do persecutionem Judæis immitteret : אמר : שמע רבי אמי איקפר ליה ביוש קצירה תשכרנה נשים באות מאירות אותה. Audiuit autem, quod hoc R. Ame propterea sollicitus fuerit, [dixit autem : Non debebat hoc facere, nam hæc verba leguntur Jesa. XXVII, II. Quando exaruit messis illius, frangentur : mulieres venient, & illustrabunt eam.] Quorum verborum applicatio ex mente Raschii talis est : Quando consumetur illud meritum, quod in manibus eorum versatur, tunc arefcet eleemosyna, quam dederunt, & illi tunc confringentur.*

Fol. 45. 1. ubi sermo est, credibile esse, (*presumptionem* vocant Jureconfulti) gentiles semper violenter agere contra Israëlitas, sequuntur hæc verba expuncta : מט מידע ידיע דסתם גוי אנס הוה : רכיתב

רַכְחִיב אֲשֶׁר פִּיהֶם דָּבַר עֲוֹן וְיִמִּינָם שֶׁקֶר. *Quenam est ratio? Nam hoc notum est, quod gentilis semper absolute reus pronunciandus sit, quia Scripturæ dicit Psalm. CXLIV, 8. Quorum os loquitur vanitatem, & dextra eorum est dextra mendacii.]*

Fol. 60. 2. in fine hæc verba deleta sunt in Gemara: **וּמִיּוֹם שֶׁפָּשְׁטָה מַלְכוּת הָרָשָׁעָה עַל יִשְׂרָאֵל וְגוֹזְרִין עֲלֵינוּ גְזֵרוֹת קִשּׁוֹת וּמַבְטְלִין מִמֶּנּוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת אֵין מִנְחִין אוֹתָנוּ לִיכְנוּס לִשְׁבֹּעַ הֵבֵן וּמִכְרִי לֵה לִישׁוּעַ הֵבֵן דִּין הוּא שֶׁנִּגְזֹר עַל עַצְמֵנוּ שְׁלֵא לִישָׂא אִשָּׁה וְהוֹלִיד בָּנִים וּנְמַצָּא זֶרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם כֻּלָּה מֵאֵלּוּ אֵלֶּה דִּנָּה לָהֶם לִישְׂרָאֵל מִטֵּב שִׁהָיו שׁוֹגְגִין וְאֵל יְהוּ מִיִּדְדִין. *Et ex illo tempore, quo regnum impium (Romanum) in Israëlitas impetum fecit, decretaque dura contra nos prodierunt, ut Legem & cultum divinum abolerent, non permittunt, ut filium die septimo circumcidamus, vel ut quidam dicunt, salutem ejus (æternam) promoveamus. Statutum hoc est ab ipsis, ut ipsi decernamus, nos a matrimonio & liberis procreandis abstinere velle, sic ut semen Abrahæ non amplius totum ab ipso (Abrahamo) procedat, (sed cum gentilibus permixtum sit.) Verum sine Israëlitas facere, quod possunt: melius enim est, eos ex errore peccare, quam superbe agere.***

In commentario Raschii hæc defunt: **לִשְׁבֹּעַ הֵבֵן מִלֵּה שְׁהִיָּה לִסוּף ד' וּנְמַצָּא זֶרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם כֻּלָּה מֵאֵלּוּ וְלֹא עֵי גוֹיִם וּמִצְוֹת לֵה יִבְטְלוּ עוֹד: אֵלֶּה דִּנָּה לָהֶם לִישְׂרָאֵל כִּי רַמְשׁוּם דִּלֵּא יוֹכֵל לַעֲמֹד בִּדְהָ לִשְׁבֹּעַ בֵּן גּוֹרִינִן. *Per verba* **בֵּן גּוֹרִינִן** *peragitur.* Sic ut inveniat^r semen Abrahami totum ab eo procedens, & non per gentiles, (si scilicet Judæi cum gentibus commisceantur,) atque hinc præcepta divina non amplius irrita fiant. Verum sine Israëlitas facere, quod possunt) Si enim Israëlita coram Imperio Romano consistere non possent, omnia irrita facerent, & superbe agere deprehenderentur: propterea tale decretum non fecimus.**

In Tosephoth ibidem hæc expunguntur : דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה תימא והיא כתיב פרו ורבו ושמה על אותן שכבר קיימוה פריה ורביה קאמר והיינו זרעו של אברהם כללה שלה יוליד אלה בן וברת : מוטב שיהי שוגגין ואל יהו מורדין בדבר שאין ידוע אם יקבלו כשמוחה בהן אם לאו צריך למחות כרמוכה בפרק כמה אשה דאמר מרת הדין אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי ונעשאו אבל בדבר שאנו יודעין בבירור שלא יקבלו אמר מוטב שיהו שוגגין ועל יהו מורדין : *Statutum fuit contra nosmet ipsos decretum, ne uxores duceremus. Quod si dicat quis: Ecce, Scriptura dicit Genes. I, 28. Crescite & multiplicamini: Et fortasse mandatum ad eos tantum pertinet, qui liberis procreandis operam dederunt. Verum hoc de tota progenie Abrahami valebat, ne filium & filiam generaret. Melius est, eos ex errore peccare, quam superbe agere, in hoc scilicet, quando nemo scit, an Israelitæ recepturi essent, cum affligit eos Deus, an vero afflictione plane opus non sit: sicut ostenditur c. 2. tractatus Schabbath, quod incipit במה אשה, fol. Dixit Iustitia divina, quamvis coram te hoc manifestum est, an etiam ipsum manifestum est? adeoque facile rei fieri possunt. Cum vero nos clare & aperte sciamus, quod nihil recepturi sint, tum dicimus, melius esse, illos ex errore peccare, quam superbe agere.*

AVODA SARA.

Hunc Tractatum integrum ejecit Marinus Brixienfis, quapropter in editione Basileensi non habetur. Nihilo secius Francofurtenses & Berolinenses illum jam ter in editionibus a se procuratis repetierunt, idque privilegio Imperatoris muniti fecerunt.

Fol. 6. 1. legebatur יום נוצרי, *dies Nazarenorum*, quod emendarunt & posuerunt יום א', *dies primus* s. Solis. Hunc vero ibidem festis idololatricis adnumerant. Paulo post, loco של גוים אידים, reposerunt של נכרים אידים, quod eodem recidit.

Fol. 17. 1. R. Akiba dixit : Aliquando deambulavi in platea superiore urbis.

urbis Zippore, [מתלמידיו ישו הנוצרי], *inveni unum* [ex discipulis Jesu Nazareni,] *Jacobum Sechaniensem &c.*

Fol. 27. 2. in Tosephoth: *Et venit Jacobus Sechanienfis* לרפאותו [בשם רבו ישו], *ut sanaret ipsum* [nomine Magistri sui Jesu,] *sed non permisit illud R. Ismaël.* Loca integra superius adfuerunt lib. IX. c. 2.

In Commentario Rabbeni Ascher fol. 85. 1. ubi eadem historia de Jacobo narratur: *Venit Jacobus Sechanienfis*, *ut sanaret ipsum* בשמו [של ישו בן פנוריא, nomine Jesu filii Pandere.] *Et paullo post, de eo, qvi aliquid deglutiverat* [בשמו דישו בן : אתה גוי (נכרי) ולחש ליה] *insufurravit ipsi aliquid* [nomine Jesu filii Pandere.]

SANHEDRIN.

Fol. 30. 1. equidem lacuna adest, sed nihil ibidem omissum, præter verba mischnica, quæ tamen paullo superius non deleverant: גמרו את הדבר מכניסין אותן וכו'.

Fol. 43. 1. והתניא בערב פסח תלאוהו לישו והכרוז יוצא לפניו מ' יום יוצא ליסקל על שכישף וחסות והידוח את ישראל כל מי שיודע לו זכורת יבנה וילמד עליו ולא מצאו לו זכורת ותלאוהו בערב פסח. אמר עולא ותסבר אובר הפוכי זכות הוה מסית הוא ורח מנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו אלא שאני ישו וקרוב מלכות הוה: תנו רבנן חמשה תלמידים היו לו לישו מתאי נקאי נצר ובוני ותורה אתניה למתי אמר להו מתי יהרג הכתיב מתי אבוא ואראה פני אלקים אמרו לו אין מתי יהרג דכתיב מתי ימות ואבד שמו אתיוה לנקאי אמר להו נקאי יהרג דכתיב ונקי וצדיק אל תהרג אמרו לו אין- נקאי יהרג דכתיב במסתרם יהרג נקי. אתיוה לנצר אמר להו נצר יהרג דכתיב ונצר משרשו יפרח אמרו ליה אין נצר יהרג דכתיב ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב אתיוה לבוני אמר להו בוני יהרג דכתיב בני בכורי ישראל אמרו לו אין בוני יהרג דכתיב הנה אנכי הורג את בנך בכורך אתיוה לתורה

לתורה אמר להו תורה יהרג דכתיב מומר לתורה אמר ליה אין
תורה יהרג דכתיב זובח תורה יכבדנני :

Versionem horum verborum addere supervacuum est, quia jam
supra adfuit in opere ipso libro IX. c. 1. & 2. Superfunt quaedam ex
annotationibus Raschianis : יהרג נקי רוצח הוא נקי זה וראוי
ליהרג שהרג במסתרים והשובה בעלמא היא מפני האומות :
שקרוב למלכות היה והיו צריכים להושיב על כל ראיות של הבר
שלחם : זובח תורה יכבדנני מי שיהרג תורה יכבדנני :

*Verba נקי h. l. sic explicanda sunt : Homicida est Naki, & propterea
dignus videtur, qui occidatur, quia in abscondito interfecit : quæ responsio
aliunde petita est, (non ex verbo DEi) propter gentes. Qui cum familia regia
cognitione conjunctus) & coacti fuerunt respondere ad omnes vanas earum
cogitationes. (זובח תורה יכבדנני) Qui Thodam interfecerit, is me honorabit.*

Fol. 65, 2. Turnus Rufus [הרשע, impius] interrogavit R. Akibam &c.

וכן עשו לבן סטרא בלוד ותלאוהו בערב הפסח. אמר רב חסדא בעל סטרא בוער
בן סטרא בן פנדריא הוא. אמר רב חסדא בעל סטרא בוער
פנדריא בעל פפוס בן יהודה הוא אלא אימ' אמו סטרא אמן
מרים מגדלא נשי הואי כדאמרי בפומבדית סתת דא מבעלד :

Hæc verba Latine c. diversa exstant supra lib. IX, 1. §. 10. & 4.

Glossa Raschii hæc est : בן סטרא בעל אמו סטרא שמו סטרא :
בן סטרא (Filius Satda) nam nomen mariti
matris ejus erat Satda. Declinavit illa) Sic igitur vocata est, quoniam
scortationem sectata est.

Fol. 76, 2. אמר רבי יהודה אמר רב המשיא את בתו לזקן והמשיא
אשה לבנו קטון [והמחזר אבירה לגוי] עליו הכתוב אומר למען
ספות תרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו : *Qui filiam elocat
seni, & filio minorenni dat uxorem, [item qui rem amissam gentili (Chri-
stiano) restituit,] de eo Scriptura dicit Deuter. XXIX, 19. Qui addit
ebriam sitienti, ei DEus gratiam suam concedere non vult.*

Raschi-

Raschius ibidem : והמחזיר אבירה לגוי השוה וחבר גוי לישראל : ומראה בעצמו שהשבת אברה אינה חשובה לו מצות בוראו טמא לגוים הוא עושה כן שלא נצטווה עליהם : *Et qui rem amissam gentili restituit*) is nempe gentilem Judeo æqualem habet & quasi socium constituit. Talis offendit, quod, si rem perditam restituerit, non æstimet se præceptum creatoris sui transgredi, quia gentilibus talia exhibet, quæ ipsi præcepta non sunt.

Fol. 92. 2. Tradunt Rabbini nostri : Eo tempore, quo Nebucadnezar Chananiam, Mischaëlem & Asarjam in fornacem igneam injectit, Deus S. B. ad Ezechielem dixit : Abi & excita mortuos in valle Dura. Postquam eos excitavit, על פיו [לאותו רשע] באו עצמות וטפחו לו, venerunt ossa, & percutiebant [illum impium] in faciem, (h. e. venerunt in conspectum ejus.) Dixit Nebucadnezar : Cui bono hæc ossa ? Dixerunt : Collega horum excitavit mortuos in convalle Dura. Statim Nebucadnezar cepit dicere Daniel. III, 33. Signa ejus quam multa sunt, & miranda ejus quam robusta ? Regnum ejus est regnum æternum, & potestas ejus in generationem & generationem. Dixit R. Isaac : יוצק זהב רותח לתוך פיו [שר' אותו רשע], Fundatur aurum fervens in os [hujus impii,] nisi enim Angelus venisset, & os ipsi obturasset, omnia cantica & laudes Dei, quæcunque Davides in Psalmis dixerat, debonestasset. Noluerunt igitur pati, Nebucadnezareem male agentem vocari impium.

Fol. 103. 1. ubi verba Psalm. XCI, 16. Fit plaga non appropinquabit ad tentoria tua ; sic explicant : שלא יהא בן או תלמיד שמקדיר תבשילו : ברכים [כגון ישו הנצרי] : ne tibi sit filius aut discipulus, corrumpens edulium suum publice, [sicut fecit Jesus Nazarenus :] h. e. qui veram doctrinam corrumpat.

Fol. 106. 1. ad verba Numer. XXIV, 23. Væ mihi ! quis victurus est [אמר ר' מ' שמחירי עצמו] cum statuerit ista Deus ? משמו אל [בט' א']. Dixit R. Levi, sensum esse hunc : Væ illi, qui vivi-
fica-

ficaverit se ipsum nomine Dei!] Glosſa Raſchii: בלעם שמחיהו עצמו [בשם אלורו עשה עצמו אלורו. ל"א מי שמחיהו עצמו בשם אל] כלום אוי לום לאותן בני אדם שמחין ומעדנן עצמן בעולם הזה ובורקין על התורה מעל צוארם ומשמינן את [עצמן משומו אל]. *Intelligitur Bileam, qui vivificavit semet ipsum nomine Dei, & se ipsum fecit Deum. Alia interpretatio. Qui vivificaverit semet ipsum nomine Dei) h. e. Væ illis hominibus, qui semet ipsos vivificant & deliciis afficiunt in hoc mundo, jugum vero Legis a collo suo rejiciunt, & se pinguefaciunt, sic ut Deum pro nihilo habeant.*

Fol. 97. 2. Raf Chanan filius Tachalipha misit ad R. Josephum, eiqve sequentia nunciari jussit: Inveni hominem, in cujus manu liber erat literis Assyriacis & Hebraicis conscriptus, rogavi, unde ipsum nactus esset, qui respondit: לחילורו של רומי נשכרתו ובין גינוי רומי מצאתיו. *In exercitu Romanorum stipendia merui, & in gazis Romanorum eundem inveni.* Editiones expurgatæ loco vocis רומי bis ponunt פרס, adeoque exercitum & gazas Persicas exhibent. Exstabant vero in illo libro Chronologica quædam & de adventu Messie.

Fol. 98. 1. ubi Messias dicitur versari in porta urbis Romæ, אפתחה דרומי, editiones excarnificatæ habent, אפתחה דקרנה, in porta urbis.

Fol. 98. 2. Dixit Raf: Non venit Messias, [הרשעה], עד שתתפשט מלכות [הרשעה], על ישראל, donec se extendit regnum [impiuorum] in Israëlitas per novem menses.

Fol. 107. 2. Tradunt Rabbini nostri: Homo semper manu sinistra aliquid repellat, dextra vero ad se trahat, non vero faciat sicut Elisa, qui Gehasi utraqve manu a se repulit: ור"א כרבי יהושע בן פרחיה: שרחפו לישו בשתי ידיו: neque sicut R. Josua filius Perachja, qui Jesum utraqve manu a se repulit.

Post quædam interjecta hæc omittuntur : רבי יהושע בן פרחיה מאי הוא כדקטלינהו ינאי מלכא לרבנן אול רבי יהושע בן פרחיה וישו לאלכסנדרוא של מצרים כי הוה שלמא שלח ליה שמעון בן שטח מיני ירושלים עיר הקודש ליכי אלכסנדרוא של מצרים אחותי בעלי שרוי בתוכך ואנכי יושבת שוממה קם אהא ואהרמי ליה ההיא אוזשפוא עברו ליה יקרא טובא אמר כמה יפה אכסניא זו אמר ליה רבי עיניה טרוטורא אמר לו רשע בכך אתה עוסק אפיק ארבע מאות שיפורי ושמתיה אתה לקמיה כמה זימנין אמר ליה קבלן לא הוה קנה משגח ביה יומא חד הוה קנה קרי קריאר שמע אתה לקמיה סבר לקבולי אחוי להו בדידה הוה סבר מידחא רחי ליה אול זקק לבינתא והשתחוה ליה אמר ליה הדר כך אמר ליה כך מקובלני ממך כל החוטא ומחטא את הרבים אין מספיקן בידו לעשור תשרבה ואמר מר וישו כישא והסיר והדיח את ישראל : *Quidnam R. Josue filio Perachja accidit ? Cum Janneus Rex Rabbinos trucidasset &c. Reliqua jam supra Latine habes lib. IX, t. §. 7.*

In Glossa Raschii hæc desunt : ינאי מלכא כהן גדול הוה וקטל כולו רבנן במסכת קדושין : שמעון בן שטח אחי אשתו של ינאי המלך במסכת ברכות והוא לא כרח : טרוטורא עגולות : *Janneus Rex) Summus Sacerdos fuit, & omnes Rabbinos interfecit, sicut habetur in Tractatu Kidduschin. Simeon filius Schetach) fuit frater uxoris Jannei Regis, prout est in Berachoth, & ille non fugit. rotundi.*

SCHEVVOTH.

Fol. 6. 2. ad verba Danielis VII, 23. Et comedet omnem terram, conculcabit & comminuet eam. *Dixit R. Jochanan : רומי* זו רומי *Intelligitur Roma peccatrix, cujus moneta totum terrarum orbem permeat. Editiones expurgatæ loco* פרס *habent* רומי *Perfiam. Glossa vero Raschiana prorsus expuncta fuerat : (רומי חייבת) Vox chaldaica idem est ac hebræum* רשעה *impia, q. d. Malach. I, 4. Et vocant eos (regionem eorum) terminum impium.*

SEVACHIM.

Fol. 18. 2. in editionibus expurgatis aliquid additur, quod in integris non habetur, idque, prout in margine habetur, גירס' מהרשק, *ex exemplari emendato R. Samuelis Edels, Cracoviensis. (*)* Verba sunt hæc : ואורך נפקא ליה מאשר ואורך אשר לא דרש. *Est qui sententiam suam ex voce אשר, Devter. XXII, 12. deducit : est vero etiam, qui vocem אשר plane non explicat.* De connexioneloci multa non addo.

Fol. 85. 2. deest in edit. Francofurtana lacinia ex Tosephoth, quæ incipit כולן, habetur autem sub finem paginæ sequentis.

Fol. 102. 1. in Tosephoth. Verba Gemaræ, ad quæ ibi commentantur, erant hæc : *Aaron propinquus erat Mirjam, hinc plagam lepræ ipsius videre non poterat. Igitur Deus illo tempore magnum honorem exhibuit Mirjami, dicens : Ego ipse vices sacerdotum peragam, ipse includam eam, ipse pronuntiabo de illa, ipse dimittam eam.* Ad ea hæc proferunt in Tosephoth : *Eadem habentur in Siphri (fol. 14. col. 56.) Traditio est, Aaronem ita dixisse : Inventa est plaga lepræ in sorore nostra, sic, ut ego non possim illam includere, immundam & puram pronuntiare. Dicimus exinde, quod Aaron rem sic explicuerit : quod lepram propinqui sui nemo sacerdotum possit adspicere. Hic questio oritur : Quomodo vero potuit Aaron plagam ipsius declarare, quum tamen nemo propinquum lepra percussum adspicere debeat ?* כל שכן שהיתה טהורה [אינו הולך] כבשר שנאמר המקריב את דם השלמים ואת החלב ר'ת ל'ג ל'י משום רבגמ' ברינא דרבי אלעזר ברבי שמעון ריש ליה מקריב אחרנא מדבר הזורק את דם השלמים והאי קרא דמקריב אתנא לכהן שאינו מודה בעבודה כדררשינן בחולין בפרק הזרוע (דף קלב) כרפי' בקונ' נגמ' לתק' ראבא שאול ומיהו י'ל דכולה מילתא דרשינן מקרא דהמקריב דמאת החלב דרשינן כהן שאינו מודה בעבודה המקריב דרשינן שיהא טהור בשעת זריקה ושמא הנך תרי קראי צריכי

(*) De hoc vide Bibliothecam Wolfianam tomo I. p. 1088.

צריכי חד לזריקה וחד לקבלה והמקריב משמ' קבלה כדורשנין ב'פך
(דף יג) והקריבו זו קבלה הדם ומיהו מדקאמר התם בחולין
(דף יא) ובהקומץ רבה לרבות הקבלות וההואות משמע דאכתי ליה
ידענין קבלה:

Quamvis etiam esset munda, Aaron non disceptabat de carne, q. d. Levit. VII, 33. Ei, qui offerebat sanguinem sacrificiorum pacificorum & adipem, armus dexter, tanquam portio ejus, debetur. Rabbenu Tam hic non consentit, quia in Gemara secundum mentem R. Eleasar filii R. Simeonis aliud dictum producit ex Levit. VII, 14. Sacerdoti spargenti sanguinem sacrificiorum pacificorum. Hic textus enim docet, eum, qui offerret sacrificium, venire ad talem sacerdotem, qui cum ipso labore sacerdotii nihil commune habet, quemadmodum explicatur in Cholin, cap. X. fol. 132. 2. (adeoque talis inspectio ad summum Sacerdotem non pertinet) & glossa Raschiana ibidem, secundum Magistrum priorem Abba Schaul. Et nihilominus dicere quis potest, quod res omnis distincte sit proponenda ex duobus textibus jam adductis Levit. VII, 33. & 14. Nam posterioriorem explicamus de sacerdote, cui cum labore nihil est negotii: priori vero, de eo, qui mundus esse debet, quando sanguis spargitur. Fortasse etiam hoc duos textus sic explicare necesse habes, ut unus agat de sparsione sanguinis, alter vero de sumptione sanguinis, nimirum prior ille Levit. VII. 33. quemadmodum supra (in Cholin) cap. 1. fol. 13. 1. explicuimus, quod vox והקריבו, Levit. I, 5. denotet sumptionem sanguinis: & nihilominus illud in Cholin fol. 11. etiam ad illum extenditur, qui pugillum ex Mincha sumit, (Levit. II, 2.) ut sumptio & sparsio simul includatur: unde apparet, nos huc usque de sumptione non satis esse certos. In posteriore loco Cholin nihil inveni, quod ad rem faceret, unde verba hæc postrema mihi facta sunt obscuriora, & veniam mereor, si non exacte singula sum affecutus.

Cæterum, quia hic locus nihil habet, quid Pontificios lædere possit,

fit, non puto illum ab Expurgatoribus, sed potius forte fortuna, id-
que vel a librariis, vel etiam typographis ex incuria, omissum esse.

MENACHOTH.

Fol. 97, i. in Tosephoth qvædam sunt omissa : כל הכלים שהיו
במקדש אורכן לאורכו של בית בגמ' תני' היץ מארון שאורכו
לרוחבו פליגי ר"א ול'ש ומתני' כר' דאמר מזרח ומערב מונחין :

אחר של כסף כרוב ספרים גרסינן על שיוש וכן מוכח במסכת
שקלים (דף ל) פ' יג' שופרות רתנן י'ג' שולחנות היו במקדש ח' שר
שיוש בבית המטבחים ושני' במערבו של כבש אחר של שיוש
ואחר של כסף ושנים באולם אחד של כסף ואחד של זהב ואמר
בגמ' תני' של כסף רבי אחא ורבי מישא ומטו בה משום רב שמואל
בר רב יצחק לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיע לא כדון קתני
זה אחר מן הנסים שהיו במקדש שכשם שהיו מביאין אותו חס כך
מוציאין אותו הם שנא' לשום לחם הם כיום הלקחו רי"ב אמר אין
מזכירים מעשה ניסים משם' רכולה סוגיא אשולחנות של אולם
קיימ' דמיוחדים ללחם ולא אשולחנות דבית המטבחים ובמערבו של
כבש דמיוחדים לאכרי' ומיהו בכל הספרים כתוב שם במשנה ובמסכת
תמיד (דף לא) מייתי לה בפ' לא היו כופתים אחר של כסף ואחר
של זהב בשולחנות של אולם ואין לדחות דרל רבי הוכי דאיכא נס
אלחם ה"נ אאכרים דא"כ הוה ליה לאיתוי' מתני' דמסכת אבות לא
הסריח בשר הקודש מעולם ובקונ' משמע כגירס' במתני' דהכא שר
שיוש ובגמרא בברייתא של כסף ופי' שם בקו' בגמרא דהאי דקרי לה
בברייתא כסף היא ברייתא דשקלים ופלוגתא דתנאי היא והא דפריך
במסכת תמיד (דף כח) מכרי אין עניות במקום עשירות אמאי עברה
דשיוש ניעברו דכספא ודהכא ומשני ר' שמואל בר רב יצחק מפני
שמרתיע אכלוהו פריך ורבי שמואל בר רב יצחק לשעמיה דחייש להכי
(דף ו). *Quodcunque instrumentum in templo fuit, ejus
dimensio secundum dimensionem templi aptanda fuit, sicut traditio in Gemara
existat, præter arcam fæderis, cujus longitudo erat secundum latitudinem ejus.*

Disceptant hic R. Elieser & R. Simeon, sed Mischna est a partibus תֵּסַרַס Kaf, qui dixit, versus orientem & occidentem disposita esse.

אֶחָד שֶׁל כֶּסֶף, Vna mensa ex argento) In multis libris legitur de marmore, id quod comprobatur ex tractatu Schekalim, cap. cujus initium est י"ג שופרות fol. 30. (in editione mea Francofurto-Viadrina, Mischna, quæ adducitur, exstat fol. 9. 2. Gemara vero Hierosolymitana fol. II. 3.) Traditio est: Tredecim mensæ fuerunt in templo: octo marmoreæ in loco, ubi animalia mactantur, duæ ad occidentem clivi, altera marmorea, altera argentea, duæ in vestibulo, una argentea, altera aurea. In Gemara vero hæc habentur: Traditio est, eas fuisse argenteas: alii vero protulerunt nomine R. Samuelis filii Raf Ficzhak, nullas ibi fuisse argenteas, quia argentum ferveſcit, quod esset contra traditionem, quæ sic habet: Fuisse illud unum ex prodigiis templi, quod panes quemadmodum calidos eo reposuerint, sic quoque post octiduum, quando auferendi erant, eos rursum calidos invenerint, q. d. 1. Samuel. XXI, 7. ad ponendam panem calidum eo die, quo ille auferri solet. R. Jehoschua filius Levi addit, non solere nos (præter necessitatem) miraculorum meminisse. Apparet autem, totum contextum agere de mensis vestibuli, quæ ad panes (propositionis) constitutæ sunt, non vero de mensis, ubi mactatur, & ad occidentem clivi, quæ ad membra hostiarum reponenda destinatæ sunt. Et nihilominus in omnibus exemplaribus ita habetur ibi in Mischna tractatus Tamid, cap. ל"א הוּן כּוּפְתִין, fol. 31. 2. Vna est aurea, altera argentea: ubi sermo est de mensis vestibuli. Neque hoc refutandum est, si quis dicere velit, eodem modo, quo miraculum in pane factum est, in membris victimarum fieri potuisse. Si enim sic esset, posset aliquis adducere Mischnam ex tractatu Avoth. V, 5. Nunquam fæuit caro sancta. Caterum lectio in eo loco Mischnæ est, mensas esse marmoreas, in Gemara vero, & quidem in Bareitha, esse argenteas. Sed explicatio talis esse potest, quod in exemplaribus Gemaræ, ubi in Bareitha habetur de mensa argentea, illud defunctum sit ex Bareitha tractatus Schekalim. Et hic dissentium Do-

Flöres. Dijudicant autem in tractatu Tamid fol. 28. (habentur hæc fol. 29. 1.) quia paupertas non est in loco divitiarum: quomodo igitur ea, quæ ex marmore facta sunt, ex auro & argento facta esse possunt? R. Simeon filius R. Isaaci dicit, quia (sacerdotes) carnem frixam comederunt, (igitur potuit mensa esse marmorea, cui caro sine noxa imponderetur.) Et R. Samuel filius R. Isaaci cum ipso consentit, quippe qui ita sensi in tractatu Schekalim fol. 6.

ERACHIN.

Fol. 13. 1. in Tosephoth quædam habentur in editione Amstelodamensi non expurgata, quæ in Francofurto - Viadrinis illo loco frustra quæras; verum ea suo loco inserta habes fol. 11. 2. quod monendum fuit in gratiam Lectorum.

TEMVRAH.

Fol. 31. 2. vel, ut in Amstelodamensi numerant, fol. 131. 2. in Tosephoth quædam omissa sunt, sed alieno loco posita. Pertinent enim ad Mischnam sequentem, & suo loco leguntur in editionibus castratis fol. 32. 1.

KERITVTH.

Fol. 13. 2. in Amstelod. fol. 85. 2. editiones integræ sub finem paginæ in Mischna quædam addunt, castratæ verò omittunt, quia eadem in Mischna paginæ sequentis occurrunt.

Fol. 23. 1. sub finem (Amstel. fol. 94. 1.) in editionibus expurgatis quædam omissa sunt, reperiuntur tamen suo loco, quia ad Mischnam sequentem pertinent.

TAMID.

Fol. 31. 2. (Amstel. fol. 65. 2.) editiones non expurgatæ habent in glossa Raschii חוקי מינין, reliquæ vero חוקי אומות.

SCHABBATH.

Fol. 116. 2. Hic fingunt, Innam Schalom, uxorem R. Eliezeris

& fratrem ejus Rabban Gamalielem adiisse פילוסופוס, Philoophum
 quendam, (quem Glossa Raschiana ante expurgationem מינהר,
hereticum, hodie vero צרוקי, *Sadduceum* vocat) magni nominis ob
 integritatem suam in rebus dijudicandis, & quod non acciperet
 munus. Affert ei foemina candelabrum aureum, atque obsecrat,
 ut dividatur sibi haereditas. Objicit Rabban Gamliel: *Nobis scri-*
ptum est: Filia non haereditabit vice filii. Ast Philosophus: *Ex quo vos*
migrastis e terra vestra, sublata est Lex Mosis, ואיתוהיבתי און, & da-
tum est Aven, Evangelium innuit, (in editionibus castratis legitur:
ואיתוהיבתי אוריתא אחריתי, & data est Lex alia,) atque in eo
scribitur: Filius & filia haereditabunt simul. Postero die affert ei Rab-
 ban Gamliel חמרא רלובא, *asinum Libycum.* Tum dicit illis:
 שפילית לסיפורא ראון, *Questi ad finem Aven (hodie legimus,*
 לסיפורא רכפרא, *ad finem libri) & scribitur in eo: אנה און, Ego*
Aven (vox Aven in expurgatis desideratur) non veni, ut diminuerem de
Lege Mosis, sed ut adderem ad Legem Mosis. Debeo hæc Lightfooto
 ad Joann. I, 51. cujus verba retinui, & cum editione expurgata com-
 paravi: nam editio Amstelodamensis, cum hæc scriberem, non am-
 plius erat ad manus.

Obiter vero & illud addo, Judæos etiam invitos Evangelio nostro
 testimonium dare. Quamvis enim verba Matth. V, 17. depravate ex-
 hibentur, constat tamen, Judæos Evangelium tunc habuisse, idque
 evolvisse, adeoque Codicibus Novi Testamenti novitatem objicere
 nullo modo poterunt, quod a quibusdam recentioribus factum esse
 memini.

CAPVT XV.

EXPVRGATIO LIBRI SIPHRA ET SIPHRI.

§. 1.

Scripseram hæc, quum in manus meas alii quidam hujus commatis libri inciderunt, de quibus porro Lectorem docere animus est.

Possidet amicus librum Siphra & Siphri editionis Bombergianæ, in cujus fine hæc adscripta sunt: *Corretto per mi Vittorio Eliano, de ordine delli Clmi Sri Effecutori contra l' abiafema.* Quantus ille vir obscurus in Lingva patria Criticus sit, vel inde patet, quia vocem ultimam corrupte scripsit pro *la biafema*. Item scribere debebat *dell' ordine*, non *de ordine*. Quum igitur hoc exemplar expurgatum a meo, quod superius descripsi, in quamplurimis differat, ea singula hic annotare constitui.

§. 2.

In Siphra fol. 12. col. 47. in meo codice expuncta est vox למשומר, sed ille Victorius Ælianus non expunxerat. Sic col. 174. in meo exemplari lin. 19. a fine, ubi habetur עבורה וררה, deleta ex vox וררה, & superscriptum א, reliqua immutata, ut sit עבורת א, sed in alio amici mei nihil immutatum est.

Contra col. 197. ubi commentantur ad Levit. XXII, 28. *Bovem aut ovem non mactabitis die uno.* לא תשחטו פרט לשחוט ונהבילה בידו לנוחר ולמעקר להביא את השוחט [לאכילת גוים] ולאכילת כלבים.

Linea seqventi expuncta est vox לעו & superscriptum לעא. Vtrumque in meo exemplari factum non est.

Porro col. 221. sub finem, ad verba Levit. XXVI, 2. *Sabbatha mea observabitis, & sanctuaria mea timebitis*, hæc expuncta sunt, sed tamen ita, ut commode legi queant. כנגד זה הנמכר לגוי הכתוב מדבר שלה ואמר הואיל [ורבי עובר עז אף אני אעבור עז] הואיל

הואיל ורבי מגלה עיוותא אף אני מגלה עיוותא. הואיל ורבי מחלל שבתות אף אני מחלל את השבתות הלמוד לומר : למה תעשו לכם אלילים. *Textus loquitur de tali, qui gentili venditus est, ne d. cat : Quanto videmus dominus meus idola colit, ego quoque idola colam. Cum ille supra & adulteria committat, & Sabbathum violat, ego idem faciam. Nam Scriptura addit : Ne faciatis vobis idola. In meo exemplari nihil deletum est.*

§. 3.

In libro Siphri plura occurrunt adnotanda. Col. 15. ubi de verbis Numer. V, 23. agunt : *Et deleat sacerdos scripturam aquis amaris; & sic commentantur : A minori ad majus hic concludendum est. Si enim Deus precepit, ut ea verba, quæ pacem inter maritum & uxorem constituunt, aquis deleantur : שמשילים איבה טינאה [ספרי מינים] וקנאה ועול רבבות על אחד כמה [וכמה שימחו מן העולם:] quanto magis debeat, ut [libri hæreticorum,] qui odium, zelum, & jugum inimicitie excitant, [e mundo exterminandi sint.] R. Ismaël dixit : Quidnam de [libris hæreticorum] כיצד הוא עושה [ספרי המינים] faciendum est? &c. In meo exemplari tantum deleta est bis vox המינים.*

Ibidem col. 46. ad verba Numer. X, 35. *Et fugiant odio habentes te. Num vero odium contra DEVM locum habet? Resp. Indicat Scriptura, [נשכל מי ששונא את ישראל כמי ששונא את המקום] quod quicumque Israëlitas odio habet, idem agat, ac si Deum ipsum odio prosequatur.] Locus parallelus exstat Exod. XV, 7. In magnificentia tua destrues insurgentes contra te. An vero quis contra Deum insurgere potest? Resp. Indicat Scriptura, [שכל מי שקם על ישראל כאויר] שכל מי שקם, quod omnis, qui contra Israëlitas insurgit, idem agat, ac si contra Deum ipsum insurgat.] Hæc verba in exemplo meo non sunt deleta, bene tamen alia ejusdem paginae, de quibus supra, & quæ Victorius noster non tetigit.*

§. 4.

Col. 142. eadem observata sunt, quæ supra de meo exemplari dixi, nisi quod vox הגויים deleta sit, quæ in meo intacta mansit.

Col. 151. legitur nota illa traditio : *Eo die, quo nuptias celebravit Salomon cum filia Pharaonis, Gabriel descendit, & arundinem in mari defixit, ad eam ascendit lutum, ועליו נבנה כרך של רומי, & in eo edificata est urbs Roma.* Et eo die, quo. Ferobeam duos vitulos erexit, עמר, רמולו ורומולו ובנו שני כרכן ברומי [fletit Remulus & Romulus, & edificarunt duas civitates Romæ. Hæc verba deleta Iuxta aqua forti instillata revocare voluerunt, sed chartam una cum litteris corrosam habuerunt. In meo exemplari nihil prorsus hic expurgatum est.

Col. 181. ubi explicant verba Deuter. XVIII, 10. *Qui filium ac filiam traducit per ignem : זה הוה הכוהן ארמית [ומעמיד ממנו בן אויב למקום].* Immittitur talis, qui Aramæam in matrimonium ducit, [ex eaque hostes DEI suscipit.] Hæc rursus in meo codice non sunt expuncta.

Col. 189. ad Deut. XXI, 13. *Et removeat a se vestes captivitatis suæ : h. e. illas, in quibus capta fuit. Discimus exinde, quod vestes ipsius putras exuerint, & contra vestes viduæ ipsi induerint, שהגוים ארורים, nam gentiles sunt maledicti.* Expurgatores mei nihil deleverunt, sed tantum ad vocem הגוים in margine addiderunt עכום, h. e. idololatæ.

De voce הגמורים col. 225. jam supra monuimus.

Col. 232. ad verba Deuter. XXXII, 38. *Qui pinguedinem sacrificiorum suorum comedent ; sic adnotant : שיהו נתנים להם [אפסניות] ועושים להם דונאטיו ומעלים להם קלניות].* Dabunt enim ipsis [obsonia, & dabunt ipsis Donativa, & in gratiam eorum Colonias exstruunt.] Hæc omnia pertinent ad Romam gentilem, non Christianam, multo minus ad religionem Christianam, & tamen Expurga-

purgatores causam communem cum eadem se habere publice testantur. Paullo post sequitur : טיטוס בן אשתו של אפסיוס. *Titus filius uxoris Vespasiani*] ingressus est in Sanctum Sanctorum, velum gladio dissecuit, & dixit : Si Deus ille est, veniat & (nos) debeat.

CAPVT XVI.

EXPURGATA IN LIBRO ARVCH.

Alius amicus obtulit mihi Librum Aruch R. Nathanis, Venetiis editum in typographia Bombergiana a. 291. Christi 1531. forma folii minoris, Wolfius bis ponit 4. Is etiam iudicium Expurgatorium subire coactus fuit in locis sequentibus.

In voce און hæc observavi. און כריש זמרת דכל כתבי און. גליון נכתב און על הגליון שהיה הנזיר : Sensus est hic : *Sub initium Gemaræ Capitris, quod incipit כל כתבי* (& est Caput XVI. Schabbath) *vox Evangelii scribitur און גליון*, h.e. *Scripta est iniquitas in volumine sive charta*. Ultima verba sex, quod mireris, nec in editione Basileensi, quam possideo, habentur, sed spatium relictum est, & signa duarum parenthesisum adpicta. In Epitome Aruch Pragæ impressa sic legitur : און כריש זמרת דכל כתבי שנכתב. פירוש שהיה הנזיר. Et hic Judæi ipsi nequitiam suam, vel blasphemiam potius, contra sancta DEI Evangelia Christianos celare voluerunt. Plura in hanc rem profert Buxtorfius in Lexico majore, quem non exscribo. Cæterum locus ex tractatu Schabbath productus non exstat fol. 71. uti margo Basileensis indicat, verum potius fol. 116. r. in editionibus tamen, quæ expurgationem non sunt passæ.

בן נצר ב' נערה שנתפתחה מגמרת אום תשתכאי ליכסיס אלוסיס ליה קשיא [חנה בן נצר] היה בליכסיס רעלמה : Ben Nezer occurrit Cap. IV. Kethufoth fol. 51. 2. in Gemara : *Si captiva ducitur puella, nulla inter latrones est differentia*. [Alibi enim de Ben Nezer sermo est,] alibi de latrone vulgari. In editionibus Talmu-
Ss sss 2 - dicis

dicis hæc verba paullo aliter leguntur : quod parum ad rem facie-
 Ruschius autem monet, illum Ben Nezer latroneim præcipuum fuisse;
 qui multas urbes occupaverit, & tandem rex latronum factus sit. Pu-
 to, Expurgatores de Jesu Nazareno cogitasse, que n. Judæi hoc loco
 innuerint. Sed vix crediderim, ipsos Messiam nostrum in animo ha-
 buisse.

בן סטרא בסוף גמרא דפרק הפסח [בן סטרא שדוניה כשפי-
 סטרא]. מסערים בסרסיה טעל כטרו וכו'. *Filius Sarda occurrit in fine Ge-
 mære tractatus Schabbath fol. 124. 2. his verbis: Filium Sarida, qui ar-
 tem magicam ex Ægypto secum tulit, in fissura, quam in carne sua fece-
 rat. De hac re jam superius actum libro IX. de Media c. 1.*

In voce רבב, ex Schabbath fol. 11. 1. ad verba Mischnæ: *Non
 afficiat homo libro.* וכן הנהגה. In Geniara: וכן הנהגה. In
 Talmud loco גיג. leguntur גיג. In Aruch vero expositio additur:
 וכן הנהגה. Vno loco eadem verba
 toleranti, altera expungunt, quod idem est, ac una manu eripere,
 quod altera largiari. Ibidem paullo post, ubi exponant verba ex
 Schabbath fol. 46. 1. *Decreverunt Rabbini, non lucem accendi in ho-
 norem alicujus hominæ,* וכן הנהגה. *verum
 potius in honorem idolorum die festo וכן הנהגה.* Hæc nihil ad Christia-
 nos. Nunquam enim cogimus eos, ut festis nostris aliquid ho-
 noris genus exhiberent.

מן. בפרק קמח דמאש דשנה אכל [המניק] והמכורה
 בפרק המילה גט ספר חורו [שכתבו מין פורש עובר עו]. *Min
 Capite 1. Rosch haschana legitur fol. 17. 1. Verum heretici & mulieres
 refractariæ: (nam in Talmud expresse legitur, והמכורות.) Et in
 Gittin cap. IV. fol. 45. 2. Liber Legi, quem scripsit Minæus, h. e. idolo-
 latra. In editione Basileensi sic legitur: שכתבו אפיקורוס פורש עובר
 : אפיקורוס, quem scribit Epicureus, h. e. idololatra. Notum hoc est,
 quod*

quod Judæi nos Minaxos vocant, ut apud Eisenmengerum videre est. Cæterum in loco Rosch haschana, & quidem in Glossa Raschii, editiones recentiores in gratiam Christianorum ab ipsis Judæis immutatas esse docet Edzardus ad c. 2. Avoda Sara p. 260.

Sub radice קרוּם sequentia sunt expuncta : שלח יהוה לנו כן או תלמיד [שמקרוּם הבשילו ברבים כגון הנצרי פי' שזיה מעבד עז בשווקים כרוחבור:] Verba desumpta sunt ex Berachoth fol. 17. 2. *Ne sit nobis filius aut vir doctus qui edulium coctum in loco publico incendat, sicut Nazareus sive Christianus : h. e. idola in plateis confluat.* In editionibus Talmudicis castratis verba הנצרי כגון prorsus absunt : in editione Aruch Basileensi legitur כגון מנשרו, sicut Manassès.

Idem tamen Censores & Expurgatores linea sequente, ubi eadem verba הנצרי כגון ex Sanhedrin fol. 103. 1. habentur, non expunxerunt : In editione Basileensi legitur כירבעם, sicut Jeroboam. Editiones Talmudis expurgatæ spatium trium verborum exhibent, Lightfootus autem ad Lucæ XXIII, 2. monet legi in editionibus non castratis כגון ישו הנצרי, sicut Jesus Nazareus.

קלנדס. ברוש עז [ואילו אדירן על גוים קלנדס] וכמנהלית גמרת כפרש מא' טעמא וירושלמי כיון רחמא איכמא אמר : קלנדס קלון ריאו : Calende : sub initium translatus Avoda Sara Cap. I. fol. 3. 1. [Et hæc sunt festa gentium, Calende] & Saturnalia ; In Germania additur ratio denominationis. In Talmud Hierosolymitano hæc habentur : Vidit aliquis hunc diem, & dixit Calende derivantur a καλὸς (bonus) & voce dies. Hic articulus in editione Basileensi plane est omissus.

In voce תרף hæc occurrunt : תרפות החולטין לתרפות : אסור לשארת ולתרת עמקן [פי' עז קרי לרף תרפות לשון גמא] כמו תרפא של אשה מקום המנוחה : Capite II. Tractatus

Avoda Sara fol. 29. 2. hæc habentur, Cum illis, qui peregrinationem ad loca pudenda suscipiunt, commercium habere non licet. Explicatio: Idolum dicitur תרפור, quæ vox significationem fornicationis habet, quemadmodum תרפור mulieris pudendum illius denotat.

Constat igitur ex his, neque editionem Basileensem libri Aruch in omnibus sic comparatam esse, ut nobis librum integrum exhibeat. Quæ ratione autem hoc acciderit, ego quidem sic meditatus sum. Helvetiorum vicini sunt Itali. Quum igitur liber hic Basileæ impressus sit, procul dubio simul ad Judæos in Italia versantes respiciendum fuit: hinc typographus Christianus aliquid suscepit, quod alias in terris Protestantium, cessante quippe Expurgatorum metu, fieri non solet.

CAPVT XVII.

DE NEGLIGENTIA EXPVRGATORVM IN LIBRO VERNACVLO מעשה בוך.

HAbent Judæi librum germanica lingua sæpius editum, quem inscribunt מעשה בוך, h. e. *Librum historiarum*. In eo leguntur variæ narrationes ex Talmude & aliis libris Judaicis descriptæ, quædam etiam ex cerebro Judæorum petitæ, & contra omnem veritatem effictæ, quibus mulierculas & pueros suos oblectant. Hic liber in Belgio & Germania prælum sæpius exercuit, etiam in locis, ubi religio Pontificiorum dominatur, & magistratus eam tuetur. Loca impressionis indicabit Bibliotheca Hebraica Wolfiana inter Anonymos. Præcipue adest editio Pragensis, quam oculis usurpavi, sed jam non est ad manus, in cujus fronte expressè legitur, quod jussu Archi-Episcopi Pragensis liber censuræ subiectus fuerit. Sed Judæi, ut solent, Censores sefellerunt, editiones alias jam dudum censuræ subfuisse causantes.

In hoc igitur libro tres adsunt narrationes, quæ religioni Pontificiorum non multum honoris adferunt. Eas brevibus repeto, libera narratione utens, ne omnes ipsorum nugæ & tædiosas tautologias simul repetam.

§. 1.

Prima narratio est numero CLXXIV. Temporibus R. Jehuda Sancti Episcopus Salisburgensis fuit, qui Ratisbonæ Judeum degere audivit, fama optima, Judeis pariter & Christianis in honore habitum. Invidia illius rei ductus Episcopus mortem illi minatur, & ducentis equitibus, magnatibusque suis assumtis, Ratisbonam pergit. Amici ipsum monebant, ut sibi a viro tam celebri caveret, artes enim ipsius tantas esse, ut nemo ipsum facile effugiat. Episcopus, nil hæc omnia moratus, cultrum in ocreas abdit, & duobus suorum præcipuis stipatus ad domum Judei abit. Hic interea rem discipulis suis aperit, & jubet, ut hosti de Magistro roganti, quis ipse sit, aperirent. Episcopus Magistrum salutat, sequæ de multis ipsius artibus inaudivisse ait, rogans, ut & sibi quædam illius specimina ostendat. Judeus illum caput fenestra efferre jubet: statim vero artibus cabbalistico-magicis, quas illi סוד vocant, fecit, ut fenestra esset angustior, & Episcopus caput retrahere nequiret. Quo facto Judeus Episcopum & consiliarios ejus homines nequissimos increpat, & quavis verbis ad omnem humilitatem compositis rogatus, non antea dimittit, quam sancte sibi promississet, se omnes Judeos, quos ex diocesi sua eiecerat, revocaturum, inque bona quævis exhibiturum.

Eo tempore, quo R. Jehuda Sanctus vixit, vixit autem anno circiter centesimo & vigesimo post natum Christum, nullus adhuc Salisburgensium Episcopus fuit. Neque credas, regionem circa Juvaviam, (hoc erat tunc Salisburgi nomen) aut Ratisbonam, tam fuisse cultam, ut Judeis, qui non nisi magnas urbes frequentare solent, placuerit. Primus Salisburgensium Episcopus, Rupertus, anno demum Christi DCXXIII. fato suo functus est. Igitur mendacium hoc non procedit, & tamen in ignominiam Romano-Catholicorum impudenter satis effectum est.

§. 2.

Altera narratio locum habet CLXXXVIII. R. Simeon quidam Mogunziæ fuit, cognomine Magnus, qui ex tribus speculis, quæ domi suæ habebat, omnia quæ gerebantur, cognoscebat. Is puerulum habebat, cui nomen Elcha-

Elchanan : hunc ancilla christiana, quæ ipsi Sabbatho ministrabat, furtim abduxit, in religione sua educavit, & Clericis instituendum tradidit, sicut ab una Academia ad alteram transiret, Romam perveniret, & in Patrum purpuratorum societatem reciperetur. Quum Papa mortuo sedes vacaret, hic Elchanan propter insignem prudentiam & multorum rerum peritiam in locum ejus susceptus est. Quamvis autem bene sciret, se Judæum, & R. Simeonis Moguntini filium esse, tamen, fortuna tam prospera usus, mutare nihil voluit. Quum vero patris videndi cupiditate flagraret, Episcopo Moguntino mandavit, ut nulli Judæorum Sabbathum celebrare, infantem circumcidere, aut lotionibus indulgere permetteret : ratus, id quod postea sic contigit, Judæos patrem suum, ad retractandum illud decretum, Romam missuros. Cum eo venisset R. Simeon, cum Pontifice disputavit, ut hic ab illo fere vinceretur. Postea ad ludum Schachicum cum ipso tentandum admissus, filium ex jactu & positu singulari talorum agnovit, qui & ipse patrem osculis excepit, & Judæos, prout ante, res suas agere permisit. Pontifex rogat, an expiationem facti sui, quod scilicet Judæismum deseruisset, posset consequi, quod hic affirmat, quia necessitate adductus illud fecisset. Sed Pontifex post breve temporis spatium, postquam librum contra Christianorum religionem conscripserat, dignitate sua se abdicavit, & Moguntiam ad patrem rediit.

Egregie stolidi sunt Judæi, qui putabant, Christianos fabulis suis fidem habituros. Quum ipsi pessimi sint historici, nesciant, nos artem historicam tam bene callere. Nunquam hoc contigit, ut Judæus ad sedem Romanam eveheretur. Certe, qui Papissam ipsis exprobrarunt, Judæum nunquam silentio transmisissent. Deinde illud contradicit, quod R. Simeon in speculis suis omnia, quæ gerebantur, observare poterat, filium amissum non vidit. Adeo verum est, quod Judæi proverbio suo dicunt, mendacium non habere pedes.

§. 3.

Sequitur narratio tertia, quæ numero est CCXLII. Colonia ad Rhenum erat R. Amram, Moguntinus, qui multos in scholis suis habebat discipulos. Cum senex morti proximus esset, discipulis mandavit, ut se Moguntiam juxta parentes sepelirent. Hi cadaver loculo inclusum naviculæ imponunt, quæ sine rectore Colonia Moguntiam, adverso flumine, perrexit. Moguntini, rem miram videntes, & mortuum anim. advertentes, naviculam ad se rapere tentarunt, quæ tamen manus ipsorum fugit. Cum fama rei per urbem nunciaretur, non Christiani solum, sed & Judei, miraculum visuri, accurrunt: & navicula, manus Christianorum semper fugiens, ad Judeos sua sponte accessit. Hi loculum aperientes literas inveniunt, quibus, quis sit, aperitur, & ut juxta parentes mortuo sepulcrum curent, rogatur. Judei cum loculum de navicula in terram extulissent, Christiani cum vehementia in illos irruunt, eosque rejiciunt, loculum tamen loco suo movere haud possunt. Igitur Episcopus Moguntinus eo loco templum insigne extruxit Dominicum, quod germanice dicimus DOHM vel DOHMKIRCHE, quod Judei suo more pervertunt in טומא אמרא, TOME AMRAM, IMMVNDVS AMRAMI LOCVS. Quid autem sit? Amramus discipulis suis Colonienfibus per insomnium singulis fere noctibus apparet, rogans, ut juxta parentes sepeliatur. Hi Moguntiam pergunt, furem de patibulo in locum Amrami clam deponunt, hunc vero in sepulcro parentum suum reponunt.

Quis fuerit S. Emmerammus, non opus est, ut a malitia & stultitia Judæorum discamus. Vita ejus habetur apud Surium & in Antiqvis Lectionibus Canisii. De miraculis nihil addo. Falsa igitur sunt, quæ Judei adferunt, & malitiam ipsorum produunt. An templum S. Emmerammi sit Moguntia, nescio, nec jam ad manus sunt Scriptores Moguntini nuper editi. Quicquid vero sit, origo illius nullam fidem meretur.

Hæc sunt, quæ in gratiam Censorum Pontificiorum adducenda existinavi, ut officium suum futuro tempore melius & accuratius

peragant. Qvum enim Judæos libenter juxta se tolerant, Christianos Protestantes non item; vident, qvam ingratos hospites recipiant, qvum contra a nostratibus magis comiter habeantur.

Qvod superest, si qvi alii libri occurrent, Expurgatorum manus passi, horum sequenti Volumine, si DEVS volet, mentionem faciam, et Viros eruditos rogo, ut, si qvos possident, eorum mihi copiam facere ne dedignentur.

RABBINICARVM LECTIONVM

LIBER SECUNDVS,

MISCELLA VARIA CONTINENS.

CAPVT I. CHRISTVS RABBINORVM SVMMVS.

§. 1.

Postquam sapientia divina inde ab æterno constituerat antiquæ legis œconomiam immutare, ad novam vero recte stabilendam Messix ministerio uti, simul quoque id agere necesse habuit, ut Messiam habitu humano in orbem introduceret, quum immensum divinitatis splendorem mortalium nemo possêt sustinere. Decrevit ergo, Christum Doctoris habitu nobis ostendere, qui prave a maioribus dicta aut facta emendaret, homines vero verum DEI cultum veramque iustitiam rite doceret. Et eo tendunt illa sacrorum vatum ex veteri fœdere monumenta, qui Servatorem nostrum Doctorem sapientissimum, qui omnibus viam ad cœlum pertingentem traditurus, quiqve singulos *θεοδιδάκτας* redditurus esset, fore prænunciarunt. Christus ergo ad domum Israël, ut ipse ait, missus, non alio, quam Judaici Doctoris, hoc est, Rabбини habitu adparere poterat.

§. 2.

Ne vero exhorrescas, Lector, Rabбини nomen, hæc tantum me-

Ttttt 2

cum

cum expendas velim. Rabbinus istis temporibus fuit, & hodiernum est apud Judæos, sacrarum Litterarum Doctor, Licentiatuſ, aut Magiſter, Theologiæ, Philologiæ ſacræ, & Antiquitatum Eccleſiaſtica-
rum Profeſſor, ſacri Conſiſtorii Adſeſſor, Eccleſiæ Paſtor, Inſpector
vel Superintendens. Tam honorata ergo quum fuerit Rabbiorum
Judaicorum conditio, nemini ſane mirum videri debet, Servatorem
noſtrum ſanctiſſimum ejusmodi ſchemate uti voluiſſe. Nemo, puto,
erit, qui credat, me abſurdum quid in medium proferre, quod is de-
mum ager, qui in inſtrumentum novi lectione admodum eſt hoſpes.
Quam primum enim Chriſtus noſter munus Evangelium docendi ad-
grederetur, tum eum ſtatim omnes, qui ipſum viderunt, Rabbium
ſive Magiſtrum ſalutarunt. Sic duo illi ex Joannis Baptiſtæ diſcipulis,
quibus Magiſter ipſorum Servatorem noſtrum digito indice common-
ſtraverat, eundem primis verbis compellant: *Ράββι* (ὁ λέγεται ἐγ-
μνηνόμενον, *Διδάσκαλε*,) πᾶ μένεις; *Rabbi*, (quod, ſi interpreteris, idem
eſt ac *Διδάσκαλε*, Magiſter) *ubi habitas?* Joann. I, 34. Et paullo poſt
Nathanaël eodem nomine *Ράββι* ipſum compellat, v. 50. Porro
quocunqve venit Jeſus inter Judæos, tum quidem vel Rabbi vel
Διδάσκαλε nomine a quibuſvis honoratus fuit, prout vel Concordan-
tiarum Schmidianarum inſpectio quemvis docere poterit.

§. 3.

Unde vero, dicet aliquis, cognoverant Judæi, Jeſum noſtrum eſſe
Rabbium? Reſpondeo, veſtitum ejus rei fuiſſe indicem. Credibile
enim eſt, Servatorem eo habitu indutum inceſſiſſe, qui temporibus
iſtis a Judæorum Doctoreſ adhibitus eſt. Videor mihi tale quid ex-
ſculpere poſſe ex deſcriptione veſtium Servatoris noſtri, earundem-
que cum Rabbiorum Judaicorum habitu comparatione. Tunica Meſ-
ſiæ noſtri erat *ἄρραφος*, ἐκ τῶν ἀνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλης, *inconfutilis*, a
ſummo contexta per totum. Joann. XIX, 23. Ejusmodi vero veſtimenti
genus *מער* ſive *pallium*, a Judæorum Magiſtris adhibutum, pluribus
locis

locis in eam rem adductis docet Georgius Ursinus, Danus, in Antiquitatibus Hebræorum Scholastico-Academicis c. 5. p. 120. Describit huiusmodi pallium, *quod fuerit prolixum ad genua plerumque vel infra, forma rotunda, sine manicis, undique, nisi, ubi caput & brachia immitterentur, clausum.* Abarbanel vero ad locum Jesaiæ LXII, 1. expresse meminit כגורה גליכור, *pallii clausi*, quod quum arte textoria ita confectum fuerit, ut necesse non esset illud consui, a Johanne ἀγλαφός χιτῶν dictum est. De reliquo Jesu nostri habitu tacente Scriptura nos quoque taceamus necesse est.

§. 4.

Et huc usque quidem satis, puto, ostendimus, Christum Rabbini utique fuisse, quippe quem ex schemate vestium externo talem omnes judicarunt. Sequitur ut illud quoque comprobemus, quod tractationis nostræ caput est, CHRISTVM NOSTRVM esse RABBINORVM SVMMVM atque PRÆCIPVVM. Singula, quæ huc spectant, duobus capitibus complectemur, ita, ut primo quidem illa proferamus, quæ ad ipsum Præceptorem sive Rabbini, post, quæ ad discipulos ejusdem pertinent.

§. 5.

Ut ab ovo rem ordiamur, de institutione Servatoris nostri aliquid addendum est. Præceptores illum habuisse non est incredibile, quum, uti reliquis infirmitatibus humanis sese subjecit Christus noster, sic illam quoque adsumsisse palam sit, ut cum ignorantia nasceretur. Probamus hoc ex verbis sancti Evangelistæ: καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ. *Jesus profecit tum sapientia, tum statura*, Lucæ II, 52. Nam si cum sapientia & scientia natus esset, non poterat in iisdem proficere. Quinam vero Præceptores ipsius fuerint, tacente Scriptura, nos illud nescire sincere profiteamur. Judæorum, Patrum, & Pontificiorum de hac re sententias, qui R. Jehoschuam ben Perachja, Jo-

annem Baptistam, & matrem Mariam munus hoc egisse tradunt, congeffit Theologus summus, Jo. Frid. Mayerus, in diss. de Præceptoribus Christi, Gryphiswaldiæ A. 1704. habita. Ego vero, ducente me Sacra Scriptura, id assero, Magistrum Servatoris nostri vel obscurum hominem fuisse, vel ipsum scholas ejus ita quidem frequentasse, ut nemini fere notum esset, ipsum Hebræorum litteris operam dare. Prius comprobatur narratio D. Matthæi c. XIII, 54. scilicet ubi cives ejus mirantes sapientiam & dona Servatoris, genealogiam quoque & familiam ipsius memorant, tandem ista subjungentes: πόθεν ἐν ταύτῳ ταῦτα πάντα; unde ergo huic omnia ista? Posterius confirmatur tota Judaici populi turba, doctrinam Servatoris nostri festo tabernaculorum docentis admirata, quæ sic exclamavit: πῶς ἔτος γεράματα ἴδω, μὴ μεμαθηκώς; Quomodo iste litteras novit, quum eas non didicerit?

§. 6.

Quicquid vero horum sit, hoc certum est, Jesum Christum, Prophetam atque Doctorem nostrum, Rabbinos omnes in hoc multis post se parasangis relinquare, quod tantos brevi profectus ostenderit, qui a tota Rabbiorum Hierosolymitanorum cohorte non sine stupore auscultari potuerunt. Notissima est pueri duodecennis, sententias cum Rabbiorum præcipuis conferentis historia D. Lucæ memorata, unde patet, ipsum non omnes solum in admirationem sui rapuisse, sed & Rabbinos omnes permovisse, ut, cum plus quam juvenilem in ipso doctrinam deprehenderent, locum quoque & honorem ipsi tribuerent, quem fortasse nemo unquam discipulorum apud Judæos occupaverat. Alias quippe, ut inferius occurret, in medio sederunt Rabbini sive Doctores, audientium & discipulorum corona undique cincti: parentes vero Servatoris offenderunt ipsum καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, sedentem in medio Rabbiorum. Professi ergo sunt illo tempore Judæorum Doctores, adesse aliquem, qui ipsos docere possit, & extraordinario isthoc honoris genere Jesu exhibito, se divini quid apud

apud ipsum deprehendere. Male vero ipsis, quod puero vel non adtenderunt, vel, si hoc egerunt, ipsum tamen postea neglexerunt.

§. 7.

His autem profectibus, quos in tenera juventute jam ostenderat, plures procul omni dubio addidit, donec tandem adveniret illud tempus, quo in publicum prodire, Doctorisque summi munus adire debebat. Annus is erat ætatis tricesimus, ante quem nemo Hebræorum muneribus publicis idoneus censebatur. Antiquis jam temporibus nemo Levitarum sacro ministerio fuit adhibitus, nisi quintum & vicesimum ætatis annum attigisset, Numer. VIII, 24. Neque apud seqviorum temporum Judæos cuiquam licuit vel Canticum Canticorum vel finem prophetiæ Ezechielis perlegere, nisi annos triginta nato. Ursinus libro cit. c. 7. p. 154. Unde procul omni dubio nemo quoque in Rabbinum promoveri poterat, qui ad ætatem illam non pervenisset. Destituimur hac in re probato quodam testimonio, ex Judæorum scriptis petito, quod diffiteri non possumus, non tamen exemplis, quæ pro hac re stabilienda proferemus. Primus ergo erit Joannes Baptista, quem non ante, quam ad annum trigesimum pertigisset, sapientia divina, ut Messiae viam aliquam sterneret, excitavit. Succedit ipse Servator, sex mensibus natu minor, Judæorum quoque hac ex parte moribus sese accommodans.

§. 8.

Sed a quibusnam & quibus ceremoniis in Rabbinum sive Doctorem Servator noster est promotus? Judæorum senes gradum Doctoratus contulere junioribus, variis adhibitis ceremoniis, quas inter præcipue fuit כְּמִכּוֹת יָדַי, *impositio manuum*, quique hoc modo promoti erant, כְּמוֹכִי, audiebant. Exempla exstant in Juchasin fol 39, 2. & 44, 2. quibus adde Horas nostras ad 1. Timoth. IV, 14. Otia hic nobis denuo fecerunt viri docti, Jac. Altingius in historia promotionum Academicarum apud Hebræos, & Georgius Ursinus in antiqq. Hebræorum Scho-

Scholastico-Academicis c. 7. quæ, quum proprie huc non spectent, suo loco sunt relinqvenda. Christus verò Rabbini dignitatem & fastigium non hominum auctoritas, sed ipse Deus, extulit. Non opus erat, ut examine prævio explorarentur profectus ipsius, quippe quos, ut modo diximus, in tenera adhuc ætate constitutus, omnibus adprobavit. Nec e re ipsius erat, ut ad Hierosolymitanam, vel quamcunque aliam inter Judæos Academiam se conferret, qui gloriæ inter homines adipiscendæ prorsus non erat capidus, Joan. VIII, 50. Ergo & hic quoque Servator noster Rabbini omnibus erit antefereendus, qui in loco maxime illustri, a Promotore parem sibi neminem agnoscente, summos honores Doctorisque titulum consecutus est. Ad Jordanem enim, Palæstinæ fluvium, quorsum tum temporis tota Judæa, regionis circumjacentis accolæ confluerunt, in-numerosissima immensæ multitudinis corona, Rabbini declaratus est Servator dilectissimus. Necessè autem erat, ut id prius ageret, cujus causa in mundem venerat, nimirum, ut semet œconomia novæ Domini coram omnibus testaretur. Factum illud est tum per baptismum a Joanne susceptum, tum per testimonium ejusdem honorificentissimum. Non autem est, quod quis credat, hunc ipsum Joannem Promotoris hic munus egisse, quamvis ille inter omnes ex mulieribus progenitos, ipso Servatoris effato, maximus habeatur. Majorem longe, & excellentiorem requirerebatur tanti Candidati dignitas. Ipse Pater cœlestis voce cœlitus demissa ipsum solenni ritu his verbis inauguravit: Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα. *Hic est filius meus dilectus, in quo acquiesco.* Matth. III, 17. Et alibi additur: αὐτὸν ἀκούετε, *hunc audite.* Quod idem est, ac si consveta hodie in Academiis Promotorum formula dixisset: *Ego, Pater cœlestis, cœli terræque conditor, verus ille ac æternus Deus, ad actum hanc maximopere solennem ab æterno designatus Promotor, Te, Jesu, meum & Mariæ virginis filium, cœlestis ac æternæ sapientiæ Doctorem, Magistrum ac Rabbini creō ac renuncio, Te*

primum ita saluto, utque omnes Te talem agnoscant, clementissime ju-
beo. Concedens simul facultatem plenam docendi, disputandi, omnes-
que istos actus exercendi, qui tali ac tanto Doctore conveniunt. Omnibus
vero, quotquot adestis, severe injungo, ut hunc Doctorem Vestrum sedulo
audiatís, ipsum sequamini, & sic vera æconomix novæ membra fiatís.
Similis est meditatio Beati nostri Lutheri tom. XVIII. Lips. p. 19. Chri-
stum scil. hac voce cœlesti dignitatem Doctoris accepisse.

§. 9.

Non infreqvens alias est Judæorum Doctoribus, ut voce cœlesti,
quam illi בן קור, *filiam vocis* vocant, Rabbinis suis adplausum
fuisse mentiantur, quod tamen viri docti non immerito vel pro com-
mento Judaico, vel pro præstigiis diabolicis habent. Non est instituti
nostri singula pluribus excutere: videantur, qui de bath kol aliquid
scripserunt, Drusus in Præteritis, & Lightfoot in Horis ad Matthæi III,
17. J. H. Ottho in historia Doctorum Misnicorum, p. 85. 86. Vitringa
observ. sacr. lib. 6. c. 10. 11. 12. Hottingerus ad tract. Chagiga p. 38. 39. &
Jo. Heinr. Haneri Dissert. de bath kol, quæ exstat tomo 2. Thesauri
Theologico-Philologici p. 41. 56. seq. Hic vero in solenni Servatoris
nostri promotione vere audita est bath kol, quæ ipsum, circumstante
tanta hominum multitudine, dilectum DEI filium omnibus com-
mendavit.

§. 10.

Dissentientem vero, quod ad promotionem Christi spectat, habemus
Virum Celeberrimum, Campegium Vitringam, Sacrarum litterarum
in Academia Franeqverana Professore. Is de Synagoga Vetere lib. 3.
part. 1. c. 7. tradit, Christum & plerosque ex Apostolis ab Hebræorum
Doctoribus fuisse promotos. Sed opus esse non putamus singula, quæ
ipse adfert, multis examinare. Certe unicum illud argumentum
urgemus, Christum, si in Academia Hierosolymitana fuisset Doctor
aut Magister noster, tantis aliorum Rabbiorum odiis nunquam fuisset.

se expositum. Huc facit silentium sacrarum litterarum, quæ tam notabilem externæ vocationis circumstantiam forte non omisissent. Apostolorum vero quosdam a Rabbiniis esse promotos, prorsus est incredibile. Quomodo enim illis conferrent summos Theologiæ honores, qui litterarum plane rudes erant, nec quenquam ex Rabbiniis docentem audiverant? Unicus ex illis, Paulus, ad Gamalielis, Doctoris sui, pedes confederat, verum is Rabbinus nondum fuit, sed tantum דובר, quem nostro more Baccalaureum vel Candidatum Theologiæ dixeris. Et hæc quidem de Servatoris nostri promotione dicta sunt.

§. II.

Ut ergo spartam divinitus sibi concessam rite ornaret, in plerisque non solum Rabbiniis sese similem gessit, sed & in omnibus fere superavit. Inter virtutes Rabbiorum, quæ ab iisdem præcipue requirebantur, septem recenset Altingius in Doctore Hebræo pag. 356. *φιλανθρωπίαν*, famæ integritatem, animi robur, mansuetudinem, veracitatem, avaritiæ & lucri turpis odium, &, quæ primo loco ponenda erat, timorem divini Numinis. Alia Rabbini boni requisita magno numero adfert Georgius Ursinus l. c. c. 7. Sed mare conaremur exhaurire, si probandum per singula susceperemus, Christum nostrum per omnia præ Rabbiniis excelluisse. Is enim, ut paucis omnia complectamur, erat Magister a Deo missus Joh. III, 2. *ὁσῖος, ἀπακος, ἀμύαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν ἑβραίων γένετός.* Hebr. VII, 26.

§. II.

Ad ipsius doctrinam quod spectat, de eruditione biblica, donoque Scripturas rite interpretandi nulla plane est controversia, quippe quam ipsi quoque Judæi tunc temporis admirati sunt. Quum autem palmaria Rabbiniæ doctrinæ pars istis temporibus essent *δευτερώσεις* sive traditiones priscorum Rabbiorum, neque Servatorem in iis rudem fuisse, apud omnes constat. Id quodequidem non ea de causa factum est,

est, quod is easdem observandas putaret, sed potius, ut, quibus sacrarum Litterarum sensus genuinos contaminarunt, emendaret. Huc spectat cum primis concio illa excellentissima in monte habita, & a D. Marthæo c. V. VI. VII. consignata, in qua pleræque Phariseorum & Rabbiorum traditiones, & abusus ex iisdem orti, condemnantur, nova vero & longe melior ad veram iustitiam via ostenditur. Nam quæ ibidem veterum placita his verbis allegantur, ἐρρέθη, & ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, non eo sensu sunt accipienda, quasi a DEO ad Judæos antiquiores essent dicta, sed verba illa, ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, commodissime vertes: dictum est ab antiquioribus, sc. Rabbiniis. Formula quippe ארמך, dictum est, ita sæpenumero adhibetur, ut Rabbiorum priscorum placita per eam adducantur, prout exemplis in hanc rem congestis ostendit Georg. Elieser Edzardi ad c. 2. Avoda sara pag. 284. 285. Christus ergo & hac in parte se Rabbiorum summum exhibuit, quod falsas veterum traditiones rejecit, illaque formula Judæorum Doctoribus non inusitata, ואני אומר לכם, ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, meliores in earum locum substituit.

§. 13.

Eruditione vero tali stipatus in medium prodiit Servator, atque, ut reliqui Rabbini ex locis publicis, in templo, scholis, synagogis & alibi quoque, populum docuit. Non est, quod de exemplis hic adducendis simus solliciti, quum ea singulis paginis Evangelistæ proferant. Quotiescunque ergo ad aliquam Synagogam perveniret, tum statim ὁ ἀρχισυνάγωγος, ex habitu ipsum Rabbinum esse perspicuens, librum ipsi sacrum obtulit, unde, quæ ad usum plebis facerent, interpretaretur, Lucæ IV, 16. 17. f. Ipse quoque ex aliorum Rabbiorum more locum consuetum occupavit, ita ut in loco medio ab omnibus conspiceretur. De Judæis id tradit Maimonides in Hilcoth Talmud Tora c. 4. §. 2. והתלמידים מוקפים לפניו: בעשרה כרו שירו כלם רואים הרב ושומעים דבריו: Et discipuli (sedebant)

Vvvvv 2

coram

coram ipso (Rabbino) in circuitu instar coronæ, ut omnes videant Magistrum, & audiant verba ejus. De Christo testatur Marcus c. III, 32. ἢ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν, & sedit populus circum ipsum: Et v. 34. αὐτὸς περιβλεψάμενος κύκλῳ τὰς περὶ αὐτόν καθημένους. Et circumspiciens in circuitu eos, qui circum ipsum sedebant. Ex quibus lux aliqua accendi potest insigni loco Joannis Baptistæ, Joann. I, 26. μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἰδατε, cujus hic sensus est: In medio vestrum jam docere cepit Christus, quem tamen vos pro tali agnoscere non vultis. Vide Ursinum c. 3. p. 63. c. 5. p. 99. Et quum alias, quod notissimum, discipuli loco paullo inferiore, quam Magistri, confederint, quod ad pedes alicujus federe dicunt Hebræi, Actor. XXII, 3. Christus quoque, tanquam Rabbini veram justitiam docens, Mariam ad pedes confidentem facile pati poterat, Lucæ X, 39.

§. 14.

In his ergo cum Rabbini comparari poterat, sed, ad ipsam docendi rationem si attendamus, ipsum Rabbinos omnes longo post se intervallo relinquare fatebimur. Ἦν γὰρ διδάσκων, ὡς ἐξέσταν ἔχων, οὐκ ὡς οἱ γεαυμαιεῖς. *Docerat enim tanquam is, qui recte omnia in proximo haberet, quique auditorum mentes sermonibus suis possideret, non vero sicut Scriba, qui hujusmodi docendi vim non erant consecuti.* Neque id mirum cuiquam videri potest, quum ea singula non a quoquam hominum, sed ab ipso Patre cœlesti, ad quem sæpissime provocavit, acceperit. Judæis in more positum erat, ea tantum docere, quæ a Magistris suis audiverant, neque quisquam ex Rabbini, nisi ad summam auctoritatem pervenisset, novum quidquam in medium proferre ausus est. Quoties autem quis in pandectis Talmudicis ea protulisse narratur, quæ a Magistro audiverat, toties occurrit frequentissima illa formula: *אמא רבי פלוני בשם רבי פלוני, Venit Rabbi N. in nomine Rabbi N.* Juchasin fol. 49, 2. *Ubicunque invenies Rabbi*

Rabbi N. nomine Rabbi N. nota, illum esse hujus discipulum. Audiamus vero Christum de semet ipso hæc proferentem: 'Εγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου. *Ego veni in nomine Patris mei, h. e. ea vobis trado, quæ ipse a Patre meo, qui in cœlis est, accepi.* Joann. V, 43.

§. 15.

Placuit ipsi via per similitudines & parabolas, prout quidem jam olim de ipso prædictum fuerat. In Judæorum scriptis qui parumper versati sunt, sæpenumero observant illam formulam: למֶּה הָרַבֵּר רֹמֵר, *cuinam res est similis?* Messias ergo noster eadem methodo utens sæpenumero per parabolas loquitur, quibus מלכות השמים, regnum cœlorum, hoc est, recentem novi fœderis œconomiam, & quæ ad illa tempora spectant, graphice admodum depingit. Adfunt quoque parabolæ, in quibus tum Judæorum Doctores, tum populus Judaicus Servatorem nostrum non agnoscens, acerbe satis perstringitur. Ipsimet Judæi fatentur, post JEsu demum tempora desiisse hanc methodum doctrinas suas proponendi, in Sota fol. 49, 1. משמח ר' מאיר בטלו מושלי משלים. *Postquam mortuus est R. Meir, cessarunt loquentes parabolas.*

§. 16.

Ad doctrinam spectant etiam disputationes, quæ ideo inventæ sunt, ut adserta nostra ab adversariorum insultibus vindicemus. Judæi hac in parte multum operæ posuerunt, & nulla fere est in Talmude pagina, quæ non ad nauseam usque proponeret disputationes de rebus nullius momenti, & quæ tamen sæpissimæ lectores in dubio relinqvunt. At Sospitator noster Sanctissimus ea polluit disputandi soliditate, ut a quibusvis adversariis victoriam facillimo negotio reportaret. Conferant, quibus volupe est, disputationes cum Sadducæis de statu beatorum, cum Phariseis de Messia Davidis filio & Domino, cum Judæis de sanctitate personæ & missionis suæ:

nos enim prolixitatem vitantes singula tangere non possumus. Et sic quoque Christus major erit omnibus aliis Rabbiniis, quippe qui eo modo disputat, ut audientes quosvis in eo, quod verum est, quam optime confirmet.

§. 17.

Solemne erat Hebræorum Doctoribus, ut Rabbiniis in promotione clavem symboli loco traderent, quæ potestatem aliquam publice docendi & sacras litteras aperiendi sive interpretandi, quædam item pro minus licitis reputandi, designaret. Facit huc insignis locus, quem ex tractatu apocrypho Semachoth adducunt viri docti: כִּשְׁמַת שְׁמוּאֵל קָטָן הָלַךְ מִפֶּתַח וּפְנֵקֶסוֹ שֶׁל מֵת בְּאֲרוֹנוֹ מִפְּנֵי שְׁלָה : הָיָה לוֹ בֶּן. *Cum moreretur Samuel parvus, suspenderunt clavem & pugillares ejus ex sarcophago, idque ideo, quia non habuit filium.* Neque abludit Servator noster, qui expresse Judæorum Doctoribus tribuit τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, *clavem scientiæ*, Lucæ XI, 52. Longe meliori vero jure ipse possidet τὴν κλεῖδα τῆς οἰκίας Δαβὶδ, *clavem domus David*, h. e. potestatem plenariam in regno cœlorum omnia dirigendi, Apocal. III, 7. Quod ipse ergo habuit, id, jure divinitus sibi concessio, Petro quoque & aliis Apostolis tradere poterat, Matth. XVI, 19. Vi hujus potestatis Judæorum Doctores poterant, sicut ipsis videbatur, rem aliquam אָסֵר, *ligare*, & הֲרִיר, *solvere*, h. e. aliquid vel concedere, vel interdicare, vel licitum, vel illicitum pronuntiare. Nihil unquam in Talmudistarum monumentis legit, cui non occurrerunt istæ formulæ אָסֵר & הֲרִיר, quæ semper in ore sunt Judæorum Magistris. Quid vero Christus Servator noster? Is certe hoc ipso quoque demonstravit, sibi longe majorem concessam esse potestatem, quam omnibus aliis Judæorum Doctoribus. Nam quæ ipsi velolvere vel ligare soliti sunt, illa solum obtinebant inter Judæos, & ne quidem omnes: nam celebris alicujus Doctoris tradi-

traditio alterius placitis facillimo negotio derogare poterat. Sed audiamus, quantam Petro ejusque collegis pariter & successoribus potestatem largitus fuerit Servator noster. Ο' ἐάν δήσῃς, αἰτ, ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς ἑρανοῖς. Καὶ ὁ ἐάν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς ἑρανοῖς. *Quodcumque ligaveris super terram, ligatum erit in cælis: & quodcumque solveris super terram, id solutum erit in cælis.* Quibus sane verbis non hujusmodi solum potestas conceditur, quæ possit de ritibus quibusdam & ceremoniis judicium debitum ferre, quod vult Lightfootus, & cum hoc alii: sed & Collegio Apostolico, quod tum temporis Ecclesiam universam fitebat, confertur auctoritas peccatores a cœtu Christianorum removendi, remotos vero rursus, ubi poenitentiam egerint, recipiendi. Nam claves, Apostolis concessæ, sunt κλεῖδες τῆς βασιλείας τῶν ἑρανῶν, h. e. œconomix novi fœderis, in qua etiam hujusmodi, de qua modo diximus, potestas inde a Christi temporibus ad nos usque derivata est. Sed non est hujus loci, pluribus omnia perquirere, quod, DEO sic volente, alia occasione ex professo fiet. Conferat interea Lector de his, quæ notarunt Lightfootus ad loca Matthæi & Lucæ citata, Joh. Henr. Urfinus Anal. 1.1. 44. & 1.5. 34. 35. Salmasius ad Solinum c. 52. p. 767. 768. Vitranga observ. sacr. lib. 1. Diff. 2. c. 1. §. 7. Georg. Urfinus in Antiqq. aliquoties jam citatis c. 3. p. 62. c. 7. p. 173. Isaac. Barrow apud Clericum biblioth. univers. Tom. 10. p. 47. f.

§. 18.

Judæorum Magistri preces conficere solebant, quibus uteretur populus, id quod cum primis ex solemni illa precum formula constet, quam Judæi שמורה עשרה, ex decem & octo videlicet particulis five capitibus constantem, vocant. Ea quippe jam olim in usu fuit, & ante tempora quoque Servatoris nostri adhibita est. Eundem morem observavit Joannes Baptista, ad cujus exemplum provocant discipuli Servatoris nostri, Lucæ XI, 1. Servator ergo &

& ipse Judæorum βαττολογίαν declinaturus, ejusmodi formulam nobis præscripsit, quæ non omnia solum hominibus necessaria contineret, sed & novi fœderis temporibus esset adcommodatissima. Existimat Franc. Burmannus, Exerc. Academ. part. 2. p. 45. Christum preces illas ex decem & octo Judæorum capitibus desumpsisse, cum quo & alii faciunt, quos non adducimus. Hi quidem viri docti non diffitebuntur, ut spero, majorem fuisse sapientiam & doctrinam Servatoris nostri, quam omnium, quotquot unquam fuerunt, Rabbiorum, hinc facile quoque largientur, non opus habuisse Servatorem, ut de exemplari precum quarundam circumspiceret. Si ergo adest similitudo quædam inter preces nostras & Judaicas; qualem quidem nemo negabit, qui orationem dominicam cum decem & octo capitum compendio apud Edzardum ad c. 1. Avoda Sara p. 217. 218. confestet, alia potius via incedendum erit. Nimirum Servator docebat orationem dominicam inter Judæos, hinc non poterat non iis expressionibus uti, quæ Judæis hominibus non essent incognitæ. Et magnam is sapientiæ ipsius maculam inurere conaretur, qui eum auditorum captui se non adcommodasse adseveraret. In eo ergo se Rabbiorum summum ostendit, dum concinnam quidem & mira brevitate comprehensam, perfectissimam tamen omnium, orandi formulam nobis tradidit.

§. 19.

Nec in orando solum, sed & execrando Christus sese Rabbini superiore esse demonstravit. Crediderant enim Judæorum Doctores, inter alia ipsis hoc etiam competere, ut eos, qui placitis suis contrarium quid committerent, diris possent devovere. Et inde nata sunt ista in Bava Kama fol. 8. 2. ארור האיש שגורל חוריים וארור הארם שילמד את בנו חכמה יונית: *Maledictus ille, qui alit porcos, & maledictus, qui filium suum docet Philosophiam gentilem: & alia forte, de quibus nunc non sumus solliciti. Sed parum ponderis habue-*

habuerunt istæ diræ, nam inter medios Judæos fuere, qui porcos alerent, & Philosophia, cum primis Aristotelica, sequentibus temporibus a Judæorum Magistris maximopere fuit exulta. Plus utique in recessu habebant istæ execrationes, quas contra Scribas & Phariseos vibraverat Servator, Matth. XXIII, 13. s. quippe quæ ipsos cum tota Judæorum republica funditus pessumdederunt.

§. 20.

Quæ huc usque adtulimus, excellentiam Rabbini nostri satis demonstratam dederunt, tria ergo supersunt, quæ exilia quidem quamplurimis videbuntur, ad maiestatem tamen Servatoris nostri non incommode faciunt. Judæorum Rabbini maximo id sibi quondam dedecori duxerunt, si cum עם הארץ, cum hominibus plebejis conversarentur. Inde multæ sunt ipsorum constitutiones, in quibus conjugia cum illis prohibentur, iidem pro asinis habentur, jugulandi atque quovis prætextu interficiendi permittuntur, imo maledicti plane creduntur, Joann. VII, 48. Pluribus hæc pertractat Georg. Ursinus libro citato c. 6. p. 138. seqq. ad quem ablegari se Lector, quum brevitati studeamus, patiatur. Christus vero peccatores quosvis atque publicanos, qui apud Judæos bipedum nequissimi credebantur, suscepit, cum iisque cibum sumsit, a Phariseis licet atque Scripturæ peritis maximopere hac ipsa de causâ ludibrio habitus. Hoc ipso enim ostendit, doctrina sua neminem uti debere ad alios, qui se inferiores sunt, contemnendos, sed ad omnes potius cum omni humanitate & dilectione suscipiendos, inque veræ justitiæ ac pietatis viam perducendos. Ipse, tanquam perfectissimum virtutum omnium exemplar, hac etiam in parte viris eruditis præluxit, ut haberent, cujus vestigia presso pede sequerentur.

§. 21.

Porro, qui apud Judæos erant Rabbini, hoc privilegio quondam fructi sunt, ut ab oneribus essent immunes, quo ipso cavere voluerunt,

runt, ne viri docti a sacrarum litterarum studiis avocarentur. Hinc illud est in Pirke Aboth. c. 3. כָּל הַמְּכַבֵּר עָלָיו עוֹל תוֹרָה. מעבירין ממנו עול מלכות ועול ררך ארץ: *Quicumque suscipit in se jugum legis sive doctrine, ab ipso auferunt jugum regni*, ne onera & vectigalia ipsi molesta sint, & *jugum consuetudinis*, ne se per omnia huic subicere necesse habeat. Vide Ursinum c. 13. p. 364. & Jo. Le-onh. Lenzii Dissert. de privilegiis litteratorum in gente Hebræa, Wit-teb. 1700. habitam, thes. 3. Christus vero a tributis non fuit exem-tus, partim quia, quod jam supra monuimus, non erat Magister no-ster, partim, ut suo quoque exemplo doceret, Magistratui politico debita officia non esse deneganda.

§. 23.

Tandem quoque in more penes Judæorum Rabbinos erat, ut opi-ficiū aliquod addiscerent. Noluerunt quippe concedere, ut erudi-ti victum quærendo aliis molesti essent, vel etiam contemptum sibi contraherent. Tritum ergo apud ipsos erat illud ex tractatu Kidduschin fol. 30. 2. ר' יהודה אומר כל שאינו מלמדו אומנרת. מלמדו ליסמורת: *R. Jehuda dixit: Quicumque (filium suum) non do-cet opificiū, idem est ac si ipsum doceret latrocinium*. Inde in Judæo-rum scriptis occurrunt ר' יצחק נפחא, *R. Isaac faber*, Joma fol. 54. 2. ר' יהודה הנחתום, *R. Juda pistor*, Juchasin fol. 35. 1. & 44. 2. ר' שמעון הבקורי, *R. Simeon ποικιλῆς s. vestium versicolorum artifex*, Berachoth fol. 28. 2. ר' יוחנן הסנדלר, *R. Jochanan sutor*, Berachoth fol. 22. 1. Pirke Aboth c. IV, 11. &c. Paulus quoque Apo-stolus, Theologiæ apud Judæos Candidatus, ex eodem ritu una cum litteris didicit artem quandam, factus scilicet σκηνοποιός. Act. XVIII, 3. Confer Georg. Ursinum c. 14. p. 377. f. & Jo. Buxtorffium in Cata-lect. c. 257. Quale vero Christus opificiū exercuerit, non ignora-mus, quippe quum a sacro scriptore expresse vocetur τέκτων, *faber*, Marc. VI, 3. & τέκτονος υἱός, *fabri filius*, Matth. XIII, 55. Aliquanto gene-

generalior equidem est idea vocis τέκτων, ut ex hac exsculpere vix possimus, quodnam Christi nostri fuerit opificium, superest tamen ex antiquitate ecclesiastica testimonium non contemnendum. Refert enim Sozomenus H. E. 6.2. quod Julianus Apostata, dum in Persas expeditionem pararet, graviter admodum interminatus fuerit, se bello confecto Christianos mulctaturum, nihilque ipsis auxilii a fabri, ut ipse aiebat, filio expectandum. Sed huic apte satis respondit Clericus quidam Antiochenus: ἔπος, inqviens, ὁ τῷ τέκτονος υἱὸς θύμην αὐτῷ ξυλίνην πρὸς θάνατον κατασκευάζει. *Isse fabri filius arcam ei ligneam parat ad tumultum.* Faber ergo lignarius fuit Christus, qui hac etiam in parte labores humanos perferre voluit, ut ipse nobis per omnia συμπαῆσαι posset. Per hæc vero tria, de quibus ultimo loco diximus, Christum in summa humilitate Rabbiorum tamen summum esse demonstramus.

§. 24.

Seqvitur alterum tractationis membrum, quo ex discipulis comprobamus, Jesum fuisse summum Rabbiorum. Discipulorum nomen adhærebat affectis Servatoris nostri ex Hebræorum Veterum more, apud quos Studiosi Sacrarum Litterarum audiebant תלמידי חכמים, *discipuli sapientum.* Rem eloqvatur nostro loco Jo. Henr. Ottho in historia doctorum Misnicorum p. 33. *Nam olim תלמיד חכם dicebatur non solum ille, qui sapientiæ studiosus, sed qui & ipse sapiens erat; & tamen modestiæ causa discipulus sapientis potius, quam sapiens, audire, & Magistri vel sapientis sui placita disseminare & sustinere, quam sua, maluit.* CHRISTUS ergo ex reliquorum Rabbiorum more adsumsit discipulos, sed ea conditione, ut discipuli manerent, neque unquam ad Rabbiorum dignitatem adspirarent. Horum enim titulum sub novi fœderis œconomia in perpetuum abolevit Servator, quando ad populum & discipulos suos hæc verba fecit:

Τμείς δὲ μὴ κληθῆτε, ράββι. εἰς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ καθηγηγῆτης, ὁ χειρὸς. *Vos autem nolite vocari Rabbi: unus enim est Magister vester, Christus*, Matth. XXIII, 8. Quemadmodum vero apud Hebræos Rabbinī fedulo providerunt, ne quoscunque adsumerent discipulos, prout ex Maimonide ostendit Altingius in Doctore Hebræo p. 361. sic idem egisse Servatorem nostrum, ex sacris paginis constabit. Duo enim erant, qui ipsum sequi, h. e. discipuli ejus esse voluerant, sed quia neutrum ex his satis aptum ministerio suo prævidit, utrumque rejecit, Lucæ IX, 57. 61.

§. 25.

Discipulorum vero inter alia hoc erat, ut Rabbino, quocunque iter faceret, comites adessent, & sic omni occasione data doctrinas ejusdem imbibere. Ubi tamen id reverentiæ causâ observandum erat, ne latus Magistro clauderent, sed eum pone sequerentur. Observavit idem jam antiquissimis temporibus Eliseus Eliæ discipulus, de quo testatur Spiritus S. 1. Reg. XIX, 21. ויקם וילך אחרי. אֵלִיָּהוּ וַיִּשְׁרְתָּהוּ, & surrexit & ivit post Eliam, & ministravit ipsi. Berachoth tol. 23, 1. אמר רבה בר בר חנה כיון שהיה אוליין בתרי דר' יוחנן. *Dixit Rabba nepos Channæ, quum sequeremur R. Jochanan.* Inde quoque frequentissimum est sanctis Evangelistis, ut dicant, secutos esse discipulos Christum Magistrum suum: & Servator, quoties in itinere cum discipulis verba fecit, ad eosdem conversus legitur, Matth. XVI, 23. Luc. IX, 55. Hinc ergo unum & idem sunt illa duo, *sequi Christum & esse discipulum ejus.*

§. 26.

Alius honor Rabbinis exhibitus is erat, quod non auderent ipsos discipuli proprio nomine compellare. Docet id Maimonides in Talmud Torah. c. 5. ולא יתן לו ולא יחזירו לו שלום אם לא מוכיר רבי. ומורי. *Et non salutet ipsum (Præceptorem) aut salutanti respondeat,*

nisi additis his verbis : *Mi Magister, mi Domine.* Paullo ante dixerat : ואסור לקרות רבו בשמו הנכר. *Et prohibitum est Rabbinum nominare nomine proprio.* In Sanhedrin vero fol. 98. 1. aliquis discipulus Rabbinum suum hoc modo salutatur : שלום עליך רבי ומורי. *Pax sit super te, Doctor mi, & Domine mi.* Vide Ursinum c. 4. p. 74. 75. Sic nec discipuli Servatoris illum unquam JEsu aut CHristi nomine compellasse leguntur, quod & ipse Servator monet Joann. XIII. 13. Ὁ μὲν φωνεῖτέ με, ὁ διδάσκαλος ἢ ὁ κύριος, ἢ καλῶς λέγετε· ἐγὼ γάρ. *Vos me vocatis : Magister & Domine : & recte dicitis : is enim sum.*

§. 27.

Qua vero ratione Christus discipulos suos instituerit, & quantum hi ex ipsius doctrina profecerint, totus, quæquæ patet, orbis novit. Neque Judæis id est incognitum, quippe qui eorum, & miraculorum ab iisdem Magistri sui nomine patratorum, in Talmude mentionem faciunt. Adeoque & hi satis superque nos docent, JEsu, Magistrum ipsorum, Rabbinorum omnium esse supremum.

CAPVT II.

DOCENS, R. SIMEONEM FILIVM JOCHAI, AVCTOREM LIBRI SOHAR, RELIGIONE FVISSE CHRISTIANVM. (*)

§. I.

Celebre est inter Judæos pariter & Christianos nomen Rabbi Simeonis Jochaidæ, neque id sine causa. Nolo jam de vita ipsius prolixior esse, quum scriptores inferius citati otium mihi fecerint. (a)

XXXX 3

Pauca

(*) Hæc scriptiuncula, per modum Programmatiss Scholastici a me edita, nunc auctior repetitur, sed ita, ut, quæ jam adduntur, uncinis inclusa sint.

(a) R. Abraham Sacuth in Sepher Juchasin fol. 42. R. Gedalia in Schalscheleth hakabbala fol. 23. Buddeus Introd. ad historiam Philosophiæ Hebræorum p. 134. f. edit.

Pauca tango, quæ ad rem meam faciunt. Vixit R. Simeon extremis temporibus templi secundi, everfionem illius vidit, vitamque usque ad initium seculi secundi a nato Christo protraxit. Quum religionis suæ causâ Romani ipsum persequerentur, in spelunca quadam una cum filio R. Eleasare per annos XII. versatus res divinas meditatus est, quas deinde discipulis suis viva voce tradidit. Hi sermones ipsius diligenter adnotarunt, & deinceps, sexaginta circiter annis post mortem ipsius, in unum volumen congefferunt, quod *Sohar* inscribitur. Opus igitur hoc venerandæ vetustatis est, quippe cuius auctor extremis Apostolorum temporibus vixit, & Patres Apostolicos, quos vocamus, Ignatium, Polycarpum, & alios, æquales habuit.

§. 2.

Fata illius libri si spectes, ea inter Judæos & Christianos varia fuerunt. Apud Judæos diu latuit, nec, nisi seculo XIII. demum, quantum historiarum momenta ex temporibus obscuris residua docent, iis fuit cognitus. Causâ in promptu est. Doctores Mischnici pariter & Gemarici, Phariseorum erant assæclæ & successores, juratique nominis Christiani hostes, & traditionum humanarum patroni. Hinc doctrinæ R. Simeonis Jochaidæ illis non erant ad palatum, quas tam aperte de Messia protulit. Et quamvis nomen illius semel atque iterum in voluminibus Talmudicis occurrat, tamen doctrinæ tantum legales proferuntur, reliqua oblivione sepulta jacuerunt, a quibusdam clandestinis illis sectatoribus tamen conservata & ad posteros transmissa. Seculo autem, quod diximus XIII. quum omnia studiorum genera apud Judæos reflorescere cœpissent, Cabbalistarum etiam mysteria basiatores invenerunt, & *Sohar* notior esse cœpit, sed infelicitissimo cum successu. Quum enim ingenia Judæorum, paucissimis exceptis, ad philosopho-

f. edit. post. S. Rev. noster Wolfius in Biblioth. Hebr. I. p. 1134. III. p. 1141. IV. p. 1000. Nic. Lütken in libello de Soharc. Andr. Norrelius præf. ad Phosporum orthodoxæ fidei Veterum Cabbalistarum. God. Christ. Sommerus in Specimine Theol. Sohariæ p. 11. 12.

Iosophandum prorsus sint inepta, confusum hocce Cabbalæ chaos tractarunt, sed ita, ut nescias, quid velint, aut quid nolint.

§. 3.

Ad Christianos quod spectat, idem fere de illis tantum non omnibus judicabit, qui rem rite perspectam habebit. Quum enim vox Cabbalæ admodum ambigua sit, de qua re hic multis agi non potest, plerique rem tam turpiter confuderunt, ut harum rerum gnaris nihil persuadere potuerint. Non attingam antiquiores, quia sub initium litterarum in occidente renascentium magnæ in orientalibus erant tenebræ. Ex recentioribus duos profero Cabbalæ admiratores, Henricum Morum & Christianum Knorrium a Rosenroth. Sed, quæso te, Lector benevole, pervolve illius *Opera Philosophica*, hujus vero *Kabbalam denudatam*. Si nihil de libro Sohar & Cabbala Hebræorum antea nosti, incertior multo ab ipsorum lectione recedes. Adeo miscent, adeo turbant omnia, ut nescias, an in hominem sanum hujusmodi naniæ cadere possint. Imo quædam contra sanctissimam nostram fidem admiscent, homini Christiano minime condonanda. Sapienti vero quum omnis suspecta sit obscuritas, certe nescio fere, quid hic sit statuendum.

§. 4.

Quod si igitur quæras, cur hi omnes librum Sohar non satis perspectum habuerint, respondeo, ipsos ad hunc librum obscurissimum accessisse, sed lumine historiæ litterariæ destitutos. Historiam autem litterariam intelligo, non eam, quam hodie quisque facili negotio ex libellis vulgaribus addiscit, sic, ut nomina auctorum & librorum ab iisdem editorum in numero habeat, ventosa corticis, non vero solida nucleï, cognitione instructus. Qui de auctore judicare volet, is non solum vitam ejus enarrare debet, sed & opera illius pervolvere, in sententias ejus inquirere, illas secum invicem & cum aliis illorum temporum comparare. Sic demum judicium feret de auctore non per-

perfunctorium, non canis e Nilo bibet, sed solide statuet, sic, ut contradictioni locus nullus relinqvatur. Qvum itaqve librum illum Sohar a capite ad calcem pervolverim, & doctrinas illius, quantum potui, composuerim, qvum de stilo illius sollicitus fuerim, rebus omnibus pensitatis & probe perspectis, illud inveni, R. Simeonem ben Jochai Judæum eqvidem fuisse, sed Servatoris nostri Sanctissimi sectatorem. Qvod ut rite ostendam, scriptiuncula hæc in duas partes dividenda est, qvarum prior docet, plures tunc Judæos fuisse, qvi Christum secuti sunt, neqve tamen legem Mosaicam abjecerunt: altera sententiam hanc meam argumentis roborabit. Si hodierno Philosophorum more loquendum est, pars prior *possibilitatem*, posterior *actualitatem* rei ostendet.

§. 5.

Judæos tunc multos fuisse, qvi religionem Christianam amplexi sunt, & tamen legis Mosaicæ studiosi fuerunt, scriptores N. Testamenti satis edocent. Expressum est effatum presbyterorum Ecclesiæ Hierosolymitanæ, qvi Paullum Apostolum sic alloqvuntur, Actorum XXI, 20. *Vides, frater, quam multæ myriades sint Judæorum, qvi crediderunt, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπαρχουσιν, & omnes legis Mosaicæ sectatores existunt.* Et hi qvidem bona fide utramque legem sectabantur, qvia Synagogam cum honore sepelire volebant. Succedebant aii seqventibus temporibus, Apostolorum æmuli, qvi necessitatem legis Mosaicæ inculcabant, & tamen simul Christiani esse volebant, sed omnia sua in fraudem doctrinæ Christianæ suscipiebant. Vtqve prioribus sese accommodavit Divus Paullus, qvia legem Mosaicam ex quadam non necessitate, sed libertate, & propter fratres infirmos alliciendos, sectabantur: sic posterioribus sese mascule opposuit, eosqve Πευδαδελφες vocavit, qvia Christum e mentibus Galatarum eradere studuerunt. Assertum meum porro probò auctoritate Sulpicii Severi, (b) qvi, res sæculi I. Christiani enarrans, expressis

ver-

(b) Sulpicius Severus Hist. sacr. II. 31. 5.

verbis addit: *Tum pene omnes Christum DEVM sub legis observatione credebant.* Et huc pertinent omnes illi, quos sub Ebionæorum, Nazarenorum, Ægyptiorum nomine, tanquam hæreticos, traduxerunt primi statim inter Christianos zelotæ, quos tolerare potius debebant, & ad viam veram perducere. [Vide quæ de Ebionitis habet Eusebius H. E. III. 27. ed. lat.] Sane non de nihilo est, quod Nazarenos Christianis vindicavit Jac. Rhenferdus, cujus scripta magno iudicii acumine sunt exarata. Si igitur Christiani fuerunt, non debebant a nostris exagitari, quamvis quasdam ex legibus Judaicis simul observarent. Nolebant illi has leges prorsus abjicere, quia divinam earum originem satis habebant cognitam, quam ob causam utique tolerari potuissent. Christiani vero cum præceptis & ceremoniis religionis suæ ipsi quoque varias alias leges observarunt, ab hominibus excogitatas, & nec malas, nec contemnendas, & tamen hæretici esse noluerunt. Sed hæc obiter. [Interim ego primus non sum, qui in scriptis Judæorum vestigia Christianismi vidit: idem jam agnovit Wagenseilius, magnum in hac litteratura nomen, his verbis usus: (c) *Existimant viri eruditi inesse Talmudicis & תנ"ך Medraschim Rhapsodis multa dicta ab iis Rabbi- nis, qui aut Christum, aut illius discipulos sectati sunt, ac cælestem veritatem, quam illi profitebantur, admiserunt, ignari quid in recessu haberent, ceteris diversi generis aliarum effatis permiscuerint. Sic nimirum vinci non potest veritas, sed frequenter illi ipsi, qui eam oppugnare satagunt, imprudentes ei auxiliantur, se socios adiungunt, viresque secundas solent sufficere.*]

§. 6.

R. Simeonem vero nostrum re ipsa fidem Christianorum amplexum fuisse, (d) nunc argumentis solidis probandum erit. *Primo loco illud*

Hor. Hebr. Tom. II.

Y y y y

pro-

(c) Wagenseilius in *Telis igneis Satanae* p. 453. (d) Christianismum R. Simeonis agnovit suo jam tempore Guil. Postellus in versione *Soharis inedita*, prout docet Rev. Glaserus diff. de Messia gemino p. 151. Hoc non ideo adduco, quod Postello multum tribuam, quippe qui sapius portentosas potius sententias, quam veras, elegit: sed, ne id Lectores celem, quod ad rem præsentem pertinet.)

profero, qvod ipse satis expresse adferat, se adventum Messia statueret. Locus clarus exstat in Sohar: (e) *Qvum Israëlitæ adhuc versarentur in terra sancta, illo cultu & sacrificiis, quæ susceperunt, omnia mala & castigationes in orbe terrarum expiarunt.* השתה משיח מסלק לון. מכלנו עלמנו. Nunc autem Messias illas a filiis hominum aufert. His verbis varia consideranda exhibentur: 1. qvod tempora, qvibus vivebat, contradistinguit illis temporibus, qvibus Israëlitæ in terra promissionis versati sunt. 2. qvod tempora Veteris & Novi Testamenti satis clare componit. 3. Vox השתה, nunc, omnem ambiguitatem tollit, qvia expresse dicit, qvum nulla jam restent sacrificia, Messiam solum esse, qvi nos Deo Patri propitiet. Igitur necesse est, Messiam venisse, id qvod eo ipso Simeon Jochaides statuit.

Succedat alius locus: (f) *כד יגיא מלכנו משיחנו קרבן בכרל* עלמנו בימינו וקבדו. Quando Messias pugnabit contra totum mundum ad dextram Dei Sancti Benedicti, quemadmodum legitur Exod. XV, 7. Dextra tua, Domine, decorata est virtute; tunc etiam illud implebitur Levit. XXVI, 42. Etiam foederis mei cum Abrahamo memor ero. Qvicumque statuit, Messiam ad dextram patris federe, ille præsupponit, eum jam advenisse. Christianus igitur est, non Judæus.

{ *Tertio*, sententiam nostram exinde probamus, qvia R. Simeon propter doctrinam de Messia in carcerem conjectus est. Locus in hanc rem satis clarus est in Sohar Numer. fol. 64. col. 252. qvi integer superius p. 268. adfuit, ubi quidam ex discipulis R. Simeonem sic alloquitur: *Datum est tibi de latere בינור, intelligentie, בגין רבירה, הוית אנר חבב ויבש בכלנו בגין משיח בן אפרים באוריתך ובנביאותך בגופך שפיר לבר מנור בגין רלנו ימור.* Propterea qvod in carcere exsiccatus es & exaruisisti corpore tuo pulcro, propter Messiam filium Ephraim, propter Legem tuam & vaticinium tuum, tantum ideo, qvia non morietur, (h. e. qvia statuis, Messiam in morte non man-

mansisse.) *Et implorasti misericordiam illius, de quo agunt verba Psalm. CXVIII, 17.* Sed vivam &c. Exinde duo concluduntur: 1. quod R. Simeon Jochaides propter Messiam in carcerem conjectus fuerit. Si-
ve id factum sit a Judæis, sive gentilibus, utrumque factum est pro-
pter confessionem Christi. Nam si mansisset Judæus, quemadmodum
reliqui, nullam persecutionem passus fuisset: quia Romani Judæos
commode pati poterant. Igitur propter doctrinam Christi a Roma-
nis inclusus fuit, idque fortasse instigantibus Judæis, qui multos mar-
tyres gentilibus detulerunt. 2. Doctrina R. Simeonis dicitur *Lex ejus*
& *Vaticinium ejus*, h. e. quæ ipsi cum Judæis non communis, sed ipsi
soli cum paucis affectis propria erat. Nam Legem cum typis & vati-
cinia prophetarum, longe aliter, quam alii Judæi solebant, explicavit.

Quarto, R. Simeon dicit, Judæos una cum aliis gentibus post ad-
ventum Messiae hostes ejus factos esse. Postquam de ascensione illius
egerat, quæ verba supra libro VI. adfuerunt, ita pergunt: (g) *Tam*
multi vero populi, qui contra Judæos violenter agere soliti sunt, יתחפכו
להררי לגבייהו, *convertent se, ut ad ipsos redeant,* ייתקעמחו
לאגחיה קרבה ער מלכא משיחא, & *venient cum ipsis ad pu-*
gnandum contra Regem Messiam, quamvis nihil contra ipsum obti-
nuerunt. Duo hic observamus 1. Monumenta Historiæ Ecclesiasticæ
testantur, vera hic loqui librum Sohar. Nam Judæi non solum au-
ctores fuerunt præcipui calumniarum illarum, quæ magno numero
contra Christianos primorum seculorum proditæ sunt, verum etiam
gentiles ad Christianos persequendos acuerunt & incitarunt. Possem
hic provocare ad Dialogum Justin Martyris cum Tryphone, ad Epi-
stolam Smyrnenfium de martyrio Polycarpi, item ad varia loca Ter-
tulliani & Eusebii, sed viri docti norunt, rem ita se habere, & jam
extra oleas vagari nolo. 2. In rem vero præsentem ex testimonio So-
haris allegato sic concludimus: Quicumque dicit, Judæos una cum
gentilibus contra Messiam pugnare, ille non potest Judæus esse. Ju-
dæi

Y y y y 2

dæi

dæi enim, qvatenus tales, nihil unqvam contra Messiam suam suscipient, qvippe cujus adventum & vindictam contra hostes cupide expectant.

Quinto, qvia Schechinam sive Messiam invocat, eum summum Prophetam agnoscit, & in cœlum ascendisse confessus est. Tikkune Sohar c. 18. fol. 28. 1. *Surrexit R. Simeon cum omnibus collegis suis, ipse autem dixit: Pastor fidelis, magister omnium prophetarum, surge, excita te ex somno tuo: tu enim es inter omnes Prophetas tanquam Sol, a quo Luna & stellæ lucem habent, ipsis vero lux nulla est ex alio latere.* וְכֹכָבִים רַחֲמֵי אֲחֵינוּ מֵעַלְמָא, De illo tempore, quo tu ex mundo abiisti, hæc verba adhibere possumus Jobi III, 8. Obscurabunt stellæ splendorem suum. Surge, accende lumina, neque hoc tantum, verum postquam abiisti ex mundo ad domum prophetiæ, de qua Num. XII, 7. Non sic servus meus Moses, qvi in tota domo mea fidelis est, illa (prophetia) fuit abscondita. Surge igitur & aperi illam, quæ est in domo superna, abscondita omnium absconditorum, ubi mysteria Regis superni sunt: & tu es sicut filius domus, filius illius domus. Et tu es in imagine illius domus, ad quam neque Propheta, neque Videns potest ascendere, nisi quum potestas ipsi facta est. Tu vero non opus habes, ut veniam impetres, utpote filius Regis, cui janua nulla clausa est. Neque hoc tantum, verum prophetae reliqui non potuerunt ascendere ad videndum Regem, nisi horis & diebus notis, quemadmodum de Aharone constat, qvi tamen præcipuus omnium fuit, de quo habetur Levit. XVI, 2. Non omni tempore veniat ad Sanctum, verum ibid. v. 3. בִּזְמַנּוֹ, Cum hoc veniat Aharon ad Sanctum: quanto igitur minus reliqui. Tu vero singulis horis & diebus, quibus voluisti, ad Regem videndum ascendisti. Neque hoc tantum, verum reliqui Prophetae in visione sua singula tantum membra Regis viderunt, alius caput, alius oculos, aures &c. quidam vestes solum Regis, & plura non viderunt. ----- Surge, Pastor fidelis, surge, aperi templum; nam ecce quam multi viri Prophetici pulsant ostia templi,

pli, & dicunt : Domine labia mea aperies : & sunt ipsis occlusa, neque aperiuntur, donec tu veneris.

Sexto, quia vestigia Orationis Dominicæ, non obscura, sed clarissima, habentur in Tildkune Sohar c. 18. fol. 28 2. Quando Scheckina est in templo suo, omnes Prophetæ ad illud adscendunt, ורפקין לתרעא, ostiumque pulsant, & dicunt Psalmi. LI, 17. Domine, labia mea aperies. חלה קרמאין רצלותא אינון מסררין על נפשא לאעלה. בתון קרם עלת העלות דתמן חיי נפשא : Tres priores petitiones ordinant pro anima, ut per illas eam deducant ad Causam Causarum : ibi enim est vita anima. אמצעות ממנן על שאלתין למשא. בעותהון על צרכי גופא : חלה בהראין מקבלין חייבתא. חלה בהראין מקבלין חייבתא. רכל שאלתין מן מלכא : Tres postremæ impetrant a Rege conversionem a malo ad bonum. ולעילא מכלהו יד כותכת ולתתא מכלהו יד הותמת. Ante omnes illas petitiones manus est, quæ scribit, & post eas manus est, quæ obsignat.

Septimo, quia statuit, preces in locum sacrificiorum successisse. Sohar Genes. fol. 130. col. 516. השתא צלותא באתר קרבנא. Nunc preces sunt loco sacrificiorum. Qui enim credit sacrificia commodè abesse posse, modo preces obtineant, quique in reliquis de sacrificio Messie expiatorio recte credit, nã is Judæus non est, sed Judaïsmum prorsus exuit.]

Habemus alia loca, non eque tam clara, sed quæ tamen aliquid probabunt. Prioris verba sunt hæc : (h) בחרי זמנין אחבני. ירושלים ותליתאה לזמנא דמלכא משיחא : Duabus vicibus edificata est Hierosolyma, tertia autem vice temporibus regis Messie. Sensus verborum est satis clarus. Hierosolymam ait duabus vicibus conditam esse, primum a Jebusæis, deinde post reditum ex captivitate Babylo-nica. Cum tertiam tradit, non adjicit verbum, quod substantivum

Yyyy y 3

voca-

vocamus, idque more suo, quia veritates Christianismi, quas protulit, teste suis propinare solitus est. Intelligit autem Hierosolymam mysticam, ἱεροσολήμ την ἄνω, Galat. IV, 26. h. e. Ecclesiam Novi Testamenti, quæ illis ipsis, quibus docebat, temporibus, caput proferre incipiebat. Alio denique loco, (i) postquam ad vocem יְעֻקֹב, quæ Levit. XXVI, 42. cum י scripta legitur, quædam commentatus erat, numerum annorum init, paullo quidem obscurius, sed tamen ita, ut eum ad LXX. hebdomadas Danielis respicere non prorsus obscureum sit. Ibi verba hæc sequuntur; *Anno LXVI. & dimidio revelabitur Rex Messias in terra Galilea, & stella una in plaga orientali deglutiet stellas septem in plaga septentrionali.* Adscriberem locum integrum, sed angustia hujus chartæ illum non capit. Interim varia hic docentur, 1. Messiam venire debuisse anno LXVI. hebdomadali, qui temporibus Simeonis jam elapsus erat, 2. Messiam in Galilæa revelandum esse, id quod de prima ejus conceptione intelligimus, quæ Nazarethi contigit. 3. Stellam tempore nativitatis ejus in oriente luxisse, quod cum narratione D. Matthæi exacte congruit. Reliqua ex causis infra dicendis non nimium premenda sunt. Porro is docet, se conversatum esse cum Doctores non Judaicis solum, sed & Christianis. Hoc enim sibi volunt verba, מארי מתיבאן עלאי ורתאי, *magistri scholarum superiorum & inferiorum*, item מארי מתיבתא עלאה ורתאה, *magistri traditionum scholæ supernæ & infernæ.* (k) Ad quorum verborum intelligentiam illud notandum, quod non Judæi solum, sed & scriptores sacri, ea, quæ ad ecclesiam N. T. pertinent, *cælestia & superna* dixerint, quæ vero ad ecclesiam Judaicam, *inferiora*. De qua re pluribus a me actum est in Dissertatione de *Hierosolyma cælesti*, tomo I. Horarum Hebræo-Talmudicarum subiecta.

§. 7.

Alterum argumentum, quo religionem Christianam R. Simeonis Jochai-

(i) Ibid. fol. 74. col. 292. 293. (k) Sohar Deuter. fol. 118. col. 469. 470.

Jochaidæ confirmo, est, quia liber Sohar totam doctrinam de Messia, quanta quanta est, orthodoxe & accurate, non teste, sed plerumque satis aperte, proponit, ita quidem, ut viri Apostolici melius & accuratius haud potuerint. Multa docet de nominibus Messiae, de persona illius, naturaque divina & humana, de vita ipsius, in eaque de statu exinanitionis & exaltationis, de triplici munere illius, Regio, Sacerdotali & Prophetico, loca quoque Biblica V. T. quæ de Messia agunt, multa nobis exhibet & explicat. Agedum singula hæc pro ratione brevitatis nostræ excutiemus, sed ita, ut loca Soharis tantum allegemus, non autem integra adducamus. Commodum vero accidit, ut superiori autumnio in publicum prodiret V. C. Gottofredi Christophori Sommeri *Specimen Theologiæ Soharicæ*, Gothæ excusum, opus non magnæ molis, sed bonæ frugis plenissimum. Vt igitur illi, qui ad ipsum opus Soharicum adspirare minime possunt, habeant, quo confugiant, illa loca, quæ Sommerus exhibet, ex illo adlegabimus, in aliis autem ad ipsum librum Sohar provocabimus.

§. 8.

1. Quod igitur ad nomina Messiae adinet, is expresse in libro Sohar appellatur nomine tetragrammato & essentiali, יהוה, (l) Angelus DEL, (m) Schechina s. majestas divina, (n) Metatron, (o) Michael Archangelus, (p) Angelus fœderis, (q) Verbum Domini, (r) DEus Sanctus Benedictus. (s)

2. Persona ipsius duas habet naturas, divinam & humanam. Divinitas ipsius probatur, quia ipsi competit nomen DEI essentiali, (t) dicitur imago Dei & splendor gloriæ ejus, (u) Dominus Zebaoth, (x) filius Dei, filius supremi, pastor fidelis, Dominus super inferiora, Dominus

(l) Sommerus p. 33. (m) Idem p. 32. 33. (n) Id. p. 34. (o) Idem p. 35. (p) Id. p. 42. 43. (q) Id. p. 44. (r) Jo. Meyeri diss. de Mysterio SS. Trinitatis pag. 73. 74. (s) Sohar Genes. fol. 63. col. 249. (t) Sommerus p. 33. (u) Idem p. 45. 46. 47. 81. Sohar Levit. fol. 34. col. 133. Sohar chadašch fol. 71. 4. (x) Sommerus p. 78.

minus angelorum ministrantium, Schechina gratiosa. (y) Sequuntur attributa divina, quæ Messiae adscribuntur: Æternitas, (z) quippe decretum prædestinationis in ipso ab æterno factum est; (a) Omnipotentia, quia miracula patrat, (b) & aliæ eminentiæ divinæ. (c) Ex operibus divinis hæc referuntur: Messias creavit mundum, (d) destruit potentiam Satanæ, (e) & poenitentes in gratiam recipit. (f) Accedit cultus adorationis, qui ipsi tribuitur, (g) & quod Deus Pater per ipsum jurat. (h) Humanam Messiae naturam paullo post probatam dabimus, cum historia vitæ illius ex Sohar exponetur. De utraque natura distincte satis præcipitur, (i) & communicatio quoque idiomatum proponitur. (k) Et quamvis Sohar, auctor antiquissimus, primus, quantum constat, omnium fuit, qui Messiae duplicis, filii scilicet Davidis, & filii Josephi, mentionem facit, tamen revera non duplicem, sed unum Messiam statuit, duas nimirum naturas hoc modo proposuit. (l) Nam modus proponendi ipsi consuetus hoc ita fert, de quo tamen jam longior esse nequeo. Interim Judæi sequiorum temporum illud in rem suam traxerunt, ut verba prementes *σκληροκαρδίαν* suam parumper suffulcirent,

§. 9.

3 Pergimus ad historiam vitæ ipsius, ubi R. Simeon docet, Messiam primum revelandum esse in Galilæa, quod de conceptione illius supra explicuimus; stellam sub adventum illius in oriente luxisse, & Messiam postea per aliquod tempus occultatum fuisse: (m) id quod de fuga in Ægyptum & infantia illius verum est. Porro Messias fecit

mira-

(y) Id. p. 43. (z) Idem p. 35. (a) Sohar Genes. fol. 74. col. 292. Sommerus p. 50. 51. 55. (b) Idem p. 79. 80. (c) Idem p. 91. (d) Idem p. 45. 46. 47. (e) Id. p. 78. (f) Id. p. 53. 54. (g) Sommerus p. 79. (h) Idem p. 35. (i) Sohar Exod. fol. 4. col. 14. (k) Sohar Genes. fol. 68. col. 269. (l) Sommerus p. 91. (m) Idem p. 81. 82. 86.

miracula, (n) pueros amavit, & ab iisdem rursum cultus est, (o) multis offendiculo fuit, aliis vero saluti, (p) asino vectus est, (q) passus, & ad tempus mortuus est, (r) quæ ejus passio & redemptio die XIV. mensis Nisan suscepta est, (s) prout etiam docetur in Targum Hoser III, 2. ubi tamen habetur dies XV. resurrexit quoque, (t) neque is solus, sed corpora quoque Sanctorum quorundam. (u) Porro in cælum ascendit, (x) & ad dextram Dei confidet. (y) Gentes contra illum quidem assurgunt, (z) sed supplicio quoque adficiuntur. (a) Habes igitur hic utrumque illius statum, exinanitionis & exaltationis.

4. Detriplici Messie munere hæ sunt Soharis nostri doctrinæ. Messias Rex est, cujus nomen מלכה משיחא sapissime occurrit, & quidem Ecclesiæ suæ, quam ab insultibus hostium tutam præstat, suis vero placidum se exhibet. (b) In eo, tanquam lapide firmissimo, אבן שתייה, fundata Ecclesia. (c) Porro Sacerdos est, qui ministrat in mysterio sanctitatis inter superna & inferna, & quidem ad dextram DEI: (d) qui Deum & homines reconciliat, (e) per quem ad DEVM pervenimus. (f) Est מלאך המואל, Angelus redemptor, (g) qui peccata hominum solus in se suscepit, (h) & quidem non culpam solum, sed & poenas eorundem. (i) Et hoc meritum ejus retro quoque valet ad patres Veteris Testamenti. (k) Res eleganti similitudine illustratur: Cum valetudo hominis periclitatur, & omnia membra languent, tum brachium solum percutitur, & sanguis elicitur, quo facto totus homo restituitur. Sic, postquam totum genus humanum morbo animæ laboravit, unus pro omnibus percutiendus fuit, nempe Messias, quo

Hor. Hebr. Tom. II.

Zzzzz

facto

- (n) Sohar Exod. fol. 3. col. 12. fol. 4. col. 14. (o) Ibid. col. 13. 14. (p) Ibid. fol. 3. col. 11. (q) Sohar Levit. fol. 38. col. 151. (r) Sommerus p. 94. 91. (s) Sohar Numer. fol. 102. col. 407. (t) Sommerus p. 91. (u) Idem p. 94. 95. 120. Sohar Exod. fol. 4. col. 15. (x) Ibid. fol. 3. c. 12. Genes. fol. 88. col. 350. (y) Sohar Exod. fol. 4. col. 15. (z) Sommerus p. 83. (a) Sommerus p. 96. (b) Idem p. 96. (c) Sohar Genes. fol. 53. col. 209. (d) Sohar Exod. fol. 28. col. 110. (e) Sommerus p. 36. 43. (f) Idem p. 32. 33. (g) Sohar Genes. fol. 108. col. 429. (h) Sohar citante Edzardo ad c. 1. Avoda Sara p. 256. (i) Idem ad c. 1. Berachoth pag. 175. 176. (k) Sommerus p. 96. 97.

facto salus ad omnes pervenit. (l) Neque Messias solum sacerdos fuit, sed ipsum quoque sacrificium. (m) Ad munus Propheticum hoc pertinet, quod temporibus N. T. notitiam voluntatis divinæ longe clariorem, & apud omnes homines, imo & pueros, obviam tradit. (n)

5. Vestigia quoque Theologiæ mysticæ, sobriæ illius, & ab ipsis Apostolis tractatæ, inveni, quorsum illud pertinet, quod Messias in nobis nasci debeat: (o) quod vix crederem, nisi ipsi oculis usurpassẽm. [Loca hæc omnia Lector superius in opere de Messia suis locis expressa inveniet.]

§. 10.

6. Porro loca V. T. primaria & classica, quæ Judæi seqvioribus temporibus pervertere solent, de Messia fideliter interpretatur: qualia sunt Genes. XLIX, 9. Jesa. II, II. XI, I. caput LII. LIII. LX, I. Psalm. II. Zachar. IX. 9. Proverb. XXX, 4.

7. Denique & hoc addendum est, arborem Cabbalisticam a R. Simeone sic explicari, ut per tres Sephiroth ad dextram collocatas, nempe *Sapientiam*, *Magnificentiam* & *Aeternitatem* s. *Triumphum*, dicat Messiam Davidis filium indigitari: per tres autem sinistras, *Intelligentiam*, *Fortitudinem* & *Gloriam*, Messiam Josephi filium. (p) Jam vero superius tetigimus, unum per hæc verba Messiam indigitari, sed duabus naturis constantem: Igitur reliquæ Sephiroth exactissime conveniunt, ut iis *Regnum* Messiæ proponatur, qui *Rex* est supremus, (huc refero Sephiram *Coronæ*) omni *pulchritudine* & splendore exornatus, quique *Fundamentum* sit Ecclesiæ suæ, sine quo nemo de salute sua certus esse queat.

8. Vt igitur doctrina hæc de Messia satis bene se habet, sic illud quoque a R. Simeone additur, neminem Messia recte frui, & ad gloriam ejus cœlestem adspirare posse, nisi qui fide in eundem sit instructus. (q)

§. 11.

(l) Idem p. 89. (m) Sohar Numer. fol. 103. col. 412. (n) Sohar Levit. fol. 24. col. 95. Sohar chadafsch fol. 42. 3. o) Sohar Numer. fol. 102. col. 406. 407. p) Sohar Numer. fol. 64. col. 253. q) Sommerus p. 109.

§. II.

9. 10. Neque solum in articulo de Messia se satis orthodoxum & christianum exhibet, verum & in aliis religionis nostræ capitibus idem egit. Sed non licet jam hæc omnia tangere. Addo & hoc, quod multa profert, cum Scripturis Sacris N. Test. parallela, quæ ostendunt, hæc sacra virorum Θεοπνεύτων volumina ab ipso lecta, & in succum & sanguinem conversa esse. Vel unicus ille locus de nativitate Christi in nobis, cujus modo mentio facta est, ostendit id, quod probatum dare volumus, alios alibi jam protuli.

Jam igitur argumenta pro fide Christiana R. Simeonis nostri in compendium contrahemus, & sic concludemus: Qvicumque Messiam credit jam advenisse, qui doctrinam de eodem sanam & sobriam non perfunctorie percepit, & litterarum monumentis comprehendit, qui loca quoque V. T. complura de eodem explicat, qui scripta N. T. legit & in usus suos convertit, ille optimo jure non Judæus esse statuitur, sed Christianus.

§. 12.

Restat ut ad aliquas objectiones, quæ ab harum rerum gnaris opponi possent, quasque mihi met ipsi opposui, brevibus verbis respondeam. Primo loco dicat aliquis: Esse in his quædam, quæ a R. Simeone satis obscure sunt proposita, sic, ut illud, quod inde exsculpi-
tur, non satis clare exhibeant. Tria sunt, quæ hic respondere possumus. *Primum* est, quod gentes orientales tantum non omnes, obscuritate aliqua sublimiore, & quasi grandiloquentia, gaudeant, quæ nobis Europæis, in Græcorum & Latinorum consuetudine educatis, non obscura solum, sed & absurda fere, videntur. Verum si quis diligentiam adhibeat, & in lectione talium scriptorum, qui plane non absurdi sunt, sed profundam plerumque meditationem amaverunt, paululum incalescat, tunc illa obscuritas brevi tempore cessabit.

Zzzzz 2

Por-

Porro, si quæ tibi in aliquo scriptore obscuriora videbuntur, illa, prout genuinæ interpretationis præcepta postulant, ex clarioribus explicanda sunt. *Tandem* & illud expeadendum est, R. Simeonem fuisse discipulam Christi, sed talem, qualis Nicodemus fuit, qui veritatem, quam ipse amplexus est, ex metu quodam nobis congenito, non statim omnibus palam professus est, sed verbis obscurioribus involvit, sic, ut veritas in iisdem equeidem contineretur, sed non ab omnibus primo intuitu animadverteretur. Noluit igitur Judæos reliquos, veritate de Messia apertis verbis prolata, a se absterre, sed sub quibusdam verborum involucris veritates ipsis proposuit, ut sensim sensimque ad cognitionem veri Messia perducerentur.

§. 13.

Altera objectio hæc est: R. Simeon de Messia non sæpe locutus est, ut præterito tempore uteretur, sed sapissime futurum tempus adhibuit: Igitur Messiam adhuc futurum speravit, non autem ipsum jam venisse credidit. Speciosa est satis hæc objectio, sed tamen haud ita comparata, ut ad eam sufficienter responderi nequeat. Cogitet itaque Lector, R. Simeonem, Doctorem insignem, annis demum virilibus ad religionem Christianam fuisse conversum, quum jam per aliquot annos docuisset. Considerandus itaque, si doctrinas ejus spectes, triplici modo erit. Primis temporibus tanquam Judæus, qui adventum Messia neque credidit, neque scivit, tunc sane non potuit non futuro tempore uti, quoties ipsi de Messia dicendum fuit. Sequitur illud tempus, quo non procul absuit a regno DEI, ut phrasi Servatoris utar Marci XII, 34. hoc est, quo de veritate Messia jam adventantis convinci cœpit, tunc dubitanter locutus est, & paullo obscurius, sic tamen, ut illa dubitatio Lectori non prorsus sit obscura. [Huc pertinent loca hujusmodi, in quibus aliqua lux ipsi clarior affulsisse videtur, sic ut Messi-

am

am proxime adesse sentiret. Sohar Numer fol. 66. col. 263. *R. Jebuda & R. Abba in itinere collocuti sunt. ---- Dixit R. Abba : Lex tota occulta & aperta est, sic quoque nomen Dei S. B. occultum & revelatum est, q. d. Deuter. XXIX, 28. Abscondita Dei nostri revelata sunt nobis & filiis nostris. Revelata sunt : igitur potestas data est nobis de iis querendi, videndi, intelligendi & sciendi. Verum occulta Domini ipsius sunt, & ad ipsum pertinent. Quis igitur ea posset scire, & scientie tali occulte adherere? multo minus de illis querere? Verum veni & vide: Nemo hominum potestatem habet de rebus absconditis dicendi aut eas explicandi, præter tamen illud sanctum R. Simeonem: nam Deus eas in manus ejus contulit, & ætas illius obfigurata est superius & inferius. Propterea per eum res revelantur, sic, ut nulla ætas huic nostræ par sit, in qua ille versatur, usque dum veniat Messias.] Postquam vero in Christum credidit, tunc longe apertius mentem suam proficitur. Et certe, si quid vota valerent, optandum esset, ut sermones R. Simeonis nostri haberemus ordine chronologico positos, quo ab ipsomet sunt prolati, tunc sane multa nobis clariora essent. Quemadmodum eruditi recentiorum temporum vitas Ciceronis, Ovidii, Horatii, Plinii, Cypriani, & aliorum, seriem temporum secuti, exposuerunt, & lucem magnam auctoribus affuderunt, sic idem in Simeone præstare possemus. Cujus tamen rei spes decollat, postquam doctrinæ illius discerpæ, & secundum ordinem textuum Pentateuchi propositæ sunt.*

CAPVT III.
DIATRIBE PHILOLOGICA;

DE
R. SIMEONE
FILIO JOCHAI

AVCTORE LIBRI SOHAR

IN QVA VIRI CELEBERRIMI CHRISTIANI SCHOETTGENII DIS-
SERTATIO DOCENS R. SIMEONEM FILIVM JOCHAI AVCTO-
REM LIBRI SOHAR RELIGIONE FVISSE CHRISTIANVM MODESTE EXAMI-
NATVR ET CONTRARIVM POTIVS EVINCITVR, ILLVM NON FVISSE
CHRISTIANVM, SED JVDÆVM, AVCTORE JVSTO MARTINO
GLÆSENERO, SS. THEOL. LICENT. ET AD D. ANDRÆE PAST.
HILDESIAE, typis Justi Henningi Matthæi. 1736.

§. I.

Celeberrimus Christianus Schoëttgenius Fautor noster plurimum
colendus superiori Anno Mense Julio Dissertationem quendam,
occasione cujusdam actus oratorii, quo juvenes aliquot delecti in
publicum prodire & in conspectu Virorum eruditorum aliorumque
Mæcenatum loqui, more in Scholis usitato, exercentur, typis expri-
mi jussit; In qua R. Simeonem Filium Jochai, Auctorem Libri Sohar
e numero Judæorum expungere illumque in Censum Christianorum
referre allaboravit. Mirum fanè nobis videtur, famosissimum illum
Judæum toties in Talmude & Scriptis Rabbiorum decantatum ob
locationes quasdam obscuras ac a conceptu nostro vulgari alienas,
statim Christianorum cœtui velle adscribere; cum Christiani æque ac
Judæi contrarium hætenus defenderint. Putat vero Vir Celeb. in
libro Sohar argumenta quædam animadvertisse, quæ Christianismum
redoleant omnemque rem penitus conficiant. Sed si dicendum quod

res

res est, momenta ista quæ Vir Celeb. pro stabilienda sua sententia attulit, tanti ponderis non sunt, ut me in assensum rapiant; Vestigia potius judaismi & quidem corruptissimi ubique eminent. Non ægre itaque laturum Virum Cel. confido, si eadem libertate, quam sibi in alios sumsit, & ego utar, modesteque ab illo dissentiam. Non autem nobis est animus integrum opus Soharicum percurrere, ac ex eo quæ ad usum nostrum sunt, notare; Hoc sane a scopo nostro esset alienum ac fines Dissertationis transcenderet. Breves enim erimus in expendendis quibus Vir Cel. insistit argumentis illorumque insufficienciam ostensuri; Post hæc faciem Judaismi istius ætatis deformissimam, ex Gottofr. Christophori Sommeri specimine Theologiæ Soharicæ Gothæ excuso, cujus ductum sequemur, fumus monstraturi.

§. 2.

Nolo jam liti immorari quæ inter Viros Eruditos de Auctore & præsertim fatis Libri Sohar est agitata; (a) Sive ea antiquitate, quæ vulgo jactatur, gaudeat, nec ne. Celeb. Schœttgenius §. II. prius affirmat & causam quare tam diu apud Judæos latuerit hanc esse putat; Quia R. Simeon. Jochaides tam aperte de Messia locutus fuerit, quod Doctõribus Mischnicis & Gemaricis ut traditionum humanarum patronis displicuerit. Hinc factum ut doctrinæ illius de Messia oblivione sepultæ jacuerint. Non video autem quare Talmudici illius dogmatis oblitii fuerint, cum tot tantaque de Messia in Talmude occurrant? Si ex opinione judæorum recte senserit; Non est quod gloriantur, qui veram & orthodoxam sententiam de Messia in isto libro reperiri putant; Sin minus? Sane atro carbone a Doctõribus Gemaricis fuisset notatus ac ex eorum schola ejectus; Neutrum autem deprehenditur. Pergit idem Vir Celeb. & doctrinam hanc a clandestinis

(a) Præter Auctores a Dn. Schœttgenio l. c. p. 3. citatos conf. Joh. Meyer in Diff. de Mysterio Trinitatis. §. CXI. p. 127. sqq. David. Millius de scriptoribus Rabbinicis p. 48. inserti ipsius Catalectis rabbinicis. Buxtorfius de Abbrev. p. 203. sqq. & Bibl. Rabb. p. 69. Petrus Allix *Ausspruch der alten Jüdischen Kirche wider die Unitarios* c. XI. p. 177. sqq. Knorr a Rosenroth. Cabb. Denud. T. II. Præf. p. 2.

nis ipsius sectatoribus fuisse conservatam & ad posteros transmissam contendit; Sectatores autem istos clandestinos esse; Qui Christum quidem sectati fuerint, attamen necessitatem legis Mosaicæ inculcaverint. Non negamus quidem ejusmodi homines extitisse qui legem Mosis cum Christianismo esse servandam acriter pugnarint; Illosque sub nomine Nazarenorum Ebionæorum &c. venire; Sed primo quæritur: An R. Simeon Ben Jochai illiusque discipuli huic sectæ addicti fuerint? Id Viro Celeb. probandum incumbit. Postquam vero hoc hominum genus extinctum fuerit; Quæritur secundo: In quorum manus liber Sohar pervenerit? An in Judæorum sive Christianorum? Non in Judæorum; Haud enim probabile est, librum illum tamdiu latere potuisse, ut nulli Hebræorum etiam eruditissimorum e.g. Maimonidi aliisque ante tempora R. Mosis Nachmanidis & R. Ascheris qui sæculo XIII. floruerunt, cognitus fuerit; Neque in Christianorum; altum enim apud illos de libro Sohar est silentium. Sic omnibus rebus rite pensitatis liber iste merito novitatis accusatur. (b) Posito vero doctrinas istas esse R. Simeonis Jochaidis, exinde tamen nondum conficitur, illum fuisse Christianum. Liber iste est obscurissimus & intellectu difficillimus, quis enim mentem scriptoris satis assequi potest? Ideæ, quas Auctor habuit, sunt confusæ, & multis mysteriis involutæ; Locutiones vero abstrusæ & valde inusitatæ; Hæc vero ad suam thesın applicare & exinde argumentum pro veritate religionis christianæ velle formare, nec probo, nec suadeo. (c) Fateor quædam in illo haberi quæ religionem christianam sapiunt, non tamen R. Simeon est statim Christianus. Ubique enim in scriptis judæorum latent testimonia veritatis evangelicæ, ut suo tempore demonstrabitur. Putat vero Vir Celeb. ex libro Sohar *Solidis argumentis* posse pro-

(b) Conf. David Millius l. c. Humphr. Prideaux in Connex. V. & N. T. P. I. p. 347. Lakemacherus in Observ. Philol. P. IX. Observ. I. p. 5.

(c) Conf. Louis Moreri Diction. Histor. T. III. p. 1236. v. Zohar. Richard Simon Hist. Crit. du Vieux Testam. L. I. c. XX. p. 116. seq. & L. III. c. V. p. 371.

probari R. Simeonem Jochaidem fidem Christianorum fuisse amplexum; Sed ego e diametro contrarium defendam. Loca quibus hoc evincere conatur, etiam in Talmudistarum & Rabbino-
rum scriptis frequenter occurrunt; Ergo non statim sunt Christiani, cum in aliis fidei capitibus & quidem palmariis judaismum foveant. (d) Et hujus farinae etiam est R. Simeon Ben Jochai, qui non recte sed aperte e.g. in articulo de Messia, quem illustrandum nobis summus, judaismum profitetur; Ex quo cognosci poterit, an Christianus sive Judaeus fuerit.

§. 3.

Ut autem Cel. Schœttgenius suam sententiam propugnet, locum hunc §. VI. ex Sohar producit, (e) *Quum Israelitae adhuc versarentur in terra sancta, illo cultu & sacrificiis, quae susceperunt, omnia mala & castigationes in orbe terrarum expiarunt.* השחיתו משיח מסלח דון סבני עלמא Nunc autem Messias illas a filiis hominum aufert. Duo praecipue hic notanda veniunt. Unum, Messiam advenisse; Alterum cessantibus sacrificiis, Messiam auferre peccata a filiis hominum. Utrumque a Talmudistis affirmatur, & brevitatis gratia paucis testimoniis erimus contenti quorum majorem numerum proxime (f) dabimus. Sic enim in Sanhedrin (g) legitur ubi R. Jochanan Eliam ad ostium Paradisi ita interrogat: אימת אתי משיח אל זיל שיליהו לדידירי והיכא יתיב אפיתחא דרומא ומאי סמניהו יתיב ביני (דקרתא) Quando venit Messias? Respondit ipsi, abi & illum ipsum interroga. Ubinam est? Inquit ille, ad portam Romae (civitatis)

Hor. Hebr. Tom. II.

A a a a a a

sedet.

(d) Mea hic verba facio Viri Summe Vener. Mosheimii, in Vindiciis antiquae Christianorum disciplinae Sect. I. c. V. p. 116. seqq. Qui in Primario doctrinae capite, de Christo videlicet, dissentiant, nec eisdem quibus sua placita corroborarent, libros amplectuntur illi nulla plane sectae societatem coluisse dici possunt.

(e) Sohar Exod. fol. 85. col. 246. apud Schœttgenium l. c. p. 6.

(f) In Commentatione nostra historico-philologica quae in prelo subjicietur.

(g) Fol. 98. col. 1.

sedet. Quodnam vero signum illius? Respondit. Sedet inter afflictos oneratos ulceribus. (Esf. LIII, 4. 5.) R. Salomo ita huc commentatur: נראה למורי ליה כפתח רומי ממש אלא גן עדן הויה כנגד כל העולם וקאמר ליה שבאותו צד של גן עדן שכנגד פתח רומי משיח שרוי: סובלי חלאים מנוגעים והוא נמי מנוגע דכתיב: Videtur Do-
ctori meo: Non in porta urbis Romæ ipsius, sed horti Eden, qui toti mun-
do respondet: Quodque ipsi dixerit, in illo latere Paradisi, quod porte
urbis Romæ oppositum est, habitare Messiam. Ferentes morbos sunt, qui
percussi vel plagis affecti sunt, & ille quoque (Messias) plagis affectus est,
uti scriptum (Jesa. LIII, 5.) ipse vulneratus est ob prævaricationes nostras,
& scriptum (ibid. v. 4.) & morbos nostros ipse tulit. Huic congrua sunt
quæ leguntur in libro Chasidim (h) משיח סובל עונות ישראל
Messias luit peccata Israël. Alterum argumentum petitur a sessio-
ne Messiae ad dextram Patris ubi Auctor dicit: (i) כר יגיה מלכה
Quando Messias pugnabit
contra totum mundum ad dextram Dei Sancti Benedicti, quemadmodum
legitur Exod. XV, 7. Dextra tua, Domine, decorata est virtute:
Tunc etiam illud implebitur Lev. XXVI, 42. Etiam fœderis mei cum
Abrahamo memor ero. Hinc concludit Vir. Cel. Qvique
statuit Messiam ad dextram Patris sedere, ille præsupponit, eum
jam advenisse. Judæus igitur est non Christianus. Ultima Verba:
Judeus igitur est non Christianus nullum admittunt sensum. Credo
hic sphalma typographicum irrepsisse. Fortasse ita esse inverten-
da: Christianus igitur est, non Judæus. Aut interrogative acci-
pienda, Judæus igitur est, non Christianus? Sed quicquid sit,
Cel. Auctor sessionem Messiae ad dextram Patris innuere videtur.
An hic autem aperte adventus Messiae jam facti mentio fiat, non dixe-

(h) Num. תקכח f. 528. Conf. Joh. Braunius in Comment. ad Hebr. VII, 16. p. 422.

(i) Sohar Exod. fol. 4. col. 15. apud Schœttgenium l. c. p. 7.

dixerim. Verba, quibus R. Simeon hic ulus est, spectant ad ipsius regnum terrenum, quod tandem inchoaturus est, quando ceteras gentes debellaverit ac sub potestatem redegerit. Concedamus autem R. Simeonem Jochaidem de sessione ad dextram Dei loqui; De hac etiam habemus testimonium satis luculentum, imo luculentius quam id quod a Dn. Schoettgenio est adductum. Sic enim legitur (k) **אמר רבי יודן בשם רבי חמא לעתיד לבא הקב"ה מושיב מלך המשיח לימינו יורן בשם רבי חמא לעתיד לבא הקב"ה מושיב מלך המשיח לימינו לשמאלו** *Dixit Rabbi Joden nomine R. Chama in seculo futuro Deus Sanctus & Benedictus sedere faciet Regem Messiam ad dextram suam, ut dicitur: (Ps. CX, 1.) Dixit Dominus Domino meo sede a dextris, Abrahamum vero ad sinistram.* His loca quædam superaddit minus clara quæ aliquod probare debent, sed revera totam ipsius thesion destruunt. Verba hic sunt. (l) **בתי בתי זמן אהבני ירושלים ותלתתה לזמנא דמלכא משיחא** *Duabus vicibus edificata est Hierosolyma tertia autem vice temporibus Regis Messie.* Plane hæc cum vulgari judæorum opinione de illorum regno erigendo concordant. Cel. quidem auctor Hierosolymam mysticam *ἱερὸςαλημ* *ἡ γη ἁγία* Gal. IV, 26. intelligi contendit; Sed quod pace ipsius dixerim, nihil hic de Hierosolyma mystica habetur, cum R. Simeon simpliciter Hierosolymæ mentionem faciat. Hoc enim inter decem **נחמיות** S. consolationes Messie habetur, quas Israelitis impertiet, uti R. Machir loquitur (m) **כמראה כנן שראה יחזקאל בנבואתו** *Quarta (Consolatio) edificatio templi juxta visionem Ezechielis in Prophetia sua (Ezech. XL. sqq.)* Nihil enim magis in votis habent judæi quam ut Hierosolyma & Templum reedificentur, quod & in quotidianis precum formulis recitant: (n) **בירא המקדש במהרה בימינו** *ut brevi edificetur sanctuarium.*

A a a a a 2

in

(k) In Midraſch Thillim in Ps. XVIII. fol. 14. col. 3.

(l) Sohar Genes. fol. 126. col. 502. ap. Schoettgen. l. c.

(m) In **אבקת רוכל** L. I. P. I. p. 259. Ed. Hulf.

(n) In Sopher Tephilloth. fol. 103. Ed. Amstel. 475.

in diebus nostris. Idem in Pirke Aboth. (o) יהי רצון מפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו
Eslo beneplacitum coram te, o Domine Deus noster, Deus patrum nostrorum! ut reedificetur domus sanctuarii cito in diebus nostris & pone nostram portionem in lege tua. Alium adhuc locum in subsidium vocat Vir Cel. ubi ad LXX. hebdomadas Danielis respicere dicitur. Si vero verba inspexerimus, valde obscura sunt. Hæc enim sunt: (p) *Anno LXVI. & dimidio revelabitur Rex Messias in terra Galilea, & stella una in plaga orientali deglutiet stellas septem in plaga septentrionali.* Per annum LXVI. & dimidium R. Simeonem LXX. Hebdomadas Danielis intelligere, ego minime dixerim. Cum R. Simeon Jochaides hæc scriberet, jamdudum illæ erant præterlapsæ; Et Christus sive Messias jamtum erat in Galilæa revelatus, non autem adhuc revelandus, uti diserte loquitur R. Simeon; *Et per stellam unam in plaga orientali deglutientem stellas septem in plaga septentrionali,* stellam illam intelligi quæ tempore nativitatis in Oriente Magis apparuerit, ne quidem habet veritatis speciem. Dicitur *stella deglutiet* non vero lucebit. Quid enim hoc est septem stellas in plaga septentrionali deglutire? Messiam autem in terra Galilæa revelatum iri hoc ab aliis etiam dicitur: (q) *משית יהגורה החילה בגליל כי שם התחיל הגלות* *Messias primum in Galilea revelabitur, quia ibi initium cepit captivitas.* Videt igitur Vir Cel. R. Simeonem Jochaidem nihil præter alios dicere, ex quo Christiana ipsius fides elucescat. Pleraque sunt incertissima & densissimis tenebris involuta ut divinatione sæpe opus sit, quid velit aut nolit. Pauca sunt clara, perspicua & ad confirmandam sive stabiliendam fidem nostram apta. An autem ex incertis & dubiis monumentis veri quid colligi possit, non video.

§. 4. VI.

(o) Cap. V. circa fin.

(p) Sohar l. c. fol. 74. col. 292. sqq. ap. Schættgen l. c.

(q) Jalkut Chadafeh. fol. 143. col. 4. Tit. משיח

§. 4.

Vtcrius progreditur Vir Cel. §. VII. & ex libro Sohar totam doctrinam de Messia, quanta quanta est, orthodoxe (ut verba ipsius sonant) & accurate, non tecte sed plerumque satis aperte proponere fatagit, ita quidem, ut Viri Apostolici melius & accuratius haud potuerint. Sed miror Virum sacrarum litterarum peritisimum eo delatibi potuisse cum loca ista si inspiciantur, sint obscurissima & abstrusissima. Explicat quidem multa de Persona Messiae, de natura divina & humana, de statu exinanitionis & exaltationis, de triplici munere illius, Regio, Sacerdotali & Prophetico &c. An recte autem hoc fiat, judicent alii. Judæi eodem jure negant, quo Vir Cel. affirmat. Qvis nobis certo persuadere auderet, hanc mentem R. Simeonis Ben Jochai fuisse, cum res sub meris involucris proponantur? Quadrant quidem multa in nostrum sanctissimum Salvatorem, sed quæritur an etiam Recutitus de illo locutus fuerit? Quo enim nos vertamus, Judæi semper rimam elabendi quærent, nisi expressa illos convincat litera. Concedamus vero ejusmodi nomina quæ §. VIII. afferuntur, Messiae tribui ut יְהוֹרָא Angelus Dei, Schechina s. Majestas divina, Metatron &c. Ergo R. Simeon Jochaides fuit Christianus? Minime. Nos eadem nomina ex aliorum Rabbiorum scriptis suo tempore dabimus; Inde nequaquam concludimus, illos fuisse Christianos. Licet ex parte habuerint cognitionem veritatis evangelicæ, in ceteris tamen aperte Judaismum foveant; Id quod etiam de R. Simeone Jochaide judicandum est.

§. 5.

Idem de utroque statu Messiae exinanitionis scilicet & exaltationis, quem Cel. Auctor §. IX. delineare voluit, dicendum est. Multa explicuit de Messia, an autem R. Simeon Jochaides de Messia hæc intellexerit, id volo. Et quod iterum pace Tanti Viri dixerim, multa finistre applicantur, quæ plane contrarium involvunt. Sic e. g. verba

יסודות משה דא חקטור חיה מרת ומתה עד דהקוט (r) *Moriatur hic Messias* (sc. alter ille nempe filius Josephi ut ex præcedentibus colligitur) & *occisus in statu mortis permanebit ad tempus, donec recolliget iterum vitam hic collis & resurget.* Eadem est hæc doctrina quam R. Machir (s) de Messia filio Josephi tenet, ubi signum nonum quod adventum Redemptoris præcedet, ita se habet : **ר'ך משה בן דוד ואליהו הנביא ויראו משה בן יוסף כשערי ירושלים** *Messias Ben David & cum ipse Elias Propheta, ex mortuis suscitabunt Messiam Ben Joseph, qui sub portis Hierosolymæ afferebatur.* Plane hic nihil habetur de Resurrectione veri Messie sed omnia redolent fabulam de gemino Messia ut porro paucis ostendatur. Huc pertinent ea, quæ de resuscitatione corporum sanctorum attulit. Verba enim hæc sunt (t) **כיון שהנשמות נותנות מוחה** *כיון שהנשמות נותנות מוחה* **של סעלה קבול כמור לאחור הסלך הנקרא דומה לך ובשר** *לגוף בלתי טאני עתיד להיותו למיד טאני אחורה את הצדיקים לעתיד לבוא* *Dum anima aliter spendere supremæ DEVS O. M. dicit isti angelo, qui vocatur Duma, abi, & annuncia corperi N. N. quod ego istud sum excitaturus tempore statuto. Vivificabo enim justos tempore futuro.* Quilibet hic doctrinam nonnullorum Rabbinoꝝ animadvertit, quam de Resurrectione mortuorum foveat. In Sanhedrin (u) dicitur : **הנה רבי אליהו צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא לחיותם** *Traditio Domus Elie : Susci, quos resuscitabis Deus non redigentur iterum in pulverem &c.* Reliqua quæ de triplici Messie munere Vir Cel. attulit, ejusdem sunt valoris ; Et si quædam vestigia purioris doctrinæ de illo deprehendantur, non statim R. Simeon Jochaides est Christianus. Quod loca quædam classica §. X. ut

Gen.

(r) Apud Sommerum p. 91.

(s) In **מבקר רוכה** p. 138.

(t) Apud Sommerum p. 120. reliqua loca ob brevitatem non curamus.

(u) Fol. 92. col. I. Plura loca debet Balfovius de Resurrectione mortuorum & Eisenmengerus in Judaismo desecto P. II. c. XVI.

Gen. XLIX, 10. Jefa. II, II. XI, I. LII, LIII, LX, I. Pl. II. Zach. IX, 9. Prov. XXX, 4. de Messia fideliter interpretatus fuerit, id nondum pro Christianismo R. Simeonis Jocheidis pugnatur. Longe majora suo tempore asseremus testimonia ex aliorum judæorum scriptis qui idem senserunt & tamen fuerunt judæi ac in Judaismo usque ad extremum vitæ halitum perseverarunt.

§. 6.

Sufficiat vero paucis monstrasse argumenta Viri Cel. id neutiquam probare, quod probare debebant. Nos longe certiora indicia pro nostra sententia producemus, quæ purum putum Judaïsmum produnt. In libro Sohar tota ferè doctrina de regno Christi terreno iisdem verbis prout apud alios Judæorum Doctores, describitur; Et quod palmarium est: Figmentum istud de duplici Messia plus simplici vice in illo legitur. Locus satis est clarus, quem nobis dedit Sommerus (x) cujus versionem hic tantum dabimus: *Necesse est, ut futuro tempore, quando veniet Rex Messias, ipse possideat collem supremum, (i. e. divinam naturam) sub cujus alam se recipiat, quo eidem jungatur, ac constituatur in vitam supremam. Exinde enim prodibit tunc temporis Messias Filius Davidis. Quod mysterium continetur verbis Psalm. II, I. enarrabo statutum (vel ut hic ab auctore nostro vox פן sumitur, naturam) Jehovah, dicentis ad me: Tu es Filius meus ego hodie te genui. Paratus ego sum dicere de hoc loco, in quo mentio fit 78 פן & enunciationis, Filius meus es tu, ego hodie te genui, quod illo ipso die sit proventurus (Messias) sub ala ejus iidemque proprietatibus vitalibus, perfectionibus & prerogativis convenientibus instructus (ad verbum, tanta vita, tot coronis totque benedictionibus.) Quæ tamen natura non relinquetur sola, sed adjungetur ipsi Messias alter, filius Josephi, qui ibidem stabilietur (seu in eodem subsistet) nec ullo alio loco. Quia vero iste collis erit inferior, destitutus proprietatibus vitalibus, morietur*

(x) l. c. pag. 91.

ritur hic *Messias*, & occisus in statu mortis permanebit ad tempus, donec recolliget iterum vitam hic collis & resurget. Ipse *Sommerus* in illustratione horum verborum agnoscit, hæc omnia abstrusis enigmatibus; doctrinam Cabbalisticam redolentibus esse involuta, quo enim fundamento ille & cum illo *Cel. Schœttgenius* (y) per hunc genuinum *Messiam*, duas in *Messia* naturas, humanam scilicet & divinam, sive duplicem statum exinanitionis, & exaltationis intelligere volunt? Certe *Viri Docti* verbis *R. Simeonis* alium plane assignunt sensum, de quo ne somniando quidem cogitavit. Res adhuc clarior fiet, quando plura testimonia de duplici *Messia* inspexerimus, ubi idem dogma aliis verbis inculcatur quæ neque de duabus in *Messia* naturis neque de duplici statu exinanitionis & exaltationis sumi possunt. Alibi (z) etiam hæc leguntur:

רוח אלהים דא רוח משיחא מיד דיהא סרחפרא על אנפי מנא
 באוריהא מיד דהא פורקנא הדר ויאמר אלהים יהי אור וישלחו
 יי אלהים מיד משיחא דהוא כגנהא דערן כמא דארץ וישלחו
 מגן ערן מערן דלילה ואמאי לעכור ארץ הארמא דאיהו שכינתא
 בגין וישלחו מיד דיוקן מהמן וישכון מקדש ארץ הכרובים
 ויסקא Et spiritus Domini (Gen. I, 3.)
 hic est Spiritus Messiae, illico ac ille ferebatur in superficie, quasi aquarum legis, confestim facta est redemptio. Hinc est quod dicitur. Et dixit Deus, fiat lux; Emisit enim DEVS Messiam, qui erat in Paradiso, quemadmodum dicitur: Et ejecit ex horto Eden (Gen. III.) i. e. ex oblatione quæ ipsi. Quare autem additur: ad colendam terram, illa est Schechina sc. inferior Ecclesia, & propter eam ejecit eum. Illico ac egres-

(y) l. c. §. VIII. p. 10. Plerique etiam Theologorum communiter sic explicant. Difficultates vero, quæ hanc Exegesin premunt, sunt multæ. Tempus hic non est ut illas multis expediamus, reservamus has nostræ Commentationi historico-philologicæ; in qua simul aliam commentandi rationem inibimus.

(z) Hunc locum debeo Viro Clar. Joh. Justo Lofio in Diss. Hebræos Veteres Christum scripturæ scopum quæsiivisse §. XIII. p. 36. quem ex Sohar p. 19. col. I. lin. 13. sqq. notavit. Sed ut ingenuè fatear, hæcenus illum invenire non potui.

ſus eſt inde, tunc conſtituit verſus Orientem Cherubinos, qui ſunt Meſſias filius David & Meſſias Ben Joſeph. Unicum adhuc locum videbimus & quidem ſatis obſcurum: (a) דא וכל שיה השרה דא משיח דאשון טרם יחיה בארעא. וכל עשב השרה טרם יצמח דא משיח שני ולסוף בגין דלית חמן משרה למפלח לשכינתא דעליה אחמר וארם אין לעבוד איה האדמתי. ורוא דמלך לא יסור שבט מיהודיה דא משיח בן דוד. ומחוקק מבין רגליו דא משיח בן יוסף. ער כי יבא שיליה דא משרה חשבן דא כדא ולו יקרה. עמים אחון ולו קרה. Alia Explicatio. Et omne virgultum agri. Hic eſt Meſſias prior. Antequam eſſet in terra. Et omnis herba agri antequam germinaret. Hic eſt Meſſias poſterior, & quare iſtud? quia non fuit iſthic Moſes ad colendum Numen, de quo dicitur: Et homo non erat ad colendum terram. Et arcanum loci iſtius: (Gen. XLIX, 10.) Non recedet ſceptrum de Juda. Hic eſt Meſſias filius David. Neque Legislator de pedibus ejus. Hic eſt Meſſias filius Joſeph: donec veniat Schilo, hic Moſes. Numerus iſtius eſt ſicut illius, & ipſi erit congregatio populorum, literæ ſunt קהר & ולוי קהר & Levi Kethab. Hæc aliaque vulgarem illam explicationem deſtruunt.

§. 7.

Negotium vero quod Meſſias erit ſuſcepturus mere eſt terrenum & quantum occaſio permittit collatis cum aliorum Rabbino-
rum ſcriptis ſpecimen dabimus. Loquitur primo de magnis calamitatibus, quæ tempore Meſſiæ Iſraelitas operient; de adventu Meſſiæ in ſolatium illorum; de bellis cum aliis nationibus ac clade Iſraelitarum in hoc bello perpeſſa: (b) Verſionem latinam Sommeri tantum adſcribemus. R. Simeon ſuſtulit manus ſuas & fle-

Hor. Hebr. Tom. II.

Bb b b b

vit

(a) Sohar Gen. II, 4. 5. 6. fol. 25. col. 2. Hunc locum brevi exercitatione ſibi illuſtrandum ſumſit Lud. Cappellus & ſubjuncta eſt ipſius diatribæ: De veris & antiquis hebraeorum literis, quæ oppoſita fuit D. Joh. Buxtorſii de eodem argumento Diſſertationi.

(b) Apud Sommerum p. 80. ſq.

vit dicendo : *Vae ei ! cujus ætas in hoc tempus incidit. -- Postquam enim istæ tribulationes Israël obvenerunt, omnesque populi & eorum reges unanimiter consilia contra eum (Isrâëlem) inierunt, atque tot mala decreta prodierunt, omnibus in unum consilium contra eum (populum Isrâëliticum) descendantibus ; Ita ut everfio super everfionem venerit, posteriore priorem semper excipiente : Tunc apparebit columna ignea, a summo ad imum pertingens, per quadraginta dies, quam omnes terræ incolæ contemplari poterunt. Atque hac tempestate revelabitur Rex Messias egrediens ex horto Eden, ex isto loco, qui nominatus est avis nidus. Revelabitur autem in Galilæa. Hoc ipso autem die, quo proveniet, exinde universus terrarum orbis contremiscet, omnesque ejus incolæ occultabunt se antris & rupibus, ne perdantur. --- Hoc ipso tempore potentia Dei O. M. manifesta fiet omnibus populis mundi, & Rex Messias innotescet universo mundo, omnesque Reges mundi exsurgent, seque consociabunt ad gerendum bellum contra eum. Et multæ gentes a Judeis se alias segregantes, revertentes venient, ut bellum gerant super Regem Messiam. Tunc tenebris obruetur omnis mundus per quindecim dies, pluresque de populo Isrâëlis morientur in hac caligine. His consona sunt quæ R. Machir (c) tradit : כל העולם כמו שאמרנו ממלך הקבה מלך על כל העולם תשעה למעלה ויבא מלך אחר ברומי וימלוך על כל העולם תשעה חרשים ויחריב מדינות רבות ויחר אפו על ישראל וישליך עליהם מס גדול ויהיו ישראל באותה שעה בצרה גדולה מרוב הגזירות והמחומות שמתחרשות עליהם בכל יום וישראל מרעעץ וכלין באותו זמן ואין עוזר לישראל - - לסוף תשעה חרשין יגלה משיח בן יוסף ושמו נחמיה בן חשיא' -- ויבא משיח בן יוסף ויתגר' מלחמתו עם המלך הנצח ארנהמלך באותה שעה כל אומות העולם טרדין את ישראל post (d) ממדינותיהם*

(c) l. c. p. 35. In Messiaë bellis & hostibus describendis non satis sibi constat. Signo primo tres Reges fore dixerat : hic nempe signo sexto de uno tantum loquitur.

(d) l. c. p. 53.

ממדינותיהם ואינם מניחים אותם לדור עמם במדינותיהם ואומרים
ראיתם ארץ העם בזוי ושפלה שמרדו עלינו והמליכו מלך ותהי צרה
לישראל שלא חיתרו כמותו מימות העולם עד אותו זמן
Regnare faciet Deus Regem super toto mundo, uti supra (signo sc. primo) diximus ; imprimis vero suscitabit Regem Romæ, qui novem mensibus universo orbi imperabit, & plurimas provincias vastabit ; ira autem ipsius accendetur in Israël. n, quibus magnum tributum imponet, versubiturque Israël tempore isto in extremis angustiis, idque præ multitudine persecutionum & divexationum, quæ quotidie ipsis novæ oborientur, proptereaque diminuentur valde & consumentur, quando nullus erit, qui auxilium ipsis ferat. --- In fine vero novem mensum revelabitur Messias filius Joseph, cui nomen Nehemias filius Husiel -- Et veniet Messias Ben Joseph & certamen inibit cum rege isto, illumque superabit -- Et paullo post ; Isto tempore (quando nempe Messias occisus fuerit) omnes mundi gentes Israël e provinciis suis expellent, nec secum amplius commorari sinent, dicentque ; Ecce populum contemptum & abjectum, qui rebellaverunt contra nos sibi que regem constituerunt. Eritque angustia Israël, cui similis a mundi principio ad illud usque tempus non existit.

§. 8.

Porro de imperio Messie in alias gentes, quod fractis illarum viribus tandem est inchoaturus, pro captu illius seculi rursus satis crasse loquitur (e) זמן מלכה משיחא לשלמהא לעילא על כרל חילין אחרנן דעמן עזן ולתברא תוקפיהון מעילא ומתת' - - מלכה Constitutus quippe est Rex Messias, ut Dominum exerceat superius in omnes turbas alias populorum a vera religione alienorum, & confringat robur ipsorum superne & inferne -- Rex Messias ostendet gratiam suam Israël, omnibus vero populis veræ religionis expertibus terrori erit atque in iudicium. Eo

Bb bb bb 2

etiam

(e). Sommerus l. c. p. 96.

etiam collineant, quæ R. Machir (f) profert : ומאותו קול יפורח פחד ורתת עמל אומות העולם ויפלו עליהם הלאים רעים וישראל מתאזרים לצאת ויבא משיח בן דוד ואליהו הנביא עם הצדיקים ששבו ממדבר יהודה ועם כל ישראל הנקבצים ויבאו לירושלם ויעלון במעלות בית הנשאת -- מיד ארמילוס הרשע ימות הוא וכל חילו *Clangor autem iste* (sermo est de clangore, quem ante adventum Messiae Michaël bucina excitabit) *mundi gentibus pavorem & tremorem injiciet, corripiunturque gravissimis morbis. Interim Israëlita ad exeundum se accingent, venientque Messias Ben-David & Elias Propheta cum justis, qui ex deserto Judææ reduces erunt, omnibusque Israëlitis congregatis, & ingredientur Hierosolymam, conscensaque regia relicta considebit ibi Ben-David. Et illico impius Armillus morietur cum toto exercitu suo omnibusque impiis, qui domum Dei nostri vastarunt, & e terra nostra nos deportarunt.*

§. 9.

Tandem de statu Judæorum sub Rege Messia nihil aliud differit, quam quod tritum ac vulgare in ceteris Rabbinorum scriptis occurrit; ex quo purus putus Judaismus elucet. Verba ita se habent : (g) אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבר ואין בין סוף העולו לתחיית המתים אלא נקיות והשגת ידיעה רב נחמן אמר ואריכות ימים אמר רב יוסף וכי ימות המשיח ותחית המתים לאו חד הוא אל לאו רחנן בית המקדש קודם לקבוץ גלויות קבוץ גלות קודם לתחיית המתים ותחיית המתים הוא אחרון שבכלם *Non est discrimen inter hoc seculum & dies Messie, nisi dominium tantum super regna. Nec datur discrimen inter finem mundi hujus & resurrectionem mortuorum, si puritatem & adprehensivam notitiam excipis. R. Nachman dixit : adde longitudinem (i. æternitatem) dierum. Dixit R. Joseph: Non*

(f) l. c. p. 80. Quæ verba instar Paraphrascos verborum R. Simeonis esse possunt.

(g) Sommerus l. c. p. 120.

ne dies Messiae & resurrectio mortuorum unum idemque sunt? Resp. Minime. Sic enim docemus: Templum precedit collectionem captivorum, collectio captivorum resurrectionem mortuorum, quæ resurrectio mortuorum est extremum omnium. Priora verba sæpius in Talmude leguntur (h) quibus adhuc addimus testimonium Maimonidis: (i) **אכל ימות המשיח קרא העולם הזה ועולם כמנהגו הולך. אלא שהמלכות החזרה לישראל** At dies Messiae in nostra hac terra consummentur, omniaque eodem ritu & ad eundem modum procedent nisi quod ad Israëlitas iterum revertitur imperium. Reliqua manifeste Judaïsum indicant, & quæ ex aliorum libris huc afferri possent, brevitatis causa omittimus. Ne quis vero miretur R. Simeonem Ben Jochai in describenda vita æterna a vulgari & sensuali modo aberrare, quando convivium istud, quod paratum erit iustis in seculo futuro, de cognitione Dei perfecta explicat. Verba digna sunt, ut legantur. (k) *Tunc temporis* (scil. post resurrectionem mortuorum) *accipient iusti cognitionem perfectam.* - - *Dixit R. Jehuda ad R. Chija: En! intelligis, quid traditione accepimus, Deum O. M. paraturum in futuro seculo convivium iustis. Quid hoc? Dixit ad eum, nondum mihi pervenire contigit in societatem cum sanctis angelis, interim fidem præbeo doctoribus. Postquam audi vi id, quod dixit R. Elieser, firmiter id in hæsit animo meo. Dixit nempe ille R. Elieser, convivium iustorum in futuro seculo respondere dicto Exod. XXIV, 11. intuiti sunt Deum ac comederunt & biberunt. Hoc est quod docemus voce נִזְוִיִּין (pascentur.) R. Elieser inquit, uno loco dicimus נִהְיִין voluptatem capient, altero vero נִזְוִיִּין pascentur. Quale discrimen inter hæc duo intercedit, nisi hoc? Respondit scil. R. Jehuda: Patres iusti, qui non digni omnino inventi sunt, voluptatem nihilominus capient ex isto splendore,*

B b b b b b 3

(h) Sanhedrin fol. 91. c. 2. Repetuntur hæc fol. 99. c. 1. Schabbath fol. 63. c. 1. & fol. 151. c. 2. Pesachim fol. 68. 1. Berachot fol. 34. 2.

(i) In Hilchot Theschubta Cap. IX. p. m. 98.

(k) Versionem latinam Sommeri ob angustiam chartæ iterum adhibemus; c. p. 122. seqq.

dore, quem non penitus consequentur; Verum iusti, qui digni inventi sunt, pascuntur ita, ut adsequantur perfectionem omnibus numeris absolutam. Neque erit ulla alia comestura & potio, nisi hæc ipsa, qua consistet convivium istud & esca ista &c: Saniores Judæorum eandem viam ingressi epulum illud in seculo futuro non quoad literam accipiunt sed per illud summam felicitatem intelligunt. Sic Maimonides (l) Convivium denotat seculum futurum, quæ est vita æterna. Manassè Ben Israel (m) Intelligentia intima ac perfectissima veram omnium cognitio est epulum illud de pisce Leviathan, de quo legitur in Tractatu Baba Batra, quod Deus isto tempore præparabit illis, qui optime ac sanctissime in terris vixere. Hæc eadem est fragantissimum vinum illud conservatum in uvis sex dierum Beresit s. creationis, cujus mentio fit in Berachot: Quæ omnia non sunt proprie sed metaphorice intelligenda, uti recte monemur in libro Zohar, Parafat Toldot. Et quemadmodum probe observatum est a R. Gabay in libro Abodat a codes per ista ac similia significatur spiritualis animarum oblectatio, voluptas ac gaudium, quo in illo statu potentiuntur; Sicuti enim vinum hic hominum animos oblectare & exhilarare solet; Sic etiam status ille spiritualis resuscitatos omni ac perpetuo gaudio perfundet. R. Obadias de Bartenora **העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שהיה** (n) ואעפי שיש בו גוף וגויה אלא צדיקים יושבים *In futuro seculo nec comedent nec bibent corporei licet ac materiales, sed habitabant iusti in capitibus suis coronas habentes ac majestatico divine presentie fulgore fruuntur.* Sufficiant hæc. Hinc apparet R. Simeonem Jochaidem nihil dixisse ex quo illum

(l) Ad **פרקי אבות** Cap. III. §. XVI. P. IV. p. 445. Ed. Surenh. Fagius ad h. l. *Veres Rabbinii aliud mysterium prodere voluerunt, quo juniores judæi crassissime & absurdissime juxta literam dicta accipiunt. Tu per convivium summam ac æternam felicitatem, qua iusti in futuro seculo perfruuntur, intellige. Tum nimirum edent & devorabunt Leviathan illum b. e. Satanam, cum viderint, illum cum omnibus ministris suis in æterna præcipitari tartara.*

(m) De Resurrect. Mort. L. II. c. XIX. p. 225.

(n) Ad Cod. Sanhedrin c. X. 4h. I.

illum sectatorem Christi fuisse, colligi possit. Contrarium potius defendimus, illum præconceptis opinionibus ac erroribus circa palmarium articulum de Christo illiusque regno adhuc fuisse imbutum; Atque positis his merito concludimus; illum non fuisse religionem Christianum sed Judæum.

CAPVT IV.

CONTINET

VINDICIAS DISSERTATIONIS DE CHRISTIANISMO
R. SIMEONIS BEN JOCHAI, VIRO ADM. REVERENDO
JVSTO MARTINO GLÆSENERO DEBITAS.

§. I.

Diatriben, quam modo legisti, Dissertationi meæ opposuit Vir Admodum Reverendus pro ea libertate, quam in orbe litterario quisque habet, sententiam suam de quacunque materia, & de quolibet libro, proferendi. Id quod cum sine acrimonia fit, more viros honestos & christianos decente, libertas illa unicuique facili negotio permittenda est. Tum enim ex tali contradictione illud oritur, ut pars utraque de negotio suo magis sit sollicita, multusque exinde in eruditionem universam usus enascatur. Non possum conqueri de Adm. Rev. Glæsenaro: nam is pro ea, qua pollet, modestia nihil in me commisit, neque mihi de se conquerendi ansam suppeditavit. Mallem tamen ipsi non excidisset illa Diatribe, quippe quæ mihi equeidem cotis loco fuit, ut de veritate polienda magis fuerim sollicitus, ipsi tamen responsio mea non omnino grata esse poterit. Et ipse quoque fateor, me difficulter admodum adduci ad controversias eruditas, & multa inde a primis annis me silentio præterisse, quæ defendere poteram. Quia vero hæc ipsa controversia non omnino nullius momenti est, agam, quod potero, rogans Lectores, & ipsum quoque ἀντίδικον, ut rem æqui bonique consulant.

§. 2.

§. 2.

Prima quæstio inter ipsum & me est de antiquitate libri Sohar, quam ille tantam non agnoscit, quantam ego. Et tangit hanc quæstionem Vir Rever. extremis tantum digitis, sed ego illam paullo pluribus tractabo, quia cardo totius negotii in hoc ipso vertitur. Non credo, ipsum antiquitatem Auctoris ipsius in dubium vocare, hoc enim esset omnem fidem historicam penitus evertere. Quum enim R. Simeon ben Jochai, antequam ad Christum converteretur, celebre inter Rabbanitas & Phariseos nomen esset, & *deutegoreis* illius, laudato quoque ejus nomine, non in Talmude solum, sed & Rabboth & aliis scriptis Midrashicis, frequentissime occurrant, clarum est exinde, Simeonem Jochaiden recentiori seculo adscribi non posse. Jam igitur de scriptis ejus paullo accuratius dispiciendum est, vel potius de doctrinis ejus, quia ipsum sua exarasse non prorsus constat. Doctrinæ Simeonis duplicis sunt generis, aliæ ad traditiones & *μάχας νομικὰς* Judæorum pertinent, quas Judæi, ut modo diximus, retinuerunt: Aliæ vero sunt Cabbalisticæ, quæ doctrinam de Messia proponunt. Ex his etiam quasdam retinuerunt, quæ est, quod in Massecheth Chagigah de *מעשר מן הארץ*, h. e. Opere Creationis, & *מעשה מרכבה* s. Opere currus habetur fol. 11, 2. seqq. Maximam vero partem Cabbalæ Sephiroticæ, quippe quæ ipsis ad palatum non erat, silentio transmiserunt, quia hostes erant Messie & crucis illius, & luto potius traditionum inherere, quam sanctissimam de Messia fidem sectari, voluerunt. Quum igitur neque persona R. Simeonis Jochaidæ, neque dogmata illius Talmudistis incognita fuerint, clarum exinde evadit, librum Sohar, & qualemcunque illius compilationem, illis non prorsus fuisse incognitam: ex quo illud consequitur, antiquitatem ejus libri utique constare. Poteram quædam de Cabbala exegetica proferre, cujus exempla in Talmude non minus sunt obvia, sed nolo plura jam addere, quum exempla jam alibi occurrerint.

S. 3.

Sunt quædam, quæ hic cum aliqua veritatis specie obijciuntur, & a me jam removenda sunt. Ait Vir Rever. multa in Talmude de Messia occurrere, igitur Judæi dogmatis illius, quod R. Simeon propagavit, non fuerunt obliti. Respondeo, non negari, quod multa, & quædam etiam bonæ frugis, de Messia in voluminibus Talmudicis occurrant: verum de hoc jam non est quæstio. Quæritur enim, an Judæi modum proponendi dogmata illa retinuerint, quem R. Simeon adhibuit, & an loca V. T. classica de Messia tam frequenter urserint: id quod vero negamus & pernegamus. Quæ Talmudistæ de Messia proponunt, ea Midraschica potius sunt, quam Cabbalistica. Hoc igitur fefellit Virum Reverendum, quod verba mea non de substrata, ut Philosophorum filii loquuntur, materia interpretatus est.

Illud præterea antiquitati librorum R. Simeonis obijcitur, quod tam diu abditi & ignoti fuerint, nec nisi seculo XIII. per ora hominum versari coeperint. Dilemma hic mihi proponitur, ex quo appareat, volumina Soharica intra illud tempus neque in Judæorum, neque Christianorum manibus versari potuisse. Et potuerunt in amborum manibus & oculis fuisse, quamvis nullum historici testimonium proferre valeamus. Post seculum enim VI. & VII. in litteratura Judæorum tenebras insignes animadvertimus, sic ut vix unum atque alterum sciamus, qui a liquid præstiterit. Rationem igitur temporum obscurorum ab altero postulare, paullo iniquius est. Sufficit Maimoniden, Nachmaniden, & alios, antiquitatem illorum librorum, a majoribus sibi traditam, agnovisse. Proponam vero hic exemplum de scriptoribus duobus, qui hodie manibus fere omnium teruntur, Phædro scilicet & Curtio Rufo. Horum per secula fere XII. aut XIII. nemo scriptorum antiquiorum aut medii ævi mentionem facit, & tamen, quum post inventam typographiam codices illorum invenirentur & publice ederentur, communi eruditorum suffragio, ut genuini, recepti fuerunt. Si igitur tale quid libro Sohar contigit, quis tam rigide singula exiget?

Hor. Hebr. Tom. II.

C c c c c

S. 4.

§. 4.

Verum placet paullo profundius antiquitatem hujus tanti monumenti illustrare. Nolo jam provocare ad consensum omnium fere Judæorum pariter & Christianorum, qui non omnino nihil ponderis habet. Alia quædam supersunt, quæ magis stringent. Et *primo* quidem ad stilum illius quod adtinet, dialectus ejus est maximam partem Chaldaica & Targumica, quod scribendi genus post seculum IV. & V. inter Judæos desit, & secutum est genus dicendi Talmudicum, nostro more Philosophico-Scholasticum. Desit vero dialectus illa propterea, quia Chaldæi & Babylonii post variâ bella primo sub Parthorum, postea Saracenorum imperio esse cœperunt, quo facto tota illa dialectus interiit, & ne Judæis quidem ultra familiaris esse potuit.

Illud quoque insigne est argumentum antiquitatis libri Sohar, quod stilus ejus magnam cum libris Novi Testamenti habet convenientiam. Sive enim verba spectes, sive res ipsas, parallelismus hujus rei est clarissimus. Si testimonia requiris, evolve tomum I. hujus operis: idem Tibi in posterum promitte. Et hoc certum est antiquitatis documentum, si quis liber Judaicus cum stilo voluminum Θεοπνεύτων Fœderis novi multum convenit.

§. 5.

Porro quoque adsunt criteria illorum temporum, quibus R. Simeon Jochaides vixit, in libro Sohar expressa, quæ nos de ætate illius dubitare non sinunt. Meminit R. Simeon Philosophi cujusdam gentilis, qui secum disputaverat, in Sohar Genes. fol. 7. col. 28. *וּמָנָה חָרָא אַתָּא פִּילוסוֹפָא חָרָא רַאוּמֵת הָעוֹלָם לְגַבְמָא* *Venit aliquando Philosophus ex populo mundi (ethnics) ad me.* Si Sohar non nisi seculo XIII. natus est, scribere hæc auctor non potuit, nam illis temporibus ethnici dudum philosophari desierant. R. Simeon fuit sub porta urbis Lyddæ, Sohar Numer. fol. 36. col. 143. Mentio fit civitatis מַחְסֵיָה, Genes. fol. 53. col. 209. R. Eleasar, R. Abba &

& R. Jose ex urbe Tiberiade iverunt Zippore, Exod. fol. 3. col. 11. lin. 2. R. Eleasar & R. Abba viderunt flammam in medio mari Tiberiadis, ibid. fol. 4. col. 14. R. Eleasar & R. Jose, socer ejus, ex urbe אשח (de qua Lightfootus in Centuria Chorographica Matthæo præmissa c. 84.) iverunt Lyddam, Sohar chadasch fol. 19, 3. Vir quidam cum duobus sapientibus protecti sunt לבי טורה קרדיניא ad Tauros Gordyæos, ibid. fol. 39, 4. R. Berechja sedit sub porta urbis Romæ magnæ, fol. 48, 1. R. Bon fuit Cæsareæ & in urbe סיכנין, fol. 60, 3. R. Rechumai & R. Kismi sibimet invicem occurrerunt in Ono, fol. 62, 1. R. Semiraah ibidem tuit, fol. 65, 4. R. Simeon ben Jochai fuit Lyddæ, fol. 66, 4. R. Perachja sedit ad portam Lyddæ, fol. 69, 4. Sufficiant hæc pauca, ut ostendamus, Sohari antiquitatem suam utique vindicari posse. Sic enim argumentor, illum librum conscriptum fuisse ante illa tempora, quibus urbes memoratæ fuerunt destructæ: illis temporibus, quibus adhuc viri inter Judæos docti in his urbibus floruerunt. Igitur minimum compilatio librorum Sohariæorum ante seculum quintum aut sextum facta, & inter Judæos, quamvis non omnes, nota fuit. Et illud constat, Judæos illis temporibus in duas præcipue sectas divisos fuisse, quarum altera, & longe maxima, Phariseorum erat, quæ traditiones humanas potius, quam verbum divinum, sectabatur: altera Scripturariorum, quæ non tam multos habuit sectatores. Ad hos suo modo Sadducæi pertinebant, unde in voluminibus Talmudicis omnes Scripturarii, (Karæos vel Karaitas etiam vocamus,) imo etiam Christiani, Sadducæorum nomine veniunt. Quia igitur Phariseorum erat numerus longe maximus, Scripturariorum vero minor; quid mirum, si horum doctrinæ, quæ Traditionariis ex asse repugnabant, ab illis neglectæ & prorsus pessundatæ fuerunt? Quum postea odium illud contra Scripturarios, qui tunc in obscuro

vivebant, retrixisset, tum demum libri Soharici Traditionariis placere coeperunt, sed ita, ut ab illis nunquam veram eorum sensum expectare debeas.

§. 6.

II. Altera quæstio nunc discutienda venit: Vtrum R. Simeon ben Jochai sectæ Nazarenorum vel Ebionitarum adscribendus veniat? Equidem hanc quæstionem ego nunquam affirmavi, sed tantum §. 5. dixi, fuisse tunc multos Judæos, qui Messiam venisse credebant, adeoque Christiani erant, & tamen simul Legem Judaicam observabant, non ex necessitate, sed variis aliis causis, impulsī, ut ibidem jam dictum est. Hoc ipsum §. 4. sub finem, *possibilitatem* probare dixeram, probabile scilicet fieri, ut, quamvis R. Simeon in externa professione variarum ceremoniarum ad Judæos spectantium versaretur, tamen simul Christianus esse potuerit: quia & alii tales tunc multi admodum fuerunt. Igitur hæc quæstio mihi proprie discutienda non incumbit. Accedit quod §. 13. sollicite distinxī inter R. Simeonem, primo Judæum, dein regno Messie propiorem, ac denique Christianum: ad quæ Vir Reverendus plane non adtendere voluit. Ne tamen partes meas deferere videar, ex abundanti probatum dabo, R. Simeonem utique ad eos pertinere. Nazareni & Ebionitæ tunc vulgo dicebantur Christiani, qui Legem Judaicam simul observabant. Jam vero R. Simeon Messiam venisse profitetur, & de eodem recte sentit, a Lege tamen Judaica non recessit, sed eam potius simul observavit. Igitur facile est ad concludendum, quid de religione illius statui debeat. Prius per totam illam dissertatiunculam statuminavi, posterius vero per se satis est clarum.

§. 7.

III. Sequitur illud, quod Vir Reverendus opponit, librum Sohar esse obscurissimum, igitur veritates Theologicas ex illo adstrui jure non posse. Cogor hic ea repetere, quæ jam superius sub initium hujus

jus voluminis a me dicta sunt. Nimirum liber Sohar obscurus est illis, qui eundem non a capite ad calcem pervolverunt, qui de Cabballa equidem loquuntur, sed quænam illa sit, nesciunt, qui Systema illius non habent perspectum atque cognitum. Et tales sunt, ad quos Vir Reverendus provocat, Ludovicus Morerius, qui has literas ne extremo quidem digito attigit, adeoque velut cæcus de colore iudicat: & Richardus Simonius, quem ingenio & lectione varia destitutum esse non dico, sed qui tamen in lectione Scriptorum Rabbinarum non ita versatus fuit, ut eum hac in parte iudicem competentem affirmare queam. Horum igitur, & mille aliorum, testimonia nihil contra me valent. Ego rationes sic inii. Judæi veteres multa Scripturæ loca de Messia explicant, nomine illius expresse addito. Nonnunquam vero de eodem loquuntur, quamvis nomen expresse non addant, sed tamen ad eadem V. Testamenti oracula provocant. Porro dum id faciunt, talia proferunt, quæ in neminem alium, præterquam in Messiam, quadrant. An igitur ea jure de alio quodam interpretabimur? Ex his clarioribus postea perrexi ad quædam obscuriora, quæ ex prioribus dijudicavi, & in rem meam traxi. Remanserunt tandem quædam adhuc obscura, quæ dies si non mihi, tamen aliis aperiet. Rever. noster Glæfenerus sub initium opusculi sui dicit, integrum sibi non esse totum opus Soharicum percurrere. Melius esset, si fecisset, non quidem hujus dissertationis causa, verum ut & ipse aliquid adferret ad illud ipsum opus magis illustrandum. Quod igitur hæc nobis obscuriora sunt, quam systemata Platoniorum, Epicureorum, & aliorum Philosophiæ principum, quam fabulæ gentilium & poetarum, nostra est culpa, non rei. Sane sub initium renascentium literarum Persius Poëta cuivis erat obscurissimus: postquam vero sequentibus temporibus unus & alter manus eidem admovit, postquam denique Casauboni, viri incomparabilis, ingenium & diligentia accessit, parum difficultatis

C c c c c 3

in

in illo remanet. Judæi antiqui plures nobis veritates propinant, quam gentiles, igitur majore cura erant pervolvendi. Et patiantur viri docti sanctissimum hoc Servatoris nostri oraculum sibi occurrere: *οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τέτε φρονιμώτεροι ὑπὲρ τὰς υἱὰς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεάν τὴν αὐτῶν εἰσι.*

§. 8.

IV. Pergit nunc Vir Reverendus, & loca singula, quæ pro Christianismo R. Simeonis adduxeram, perstringit, & hoc, quod volui, minus probare contendit. Primo impetit locum clarissimum: *Quum Israëlites adhuc versarentur in terra sancta, illo cultu & sacrificiis, quæ susceperunt, omnia mala & castigationes in orbe terrarum expiarunt. Nunc autem Messias illas a filiis hominum aufert.* Quæ ex his verbis ad sententiam meam stabiliendam elicui, ea silentio involvit Vir Reverendus, manifesto satis indicio, ipsum ad ea nihil habuisse, quod moneret. Quid vero ipse? Adducit loca ex Sanhedrin, Raschio & libro Chasidim, quæ ostendunt Messiam venisse, & peccata hominum suscipere. Non vero dicit, quid ex illis inferre cupiat. In Sanhedrin, ubi de adventu Messiae disputant, unus eorum in fervore disputandi dicit, Messiam venisse & sub porta urbis Romæ sedere. Inde vero ego nondum concluderem, eum, qui talia statuit, esse Christianum: sed hoc tantum elicerem, tantam esse vim veritatis, ut hostes quoque illius eandem nonnunquam inviti fateri cogantur. Reliqui duo dogma Judæorum proferunt, Messiam peccata hominum auferre, sed tamen non addunt, eum jam venisse. Igitur nec hi sunt Christiani. Apparet autem ex his, Virum Reverendum neque mea destruxisse, neque quidquam contra me adstruxisse.

§. 9.

Quia vero in hoc loco nunc verior, ulterius eundem illustrabo, ut videat Vir Reverendus, contradictionem ipsius mihi calcare.

car. addidisse, ad sententiam meam eo melius confirmandam. R. Simeon his verbis *primo* indicat, totum Vetus Testamentum esse abolitum. Illud enim, Judæis ipsis fatentibus, ad terram sanctam erat alligatum, & extra eandem observari non poterat. Verba igitur: *Quum Israëlita adhuc versarentur in terra*; ostendunt, Simeonem tunc agnovisse, eos non amplius in terra promissionis versari, adeoque Legem veterem, utpote quæ tantum usque ad Messiam durare debebat, esse prorsus abolitam. *Secundo*, R. Simeon sacrificia opponit Messię, tanquam typum antitypo, quo nihil est clarius. Sacrificia ait in terra Israëlita sustulisse peccata, jam vero, quum extorres sint, Messiam idem præstare. Si Messias nondum venit, qui peccata suo proprio corpore expiavit, & sacrificia quoque nulla sunt; sequitur, nullam prorsus esse peccatorum expiationem. Jam vero R. Simeon dicit, cessantibus sacrificiis, quæ ante adventum Messię peccata expiabant, Messiam illud expiationis munus suscipere: igitur necessario quoque statuit, illum venisse, & corpore suo passum esse. Qui hoc affirmat, non est Judæus, sed Christianus.

§. 10.

Tertio, vox השנה, *nunc*, omnem ambiguitatem & perversam interpretationem tollit, quippe quæ in libro Sohar sæpissime occurrit, & tempus præsens denotat, præterito oppositum & contradistinctum. Nolim in re tam clara exempla cumulare: quia vero necessitas quædam me adigit, in me mora non erit ulla.

Et primo quidem possem Virum Reverendum ablegare ad Lexicon Buxtorfianum, ubi videbit vocem השנה contractam esse ex הנה שעה, *hac hora*: inde significat *nunc*. Sed exempla Soharica quoque proferam. Sohar Genes. fol. 36. col. 143. בקדמיתה, *ab initio tentorii vox absolute ponitur*, Exod. XXXIII. 7. השנה, *nunc* (postea) dicitur אהרן מועד, *tentorium testimonii*. Paulo post בקדמיתה,

בְּקֶרְמִיתָּהּ, *ab initio tentorium non fuit pollutum*, הַשְׁתָּהּ, *nunc autem pollutum est*. Ibidem fol. 51. col. 203. *Veni & vide. Cum ira divina in mundo versaretur, nulla fit mentio nominis Noachi. Postquam pœna transiit, quidnam scriptum est?* Genes. VIII, 1. *Et recordatus est Dominus Noachi.* אֲדַכּוּר שְׁמִיךָ, *הַשְׁתָּהּ, nunc mentionem facit nominis ejus*. Porro fol. 74. col. 292. *Veni & vide.* בְּקֶרְמִיתָּהּ, *Initio, quum Hagar a Sara abiisset, Scriptura de ea sic dicit* Genes. XVI, 11. *Quoniam audivit Dominus afflictionem tuam,* וְהַשְׁתָּהּ, *Nunc vero, postquam erravit & idololatriam secuta est, de ea sic legitur* Genes. XXI, 17. *Audivit enim Dominus vocem pueri: non vero sic dicitur: audivit Dominus vocem tuam,* Fol. 80. col. 312. *Ketura erat peller initio,* וּפֶלֶגֶשׁ הַשְׁתָּהּ, *& peller postea.* Alius locus Soharicus est in Jalkut Rubeni fol. 117. 1. הַשְׁתָּהּ הָיְתָה אֶחָד כְּבִקְרַמִּיתָּהּ, *Nunc Abaron est sicut antea.* Particulæ duæ עַד הַשְׁתָּהּ, *vertuntur huc usque vel usque nunc.* Berachoth fol. 9. 1. וְעַד הַשְׁתָּהּ לֹא שָׁמַע לָהּ, *Vertit Georgius Elieser Edzardus; Hactenus enim non audiverant sententiam R. Gamalielis.*

Ex his igitur constat, versionem & sententiam meam esse accuratam & veram, neque ullam causam esse Viro Reverendo, nisi quod ὁ λαὸς τῆς ἀντιλογίας se abripi passus sit, & quod credat, nullum apud Judæos veræ Theologiæ vestigium inveniri,

S. II.

V. Alter locus pro Christianismo R. Simeonis a me productus, hic erat: *Quando Messias pugnabit contra totum mundum ad dextram DEI S. B. quemadmodum legitur* Exod. XV, 7. *Dextra tua, Domine, decorata est virtute; Tunc etiam illud implebitur* Levit. XXVI, 42. *Etiam fœderis mei cum Abrahamo memor ero.* Duo hic monet Vir Reverendus: 1. indigitari his verbis regnum Messiae terrenum, quod ex men-

mente Judæorum inchoaturus est, quando cæteras gentes debellaverit ac sub potestatem redegerit. 2. alium quendam locum ex Midrasch Tehillim profert de sessione Messiae ad dextram Patris. Postremus hic locus nihil contra me facit, sed tantum est testimonium veritatis. Ad prius quod adtinet, poterat Vir Reverendus librum Sohar evolvere, & perspicere, nihil ibidem de regno Messiae terreno haberi. Imo, qui in hoc auctore non hospes est, is observabit, ipsum nihil de regno Messiae terreno, sed tantum de spirituali & æterno, agere. Tam crassi enim de regno Messiae conceptus ad secula Simeone nostro posteriora spectant. Vt vero Lectori me defendam ab hac objectione, illud addo, ante verba a me producta legi ista Levit. XXVI, 42. *Et memor ero fœderis mei cum Abrahamo, Isaac & Jacobo.* Quæ verba minime omnium de regno Messiae terreno agunt, sed potius de benedictione per eosdem in omnes populos redundatura, adeoque de regno spirituali. Sic igitur denuo ex his verbis R. Simeonis inferimus: Qui-
cunque statuit, Messiam jam venisse, & peccata nostra tollere: quicum-
que porro addit, illum jam ad dextram Patris sedere, & contra hostes Ecclesiae pugnare; illud concedit, Messiam prius ante hanc exaltationem in statu exinanitionis fuisse. Nam Messiam, tanquam DEVM, ad dextram Patris collocare, nihil est. Jam vero Messias ad statum exaltationis non nisi per passionem & mortem adspirare poterat. Qui igitur hæc omnia, quæ modo diximus, simul statuit, is religione non Judæus est, sed Christianus.

§. 12.

VI. Addideram loca, Christianismum R. Simeonis Jochaidæ tantum semiplene probantia, & inter ea primo loco illud, quod de tertia ædificatione Hierosolymorum temporibus Regis Messiae asseruit. Vir Reverendus ait, verba hæc thesin meam destruere, & de regno Messiae terreno, & reædificatione Hierosolymorum materiali, quam Judæi precibus quotidianis a DEO efflagitant, agere. Judicet autem

æqvus Lector, an ille, qvi in modo adductis de Messia tam bene sensuit, nunc ad carnalem Judaïsmum relabi potuerit.

Locus alter est de stella orientali, quæ anno LXVI. quando Messias in Galilæa revelandus esset, apparuisse dicitur. Ego hos annos LXVI. ad hebdomados Danielis retuli, sed hoc nunc addo, in Sohar illas hebdomadas expresse non memorari. Paullo tamen ante verba producta rursum exstant illa verba, Levit. XXVI, 42. Deum recordaturum fœderis cum Jacobo: quæ modo de Messia, ejusque regno spirituali, explicuimus. Duo vero sunt, quæ contra hæc verba adfert Vir Reverendus, 1. dicere R. Simeonem, Messiam revelandum, non vero jam revelatum esse, 2. stellam non luxisse, sed alias deglutivisse. Ad prius respondeo, quod §. 13. dissertationis monui, R. Simeonem non simul & semel, sed sensum, sensumque Christianum factum esse: hinc cognitio ejus erat de Messia proxime futuro, quem tamen postea re ipsa venisse agnovit. Ad posterius, fateor equidem, me nescire, quid sibi velit R. Simeon, quando dicit, stellam illam alias septem deglutivisse, quare etiam exinde nihil concludere volui: interim tamen non video, quo jure dici queat, stellam, quæ alias deglutiverat, non luxisse. Vnde enim scis, stellam esse stellam, nisi ex luce? Ad testimonium alterius cujusdam Rabbini cum Vir Reverendus provocat, liceat semel atque iterum monere, tale argumentandi genus me non ferire. Non enim, qvi unam alteramque de Messia doctrinam agnoscit, mihi statim est Christianus, sed qvi omnia hæc, quæ de Simeone protuli, simul sumta credit & profitetur. Hinc omnibus iis refutandis jam defunctus sum, quæ §. 4. contra me proferuntur.

§. 13.

VII. Pergit Vir Reverendus ad doctrinam R. Simeonis de statu exinanitionis & exaltationis, ubi dicit me multa sinistre applicare, quæ R. Simeon longe aliter senserat. Præcipue provocat ad fabulam, quam vocat, de Messia duplici, §. 5. 6. Ad hæc vero prolixè refellenda non opus

opus est, ut me accingam, quia jam supra libro III. hujus operis data opera id egi, ut duplicem Messiam Judæorum antiquiorum non esse fabulam ostenderim. Et hæc prius disjiciat, si potest, mihiqve, ut sua scriptione fecit, ansum ea, quæ fortasse paullo brevius proposui, longe dilucidius & distinctius explicandi subministret. Quæ contra resurrectionem Sanctorum cum Messia profert, ea fortasse jam retractavit, cum schedion meum vernaculum de hac materia inspexerit, id quod cum dissertatione illius eodem tempore prelum exercuit. Repetii vero, & quidem longe auctius in vitæ Messianæ ex Judæorum voluminibus descriptione.

§. 14.

Hæc itaque sunt, quæ contra meam de Christianismo Simeonis Jochaidæ sententiam monuit Vir Reverendus, qui hostem, vel potius adversarium, in media pugna deferit, seqve alio convertit. An hoc non sit terga præbere, & palmam ipsi relinquere, judicent æqui Lectores. Omisit enim aliquid opponere ad locum sub finem §. 6. a me adductum, ubi R. Simeon dicit, se cum *Magistris scholarum superiorum & inferiorum* conversatum esse, h. e. Judæis & Christianis. Omisit, quæ §. 8. n. 2. de Persona Messiae, & præcipue divinitate illius, quam ex Sohar locis & argumentis tredecim adstruxi, ex nominibus, attributis & operibus divinis, prout Doctores Christianorum solent. Omisit, quæ §. 9. de vita Messiae, de triplici illius munere, deque vestigiis Theologiæ mysticæ ex vita Messiae desumptæ, attuleram. Omisit denique, quæ §. 10. & 11. protuli, & ad solutiones objectionum, quas ipse mihi feceram, ne verbum quidem reponit. At hæc magna & multa sunt, & curam utiqve longe graviolem merebantur, quam ut levi brachio tractarentur, vel prorsus omitterentur. Quemadmodum igitur,

tur, qui unum atque alterum militem prostravit, nondum de toto exercitu superato gloriari potest: sic &, qui unum atque alterum adversarii sui argumentum tangit, nondum vero ad arcem causæ pervenit, is sane non adfirmabit, se in controversia erudita superiorem discedere.

Provocat Vir Reverendus ad aliam quondam tractationem, quam in Parergis quoque Gœttingensibus promisit, in qua docere vult, quam caute versandum sit iis, qui testimonia Judæorum pro veritate religionis Christianæ in medium proferunt. Destinaverat, ut scribit, hoc opus inaugurationi Academiæ Gœttingensis, quod vero in his oris nondum comparuit. Quamprimum ad nos advenerit, sententiam meam de illo dicere cogar, quia totum systema meum, optimo tamen fundamento innixum, evertere velle videtur.

§. 15.

Posteriorem partem dissertationis suæ Reverendus Auctor in eo consumit, ut docere cupiat, totam fere doctrinam de regno Christi terreno in libro Sohar iisdem verbis, prout apud alios Judæorum doctores, describi. Vt hoc confirmet, adfert primo figmentum de duplici Messia, de quo jam satis superque docui. Nil moneo circa locum priorem, quem ex Sommero produxit, quia ille superius a me illustratus est. De altero, quem Lofio se debere fatetur, quique in editione Sulzbacensi fol. 19. col. 3. legitur, illud addendum, in versione post vocem *Schechina*, addita esse hæc, *sc. inferior Ecclesia*, quæ in ipso fonte non habentur. Deinde verba Genes. III, 23. וַיִּשְׁלַחְהוּ, debebat potius vertere, *Et demisit eum ex horto Eden*. Verba autem illa mystice explicantur de Messia, prout in Cabbala exegetica solent. Nam Messias in paradiso constitutus esse dicitur, h. e. in sinu Patris erat, secundam naturam divinam felicitate summa fruens. Ex hoc paradiso ipsum Pater emisit, ut terram coleret, h. e. ut assumpta humana natura orbem terrarum redimeret, ac gratiæ Dei restitueret. Nihil igitur

igitur absurdi hic docent Judæi, nisi quod, iudice Viro Reverendo, Messiam filius Josephi & Davidis memorant, in quo, si recte intelligantur, nihil perperam scripserunt. Illa vero loca, quæ Vir Reverendus ex Sohar producit, nihil minus probant, quam regnum Messiae terrenum, de quo, uti jam dixi, altum in illo est silentium. Recentiores autem, quos admiscet, nihil moror.

§. 16.

Hæc sunt, quæ Viro Reverendo erant reponenda, quem hoc Catone contentum esse jubeo. Hoc scio, controversias scriptis decidendas mihi non satis bene procedere, & malim, nihil mihi cum ipsis esse negotii. Quia tamen veritas deferenda non est, aliquid potius præstandum est, quam silentio sinistris opinionibus occasio subministranda.

CAPVT V.

NARRAT, QUÆ IN TALMVDE DE SAPORE,
PERSARVM REGE OCCVRRVNT.

§. 1.

HOc capite pauca quædam congeremus, quæ in voluminibus Talmudicis de Sapore Persarum Rege dispersa occurrunt. Nam & hæc Judæorum rhapsodia aliquid conferre potest ad supplendam historiam aliarum nationum. Simile specimen eorum, quæ de Hadriano Imperatore in scriptis Judæorum leguntur, dedit Theologus Kiloniensium Celeberrimus, Paulus Frid. Opitius, cujus pars prior a. 1722. prodiit, deinde cum altera parte a. 1730.

Initium fiat a nomine, quod Judæi scribunt שבור, non cum פ, idque sectati Arabas, qui p. duro destituuntur, adeoque omnia illa per literam ב exprimere coguntur. Sic Neapolin Samariæ scribunt גבורש. Lepidum hic errorem commisit Christianus

Gerfon, Ex-Judæus, qui caput XI. tractatus Sanhedrin, quod *Chetlek* inscribitur, in gratiam Christianorum in sermonem Germanicum convertit: Is שְׁבוֹר מַלְכָּה vertit *Sebur Malka*, insigni quadam ἀντιστοιχίᾳ, quæ vero in ipso tam stricte exigi non debet, quia, postquam sacra Judæorum deseruit, animum ad Theologiam Christianam applicuit, in reliquis studiorum generibus non sane multum præstitit. Poterat tamen illud discere ex Raschio ad Schevnoth fol. 6. 2. ubi שְׁבוֹר מַלְכָּה explicat מֶלֶךְ פֶּרַס, *regem Persiæ*.

§. 2.

Initium faciemus a matre illius, cujus aliquoties mentionem injiciunt. Nomen ipsi fuit חוֹרְמָה אִיפְרָה, *Iphra Horma*, & favor illius in Judæos multum ab ipsis prædicatur, id quod narrationes sequentes ostendunt. Taanith fol. 24. 2. *Sapores Rex affligere voluit Rabbam, verum Iphra Horma mater ejus ad filium ita dixit: Nihil tibi negotii sit cum hoc Judeo: quodcumque enim a Domino suo rogant, id ipsis conceditur. Rex quærit, in quonam illud consistat? Illa respondet: Quando illi misericordiam Dei implorant, tunc pluvia descendit. Rex illi objicit: Hoc ideo fit, quia tunc tempus est pluviarum; sed debebant etiam orare tempore solstitii, & pluviam impetrare. Regina igitur mater misit ad Rabbam, ipsique nunciari jussit, ut se ad rogandum præpararet, & pluvias impetraret. Oravit Rabbinus, sed pluvia non descendit. Quo facto is ad Deum oravit, verbis Psalmi XLIV, 2. Domine, auribus nostris audivimus, patres nostri nobis enarrarunt, opera scilicet, quæ diebus antiquis præstitisti: verum nos talia oculis nostris non vidimus. Quo facto descendit pluvia, usque dum canales in urbe Zippore plateas inundarent, & se in fluvium Diglath, (quem Raschius Chiddekel esse statuit,) exoneraret. Igitur illa Zippore non fuit urbs Galiliæ, de qua in Horis Lightfootianis, sed alia fortassis in Perside. Idem Raschius ad hunc locum, & Tosephoth ad Gittin fol. II. 1. adnotarunt, illam reginam pulcherrimis uberibus fuisse conspicuam.*

§. 3.

Bava bathra fol. 8. 1, 2. *Iphra Hormis mater Saporis regis misit marsupium denariorum ad R. Josefhum, & simul nunciavit, ut ad eleemosynam magnam adhiberetur. Consedit R. Josefhus & cogitavit, quidnam per eleemosynam magnam intelligendum esset: R. Abai vero dixit ex traditione R. Samuelis filii Jehuda, A pupillo non exigendam esse eleemosynam, ne quidem ad captivos redimendos: inde igitur colligendum, eleemosynam magnam esse, quæ captivis redimendis impenditur.*

Ibidem fol. 10. 2. sub finem: *Iphra Hormis mater Saporis regis misit quadringentos denarios ad R. Ame, quos ille noluit accipere. Regina eos porro misit ad Rabbam, qui eos accepit, idque משום שלום מלכות, propter pacem regni, h. e. ne magistratum summum offenderet. Audivit R. Ame, quod de hac re sollicitus esset &c. Reliqua habes supra pag. 858.*

Sevachim fol. 116. 2. *Iphra Hormis mater Saporis regis misit sacrificium ad Rabbam, cui simul iussit nunciari, ut illud ad gloriam Dei adolerent. Quo facto Rabba dixit ad Saphram & R. Acham filium a Huna: Ite, sumite duos juvenes peregrinos: Porro videte, an mare (lacus) Siryon exaruerit, (ut exinde fumatis terram, qua nemo hominum adhuc usus est, ad extruendum altare:) & sumite ligna nova, (quibus nemo hominum ad opus aliquod usus est) ignem quoque producite ex lignone novo, & adolete illud ad gloriam DEI.*

§. 4.

De ipso Sapore nunc agimus. Primo in Schevuoth fol. 6. 2. quæstio ventilatur, uter major sit, Imperator Romanus, an vero Sapores: sed tamen pro Imperatore deciditur, idque ex loco Daniel. VII. 23. quamvis editiones castigatiores pro רומי legunt פרס, quemadmodum alibi dictum est. In Glossa vero Raschiana illud observatur, quod R. Papa reprehenderit Rabbam, quod in formanda quæstione Saporem Cæsari præposuisset? Hic autem simul excusatur, quod illud ex timore fecerit, quia sub regno ejus versatus erat.

Tem-

Temporibus illius juxta Tiberiadem serpentem fuisse narrant, qui camelos deglutiverit : in Hieros. Nedarim fol. 37. 4. Si quis hoc dicat ad historiam illius non multum conferre, is cogitet, Tiberiadem in terra sancta sitam, adeoque dudum huc usque Imperio Romano subjectam fuisse. Jam vero Saporis paruit, quia Judæi non Imperatoris Romani, sed Saporis potius, mentionem injiciunt.

§. 5.

Insignis fuit Judæorum hostis, quorum tredecim millia interfecisse legitur. Moëd katon fol. 26. 1. *Sapores Rex occidit tredecim Judæorum millia* במדינת קסרי, *in confinio Cesareæ, neque tamen quāquam propterea vestimenta scidit.* ---- Nunquid vero Sapores rex interfecit Judeos? Certe is ipse rex ad Samuelem ita dixit: *Invenies, nunquam Judeos interfectos esse, nisi ipsi causam suppeditaverint, rebellando scil. contra reges, sub quorum imperio vixerant.*

Et tamen Judæi simul fingunt, ipsum in religione Judaica non prorsus rudem fuisse, nonnunquam etiam cum ipsis disputasse. In Sanhedrin fol. 98. 1. cum de asino Messiae dissererent, *Sapores rex dixit ad Samuelem: Vos dicitis Messiam asino insidentem venturum, ego ipsi equum meum coruscantem mittam. Verum Samuel respondit: An tibi equus est centum coloribus insignis?* talem enim Judæi asinum Messiae fabulantur. Constat vero ex his, in Sapore aliquam Messiae venerationem fuisse, si modo vera sunt, quæ Judæi tradunt.

Porro ipsum in lege divina non imperitum fuisse tradunt hac relatione, quæ ibidem exstat fol. 46. 2. *Sapores rex dixit ad R. Chanina: Vndenam ex Lege probas, quod mortui sepeliendi sunt? Verum is tacuit, & nihil omnino respondit.*

De uxore & filia singulare est, quod narrant in Jevamoth fol. 61. 1. *Si quæ mulier gravida malum citreum comedit, ejus liberi fiunt odorati. Vxor Saporis regis malum citreum comederat, quum autem filiam ejus patri adferrent, statim ab initio fuit odorata.*

CAPVT VI. DE TVRNO RVFO.

CRebra est in scriptis Rabbinicis & Talmudicis mentio *Turni Ruffi* cujusdam, quem illi טורנוס רופוס *Turnus Rufus impius*. De hoc jam agere animus est, ita quidem, ut primo loca Judæorum de ipso agentia colligamus, deinde videamus, quid exindé colligi possit, & an tale nomen in historia Romana observari queat.

I In Breschith rabba sect. II. fol. II. 4. Pesikta rabbathi fol. 43. 1. Tanchuma fol. 37. 2. Sanhedrin fol. 65. 2. & Quæstionibus R. Achai fol. 2. col. 7. narrant Disputationem Turni Ruffi cum Akiba, cujus pars prior adfuit parte I. harum Horarum, posterior supra Capite XI. libri I. §. 12. unde Lector petat, ne ex charta in papyrum describere necesse habeamus.

II. Altera disputatio hujus Turni Ruffi cum R. Akiba habetur in Bava bathra fol. 10. 1. *Hec est quæstio, quam Turnus Rufus impius R. Akibæ proposuit: Si Deus vester pauperes amat, cur non illos etiam sustentat? Akiba respondit: Hoc ideo fit, quia per paupertatem a judicio inferni liberamur. Ille sic regerit: Illud ipsum vos eo magis inferni reos facit, id quod simili illustrabo. Rex servo suo indignatus eundem in carcerem conjici, & neque cibo, neque potu refici jussit. Erat autem quidam, qui ipsi cibum ac potum præbuit, quod cum Rex resciret, num ira in ipsum commotus est? Vos vocamini servi, q. d. Levit. XXV, 55. Quoniam mihi filii Israël sunt servi. R. Akiba respondet; Rem itidem similitudine illustrabo. Fuit Rex, qui filium in carcerem conjici, & neque cibo neque potu recreari jussit: sed tamen fuit, qui ipsi cibum & potum præberet. Quod cum audiret Rex, annon donum ipsi elargitus est? Jam vero nos filii DEI vocamur, q. d. Deuter. XIV, 1. Filii vos estis Domino DEO vestro. Turnus regessit: Vos filii & servi vocamini. Quando vero voluntatem ejus non observatis, tunc servi vocamini. Præ-*
Hor. Hebr. Tom. II. E e e e e senti

senti autem tempore voluntatem DEI non observatis. Akiba respondet : Ecce ipse Deus dicit Jesa. LVIII, 7. Annon panis esurienti frangendus? & (annon) pauperes subjugatos in domum introduces? Quando illud agendum est? Hoc ipso presenti tempore.

III. Ipsum porro Rufum iudicem rerum capitalium fuisse testatur locus in Midrasch Mischle fol. 54. i. ubi narratur, quod R. Akiba propter studium Legis in carcerem coniectus fuerit. Tandem hæc sequuntur : Cum adveniret dies Expiationum, R. Akiba מיתון, ad mortem condemnatus est coram Turno Ruso : venit tempus orandi Krischma : ibi pertinax eum pectine ferreo, & baculo percusserunt, ipse tamen Krischma orando perrexit, donec in terram concideret. Dixit ad eum (Turnus Rufus :) Senex, Senex, aut magus tu es, aut contra castigationes recalcitras. Respondet Akiba : Rumpatur spiritus huius viri : nam neque magus sum, neque contra castigationes divinas recalcitro : verum quotiescunque recitavi hæc verba Deuter. VI, 5. Et diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde, tota anima & ex omni facultate tua ; dilexi ipsum toto corde, & tota anima. ---- Cum autem pronunciaret vocem אחר, expiravit, quo facto Vox cælestis exclamavit : Beatum te, R. Akiba, qui vocem אחר pronuntiasti.

IV. Idem Turnus Rufus in templo secundo devastando fuit occupatus. Taanith fol. 29. i. Traditio est. כסחורב, Quum Turnus Rufus templum vastaret, tum decretum quoque de R. Gamaliele occidendo promulgatum est. Venit igitur ארון אחר, quidam ex magnatibus, & in Schola exclamavit : Præfectus sigilli queritur : Præfectus sigilli queritur. Quod cum R. Gamliel audivit, semet occultavit. Præfectus autem ad ipsum clam abiit, dicens : Si ego vitam tibi conservo, num recipis me in vitam futuram? Ille adfirmavit, & ipse postulante iurejurando interpositio confirmavit. Quo facto de tecto se precipitavit & mortuus est. Nam hoc moris erat : si quis eorum, qui decretum exsecuti sunt, moreretur, tunc exsecutio reliqua cessavit. Exiit autem Vox cælestis, & dixit : ארון אחר, Vir ille summus מורמן, ordinatus est ad vitam futuram.

ram. Quidam ex viris doctis verba hæc sic citant, quasi lectum fuisset כְּשֶׁחָרַשׁ, *quum araret templum*: Et fateor, paulo ante de hoc modo urbes devastandi aliquid occurrere: & Raschius de eadem agit. Sed editio mea Francofurtensis legit כְּשֶׁחָרַב.

V. De uxore Turni Rufi quædam habentur apud Judæos. Tosephoth Nedarim fol. 50. 2. R. Akiba Turnum Rufum sæpius præsentem Cesare ex Scriptura vicit, & verbis eum superavit. Cum aliquando propter hanc rem tristis atque perplexus domum venisset, uxor, causam requirens, hanc accepit, quod scilicet quotidie sermonibus illius vexaretur, quo facto ad maritum dixit: Deus illorum (Judeorum) fraudes odio habet: da vero mihi potestatem, ut ipsum per peccatum aliquod præciperem. Potestatem illam nata, ornavit se & ad R. Akibam abiit, (humorumque nudavit, quia valde pulchra erat, addit Raschius.) Cum eam videret Akiba, exspuit primum, deinde risit, ac tandem flevit. Illa causam trium actuum rogans hoc responsum tulit: Duo tibi aperiā, tertium vero minus. Expui, quia ex gitta fætida originem ducis, (& tamen tantopere tibi places.) Fleui autem, quia hæc pulchritudo tua in terra consumietur. Riserat denique, quia dono prophetie instructus præviderat, fore, ut illa fidem Judaicam amplecteretur, sibi que nuberet, verum hoc ipsi aperire noluit. Mulier rogat ipsum: An vero pænitentiae locus superest? quod cum ille affirmasset, proselyta facta, & ab Akiba in matrimonium ducta est: quare magnas per illam opes acquisivit. Posteriores partem hujus narrationis habes etiam in Avoda fara fol. 20. 1. & ultima de divitiis in Nedarim loco citato.

VI. Ex recentioribus Judæis de hoc Turno Rufo agunt R. Abraham Sacut in Juchasin fol. 37. 2. & 38. 2. nec non R. David Ganz in Zemach David fol. 28. 1. sed ita, ut præter ea, quæ jam adduximus, novi nihil addant. In posteriore loco libri Juchasin vel lapsus memorie, vel error typographi locum habet, cum legitur, in Kidduschin, cap. כִּדּוּשׁ חֵין, ejus mentionem haberi, cum tamen San-

hedrin scribendum sit, ubi hoc caput exstat, locus ipse vero jam superius a nobis adductus est.

VII. Jam igitur dispiciamus, quid ex his narrationibus Judæorum de Turno Rufo statuendum sit.

1. Tempus ejus planum est, templum enim Hierosolymitanum jussu Cæsaris diruit, & cum R. Akiba & Gamaliele vixit.

2. Fuit procul omni dubio Romanus, quod nomen testatur, neque infimæ sortis homo, sed primariæ, id quod inde constat, quia sæpe coram Cæsare cum R. Akiba collocutus est, quia judicia capitalia direxit & executus est, templo quoque a militibus diruendo præfuit. Quæ simul sumta docent, ipsum in civilibus pariter ac militaribus non infimo loco versatum fuisse. Falsus proinde est Auctor li. ri Juchasin, qui ipsum loco priore שר גורל מן היונים, *Principem magnū ex Græcis* vocat.

3. Credibile est, ipsum diu multumque in Judæa & cum Judæis versatum esse, quia cum R. Akiba disputare, & sacras quoque litteras contra eundem allegare ausus est.

Hæc sunt, quæ Judæi de suo Turno Rufo tradunt, videamus nunc, an ejus quoque apud Romanos mentio fiat.

VIII. Josephus de bello Judaico VII, 7. (qui, si recte numeretur, potius liber VIII. esse debebat) Terentii cūjusdam Rufi meminit, qui a Tito ἀρχων τῆς ἱερουσολῶν Hierosolymis relictus fuerat. Quumque idem Josephus c. 1. libri modo adducti dicit, jussu Cæsaris urbem una cum templo esse suffossam, hæc in Turnum Rufum convenire statuunt viri docti, inter quos eminent Lightfootus in Centuria Chorographica Matthæo præmissa c. 15. & in Horis ad Matth. XXIV, 2.

Imo Jo. Frid. Breithauptus in annot. ad Josephum Hebraicum VI 55: p. 869. eo audaciæ procedit, ut pro illo טורנוס רופוס legendum velit טראנטוס, verum invitis codicibus, & repugnante omni antiquitate.

IX. Propius ad scriptionem Judaicam & historiam illorum temporum

rum accedunt, qui *Turranium Rufum* hic innui statuunt. Primus fuit Jos. Scaliger in Canonibus Isagogicis post Chronicon Eusebii. Sequitur Jo. Henricus Otho in historia Doctorum Mischnicorum p. 142. 143. qui inscriptionem adfert, quam Julius III. Pont. Rom. olim in hortis suis possedit:

D. M.

C. TVRRANI RVFFI.

Si plura hic addita essent, fortasse temporis quædam indicia exinde possent defumi. Aliam profero ex Fabretto c. IX. n. 48. pag. 605. ubi habetur TVRRANNIVS RVFVS in catalogo militum Romanorum, temporibus Severi Imp. sed quæ non est integra, alias nomen tribus & prænomen inde perspicerentur. Hoc interim clarum est, familiam Turanniorum recentiore esse, quippe quæ non nisi seculo Augusto inclaruit. Notus est apud Tacitum Annal. I, 7. 2. & XI, 31. 1. *C. Turranius*, rei frumentariæ præfectus, temporibus Tiberii & Claudii.

Ex his igitur *Turraniis Rufis* unus fuit, quem Judæi memorant, qui diu inter ipsos versatus est, & ea peregit, quæ superius tetigimus. Plura vero in monumentis historiarum de illo non supersunt.

CAPVT VII.

TESTIMONIUM IVDÆICVM DE VERITATE ADVENTVS MESSIANI, SIVE VERSIO PARTIS EX CAPITULO CHELEK. (a)

Argumentum prorsus singulare de veritate & divinitate Messie nostri ex tam multis aliis peti potest ex odio Judæorum, quo in

Eeeeeee 3

Chri-

(a) Quæ hoc capite Latine verti, ea jam Stargardiæ Pomeranorum a. 1726. prodierunt, sed sermone vernaculo expressa. Ut igitur exteri quoque aliquam ex hac opera utilitatem caperent, placuit ea nunc Latine repetere. Quamvis autem pleraque hæc testimonia locis suis in tractatione de Messia adtuerint, tamen ipsa quoque connexio & modus disputandi non omnino nihil utilitatis habebit.

Christum feruntur, de quo multa apud alios scriptores. (b) Quod si enim ipsum nudum hominem æstimarent, qui ante annos mille & septingentos se equidem tanquam Rabbinum gesserit, sed discipulos habuerit admodum contemptos, piscatores scilicet; publicanos, & alios de fece vulgi, præterea vero nihil egerit, aut agere potuerit; tam parum de eo curarent, quam nos de mendico Babylonico aut Ninevensi, qui temporibus Sardanapali vixerit, curaremus. Homines enim infirmi ac destituti post mortem facile oblivione sepeliuntur. Verum in hunc Jesum tam despectum, qui jam ante annos mille & septingentos in vivis fuit, hodieque odio tam magno feruntur. Ex quo concludas, eum vel ipsos magnopere læsisse, vel majores ipsorum damno ingenti affecisse.

§. 2.

Ipsos offendere non potuit, quia ipsum nudum hominem credunt, jam ante annos mille & septingentos fato suo functum. Ipsi quoque hoc fatentur, quando de illo sermo est, & hoc ipsum testimonio mactare coguntur, quod eum virum bonum & honestum habeant, quem criminis alicujus insimulare nequeant. Quibus Jesus noster majores ipsorum læsit, ea satis superque sunt nota, nimirum veritatem ipsos non celavit, eos pudore suffudit, vitam ipsorum fucatam omnibus aperuit, & doctrinas refutavit. Quod vero hæc atque talia post tam multa secula odium aliquod creare possent, nemo facile credet: Res igitur altioris utique est indaginis. Quia adhuc hodie ipsum odio prosequuntur, patet exinde, ipsum pluris, quam nudum hominem, æstimari. Si enim ipsum non nisi maleficum crederent, ultimo supplicio jam olim affectum, memoria ejus dudum apud ipsos extincta fuisset. Veneror hac in parte providentiam divinam, quæ sui, tum erga Judæos, tum Christianos, lucu-

(b) Confer Eisenmengeri *Judaismum detectum* I. c. 2. 3. 4. Schudtii *Memorabilia Judaica* lib. V. c. 6. §. 29. & c. 33. §. 9.

luculentum reliquit testimonium. Erga priores, quod testem veritatis Messiae in pectore circumgestant, qui sane deplorandi sunt, quod hoc lumen ab ipsis extingvatur. Erga posteriores autem, quod in veritate agnita magis magisque corroborentur. Concedat modo DEVS, ut hæc cognitio in omnibus viva & efficax existat.

§. 3.

Verum hæc, (de quibus fortasse *סוד דעם* alibi plura) nunc quidem sepono, & hoc ia presenti fumo, ut ostendam, veritatem ipsis tale testimonium expressisse. Illud ipsi in opere Talmudico æternitati consecrarunt, & negare nunquam sustinebunt. Existat autem in Tractatu Talmudico Sanhedrin, (in quo de Synedriis & judiciis eorum, præcipue vero Synedrio magno Hierosolymitano, agitur) capite undecimo, quod vulgo *Chelek* vocant, quia hæc vox una est ex primis hujus capitris: כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. *Omnis Israël portionem habet in seculo futuro.* Eqvidem hoc me non latet, Christianum Gersonem, Ex-Judæum, totum illud Caput jam pridem vernaculo sermone indutum edidisse, quod Helmstadii, 1610. 8. impressum est, & inter libros meos habetur. Verum hoc me non absteruit, quo minus in proposito meo pergerem: *partim*, quia liber ille rarioribus est adnumerandus. In tanta librorum multitudine, qui inutiles sunt, & quibus commode carere possumus, boni plerumque occultantur & rariores fiunt: *partim* etiam, quia Auctor non satis bene interpretatus est, & quædam obscure posuit, sic, ut sententia Judæorum non semper clare percipi queat. Ab ipso tamen, utpote Judæo nato, hæc omnia non tam stricte exigenda sunt, quia Judæi in talibus, non tam accurate, ut apud Christianos fieri solet, instituuntur. Non incelebris quoque inter Pont-

Pontificios vir, Gilbertus Genebrardus Collectionem hujusmodi testimoniorum edidit, & quædam ex Capite nostro inferuit, (c) quæ tamen in his oris expiscari nondum potui. Quia igitur repetitio rei bonæ non est inutilis, in gloriam Servatoris mei eundem laborem de-nuo suscepi, &, quæ de Messia agunt, ex Gemara fideliter transferre decrevi.

§. 4.

Antequam vero ad rem ipsam accedo, duo hæc prius monenda du-xi, genus scripturæ Judæorum contortum esse & brevitate laborare. Prius Lectorem ne moveat, versio enim accurata conficienda est, unde quædam non satis concinna videbuntur. Brevitati vero sic mede-bor, ut verba quædam subaudienda in parenthesi addam. Nunc ipsos Judæos audiemus.

* *

§. 5.

Raf Nachman dixit ad Isaacum; (d) *An audisti, quando בר נפלי, filius cadentis venturus sit? Hic respondit: Quisnam est ille filius cadentis? Ille; Messias est. (Regerit R. Isaacus;) Quid? an-Messias filius cadentis vocatur? Ille respondet: Vtique, nam sic exstat Amos IX, 2. Illo tempore erigam (e) tentorium Davidis collapsum. Hic vero addit, R. Jochananem sequentia dixisse: Ea generatione, qua filius Davidis venit, discipuli sapientum pauci erunt, reliquorum oculi deficient præ angustia & mœrore, multe vero adversitates & decreta dura innovabuntur, sic, ut, priore vix edito, alterum festinet. Tradunt Rab-bini nostri: Ea hebdomade, qua filius Davidis venit, & quidem anno primo, implebitur illud, quod Scriptura dicit Amos IV, 7. In unam urbem pluviam denissi, in alteram vero non. Anno secundo sagittæ famis eji-*

cien-

(c) Wolfius Biblioth. Hebr. II, p. 711.

(d) Fol. 96. 2. lin. penult.

(e) Fol. 97. 1.

cientur : Anno tertio fames magna veniet, & morientur viri, mulieres & parvuli, sancti, & qui fidem re ipsa exercent, Lex vero ab illis, qui eam discere debebant, oblivioni tradetur. Anno quarto saturitas erit (uno loco,) & tamen non erit saturitas (loco alio.) Anno quinto copia multa erit, sic, ut homines edant, bibant & letentur, Lex etiam ad hos, qui ei student, revertetur. Anno sexto קורר, tonitrua erunt: Anno septimo bella, & sub finem anni septimi Messias veniet. Ras Joseph dixit: Multa septennia jam effluxerunt, quibus talia contigerunt, & Messias nondum venit. Abai dixit: Quomodo hæc intelligenda sunt, quod anno sexto tonitrua, septimo vero bella futura sint? & quid de ordine illarum rerum est statuendum? (f)

§. 6.

Traditio est, R. Jebudam dixisse: Eo tempore, quo Messias venit, domus conventus (Schola) erit lupanar, Galilea devastabitur, terra Galilæa non erit; qui vero ad terminos habitant, ab una & urbe ad alteram venient, neque quisquam ipsis gratum faciet: porro sapientia סופרים, יגמלארעון faciet; timentes peccatum rejicientur, facies vero illius generationis erit sicut facies canum, (erunt impudentes,) & veritas deficiet, q. d. Jesu. LIX, 15. Et veritas erit rejecta, & qui a malo recedit, spoliatur. Quidnam sibi volunt hæc verba; Et veritas נעדרר? Respondent ex Schola rā Ras, veritatem, sicut greges solent, sensim sensimque abituram. Quid vero hæc verba: Et qui a malo recedit, spoliabitur? Respondent ex Schola R. Schila: Denotant, eos, qui a malo recedunt, ab aliis stultos haberi. (g)

§. 7.

Rabba dixit: Ab initio (i. e. semper) dixi, non esse veritatem in mundo. Hebr. Tom. II. Efffff do.

(f) Hæc verba quædam Psalm. LXXXIX, 52. parentesi inclusa exstant, in quibus vestigia Messie memorantur. Quia vero ad connexionem plane nihil faciunt, ea omisi, & hic monere debui. Fortasse quædam ab ipsis Judæis sunt expuncta.

(g) Radix קורר vocis קורר, non solum rapinam exercere, sed etiam stultum esse & stultum haberi denotat, prout Lexica insipientibus constabit,

do. Dixit ad me aliquis Rabbinorum nomine R. Tebuti, alii id tribuant R. Taffumi, quod si quis omnes opes mundi sibi largiretur, non tamen se & cogitationibus removerent, (ut mendacium diceret. Qua occasione hoc narravit:) Veni aliquando a! locum cui nomen erat Veritas, ubi nemo mendacium proferebat, neque quis ante tempus fato suo fungebatur. Duxi ibidem uxorem, & duos ex eadem filios susepi. Die quadam capite velato in domo sedit: venit vicina, januam pulsans, (eamque convenire cupiens.) Putabam igitur, fortasse non esse morem illius religionis, (si dicerem, eam adesse, quoniam caput obvelaverat:) dicebam igitur, eam non adesse: quo facto duo filii mei moriebantur. Venerunt homines, & de negotio hoc sciscitabantur, quibus ego rem totam exposui. Illi autem dixerunt: Rogamus te, ut ex loco abeas, ne caussa sis, ut hi homines moriantur.

§. 8.

Traditio est, R. Nehorai dixisse: Eo tempore, quo filius Davidis veniet, pueri faciem senum pudefacient, & senes coram pueris stabunt: filia contra matrem, nurus contra socrum insurget, facies illius generationis erunt sicut canum, (impudentes,) & filius patrem non reverebitur. Traditio est, R. Nehemiam dixisse: Ea generatione, qua filius Davidis venit, impudentia multiplicabitur, & qui aliis præcedit, pervertetur: vitis feret fructum, & vinum tamen magno pretio vendetur, (quia scilicet οἰνοφλυγία tunc erit multa,) regnum integrum in hæresin Sadduceorum commutabitur, & nemo illud relarguet. Huic accedit R. Ifaac, qui ita dixit: Filius Davidis non ante venit, quam regnum integrum in doctrinam Sadduceorum commutatum fuerit. Rabba dixit: Quomodo scriptum est Levit. XIII, 13. Totum convertit se in album, mundus est? (h. e. interprete Raschio; quando Sadducæismus ubique regnaverit, tunc veniet redemptio.) Tradunt Rabbinii nostri ad verba Deuter. XXII, 36. Quoniam iudicabit Deus populum suum: videbit enim, quod robur abierit, & quod conclusus & derelictus nihil sit: Messiam

non ante adventurum, quæ traditionibus valde auctis: alii dicunt, numero virorum doctorum imminuto: alii, donec ultimus quadrans e crumena defuerit: alii denique, donec omnis spes redemptionis cessaverit. Sic enim habent verba citata: Conclutus & derelictus nihil est: h. e. non est qui suffulciat aut auxilietur Israëlitis.

(T. 1. c. 1. §. 9.)

Huc pertinet illud, quod R. Sira dixit: Quum ille Rabbino occupatos inveniret, (ut inquirerent, quando Messias venturus esset,) dixit ad eos: Rogo quæsoque vos, ne tempus nimium prorogetis. Hæc enim traditio adest: Tres sunt res, quæ veniunt inter confabulandum, (h. e. ex itin' proviso,) nemp: Messias, res inventa, & scorpius (mordens.) R. Ketina dixit, per annos sex mille duraturum esse mundum, unum fore vacuum, q. d. Jesa. II, 17. Et extolletur Dominus solus die illo. Abai contra dixit, bis mille annos mundum esse vacuum, q. d. Hoseæ VII, 2. Vivificabit nos post biduum, die tertio excitabit nos, ut coram ipso vivamus. Traditio vero est secundum R. Ketina: Quemadmodum enim singulis septenniis uno anno terra quiescit, sic mundus inter septem mille annos, uno millenario quiescet, q. d. Jesa. II, 17. Et extolletur Dominus solus die illo. Et alibi Psalm. XCII, 1. Psalmus cantici in diem Sabbathi, h. e. illum diem, qui totus est Sabbathum. Et dicit Scriptura Psalm. XC, 5. Nam mille anni ante te sicut dies hesternus, qui transiit. Traditio domus Elie hæc est: Sex mille annos durabit mundus. Bis mille vacuos, bis mille sub Lege, & bis mille tempora Messie. (h) Quæ igitur ex his (ultimis bis mille annis) transferunt, (dum scilicet, ex mente ipsorum, Messias nondum advenit,) propter peccata nostra transferunt.

§. 10.

Elias dixit ad R. Jehudam fratrem Raf Salle Sancti: Mundus non plus quam LXXXV. annos Jubileos durabit, (h. e. annos 4250.) ultimo vero

Ffffff 2

Jubi-

(h) Fol. 97. 2.

Jubileo filius Davidis venit. Interrogarunt Eliam, an Messias sub initium, an vero sub finem Jubilei venturus esset? Is vero respondit, se nescire, an tempus Jubilei totum consumtum esse debeat, (sub adventum Messiae) an vero minus. R. Asche vero dixit, Eliam ita dixisse: Hucusque non expectabis illum, ab illo tempore vero expectabis illum. R. Chanania filius Tachaliphe misit ad R. Josepham, (ei que hæc nunciari iussit:) Inveni virum, in cujus manu volumen Assyriace, sed lingua Hebraica, scriptum erat. Interrogavi, unde hoc nactus esset? Ille respondit: In copiis Persarum (editiones non castrate habent, Romanorum,) stipendia merui, & in gaza Persarum inveni. Scriptum autem erat in illo: Post annos a mundo condito 4291. mundus partim a bellis draconum, partim Gog & Magog orphanus erit, (devastabitur,) reliqua sunt tempora Messie: Deus vero mundum suum non nisi post annos septies mille renovabit: R. Acha vero filius Rabba dixit, post annos quinquies mille.

§. II.

Dictum est, (ab antiquis.) hanc traditionem obtinere, R. scil. Naibnem dixisse: Textus hic perforat (terram) & usque ad abyssum penetrat, (h. e. nemo illum penetrabit,) Habac. II, 2. Quoniam adhuc visio tempore suo veniet, & ad finem pertinet, neque mentietur. Quod si vero moratus fuerit, expecta ipsum, veniens enim veniet, & non tardabit. Non vero facies sicut Rabbin, qui hæc verba de illo termino explicant apud Daniel. XII, 7. Usque ad tempus, duo tempora, & tempus dimidium: neque sicut R. Simlai, qui de hoc termino explicat Psalm. LXXX, 6. Cibasti eos pane lacrymarum, potabis eos mensura lacrymarum triplici. Neque sicut R. Akiba, qui verba illa huc applicat Haggai II, 7. Adhuc parum est, & ego coelum & terram commovebo, (h. e. ut Raschius explicat, Messias veniet.) Verum (per verba Habacuci indigitatur,) quod regnum primum (sub templo secundo, Maccabæorum scil.) LXX. alterum (Herodum) LII. regnum vero filii Cusibæ duos annos cum dimidio durare debeat.

§. 12.

Quidnam vero sibi volunt hæc verba Habacuci l. c. ויבה לך, Finis protrudetur, (quemadmodum si quid violentia aëris protrahitur,) neque mentietur? R. Samuel filius Nachmani respondet, R. Jochananem dixisse: משהבי קיצן, והם עצמן ער, Rampantur ossa eorum, qui terminos (Messiæ) computant, quippe qui dicunt: Quandoquidem terminus adigit, & non venit, fortasse plane non veniet. Verum expecta ipsum, q. d. ibid. Si cessaverit, expecta ipsum. Neque etiam dices: Nos equidem expectamus, sed Deus non expectat: nam Scriptura dicit Jesa. XXX, 18. Propterea expectabit Dominus, ut gratiam exhibeat vobis, & propterea exaltat se, ut vestri misereatur. (Quod si quis porro objiciat:) Postquam igitur nos expectamus, & Deus etiam expectat, quidnam impedit, (quo minus Messias veniat? Resp.) Justitia divina hoc impedit. (Objectio.) Si vero Justitia divina hoc impedit, cur nos expectamus? Resp. Ut mercedem accipiamus, q. d. ibid. Beati omnes, qui expectant ה, ipsum.

§. 13.

(Occasione horum verborum) Abai dixit: Non plures in toto mundo, quam XXXVI. justi fuerunt, qui faciem Schechina ferre potuerunt, quia dicitur: Beati omnes, qui expectant ה, illum. Vox autem ה per Gematriam facit XXXVI. An vero hoc ita est? Atqui vero Rabba dixit, conclave toram DEO S. B. XVIII. mille miliarium esse, q. d. Ezech. XLVIII, 35. Circum sunt XVIII. mille (ulnæ: adeoque plures justi sunt, qui illum locum impleant. Respondetur autem,) difficultatem non esse magni momenti: distinguendum enim inter eos, qui in specular lucidum & non lucidum inspiciunt. (i) (Objectio ulterior:) An vero eorum tam multi sunt? Atqui R. Hiskias docet, R. Jeremiam ex ore R. Si-meonis ben Jochai dixisse: Vidi filios cœnaculi, (cœlestis: confer Matth.

Fffff 3

VIII,

(i) De hac locutione vide quæ tomo I. harum Horarum notata sunt ad 1. Corinth. XIII, 12.

VIII, II.) qui tamen pauci erant. Quod si vero illorum nulle sunt, ego & filius meus inter illos sumus: si centum sunt, ego & filius meus inter illos sumus: si duo sunt, ego & filius meus sumus. Verum & hic nulla est difficultas: distinguendum est enim inter eos, (qui in specular DEI lucidum inspicunt) permissione prius impetrata, & inter eos, qui id sine venia petita faciunt.

§. 14.

Raf dixit: כלל כל הקצין, Transierunt omnes termini (Messie,) neque res aliunde pendet, nisi a pœnitentia & bonis operibus. Samuel vero dixit: Sufficit tristi, si in tristitia moretur: (h. e. sufficit Israelitis, quod in captivitate satis premantur, non igitur hoc onus illis imponendum est, ut pœnitentiam & bona opera agant:) sicut traditio docet. R. Elieser dixit: Si Israëlites pœnitentiam agunt, tum redimuntur: Si vero nimis, non redimuntur, Dixit ei R. Jehoschua: Si pœnitentiam non agunt, non redimuntur, verum Deus S. B. regem ipsis constituat, cujus decreta dura erunt, sicut Hamanis; Israëlites vero pœnitentiam agent, & ad bonum revertentur. Traditio est, R. Elieserem dixisse: Si Israëlites pœnitentiam agunt, redimuntur, q. d. Jerem. III, 14. Revertimini, filii refractarii, & vos ab inobedientia vestra sanabo. Dixit ei R. Jehoschua: Annon jam ante scriptum erat Jesa. LII, 3. Gratis venditi estis, & sine pecunia redimemini? Gratis venditi estis, propter idololatriam, (quia idolum nihil est:) & sine pecunia redimemini, nempe sine pœnitentia & bonis operibus. Respondit R. Elieser R. Jehoschua: Annon jam antea scriptum est Malach. III, 7. Revertimini ad me, & ego revertar ad vos? R. Jehoschua vero regeffit; Annon jam antea scriptum est Jerem. III, 14. Nam ego sum maritus vester, & sumam vos, unum ex civitate, & duos ex familia, & adducam vos Zionem? R. Elieser respondit: Annon jam antea scriptum est Jesa. XXX, 15. In revertendo & silendo servabimini?

§. 15.

R. Jehoschua dixit ad illum: Annon jam antea scriptum est Jesa. XLIX, 7. Sic dicit Dominus, redimens Israël, & Sanctus ejus, ad contentum anima, qui despectui est gentibus, & servus dominantibus. (k) Reges videbunt & surgent, Principes, & se tibi incurvabunt? R. Elieser ipsi dixit: Annon jam antea scriptum est Jerem. IV, 1. Si revertetur Israël, dicit Dominus, ad me revertetur? R. Jehoschua respondit: Annon jam ante scriptum est Daniel. XII, 7. Et audivi virum indutum linceo, qui supra aquas fluvii erat, dextramque & sinistram tollebat ad cælum, & juravit per eum, qui in æternum vivit, quod ad tempus, & duo tempora, & dimidium, & quando dispersio populi sancti desinet, omnia ista finienda sint? &c. Quo facto R. Elieser siluit. R. Abba vero dixit: Nullus terminus est revelatus, præter hunc Ezech. XXXVI, 8. Et vos, montes Israël, ramos vestros dabit, & fructus vestros feretis populo meo Israël. R. Elieser vero dixit: (Nullus certior terminus est) præter hunc, de quo Zachar. VIII, 10. Quoniam ante dies istos merces hominum & jumentorum nulla erit, neque ingredienti aut egredienti pax erit, propter affligentem. Quidnam sibi volunt hæc verba: Neque ingredienti aut egredienti pax erit propter affligentem? Raf dixit: Etiam Discipuli Sapientum, (Legis periti,) de quibus tamen Scriptura dicit Psalm. CXIX, 165. Pax multa est diligentibus Legem tuam; non pacem habebunt propter affligentem. Et Samuel dixit: (Messias non ante veniet, quam) cum omnia pretia (frumenti & vini) erunt æqualia.

§. 16.

R. Chanina dixit: Filius Davidis non ante venit, quam cum piscis pro egroto quæretur, & non invenietur, q. d. Ezech. XXXII, 14. Tunc irrigabo aquas eorum, & fluvios eorum, tanquam oleum, deducam.

eam. *Statim postea sequitur* : Illo die progerminare faciam cornu domui Israel. R. Chanina filius Ebanina dixit : Filius Davidis non ante venit, quam potestas regni ab Israelitis prorsus defecit, q. d. Jesa. XVIII, 5. Et palmites exiguos cultro amputabit : *Statim postea sequitur* v. 7. Illo tempore donum adducet Domino Zebaoth populus dilataus & disturbatus. Seiri agebat, R. Chaninam dixisse : Filius Davidis non ante venit, quam elai spiritu inter Israelitas defecerint, q. d. Zephan. III, 2. Quoniam tuac removebo ex medio tui potentes superbie tue, & postea v. 12. Et reliquum faciam in medio tui populum pauperem & tenuem, qui nomini Domini confident.

§. 17.

R. Melai dixit nomine R. Elieser filii R. Simeonis : Filius Davidis non ante venit, quam omnes iudices & prefecti ex Israelitis cessaverint, q. d. Jesa. I, 25. Et referam manum meam contra te, & purgabo scorias tuas &c. & rursus tibi restituum iudices tuos. *Via dixit* : Hierosolyma non redimitur, nisi per justitiam, q. d. ibid. v. 27. Zion per iudicium redimetur, & habitantes eam per justitiam. R. Papa dixit : *Cum desinunt superbi, nulli quoque erunt magi* : & cum desinunt iudices, nulli quoque erunt questores. Prius probatur ex verbis citatis : Et purgabo scorias tuas, & omne plumbum tuum removebo. Posterius ex Zephan. III, 15. Removit Dominus iudicia (poenas) tua, inimici tui se avertent. R. Jochanan dixit : *Quando seculum videris, quo homines sensim sensimque pauciores erunt, tunc expecta ipsum*, q. d. 2. Samuel. XXI, 28. Populum egenum servabis. R. Jochanan dixit : *Quando videris generationem, in quam afflictiones magne, torrentis instar, veniant, tunc expecta illam*, q. d. Jesa. XLVII, 19. Quando angustia veniet instar torrentis, tunc Spiritus Domini auferet illam : & statim subiungitur v. 20. Et Zion veniet Goel.

§. 18.

R. Jochanan dixit : Filium Davidis non venit, nisi illa generatione, quæ tota sancta, aut tota peccatrix erit. De priore Jesa. XL, 21. Et populus tuus omnes iusti erunt, in æternum possidebunt terram. De posteriori ibid. c. LIX, 16. Et vidit, quod nemo esset, & obstupuit, quod nemo occurreret, (pro populo intercederet.) Et rursum c. XLVIII, 11. Propter me faciam. R. Alexander dixit, R. Jehoschuam filium Levi objectionem formasse ex Jesa. LX, 22. ubi legitur : Tempore suo : & additur : festinabo illud. (Quomodo hæc secum invicem concordant? Responso est facilis :) *Si probi erunt Israëlita, celeriter efficiam illud : sin minus, tamen tempore suo fiet. Porro R. Alexander dixit, R. Jehoschuam filium Levi aliam objectionem protulisse ex Daniel. VII, 13. Et ecce cum nubibus cæli sicut filius hominis venit : & illo Zachar. IX, 9. Pauper & insidens asino. (Hæc duo sic concordant :) Si Israëlita probi erunt, cum nubibus cæli veniet : sin vero, pauper & insidens asino. Sapores rex dixit ad Samuelem : Vos dicitis, Messiam in asino venturum, ego mittam ipsi equum meum pulcherrimum. Hic vero respondit : An tibi est talis, qui centum coloribus gaudet?*

§. 19.

R. Jehoschua filius Levi invenit Eliam stantem ad ostium R. Simeonis filii Jochai, cui dicebat : אהיה לעולם דחייך, An ad mundum futurum perventurus sum? (h. e. an tempora Messiae vivendo attingam? Elias respondet : Si Dominus hic volet, (nempe Schechina, quæ cum eo fuit.) R. Jehoschua dicebat, se duos vidisse, vocem vero trium audiviss. Interrogabat autem eum : Quando veniet Messias? Elias respondet : Interroga ipsum. (R. Jehoschua :) Vbinam commoratur? (Elias :) Ad portam Romæ. (Ille rogabat porro :) Quodnam est signum, (quo Messias cognosci possit? Elias respondet :) Sedet inter pauperes variis vulneribus pressos, quæ omnes simul solvam & ligam. Ipse vero (Messias) unum tantum solvit, & rursus obligat, (quo facto ad alios pergit.) Sic

enim cogitat : Fortasse requiror (ad liberandum Israëlitas, adeoque duo vulnera non simul solvam,) ne, (si forte tempus adventus mei ex improviso adveniret,) impediar. Igitur R. Josua ad ipsum ibat, dicens : Pax tibi, רבי ומורי Magister mi, & Doctor mi. Messias respondit : Pax tibi, fili Levitarum. Interrogat (R. Josua:) Quando venit Dominus? Is respondet : Hodie. Revertitur ad Eliam, qui ipsum rogavit : Quidnam tibi dixit : R. Josua respondet : Pax tibi, fili Levitarum. Elias regessit : Tibi pariter ac patri promissionem mundi venturi fecit, (fore scilicet, ut tempus Messiae vivendo attingatis.) R. Josua respondet : Valde me fefellit, quia dicebat, se hodie venturum, & tamen nondum venit. Elias : Dixit igitur hæc verba ad te Psalm. XCV, 7. Hodie, si vocem ejus audiveritis.

§. 20.

Discipuli R. Jose filii Kisma interrogarunt magistrum suum : Quando venit filius Davidis? Ille respondet : Vereor, ne forte a me signum requiratis. Discipuli dicunt : Non requiremus. Ille ait : Quando hæc porta (urbis nescio cujus) ceciderit, & reedificata fuerit, (iterum) ceciderit & reedificata fuerit, (& tertium) ceciderit, tunc nemo sufficiet ad illam reedificandam, donec filius Davidis veniat. Quo facto signum postularunt, quibus ille respondet : Atqui vos nullum a me signum petitueros promissistis. Discipuli tamen rogando pergunt, & Magister dixit : Cum aqua spelunca Paneadis in sanguinem converse fuerint, (tunc Messias veniet.) Cum in agone mortis versaretur, dixit illis : Sarcophagum meum altius in terram demittite : (1) nulla enim arbor erit in Babylonia, cui non equi Persici alligabuntur, neque in terra Israëlita erit locus, ex quo non equus Medicus cibum capiet.

§. 21.

Raf dixit : Non venit filius David, donec regnum impium (Romanum) sese per novem menses in Israëlitas extenderit, q. d. Mich. V, 3. Propte-

rea.

rea tradet illos, usque dum pariens pepererit, & reliqui fratres ejus ad filios Israël revertentur. *Vla dixit: Veniet (Messias.) sed nolo ipsum videre: Et sic quoque dixit Rabba. R. Joseph vero dixit: Veniet, & ego dignus habebor, qui sub umbra stercoris asini ejus sedeam. Abai interrogavit Rabbam: Quenam causa est, (quod Messiam videre non cupis?) Is respondet: Propter dolores Messie. Nam traditio est, discipulos R. Eleazaris magistrum suum interrogasse: Quidnam faciet homo, ut a doloribus Messie liberetur? (Responsio fuit:) Studeat Legi & bonis operibus.*

§. 22.

Mar dixit: Ecce apud nos studium Legis & bonorum operum viget: addidit vero, fortasse peccatis culpam esse tribuendam, (quod Messias nondum venit,) secundum objectionem, quam R. Jacobus filius Iddi protulit ex verbis Genes. XXVIII, 15. (ubi Deus ad Jacobum:) Ecce ego tecum sum, & custodiam te, quocumque iveris: Et tamen postea illud sequitur c. XXXII, 7. Et timuit Jacobus valde, & terror illum occupavit: nempe timuit, ne forte peccatum aliquod commisisset, (adeoque poenam per Esavum meritis esset.) Et sic quoque traditio est ad verba Exod. XV, 16. Usque dum transeat populus tuus, Domine: intelligitur exitus primus (ex Aegypto:) usque dum transeat populus, quem acquisivisti: intelligitur exitus secundus, (ex Babel.) Hinc igitur sic tibi concludendum est: Decretum fuerat, ut Israëlitis in exitu secundo signum fieret, quemadmodum in exitu primo: verum peccatum hoc impedivit. Et sic quoque dixit R. Johanan: Veniet (Messias,) sed nolo ipsum videre. Quum Risch Lakisch causam ejus rei percontaretur, hoc responsum tulit, ex loco Amos V, 19. Quemadmodum si quis leonem fugiat, & ursus ipsi occurrat: aut si quis manu ad parietem inclinata a serpente pungatur. --- R. Giddel dixit, רַבִּי רַשִׁי רַשִׁי דִּיכֵּן: Israël comedet annos Messie, (h. e. iisdem fruetur.) R. Joseph dixit, Res clara est, quis enim alius id faceret? R. Hillel dixit: Non est, quod Israël ite

Gggg gg 2

Mes-

Messiam expectent, quia ipsum jam olim diebus Hiskie comederunt. Raf dixit: Mundus non nisi Davidis causa conditus est: Samuel Moyses, R. Johanan vero Messie causa conditum esse dixit.

§. 23.

Quodnam vero est nomen Messie? Qui ex Schola R. Schila prodierunt, dicunt, nomen ejus esse Schiloh, q. d. Genes. XLIX, 10. Donec veniat Schiloh. Discipuli R. Fannei dicunt, שִׁלְיָהוּ esse nomen ejus, q. d. Psalm. LXXII, 5. Erit nomen ejus in æternum, ante Solem יְיָ est nomen ejus. Discipuli R. Chanina dixerunt, nomen ejus esse Chanina, q. d. Jerem. XVI, 13. Qui non dabit vobis Chaninam. Sunt qui dicunt, nomen illius esse Menachem, filium Hiskie, q. d. Thren. I, 16. Quoniam longe a me est Menachem, qui animam meam reficit. Rabbinii vero dicunt, nomen ejus esse Leprosum ex schola Rabbi (Jehudæ Sancti,) q. d. Jesa. LIII, 5. Vere morbos nostros ipse tulit, & dolores nostros portavit. Nos vero judicavimus ipsum (lepra) percussum, a Deo verberatum & afflictum. Raf Nachman dixit: Si (Messias) ex (jam) viventibus procedit, ego fortasse sum, q. d. Jerem. XXX, 21. Et erit magnificus ejus ex illo, & dominator ejus ex medio illius prodibit. Raf dixit: Si ex (jam) viventibus procedit, R. Jebuda Sanctus est, si vero ex mortuis, Daniel vir desideriorum est.

§. 24.

R. Jebuda ait, רִבִּי Raf dixisse: DEVS daturus est ipsis (Israëlitis) Davidem alterum, q. d. Jerem. XXX, 9. Et servient Domino Deo illorum, & Davidi Regi ipsorum, quem ipsis excitabo. Non legitur ibi, וְיָעִירָם, excitavit, sed וְיָעִירָם, excitabo. Raf Papa dixit ad Abai: Ecce scriptum est Ezech. XXXVII, 25. Et David servus meus Princeps ipsorum erit in æternum: Princeps, h. e. Caesar & Caesar dimidius. R. Simlai explicat verba Amosi V, 18. Væ desiderantibus diem Domini: quid proderit vobis ille dies? quum tenebrosus sit, minime vero lucidus. Simile profert de gallo & talpa, qui ambo lucem expectant.

Gallus dicit ad talpam: Ego expecto lucem, quia mea est, quidnam vero tibi lux proderit? (m) Et idem illud est, quod Sadduceus quidam ad R. Aflu dixit, (quum ille hunc interrogaret:) Quando venit Messias? Hic respondet: Quando tenebrae homines illos (illius ætatis) obtegent. Sadduceus conueritur, quod Rabbini hac responsione sibi maledicat, sed hic ad scripturam provocat Jesa. LX, 2. Nam ecce tenebrae obtegent terram, & caligo populos. Super te autem orietur Dominus, & Gloria ejus in te conspicietur.

§. 25.

Traditio est, R. Elieserem dixisse: Dies Messia sunt anni XL. q. d. Psalm. XCV, 10. Annos XL, defatigatus sum cum generatione hac. R. Eleasar filius Asarja dixit de annis LXX. q. d. Jesa. XXIII, 15. Et erit die illo Tyrus oblivioni tradetur annis LXX. secundum dies Regis. Quinam est ille Rex unicus? Resp. Messias est. Rabbi (Jehuda Sanctus) dixit: (Tempora Messia erunt) tres generationes, q. d. Psalm. LXXII, 5. Timebunt te cum sole, & ante faciem Lunæ, דור דור, generatione una & duabus. R. Hillel dixit: Non est, quod Israëlita Messiam expectent, quia ipsum temporibus Hiskia comederunt. R. Josephus dixit: Condonet R. (Hillel) Dominus ejus, (Deus, quod talia docet.) Quando enim Hiskias vixit? annon tempore templi prioris? Jam vero Zacharias tempore templi secundi vaticinatus est c. IX, 9. Exulta valde, filia Zion, jubila, filia Jerusalem. Ecce Rex tuus venit tibi justus & Salvator: ipse pauper, insidens asino & pullo, filio asinae.

§. 26.

Traditio est, R. Elieserem dixisse: Dies Messia erunt anni XL. Vno enim loco Scriptura sic dicit Deuter. VIII, 3. Et afflixit te, famem immisit & cibum reddidit. Et alio loco Psalm. XC, 16. Exhilara nos, sicut diebus, quibus afflixisti nos, & annis, quibus mala experti sumus. R. Dosa dixit: Erunt anni quadringenti. Scriptura enim uno loco sic dicit Genes. XV, 13. Et in servitutem redigent & affligent eos annis CCCC.

G g g g g 3

Alio

Alio loco autem : Exhilata secundum numerum dierum, quibus affliti sumus. Rabbi dixit : Erunt anni CCCLXV. secundum numerum dierum Solis, q. d. Jefa. LXIII, 4. Quoniam dies ultionis in corde meo, annus redemptionum mearum venit. Quidam sibi volunt hac verba : Dies ultionis in corde meo est ? R. Jochanan dixit : Hoc denotant : Cordi meo revelavi, sed membris meis non revelavi. R. Simeon ben Lakisch hunc sensum esse dicit : Cordi meo revelavi, sed Angelis ministerialibus non revelavi. Traditio est, Afimi filium R. Afhu dixisse : Dies Messiae erunt Israelitis anni septies mille, q. d. Jefa. LXII, 5. Quemadmodum sponsus lætatur de sponsa, sic Dominus Deus tuus de te lætabitur. R. Jehuda dixit, Samuelem dixisse : Dies Messiae erunt, quot inde ab orbe condito huc usque transferunt, q. d. Deuter. XI, 21. Sicut dies coeli super terram. Raf Nachman filius Isaaci dixit : Quot a temporibus Noë huc usque præterierunt, q. d. Jefa. LIV, 9. Sicut dies Noachi hoc mihi, quando juravi. R. Chija bar Abba dicit, R. Jochananem dixisse : Omnes Prophetæ non nisi de diebus Messie vaticinati sunt : verum de הנהו illud valet Jefa. LXIV, 4. Oculus non vidit, Deus, præter te, quid Deus factururus sit speranti in se. Dissentit hic R. Samuel, qui dicit : Nihil interest inter hunc mundum & dies Messie, nisi tantum captivitas, quæ a regnis circumjacentibus toleranda est. Porro dixit R. Chija bar Abba, R. Jochananem dixisse : Omnes Prophetæ non nisi de iis vaticinati sunt, qui pœnitentia opus habent, de Justis autem perfectis illud valet : Oculus non vidit, o Deus, præter te.

CAPVT VIII.

ERRORES QVOSDAM VIRORVM DOCTORVM IN ORIENTALIBVS COMMISSOS DETEGENS.

§. I.

Errores ab aliis commissos hic detego, non ut viris summis & de re literaria bene meritis insultem, sed ut cultores horum studiorum admo-

admoneam, quo sibi a talibus cavere discant. Nam in his lapsus admodum est facilis, unde nec me ab illis immunem in omnibus rebus præstare potero, quia nondum omnia sic exulta sunt, prout par est: adeoque varia sunt, in quibus cespitare possunt etiam talium peritissimi. Hoc tamen monitos velim illos, quibus hoc studiorum genus excolere datum non fuit, ut vel plane talia non scribant, vel, si res ita postulant, prius alios in consilium adhibeant, ne tam turpiter se dare cogantur. Viri enim docti est, non ex παντοφία gloriam aucupari, quæ tamen apud rerum peritos plerumque est irrita, sed illud talentum, quod Deus ipsi concedidit, ad commodum publicum adhibere. Facessant igitur illi, qui integros de rebus ad literaturam Rabbinicam spectantibus libros ediderunt, qui de Rabbinis eorumque scriptis & doctrinis iudicium ferunt, quum tamen plurimos, de quibus loquuntur, ne oculis quidem usurpaverint. Poterant nomina illorum adscribi, sed quia in aliis rebus bene de ecclesia & bonis literis meriti sunt, liceat illa silentio involvere. Juvenes autem, qui hæc legunt, Præceptores suos in Scholis & Academiis consulant, ut illos libros noscere discant, & caveant, ne in errores deducantur.

§. 2.

1. Prodiit haud ita pridem dissertatio Medica, de Circumcisione agens, cujus p. 25. hæc leguntur: *Idem de Turcis notum est, quibus aliquis eorundem prophetarum Surat polygamiam concessit.* Notissimum est, Suras sive Suratas esse capita, in quæ Alcoranus dividitur.

2. Quum animi causa nuper evolverem librum vernaculum, qui inscribitur: *Meditationes rationales de variis materiis*, (Vernünfftige Gedancken über allerhand Materien) parte tertia p. 114. hanc narrationem inveni, quam Latinis verbis Lectori propono: *Danzio, Linguarum orientalium Professore Jenensi, aliquando musca in Codice Hebraico, quem sæpius in mensa evolutum habebat, punctum impræsserat. Quum ad hunc textum perveniret, illius puncti causa, quod a reliquis vix discerni pote-*

poterat, multum sudavit, multas conjecturas, quæ alias eruditionem variam spirabant, habuit, imo Dissertationes de hac Lectione variante scribere voluit, donec tandem collatione cum aliis Bibliorum editionibus instituta, & propria meditatione, convictus fuerit, hoc punctum a musca profectum esse.

Simile quid de beato Luthero fabulantur, Diabolum nimirum, muscæ figura indutum, ipsi molestum fuisse: reliqua non addo. Qvi hæc fingunt, linguam Hebræicam & puncta illius infinitis difficultatibus subjacere arbitrantur: cum contra, si quis præcepta Grammatices recte imbiberit, nihil sit facilius. Qvi vero scit, quantus in his fuerit Danzius, is auctori, qvi rumorem vulgarem non satis prudenter sectatus est, fidem nullam adhibebit.

§. 3.

3. Est alius vir doctus, ejus nomini parco, quippe qvi alia illius merita suspicio. Is, cum de Messia agit, ad Rabbinos sibi provocandum esse duxit, sed ita, ut ostenderet, parum sibi cum iisdem familiaritatis intercedere. Atqvi vero in re tam ardua, quando Judæos convincere, & Christianos aliquid docere cupimus, debebamus, ut in re seria, serio agere. Interea vero, quæ ab ipso commissa sunt, in gratiam juvenum tango.

Allegatur *Maimonides in Hilcot*. Posterius verbum in statu constructo positum primo statim intuitu ostendit, deesse aliquid. Nam omnes Maimonidæ tractatus inscribuntur *Hilcot*, h. e. *Constitutiones*, addendum vero, de qua re illæ Constitutiones agant. Nam citatio verbis nimium generalibus concepta idem vult, ac si scriberem, *Casaubonus in libro*, non vero simul adderem, qvis illius liber innueretur.

Provocat vir laudatus ad *Breschith ketanna*. Sed quisnam aut
qua-

qualis ille liber? an impressus, an manu exaratus? quisnam illum vidit? ubinam latet? Hoc mihi notum est, Scriptores Christianos mediæ ævi, inter quos præcipuus est Raymundus Martini, hunc librum citare, sed a Judæis tale quid factum esse non memini. Ostendam autem alio tempore, librum Tanchuma, & nonnumquam etiam Pesikta sotarta, sic ab iisdem vocari, quia Christiani exemplum libri sine titulo inscripto habuerunt.

§. 4.

Moses Haddarschan in Breschith rabba testis citatur: ubi tria notanda sunt, 1. Mosén illum non esse notum. 2. Librum *Rabboth*, cujus pars est *Breschith rabba*, pertinere ad Anonymos, 3. Verba, quæ proferuntur, in *Breschith rabba* non haberi.

R. Rachmon notus est, non quidem ut auctor libri, sed tantum ut auctor meditationum quarundam in libris Midraschicis. Verba autem ex illo adducta habentur supra p. 494.

Ex *Sanhedrin*, distinctione *Chelem*, video quædam excerpta esse. Legendum est *Chelek*, prout Capite superiore adfuit.

Rursum Maimonides advocatur in *Hiloth Melachim*, & alibi in *Hiloth Tractatu de Regibus*. Sic autem debebat: Maimonides in *Hiloth Melachim* sive *Tractatu de Regibus*.

Echa rabba Judæi non dicunt, sed potius *Echa Rabbathi*.

§. 5.

4. Erat qui *Tractatum Berachoth* explicabat, *De benedictionibus*, quum potius debuisset vertere: *De precibus, earumque formulis*.

5. Alius quidam, ex Rabbinis adducens, Alexandrum penetrasse לארץ חור, vertit, *ad terram gloriæ suæ*: male. Nam vel ex libro *Esther* scire poterat, חור esse *Indiam*. Veniam igitur hanc petimusque damusque vicissim.

CAPVT IX.

EXEMPLA EORVM, QVÆ BENE A IVDÆIS
 DICTA SVNT, CONGERIT.

§. 1.

QVi in libris Judaicis non sunt versati, parum sani ab iisdem procedere posse credunt. Et fateor, multa quotidie satis inficeta in scriptis eorundem occurrere. Sed cogitandum quoque est, studia philosophica apud eosdem exulta non fuisse, unde non possunt non plerique ipsorum extra orbitas vagari. Fuere tamen inter illos quoque non ingenio solum, sed & bono satis iudicio præditi, qui honorem gentis suæ hac in parte amplificaverunt. Hoc capite quædam exempla eorum, quæ bene ac sapienter ab iisdem dicta offendimus, in medium proferentur.

§. 2.

R. Achai Gaon in Quæstionibus fol. 33, 2. hanc elegantem meditationem de decem plagis Ægyptiacis adfert, his verbis: R. Levi & R. Zacharias nomine R. Barachie hæc protulerunt: Deus S. B. contra Ægyptios ad modum exercitus regii processit. Primum ipsis canales aquarum obstruxit, deinde stentores & tubinices ad eos mittit: porro sagittas ejaculatur, tum legiones ipsas adinovel, hominesque ad internecionem dari iussit: (a) postea naphtham & picem, item lapides balistariorum iisdem immisit. Sequebantur כבשׂים, tales, qui ipsos sternere & sub-
 juga-

(a) In authentico est: ואחר כך נתן להם דורמטור, quod verbum ipsi Judæi non intelligunt. In Tanchuma fol. 23, 2. ubi hæc eadem occurrunt, in margine exponunt רבר כבד מאד, pestem valde magnam. Sed hanc nemo regula hostibus immittere potest. Alibi hanc vocem sic scriptam invenio דורמטור, quod corruptum esset ex ἀνδρολομοσία, quod interea retinebimus, donec melius & commodius quid incidat.

jugare poterant, tum in custodiam conjiciebantur, ac tandem maximum quemque eorum extraxit & interfecit. Primum canales aquarum obstruxit, dum scilicet easdem in sanguinem convertit. Postea stentores immisit, ranas scilicet, quippe quorum clamor inconditus, ut ait R. Jose fil. Chanina, omnibus reliquis fuit molestior. Sagittas in eos jaculatus est, nempe pediculos. Legiones immisit, hoc est, locustas. Hostes internecioni davi jussit; innuitur pestis: Naphtham immisit, nimirum ulcera mala: Lapidés balistarios, nempe grandinem. Tum homines in terram sternebantur, per locustas. In carcerem conjecti sunt: innuuntur tenebræ. Tandem maximum quemque interfecit, scilicet primogenitos.

Elegans Paronomasia habetur in Erubin fol. 65. i. princ. R. Elai dixit: Per tria homo cognoscitur: בכוסו ובכיסו ובכעסו, in poculo ejus, in crumena ejus, & in ira ejus. Explicat Raschius: In poculo, si scilicet ita bibit, ut rationis compos maneat. In crumena, quando in negotiis honeste agit, neminem fallendo. In ira, si non ultra, quam par est, excandescit.

Pesachim fol. 149. i. Tradunt Rabbini nostri: Quicumque discipulus sapientum (sive vir doctus) omni loco multum convivatur, is tandem domum suam destruit, uxorem viduam relinquit, pulios suos (liberos) orphanos facit, doctrina ejus oblivioni traditur, & multæ potius de illa disceptationes oriuntur, verba ejus non ultra audiuntur. Porro talis nomen Dei & Magistri sui ignominia afficit, malam sibi, filiisque ac nepotibus, famam conciliat, quæ usque ad finem omnium generationum perdurat. Quidnam hoc sibi vult? R. Abai respondet: Filius talis hominis vocatur בר מר' תנור, Filius ejus, qui furnis ignem supposuit. R. Ame dixit: Vocatur בר מוקד בי כובי, Filius ejus, qui in tabernis potatorias cum tripudio infiliit. R. Papa dixit: Vocatur בר מלחך פינכי, Filius ejus, quid πικρας aliorum lingeat. Raschius dixit: Vocatur בר מ' רכע, Filius ejus, qui in quocunque strato dormit, neque præ ebrietate domum suam se confert.

S. 4.

Joma fol. 35. 2. Rabbinī nōstri hęc tradunt. Pauper & dives, & impius (aliquando) venient in iudiciū. Pauperi dicent: Cur Legi operam non dedisti? Quod si hic dicat, se pauperem fuisse, & victu procurando sufficienter occupatum; tunc dicent illi: An tu pauperior Hillele seniore fuisti? Eum vero narrant quotidie pro statere operas suas aliis collocasse: cujus dimidiam partem custodi scholę, (pro impetrandō scilicet ingressu) dedit, dimidiam autem pro se & familia sua alenda impendit. Quum aliquando laborem non invenisset, & custos scholę ipsum intrmittere nollet, ille ad fenestram ascendit, ibique sedit, ut verba Dei vivētis ex ore Schemaję & Abtalionis audiret. Dicunt, eo die vesp̄eram Sabbathi & סמך חקופה s. brumam fuisse: nix autem de cęlo in ipsum descendit. Cum igitur columna aurorę ascenderet, (dies oriretur: ergo antelucanis horis convenerant,) Schemaja dixit ad Abtalionem: Frater mi, domus hęc quotidie illustratur, sed hodie caligo est; an fortasse dies nefastus hic est? Cum autem oculos sustollerent, viderunt speciem hominis in fenestra, quem cum invenissent, nivem tres ulnas altam in eo deprehenderunt. Quo factō nivem excusserunt, ipsum lavarunt, deteraserunt, & juxta caminum constituerunt, dicentes, hunc dignum esse, cujus causa Sabbathum negligatur.

Ad divitem dicent: Cur tu legi operam non dedisti? Quod si respondeat, se divitem & divitiis suis occupatissimum fuisse; tum respondebunt: An tu ditior fuisti R. Eleasare? Huic vero Eleasari filio Charsum ajunt relictas fuisse mille civitates in terra & mille naves in mari: & tamen ille quotidie cum utre farine humeris imposito ab una civitate & provincia ad alteram profectus est, ut Legem disceret. Aliquando servi ejus ipsum invenerunt & angariarunt, עשו בו אנריה. Dixit ipsis: Rogo vos, ut me abire patiamini, quo ad Legem addiscendam abire possim. Illi responderunt: Per vitam R. Eleasari filii Charsum, nos te non dimittimus. Ipse vero postea nunquam ad illos videndos ivit, sed quotidie & singulis noctibus sedit & Legi operam dedit.

Ad impium dicent : Cur tu Legi operam non dedisti ? Quod si respondeat, se pulchrum fuisse, & corpore ornando occupatissimum ; tum respondebunt : An tu pulchrior fuisti Iosepho ? Huic uxor Potipharis quotidie operam dabat variis rebus : vestes, quas ipsi mane induerat, vesperti non induebat, & contra. Dixit autem, ut sibi obedirer, quod ille renuit. Hæc instabat : Ecce ligatum te in carcerem conjiciam : ille respondit ex Psalm. CXLVI, 7. Dominus solvit vinctos. Illa : Ecce statura tua incurvata erit. Iosephus respondit ex v. 8. Dominus erigit incurvatos. Illa : Ecce excæcabo oculos tuos. Iosephus ex v. eod. Dominus oculos cæcorum aperit. Postea dedit ipsi centum talenta argenti, ut secum concumberet sibi que adesset. Renuit autem Iosephus cum illa concumbere in hoc mundo, ut cum illa versaretur in mundo futuro.

מחייב הלה, נמצא, Ex hoc igitur constat, quod Hillel reos faciat pauperes, R. Eleasar filius Charsum divites, & Iosephus pulcros, qui scilicet caussantur, se non potuisse Legi studium debitum impendere.

Ne credat Lector, me tam credulum esse, ut omnibus hujuscemodi narratiunculis fidem adhibeam. Neque hoc est, quod in hac meditatione bene dictum esse statuo. Quemadmodum tum olim, tum hodie fuerunt inter Christianos, qui piis fraudibus fictisque narrationibus homines ad meliorem frugem perducere voluerunt, sic tales quoque inter Judæos priscos invenias, quod non probo. Duo vero sunt, quæ mihi hic placent. Prius, quod Judæi soliti sint suis proponere, quæ ratione Deus aliquando in extremo judicio cum hominibus acturus sit. Posterior, quod suos, comparatione cum aliis instituta, tunc in ruborem conjiciendos esse crediderunt. Cui hæc non placent, is recorderetur verborum Servatoris, qui talia quoque suo tempore docuit.

§. 5.

In eodem tractatu Joma fol. 86. 1. de vita bona & perversa eruditiorum hæc proponunt : Abai ad verba Deuter. VI, 5. sic docet, inui-

scil. ut verba Dei nobis chara sint, ut semel atque iterum legantur, ut homo viris doctis ministraret, ut cum aliis humane conversetur. Tunc enim homines de eo sic pronunciant: Beatus est pater ejus, qui ipsum Legem docuit: Beatus Præceptor, qui ipsum Legem docuit. Væ hominibus, qui Legem non addiscunt. En quam pulchræ sunt viæ hujus N. qui Legem didicit, quam convenientia sunt opera ejus? In ipsum valet illud, quod scriptum est Jesa. XLIX, 3. Et dixit ad me: Tu servus meus es, Israël, in quo memet ipsum glorifico.

Qui contra verba Legis tractat, virisque doctis ministrat, negotia vero sua sincere non peragit, neque cum hominibus humaniter loquitur, quidnam de illo alii pronunciant? Væ huic N. quod Legem didicit. Væ patri & Magistro ejus, qui ipsum Legem docuit. Ecce quam hujus N. qui Legem didicit, opera perversa, & viæ fædæ sint? De talibus valet, quod Ezech. XXXVI, 20. exstat: Cum ad illos dicunt, quod populus DEI sint; tunc ex terra illius exhibunt.

§. 6.

Huc quoque pertinent observationes biblicæ, quæ nonnunquam elegantes sunt, quamvis non semper & in omnibus procedant. Echa rabbathi fol. 59. 4. Vbicunque legitur vox יִשְׂרָאֵל, (& homines credunt, se nihil habere,) ibi tamen adest aliquid. Sic Genes. XI, 30. Sara erat sterilis, יִשְׂרָאֵל, non erat ipsi filius: & tamen habebat postea, q. d. c. XXI, 1. Et Dominus visitavit Saram. Eodem modo 1. Samuel. I, 2. Et Hanne non erant filii; & tamen habuit, q. d. c. II, 21. Quoniam visitavit Dominus Hannam. Sic Jerem. XXX, 17. Nemo est, qui Zionem requirat: & tamen aderat aliquis, q. d. Jesa. LIX, 20. Et veniet Zioni Goël. Sic etiam hoc loco Thren. I, 2. 9. 17. Non est ipsi consolator: & tamen aderat, q. d. Jesa. LI, 12. Ego, ego sum consolans vos.

§. 7.

Mechilta fol. 28, 1. quæ repetuntur in Jalkut Simeoni II. fol. 10, 2. ad verba Exod. XV, 7. Et in magnitudine magnificentiae tuæ destrues hostes

hostes tuos. *Valde magnificum te gessisti: sed contra quemnam?* Resp. *Qui contra te insurrexit. Quinam vero sunt illi?* Resp. *Qui contra filios tuos insurrexerunt. Legitur enim hic non, הָהָרוֹס קִמְיוֹ, destrues hostes nostros, sed הָהָרוֹס קִמְיוֹ, destrues hostes tuos. Indicatur igitur, quod, quicumque contra Israëlitas insurgit idem sit ac si contra Deum S. B. insurgeret. Sic alibi Ps. LXXIV, 23. Ne obliviscaris clamorem hostium tuorum: tumultus insurgentium contra te jugiter ascendit. Ps. LXXXIII, 3. Nam ecce hostes tui tumultum excitant. Contra quem?* Resp. ibidem: *Contra populum consilium astutum suscipiunt. Ps. CXXXIX, 21. Annon odio habentes te odio prosequar? & contra hostes tuos infestus essem?* Et sic Zachâr. II, 12. *Qui vos tangit, idem est, ac si pupillam oculi ejus tangeret. R. Jebuda addit, non legi ibi, בְּכַרְי עֵין, pupillam oculi, sed בְּכַרְי עֵינֵי, pupillam oculi ejus: h. e. fortasse contra DEVM ipsum: Conjungit autem Scriptura Deum cum hominibus: ---- Nam quicumque Israëlitis auxiliatur, idem est, ac si Deo S. B. auxilium præstaret, q. d. Judic. V, 23. Maledicite Meros, dicit Angelus Domini, maledicendo maledicite habitatoribus ejus: Non enim venerunt in auxilium Domino, in auxilio Domino inter fortes. Valde magnificum te gessisti: sed contra quem? Contra illum, qui contra te insurrexit. Nam qui contra filios tuos insurgit, idem est, ac si contra te ipsam aliquid moliretur.*

Sufficiant hæc in præsentia, ut gustum aliquem harum rerum ignaris propinem. Quæ si viris doctis non ingrata esse deprehendero, in posterum plura promere licebit.

CAPVT X.

DE STILO HELLENISTICO, SIVE DE HEBRAISMIS
NOVI TESTAMENTI.

§. I.

DVdum est, quod magna inter viros doctos fuit concertatio de stilo novi Testamenti, quem quidam Hebraïsmis scaterere, alii contra

tra pure fluere, Atticum, imo quoque Polybianum, leporem exhibere credunt. Et de Polybio quidem faciem eruditae prætulit Isaac Casaubonus, de Hellenismo vero Daniel Heinsius, uterque vir multis in rem literariam meritis excellens. Hic posterior probe advertit, non ita comparatum esse novi Instrumenti stilum, ut cum Græcis prisce exacte conveniat, sed inesse aliquid Judæo-Græcum, quod ille linguam vel dialectum Hellenisticam dicere voluit. Contra hunc statim prodit Claudius Salmasius, singulari *de Lingva Hellenistica* libro: sed ita, ut fere nescias, quid velit. Non intellexit statum controversiæ, vel certe non sic in scribendo se gerit, ut statum quæstionis perspectum habuisse videatur. In cortice hæret, de nomine Hellenistarum multus est, rem ipsam non tangit, nec decidit, sed more suo μεταωρεται. Quæ post ipsum in hoc negotio scripta sunt, non multis adferre animus est. Laboriose hæc omnia congeffit Jo. Albertus Fabricius in Bibliotheca Græca, ubi de Novo Testamento ipsi sermo est.

§. 2.

Neque post seculum fere exactum desit illa controversia, sed dantur hodieque, qui in diversas abeunt sententias, & pro ingenii, vel etiam doctrinæ, modulo vel hanc, vel alteram sententiam eligunt. Ut igitur in posterum juvenes de hac re sobrie judicare & statuere discant, placet, hoc loco statum causæ distincte proponere, ut sciant, de qua re sermo sit. Porro adjiciendum est, quid ab eo requiratur, qui sobrie & ex vero de hoc negotio judicare cupit, quum multi hodie judicium sibi fumant, & alios contra sentientes tantum non condemnant, ipsi vero alto præjudiciorum cœno immersi jaceant: id quod vir doctus sollicite debet evitare.

§. 3.

Non igitur hic est quæstio: *An in Novo Testamento adsint Barbarismi & Solæcismi?* Id enim blasphemum est de Spiritu Sancto, qui hoc volumén sanctum inspiravit, vel cogitare.

Neque

Neque hoc quæritur: *Annon magnus sit usus scriptorum Græcorum ad plenam & exactam Novi Testamenti intelligentiam?* Nam neque hæc ullus unquam virorum doctorum negare sultinuit: quum in lingvis mortuis *εὐεργετα* & emphasis vocum ab usu pendeat, hic vero ex sedula bonorum auctorum lectione sit cognoscendus. Hinc etiam laudantur illi viri docti, qui Novum Testamentum ex scriptoribus optimis Græcorum illustrare & explicare studuerunt. Et sæpius in votis habeo, ut ex omnibus scriptoribus profanis, Græcis pariter & Latinis, omnia sollicitè congerantur, quæ modo aliquem cum voluminibus sacris parallelismum ostendunt. Quamvis enim quibusdam nimia videatur hæc diligentia, tamen nescinus, ubi & a quo singula illa ad commodum Ecclesiæ adhiberi queant. Certe, dum in scribendo verborum, sæpenumero aliquid usui esse deprehendo, quod multi vix obolo dignum habuissent.

§. 4.

Verum hoc loco quæstio sic formanda est: *An Græcitas Novi Testamenti sic Attice fluat, quemadmodum Xenophon, Plato, Demosthenes & alii scripserunt?* Ex quo sequitur altera: *Annon potius Hebraismi, sive constructiones more Hebræorum formate, in Novo Testamento habentur?* sic, ut Græcitas ejus, hac in parte, multum ab Attico sermone differat.

Vt me ulterius explicem, quæstio non est, *annon Spiritus Sanctus, qui volumina Novi Testamenti inspiravit, optimam & selectissimam Græcitatem suis in calamus dictare potuerit?* Quis enim sanus de hoc dubitet? Et memini, me de hac re jam tomo I. ad Actorum VI, 1. agere. Sed potius quæstio est, *quidnam factum sit? & quomodo stilus Novi Testamenti a nobis considerandus & dijudicandus sit?* His igitur accurate expositis, priorem quæstionem, initio hujus paragraphi positam, nego, posteriorem affirmo.

§. 5.

Neque verò sufficit, quæstionem hanc accurate proposuisse, superest etiam, ut *Judices* habeamus *competentes*, quemadmodum Jureconfulti loquuntur, hoc est, tales, qui ex vero de tota re judicium possint capere. Quemadmodum in foro civili, cum lis denunciata est, non sufficit, ut judex unius partis causam accurate perspectam habeat; sed requiritur, ut in alteram eodem modo inquirat; & omnia illius merita, ut ajunt, introspeciat: Sic quoque in hac controversia necesse est ut procedamus. Non sufficit Græca nosse: non sufficit Hebraica didicisse. Necesse est, ut, qui hic judex sedere velit, utrumque probe calleat. Quum igitur illi, qui Novum Testamentum huc usque ex folis scriptoribus Græcis illustrare conati sunt, & Hebraismos omnes rejecerunt, in litteris Hebraicis & Rabbinicis nihil egerint, sequitur, illos in re tanti momenti judices esse non posse. Qui vero utrumque bene tractavit, is demum videbit, quid statuere debeat.

§. 6.

His suppositis, nunc ad rem ipsam progredior, ostensurus, scriptores Græcos in multis ad illustrandos Novi Testamenti libros nihil prorsus conferre, Hebraicos vero & Rabbinicos longe plura. Duo sunt genera phrasium & locutionum in Novo Testamento: quædam ad religionem Judaicam & Christianam pertinent, quædam vero scriptoribus sacris & profanis sunt communes. Priores ex Græcis nullam vel illustrationem vel explicationem admittunt, quia aliæ plane sunt ideæ & significationes, quas scriptores profani vocabulis tribuunt, ab illis, quibus scriptores sacri utuntur. Ut enim quævis Philosophorum secta suas habet voces, (*terminos technicos* barbare vocamus) & notiones peculiare; sic etiam doctrina divina singulares habet verborum notiones, quas ex ipso contextu & catena veritatum divinarum optime addiscas, multas
veto

vero etiam ex scriptoribus Judaicis, quibus iam ante in usu fuerunt.

§. 7.

Vt exemplis rem clariorem faciamus, profero verba sequentia: πνεῦμα ἁγίον, βάπτισμα, μετάνοια, διάβολος, δαίμόνιον, σκάνδαλον, ἐκκλησία, ἀμαρτία, ἄγγελος, εὐαγγέλιον, & quæ sunt hujus generis alia. Horum significationes ut noscamus, non consulendi sunt scriptores Græci, apud quos illæ voces alia omnia potius denotant, quam quæ Scriptores Sacri iisdem denotari voluerunt. In his igitur nihil juvant Græci: bene tamen Judæi. Nam res verbis illis indigitatæ in doctrina Judæorum priscorum occurrunt frequentissimæ, quia e Scriptura Veteris Testamenti easdem percipere potuerunt.

§. 8.

Sequuntur voces & phrasæ Novo Testamento peculiare, itidem ad Theologiam antiquam pertinentes, ad quas illustrandas rursum Græci nihil conferunt, bene tamen Judæi. Recensum earundem instituemus, prout se nobis offerunt.

Βασιλεία τῶν ἁγίων, מלכות השמים, duplicem habet significatum, tum futuræ & æternæ vitæ, tum etiam temporum Messie.

Ἄϊων ἔτος & αἰὼν ἐρχόμενος ἢ μέλλων, est Judaicum illud עולם הזה & עולם הבא: utrumque duplici notione. Nam & hunc mundum denotant, & vitam futuram: tum quoque nonnunquam tempora Veteris & Novi Testamenti.

Πατήρ ἡμῶν ὁ ἐν ἁγίοις, אבינו שבשמים, sæpius apud Judæos occurrit, nunquam apud gentiles.

Σάρξ ἢ αἷμα, בשר ודם, quod naturam hominum peccatis inquinatam, & variis infirmitatibus subiacentem denotat, nunquam ex scriptore aliquo Græco proferetur.

Δίκαιοι τετελειωμένοι, דיקים גמורים, apud solos Judæos habentur; &, qui hæc verba sine introspectione illorum interpretari voluerunt, non satis bene in negotio suo versati sunt.

Ευλογατός; nomen DEI, הקדוש ברוך הוא, Marc. XIV, 61. in libris Judæorum quotidie vel centies occurrit, apud Græcos ne semel quidem.

Ευχαισείν, ברך, in significatione *preces fundendi*, mere est hebraicum. Unde tractatus Talmudicus *Berachoth*, qui non de benedictionibus agit, sed *de precibus*.

Ἄγγελος τῆς ἐκκλησίας, שליח צבור, ex antiquitate Judaica cognoscendus est.

Πᾶσα ἡ κτίσις, כל בריה, denotat *omnes homines*; quod a Græcis nunquam hauries.

Κατὰ κτίσις, כפי חרש, quod *hominem innuit ratione animæ in melius matatum*, apud Judæos toties occurrit.

Sufficiant hæc pro gustu: poterit enim numerus talium valde augeri.

§. 8.

Huc pertinent etiam illa Græca, quæ Judæi civitate sua donarunt, ut sunt: παρακλητος, פרקליט; κατήγερος, קטיגור & קטרג; παρέησις, פרוסה, & alia hujusmodi, quæ se facile produnt.

Iniquum esset, hæc exempla defensoribus Græcitatæ Atticæ proponere, aut ab illis requirere, ut talia ex scriptoribus Græcis proferant, id quod nunquam fieri potest. Et ipsi dicent, hæc ad religionem Judæorum spectare, adeoque a Græcitate scriptorum profanorum profus exulare. Ipsi vero simul confiteantur & confiteri discant, studium illud, quod pervolvendis scriptoribus Judaicis & Rabbinicis impenditur, non esse vanum, sed ita comparatum, ut nemo dicere queat, se stilum Novi Testamenti exac-

per-

perspectum habere, nisi vel ipse in talibus aliquid præstiterit, vel certe scripta illorum, qui in hujusmodi studio faciem prætulērunt, evolverit.

§. 9.

Sed age dum nunc exempla talia vocum ac phrasium proferamus, quæ non ad religionem Judæorum spectant, sed potius in rebus quotidianis versantur, quasque etiam scriptores Græci exprimere & scriptis suis inferere debuerunt. Quum vero Græci has voces ac phrasēs non adhibere soleant, bene tamen Hebræi, ex quorum lingua illæ ad verbum in Græcum sermonem translate sunt; sequitur, adesse utique Hebræismos, sive linguam Hellenisticam: idque tam diu viri docti cum ratione asserent, donec ab Atticæ Græcitatē vindicibus contrarium probetur.

Βιβλος γενέσεως, ספר הולדות, in eo significatu, quo *historiam* aut *res gestas* alicujus denotat. Nam his primis verbis Matthæi Evangelistæ, non ad genealogiam, sed potius totam Christi historiam respici, vel ex libro Genesios patet, ubi habetur: אלה הולדות נח, & אלה הולדות יחזק, & tamen Genealogia non sequitur, sed potius tota vita & rerum ab iisdem gestarum narratio.

Ἐλθεῖν ἐν τῷ ὀνόματί τινος, *Venire nomine alicujus*, h. e. docere, quæ quis ab altero didicerat. Phrasis est mere hebraica: אחא ר' שמעון בשם ר' יוחנן, *Venit R. Simeon nomine R. Jochanan*. Exstat Joann. V, 43. elliptice vero Joann. X, 8. qui locus insuperabiles habet difficultates, nisi hanc phrasin & ellipsin habeas cognitam.

Ἐψαλθῆναι ἐκ τῆς γῆς, *Exaltari de terra*, i. e. mori, Joann. XII, 32. Judaicum est. הנה מכתלק סן העולם, vide Horas ibi. Elliptice habes Joann. III, 14.

Ἐνώπιον & κατενώπιον, item πρὸ προσώπου σε, *ante te*, mere Hebraicum est, לפניך, nunquam Græcum.

λαμβάνειν πρόσωπον, *respectum personarum habere*, quid sit, ex Codice sacro disces. Et, ut brevibus me expediam,

Γινώσκειν τὴν γυναῖκα, est ואדם ידע אשתו.

Ζητεῖν ψυχὴν, *vita alicujus insidias struere*, est מבקש נפש.

Σκιά θανάτου, est ex צלמות.

Ῥῆμα pro *re ipsa*, Matth. IV, 4. Lucæ I, 37. est hebr. אחר הדברים האלה.

Ὁ ἄλλος ἐμωράνθη, *sal insulsus redditus est*: ex hebr. חבל, Jobi VI, 6.

Ὁ πλησιότιός σε, est ריעך, *proximus tuus*.

Ὁφθαλμὸς πονηρὸς, עין רע, pro *homine avaro & sordido*, mere est Biblicum. Et locus Matth. VI, 23. vere est *vexatus*, hoc est, misere torquetur & vexatur ab interpretibus, qui de phrasi Hebraica non sunt solliciti: Non vero est VEXANS, h. e. nullum negotium faceffit interpreti, pectore bene præparato ad explanationem illius accedenti.

Δυνάμεις ποιεῖν, *miracula facere*, ex עשה חיר.

Παῖς, pro *servo*, est hebr. נער.

Τὶς τῆς σοφίας, homo, qui *sapientiam sectatur*: οἱ τὸ νυμφῶνος, conviva, qui *circa nuptias studiosi sunt*: οἱ τὸ σκότος, tales homines, qui *opera tenebrarum sectantur*. Hæc & alia talia non habes apud Græcos.

Ἐξομολογῆσθαι, i. e. *gratias agere*, ex hebraico: תודה ליהוה.

Καρδίᾳ τῆς γῆς, *media terra*, convenit cum לב הים apud Jonam.

Ἀκοή, שמע, pro *fama*, est Biblicum.

Κανὼς pro ἀκάθαρτος, & κοινῶν pro *polluere*, apud Græcos nunquam invenies.

Διδασκαλία, pro *doctrina*, Matth. XV, 13. Vide supra in hoc opere p. 299. 350.

Nolo esse nimis longus. Possum enim proferre *σπλάγχνισμα* & *σπλάγχνα ἐλεος*, *γέυσασθαι θανάτου*, *κεφαλὴ γωνίας*, *προβεβηκώς ἐν ταῖς ἡμέραις*, *ἐπισκεπτέσθαι*, *κέρας σωτηρίας*, & alia plura.

§. 10.

Hæc igitur exempla viginti & plura propono illis, qui vindices & assertores sunt stili Novi Testamenti, quique omnes Hebraismos eliminatos cupiunt, sive illi templis præfecti sint, sive agriculturam exerceant, sive denique cultris conficiendis operam navent. Miratus sum, & exhorruî, quod illi, qui Hebraismos statuunt, pro contemptoribus verbi divini, & tantum non atheis habeantur. Quod si igitur heroës sunt in omni Græcitate, ostendant mihi has phrasas & significatus ex scriptoribus suis Atticis & antiquis, qui temporibus Græciæ liberæ floruerunt, tum sane omnes Hebraismos prorsus abjiciam, & Horæ Hebraicæ, quas magno labore congeffi, in spongiam incidant. Quod si vero præstare id minime poterunt, desinant porro cum tanta *πληροφορίᾳ* de his loqui & scribere, ne verbo divino injuriam facere pergant. Non enim lis est de lana caprina, sed potius de vocibus & phrasibus divinitus inspiratis, in quibus, tanquam involucris, res ad salutem nostram æternam spectantes continentur. Cogitent, in Principes non leviter peccari, si quis mendatis illorum aliam mentem vellet adfingere, quanto magis in Numen sanctissimum, cujus verba sane non sunt *ἰδίως ἐπιλύσεις*.

§. 11.

Sub finem hujus tractationis hoc quoque monendum judico, non sufficere ad Hebraismum negandum, si quis ex tanta scriptorum Græcorum multitudine unum & alterum locum proferat, qui cum Hebraica locutione convertiat. Nam quæ phrasis in exiguo volumine sæpius, in tam vastis autem operibus vix semel atque iterum habetur, illa potius Hebræo-græca habetur, quam apud Atticos scriptores usu-

tata. Exemplo sit illa, *אל עפרו יר תא, הנהגה עתה*, quæ mere est hebraica, *אל עפרו יר תא, הנהגה עתה*, quicquid illi contra dicant, qui partes contrarias tuerentur. Igaur in talibus ubiqve sobrie & cum iudicio veritandum est, non autem temere conceptis opinionibus inhaerendum.

CAPVT XL COGITATIONES DE IMMANVELE

*

A Christo incepit hic liber, in Christo idem cum toto volumine finiat. Erat ante aliquot annos, qui scrupulum sibi movebat, quod in baptismo Immanuelis nomine vocatus fuisset, quum hoc nomen sit Messia proprium, adeoque hominum nemini tribuendum. Quum igitur præterea melancholicæ gradus aliquis in eo observaretur, rem equidem ad Medicorum filios deferendam credidi. Ne tamen paribus in hac re meis dæstem, sententiam meam homini, qui literis equidem incubuerat, sed Hebraicæ lingvæ plane rudis erat, sequentibus aperui, & calculum quoque illius merui, ita, ut hic scrupulus omnino cessaverit. Si quando igitur exilis hæc meditatio usui esse poter, eam hic publice existare volui.

*

De Immanuele jam tria mecum considerare constitui, 1) an Immanuel sit nomen Messia proprium? 2) quale signum ille sit? 3) quomodo id intelligendum sit, quod malum rejicere & bonum eligere debeat? Sedes hujus materiæ primaria in capite septimo Jesaia Prophetæ reperitur, ex quo præcipue pronstemus. Omnis tamen Scriptura, quæ de Christo loquitur, minime est seponenda, quia omnes veritates divinæ sunt inftar catenæ, in qua unum membrum ab altero continetur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO PRIMA.

An Immanuel sit nomen Messiae proprium?

Hanc quæstionem affirmo, & id quidem argumentis sequentibus adductus. 1. Immanuel est ille, qui ex virgine gravida nasci debebat. Talis vero in toto terrarum orbe unus tantum reperitur. Ergo Immanuel est nomen Messiae proprium. Hoc tam clarum est, ut in hac re morari minime necesse habeam.

2. Nomen ipsum hoc ostendit. Puer nominatur Immanuel, h. e. *DEVS nobiscum*. An vero *DEVS* nunquam cum hominibus versatus est? Sane a quocunque nostrum minime est remotus. In ipso nos vivimus, movemur & sumus. Omnia virtute verbi sui implet. Et hæc omnia ab orbe condito usque ad hoc tempus fecit. Immo Deus esse haud posset, nisi ubique præsens esset. Hoc attributum est essentialiale, ut satis apparet. Cum igitur Deus in secula seculorum omnipræsens existat, & tamen promittat, puerum, qui ex virgine gravida esset nasciturus, nomen hoc, & rem ipsam quoque, *DEVS nobiscum*, gesturum esse: sequitur, hanc personam sine dubio prorsus peculiarem esse, quippe quæ Θεάνθρωπος, & ἀνθρώπος Θεός existit. Hic igitur est Messias, de quo Johannes locutus est: *Verbum caro factum est, & inter nos habitavit*, ἐσκήνωσεν. Ipse in mundo versabatur, ab uno loco ad alterum ambulabat, unusquisque eum audire, oculis tueri, manibusque tangere poterat. Veteres Judæi, priusquam a Phariseorum fermento corrumpebantur, tradunt, *DEVM* temporibus Novi Testamenti oculis corporalibus conspiciendum esse, sic, ut quisque digitis exfertis ipsum ostendere valeret, & in hanc rem verba pulcherrima Jesaiæ Cap. XXVI, 9. allegant. *Illo tempore dicetur: Hic est DEVS noster, in quem speramus, ipse nos servabit*, hebr. וישענו, *Jesus noster erit. Gaudeamus igitur, atque toto pectore letemur*, כי שועה, *de salute ejus*, de auxilio Jesu. Cum igitur hæc omnia de unica tantum

tum persona dici queant, sequitur, Immanuelis nomen Messiae esse proprium.

3. Angelus, Christi nativitatem annuncians, & Matthæus Evangelista, hæc narrans, nobis suffragantur, utpote qui hæc verba de nullo alio, nisi Servatore nostro, explicant. Hic autem unicus tantum est; ergo Immanuel ejus nomen est proprium.

Quod autem homines se hoc nomine Immanuelis vocarunt, minime est injustum, idque Ecclesia hominibus concessit, sicut e contrario nunquam permisit; ut nomen Jesu & Christi cuiquam hominum imponeretur. Differentia autem inter Jesum Immanuelem, & eos, qui apud nos hoc nomine utuntur, est infinita. Apud illum nomen est personæ, quia ratione essentiæ DEVS est & homo, ita, ut in eo plenitudo divinitatis vere & realiter habitet. Apud nos autem hoc nomen tantum valet ad recordationem, applicationem, & solatium, quod ex hoc nomine divino capere possumus, sic, ut dicere queamus: Si DEVS nobiscum est, quis contra nos? quis non accusabit? Christus est hic, Ipse nobiscum est. Ille Immanuel nobis est auxilio, & salutem nobis æternam promeritus fuit. Christiani, hoc nomine usi, nihil amplius agere possunt, quam ut illum, qui hoc nomine indigitatur, fide arripiant, Immanuelem sibi applicent, & in eum credant.

QVÆSTIO SECVNDA.

Quale signum sit Immanuel?

Immanuel in his verbis propheticiis est signum, & quidem tale, quod exploratam veritatem rei futuræ confirmare debebat. Gens Judaica signis quam maxime erat assuefacta, 1. Corinth. I, 22. ut eo magis de promissionibus divinis certiores fierent. Quædam signa protinus fiebant, priusquam res promissæ in apicem venirent, quale signum erat in Horologio Achasi. Alia autem quam longissime sunt prorogata. Qualia inveniuntur Exodi III, 12. Joh. II, 19. Sic igitur DEVS Achafo Regi signum sequens dabat: Quam certum clarumque hoc

hoc est, quod Messias suo tempore venturus sit, tam certum id quoque est, terram Judaicam intra hoc temporis spatium, quo puer Immanuel malum rejicere, & bonum eligere discet, (quod spatio circiter trimestri fieri potest,) ab omnibus suis hostibus omnino liberari debere.

Alio vero tempore Messias, ceu signum, proponitur, cui contradicitur, hoc est quasi meta, in quam quisque jaculari atque tela conicere cupit: sed hoc ad rem nostram nihil pertinet.

QVÆSTIO TERTIA.

Quomodo id intelligendum sit, quod puer Immanuel malum rejicere & bonum eligere debeat?

In explicatione hujus quæstionis distincte procedendum est, quare positiones quasdam proponere necesse est.

1. Quodlibet malum & bonum est vel physicum vel morale. Quod amplius edisserere mihi non libet.

2. Res unaquæque mala & bona esse potest per se & per accidens, e. g. Candela quidem per se est bona, quia tenebras illuminat. Per accidens autem fit mala, cum infans, digito ad flammam ejus extenso, uritur, aut domus, illa incaute tractata, incenditur.

3. Puer sensim discit malum rejicere & bonum eligere. Id, quod gustum habet ingratum, malum ipsi est, ideo id rejicere solet, & contra eligit id, quod jucundissimum saporem exhibet. Si infans candelam aspicit, id bonum æstimat, quia splendor ejus ipsi jucundus est. Simul ac vero digitos exussit, tunc candelam rem malam æstimat, quia damnum inde perpeffus est, adeoque illam abjicit.

4. Messias puer quoque erat, qui omnibus infirmitatibus humanis nostri causa fuit subiectus, attamen sine peccato. Ex quo sequitur, hunc quoque cum ignorantia in lucem fuisse editum: inde paulatim, ut cæteri pueri, malum rejicere, & bonum eligere didicit. (Nam de malo morali, qualia sunt peccata & scelera, hoc loco ne quidem est

cogitandum.) Et sic aliquod temporis spatium præterlapsum est, priusquam malum rejicere, & bonum eligere potuit.

5. Verba, quæ Lutherus interpretatur, *ut sciret*, in textu authentico proprie sic fluunt, לָרַעוּ, *propter scire ipsum*, h. e. propterea, quod scit, bonum eligere, &c.

6. Propheta igitur hoc dicit: Priusquam Messias puer malum rejicere, & bonum eligere sciet, hostes terram relinquent. Bonum, quod ipse eligebat, butyrum erat & mel, cibus in terra promissionis ordinarius, in qua scilicet lac & mel largiter manarunt. Malum autem, quod ipse rejecit, cibi erant acidi atque acerbi. Et hoc ab infante cito fieri solet. Adeoque Deus Achaio per Prophetam sequentia promisit: Hoc bellum longo quidem tempore duraturum videtur; quare sine dubio rex animo angebatur: Sed ego promitto, hoc bellum certe & proximo tempore debere finiri. Veritas in hoc consistebat: Quam certum hoc est, fore, ut Messias aliquando homo nascatur, tam vere quoque id continget. Brevitas belli in eo consistebat, quod non diutius perdurare debebat, quam quousque puer Immanuel malum rejiceret, & bonum eligeret, quod ultra semestris temporis spatium non extenditur. Sic igitur per gratiam divinam, ut mihi quidem videtur, hoc vaticinium luculentum sufficienter illustravi. Rogo itaque, ut singula rite expendantur, quo facto multum divinæ virtutis ac sapientiæ in illo deprehendetur.

F I N I S.

INDEX I.

INDEX I.

LOCORVM BIBLICORVM.

GENESIS.

I. 1. In principio creavit,	270. 374	31. Dies sextus,	499
	410. 495	II. 3. Et benedixit Deus diei septima,	664
Coelum & terram,	364	4. Hæ sunt generationes cœli,	674
2. Et terra fuit inanis,	497	5. Et omne virgultum agri, 88	
super faciem abyssi,	501	Et nondum pluerat Deus.	413
Et Spiritus Domini. 120. 143	291. 380. 631	8. Et plantavit hortum,	88
3. Et dixit Deus,	380	9. Et progeminare fecit Deus,	89
Fiat Lux,	270. 373	10. Et fluvius egressus est,	89.
4. Et vidit Deus lucem, 128. 143	432. 435. 669	335. bis. 395. 627	
5. Et fuit vespera & mane, 120		17. Qvo die comederis,	89
6. Sit expansum,	270. 347	20. כנגרו,	498. 618
9. יקוו,	85. 270. 276	22. Et ædificavit costam. 90.	280. 389
10. Vocavit aridam terram, 269		23. Ex ossibus meis. 282. 390	
11. Arbor, faciens fructum, 672		Vocabitur אשה. 90. 390	
14. מחר, sine fulcris, 19. 47		24. Relinquet vir patrem & matrem.	412
17. Et posuit Dominus,	316	25. Erant ambo nudi. 410	
20. Reptent aquæ,	270	Non puduit ipsos,	91
Et volatile volitet,	311	III. 1. Et cognovit Adamus,	286
21. Et creavit Deus cetos magnos,	29	8. Vocem Domini,	439
24. Producat terra,	270. 410	21. Tunicas pelliceas,	479
26. Faciamus hominem, 143.	270. 286. 388. 9. 427	24. Ejecit eum Deus,	440. 928
Marem & fœminam creavit ipsos,	286. 671	948	
27. אה והאר, 349-373. bis.		25. Gladium flammantem,	333

INDEX I.

- III. 15. Ipse conteret tibi caput, 8.
94. 439
Et tu conteres calcaneum e-
jus. 87
- IV. 1. Et cognovit Adam uxo-
rem, 120
3. in fine dierum. 559. 560
7. Ad ostium peccatum cubat.
118, 9
25. Semen aliud, 70. 144. 326
- V. 1. Adam. 361
24. Ambulavit cum Domino
474
Abstulit eum Dominus. 440
29. Hic consolabitur nos, 474.
512
- VI. 3. Et dixit Dominus. 440
6. Et doluit in corde suo, 328.
348. 440
9. Cum Deo ambulavit, 269.
685
13. Finis omnis carnis, 406
- VII. 16. Clausit januam, 440
- VIII. 1. Et recordatus est Noachi,
440. 944
11. folium oleæ decerpit, 538
12. et non reversa est, 537
20. Noachus ædificavit alta-
re, 293
21. Odoratus est odorem, 348
Dixit ad cor suum, 379. 440
- IX. 12. 17. Hoc est signum fœde-
ris, 45. 283. 321. 440
13. Arcum meum posui in nu-
bes, 86. 322. 348
Et erit in signum fœderis,
322. 440
16. Et videbo arcum. 292. 347.
375. 409. 480. 532. 566. 606
27. Habitet in tentoriis Semi,
441
- XI. 8. Et disperfit, 440
30. Non erat ipsi filius, 982
- XII. 1. Exi e domo patris tui, 379
5. Animas fecerunt, 644
17. Plagas magnas, 441
- XIV. 13. פליט. 441
18. Melchisedech. 92. 93. 104. 645
19. Benedictus Abram Deo ex-
celso. 93. 643
Et benedictus Deus excel-
sus, 414
- XV. 1. in visione, 441
5. Sicerit semen tuum, 140. 396
6. Credidit Abraham Deo, 683.
bis 684. 686
13. et affligent Istraëlitæ, 681. 973
16. inter frustra, 160
- XVI. 11. Audivit Dominus affli-
ctionem tuam, 944
13. Deus videns me, 441
- XVII. 3. Cecidit in faciem, 441
- XVIII. 2. Et apparuit, 442. bis
3. Domine, 442. bis
4. Sumatur quæso paululum
aquæ, 61. 62
6. Depse

LOCORVM BIBLICORVM.

6. Depse & fac placentas,	561	XXIII. 18. Et venit Jacobus Salem.	280
7. Et ad boves cucurrit,	159	XXIV. 1. Vocavit Elieserem,	561
10. Revertendo revertar.	442	2. Servum seniore, 182. 366. 7.	
כעת חיה.	561	411. 427. 574	
22. Et averterunt se,	442	3. Jura mihi,	444
XXIX. 1. venerunt duo Angeli,	442	7. Deus mittet Angelum suum,	444
Et vidit Lotus,	443	15. antequam preces finiret,	663
3. fecit ipsis convivium,	560	63. לשון, ad meditandum,	320
24. Et pluit Dominus a Domino,	430. 443	67. Et introduxit eam Isaac,	105.
32. Et vivum habeamus semen,	144. 527		106
XX. 18. Conclufit,	443	XXV. 8. Et collectus est ad popu-	
XXI. 1. Et Dominus visitavit Sa-		lum suum,	280
ram,	578	11. ad fontem viventis videntis,	94
9. Ludentem,	796	23. Concusserunt se filii,	445
12. In Isaaco vocabitur tibi no-		XXVI. 2. Apparuit Deus Isaaco,	293
men,	396	3. Deus est tecum,	444
17. Audivit vocem pueri,	944	XXVII. 1. Hebetes oculi ejus,	328
20. Deus cum puero,	443	11. Esavus hirsutus,	555
21. In deserto Paran,	846	28. Det tibi Deus de rore celo-	
22. Dominus est tecum,	443	rum,	144
33. Et vocavit,	443	29. Prosterne se tibi populi,	177. 239. 628
XXII. 1. Et tentavit Deus,	443	30. Exeundo exivit Jacobus,	445
5. Cum asino,	833	40. Et gladio tuo vives.	302
6. Ligna holocausti,	475	XXVIII. 10. Et occurrit,	445
8. Dominus providebit,	443	Et fumsit de lapidibus,	608
14. Deus conspicitur,	443	11. Et requievit in illo loco,	609
16. Per me juravi,	443	12. Scala,	337
18. In femine tuo benedicentur		Angeli Domini ascendentes &	
omnes gentes, 67. 444		descendentes,	107
20. Dominus apparuit Abraha-		18. Lapidem, quem ad caput po-	
mo,	12	suit,	101. 608.
		20. 21. Si	

INDEX I.

20. 21. Si Deus mecum erit, 445
 21. Et lapis, quem in statuam ere-
 xi, 608
 XXIX. 27. Imple septimanam hanc,
 45. 372
 XXX. 3. Et ædificabor etiam ego in
 illa, 118
 22. Et recordatus est, 245. 445
 43. Et extendit se, 212
 40. Posuit greges seorsim, 344. 505
 XXXI. 7. Juravit per timorem pa-
 tris, 281
 9. Attulit Deus, 446
 17. Profectus est versus Succoth.
 280
 24. Venit Deus ad Labanem, 446
 44. 50. Inter me & te, 446
 XXXII. 7. Et timuit Jacobus, 971
 25. Et luctatus est vir cum eo, 446. 7
 26. Dimittē me, 446
 31. Vidi Deum facie ad faciem, 85
 XXXV. 9. Et apparuit Deus, 448
 10. Et vocavit nomen eius Jacob.
 448
 19. Benedic. 439
 20. Constituit monument. 448
 21. Ultra turrin Eder, 144
 XXXVI. 36. Princeps עֶרֶי, 638
 XXXVII. 5. adorarunt manipulum
 meum, 107
 XXXVIII. 14. removit vestes vi-
 duitatis, 115
 XXXIX. 2. Et fuit Dominus cum
 Josepho, 449. ter.
 XLI. 34. Constituat præfectos, 427
 XI. II. 7. Joseph erat princeps, 499
 XLIV. 30. Et anima ejus alligata, 324
 XLVI. 4. Ego descendam tecum,
 ascendere faciam te, 449. bis
 452
 26. Omnes animæ, 507
 29. Junxit currum suum, 333
 31. ad summitatem lecti, 450
 XLVII. 29. ne sepeli me in Ægypto,
 590
 XLVIII. 10. Angelus, qui liberavit
 me, 15. 125. 144. 333. 375. 450
 21. Deus erit vobiscum, 450
 XLIX. 1. In extremitate dierum, 145
 9. Catulus leonis est Juda, 145. 278
 10. Non recedet sceptrum, 137.
 138. 145. 235. bis. 472. 641. 929
 Donec veniat Schiloh, 98.
 146. 428. 972
 Et ad ipsum congregatio gen-
 tium, 104. 658
 11. Ligans ad vineam pullum su-
 um, 104. 105. 146. 428. 939
 Lavabit in vino vestimentum
 suum, 105. 146. 151. 194. 555,
 6. 638. 640. 653. 668
 12. Pulchriores sunt oculi ejus vi-
 no, 146. 7.
 Dentes ejus lacte candidiores,
 135
 16. Dan judicabit popul. suum, 98
 18. Salutem tuam exspecto, Do-
 mine, 66. 147. 426
 20. Isaschar afinus osseus, 101. 113
 24. Ex eo est pastor, lapis Israël,
 87. 140. 607. 608. 609
 In loco forti arcus ejus, 322
 25. A

LOCORVM BIBLICORVM.

25. A Deo patris tui,	450	42. Nox hæc observanda est,	147.
28. Hoc est, de quo dixit pater			558. 563
eorum,	46. 140	XIII. 2. Sanctifica mihi omne pri-	
L. 20 Deus cogitavit,	450	mogenitum,	9
EXODVS.		8. Dominus fecit mihi,	452
I. 14. Quibus fervierunt,	512	18. Et duxit Deus,	452
21. Ædificavit domos,	450	21. Et Dominus præcessit ipsos,	4
II. 3. Et posuit eum in al-		14. 363. 452. bis 453. 454. 714	
ga,	544	XIV. 13. Et timuerunt populus Do-	
Confedit soror,	796	minum,	117
12. Respexit huc & illuc,	658	15. Et dixit Deus,	452. 453
19. Vir Ægyptius,	81	19. Et profectus est Angelus Do-	
III. 2. Angelus Domini,	451	mini,	14. 125. 144.
5. Exue calceos,	451	428. 452. bis 453. 623	
8. Eripiam eos,	5	24. Respexit Deus,	454
11. Et hoc tibi signum,	331	25. Dominus pugnat,	454
IV. 12. Et nuncito, ego tecum,	451	30. Et auxilium præstitit,	675
20. A sino imposuit,	251	31. In Deum & Moſen,	454. 683. 684
22. Filius meus primogenitus		XV. 1. Tunc cecinit Moſes,	70. 106.
Israël,	86. 121. 147. 672	147. 8. 329. 344. 571. 577. 684	
31. Et credidit populus,	686	2. Hic est Deus meus,	117. 168. 454
VI. 3. Revelavi me,	451	Excelsus fuit,	302
5. Recordabor foederis æterni,	467	Eqvum & fessorem ejus,	430
7. Et sumam vos mihi,	61	3. Dominus est vir belli,	200. 346
IX. 8. Propter hoc constitui te,	46	Abyſſi obtexerunt ipsos,	302
X. 22. Omnibus filiis Israël lux,	117.	6. Emittes iram tuam,	107
	188. 558	Dextra tua, Domine, percuti-	
XI. 3. Vir magnus,	85	et hostem,	29. 107. 148
XII. 2. Mensis hic vobis erit primus,		Dextra tua ornata est robore,	
	112. 114. 500. 561. 831	597. 906. 922. 944	
11. Cum festinatione,	180	7. Et in summa magnificentia tua,	
29. Omnem primogenitum,	451	24. 148. 873. 982. 3.	
38. Turba multa,	605. 615	8. Emittes iram tuam,	148
41. Post annos triginta,	681	Et spiritu narium tuarum,	24
in fine,	560		454
Hor. Hebr. Tom. II.		10. Sufflasti,	454
		L I I I I	17. Lo-

INDEX I.

17. Locus habitationis tue,	83	Nomen meum in medio ejus,	455
XVI. 8. Murmurarunt,	454	XXIV. 1. Et ad Moſen dixit,	8. 149.
14. Pluere faciam panem,	252	376. 7. 455. 656	
15. Doming vexillum meum,	454. 5.	9. Et viderunt Deum Iſraëlis,	86.
XVII. 16. Bellum erit contra Ama-		450. 735. 933	
lek.	148. 455	pavimenti ſapphirini,	185
XVIII. 4. Suſtuli vos alis aqvilarum,		24. Aſcende ad me,	344
19. Dominus erit tecum,	455	XXV. 6. Oleum ad luminare,	188. 249
25. Viros fortes,	371	8. Habitem in medio eorum,	478
XIX. 3. Et vocavit Dominus,	455	19. Cherubim expandentes alas,	346
5. Vocem meam,	455	22. יָמִין,	456
8. viderunt tonitrua,	172. 173. 336	inter duos Cherubim,	471
Quodcunqve loqvetur Domi-		25. Secundum modulum,	642
nus,	455	XXVI. 20. Coſta tentorii ſiniſtra,	90. 389
9. Et dixit Dominus,	455	30. Secundum modulum,	642
17. In occurſum Domino,	455	XXVII. 20. Ferant ad te oleum,	189
XX. 1. Et locutus eſt Dominus,	455	29. portet nomina,	608
7. Non aſſumes nomen Dei tui,	149	XXVIII. 39. Et erit in fronte Aaro-	
11. Sex diebus fecit Deus,	293	nis,	135
20. Non facies mecum,	834	41. Sanctificabis Levitas,	478. 9.
18. Ne loqvatur Dominus,	455. 672	XXIX. 27. Agitatum & elevatum,	487
24. Quocunqve loco,	413. 455	XXX. 6. יָמִין,	456. his
XXI. 2. Sex annos ſerviet,	662	17. ſignum eſt יָמִין,	46
7. Si qvis filiam vendet,	677	34. Gloria Dei plenum erat ten-	
33. Incidat bos aut aſinus,	215	torium,	372
844. 847		XXXI. 3. Implebo ipſum Spiritu	
XXII. 25. Donèc occidat ſol,	225	Domini,	329
XXIII. 1. Nomen meum in medio		16. Obſervabunt Sabbathum,	362
ejus,	377. 656	456	
4. Quando occurreris bovi,	832	XXXII. 4. Illi ſunt Dii tui,	674
14. Tria feſta præcipua,	481	32. Et ſi non, dele me,	183
20. Ecce mitto Angelum,	149.	35. Et percuffit Deus,	456
452. 713		XXXIII.	
21. ne exacerbes ipſum,	119		

LOCORVM BIBLICORVM

XXXIII. 7. Tentorium,	243	XVI. 3. Cum וַתֵּיגְדִי אֶת־	Aaron, 45. bis 140 478.
9. Locutus est cum Mose,	456		605 645. 646. 661. 908
16. Nisi facies tua nobiscum,	338 377 463 713	21. Imponet manus,	487
18. --- 23	710	XVII. 22. Hirsutus sumat in se pec-	cata,
20. Nemo hominum videbit me	88 392		558
& vivet,	88 392	XVIII. 6. וְנִימָן pertinet ad Isra-	elitas,
XXXIV. 5. prędicavit nomen Do-	456		140
mini,	456	19. ad uxorem non accedet,	614
16. Et habitavit Gloria Dei,	6	22. מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁר,	835
XXXIX. 2. Et fecit Ephod.	607	30. Custodietis custodiam me-	am,
27. Et fecerunt tunicas sericeas,	109		457
XL. 9. sanctificabis tabernaculum,	149	XIX. 3. proximus tuus,	858
10. Et inunges concham.	149	30. Sabbathath & sanctuaria,	78
11. Et unges altare,	533	XX. 13. מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁר,	835
18. Erexit Moses tentorium,	III	XXI. 17. Labe laborat,	481
38. Nubes Domini super tento-	88. 453. bis	7. Expulsam non ducent,	407
rium,	88. 453. bis	XXII. 9. Custodiam meam,	457
LEVITICVS.		26. non mactabitis die uno,	872
I. 1. Et locutus est,	457	32. Sanctificabor in medio filio-	rum Israēl,
2. אָרַם,	282		401
5. וְהִקְרִיבוּ,	867	XXIII. 4. Tempora statuta eorum,	289
sumat.	867	42. In tentoris habitabitis,	485
II. 16. ignitum Domino,	269	XXIV. 2. Ad attollendum lumen,	478
VII. 14. 33. Sacerdoti spargenti,	867	12. Secundum os Domini,	457
35. Hęc est unctio Aaronis,	2	XXV. 16. Et computet cum posses-	fore,
VIII. 35. Custodiam Domini,	457		857
XI. 21. לִנְחֹר,	844	55. Servi mihi sunt Israēl,	953
XIII. 13. Totum convertit se in al-	962	XXVI. 2. Sabbathath mea custodie-	tis,
rum,	962		872
XIV. 12. Agitabit	487	4. אֶת גִּם כֹּחָהּ,	45 46
48. Vnus ex fratribus ejus,	150 387	12. Et ambulabo in medio ve-	stri,
49. Aut filius consanguinei ejus,	150		150 368
		LIIII 2	42. Re-

INDEX I.

42. Recordabor foederis æterni,	506. 906. 922. 944. 5.	XVI. 19. Et visa est Gloria Domini,	86
יעקוב,	910	XVII. 19. אור,	456
44 In terra hostium,	468	XIX. 2. Sancti estote,	687
		14. moriatur in tentorio,	849
		XX. 8. Loquimini ad petram,	116
		12. quia non credidistis mihi,	116
			458
		13. Percussit petram duabus vicibus,	82. 477
		XXI. 5. 6. Contra Deum,	458
		9. Inspexit serpentem,	458
		27. 28. 29. unctus in Lege,	
		XXII. 4. Nunc deglutiet,	640
		9. 20. Et venit Deus,	458
		XXIII. 4. 16. al. 8. 20. Et occurrit,	458
		6. Quis numerat pulverem Jacob?	108
		8. Deus non maledicit,	458
		9. Ex clivis conspiciam illum,	411
		21. Et clangor Régis,	150
		24. Et sanguinem confessorum bibet,	151
		XXIV. 7. Et exaltabitur regnum ejus,	151
		14. באחרית הימים,	21. 568
		17. Videbo ipsum, sed non nunc,	66. 95. 123. 151. 500
		Procedet stel a ex Jacob.	142
			145 151. 503. 504
		Surge sceptrum ex Israël,	137
		Et delebit angulos Moab.	96
			524. 5. 835.
		18. Et Israël faciet robur,	124. 568
		19. Et dominabitur ex Jacobo,	
			67. 152
		20. Prin-	
I. 9. Ignis, odor acceptus Domino,	139		
II. 2. Vnusquisque ad vexillum suum,	338		
IV. 44. Hæc est Lex,	140		
V. 23. Deleat sacerdos scripturam,	873		
VI. 23. Sic benedicetis,	457. 479		
24. Illustret Dominus faciem suam super te,	68. 188. 380		
Gratiosus sit tibi,	136		
26. Et det tibi pacem,	161. 637		
VII. 89. Et audivit vocem,	456		
VIII. 7. Et sic facies ad mundandum eos,	206		
25. Viginti quinque,	887		
IX. 14. 17. Efferret se nubes,	363		
15. Erexat tabernaculum,	364		
19. Custodiam,	457		
X. 35. Surge, Domine,	457. 873		
XI. 26. Et prophetarunt in castris,	150		
XII. 6. Si Propheta erit vobis,	325. 457		
7. Non sic servus meus Moyses,	908		
8. Visione, & non per ænigmata,	82. 325		
Et formam Dei videbit.	285		
	325. 741		
13. Ne quæso, sana quæso illam,	121		
XIV. 9. II. 14. Contra Dominum,	458		
10. Et Gloria Domini visa est,	86		
14. Columna nubis,	363		

LOCORVM BIBLICORVM.

20. Principium gentium,	152	36. Vocem suam,	459
21. Non vidit peccatum in Israël,	140	40. Omnibus diebus,	152
23. Væ mihi, quis victurus est?	863	48. A seculo in seculum,	510
24. Etiam ille æternum peribit,	152	V. 5. Inter Deum,	459
4. Coram Domino,	459	11. Nomen Domini Dei tui,	460
XXV. 12. in fine dierum,	20	23. Audivit vocem Dei,	459
XXVII. 16. Dominus omnium spirituum,	433-459	28. Et tu hic sta mecum,	647
XXVIII. 2. pro ignibus meis,	269	VI. 4. Audi Israël,	317. 402. 403
16. Et mense primo,	557	Dominus unus est,	152. 380
26. Oblationem novam,	244	5. Et diliges Dominum Deum tuum,	405 981 954
XXIX. 3. Et vidit Israël,	458	8. Totaphoth,	460
XXXV. 24. Et judicabit congregationem,	851	VII. 13. In nomine ejus jurabis,	460
DEUTERONOMIVM.		16. Et comedes omnes gentes,	152
I. 1. Dixit Deus,	459	21. Deus eduxit nos,	452
8. Ad dandum ipsis,	152	22. Immisit Deus,	452
10. Dominus Deus vester,	459	VIII. 1. Ut vivatis,	153
26. 30. 32. Domini Dei vestri,	459	3. Per os Domini,	460
III. 2. Et dixit Dominus,	459	Et humiliavit te,	97
22. Dominus Deus vester,	459	IX. 3. Præcedit te,	460
IV. 3. Quod fecit Dominus,	459	XI. 21. Sicut dies cœli,	97
4. Vos, qui adhæretis Domino	191. 392. 394	23. Deus ejiciet,	460
7. Quis enim populus magnus	447	XII. 5. Elegerit Deus tuus,	460
12. Vidistis vocem,	349	15. Secundum benedictionem,	481
24. Dominus Deus vester,	459.	20. dilatabit Deus terminum tuum,	536
30. Quando angustia erit,	510	XIV. 1. Filii vosestis,	953
33. Vocem Dei,	459	XV. 5. Vocem Domini Dei,	460
		XVI. 3. Omnibus diebus vitæ tuæ,	153
			16.

INDEX I.

16. vacuus, 481
 17. Secundum dationem manus suæ, 481
 XVII. 10. Ex loco illo, 493. 617
 15. Regem constitues, 117. 481
 XVIII. 13. Integer est cum Domino Deo tuo, 635
 XIX. 11. 12. insidiatus est ei, 852
 XX. 1. Dominus Deus tuus, 460
 10. Quando egredieris in bellum, 832
 Loqueris ad eam de pace, 77
 XXI. 13. Removeat vestes captivitatis suæ, 874
 XXII. 6. Non sumes matrem cum pullis, 323.
 577. 398. 408. 541
 Mittendo mittes matrem, 344. 398
 XXII. 10. Non arabis cum bove & asino simul, 543
 12. יָרֵן, 866
 23. Puella virgo, 394
 29. Quinquaginta argentei, 208
 XXIII. 4. Non veniet Ammonita aut Moabita, 70
 10. Quando egredieris in castra, 832
 12. Et fiet inclinante vespera, 77
 14. ut non avertatur Verbum ejus, 5
 15. convertet captivitatem, 468
 19. Non afferes mercedem meretriciam, 704
 XXIV. 3. In omni, quod frater tuus amisit, 855
 11. foras stabis, 662
 18. Dominus Deus tuus, 460
 XXV. 9. Et extrahet calceum ejus, 118
 quia non ædificavit domum fratris sui, 90
 10. extractus calceum, 118
 19. Delebis memoriam Amalek, 135
 XXVI. 17. Dominum Deum tuum, 460
 XXVII. 10. Vocem Domini Dei tui, 460
 XXVIII. 1. Dominus constituet te supremum, 447
 2. 7. 9. 11. seqq. Dominus Deus tuus, 460
 XXIX. 19. Qui addit ebriam siti-enti, 862
 29. Abscondita Dei revelata sunt, 274
 XXX. 3. Et restituet Dominus captivitatem tuam, 21
 4. Si ejectus fueris in finibus cœlorum, 75. 153. 542
 XXXI.

LOCORVM BIBLICORVM.

- XXXI. 3. Schechina transiuit, 5.
 6. 461
 8. Schechina Dei, 6. 461
 13. omnibus diebus, 153
 29. in extremitate dierum, 21
- XXXIII. 1. Audite coeli, 462
 6. Pater tuus, acquirens te, 100
 7. Memento dierum antiquo-
 rum, 153
 9. Portio Domini est populus
 ejus, 150
 11. Quemadmodum aquila ex-
 citat pullos, 291
 12. Dominus solus ducet illum,
 77. 89. 114. 5. 153. 714
 13. Comedit proventum, 829.
 830
 14. Et sangvinem uvarum bi-
 bes, 135
 15. Pingvis & crassus fuit, 516
 18. Abscondam faciem meam
 ab illis, 117
 36. Qvod manus abiit, 513
 514. 515. 519. 962
 37. Vbinam est Deus ipsorum?
 830
 39. qvod ego is ipse sim, 65
 Ego mortif. & vivifico. 270.
 675
 nemo e manu mea eripiet,
 376
 38. Pingvedinem sacrificiorum,
 836. 874
48. Ascende ad montem Aba-
 rim, 8 642
 51. qvia non sanctificastis me,
 110
- XXXIII. 2. Illuxit ex Paran, 844. 5. 6
 5. Et est in Jeschurun Rex, 151
 7. Et הוּא erit Judæ, 46
 17. Primogenitus bovis ejus
 &c. 18. 101. 114. 215. 646
 Cornu unicornu, 640
 29. Populus salvatus, 104. 106.
 650
- XXXIV. 10. Cognovit Deum a
 facie ad faciem, 741
 JOSVA.
 I. 5. 9. 16. Ero tecum, 462
 II. 12. Jurate per Deum, 462
 14. Princeps exercitus Domi-
 ni, 463
 V. 15. Extrahe calceum tuum, 118.
 451
 IX. 18. Jurarunt per Domin. 463
 X. 14. 42. Deus pugnauit, 463
 XXII. 3. Domini Dei vestri, 463
 16. 18. 19. Rebellastis a Deo, 463
 22. ne seruet nos, 463
 24. 25. Quid vobis in Domi-
 no, 463
 JVDICVM.
 I. 1. Quæsiuerunt Dominum, 464
 19. 22. Dominus erat cum Judæ,
 464
 V. 8. Eliget Deus nova, 99
 20 De

INDEX I.

20. De cœlo pugnatum est,	124	VIII. 20. Et percussit Moab.	123
23. Maledicite urbi Meros,	124. 5.	14. Edomitæ fuerunt servi David,	123
	983		
31. Erit tibi Dominus lux æterna,	600	XII. 13. Jehova abstulit peccatum	6. 272. 654
VI. 12. 13. 16. Dominus tecum,	464.	tuum,	682
	562	XXIII. 1. de Messia Deo Jacobi,	682
XI. 10. Deus audiat,	464	2. Spiritus Domini locutus est per	683
XIII. 22. quia Deum vidimus,	83. 735	me,	336
XX. 18. 23. 27. Consuluerunt Domi-		10. Et inclinavit cœlos,	336
num,	464	28. Et populum humilem ser-	154. 519. 647. 968
		vabis,	465
I. SAMVELIS.		30. ponam castra,	154
I. 2. Hannæ non erant filii,	982	XXXIII. 1. Et hæc sunt verba,	155. 638
3. Deus scientiarum,	287	3. Mihi dixit regnans,	668
13. Vox ejus audita non est,	325	4. Et sicut lux matutina,	80. seqq. 85
II. 10. Et dabit robur Regi suo,	91. 154		94
30. Honorantes me honorabo,	677	Filius viri viventis,	94
IV. 4. Arcam fœderis,	464	XXIV. 14. In manum Domini,	465
8. Dei robusti,	464		
X. 6. Veniet in se Spiritus Domini,	464	I. REGVM.	
		II. 12. Salomo fedit in throno patris	606
22. Quæsiuerunt Dominum,	464	fui,	606
XII. 5. Dominus testis,	464	45. Et Rex Salomo sit benedictus,	14. 155
14. Si timebitis Dominum,	464	IV. 33. De arboribus,	106
XV. 11. 35. Pœnituit me,	465	V. 10. major sapientia Salomonis,	608
XVI. 20. חסור לחם,	764	17. lapides magnos,	466
XVII. 37. Dominus erit tecum,	465	VIII. 15. Locutus est ore suo,	338
XX. 23. 42. Deus inter me & te,	465	32. Et tu audies, o cœlum,	466
XXI. 7. Ad ponendum panem cali-		50. Peccant contra te,	22
dum,	869	XII. 16. Quæ nobis portio in Davi-	466
XXIII. 8. Nomina fortium,	431	de?	466
16. Confirmavit manum suam,	465	XIII. 23. Noluit perdere ipsos,	498
XXV. 24. in fasciculo viventium,	736	XVII. 13. Fac mihi placentam par-	467
		vam,	38. Et
2. SAMVELIS.			
VI. 7. Percussit ipsum Deus,	465		
VII. 19. De longinqvo,	465		

LOCORVM BIBLICORVM.

38. Et descendit ignis de coelo, 395. 466
 2. REGVM.
 II. 11. Et ascendit Elias in procella, 544
 IV. 9. 10. Novi, qvod vir Dei, 400
 31. Et impones baculum faciei pueri, 601
 IX. 30. Et ornavit כסך oculos suos, III
 XI. 17. Inter Dominum, 466
 XVII. 14. Non crediderunt Domino Deo, 466
 XIX. 35. Angelus Domini, 467
 JESAIAS.
 I. 25. 26. Et reverti faciam manum meam, 155. 968
 27. Zion per judicium redimetur, 656. 968
 II. 1. in extremitate dierum, 21. 109. 155. 670
 firmus erit mons domus Domini. 109. 128. 241. 503. 626
 in capite montium, 109. 670
 3. Ex Zion prodibit Lex, 599. 600
 Et docebit nos, 156
 Venite, adscendamus, 624. 631
 4. Et contundent gladios in lignes, 77. 156. 630
 & judicabit, 156
 5. Ambulemus in lumine Dei nostri, 564
 6. Deservisti populum tuum, 517
 7. Terra impleta argento, 516. 7.
 11. Et extolletur Dominus solus, 110. 588. 963. bis.
 Har. Hebr. Tom. II.
 19. Et venient in speluncas rupi-um, 7. 156. 370. 518
 Ob splendorem gloriæ ejus, 156
 20. In die illo, 156
 III. 1. Nam ecce Deus aufert, 156
 10. Dicite, qvod Justus bonus sit, 19
 IV. 2. Germen Davidis decus & gloria, 156
 3. Residuus in Zione, 107. 157. 257. 505. 508. 588. bis.
 4. Cum laverit Dominus, 61. 62. 71. 77
 5. Et creabit Dominus, 157
 6. Et tentorium erit umbra interdiu, 61. 62. 157. 485
 V. 1. Canam dilecto meo canticum, 396
 7. Vinea Domini exercituum, 492
 an vitis floruerit, 259
 VI. 1. Vidi Dominum, 86. 158. 304. 336
 3. Sanctus, Sanctus, Sanctus, 158. 291. 321
 Plena est omnis terra gloria ejus, 106
 13. Decima pars erit in combustionem, 159. 510. 547
 Semen sanctum erit plantatio ejus, 135
 VII. 14. Immanuel, 992
 M m m m m m 15.

INDEX I.

15. Butyrum & mel comedet, 159
 21. vivam conservabit vitulam, 62. 159
 VHL. 14. Et erit in sanctuarium, 160. 520
 16. Colliga legem, 160
 IX. 1. Populus ambulans in tenebris, 160. 261
 5. Puer natus est nobis, 160. 527
 Principatus in humero ejus, 70. 103
 Admirabilis, consiliarius, 161
 Pater futuri seculi, 18
 6. לִמְכֹּר, 161
 Et paci non erit finis, 161. 637
 X. 27. A facie olei, 161. 639
 34. Libanon per magnificum cadet, 529
 XI. 1. Et exhibit virga ex stipite Ilai, 161. 238. 246. 381. 433. 525. 529
 2. Et quiescet in ipso Spiritus Domini, 13. 120. 143. 162. 269. 277. 305. 306. 332. 362. 380. 431. 433. 501. 525. 631. 646. 671
 3. Et odorari ejus, 139. 162. 332. 372 bis
 non secundum visionem oculorum judicabit, 99
 4. Et judicabit egenos cum iudicio, 73. 98. 101. 138. 162. 431
 Percutiet terram baculo oris sui, 77. 163. 261. 378. 641. 675
 Spiritu labiorum fuorum interficiet impium, 134. 597
 5. Justitia erit cingulum lumborum ejus, 238. 308
 6. Et habitabit lupus cum agno, 163
 7. Juvenca & ursus, 63
 8. Deliciabitur puer in foramine serpentum, 135
 9. Leo sicut bos, 135
 Plena erit terra cognitione Domini, 106. 118. 120. 163. 204. 627. 663. 670
 10. Radicem Ilai gentes quarent, 104. 164. 231. 624. 625. 627. 630
 Et erit requies ejus gloria, 231
 11. Et addet Deus iterum manum suam, 69. 71. 126. 136. 164
 12. Et dispersa Jehudæ colliget, 71. 75. 136
 Et eriget vexillum gentibus, 97
 13. Et

LOCORVM BIBLICORVM

13. Et recedet æmulatio Ephraim, 164
 XII. 1. Et dices die illo, 469
 2. Ecce Deus, salus mea, 164
 3. Et haurietis aquam cum læticia, 19. 124. 165. 273. 469. 598. 620
 4. Et dicetis die illo, 19. 123. 124
 5. Cantate Domino, 165. 589. 637
 6. Jubila & exulta, habitatrix Zion, 19. 122. 123. 124. 165. 273. 469
 XIII. 12. Pretiosiores faciam hominem auro, 165. 377
 XIV. 1. Peregrinus adhærebit illis, 612
 2. Et fument eos populi, 27. 61
 Miserebitur Dominus Jacob, 126
 29. Ex radice serpentis basiliscus, 165
 XVI. 1. Mittite agnum principi terræ, 165. 454
 5. Et firmus erit thronus benignitatis, 165. 401. 479. 638
 XVIII. 5. Et excindet flagellum vitium, 165. 968
 7. Illo tempore adducetur munus, 166. 629. 968
 XIX. 1. Dominus infidet nubi levi, 272. bis.
 5. Et fluuius exsiccabit, 89
 24. Israel benedictioni erit, 108
 XXI. 15. Ante devastationem fugient, 503
 XXII. 12. Vocabit ad fletum & planctum, 208
 XXIII. 13. Populus non fuit, 336
 15. Sicut dies regis unius, 166. 97
 16. Sedentibus coram Domino, 166
 XXIV. 15. באורי, 269
 16. Ex angulo terræ cantica audiuimus, 136. 169
 21. Visitabit Dominus excelsum per excelsum, 112
 23. Et pudore suffundentur Sol & Luna, 67. 113. 166
 Et coram senioribus ejus gloria, 166
 XXV. 8. Deglutiet mortem in æternum, 63. 91. 94. 112. 121. 129. 167. 171. 376. 515. 572. 586. 589. 612. 622. 641. 647. 657. 658. 777
 Et ignominiam populi sui removebit, 112
 9. Ecce hic Deus noster, in quem speramus, 69. 76. 168. 392. 572. 589. 637. 670. 734. 735
 XXVI. 2. Aperite portas, 97. 142. 169. 683. 686
 4. In יהוה Dominus est rupes, 283
 Mm mm mm 2 6. Pe-

INDEX I.

6. Pedes pauperis, 169
17. Sicut gravida, 278
19. Vivent mortui tui, 97. 142.
169. 574. 578. 586. 757. seq.
Evigilate & cantate, 274.
573. 581. 735
Quoniam ros lucidus ros
tuus, 140
20. Abi in penetralia tua, 95
- XXVII. 5. faciet pacem mihi,
115. 169
8. Secundum mensuram agen-
do, 701
10. Ibi pascet vitulus, 475. 646
11. Quando exaruit messis, 858
12. Illo die clangeretur buccina
magna, 97. 141. 142. 170.
481. 637
- XXVIII. 5. In ornamentum de-
coris, 157. 170
9. Ablactati a lacte, 541
16. Ecce ego fundo in Zion la-
pidem, 170
- אבן כהן, 290. 538. 607
18. Abolebitur fœdus vestrum,
515
- XXX. 1. Lætabuntur desertum &
arida, 75. 76
2. Florendo floreat, 76
15. revertendo & quiescendo,
680. 966
in omni monte rivi, 61
Extollet se Dominus, 181
18. Expectabit, ut gratiam ex-
hibeat, 215. 965
19. Gratosus erit tibi, 170
Flendo non flebis, 71
20. Oculi tui videbunt docto-
res tuos, 66. 166. 410
21. Et aures tuæ audient ver-
bum, 69
26. Et erit splendor Lunæ sicut
splendor Solis, 62. 91
109. 111. 113. 121. 171. 181. 190.
216. 262. 431. 631. 647. 668. 670
27. Ecce nomen Domini ve-
niens de longe, 102
- XXXI. 4. In monte Sion. 599
11. Et cantabunt in excelsitate
Zionis, 122
- XXXII. 14. Gaudium onagro-
rum, 68
15. vsqve dum effundat in nos
Spiritus ab excelsis, 68. 71
20. Beati seminantes super o-
mines aquas, 101. 114. 681
mittentes pedem bovis &
asini, 101. 114. 171
- XXXIII. 2. Domine, gratiam ex-
hibe nobis, 172
7. Ecce robusti eorum clamant
foris, 182
12. Et erunt populi combustio-
nes calcis, 172
- XXXIV. 6. Mactatio est Domino
in Borza, 107
7. Descen-

7. Descendent monocerot. 827
 9. Commutabuntur fluvii in
 picem, 827
 II. Pelecanus & avis solitaria,
 827
 XXXV. 1. Lætabuntur desertum
 & arida, 142
 2. Florendo florebit, 76
 5. 6. Tunc aperientur oculi cœ-
 corum, 65. 172. 541
 9. Non eritibile, 97. 141
 10. Et redempti Domini rever-
 tentur, 4. 63. 153. 173. 535
 XXXVII. 35. Propter me & Davi-
 dem servum meum, 176
 XXXVIII. 2. Convertit faciem ad
 parietem, 401
 II. non vivam amplius, 599
 XL. 1. Consolamini, consolamini,
 69. 71. bis. 72. 76. 97. 141.
 174. 235
 Loquimini ad cor Hiero-
 solymæ, 69. 135. 142
 2. Duplum accepit, 76
 3. Vox clamantis in deserto, 71.
 97. 141. 569
 4. Omnis vallis extolletur, 536
 5. Et Gloria Domini revelabi-
 tur, 174. 724
 Os Domini loquitur, 135
 Videbit omnis caro simul,
 180
 9. In montem excelsum ascen-
 de, 539
 מְבַשֵּׂר, 122. 174
 Ecce Deus vester, 22. 174
 10. Ecce Dominus cum robo-
 re veniet, 173. 539
 12. Quis mensus est aquas? 283
 21. Populus tuus omnes erunt
 iusti, 656. 969
 31. Sperantes in Dominum au-
 gebunt robur, 588
 XLI. 18. Aperiam in clivis fluvios,
 61
 19. Dabo in deserto cedrum,
 buxum, 97. 141. 142
 25. Excitavi a septentrione, 175
 27. Primus ad Zionem dicet,
 121. 175
 XLII. 1. Ecce servus meus, 113. 175.
 226. 431
 אֶתְמוּךְ בּוֹ, 121. 131
 Spiritum meum dedi ipsi,
 175
 Judicium gentibus produ-
 cet, 630
 5. Dans animam populo in
 terra, 591
 9. Priora ecce venerunt, 114
 10. Cantate Domino, 173. 649
 13. Dominus sicut heros exhibit,
 69. 74
 16. Ponam tenebras in lucem,
 75
 Et

INDEX I.

- Et ducam cæcos, 223
 XLIII. 3. Dicens ad Septentrionem:
 Da, 122
 4. Dabo homines loco tui, 849
 10. Et servus meus, quem elegi, 176
 14. Propter vos missus sum, 468.
 bis
 25. Ego, ego deiens peccata tua,
 72. 612
 XLIV. 6. Ego primus, & ego novissimus, 9. 384
 13. Sicut figuram hominis, 327. 400
 22. Ne timeas, o Jacob, 650. 838
 24. Extendo cælos solus, 317
 XLV. 13. Ipse ædificabit civitatem,
 106
 17. Israël servatus est redemptione
 æterna, 176. 106. 173. 238.
 649. bis. 650
 22. Respice ad me, & salvabimini,
 192
 Deleo, sicut nubem, peccata
 tua, 71
 25. Mihi flectetur omne genu, 102
 XLVI. 10. Annuncians priora & posteriora, 274. 374. 367
 XLVIII. 11. Propter me, propter
 me, 72. 176. 489. 969
 XLIX. 3. In quo memet ipsum glorifico,
 396. 982
 6. Posui te lumen gentium, 102
 627
 7. Sic dicit Dominus, 967
 8. Tempore accepto exaudivi
 te, 177
 9. Dicendo ad vinclos, 177
 10. Non esurient, neque sitient, 71
 12. Ecce illi a longinquo venient,
 114. 177
 13. Consolabitur Dominus Zionem,
 177
 14. Et dixit Zion, 177. bis.
 18. Tolle oculos tuos, 177
 20. Porro loquentur in auribus
 tuis, 135
 21. Et dices: Quis peperit mihi
 hos? 71. 126
 23. Et erunt Reges nutritores tui,
 74. 177
 Incurvabunt se tibi, 178. 378
 Et pulverem pedum tuorum
 lingent, 132. 3. 178. 628
 26. Et cibabo exactores tuos, 178
 L. 3. Induam cælum atro colore,
 117. 556
 dimissa est mater vestra, 398.
 676
 10. Audiens vocem servi ejus, 178
 LI. 2. Vnum vocavi ipsum, 286
 3. Et consolabitur Dominus Zionem,
 65. 178. 202
 Lætitia & gaudium invenietur
 in ea, 18. 124
 9. Evigila, evigila, 71. 72. bis. 76
 11. Et redempti Domini, 75. 564
 12. Ego, ego sum consolans vos,
 69. 71. bis. 72. bis. 76. 134.
 136. 179. 982
 13. Et oblitus es Domini, 517
 16. Ad plantandum cælum, 496
 17. Excita te, excita te, 71. 72. bis. 76
 I-II.

LOCORVM BIBLICORVM

- LII. 2.** Excita te ex pulvere, 122.
 179. 572
 Aperientur vincula colli tui, 71
3. Gratis venditi estis, 179. 651.
 680. 966
6. Populus meus cognoscat nomen meum, 179
7. Qvam pulchri sunt in montibus pedes, 23. 69. 73. 135.
 179. 257. 535
8. Vox vigilum tuorum, 23. 180
 Qvoniam oculo ad oculum videbunt, 69. 71. 76. 112.
 135. 141. 150. 180. 347. 392.
 734. 735
12. Non cum festinatione exhibitis, 180
 Præcedens ipsos Dominus, 75.
 180
13. Ecce sapienter ager servus meus, 73. 100. 121. 151. 181. 267.
 425. 574. 677
LIII. 1. Et brachium Domini, 10. 658
3. ascendit ut virgultum, 104. 422
4. Vere infirmitates nostras tulit,
 183. 640. 653. 922. 972
5. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, 106. 183.
 261. 550. 552. 651. 652. 674. 922
 Livre ejus sanati sumus, 184
7. Afflictus & pressus est, 130
9. Et dedit eum impiis. 184. 552
10. Dominus voluit percüttere ipsum, 184
LIV. 1. Cantra sterilis, 184. 499
2. Dilata locum tentorii tui, 112
 184
 Et clavos tuos firma, 126
5. Qvia maritus tuus est Deus, 113
7. Miserationibus magnis colligam te, 208
8. Misericordia æterna miserebor tui, 185. 279
9. Qvoniam aquæ Noachi, 185. 974
11. Et fundabo te sapphiris, 111. 185
 Cum stibio reponam lapides tuos, 63. 111
12. pyropum ponam speculares tuos, 63
13. omnes filii tui tradiduræ erunt, 66. 68. 185. 204. 625
14. In justitia fundaberis, 186
LV. 1. Omnes sitientes venite ad aquas, 101. 114
3. Misericordias Davidis fidel. 186
6. Qværite Dominum, 548
12. Qvoniam cum gaudio exhibitis, 124. 469
 Montes & colles personabunt, 186
LVI. 1. Propinqua est salus tua, 66
 98. 655
7. Et adducam vos in montem sanctitatis meæ. 71
 Domus mea domus prec. 399
14. Sternite, sternite 67. 75
LVII. 1. Justus perit, 139. 182
16. Spiritus ante faciem meam ex-ibit, 186
19. Pax, pax, 78. 116
LVIII. 7. Panis esurienti, 954
8. Tunc

INDEX 1

3. Tunc proferetur, sicut
aurora, lux tua, 65
11. Et dabit te Dominus, 578
et in processu aquarum, 397
13. Et vocabis Sabbathum de-
licias, 78
14. Tunc deliciaberis in Do-
mino, 191
15. Et erit veritas sublata, 187
512. 961
- Quia malo recedet, 516
- LIX. 16. Et vidit, quod nemo ad-
esset, 66. 191. 969
17. Et induit iustitiam, 656
19. Quando angustia veniet,
187. 510. 968
20. Et veniet Zioni Gogel, 71
122. 184. 187. 510. 968. 982
- LX. 1. Surge, illuminare, 30. 68. 72.
127. bis. 132. 188. 237. 262.
380. bis. 496. 627. 661. 968
2. Tenebre operient terram,
92. 132. 188. 514. 627. 973
3. Et ambulabunt gentes in lu-
mine tuo, 63. 128. 132.
189. 503. 600. bis.
4. Filii tui ex locis remotis ve-
nient, 64. 688
5. Tunc videbis & erumpes,
65. 139
6. Multitudo camelorum ob-
teget te, 97. 141
omnes ex Saba venient, 189
8. Qui sicut nubes volant, 114.
190
7. Omnes oves Kedar, 190
14. Et ad te venient incurvan-
do, 71
18. Et vocabis salutem muros
tuos, 71
19. Non erit tibi amplius Sol,
62. 127. 190
20. Non occidet ultra Sol tuus,
113. 191
21. Populus tuus omnes iusti
erunt, 71. 191. 273. 284. 288
Surculus plantationis meae,
89. 118
22. Parvulus erit, sicut mille, 68
Tempore suo celeriter effi-
ciam, 191. 565. 969
- LXI. 1. Spiritus Domini super
me, 68
propterea quod Dominus
me unxit, 3. 192
5. Et stabunt peregrini, 192. 624
6. Sacerdotes Domini vocabi-
mini, 135
9. Notum erit semen eor., 192
10. Gaudendo gaudebo in Do-
mino, 64. 71. bis. 72.
76. 137. 193. 687. 688
- LXII. 1. Propter Zion non tace-
bo, 99. 423
4. Terra tua maritabitur, 135
5. Et

5. Et gaudio sponsi de sponsa, 135. 193. 975
 6. In muris tuis constitui custodes, 193
 8. Juravit Dominus per dextram suam, 10
 10. Sternite, sternite viam 67. 71. 72. 75
 11. Ecce salus tua venit, 103. 193
 LXIII. 1. Qvis est ille, qui venit de Edom? 11. 107. 193. 428. 468. 504. 554. 556
 Gradiens in magno robore suo, 211
 2. Loquens iustitiam, 684
 3. Quare rubrum est vestimentum tuum? 105. 194. 258. 554
 4. Dies ultionis est in corde meo, 21. 194. 974
 5. Respexi, & non eratauxilium, 195. 547
 7. Memoria magnitudinis bonitatis, 83
 8. Sane hi filii mei, 195
 9. In omni angustia eorum, 675
 Et angelus facierum, 195. 467
 12. Deducens Moſen, 278. 433
 LXIV. 3. Oculus non vidit, 76. 134. 137. 195. 597. 739. 974
 LXV. 1. Quæſitus ſum ab illis, qui non rogarunt me, 548
 10. Lætamini cum Jeruſalem, 637
 13. Ecce ſervi mei comedent, 233
 15. Servos alieno nomine vocabit, 625
 16. Oblivioni tradentur afflictiones, 173
 17. Creo cœlum novum & terram novam, 71
 19. Non audietur vox fletus, 63
 Et exultabo de Jeruſalem, 75
 22. Non ædificabunt, 192
 Sicut dies arboris, 121. 135. 622
 24. Eterit, anteqvam clamabunt, 65
 25. Lupus & agnus ſimul paſcent, 135. 196
 LXVI. 1. Terra ſcabellum pedum meorum, 273. 284
 6. Vox tumultus e civitate, 827
 7. Anteqvam concepiſſet, peperit, 196. 505. bis. 525
 10. Gaudere cum Jeruſalem, 197
 12. Extendò pacem, tanqvam fluvium, 135. 198
 14. Et videbitis, & lætabitur cor veſtrum, 71
 20. Et adducent fratres veſtros, 139. 198. 507
 21. Et populus tuus omnes erunt juſti, 140
 22. Sicut cœlum novum & terra nova, 126. 198. 674
 23. Singulis menſibus & Sabbathis, 198. 621. 622
 JEREMIAS.

- II. 2. Qvum ires poſt me in deſertum, 453
 3. Initium proventus ejus, 438
 21. Plantavi te palmitem, 104. 288

INDEX I.

III. 17. Hierosolymam thronum Dei vocabunt, 121. 184. 198	יְהוּדָה justitia nostra, 4. 200
18. Veniet domus Juda ad Israel, 199	6. Salvabitur Jehuda, 102
22. Revertimini, 471. 548. 680. 966. bis.	7. Vivit Dominus, qui ex Agy- pto, 200. 611. bis.
Ego sum maritus vester, 680	27. Numquid Deus de prope ego, 103
IV. 1. Si revertetur Israel, 967	XXV. 25. שָׁשׂוּ, 57
2. Benedicent sibi gentes in יְהוּדָה, 199	30. Rugiendo rugiet, 21
V. 3. Oculi tui ad fidem, 684	XXX. 7. Tempus angustiarum, 507
23. Vacua fuit & inanis, 496	9. Servient Davidi regi suo, 201 424. 425. 973
24. Arenam terminum mari, 337	17. Nemo est, qui Zionem requi- rat, 982
IX. 23. Non gloriatur, nisi in יְהוּדָה, 45. 46. 140. 281. 283, 4. 430. 478. 663	Quoniam obducam cicatri- cem tibi, 99
XI. 16. Oleam viridem, pulchram, 128	Ædificabitur urbs super tu- mulo suo, 626
XII. 7. Dereliqui domum meam, 517	21. Magnificus pro ipso, 201. 97. 3
XIII. 16. Date Deo gloriam, 471 antequam caligo fiat vobis, 548	26. Et Davidem Regem, 111. 566
XVI. 13. ut non daturus sim ipsis Chaninam, 18. 199. 97	XXXI. 3. De longe visus est mihi Dominus, 102. 116. 776
14. Ecce dies venient, 199	9. Cum fletu ibunt, 136. 268
XVII. 7. Benedictus vir, 688	12. Cantabunt in excelsis Zio- nis, 187. 587
12. Thronus gloriæ in excelso, 349	13. Tunc lætabitur filia Zion, 65. 137 Et convertam luctum in gau- dium, 65. 201
26. Adducentes laudem in do- mum Domini, 612	15. Vox in Rama audita est, 202. 498. 9.
XXIII. 5. Excitabo Davidi germen justum, 157. 200. 219. 424. 5.	16. Est spes in ultimis tuis, 448
	20. Anthon filius pretiosus Ephra- im? 133
	21. Revertere, filia Israel, 99. 135
	22. Creabit Dominus rem novam in terra, 202. 318. 399. 421. 422. 3. 499
	23. Be-

LOCORVM BIBLICORVM.

23. Benedicet tibi Dominus, 203
 31. Pangam foedus novum, 203
 33. Quoniam hoc est foedus, 185
 203
 Et dabo legem meam in cor vestrum, 672
 34. Non docebit alter alterum, 76. 116. 163. 203
 Omnes cognoscent me, 120.
 138. 204. 666. 669
 XXXIII. II. Vox sponsi & sponsae, 75
 Vox dicentium: Confitemini Domino, 204
 12. Amplius exhibunt greges, 108.
 204
 15. Excitabo Davidi germen iustum, 205
 16. Salvabitur Iuda, 627
 XLIX. 26. Propterea cadent iuvenes, 141
 38. Sedem meam ponam in Elam. 468
 L. 12. Pudescit mater vestra, 841
 26. Illis diebus quæretur peccatum Israelis, 72

EZECHIEL.

- I. I. mense quarto, 339
 fui in medio captivorum, 81. 335
 Aperti sunt coeli, 328. 334.
 336
 Et vidi visiones Dei, 3, 6
 3. factum est verbum Domini, 335. 468
 Chebar, 333. 334. 335. 336

- Et fuit ipsi manus Domini, 335. 336. 337
 5. Similitudo quatuor animalium, 337. 343
 Et Similitudo facierum, 284
 6. Et quatuor facies, 331
 7. Et pedes ipsorum recti, 326.
 327
 8. Et manus hominum, 326.
 327. 328. 331. על ארבע,
 רבעיה, 327
 10. Et facies Leonis a dextra, 279. 319. 320. 326. 338. 345.
 349. 374
 11. Ala expansa, 338
 duæ conjungunt se. 346
 12. Quorsum ventus fiat, 337
 13. Et species animalium, 345
 tanquam prunæ ignis, 317
 14. Animalia currunt & revertuntur, 118. 276. 331. 348
 15. Rota una in terra, 323. 343.
 bis. 345
 20. Ibi fuit spiritus, 340
 21. Cum irent illa, 341
 22. extensum erat, 317. 319. 20.
 332. 347
 23. Et sub expanso, 332
 24. Audivi vocem alarum, 275.
 316. 321. 324. 330
 Quando illi stant, 324. 325
 25. Et super firmamentum, 321

INDEX I.

26. Et super expanso, 36. 38.
322. 332. 3. 334. 342. 345
27. Et super specie throni, 304.
38. 345
Splendor circumcirca, 399
A figura lumborum ejus,
337. 347
28. Sicut conspicitur arcus, 86.
318. 322. 328. 333. 342. 347
Et audivit vocem, 346
- II. 1. Fili hominis, surge, 327. bis.
663
- III. 12. Benedicta est gloria Domini,
107. bis. 140. 323. 363. 404.
736
- IX. 3. Gloria Domini,
470
4. notabis signum, 606
- X. 4. Atrium plenum fuit, 471. 472
5. a Cherub. 470
18. a limine templi, 470
19. ad ostium templi, 471
- XI. 19. Et auferam cor lapideum,
67. 68. 72. bis. 75. 76. 115.
641
Spiritus novum dabo in
corda vestra, 205
23. Stetit in monte, 471. 548. 596
- XVI. 55. Sorores tuæ Sodom & filiæ
ejus, 63
- XVII. 22. Ramum de cedro excelsa,
205
- XXIII. Subacta sunt ubera earum,
423
- XXV. 14. Dabo vindictam meam
in Edom, 67. 141. 836
- XXVIII. 2. 9. Tu homo es, 1849
26. Sedebunt cum confidentia,
641
- XXIX. 16. Et non erit amplius do-
mini Israel, 72
21. Progerminare faciam cornu,
205
- XXXI. 3. Assur sicut cedrus Libani,
468
- XXXII. 14. Rigabo aquas eorum,
205. 967
- XXXIV. 15. Ego pascam gregem
meum, 136
23. Pastorem unum, Davidein
servum meum, 206.
- XXXVI. 8. Et vos, montes Israelis,
967
20. Cum ad illos dicunt, 982
25. Et spargam in vos aquas munda-
das, 104. 206. 615. 632
26. Et dabo vobis cor carneum,
90. 390
27. Et Spiritum meum dabo in
vos, 115
- XXXVII. 9. Ex quatuor plagis veni,
162. 269. 277. 337. 362
13. Sepulcra vestra aperiam, 573.
591
22. Et faciam eos gentem unam,
95
24. Et servus meus David, 207.
260. 974
- XXXVIII. 22. Et supplicium su-
mam, 207. 827
23. Et magnificabo & sanctificabo
me, 125
- XXXIX.

LOCORVM BIBLICORVM.

XXXIX 13. Sepulcra vestra aperiam,	573. 591	XI. 1. Cum puer esset Israël,	209
17. Dic volatili, ut ascendant,	827	4. Et extendi ad eum cibum,	633
19. Comeditis carnem,	827	XII. II. ארמה.	325
XLI 7. Et extendit & convertit se,	626	XIII. 14. Ex manu inferni redimam,	209 564
22. Hæc est mensa,	159. 482	2. Revertere, Israël,	659
XLIV. 30. Initium omnium primitiarum,	9.	XIV. 5. Ero sicut ros Israël,	209
Vt quiescere faciam benedictionem,	413	JOEL.	
XLVII. 9. Omnis anima vivens,	62	II. 1. Canite tuba in Zion,	599. bis.
12. Et utraqve parte ripæ arbores,	62. 134	10. Sol & Luna obscurantur,	556
XLVIII. 19. Et ei, qui servit,	207.	III. 1. Effundam spiritum meum,	68 209
35. XVIII. mille ulnæ,	965	Et prophetabunt filii & filiae vestrae,	90. 115. 390
HOSEAS.		Super servos & ancillas,	192
I. 7. per Dominum Deum eorum,	208. 251. 379	3. Et dabo prodigia,	210
II. 1. Et erit numerus,	208	5. In monte Zion erit effugium,	96. 601
2. Et congregabuntur,	510	IV. 18. Montes stillabunt musto,	135. 210
20. Et percutiam ipsis foedus,	63	18. Fons egredietur e domo Domini,	125. 210. 252
21. Et desponsabo te mihi,	112.	AMOS.	
208. 685		III. 8. Leo rugiet, quis non timebit,	21
III. 2. Et subarrhavi illam,	208	IV. 7. Pluere feci super unam civitatem,	264
quindecim argenteis,	558. 562	V. 2. Cecidit, neqve ultra resurget,	211. 215
5. Postea revertentur filii Israël,	22	18. Dies Domini tenebrae,	546. 974
Quærent Dominum & Davidem regem,	141. 208. 566	19. Si fugiat homo a leone,	546. 974
IV. 14. Visitabo filias vestras,	616	VI. 4. Quærite me,	682
V. 15. Revertar ad locum meum,	471. 472. 548. bis. 596	VII. 1. Dominum sedentem,	796
VI. 2. Vivificabit nos post biduum,	209. 567. 573. 963	7. In muro,	471
3. Sicut aurora,	511	VIII. II. Non famem panis,	211. 514
VII. 4. A despendo usque ad fermentationem,	209	IX. 1. In altari,	471
		Nnnnnn 3	2. Eri-

INDEX I.

2. Erigam tabernaculum Davidis
lapsu, 16. 70. 111. 201.
211. 268. 542. 566. 966
- OBADIAS.
- v. 14. Et domus Jacob erit ignis, 279
447. 504
- v. 17. In monte Zion erit effugium,
96. 602
- v. 21. Et ascendent Salyatores, 95
123. 124. 212. 391. 495. 504. 571. 660
- Et Domini erit regnum, 391. 634
- JONAS.
- III. 4. Projecisti me in profundum,
267
- MICHA.
- I. 7. E mercede meretricia colle-
git, 704
13. Ascendit perrumpens ante
ipso, 103. 212. 468
- Et transibit Rex eorum ante
ipso, 69. 135. 564
- Et Dominus in capite eor. 135
- IV. 3. Et judicabit inter gentes, 98.
212
- Non tollet populo gladium, 212
4. Sedebit sub vite & ficu, 213
5. Ibit ad Deum suum, 213
8. Et tu, turris Eder, 213
10. Et veniens usque ad Babel,
141. 836
- V. 1. Et tu, Bethlehem, 213. 370. 527
2. usque ad tempus, quo pariens
peperit, 213. 502. 974
- VI. 9. Vox Domini, 471
- VII. 1. Non adest botrus, 616
6. Pater contra matrem, 517
8. Quando sedebo in tenebr. 232
15. Sicut diebus, quibus ex Aegy-
pto exivisti, 123. 142.
214. 279. 375. 558
20. Dabis veritatem Jacobo, 214.
281. 396
- Custodies misericordiam A-
brahamo, 245
- NAHVH.
- I. 3. Via Domini est in turbine, 544.
556
- II. n. Ecce in montibus pedes, 100. 136
- Annuncians bonum, 23
- HABACUC.
3. Adhuc visio erit tempore suo,
214. 964. 5.
- II. 3. Si cessaverit, expecta ipsum, 95
4. Justus fide sua vivet, 684. 686
20. יהוה est in templo sanctita-
tis ejus, 399
- III. 2. Domine audi vi famam tuam,
84
6. Stetit & mensuravit terram, 844
7. Equitabis in equis tuis, 543
- ZEPHANJA.
- I. 12. Pervestigabo Hierosolymam
lucernis, 127. 188. 216
- III. 8. Propterea expectate me, 216
689
- die, quo sto ad testificand. 651
9. Convertam ad populos labium
puru, 70. 91. 102. 118.
216. 669. 797
11. Removebo robustos, 217
520. 968
14. Canta, filia Zion, 23
- HAGGAEVS.
- II. 6. Ego

LOCORVM BIBLICORVM.

- II. 6. Ego concuciam cœlum & terram, 75. 217. 500. 964
 9. Major erit gloria templi posterioris, 90. 113. 389. 494
 ZACHARIAS.
 I. 12. Quo usque non misereberis? 660
 16. Revertar ad Jerusalem. 537
 II. 3. Quatuor fabros, 217
 7. Sedens in terra Babel, 557
 9. Etero ipsi murus igneus, 69. 389
 12. Post gloriam misit me, 217
 Qui vos tangit, 983
 14. Canta & letare, 64. 217
 8. Servum meum Zemach. 218
 III. 9. Ero murus igneus, 90. 118
 Lapis septem oculorum, 140.
 218. 607
 10. Sub vitem & ficum, 218
 IV. 2. Candelabrum aureum, 127
 7. Quis tues? mons magnus, 72
 73. 98. 100. 101
 למישור, 101
 10. Quis enim despexit diem rerum exiguarum? 73. 101
 Oculi Domini peragrunt universam terram, 12
 12. Zemach nomen ejus, 218
 14. Duo filii olei, 218. 645. 658
 VI. 12. Ecce vir Zemach. 104. 422
 13. Accipiet majestatem, 309
 VIII. 4. Adhuc habitabunt senes & vetulae, 135
 & unusquisque baculum habebit, 601
 10. Merces hominum & jumentorum, 967
 19. Jejunium mensis quarti, quinti, 613
 23. Decem viri fimbriam Judæi apprehendent, 133. 219. 628
 IX. 1. Terra Chadrach, 219. 626. 681
 Et in Damasco, requie ipsius, 626
 9. Exulta valde filia Zion, 66.
 105. 219. 489. 496. 537
 Ecce Rex tuus venit tibi, 64.
 105. 220. 412. 645. 647
 652. 688. 974
 Justus & Salvator, 135
 וישע, 66. 103. 675
 pauper & insidens asino, 101
 104. 105. 113. 139. 169. 211. 215.
 220. 251. 421. 429. 543. 604.
 653. 668. 969
 10. Et loquetur pacem ad gentes, 77. 630
 13. Excitabo filios tuos, 468
 X. 8. Sibilabo ipsis, 105
 XI. 1. Aperi, Libanon, portas tuas, 617
 12. Si placeo oculis vestris, 627
 XII. 10. Effundam Spiritum gratie & misericordiarum, 68.
 102. 614
 Intuebuntur in eum, quem perfoderunt, 221
 12. Et planget terra &c. 96
 221. 557

XIII. 2. Spi-

INDEX I.

XIII. 2. Spiritum immundum tol-
lam de mundo, 91.94.167
qvater, 221.657

9. Explorabo eos, 547.593

XIV. 1. Ecce dies veniet, 222

2. Colligam omnes gentes, 222

4. Et stabunt pedes ejus, 222

5. Deus meus, omnes sancti te-
cum, 222

6. Non erit lux clara, 223

7. Erit dies unus, 223

XIV. 2. Colliget omnes gentes,
261. 507. 546. 674

3. Et exhibet Dominus & pugna-
bit, 69. 74. 96. 222

4. Et stabunt pedes ejus, 596

5. Et fugietis, 97

5. omnes sancti tecum, 577

7. Vesperis fiet lux, 668

8. Aquæ vivæ prodibunt ex Je-
rusalem, 62

9. Illo tempore Deus erit Rex
in universam terram, 22.

69. 91. 95. 117. 124. 152. 223.

392. 504. 571. 604. 618

Illo tempore Deus erit unus,
& nomen ejus unum, 85

86. bis 91. 107. 117. 120.

bis. 121. 123. 126. 152. 167.

204. 224. 236. 248. 257.

381. 391. bis. 392. 403. 404.

406. 412. 499. 620. 647.

669

12. Et hæc erit plaga, 97. 827. 836

16. Ad incurvandam se coram
Deo, 228

MALACHIAS.

I. 4. Terminum impium, 865

II. 6. Lex veritatis in ore ejus, 288

III. 1. Ecce mitto Angelum, 224.
537

Et celeriter veniet, 496. 534

Angelus fœderis, 15. 534

Dominus, quem expectatis,
225. 309

4. Et placebit oblatio, 225. 537

5. Appropinquabo ad vos ju-
dicium, 663

7. Revertimini ad me, 680. 966

19. Dies ardens sicut furnus,
225.

16. Tunc נרברו, 66

Et scribitur liber memoria-
lis, 225. 491

17. Et parcam vobis, 225

20. Orietur vobis Sol justitiæ
62. 225. 511

sicut vituli saginati, 135

III. 23. & IV. 5. Ecce mitto vobis
Eliam, 101. 113. 114. 226.

534. 535. bis. 544. 582

dies Domini, 548

24. reducet corda patrum ad
filios, 534

PSALMI.

II. 1. Quare fremuerunt gentes, 227

2. Con-

LOCORVM BIBLICORVM.

2. Conspirarunt Reges terræ, 68. 69. 74. 96. 227. 507. 640
 Contra Dominum & Mes-
 sian ejus, 227. 553
 3. Sedens in cœlis irridebit, 554
 6. Ego inunxi Regem meum, 228
 7. Enarrabo statutum, 121. 228. 360. 411
 Tu es filius meus, 6. 104. 121. 150. 228. 360. 654. 837. 927
 Hodie genuite, 99. 620
 8. Postula a me, 228. 238
 9. Confringes cos sceptro fer-
 reo, 229. 641
 12. Osculamini filium, 6. 229. 255. 272. 428. 687
 III. 6. Dormivi, evigilavi, 581
 IV. 1. למנצח בנגינור, 230
 V. 5. Non habitabit tecum im-
 pius, 635
 VIII. 2. Domine noster, 338
 6. Imminuisti eum parum, 230
 7. Regem ipsum constituisti, 125
 IX. 1. ער מרת לך, 57
 7. Consummata sunt devesta-
 tiones, 837
 X. 1. Cur, Domine, a longe sta-
 bis? 549
 XI. 5. Dominus explorat justum, 290. 538
 XII. 6. Propter angustiam mise-
 rorum surgam, 131
 XVI. 9. Et exultabit gloria mea, 157. 525
 II. Jucunditates ad dextram
 tuam, 278. 285
 XVII. 15. In justitia videbo vul-
 tum tuum, 605
 Satur in evigilando, 581. 735
 XVIII. 10. Et inclinavit cœlos, 336
 II. Et eqvitavit super Cherub, 317. 471
 12. Ponet in tenebris abscon-
 sionem suam, 117
 15. Dominae petra mea, 659
 50. Misericordiam præstet Mes-
 sia, 230
 XIX. 1. Cœli enarrant, 288
 5. In omnem terram exivit
 sonus eorum, 230
 8. Lex Domini est integra, 293
 13. Desiderabilia auro & ob-
 ryzo, 322
 XX. 1. Exaudiat te Dominus, 230. 278
 2. Mittat tibi auxilium, 10. 599
 6. In nomine Domini statue-
 mus vexillum, 231
 XXI. 1. In die angustia, 551
 2. In robore tuo laetabitur Rex, 21. 625
 4. Quoniam prævenies eum, 231
 Coro-

INDEX I.

Coronam impones capiti ejus,	231. 537	XXVII. 3. בֹּאֵת ego confido,	45. 46. 47. 140. 233
5. Vitam petiit a te,	229	13. Delectabile Domini,	590
6. Magna est gloria ejus,	231	XXVIII. 2. ad palatium sanctitatis tuæ,	600
XXII. 1. לִסְנֶנָּה,	278	XXIX. 3. Vox Domini super a- quis,	8. 373
De cerva auroræ,	232. 512	5. Vox Domini confingit ce- dros,	84
2. Deus meus,	505	9. Voce Dom. parit cerva,	690
8. Omnes videntes me sublan- nant,	134. 232. 553	XXX. 1. Psalmus cantici;	600
9. Convolvat in Dominum,	232	13. Ut cantet tibi Gloria mea,	321
10. Vindica me,	113	XXXI. 6. In manus tuas commen- do,	277
16. Aruit, sicut testa, robur me- um,	131. 232. 554	17. Illustra vultum tuum,	381
Lingva adhæsit faucibus,	233	20. Quam magna est bonitas tua,	83. 122. 195. 234. 665
21. Domini est regnum,	634	XXXII. 6. Propter DOMINI orabit omnis pius,	46
24. Timentes Dominum lau- date,	233	XXXIII. 18. Oculi Jehovæ super timentes eum,	12
27. Vivet cor vestrum,	233	XXXIV. 8. Angelus Domini ca- stra metatur,	465
29. Domini est regnum,	233	XXXVI. 7. Justitia tua, sicut mon- tes Dei,	214
30. Quorum anima non vivens est	734	10. Quam magna est bonitas tua,	137. 739. bis
32. Venient & annuntiabunt,	233	Tecum est fons vitarum,	432
XXIII. 5. Instrues coram me men- sam,	233. 401. 481	In luce tua videbimus lu- cem,	68. 128. 131. 143. 234. 380. 435. 503. 564. 600. 668
Poculum meum est inebri- ans,	97	XXXVII.	
XXIV. 1. Domini est terra,	372		
7. Attollite, portæ, capita ve- stra,	97. 115. 142. 233. 339		
8. Qvis est ille Rex gloriæ,	347		
XXV. 14. Mysterium Domini,	283		
16. Respice ad me,	91		

LOCORVM BIBLICORVM.

- XXXVII. 25. Puer fui & consenui,
411. 574
- XL. 8. Tunc dixi, Ecce venio, 70
- XLII. 1. Quemadmod. cervus, 689
- XLIII. 3. Mitte lumen & veritatem,
113. 226
- XLIV. 2. Domine, auribus nostris
audivimus, 950
- XLV. 1. Fructavit cor meum, 234
Dico ego opera mea regi,
234. 308
3. Pulchrior es filiis homin. 234
Benedixit tibi Dominus,
235. 247
4. Accingere gladio tuo, 235
281. 308. 310
7. Sceptrum rectitudinis, 137
235. 308
8. Dilexisti iustitiam, 235
Vnixit te Deus, o Deus, 3
9. Vestes tuæ, 235
10. Sponsa ad dextram tuam, 138
12. Et concupiscet Rex decorem tuum, 138
Omnis gloria filiae Regis, 235
14. Adducentur cum lætitia,
138. 312. 658
15. Virgines, post eam proximæ,
236. 655. 690
- XLVI. 8. 12. Dominus exercituum nobiscum, 236
- XLVII. 1. Omnes gentes plaudite manibus, 236
6. Ascendit Deus in jubilatione, 232
8. Deus est rex in omnem terram, 302. 408
- XLVIII. 3. Pulcher proventus,
413. 477
11. Iustitia plena est dextra tua, 684
12. Latetur mons Zion, 688
15. Hic est Deus noster, 392. 734
- L. 2. Deus Dominus, 287
Ex Zion perfectio pulchritudinis, 599. 600
23. salutem Dei, 103. 675. 6.
- LII. 10. sicut olea viridis in domo Domini, 537
- LV. ult. Quis dabit ex Zion, 599
- LVI. 12. Quid faciet mihi homo?
849
- LVII. 6. Extolle super cœlos, 68
9. Evigila, 502
11. usque ad cœlos, 186
- LX. 7. Serva dextram tuam, 9. 236
8. Meus est Manasse, 236. 360
Juda Legislator meus, 236
- LXI. 7. Dies ad dies Regis addes, 236
9. Ad reddendum vota mea, 237
- LXIII. 2. Domine, Deus meus, 247
In sancto vidi te, 399
- LXVI. 3. In Salem est tentorium ejus, 92

INDEX I.

LXVII. 2. Illustret vultum suum
super te, 237. 380. 381

4. Confiteantur tibi, 102

LXVIII. 18. Currus Domini, 320.

330. 349

19. Ascendisti in altum, 475

30. Adducent reges terræ mu-
nus, 237

31. Increpa terram arundinis. 629

32. Venient pingves ex Ægy-
pto, 77. 237. 629

33. Regna terræ cantate Domi-
no, 237. 629

LXXI. 1. Non confundar in æter-
num, 238

LXXII. 1. Deus, iudicium tuum
Regi da, 238

5. Timebunt te cum sole, 238 972

7. Vsque dum nondum Luna,
900

8. Dominabitur a mari usque ad
mare, 63. 123. 220. 238. 239

9. Coram eo genua flectent, 239.
377

10. Viri Scheba & Seba munus
offerent, 63. 239

11. Omnes Reges incurvabunt se,
144. 228. 239. 628

12. Timebunt te cum sole, 153

16. Erit densitas frumenti in terra,
62. 105. 239. 252. 633. 645

17. Erit nomen ejus in æternum,
240

יְהוָה est nomen ejus, 20. 240.

436. 573. 972

benedicentur in eo, 656

LXXIV. 2. קָרָא, 437

22. Hostium tuorum, 983

LXXV. 8. Hunc deprimet, illum
attollet, 696

LXXVIII. 39. Spiritus abiens, 240.
380

LXXX. 1. Ante Ephraim & Benja-
min, 236. 360. 675

3. Excita potentiam tuam, 103

6. Cibasti eos pane lacrymarum,
964

8. restitue nos, 568

9. Vitem ex Ægypto detulisti,
104

14. Sus ex silva, 302

16. Et basin, quam plantavit dex-
tra tua, 103. 369

Et filium, quem firmasti tibi,
241

18. Super virum dextræ tuæ, 241

LXXXI. 4. Canite in neomenia
tuba, 558

LXXXIII. 3. Hostes tui, 983

LXXXIV. 12. Sol & Clypeus est
Dominus, 410

LXXXV. 9. Audiam, quid loqua-
tur Deus, 660, 1

12. Veritas de terra germinabit, 88

LXXXVI. 16. Da robur servo tuo,
91. 241

LXXXVII. 1. Fundatio ejus, 241

LXXXIX. 15. Gratia & veritas, 281

23. Non exactorem ager hostis,
129. 241. 430

24. Et contundam hostes ejus, 129
430

26. Et

LOCORUM BIBLICORUM

26. Et ponam in mari manum ejus, 129. 430	XCVI. 7. Hodie, si vocem ejus, 243
28. Primogenitum faciam illum, 241	XCVII. 11. Lux oritur justis, 30
37. Thronus ejus sicut Sol coram me, 77. 95. 138. 155. 241. 538. 668	XCVIII. 1. Cantate Domino, 243
52. Vestigia Messiae tui, 242. 516. 545	2. Salutare suum, 245. 321
53. Benedictus Dominus, 242. 516	3. Misericordiae & veritatis, 245
60. Deseruit tentorium Siloh, 517	XCIX. 2. Dominus in Zion magnus, 599
XC. 4. Mille anni dies unus, 497	CII. 1. Precatio pauperis, 479
15. Secundum dies, quibus affli- xisti nos, 242. 549. 963. 973	17. Aedificabit Dominus Zio- nem, 76. 245
XCI. 4. Clypeus & parma est veritas ejus, 7	in Gloria sua, 724
10. Plaga ad tentorium tuum, 698. 863	CIII. 3. Renovabitur, ut aquilae, 115
15. Cum ipso sum in tribulatione, 66. 103. 675	5. Notas faciet vias suas, 726
16. Ostendam ipsi salutem, 838	19. Regnum ejus dominatur in omnia, 246. 302. 408. 635
XCII. 1. Canticum in diem Sabba- thi, 622. 963	CIV. 1. Benedic, anima mea, Do- mino, 374
2. Mane, 242	Gloriam & decus induisti, 232
7. Stultus non attendit ad 111, 46	2. Induens lucem, 479
8. Cum virent impii, 242	Expandens caelum, 317
11. Altum erit cornu meum, 242. 364, 5. 640	25. reptilia, quorum non est numerus, 329. 658
13. Justus ceu palma, 242	31. Latetur Dominus de ope- ribus suis, 108. 246.
Sicut cedrus in Libano, 243. 640	507. 521. 572. 576. 588. 589
XCIII. & seqq. de Messia, 243	35. Benedic anima mea, 246
5. Templum tuum decet sancti- tas, 372	CV. 2. Cantate ipsi, 23
XCIV. 1. Deus vindictarum, 841	20. Misit Rex, 649
XCV. 10. Quadraginta annis, 214. 549. 973	26. Misit Moysen servum suum, 113. 226
	CVI. 44. 45. 47 510
	CVIII. 7. Salva dextram tuam, 103
	O o o o o o 3 CX. 1.

INDEX I.

CX. I. Dixit Dominus Domino
meo, 93. 121. 138. 246.

629. 677. 923

sede a dextris meis, 28. 598.

629

2. Virgam virtutis tuæ, 161.

246. 599

3. Ex utero auroræ, 104

4. Juravit Dominus, 93. 104

218. 246. 645. bis.

Tu es Sacerdos in æter-
num, 246. 7. 661

5. Dominus a dextris tuis, 598

6. Judicabit in nationibus, 247

7. De torrente in via biber, 247

CXII. 10. Impius videbit, 624

CXV. I. Non nobis, Domine,

247. 550

16. Cœli cœlorum sunt Domi-

ni, 399

Terram dedit filiis homi-

num, 849

CXVI. 9. Ambulabo coram Do-

mino, 399. 590. 591. bis.

12. Calicem salutem, 28. 97

CXVIII. 7. Dominus mihi auxi-

lio est, 100

16. Dextra Domini facit robur,

124. 247. 267. 361. 571. 659

17. Non moriar, sed vivam,

124. 268. 571. 907

18. Castigando castigavit me,

268

19. Aperite portas iustitiæ, 217

20. Hæc est porta Domini, 115.

119. 248. 284. 289. 319. 623. 683.

22. Lapis, quem rejecerunt, 11

88. 106. 107. 213. 248. 290

334. 407. 605. 607. bis. 609

A Domino fuit hoc, 45. 140

24. Hæc est dies, quam fecit

Dominus, 193. 248

Exultemus & lætemur in

ea, 64. 687

27. Deus est Dominus, & illu-

strabit nos, 68. 237. 380.

381. 691

CXIX. 165. Pax multa diligenti-

bus Legem, 967

CXXI. I. Canticum ascension, 72

Attollam oculos meos, 74

100. 179

2. Auxilium meum a Domi-

no, 100

4. Custodiens Israël, 428

CXXII. I. Lætatus sum de dicen-

tibus mihi, 249

3. Civitas, cui confociata est si-

mul, 118

4. Tribus Domini, 338. 607

8. Propter fratres & amicos

meos, 100

CXXIV. 2. Insurgunt homines,

849

CXXVI. 2. Tunc implebitur os

nostrum risu, 65. 69. 248. 389

CXXVII.

LOCORVM BIBLICORVM.

- CXXVII. 1. Nisi Dominus ædifica-
verit, 90. 389
- CXXVIII. 5. Dominus ex Zion, 599
- CXXXII. 12. Testimonia mea doce-
bo ipsos, 608
14. Hæc est requies mea, 626
17. Progerminare faciam cornu
Davidis, 188. 190. 248, 9
18. Hostes ejus induam ignomi-
nia, 249. 502
- CXXXIII. 2. in barbam Aaronis, 644
4. Præcepit Deus benedictioni,
249. 599
- CXXXIV. 3. Benedicat tibi Domi-
nus, 249
- CXXXIX. 21. Qd̄io habentes te, 983
- CXL. 14. Etiam iusti celebrabunt
nomen tuum, 22
- CXLIV. 8. Quorum os loquitur va-
nitatem, 859
- CXLV. 1. Exaltabo te, o Rex, 306
7. Memoriam magnitudinis bo-
nitatis tuæ, 83
10. Gloriam regni tui, 342
18. Prope est Dominus, 662
- CXLVI. 5. Beatus, cujus auxilium
est Deus Jacobi, 100
7. Dominus solvit ligata, 613.
10. Regnabit Dominus in æter-
num, 614. 981
- CXLVII. 2. Ædificans Hierosoly-
mam, 90. 113. 250. 389. 593
- CXLVIII. 7. Laudate Dominum de
terra, 118
14. Populo propinquo ejus, 100
19. Annuncians verbum suum, 849
- CXLIX. 6. Exaltationes Dei in gut-
ture eorum, 136. 400
- CL. 6. Omnis spiritus laudet Do-
minum, 277
- PROVERBIA.
- I. 8. Legem matris tuæ ne abjicias, 634
20. Sapientiæ foris clamabunt, 397
- II. 3. Matrem vocabis intelligenti-
am, 282
- III. 17. Viæ jucunditatis, 637
18. Arbor vitæ, 250. 618
19. In Sapientia fundavit terram, 431
- IV. 2. Doctrinam bonam dedi vo-
bis, 231
- VI. 20. Legem matris tuæ ne abji-
cias, 634
- VII. 23. Lucerna est præceptum, 478
- VIII. 1. Sapientia hominis illustra-
bit, 385
21. Ut deo amantibus me facul-
tates, 69
22. Dominus possedit me, 367
30. Fui coram illo architectus, 373
- IX. 1. Septem columnas excidit, 607
5. Comedit panem meum, 645
- X. 1. Filius sapiens, 328
22. Benedictio Domini divites
facit, 375. 664
25. Justus est fundamentum mun-
di, 19. bis. 287. 316
- XII. 4. Mulier corona marito suo, 324
7. Inverte impios, 796
- XIV.

INDEX I.

- XIV. 10. In lætitiā ejus non im-
miscabit se peregrinus, 403
- XV. 25. Domum elatorum evellet
Dominus, 841
- XVI. 15. In luce vultus regis est vi-
ta, 381
- XVIII. 22. Qui invenit mulierem, 46
- XX. 26. Lucerna Dei est anima ho-
minis, 128
- XXI. 9. Sedere in angulo tecti, 471
14. Donum in abscondito, 481
- XXII. 7. Institue puerum, 474
25. Lætabitur mater tua, 690
29. Si vides virum agilem in ope-
re suo, 379
- XXIV. 3. Per sapientiam ædificabi-
tur domus, 329. 431
- XXV. 11. Mala aurea in vasis argen-
teis, 269
- XXVII. 8. Avis volitans, 398
9. Oleum & suffitus, 348
10. Melior vicinus bonus, 116. 662
- XXX. 2. Quis ascendit in cœlum? 796
4. Quodnam est nomen ejus? 250
21. in servo, qui regnat, 618
28. Aranea manibus suis texit, 839
- XXXI. 1. Doctrina, quæ erudit ipsum
Matrem ejus, 138
29. Multæ filiæ robur possident,
324
- JOBVS.
- VII. 8. Oculi tui in me, 5
- XI. 20. Oculi impiorum consumen-
tur, 472. 493
- XVI. 16. חסרמו, 252
- XVII. 7. oculorum caligo, 252
- XIX. 25. seqq. Redemptor meus, 259
- XXVIII. 13. Non novit homo
æliminationem ejus, 397
- XXXI. 32. Foris non pernoctabit
peregrinus, 612
- XXXIII. 22. Ex septentrione au-
ram, 282
- XXXVI. 6. fixæ sunt bases terræ,
607
- XXXVII. 13. Ejicientur impii, 575
- XXXVIII. 6. Projecit lapidem
angularem, 607
- CANTICVM CANTICORVM.
- I. 1. Canticum Canticorum, 254.
343
- Osculetur me osculo, 229. 255.
343. 685
2. In odore unguentorum, 139.
349
- post te curramus, 456
3. Juvenulæ amarunt te, 255
4. Exultemus & lætemur in te,
64. 564. 596. 687
5. Nigra sum, 255
6. Ne aspiciatis me, quod ni-
gra sum, 117. 409
- Filii matris meæ accensi,
256
7. Indica mihi, pulchra inter
mulieres, 28. 557
8. Si non nosti te, 28. 29
Abi

- Abi ad caulas ovium, 256. 667
 10. Pulchræ sunt maxillæ tuæ, 138
 13. Fasciculus myrrhæ, 666
 16. Ecce lectus noster viret, 199
 17. Trabes cedrinæ, 256
 II. 2. Sicut rosa inter spinas, 275
 5. Suffulcite me, 269
 6. Sinistra ejus sub capite meo, 90. 390
 7. Adjuro vos, filiæ Jerus. 256. 367. 371
 8. Vox amici mei, 256
 10. Surge, amica mea, 121. 256
 12. עַל וְסִיר, 256. 495
 Vox turturis, 257. 539
 13. Ficus excurit grossulos suos, 135. 257. 105
 III. 4. Cum paullulum transirem, 466
 5. Si excitabitis Amorem, 120
 6. Qvænam est illa, qvæ ascendit, 657
 7. Ecce circa lectum Salomonis, 124. 257. 428. 622
 Sexaginta sunt reginæ, 428
 9. Thalamum fecit sibi, 257. 371
 11. Exite, & videte, 391. 404. 432. 480
 Die nuptiarum ejus, 257
 IV. 3. Sicut filium purpureum suum labia tua, 135
 5. Duo ubera tua, 258
 7. Tota pulchra es, 127. 141
 8. Veni ex Libanon, 468. 686
 12. Hortus clausus, 118
 16. Surge, borea, & veni, auster, 134. 137. 258. 597. 8
 V. 2. Caput meum plenum rore, 573
 Vox amici mei pulsantis, 337
 Aperi mihi, 115. 275
 Ego dormio, 274. 655
 6. Pone me, tanquam figillum, 409
 9. Qvalis est dilectus tuus? 369. 659
 10. Dilectus meus candidus & rubicundus, 13. 258. 397
 15. Humeri ejus columnæ, 340
 VI. 1. Qvorfum abiit dilectus tuus, 46
 4. Sicut vexilla, 222
 8. Virginum non est numerus, 329
 10. Prospektat sicut aurora, 258
 11. Ad hortum nucum descendit, 120
 VII. 2. Qvam pulchri gressus tui, 480
 3. Venter tuus sicut acervus tritici, 136
 4. Nasus tuus sicut turris Libani, 135. 626

Caput

INDEX I

- Caput tuum sicut Carmel, 578
6. Rex alligatus ad ambulacra, 259
9. Et odor nafi sicut malogranatorum, 120. 269
13. Mane eamus ad vineam, 259
14. Dudaim dederunt odorem, 259. 572. 588
- VIII. I. Qvis dabit te, ut fratrem, 100. 259. 666
2. Ducam te in domum, 260
4. Adjuro vos, 260
6. Pone me sicut sigillum, 260. 285. 319
11. Mille tibi, o Salomon, 260
12. Ecce vinea mea coram me est? 103. 254. 260
14. In montibus aromatum, 261
- RVTH.
- I. 1. ex Bethlehem Juda, 531
22. venerunt Bethlehem, 562
- II. 4. Dominus vobiscum, 464
8. Annon audisti, filia? 344
12. Sub alis ejus, 464
14. Accede huc, 261. 674
- Buccellam intinge in acetum, 183. 261
- & bibe inde, 798
- III. 11. Goël propinquus, 659
13. Ita vivit Dominus, 10. 278
15. Sex modios hordei, 261
- IV. 6. Non possum Goëlem agere, 365
7. ~~Non~~, Et hoc, 118. 119
- exueret calceum, 118
18. Hæ sunt generationes Perez, 126
20. Genealogia Davidis, 70
- THRENI.
- I. 2. Flendo flebit, 174
2. 9. 17. Non est ipsi consolator, 982
14. sub quibus non possum surge-
re, 328. 676
16. procula me est Menachem, 18.
- II. 2. Deglutivit Dominus, 112
3. Retro egit dextram suam, 659
19. Effunde, sicut aquas, cor
tuum, 631
22. Vocabis eos ad diem conven-
tus, 261
- III. 21. Hoc respondebo cordi meo, 46. 140
28. Sedebit solitarius, 556
49. Oculus meus lacrymas demi-
sit, 68
50. Donec despiciat Dominus de
cœlo, 68
- IV. 3. Pupilli fumus, non nobis est
pater, 104. 421
20. Spiritus vultus nostri, 187
22. Desit peccatum tuum, 261. 275
- COHELETH.
- I. 9. Quodcunque fuit, erit, 114
- Nihil novum, 244. 245. 541
- II. Non

LOCORVM BIBLICORVM.

- II. Non est recordatio, 262. 577.
611
IV. 4. Et laudavi mortuos, 109
V. 7. Excelsus super excelsum, 287
VII. 13. Vide opus Domini, 651
16. Deus unum alteri contrarium
fecit, 621
VII. 12. Sapientia vivificat possessio-
nem, 409
25. Remotum est, quod fuit, 262
IX. 14. Vrbs parva, 139. 401. 648
X. 8. Qui periruperit maceriem, 705
17. Rex generosus, 395
20. Volatile cœlorum perferet
vocem, 276
XI. 7. Dulce est lumen, 262
8. Si multos annos lætetur homo,
620
XII. 2. Dum nondum obscuratus
est sol, 370

ESTHER.

- I. 19. Dignitatem ejus regiam dabit
Rex alteri, 117
II. 7. Nec pater, nec mater erat, 422
V. 1. Regio indumento, 480
VI. 1. Illa nocte vagus erat somnus
regis, 262. 469. 562
VIII. 1. Ecce domum Hamanis, 222

ESRA.

- VIII. 15. Ex filiis Levi neminem
inveni, 734

DANIEL.

- II. 22. Lux in eo habitat, 117. 188.
262. 667
33. Digni ex parte ferrei, 545

34. De monte excisus est lapis,
100. 102. 262. 641
35. Lapis, qui descendit, imple-
vit omnem terram, 63. 73.
98. 102. 106. 107. 140. 239.
263. 430
44. Excitabit Deus cœlorum
regnum, 95. 263. 502
III. 33. Signa ejus quam multa
sunt, 863
VII. 7. 8. Animal quartum, 838
9. Antiquus dierum sedet, 373
Vestis ejus alba, sicut nix,
194. 263. 555
13. Ecce cum nubibus cœli, 63.
73. 95. 105. 121. 220. 239.
263. 677. 969
Filius hominis, 13
usque ad antiquum dierum
venit, 201
23. Et comedet omnem terram,
865. 951
VIII. 12. Et projiciet veritatem in
terram, 88
IX. 7. Thronus ejus sicut scintilla
ignis, 10
14. Et veni, ostendam tibi, 30
17. Propter Dominum, 263
19. Domine exaudi, 480
24. Septuaginta hebdomades,
264. 494
& ad adducendam justitiam
æternam, 98. 655
X. 4. Ad

INDEX I

X. 4. Ad fluvium magnum Chid-
dekel, 468

14. in extremitate dierum, 20

21. Nisi Michaël princeps, 447.

660

XI. 14. Filii grassatorum, 96. 835

45. Ex doctoribus cadent, 707

XII. 1. Illo tempore stabit Michaël,

265. 447. 583. 593. 659.

660. ter.

& erit tempus angustiae, 96

2. Multi de his, qui dormiunt,

108. 109. 126. 140. 573. 582

3. Qui autem docti fuerint, 113.

271. 288. 289. 316. 578. 595

4. Occlude & obliqua hæc

verba, 30. 31

7. tempus, duo tempora, &

dimidium, 549. 964. 967

II. Sacrificium iuge aufertur, 265

13. in fine dierum, 347. 405

I. PARALIPOMENON.

III. 24. Anani: septem, 73. 101. 266

XI. 11. Virorum fortium, 266

XIII. 6. Deus insidet Cherubinibus, 456

XVI. 10. Quarentium Domin. 465

XVII. 21. 452

XXI. 13. ponam castra, 465

XXIX. 11. Tua est magnitudo & po-

tentia, 274. 276. 309. 313

Quoniam omnia in cælo & in

terra, 290

23. In Throno Domini, 465

2. PARALIPOMENON.

II. 3. In æternum erit hoc, 644

III. 1. ubi conspectus est, 465

V. 14. Gloria Domini implevit

templum, 372

XVI. 3. Fœdus inter me & te, 5

XVIII. 31. Dominus auxiliatur, 466

XIX. 6. Dominus est vobiscum, 466

XXIII. 16. Fœdus inter se ipsum &

populum, 5

XXXII. 21. Angelus Domini, 562

SIRACIDES.

LI. 10. Patrem Domini mei, 8

SAPIENTIA SALOM.

XVIII. 15. Omnipotens verbum

tuum, 371

MATTHAEVS.

I. 19. Justus, 365

20. Fili David, 366

III. 17. Hic est filius meus dilectus,

888

V. 21. ἐγγέθη τοῖς ἀρχαίοις,

891

VIII. 12. Filii Regni, 501. 995. 6.

X. 35. Patrem contra matrem, 517

XIII. 15. Omnis plantatio, 299. 350.

990

55. Fabri filius, 898

XV. 5. Patri & matri, 516

XVI. 19. Ligaveris, solveris, 894

23. Sequi, 900

XVIII. 11. Quod amissum est, 499

XXIII. 8. Nolite vocari Rabbi, 900

37. Gallina colligit, 350. 569

XXIV. 38. Edentes & bibentes, 518

XXVII. 52. Sancti multi, 570. 757. seq.

MARCVS.

LOCORVM BIBLICORVM.

MARCVS.

III. 32. 34. Sedit populus circum
ipsum, 892

VI. 3. τέκτων, 898

VII. 11. Patri & matri, 516

XIV. 61. εὐλογητῆς, 988

XV. 43. Discipulus, 515

LVCAS.

I. 19. stans coram Deo, 15

33. Regni ejus non erit finis, 305

II. 25. 38. Expectabant redemptionem, 515. 516

III. 23. putabatur filius Josephi, 365

IV. 22. filius Josephi, 365

17. evoluit librum, 540. 891

IX. 55. Seqvi, 900

X. 30. Incidit in latrones, 520

39. ad pedes, 892

XI. 52. clavam scientiæ, 894

XII. 12. Qvis me posuit judicem, 545

53. Patrem contra matrem, 517

XVIII. 8. Inveniet fidem, 515

XXI. 24. Edentes & bibentes, 518

25. συνοχή ἐθνῶν, 520

XXII. 36. Emat gladium, 520

JOANNES.

I. 2. Verbum erat apud Deum, 434

14. ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, 7

τὴν δόξαν, 721

ὡς μονογενὲς, 384

45. filius Josephi, 365

51. Angelos ascendentes, 357

II. 11. manifestabat Glor. suam, 724

III. 2. Novimus, quod a Deo magister veneris, 37

14. Exaltari, 989

V. 43. Veni nomine Patris mei, 893. 989

VI. 27. Pater obsignavit, 357

VII. 42. Filius Josephi, 365

49. maledictus, 516

X. 8. Quot venerunt, 989

24. Animam nostram sustines, 515

XII. 41. De me, 304

Gloria Domini, 724

32. Exaltabor de terra, 989

XIII. 13. Magister & Domine, 901

XIV. 6. Qui me videt, 610

7. 9. Ego sum ostium, 357. 431

30. Mansionem faciemus, 357. 370

XVIII. 31. Nobis non licet occidere

quenquam, 616

XIX. 23. Tunica inconsutilis, 884

34. Sangvis & aqua, 477

ACTA APOSTOLORVM.

II. 9. ἀντιπαρακαλεῖται, 577

XVIII. 3. σκηνοποιοί, 898

XXI. 20. Legis sectatores, 904

EPISTOLA AD ROMANOS.

VI. 6. Corpus peccati, 357

VII. 24. Corpus mortis, 357

VIII. 3. in similitud. carnis peccati, 408

XI. 3. ὧν ἡ δόξα, 357

XVI. 25. mysterium, 357

I. CORINTHIOS.

I. 31. in Domino gloriatur, 357

X. 1. In mari, 475

4. Petra est Christus, 477

II. τὰ τέλη τῶν αἰώνων, 27

XIII. 12. per specular. 357

XV. 20. primitiæ dormientium, 570. 745

23. ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι, 570. 582

45. Adamus primus, 357

33.

Pp pppp 3

INDEX I. LOCORVM BIBLICORVM.

53. τὸ φθαρτὸν τέτο,	253	I. JOANNIS.	
2. Ad CORINTHIOS.		II. 2. παλαιότητος,	474
V. 17. Omnia nova,	522	V. 6. Cum aqua & sanguine,	477
19. Deus erat in Christo,	357	APOCALYPSIS.	
Ad GALATAS.		I. 4. a septem spiritibus,	362
IV. 22. Abrahamo duo filii,	48	5. primogenitus mortuorum,	570
Ad JEPHESIOS.		Clavem domus David,	894
I. 8. in omni sapientia & prudentia,	306	6. Reges,	618
20, 21. super omnem potestatem,	307	13. veste talari,	304
V. 2. odorem gratum,	357	Zona aurea,	308
25. uni viro,	312	III. 7. Qui aperit & claudit,	358
Ad COLOSSENSES.		IV. 6. Quatuor animantia,	358
I. 15. Primogenitus,	370	V. 12. Potestatem, Divitias &c.	306
II. 3. Omnes thesauri sapientiae,	306, 357	VI. 2. Corona,	304, 310
9. πᾶν πλήρωμα,	416	XII. 15. serpens antiquus,	312
Ad TIMOTHEVM.		XIII. 18. CCCCLXVI.	55
I. 18. Milites bonam militiam,	358	XIX. II. 12. Diademata multa,	305.
Ad HEBRÆOS.		bis.	
I. 3. Imago & splendor,	358	16. in femore nomen scriptum,	309
II. 7. 9. coronatus,	416	XXI. 2. præparata,	590
VII. 25. πάντοτε ζῶν,	558		
IX. 26. συντελεία τῶν αἰώνων,	26		

INDEX II.

INDEX II.

RERVM NOTABILIORVM.

- A** Aron non potuit inspicere le-
pram sororis 866
de Abarbanele iudicium 793
Abelis sacrificium die passionis
Messiæ factum 559
Aben-Esra 790
Abrahamus multa bona exhibuit
Angelis 61. 62
- ei adfuit Messias 441. seqq.
typus Messiæ 474
- victoria de regibus die passio-
nis Messiæ accidit 560
- foedus Dei cum ipso, eodem
die ibid.
- cum Messia resurrexit 579
Accessus ad Deum per Messiam 654
Acclamationes regibus factæ 799
R. Achai Qvæstiones expurgatæ
832. seqq.
Adami paronymus Messias 439
Adamus superior & inferior 250. 271
- creationis, factionis & forma-
tionis 361
typus Messiæ 473
cum Messia resurrexit 578
Adamas Pragensis, Cabbalista 57. 58
Adorationis cultus Messiæ compe-
tit 377
Ægyptus colit Messiam 237
Ægyptiorum poenæ in Edomitas
decretæ 827
- cum bello comparatæ 978
Aër primus quis 269
Æternitas Messiæ 370
Agnus paschalis, typus Messiæ 484
- typus crucis 486
Akiba Pseudo-Messiæ adhæret 506
- an matrem Jesu videre po-
tuerit 696, 7
ejus de Sabbatho disputatio 833
- disp. cum Turno Rufo 953
Petr. Allixius laudatur 32. 59. 60. no-
tatur 39
Alphonfus de Spina 42
Altare, typus Messiæ 478
Anani est Messias 73
Ancilla, humana Messiæ natura 7
Angeli stant coram Deo 15
- a Cabbalisticis adjurantur 57
- varia nomina Judæi fingunt 57
Angelus Dei, nomen Messiæ 14. 125.
144
- facies, nomen Messiæ 14. 15. 195
- foederis, nomen Messiæ 14. 15
- Goël 15
Animantia immunda temporibus
Messiæ licita 614
Anna,

INDEX II.

Anna, mater Christi, an cum Iſſo		B.	
ſurrexerit	584	Babylonica turri adfuit Meſſias	440
Anni Meſſiæ	548	Baculus Moſis vesp̄a Sabbathi	
Annonæ caritas tempore Meſſiæ		creatus	82
	519	- typus Meſſiæ	475
in Antiquitatibus Judaicis Mai-		Baptiſmi Sacramentum Judæis no-	
monides nihil probat	31. 40	rum	631
- multa accuratius perqvirenda	40	- ad pœnitentiam pertinet	682
- Syſtema elaborandum propo-		Bar Culiba Meſſiam ſe vendicat	372. 506
nitur	817	Bath kol ſ. vox cæleſtis	889
Antiquus dierum, pars Cabbalæ		de R. Bechai iudicium	791
Judaicæ	53	Bella multa, tempore Meſſiæ	518
Apertor, nomen Meſſiæ	17. 661	Benedictio ſacerdotalis Meſſiæ	654
de Apocryphis V. T. qvid tenen-		- omnis a Meſſia	19. 375
dum	38	Benedictio ceſſat in captivitate	18
Aqvæ amaræ ſua ſponte deſerunt	615. 617	in Benedictione Sacerdotali Sche-	
Arbor Cabbaliſtica qvid	35. 49	china adfuit	457
- agit de Meſſia	267	Bethſhem parva	213
Arbor ſcientiæ boni & mali, typus		- ibi natus Meſſias	527
Meſſiæ	476	Bileami de Meſſia teſtimonium	66
- vitæ, typus Meſſiæ	476	- ei Meſſias adfuit	458
Arca ſœderis typus Meſſiæ	478. 482	- ſe Deum fecit	864
Arenæ comparantur Iſraëlitæ	67	Blasphemix tempore Meſſiæ	514
Arich Anpin	12. 53. 54	Bona opera, effectus fidei	686
Armillus, hoſtis Meſſiæ	502	Boni, diſcipulus Meſſiæ	703
Aruch liber, expurgatus	875	Botrorum oblatio ſua ſponte ceſſa-	
Aſcenſio Meſſiæ in cœlum	595	vit	616
Aſinus Meſſiæ	105. 220. 543	Brachium Domini, nomen Meſſiæ	9. 273
Atbaſch, qvid	56	Breithauptus, Jo. Frid. Raſchium	
Attributa divina Meſſiæ	372	vertit	790
Auditores Meſſiæ	666	Breſchith ketanna, liber nullus	42. 976
Avis dimiſſio, typus Meſſiæ	481	Breſchith rabba, liber	42
Azymus panis, typus Meſſiæ	480	Buccina, typus Meſſiæ	480

C. Cabbala,

RERVM NOTABILIORVM.

C.

Cabbala, unde	44	Christiani multi Legis Mosaicæ studiosi	904
- ejus divisio	44	de Chronologia Rabbinica	con-
- judicium de illa	56	filium	821
- Exegetica	45	Circumcisionis fœdus percussit	
- falsa	54	Messias	441
- magica	55	Clavis Rabbinorum symbolum	894
- practica	55	Codurcus, Phil. notatur	253
- systematica	48	Cœlestia, quæ ad N. T. pertinent	29
- theoretica	54	Cœlum pro Deo ponitur,	22
- vera	44	in Cœlum ascendit Messias	595
Calcei exuendi ritus	118	Cœna Domini Judæis antiquis nota	633
Calendæ, nomen unde	877	Columba Noachi, typus Messia	476
Candelabrum est typus Messia	478. 482	Columna media, est Primogenitus	9
Canticum Canticorum agit de Messia	254	- est Brachium Domini	10
in Captivitate Israëlitarum benedictio cessat	18	- nomen Messia	16
- Messias adfuit	467, 8	in Columna nubis & ignis fuit Messias	453
post Captivitatem Babylonicam venit Messias	498, 9	Communicatio naturarum & idiomatum in persona Messia	424 426
Caro porcina tempore Messia licita	614	Concupiscentia prava operatur multa peccata	72
Cerva auroræ	232	- ejus vires	67. 75
Chadrach terra	219	- Deus illam aufert	67. 68. 72.
Chaldaici Interpretes	32	- impedit, quo minus discamus	75. 76
Chanina, nomen Messia	17	- aufertur per Messiam	167
Chelek, cap. Talmud. multa habet de Messia	38	Conditum, med. longa	800
- pars ejus Latine versa	957	Consilium Messia de redemptione	434. seqq.
Chêphziba, mater Messia	18	Consolationis dies, tempora Messia	29
Cherubim, typus Messia	476	- Israëlitarum varia	69. 71. 72
Cherubinis insidebat Schechina	456	Consolator, nomen Messia	18
Christiani a Judæis dicuntur stulti	835	Qq qq qq	Con-

INDEX II.

Contemptus piorum, tempore Messias	514	- cum Messia resurrexit	581
- Dei, - - -	514	R. David Kimchi : de eo iudicium	790
Convitia Judæorum in Christo	693	Decimarum professio sua sponte cessavit	616
in Cordibus hominum habitat Messias	634. seqq.	Decisor, nomen Messias	17
Corona in Arbore Cabbalistica	304	Decretum de salute nostra	129
Cras, futuro tempore	31	- ab æterno	434
Creatio Messias adscribitur	373	Depravationes librorum Judæicorum 41. 64. 72. 73. 74. 79. 82. 109. 119. 127. seqq. 170. 222. 231. 389. 400. 402. 404. 422. 423	
Cruci affixus Messias,	553	Descensus Messias ad inferos	564
Crux Messias variis rebus præfigurata,	485	in Deserto gesta typi Messias	75. 76
D.		Dextra Domini, nomen Messias	9 247
Dachs Frid. Bern. notatur	484	ad Dextram Dei sedet Messias	246. 596. 7
Daniel resurget in fine dierum	20. 21	Deus sanctificandus	78
- ipsi revelatus est finis	30	- est Messias : vide Divinitas.	
- an cum Messia resurrexerit	582	Diabolus accusat homines	87
de Dantzio fabula	975. 6	- per Messiam destruitur	657
David, nomen Messias 4. 10. 11. 201. 230		v. Satanas.	
- inferior est pauper & egenus	19	Dies consolationis, tempora Messias	29
David Rex		Dies postremi, tempora Messias	20
- Messias ipsi adfuit	465	Discendi modus apud Judæos puerilis	34
- ex eo prodiit Messias	525	Discipuli quid in scholis Hebr. egerint	33 34
- per Messiam reconciliatus est Deo	6		Messias
- regnum ejus a Judæis rejectum	22		
- tabernaculum ejus lapsum			
Deus erexit	70		
- petiit sapientiam	238		

RERVM NOTABILIORVM.

- Mesſiæ afflicti	547	de S. Emmeramo Judæorum fabu-	
- nomina quorundam	703	la	881
Discipulos aſſumſit Chriſtus	899	Errores in Rabbinicis commiſi	976
Discordia tempore Meſſiæ	517	Eſau a Meſſia vincitur	98
Divina natura Meſſiæ probatur,	297. 352. 369	Effentia divina dicitur Schechina	6
Divitiæ Meſſiæ cauſſa negligendæ	689	Eva cum Meſſia reſurrexit	578
Doctor hominum eſt Meſſias	665	Evangelium ex Hieroſolymis exit	98
Doctrina Meſſiæ	339. 666	- quomodo Judæi ſcribant	875
- melior Moſaica	672	Exaltatio Meſſiæ	677
Doctrinæ falſæ tempore Meſſiæ	513	Exegeticæ traditiones Judæorum	32
Doctrinam Meſſiæ calumniantur		- ci Rabbin	788
Judæi	698	- cum ſtudio Hebræorum	33
Doctrinas decedit Meſſias	17	Exinanitiſio Meſſiæ	674
Dolores Meſſiæ	550	Exitus ex Ægypto, typus Meſſiæ	476, 7
E.		Expiationis dies, typus Meſſiæ	480
Ebrietas tempore Meſſiæ	517	- non eſt abolitus	619
Eccleſia firma tempore Meſſiæ	21	Expurgatio librorum Judaico-	
- reſtituetur eodem tempore	21	rum non bona	42
- a Regibus nutritur	177. 8.	- longior de hac tractatio	824. ſeqq.
- rex ejus Meſſias	604	Ezechielis colloqvium cum Ne-	
- fundamentum ejus Meſſias	605	bucadnezare	863
Eder, turris	213	F.	
Edom poenis Ægyptiorum affligi-		Facies Domini, nomen Meſſiæ	713
tur	827	Fames verbi divini	211
Eli filia, mater Meſſiæ	702	- tempore Meſſiæ	514
Elias, nomen Meſſiæ	4	Feſta, typi Meſſiæ	480, 1.
- annunciat Meſſiam	97. 226	- V. T. per Meſſiam abolita	613
- eſt apud Judæos	271	Fides in Meſſiam	355. 682. 3
- typus Meſſiæ	476	Figmentum pravum per Meſſiam	
- colloqvium cum R. Joſua	490	aufertur	636
- præceſſit Meſſiam	333. ſeqq.	Filius cadentis, nomen Meſſiæ	16
- apparuit Meſſiæ	544	Qq qq qq 2	Fili-
Elieſer, Pirke R. Elieſer	34		
Elifa, typus Meſſiæ	476		

INDEX II.

Filius Davidis, nomen <i>Messiaë</i>	10	meone ben Jochai	918. refu-
Filius Dei est <i>Messias</i>	6. 8. 228. 229	tatur	935
Filius hominis, nomen <i>Messiaë</i>	11	Gloria Domini, est <i>Messias</i>	6. 721. 2.
Fini Fini Flagellum Judæorum	42	Goël in V. T. typus <i>Messiaë</i>	485
Finis, tempora <i>Messiaë</i>	30	Goël, nomen <i>Messiaë</i>	14. 251. 658. 9.
Finis dierum, tempora <i>Messiaë</i>	20	- prior fuit Moses	14. 251
Fœdus novum temporibus <i>Messiaë</i>	203. 620	- posterior <i>Messias</i>	14. 196. 251
- ejus præstantia	621. 623	Gog & Magog contra <i>Messiam</i>	68
Fontes, ex quibus opus hoc dedu-		- per <i>Messiam</i> cadunt	227
ctum	31	Grotius Rabbinos incaute sequi-	
Francorum regum Chronicon	811	tur	783
Fuga <i>Messiaë</i> in Ægyptum	703	Guph quid	522. 3
G.		H.	
in Galilæa <i>Messias</i> revelatur	96. 524	de Hadriano Imp. diff. P. F. Opitii	949
- initium ministerii <i>Messiaë</i>	538	Hagari adfuit <i>Messias</i>	441
- mortui cum <i>Messia</i> resurre-		Haras Judæi vocant templa Chri-	
xerunt	586	stianorum	834
- initium belli Judaici	521	Hebræus textus Chaldaice explica-	
Gaudium de <i>Messia</i>	63. 193. 687	tus	32
Gemara quid	37. 38	Hellenistica lingua	983. 4
Gematria, Cabbalæ species	55	Henochum <i>Messias</i> transtulit	440
Generatio <i>Messiaë</i> æterna	382. seqq.	- typus <i>Messiaë</i>	473
Gentiles ad <i>Messiam</i> converſi		Hieron. de S. Fide laudatur	42
	624. seqq.	Hierosolyma cœlestis	109. 198. 622
- Deum agnoscunt & colunt	627	- quomodo ædificata	111. 118
- <i>Messiaë</i> dona ferunt	628	- typus Ecclesiæ N. T.	477
- a Judæis possunt interfici	832	- tertium ædificata	501. 909
- similes afro	833	- tempore <i>Messiaë</i> per totum	
Germen Davidis, <i>Messias</i>	155. 7.	orbem extenditur	621
Gerson <i>Christi</i> . vertit Caput Che-		Hierosolymis Evangelium exit	503
lek	959		598
Gideon apparuit <i>Messias</i>	464	Hircus expiationis: historica de illo	
- ejus victoria contigit die pal-			617
fionis <i>Messiaë</i>	562	Hiskia adfuit <i>Messias</i>	467
Glæfeneri <i>Just. Mart.</i> diff. de R. Si-		Historia literaria Judaica	820
		Historici Judæorum libri	810
		Hostes	

RERVM NOTABILIORVM.

Hostes <i>Messia</i> vincuntur	639	Jejunia V. T. per <i>Messiam</i> abolita	613
Humana <i>Messia</i> natura dicitur An-			
cilla	7	Jeroboam an cum <i>Messia</i> resur-	
- probatur	297. 353. 387	rexerit	582
- est sine peccato	421	Jesaias consolationes duplices	
Humilitas erga <i>Messiam</i> exercen-		profert	71. 76
da	689	Jinnon dicitur <i>Messias</i>	4. 240
I.		Immundities V. T. temporibus	
Jacobo revelatum est tempus		<i>Messia</i> sublata	28. 63
<i>Messia</i>	30. 31	Impositio manuum in promo-	
- septem dies luctus decreti	65	tionibus	887
- <i>Messias</i> adfuit	445. seqq. 449	Impudentia tempore <i>Messia</i>	517
Jacobus duplicem benedictio-		Imputatio justitiae Christi	684
nem accepit	95	Inauguratio <i>Messia</i> ad ministe-	
- an in Seir venerit	212	rium	537
- benedictio ejus die passio-		Incredulitas tempore <i>Messia</i>	515
nis <i>Messia</i>	562	ad Inferos descendit <i>Messias</i>	
- cum <i>Messia</i> resurrexit	579		564 700, 1
Jacobus Sechanienfis, discipulus		Infinitas <i>Messia</i>	372
<i>Messia</i>	704. 861	Intercessio <i>Messia</i> pro homini-	
Jalkut Simeoni, qvalis liber	40	bus	659
- depravat auctores adductos		Joachimus, avus <i>Messia</i> , an cum il-	
	40. 41	lo resurrexerit	584
Idiomatum communicatio	426	Joannes Baptista est Elias	536
Idololatriam <i>Messia</i> tribuunt		Jobus cum <i>Messia</i> resurrexit	579
Judaei	699		seqq.
Idolorum cultus per <i>Messiam</i>		Jonae mysterium	267
destructus	673	Josephi Albo liber Ikkarim	808
Idra rabba 54. futa	ibid	Josephus, typus <i>Messia</i>	475
Jehova dicitur <i>Messias</i>	4. 200	- ei <i>Messias</i> adfuit	449
- - templum	4	Josephus, nutritius Christi, an cum	
R. Jehuda Sanctus, auctor		ipso surrexerit	584
Mischnae	37	Josuae <i>Messias</i> adfuit	458. 462
		R. Josua fil. Berachja	697. 8. 864
		Q999 99 3	Iphra

INDEX II.

Iphra Hormita, mater Saporis	858	Judicium Mesſiæ traditum	12
	950	- quomodo exerceatur	98. 99.
Isaacus, typus Mesſiæ	475. 486	- extremum per Mesſiam	639
- ei Mesſias adſuit	444	Junix, v. Vacca ruſa,	641
- nativitas ejus die paſſionis		Juramentum per Mesſiam	378
Mesſiæ nunciata	560	juſtificamur per fidem	683
- nativitas ipſa & ligatio eodem		juſtitia, in regno cœlorum	19
die	561	- noſtra eſt Mesſias	655
- benedictio, eodem die	561	juſtitiam exercet Mesſias	638
Iſraëlita rejecerunt Regnum cœ-		juſtus, nomen Mesſiæ	18
lorum	22	- fundamentum mundi	19
- cum pulvere & arena compa-		- gubernat omnia	19
rantur	67		K.
Itinera in deſerto cur deſcripta	142	Kriſchma, literæ כר quid deno-	3
Jubilæum, typus Mesſiæ	485	tent	
Juda, tribus, ex ea Mesſias	525		L.
Judæa vaſtata, tempore Mesſiæ	520	Lagana, typus crucis	487
Judæi antiqui, in doctrina puri	59	Lapis eſt Mesſias 106. 107. 147. 248	
- tempore Mesſiæ multa paſ-		262. 263. 290. 605. ſeqq.	
ſi	520	Lapis fundamenti	605
- inter illos & gentiles differen-		Latrones multi tempore Mesſiæ	520
rentia per Mesſiam ſub-		Leges multæ V. T. ſua ſponte cel-	
lata	615	ſarunt	615
- recentiores ſunt aſini	60	Legiones	799
- e regno Neapolitano ex-		Lepram propinqui ſacerdos non in-	
pulſi	158	ſpexit	866
- Mesſiam convitiis proſcin-		Leproſus, nomen Mesſiæ	11
dunt	693	de R. Levi ben Geſſon judicium	792
- hoſtes Mesſiæ	907	Leviratus myſterium	90
Judæorum ſcriptores antiquiſſi-		- typus Mesſiæ	485
mi	32	Lex Mesſiæ	25
Judaicas antiquitates Maimonides		Lex Vet. Teſt. incompleta	24
non probat	31	- per Mesſiam abolita	611
- earum ſyſtema proponitur	871	- N. T. per illum ſtabilita	619
Judaici ſcriptores recentiores pe-		Libertas vera per Mesſiam	637
joris commatis	26	Ligare & ſolvere quid?	894
- antiquior. Mesſiam colunt	26		Loti

RERVM NOTABILIORVM.

Loti captivitas per Michaëlem an-		Medici Judæorum libri	82
nunciata	441	Medicus est Mesſias	655
- vidit Mesſiam	443	Melchisedecus, typus Mesſiæ	645
- liberatio ex Sodoma contigit		Mem clauſum agit de Mesſia	161
die paſſionis Mesſiæ	560	Menachem, nomen Mesſiæ	418
Lux, nomen Mesſiæ	9. 14. 143. 607	+ filius Ammiel	18. 364
- venit tempore Mesſiæ	30. 188	- filius Hiſkix, an Mesſias	18
M.		Menſæ ſacræ, typi Mesſiæ	482
Maccabæi martyres cum Mesſia re-		- quot in templo,	869
furrexerunt	583	Merita hominum non merentur	
Machſor honorifice de Mesſia lo-		Mesſiam	66
qvitur	708	Menſtruus ſanguis tempore Mesſiæ	
Macroproſopus	12. 13. 53. 54	non immundus	614
Magiam Mesſiæ adſcribunt Judæi		Mesſiæ nomen unde	23
	699	= varia ejus nomina	4. ſeqq.
Maimonides nihil probat in anti-		- primus & ſecundus	88. 139
qvitatibus Judaicis	30	Mesſias filius Davidis & Joſephi	
- qvare a Chriſtianis magni			267 360. ſeqq.
fiat	39. 40	- e tribu Juda prodit	278
- de Jeſu reverenter loqui-		Metator, qvi caſtra metatur	17
tur	706	Metatron, nomen Mesſiæ	8. 16.
Manuum impoſitio in promotio-			296 351
nibus	887	- derivatio ejus	17
Marcus Marinus, Brixienſis	42. 839	- eſt Columna media	16
Maria Magdalena a Judæis mater		- eſt Henochus	15
Mesſiæ creditur	692	- nomen ejus ſicut Domini e-	
Martyres Maccabæi cum Mesſia re-		juſ	149. 276
furrexerunt	583	Meyeri Jo. diff. de myſterio Tri-	
Mater, nomen Mesſiæ	10	nitatis	378
Mater Mesſiæ, filia Eli	702	Michaël, nomen Mesſiæ	8. 15
Matrona, nomen Mesſiæ	11	- eſt princeps facierum	15
- cur	12	- eſt Sacerdos Summus	15
Matthai, diſcipulus Mesſiæ	703	Microproſopus, nomen Mesſiæ	
Matutinum tempus, tempora Meſ-			12. 53. 54
ſiæ	30	Midraſch Miſchle, Schmuël & Te-	
Mechilta, qvalis liber	34	hillim qvalis liber	34
- expurgatus	831	- expurgatus	837
		Midra-	

INDEX II.

Midraschici Rabbin	794	- sapientia superna	28
Migrationes Schechinæ	470	- supernum	36
Ministerium Mesia	533	N.	
- initium in Galilæa	538	Nakai, discipulus Mesia	703. 862
Miracula Mesia	172. 375. 540. 601	Nasiræi per Mesiam aboliti	613
Mischna quid	37	Nativitas Mesia in nobis	689
Misericordia nulla tempore Mesia	516	Nebucadnezaris colloquium cum Ezechiele	863
Mons magnus, Mesias	100	Nezer, discipulus Mesia	703
Mortuos resuscitat Mesias	376	Nisan mense passio Mesia	557. 8
Mors Mesia	557	Noacho adfuit Mesias	440
Moses typus Mesia	475	- typus Mesia	474
- apparuit Mesia	544	Nomen Domini est Mesias	149
Mosi Mesias adfuit	449. seqq.	Nomina Mesia varia	4. seqq.
- faciem Dei videre cupit	717	Notarikon, Cabbalæ species	56
de R. Mose Alschech iudicium	793	Nova verba s. explicatio, quæ de N. T. agit	78
de R. Mose bar Nachman iudicium	792	Novi Testamenti stilus	983. seqq.
R. Moses Pragensis	58	Nox Paschalis est notabilis	563
Mulieres tempore Mesia non prohibita	7. 28	O.	
Mundus in Mesia consistit	19	Obedientia Mesia	646
- futurus, tempora Mesia	23	Obturator, nomen Mesia	17. 661
- quadruplex Judæis	53	Occlusor, nomen Mesia	17
- supernus, tempora Mesia	28	Odium Judæorum in Mesiam	957. 8
- sex mille annis durat	497	Odium inter Judæos & gentiles per Mesiam cessat	629
Munus Mesia triplex	298. 353. 603	Odor varius in Mesia	139
- propheticum	664	Odorari potest Mesias	372
- regium	604. seqq.	Officia erga Mesiam	679
- sacerdotale	642. seqq.	Opificia addiscunt Rabbin	898
Mysterium fidei, doctrina de Mesia	363	Opus Creationis, in Cabbala Judaica	35. 53
- sapientia	89	Opus	

RERVM NOTABILIORVM.

Opus Currus, in Cabbala Judaica	35. 53	- ab eo distinctus Mesſias	378. 9. 80
- denotat Mesſiam	315	Patriarchæ cum Mesſia reſur-	578
Omnipotentia Mesſiæ	371	rexerunt	74
- humanæ naturæ comuni-	427	Patronus Iſraelitarum in cœlo	479
cata	371	Pauper eſt Mesſias	519
Omnſcientia Mesſiæ	431	Paupertas tempore Mesſiæ	18
- humanæ naturæ commu-	431	Pax, nomen Mesſiæ	77. 637
nicata	909	- temporibus Mesſiæ	6
Orationis Dominicæ veſtigia in	436	Peccata aufert Mesſias	17
Sohar	436	- obturat idem	421
Ordo ſalutis ab æterno decretus	436	Peccati expers Mesſias	151
		Pedes Mesſiæ	5
P.		Perſonæ plures in Trinitate	34
Pallium Mesſiæ purpureum	105	Pefikta rabbati & ſotarta, qvales	835
Pandera, pater Jeſu fictus	693	libri	519
Panes propoſitionum tempore	612	- ſotarta expurgatus	34. 36
Mesſiæ ceſſant	880	Peſtis tempore Mesſiæ	38
Papa Romanus an fuerit Judæus	693	Phariſaiſmus qvas corruptiones	39
	846	invexerit	81
in Paradifo Mesſias præſens fuit	438	Philo Judæus, de illo iudicium	34
	479	- non calluit linguam Hebr.	5
Pafcha, typus Mesſiæ	563	Philofophici Judæorum libri	34
Pafchalis nox notabilis	549. ſeqq.	Pirke R. Elieſer, qvalis liber	17.
Pafſio Mesſiæ	129	Pluralitas perſonarum in Trini-	430
tum de illa	559. ſeqq.	tate	840
- dies ejus per varios typos	14.	Pluviæ præfectus eſt Metatron	97
præfiguratus	665	Pocula qvatuor Iſraelitis con-	98
Pafſor fidelis, nomen Mesſiæ	378	ceſſa	840
Deus Pater jurat per Mesſiam	378	Poculum ſalutis, temporibus	98
Hor. Hebr. Tem. II.		Mesſiæ	840
		Rr rrrr	Pœni-

INDEX II.

Pœnitentes liberantur a iudicio	292	Propheticum munus Mesſiæ	298.
- in gratiam recipiuntur	376		354. 664. ſeqq.
Pœnitentia præparat ad Mesſiam	535. 679. ſeqq.	in Propitiatorio Schechina	456
- ad ordinem ſalutis pertinet	436. 7	Propoſitiones personales & idio-	
Portæ templi ſua ſponte apertæ	617	maticæ	424
Præceptor Mesſiæ quis	697. 8. 885	Proſelyti tempore Mesſiæ non	
Prædeſtinationis decretum ab		recipiuntur	89. 614
aterno	434	Psalmi agunt de Mesſia	226
Præputium cordis per Mesſiam		Puer natus eſt Mesſias	527
aufertur	635	Pueros amavit, & ab ipſis amatus	
Preces cum motu corporis	87	eſt Mesſias	541
- cum meditatione	87	Pulveri ſimiles Iſraelitæ	67
- accuſat Satanas	271	Punctum primum, ex quo omnia	
- ad Schechinam ſ. Mesſiam		prodierunt	85
dirigendæ	289. 377. 688	Purim, typus Mesſiæ	480
- ad Patrem	377	Purpureus veſtitus Mesſiæ	105
- per Mesſiam ad Patrem			Q.
perferantur	662	Quadraginta annos ante tem-	
Precum januas aperit Mesſias	17	plum deſtructum multæ le-	
Primogenitus, nomen Mesſiæ	9	ges deſierunt	615
Primus, nomen Mesſiæ	9		R.
Promotio Chriſti	887. 8	Rabbini Exegetici	788
Prodigia tempore paſſionis		- Midraſchici	794
Mesſiæ	556	ad Rabbinicum ſtudium intro-	
Prophetæ V. T. tempore Mesſiæ		ductio	781. ſeqq.
ceſſant	614	Rabbinorum ſummus Chriſtus	
Prophetia, typus Mesſiæ	479		883
Prophetiarum gradus tres	293	Rabboth, qualis liber	34
		Racheli adſuit Mesſias	445
		- de ejus ſepultura	448
		de Raſchio quid tenendum	789
		Raymundus Martini laudatur	42
		Rebec.	

RERVM NOTABILIORVM.

Rebecca Schechinam vidit	444	Rhenferdii Jac. diff. de Seculo	
Reconciliatio cum Deo per Mel-		futuro	26
siam	6. 654	- recentiores Cabbalistas se-	
Redemptio, in fine dierum	20	- quitur	791. 2
postrema, nova, tempore		Rituales libri Judæorum	809
Messiaë	30	Roma qvomodo condita	874
- cum illa conjungitur Spi-		Romæ nomen in libris Judæo-	
ritus S.	68	rum expungitur	826
- per Messiam	376. 646. seqq.	Romani imperii tempore venit	
- est æterna	649	Messias	501. 2
- gratuita	651	- vastant terram Israëliticam	503
- sufficiens	651	in Rubo ardente Schechina fuit	451
- vicaria	650	Rudolphus Imp. convivio exci-	
- unica	649	pitur a Judæo	57. 58
- universalis	652	Rupes in deserto fuit Messias	454
forma illius	653. finis	Ruth, ex ea prodierunt sex iusti	525. 6
- quibus conducatur	656	- ejus adventus Bethlehemi	
Reges Hebræorum uncti	2	die passionis Messiaë	562
Regium munus Messiaë	298. 353	S.	
	604	Sabbathi sanctificatio	78
Regnum Messiaë	233. 263	- divinitas	833
- est spirituale	604	Sabbathum, typus Messiaë	479
in Regno cœlorum est Justitia	19	- inferius & superius	78
Regnum cœlorum, tempora Mel-		Sacerdos summus typus Messiaë	
siaë	22		4. 6
Reizii, Jo. Adam. Leonh. diff. de		Sacerdotes alii, typi Messiaë	479
Messia	710	- unctio, typus crucis	486
Resurrectio Messiaë	565	Sacerdotes Hebræorum uncti	2
Resuscitatio mortuorum v. Mor-		- temporibus Messiaë cessant	612
tui.			
Rex, nomen Messiaë	13		
- Regum est Messias	638		
		Rrrrrr 2	Sacerdotium

INDEX II.

Sacerdotium Messiae	110. 247. 298.	Satda, nomen viri an foeminae?	695
	354. 642		seqq. 876
Sacramenta Novi Testamenti	631	Satisfactio Messiae	646
Sacrificia, typi Messiae	478. 483	Schechina, nomen Messiae,	5. 6.
- agitatio, typus crucis	487		295. 350
- per Messiam abolita	611. 2.	- idem quod Gloria Domini	6
Sacrificium est Schechina,	87. 1.	- denotat essentiam divinam	6
Messias	644	- superior & inferior	7. 88.
Sadducæi a Judæis vocantur Chri-			89. 289. 364
stiani	38	- est primogenita	9
Salisburgensium Episcopus fictus		- fuit in captivitate	10
	879	- est Angelus Dei	14
Salmasius de lingua Hellenistica		- abit & redit ad Israëlitas	68
notatus	984	- est Brachium Domini	273
Salomon typus Messiae	63. 476	- constat ex Sephiroth	273. 275
- petiit sapientiam	238	- est adoranda	289
- Messias cum eo fuit	465. 6.	- aliquando sine Sephiroth	290
R. Salomon ben Melech	794	- cum Deo unita	374
Salvatio hominum per Messiam	376	- variae ejus migrationes	470. 1.
Salutatio matutina	800	Schiloh, nomen Messiae	4. 13. 146
Sambatjon fluvius	833	- denotat Dominatorem	14
Sancheribi clades die passionis		- judicat mundum	98
Messiae	562	Scholæ Hebræorum post captivita-	
Sancti cum Messia resurrexerunt		tem Babyl.	13
	169. 552. 757	- corruptæ tempore Messiae	513
Sanctitas vitæ	687	Scientia verbi divini major tempori-	
Sangvinem effudit Messias	554	bus Messiae	203. 204. 669
Sangvis menstruus tempore Messiae		Sortatio frequens, tempore Mes-	
non est immundus	614	siae	518
Sapientia, dicitur primogenita	9	Scriptura S. mysteriorum plena	292
Sapientia nulla, tempore Messiae	513	Seculum futurum, tempora Mes-	
de Sapore Judæorum tradita	949	siae	23
Sara die passionis Messiae a Pharaone & Abimelecho liberata	560	Seculum retributionis, vita æter-	
Satanam vicit Messias	376	na	24
Satanas timet Messiam	129	Semi posteris interfuit Messias	
- accusat preces	271		440. 1.
		Sephiroth, quid	49
			agunt

RERVM NOTABILIORVM.

- agunt de Messia	51. 304	- Israëlitis incubat	9
- dextræ & sinistræ	267. 8.	- cum redemptione memora-	68
- Diabolicæ & malæ	301	tur	
Serubbabelis nomen unde	73	Spiritus S. (tertia perf.) effunditur	13
Servus, nomen Messia	16. 175.	in Mesiam	13
	176. 181	in credentes	209. 210. 598
Sessio Messia ad dextram Dei	596. 7.	Spiritus Messia	120. 123. 143 162
Signa adventus Messia	509	- ab eo distinguitur Mesias	379. 380.
R. Simeon Haddarschan	40	Spiritus S pro donis illius	293
R. Simeon ben Jochai, quis	35	- ejus inhabitatio	684
- ipsi forte apparuit Mesias	79. 80	Spiritu S. unctus Mesias	431
- & filio ejus	83 84 85	Spiritus immundus aufertur per	
- propter Mesiam patitur	268 906	Mesiam	167. 221
- fuit Christianus	901. seqq.	Splenium	800
R. Simeon Sanctus	217	Status exinanitionis & exaltationis	
- filius Schetach	697	Messia	674
Sinai habet varia nomina	846	Stella tempore Messia	524. 531
Siphra, Siphri, qvales libri	34	Suffitus, typus Messia	478
- expurgatio eorum	872	Suilla caro tempore Messia licita	614
Sohar liber, qvalis	35. 36	Superna, qvæ ad N. T. pertinent	29
- a Judæis depravatus	41	Synedrii migratio	493
- dogmata Christianorum con-		Syftemata Judæi non habuerunt	34
tinet	51	T.	
- qvomodo tractandus	805	in Tabernaculo foederis erat Sche-	
- fata ejus	902	china	455
- antiquitas asserta	937	Tabernaculum, typus Messia	478
Solatium ex doctrina de Messia	691		485
Solis splendor major tempore Mes-		Tabernaculorum festum, typus	
sia -	172	Messia	480. 485
- deliquium tempore passionis		Talmud qvomodo tractandus	802
Messia	556	- expurgatur	42. 43 839. seqq.
Spes in Mesiam collocanda	688	Tanchuma, qvalis liber	34 37
Spiritus, nomen Messia	9	Targumim qvales	32
Spiritus Sanctus, nomen Messia	9	- interpolatio	33
		R r r r r 3	Tem-

INDEX II.

Templa Christianorum gloriosa	630	Triduum resurrectionis Messiae varie praefiguratum	567
- Judaei vocant haras	834	Trinitas a Judaeis credita	378, 381
Templi destructio, signum Messiae	505	Tunica Messiae	884
in Templo fuit Messias	466	Turnus Rufus	953. seqq.
Templum, typus Messiae	478	Typi Messiae, 473. personarum, 473. rerum	470
- a Judaeis rejectum	22	- diei passionis illius	559. seqq.
Tempora Messiae, quibus nominibus indigentur	20. seqq.	V.	
- nonnunquam late sumuntur	19	Vacca rufa temporibus Messiae cessat	612
- Judaeis incerta sunt	21	- sua sponte cessavit	615, 6.
- periculosa	21	Verbum Domini, nomen Messiae	455
Temura, Cabbalae species	57	Veritas interiit tempore Messiae	513, 519
Tentatio Messiae	538	Vespasianus quando natus	197
Tentorium Davidis erigitur	211	Vespera Paschatis in crucem actus Messias	700
Terre motus, tempore Messiae	518	Vestitus Messiae purpureus	105, 194
- tempore resurrectionis	568	Vetus Testamentum per Messiam abolitur	611
Testamentum Vetus per Messiam abolitur	605	Victoria Messiae de Satana	376
- fuit imperfectum	620	Videntes Messiam beati & non beati	25
Testamentum novum a Messia stabilitum	619. seqq.	Viri manuum, pedum, stationis, 326, 327. thesaurorum, oblationum, poenitentiarum	330, 331
Thamar a Michaële liberata	448, 9.	Virginis filius Messias	421
- ex ea prodit Messias	526	Virgo, per eam Israelitae eriguntur	99
Theologiae Judaicae systema	819	Vita aeterna, effectus fidei	686
Thoda, discipulus Messiae	703, 862	Vitringa Camp. Excerpta de Cabbala	303
Tisri mense est redemptio	279	Vinctio Messiae	228, 431
Traditiones exegeticae Judaeorum	32		sacer
- multae tempore Messiae	514		
a Traditionibus humanis Messias nos redemit	618		
Traditionum a Judaeis propagatarum ratio	32		

INDEX III. VOCVM HEBRAICARVM ET GRAECARVM.

acerdotum, typus cru-		w.	
cis	486	Witfii <i>Herm.</i> diff. de seculo futu-	
Vnctio Mesſiæ	3	ro	23
Vnctio Regum & Sacerdotum	2	Wolfii <i>Jo. Chr.</i> Bibl. Hebraica	
est ſymbolica, 2. myſtica	3	laudatur	43
Vnctus in Lege, eruditus	3	z.	
Vngere eſt dignitati præficere	3	Zebaoth, nomen Mesſiæ	9
Vnguenta, dona Spiritus S.	3	Zemach, Mesſias	4. II. 218
Vnio myſtica	208. 354. 685	idem quod Menachem	18
Vnio duarum naturarum Mesſiæ		ex Zion multa bona prodeunt	
297. 353. 388. ſeqq.		599. 600	
Vnustantum eſt Mesſias	359	Zizith, typus Mesſiæ	479

INDEX III.

VOCVM HEBRAICARVM ET GRAECARVM.

אבן שתיה	605	השתח	943
אחרית הימים, tempora Mesſiæ	20. 21. 155	זמר, Cabbalistic denotat Mes-	
20. 21. 155		fiam	45 140
אז, de temporibus Mesſiæ	65	זור,	796
canticum	70	זמנה דאתי, tempora Mesſiæ	29
אין, obſervatio de illa	982	זער אנפין,	12
אין סוף	305	יגון, nomen Mesſiæ	20
את, particula conjunctiva	158	מגן דוד, Clypeus Davidis	57
בעל שם, Cabbaliſta practicus	57	מינים vocantur Chriſtiani	38.
בקרן של משיח,	30	מקטרג, accuſator	825
הגמון,	829	נכלה,	659
המיר,	825	הפיל. גפר, ejicere	763. 4. 774
			766
			סבור

INDEX III. VOCVM HEBRAICARVM ET GRAECARVM.

סבור, Sapores	787	קטיגור, accusator	659
זמן, tempora Mesſiæ	20	קליפין, cortices, qvid Cabbaliſtis	408
סניגור, Advocatus	659	קרא בשם,	726
סמוכים,	887	רוח עלמה, doctrina de Mesſia	36
עלמה עלמה, tempora Mesſiæ	28	רוח דמתימות,	36
עולם הכי, tempora Mesſiæ	23	רפאים,	765
עולם הוה, tempora Vet. Testa-		שגור,	834
menti	24	עמר,	325
עם, deest elliptice	764	Βίβλος γενέσεως,	989
עזרז לבן, tempora Mesſiæ	21.	δόξα, idem qvod Schechina	721
	27	ἐλθεῖν ἐν τῷ ὀνόματί τινος,	989
פוך, qvid?	III	ὀφθαλμὸς πονηρός,	990
פיקסי,	830	ὕψωθῆναι ἐν τῆς γῆς,	989

M I S E N A E

IMPRIMEBAT LITTÉRIS JVSTI GODOFREDI LOEWII.

ERRATA.

P. 40. l. 4. a fine. LIII. lege LX. p. 52. lin. 3. & 4. lege sic, Lector requirat sub finem libri II. in Dissertatione singulari de hac Arbore Cabbalistica. p. 105. l. 8. XLII. leg. XLIX. p. 117. l. 5. existunt l. existant. p. 129. l. 8. XXVI. l. XXV. p. 131. l. 8. leg. ferreas. p. 137. l. 15. LX. l. LXI. ibid. lin. 21. 20. l. 10. p. 144. l. 7. a fine: Kedar, l. Eder. p. 194. l. 2. sordidatus. p. 241. l. 15. LXXXIX. p. 921 l. 4. a fine, lege sic: (editio Francofurt. de anno 459. legit, וקרחו.) p. 923. l. 7. a fine, leg. נחמות. p. 926. l. 14. pro סגור leg. אומר. p. 927. l. 19. Psalm. II. 7. p. 928. not. (2) lin. pen. lege, col. 3. p. 963. l. 14. leg. VI. p. 968. l. 8. leg. 2. lin. 5. a fine XX. lin. 3. a fine, leg. LIX.

EK30

S907

S36

Vol. 2.

EK30

SCHOETTGEN

5907B

S36

Vol. 2

Disc

D

